

משניות שדה צופים

מסכת שביעית

בעזה"ש"ת

ספר

שדה צופים על משניות

מסכת שביעית

כולל הערות והארות, פירושים וביאורים,
ציונים ומראה מקומות לחידושי דינים
המפוזרים בספרי ראשונים ואחרונים
וספרי שו"ת וגדולי מחברי זמננו

מיוסד על שיעורים ברבים שהנני מרצה
בקביעות בבהמ"ד שומרי אמונה

שמואל דוד הכהן פריעדמאן

ב' אלול תשפ"א לפ"ק
יומא דהילולא של אדמו"ר מבאיאן-לעמבערג
הרה"ק רבי אברהם יעקב בן הרה"ק רבי יצחק זי"ע,
נעקה"ש ב' אלול תש"ב הי"ד זי"ע

כתובת המחבר:

S. D. Friedman

1442 - 51 Street
Brooklyn, N.Y. 11219
U.S.A.

Tel. 718-438-3377
Fax. 718-633-2900
5761000@gmail.com

■
אפשר להשיג הספר:

וויליאמסבורג
הרב חיים זלמן פריעדמאן
347-409-4081

■
בארא פארק
הרב מנחם מוענדל פריעדמאן
917-699-1124

■
לעיקוואד
הרב שמעון יואל פריעדמאן
732-363-4054

■
טוראנטא
הרב יו"ט ליפא פריעדמאן
647-269-9044

■
ירושלים
הרב רפאל אהרן פריעדמאן
058-325-3377

■
בני ברק
הרב יהושע מנחם לעווי
052-765-2482

לכל עניני הספר והשיעורים אפשר לצלצל
הרב אברהם נטע פריעדמאן
347-633-1012

דפוס המעתיק

170 Ross St. Brooklyn NY 11211
718.782.1391

הסכמות

שמואל הלוי ואזנר

רב אב"ד ור"מ

זכרון מאיר, בני ברק

ב"ה, יום ער"ח סיון תשע"א לפ"ק

כבוד ידידינו הרב הגאון שלם מאוד, תורה וחסד על לשונו, מהור"ר שמואל דוד הכהן פרידמאן שליט"א ב"פ נ.י. בעמ"ח ספרי שדה צופים על ש"ס.

אחדשה"ט וש"ת באהבה, כב' מעלתו הראה לפנינו חיבורו הג' שדה צופים למס' חולין אחרי שכבר זכה להו"ל על רוב הש"ס, ונשתוממתי על המראה שזכה להלביש המסכתא בלבוש פאר והדר מכל הטוב שבא לידו, דברי רבותינו קדמונים ואחרונים, וטוב טעם ודעת מדיליה, וכמעשהו כאן כן זכה בשדה צופים שלו בכל הש"ס, והלום ראיתי גם חיבורו הג' על מס' מנחות והטיב אשר דיבר.

הדברים חשובים מצד עצמם, עוד כי על אף עסקיו במסחרו וכו' זכה לעשות תורתו עיקר ומלאכתו עראי ולהרביצה זה עשרות בשנים.

יהי ה' אלקי אבותיו אתו, ויזכה להמשיך בדרך נשגב זה עוד רבות בשנים בס"ד.

הריני דוש"ת באהבה - מצפה לרחמי ה'

שמואל הלוי ואזנר

שר התורה בדורנו הגאון האדיר

רבי חיים קניבסקי שליט"א

בעזה"י י"ז אדר תשע"ג

הנה ידידי הגאון ר' שמואל דוד הכהן פרידמן שליט"א הו"ל ספר שדה צופים על כל מסכתות הש"ס ועוד ספרים חשובים, והנני מכירו ואת ספריו שהם ספרים נפלאים ומביא הרבה מאד מכל האחרונים והראשונים ז"ל. ויה"ר שיזכה לשבת ולהגות בתורה הקדושה מתוך מנוחת הנפש ונחת והרווחה.

חיים קניבסקי

רשימת הרבנים הגאונים והצדיקים שרי התורה שקבלתי מהם הסכמות על ספריי

(לפי סדר א"ב)

רבי **ניסים קרליץ** זצ"ל
בעמח"ס חוט השני
ראב"ד וראש כולל בני ברק

רבי **נתן געשטעטנער** זצ"ל
בעמח"ס להורות נתן ועוד
ר"מ פנים מאירות
בני ברק

רבי **פנחס הירשפרונג** זצ"ל
בעמח"ס אש פנחס
אב"ד מאנטרעאל

רבי **רפאל בלום** זצ"ל
בעמח"ס ברכת שמים ועוד
אב"ד ור"מ קאשוי
בעדפארד הילס ניו.

רבי **רפאל זילבר** זצ"ל
בעמח"ס מרפא לנפש
אב"ד פריימאן
ברוקלין ניו.

רבי **שמואל הלוי וואונער** זצ"ל
בעמח"ס שבט הלוי
אב"ד זכרון מאיר ור"מ חכמי לובלין
בני ברק

רבי **שמחה בונם
עזרענגלד** זצ"ל
בעמח"ס גנין שמחה
אב"ד דק"ק מאנטערסדארף
ור"מ ישיבה חתן סופר
ברוקלין ניו.

רבי **צבי אלימלך הלברשטאם** שליט"א
אדמו"ר מצאנז, נתני'

רבי **שמואל אליעזר שטערן** שליט"א
בעמח"ס שביבי אש
רב מערב בני ברק

רבי **שמואל קמנצקי** שליט"א
ראש ישיבת פילאדעליא
בעמח"ס קובץ הלכות

רבי **שרגא פייוויש האנער** שליט"א
אדמו"ר מקאסוב
ודומ"ץ קהל תורת חיים וויניץ
בעמח"ס מלכא קדישא

רבי **יעקב פרלוב** זצ"ל
בעמח"ס מנחת יעקב
אדמו"ר מנאוואמינסק, ברוקלין ניו.

רבי **יצחק יעקב ווייס** זצ"ל
בעמח"ס מנחת יצחק
גאב"ד עיה"ק ירושלים תובכ"א

רבי **ישראל יעקב פישער** זצ"ל
בעמח"ס אבן ישראל
ראב"ד בית דין צדק העדה החרדית
עיה"ק ירושלים תובכ"א

רבי **ישראל משה דושינסקי** זצ"ל
בעמח"ס תורת מהרי"ם
גאב"ד העדה החרדית ירושלים תובכ"א
ור"מ ישיבת בית יוסף צבי דושינסקי

רבי **מאיר בראנסדארפער** זצ"ל
בעמח"ס קנה בושם
חבר בית דין צדק העדה החרדית
עיה"ק ירושלים תובכ"א

רבי **מנשה קליין** זצ"ל
בעמח"ס משנה הלכות ועוד
אב"ד אונגוואר ור"מ דיישיבת בית שערים
ברוקלין ניו.

רבי **משה פיינשטיין** זצ"ל
בעמח"ס אגרות משה ועוד
ור"מ תפארת ירושלים, ניו יארק

רבי **משה שטערן** זצ"ל
בעמח"ס באר משה
אב"ד דעברעצין
ברוקלין ניו.

יבדלו החיים:

רבי **יצחק זילברשטיין** שליט"א
בעמח"ס חשוקי חמד ועוד
רב שכונת רמת אלהן, בני ברק

רבי **יצחק טובי' ווייס** שליט"א
בעמח"ס רבינו הגדול אמרו ועוד
גאב"ד לכל מקהלות האשכנזים
עיה"ק ירושלים תובכ"א

רבי **משה שטערנבוך** שליט"א
בעמח"ס מועדים וזמנים ועוד
ראב"ד העדה החרדית
עיה"ק ירושלים תוב"ב

רבי **אפרים פישל הערשקאוויטש** זצ"ל
בעמח"ס כללי ירושלמי ועוד
אב"ד האליין ודומ"ץ ק"ק קלויזנבורג
ברוקלין ניו.

רבי **בנימין ראבינאוויטץ** זצ"ל
בעמח"ס עבודת בנימין
חבר בית דין צדק העדה החרדית
עיה"ק ירושלים תובכ"א

רבי **חיים מאיר הלוי וואונער** זצ"ל
בעמח"ס מחשבת הלוי ועוד
אב"ד זכרון מאיר
ור"מ חכמי לובלין, בני ברק

רבי **חיים פינחס שיינבערג** זצ"ל
בעמח"ס טבעת החושן
ראש ישיבה תורה אור
ומו"ץ דקדית מטריסדורף
עיה"ק ירושלים תובכ"א

רבי **חיים קרייזווייטש** זצ"ל
בעמח"ס מים חיים ועוד
אב"ד דק"ק אנטווערפן

רבי **יחנן סופר** זצ"ל
בעמח"ס אמרי סופר ועוד
אב"ד ור"מ ערלוי
עיה"ק ירושלים תובכ"א

רבי **יחזקאל ראטה** זצ"ל
בעמח"ס עמק התשובה ועוד
אב"ד קארלסבורג
ברוקלין ניו.

רבי **אלי' פישער** שליט"א
בעמח"ס ברכת השבת ועוד
ראש כולל גור, ברוקלין ניו.

רבי **אשר אנשיל כ"ץ** שליט"א
בעמח"ס שמן ראש
אב"ד ור"מ עדת ידאים ווען, ברוקלין ניו.

רבי **חיים קניבסקי** שליט"א
בעמח"ס דרך אמונה ועוד
בני ברק

רבי **יוסף ליברמאן** שליט"א
בעמח"ס משנת יוסף
ראש ישיבת "כולל שומרי החומות"
ורב דקדוק סדיגורא ירושלים ת"ו

לעילוי נשמת ולזכרון נצח

נשמת אבי מורי, אהוב למעלה ונחמד למטה, זית רענן ענף עץ אבות,
עטרת תפארת משפחתנו, כהן שדעתו יפה, כש"ת הרה"ח

מוהר"ר יום טוב ליפא הכהן זצ"ל

מחוסט ובודאפעסט

תלמיד הגה"ק מהרי"ץ דושינסקיא זי"ע - שהי' סופר סת"ם מומחה מפורסם יותר מיובל שנים

נלב"ע ג' שבט תש"ם, ומנו"כ בשיכון סקווירא

בן הגאון הצדיק המפורסם בקי נפלא בש"ס ופוסקים כש"ת

מוהר"ר שמואל דוד הכהן זצ"ל

ראב"ד דק"ק חוסט יצ"ו

מח"ס שו"ת שרגא בטהרה וש"ס - שנפטר לב"ע ו' אב תרצ"ג, ומנו"כ בחוסט

ולזכר נשמת אמי מורתי הצדקת המושלמת הצנועה והחסודה

מרת בילא ע"ה

מעיר סאטמאר

בת הרה"ח כש"ת מוה"ר חיים משה ז"ל

נפטרה ט' אדר תשנ"ג, ומנו"כ בשיכון סקווירא

לעילוי נשמת ולזכרון נצח

נשמת חותני היקר באנשים איש תם וישר שייף עייל ושייף נפיק וגריס באורייתא תדירא
ולא מחזיק טיבותא לנפשיה, ה"ה הרבני החסיד המרומם כש"ת

מוהר"ר משה צבי בן מוה"ר שמעון ז"ל מארקאוויטש

תלמיד הגה"ק רבי יוסף אלימלך כהנא אבדק"ק אונגוואר הי"ד זי"ע

נלב"ע כ"ח שבט תשס"ו, ומנו"כ בקרית יואל מאנרא

ולזכר נשמת חמותי האשה החשובה הצנועה והחסידה

מרת נעסא באבא מארקאוויטש ע"ה

בת הרה"ח כש"ת מוה"ר אליהו ע"ה הי"ד

מעיר יאסין

נכדת בעל קונטרס הספיקות

נלב"ע ח' כסליו תשע"א, ומנו"כ בקרית יואל מאנרא

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

לעילוי נשמות ולזכרון נצח

זו"ר של אבי מורי ז"ל

מרת רחל בת ר' יצחק הכהן ע"ה הי"ד

ובנם: ישראל מנחם ע"ה הי"ד

ובנותיהם: נייטשא, ורייזל ע"ה הי"ד

נרצחו ע"י הרשעים הארורים ימ"ש ביחד עם רבבות מישראל

ביום ערב שבועות תש"ד לפ"ק

אבינו מלכנו נקום נקמת דם עבדיך השפוך

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

ולזכר נשמת

גיסי היקר והחשוב, יחיד מומחה בחכמת הדקדוק,
בעמח"ס ספר כללי טעמי המקרא ושאר ספרים

ה"ה הרה"ח מוה"ר יהודה ארי' ב"ר ברוך ע"ה

גוטמאן

נפטר ז"ך לחודש כסליו תשס"ז לפ"ק, ומנו"כ בשיכון סקווירא

תנצב"ה

הקדמה

אודה ה' בכל לבב שזיכני לסיים עוד כרך שדה צופים על משניות מסכת שביעית, מלא ציצים ופרחים ופרפראות לחכמה וחיידושים נאים מתקבלים על הלב, אשר לקטתי באמרים מהשיעורים על משניות שזיכני ה' ללמוד וללמד ברבים בכל יום, ליושבת בגנים חברים מקשיבים לקולי, וגם חכמות בחוץ תרונה ע"י חבורת 'קול הלשון' שמזכים את אלפי בני ישראל בארבע כנפות הארץ בשיעורי תורה בכל המקצועות והמדות שהתורה נדרשת בהם.

והנה ידוע גודל מעלת לימוד משניות, אשר מגינא ומצלי ושומרת על האדם ונותנת לו אחרית ותקוה בעולם הזה ובעולם הבא, ואמרו רבותינו ז"ל שאין הגליות מתכנסות אלא בזכות לימוד המשניות, כאשר הארכתי בהקדמה למסכת ברכות ללקט מפי סופרים וספרים בחיוב לימוד משניות וסגולתה. ולכן אחר שזכיתי רבות בשנים כולם שוים לטובה ללמוד וללמד ברבים שיעורים קבועים בש"ס בבלי וירושלמי, ולימוד תרי"ג מצות, אמרתי לקיים הוי רץ למשנה, והתחלתי בלימוד משניות על סדר הש"ס. בריך רחמנא דסייען עד כאן, ואבקש מהשי"ת שיהיה בעזרי לסיים לימוד כל הששה סדרי משנה מתוך בריאות הגוף והנפש וסיעתא דשמיא לאוקמי גירסא ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים.

ונתתי שמחה בלבי להוציא לאור עולם ספר זה לרגל הבר מצוה של הב' החשוב יניק וחכים כמר אפרים פישל שוויממער נ"י, בן ידידי וחביבי וקרוב ללבי, ה"ה מו"ה דובי שוויממער הי"ו, שתתקיים אי"ה בשעה טובה ביום י"ב אלול הבעל"ט. ואני מאחל לידידי מקרב לבי שיעזור השי"ת לו ולביתו לראות רב נחת דקדושה ממנו ומכל יו"ח שיחיו. והב' הבר מצוה נ"י יצליח בלימוד ובקיום התורה ומצותיה לילך מעלה מעלה ליעול ולא ליפוק, ויתעבד לאילנא רברבא, לתפארת הוריו ומוריו הי"ו.

תודה מיוחדת להרה"ג הנגיד המרומם אוצר כלי חמדה, ראש וראשון לכל דבר שבקדושה, תורה וגדולה אצלו משולבות, רבי אליעזר

הקדמה

י

קעסטענבוים שליט"א, אב"ד ור"מ ביהמ"ד וכוללי דמשק אליעזר, שהתנדב בטוב לבו למסור הדיסק של פירושו הנכבד על ששה סדרי משנה "משנת רבי אליעזר" לתועלת לומדי המשנה. תהא משכורתו שלימה מאת ה', אך טוב וחסד ירדפוהו כל ימי חייו, ויזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא.

ומעומק לבי אשפוך שיחי שזכות לימוד התורה דרבים יעמוד לי ולביתי שלא תמוש התורה מפינו ומפי זרענו וזרע זרענו, ונהיה אנחנו וצאצאינו כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה.

ואמרו ז"ל (תנחומא פ' צו) אין הגלות מתכנסות אלא בזכות תנויי [משניות] שנאמר גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם. ובדורנו דור עיקבתא דמשיחא אשר ראינו שנתקיימו בנו כל הסמנים שנבאו לנו חז"ל בסוף מסכת סוטה, בודאי דבר בעתו להרבות בהפצת וזירוז לימוד המשניות שכוחו רב לקרב את הגאולה ולהביא לימות המשיח. ועיינינו נשואות לשוכן מרומים שיראה בעני עמו, ויאמר לצרות ישראל די, ויסיר ממנו כל נגע וכל מחלה וכל מיני פורעניות, ובמהרה נזכה לקיבוץ נדחי ישראל בשוב ד' ציון ברחמים והשב כהנים לעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדם בב"א.

ב' אלול תשפ"א, יומא דהילולא של אדמו"ר מבאיאן-לעמבערג הרה"ק רבי אברהם יעקב בן הרה"ק רבי יצחק זי"ע, נעקה"ש ב' אלול תש"ב הי"ד זי"ע, ואמרו חכז"ל (פסחים נ.) הרוגי מלכות אין אדם יכול לעמוד במחיצתן. ואחיו הצעיר הרה"ק רבי מרדכי שלמה זי"ע מבאיאן-ניו יארק העיד עליו "ער איז געווען א קדוש צווישן קדושים" היינו שכולם היו קדושים אמנם הוא גם בין הקדושים נחשב לקדוש, זי"ע.

ברוך שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה.

שמואל דוד הכהן פריעדמאן

מסכת שביעית

פתיחה

קיצור דיני שמיטה

פרק א'

הקדושים בקדושת שביעית

כל גידולי הארץ הראויים למאכל אדם או בהמה, לתבלין, להרחה, לצביעה [צביעת אדם או בגדים] או לכביסה. הרי הם קדושים בקדושת שביעית.

הקובע את שיוך הדבר לשנת שביעית וגורם שיהיו בו דיני קדושת פירות שביעית, בירקות [עלים ופרי האדמה] הוא זמן הלקיטה, שאם נלקטו בשביעית מהנזרע בששית קדושים בקדושת שביעית. בתבואה וקטניות וענבים וזיתים הקובע הוא הזמן שהגיע גידולם לשליש גידולו, שאם נכנסו לשביעית קודם שגדלו שליש גידול קדושים בקדושת שביעית. בפירות הולכים אחר זמן חנטת הפרי [יש הסוברים דהיינו שליש הגידול ויש הסוברים שהוא כשניכר הפרי אחר נפילת הפרח], שאם תחילת גידול הפירות היה בשביעית, הרי הם קדושים בקדושת שביעית.

ירקות שגדלו בשביעית ונלקטו בשמינית קודם שיכל לגדול כיוצא בהם מגידולי שמינית, קדושים בקדושת שביעית, ואחר חנוכה מותר גם אם עדיין לא יכול לבא מגידולי שמינית.

אמנם בהרבה מקרים הירקות והתבואה והקטניות יהיו אסורים באכילה משום איסור ספיחים.

על פי האמור, יש לידע את מקור התוצרת החקלאית: בירקות יש לברר כבר מיד בתחילת השנה השביעית, אם נלקטו בששית או בשביעית, ומנץ הובאו, אם מחוץ לארץ או משדה נכרים או שגדל בשדה ישראל. וכשנלקטו בששית או שבאו מחוץ לארץ [חוץ מהבא מעבר הירדן במקומות מסוימים, שגם הוא קדוש בקדושת שביעית] אין בהם קדושה, אבל כשגדלו בשדה של ישראל בארץ ישראל הרי הם קדושים. גם כשגדלו אצל נכרי בארץ ישראל יש דעות שהם קדושים בקדושת שביעית, הדבר שנוי במחלוקת הפוסקים, ועל כל אחד לברר דעת רבותיו בזה.

בתבואה וקטניות, יש לחוש מעט זמן אחרי תחילת השביעית שמא הביאו שליש גידול בשביעית.

שדה צופים

לפירות העץ יש לחוש רק מתחילת הקיץ של השנה השביעית ואילך, שרק אז מגיעים הפירות שחנטו בשביעית לידי בשלות. בהתקרב הזמן שבו יש לחשוש לירקות ולפירות משום שביעית ומשום ספיחים, וכן לגבי זמן הביעור מתפרסמים הזמנים המדויקים על ידי ועדי הכשרות.

פרק ב'

האסורים באכילה

מן התורה, הגדל בשביעית מותר באכילה, אולם אחר שראו חכמים שרבים זורעים בסתר ואומרים שצמחו מאליהם, על כן אסרו כל הירקות שגדלו אצל ישראל ותחילת גידולם הוא בשביעית וקדושים בקדושת שביעית. וכן תבואה וקטניות שגדלו בשביעית, ואפילו התחילו לגדול בששית אלא שנכנסו לשביעית קודם שהביאו שליש גידול אסורים באכילה משום ספיחים. ומאכלי בהמה אסורים לבהמה, צמחי ריח ובשמים אסורים בהרחה.

דין זה נאמר רק בגידולים הנזרעים כל שנה וגופם כלה עם הפרי, כפי שכן הוא ברוב פירות האדמה, אבל שיח הבננות וכדומה שאינו נזרע כל שנה אין בו משום ספיחים.

הירקות שנלקטו אחר שנת השמיטה עדיין אסורים משום ספיחים, עד שיכול לבא כבר מהנזרע בשמינית, ולאחר חנוכה מותרים הירקות אף אם לא יכול להגיע מהנזרע אחר שמיטה.

פירות שגדלו בשדה שבעליהם לא הפקירם, וכן אלו שגדלו בשדה שבעליהם עבד בהם בעבודות האסורות בשביעית, יש דעות שהפירות אסורים באכילה, וכל אחד יברר דעת רבותיו בזה. ולכל הדעות אסור לקנות פירות אלו.

פירות שהגיע זמן ביעורם ולא נתבערו, אסורים באכילה [להלן יבואר מה הוא זמן הביעור וכיצד מבערים].

פרק ג'

כיצד קונים פירות בשביעית

פירות וירקות הקדושים בקדושת שביעית אסורים בסחורה, ומותר למכור רק מעט כשיעור מה שאדם מכניס לביתו כמה ימים. ולא ימכור את הפירות במקום שמוכרים כל השנים, גם לא ימכרם במדה משקל ומניין ובאריזה שנמכר בה בכל השנים. וכשמוכר פרי אחד יזיל ממחירו של שאר השנים.

הדמים שמקבל במזומן תמורת הסחורה קדושים גם הם בקדושת שביעית. ועליו לקנות בהם רק דברי מאכל, והקדושה עוברת מהדמים אל המאכל, וכך הלאה.

שדה צופים

אמנם אם התשלום על הפירות הוא בהקפה [שלוקח ממנו הפירות ואת התשלום יזקוף בחוב, וישלם לו אחר כך, או שיקנה בשיק דחוי או בכרטיס אשראי] או שקונה גם דבר שאינו קדוש בקדושת שביעית ומבליע את דמי השביעית בדמים של הדבר שאינו קדוש [ובלבד שלא יראה כהערמה להבליע דבר שדמיו מרוביו בדבר שאין לו ערך כמעט], אזי אין המעות קדושים. וכשהמוכר עם הארץ ויש לחוש שמא לא ינהג בדמים בקדושה יש ליתן לו הדמים בהקפה או בהבלעה.

אין לחוש בסתם מעות שמקבל מהמוכר שמא הם קדושים בקדושת שביעית, ואם יודעים שמכר מקודם פירות שביעית וקיבל תמורתם מעות, יש לחוש שהמעות שקיבל קדושים בקדושת שביעית, ובאופן זה יכול לפדותם על דבר השווה פרוטה ויאכלנו בקדושת שביעית.

בקניית הפירות והירקות בשביעית, יש לברר קודם הקניה מקורם של הפירות, שאם הם קדושים בקדושת שביעית יתכן שחל עליהם איסור סחורה, ואם הירקות גדלו בשביעית אסורים משום ספחים, ואם גדלו בשדה שבעלי לא הפקירום או שנעבדה בשמיטה בעבודות האסורות אסור לקנותם ויש דעות שאסורים באכילה. ואם עבר זמן הביעור, הפירות וירקות שעבר זמן ביעורם [ראה להלן] אסורים באכילה ויש לברר אם אכן פירות אלו נתבערו. ואם הפירות וירקות מיבול ששית או שבאו מחוץ לארץ, או שבאו מגידולי נכרי לסוברים שאין קדושת שביעית בגידולי נכרים אפשר לקנותם. ולפיכך יש לקנות רק בחנות שיש עליה השגחה טובה.

לסוברים שיש קדושת שביעית בפירות נכרים, מותר לקנותם מן הנכרים עצמם. אבל לא מישראל הקונה מהם ומוכר. וכדי להינצל מאיסור סחורה בפירות נכרים תקנו שבעל החנות הישראל המביא סחורה מן הנכרי לא יקנה מן הנכרי וימכור לישראל, אלא יהיה שליח של הקונים לקנות בעבורם מן הנכרי. והסוברים שיש קדושת שביעית בפירות נכרים עליהם לחתום על כתב שליחות.

כדי שיוכלו הכל לקבל פירות כפי הצורך באופן הראוי בלא שיעברו על איסור סחורה, תקנו לעשות 'אוצר בית דין', והוא שבת דין מפקח על קטיפת אחסנת והובלת הפירות, וכן אריזתם, כבישתם, עשיית יין מהם, וכדומה. ובית דין מחלקים כפי אשר נראה בעיניהם הצורך לכל אחד, וגובים תשלום על ההוצאות שהיה להם במה שעסקו בפירות. ויש שנמנעו מעשיית אוצר בית דין עקב המכשולות והערמות המצויים בזה.

פרחים שיש בהם ריח יש בהם קדושת שביעית ואסורים בסחורה, אלא באופן שהותר לעיל בפירות. ופרחי נוי שאין בהם ריח חשוב, אין בהם קדושה ומותרים בסחורה, אמנם אסור לקנותם אם נעבדו בהם עבודות אסורות בשביעית, וכל שכן אם נזרעו באיסור.

פרק ד'

צורת אכילת פירות שביעית

פירות שביעית אסור להפסידם, ואין לאכלם בעודם בוסר ולא באכילה גסה, ואין להניחם במקום שהשמש מקלקלת אותם, או במקום שימאסו, ואסור להשחיתם. על כן, פירות שאין הדרך לקלפם אסור לקלפם, פירות שהדרך לקלפם אף שיכולים להאכל עם הקליפה מותר לקלפם. ואף אם הדרך לקלף רק עבור הילדים מותר לקלף להם. מותר לחתוך הפרי ולאכול כמה שרוצה ואין חיוב לאכול יותר בשביל שלא יפסד. אין ליתנם לנכרי אלא אם מיסב על שולחנו, והראוי לאדם אין ליתנו לבהמה.

פירות שביעית יש לאכלם כפי דרך אכילתם, דבר שדרכו לאכול חי אין לאכלו מבושל, דרכו לאכלו מבושל אסור לאכלו חי, ואם דרכו לאכול חי או מבושל, מותר בשניהם. דרכו לאכלו שלם אין לרסקו, ואם הדרך לרסקו מותר, ואף אם הדרך לרסקו רק לקטנים, כגון בננות, מותר לרסק להם. אבל לרסק ריסוק קל מותר בכל הפירות, וכן מותר לחתוך לחתיכות קטנות או לגרד במגרדת. דבר שאין הדרך לסוחטו אסור לסוחטו, דבר שהדרך לסוחטו, כגון ענבים זיתים תפוזים לימונים וכדומה, מותר לסוחטו. דבר שהדרך לאכלו רק בתערובת אסור לאכלו בפני עצמו.

דבר שנבלע בו טעם של שביעית, כגון מרק שנתבשלו בו ירקות של שביעית, יש לשמרו בקדושה. וכשאין הדרך לשתות המים שנתבשלו בו ירקות, כגון מים שבישלו בהם תפוחי אדמה, אין קדושה במים.

שמן של שביעית מותר לטגן בו כשהשמן בא גם לתת טעם ולא רק כדי שלא ישרף המחבת, ומותר להדליק בו את הנר שבא להאיר, וכגון נר של שבת, אבל נר חנוכה ונר יארצייט נחלקו הפוסקים. ולא יתנו לתוך מדורה. ומותר לסוך בו את גופו, ונחלקו הפוסקים אם גם כיום בזמנינו הדבר מותר.

יין של שביעית יש דעות שאסור לבשלו אבל מותר לפסטרו, ומותר ליתנו לתוך תבשילים. בהבדלה יזהר בשעה שממלא הכוס שלא ישפך ממנו, ולא יכבה בו את הנר, ולא ירחץ בו עיניו. בליל הסדר לא ישפוך ממנו בשעת אמירת עשר המכות, ועל כן ראוי שיתן לכוס אחר.

פירות שביעית אסור לכבס בהם [כגון הסרת כתם על ידי מיץ לימון], ואין להשתמש במאכלי אדם לתרופה, אבל יכול לאוכלם אף כשכוונתו להתרפאות בהם.

פרק ה'

הטיפול בשיירי הפירות

קליפות, גרעינים, ושיירי מאכל או משקה הראויים לאכילת אדם, או שדבוק בהם מאכל הראוי לאכילת אדם והדרך לאכלו, קדושים בקדושת שביעית ואין

שדה צופים

להשליכם בבזיון ואסור ליתנם לבהמה, אלא יניחם בתוך פח מיוחד עד שירקבו ויפסלו מאכילה, ויש מתירים להשליכם לאשפה כשהם סגורים בתוך שקית.

כשמניחם בפח של אשפה לא יניחם עם קליפות ושיירי פירות שכבר התחילו להרקב, אלא יפריד ביניהם בשקית או דבר אחר.

קליפות, גרעינים ושיירי מאכל שאינם ראויים למאכל אדם אבל ראויים למאכל בהמה, קדושים בקדושת שביעית אך מותר ליתנם לבהמה. ויש הסוברים שבמקום שאין בהמות ואין המאכל מיועד אליהם כלל אין בהם יותר קדושה.

קליפות וגרעינים שאינם ראויים לאכילת אדם ובהמה, אין בהם קדושה ומותר לזרוקם לאשפה.

שיירי המאכל בצלחת או בסיר, וכן במסחטה ובמגדרת וכדומה, אם נשאר כפי הרגילות והדרך לזרוקם, אין בהם קדושה.

פרק ו'

ביעור פירות שביעית

כל מין, בין פרי העץ ובין פרי האדמה, בין תבואה ובין ירקות, בין שהוא מאכל אדם ובין שהוא מאכל בהמה, כל זמן שמצוי ממין זה בשדה יכולים לאכול ממנו בבית [באופן שאין בו איסור ספיחים וכו"ל], לא ניתן למצוא מין זה יותר בשדה חייבים לבער אותו מן הבית.

אין חיוב ביעור אלא אם יש ממין זה לו ולכל אחד מבני ביתו מזון יותר משלש סעודות של אדם בינוני. וביום הביעור יכול לחלק למי שרוצה ג' סעודות לכל אחד.

נחלקו הפוסקים מה הוא ביעור, ולהלכה נהגו כדעת הפוסקים שביעור הוא הפקר, שבהגיע זמן הביעור יוציא הפירות לשוק ויפקירם בפני שלשה בני אדם, אפילו הם רעיו ואוהביו שיודע שלא יזכו בפירות, ואומר להם שפירות אלו הפקר הם, ולאחר שהפקיר יכול שוב לזכות בפירות. והפירות קדושים בקדושת שביעית גם אחר הביעור.

זמן הביעור משתנה בכל מין ומין כפי הזמן שבו הוא כלה מן השדות. ואמרו חז"ל שזמן ביעור תאנים הוא בחנוכה, תמרים בפורים, ענבים ויין בפסח, זיתים ושמן בשבועות. מלבד המינים שנתנו בהם חכמים את זמן הביעור, קשה לקבוע בכל מין מתי זמן ביעורו. ולכן, פירות שהגיע הזמן שיש להסתפק לגביהם שמה הגיע זמן ביעורם יפקירם בתחילת זמן הספק ויכניסם לביתו ויתכוון שלא לזכות בהם כל זמן הספק, ויודיע למי שמפקיר בפניהם, שהפירות מופקרים בביתו. בהתקרב הזמן שבו יש להסתפק בכל מין ומין, מתפרסמים הזמנים על ידי ועדי הכשרויות.

הסוברים שיש קדושת שביעית בפירות נכרים, עליהם להפקירם באותו יום בו הגיעו לידם הפירות.

שדה צופים

דמי שביעית וחילופיהם יש לבערם כפי זמן הביעור של הפרי שנתפסו בקדושה על ידם. **לא** הפקיר את הפירות במזיד נאסרו הפירות באכילה. ובשוגג נחלקו הדעות אם נאסרו. ובאונס לא נאסרו, ויפקיר מיד כשיעבור האונס.

פרק ז'

המלאכות האסורות בשמיטה

מן התורה נאסרו חמש מלאכות, זריעה, זמירה בגפן, חרישה, קצירה [בשדה], בצירה [בגפן ובאילן]. וחכמים הוסיפו לאסור כל דבר שהוא לתועלת הצמח, כגון השקאה וריסוס שהוא תולדת זריעה, וכן כל דבר שבא להכשיר את הקרקע לזריעה, כגון יישור הקרקע וסיקול אבנים ועצים מן השדה, וכן זיבול וניכוש העשבים שהוא תולדת חרישה. לגבי נטיעה נחלקו הראשונים אם נאסרה מן התורה, וכן נחלקו בזמירה בשאר אילנות אם איסורה מדאורייתא.

מלאכות שהם לתועלת האילן, אסורות בין באילן סרק ובין באילן פירות, ומלאכות שהן לתועלת הקרקע אסורות בין אם יש בקרקע זו אילנות, ובין אם עדיין אין.

מלאכות האסורות מן התורה אין שום צד להתירם, אפילו אם כאשר ימנע מעשייתם יתקלקלו האילנות או הפירות, או שבכדי לתקן הנזקים שבקרקע ובאילן יפסיד ממון רב.

אמנם מלאכות שנאסרו מדרבנן, כגון השקיה, ניכוש וכדומה, התירו חכמים במקום שאם ימנע מעשייתם יפסדו האילנות או רוב הפירות, או שיעלה לתקן הנזקים אחר שמיטה ממון רב.

הפסד צמחי נוי ופרחים נחשב גם הוא להפסד ומותר לעשות מלאכות דרבנן כדי למנוע הפסד. וגם הפסד נוי הגינה נחשב כהפסד, ובמקום הנצרך מלאכות דרבנן כדי שלא ינזק יופי הגינה, מותר לעשותן. עם זאת, אם ההפסד של הנוי הוא זמני, ואחר שנת השמיטה כשיחזור לטפל בגינה תחזור הגינה ליפיה הקודם, אין היתר. ובמקום צורך גדול יש מי שמתיר.

גם בדברים המותרים לעשותם בשמיטה מחמת הפסד יש להמנע מעשייתם ככל האפשר, ומה שיכול לעשות מערב שמיטה כגון גיזום, זיבול וכדומה, יעשה קודם שמיטה, ומלאכות שניתן לדחותם לאחר שמיטה ידחק לאחר שמיטה. גם מלאכות שהוכרח לעשותם בשמיטה עצמה יראה למעט בפעולות, ויעשה רק מה שהכרח לעשות בכדי שלא ינזק האילן בלבד.

כשיש לו ספק אם יהיה הפסד במניעת המלאכה מותר לו לעשות המלאכה, אמנם יעשה רק מה שמוכרח ע"פ מומחים.

על פי כללים אלו יתבאר דרך ההיתר לטפל בגינה שתשמר ולא תתקלקל.

שדה צופים

פרק ח'

הטיפול בגינה בשמיטה

זריעה ונטיעה: אסורים בכל אופן בשנת השמיטה, בין עצי פירות, ובין עצי סרק. ועצי פירות אין לנטעם אף סמוך לשמיטה תוך יום לשמיטה. עצי סרק יש שכתבו להקפיד שלא לנטעם אחר ט"ו אלול של שנה הששית. ירקות לא יזרע אלא אם יתחילו לצמוח קודם השמיטה, תבואה וקטניות לא יזרע אלא אם יביאו שליש גידול קודם שמיטה.

זמירה בכרם: אסורה בכל אופן.

זמירה וגיוזום בשאר אילנות: נחלקו הפוסקים אם אפשר להתיר במקום הפסד. כריתת ענפים לסכך מותרת אם אין כוונתו לתועלת האילן, ויכרות הענפים בשינוי ממה שהדרך לכרות לתועלת האילן.

גיוזום גדר חיה: אין לגזום גדר חיה, ויש אומרים שאם כוונתו רק לנוי, ואין הגדר מצד עצמה צריכה לגיוזום כדי להתעבות, מותר.

חרישה: אסורה בכל אופן, בין ביד ובין בכלי. ואין היתר אפילו במקום הפסד.

השקיה: כשרואה שהצמחים זקוקים למים, ואם לא ישקה אותם יזקו, מותר להשקות הצמחים כפי הנצרך לקיומם ולא יותר, ויש אומרים שאם משקה במטרה ולא ביד אינו חייב לסגור את ברז המים מיד כשהושקו הצמחים כפי ההכרח, ויכול להמשיך את ההשקיה.

יזהר להשקות רק הגידולים הזקוקים כעת למים, ולא ישקה את כל הגינה, ובמקום שאי אפשר להשקות כל גידול לבדו או שכרוך בהוצאות רבות יכול להקל להשקות הגינה בהשקאה מרכזית, ויש שכתבו שמותר באופן זה רק אם רוב הגידולים בגינה זקוקים כעת להשקיה.

נחלקו הפוסקים אם מותר לכוון מערכת השקיה אוטומטית מערב בשביעית, שתשקה בשביעית גם שלא כפי הצורך. ולדעת המתירים עדיף להשקות הגינה באופן זה. ואם נתקלקל השעון לא יכוונו מחדש בשביעית.

זיבול: אסור לזבל האדמה, אבל במקום שימותו הצמחים ללא שיזבל, מותר לזבל. אך יראה לזבל עוד קודם השמיטה. ומותר להשתמש בכדורי זבל המתפרקים לאט במשך שנת השמיטה, ועל כן ראוי שיזבל בהם קודם השמיטה, ובכך ימנע מלזבל כל שנת השמיטה.

ריסוס: אסור לרסס הפירות, ובמקום שיפסדו הפירות או העצים אם לא ירסס, נחלקו הפוסקים אם מותר. ולהדביר המזיקים דרך מערכת השורשים יש מקום להקל.

כיסוח דשא: אין לכסח הדשא בשביעית, ואם יגרם בכך קלקול לדשא שלא יוכל לחזור אחר שמיטה, מותר. ויש שכתבו שאם כוונתו בכיסוח רק לנוי, ואין הדשא מצד עצמו צריך לכיסוח, מותר.

שדה צופים

ניקוי מפסולת: מותר לפנות פסולת שהצטברה בגינה, שהרי מוכח שעושה כן בשביל ניקיון, ויש שהתירו רק באופן שמניח את הפסולת שמוציאה הגינה עצמה כגון קוצים, ואוסף רק הלכלוכים שנפלו בגינה כגון שקיות וכדומה.

ניכוש: אסור לנכש עשבים בגינה, ואם כשלא ינכש הצמחים ימותו, מותר כפי הצורך. וכשכוונתו לצורך ניקוי הגינה מחמת שחושש מנחשים או שמפריעים להילוך, אם אין שם גידולים מותר לנכש ולעקור, ויש שכתבו שיעשה בשינוי שיהיה ניכר ממעשיו שאין כוונתו להכשרת הקרקע לזריעה.

וכשהעשבים הם במקום הגידולים אין היתר לנכשם, ואם חותך העשבים יותר גבוה מהרגיל יש מתירים לפי שיש בכך היכר שלא נתכוון לתועלת הצמחים.

מלאכות שאין הכרח לעשותם בשביעית, כגון הרכבה, הברכה, פריסת רשתות וכדומה, אסור לעשותם.

קטיפת פרחים וענפי בשמים: מותר לקטוף פרחים ובשמים, אך לא לתועלת הצמח ולכן ישנה בצורת הקטיפה מהדרך שקוטפים כדי לעודד צמיחה חדשה, ויחתוך הענף בשלישו התחתון או העליון.

קטיפת פירות: מותר לקטוף פירות הקדושים בקדושת שביעית מהעצים שבגינתו, אבל יקטוף רק מעט כדרך שמביאים לבית בפעם אחת לכמה ימים. וישנה מדרך קטיפתו במקום שאפשר, כגון אם דרכו לחתוך בכלי יחתוך ביד. וכן לא יכניס לביתו פירות שביעית בין מגינתו או מגינת אחרים רק מעט כדרך שמביאים לבית בפעם אחת לכמה ימים.

הפירות הקדושים בקדושת שביעית הם פירות העץ שתחילת גידולם היה בשביעית, ופירות האדמה וירקות שנלקטו בשביעית, פירות האדמה וירקות שתחילת גידולם היה בשביעית על פי רוב אסורים משום ספיחים [ראה לעיל].

פירות העץ שהחלו לגדול קודם שנת השמיטה אין בהם קדושה ומותר לקטפם כרגיל. **עקירת** עצים: מותר לעקור עץ אחד או שנים שאין בהם פירות, אם אין כוונתו להכשרת הקרקע לזריעה, ושלושה עצים זה בצד זה אסור, כי נראה שבא לתקן בזה את הקרקע. יש בעץ פירות, כל זמן שהפירות קטנים וצריכים לעץ, אסור לקוץ אותו לעצים [אפילו באופן שאין בו משום בל תשחית].

מי שטיפת הרצפות: יזהר שלא ישפוך מי שטיפת הרצפות למרזב הנשפך על הצמחים בגינתו, וכשנשפך למקום שאין בו צמחים מותר. ויש מקילים כשאין בכוונתו גם להשקאה. ואם יש במים חומרי ניקוי אשר מזיקים לצמחים אין בזה חשש.

מים הנוטפים ממזגן: המים הנוטפים מן המזגן על הצמחים בגינתו יש מתירים להדליק המזגן, לפי שאינו מכוון להשקאה והוא בדרך שינוי מהשקאה רגילה. ויש אומרים שחייב לסדר ולכוון את הצינור של המים למקום שאין בו צמחים.

שדה צופים

תליית כביסה בגינה: מותר לתלות כביסה מעל צמחים בגינה, אף שמים נוטפים מן הכביסה לגינה, ובתנאי שאין כוונתו להשקות את הגינה במים הללו.

הפקר: אם יש בגינה עצי פרי הקדושים בקדושת שביעית, עליו לפתוח גינתו ולאפשר לכל הרוצה לבא לקטוף הפירות. כשיש לו חשש שישחיתו את גינתו, או את עציו, יכול שלא לפתוח הגינה ויתלה מודעה על פתח ביתו שאפשר לקבל אצלו המפתח לגינה, ואף הוא יכול לסייע ביד הקוטפים ובכך להשגיח שלא ישחיתו שדהו.

פרק ט'

הטיפול בעציצים בשמיטה

עציץ הנקוב בנקב של מילימטר ויותר בתחתיתו או בדופנו נחשב כמחובר לקרקע. עם זאת אפשר להפוך אותו לעציץ שאינו נקוב על ידי שיניח דבר חוצץ בינו לקרקע, וכשענפיו מתפשטים מעבר לעציץ צריך שיחצוץ גם בין הענפים לקרקע.

עציץ שאינו נקוב ואין ענפיו מתפשטים מחוץ לעציץ, אם הוא מחוץ לבית אסור לעשות בו כל המלאכות האסורות בקרקע. ואם הוא בתוך הבית [מקום מקורה עם מחיצות בגובה עשרה טפחים], אפשר להקל לעשות בו כל המלאכות דרבנן, כגון השקאה זיבול וכדומה. ובמלאכות דאורייתא הדעת נוטה להחמיר, אך המקל יש לו על מי לסמוך, אלא שבפירי וצמחי נוי שאין בהם כל כך צורך, לא ראוי להקל בזה.

עציץ שאינו נקוב שנפחו עולה על ליטר, או שהוא מחובר לבנין או לקרקע, אין בו היתר של עציץ שאינו נקוב. כמו כן אם עשוי העציץ מחרס וגדל בו צמחים המתקיימים יותר משנה אין בו היתר של עציץ שאינו נקוב.

יזהר שלא יפתח התקרה מעל העציצים, אפילו אינם נקובים, וכן לא יעבירו ממקום מקורה למקום שאינו מקורה. וכשרוצה לפתוח גג בכדי לבנות סוכה יעביר העציצים למקום אחר מקורה קודם שיפתח הגג, ויש מקילים בזה, ויש אומרים עוד שלהסיר התקרה בלילה מותר, שאינו גורם בשעת עשייתו שום השבחה לגידולים.

לא יפתח חלון או דלת כנגד העציצים כשכוונתו היא לתועלת הצמח, אלא אם יהיה הפסד גמור לצמח. ואם אין כוונתו לתועלת הצמח, מותר.

העברת עציצים ממקום למקום: עציץ שאינו נקוב מותר להעבירו ממקום למקום בבית וממקום למקום בחוץ. וכן מותר להכניסו מבחוץ אל הבית, אבל להוציאו מהבית לחוץ אסור. ומותר להביא עציץ שאינו נקוב מחנות או שרוצה להעביר העציץ מבית לבית, אף שבדרך ההעברה יוצא מבית לחוץ. ויש מקילים להוציא מהבית לחוץ אם אין כוונתו לתועלת הצמח כשמוכח שעושה כן לסידור הבית ולא לתועלת הצמח.

עציץ נקוב אסור להעבירו בין בחוץ ובין בבית ממקום למקום על ידי שמגביהו, ולגוררו יש מקום להקל. ואם היה תלוי על גבי מעמד אסור להורידו לקרקע. אם

שדה צופים

היה העציץ מונח על דבר החוצץ בינו לקרקע אין להעבירו ממקום למקום, אם במשך העברתו אין חציצה בינו לקרקע. ויש מקילים בכל זה כשאנו מתכוין לתועלת הצמח ומוכח שעושה כן לסידור הבית ולא לתועלת הצמח. ובתוך בית מרוצף יכול להעביר העציץ ממקום למקום אף אם כוונתו לתועלת הצמח.

היה העציץ מונח על דבר החוצץ בינו לקרקע אין להסיר ממנו הדבר החוצץ, ויש מקילים כשאנו מתכוין לתועלת הצמח ומוכח שעושה כן לסידור הבית ולא לתועלת הצמח.

אם רוצה להביא עציץ נקוב מחנות או שרוצה להעבירו מבית לבית יעטוף אותו ואת ענפיו הבולטים חוצה לו, וכך יעבירו. וכשיבא לביתו יניח דבר חוצץ בין העציץ לקרקע, כדי שימשיך להחשב כעציץ שאינו נקוב. ויש מקילים להעבירו כך כשאנו עטוף אם מגבירו עשרה טפחים מהקרקע. ויש מקילים שכיון שאין כוונתו לחיבור הצמח בקרקע אלא להעברה בעלמא, לכן מותר בכל אופן.

מותר להכניס פרחים לאגרטל של מים שאינו נקוב והוא בתוך הבית, אף שנפתחים בכך הניצנים.

להשאיר חוב קטן בשביל לקיים שמיטת כספים

כתב הבן איש חי בש"ר פ' כי תבא סעי' כ"ו בזה"ל "והנה יש מתחסדים אחר שכותבין הפרוזבול מלוה לחבירו סך מה עשרה גרוש או פחות או יותר ועל זה הסך לא יחול הפרוזבול כיון שהלווה אחר זמן הפרוזבול ואז אחר ר"ה כשיביא לו חבירו המעות לפרעו יאמר לו משמט אני ולא יקבלם ממנו ויאכל הלואה ולחדי במעות אלו והמלוה לחדי במצות שמיטת כספים שקיים אותה בפועל ותהילות לאל ית' הנהגתי מצוה זו פה עירנו בגדאד יע"א הדפסתי שטרות של פרוזבול וחלקתי אותם לכמה בנ"א ועשאום וגם למדתי אותם שיעשו כן להלוות אחר זמן הפרוזבול סך מה ולקיים המצוה בפועל כאמור לעיל אשריהם ישראל אוהבי מצות ה' ועושים אותם בשמחה" עכ"ד.

ומרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בדרך אמונה פ"ט משמ"ו סקפ"ה כתב בזה דיש משאירין חוב אחד כדי לקיים מצות שמיטת כספים והוסיף בזה מרן שליט"א דצריך לכתוב בפרוזבול חוץ מחוב פלוני או חלק מהחוב או ילונו אחר שיכתוב הפרוזבול אבל לא יקבע זמן הפירעון אחר ר"ה אלא שיוכל לתובעו אפי' מיד עייש"ד, ושמעתי ממרן שליט"א שכן נהג אביו מרנא ורבנא הקה"י זצוק"ל להשאיר איזה חוב ולקיים בו מצות שמיטת כספים מיהו בשו"ת שבט הלוי ח"י סוס"י ר' כתב ואם להשאיר הלואה אחת בלי פרוזבול לקיים משמט אני משנת חסידים היא דאין לדרוש כן ברבים מטעם ידוע עכ"ד ולא ביאר מאיזה טעם אין לדרוש לעשות כן.

שדה צופים

נוסח וסדר הפרוזבול של מרן החזו"א זצוק"ל

הנה בדבר נוסח הפרוזבול יש כמה דעות ושיטות ואכמ"ל, ונביא בזה הנוסח שבו נהג מרן החזו"א זצוק"ל (בפרוזבול שערך אצל מרן הגר"ש הלוי וואזנער שליט"א) כפי שהביאו מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בדרך אמונה פ"ט משמו"י סקצ"ט, וע"ע בשו"ת שבט הלוי ח"ה סי' רי"ג, ובס' דיני שביעית (הוצאת דגל ירושלים) עמ' שי"ז.

"מוסרני לכם הרב שמואל הלוי רב זכרון מאיר שליט"א והרב משה יצחק ב"ר יהושע זאב שליט"א והרב רפאל יצחק בהרב ר' נחמן שמואל הדינים היושבים כעת בזכרון מאיר שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה באתי עה"ח יום ה' כ"ח אלול תשי"ב פה זכרון מאיר נאום אברהם ישעי' באאמו"ר הגאון ר' שמרי' יוסף".

וקרא לפניהם (בשו"ת שבט הלוי שם כ' דבשעה שקרא עמד על רגליו, ועי' בד"א שם סקצ"ב ובצה"ל אות רט"ו) הנוסח מוסרני לכם הדיינים (בלי להזכיר שמוותם) היושבים וכו' ואח"כ כתבו לו הדינים על הכתב ההוא.

"במותב תלתא הוינא ושמענו דבריו והכרנו חתימת ידו הנ"ל ופינו כוחו דלא תשמט לי' ויגבה כל חובותיו ע"י פרוזבול זה כתקנת הלל וחז"ל ובעה"ח היום לחדש אלול זכרון מאיר בני ברק נאום... נאום... נאום..."

[ובציין ההלכה ס"ק רל"ז כ' מרן שליט"א שמרן החזו"א זצוק"ל עשה פרוזבול ע"י שליח (ובעיקר ענין זה אם אפשר לעשות פרוזבול ע"י שליח עי' במש"כ בזה מרן שליט"א בד"א ס"ק קנ"ג) וחתם ג' עדים שמסר בפניהם חובותיו לב"ד שבירושלים ושלחו ע"י שליח לירושלים וציין לס' אורחות רבינו ח"ב עמ' שפ"ז שפ"ח שפ"ט שהביא הנוסחאות שכ' מרן החזו"א זצוק"ל לשליחות עיי"ש

ענינים וסיפורים

במוצאי שביעית בן דוד בא

הגאון רבי מאיר קרליץ זצ"ל התגורר בתחילת שנותיו בעיר וילנא. בשנת תר"צ, ערב שנת השמיטה שחלה בשנת תרצ"א, נבחר הגאון רבי מאיר קרליץ זצ"ל לכהן כרבה של העיר פינסק-קרלין, אלא שהוא לא נתן את הסכמתו עד שישאל בעצת רבו. נסע רבי מאיר לראדין אל מורו ורבו בעל ה"חפץ חיים" זי"ע כדי לשאול אותו האם לקבל עליו את משרת הרבנות של העיר פינסק-קרלין כפי שמציעים לו אותה.

בתחילה התנגד ה"חפץ חיים" למינוי הזה באומרו לו, כי העיר פינסק-קרלין רחוקה היא מאד מהעיר וילנא. מששמעו פרנסי הקהילה של פינסק-קרלין כי ה"חפץ חיים" מתנגד למינויו של רבי מאיר קרליץ כרב עליהם, מיהרו להגיע לראדין כדי

שדה צופים

לבקש את הסכמתו של ה"חפץ חיים", כשהם מסבירים לחפץ חיים בטוב טעם כי רבי מאיר מאד מתאים לכהן עליהם כרב, ואין אחר אשר יכול לכהן עליהם כרב כיכולתו של רבי מאיר קרליץ.

נענה ואמר להם החפץ חיים זי"ע: בענין גורלי שכזה אינני יכול להכריע לבדי, שהרי אינני יודע האם המינוי הזה ייטיב עם רבי מאיר או שמא יזיק לו. אבל אתם יודעים מה, הנה קרבה שנת השבע שנת השמיטה, והרי ידועים דברי חז"ל כי במוצאי שביעית בן דוד בא, ולפני שיבוא בן דוד יבוא הרי אליהו הנביא זכור לטוב לבשר לנו את בשורת הגאולה, וכידוע על אליהו הנביא אומרים חז"ל כי לעתיד הוא יפשוט לנו את כל הספיקות. הבה ונמתין עד אשר אליהו הנביא יגיע, והוא אשר יכריע לנו כדת מה לעשות במינוי של רבי מאיר לרב.

אחד מהנוכחים חיך לשמע הדברים, בראותו כי ה"חפץ חיים" ממתין לאלהו הנביא, וכי מי יודע אימתי יבוא...? אלא שתוך כדי הבחין החפץ חיים בחיוכו של אותו יהודי, ואז תפס אותו בשרוול בגדו ואמר לו: "מה? האם אתה מסתפק בדברים אלו של חז"ל כי במוצאי שביעית בן דוד בא? אצלי הדבר הזה הוא בחזקת וודא!" (החפץ חיים ופעלו)

שמיטה יעשה כולו תורה!

ביום השישי ו' כסלו, ערב ש"ק פרשת ויצא, שנת שפ"ב דרכו רגליו של רבינו הגאון רבי ישעיה הלוי הורביץ זצ"ל, השל"ה הקדוש בשערי ירושלים. שם, בעיר הקודש גדלה קומתו של רבינו השל"ה ביותר. הוא החל להתקדש ולהתטהר, בהתנזרו מכל מחמדי העולם הזה, וכל מטרתו היתה בלתי לה' לבדו כשהוא שומר על כל ההלכות עד קוצו של יו"ד.

ועל כך מסופר. באותה שנה (שנת שפ"ב) שבה הגיע רבינו השל"ה לארץ ישראל, היתה בארץ שנת בצורת. גשמים לא ירדו, וליהודי ארץ ישראל היו קשיים עצומים בפרנסה ואף ברכישת דברי מאכל, כיון שהשדות והכרמים לא נתנו פריים. דבר זה נתן את אותותיו לשנת שפ"ג שהגיעה לאחריה, שהיתה שנת שמיטה.

כיון שהשנה הקודמת היתה שנת בצורת, היו אנשים שחיפשו עצות בשנה זו כיצד להקל על שמירת דיני השמיטה, ואף היו שהתירו איסורי ספיחין וכדומה. ואולם רבינו השל"ה על אף הקשיים הגדולים, שכן גם לו כמעט ולא היה מה לאכול בביתו, לא רצה להקל בכלל, כיון שאמון היה על מצות התורה לשמור שביעית כהלכתה, ללא היתרים וקולות למיניהם. ועל כך כתב בעצמו: "ואני דנתי עם עצמי וחשבתי בלבבי, אני מחויב לקיים יותר מהם, ואפילו למכור גלימא מעל כתפי".

ואולם, יחד עם זה, קשה היה לו להשל"ה לקיים דיני שביעית, מכיון שלא היתה לו חלקת אדמה, ולא היו לו פירות וירקות, וכיצד יקיים המצוה? מצא השל"ה

שדה צופים

עצה, והיא ללמוד הלכות שמיטה. כי הנה, על הפסוק "ושבתה הארץ שבת לה", דרשו שהכוונה לשם ה', וביארו הספרים הקדושים, כיצד יעשה האדם את שנת השמיטה לשם ה'? כאשר ילמד הלכות שמיטה, ויעסוק כולו בתורה בשנת השמיטה, אזי יהיה כולו קודש לה', וגם אז יצוה ה' את ברכתו בשדותיו ובפירותיו.

הרי, שגם אם אין לאדם תחת ידו כלל חלקת אדמה ואין לו אפשרות לקיים מצות שמיטה בפועל, הרי שעל ידי לימוד הלכות שמיטה, יכול לקיים מצות שמיטה.

הרי לנו עצה מהשל"ה הק' כי אף אדם שאין לו חלקת אדמה, יש לו אפשרות לקיים מצות שמיטה בפועל, ע"י לימוד הלכות שמיטה, ובזה יהא נחשב כאילו קיימו מצות שמיטה במציאות ובפועל כרצונו יתברך שמו.

ואכן הזהיר השל"ה מאד על שמירת דיני השמיטה בכל דקדוקיה, וכה כתב: "באתי להיות כמזהיר בדינים הנהוגים בארץ ישראל, באם תזכו כמוני לבוא לארץ הקדושה לדור, כדי שתדעו מה לעשות, ולזרז אתכם שתהיו מאד מדקדקים בהם לבלתי תחטאו חס ושלום".

ולא עוד, אלא הוסיף דברים נוראים בשם בעל ה"חרדים", רבי אלעזר אזכרי זי"ע: "וכל הבאים לדור בארץ ישראל חייבים להזהר מאוד בשמיטה ובכל המצוות התלויות בארץ ישראל, כשם שהיו זהירים לקיימם האמוראים הדירים בה כדאיתא בירושלמי, כדי שלא תהא מצות הדירה בארץ ישראל באה בעבירה של ביטול המצוות התלויות בה, נמצא הפסדן יותר על שכרן, ואלקי ישראל יעזרנו לקיימן אמן". (של"ה, חלק האותיות).

יגיע כפים בלא הלוואה כלל!

לאחר נישואיו היה ר' נחום סמוך על שולחן חותנו שהיה עשיר מופלג ותמך בו בכל עת ובכל שעה, כדי שדעתו תהיה פנויה עליו לעסוק בתורה בלי מפריע. אבל ברבות הימים התהפך עליו הגלגל, הוא ירד עשר מעלות אחורנית. מאז, לא היה בידו כבר לפרנס את ר' נחום ובני משפחתו. לא חלפו ימים רבים וביתו של ר' נחום נעשה ריקם מכל.

כיון שכך, יצא ר' נחום לסובב על פתחי נדיבים ולקבץ מעט מעות, כדי שלמצער יוכל להמציא מעט אוכל לבני משפחתו לבל יגוועו ח"ו ברעב. ואכן, עמך ישראל נתבעין ונותנין. מפעם לפעם קיבל אי אלו הלוואות מיהודים טובים, וכך הגיעה מעט רווחה לביתו, אבל לא היה בקומץ הדל כדי להשביע את הארי.

הפרוטות המעטות אותן הצליח ר' נחום לקבץ בעמל, אילצו אותו לבסוף לעבור כמעט על דברי חז"ל שאסרו לעשות את התורה קרדום לחפור בה. יחוס רם מעלה היה לו לר' נחום מאבותיו הקדושים ומזקיניו נ"ע ועד למעלה בקודש, וכאשר באו מים עד נפש, החליט ר' נחום בצר לו להשתמש בכתר היחוס...

שדה צופים

קירבת משפחה היתה לו עם הצדיקים הקדושים לבית רוזין. בשל כך הוא שירך את רגליו שבור ורצוץ אל העיירה סדיגורא, שם הנהיג את העדה ביד רמה הרה"ק רבי אברהם יעקב זי"ע, בנו של הרה"ק רבי ישראל מרוזין זי"ע, שם - ידע ר' נחום - במחיצתם של קרובי משפחתו בוודאי יצליח יתר על המידה.

בבואו, שפך ר' נחום בפני הרבי מסדיגורא את צרתו, וביקש ממנו שיתן לו עצה טובה וברכה הגונה. "רבי קדוש!" - התחנן ר' נחום לפניו - "הרי אתם קרובי משפחה שלי, ואתם ידועים כעשירים מופלגים ביותר, ואילו עלי נגזר מן שמיא להיות עני ואביון למהדרין מן המהדרין ולקבץ נדבות. על מה ולמה נגרע חלקי? והרה"ק רבי אברהם יעקב מסדיגורא משיבו בשאלה: "וכי מה תבקש ממני כקרוב משפחה?"

"מה אבקש?" - נענה ר' נחום - הכתוב אומר 'הלוא פֶּרֶס לרַעֲב לחֶמֶךָ ועניים מרודים תביא בית', והוא מסיים ואומר 'ומבשרך לא תתעלם'. מן הראוי שלא תתעלמו ממני ותעשו הכל כדי לסייע בעדי. בקשתי, שתציידו אותי במכתב המלצה ובו תפרטו את גודל יחוסי, ואף תכתבו שזקוק אני למעות. ואז, למראה מכתב שכזה מהרבי מסדיגורא, בוודאי ירחמו עלי בני ישראל, ויעניקו לי ממתנת ידם הנדיבה. ולמצער ילוי לי הרבה מעות, כך שאוכל לשוב למעמדי הראשון".

לשמע הדברים הללו, נרתע הרבי מסדיגורא לאחוריו... "לא, ר' נחום!" - השיב לו - "אינני חפץ לכתוב לך מכתב המלצה לנדיבי עם שיתנו לך צדקה בשל זכות אבות שיש לך. וכל כך למה? בברכת המזון אנו מבקשים 'ונא אל תצריכנו לא לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלוואתם'. פסוקים ומאמרי חז"ל נאמרו בשבח אותו אדם ששם את מבטחו רק בהשי"ת ולא מבקש הלוואות מאנשים. ואם לא די בכך, הרי שחז"ל אמרו (ברכות ח.) 'גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים', כי מי שנהנה מיגיע כפו אשריו טוב לו בעולם הזה ובעולם הבא.

"האמנם חפץ אתה ר' נחום ליטול מתנות מבשר ודם? חפץ אתה להיות בבחינת 'ודאשתמש בתגא'? להתהדר בכתר יחוסך הרם כדי שאנשים ירחמו עליך ויתנו לך צדקה? לא ר' נחום! אסור להשתמש בזכות אבות כדי ליהנות מן הציבור. באם רוצה אתה להתכבד, תשמע לעצתי ותקיים 'גדול הנהנה מיגיעו'. תעסוק באיזו מלאכה ותהנה מיגיע כפיך מבלי שתלווה כסף מאחרים. שכן גם בעשיית מלאכה יכולים להתכבד, כדברי חכמינו ז"ל (נדרים מט:) גדולה מלאכה שמכבדת את בעליה.

"יכול אני - המשיך הרבי מסדיגורא ואמר לר' נחום - להעניק לך מכתב המלצה למחותנו של אבי הקדוש מרוזין זי"ע, ר' יעקב יוסף היילפרין מברדיטשוב, אביו של גיסי רבי דוד. הוא בעל נכסים ומסחרים רבים. אתן לך מכתב עבורו כי יצרף אותך לאחד ממסחריו".

תוך כדי נתיישב הרבי מסדיגורא וכתב עבור ר' נחום מכתב אל הגביר ר' יעקב יוסף היילפרין, ובו ציין כי ר' נחום זה הוא אברך צעיר וכוחו במתניו, אבל אין לו

שדה צופים

פרנסה וכן אינו חפץ ללוות כסף מאחרים, שמא גם לא יהיה לו להחזיר לאחר זמן, ולכן הוא מבקש מר' יעקב יוסף שיתן לו עבודה כל שהיא באחד ממסחריו.

מכתבו של הרבי מסדיגורא פעל את פעולתו. ר' יעקב יוסף ניאות תיכף ומיד לבקשה, ומני אז ואילך החל ר' נחום לעבוד אצלו. כל זאת בזכותו של הרבי מסדיגורא שפעל עבורו, כדי שלא יצטרך להשתמש ביחוסו, ולא יאלץ ליטול כלל הלוואה מאנשים, ואף לא להשתמש באפשרות של פרוזבול למען ההלוואה, כי אם ביגיע כפיו בלבד. (האוצר מסיפורי צדיקים).

דיני שמיטה בהצנע לכת...

בשנת תרצ"ג עלה ארצה הגאון רבי אברהם ישעיהו קרליץ זצ"ל, ה"חזון איש". הוא הגיע לארץ בהצנע, בלא כל רצון להתפרסם. אלא שהדבר לא הועיל לו. הגאון רבי חיים עוזר גרודז'נסקי זצ"ל הכירו מקדמת דנא, והוא הטיל עליו את הפרסום הגדול, בשעה שרצה לדעת את דעתו לגבי שנת השמיטה. היה זה בשנת תרצ"ו, שנתיים קודם שנת שמיטה שחלה בשנת תרח"צ.

בני המושבה 'גדרה' רצו לדעת דינים שונים בנוגע לשנת שמיטה, וכיון שבקשתם הגיעה עד לוילנא אל הגאון רבי חיים עוזר, פנה רבי חיים עוזר בפניה מיוחדת אל החזון איש זצ"ל, ואמר לו כי בני גדרה יגיעו אליו כדי לשמוע ממנו את הדינים הנחוצים להם לשנת השמיטה, הכיצד עליהם לנהוג בשדותיהם ובכרמיהם.

שמו של ה"חזון איש" עדיין לא נודע ברבים, ובני המושבה גדרה ידעו כי עליהם להגיע אל המושבה הקטנה הנקראת בני ברק, שם עליהם לפגוש את הרב אברהם ישעיהו קרליץ.

הם הגיעו לבני ברק, וכאן החלו לשאול איש אחרי איש ועד ששאלו עשרים אנשים, למקום מגוריו של הרב אברהם ישעיהו קרליץ. אלא, שאף אחד לא ידע לענות להם על השאלה הזאת, שכן שמו של החזון איש לא נודע כלל ברבים.

לאחר מאמצים מרובים, פגשו ביהודי זקן שאמר להם: אני מכיר את היהודי הזה אותו אתם מבקשים. הוא יהודי שעלה מהעיר וילנא לפני מספר שנים, אבל אינו מוכר ברבים, כיון שהוא יושב כל היום בחדרו ולומד תורה בהצנע ולכן לא מכירים אותו.

כאשר נפגשו בני גדרה עם החזון איש, סיפרו לו כי הם שלוחים אליו בהוראת הגאון רבי חיים עוזר גרודז'נסקי מוילנא. החזון איש שמח מאד לקראתם, ואמר להם כי אכן קיבל את מכתבו של הגאון רבי חיים עוזר, והשיב להם על כל שאלותיהם במאור פנים, ואף לימד אותן דינים רבים השייכים לשנת השמיטה. בזכות כך, שמרו יהודים נוספים על השמיטה כדת וכדין. (מפעלות השמיטה).

שדה צופים

שמירת שמיטה במסירות נפש

בני המושבה עקרון (שנקראה מאוחר יותר "מזכרת בתיה" על שם אמו של הברון רוטשילד) הגיעו לעקרון מליטא, שם התגוררו בכפר הקטן "פבלוקה" בסמוך לעיירה רוז'נוי, ושם כיהן עליהם כרב הגאון רבי מרדכי גימפל יפה זצ"ל. בהגיעם לארץ ישראל שמחו מאד כאשר התיישבו לראשונה במקומם ואז הגיעה שנת השמיטה תרמ"ט, ביוזעם כי לראשונה יוכלו לשמור שמיטה כהלכתה. ואמנם הם קיבלו עליהם את פסקי ההלכות של רבני ארץ ישראל; רבי יהושע לייב דיסקין זצ"ל ורבי שמואל סלאנט זצ"ל שהורו להם לשמור שביעית כהלכתה, להפקיר את השדות ואת המטעים ללא היתר מכירה כלל.

אלא, שאינשי דלא מעלו, שרצו להניא יהודים מלקיים מצוות בארץ ישראל הגיעו למושבה עקרון ואמרו לאותם בעלי קרקעות: תדעו לכם, רק באם תעבדו את האדמה, ולמצער, תמכרו את האדמה לגוי ותעבדו לפי היתר מכירה, רק אז נוכל לסייע לכם במתת יד. אבל אם לא תעשו כן, הרי שלא נעניק לכם מאומה. ולא עוד, הם הגדילו לעשות ואמרו להם כי הם שליחים של הברון רוטשילד שהבטיח להעניק להם מכספו, והיה באם לא תסתמכו על היתר מכירה לא תקבלו מהברון מאומה.

ברם, יהודים פשוטים ויראי שמים היו, אשר ידעו כי אין להם בעולמם אלא שמירת מצוות כהלכתה. בשל כך הגיעו אל רבם רבי מרדכי גימפל שעלה יחד עמם לארץ ושאלוהו לאמר כדת מה עליהם לעשות. ואולם, הרב תיכף ומיד השיב להם כי לא יחשבו כלל על מה שהפקידים הללו אומרים להם, שכן הם מבקשים רק להכשיל אותם בשמירת המצוות, ועז חפצם שיקלו ראש בשמיטה ולא יקיימו את המצוות התלויות בארץ.

ואמנם, כאשר הגיעו הפקידים הללו בשנית לדבר על לבם של התושבים, הם עמדו למולם כחומה בצורה ואמרו להם בפשטות: "טוב היה לנו בישיבתנו בכפר הקטן 'פבלוקה' אשר בליטא. לא ברחנו משם ולא באנו לכאן כפליטים. באנו בהסכם גמור עם הברון רוטשילד למען יישוב ארץ ישראל, וגם כדי לקיים את המצוות התלויות בארץ ישראל. אבל אם אתם כופים אותנו לעבור על דתנו ח"ו ולעשות אותנו כעבדים אל האדמה, ולעבוד אותה בשמיטה שלא כמצוות התורה, אזי טוב לנו לחזור אל הארץ שיצאנו משם, ושם נרויח את לחמנו בעזרת ה' על טהרת הדת, כאשר היה קודם שעלינו לארץ ישראל".

ואכן, הפקידים לא יכלו להם, ובני עקרון עמדו על משמרתם ועל דעתם ועל דתם, דת התורה. וכאשר פקיד הברון לא רצו לתמוך בהם, רוח והצלה עמד להם ליהודי עקרון ממקום אחר, בקבלם את תמיכתם הכספית מרבני ירושלים, ומיהודים טובים אחרים שנחלצו לעזרתם. אלא, שגם אז לא אמרו הפקידים די. אחד מהם הגיע למושבה עקרון ואמר להם: באם לא תעבדו את האדמה, לא רק שלא תקבלו מהברון מאומה, אלא הברון גם יקח לכם את אדמתכם לגמרי.

שדה צופים

ברם, בעלי השדות לא פחדו ממנו כלל. ושוב חזרו על דבריהם: הרי אמרנו כי באם מאלצים אותנו לעבור על דתנו ח"ו ולעשות אותנו כעבדים אל האדמה, ולעבוד אותה בשמיטה, אזי טוב לנו לחזור אל הארץ שיצאנו משם, ושם נרויח את לחמנו בעזרת ה' על טהרת הדת, כמו שהרווחנו לפני שעלינו לארץ ישראל. כך, שאתה לא מפחיד אותנו בדברייך.

וזולת זאת, הוסיפו ושאלו אותו: "הרי רבני ירושלים אוסרים לעבוד בשמיטה וכיצד אתה מתיר לנו לעבוד?" והוא השיב להם: אינני מודה באיסור זה, כיון שיש לי היתר מרבני רוסיה. אבל, כאשר שאלוהו היכן ההיתר הזה, כיון שהם רוצים לראות את הפסק של הרבנים הללו בעיניהם, אדמו פניו של הפקיד, בידועו כי אין לו תחת ידו שום היתר מרבני רוסיה.

הוא ניסה לשלוח שליחים לרבני ירושלים שיורו לתושבי עקרון לעבוד את האדמה על פי היתר מכירה, אלא שהשליחות הזאת היתה שליחות של חנם, משום שהשליחים ששלח גורשו מביתם של הרבנים בבוסת פנים, כיון שהברון רוטשילד נאמן היה לרבני ירושלים, ועל אף כל הנסיונות לא הצליחו אותם אנשים להביא את יושבי עקרון לעבוד בשמיטה.

אלא, שאותם פקידים הצרו את צעדיהם של תושבי עקרון, וכסף רב שהגיע אל התושבים נעצר בדרך על ידי אותם פקידים. ולא עוד, הפקידים הללו נודעו כל כך ברשעם, עד שהעניקו ממון רב לרופאים ולחובשים שלא יבואו לתוככי המושבה עקרון כדי לרפא את החולים, כאשר היו כאלו. והתוצאות היו גרועות ביותר. כיון שתושבים אלו התגוררו בקרבת שדות ומים, הרי שהחולים היו רבים מספור, וקשים מנשוא, אבל הרופאים לא נכנסו לתוך המושבה לרפא את החולים, וכך נאלצו היהודים החולים לנסוע עד לירושלים משך שעות רבות עד שהצליחו לקבל טיפול מרופא.

אבל, על אף כל המכשולים שעמדו בדרכם, סירבו היהודים הפשוטים והתמימים הללו לעבוד ולעבד את האדמה בשנת השמיטה, עד שנכתב עליהם בכתבי העת: "ובני המושבה עקרון עודם מחזיקים בדעתם לבלתי עבוד את האדמה בשנת השביעית. לשוא יכפו עליהם הר כגיגית, לשוא יפחידו אותם בעונשים חזקים, ולשוא יהלכו עליהם אימים ומוראים גדולים, שומע אין מהם, וכעת נגזר לסגור את בורות המים על מסגר לבלתי תת להם מים לשדות, גם לשלוח את בניהם מבית הספר, ולבלתי יבקרו הרופא כלל".

אמנם כל הדברים הללו היו רק כאיומים על חייהם של בני המושבה עקרון, זאת משום שהם עמדו כצור החלמיש לבלתי עבוד בשנת השמיטה, ולכן החליטו בני המושבה למסור את נפשם לה' ולמצוותיו עד כלות הגוף והנפש. ואמנם, אט אט פסק מהם החולי, ויהודים אחרים מכל קצוי ארץ ובפרט מבני ירושלים, תמכו בהם בגוף ובממון, על פי הוראת רבני ירושלים. ואכן נתקיים בהם 'צויתי את ברכתי לכם', כיון ששמרו על השמיטה במסירות נפש. (כתבי השמיטה, שנת תרמ"ט).

שדה צופים

ה'חתימה' שהורידה את היבול לטמיון

בשנת תרס"ט, בפרוס שנת השמיטה עת"ר, התקיימה אסיפת רבנים גדולה באחת מערי אירופה, למען כולל גאליציה שבארץ ישראל. בסיום האסיפה הוחלט לשלוח שליח לארץ ישראל, כדי שהוא יביא את ענייני כולל גאליציה בפני תושבי הארץ, ויעשה למען התפתחות הכולל ולומדיו. היה זה הגאון רבי נחום וויידנפלד זצ"ל, רב ואב"ד דומברובה (בנו של הגאון אב"ד הורימלוב, אחיו של הגאון רבי דב בעריש גאב"ד טשיבין).

ואולם, כאשר הגיע לארץ, לא היה סיפק בידו כמעט לעסוק בענייני כולל גאליציה, שכן הוא הגיע לארץ בחודש תמוז תרס"ט, ערב שנת השמיטה, ואז, תיכף בבואו ארצה נפנו אליו כמה מרבני הארץ, ביניהם הגאון הרידב"ז וביקשו ממנו לפעול למען שומרי השביעית, ואמרו לו כי חייבים לעורר את היהודים בכל מדינות חו"ל ובפרט באירופה כדי שיתמכו בשומרי שביעית שבארץ ישראל. שכן, כיון שתושבי הארץ אינם מעבדים את אדמותיהם, הם חייבים סיוע כספי כדי שיוכלו להתקיים בשנת השמיטה. שהרי באם לא יתמכו בהם, עלולים רבים מהם להתרפות, ויבואו לעבוד בשביעית.

ואמנם, מששמע הגאון רבי נחום וויידנפלד את הדברים, הבין את נחיצותם הגדולה, ותיכף ומיד נרתם למען הסיוע לשומרי שביעית. ראשית לכל פנה רבי נחום במכתב נרגש לכל אחד ואחד, ואף לרבנים בכל אתר ואתר לסייע בממונם לשומרי השמיטה, ואם הרבנים עצמם אינם יכולים לצאת ולקבץ את הכסף, כתב אליהם רבי נחום "ויאבו נא כבוד הרבנים הגאונים שליט"א להשתדל לשלוח בעיר איזה בעלי-בתים לקבץ כסף תרומה בעד אחינו בני" בעלי המושבות, למען לא יהיו אנוסים מחמת ממון לחלל קדושת הארץ, בעוון שמיטה ר"ל, ותשלחו את המקובץ לידי..."

מכתבו של הגאון רבי נחום וויידנפלד עשה פירות ופירי פירות בעיירות רבות בחוץ לארץ, ואמנם, כסף רב הגיע לידי בעלי הקרקעות כדי שיוכלו לשמור על השמיטה. ואולם, לעומתם, היו בעלי קרקעות שלא ראו ברכה בעמלם ערב שנת השבע, וכל יבולם ירד לטמיון. היו מהם שבאו בטענות אל הרב וויידנפלד: מה נשתנו אלו מאלו, הרי השדה שלי עומדת בסמוך לשדהו של פלוני, וכיצד קרה הדבר כי אצל הלה היבול גודל וגודל הגם שאינו מעבד את השדה, ואילו אצלי הכל יורד לטמיון?

אלא שלאילו השיב הרב בשאלה: "אנא אמור לי, מה עשית בערב שנת השמיטה?" והלה השיב לתומו: "מה הפירוש מה עשיתי? חתמתי אצל הרב... כמו שחתמו אחרים". או אז הבין הרב כי אותו בעל שדה חתם על היתר מכירה... אצל הרב, וכיון שלא קיבל על עצמו לשמור שביעית לכל פרטיה ודקדוקיה, לא ראה כל סימן ברכה בעמלו. (מקדשי שביעית).

שביעית פרק א

שְׁבִיעִית נִקְרָאת עַל מִצְוֹת שְׁנַת הַשְּׁבִיעִית שְׁאִמְרָה תוֹרָה לְהִשְׁבִּית אֶת
הָאָדָמָה מִמְּלָאכָה וּמִדְּכָתִיב בַּתּוֹרָה: (שְׁמוֹת כ"ג י"א) "וְהִשְׁבִּיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה"
וְדִרְשִׁינוּ לִקְמוֹן (מִשְׁנָה ד') אֶסְמַקְתָּא מִקְרָא: "בְּחֹרֶשׁ וּבִקְצִיר תִּשְׁבֹּת" (שְׁמוֹת ל"ד
כ"א) לְהַקְדִּים הָאִסּוּר בְּעִבּוּדֵי קֶרֶקַע מֵעֶרֶב שְׁבִיעִית, וּמִהֲלָכָה לְמִשְׁהָ מִסִּינִי
שְׁלֹשִׁים יוֹם לִפְנֵי הַשְּׁמִטָּה, וְחֻכָּמִים גָּזְרוּ גַם מִקֶּדֶם שְׁבִיעִית יוֹתֵר מִשְׁלֹשִׁים
יוֹם כָּל שְׁאִינוּ לַצֵּרֶךְ הָאֵילָן וְכֶגֶן גְּמִלְיָאֵל וּבֵית דִּינוּ הִתִּירוּ לְחֵרוֹשׁ עַד רֹאשׁ
הַשָּׁנָה בְּזִמְנוֹ שְׁאִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם:

רע"ב	פרק א	משנת אליעזר
(א) עַד אֵימָתִי	(א) עַד אֵימָתִי חוֹרְשִׁין בְּשָׂדֶה	(א) עַד אֵימָתִי הַזֶּמֶן
חוֹרְשִׁים בְּשָׂדֶה	שָׁבוּ חוֹרְשִׁין	חוֹרְשִׁין
הָאֵילָן. לִקְמוֹן מִפְּלֶט	הָאֵילָן עֶרֶב שְׁבִיעִית. בֵּית	בְּשָׂדֶה הָאֵילָן
אִיזִידוֹ שָׂדֶה אֵילָן: עֶרֶב	עֶרֶב שְׁבִיעִית	עֶרֶב שְׁבִיעִית
שְׁבִיעִית. שְׁלִירִין לְהוֹסִיף מִשְׁנֶה שְׁשִׁית עַל	וּמִמָּתִי מִתְחִיל חַיִּיב בְּהוֹסְפָה בֵּית שְׁמַאי	

שדה צופים

הנה לענ"ד בכאן יש לשאול כקושיית
הש"ס בכמה דוכתי, תנא היכא
קאי דקתני עד אימתי, והיכא רמיזא
דאסור לחרוש ערב שביעית. ועל כרחך
צריך לומר כמו דשייך לשון אימתי אמאי
דסליק לעיל מיני, הכי נמי שייך לשון
עד אימתי אמאי דלקמי', כיון דתנן לקמן
משנה ד' דילפינן מקרא דאסור לחרוש
ערב שביעית, ועד אימתי חורשין כנ"ל
ברור. וא"כ זה נראה כוונת רמב"ם ורע"ב
שפירשו ולקמן ילפינן לה מקרא, והקשה
בתוס' חדשים דהא הרמב"ם פ"ב [מהל'
שמיטה ויובל הל' א'] והרע"ב בפ"ק דר"ה
פסקו דאסור חרישה הוי רק הלכה למשה
מסיני, עיין שם מה שתייץ. ולא זכיתי
להבין, שהרי מבואר בהרמב"ם ריש פ"ג
שאפילו אי אסור ערב שביעית מהלכה

פרק א

משנה א

עד אימתי חורשין בשדה האילן ערב
שביעית וכו'.

תנא אקרא קאי (שמות לד, כא) בחריש
ובקציר תשבות, ומשו' דפליג עלה
ר' ישמעאל, לא רצה להתחיל מסכת' זאת
בו, דלעולם אל יפתח אדם פיו לשטן
(ברכות יט. ועוד), ומחלוקת דב"ש וב"ה לא
חשיב מחלוקת, דהכי אמרינן בביצה דף
י"א ע"ב. ועוד דקרובים דברי אלו להיות
כדברי אלו, דמהאי טעמא נשנה אף על
גב דאגב ארחיה אשמועינן טעמא דב"ש,
ובזה נחה הרגשת התי"ט. (הון עשיר).

שביעית פרק א

משנת אליעזר

רע"ב

אומרים, כל זמן שמאי אומרים, כל זמן שהוא
 שהוא יפה לפני יפה לפני. ובית הלל אומרים,
 של שנה ששית יפה לפני. כל זמן שהוא
 יחרוש, ולא בזמן שנראה שזה לטובת
 שנת השביעית. ובית הלל אומרים, עד
 השביעית אסור לחרוש ומ"מ אין
 לוקין ע"ז.

שדה צופים

דשאר אילנות אסור לחרוש ומ"מ אין
 לוקין ע"ז.

מפני שהוא מתקנה לשביעית. משמע
 דוקא עבודות שהוא מתקנה
 לשביעית ע"ז אבל מה שאין מתקנה
 דוקא לשביעית אין אסור.

מפי השמועה. דההלכה היתה עשר
 נטיעות ערבה וניסוך המים הל"מ
 ודייקו חכמים מזה שהיתה ההלכה ג'
 דברים אלו ביחד לומר דכמו שערבה
 וניסוך המים הוא דוקא בזמן הבית
 ה"ה עשר נטיעות דמזה נלמד דין תוס'
 שביעית הוא דוקא בזמן הבית.

אלא עד העצרת. שעד אז הוא יפה
 לאילן ומכאן ואילך אין בו תועלת
 לפירות של שנה זו אלא לפירות שביעית
 ואפי' באילן סרק הדין כן.

ושדה הלבן. היינו שדה תבואה ולפי
 שאין בה צל כמו בשדה אילן
 נקראת שדה לבן ומיירי בשדה בור שלא
 נזרעה [דאי נזרעה מותר לחרוש עד
 ר"ה אם הוא מין הגדל עד ר"ה כמ"ש
 בה"ט] ועד הפסח מותר לחרוש אפי' אין
 דעתו לזרעה אלא דעתו להטיב הקרקע
 שתגדיל ספיחין בשביעית.

עד הפסח. אבל מפסח ואילך שכבר
 יבשו הגשמים אין בו תועלת
 לתבואה של שנה זו.

[למשה מסיני], מכל מקום מדרבנן בזמן
 המקדש אסור מעצרת ע"ש. אבל להנ"ל
 אתי שפיר, אף על גב דהדין אמת מכל
 מקום לא שייך לשון עד אימתי דתנא
 היכא קאי כנ"ל. (מהר"ם שיק).

כתב הרמב"ם (פ"ג מהלכות שמיטה ה"א),
 עבודת הארץ בשנה ששית שלשים
 יום סמוך לשביעית אסורה הלכה למשה
 מסיני, מפני שהוא מתקנה לשביעית,
 ודבר זה בזמן שבית המקדש קיים הוא
 שנאסר מפי השמועה, וגזרו חכמים שלא
 יהיו חורשים שדה האילן ערב שביעית
 בזמן המקדש אלא עד העצרת, ושדה
 הלבן עד הפסח, ובזמן שאין מקדש
 מותרין בעבודת הארץ עד ראש השנה
 כדין תורה.

וביאר בדרך אמונה: משמע כל עבודת
 הארץ ולאו דוקא חרישה אבל
 י"א דדוקא חרישה אסורה מה"ת דכתיב
 בחריש ובקציר תשבות ומינה ילפי'
 תוספת שביעית אבל שאר עבודות אין
 אסור [וכן למאן דיליף מהלכה לא היתה
 ההלכה אלא על חרישה דומיא דעשר
 נטיעות ולא על שאר עבודות].

הלכה למשה מסיני. שהיתה הלכה
 שעשר נטיעות בב"ס מותר
 לחרוש להן עד ר"ה כדבסמוך ה"ה מכלל

משנת אליעזר

רע"ב

שביעית: עד העצרת. וקרובין דברי אלו
 דעד העצרת יפה לפרי
 ומו לא, ומן העצרת
 ואילך נראה כמתקן לנכף שביעית. ונצדה לכן
 שאין זו אילן עד הפסח. ומשנה זו היא משנה
 ראשונה ואינה הלכה, דרצן נמליאל ויית דינו נמנו על שני פרקים הללו שהם פסח נצדה לכן ועצרת
 נצדה אילן והפירוס, ומפר לפרש עד ראש השנה של שביעית:

שדה צופים

כדא' ביר' עד כאן יפה לפרי מכאן ואילך
 החרישה לצורך שביעית עי' ר"ש אבל
 בשאר עבודות ל"ש זה כלל ואולי זה
 דחקו לרבנו לפסוק בהא כר' יצחק שיש
 זמן אחר דהיינו ל' יום מיהו אינו מוכרח
 די"ל דבכל עבודה צריך לשער אם הוא
 לצורך שביעית או לאו.

ובאמת הסוגיא דמו"ק ד' א' י"ל
 דלמסקנת רב אשי לית לן כלל
 שיעורא דל' יום דר' יצחק חידש זה
 משום הקושיא אבל לרב אשי א"צ לזה
 וכמש"כ תוס' שם ואי משום דאין נוטעין
 ל' יום לפני ר"ה התם משום מונין דהא
 אפי' בזה"ז איתא להאי דינא כמש"כ רבינו
 לקמן הי"א ואפשר דגם בזמן הבית הוא
 משום מונין וא"כ צ"ע מה דחקו לרבנו
 דלמסקנא איכא נמי דינא דתוס' שביעית
 ל' יום הוא מה"ת והשאר מדרבנן ושמה
 משום דבגיטין נ"ג ב' יש עוד טעם דלית
 לן מונין מיהו בגמ' שם מפרש דגם טעם
 דנחשדו ס"ל מונין ורק ביר' שביעית פ"ב
 ה"ד ותרומות פ"ב סוף ה"א משמע דתרי
 טעמי ניהו וג"ז אין מוכרח שם ע"ש וצ"ע
 וגם ממש"כ רבינו כאן מפני שהוא מתקנה
 לשביעית משמע דבנטיעה אין הטעם
 משום תוס' שביעית רק משום מונין
 דהא כ' כאן דכל האיסור מפני שמתקנה

עד ראש השנה. ומיהו משהו צריך
 להוסיף לפני ר"ה כדין כל תוספות
 יום טוב.

כדין תורה. ואף על גב דשביעית בזה"ז
 דרבנן כמש"כ רבינו בפ"י ה"ט היינו
 משום שאין רוב יושביה עליה אבל אם
 יארע שיהי' רוב יושביה עליה יהי' מה"ת
 ומ"מ תוס' שביעית לא ינהוג כיון שאין
 ביהמ"ק קיים וי"א דלא הי' ההל"מ על
 ל' יום אלא ההל"מ הי' על פסח ועצרת
 ודוקא בזמן ביהמ"ק אבל בזמן שאין
 ביהמ"ק מותר.

והתנו חכמים שאם ב"ד יראו שאין צורך
 יחזירו התקנה למקומה גם בזה"ז
 וכ"ש לעת"ל שיבנה ביהמ"ק שיחזור
 האיסור למקומו מה"ת.

ובביאור ההלכה כתב: משמע כל עבודת
 הארץ ול"ד חרישה והיינו משום
 שפסק גם כר' יצחק בריש מו"ק ג' ב'
 דל' יום מה"ת וא"כ אין נ"מ בין חרישה
 לשאר עבודות וזה גם מוכח במשנה שלא
 התירו בתוס' שביעית אלא י"ז עבודות
 כדלקמן ה"ט אבל שאר עבודות אסירי
 אף על גב דהן דרבנן וכ"ש ד' מלאכות
 דמה"ת אף על גב דבהו אין שייך שיעורא
 דפסח ועצרת דהוא שייך רק בחרישה

משנת אליעזר

רע"ב

(ב) אִיזְהוּ שְׁדָה הָאֵילָן. כָּל (ב) אִיזְהוּ שְׁדָה הָאֵילָן. כָּל
מָהוּ נִקְרָא שְׁדָה הָאֵילָן, כָּמָה אֵילָנוֹת
שְׁלֹשָה אֵילָנוֹת לְבֵית סָאָה, קָרְקַע שְׁהִיא
יְהֵא בּוּ כָּל שְׁלֹשָה אֵילָנוֹת לְבֵית סָאָה תַּמְשִׁים אִמָּה עַל תַּמְשִׁים

שדה צופים

משנה ב

איזהו שדה האילן כל שלשה אילנות
לבית סאה וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ג מהלכות שמיטה ה"ב), אי זו
היא שדה האילן, כל שלשה אילנות
לבית סאה, אחד אילן סרק ואחד אילן
מאכל ואפילו הן של שלשה אנשים רואין
אותן כאילו הם תאנים, אם ראוין לעשות
ככר דבילה של ששים מנה חורשין כל
בית סאה בשבילם, והוא שיהיה רחוק
בין כל אחד ואחד כדי שיהיה הבקר יכול
לעבור בכליו.

ובדרך אמונה כתב: בית סאה הוא
חמשים אמה על חמשים אמה
ועם המרחק שבין אילן לאילן לא יעלה
שטח הקרקע של ג' אילנות יותר מבית
סאה דהיינו לכל אילן יניקתו תתל"ג
ושליש שהן ביחד ב' אלפים ות"ק אמה
וחושבין שיעורו של כל אילן בעיגול
ועולה שיעור המרחק ביניהן ל"ג אמה
ושליש וכשיש ג' אילנות בשורה ומרוחקין
זה מזה ל"ג ושליש מקרי נטועין בבית
סאה דיניקה של זו וזו נוגעות זו בזו
ואם מרוחקות יותר אין מותר עד עצרת
אלא כמלא אורה וסלו כדבסמוך ה"ג.
ובג' אילנות לא איכפת לן על נטיעתן
אם הם כשורה [דרך בנטיעות לא מהני
כשורה כדלהלן ה"ו] ובשדה מרובעת לא
משכחת לה בג' אילנות אלא משכחת

לשביעית ובנטיעה ל"ש זה כמש"כ הר"ש
פ"א מ"א והיינו משום דנטיעה הוא גם
לצורך שמינית ותשיעית וגם אין מוכרח
שיעבוד בה בשביעית אך אולי ס"ל לרבנו
דכיון דדרך לעבוד בנטיעה נראה גם בזה
כרוצה לעבוד בשביעית וצ"ע. וכו'. עיי"ש
עוד.

ובית הלל אומרים עד העצרת.

בפסיקתא זוטרתא פ' פנחס א"ר טוביהו
ברבי אליעזר חזרתי על כל
עניני המועדות ולא מצאתי חג שבועות
שנקרא עצרת ורבתינו בכל מקום קראו
לחג השבועות עצרת והוא לשון תרגום
דאמר אנקלוס הגר בעצרתכון עכ"ל,
ועיין מ"ש הרב קול הרמז במשנתנו
ונראה דנעלם ממנו לשון הפסיקתא הנז'
ע"ש ועמ"ש הרמב"ן פ' אמור. (פתח עינים).

וקרובים דברי אלו להיות כדברי אלו.

כתב התוי"ט דלב"ש אתי לפרש, דב"ה
הרי הדברים [מפורשים], ובבית
דוד הקשה וכי טעמא דב"ש אתא
לאשמעינן. ואפשר לומר דגם לב"ה הוי
כל זמן שהוא יפה לברי, אלא דסבר דהוא
עד העצרת, וב"ש סבר דהוא מעט יותר,
מעתה אתא לאשמעינן דלהכי אמרי ב"ה
עד העצרת משום דבזה הזמן הוא יפה
לברי. (יד דוד).

שביעית פרק א

לו

משנת אליעזר

רע"ב

אָמַר: כָּכָר דְּבִלָּה. אִם רְאוּיִין לַעֲשׂוֹת כָּכָר דְּבִלָּה. שְׁלֵשׁ שָׁשִׁים מְנָה בְּאִיטְלָקִי. עַל חֲמִשִּׁים אָמָה אִם רְאוּיִין לַעֲשׂוֹת כָּכָר דְּבִלָּה. עָגוּל לָחֶס קְרוּיִם כָּכָר דְּבִלָּה: בְּאִיטְלָקִי. זְמָנָה שֶׁל אִיטְלָא שֶׁל יוֹן, וְלִפִּי שְׁהִיָּה כֶּךָ צִימֵי מִשָּׁה מִשְׁעָרִים זֶו, וְהִמְנָה מֵאָה דִּינָרִים וְהִדְיָר שֶׁשׁ

שדה צופים

עצים ואחר עצרת אין תועלת בחרישה לעבות הקורות אלא אדרבה מתיש כחן ואין חורש אלא לצורך שביעית.

ואפי' הן של שלשה אנשים. שכל א' חורש כך לצורך האילן שלו וכן אפי' אם האילנות של א' והקרקע של אחר אף שאין חורש לצורך האילנות אלא לצורך שדהו מותר לו לחרוש עד עצרת.

רואין אותם כאילו הם תאנים. דהיינו שמשערין לפי גודל האילן ורוב הענפים אילו הי' תאנה כמה הי' עושה בשיעור בינוני ומה ששיערו בתאנה לפי שפירותיה גסין והן עושין הרבה וקל לשער בהן.

לעשות ככר דבלה. דעת הר"ש שצריך שכל אילן יעשה ככר וכן דעת רבינו, ודעת הראב"ד דשלשתן יחד יעשו ככר וכל א' יעשה לא פחות משליש ככר וכ"ד הגר"א.

ככר דבלה של ששים מנה. ר"ל ככר כזה ששוקל ששים מנה וכל מנה הוא מאה זוז באיטלקי והוא משקל תקע"ו אלפים גרגרי שעורה והוא בערך שמונה רוטל במשקלינו.

חורשין כל בית סאה בשבילן. עד העצרת כנ"ל ששיערו חכמים

לה בשדה העשויה כמין דל"ת ב' אילנות ממזרח למערב וא' לדרום או לצפון אצל א' מהשנים, ואם הם מקורבות עד י"ט אמה ושליש בקירוב אז ט' מהן יכנסו בבית סאה ולעולם לא התירו משום ב"ס אלא ביש כאן ב"ס שלם נטוע אבל פחות מב"ס לא התירו וכשם שפחות מג' לא התירו ה"נ בג' ויותר כשנטועין בקירוב דלפי קירובן אין מחזיקין סאה, ונראה דלעולם משערין חוצה להן כפי המדה שבין אילן לאילן אף על גב דחוצה להן אין נטוע ואפשר להן לינק עד ט"ז אמה מ"מ כיון דביניהן פחות ומחלקין זה שביניהן חציו לאילן זה וחציו לאילן זה חשבינן מדה זו בכל סביבות האילן בעיגול וצ"ע אם חורשין בעיגול סביב כל אילן או לא הטריחוהו בכך וחורש ב"ס בריבוע.

שלשה אילנות. ואפי' אם א' מהאילנות גבוה משאר השדה ונטוע למעלה ג"כ מותר לחרוש כל השדה אבל אם אילן נמוך יותר כגון שנטוע בתוך גומא א"א לחרוש כל הב"ס בשבילו שאין החרישה מועלת לו.

אחד אילן סרק. שאין עושה פירות כגון הארז והתרזה ודומיהן והחרישה היא כדי שיתעבה קורת האילן לצורך

שביעית פרק א

משנת אליעזר

רע"ב

עד העצרת פחות מִכָּאן, אין חורשין לָהֶן
מִכָּאן, אין חורשין לָהֶן סביב האילנות,
אֵלָא שטח מלא האורה מלקט תאנים
כְּשֶׁעוֹמֵד לִיד האילן וְסָלוּ לְאֶסוֹף פְּרוֹתֶיהָ,
חוּצָה לוֹ סביב האילן דְּצָרִיד רֵנַח יוֹתֵר,
וְעַד אַחֵר מְקוֹם הַסֵּל יַחְרוֹשׁ וּשְׂאָר שְׂדֵה
הָרִי הוּא כְּשֶׁדֵּה תְבוּאָהּ, שְׁאִין חוֹרְשִׁין
אוֹתוֹ אֵלָא עַד הַפֶּסַח:

מַעוֹת וּמִשְׁקָל כָּל מַעָה
שֶׁשׁ עֶשְׂרֵה שְׁעוֹרוֹת
צִינוּרִים: פָּחוֹת מִכָּאן.
מִכָּר שֶׁל שָׂשִׁים מִנֵּה
אִין חוֹרְשִׁים כָּל צִית
סָהָ, אֵלָא פָּחַת הָאִילָן לְבַד וְחוּצָה לוֹ: כְּמִדָּא
אוּרָה וְסָלוּ. הַמִּלְקֵט פִּתְיִים קָרוּ אוּרָה כְּמוֹ
גֹדֶר צִמְמִים וְצוֹרֵר צִמְמִים, וְסָלוּ, הַסֵּל שְׁנוֹמֵן
צוֹ מֵה שְׂהוּא לֹקֵט. וּשְׂאָר הַשְּׂדֵה חֲשׂוֹב שְׂדֵה
הַלָּנָן וְאִין חוֹרְשִׁין אוֹתוֹ אֵלָא עַד הַפֶּסַח:

שדה צופים

ומעשרה ולמעלה כו' אבל בדברי רבינו
ע"כ צריך להגיה ויל"ע דבתוספתא ריש
שביעית תניא ג' אילנות בתוך ב"ס הרי
אלו מצטרפין וחורשין כל ב"ס בשבילן
דר"מ ור"י (דס"ל דסגי במרחק של י' נטיעות גם לג'
אילנות לב"ס וס"ל דלא בעי שיהו מפורזין בכל הב"ס
אלא עכ"פ שיינק כל אילן ר"ג אמה ע"י ב"ב כ"ו ב') ור'
יוסי ור"ש אומרים אין חורשין להם אלא
צרכן (כיון שאין מפורזין בכל הב"ס) כמה ריוח
יהא ביניהן רשב"א כדי שיהא בקר עובר
בכליו ושם לא נזכר כלל יתר מג' אילנות
וכן שם גבי עשר נטיעות (מובא ג"כ בחזו"א)
אי' ג"כ ובלבד שתהא מטעתן עשרה
לב"ס כמה ריוח יהא ביניהן רשבג"א כל
שתחתיו וחוצה לו מלא צמד וכליו והוא
תמוה דא"כ איך יכול להיות מטע י' לב"ס
אם אין מרוחקות אלא ד"א ושם לא מיירי
כלל ביתר מ' (שור' בחזו"א סי' י"ז סקל"ב ע"ש)
וכן בירו' פ"ק ה"ב דקפריך והא תנינן כדי
שיהא הבקר עובר בכליו איתא חמי כו'
משמע דקאי אשלשה אילנות (אף שאינו
מוכרח).

ולענ"ד אחר דמבואר בסוף כתובות
ובירו' פ"ז דפאה ה"ג ובכ"ד עובי

שכל חרישת הסאה נחוץ להן עד עצרת
כדי שלא יתקלקלו:

והוא שיה' רחוק כו'. זה ט"ס ושייך
בהלכה ה' אחר תיבת חורשין כל
בית סאה בשבילן ושם יתבאר בע"ה.

ובביאור ההלכה כתב: והוא שיהי' רחוק
כו'. מרן בחזו"א סי' י"ז סק"ז
כ' דט"ס הוא והוא שייך לה"ה וטעמו
משום דבב"ב כ"ו ב' מבואר דצריך שכל
אילן יינק ל"ג ושליש אמה סביביו דהיינו
שיהא מרוחק כל אילן מסביביו ל"ג אמה
ושליש ואפי' לפי הירו' דסגי בעשוין
שורה או צובר עכ"פ צריך שיהא מרוחק
השדה מחברתה ט"ז אמה ובצובר כ"ה
אמה כמבואר בירו' ואיך יכול להיות דסגי
בד"א בין זה לזה לחרוש כל הב"ס בג'
אילנות דלפ"ז יכנסו ר"ח אילנות בב"ס
כמש"כ מרן שם ולכן הגי' דשייך להלכה
ה' דשם מיירי שהיו י' אילנות או יתר
וע"ז כתב ובלבד שישאר ד"א בין זה לזה,
ובמשנה פ"ק דשביעית מ"ה שפיר יש
לפרש דחזור אמשנה הקודמת היו עשרה

שדה צופים

אלא כמלא אורה וסלו, ונראה דהכא בג' אילנות לא אכפת לן על נטיעתן אם הן כשורה אע"ג דבעשר נטיעות תנן לק' מ"ו דכשורה אין מצטרפין, והכא לא תנן ומשמע בכל ענין, [עי' סק"ט דבירו' ל"מ הכי אבל הירו' מפרש מתנ' בע"א] ומרובעין לא מש"ל בג' אילנות אלא מש"ל כמין דל"ת שני אילנות ממזרח למערב ואחד לדרום או לצפון אצל אחד מן השנים.

ולעולם לא התירו משום שדה אילן אלא ביש כאן ב"ס שלם נטוע אבל פחות מב"ס לא התירו משום שדה אילן וכשם שפחות משלשה לא התירו ה"נ בשלשה ויותר כשהן נטועין בקירוב דלפי קירובן אין מחזיקין סאה [ונראה דלעולם משערין חוצה להן כפי המדה שבין אילן לאילן אע"ג דחוצה להן אין נטוע ואפשר להן לינק עד ט"ז אמה מ"מ כיון דביניהן פחות ומחלקין זה שביניהן חציו לאילן זה וחציו לאילן זה חשבינן מדה זו בכל סביבות האילן בעיגול] [עי' סק"ח דל"מ כן בירו' ואפשר דהתם רק אילן אחד סמוך שאני] ולא אתפרש אי חורשין בעיגול סביב כל אילן או לא הטריחו בכך וחורש ב"ס בריבוע. (חזון איש, סימן יז אות ד).

אם ראוין לעשות ככר דבילה.

דעת ר"ש ככר בכל אילן ואילן כמש"כ במ"ד, ואילן שאינו עושה אינו מן החשבון, וכיון דאין כאן רק ב"ס עם אילן זה שאינו עושה השיעור, הדין נותן שאסור הכל שהרי אם תסלק שטח הקרקע שיונק זה האילן ותאסור לחרוש

האילנות שהיו בא"י בזמן הבית ובבכורות נ"ז ב' פ"א נפל ארז א' שבמקומינו ועברו שש עשרה קרונות על חודו א' פירש"י על צדו ברחבו שהי' עב כ"כ שעברו עליו י"ו קרונות זו בצד זו על חודו כמו ברחבו של אילן ועי' תמיד ל' א' ותלת בריכי מינייהו לא מחזקא להו גמלא א"כ שפיר י"ל שאם היו אילנות עבים מאד הוצרך לאשמעי' מתנ' דעכ"פ ישאר ד"א בין גזע זה לזה דאל"ה למעקר קיימי (ושיעור יניקה המבואר בב"ב הוא להרבה ראשונים עם מקום האילן עי' תו' ב"ב כ"ז א' ד"ה הכי ובראשונים שם ועי' חזו"א כלאים סי' י"ב סק"ג וכאן הוא מוכרח שהרי שיעור ב"ס הוא נ' על נ' ובתוכו נטע ג' אילנות א"כ מקום האילנות בודאי הוא מן החשבון אבל הד"א בין זה לזה כדי שיעבור הבקר בכליו בודאי הוא חוץ ממקום גזע האילן).

כל שלשה אילנות לבית סאה.

ר"ל שהמרחק שבין אילן לאילן כי שדינן להו לאילנות לא יעלה שטח הקרקע של ג' אילנות יותר מב"ס דהיינו ב' אלפים וה' מאות גרמידי וחשבינן שיעורו של כל אילן בעיגולא כדאמר ב"ב כ"ז א' ומסקינן דשיעור המרחק ביניהן ל"ג אמה ושליש, וכשיש ג' אילנות בשורה ומרוחקין זה מזה ל"ג ושליש מקרי נטועין בב"ס דיניקה של זו ושל זו נוגעות זו בזו וכד חשבינן שיעור הקרקע שהוא יונק של כל אחד ואחד יעלה ב"ס, אבל אם הן מרוחקין יותר מל"ג ושליש אין מצטרפין זה עם זה והו"ל כאילן יחיד ולא התירו באילן יחיד עד עצרת

שדה צופים

וכל שאינו ראוי לשליש ככר הוי בכלל אינו עושה דמשנתנו.

והגר"א בשנ"א פי' ג"כ כהראב"ד אלא דפי' דר"ב וזעירא פליגי ושניהם על תשעה קאו, ר"ב סבר דבתשעה נמי בעינן שכל אחד ראוי לעשות שליש ככר וזעירא סבר דלא בעינן רק שיהא בכל ב"ס ראוי לעשות ככר.

ולשון המשנה קשה לפירושם דהו"ל למתני דכל אחד ראוי לעשות שליש ככר כ' מנה, כיון דבעי למתני סיפא דאחד אינו עושה שיעור אינו מצטרף ומפסיד, ראוי שיזכיר ברישא דכל אחד בעי שיעור וסיפא דקתני ואחד אינו עושה לא מתפרש שאינו עושה לפי חלקו.

אמנם מדברי הר"מ נראה דמפרש כפר"ש דלכל אילן בעינן ככר, אלא הא דתנן עד שיהיו משלשה ועד תשעה, פי' הר"מ דה"ק אחד שאינו עושה מפסיד אלא א"כ נשאר בב"ס משלשה ועד תשעה שעושין, ופי' ר"ב שלא יפחות מחשבון משולשין ר"ל שהשלשה יהיו נטועין בכל ב"ס ואז חשבינן את זה שאינו עושה כמו שאינו והרי איכא שלשה לב"ס שעושין [ואפשר דדוקא כשאנו מסלקין את זה שאינו עושה נשארו שלשה מרוחקין זה מזה ל"ג ושלש כולן בשוה אבל אם נטועין ה' ו' על חשבון ב"ס ואם מסלקין את זה שאינו עושה יהיו הנשארים מצד אחד בקירוב ובצד אחד בריחוק אע"ג דהמרחק לא יהי' ל"ג ושלש מ"מ לא מקרי נטועין לב"ס, ואף בכולן עושין יש להסתפק בכה"ג במקצתן מקורבין ומקצתן מרוחקין אי חשבינן

שטח זה לא נשאר ב"ס, והלכך אף אם הן ט' אילנות ואחד אינו עושה אין חורשין אלא צרכן, ונראה דאף אם תסלק אילן זה עדיין ח' אילנות נוגעין זה בזה בתוך שיעור יניקה, מ"מ השתא האילן שאינו עושה השיעור זכה בחלקו ואין חורשין חלקו, ובתויו"ט תמה על הר"ש והר"ב למה אין חורשין כל ב"ס הרי נשארו עדיין ח' והלא בג' סגי, ודבריו ז"ל תמוהין דלא התיירו בשלשה ובארבעה ויותר אלא בתנאי שהן מפוזרין בכל ב"ס אבל כשט' מפוזרין בב"ס הרי אין ח' מפוזרין בב"ס.

והראב"ד פ"ג ה"ה פי' דהא דתנן ראוי לעשות ככר של ס' מנה היינו בין כולן יחד, ולזה פי' ר"ב ובלבד שלא יפחות מחשבון משולשים ר"ל שכל אחד מן האילנות לא יפחות משליש, וכן הא דאמר שלא יפחות מחשבון מתושעים היינו דבתשעה בעינן תשיעית לכל אחד, והלה הא דר"ב מוכח במשנתנו דכיון דמתנ' בשלשה יחד כולן עושין ככר א"כ לא מש"ל אחד אינו עושה אלא א"כ יש שיעור לכל אחד דאי סגי באחד מהן נותן הרבה והשני מעט א"כ לא מש"ל אינו עושה דהא אי אפשר שאינו עושה כלום שהרי א"צ שיהא עושה בפועל אלא ראוי לעשות וע"כ האומד לפי גודל האילן ורוב הענפים, ומשערין אילן כזה אילו היה תאנה כמה יהא עושה בשיעור בינוני וא"כ לא מש"ל שלא יהא ראוי לעשות כלל, [אם לא שנימא אילן סרק עדיף מאילן מאכל שאינו עושה כלל, אבל כיון דע"כ משנתנו באילנות לחין ולא ביבשין א"כ ע"כ הוא עושה מעט] וע"כ דמשנתנו מתפרשי כר"ב דצריך שליש לכל אחד

שדה צופים

שהיו שלשה ואחד ראוי לעשות ששים מנה או יתר והשנים אינן ראויין לעשות, או שנים ראויין לעשות אפילו מאה מנה ואחד אינו עושה אין חורשין להן אלא לצרכם והוא מלוא האורה וסלו חוצה לו.

וביאר בדרך אמונה היו פחות משלשה לבית סאה. ר"ל שהן מרוחקין יותר מל"ג ושליש שנמצא ג' אילנות ביותר מב"ס.

וא' ראוי לעשות ששים מנה או יתר. ר"ל שמשלים שיהיו ג' ככרים ויספיק ככר לכל א' אפ"ה לא מהני אלא צריך שכל א' יעשה ככר.

אפי' מאה מנה. אף על גב שמשלים לג' ככרים וכנ"ל.

אין חורשים להם אלא לצרכם. דהאילן שאינו עושה אינו מן החשבון וכיון שאין כאן רק בית סאה עם אילן זה אסור הכל שאם תסלק שטח הקרקע שיונק זה האילן לא נשאר ב"ס והלכך אף אם הן ט' אילנות וא' אין עושה אין חורשין אלא צרכן, ונראה דאף אם תסלק אילן זה עדיין נוגעין ח' אילנות זה בזה בתוך שיעור יניקה מ"מ השתא האילן שאין עושה השיעור זוכה בחלקו ואין חורשין חלקו.

מלא האורה וסלו חוצה לו. האורה הוא המלקט תאנים וסלו חוצה לו ור"ל חוץ לתחת כל הענפים ואפי' אם הענפים מתפשטים על כמה בית סאה נותנין לו עוד מלא אורה וסלו שהוא עוד ב' אמות ושאר השדה אין חורשין אלא עד הפסח כדין שדה הלבן.

ב"ס לפי יניקת ט"ז אמה כיון דבצד שני הן מקורבין] אבל אם כשתחשוב את זה שאינו עושה כמו שאינו אין ב"ס לשלשה הנשארים לא, וכן בתשעה בעינן שלא יפחות מחשבון מתושעין שיהיו התשעה נטועין בכל ב"ס, וכ"ת בתשעה עושין ואחד אינו עושה הרי יש כאן עשרה ובעשרה הלא א"צ שראוין לעשות, ז"א דלא נאמר דבעשרה לב"ס חורשין אף שאינן עושין אלא דוקא כשכל העשרה נטועין לפי חשבון י' לב"ס אבל אם מקצתן נטועין לפי חשבון ט' לב"ס א"כ אותן האילנות צריכין תנאי ראוין לעשות וכיון שבלעדן אין כאן עשרה לב"ס שיהא דינן אף שאינן ראוין לעשות לא התירו חכמים, והלכך אם אין התשעה מתושעין בכל ב"ס אלא העשירי שאינו עושה משלים ב"ס אין חורשין אלא כדי צרכן ובזה מתפרש כל לשון הר"מ אי זו היא שדה האילן כו' אם ראוין לעשות ככר ר"ל כל אחד חורשין כל ב"ס בשבילן [והוא שיהי' כו' זה ט"ס ושייך בה"ה אחר תיבות וחורשין כל ב"ס בשבילן דכשיש ביניהן כדי הבקר וכליו היינו ד"א הן נטועין ר"ח לב"ס ול' התויו"ט במ"ה בזה אינו מובן, ואולי כונתו דקאי ארישא ולא דוקא כשהן של ג' אנשים, שו"ר שדעת תויו"ט דלא בעינן כלל ב"ס שלם אלא חורשין לפי נטיעתן ובלבד שיהיו ג' אילנות וזה נראה גם דעת הגר"א ז"ל בשנ"א אבל אין כן דעת ר"ש והר"מ למש"כ]. (חזון איש, סימן יז).

פחות מכאן אין חורשין להן וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ג מהלכות שמיטה ה"ג), היו פחות משלשה לבית סאה, או

משנת אליעזר

רע"ב

(ג) אַחַד אֵילָן סָרָק	(ג) אַחַד אֵילָן סָרָק וְאַחַד אֵילָן	(ג) אַחַד אֵילָן סָרָק
שְׁאִינוֹ עוֹשֶׂה	מֵאֶבֶל, רוֹאִין אוֹתָן בְּאֵלּוֹ	שְׁאִינוֹ עוֹשֶׂה
פְּרוֹת, וְאַחַד אֵילָן	הֵם תְּאֵנִים. אִם רְאוּנִים לַעֲשׂוֹת	פְּרוֹת, וְאַחַד אֵילָן
מֵאֶבֶל שֶׁל כָּל	בְּכָר דִּבְרָה שֶׁל שְׂשִׁים בְּנֵה	מֵאֶבֶל שֶׁל כָּל
מִינֵי פִירוֹת רוֹאִין		מִינֵי פִירוֹת רוֹאִין
מִשְׁעָרָיו אוֹתָן בְּאֵלּוֹ		מִשְׁעָרָיו אוֹתָן בְּאֵלּוֹ

הֵם תְּאֵנִים, אִם הָאֵילָנוֹת בְּמִצֵּב הִזָּה הִיא שֶׁל תְּאֵנָה בְּעֵבְרוֹ וּבְכַרְתִּיו בְּאֵילָן מֶאֱכָל, אִם רְאוּיִים לַעֲשׂוֹת כְּכֹר דְּבִלָּה שֶׁל שְׂשִׁים מִנָּה בְּאַטְלָקִי, חוֹרְשִׁים כָּל בֵּית סָאָה בְּשִׁבְלָן,

שדה צופים

אלא מלוא האורה וסלו.

אלא אפילו אילן של מאכל דסד"א דנשער
בפירות ידיה קמ"ל. (שושנים לדוד).

עיינ תורת חיים (עמ"ס ב"ב פב ע"ב). ועיין שו"ת עין יצחק (חלק ב אה"ע סימן סח אות ח). וע"ע אור שמח (פכ"ד מהל' מכירה ה"ט).

אחד אילן סרק ואחד אילן מאכל.

כאן אין לדקדק מה שמזכיר שאינו פשוט קודם כמ"ש התוס' בכתובות דף כ' ובכמה דוכתי, ועוד דלענין פחות מכן אין חורשין הוי אילן סרק פשוט יותר. (משנה ראשונה).

עיין ישמח משה (פ' בלק) דהיינו טעמא דאמרינן לשון "אורה" בתאנים, משום שאינם נגמרים בבית אחת, רק לוקטים אותם אחד אחד. ועפ"ז מפרש הא דאמר בלק (כג, ז) לכה ארה לי יעקב, שיהיו נקלטים כל א' בפ"ע, ועי"ז אולה יוכל נכה בו, דכל זמן שישראל באגודה אחת, אין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהן, עיי"ש.

בשׁו"ת חכם צבי (ליקוטי תשובות סימן קלז)
 כותב בתו"ד: אח"כ מצאתי מ"ש
 במשנה ג' פ"ק דשבועות אחד אילן סרק
 ואחד אילן מאכל רואין כאילו הם תאנים
 כו' ופירשו דשערו בתאנים על שפירותיה
 גסים ועושים כו', ומבואר שם במ"ב
 שמשערים כמו שהיה בימי משה. ואי דלא
 מסתפינא הוה אמינא דר"י לא פליג כלל
 רק מפרש ויהב סימנא דכך הוא כו' ובכל
 מקום משערים הבינונית וכן דעת הת"ק,
 ועיין במשנה ז' פ"ג דבכורים, ושלום.

משנה ג

אחד.

אורחיה דתנא היכא דתני אחד ואחד
דנקט היותר פשוט תחילה,
וכדתנן בר"ה אחד יבנה ואחד כל מקום
שיש בו בית דין, וה"נ איכא טובא, ועי'
בתוס' דסוכה (דף כ'). והכא יש לפרש אחד
אילן סרק דכיון שהוא אין לו פירות יותר
פשוט שרואין אותו כאילו הוא תאנים,

אם ראויים וכו'.

**אצטריך, דלא תימא דלא משערין
אותם בתאנים אלא ברבוי**

שביעית פרק א

לט

משנת אליעזר

כי גם אילן סרק
משביחתו תחרישה,
פחות מכאן אם
אינם גדולים כל כך,
אין חורשין להם
אלא לצרפן, שהוא
מלא אורה וסלו:

(ד) היתה אילן אחד

עושה כבר דבילה ושנים אין עושין, או שנים עושין ואחד אינו עושה, אין נחשבין שדה

רע"ב

ואילן צפני ענמו אם
אילן של תאנה פיוץא בו
היה עושה כבר דבילה.
ולמה שטערו בתאנה, על
שפרומיה גסין ועושה
הרבה: דצרפן. מלא
אורה וסלו חוץ לו:

באיטלקי, חורשים כל בית
סאה בשבילן. פחות מכאן, אין
חורשים להם אלא לצרפן;
(ד) היתה אחד עושה כבר דבילה
ושנים אין עושין, או שנים

שדה צופים

חמירי מאילנות ע"ש, והטעם משום
דבנטיעות לא מקרי שדה האילן אלא אם
כן הן ממטע עשרה לבית סאה, והנה זה
דב' עושין ואחת אינה עושה דחורשין להן
כמלוא אורה וסלו נראה הטעם משום
דאותו השיעור של מלוא אורה וסלו אין
דרך לזרוע אותו דמטנפי פירי כדאמרין
בב"ב (פ"ב ב) ואם כן מוכח דהחרישה
היא לצורך האילנות ולא לצורך
הקרקע וכה"ג מותר אף אם אינה שדה
אילן. ע"כ.

בחריש ובקציר תשבות, אין צורך לומר
חריש וקציר של שביעית, אלא חריש
של ערב שביעית וכו'.

הנה בדין תוספות שביעית בזה"ז, כ'
הרמב"ם (הלכות שמיטה ויובל פרק ג הלכה
א) ובזמן שאין מקדש מותרין בעבודת
הארץ עד ראש השנה כדין תורה. והנה
משמעות הרמב"ם דא"צ להוסיף על
שביעית בכלל בזה"ז, וכן הוא דעת
הירושלמי לעיל (דף א ע"א) מה ערב שבת
בראשית מותר לעשות עד שתשקע
החמה אף ערב שביעית אתה מותר
לעשות עד שתשקע החמה.

וגסות הפירות, אבל בשיעורא דככר לא,
אלא או פחות או יותר בעינן. (ה"ע).

משנה ד

או ב' עושין ואחד אינו עושה וכו'.

עיין מקדש דוד (סימן נז) וז"ל: הנה זה
דג' אילנות לבית סאה אם ראוי
לעשות כבר דבילה כו' חורשין כל בית
סאה בשבילן (שביעית פ"א מ"ב), ואם שנים
עושין ואחת אינה עושה אין חורשין אלא
כמלוא אורה וסלו (שם פ"א מ"ד), ועמדו
המפרשים ז"ל אמאי לא יחרשו בשביל
השנים לפי חשבון.

ונראה דתלוי בזה דכל שנקרא שדה
אילן חורשין אותה עד עצרת
וכל שאינה נקראת שדה אילן לא התירו
לחרוש עד עצרת אף כשמועיל לאילנות
היא דאפשר שהוא חורש גם כן בשביל
השדה, וכל פחות מג' אילנות שעושין
כשיעור הזה אין השדה שדה אילן ואין
חורשין רק עד הפסח, וכן מ"ש הרמב"ם
ז"ל (בפיה"מ סוף פ"ק דשביעית) דבנטיעות
בעינן י' לבית סאה, ובזה נטיעות חמירי
מאילנות דאם אין שם י' אין חורשין,
ועמדו בזה המפרשים ז"ל אמאי נטיעות

שביעית פרק א

מ

משנת אליעזר

רע"ב

אֵילָן אֵין חוֹרְשִׁין עוֹשִׂין וְאַחַד אֵינוֹ עוֹשֶׂה, אֵין
לָהֶם אֶלָּא לְצַרְפֵּן חוֹרְשִׁין לָהֶם אֶלָּא לְצַרְפֵּן, עַד
שְׁהוּא מְלֵא אוֹרָה שִׁיְהִיו מְשֻׁלָּשָׁה וְעַד תְּשַׁעֲתָה, הָיוּ
וְסֵלֹה, עַד שִׁיְהִיו מְשֻׁלָּשָׁה אֵילָנוֹת
וְעַד תְּשַׁעֲתָה. חוֹרְשִׁין אוֹתָן רַק אִם עוֹשִׂין פְּרוֹת הָיוּ עֲשָׂרָה, מַעֲשָׂרָה וּלְמַעֲלָה הָרִי הָיוּ

שדה צופים

התוספות יכול לקבל עליו השבת מפלג המנחה ולמעלה, ולדעת מוהר"ם ב' שעות קודם הלילה, שהוא חלק י"ב מכל יום השבת שהוא כ"ד שעות, דומיא דשביעית הוי ל' יום שהוא חלק י"ב בשנה, עכ"ל.

חזינן דל' יום דתוספת שביעית הוא לא רק שיעור זמן שיש בזה תיקון לשביעית, אלא הוא הללמ"ס דמשך זמן מסוים נהוג בו תוספת שביעית, וכמו ששבת או יו"ט הוא משך זמן מסוים דהיינו לילה ויום מגזה"כ, ה"ה ל' יום דתוספת שביעית הוא משך זמן מהלממ"ס, לפיכך מותר מה"ת לעשות עבודה בקרקע קודם הל' יום אע"פ שיש בזה תיקון לשנה השביעית, מפני שהוא קודם לזמן שקבעה התורה לתוספת שביעית.

ואמנם יש עוד דין שהוא טעם וענין לעצם הזמן דל' יום, היינו מלבד עצם הזמן דל' יום יש בזה ענין נוסף, והוא מש"כ הרמב"ם "מפני שהוא מתקנה לשביעית", והיינו שאיסור חרישה בתוספת שביעית אין הוא איסור עצמי כמו איסור חרישה בשביעית עצמה, אלא כל עיקרו ושורשו של האיסור הוא "מפני שהוא מתקנה לשביעית". ונראה דהדבר מוכח, דהנה חז"ל תקנו הרחבת הזמן לתוספת שביעית, ואסרו מפסח לשדה

אמנם בתוס' מו"ק דף ד ד"ה מה, כתבו דתוספת משהו לכו"ע איכא דשביעית כמו לגבי שבת, והר"ש סירליאו כתב שהכוונה ליום אחד, אבל סתימת הדברים דסגי במעט קודם שקיעת החמה, ודעת התוס' ר"ה ד ד"ה ור"ע דלר' יוחנן אליבא דרבן גמליאל אין כלל תוספת שביעית עי"ש, ועי' העמק שאילה שאילתא (ק"ב אות ה').

הרמב"ם (פ"ג מהל' שמיטה ויובל ה"א) כתב, עבודת הארץ בשנה שישית שלשים יום סמוך לשביעית אסורה הלכה למשה מסיני, מפני שהוא מתקנה לשביעית. והנה יש לעיין בזה שהרמב"ם נותן טעם להלכה למשה מסיני. ועי' רש"י חולין מ"ב ע"א ד"ה נפלה שכ', ואין טעם בטריפות שהלכה למשה מסיני הן, ורש"י גיטין י"ד ע"א כ' בד"ה כהלכתא בלא טעמא, כאילו קבלה משה הלכה מסיני שא"צ לתת בה טעם, וע"ע רש"י פסחים ל"ח ע"ב ד"ה ואיכא. וצ"ב שהרמב"ם נותן כאן טעם להלכה למשה מסיני.

ונראה שיש ב' דינים בתוספת שביעית, א. משך הזמן דל' יום. ב. התיקון לשביעית. והוא ע"פ מש"כ המהרי"ל [שהובא בדרכי משה טור או"ח סי' רס"א], לענין תוספת שבת וז"ל, לפי דעת

כְּנִטְעוֹת, בֵּין עוֹשִׁין
פְּרוֹת בֵּין שְׂאִינָן
עוֹשִׁין, חוֹרְשִׁין כָּל
בֵּית סָאָה בְּשִׁבְלָן.
וּמִצִּין שְׁמוֹסִיפִין
מִעֶרֶב שְׁבִיעִית

עֶשְׂרָה, מִעֶשְׂרָה וְלִמְעָלָה, בֵּין
עוֹשִׁין בֵּין שְׂאִינָן עוֹשִׁין, חוֹרְשִׁין
כָּל בֵּית סָאָה בְּשִׁבְלָן. שְׁנָאֲמַר
בְּחֶרֶשׁ וּבִקְצִיר תִּשְׁבֹּת, אֵין

מִשְׁלָסָה וְעַד תִּשְׁעָה,
אֲבָל אִם הָיוּ עֶשְׂרָה אֹו
יֹוֹמָר אָף עַל פִּי שְׂאִינָן
עוֹשִׁין חוֹרְשִׁין: שְׁנָאֲמַר
בְּחֶרֶשׁ וּבִקְצִיר
תִּשְׁבֹּת. אֲרִישָׁא קֵאִי

שְׁנָאֲמַר (שמות ל"ד כ"א) אֲצִל שְׁבֹת (עי' הקדמה)
"בְּחֶרֶשׁ וּבִקְצִיר תִּשְׁבֹּת" וְאִינוּ צְרִיךְ

דְּתֵנָן אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶן אֵלָּא לְגַרְפֵּן. וּמִינֵין שְׂאִין
חוֹרְשִׁין כָּל הַיָּמִים סָאָה, שְׁנָאֲמַר בְּחֶרֶשׁ וּבִקְצִיר

שדה צומים

עצמה, דאין בהם חילוק לאיזה צורך
עושה המלאכה, והרי אסור לעשות
מלאכה אף לצורך פירות שאין בהם
קדושת שביעית. והא דתנן [שביעית
פ"ח מ"ב] מעדרין במקשאות ומדלעות
עד ר"ה, כבר כ' הרא"ש שם דזהו בכלל
ההיתר מהלמ"ס שמותר לחרוש
נטיעות עד ר"ה, ומש"כ מעדרין
במקשאות, ה"ה דמותר לחרוש כמו"ש
הר"ש בשם הירושלמי, וליכא למילף
מהיתר חרישה מהלמ"ס להתיר כל
המלאכות בתוספת שביעית שהם לצורך
פירות ששית.

אבל לפי מש"כ דאיסור עשיית מלאכות
בתוספת שביעית אין הוא איסור
מצד עצמו כמו האיסור מלאכות
בשביעית עצמה, אלא כל עיקרו ושורשו
הוא "מפני שהוא מתקנה לשביעית"
וכמ"ש לעיל, אתי שפיר דאם המלאכה
נעשית לצורך פירות ששית אין בזה
איסור דאין כאן תיקון לשביעית. (הגר"נ
קרליץ, בס' חוט שני)

הלבן ומעצרת לשדה האילן. ואי נימא
דתוספת שביעית הוא דין של משך זמן
מהלמ"ס ללא טעם וענין וכמו ששאר
זמנים מה"ת כגון שבת ויו"ט, א"כמה
שייך שחז"ל הוסיפו מדבריהם עוד זמן
קודם לזמן שהוא מן התורה, אלא מוכח
דבעצם הזמן דל' יום נמסר לנו מהלמ"ס
הגדר לדינא דתוספת שביעית, והוא
"מפני שהוא מתקנה לשביעית", ולפיכך
אם חורש קודם הל' יום מותר מה"ת אף
אם הוא בגוונא שיש בזה תיקון לשביעית,
מיהו כשחז"ל ראו שיש תיקון לשביעית
אף מפסח ועצרת, הוסיפו מדבריהם
לאסור חרישה.

ובזה יובן מנא להו לרבותינו הראשונים
[ר"ש שביעית פ"ב מ"ד, תוס' ר"ד
ר"ה ז ע"ב ובמו"ק ה ע"ב, ריטב"א ר"ה
ט ע"א, ועי' רש"י ר"ה ט ע"א] לחדש
דבתוספת שביעית מותר לעשות אף
המלאכות האסורות מה"ת אם הם לצורך
פירות שישית, וכתבו הטעם דכל האיסור
בתוספת שביעית הטא רק כשעושה
לצורך פירות שביעית, עיי"ש.

ולכאורה קשה דאפשר דהמלאכות
האסורות בתוספת שביעית
הם כמו המלאכות האסורות בשביעית

בתוס' רע"א הקשה, מנ"ל למדרש דקאי
על תוספת שביעית דילמא קאי

שביעית פרק א

משנת אליעזר

רע"ב

לְשַׁבָּת, לָקַף יִלְפִינוּ מִינָה לְשִׁבְעִית שָׁגַם נִקְרָאת שַׁבָּת, אֵין צָרִיף לֹמַר חֲרִישׁ וְקָצִיר שֶׁל שְׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שְׁכָּבֵר נֶאֱמַר (ויקרא כ"ה ג') "שֶׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שְׁדָּף" אֶלֶּא חֲרִישׁ שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית שְׁהוּא נִכְנָס בְּשִׁבְעִית תְּשֻׁבוֹת, וְקָצִיר

תִּשְׁבָּת, וְאִם אֵינוֹ עֵינִן לְשַׁבָּת צִרְאָתִית שְׁכָּבֵר נֶאֱמַר (שְׁמוֹת כ) שֶׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעֵשִׂיתָ כָּל מְלָאכָתְךָ, וְלֹא לְשִׁמְטָה שְׁכָּבֵר נֶאֱמַר (ויקרא כה) שֶׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שְׁדָּף וְשֶׁשׁ שָׁנִים תִּזְמַר כְּרִמְךָ, תִּהְיֶה עֵינִן לְאֶסֶר שְׁנֵי פְרָקִים שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית, מִפְּסַח לְפָדָה לֶגֶן, וּמִעֲזָרֶת

שדה צומים

ולדברי התוס' י"ל בישוב קו' הרע"א, דה"ה אילו קרא בחריש ובקציר היה על שבת, היה התוספת בעצם השבת, דהשבת מתחיל מבעוד יום, וכל דין שבת יהיה לתוספת מבעוד יום, ובתוס' שבת כל מלאכות יהיו אסורין ולא רק חרישה וקצירה, ומשו"ה דרשינן דקרא דבחריש וקציר קאי אשביעית ולא אשבת.

והנה הט"ז באו"ח ס"י תרס"ח הביא בשם המהרש"ל, שלא לאכול בכניסת יום שמיני עצרת עד הלילה, דא"כ היה צריך לברך לישב בסוכה כיון דעדיין יום הוא, ואין לומר דכיון דמוסיף מחול על הקודש א"כ כבר עבר היום, דזה אינו דנהי דמוסיפין וכו', אבל לא לעשות לילה וכו'. והט"ז שם חולק על המהרש"ל, דודאי מי שמוסיף מחול על הקודש, הוא עושה ע"פ ציווי תורתנו, כבר חלף והלך ממנו חובת היום מה שהיה עליו קודם זה, והוי כמו בלילה ומחר ממש, עכ"ל. הרי דדעת הט"ז דתוספת מחול על הקודש הוה כמו בלילה ומחר ממש, דהתוספת הוי בעצם היום, ובתוספת שבת ויו"ט כבר התחיל השבת ויו"ט, והמהרש"ל כתב דלא הוי כמו שהתחיל כבר יום השביעי והיום של יו"ט.

על תוספת שבת בראשית. והביא שם דברש"י ר"ה ט ע"א כתב, דע"כ אע"ג דרישא דקרא בשבת קאי דכתיב ששת ימים תעבוד, סיפיה אשביעית קאי, דאי אזיל על שבת וכי חריש וקציר הוא דאסיר ושאר מלאכות שרי, והק' הרע"א, דמ"מ עדיין קשה קצת דדלמא קאי על תוספת שבת, ולא רצה התורה לאסור בתוס' שבת רק מלאכת חרישה וקצירה ולא בשאר מלאכות.

והנה במועד קטן ג' ע"ב איתא, יכול ללקה על תוספת שביעית דאתיא מבחריש ובקציר תשבות, ונסיב לה תלמודא קרא לפטור, ובתוס' שם ד"ה יכול כתבו, וא"ת מלקות מנלן והלא לא כתיב בתוספת לאו אלא עשה גרידא בחריש ובקציר תשבות, איכא למימר דמבחריש ובקציר מפקינן דצריך תוספת, כלומר שהשביעית מתחלת משנה השישית וכל דין שביעית יהיה לשישית. ומבואר בדברי התוס' דתוספת שביעית הוי תוספת בעצם השביעית, שהשביעית מתחלת משנה השישית וכל דין שביעית יהיה לשישית, וע"כ יש בתוספת שביעית מלקות מן התורה כמו בשנה השביעית.

שביעית פרק א

מג

משנת אליעזר

רע"ב

לְשָׁמְרָהּ חֵלְקָהּ. וְהָיָה קֶאֱמָר וְקִצִּיר שֶׁל שְׁבִיעִית שֶׁהוּא יוֹצֵא שֶׁל שְׁבִיעִית סְפִיחֵי קָרָה, בְּחָרִישׁ שֶׁקִּצְרוּ שְׁבִיעִית שְׁגָדְלוּ אֶסּוּר וְחֵזֶה זֶה חָרִישׁ מַעֲצָמָן אָף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹצֵא לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית אֶסּוּר לְקַצֹּר אֶפְלוּ בְּשִׁמְיָנִית. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, גַּמִּי תַּשְׁבָּת, שֶׁסְּפִיחִים שֶׁגָּדְלוּ בְּשְׁבִיעִית אִם שָׁעֵבַר וְזָרַע בְּשְׁבִיעִית אֶסּוּר לְקַצֹּר בְּשִׁמְיָנִית: רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר. לְעוֹלָם בְּשָׁבָת מִשְׁפָּעִי

שדה צופים

שאיסור המלאכה שיש בשבת ויו"ט היה מתחיל מבעוד יום.

ולדידיה שפיר הק' רעק"א, דילמא קרא דבחריש ובקציר תשבות קרא באמת על תוספת שבת, ולא רצה התורה לאסור בתוספת שבת רק מלאכת חרישה וקצירה, ולא שארי מלאכות.

והנה במנ"ח במצ' לב כתב דכל הל"ט מלאכות, כולם הם משם אחד, מלאו דלא תעשה כל מלאכה, ואף לדעת רש"י בשבועות דף כ' ב' שבכל עבירה צריך להתרות גם מאיזה לאו הוא עובר, במלאכת שבת צריך להתרות רק שעובר משום לא תעשה כל מלאכה, אבל אי"צ להתרות בו משום איזו מלאכה מהל"ט מלאכות שהוא עובר, דמה לי משום איזה מלאכה ביו כך כל מלאכה עובר משום לאו שלא תעשה כל מלאכה.

ולפ"ז נראה דדוקא בשביעית שכל עבודה מעבודות הקרקע אסור בלא בפני עצמו, בזה ס"ל לר"ת ד"ל דדוקא איסור חרישה וקצירה שיש בשביעית מתחיל משנה השישית, ולא איסור נטיעה, אבל בשבת דכל הל"ט מלאכות כולן משם אחד מלאו דלא תעשה כל מלאכה, בזה א"א לחלק ביו

אכן נראה דאף למהרש"ל שאין הביאור בתוספת כאילו עשאו לילה, מ"מ נראה שהדין של תוספת הוא להוסיף בקדושת היום, שחל קדושת שבת ויו"ט על התוספת, ולפיכך הו"ל לאסור כל מלאכות היו אסורין בתוספת שבת ולא רק חרישה וקצירה, ומשו"ה קרא דבחריש ובקציר בע"כ קאי אשביעית ולא אשבת.

והנה הר"ש בשביעית פ"א מ"א הביא דר"ת סובר דתוספת שביעית נאסר רק בחרישה וקצירה דכתיב בחריש ובקציר תשבות, אבל בנטיעה ליכא תוספת שביעית מדאו'. ולפי ר"ת לכאו' בהכרח דיסוד דין תוספת שביעית לא הוי בעצם השביעית, שהשביעית מתחלת משנה השישית, וכן לא הוי דין בחלות קדושת שביעית שחל קדושת שביעית על התוספת, אלא התוספת הוא באיסור עבודת הקרקע, וס"ל עוד דרק איסור חרישה וקצירה שיש בשביעית מתחיל בשנה השישית, אבל בנטיעה לא.

ולדעת ר"ת, לכאו' גם בתוספת שבת, אם הוה ילפינן מבחריש ובקציר תשבות, לא היה דין תוספת בחלות קדושת היום, אלא היה רק דין תוספת באיסור מלאכה שיש בשבת ויו"ט,

שביעית פרק א

מד

משנת אליעזר

רע"ב

אומר הַכְּתוּב מִיָּרֵי בְּשֶׁבֶת וְכֹא לְלַמְדָּנוּ: מֶה חֲרִישׁ רְשׁוֹת שְׁלֹא מְצִינוּ חֲרִישׁ שֶׁל מְצֹנָה, אֵף קָצִיר שְׁאֶסְרָה תוֹרָה הוּא קָצִיר שֶׁל רְשׁוֹת, יֵצֵא קָצִיר הָעֶמֶר שֶׁהוּא מְצֹנָה, שְׁדוּחָה שְׁבֶת, וְלֹא לומד מִפְּסוּק

קָרָא כְּפִשְׁטִיה, וְאִתָּא לְאִשְׁמַעְיִן מֶה חֲרִישׁ רְשׁוֹת, שְׁאֵין לָךְ חֲרִישׁ שֶׁל מְצֹנָה, אֵף קָצִיר דְּאִמֵּר רְחֻמָּנָא תִּשְׁבֹּחַ זְקָרִי שֶׁל רְשׁוֹת, יֵצֵא קָצִיר הָעֶמֶר שֶׁהוּא מְצֹנָה דְּצִעִין קָצִירָה לְשָׁמָּה, שְׁזֵי דוֹסָה אֵת הַשָּׁבֶת:

זו לענין שביעית רק מהלכה למשה מסיני:

שדה צופים

מלווין אותו בשירות ותשבחות, כענין 'ואשלחך בשמחה ובשרים'. ובהמשך כתב שגם בכניסתו יש לקבלו כך בשירות ותשבחות מפני שתוספת שבת בכניסתו גם היא מבטאת את רצונו בשבת עד כדי כך שאנו מקדימים עצמו לקבלה.

למדנו כאן שיש עניין להראות רצונו ושמחתו בקדושת השבת, ותוספת מהחול אל הקודש מראה זאת. ואולי אפשר לומר שזה גם ענין 'קבלת השבת' בפה של 'תוספת שבת' שאדם צריך לקבל בפיו קדושת השבת. אף על פי שהשבת נכנסת מאליה ואף אם הוא לא אמר כלום חלה עליו קדושת השבת. אבל באמירתו בפיו 'הרי אני מקבל עלי קדושת שבת' הוא מבטא את רצונו ושמחתו לבואה של שבת המלכה והוא כאילו מביא עליו בעצמו את קדושת היום. קבלת השבת בפיו עושה אותו 'פועל' ולא 'נפעל'.

בכור מתקדש מעצמו אבל יש מצוה שהבעלים יקדשוהו בפיו. בעבודת הקרבנות הדין הוא שסתמא לשמה ובכל זאת הרמב"ם כתב שמצווה לעשותו לשמה ממש. באפיית מצה שצריכים מחשבה לשמה גם למאן דאמר מצוות

המלאכות, ואם יש דין תוספת באיסור מלאכה שיש בשבת ויו"ט, בהכרח שהדין תוספת הוי על כל מלאכת שבת.

והנה בר"ה דף ט' ע"א, ילפינן לר"ע תוספת שבת מתוספת שביעית, ובגליון הש"ס לרע"א שם תמה לשי' ר"ת הנ"ל, הא בשביעית אינו אסור בתוספת, רק בחרישה וקצירה אבל לא בנטיעה, וא"כ בשבת מנ"ל תוספת בשאר מלאכות. אולם לפי המבואר א"ש, דדוקא בשביעית דכל איסור עבודת הקרקע הויה איסור בפ"ע, בזה אפשר לחלק שהדין תוספת לא יחול על איסור נטיעה, אבל בשבת שכל הל"ט מלאכות הוי מלאו אחד של לא תעשה כל מלאכה, בע"כ שהדין תוספת הוא על כל מלאכות שבת, ומשו"ה שפיר ילפינן תוספת שבת משביעית. (גבורת יצחק שביעית).

השל"ה הק' מביא בשם ספר 'תולעת יעקב' בטעם מצות תוספת שבת, וכותב: 'מה שמוסיפין מחול אל הקודש במוצאי שבת, להורות ולהראות שאין רוצין ביציאת האושפיזא הקדוש מביניהם, וקשה עליהם מאד פרידתו, ולפיכך מעכבין אותו, ומרוב חבתם בו

שדה צופים

הם הפכו להיות חפץ המשמש למצווה. חל עליהם איסור הנאה עד שיפדו אותם. הם מקבלים שכר.

גם הכלבים קבלו שכר. כאשר בני ישראל מצטווים להיות 'אנשי קודש' ולא לאכול 'בשר בשדה טרפה'. נאמר להם 'לכלב תשליכון אותו' את בשר הטרפה תשליכו לכלבים, מפני 'שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה שנאמר 'ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו' 'אמר הקב"ה תנו לו שכר'.

גם החמור וגם הכלב מקבלים שכר על עזרתם לבני ישראל ביציאת מצרים. הפלא ופלא שהרי לכאורה מה שייך שכר ועונש לבעלי חיים. עם ישראל נדרש להוקיר תודה לבעלי חיים, לחמורים ולכלבים, על מה, על שסייעו ועזרו לנו בשעת יציאת מצרים. האם הייתה להם איזה בחירה אם לעשות או לא לעשות. ובכל זאת אנו מצווים לפדות כל פטר חמור ולהשליך לכלב בשר טרפה.

ומבואר בספרים הקדושים, דכל זאת כדי להשריש בנו את המציאות שעל כל מעשה טוב שאדם עושה לזולתו הוא מקבל גמול, יש לו שכר. להתאמץ עבור השני, לעזור ולסייע לו, זה דבר שמוליד גמול, זה דבר שצריכים להוקיר תודה עבורו. גם אם עושה את זה בעל חי.

ללמדנו לקום ולעשות לא להיות אדישים להיות 'פועל' ולא 'נפעל'. לדעת להעריך כל מעשה טוב שמי שהוא עושה בשבילי. ללמוד עד כמה זה חשוב, נכון וראוי להתאמץ כדי

אין צריכות כוונה וסתמא לשמה ובכל זאת כולנו מקפידים לומר בפה: 'כל מה שאני עושה'.

גם במצוות שמיטה צייתה תורה להפקיר השדה בשביעית. אף על פי ששביעית זה 'אפקעתא דמלכא' וההפקר חל מאליו בכל זאת יש מצווה שהוא עצמו יפקיר. מפני שהתורה רצתה שההפקר יחול על ידו שהוא יהיה זה שעושה את ההפקר. האמירה בפה, הכוונה והמחשבה המתלווה לעשייה, היא עשיית הדבר 'לשם פועלם'. היא עושה את ההבדל בין עשייה שהיא בגדר 'ותהי יראתכם אותי מצוות אנשים מלומדה' לעשייה 'לשם פועלם'.

רעיון זה של 'קום ועשה' של תהיה 'פועל' ולא 'נפעל' נלמדת מפרט נוסף. דהנה בין הציווי על חג הפסח והציווי על חג שבועות בפרשת כי תשא נכנס הציווי על בכורות ועל שבת. אחרי הפסוק: 'את חג המצות תשמר' נאמר 'ופטר חמור תפדה בשה'. כך גם בפרשת בא אחרי הציווי 'שבעת ימים תאכל מצות' נאמר 'וכל פטר חמור תפדה בשה'. בשתי המקומות נסמכה מצו פסח לפדיון פטר חמור.

רש"י מביא מדוע רק פטר חמור נצטוונו לפדות בשה ולא פטר שאר בהמה טמאה: 'לפי שנמשלו בכורי מצריים לחמורים. ועוד שסייעו את ישראל ביציאתן ממצרים שאין לך אחד מישראל שלא נטל הרבה חמורים טעונים מכספם ומזהבם של מצרים'. החמורים שהתאמצו לסחוב את המשא הכבד של בני ישראל היוצאים ממצרים זכו לגמול.

שביעית פרק א

משנת אליעזר

רע"ב

(ה) שְׁלֹשָׁה אֵילָנוֹת שָׁל שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים, הָרִי אֵלֹ מִצְטָרְפִין, וְחֹרְשֵׁין כָּל בֵּית כֹּאָה בְּשִׁבְלֹן.
(ה) הָרִי אֵלֹ מִצְטָרְפִין, אֶף עַל פִּי שָׁהֶם שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים, חֵטְא אֵלֹ מִצְטָרְפִין, וְחֹרְשֵׁין כָּל בֵּית כֹּאָה בְּשִׁבְלֹן.

שדה צופים

הערוך לנר שם, דלא מצינו מאן דס"ל דדחיית העומר לשבת הל"מ הוא, דבפ"ק דמ"ק לא פליגי רק אי תוספת שביעית ילפינן מקרא דבחריש ובקציר או אי הל"מ הוא, אבל לענין דחיית שבת לא מצינו פלוגתא. וכן משמע מתוס' דמ"ק (ג ב ד"ה שהרי) ומדברי התוס' מנחות (עב א ד"ה מנין) דלר"ע קצירת העומר לא דחי שבת, ע"ש.

מיירי דחל העומר בשבת, אם כן שבועות (פסוק מתנ". כב) אימת? בשבת, ואז אין חגיגה וראיה קרבין שאינן דוחין השבת, ויום טבוח אחר השבת (חגיגה יז, א). לכן כתיב "חג שבועות" - דהוא על תשלומין כל שבעה וכדיליף ריש ראש השנה, והחגיגה קריבה בתשלומין. לכן לא כתוב "חג הקציר" כמו במשפטים (כג, טז) ודו"ק. ולכן כתיב (פסוק כב) "חג האסיף" להורות דאף שמיני לתשלומי חגיגה אף שאין בו סוכה. (משך חכמה, תשא).

משנה ה

שלשה אילנות של שלשה אנשים.

ענין שו"ת רב פעלים (חלק א יורה דעה סימן ח) בדין הפסד מרובה בדבר שהוא של ב' וג' שותפים, שאין שם שיעור הפסד מרובה לכל אחד ואחד. וז"ל השאלה: במה שנמצא בשה"ט בדברי מרן

להיטיב עם הזולת. לראות בחוש איזה גמול ושכר יש למי שעושה טובה לשני. **ומספרים** על מרא דארעא דישראל הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד צוק"ל ששאל פעם: מדוע יש הבדל בין השכר שקבלו החמורים לשכר שקבלו הכלבים. החמורים שסייעו בהעברת המטען של בני ישראל ביציאת מצריים זכו שתנהג בהם מצוות 'פטר חמור' שהוא עניין של מצווה וקדושה ואילו הכלבים שלא חרצו לשונם ולא נבחו זכו לדבר שלכאורה הוא פעוט, הוא אף אינו חובה. להשליך לפניהם בשר טריפה.

והשיב במתק לשונו: מעשה החמורים דרש מאמץ, לשאת משא כבד למרחק. לעומתם מעשה הכלבים לא דרש עשייה ומאמץ הוא היה בשב ואל תעשה. **זה** הוא יסוד הדברים הנלמד מ'תוספת שביעית' ו'תוספת שבת והמועדים' העשייה בפועל ה'קום ועשה'. לא לחכות שהשבת היום טוב יחולו עלי ממילא. נהיה בגדר 'פועל' ולא נסתפק בלהיות 'נפעל' ולפום צערא אגרא.

יצא קציר העומר.

כתב הריטב"א (מכות ח) דלר"ע דלא דרש הכי צ"ל או דס"ל דבאמת לא דחי שבת או דס"ל דהלכה למשה מסיני הוא וכדאיתא נמי בפ"ק דמ"ק, עכ"ד. ותמה

שביעית פרק א

מו

משנת אליעזר

רע"ב

וְהָא בִּינְיָהוּ. גִּין אֵילָן
לְאֵילָן: כְּמֵלֶא כְּקָר
וְכִדְיוֹ. לָמַד צָקָר עַם
הָעַל, וְהִינוּ אֶרְצָה אֲמוּת.
אֶנְל פְּחוּת מִפְּאָן לְמַעְקָר
קִימִי וְאִין חוֹרְשִׁין גִּשְׁבִּילָן:
וְכִמְהָ יֵהָא בִּינְיָהֶם, רַבָּן גַּמְלִיאֵל
אוֹמֵר, כְּדִי שִׁיְהָא הַבְּקָר עוֹבֵר
בְּכִלְיוֹ:
סָאָה, וְכִמְהָ רִנּוּת יֵהָא בִּינְיָהֶם בֵּין אֵילָן
לְאֵילָן רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כְּדִי שִׁיְהָא
הַבְּקָר עוֹבֵר בְּכִלְיוֹ, צָמַד זוג כְּקָר עַם הָעַל שֶׁעָלִיָּהוּן וְשַׁעֲוֵרוֹ ד' אֲמוּת, דָּאֵם אִין בִּינְיָהֶם
כְּשַׁעֲוֵר זֶה אֶפְלוּ הֵם שֶׁל אָדָם אֶחָד, עוֹמְדִים לְהַעְקָר, וְאִין חוֹרְשִׁין בֵּית סָאָה בְּשִׁבְלָן:

שדה צופים

להתיר בשבילו בלבד. והוסיף עוד להוכיח
ממ"ש בר"ה דף כ"ז, וביומא דף ט"ל ומ"ד,
התורה חסה על ממונם של ישראל, אף
שהוא ממון שכל ישראל שותפים בו והוא
הפסד מועט לכל או"א, ורק בהשתתפות
הוי הפסד מרובה, עכ"ד.

וגם דברים אלו הם תמוהים, ולא קרב
זה אל זה, דהתם גבי שביעית עשו
חכמים תקנה לחרוש בית סאה בשדה
האילן, ותנן התם איזהו שדה האילן כל
שלשה אילנות לבית סאה, וכנז' במשנה
ב', נמצא התקנה לחרוש בית סאה תיקנו
אותה בשביל שדה האילן, שהיא שדה
שיש בה ג' אילנות, דכל היכא דאיכא ג'
אילנות חשיבה זו שדה האילן, שתקנו
לה החרשה, וכדי שלא תטעה לחשוב
דלא מיקרי שדה האילן אלא רק יהיו
השלשה אילנות של אדם אחד, אבל אם
הם של שלשה בני אדם אינן מצטרפות
אלו לשלשה בבת אחת, כדי שעל ידם
תהיה נקראת אותה השדה שדה האילן
שהתירו לחרוש בה בית סאה, לכך שנה
לנו במשנה ה' שלשה אילנות של שלשה
אנשים הרי אלו מצטרפין וחורשין כל
בית סאה בשבילן, וענין הצטרפות אינו

ורמ"א ז"ל, בענין טרפיות וענין איסור
והיתר של דם, או בשר וחלב וכיוצא איזה
עניינים שהקילו בהם להתיר בהפסד
מרובה, וכבר נתבאר בדברי האחרונים
שיעור הפסד מרובה כמה הוא כל ענין
לפי עניינו, אך נסתפקנו אם אירע דבר זה
בבהמה או עוף, או תבשיל א' של שנים
או שלשה או יותר שהם שותפים באותו
דבר שדנין עליו, והן אמת דאיכא באותו
דבר כולו שיעור של הפ"מ, אך לגבי כל
חד וחד מן השותפין ליכא שיעור הפ"מ,
אי אזלינן בתר אותו דבר שדנים עליו,
או"ד אזלינן בתר בעלים, וליכא הפ"מ
לכל חד וחד, ולא מקילנן בזה.

ובתו"ד הביא מהשדי חמד בענין זה,
וז"ל: עוד ראיתי להרב הנז' שם,
שהביא מספר דרכי הוראה שאינו מצוי
אצלנו, שכתב ראה ברורה להקל בזה,
ממתניתין דפ"ק דשביעית משנה ה', דתנן
שלשה אילנות של שלשה אנשים הרי אלו
מצטרפין וחורשין כל בית סאה בשבילם,
נמצא מה שהותר מפני הפסד אין לחלק
בו בין אם אותו דבר הוא של אדם אחד,
או של שותפים, דאף בכה"ג חשיב הפסד,
אף דאין לכל אחד שיעור הפסד הראוי

שדה צופים

מכווין אלא לקרקעו ולא לצורך האילנות, עכ"ז הואיל ומחזי שהוא לצורך האילנות שרי, וכן הוא בירושלמי, עכ"ל. נמצא אין ענין זה נוגע אצל הבעלים כלל, וענין הצירוף דנקיט במשנה הוא כדי לחשוב אותה שדה לשדה האילן שיש בה שלשה אילנות, ולא תימא שאלה השלשה יש להם דין אילן אחד, כיון שהם כל אילן לאדם אחד, וכאמור. ע"כ. עיי"ש עוד.

בשטמ"ק ב"ב כ"ו, גורס חורש כל בית סאה בשבילן עד העצרת, ומסיים ואית דגרסי חורש כל בית סאה בשבילן עד ר"ה. הנה יש לנו בזה שלשה גרסאות. והנה הגרסא עד העצרת הוא בכמה דפוסים ראשונים ובגמרות כת"י, והגירסא עד ר"ה נזכרת גם בריטב"א כת"י כמ"ש בד"ס שם אות ת, עיין שם, וכן בפרוש מהר"י במ"ץ עיין שם. והנה בגמרא להלן מבואר שכן היתה נמי גירסת רבי יוסי במשנה, וכן מוכח לעיל בריש פרקין דקאמר למה נאמרו חורשין עד ר"ה כמ"ש הפנ"מ שם. וידוע שהמשנה שבירושלמי אינה המשנה שהיתה לפני הגמרא הירושלמית, שהתלמוד נכתב בלא המשנה והמשנה צורפה אח"כ להירושלמי בדורות האחרונים כמו שיראה המעיין בשר"ר. ברם גירסא זו תמוה כמו שתמה הרא"ש וכתב לא ידענא טעמא מאי וכי עדיפי משאם היו לאיש אחד שג"כ אין חורשים רק עד העצרת, וכן תמה הריטב"א.

אולם הראב"ד תירץ שלפי גירסא זו משנה זו אתיא כמשנה אחרונה של ר"ג ובית דינו שהתירו שני פרקים

ר"ל שיצטרפו להיות נחשבים שלשתן חלק של אדם אחד, דבאמת אין אנחנו צריכין לזה, אם נאמר שהם חלק אחד, ואם נאמר שהם שלשה חלקים, הכל שוה, אלא ענין מצטרפים דקאמר התנא היינו ר"ל מצטרפין להיות נחשבת השדה על ידם שדה האילן, דעבידו לה רבנן תקנה זו של חרישה דבית סאה, שלא תאמר כיון דהם כל אילן לאדם אחד אין שדה זו נקרא שדה האילן, שהיא של שלשה אילנות, אלא חשיבה שדה זו של אילן אחד, דהדין הוא לחרוש סביב האילן כמלא אורה וסלו, וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בביאור המשנה וז"ל, לפי שהם שלשה אנשים היינו חושבין שלא יצטרפו, וכל אחד מהם יחרוש סביבות אילנו כמלא אורה וסלו חוצה לו, ובא ללמדנו שיצטרפו, ע"כ.

והשתא מאי הוכחה מייתי הרב מדין הנז' לדין הפ"מ, למימר ממון השותפים חשיב חלק אחד, דאין זה ענין האמור גבי שביעית, דהתם לא עבדי רבנן התקנה של חרישה בשביל בעל האילנות, כדי שנצטרך לצרף החלקים, אלא הצירוף כדי לחשוב אותה שדה בעלת שלש אילנות, שבזה נחשבת שדה האילן דעבדו לה רבנן תקנה, והראיה דאיתא בתוספתא שם בפרק ראשון הלכה ב', וז"ל שלשה אילנות של שלשה בני אדם והשדה של אחר, אף על פי שבעל השדה חורש מפני צורך שדהו ה"ז מותר, ופירש מ"ב וז"ל חורש מפני צורך שדהו ולא בשביל האילנות שהרי אינם שלו, מ"מ מותר ע"כ. וכ"כ חסדי דוד וז"ל, קמ"ל דאפילו שדה של אחר והוא החורש, דנמצא אינו

שדה צופים

שרי עד ר"ה אחר תקנת רבן גמליאל ובית דינו ונשאר בצ"ע, והוא תימה גדול מאד על התויו"ט, וכן דברי הירושלמי תמוהין מאד [וכן הקשה במשנה ראשונה ובמהרי"ח הנדפס במשניות דפוס ראם].

והנ"ל בזה דהנה הר"ש במ"ו הביא ירושלמי ר' חייא בר אבא בעא קומי ר"י עכשיו למה חורשין בזקנות א"ל בשעה שניתנה הלכה לכך ניתנה שאם בקשו לחרוש יחרשו, ופירש בזה הר"ש דילפינן מהלכה דעשר נטיעות דמותר עד ר"ה משום דחסה תורה על ממון שאם לא יחרוש להן מתייבשות דאין כחן יפה כזקנות, וניתנה הלכה בנטיעות ע"מ שגם בזקנות אם מבקש לחרוש יחרוש עכ"ל. וכוונתו דמאחר דההלכה התיירה במקום הפסד א"כ אף בזקנות אם יש הפסד היה מותר, רק שמתחלה לא היה הפסד ובימי ר"י נתקלקלו הקרקעות שגם בזקנות היה הפסד ולכן מותר לחרוש אף בזקנות עד ר"ה. והנה לפ"ז י"ל שמפני זה התירו רבן גמליאל ובית דינו אחר החורבן שנתקלקלו אז הקרקעות מצד החורבן כידוע, ועיין בתוס' מו"ק דף ג' ע"ב ד"ה כל למאי דסובר הגמ' שהיה הב' פרקים תקנתא דב"ש וב"ה והתנו שכל הרוצה לבטל יבטל שכתבו שהוא באם יתקלקלו הקרקעות, וא"כ צ"ל שנתקלקלו אחר החורבן בימי רבן גמליאל ובית דינו ולכן התירו. וכמו כן נ"ל אף להלכה מאחר שפירש הר"ש דילפינן שגם בזקנות אם נתקלקלו הקרקעות ויש הפסד מותר שמחמת זה התירו רבן גמליאל ובית דינו, ואף שבגמ' דידן במו"ק דף ד' ע"א מחלק ר' אשי בין בזמן שביהמ"ק קיים

אלו וכיוון לזה התוס' יום טוב מדעתו. ברם תמהו התוס' חדשים ורע"א דא"כ אפילו תאמר ששלשה אילנות של שלשה בנ"א אין מצטרפין מותר לחרוש שגם שדה לבן מותר לחרוש עד ר"ה לאחר תקנת ר"ג ובית דינו. ונ"ל שדעת הירושלמי שדווקא שדה לבן או שדה אילן התירו ר"ג ובית דינו לחרוש עד ר"ה מפני תיקון התבואה והפירות אבל שני אילנות הנטועות בבית סאה אין חורשין להם אלא לצרכן מלא האורה וסלו חוצה לו אבל לא כל הבית סאה, ומפני כן אם היינו אומרים שאין מצטרפין אין מותר לחרוש עד ר"ה אלא לצרכן אבל לא כל הבית סאה, אבל אם מצטרפין דינן כשדה אילן ועיין להלן.

ועפ"ז נראה לבאר הלשון לעיל ר"ג ובית דינו התירו באיסור שני פרקים שמשמע שלא התירו את כל האיסור של שני פרקים והיינו בשלשה אלנות לבית סאה שאין ראויים לעשות ככר של דבילה וכו' שמותר עד ר"ה רק השטח של האורה וכו'. ע"ת.

בשו"ת אגרות משה יורה דעה (חלק ה סימן מט) כתב וז"ל: במס' שביעית פ"א מ"ה תנן ג' אילנות של ג' אנשים הרי אלו מצטרפין וחורשין כל בית סאה בשבילן. ואיתא בירושלמי עד ר"ה. והוא תמוה מאד דמהיכי תיתי יהיה מותר עד ר"ה, ועיין בתויו"ט שתירץ דהירושלמי איירי אחר תקנת רבן גמליאל ובית דינו, ועיין בתוספות חדשים ובתוס' רעק"א שהקשו דל"ל ג' אילנות עושים ככר הא אף בפחות לישתרי דהא גם בשדה לבן

שדה צופים

בודאי גם שדה לבן לא הוי הבית סאה שלא היו מצטרפין לקרא שדה אילן דהא שדה אילן עכ"פ אינו ראוי כ"כ לזריעת שדה לבן, וא"כ אין יכולין להתיר מצד הפסד שדה לבן ומצד שדה אילן נמי אין להתיר כל הבית סאה דהא אין מצטרפין, ולכן קאמר הירושלמי שאף לאחר תקנת רבן גמליאל ובית דינו שמותר עד ר"ה בין בשדה לבן ובין בשדה אילן הוצרכנו לדין משנתנו שמצטרפין ג' אילנות של ג' אנשים לקרא שדה אילן דבלא"ה היה אסור בשל ג' אנשים אף שהיה מותר בשל אדם אחד, ונתיישבו דברי הירושלמי כתירוץ התויו"ט דאירי אחר תקנת רבן גמליאל ובית דינו ונסתלקה קושית רעק"א, וגם קושית הרא"ש שכתב ולא ידענא טעמא מאי וכי עדיפי משאם היו לאיש אחד נסתלקה.

והנה הר"ש משמע שאינו סובר כן דהוא סובר שגם הירושלמי לא פליג אגמ' דידן ורבן גמליאל ובית דינו התירו אף שלא במקום הפסד ולכן הקשה על ר"י בירושלמי מ"ט לא א"ל דנמנו והתירום, אבל סובר אליבא דירושלמי דגם בלא תקנה היה מותר כשנתקלקלו דאיכא הפסד, וזה היה תירוץ ר"י דכך ניתנה ההלכה דאם יבקשו לחרוש יחרושו ולכן מותר בג' אילנות עתה שנתקלקלו אף בלא היתר רבן גמליאל ובית דינו. ולפ"ז שאין היתר רבן גמליאל ובית דינו מטעם הפסד דהא התירו בכל אופן נ"ל דלא הוי הפסד אלא בשדה אילן אבל בשדה לבן אף לאחר הקלקול אין הפסד, ולכן לר"ע דסובר דאסור מקרא וא"כ אסור אף בזמן שאין ביהמ"ק קיים מ"מ בשדה אילן אף

לאח"כ מטעם דההלכה לאיסור דומיא דניסוך המים, מ"מ ר"י בירושלמי סובר שהוא מטעם שנתקלקלו הקרקעות אחר החורבן ומותר כמו עשר נטיעות אבל ההלכה לאיסור היה אף בזמן שאין ביהמ"ק קיים רק שמותר מטעם שנתקלקלו והוי הפסד, וקושית רחב"א הוא לפ"ז כקושית גמ' דידן איך התירו רבן גמליאל ובית דינו וחורשין בזקנות, ותירץ לו ר"י שילפינן מהלכה דעשר נטיעות שכך ניתנה ההלכה שאם בקשו לחרוש יחרוש פירוש כשיתקלקלו, ונסתלקה קושית הר"ש דמ"ט לא קאמר משום דנמנו על ד' פרקים הללו והתירום דזה ידע גם רחב"א אך הקשה הטעם איך יכלו לעקור ד"ת ותירץ לו ע"ז.

ולפ"ז אף לאחר תקנת רבן גמליאל ובית דינו אינו מותר אלא בשדה לבן או בשדה אילן אבל באם אינו לא זה ולא זה דאין כאן הפסד אסור, ולכן ג' אילנות בבית סאה שאינם עושים ככר ואינם חשובין שיבטל כל הבית סאה בשבילן ויחשב כל הבית סאה שדה אילן, אבל בודאי מסתבר שגם שם שדה לבן נמי נסתלק מהבית סאה דמיוחדין ליניקת האילנות ואינו ראוי לשדה לבן כ"כ, א"כ יהיה אסור לחרוש אחר הפסד אף לאחר תקנת רבן גמליאל ובית דינו, ולר' אשי בגמ' דידן דהאיסור לא היה אלא בזמן שביהמ"ק קיים מותר אף בזה עד ר"ה, אבל לר"י בירושלמי יהיה אסור דלא הותר אלא בהפסד, וא"כ אם לא היו מצטרפין ג' אילנות של שלשה אנשים לקרא שדה אילן על כל הבית סאה היה אסור אף אחר תקנת רבן גמליאל ובית דינו, דהא

שדה צופים

תמהין דהא מוכרח זה דמאחר דאסור עד ר"ה בפחות מ' א"כ חזינן דא"צ להו כל הבית סאה א"כ אף עד עצרת אסורין מאחר דלא צריכי להבית סאה וצע"ג. אך יש להקשות קצת נהי שכל הבית סאה אין חורשין מחמת דל"צ להו אבל עכ"פ יהיה מותר לחרוש בג' נטיעות כפי חשבון עשר לבית סאה דהוא ג' עשיריות סאה, דבשלמא בפחות מג' אילנות אין חורשין אף לפי חשבון משום דפחות מג' אינו חשוב שיבטל לדידיה קרקע שיונק להחשיבו שדה אילן, אבל ג' שחשיבי ליקרא שדה אילן על שיעור יניקתן כדחזינן בג' אילנות זקנות בבית סאה גם בג' נטיעות יקרא שיעור יניקתן שדה אילן אף שאינו בית סאה ויהיה מותר עד ר"ה, ועיין ברש"י סוכה דף ל"ד ע"א שסובר דמותר כדי שיעור יניקה, ומשמע מדבריו שאף בנטיעה אחת יהיה כן ולא שייך להקשות כלום לדעתו, אבל להרמב"ם שלא הזכיר זה אלא סתם וכתב בפ"ג מהל' שמיטה ה"ו אין חורשין להן אלא צרכן והוא רק כמלא אורה וסלו וכדאיתא לעיל מזה בה"ג, א"כ קשה קצת מ"ט בג' נטיעות אסור דהיכן מצינו שיהיו נטיעות חמירי מאילנות. וצ"ל דסובר דמאחר דלא מצינו רק עשר נטיעות ולא משתמיט בשום דוכתא לומר חמש על חצי סאה מסתבר דלא חשיבי נטיעות פחות מ' לבטל שם השדה לשדה אילן, ולא דמי לזקנות דכיון דהם גדולות חשיבי אף בג' אבל נטיעות לא חשיבי פחות מ' כלל, ואף שראיה מוכרחת לא מצינו מ"מ משמע ליה כן, ועדיין צ"ע קצת בזה. ע"כ.

בזקנות מותר לאחר החורבן שנתקלקלו הקרקעות דילפינן מהלכה דעשר נטיעות, ולכן אם לא היו מצטרפין ג' אילנות של ג' אנשים לקרא שדה אילן היה אסור אבל מאחר שמצטרפין מותר עד ר"ה בזה"ז, ואזלא הברייתא שהובא בירושלמי אליבא דר"ע ולאחר שנתקלקלו הקרקעות דגם ר"ע סובר דעשר נטיעות מותר כדאיתא במ"ח ונסתלקה ג"כ קושיית הרא"ש, וזהו דרך נכון לדעתי ולדעת אחי החריף מהר"ר מרדכי זצ"ל ודו"ק.

ועל קושיית רעק"א באות ב' על הר"ש אנו תמהין דמדברי הר"ש משמע שאף בתאנים בעינן שכל אחד יעשה ככר דבלה של ס' מנה, ועיין בתוספות אנשי שם שמקשה זה. ודברי הירושלמי שרב ביבי בשם ר"ח אמר משולשין וזעירא בר חנינא אמר מתושעין קאי על היו עשרה עיין שם, ועיין במלאכת שלמה שג"כ מפרש כן בשם הרא"ש.

ועל התיוו"ט במשנה ד' אנו תמהין דמ"ט לא הקשה גם על הראב"ד אם יש שלשה שעושין ביחד ככר של ס' מנה מ"ט לא יחרשו כל הבית סאה בשבילן ובמה יגרע כחם בזה שיש שם עוד אילנות שאין עושין יותר מלא היה שם כלל, ולהרמב"ם בפ"ג מהל' שמיטה נחא אבל להראב"ד קשה, וא"כ תמוה מ"ט הקשה על הר"ש יותר מעל הראב"ד וצע"ג, ובעצם קושיתו עיין בתו"ח ובמהרי"ח שתירצוה בדוחק.

ובקושיית רעק"א באות ז' על הרע"ב במ"ו שכתב דבפחות מ' נטיעות ילדות גרע מזקנות ואין חורשין אפילו עד עצרת, וכן על הרמב"ם בפירושו בסוף פירקין מנא להו, אנו

שביעית פרק א

משנת אליעזר

רע"ב

(ו) עֶשֶׂר נְטִיעוֹת מְפֻזָּרוֹת בְּתוֹךְ (ו) עֶשֶׂר נְטִיעוֹת מְפֻזָּרוֹת בְּתוֹךְ
אֵילָנוֹת צְעִירִים וְשִׁעוֹרִם שְׁהִיוּ מְפֻזָּרוֹת בְּתוֹךְ בֵּית
מִפְּרָשׁ בְּמִשְׁנֵה ח', שְׁהִיוּ מְפֻזָּרוֹת בְּתוֹךְ בֵּית
סָאָה, חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סָאָה בְּשִׁבְלֵן שָׁדָה אֵילָן וְחוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סָאָה בְּשִׁבְלֵן, צְנִינְעוֹת

שדה צופים

משנה ו

עשר נטיעות מפוזרות תוך בית סאה
חורשין כל בית סאה בשבילן עד ר"ה.

כתב הר"ש דחסה תורה על ממונם שאם
לא יחרוש לה מתיבשות שאין כחן
יפה כזקנות וכו' וכ"ה משמעות רש"י
במו"ק ג וז"ל הואיל וילדות הן איכא
פסידא יתרה וכו'.

אולם לשון המאירי בתענית ג נטיעות
שהן רכות וצריכות תיקון התיירו
חכמים לחרוש בהן בתוספת שביעית
שחוששים להפסידן מתוך ילדותן. משמע
שאינן הטעם משום הפסד ממון אלא
משום הפסד הנטיעות ומשום ישוב א"י
נגעו בה וכמ"ש בכתובות ק"ה, קטמה
נטיעה ר"י אומר גוזרי גזירות שבירושלים
אמרו נטיעה בת שנתה שתי כסף בת
שתי שנים ארבעה כסף ופירש רש"י גוזרי
גזרות קנסות.

ובשטמ"ק בשם תלמידי הרשב"א פירוש
שהנטיעה אין לה לא דמי
אילן ולא דמי עצים ומפני ישוב א"י גזרו
שישלם שתי כסף או ארבעה כסף וכו'.
וכ"ה משמעות השיטה לתלמידו של
ר"י מפאריש מו"ק ג וז"ל בנטיעות
שהן רכות וקלות להתקלקל הלל"מ
שמותר לחרוש בשבילן עד ר"ה.

כתב הרמב"ם (פ"ג מהלכות שמיטה ה"ה), היו
עשרה אילנות לתוך בית סאה או
יתר בין עושין בין אינם עושין חורשין כל
בית סאה בשבילן, עשר נטיעות מפוזרות
לתוך בית סאה חורשין כל בית סאה
בשבילן עד ראש השנה ודבר זה הלכה
למשה מסיני.

ובדרך אמונה כתב: היו עשרה אילנות.
דכיון דעשרה הם חשיבי ומותר
לחרוש אפי' אין עושין ככר דבלה.

בין עושין בין אינם עושין. ככר דבלה
ודעת הר"ש שצריך שכל א' מהן
יעשה עכ"פ שליש ככר וי"א תשיעית ככר.
חורשין כל ב"ס בשבילן. עד העצרת
ובלבד שיהיו נטועין לפי חשבון
י' לב"ס וכנ"ל.

בשבילן. כאן שייך הא דלעיל בסוף ה"ב
והוא שיהי' רחוק בין כל א' וא'
כדי שיהא הבקר עובר בכליו [דהיינו שני
שוורים עם העול שעל גביהן] והיינו ד'
אמות דאל"כ עומדין ליעקר [ולפ"ז הם
נטועין ר"ח אילנות לב"ס] ודעת התי"ט
והגר"א דלא בעינן כלל ב"ס שלם אלא
חורשין לפי נטיעתן ובלבד שיהיו ג'
אילנות אבל אין כן דעת הר"ש ורבנו.
וכונת שיהא הבקר עובר בכליו היינו
בין הגזעים של האילנות ופחות מכאן
אין להם אפי' מלא האורה וסלו. ואם

שביעית פרק א

נג

משנת אליעזר

רע"ב

יָלֻדוּת אֵין חוֹלְשִׁין עַד סָאָה בְּשִׁבְלֵין, עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה
שִׁיחֵיו עֲשָׂה: שׁוֹרֹת. הָיוּ עֲשׂוּיֹת שׁוֹרָה וּמִקְפּוֹת
שְׁטוּעוֹת גְּמָקוֹס נִתְקַבְּלָה, וְאֶפְלוּ אֵין

עוֹשִׂין פְּרוֹת. דְּנִטְעוֹת שֶׁהֵם רְכוּת אִם לֹא
יִחְרֹשׁ יִתְיַבְּשׁוּ וּבְפָחוֹת מַעֲשֶׂר, אֵין חוֹרְשִׁין אֶלָּא לְצָרְכָּן, וְכֵן בְּיוֹתֵר מַעֲשֶׂר, שְׁעוּמָדוֹת
לְהַעֲקֶר. וְלִדְעַת הַרְמַב"ם אֶפְלוּ בְּיוֹתֵר מַעֲשֶׂר מִתֵּר, וְדוֹקָא בְּמִפְנֵי, דְּנִרְאָה כְּחוֹרֶשׁ לְצָרְךָ

שדה צופים

ודבר זה הל"מ. לפי שאין כחם יפה
זכונות ואם לא יחרשו תחתיהן
תמיד יתיבשו ויפסידו ויש בזה חומרא
וקולא חומרא דדוקא עשר אבל פחות
מעשר אין חורשין אלא מלא אורה וסלו
ולא דמי לאילנות דסגי בשלשה וקולא
שאם יש עשר חורשין עד ר"ה ולא
כאילנות שלא התירו אלא עד העצרת.
נטיעה שהיא נראית כזקנה ועושה פירות
חורשין אותה עד ר"ה כדין נטיעה ושיעור
יניקתה ג' לב"ס כדין זקנה וזקנה נראית
כנטיעה שאין עושה עדיין פירות אין
חורשין אותה אלא עד עצרת כדין זקנה
ומ"מ שיעור יניקתה י' לב"ס כן פי' הגר"א.

פי' הרע"ב נטיעות ילדות ולזכונות קרי
אילן וקמ"ל דאע"ג דג' אילנות לב"ס
חורשין כל בית סאה בשבילן בנטיעות
ילדות אין חורשין עד שיהיו עשרה.

והקשה הגרע"א דמנ"ל דדין נטיעות
הוא לחומרא דבג' נטיעות
אין חורשין אפילו עד עצרת ובעי דוקא
עשרה ואז חורשין עד ר"ה דילמא לקולא
הוא דעד עצרת חורשין אפילו בג'
ומעצרת עד ר"ה חורשין בעשר נטיעות
עיי"ש.

והתפארת ישראל (בועז אות ב) כתב:
ולפע"ד כ"י ואזוב אשר

סמך אצל א' מהאילנות אילן אחר תוך
ד"א שניהן כאילו אינן דאפשר שיעקור
זה שעומד ל"ג אמות מהשני וישאר ל'
ביניהן וי"ט מתחלת הב"ס ואין כאן ג'
לב"ס אבל אם נטע אצל א' ב' אילנות
וכל הג' תוך ד"א עומד האמצעי ליעקר
ואינו מפסיד.

עשר נטיעות. בסמוך ה"ז מפרש איזהו
נטיעה ואם היו פחות מעשר אף
על פי שמפוזרות בב"ס אין חורשין כל
הב"ס וי"א דעכ"פ מלא האורה וסלו
חורשין ואפי' אם כל א' עושה ככר דבלה
לא מהני בנטיעות ודוקא נטיעות אבל
שדה קנים לא מהני אפי' הם עשר.

מפוזרות לתוך בית סאה. ודוקא
מפוזרות בב"ס דהיינו שנחלק
הבית סאה לעשרה חלקים ובכל חלק
נטע אילן א' ואם רצופין יותר מעשר
אפשר דאפי' עד העצרת אין חורשין, ויש
להסתפק אם מותר מלא האורה וסלו
חוצה לו, ואם מפוזרין יותר חורשין מלא
האורה וסלו של כל אילן עד ראש השנה
[ואפשר דנטיעות רצופות יותר מי' לב"ס
ג"כ מותר וכ"ה בתוספתא אבל רש"י
והרא"ש לא כתבו כן].

חורשין כל בית סאה בשבילן. אם רוצה
וה"ה שיכול לחרוש מקצת
מהבית סאה.

שביעית פרק א

משנת אליעזר

רע"ב

הָאֵילָן. אָבֵל אִם הָיוּ עֵטְרָה, אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶם אֶלָּא אֶחָד כְּמוֹמָה וְאֵין חוֹרְשִׁין מְשֻׁנָּה: אֵין חוֹרְשִׁין אֶלָּא לְצַרְכָּן: מִשּׁוּם שְׁעוּמָדוֹת בְּשׁוּרָה, אוֹ וּמִקְפּוֹת עֵטְרָה כְּגֹדֶר בְּתוֹךְ הַבַּיִת סָאָה, אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶם אֶלָּא לְצַרְכָּן כְּמֵלֵא אוֹרָה וְסֵלִי דְנִרְאָה כְּמִתְקֵן הַשָּׂדֶה וְלֹא הָאֵילָנוֹת:

דְּכִשְׁמִינּוֹת נִרְאָה כְּחוֹרֶשׁ לְצַרְכָּן הָאֵילָן, אֲבָל הֵיכָא דְקִימִי גְמָקוֹס אֶחָד נִרְאָה כְּמִתְקֵן אֶת הָאֶרֶץ לְצַרְכָּן שְׂבִיעִית וְלֹא לְצַרְכָּן הָאֵילָנוֹת: שׁוּרָה. מְגֻנָּס מוֹמָה שׁוּרָה: עֵטְרָה. גֹּדֶר סָבִיב:

שדה צופים

שיצאו לחולין אחר הערלה) ר' יהושע אומר בת שבע שנים (ועיין תוספתא כאן) ר"ע אומר נטיעה כשמה והלכה כדבריו. ופי' המפרשים ב' פירושים בדברי ר"ע הר"ש והרא"ש פירשו נטיעה כשמה, פי' בת שנה והר"מ פי' כשמה כל זמן שבני אדם קוראין לה נטיעה ואין קוראין לה אילן ועיין רע"ב.

ולפי' הר"מ נראה דבת שנה לא דוקא אלא כל זמן שקוראין לה נטיעה והוא רכה נקרא נטיעה לענין זה ולדבריו ודאי איכא למימר אף דטעונוות פירות כבר בשיעור ככר דבלה מ"מ כיון דהם רכים ואין כוחם יפה נקראו נטיעה והתורה חסה עליהם שלא יתייבשו, אמנם אפילו לפי' הר"ש והרא"ש נמי איכא למימר דאפילו הם רק בני שנה מ"מ נמצא ביניהם ראויין לגדל ככר דבלה והכי מפורש בירושלמי בשמעתין הלכה ה' תני נטיעה מעין עשר זקינה מעין שלש אתא חמי נטיעה שהיא נראית כזקנה את נותן לה כזקינה ואת אמרת נטיעה כעין עשר וכו' ופי' הפ"מ שם דהואיל דלא שכיחא שהנטיעות הילדות יעשו פירות עד שיגדלו אין הולכין בהן אחר המעשה ואף שלפעמים אירע שעשו וכו' ע"ש. הרי מפורש דלפעמים נטיעות

בקיר. היה נראה. דאם באמת תרתי איתנהו. קולא וחומרא לגבי ילדות וכ"כ איפכא בזקנות. וכדמוכח בתוספתא. עכ"פ הוכיח הר"ב דמתני' רק חומר' קמ"ל. דהרי הך מתני' הלכה קדומה והלממ"ס הוא. כמ"ש רש"י (תענית ד"ג א') א"כ קשיא (ק' תוס' מ"ק ד"ג ב.). דהרי לאשמעי' קולא לא אצטריך הלממ"ס. דמה"ת לתסור. אע"כ לדיוקא דזקנות אסור מקודם וכמ"ש הש"ס. ואי להך דיוקא לחוד. טפי הו"ל לאשמעי' דזקנות אסור וממילא משתמע דילדות מותרות עד ר"ה. אע"כ משום דבילדות נמי איכא חומרא. והיינו דקמשמע לן.

ובשו"ת משנה הלכות (חלק ו סימן רעב) הקשה השואל, הרי במשנה ב' אמרו דג' אילנות הנקראו שדי אילן צריכין להיות ראויין לעשות ככר דבילה וזה לא יתכן בנטיעות רק באילנות ע"כ.

וע"ז כותב הגאון המחבר: לפענ"ד לא קשה מידי דודאי אף שעל הרוב לא משכחת בנטיעות ראויין לעשות ככר דבילה אבל עם כל זה משכחת לה דטוענין גם נטיעות ככר דבילה והנה במ"ח שם נחלקו אימתי נקראו נטיעות ר"א בן עזריה אומר עד שיחולו (פי' עד

שדה צופים

טוענים כזקנות אלא דלא שכיח הוא כמובן.

והא דאמרו במ"ב דכ"ז שהן ראויין לגדל ככר דבלה מקרי אילן אין כוונתם לשלול ולהוציא דנטיעות לא ראויין לגדל ככר דבלה ואם ראויין לגדל ככר בכלל אילן הם זה אינו דא"כ מדויל ידיה משתלם ליה שהרי לד"ה הא דר"ע הלכה הוא דנטיעה כשמה ועכ"פ פירשו שהוא בת שנה ואיך יפרנסו המשנה דאם טענה כבר אילן נקרא ולא נטיעה אבל האמת יורה דרכו דהמשנה לא באה שם רק להגיד לן דין האילנות הגדולים והישנים דאם אינם ראויים לגדל ככר דבלה אינם נקראים אילן השדה וזה פשוט.

ומה שהקשה עוד כת"ר על הגרעק"א ז"ל דהא אין יונקים מכל הבי"ס ע"כ נראה כוונתו בזה לפי מה שפי' הרדב"ז על הרמב"ם פ"ג מה' שמיטה ויובל ה"ד - ה' וז"ל ומזה הטעם בעינן שיהיו מפוזרות שאין יניקתם מרובה אבל אילנות גדולים יניקתם מרובה ולא בעינן מפוזרים וכן פירשו עוד קצת מפרשים ויפה העיר בזה בשיטת רש"י סוכה ל"ד שנראה מפורש משם זה הטעם, אבל טעם זה כנראה לאו ד"ה והרע"ב והר"ש ז"ל פירשו דכשמפוזרות נראה כחורש לצורך האילן אבל היכא דקיימי במקום אחד נראה כמתקן את הארץ לצורך שביעית ולא לצורך האילנות ע"ש וא"כ הוא רק משום מראית העין ולא מטעם יניקה וקושית הגרעק"א הוא על פי' הרע"ב ז"ל כמובן ולא קשה ליה מידי מכאן נמצא דברי הגאון ז"ל מוצלים מקושיות כת"ר.

אמנם בעיקר הקושיא כבר הלכו בו נמושות וכנראה אגב חורפיה אישתמיטתיה מיניה דהגאון ז"ל לפי שעה ירושלמי ותוספתא מפורשים באתרן וז"ל תני נטיעה מעין עשר זקינה מעין שלש אתא חמי נטיעה שהיא נראית כזקנה את נותן לה כזקנה ואת אמרת נטיעה מעין עשר אמר רבי חונה מהו מעין עשר שאין נטיעה מעין שלש שלא תאמר שלש נטיעות שהן עושות כעשר שאינן עושות ודכוותה שלש זקנות שהן עושות עשר שאינן עושות לפום כן צריך מימר נטיעות מעין עשר ע"כ ועיין פנ"מ שם מכת"י גירסאות מחולפות ופי' הלכך קמ"ל בסיפא דלעולם נטיעה מעין עשרה ואף על פי שהיא נראית כזקנה וכו' וטעמא הואיל דלא שכיחא שהנטיעות הילדות יעשו פירות עד שיתגדלו אין הולכין בהן אחר המעשה ואף שלפעמים אירע שעשו ולעולם בעינן שיהיו עשר לבית סאה וכו' דלא פליג רבנן ע"כ, הרי מפורש בירושלמי דבנטיעות לעולם בעי עשר ולחומרא ולא לקולא וצ"ע, וכבר תמחו על הגאון ועיין ברש"ש שם ובמשנת רב יוסף. ע"כ.

היו עשויות שורה וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ג מהלכות שמיטה ה"ו), היו עשויות שורה אחת (או) מוקפות עטרה אין חורשין להן אלא צרכן לכל אחד ואחד והדילועין עם הנטיעות מצטרפות לעשרה.

וכתב הראב"ד בהשגות: היו עשויות שורה אחת מוקפות, א"א נ"ל

שדה צופים

מן הגמרא דאז מוקפות עטרה קתני במתניתין.

ובדרך אמונה כתב: היו עשויות שורה. היינו אף על גב שמרוחקות כדינן כיון שעומדין בשורה א' זה אחר זה לא התירו עד שיהו מפוזרות.

או מוקפות עטרה. דהיינו שעומדין כחצי גורן עגולה או כעין זה וי"א כעגולה שלימה וי"א דהיינו שמוקפות גדר סביבם בתוך הב"ס הגדר מפסיק ואין חורשין כל הב"ס אלא כמלא אורה וסלו לכל אילן שאם יחרוש חוץ לגדר אין נראה כחורש לצורך האילן אלא כמתקנה לצורך שביעית ושאר השדה דינה כשדה הלבן שאין חורשין אלא עד הפסח.

ובביאור ההלכה כתב: לפני הראב"ד ה' הגי' ברמב"ם עשויות שורה מוקפות עטרה (כדא' בכמה נוסחאות וכמש"כ במרכה"מ) ולכן כתב נ"ל מן הגמרא דאז מוקפות עטרה קתני במתני' ובכ"מ כתב שאינו יודע מהיכא יליף לה ונ' דיליף לה מדפריך בירו' ממתני' אשמואל דאמר גבי אילנות בעשויות שורה וכאן קתני דלא מהני שורה ומשני שיש חילוק בין נטיעה לאילנות ע"ש ובמפרשים ואם גרס' מוקפות עטרה א"כ לק"מ דאדרבה גם כאן מהני שורה ורק אם היו שניהן לא מהני ומה שהקשה עוד הכ"מ איך אפשר לפרש דלאז או מוקפות עטרה קאמר י"ל

דהראב"ד מפרש כהר"ש דמוקפות עטרה היינו גדר סביב (ור"ל דהנטיעות היו מוקפות גדר בתוך הב"ס כמש"כ בד"א ולכן א"א לחרוש כל הב"ס שמה שחוץ לגדר נראה כאינו חורש לצורך האילנות ומיושב מה שהקשה מרן בחזו"א סי' י"ז סוף סק"ח) ולפ"ז אפשר דדוקא בעשוין שורה וגם מוקפות עטרה אז נראה שאין חורש לצורך האילנות אבל בחד מינייהו אין לחוש וזה נראה שהיתה גי' הר"ש שכ' ומוקפות עטרה ויתכן שהר"ש באמת ס"ל דצריך שניהן ורק הרא"ש כתב שם או מוקפות עטרה וצ"ע ואם נימא דהר"ש מפרש דתתני קתני צ"ב איך יפרש הירו' שהקשה הראב"ד ואולי מפרש דס"ד בירו' דהא דקתני מתני' מוקפות עטרה הוא כדי שנדע איזה ב"ס לתת לה דבשלמא כשמפוזרות בכל הב"ס יודעים שזה הב"ס שנותנין לה אבל כשעומדים כשורה א"א לידע איזה ב"ס ליתן לה מצד זה או מצד זה ולכן נקט דמוקף גדר דאז יודעים שזה הב"ס שלה וס"ד דניתן לה הב"ס ולזה אשמעי' מתני' שאין נותנין כיון שאין מפוזרות ופריך אדשמואל דס"ל דגבי ג' אילנות נותנין אפי' לשורה ומשני שא"ה שמפוזרות בכל הב"ס משא"כ כאן כולן נתונים במקום א' ר"ל דמשני דלא מיירי דכל הב"ס מוקף גדר אלא שאין הגדר אלא סביב השורה ולכן אין נותנין להן כל הב"ס כיון שהגדר מפסיק הו"ל כאילו כולן נתונין רק במקום הזה וכיון שאין כאן ב"ס שלם אין נותנין לו כלל אלא כמלא אורה וסלו.

שביעית פרק א

נו

משנת אליעזר

רע"ב

(ז) הנטיעות	(ז) הנטיעות	(ז) הנטיעות	(ז) הנטיעות
וְהַדְלוּעִים מִצִּטְרִין	וְהַדְלוּעִים, (ז) הַנְּטִיעוֹת	וְהַדְלוּעִים	וְהַדְלוּעִים
בְּבֵית סָאָה. גְּלַעַת	מִצִּטְרִין לְתוֹךְ בֵּית סָאָה.	יִנְיָת שְׁגֹדוּלָה כְּאֵילָן	יִנְיָת שְׁגֹדוּלָה כְּאֵילָן
יִנְיָת דּוּקָא אֵלֵי	אֵילָנוֹת לְתוֹךְ בֵּית סָאָה שִׁיחָא מִתֵּר לְחֶרְשׁוֹ	מִצִּטְרִין	לְעֶשְׂרָה
בְּמַתְמִינִין שָׁחֵא גְדוּלָה כְּאֵילָן וְלֹא בְּשָׂר דְּלוּעִין.	עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּבִלְבָד שָׂרֵב מִהֶעֱשָׂר יִהְיֶה		
וְלִרְיָן שִׁיחֵי הַנְּטִיעוֹת רְצוּת עַל הַדְלוּעִים, כְּגוֹן			

שדה צופים

משנה ז

הנטיעות והדלועין מצטרפין לתוך בית סאה.

שכבר כתב דקי"ל כר"ג וב"ד שלעולם מותר עי"ש, ושו"ר מש"כ מהרי"ק (בשורש קס"ג בסופו) שלא נקבע ההלכות אלא על מה שהצריכו לקבוע, כגון על דינים שהיו נוהגים בימי חכמי התלמוד וכו', ואדרבה היכא שהתלמוד פוסק כיוצא בזה הלכה כפלוגי פריך עלי' וכי הלכתא למשיחא וכו' עכ"ל, ונתחזקו דברינו הנ"ל בישוב קושי' הרדב"ז, ונתחזק קושי' התוספת אנשי שם הנ"ל על הרע"ב והרמב"ם בפיה"מ כנ"ל.

כתב הרמב"ם (פ"ג מהלכות שמיטה ה"ז) והדילועין עם הנטיעות מצטרפות לעשרה. והכסף משנה כתב: ומ"ש והדילועין וכו'. שם וכתנא קמא.

ובשו"ת מנחת יצחק (חלק ח סימן קד) כתב וז"ל: וכתב הכ"מ שם וכתנא קמא עכ"ל, רצ"ל דבמתני' שם (פ"א מ"ז) פליגו בזה הת"ק ורשב"ג, ופסק כת"ק, וברדב"ז הקשה ע"ז מהא דקי"ל בכל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו חוץ מערב וצידון וראי' אחרונה וכו' עי"ש.

הנה משום חומר הקושיא עלה בדעתי דאפשר דהכלל הנ"ל נאמר רק על הענינים הנוהגים בזמן הזה, והנה לפי מה שפסקינן להלכה דקי"ל כר"ג וב"ד, וכמ"ש הרמב"ם שם (בה"ט), דכל אלו הדברים האלו בזמן המקדש דווקא, אבל בזמן הזה מותרין עד ר"ה, וממילא ל"ק מה דפסק הרמב"ם בזה כת"ק, ובאמת הקשה בספר תוספת אנשי שם על המשניות שם, על הרע"ב (וכן הרמב"ם בפיה"מ שם), דכתבו דהלכה כרשב"ג, דלענין מה פסק הלכה כרשב"ג אחר

ובדרך אמונה כתב: והדלועין עם הנטיעות מצטרפות לעשרה. דעת רבינו דאפי' אינה דלעת יונית וגם א"צ שיהו רוב מהנטיעות וכ"ד הגר"א אבל דעת הר"ש והרא"ש והרע"ב דבעינן דוקא דלעת יונית שהיא גדולה ודומה לאילן ודווקא שיש רוב נטיעות וי"א דאפי' עשרה דלועין לב"ס חורשין כל ב"ס.

עם הנטיעות. ודוקא דלועין אבל אילנות זקנים אין מצטרפין עם הנטיעות.

מצטרפות לעשרה. אבל לא אם כולן דלועין וכ"ש שאר ירקות שאין מצטרפין כלל אפי' קשואין לפ"ד רבינו וטעם היתר הדלועין משום

שביעית פרק א

משנת אליעזר

רע"ב

אילנות, רבן שמעון
 בן גמליאל חולק
 ואומר, כל עשרה
 דלועים לבית סאה
 אפלו אין בבית
 סאה נטיעות אלא
 דלועין כיון שהם
 גדולים חורשין כל
 בית סאה בשבילן,
 כנטיעות עד ראש
 השנה:

רבן שמעון בן גמליאל אומר,
 כל עשרה דלועים לבית סאה,
 חורשין כל בית סאה עד ראש
 השנה:

(ח) עד אימתי נקראו נטיעות.
 רבי אלעזר בן עזריה
 אומר, עד שיחלו. רבי יהושע

שקיו הנטיעות ששה
 והדלועים ארבעה,
 מטרפין לעשרה
 וחורשין כל בית סאה
 צעילן: רבן שמעון
 בן גמליאל אומר.
 אפלו היו כל העשרה
 דלועין חורשין כל בית
 סאה צעילן, לפי שהן
 כנטיעות. והלכה כרבן
 שמעון בן גמליאל:

(ח) עד שיחלו. עד שיחלו לחלין צענה הרביעית
 על ידי פדיון, ואם לא פדון צענה הרביעית,

(ח) עד אימתי נקראו נטיעות שיחא
 מתר לחרוש בשבילן בית סאה עד
 ראש השנה, רבי אלעזר בן עזריה
 אומר, עד שיחלו שייעשו חלין, דהלוא כל שלש שנים של הנטיעה אסורה משום ערלה,

שדה צופים

דין זה נאמר מדאורייתא שלא נאסרו
 ספיחין.

משנה ח

עד שיחולו.

כתב הרמב"ם בפיה"מ, דתיבה זו נגזר מן
 חול, כלומר שהם נקראים נטיעה
 כל שלש השנים שהם ערלים בלבד.
 והוא שפדה נטע רבעי שלהן, אבל אם
 לא פדאו משלימין להן שנה רביעית
 שהיא קדש, וכך אמרו מאי עד שיחולו
 עד שיפדו או עד שייעשו חולין מאיליהן,
 כלומר בשנה החמישית

ועיין בשנות אליהו שהקשה עליו וכי
 הפדיה גורמת להיות נקראים ע"י
 אילנות. וע"ז כתב הרש"ש: ול"נ דבאמת
 אינם נעשים אילנות עד שנה הה' רק
 אם נפדו בשנת הד' ויהיו נאכלין חוץ

שהדלועין מסתרכין בענפים ארוכין
 והפירות על הענפים והוי בכלל נטיעות,
 ומיירי שעדיין לא הוציאו פירות אלא
 שאם לא יחרוש ימות האילן ולכן מותר
 ואף אם אין האילן מתקיים אלא שנה
 א' מ"מ כיון שעושה שלא ימות האילן
 מותר, וכ"ז דווקא שאין הפירות ראויין
 בששית אבל אם כבר יש פירות הראויין
 בששית אף שלא נתבשלו כל צרכן כיון
 שהגיעו לעונת המעשרות בששית חורשין
 בקשואין ודלועין עד ר"ה כדבסמוך ה"ט
 ואז אין מצטרפין עם הנטיעות ואפ"י אין
 עדיין פירות כל שעתידין לבשל פירותיהן
 בששית אין מצטרפין עם הנטיעות, וקשה
 הרי אסורין משום ספיחין ובשלמא לדעת
 הר"ש דהנכנסין מששית אין בהן משום
 ספיחין איש אבל לדעת רבינו לקמן פ"ד
 ה"ב קשה ואם בדעתו ללקטם לפני ר"ה
 הרי בלא"ה מותר לצורך ששית כנ"ל וצ"ל

שביעית פרק א

נט

משנת אליעזר

רע"ב

עד שיעשו חלין מאלוין **אומר, בת שבע שנים. רבי** ובשנה הרביעית בשנה החמישית: נטיעה עקיבא **אומר, נטיעה כשמה.** נעשו חלין ומתרת על ידי פדיון וכשלא קרויה נטיעה ומו לא. פרוש אחר כשמה כל זמן פדאה, זמנה בשנה החמישית שיוצאת לחלין. **רבי יהושע אומר, בת שבע שנים, רבי עקיבא אומר, נטיעה כשמה בת שנה.** פרוש אחר כל זמן שפני אדם

שדה צופים

הנטע כל פריו הראשון לפני השם וכזה יש לבאר לשון עשר נטיעות המקובל מסיני. אולם דעת ר"ע בזה הוא שהולכים בזה אחר לשון בנ"א.

ועיין בשנו"א שהקשה על הרמב"ם וכי הפדיה גורמת להיות נקראים ע"כ אילנות וכו'. ולפי הנ"ל י"ל שהרי הסתמכותו הוא על לשון התורה והקבלה של נטע רבעי ואכן כשנפדה שוב אינו נקרא רבעי וכמ"ש. וצע"ק שבתוספתא ב"מ פ"ט שנינו במקבל שדה מחברו ליטע עד מתי חייב ליטפל בנטיעות עד כדי שיחולו, ולכאורה כאן בוודאי שיש לילך אחר לשון בנ"א והיינו צריכים לומר כר"ע האומר נטיעה כשמה. ע"כ.

הנה בפ"י הרמב"ם בסוף המשנה מבואר, דיש חומר בנטיעות שאם אינן אלא ג' אין חורשין כל הב"ס בשבילן אפילו עד עצרת. ובתוס' ר"ע (אות ז) הקשה דמנ"ל הא, עיי"ש.

ועי"ז כתב הרש"ש: ומלבד שהקושיא חלושה דא"ת כל הב"ס נצרכה להחרש עד עצרת בשביל ג' הנטיעות ה"ל להתיר גם עד ר"ה כיון דהתורה חסה עליהן עוד זאת דבירושל' נמי מוכח כן והוא דאיתא התם ר"ש וראב"י אמרו ד"א דאמר כו' הגומם את כרמו פחות מטפח

לירושלים גזרו מפני הרואים שלא יסברו דשנת חמישית הן אולם לפי מה שאבאר לקמן דיש חומר בנטיעות מבזקנים ור"ע ור"ש מיירי דוקא בזה א"א לפרש כן.

בפירוש הר"מ עד שיחולו, פעל נגזר ממלת חול, ור"ל שיקראו נטיעות כל השלש שנים שהם ערלים בלבד. וזה אם יפדה את הנטע רבעי שבהם ואם לא יפדנו עד תום השנה הרביעית שהיא קודש, וכן אמרו מה עד שיחולו עד שיפדו או עד שיעשה חולין מאיליהם ר"ל בשנה החמישית. ור"ע אומר נטיעה כשמה ר"ל שנלך בה אחר מנהג הלשון וכל מה שיקראו בנ"א נטיעה היא נטיעה הנאמר על עשר נטיעות לתוך בית סאה, עכ"ל.

וכתב בעלי תמר, שלפי הפירוש הזה פליגי ראב"ע ור"ע בזה שראב"ע אומר תלך אחר לשון התורה, ומכאן דתני נטע רבעי כמ"ש בברכות (ל"ה ע"ב), א"כ לפי לשון המקובל מסיני הונח שם נטע - על השתיל בן השלש עד פדיונו ואם לא נפדה אז נקרא נטע רבעי גם כשהוא בן ארבעה עד תום השנה וכו"ה לשון המקרא כי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וערלת ערלתו וגומר. ולשון הרמב"ן, ולא נטעם מהם עד שנביא מן

שביעית פרק א

משנת אליעזר

רע"ב

קוראים לה נטיעה. אילן שנגמם והוציא חליפין, שגמי אדם קולאין לה
אילן שנגמם נכרת מטפח ולמטה בנטיעה, מטפח נטיעה ואין קולאין
ונחתך והוציא לה אילן. והלכה כרבי
חליפין ענפים משקשיה, מטפח ולמטה
כשלא נשאר מגזעו טפח מעל הארץ, דינה כנטיעה בין לענין ערלה בין לענין שביעית,

שדה צופים

ילדה כו' משמע דדוקא שנראית עדיין
ילדה משא"כ הא דגומם דמיירי באילן
שנראה זקן. ב' דהא כשיעלה בו החדש
(אשר עליו אנו דנין) יהיה יותר מטפח. ג' דהא
ניכר לכל שנגמם וא"כ ידעו שהיה תחלה
גדול יותר. ע"כ.

נטיעה כשמה.

עיין ערוך לנר סוכה (לד ע"א).

כתב הרמב"ם (פ"ג מהלכות שמיטה ה"ז), אי זו
היא נטיעה זה האילן הקטן כל זמן
שקוראין לו נטיעה.

ובדרך אמונה כתב: כ"ז שקוראין לו
נטיעה. דעת רבינו דתלוי איך
בנ"א רגילין לקרותו אבל דעת הר"ש
דדוקא בת שנתה נקראת נטיעה ולא
יותר.

שקוראין לה נטיעה. ואין נ"מ איזה
אילנות.

ובביאור ההלכה כתב: נראה שרבנו
הוציא זה מהתוספתא והירר'
נטיעה שנראית כזקנה את נותן לה
כזקנה וזקנה שנראית כנטיעה את נותן
לה כנטיעה אלמא דתליא בתר מראית
העין וקריאת האנשים וכ"כ רבינו בפי"מ

חייב בערלה מפני מראית העין וא"כ ע"כ
גם דברי ר"ש אינן אלא לחומרא ושפיר
דק הרמב"ם בכאן שלא לבאר הנ"מ דבין
נטיעות לאילנות קולתן דנטיעות ויתורץ
בזה גם קושיות הט"א בר"ה הביאו
בתור"ע אות ט' דהא ר"ע ל"ל הלכה
דעשר נטיעות וא"כ מנ"ל להקל בהן והרי
מוכח דל"פ ע"ז נמי מדקאמר נטיעה
כשמה אבל לפמש"כ א"ש דר"ע לא קאי
רק אחומרא דאית בהון ודברי הרא"פ
בהא דאמרו ד"א מופרכים מהר"ן בפ"ק
דסוכה דכ' דאמרו ד"א משמע שהם שוים
דבדריהם לגמרי ע"ש.

ונ"ל עוד דהרמב"ם בחבורו חזר מזה
וס"ל דר"ש לגמרי דאין עלה
כנטיעה אפי' לקולא והירושל' דאמר
אמרו ד"א לשיטתיה בר"פ דהב' פרקים
אינן אלא מדרבנן לכן אף דלראב"י אינה
רק מפני מה"ע מ"מ לא החמירו רבנן
במילתייהו אבל הרמב"ם דפסק כש"ס
דידן דבזמן המקדש אסור מהלכה א"כ
ע"כ דברי ר"ש וראב"י אינן עולין בקנה
אחד וטעמא דר"ש ע"כ דלענין תוספת
שביעית הלכתא גמ"ל ואין למדין מהלכה
ומיושב שפיר מה שהניח בתור"ע (אות
י') בצ"ע פסקי רמב"ם מערלה לשביעית
אהדידי גם מה שהקשה מהא דפסק דילדה
פחותה מטפח חייבת בערלה לעולם אהא
דגומם פחות מטפח לק"מ א' שהרי אמר

שביעית פרק א

סא

משנת אליעזר

רע"ב

עקיבא: שְׁנֵנִי. וְלִמְעֻלָּה, כְּאֵילָן, דְּבָרֵי רַבִּי וּמִתָּר לְחַרְשׁוֹ עַד
שְׁחִפָּן: חֲדָיִפִּין. ראש השנה, ואם
גְּדוּלִים, לָשׁוֹן גָּזְנוּ נִשְׁאָר מְגֻזָּעוֹ מִטַּפֵּחַ
מִמֶּלֶךְ: בְּנִטְיָעָה. זֵין וְלִמְעֻלָּה דִּינוֹ כְּאֵילָן
לְעֵינֵי מַרְיָשָׁה זֵין לְעֵינֵי עֲרֵלָה. וְהִלָּכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן:
וְאֵין חוֹרְשִׁין אוֹתָהּ דְּבָרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן:

שדה צומים

לענין להתיר עד ל' יום לפני ר"ה, אבל דוחק לומר דמשנת עשר נטיעות דלא כר"ע שהוזכר לעיל במשנה, ונראה דגדרי התוספת מסור לחכמים וזה דלר"י הוא מהלכתא [וע"כ משום שהן נפסדות וחרישתן לקיימן לא מיחזי כחורש לפירות שביעית] לר"ע הוא גדרי חכמים, שהרי ע"כ היו צריכין חכמים לקבוע אם התוספת שעה או ל' יום או יותר, והנה קבעו חכמים בשביעית התוספת כל הניכר שהוא לצורך שביעית, תדע שהרי לצורך פירות ששית מותר עד ר"ה כמש"כ ר"ש פ"ב מ"ב וע"כ הוא סברא, מיהו בדלועין המצטרפין עם הנטיעות קשה לומר שזה מוכרע בסברא ועי' ס"ק ט"ז, ואפשר דלר"ע ליכא חילוק בין ל' יום קדם או אחר הפסח בשדה לבן ואחר עצרת בשדה האילן וכולהו בכלל תוספת דאורייתא ונטיעות בתוספת שעה סגי כמו בשבת ויה"כ, מיהו כיון דלר"ש ב"פ מ"ק ג' ב' ל' יום דאורייתא ולא קדם אין לעשות פלוגתא, וכל שמופלג ל' יום משביעית אין זה בכלל תוספת, וכ"מ בהא דאמרו ב"ה עד עצרת ואמרו בירו' דזמנין ב"ה לקולא ואע"ג דכלה הליחה מקדם ואינו יפה לפירי כבר ומ"מ חורשין עד עצרת ואי הוי דאורייתא איך מיקילין.

(חזון איש, סימן יז אות יב).

דהלכה כר"ע מפני שיש בתוספתא דברים מסכימים עם דבריו וזה גם טעמו של ר"ש דמטפח ולמטה כנטיעה דאז נראית יותר כנטיעה ועי' חזו"א סי' י"ז סק"א והר"ש דמפרש בת שנתה מפרש דתוספתא מילתא אחרייתא קאמר ומ"מ צ"ב סברת רבינו מה זה תלוי במה שאנשים קוראין וי"ל דכיון שאנשים קוראין לה נטיעה ש"מ שהיא קטנה ונמוכה ולכן יש צורך לחרוש לה כדי שלא תתקלקל אבל אם קוראין לה גדולה אלמא שגדלה בגובהה ועוביה ואז אין החרישה כ"כ צורך לה והו"ל כאילן וזה רמז רבינו כאן במש"כ זה האילן הקטן כ"ז שקוראין לו נטיעה דהיינו שע"י קטנותו קוראין לו נטיעה וממילא מוכח שבאמת יש לו צורך של נטיעה [ועי' ידים פ"ד מ"א שבש"א עריבת הרגלים כשמה ובברכות ס"ב ב' מגילה כ"ט א' קפנדריא כשמה ועי' בירו' סוכה פ"ג ה"א כפות תמרים כשמן].

בתוס' רע"א הק' בשם הטו"א הא מסקינן מ"ק ד' א' הלכתא לר"י קראי לר"ע וא"כ ר"ע לית ל' כלל הלכה של עשר נטיעות.

ואפשר לומר הא דר"ע לענין מפוזרות יותר מעשר לב"ס [או רצופות ביותר למש"כ רש"י סוכה ל"ד א'] או

שדה צופים

מותר עד ר"ה דאינו חרישת שביעית, ואם מהלכה אסור דהא מצד הימים עצמן הוי האיסור בהשלושים יום כמו בשביעית עצמה, ולכן הוצרך ההלכה בפירוש להתיר בתוספת הל' יום בעשר נטיעות דבלא זה היה אסור, אבל באם האיסור הוא מקראי אז ידעינן ממילא שמותר עד ר"ה ולא בעי ע"ז הלכה להתיר. ולכן ר"ע שיליף מקראי יודע ממילא דמותר בעשר נטיעות אף בלא הלכה, ונסתלקה קושיית הטו"א בדרך נכון לדעתי ולדעת אחי החריק מהר"ר מרדכי זצ"ל.

וקצת יש לדקדק דאם מקראי הוא גדר אחר מגדר תוספת איך יליף מזה ר"ע דמוסיפין מחול על הקודש דהא בשבתות ויו"ט הוי התוספת איסור ברגע זה עצמו לא בשביל שנעשית המלאכה לשבת ויו"ט, דהא אף מלאכה שהיא רק לרגע זה אסורה. וצ"ל שמ"מ חזינן שאסור אף בששית וכמו כן ילפינן שצריך להוסיף בשבת ויו"ט דהא בלא"ה לא ילפינן שיהיו כשביעית דבשביעית יש זמן ובשבתות ויו"ט סגי במשהו, ועיין עוד קושיות ע"ז בגליון הש"ס דרעק"א בר"ה דף ט' ע"א אלא דהוא דמיון קצת ילפינן מזה, כמו כן נראה לי אף שהוא גדר אחר, ועיין ברשב"א ובבעה"מ שם ועדיין צ"ע קצת בזה ודו"ק. ע"כ.

ובשו"ת אגרות משה (יורה דעה חלק ה סימן ג) כתב ליישב קו' הטו"א הנ"ל, וז"ל: תנן ר"ע אומר נטיעה כשמה, והקשה הטורי אבן הובא בתורעק"א הא במו"ק דף ד' ע"א אמרינן הלכתא לרבי ישמעאל קראי לר"ע, משמע דר"ע לית ליה הלכה דעשר נטיעות והוא תימה גדולה. והנ"ל בזה דיש חילוק בגדר האיסור בין אם ילפינן מקראי או מהלכה, דמקראי הוי גדר האיסור שלא יחרוש בששית חרישה הנכנסת לשביעית פירוש שיועיל לשביעית כדאיתא ברש"י ר"ה דף ט' ע"א, אבל מצד הימים היה מותר עד ר"ה דעדיין אינו שביעית רק דאסור מחמת דהחרישה עתה בששית הוא חרישת שביעית דבשבילה הוא חורש, אבל אם הוא מהלכה אז הוי האיסור על הימים שחייבה ההלכה להוסיף עוד שלושים יום לשנת השביעית, וא"כ הוי גדר איסור דל' יום לפני שביעית בגדר איסור שנה שביעית בעצמה לא מצד שנכנס החריש לשביעית אלא מצד הימים עצמן הוי האיסור. ולפ"ז י"ל קצת שיש חילוק לזמן האיסור דאם מהלכה הוי זמן קבוע ל' יום, ואם מקראי הוי זה כל זמן שהחרישה הוא לשביעית דהוא השני פרקים. והנה אם החרישה הוי העיקר שלא לצורך פירות שביעית כגון שיש הפסד בקרקעות עצמן אם לא יחרשו אז יש חילוק דאם מקראי

שביעית פרק ב

סג

משנת אליעזר

רע"ב

א) עד	אימת	פרק ב	א) עד	אימת
שְׁדָה	הַקָּבֹה		חורשין בשדה	
שְׁדָה שֶׁל תְּבוּאָה וְקִטְנִית			הַלָּבֵן נֶשֶׁל תְּבוּאָה	
שָׁמַיִן וְאֵלֶּיךָ: הַלָּחָה.			(שאיין בו צל אֵלֶּיךָ)	
לְמַלְוִיִּם הַקֶּקֶק מִמֶּמֶת			עֶרֶב שְׁבִיעִית עַד	
			שְׁתַּכְלָה הַלָּחָה, כֹּל זְמַן שְׁבִנִי	
			שְׁתַּכְלָה הַלָּחָה שֶׁל	
			הַקֶּקֶק מִן הַגֶּשֶׁם, וְהוּא, כֹּל זְמַן שְׁבִנִי אָדָם חורשִׁים לְטַע בְּמִקְשָׁאוֹת שְׁדָה קְשׁוּאִין,	

שדה צופים

לבן עד ר"ה היינו לחרוש שדה בור אע"ג
שהיא רק לצורך שביעית. (חזו"א).

פרק ב

משנה א

עד אימתי חורשין שדה הלבן ערב
שביעית וכו'.

ענין מקדש דוד (סימן נו) שהאריך בדין
דחורשין שדה לבן עד הפסח, וז"ל:
אמרינן (שביעית פ"ב מ"א) דחורשין שדה לבן
עד הפסח ושדה האילן עד עצרת, והנה
שאר מלאכות אי מותרין אחר הפסח,
הר"ש ז"ל ריש שביעית שקיל וטרי בזה
אי מותר זריעה ונטיעה בב' פרקים ע"ש,
והנה אי מותרת זריעה בשדה הלבן אחר
הפסח יש להביא ראיה מההיא דמנחות
(ה' ב) דאמרינן מנחת העומר תוכיח
שאסורה להדיט כו', מה למנחת העומר
שכן מתרת חדש, בשביעית, שביעית
נמי שכן מתרת ספיחין, וכתב השמ"ק
דה"ה דהמ"ל שכן מתרת חדש בתבואה
שהביאה שליש לפני ר"ה ע"ש, ואי אסורה
זריעה בשדה לבן אחה"פ לא משכחת
לה שיתיר העומר של שביעית תבואה
שהביאה שליש לפני ר"ה, דאחא"פ אסור
לזרוע, ואם נזרעו קודם הפסח אפילו
נזרעו ערב הפסח קודם חצות דמותר
אז בעשיית מלאכה, בט"ז שהוא הקרבת
העומר כבר אשורש דאין קליטה יותר מג'
ימים אם כן כבר התירן עומר של ששית.

דין שדה הלבן חלוק משדה אילן דדין
שדה אילן הוא דוקא באיכא אילנות
וזמן המגביל בין האסור ובין המותר הוא
תלוי אם עדיין החרישה תביא תועלת
לפירות שעל האילן אז עדיין זמן היתר
ואם כבר הגיע הזמן שהחרישה לא
תשביח הפירות אז הגיע זמן האסור, אבל
שדה הלבן אין הנידון בחרישה סביבות
הזרוע דחרישה זו מותרת עד ר"ה אם הוא
מין הגדל עד ר"ה כמו קשואין ודלועין
וירקות שבבית השלחין וכדתנן לק' מ"ב,
אלא בחרישת שדה בור איירי, וכדאמר
בירו' מה בין שדה אילן לשדה לבן כו'
שעתיד לזרעה כו', וכל זמן שלא כלתה
הליחה של ימה"ג עדיין אפשר לזרעה
מקשאות ומדלעות שיגדלו בששית והלכך
אין חרישה זו בכלל תוספת אע"ג שאין
דעתו לזרעה אלא דעתו להיטיב הקרקע
שתגדיל ספיחין וזהו בכלל שאמרו בירו'
לא סוף דבר בשיש לו מקשה כו' מאחר
שבני אדם עתידין כו' ולמדנו דלאחר
שהתירו ב' פרקים ומותר לחרוש שדה

שביעית פרק ב

משנת אליעזר

רע"ב

ובמדלעות שדה אדם חורשים לטע במקשאות הקשמים: מקשאות
 דלועין, שצריכים ובמדלעות. אמר רבי שמעון, ומדלעות. קשואים
 רטיבות יתרה. ועד ולועים. חבל משם
 זמן זה מתר לחרש נתת תורת כל אחד ואחד בידו, ואילך מצינו כמסקן
 גם שדה לבן, דאינו שדה לבן, דאינו
 נראה דמשום שביעית הוא עושה. אמר
 רבי שמעון, אם כן נתת תורת כל אחד
 ואחד בידו, שלכל אחד יהא זמן אחר בפני עצמו, שיאמר אצלי עדין לא כלתה הלחה,

שדה צופים

שום דין מיוחד דשייך דוקא בפטר חמור,
 מש"ה שייך שפיר למימר פסיק ותני
 להו ברישא, ואין זה ענין למ"ש התי"ט
 שם שיש באותן פרקים דיני דמיתניין
 בטהורה ואיתנהו נמי בטמאה, משא"כ
 הכא דכמה מילי איכא בהדין פרקא דלא
 שייכי רק בשדה האילן ורובו של פרק זה
 הכי הוי, וגם פ"ד רובו הוא מדיני שדה
 אילן דלא שייכי אלא ביה, וכן בשאר
 מקומות, וא"כ היכי נימא פסיק ותני ליה
 ברישא כמ"ש הבית דוד, והיינו טעמא
 שהוצרך הרמ"ז לידחק למצוא טעם
 אחר והיינו דשדה האילן זמנו מרובה
 שהוא עד עצרת ע"כ. כלומר, ורבותא
 דהיתרא ניחא ליה לאשמועינן ברישא.
 ועוד י"ל דב"ש וב"ה דפליגי בזמן שדה
 אילן קדימי לר"ש וחביריו שנחלקו כאן
 בשדה הלבן, ומש"ה תננהו ברישא.
 (שושנים לדוד).

עד אימתי חורשין בשדה הלבן ערב
 שביעית עד שתכלה הליחה כל זמן וכו'.

כן הוא הגירסא לפנינו, וכן ברש"י פ"ק
 דמועד קטן [דף ג' ע"ב]. ועי' בריטב"א
 שם דאידי ואידי חד שיעורא, אלא משום
 דהא עד שתכלה הליחה אין הכוונה כל

הגר"א כ' דמיירי שכבר זרועה וחורש
 בין הערוגות, ותמה התפא"י, מה
 הכריח לו לומר כן דהרי פשוט שאפילו
 אין כאן זרוע מותר לחרוש עד זמן
 הקבוע. וכן מוכח דהרי ר"ג וב"ד נמנו
 והתירו לחרוש בין בשדה לבן או אילן
 עד ר"ה אף שאין כאן זריעה כלל. וכוונת
 החורש כדי שתרטב השדה בגשמי'. או
 כדי שיגדלו עשבי שדה הנאכלים וגדלים
 בלי זריעה. וכן מוכח נמי מדקאמר
 במשנה כל זמן שחורשי' ליטע וכו'. אלמא
 בשאינו זרוע עדיין מיירי, עיי"ש.

בשדה הלבן.

יש לדקדק מאי טעמא תנא שדה האילן
 ברישא שלא כסדר הכתוב. וראיתי
 להבית דוד שכתב דאידי דזוטרן מיליה
 דשדה אילן פסיק ותני להו ברישא,
 וכדמשני תלמודא בריש פ"ב דבכורות
 גבי פטר חמור. וכתב עוד דאשתמיטתיה
 אותה סוגיא להרמ"ז ומש"ה נדחק בריש
 פרקא דלעיל לתרץ בעניינים אחרים, ועי'
 מ"ש התי"ט שם בבכורות בד"ה עובר,
 ולא תיקשי לך דבהנך פרקי נמי איכא
 דיני דשדה אילן ע"כ. וליתא, דלא דמו
 כלל, דהתם לא נשנה עוד באותן הפרקים

משנת אליעזר

רע"ב

לִמָּה צְמוּךְ שְׁלֵי וְזֶה אֵלֶּיָּא בִּשְׂדֵה הַלֶּבֶן עַד הַפֶּסַח, אֵלֶּיָּא בִּשְׂדֵה הַלֶּבֶן
אוֹמֵר לֹא כְלָמָה לִמָּה וּבִשְׂדֵה הָאֵילָן עַד עֲצָרָתָּ: שֶׁל תְּבוּאָה חוֹרְשִׁין
צְמוּךְ שְׁלֵי: אֵלֶּיָּא בִּשְׂדֵה עַד הַפֶּסַח שְׁעַד אֹז

דְּרָכָה לְזֹרַע, שְׂדֵרְכָה לְזֹרְעָה תִּכְף אַחֵר
הַחֲרִישָׁה, אֲבָל אַחֲרֵי הַפֶּסַח הָרֹאָה יֹאמֵר
לְזֹרְעָה בְּשִׁבְעִית חוֹרְשָׁה, וּבִשְׂדֵה הָאֵילָן
עַד עֲצָרָתָּ דְּנִטּוּעַ כֶּבֶר וְאִין צְרִיכָה כָּל כֶּד
לַחֹת:

שְׁעִמִּיד לְזֹרְעָה אַחֵר הַחֲרִישָׁה וְלִרְיָךְ שְׁפָהָא
רַצ לִמָּה קִימָת, אִין חוֹרְשִׁים אֵלֶּיָּא עַד הַפֶּסַח:
וּשְׂדֵה אֵילָן. שְׁהִיא נְטוּעָה כְּבֶר אִין לִרְיָךְ שְׁפָהָא
רַצ לִמָּה קִימָת שְׁאִין חוֹרְשִׁין אֹמְרָה אֵלֶּיָּא כְּדִי
שְׁיִרְדוּ הַגִּשְׁמִים צְעִמָּק הַקֶּרֶקֶע, הַלֶּכֶךְ חוֹרְשִׁים
צָה עַד הַעֲצָרָתָּ. וְכָל הַמִּשְׁנִיזוֹת הֵלְלוּ דְחֻיּוֹת הֵן
כְּדֹאמְרִין לְעִיל צְפָרְק קָמָא שְׂרָצָן גְּמִילָל וְיֵית וּבֵית
וּנְטָלוֹם, וּמִפֶּסֶח לְחֶרֶשׁ עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה שְׁל צְבִיעִית:

וְה' מַקְשָׁאוֹת וּמוֹקֵי לֵה שֵׁם בַּעֲקוּרִין וְע"ש
בְּפִרְש"י]. רש"ש.

שדה צופים

וה' מַקְשָׁאוֹת וּמוֹקֵי לֵה שֵׁם בַּעֲקוּרִין וְע"ש
בְּפִרְש"י]. רש"ש.

ובשדה האילן עד העצרת.

כבר כתבתי במשנה א' דפרקין דלעיל
על פי הירושלמי, דר"ש פליג את"ק,
וקסבר דבין בשדה אילן בין בשדה הלבן
אין בו מחלוק', אלא דלכ"ע בשדה לבן
עד הפסח ובשדה אילן עד העצרת, היינו
דאצטריך ר"ש לומר ובשדה האילן וכו',
דאי לא תימא הכי אלא דע"כ לא פליג
ר"ש אלא אמשנה זו דשדה לבן כנראה
מאותו הירושלמי, האי ובשדה האילן
למאי אצטריך, ותשובת אגב תשוב'
דחוקה היא לגבי תשובה אחרת, ולכן מה
שכתבתי לעיל נראה לי עיקר. (הון עשיר).

הליחה רק רוב ליחה כמבואר ברע"ב, לכן
נתן בהם סימן דהיינו כל זמן שחורשין
במקשאות. אבל שם בפ"ק דמועד קטן
הגירסא וכל זמן, וכתב הריטב"א דלהאי
גירסא הוא עוד שיעור, דאפילו לאחר
שתכלה [הליחה] מותר כל זמן שחורשין
במקשאות ע"ש. וטעם שפתח תחילה
בשדה אילן [בריש פ"א], יש לומר דלמאן
דאמר דתוס' שביעית הלכה למשה מסיני,
א"כ ה' ההיתר באילן וכן האיסור דמוכח
מיני', מדאצטריך הלכה למשה מסיני
להיתר נטיעות, [ממילא] זקינות אסור,
כמבואר פ"ק דמועד קטן [ד' ע"א], הוי
גם כן מוכח גבי שדה אילן, ומינה ילפינן
לשדה לבן, לכך מקדים לשדה אילן.
(מהר"ם שיק).

מקשאות ומדלעות.

בפי' הרמב"ם, ומקשאות מקום זריעת
הקשואים וכן פי' במדלעות. אבל
רש"י בפסחים (י' ב') פי' דהוא שם אילני
הקשואים והדלועים ושם פירושו מוכרח
[וביותר מוכח כן בב"מ (צ"ג) המשמר ד']

נתת תורת וכו'.

כתב הבית דוד, הא דלא הקשו נמי
כהאי גוונא ב"ה לב"ש בריש פרקא
דלעיל, משום דהתם הזמן שהוא יפה
לפרי הוא מלתא דמינכרא טובא ואין

שביעית פרק ב

משנת אליעזר

רע"ב

(ב) מִזְבֵּלִין וּמַעֲדָרִין בְּמוֹקְשָׁאוֹת (ב) מִזְבֵּלִין. מְכַנִּיטִין
וּמַעֲדָרִין חוּפֵר בְּאֶרֶץ לֶהֱסֵ זָנָל: מַעֲדָרִים.
סָבִיב לְשָׂרָשִׁים וּבְמַדְלָעוֹת עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. חוֹפְרִים צִעֲקָרִי
בְּמוֹקְשָׁאוֹת שְׂדֵה קְשׁוּאִין, וּבְמַדְלָעוֹת שְׂדֵה הָאֵילָנוֹת, שְׁכָל דְּגֵר שֶׁהוּא לִנְכָךְ פְּרוֹת שָׁל שְׁשִׁית
דְּלוּעִין עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה, כִּי זֶהוּ צִרְךָ הַפְּרִי מִפֶּתַח צְמוֹסָפֶת שְׂצִיעִית, וְדָגֵר שְׁלִינוּ אֶלָּא לִנְכָךְ

שדה צופים

אתא וכתוס', וכ"ת מאי קמ"ל, קמ"ל דזמן
ב"ש הוא זמן כולל דהשתא שייך שפיר
לומר וקרובין, דאל"כ אלא זה ראשון וזה
אחרון לא שייך לומר וקרובין וכו', דאמאן
מנייהו קאי, אי אמוקדמין שהן קרובין
לעצרת הא איכא מאוחרין דלאו קרובין
נינהו, ואי אמאוחרין הא איכא מוקדמין,
אלא ודאי הוא זמן כולל. ושאר קושיותיו
איני מכיר. (שושנים לדוד).

הקשה הרמ"ז למה לא מקשה כן
במתניתין ברפ"ק. ועיין מה
שתירץ הרב בית דוד, דוודאי יש לחלק
בין יפה לפרי דהוא זמן ידוע לפי חדשי
החמה, ובכל השדות שוות, ואפ"ה ב"ה
ס"ל דכיון דחדשי החמה אין שוים בכל
השנים, נתן זמן קבוע עד העצרת, אבל
כלוי הליחה תלוי לפי השדות ולא לפי
החדשים, לכן שפיר קאמר ר"ש נתת
תורת כל אחד ואחד בידו. ועיין בירושלמי
דצידד דמשנה דלעיל ר"מ היא, וא"כ
אפשר ליישב קושיא זו. (יד דוד).

משנה ב

מזבלין ומעדרין במוקשאות ובמדלעות
עד ר"ה וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ג מהלכות שמיטה ה"ט), וכל
הדברים האלו בזמן המקדש כמו

לפקפק בה שזה יאמר יפה לפרי וזה
יאמר אינה יפה, משא"כ הכא בליחה וכו'
שיכול לומר לא כלתה ליחה בתוך שלי
ע"כ. והם דברים שאין בהן ממש, דכי
היכי דהכא מצי למימר עדיין לא כלתה
וכו' ה"נ מצי למימר התם עדיין האילנות
אלו החרשה מועלת בהן דהכי קים לי
שאני יודע (כטבע) [בטבע] האילנות שלי,
ומאן מצי למימר ליה לא כן הדבר, הרי
מיד כשחורש אין התועלת ניכר באילנות
כדי שיוכלו להכחישו, א"כ אדרבא התם
שייך טפי מדהכא, שאם יאמר לא כלתה
הליחה בשלי אם הוא משקר מיד יכולין
להכחישו, דהא קא חזו לה לארעא אם
יש בה לחלוחית או לאו. ומיהו לפי מה
שכתב הרמ"ז ז"ל שם בריש פרקא דלעיל
מעיקרא לא קשיא מידי, שמפרש וקרובין
דברי אלו וכו' דר"ל שזמנם של ב"ש היה
זמן כולל לכל כשל ב"ה ולא שייך לומר
נתת תורת כל אחד בידו. ואף על פי
שהבית דוד הקשה עליו שאינו מכוון עם
התוס' שכתב שם התי"ט בד"ה וקרובין
וכו', ועוד הקשה שאין זה פשט הלשון,
ועוד דא"כ לא דמי לדמשה ו' פ"ב
דכלאים ודשאר דוכתי, ועוד מאי משני
ממאי דבעי דעדיין אני אומר שאינו זמן
כולל ע"כ. אנא לא ידענא מאי קאמר,
דשפיר מכוון דהרמ"ז עם התוס', שגם
איהו קאמר דלפרושי מלתייהו דב"ש

שביעית פרק ב

סז

משנת אליעזר

רע"ב

תקון האילן אסור, אלא וכן בבית השלחין. מביבלין, ולצורך הפרי מתר, אם כן הוא דבר שאפלו בשביעית ענמה אין אסורו אלא מדברי סופרים, ובמסכת שביעית לא נזכר: בית השלחין. שאין די לה צמי גשמים וצריך להשקותה, תרגום והוא עיף (גרמאית כה) והוא משלהי: מביבלין. חותכין היבלת, מומין הנולדו צאלן: מפרקין. העלין מעל האילן להקל מעליו: מאבקין. קרשים המגלים מכסים

השלחין שדה שצריך להשקותה ואין מספיק לה מי גשמים. מביבלין חותכין מומין שבאילן שהם כמו יבלות, מפרקין העליון מהאילן להקל מעליו. מאבקין מכסין השרשים בעפר, מעשנין תחת האילן להמית התולעים, עד ראש השנה,

שדה צופים

עידור ואף על גב דחרישה דאורייתא מותר לצורך פירות ששית.

ומזבלין. צ"ל ומיבלין וכ"ה ברמב"ם כת"י והיינו לחתוך היבלת מהאילן שהוא מומין הנולדים באילן ופעמים שעולה באילן כמין יבלת ומכחיש את האילן וי"א שנוטל ענפים יבשים מהאילן שצמק ויבש וכן מה שנשר מהאילן שלא יפסיד את האילן וי"א שמסיר עשבים הרעים אבל ליטול שומא מהאילן אם זה אוקמי אילנא אפשר דמותר גם בשביעית עצמה ואין זה מיבלין.

ומפרקין. מסירין העלים מן האילן להקל מן האילן ואפי' ליטול עלה מן האשכול אין להתיר אלא בתוס' שביעית ולא בשביעית עצמה וי"א דמפרדין העלין כדי שלא יעשו צל להפירות ויתבשלו בחמה וי"א שמפרקין העלים היבשים וי"א שמשברין המתולעים ודוקא שעושה זה להשביח האילן אבל אם עושה זה רק לפתוח הסדקים שבאילן הוי אוקמי אילנא ומותר אף בשביעית וי"א שמפרקין אבנים ועפר מעל שרשיו וי"א מעבירין העלין זה מע"ג זה וי"א מסירין האבק מאליהן וי"א שאם

שארמנו, אבל בזמן הזה מותרין בעבודת הארץ עד ר"ה, אף בזמן המקדש מותר לסקל ולזבל השדות ולעדור המקשאות והמדלעות ובית השלחין עד ר"ה, ומזבלין ומפרקין ומאבקין ומעשנין ומקרסמין ומזרדין ומפסלין ומזהמין את הנטיעות וכורכין וקוטמין אותן, ועושין להם בתים ומשקין אותם, וסכין את הפגין, ומנקבין אותן, כל עבודות אלו מותרות בערב שביעית עד ר"ה של שביעית ואפילו בזמן המקדש.

ובדרך אמונה כתב: ודוקא במקשאות ובמדלעות שכבר ישנן הפירות ונמצא מזבל ומעדר לצורך פירות ששית אבל אם עדיין אין פירות אסור ושיעור ביטול הפירות בששית שיהא מותר לעדור בשבילן עד ר"ה נראה דסגי בהגיעו לעונת המעשרות ואף על גב שחושב להשהותן בשביעית עד שיגמרו ביטולן אבל בבוסר וסמדר לא סגי.

ובית השלחין. שהוא שדה שמשקין אותה תמיד ביד ונותנת ירק כל השנה וכיון שיש בה כבר ירק מששית מותר לזבל ולעדור וכן לחרוש הוא בכלל

שביעית פרק ב

משנת אליעזר

רע"ב

רבי שמעון אומר, ראש השנה. רבי שמעון אומר, אף נוטל הוא את העלה מן האשכול של ענבים אפלו בשביעית דזה שומר האילן שלא יתקלקל כמו מפרקין דתנא קמא מתיר עד ראש השנה:

אופן צאצק: מעשנין. פסח האילן להמית הפולעים הגדלים בו: אף נוטל את העליון. צציעית ענמה, ומנא קמא לא חמר חלל מפרקין את העליון צמוספת צציעית לצד. ואין הלכה כרבי שמעון:

שדה צופים

וי"מ שחותך כל הענפים שיתעבה קורת האילן וי"א שחותך קצת מהענפים הארוכים.

ומזהמין את הנטיעות. שסכין הנטיעות בשמן שיש לו ריח רע כדי שיריחו אותן התולעים ויברחו וכן לסוך האילן בדבר שיש לו זוהמא שלא יאכל אותו העוף כשהוא רך וי"א שמניחין צואת כלבים אצל הנטיעה כדי שלא ייבש וי"א שמשקין את האילן במים וזבל ואם רואה תולעת יכול להורידה אפי' בשביעית עצמה וי"מ כשיש מכה באילן ונשרה קצת קליפתו מדביקין שם זבל וקושרין שלא ימות ומשביח האילן עי"ז ודוקא זיהום שהוא משביח האילן ומבריא אבל זיהום שהוא אוקמי אילנא מותר אף בשביעית.

את הנטיעות. לאו דוקא נטיעות דה"ה אילנות אלא אורחא דמילתא נקט וה"ה בכל הני דבסמוך.

וכורכין. היינו שמקבץ הענפים והפאות וקושרן כדי שיעלה למעלה במישור ולא ינטו על הארץ וי"מ שכורכין אותן בבגד או באיזה דבר מפני הצינה והחמה וי"מ שכורכין אותן בעלין כדי שלא ייבשו וי"א שמחברין קלחי הנטיעות יחד אם היו ממין אחד כדי

נתקשרו שני מיני אילנות יחד מפרדין זה מזה מחמת הכלאים.

ומאבקין. דהיינו השרשים המגולין שנתגלו בחורף מכסין אותן באבק וע"ל פ"א ה"ה שהבאנו עוד פירושים בזה.

ומעשנין. עושין עשן תחתיו כדי שתמות התולעת או תפול ולעיל שם הבאנו עוד פירושים.

ומקרסמין. שכורת השבולת ביד ומניח התבן וי"מ שהוא זימור אלא שזימור בגפן וקירסום באילן ומה"ת אין איסור זימור אלא בכרם ולא בשאר אילנות וי"מ שחותכין הענפים היבשים מן האילן וי"א שמאבדין הפירות שאין בהן תועלת מהאילן.

ומזרדין. שכורת הענפים המתפשטין מהאילן וי"מ כשיש לאילן ענפים לחים יותר מדאי חותך מקצת ומניח מקצת וי"א שחותך הפרחים העולים בשרש האילן וי"א שחותך ענפים דקים העולים בעיקר האילן ומכחישין האילן וי"א שחותך ענפים יבשים ולחים לפי שיש לאילן ענפים יותר מדאי.

ומפסלין. שחותך הענפים שיבשו שהן הפסולת וכן המקולקלות

שדה צופים

המתיקות באחרים ויכשרו באכילה ואם קצצו ענף לפני שביעית מותר לסוך מקום הקציצה שמן אף בשביעית עצמה כדי שלא יכהו הקור וימות האילן דהוי אוקמי אילנא דמותר.

ומנקבין אותן. עושין בתאנים נקבים כדי שיכנס בהן הגשמים ויתבשלו מהרה וי"א שממלאין נקבי הפגין שמן.

כל עבודות אלו. ונראה דה"ה דמותר לנכש ולכסח העשבים הרעים [ניכוש הוא שעוקרם עם השרשים מהקרקע וכיסוח הוא שחותכן מלמעלה] ולפסג [עי' ביאורו לעיל פ"א ה"ה] ובכלל הני הוא אבל קשקוש [היינו עידור] להברות האילן אסור. וכו'.

מותרות בערב שביעית. וטעם שהתירו כל מלאכות אלו הוא או משום שהוא לצורך פירות ששית או משום שהם תולדות דאפי' בשביעית עצמה אין אסור אלא מדרבנן ומשום שהם מלאכות נצרכות מאד התירו עד ר"ה ומשמע שלא כל התולדות התירו דאל"כ הול"ל דהכל מותר חוץ מהמלאכות דאורייתא אלא דווקא המנויין התירו שראו בהן צורך גדול ולא שאר המלאכות.

ובביאור ההלכה כתב: בתי"ט ועוד אחרונים נראה דכל מלאכות דרבנן התירו וצ"ע דהא רבינו לא התיר לעדר אלא במקשאות ומדלעות ובית השלחין וגם לגי' מן לא התיר גם לזבל אלא באלו ג' וכן מוכח במתני' ועוד למה מנו אלו המלאכות וביר' מוסיף עוד ד'

שיתחברו להיות כעץ אחד וע"ל פ"א ה"ה עוד פירושים.

וקוטמין אותן. שכורת קצתן כשיצטרך לזה וי"מ שחותך ראשי הענפים וי"מ שנותנין עליהן אפר בשרשיהן וי"מ שנותנין אפר מגובל סביבו להכחישו כשהוא שמן יותר מדאי ומתייראין שמא ישיר פירותיו.

ועושין להם בתים. עושין להם צל להסך מפני הגשם והשמש שלא יזיקום וי"מ גדר אמה סביבותיהן וממלאין אותו עפר וי"א בית ממש לצל וי"מ גדר סביב לשמרו מהקור וי"א שחופרין להם נקעים בעיקריהן שיתקבצו בהן המים.

ומשקין אותן. אף על העיקר וה"ה כל האילנות וכנ"ל אבל שדה לבן אסור להשקות ל' יום לפני ר"ה אבל הרבצה מותר וכמו בשביעית וכנ"ל פ"א ה"ח ע"ש.

וסכין את הפגין. פגי תאנים הדרך למושחן בשמן או בחלב כדי שימהרו להתבשל וי"א כשהן חונטין סכין אותן בשמן כדי שיהיו שמינות ואפי' בפגין שעתידין להכנס לשביעית מותר לסוכן ולנקבן עד ר"ה ועי' בסמוך ה"י וי"מ מושחין את הבוסר מן החלב שלהן וי"מ שממזגין פגי התאנים זה בזה לפי שיש תאנים רבי המתיקות ולפיכך מתליעין בעודן פגין ומתקלקלים ויש תאנים גרועים מאד שא"א לאכול אותם וכשרוצים לתקן את כולם נוקבין כל א' מהן בברזל פלדה ולוקחין משרף פגין אלו ונותנין באלו ולפיכך מתמעטת מתיקות אלו ולא מתליעין ותהי'

שדה צופים

ומשני שניא היא הכא שהוא כמציל מן הדליקה ומבואר דרבנן דפליגי אדר"ש ולא שרי ליטול את העלה מן האשכול בשביעית ס"ל דגם להציל מן הדלקה אסור.

ונראה דגם רבנן מודו דמותר לגרש את הארי ולכבות את הדלקה ורק כשעושה מעשה בגוף האילן ס"ל לרבנן דזה הוי עבודה וכן כאן כשמעשן תחת האילן הו"ל כעושה מלאכה בגוף האילן שהעשן נכנס בגוף האילן ועי"ז בורח הארבה אבל לגרש הארבה במקלות ודאי מותר ומה שקשה תיפוק ל"י דאוקמי אילנא שרי כבר כ' בחזו"א סי' י"ז סק"ט דלא כל אוקמי אילנא מותר והבאנו לעיל בפ"א ה"ה. ע"כ.

מזבלין ומעדרין במקשאות וכו'.

עיין בתוי"ט. ועיין בתוס' ע"ז דף נ' ע"ב ד"ה ומשקין שכתבו כן דחרישה דאורייתא. ולענ"ד גם הרמב"ם ס"ל דחרישה דאורייתא, דהא כיון דהוי הלכה למשה מסיני דעשר נטיעות חורשין כל בית סאה, ממילא מוכח דחרישה בשביעית גופא אסור מן התורה, רק דאינו לוקה עליו, וכ"ש לר' עקיבא [מו"ק ג' ע"ב] דס"ל דבחריש וקציר תשבות קאי על תוס' שביעית פשיטא דאסור מן התורה, והא דכתב הרמב"ם פ"א משמיטה ויובל [הל' ד' - י'] דהוי רק דרבנן, נראה לי דכוונתו לפי מה שכתב הרמב"ם בספרו ספר מנין המצוות שורש ב', וכן בפ"א מה' אישות [ה"ב] ע"ש בהרב המגיד וכסף משנה, דס"ל דאפילו

לימא דכל המלאכות מותרות חוץ מד' מלאכות דאורייתא שלא התירום אלא לצורך פירות ששית וגם רבינו מנה י"ז מלאכות ומכ"ז מוכח דרק אלו התירו מפני שראו בהן צורך גדול ולא השאר וכן הראשונים שכתבו דמזהמין וכורכין וקוטמין הוא רק בנטיעות ולא באילנות גדולות מוכח דלא כל המלאכות דרבנן התירו בתוס' שביעית ומש"כ הרע"ב דדבר שאינו אלא לצורך תיקון האילן אסור אא"כ הוא דבר שאפי' בשביעית עצמה אין איסורו אלא מד"ס ובתוס' שביעית לא גזור אין כונתו דכל מה שהוא מד"ס מותר בתוס' שביעית אלא כונתו דבזה יש דברים שהתירו כגון הני דמתני' כיון שהוא צורך גדול והוא מד"ס.

ועי' בפ' רבינו נתן שפי' בהא דאין מעשנין שי"א שאם באה עליהן איזה מכה כגון ארבה וכיו"ב מביאין עצים לחים שעשנן רב ומעשנין תחת הפרי למנוע המכה ובשביעית אסור למנוע לא ארבה ולא זולתו עכ"ל וקשה למה אסור להבריא את הארבה וכי אסור להבריא ארי מפירות שביעית ועוד הרי אמרו בירו' פ"ב ה"ג מה בין המזהם לעושה לה בית המזהם אינו אלא כמושיב שומר בית עושה לה צל והיא גדילה מחמתן וכן אמרו שם לענין המבקע בזית לא יחפה בעפר אבל מכסה הוא באבנים או בקש מה בין קשין מה בין עפר קשין אינו אלא כמושיב שומר עפר עושה לה טינא והיא גדילה מחמתה וי"ל דס"ל דכ"ז דעת ר"ש דבירו' שם ה"ב פריך אדר"ש דאמר נוטל הוא את האשכול מן העלה בשביעית דהא ר"ש קאמר אין מכסחין את האורז

שדה צופים

הלכך נראה דאילנות דכתב בפירושו לאו דוקא אלא נקט חפירה כדרך שרגילה להיות בעקרי האילנות אבל הכא היא בעקרי הקשואים והדלועים. וא"ת ואמאי לא שרינן עידור בכל האילנות כמו זיבול בכל השדות והרי תרוייהו בשביעי' עצמה דברי סופרים כמו שפסק הרמב"ם בריש הלכות שמטה דחרישה מדברי סופרים י"ל דהחמירו בעידור וחרישה שהיא עבודה בגוף הקרקע. אבל להר"ב שכתב שמה שהוא מדברי סופרים בתוספת שביעית לא גזור צריך לומר דסבירא ליה כמ"ש הר"ש דחרישה מדא' ודוקא בקישואים ודלועים דהוה עידור וחרישה עד ר"ה לצורך פירות הוא דהתירו. וכ"כ הר"ב דלצורך פירות התירו ומה"ט נמי צריכין לפרש דברי הר"ב במאי דכתב לשון הרמב"ם בעיקרי האילנות דהיינו כפי דרך החפירה ולעולם אנן בקשואין ודלועים דוקא התרנו שהרי הוא עצמו כתב דמשום פירות התרנו וברפ"ק מפרש דבאילן אין צריך חרישה לפירות אלא עד העצרת. ע"כ.

וע"ז כתב הרב הון עשיר, וז"ל: הרב בעל תי"ט דחה פ' הרע"ב והוא מפירוש הר"ש, שחילק בין חורש בעיקרי האילנות עצמם, דחרישה זו היא לצורך הפירות של אותה שנה, לחרוש חוצה להם כמלוא אורה וסלו או יותר שהוא לצורך האילן או לצורך הקרקע, והפך דבריהם לצד אחר, ואמר דעד כאן לא התירו אלא במקשאות ומדלעות דווקא.

ואנ"י הצעיר ראיתי אחרי רואי דהדין עם הר"ש והרב והרמב"ם בפירושו, ועל

הלכה למשה מסיני דברי סופרים קרא ל', והכא נמי כן. אלא דקשיא ל', דמכל מקום כאן דאיירי בעידור, ועידור משמע פ"ק דמ"ק [דף ג' ע"א] דהוי רק דרבנן, אפילו נימא חרישה דאורייתא מהלכה למשה מסיני או מקרא דבחריש ובקציר תשבות ע"ש. וצ"ל לענ"ד כיון דמכל מקום דמאי לגמרי עידור [ל]חרישה גזור בתוס' שביעית. (מהר"ם שיק).

ומעדרין.

כתב הרע"ב חופרין בעקרי האילנות, וכן כתב הרמב"ם בפירושו. וכתב התוס' יו"ט, דלכאורה בכל אילנות קאמרי דקשואים ודלועים אינם ראויים להקרא אילנות אבל כד דייקנן שפיר קא חזינן דעל כרחין צריכין לפרושי דמתניתין דוקא קישואין ודלועין תני לה דבירושלמי והביאו הר"ש איתא בהדיא דה"ה חורשין ואין בין עידור לחרישה כלל לענין זה ואי בכל אילנות מעדרין וא"כ ה"ה חורשין והא תנן בריש פרקין וברפ"ק דאין חורשין בשדה אילן אלא עד העצרת ואין נראה כלל לחלק דהכא בעקרי אילנות שרי טפי דמכיון שבא העצרת א"כ לאו לצורך האילן עושה ועוד דלמאי לא תנן ועודרין באילן וכך כתב הרמב"ם בחיבורו מקשאות ומדלעות. ואין לומר שהעתיק המשנה כדרכו. אבל סובר ה"ה לכל אילנו' ומחלק בין עידור לחרישה חדא דלא הוה כירוש'. ועוד דהכי כתב התם מותר לסקל ולזבל השדות ולעדור המקשאות והמדלעות ובית השלחין עד ר"ה וכמו שמבאר הא דזיבול בכל השדות ה"נ הוה ליה לפרש הא דעידור דבכל האילנות.

שדה צופים

יוונית, אלא אי אמרת דת"ק דבעי רוב נטיעו' בדלעת יוונית איירי, האי תני היכי מוקמת לה, אי בדלעת יוונית הא בעינן רוב נטיעות, ואי בכל הדלועין כ"ש הוא דבעינן רוב נטיעות שהרי הם קטנים מהדלעת יוונית, אלא ודאי הת"ק בשאר הדלועין איירי, וא"כ האי דר' חנינא אהיכא קאי, ומשני דלא קאי אלא אסיפא דרשב"ג, דבהיותם כל העשרה דילועים אין חורשין כל בית סאה אלא אם כן הם כלם דלעת יוונית.

כלל העולה, דבהיותם כלם דלועים בלי נטיעות, בעינן שיהיו כל העשרה דלעת יוונית, וזו היא דעת רשב"ג עם מה שפירש עליו ר' חנינא, ובהיותם עם הנטיעות אם אינם יוונית בעינן רוב נטיעות, וזו היא דעת הת"ק, ובהיותם יוונית אם יש עמהם קשואים או שאר מיני דלועים, די שיהיו הנטיעות רבות על כל אחד משני המינים, על המין היווני ועל המין הבלתי יווני, זה הוא הנראה מהתוספת' דהתיב ר' מנא דבעי ד' נטיעות וג' דלועים דהיינו יוונים כמו שהוכחנו לעיל, וג' קשואים, ואינו צריך שיהיו הנטיעות רוב העשר, ואם אין עמהם קשואים כבר אמרנו שאפילו כלם דלעת יוונית חורשין כל בית סאה, כ"ש כשיש עמהם איזה נטיעה.

סוף דבר נמצינו למדים דקשואים דלועים חשיבי כנטיעה לענין היתר החרישה, אלא דגריעי קצת מהנטיעות משום דלא הוו אילן ממש להתיר החרישה יותר מן הראוי בשבילם לבד, וא"כ הוא איך אפשר שיתירו לחרוש במקשאות ומדלעות עד ר"ה מה

פיו אנו צריכים לפרש דבריהם בחבורו, והבט עיניך וראה בתחילה מאי דגרסינן בירושלמי דמשנה ז' דפרקין דלעיל ג) א), הנטיעות והדלועין וכו' והן שיהיו נטיעות רבות על דלועין, רבי חנינא בריה דרבי הלל בעי, לא מסתברא בדלעת יוונית, התיב רבי מנא והתני שלשה קשואין ושלשה דלועין וארבע נטיעות מצטרפין וחורשין כל בית סאה בשבילן, לא אתיא דלא על סיפא, רשב"ג אומר עשרה דלועין לבית סאה חורשין כל בית סאה עד ראש השנה עליה, ר' חנינא בריה דר' הלל בעי לא מסתברא בדלעת יוונית, ע"כ.

והנה מאהבת הקצור אינני מאריך לכתוב הפירושים שונים הסובל לכאורה הירושלמי הזה, והדוחקים הסובלים אשר מחמתם אנו צריכים להפוך פנינו מהם, אלא אפרש מה שנלע"ד שהוא אמיתת הענין, והרואה יראה בעיניו שאין דרך לנטות בו ימין ושמאל, והוא דקאמר ברישא דבעינן שיהיו הנטיעות רבות על הדלועים, ש"מ דבעינן שיהיו הנטיעות לפחות ששה, והדר אמר ר' חנינא דבדלעת יוונית דווקא איירינן שהיא גדולה כאילן, וזהו אמרו ר' חנינא בעי לא מסתברא וכו' בתמיה, ודאי דמסתבר' הוא דבדלעת יוונית דווקא איירינן, דאי לא הוי דלעת יוונית אין הסברא נותנת שיחשב כאילן להצטרף לנטיעות, התיב ר' מנא והתני ג' קשואי' ג' דלועין וד' נטיעות מצטרפות, ואא"ב דדלועין דת"ק דבעי רוב נטיעות בשאר דלועין חוץ מדלעת יוונית מיירי, אתי שפיר הכא דלא בעינן רוב נטיעות דנוקמה ליה בדלעת

שדה צופים

ר"ה כמותם, והא דתני עידור אפשר דזו היא דרך המקשאות והמדלעות.

ויש לנו עוד הוכחה לזה דיש הפרש בין חרישה דעיקריהם לשאר החרישה השייכה להם, מדתנן לעיל עד אימתי חורשין בשדה הלבן וכו' כל זמן שבני אדם חורש' ליטע במקשאות ובמדלעות, והקשה ר"ש באמרו נתת תורה לכל אחד ואחד בידו. דמשמע דאין לחרישה זו דמקשאות זמן קבוע, והכא תנן סתמא דחורשין במקשאות ובמדלעות עד ראש השנה, דמשמע דיש לה זמן קבוע, אלא ודאי הוא כמו שאמרנו דהכא מיירי בעיקר הקשואים והדלועים, שחורש בשביל הפרי עצמו של אותה שנה וזה שרי עד ר"ה, ולעיל איירי בחורש ליטע המקשאות והמדלעות, שאין לזה יום מיוחד, אבל מ"מ אין זמנו מגיע אפילו לפסח, כפי מה שאפשר לדקדק מהירושלמי שעליו והבאתיו לעיל בפ"א משנה א', ואף כי אין זה ראייה גמורה לדברי דאפשר לדחוק הענין ולחלקו בדרך אחר, מ"מ נלע"ד דזה הוא בירור ענין זה וקושטא דמלתא.

וכן בבית השלחים.

שלא די לה במי גשמים, שאין בה לחלוחית מים, שעל ידו נקראת של בעל מפני שהוא לה כבעל שמרביעה ומולידה (עי' תענית ו ב), ולכן נקרא בית השלחין על שם ושלחה מביתו (דברים כד, א - ג) ולא בית השלחין בפירוש כתרומם של עייף (בראשית כה) שכתבו הר"ב והוא מהש"ס (מו"ק ב א), ומ"מ הא והא איתנהו

שלא התיירו באילנות אלא עד העצרת, אלא ודאי האמת עם הר"ב והר"ש ופי' הרמב"ם, שהכל שוים לענין זה דבעיקר האילנות וכן בעיקר הקשואים והדלועים איירינן, דהחרישה היא לצורך הפרי ממש היוצא באותו שנה ולא לתקון האילן, דזה מותר עד ראש השנה בין באילנות בין במקשאות ובמדלעות, והאי דאמרין לעיל עד העצרת, היינו חוץ מעיקר האילן דהיינו כמלוא האורה וסלו או יותר כפי מנין האילנות, דאין החרישה הזאת נעשה לתיקון הפרי של אותו שנה, אלא לתקון האילן או שארית הקרקע שבאותו בית סאה.

ולישנא דירושלמי נמי דייקא דגרסינן התם (ה"ב) מזבלין ומעדרין במקשאות וכו', מהו לחרוש להם, תני כל זמן שאת מותר לחרוש את מותר לזבל ולעדר, אם אין את מותר לחרוש אין את מותר לא לזבל ולא לעדר, אמר ר' יוסי מתניתא אמרא כן מזבלין ומעדרין במקשאות ובמדלעות עד ר"ה וכן בבית השלחין, ותני עלה חורשין בית השלחין עד ר"ה, ע"כ. מדקאמר ברישא מהו לחרוש להם, משמע בעיקריהם כי להם דייקא, ומירושלמי זה נמי מוכח דהיתר החרישה תלויה בזבול ועדור, ואי אסיר באילן החרישה לפי דברי הת"ט, הרי אסור בו אף הזבול, ולמה הוציאו מן הכלל ועל פיו פירש דברי הרמב"ם, אלא ודאי הוא כמו שאמרתי דחרישה זו הותרה אף באילן, והזכיר התנא מקשאות ומדלעות לרבותא, דאע"ג דהורע כחם מהנטיעות בחרישה שחוצה להם, יפה כחם כאילנ' בחרישה שבעיקריה' ממש, דהותרה עד

שביעית פרק ב

משנת אליעזר

רע"ב

(ג) מִסְקָלִין מִסְלָקִין (ג) מִסְקָלִין עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. (ג) מִסְקָלִין. מִסְרִין
הָאֲבָנִים מִן הַשָּׂדֶה, עַד רֹאשׁ מִקְרָסְמִין, מְזֻרְדִין, מִפְסָלִין, אֶת הָאֲבָנִים:
הַשָּׁנָה, מִקְרָסְמִין, חוּתָּהּ הָעֲנָפִים הַיְבָשִׁים, לָשׁוֹן יְקָרְסָמְנָה תְּזִיר מִיַּעַר
מְזֻרְדִין מִמַּעַט עֲנָפִים לַחִים שְׁנֵת־רֶבֶב, (פִּהֲלִים פ), כְּלוּמֶר כּוֹרְתִים וְחוֹתְכִין הָעֲנָפִים
מִפְסָלִין נוֹטֵל הַפְּסָלֶת מִן הָאֵילָו, עַד הַיְבָשִׁים מִן הָאֵילָו: מְזֻרְדִין. הָעֲנָפִים הַלְחִים
כְּשֶׁהֵם מְרִצִין רְגִילִים לְקַלֵּן וּמִנִּיחִין מִקְלָת מִהֶן,
וְהוּא יְרֹד: מִפְסָלִין. שְׁנוּטֵל אֶת הַפְּסָלֶת. וְשֶׁ מִפְּרָשִׁים מִפְּסָלִין לָשׁוֹן פָּסֵל לָךְ (שְׁמוֹת לז), שְׁחוּתִים

שדה צופים

וכתב בספר הון עשיר, דאין זו קושיא
דאין לו לסיקול שייכות עם זיבול ועידור,
דהיתר החרישה בה תלויה, כמ"ש לעיל
בשם הירושל' ולא בו.

מקרסמין.

כתב הר"ש וז"ל: מקרסמין מלשון
קרסמוה נמלים והיינו זימור, אלא
שלשון קרסום באילנות וזימור בכרם
מלשון זמירות, ע"כ.

וכתב באגלי טל מלאכת זורע (אות ד' ס"ק
ד) להקשות לפי"ז על הרמב"ם
(פ"א מה' שמיטה ויובל ה"ד) שכתב וז"ל: אינו
לוקה מן התורה אלא על הזריעה או על
הזמירה או על הקצירה או על הבצירה
ואחד הכרם ואחד שאר האילנות. ולפי"ז
דברי רש"י ור"ש הנ"ל דקרסום באילן
כזימור בכרם, המקרסם בשביעית לוקה
[זימור פירש"י חותך ענפים יבישים מן
הכרם, וגם בדף ק"ג. פירש"י מקרסם
קוצץ ענפים יבישים מן האילן לתקנו],
ובמ"ק ג' מביא הש"ס ברייתא ערוכה
דחשיב הרבה עבודות בשביעית דמפיק
להו מקרא לא כל מלאכה שבשדך ולא
כל מלאכה שבכרמך. ומקשה מינה אהא

בה, כי ההא והחית מאותיות אח"הע
המתחלפות.

ומ"מ יש בו רמז נחמד לע"ד, דבלאו הכי
לא הוו צריכי רבנן להמיר תמורה
זו לפרש שם זה, ומה שנראה לע"ד לומר
בקיצור, הוא דגילו לנו טעם היות שדה
זו אשר ברכו ה', נעדר ומשולח מבעלה
בחסרת מים העליונים, הוא מפני שהוא
עיף מהעבירות הפוגמים בו, וסימניך
הראיה שהביאו (מו"ק שם) מו(הוא) [אתה]
עיף ויגע דכתיב בתריה ולא ירא אלקים
(דברים כה, יח) ואף כי לעמלק קאי, מ"מ
לנחשלים קרה כמשז"ל (ערש"י שם מ"ש
מתנחומא), ותמורה זו אשר המירו החית
בהא שלא כדת, גרם העוונות האלו, כי
החית והיא המדרגה השמינית מלמט'
למעל', היא החבית של יין המשומר
בענביו מששת ימי בראשית לעולם הבא,
והרשעים החליפו תענוגיה בתענוגי העולם
הזה הנברא בהא, ודי למבין. (הון עשיר).

משנה ג

מסקלין.

התוי"ט הקשה דה"ל לשנות מסקלין
בהדי מזבולן דמתניתין דלעיל.

שביעית פרק ב

עה

משנת אליעזר

רע"ב

כל הענפים שצאין עד ראש השנה. רבי יהושע אומר, בירודה ובפסולה של תמישית, כך של ששית. רבי של שנימשך גם בתוך של ששית. ורבי יהושע סבר פסגת תמישית

כל הענפים שצאין פני שיתעשה: בירודה ובפסולה של תמישית וכו'. פנה קמח לא שרי אלא עד ראש השנה של ששית. ורבי יהושע סבר פסגת תמישית

שדה צופים

וזה קרסום, אבל נוטע אף דאסור מק"ו דזימור וכעין זימור בשאר אילנות פטור, מ"מ למדין ק"ו לנטוע כרם מזימור, ושוב גם בשאר אילנות מחויב כיון דזה וזה נוטע הוא.

ורמב"ם שסובר עבודת שאר אילנות מה"ת, ס"ל זימור לאו היינו קיצוץ ענפים יבישים, דכן משמע מדבריו בפ' המשנה (פ"ד דשביעית משנה ה') וז"ל והשקמה מין מן התאנים כורתין האילן במקום ידוע ממנו כדי שיתחזק כוחו ויתן פריו בעתו לרוב כמו הזימור לכרמים. וע"כ קיצוץ ענפים יבישים בשביעית אינו מה"ת. וכן בש"ס מ"ק בקרסום ומשום דלאו היינו זימור.

ומעתה מובנת המחלוקת שבין רש"י לרמב"ם בזומר, דלרש"י תולדה ולהרמב"ם הוא אב, דמשום דרש"י מפרש זומר היינו קיצוץ ענפים יבישים הוא כעין מנכש, שעוקר העשבים הרעים כדי שיצמחו הטובים טפי, כן הזומר קיצוץ ענפים היבישים והוא כמו המנכש. ומשום שאינו מסדר הנטיעה רק משום שמתלבש הוצרך לקוצצו. ע"כ הוא רק תולדה. אבל להרמב"ם דזומר הוא שקוצץ במקום ידוע ממנו כדי שיתחזק כוחו הוא מסדר הנטיעה, כי כן באמת הוא דרך כל בעלי כרמים כידוע, והרי הוא כמו הברכה

דאמר שם תולדות בשביעית לא אסר רחמנא ומשני קרא אסמכתא. וברייא זו חשיב ג"כ מנין שאין מקרסמין ומפיק לה מדרשא ההוא. וכיון דכל הברייתא הוא רק אסמכתא, גם הא דאין מקרסמין הוא אסמכתא והוא רק מדרבנן. והא קרסום היינו זימור דמפורש בתורה אלא שאינו בכרם רק בשאר אילנות, והרי מפורש ברמב"ם שגם על עבודות שאר אילנות לוקה.

וכתב שם: אשר ע"כ נראה ברור, דלרש"י ור"ש דס"ל קרסום וזימור דבר אחד הוא, דזימור היינו ג"כ קיצוץ ענפים יבישים כמו קרסום, ס"ל דכל עבודות האילנות אינם מה"ת, דתולדות הם, ואין איסור תולדות רק בצירה זמירה דכתיבי בקרא, ושאר אילנות דלא כתיבי ושם אחר להם מסיקה בזיתים כו' וכן קרסום באילנות אינם מה"ת.

מיהו בנוטע כתב הר"ש (פ"א דשביעית מ"א) דחייב מדאורייתא, ומשמע אפי' שאר אילנות דלאו כרם, והיינו משום דנוטע כרם וודאי חייב מק"ו דזימור, ושוב גם כל אילנות חייב על נטיעתם, דשם אחד לנטיעת כרם ונטיעת שאר אילנות, דזה וזה נוטע מיקרי, רק בקרסום פטור, אף דלרש"י ור"ש הוא כעין זימור, דמ"מ שם אחר להם זה זימור

שביעית פרק ב

משנת אליעזר

רע"ב

שְׁמַר אֶף בְּשִׁבְעִית לְצַרֵּךְ הָאֵילָנוֹת. רַבִּי שְׁמַעוֹן חוֹלֵק וְאוֹמֵר, כָּל זֶמֶן שְׁאֵי בְּעֹבֶדֶת הָאֵילָן, רִשְׁאִי אֲנִי בַּפְּסוּלָא; שְׁמַר אֶף בְּשִׁבְעִית לְצַרֵּךְ הָאֵילָנוֹת. רַבִּי שְׁמַעוֹן חוֹלֵק וְאוֹמֵר, כָּל זֶמֶן שְׁאֵי בְּעֹבֶדֶת הָאֵילָן דְּהֵינּוּ עַד עֲצַרְתָּ, רִשְׁאִי אֲנִי בַּפְּסוּלָא וּבְזֵרוֹדוֹ, וְלִסְקַל אֲבָנִים מִתִּיר רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׂיָכּוֹל לומר לְשִׁטַּח הַפְּרוֹת אֲנִי צָרִיךְ;

כָּן שָׁשִׁית, מִה תְּמַשִּׁית נִכְנַסְתָּ לְשָׁשִׁית כָּךְ שָׁשִׁית נִכְנַסְתָּ לְשָׁבְעִית, וְכֵמוֹ שְׁמַעוֹדִין שֶׁל תְּמַשִּׁית בְּשָׁשִׁית כָּךְ מְזַרְדִּין שֶׁל שָׁשִׁית בְּשָׁבְעִית. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר מִעֲלֶרֶת וְאֵילָךְ שֶׁהוּא גָּאָסָר בְּעֹבֶדֶת הָאֵילָן גָּאָסָר נִמִּי בְּזֵרוֹד וּפְסוּל. וְשֵׁלֶשׁ מִתְּלוֹקוֹת בְּדָבָר, וְהִלְכָּה כְּתִנָּה קָמָא;

שדה צופים

גזרו עליהן קודם שביעית, וכן דעת התוס' ע"ז (ג': ד"ה ומשקין). והנה רש"י ז"ל כתב שם הטעם משום דאיסור מלאכה קודם שביעית הוא רק מדרבנן ובהנהו לא גזור שלא ימותו הנטיעות ע"ש, אך זה רק להס"ד שם דלהמסקנא שרינן התם קודם שביעית לא רק אוקמא אילנא אלא אף אברויי אילנא ע"ש, הנה הר"ש ז"ל (פ"ב מ"ב) כתב ויש כמה חילוקין בדבר דכל מלאכה אפילו דאורייתא כגון חרישה שעושה לצורך פירות ששית מותרות אפילו בתוספת שביעית, וחרישה שאינה צורך פירות אלא לצורך האילן עצמו אפילו לפני תוספת שביעית אסורה כדתנן דלא שרינן אלא עד העצרת ע"ש, אך רש"י ז"ל מו"ק (ג': בד"ה כל זמן) כתב זה דאין חורשין שדה אילן אלא עד עצרת הוא משום דמכאן ואילך הוי כמתקן פירות שביעית ע"ש, היינו דאין האיסור לחרוש אחר עצרת משום דהחרישה היא להאילן וזה אסור, רק משום דהחרישה היא לצורך פירות שביעית וזה אסור.

והנה לפי זה י"ל דכל הנך דמסקלין ומקרסמין כו' הם רק לצורך פירות ששית או לצורך האילן והקרקע אך אין

והרכבה שהוא מסדר הנטיעה שפיר הוי אב.

נמצא לדינא אין מחלוקת ביניהם בשבת דלכ"ע זמירה שכורת במקום ידוע כדרך שבעלי הכרמים עושין תמיד הוא אב, וזמירה שכורת ענפים היבישים היא תולדה.

כתב הר"ש, דהיינו זימור כו'. והקשה הרש"ש, א"כ אסור מה"ת בשביעית דהא כתיב וכרמך לא תזמור והוא כתב לעיל מ"ב דכל הני דשרינן עד ר"ה הוא מטעם דאפי' בשביעית עצמה אינה אלא מדרבנן. וא"ל דדוקא בכרם אסרה תורה ולא בשאר אילנות דהא לקמן מ"ה כתב (בדברי ר"ש) ועוד הא כתיב וכרמך לא תזמור וכ"כ הרמב"ם בחבורו שם אינו לוקה מה"ת אלא כו' על הזמירה וא' הכרם וא' שאר אילנות.

עיין מקדש דוד (סימן נט) וז"ל: אמרינן מסקלין מקרסמין ומזרדין כו' עד ר"ה, והנה שיטת הר"ש ז"ל דהטעם משום דהנך מלאכות הן רק מדרבנן לא

שביעית פרק ב

עו

משנת אליעזר

רע"ב

(ד) מִזְהָמִין אֶת (ד) מִזְהָמִין אֶת הַנְּטִיעוֹת. הַנְּטִיעוֹת מִדְּבִיק הָאֵילָן נוֹשֶׁרֶת מִדְּבִיקִים
וְכֹרֵכִין אוֹתָן, וְקוֹטְמִין זָבֵל לְנְטִיעוֹת
שֶׁקֶלְפָתָן נוֹשֶׁרֶת וְעַל יְדֵי זֶה מִתְיַבֵּשׁ
הָאֵילָן, וְכֹרֵכִין אוֹתָן מִסָּבִיב בְּעֵלִים אוֹ
בְּדָבָר אַחֵר, שֶׁלֹּא יִתְיַבֵּשׁ מִן הַשֶּׁמֶשׁ וְהַקָּר,
וְיֵשׁ מִפְּרִשִׁים, כֹּרֵכִים עֲנֻפֵיהֶם לְמַעַל
וְקוֹטְמִין אוֹתָן שׁוֹבֵר רֹאשֵׁי הָעֵצִים, וְיֵשׁ
אוֹתָם לְמַעַל גְּרָאשִׁיָּהֶם שֶׁלֹּא יִהְיוּ גְּטוּשִׁים עַל הָאֶרֶץ: וְקוֹטְמִין אוֹתָן. יֵשׁ מִפְּרִשִׁים לְגֵשִׁים בְּגִרְשִׁיָּהֶם אֶפְרָ,

שדה צופים

וזמירה וזריעה אסורין בתוספת שביעית
דהוי תיקון לשביעית. ע"כ.

כל זמן שאני רשאי בעבודת האילן.

דהיינו עד העצרת, ומשום שהוא מרא
דשמעתא זו דבשדה האילן עד
העצרת כדתנן בריש פרקין, קתני בלשון
זה דמדבר בעדו. (הון עשיר).

בפיסולו.

נראה דה"ה לזירודו, אלא דמאי דסליק
מיניה ר' יהושע נקט. (הון עשיר).

משנה ד

ועושים להם בתים ומשקים אותם.

הקדים הבתים למשקים אותם, אף על
גב דמשקים אותם דומה לדשנוי
קודם הבתים שהם בגוף האילן עצמו,
משא"כ הבתים, כדי לסמוך למשקין
אותם סברת ר"א ברבי צדוק דאמר אף
משקה וכו'. (הון עשיר).

בהם משום תיקון פירות שביעית ומש"ה
מותר, דאינו אסור רק תיקון פירות
שביעית.

והנה לרש"י ז"ל דזה דאסור לחרוש
שדה אילן אחר עצרת הוא משום
דמתקן פירות שביעית, יש לעיין דאם
כן למה לי הלכה ד' נטיעות דחורשין
אותן עד ר"ה, לר"ע דאמר נטיעה כשמה
שעדיין אינה עושה פירות, הא ל"ש
דמתקן פירות שביעית ולמה לי הלל"מ
לזה, וצריך לומר דאף לרש"י ז"ל בתוספת
שביעית עצמה דהיינו ל' יום לפני ר"ה
אף מה שהוא לתיקון האילן אסור.

הנה הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ג משמיטה
ה"א עבודת הארץ בשנה ששית ל'
יום סמוך לשביעית אסורה הלל"מ מפני
שהוא מתקנה לשביעית ע"ש, היינו דאף
בתוספת שביעית של ל' יום הוא גם כן
משום דמתקנה לשביעית, והנה קצירה
ובצירה נראה ודאי דמותר בתוספת
שביעית דאין בזה תיקון לשביעית, ולכל
השיטות כן דקצירה ובצירה הן עבודות
בפירות ששית וכל עבודות בפירות
ששית מותרות עד ר"ה כמ"ש הר"ש ז"ל,

שביעית פרק ב

משנת אליעזר

רע"ב

מִפְרָשִׁים, שְׁמִים אוֹתָן, וְעוֹשִׁין לָהֶן בְּתִים, מִכְּרָשִׁים שׁוֹבֵר הָרָאשִׁים, וְעוֹשִׁין לָהֶם בְּתִים, וּמִשְׁקִין אוֹתָן, עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. כְּמוֹ נִקְטַס לֹאשׁוֹ (סָפָה סָפָה עַל גִּבּוֹ לְשִׁמְרוֹ מִן הַחֲמָה וְהַקּוֹר, וַיֵּשׁ מִפְרָשִׁים בּוֹנִים גָּדֵר בְּגִבָּה אֲמָה סָבִיב הָאֵילָן וּמִמְלָאִים אוֹתָהּ עֶפְרָ, וּמִשְׁקִין אוֹתָן עַל יְדֵי שְׁשׁוּפְכִין מִים בְּרֹאשׁ הָאֵילָן וַיִּוֹרֵד עַל גּוֹף הָאֵילָן, עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה, רַבִּי אֶלְעָזָר

שדה צומים

מותר אף בשביעית, אבל ההיא דמשקין את הנטיעות עד ר"ה מייירי להשקות ממעין, דמתוך שהן נטיעות צריכות השקאה וזה שרי רק עד ר"ה. ע"כ.

ר"א ב"ר צדוק אומר אף משקה הוא את הנוף בשביעית וכו'.

עיין מקדש דוד (סימן נ) וז"ל: אמרינן (בשביעית פ"ב מ"ד) מזהמין את הנטיעות כו' ומשקין אותו עד ר"ה, ראב"צ אומר אף משקה הוא את הנוף בשביעית אבל לא את העיקר, וכתב בפה"מ דאין הלכה כראב"צ, וכן פסק הרמב"ם ז"ל (פ"ג משמיטה ה"ט) דרק עד ר"ה מותר אבל בשביעית אסור, והנה אמרינן במו"ק (ו' ב) דמושכין את המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקה את כל השדה כולה, והביאה הרמב"ם ז"ל (פ"א ה"ח) וכתב מוליכין את המים מאילן לאילן אבל לא ישקו את כל השדה, ואם היו מקורבין י' לבית סאה משקין כל השדה בשבילן ע"ש, היינו דאף בשביעית מותר להשקות האילנות, וכבר עמדו בזה בפ"י משנה ראשונה ובתוספות אנשי שם ע"ש.

ונראה דב' מיני השקאות הן, דהא לכאורה קשה אמאי מושכין המים מאילן לאילן הא כל אילנות חוץ מאתרוג גדלן על רוב מים כדאמרינן בר"ה (י"ד א) ואין צריכות השקאה כלל, ועל כרחך זה דמושכין את המים מאילן לאילן היינו מי גשמים שירדו עליהן שצריך להמשיכן ממקום למקום, וזה

הני תנאי אית להו כראב"י דאסור להשקות השדה כולה כשהן י' לב"ס כדאמר בירו' בסוף פרקין, א"נ אפי' כר"ש ובמרווחין, [אי פלוגתן הוא אפי' בבית הבעל ע"י לעיל סי' ט"ז ס"ק י"ג] ומיהו הרבצה מותר לר"ש אף במרווחין, והכא משקה את הנוף חשיב לה ראב"צ הרבצה, ולמאי דאמר בגמ' דהרבצה במרווחין והשקאה בי' לב"ס שוין ע"כ דראב"צ כר"ש, וקיי"ל כת"ק דבמרווחין אסור השקאה אף בנוף, ולא הותר אלא הרבצה ממש דרך סלים וכדעבדי אמוראי עובדי בגמ', ומיהו עד ר"ה מותר אף להשקות העיקר וכמש"כ ר"ש בשם התוספתא, והא דתניא מ"ק ו' ב' מרביצין שדה לבן ערב שביעית כדי שיצא ירק בשביעית ה"ה השקאה מותר אלא נקט הרבצה משום דמסיים דמותר אף בשביעית, ואפשר דדוקא נטיעות שרינן השקאה עד ר"ה דעשוין להתקלקל טפי אבל אילנות בתוך ל' יום לא שרינן אלא הרבצה כמו בשביעית עצמה, ובנטיעות

שביעית פרק ב

עט

משנת אליעזר

רע"ב

בר צדוק אומר,
אף משקה הוא
את הנוף ענפים,
בשביעית עצמה,
אבל לא את העקר,
משום שנוי:

(ה) סכין בשמן את
הפגים, תאנים
שלא נתבשלו, כדי

למהר בשולן, ומנקבים אותם, שירדו
גשמים לתוך הפרי, או כדי להשיב השמן,
עד ראש השנה, פגי ערב שביעית
שנכנסו לשביעית שתחול עליהם
שביעית שלא יגמרו אלא בשביעית, ושל

פרות שאין מתבשלים עד תשרי של שביעית, אין
סכין ואין מנקצין אותן בששית, מאחר שאין נגמר בשולן עד שפגים שביעית. ואפלו במקום שנהגו שלא
לסוף אסר מפא קמא. וכדי יהודה מפליג בין מקום שנהגו לסוף למקום שלא נהגו לסוף, דמקום שלא

רבי אלעזר בר צדוק אומר, אף
משקה הוא את הנוף בשביעית,
אבל לא את העקר:

(ה) סכין את הפגים ומנקבים

אותם, עד ראש השנה.

פגי ערב שביעית שנכנסו

מפגים שפגים לו
סכה מלמעלה להגן
עליו מן הסקה או
מן הגנה: ע"י הנוף.
של האילן, חזל לא על
העקר, שלא יעשה
בשביעית כדרך שפגים
בשאר השנים. ואין
הלכה כרבי אליעזר כרבי

צדוק, חלל אסור להסקות האילן בשביעית בין
על הנוף בין על העקר:

(ה) סכין את הפגים. פרות שלא נגמר בשולן
סכין אותן בשמן כשהן מתבשלים לאילן למהר
בשולן. ופעמים שמנקבים אותן ומשמים שמן
בנוף הנקב, אי נמי מנקבים הפגים כדי שיקנסו

צדק גשמים ויתבשלו מהרה: פגי ערב שביעית. פרות שאין מתבשלים עד תשרי של שביעית, אין
סכין ואין מנקצין אותן בששית, מאחר שאין נגמר בשולן עד שפגים שביעית. ואפלו במקום שנהגו שלא
לסוף אסר מפא קמא. וכדי יהודה מפליג בין מקום שנהגו לסוף למקום שלא נהגו לסוף, דמקום שלא

שדה צופים

משנה ה

פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית ושל
שביעית שיצאו למוצאי שביעית וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ג מהלכות שמיטה ה"י), פגי
ערב שביעית שנכנסו לשביעית,
ושל שביעית שיצאו למוצאי שביעית לא
סכין ולא מנקבין.

ומרן בעל דרך אמונה שליט"א כתב:
דעת הר"ש דאפי' בששית כבר
אסור לסוכן דכיון שיגיעו לעונת
המעשרות בשביעית אסור לסוכן ולפ"ז
הוא דוקא בזמן הבית שהי' נוהג תוס'
שביעית אבל דעת רבינו דדוקא בשביעית
עצמה אסור ואף על פי שהתחילו לצמוח
בששית ודין זה נוהג גם בזה"ז.

אפשר דהשקאה בכלל היתר חרישה
ואף באינן עשרה מותר חרישה כדי צרכן
וה"ה השקאה, ואין זה לימוד מהלכה
דגילוי מלתא בעלמא הוא, וכמו דילפינן
איסור זימור וזריעה מאיסור חרישה,
וכמו דילפינן צרכן של יחידי מעשר
לב"ס, [ודוקא השקאה וחרישה שיש להן
השתוות בתועלת הצמיחה אבל שאר
עבודות ודאי לא דמו לחרישה, ומ"מ י"ל
דסמכו חכמים להקל בנטיעות בכולן,
ומיהו נראה דכל הני דמתני' אף באילנות,
ודברו בהוה] ומיהו בלא"ה אין כאן לימוד
שהרי השקאה בתוספת לכו"ע מדרבנן,
כמש"כ תו' ע"ז נ' ב', אלא סמכו חכמים
להקל בנטיעות, ולפ"ז הא דמרבצין שדה
לבן ע"ש הרבצה דוקא. (חזו"א).

שביעית פרק ב

משנת אליעזר

רע"ב

שְׁבִיעִית שִׁצְאוֹ שְׁבִיעִית, וְשָׁל שְׁבִיעִית שִׁצְאוֹ
 לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, לֹא סָכִין
 שְׁבִיעִית, לֹא סָכִין, בְּקֶדְשֶׁת
 וְלֹא מִנְקֵבִין אוֹתָן, אֹמֵר, מְקוֹם שֶׁנִּהְגוּ לְסוּךְ, אֵינָן
 סָכִין, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲבוּדָה. מְקוֹם
 שֶׁנִּהְגוּ שָׁלֹא לְסוּךְ, סָכִין. רַבִּי
 הֲשֵׁנָה רַבִּי יְהוּדָה
 אֹמֵר מְקוֹם שֶׁנִּהְגוּ לְסוּךְ אֵינָם שָׁהם אֵינָם מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲבוּדָה בְּמִקְוֶה,
 אֲבָל מְקוֹם שֶׁנִּהְגוּ שָׁלֹא לְסוּךְ, סָכִין, שֶׁבְּמִקְוֶה אֵין נִקְרָא עֲבוּדָה, רַבִּי שְׁמַעוֹן מְתִיר
 בְּאֵילָן לְעֵבְדוֹ אַחֵר רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁמִינִית, וְאֵף עַל פִּי שְׁפֻרָּתוֹ עֲדֵין בְּקֶדְשֶׁת שְׁבִיעִית,

שדה צופים

המקדש דוד (סימן נח) כתב וז"ל:
 אמרינן (שביעית פ"ב מ"ה) פגי
 ערב שביעית שנכנסו לשביעית כו' אין
 סכין ואין מנקבין אותן, וכתב הר"ש ז"ל
 דמירי בפגין שאין דרכן להתבשל עד
 תשרי, ואפילו בששית קאמר דלא סכין
 ולא מנקבין מאחר דאין נגמר בישולן עד
 שתכנס שביעית ע"ש, והקשה בפ"י משנה
 ראשונה אמאי אסור לסוך ולנקבן בששית
 הרי פירות ששית הן כיון שחנטו בששית
 ע"ש, ונראה כיון דזה דסכין ומנקבין אותן
 הוא כדי למהר בישולן כמ"ש הר"ש ז"ל
 שם, וכיון דאין מתבשלין אלא לאחר
 ר"ה של שביעית נמצא דע"י זה שמנקבן
 בששית ממהרין בישולן בשביעית, וכיון
 דממהר גידולן חשיב כמו זורע, אם
 כן אסור לנקבן בששית כדי שימהרו
 בישולן בשביעית, כמו שאין נוטעין
 אילן בששית כדי שתקלוט בשביעית
 לדעת התוס' ר"ה (י' ע"ב), ולדעת רש"י
 ז"ל אסור ליטע בששית אף אם תקלוט
 בתוספת שביעית, אך יש לדון בזה

שיצאו למוצאי שביעית. צריך לקרוא
 שיצאו בצירי תחת היו"ד והכונה
 שסך בשביעית אבל במוצאי שביעית אין
 שום איסור לפ"ד רבינו בעבודת קרקע
 אפי' בפירות הקדושים בקדושת שביעית
 וכן הלכה דפירות הנכנסין משביעית
 לשמינית קדו"ש נוהג בהן וחייב להפקירן
 ואסורין בסחורה ואסור לחבר ללקוט
 הפירות בשכר אצל החשוד על השביעית
 שנוהג בעלות ואינו מפקיר ועושה
 בהן סחורה אבל השקאה זיבול וניכוש
 בשביל הפירות מותר אף בשביל הרווחה
 ואפי' להאוסרין לסוך ולנקב במו"ש
 דלא אסור אלא עבודה בגוף הפירות,
 ובשביל הפסד האילנות ודאי מותר
 וכן בשביל הפסד כל הפירות מותר אם
 הבעלים אינו משמרן שלא נאסרו בשביל
 משומר.

לא סכין ולא מנקבין. ואין נ"מ בין מקום
 שנהגו לסוך בשאר השנים או לא
 נהגו.

משנת אליעזר

רע"ב

על פי שְׁהִפְרוּת קדושים
בְּקִלְשֵׁת שְׁבִיעִית. וְהִלָּכָה
כְּתִנָּה קָמָא:
(ו) מְרִיבִין. כּוּפִּים
זְמוּרַת הַגָּן גָּלָךְ
וּמְכָסִים לוֹתָה גְעָפָר:
מְרִיבִים. מְזִלִּים עָנָף שֶׁל אֵילָן וּמִקְצֵצִין
מִן הָאֵילָן בְּאֶרֶץ כְּדֵי שִׁיזָא אֵילָן מִצַּד
שְׁנֵי, וְאֵין מְרִיבִין זְמוּרָה בְּתוֹךְ אֵילָן
אַחֵר עָרֵב שְׁבִיעִית פְּחוֹת מְשֻׁלָּשִׁים יוֹם לְפָנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה חוּץ מְשֻׁלָּשִׁים שֶׁל תּוֹסֶפֶת.

מִפְּנֵי שֶׁהוּא רֹשָׁאִי
בַּעֲבוּדַת הָאֵילָן
בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית:
(ו) אֵין נוֹטְעִין וְאֵין מְרִיבִין
נְטִיעוֹת, וְאֵין
מְרִיבִין עָנָף
מִן הָאֵילָן בְּאֶרֶץ כְּדֵי שִׁיזָא אֵילָן מִצַּד
שְׁנֵי, וְאֵין מְרִיבִין זְמוּרָה בְּתוֹךְ אֵילָן
אַחֵר עָרֵב שְׁבִיעִית פְּחוֹת מְשֻׁלָּשִׁים יוֹם לְפָנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה חוּץ מְשֻׁלָּשִׁים שֶׁל תּוֹסֶפֶת.

שדה צופים

ואין מרכיבין ואין מברכיבין ערב שביעית
אלא כדי שתקלוט הנטיעה ותשהה אחר
הקליטה ל' יום קודם ר"ה של שביעית
וסתם קליטה שתי שבתות, ודבר זה
אסור לעולם מפני מראית העין שמא
יאמר הרואה בשביעית נטעו, נמצאת
אומר שהנוטע או המברך או המרכיב
ערב שביעית קודם ר"ה במ"ד יום יקיים,
פחות מכן יעקור, ואם לא עקר הפירות
מותרין, ואם מת קודם שיעקור מחייבין
את היורש לעקור.

ובדרך אמונה כתב: בגמ' אמרי' הנוטע
בשביעית בין בשוגג בין במזיד
יעקור ויש ע"ז ב' טעמים בגמ' טעם א'
דנחשדו ישראל על השביעית ואם יאמרו
ששוגג מותר חיישי' שיטע במזיד ויאמר
שוגג הייתי ולכן קנסוהו דגם בשוגג
יעקור ועוד טעם מפני שישראל מונין
שני ערלה לשביעית לפי שצריכין למנות
שנות הנטיעה לערלה ולרבעי כשיוצא
מאסור ערלה ומחללין אותו ברביעית
והרואה מונה השנים למפרע ויודע
שנטעה בשביעית ויבואו להתיר נטיעה
בשביעית לכן אמרו חכמים שגם בשוגג
יעקור.

דהא מותר לזרוע בששית אף אם תגמר
התבואה אחר ר"ה, דרך התחלת הגידול
חשיב מלאכה, ואסור לנטוע בששית
שתקלוט בשביעית דהקליטה שהיא
התחלת הגידול זהו חשיב מלאכה, אבל
מה שגדל אח"כ בשביעית לא איכפת לן
מה דממהר גידולו חשיב כמו זורע, וכמו
זומר דאסור, דממהר גידולו הוא גם כן
רק מה שמתחיל לגדל ביותר מהירות
זהו המלאכה, אבל מה שגדל אח"כ לא
עדיף מזריעה עצמה דמה שגדל אח"כ
בשביעית אינה מלאכה, וצריך לומר
דה"נ זה דאין סכין היא גם כן באופן דמה
שתמהר הבשול יהיה בשביעית דמהירות
הבישול הוא בשעת הבישול וכיון דאין
מתבשלין אלא אחר ר"ה נמצא שהמלאכה
נעשית אחר ר"ה. ע"כ.

משנה ו

אין נוטעין ואין מברכיבין ואין מרכיבין
ערב שביעית פחות משלשים יום לפני
ר"ה וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ג מהלכות שמיטה הי"א),
אף בזמן הזה אין נוטעין אילנות

שביעית פרק ב

משנת אליעזר

רע"ב

דְּהִינּוּ שָׁשִׁים יוֹם. פְּחוֹת מִשְׁלָשִׁים יוֹם לְפָנֵי רֹאשׁ
כִּי לְדַעַת תִּנָּא קָמָא הַשָּׁנָה, וְאִם נָטַע אוֹ הַבְּרִיךְ
אֵינָה קוֹלָטַת פְּחוֹתָהּ צְמַסְכָּת לֹאשׁ הַשָּׁנָה מוֹלִיט דְּהִנָּךְ שְׁלָשִׁים יוֹם
מִשְׁלָשִׁים יוֹם. וְאִם עֶבֶר וְנָטַע אוֹ הַבְּרִיךְ

שדה צופים

לעצמו אלא לילדה הראשונה ואינו אלא גורם בהרכבתו שיאמרו שהראשונה נטעה בשביעית מ"מ אסור כדין נטע פחות ממ"ד יום ואין מותר אא"כ נטע הראשונה ממ"ד יום לפני שביעית ואין נ"מ בין שהרכיב זקנה לילדה ובין ילדה לזקנה כגון שנטע הראשונה מ"ד יום ואין מוֹנִין מההרכבה ואף בנטעו לסייג ובא להרכיב בזה"ז מותר שהרי מוֹנִין מנטיעה הראשונה כמש"כ הגר"א וי"א שאין כאן איסור משום מוֹנִין אלא הרכבה דומה לחרישה שמבריא את ילדה הראשונה ואסור משום תוס' שביעית ולפ"ז בזה"ז מותר.

ואין מברכיין. כגון ענף של גפן שהוא רך ומכניסין קצהו בארץ ויוצא במקום אחר גפן אחר וכגון שנטע הראשון לסייג או לעצים ובא להבריך השני למאכל אם נטע הראשונה תוך מ"ד יום אסור אבל אם הראשונה ניטעה לפני מ"ד יום מותר בזה"ז שהרי מוֹנִין מהראשונה אם לא פסקה מהראשונה אבל אם הפסיקה מהראשונה ובהפסקה זו נעשה עכשיו ערלה אסור לעשות כן תוך מ"ד יום אף בזה"ז משום מוֹנִין.

וסתם קליטה שתי שבתות. אבל זימנין דממהר קודם לכן אם ראו שהשריש קודם הוי קליטה ובירק וזרעים סגי בג' ימים לקליטה ובשדה יבשה ביותר משתהה לקלוט יותר מג' ימים

ואיתא בירושלמי ג' נ"מ בין הטעמים א' אם מת אם קנסו בנו שיעקור דלטעם חשד י"ל דבבנו לא קנסו אבל לטעם מוֹנִין אין נ"מ בינו לבין בנו, ב' כשנטע פחות ממ"ד יום לפני שביעית דמוֹנִין שני ערלה משביעית כמבואר בפ"ט ממע"ש ה"ט דלטעם חשד אין כאן שהרי לא נטע בשביעית אבל טעם מוֹנִין יש כאן. ג' כשנטע מ"ד יום לפני סוף שביעית דמוֹנִין משנה שמינית דלטעם מוֹנִין ליכא אבל טעם חשד איכא והנה דעת רבינו דקי"ל כב' הטעמים לחומרא ולכן פסק לעיל פ"א הי"ב לענין שביעית כטעם חשד וכאן פסק לענין ערב שביעית כטעם מוֹנִין לחומרא ואסור גם בזה"ז משום מוֹנִין וכ"ד הריטב"א אבל דעת תוס' והר"ן דבזה"ז מותר לנטוע עד ר"ה דלא קי"ל כטעם מוֹנִין.

אין נוטעין אילנות. אבל אילן סרק נוטעין בזה"ז עד ר"ה דל"ש בו מוֹנִין וכן זוּרְעִין עד ר"ה בזה"ז דל"ש בו מוֹנִין שאין ערלה בזרעים אבל בזמן שנהג תוס' שביעית אפשר דאסור שתקלוט בשביעית.

ואין מרכיבין. היינו שמרכיב ילדה בילדה והראשונה היתה לסייג והשניה למאכל והראשונה נטעה פחות ממ"ד יום לפני ר"ה ואף על גב דילדה הראשונה נטעה בהיתר שהרי נטעה לסייג ול"ש בה מוֹנִין והענף שהוא מרכיב אינו נמנה

שביעית פרק ב

פג

משנת אליעזר

רע"ב

דְּקִלְיָה לְתַנָּה קָמָא, אוֹ הֶרְבִּיב, יַעֲקוֹר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹ הֶרְבִּיב יַעֲקוֹר, אוֹתוֹ מְשׁוּם קָנָס, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, קוֹלֶטֶת לְשָׁלֹשָׁה יָמִים, שׁוּב פֶּל הֶרְבִּיבָה שְׁאִינָה לְשָׁלֹשָׁה קוֹלֶטֶת

וְשָׁלֹשָׁה יָמִים דְּרַצִּי יְהוּדָה, וְשָׁמִי שְׁנָתוֹת דְּרַצִּי יוֹסִי וְרַצִּי שְׁמַעוֹן, לְרִיכִין קֹדֶם שְׁלָשִׁים יוֹם

דְּמוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית, דְּצִיגִין שְׁתַּקְלֵט הִנְטִיעָה קֹדֶם

מוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית, וְכוּלְהוּ סְבִירָא לְהוּ מוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית שְׁלָשִׁים יוֹם, הִלְכָּךְ לְתַנָּה קָמָא דְאִמֵּר אִין קְלִיטָה פְחוּמָה מִשְׁלָשִׁים יוֹם לְרִצִּי שְׁלֹשָׁה דְּקִלְיָה וְשְׁלָשִׁים דְּמוֹסֶפֶת, לְרַצִּי יְהוּדָה דְאִמֵּר גְּשָׁלֹשָׁה יָמִים הֵו קְלִיטָה

שדה צופים

והנה דעת ר"ת דנטיעה מותרת בתוספת שביעית עיין שם דף י' ע"ב ד"ה שלשים ושלשים דדוקא לערלה בעינן שיעור קליטה ול' יום. ודעת רבינו ז"ל נראה דאף דנטיעה מותרת בתוך ל' יום. אבל משום מראית עין אסור. (שוהם וישפה).

עיין שו"ת נודע ביהודה (מהדורא קמא יורה דעה סימן פז) וז"ל השאלה: נשאלתי מהרב הגאון החכם השלם והכולל מוהר"ר חיים מודעי נ"י חד מחכמי קונשטאנדינא רבתי מדי עברו עלינו בשליחות מצוה לכוון את ק"ק צפת תוב"ב. והראה לי דברי הכ"מ בפרק ט' מהלכות מעשר שני ונטע רבעי הלכה ח' שכתב הכסף משנה שם שסובר רבינו כפירוש התוס' דאערלה קאי. והדברים תמוהים. חדא דלימי קליטה אין שום סברה לחלק בין ערלה לשמיטה. ועוד זה מימרא מפורשת בר"ה דף ט' ע"ב ודף יו"ד דלענין קליטה שוה ערלה לשביעית שהרי בברייתא שם משוה ערלה לשביעית לשלשים ימי קליטה למסקנא דהני שלשים לקליטה. ועד כאן לא נחלקו התוס' עם רש"י שם אלא דלהתוס' לא קפדינן אהשרשה בתוספת שביעית ע"ש דף יו"ד ע"ב ד"ה שלשים יום.

וא"א לעמוד עליה אא"כ רואים שהשריש או צומח.

יקיים. וה"ה דלכתחלה מותר ליטע מ"ד יום לפני ר"ה ומשום דנקט בסיפא יעקור נקט כאן יקיים.

יעקור. בין בשוגג בין במזיד ואם זרען גוי או במקומות שכבשו עולי מצרים ולא עולי בבל דשביעית שם מדרבנן א"צ לעקור.

הפירות מותרין. ודעת הרמב"ן וקצת ראשונים שהפירות אסורין.

מותרין. כדינם אם ערלה ערלה ואם רבעי רבעי.

מחייבין את היורש לעקור. ואף על גב דלעיל פ"א ה"ג גבי חורש בשביעית לא קנסו בנו אחריו שאני הכא דאיכא טעמא דמונין דשייך גם גבי בנו.

התוס' יום טוב הקשה בזמן הבית דמתניתין ביה איירי אמאי שרי עד ל' יום טפי מחרישה, ועיין מ"ש שם תירץ לזה. והדבר נפלא שכל מ"ש שם הן דברי התוס' ר"ה דף ט' ע"ב ד"ה ומותר שכתבו כן בשם ר"ת והוא כתב זאת שמצאתי כתוב בפירוש שהזכיר.

שביעית פרק ב

משנת אליעזר

רע"ב

יָמִים, שׁוּב אֵינָהּ קוֹלֶטֶת וְאִין צָרִיד רַק שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשָׁה יָמִים, רַבִּי יוֹסִי
אֵינָהּ קוֹלֶטֶת. רַבִּי יוֹסִי וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמְרִים, לְשָׁתִי שִׁבְתּוֹת:
 נָרִיד שְׁלֹשִׁים לְשָׁלֹשׁ דְּקָלִיטָה וּשְׁלֹשִׁים דְּמוֹסָפֶת, לְדַגְרִי רַבִּי יוֹסִי וְרַבִּי שְׁמַעוֹן דְּאִמְרֵי שְׁתִּי שִׁבְתּוֹת.
 נָרִיד שְׁתִּי שִׁבְתּוֹת לְקָלִיטָה וּשְׁלֹשִׁים לְמוֹסָפֶת.
 וּפְרוּשׁ קָלִיטָה שְׁתִּי שְׁתִּי הַנְּטִיעָה נְקָלֶטֶת וְנִחְתָּמֶת
 בְּשִׁלְשִׁי עָלָךְ. וְהִלְכָה פְּרָזִי יוֹסִי וְרַבִּי שְׁמַעוֹן:
 וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמְרִים שִׁיעוּר קְלִיטָתָהּ
 הוּא לְשָׁתִי שִׁבְתּוֹת, וְצָרִיד שְׁלֹשִׁים יוֹם
 וּשְׁתִּי שִׁבְתּוֹת דִּהְיוּ אַרְבָּעִים וְאַרְבַּע יוֹם:

שדה צופים

שלושים ושלשים ושתי שבתות ושלשים וכו' מכלל שהכריע כמ"ד שלשים וכו' חשובים שנה וכ"ז לדברי התוס' דר' נחמן קאי אערלה אבל לרש"י דקאי אשביעית א"כ אחתי אין כאן הכרעה דתוספת שביעית לכ"ע שלשים יום אבל ערלה דתלוי בשנים אפשר דהלכה כר"מ דסגי ביום אחד וא"כ למ"ד בשתי שבתות סגי בשתי שבתות לחוד דיום ארבעה עשר עולה לכאן ולכאן. נמצא דברי הכסף משנה נכונים דמזכת הרמב"ם בערלה דבעינן מ"ד ימים מכלל שסובר כתוס' דר"נ אערלה קאי ובעינן גם בערלה שלשים יום מלבד ימי הקליטה אבל לא מטעם התוס' שהתוס' כתבו הטעם דבשביעית לא חיישינן במה שהושרש בתוספת שביעית אבל הרמב"ם טעמו דעל שביעית לא הוצרך ר"נ לאמרו כלל דפשיטא בעינן ימי הקליטה חוץ משלשים יום של תוספת שביעית שהרי לא נחלק אדם מעולם על זמן תוספת שביעית שהוא שלשים יום אלא קאי על ערלה להכריע דלא כר"מ. ומעתה גם דברי הרמב"ם בסוף פ"ג דשביעית נכונים.

והנה לפי הנראה מסוגית הגמ' אי אפשר להיות כסברתי שתוספת שביעית יהיה לכ"ע שלשים יום מלבד ימי

תשובה: ראיתי לעיין בדברי הכסף משנה. והנה לפום רהיטא דברי רבינו הגדול בפירוש המשנה תמוהים במס' שביעית פרק ב' משנה ו"ו שכתב וז"ל. והתנאים כולם מסכימים שצריך שתעלה לו שנה קודם שנת השמיטה וכו'. והדבר יפלא בעיני מה ענין שתעלה לו שנה לכאן. בערלה הדבר תלוי במנין השנים ותלי בפלוגתא אם יום אחד בשנה חשוב שנה או שלשים יום חשובים שנה אבל תוספת שביעית לאו משום שיהיה התוספת הזה חשיב שנה ולא מצינו לפי העולה על זכרוננו שום פלוגתא בזה ולכ"ע זמן תוספת שביעית שלשים יום אי לר"ע מקרא ואי לר' ישמעאל הלכתא כמבואר בריש מס' מ"ק. אלא שרבינו הגדול שיצא בפ' המשנה מדרך הגמ' ופירש דברי הת"ק שלשים יום לחוד לפיכך הוצרך להמציא שהדבר תלוי בחשוב שנה כדי שלהת"ק יהיה סגי ביום אחד אבל בגמרא באמת אמרו שלשים ושלשים. באופן שדברי רבינו בפירוש המשנה לא זכיתי לעמוד על מקורן.

ומעתה אני אומר בפלוגתא דר"מ ור"א אי יום אחד בשנה חשוב שנה לא איפסיק בשום מקום הלכה כדברי מי. אבל לפי שאמר רב נחמן ברה"ו וביבמות

שדה צופים

חשובין שנה וא"כ שיטת התוס' נפלאה. ואין לנו שום מקום לנוס כי אם לפרש כדברי הרמב"ם בפירוש המשנה דתוספת שביעית ג"כ שייך אי יום אחד חשוב שנה ות"ק דמתני' היינו ר"מ ואם הוא ר' אלעזר שלשים ושלשים בעי ולר"מ סגי בשלשים וכשיטת רש"י דהשרשה צריכה שתהיה קודם תוספת שביעית. ולפ"ז כבר מוכח מבריייתא דר"ה דמשוה שביעית לערלה ש"מ שגם שביעית תליא אי יום אחד חשיב שנה. וממילא אפילו קאי ר"נ אשביעית כבר מוכח דגם בערלה שלשים יום דוקא הוא דחשיב שנה וא"כ ממילא אין צריך לומר כהכ"מ דרמב"ם ס"ל כשיטת התוספות.

ודע דתמיה לי טובא על מ"ש הש"ך בשם תה"ד ב"ד סי' רצ"ג ס"ק ב' בדין חדש שמבואר שם שצריך שישריש קודם לעומר וכתב הש"ך בשם תה"ד דהיינו שלשה ימים כדמוכח בפ' מקום שנהגו גבי המנכש ב"ג כו'. והנה התה"ד וכן הש"ך שהביאו תמיה לי טובא מה ראה מפ' מקום שנהגו והלא מרא דשמעתא שם ר"י דאיהו ס"ל כל הרכבה שאינו קולטת בשלשה ימים וכו' וכיון דאנן פסקינן כר' יוסי ור"ש כמו שפסק הרמב"ם בפ"ט מהלכות נטע רבעי וכן פסק הש"ע בסימן רצ"ד סעיף ג' א"כ ה"נ בחדש בעינן י"ד ימים דהיינו שתי שבתות. שוב עיינתי בספר נקודות הכסף שהש"ך עצמו הרגיש בזה.

ונחזור לראשונות מה שהוכחת מהמשנה דגם לענין תוספת שביעית תליא בחשוב שנה וזה מאד תמוה בעיני וכמ"ש בריש דברי דמה ענין

הקליטה דא"כ קשיא ברייתא דר"ה דמוקי כר' מאיר שלשים לקליטה ויום שלשים עולה לכאן ולכאן דהרי שם בבריייתא נזכר ערלה ושביעית ותינח ערלה אבל שביעית איך סגי בשלשים יום והמה ימי קליטה ואיה תוספת שביעית. ואם נאמר כדעת התוס' שאין שום קפידא לענין השרשה בתוספת שביעית וא"כ נחה דעתנו מקושיא הנ"ל אבל נפלנו בעומק הבנת משנה דשביעית דלדעת התוס' משנה כצורתה וסגי לת"ק בשלשים ולר"י ור"ש בשתי שבתות ולר"י ג' יום ולא בעינן עוד שלשים יום לכל אחד וא"כ סגי לר"י ור"ש י"ד יום ולר"י ג' ימים. ואתמהא שיהיה מותר לנטוע תוך תוספת שביעית עצמו והתוס' עצמן לא כתבו אלא דלא איכפת לן מה שנשרש בתוספת שביעית והיינו שהוא נוטע קודם לכן אלא שאינו קולט אז אלא אח"כ וכבר הגיע תוספת שביעית אבל שיהיה הנטיעה בידיהם בתוספת שביעית מהיכא תיתי להתיר. ואם נימא שר"י באמת לא בא להתיר תוך זמן תוספת שביעית אלא ששמע שהת"ק סובר שהקליטה שלשים יום וע"ז בא לחלוק שזמן קליטה הוא רק י"ד יום וכן משמע לשון ר"י ור"ש כל הרכבה שאינה קולטת כו' וכן לשון ר' יהודה. א"כ קשה הרי עכ"פ לדינא לכאן אין כאן שום פלוגתא דלכ"ע למ"ד יום אסור ליטע ובשלשים מותר לכ"ע. ועוד מנ"ל לר"י ור"ש ולר"י דטעמא דת"ק משום קליטה ודלמא באמת טעמו משום תוספת שביעית לחוד ובפרט אם הגירסא ר' אלעזר כמובא במס' ר"ה וא"כ אפי' אם תוספת שביעית ג"כ שייך במה שחשיב שנה הרי ר"א ס"ל למ"ד יום

שדה צופים

תוספת שביעית שהוא שלשים יום ג"כ מישך שייך בפלוגתא דר"מ ור"א אי יום אחד חשוב שנה או שלשים יום. שהרי רש"י כתב בר"ה דף יו"ד ע"ב בד"ה לדברי האומר שלשים יום וכו' שלשים לתוספת כר' אלעזר. הרי דדייק רש"י דשלשים לתוספת כר"א הוא מכלל דלר"מ לא בעינן שלשים לתוספת.

גם תמיה לי מה שמביא הש"ס ביבמות מימרא דר"נ דלכאורה אין לו ענין שם. דשם מביא רק דרב אמר הלכה כר"י בהרכבה והיינו ששיעור הרכבה י"ד יום ומה לי אם צריך חוץ לזה שלשים ליחשב שנה זה לא שייך בדרי"ז וזהו שייך לכולהו תנאי. ע"כ.

**כל הרכבה שאינה קולטת לשלשה ימים
שוב אינה קולטת.**

במשכנות יעקב כתב לתמוך בדעת התה"ד דמודים חכמים לר"י בירק וזרעים והביא רא"י מן המדרש סדר בראשית דאמרה פרת דמעשיה מוכיחין עליה דנוטעין בה אילן ומשריש לשלשים יום וזורעין בה ועומדת לשלשה ימים, וי"ל דעיקר פלוגתתן אם אפשר שתתאחר הקליטה ולכו"ע אפשר שתמהר, ומספק מחמירנן שמא נקלטה בשביעית וכן לענין ערלה, והלכך אע"ג דבדרך הרגיל זרעים ממהרים ואילן שוהה, מ"מ אפשר לאילן למהר ואפשר לזרעים להתאחר, ור"י סבר דגם אילן אינו מתאחר יותר מג' ימים, ונראה דהכל מודים דבג' ימים כבר הותחל ההזדווגות של הארץ והזרע ולר"י סגי בהזדווגות פורתא למחשב זרוע

תוספת שביעית להיות חשוב שנה. ולכן נלע"ד לקיום דברי התוספות במקצת ולבטל במקצת והוא כי בודאי לכתחילה ליטע או להרכיב אסור אפילו קודם שלשים יום כיון שהקליטה לא תגמר עד שכבר יגיע תוך שלשים וכו' וכבר הגיע תוספת שביעית. אבל בדיעבד לענין אם נטע שיהיה צריך לעקור אז דוקא אם נקלט תוך שביעית עצמו יעקר אבל אם נקלט קודם שביעית אף שכבר היה תוך תוספת שביעית יקיים וא"כ מתני' דשביעית דלענין לכתחילה מיירי לכ"ע בעינן שלשים יום שהוא זמן תוספת שביעית חוץ ימי קליטה ולכן לכל חד כדאית ליה למר שלשים ושלשים ולמר י"ד ושלשים וכו' וברייתא דר"ה מיירי לענין דיעבד לכ"ע לענין שביעית סגי בימי הקליטה לחוד ולא בעינן זמן תוספת שביעית נוסף על ימי הקליטה ולא הוצרכו למימר בר"ה יום שלשים עולה לכאן ולכאן אלא לענין ערלה. ומעתה דברי הכסף משנה נכונים לפי שלשיטת רש"י דר"נ אשביעית קאי א"כ אין ללמוד מהכא לענין חשוב שנה דלענין שביעית לא נחלק אדם מעולם דתוספת שביעית הוא שלשים יום ואכתי מנ"ל שהכריע ר"נ דדוקא שלשים יום חשובים שנה ולכן כתב הכ"מ דס"ל כשיטת התוספות דר"נ אערלה קאי אבל לא כסברא התוספות דדוקא בערלה ולאפוקי שביעית אלא אדרבה בשביעית הוא מימרא שאינה צריכא דפשיטא דתוספת שביעית שלשים יום וכמ"ש בריש דברי.

ורואה אני דברי רש"י ז"ל נוטים ג"כ לדברי הרמב"ם בפירוש המשנה

שדה צופים

דמקשה שם נהי דהגידולין מותרין, אבל על כל פנים איך זרעו קודם לעומר בתוך שלשה ימים והרי עבר על כל יראה, ותי דאפשר דאפקרינהו או דמכרו לעכו"ם קודם הפסח, ונעשה אח"כ של ישראל, ולא עייל שליש ביד עכו"ם דיהיה פטור מעומר.

והשואל ומשיב עצמו הסכים לדינא שמותר לזרוע את החיטים סמוך לפסח מטעם אחר, והוא דכיון דהם בטלים אגב קרקע, ואינו רוצה בגוף החיטים האלו ואדברא רוצה שיפסדו ויהיו כעפרא דארעא למען יצמחו ויצאו חיטים טובים, בכה"ג ודאי מקרי ביטול לענין חמץ, ואין כאן משום רוצה בקיומו, דאדברא רוצה שיפסדו בקרקע.

ובשו"ת חת"ס (או"ח סימן קד) נשאל על חיטים הזרועים בקרקע יום או יומיים קודם הפסח שנוהגין למכור לגויים בפסח משום חשש חימוץ, ושכח אחד ולא מכר וגדלה תבואתו, האם הגידולים מותרים.

והעלה שם דלענין כל יראה הוא לא הניתק לעשה דהרי נתבער וכלה ואבד מן העולם, ולגבי הגידולים כתב שם להתיר מטעם ספק ספיקא, ספק אם יש בהם מחומצים, ואת"ל שהחמיצו שמא אינו אלא עיפוש ופסול מאכילת כלב. וק"ו מכופת שאור שיחדה לשייבה דבטלה מתורת אוכל, ונהי דמנהג יפה שמוכרים לנכרי וזכור לטוב, אבל להחמיר גם בגידוליהם אין מקום.

אכן בקונטרס אמרי שמואל כתב שולוא דברי החת"ס היה נראה לומר דמיד שמקבלת החטה לחלוחית מהקרקע,

ונטוע לדיני התורה ושאר תנאי מצרכי הזדווגות יתירה, ולפ"ז אין ראי' מהמדרש דמודים חכמים לר"י בזרעים, וכפשטא דגמ' פסחים נ"ה א' דגם בזרעים פליגי, ובמדרש נקט כמו שהוא על הרוב, ור"י ורבנן פליגי אם אפשר להתאחר, עוד הביא ראי' מפ"ב דכלאים מ"ג ימתין עד שיתלע ויפוך ואמר ביר' שיעור התלעה גי', וי"ל דלענין לקלקל שלא תצמיח סגי בגי' דכבר הותחל להזדווג וכשקורעו באמצע לא יחי' עוד, ועוד י"ל דהא דמחמירין מספיקא היינו בדבר תמידי כמו לענין חדש בפסחים ולענין ערלה שאם נחליט הדין דסגי בגי' איכא מיעוט ודאי איסור אבל בכלאים שהוא ענין מקרה סמכינן ארובא. (חזו"א).

בשו"ת שואל ומשיב (מהדורא בתרא ח"א סימן ח) כתב בשם זקינו הרב הגדול הצדיק דוב בעריש היילפרין זצ"ל, להתיר לכתחילה לזרוע חיטים יום או יומיים קודם פסח אף על פי שמחמיצין מלחות הקרקע, ועדיין לא הושרשו, וראייתו מבבלי מנחות (ע"א) דאיתא התם אם הושרשו קודם לעומר העומר מתירו, ואם לאו אסורים עד שיבא העומר הבא, ולכאורה קשה כיון דביום ב' של פסח עדיין לא הושרשו ולא היה עדיין ג' ימים, דמשמע בגמ' פסחים נה ע"א דהשרשה דתבואה ג' ימים, ואם איתא דהוה חמצו של ישראל כל זמן שלא הושרשו, אם כן הוי אח"כ כגידולי חמץ דאסורים בהנאה. ועיי"ש מה שדחה את ראיית זקינו כיון שגדולי חמץ מותרים בהנאה, וכמו כן מה שגדל בהיתר ביטל ברוב את החמץ. אלא

רע"ב

(ז) הָאֲרוֹ	וְהִדְחֵן	(ז) הָאֲרוֹ	וְהִדְחֵן	וְהַפְּרִיזֵן	(ז) הָאֲרוֹ	זָלַע"ו
וְהַפְּרִיזֵן	פָּרָג	וְהַשְׁמִשְׁמִין שְׁהִשְׁרִישׁוּ לָפָנַי	ר"ש:	וְדַחֵן	מיל"ו: וְהַפְּרִיזֵן	קָעִין
וְהַשְׁמִשְׁמִין שְׁהִשְׁרִישׁוּ לָפָנַי	לָפָנַי רֹאשׁ הַשְּׁנָה, כְּגוֹן	רִמּוֹן מֵלֵא זָרַע וְהִזְרַע שָׁלוֹ מִקֶּקֶשׁ צְמוֹחַ,			וְקוֹרִין לוֹ זָבַרְכִּי כַּשֶּׁכ"ט וְזָלַע"ו פִּפְאוּרִיו:	
וְהַשְׁמִשְׁמִין שְׁהִשְׁרִישׁוּ לָפָנַי רֹאשׁ הַשְּׁנָה שֶׁל שְׁנָה	שְׁהִשְׁרִישׁוּ לָפָנַי רֹאשׁ הַשְּׁנָה שֶׁל שְׁנָה	וְהַשְׁמִשְׁמִין שְׁהִשְׁרִישׁוּ לָפָנַי רֹאשׁ הַשְּׁנָה שֶׁל שְׁנָה			וְזֶאֱרַח יִשְׂרָאֵל	

שדה צופים

מתחלת בקרבה הצמיחה וההתחלה
להשרש בקרקע ונחשבת כמחובר
לקרקע, וכקרקע דמי.

האורז והדוחן והפרגין וכו'.

אין משנה זו ענין לפרקין, אלא סמכו למ"ו דהכא אע"ג דהשרישו בתוספת שביעית מותרין וכמש"כ ס"ק כ"ה, וגם הקדימה לממסרין באורז בשביעית דאינן אסורין משום ספיחין כשהשרישו קדם ר"ה. (חזו"א).

בענין ברכה על אורז ודוחן, כתב בשולחן ערוך אורח חיים (סימן רח סעיף ז) הכוסס (פ' האוכל) את האורז, מברך עליו בפה"א ואחריו בורא נפשות, ואם בשלו, הגה: עד שנתמעך (ב"י בשם הרא"ש והר"י), או שטחנו ועשה ממנו פת, מברך עליו בורא מיני מזונות ואחריו בורא נפשות, והוא שלא יהא מעורב עם דבר אחר אלא אורז לבדו, ואם עירב ממנו בתבשיל אחר והתבשיל האחר הוא הרוב, מברך עליו כברכת אותו תבשיל.

וכתב המגן אברהם: האורז - רי"ז, דוחן - היר"ז בל"א, וי"מ איפכא, לכן לא

והמ"ב כתב דעד שנתמעך היינו אפילו נתמעך קצת ע"י הבישול אבל כשהם עדיין שלמים מברך בפה"א ואפשר דאפילו אם רק הוסר קליפת האורז כמו בשלנו ג"כ לא מקרי שלמים ומברך עליהם במ"מ [פמ"ג] ומ"מ אם

שביעית פרק ב

פט

משנת אליעזר

רע"ב

ממנו ה'רצה, וקורין ראש השנה, מתעשרין לשעבר, כשלוקטם מעשרין לו בערבי סומס"ס: ומתריין בשביעית. ואם לאו, מתעשרים לשעבר. מעשר שנה שנה לאשונה, אס היתה שנה לאשונה ושנה של שמיטה, מעשר שני, ואס שלישית מעשר עני: ומתריין בשביעית. כיון שהערישו שני, כיון שהערישו בשנה שעברה מעשרון לפי השנה שעברה שהוא מעשר עני, ומתריין בשביעית אם הערישו בששית, ואם לאו שלא הערישו, אפלו אם זרעו לפני ראש

שדה צומים

הלא המה תוספות רבינו יהודה והעתיק דבריו גם האו"ז וכ"כ הרא"ז והובא בש"ג דדוקא כשעשאו כעין דייסא מברך במ"מ אבל כשהגרעינין שלמים מברך בפה"א.

אכן מדברי הפמ"ג משמע שכ"ז בשלמים לגמרי אבל אם הוסר קליפתן כמו אורז שלנו יש לצדד באין זה בכלל שלמים אף אם לא נתמעכו ע"י הבישול דבלא"ה אפילו בחטים דעת הרמב"ם לפי מה שביארו המ"א בסק"ב דבהוסר קליפתו יוכל לברך במ"מ ואף דמדברי רבינו יונה משמע דהוא סובר שם דדוקא כשנדבקו ע"י הבישול וכמו שהעיר שם המ"א הא באורז דעתו בלא"ה דאפילו בשלמים מברך במ"מ וע"כ נראה דהמברך עליהם במ"מ לא הפסיד [ובפרט בדדיעבד ויצא בברכת במ"מ על כל מילי דזיין].

בירך בפה"א משמע שם דיוצא בזה עיי"ש.

ובביאור הלכה כותב: והנה בב"י מסתפק בעיקר הדין בביאור דברי רבינו יונה דמשמע מדבריו דבאורז מבושל אף כשהם שלמים מברך במ"מ ודחה קצת ע"ש ובכ"מ הסכים כן וכן מצדד הא"ר בשם הכלבו שכן הוא דעת רבינו יונה [וכן משמע מהגר"א אכן לא ביאר הכרעתו להלכה בזה אם נתפוס כרבינו יונה או כהרא"ש שחולק עליו בזה] ולדינא מחולקים בזה הרבה אחרונים אם לברך על אורז שלמים במ"מ או בפה"א או שהכל מספיקא [עיי' בב"ח ובע"ת ובשל"ה ובט"ז ובמטה יהודה ובברכ"י ובמא"מ ובשועות יעקב ובהלק"ט ודה"ח] והעיקר לדינא נ"ל כדברי הרמ"א והאחרונים הנמשכין אחריו דכשיתמעכו מברך במ"מ אבל אם הם שלמים מברך בפה"א. דאף אם נפרש בדעת רבינו יונה שסובר דאף בשלמים במ"מ מ"מ בהרא"ש משמע להדיא דדוקא כשבשלו ועשאו כמין דייסא מברך במ"מ וכמו לענין חטין בס"ד וכן העתיק רי"ו ומצאתי עוד חבל ראשונים שסוברים כן

כתב הר"ש ז"ל על ההיא דהאורז והדוחן כו' השרישו לפני ר"ה מותרין בשביעית, דאף דזריעה אב מלאכה ואסורה לפני שביעית מכל מקום כיון דהשרישו לפני ר"ה אף דבאיסור זרע מותרין בשביעית ע"ש, אך מהירושלמי נראה דמותר לזרוע לכתחילה אורז ודוחן,

רע"ב

ומתעשרין בשאר השנים לשנה הבאה ומתעשרין לשנה הבאה. פשתן לקטתו, פיון
מערור כשנת לקטתה אחריה: דנאותה שנה השלישית. ואם היא שנה שביעית

על גב דבאילן אזלינן צמר חנטה, ויצרק צמר לקיטה, ובתבואה ויחיים צמר שליש, כלומר כשיצאו שליש צבאן, אז נתקצבו צמעות, מכל מקום צבאן ודעו ופרגיו ואשמעין דאין לוקטים אותם באחד ואין מביאים שליש בשולם באחד, אין הולכים בהם אלא אחר הערשה, דבשנה אחת משרשת כל העדה, שהרי צבת אחת וזרעים אחת:

שדה צופים

וסלו, והטעם דהשאר א"צ לאילנות, ואם כן הוי כשדה לבן דאין חורשין אותה אחה"פ, ומוכח דאף אם אין השדה זרועה גם כן אין חורשין אותה אחה"פ. (מקדש דוד שביעית סימן נו.).

דהא אמרינן דחורשין בית השלחין ג'
חדשים לפני ר"ה כדי שיזרע אורז וישרש,
וזמנא דאף לכתחילה מותר לזרוע אורז
באופן שישרש קודם ר"ה.

הנה זה דאין חורשין שדה לבן אחר הפסח לכל המפרשים ז"ל מיירי בשדה שאינה זרועה, אך השנו"א פי' שם דמיירי בשדה שהיא זרועה כבר וחורשין בין הערוגות שיהיו הגשמים יורדין בה יותר ע"ש, והנה גרסא אחרת הוא להשנו"א בהירושלמי, דהר"ש ז"ל הביא רפ"ב מהירושלמי הטעם דשדה אילן חורשין עד העצרת ושדה לבן רק עד הפסח, דשדה לבן ע"י שעתיד לזרועה בתחילה צריך שתהא רוב הליחה קיימת ע"ש, היינו דצריך עוד לזרועה, אך השנו"א שם גרס שדה לבן ע"י שהוא זרוע מתחילה כו' ע"ש, אך נראה דאף להשנו"א ודאי אם אינה זרועה גם כן אין חורשין אותה אחה"פ, דהא אמרינן (שבועית פ"א מ"ב) בשדה האילן כל ג' אילנות לבית סאה אם ראוין לעשות ככר דבלה באטלקי כו' חורשין כל בית סאה בשבילן, פחות מכאן אין חורשין אלא מלוא אורה

עיי' שו"ת אמרי אש החדשות (סוף חלק חושן משפט, סימן יב) בהגהות על משניות, וז"ל: כתב בתו"ט בד"ה מתעשרין לשעבר וז"ל, דבהנך אזלינן בתר השרשה [כיון] דאין לוקטים אותם כאחד אלא היום לוקטין מעט ולמחר מעט ונמצאו חדש וישן מעורבין יחד והו"ל מעשר מן החדש על הישן ומן הישן על החדש [לכן] אזול בהו בתר השרשה, ומעשרות של אלו מדרבנן ויכולת בידם לקבוע זמן לפי דעתם לכל אחד ואחד, כן כתב רש"י בפ"ק דר"ה דף י"ג ע"ב וכו', ואורז וחביריו דבתר השרשה נפקא לן מקרא בתו"כ פרשת בהר (פרשתא א' ה"ז) והביאוו התוס' במסכת ר"ה (שם ד"ה מתוך) והר"ש במשנה דלקמן, מנין לאורז ודוחן ופרגין ושומשמן שהשרישו לפני ר"ה כונסין אותם בשביעית ת"ל ואספת

שדה צופים

הבא דה"ל למימר לשנה זו שהרי היא השנה שעומד בה.

כתב הרמב"ם (פ"ד מהלכות שמיטה ה"א), האורז והדוחן והפרגים והשומשמן ופול המצרי שזרעו לזרע הולכין בהן אחר גמר פרי, אם נגמר פרים קודם ר"ה הרי אלו מותרין בשביעית כפירות ששית, ואם נגמרו אחר ר"ה אף על פי שהשרישו קודם ר"ה הרי אלו אסורים משום ספיחים.

ובדרך אמונה כתב: האורז רי"ז בלע"ז, והדוחן היר"ז בלע"ז.

והפרגים. הוא ג"כ מין קטניות כעין רמון והזרע מתקשקש בקליפתו כמין שומשמן וכשינקב יוצא הכל מן הנקב והוא מתוק ועושין ממנו שמן כמו בשומשמן.

והשומשמן. כמין זרע ארוך ובא"י יש ממנו הרבה וקורין לו בערבי סומס"ם ואלו הד' מיני קטניות נשתנו משאר מיני קטניות שהולכין בהם אחר עוה"מ אבל באלו הולכין אחר גמר פרי והטעם שמינים אלו אין מביאין שליש בבת אחת כי באותה שדה יש ערוגה שמקדמת ויש ערוגה שמאחרת הכל לפי שומן המקום וא"א לילך בהן אחר הבאת שליש לכך הוקבע בהן זמן אחר דהיינו גמר פרי והתורה מסרה הדבר לחכמים לקבוע הזמנים בכל א' וא' ודוקא אלו הד' מינים אבל שאר מיני זרעונים כגון אפונים גמלונים דינם כשאר קטניות וירקות.

ופול המצרי. הוא מין פול שדרכו ליגדל הרבה במצרים ולכן נקרא

את תבואתה בשביעית, יכול אעפ"י שלא השרישו ת"ל שש שנים תזרע ואספת ששה זורעים וששה אוספים ולא ששה זורעים ושבעה אוספים, ואינה אלא אסמכתא דהא מעשרותיהם של אלו מדרבנן כמוש"כ ללשונו של רש"י ז"ל.

נ"ב, לפי דעת רא"ם בספר יראים סי' קע"ב (קמ"ז) וסמ"ג עשין קל"ז [הביאו המל"מ פ"א מהלכות מע"ש ה"ב] מעשר שני נוהג מן התורה בכל אפילו בירקות, א"כ אמאי אזלינן בהו בתר השרשה. וצריך לומר דלפחותא דתורת כהנים לאו אסמכתא היא אליבייהו. גם בלאו הכי הרי בתורת כהנים לענין שביעית נשנה דהוה דאורייתא ואמאי צריך לומר דאסמכתא היא.

עיין שו"ת שבט הלוי (חלק ב סימן קצז) באריכות נפלא.

מתעשרין לשעבר ומותרים בשביעית.

אף על גב דעיקר מכלתין בשביעית היא, הקדים דין מעשר התדיר, ובסיפא הקדים שביעית דהוא עיקר מכלתין משום דסליק מינה, וכן במשנה ט'. (הון עשיר).

עיין ערוך לגר (עמ"ס ר"ה) דנקט לשון לשעבר משום דאיירי שלוקט בשנה שאחר שנה שהשרישו בו כנראה ממה שאמר השרישו לפני ר"ה משמע שעתה הוא אחר ר"ה.

אכן לפ"ז קשה מה דאמר ואם לאו אסורים בשביעית ומתעשרים לשנה

שדה צופים

וכדין ירק שיתבאר בסמוך הי"ב אבל יש בהן קדו"ש וכן אם גדלו ביד גוי דלכו"ע אין בהן משום ספיחין קדוש בקדו"ש ויש להקל בזה כדעת הר"ש.

כתב הרמב"ם (פ"א מהלכות מע"ש ה"ח), האורז והדוחן והפרגין והשומשמין אף על פי שהשרישו קודם ראש השנה אין הולכין בהן אלא אחר גמר הפרי ומתעשרין להבא, וכן פול המצרי אף על פי שמקצתו השריש לפני ר"ה ומקצתו לאחריו צובר גורנו לתוכו ותורם ומעשר מן הכל כאחד שהכל הולך אחר גמר הפרי.

ובהשגת הראב"ד כתב: האורז וכו' וכן פול המצרי וכו'. א"א אם הכל הולך אחר גמר הפרי אין צריך לצבור גרנו לתוכו דהא ק"ל דאין בילה אלא ליין ושמן. ע"כ. וראה ר"י קורקוס ורדב"ז וכסף משנה שם.

ובדרך אמונה כתב: וכן פול המצרי. שזרעו בתחלה לזרע דהיינו לאכול את הפול עצמו הולכין בו ג"כ אחר גמר פרי אמנם גמר פרי בפול המצרי לפ"ד רבינו והראב"ד הוא הבאת שליש כמו שיתבאר בה"י ומה שכתבו רבינו כאן משום דגם בפול המצרי איכא מ"ד בגמ' דס"ל בתר השרשה ולא ק"ל כוותי' לכן הכניסו רבינו כאן דבשניהם לא אזלי' בתר השרשה ובסמוך ה"י יתבאר בעז"ה כל הפרטים בזה.

אף על פי שמקצתו השריש כו'. כי כן דרך פול המצרי שמשריש בזמני

פול המצרי ויש שזורעין אותו לזרע ויש שזורעין אותו לאכול הירק שבו:

שזרעו לזרע. אפול המצרי קאי שזרעו בתחלה לזרע דהיינו לאכול את הפול עצמו ואם זרעו לירק או לזרע וירק יתבאר בסמוך הי"ד.

הולכין בהן אחר גמר פרי. דהיינו שנתבשלו כל צרכן ואין משביחין יותר בקרקע ואף שלא נלקטו אז אבל אם עדיין משביחין ע"י קרקע לא מקרי גמר פרי וכ"ז בד' מינים הראשונים אבל בפול המצרי שזרעו לזרע דעת רבינו והראב"ד דגמר פרי שלו הוא הבאת שליש ויש ראשונים דס"ל דגמר פרי בפול המצרי הוא גמר פרי ממש כמו באורז ודוחן וביארנו בפ"א ממע"ש ה"י ובחזו"א פסק כדעת רבינו.

אחר גמר פרי. ויש מי שפסק שהולכין בכל אלו אחר השרשה חוץ מפול המצרי אבל רוב הראשונים הסכימו לדעת רבינו.

מותרין בשביעית כפירות ששית. ואין בהן לא משום ספיחים ולא משום קדושת שביעית.

אף על פי שהשרישו קודם ר"ה כתב כן לאפוקי ממ"ד בגמ' שהולכין אחר השרשה ולכן כלל גם פול המצרי בהן אף על גב דגמר פרי ידי' משונה מהשאר כג"ל משום דגם גבי פוה"מ איכא למ"ד בגמ' דאזלי' אחר השרשה קמ"ל דלא ק"ל כן.

אסורים משום ספיחים. זו דעת רבינו אבל דעת הר"ש שאם תחלת גידולן ה' בששית אין בהן משום ספיחין

שביעית פרק ב

צג

משנת אליעזר

רע"ב

(ח) פול המצרי. (ח) רבי שמעון שזורי אומר, (ח) רבי שמעון
פאסולי זלע"ז: שזורי אומר, שזורי אומר, אף פול המצרי הבא
שזרעו זרע. כלי ממצרים שזרעו לזרע בתחלה שכןנתו
ולאזלא ממנו זרע לזרע ולא לאכילה: ביוצא

שדה צופים

לעקרום א"צ וכמו אסורים בשביעית לקמן מ"ט ובאילן אמרי לעיל דאפי' נקלט בתוספת שביעית יעקור לפירושם שם וכפירש"י בר"ה (י' ב') וצ"ל דהכא מיירי שנשרו מאליהן ולפ"ז לא קשה ג"כ מה שהקשו התוס' שם והר"ש כאן על פירש"י הנ"ל ממתניתין דהכא ועיין בגיטין (נ"ג נ"ד) ולשון הרמב"ם בסוף פ"ג מהל' שמיטה. (רש"ש).

משנה ח

ר' שמעון שזורי אומר פול המצרי שזרעו לזרע וכו'.

הא דתנן פול המצרי שזרעו לזרע [שביעית פ"ב מ"ח] היינו לאכול הפולין, ובל' הר"מ בפירושו כתוב לזרע ולא לאכילה, ואינו מובן דלזרע הוא כלבהמה, ובנדה נ"א א' מבואר דזרעו לבהמה פטור מן המעשרות, ונהי דבאוכל חשוב לא מהני מחשבת בהמה לפוטרו וכמש"כ לעיל, מ"מ חיוב מעשרות משום אוכל אדם הוא, ולמה לן לפרש לזרע דמתנ' לזריעה, וכן בירו' דנקט לזרע או לירק משמע דלזרע הוא שולל לירק ולא בא לשלול אכילה, וכן לק' פ"ד מ"ה כוסבר שזרעו כו', וכן בגמ' עירובין כ"ח א', וקרוב הדבר שצ"ל לקחת זרע לאכלה, ועי' שביעית סי' ט'. (חזון איש מעשרות סימן

א אות יח).

ר"ה ויש קצת שהשריש קודם ויש אח"כ וקמ"ל דלא איכפת לן כלל בזמני השרשה ואין כאן שום חשש שמעשר מן החדש על הישן או להיפך.

צובר גורנו לתוכו. אין הכונה שמערבן וסומך על בילה דהא קי"ל דאין בילה אלא לדבר לח אלא הכונה שא"צ להבדילן ולהפריש מכל א' בפ"ע אלא אוסף גרנו ומעשר מזה על זה וה"ה בלא לאסוף הגורן יכול לעשר מזה על זה כיון שגמר הפרי ה' הכל בשנה א'.

מתעשרין לשעבר ומותרין בשביעית.

הא דנקט שביעית לבסוף, ובאם לאו נקט שביעית קודם ומתעשרים. מבאר הערוך לנר (על ר"ה) עפ"י מה שכתבו התוס' דשביעית דאורייתא. ולכן י"ל דברישא נקט בלשון לא זו אף זו לא בלבד במעשר אזלי בתר השרשה שיש כח ביד חכמים לתקן אלא אפילו בשביעית דאורייתא. אבל בסיפא שייך לא זו אף זו איפכא לא בלבד בשביעית דאורייתא אזלינן בתר לקיטה אלא גם במעשר דרבנן ועוד דבסיפא נקט שביעית בתחלה מדאורייתא.

ואם לאו אסורין בשביעית.

מפ' הרמב"ם והרע"ב משמע דהיינו שנוהג בהם קדושת שביעית אבל

שביעית פרק ב

משנת אליעזר

רע"ב

בתחלה, ביוצא בהן, רבי שמעון ביהם. צמר השקשה, זריצתו
 שישוה הרבה בארץ אומר, אפנין הגמלונין, ביוצא פלרו ולסון, צין לענין
 להרבות זרע, ולא מעשרות צין לענין לאכילה. דינו ביוצא בהן שהולכים בתר
 השקשה ולא בתר לקיטה. רבי שמעון אפנין הגמלונין הגסים, ביוצא

שדה צופים

בביאור ההלכה (פ"ד מהל' שמיטה ויובל הי"ג) כתב: עי' בד"א שהבאנו בשם החזו"א שנסתפק אם עשה קצצין גמורין ואח"כ יצא ירק דק"ל לענין מעשרות בפ"א דמע"ש ה"י דשוב אין הירק נגרר אחר הזרע אם גם לענין שביעית כן והרש"ס כתב דלענין שביעית אין חילוק בין עשה קצצין ללא עשה דלעולם הירק נגרר אחר הזרע כיון שזרעו לזרע וכ"נ מסתימת הירו' ורבנו מיהו צ"ב מה באמת החילוק בין מעשר לשביעית ואפשר דאף דילפי' בשניהן דאזלי' אחר הבאת שליש מ"מ יש חילוק ביניהן דבמעשר הטעם משום דכתיב היוצא השדה שנה שנה ואמר' דהבאת שליש קובע שזה נקרא היוצא השנה וזה רק על מה שההבאת שליש קובע אבל על עלין חדשים שיצאו אחר שכבר עשה הפרי קצצין גמורין ונגמר לגמרי הוי כאילו כבר יצא בשנה חדשה כי אינו שייך ליציאה הראשונה והו"ל כירק חדש שגדל עתה דאזלי' ב' בתר לקיטה אבל בשביעית דילפי' מדכתיב ושבתה הארץ שבת לה' שכל מה שיצא בשביעית יש עליו קדו"ש (עי' נדרים נ"ח ב' ובר"ן ורא"ש) א"כ מה שלא שבתה הארץ והוציאה פרי גורם קדו"ש ואיסור ספיחין א"כ אף על פי שעשה קצצין גמורין כיון שהצמיחה התחילה בשעת

הבאת שליש ועי"ז ממילא כבר גדל אח"כ גם הירק ממנה א"כ כיון דאזלי' בתר הבאת שליש לענין עצם הזרע ממילא נגרר גם מה שאחריה אחר זה שהכל בא מאי השביתה הראשונה וכן אם התחיל בערב שביעית כיון שהתחיל עיקרו בהיתר וממילא בא אח"כ גם הירק אף על פי שהגיע אחר קצצין גמורין כיון שבא מכח שביתה נגרר אחריו ול"ד לזרעו לירק דשם אזלי' לכתחלה אחר לקיטה שזה עיקר חשיבות הירק ואז נקרא השביתה או אי השביתה אבל כאן שזה בא ממילא נגרר אחר הבאת השליש של הזרע וצ"ע.

פירש הרע"ב וכן משמע מפירוש הר"מ כדי להוציא ממנו רק הזרע לזרוע וכו'. אבל ברש"י פ"ק דר"ה י"ג ע"ב [ד"ה פול המצרי] פירש שזרעו כדי לאכול הזרע שבתוכו ולא הירק שעליו, אבל לירק מיירי שזרעו לאכול הירק.

(מהר"ם שיק).

רבי אלעזר אומר.

לפי פשטא דמתניתין נראה דפליג, ואף על גב דהר"ש והביאו הת"יט פ' דבריו בלשון אימתי, לא מצאתי שום

שביעית פרק ב

צה

משנת אליעזר

רע"ב

בהן דהולכין בְּתַר
הַשְּׂרָשָׁה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
אָמַר, אֶפְוִינָן
הַגְּמֻלוֹנִין אִין מְתָרִין
בְּשִׁבְעִית, אֱלָא
מִשְׁתַּרְמְלוּ שִׁיתִּקְשָׁה
תְּרַמִּיל שְׁלֵהֶן וַיַּעֲשׂוּ
כְּמִין כִּסּ לְפָנֵי רֹאשׁ
הַשָּׁנָה וְאָז מְתָרִין
בְּשִׁבְעִית דְּאֲזִיל בְּתַר שְׁעַת הַתְּרַמּוּל (רש"ש):

(ט) הַבְּצָלִים הַסְּרִיסִים שְׁאִין מוֹצִיאִין זָרַע
כְּשֶׁאֵר הַבְּצָלִים, וּפּוֹל הַמְּצָרִי כְּשׁוֹרְעָן
לְאֶכִילָה, שְׁמַנְעַ מֵהֶם מִים שְׁלֹשִׁים יוֹם
לְפָנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה יָצְאוּ מִתּוֹרַת יִרְקוֹת הַגְּדָלִים עַל כָּל מִים, וְהֵם מִתְעַשְּׂרִין לְשַׁעֲבֵר אֶפְלוּ

בְּהֵן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, אֶפְוִינָן
הַגְּמֻלוֹנִין, מִשְׁתַּרְמְלוּ לְפָנֵי רֹאשׁ
הַשָּׁנָה:

(ט) הַבְּצָלִים הַסְּרִיסִים, וּפּוֹל
הַמְּצָרִי, שְׁמַנְעַ מֵהֶם מִים
שְׁלֹשִׁים יוֹם לְפָנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה,

מִשְׁתַּרְמְלוּ. שְׁהַקְשׁוּ
וְנַעֲשׂוּ כְּמִין כִּסּ.
וְדִנְמָתוֹ צִתְרַמְלוּ [שְׁעַת
לֹא]. שְׁהוּא כִּסּ שֶׁל
רוּעִים:

(ט) הַבְּצָלִים
הַסְּרִיסִים. שְׁאִין
עוֹשִׂים זָרַע כְּשֶׁאֵר צָלִים:
וּפּוֹל הַמְּצָרִי. שְׁזָרְעוּ

לִירְקָה, דְּלִי זָרְעוּ לְזַרַע הָא פִּנָּן לְעִיל דְּאֲזִילִין
צִיה צָמַר הַשְּׂרָשָׁה אֶפְלוּ לֹא מִנְעַ מֵהֶן מִים:
שְׁמַנְעַ מֵהֶן מִים שְׁלֹשִׁים יוֹם. יָצְאוּ מִתּוֹרַת

שדה צופים

וביאר בדרך אמונה, בצלים הסריסים,
הוא מין בצלים שאחר שתולשין
אותן אין מוציאין פרחים מבפנים כמו
שאר הבצלים [ולכן נקראו סריסים]
ובצלים אלו צריכין להרבה משקה וי"א
בצלים שמיעך זרען קודם שהוקשו כדי
להתגדל ראשיהן ודרכן של אלו למנוע
מהן מים פרק א' לפני לקיטתן שיתייבשו
כדי להקשותן לזרע ולאכול אח"כ את
הזרע לפיכך נתנו בהן חכמים חילוק אבל
שאר ירק שדרכו ליגזז צריך להשקותו
תמיד ואפי' מנע ממנו מים שלשים יום
לפני ר"ה בטלה דעתו אצל כל אדם ולא
נתנו בהן חכמים חילוק לפי שאין דרכן
בכך ומילתא דלא שכיחא הוא אא"כ
הוקשו לזרע כדבסמוך הי"ח.

ופול המצרי. שזרעו לירק דדינו כירק
דאזלי בתר לקיטה כנ"ל הי"ד ואם
מנע ממנו מים הוי כזרעו לזרע דטבעו
כמו הבצלים הסריסים.

הכרח לפרש כן, אלא אדרבא לפי דברי
הת"ט אין כיוצא בהן דר"ש, ככיוצא בהן
דר"ש השזורי, לפי הפירוש דר' אליעזר,
וזה אינו נכון דמתניתן סתמא קתני
בתרויהו כיוצא בהן. ועוד קשה לפי דברי
הר"ש, אמאי חזר לומר אפונים הגמלוניס,
הואיל ואדברי ר"ש קאי, דיו שיאמר רא"א
משתרמלו לפני ר"ה, אבל זה אפשר
לדחות באמור, דאצטריך כדי שלא נאמר
דאף אדברי ר"ש השזורי קאי. (הון עשיר).

משנה ט

בצלים הסריסים ופול המצרי שמנע מהן
מים שלושים יום וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ד מהלכות שמיטה הי"ז),
הבצלים הסריסים ופול המצרי
שמנע מהם מים ל' יום קודם ר"ה, ושל
בעל שמנע מהם ג' עונות לפני ר"ה הרי
אלו מפירות ששית, פחות מיכן הרי הם
כספיחי שביעית.

שביעית פרק ב

צו

משנת אליעזר

רע"ב

בְּשִׁלּוֹקָטָן בְּשָׁנָה מִתַּעֲשָׂרִין לְשַׁעֲבֵר, וּמִתָּרִים יִרְקוֹת הַגְּדִלוֹת עַל כָּל
הַבָּאָה וּמִתָּרִים בְּשִׁבְעִית, וְאִם לֹא, אֲסוּרִים מִיָּס וְנִעְשׂוּ כְּשֶׁזֶה
בְּשִׁבְעִית, וְאִם לֹא צִית הַצֶּעַל שְׁמִסְפָּקָתָם
שֶׁלֹא מִנֵּעַ מֵהֶם מִיָּס, אֲסוּרִים כְּשֶׁלֹקָטָן צָמִי גִשְׁמִים, הִלְכָּךְ מִתַּעֲשָׂרִין לְשַׁעֲבֵר:

שדה צופים

דבקטניות אזלינן בתר השרשה איכא נפק"מ בהא דמנע מהם מים, דכיון דמנע מהם מים ל' יום לא הוה דינו כירק דלזיל ביה בתר לקיטה, אלא דינו כקטניות בעלמא, דאזלינן ביה בתר השרשה. [וכשליש וחנטה לא שייך בו מאותה סיבה דלא הוה בקטניות. ולדעת התוס' לעיל הוה דאורייתא מדרשא של התו"כ ולגבי שביעית]. ואם היה גדל על כל מים שלא היה מונע מהם מים כל ל' היה דינו כירק, דלזיל ביה בתר לקיטה. וזה הכל שייך אי נקטינן דבקטניות אזלינן בתר השרשה. אבל להלכה דנקט הרמב"ם (פ"א ממע"ש ה"ח) דגם בקטניות אזלינן בתר גמר פרי, א"כ במה נשתנה דינו של פול המצרי שלא גדל על כל המים, שיש לו דין פירות ששית וכמו שכתב הרמב"ם, הא להלכה נקטינן דאזלינן בתר גמר פרי, א"כ דין הקטניות כדין הירק, וליכא שום נפק"מ באלו שגדלו על רוב מים.

והנראה בזה ברור בדעת הרמב"ם דס"ל דלא כדיסדו התוס' לעיל דבתר לקיטה ובתר גמר פרי שיעור אחד הוא, ולעולם בירק הוה נמי שיעורו בגמר פרי, אלא כיון דלוקטים אותו מיד שדינן ליה בתר לקיטה, אלא ס"ל להרמב"ם דשני שיעורים הם, ובירק אזלינן בתר לקיטה ולא בתר גמר פרי. ובקטניות בעלמא דאזלינן בהו בתר גמר פרי, היינו גמר פרי ולא לקיטה, והשתא איכא נפק"מ

שמנע מהן מים ל' יום קודם ר"ה. של שביעית כבר הוקשו לזרע ויש להן דין קטניות שהולכין בהן אחר הבאת שליש [וכן פוה"מ שזרעו לזרע הולכין אחר הבאת שליש כנ"ל] ואף אם יחזיר להן מים אחר ר"ה כבר נתקשו ונעשו כזרעים.

קודם ר"ה. ודוקא קודם ר"ה אבל אחר ר"ה אם ימנע מים ל' יום אף שיעוה"מ של זרע ה' קודם ר"ה הרי חלה עליו קדושת שביעית ותו לא פקע.

ושל בעל. היינו סתם בצלים שדי להם במי גשמים ומ"מ הדרך להשקותו כדי שיצמחו מהר:

ג' עונות. היינו הזמנים שרגילין להשקותו.

הרי אלו מפירות ששית. בין לענין ספיחים ובין לענין קדו"ש שהולכין בהן אחר הבאת שליש.

הרי הם כספיחי שביעית. רבינו אזיל לשיטתו דבירק יש ספיחים כזמן לקיטתו אבל לפ"ד הר"ש שהבאנו בהי"ב שאם התחיל לצמוח לפני שביעית אין בו משום ספיחים אין נ"מ בזה אלא לענין קדו"ש.

הקשה הגאון ר' יוסף שלום אלישיב זצ"ל, על הרמב"ם הנ"ל, וז"ל: ולכאורה קשה טובא, דבשלמא אי נקטינן

שביעית פרק ב

צו

משנת אליעזר

רע"ב

וְשָׁל בַעַל שְׂדֵה שָׂהֵב בְּשִׁבְעִית, וּמִתְעַשְּׂרִין לְשָׁנָה בְּשִׁבְעִית כִּי־רָקָה
נֶעֱמַק וּמִלְחָמָה וְאִין הַבָּאָה. וְשָׁל בַעַל שְׂמֹנֶע מֵהֶם וּמִתְעַשְּׂרִין לְשָׁנָה
נֶרֶךְ לְהַשְׁקוּתָהּ, וּמִכָּל אַחֵר רֹאשׁ הַשָּׁנָה דְּאִזְלִי בְּתַר לְקִיטָהּ, וְשָׁל
בַּעַל שְׂמִסְתַּפְקָת בְּמֵי גְשָׁמִים וְאִין צְרִיד לְהַשְׁקוּתָהּ כַּךְ מִזְמַן לְזִמְנָה שְׂמֹנֶע מֵהֶם מֵיָם

שדה צופים

ר"ה י"ד) דכיון שמנע מהם מים ל' יום
קודם ר"ה נעשים כגדל על מי שנה
שעברה לר"י הגלילי דסובר דע"כ אזלינן
בירק בתר לקיטה כיון שגדל על מי שנה
הבאה, משא"כ במנע מהם מים, או לר"ע
שסובר דאזלינן בירק בתר לקיטה כיון
שגדל על כל מים, וא"כ במנע מהם הוי
כשדה הבעל, והיינו דיצאו מתורת ירקות
ונעשו כאורז ודוחן דאזלינן ב' בתר גמר
פירי, כמש"פ הרמב"ם (בפ"ד הל' י"ז), והביא
מש"כ הר"י קורקוס (פ"א מהל' מע"ש ונט"ר
הל' ט') דטעמא דמניעת מים הוא, דהויא
ל' כאילו נלקטו כבר ובירק בתר לקיטה
אזלינן עיין שם, - וכתבת עוד בנוגע אם
אפשר לצרף בניד"ד שיטת התוס' והר"ש
דסוברים הדא דאזלינן בירק בתר לקיטה,
היינו גמר פירי, ובחזו"א (שביעית ס' ז' אות
ט"ז ד"ה ירק, ובס"ט אות י"ז ד"ה אורז) שלא
הכריע כשיטת הרמב"ם, כיון שהתוס'
והר"ש חולקים עליו, הגם שבשו"ע (סימן
של"א) הוכרע בזה כדעת הרמב"ם, אבל
בנד"ד שמנע מהם מים, אפשר דיש לצרף
ג"כ שיטה הנ"ל, ובפרט אחרי שהוכחת
דלרוב השיטות בצלים דידן הם כבצלים
הסריסים הנזכרים במשנה, ודינם כפירות
ששית עכת"ד.

הנה הרי אף לדעת הר"ש דס"ל דהא
דאזלינן בירק בתר לקיטתו, פירושו
גמר פירי וכן"ל, מ"מ ס"ל נמי דבגמר

באלו שגדלו על רוב מים, שמנע מהם
מים ל' יום, שדינם לא הוה כירק, דאזלינן
בהו בתר לקיטה, שזה היה אחר ר"ה,
אלא דאזלינן ביה בתר גמר פרי, שזה
היה עוד בשנה שעברה, ועולים הדברים
יפה. שו"מ שנקט כן השער המלך בדעת
הרמב"ם. ע"כ.

עיין שו"ת מנחת יצחק (חלק י סימן ק')
בענין בצלים שנגמרו בששית
ולוקטים אותם בשביעית, וז"ל: בנוגע
לבצלים שגדלו בשנה הששית וכבר נגמר
פריה לגמרי בשנה הששית, לא שמניחים
אותם עדיין מחוברין לקרקע כיון שהם
משתמרים בכך, ובזה חוסכים טירחה
יתירה של לקישה ואחסנה במחסנים, כיון
שיכולים להשתמר בקרקע, ומפסיקים
את השקאת הבצלים לערך כמה שבועות
לפני לקיטתו, האם אפשר לחשוב אותן
הבצלים כאילו היתה לקיטתן בשנה
הששית, כיון דבירק אזלינן בתר לקיטה
לענין קדושת שביעית.

והבאת ע"ז מהא דתנן במתני' (שביעית
פ"ב מ"ט) וכן פסק הרמב"ם (פ"ד
משו"י הל' י"ז) וז"ל: הבצלים הסריסים
ופול המצרי שמנע מהם מים שלושים
יום לפני ר"ה מתעשרין לשעבר ומותרין
בשביעית, ואם לאו אסורין בשביעית
ומתעשרין לשנה הבאה, ופי' רש"י (בש"ס

שביעית פרק ב

משנת אליעזר

רע"ב

שְׁתֵּי עֲזוּנוֹת שְׁדַרְכָן מִיָּמֵם שְׁתֵּי עֲזוּנוֹת, דְּבָרֵי רַבִּי מָאִיר. וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים, שְׁלֹשׁ: מָקוֹם לִיקָן, לְרִיקָה לְהִשְׁקוּתָהּ, וְהֵם קָמְרִי שְׁמַנְעַ מִהֵם מִים אֲזַ מִתְרִין בְּשִׁבְעִית, דְּבָרֵי רַבִּי מָאִיר, וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים, שְׁלֹשׁ עֲזוּנוֹת שֶׁל הִשְׁקָאָה: יוֹתֵר מִשְׁלָשִׁים יוֹם

שדה צופים

הסריסים שהעתיקם במשנת יוסף על המתני' שם, צ"ע טובא אם יש להשוות בצלים דניד"ד לזה, דהנה הרא"ש הביא פי' הירושלמי, בצלים קופראי דלא עבדין זרע, ובלע"ז סירוש, ופי' הפני משה מיני בצלים הגדילים בכפרים, והר"מ פי' דרך הבצלים כשיעקרום בלחותם יצמחו ויוציאו פרחים מבפנים, ויש מין שאינו דרכו בכך [שמוציאים פרחים רק בהיותם בקרקע זרועים, מהר"י קורקוס], והם הבצלים הסריסים, ורש"י (שם בר"ה י"ד ע"א) פירש ציפול"י בלע"ז שאין נעשו גדולים כשאר בצלים, וכ"כ הר"ש דקוראין אותן ציר"ש בלע"ז, ומהר"י במלכ"צ כתב קופינצ"י, ור"ח (בר"ה שם) כתב שמיעך זרעה קודם שהוקשו כדי להתגדל ראשיהם, וכן פי' הערוך, וכתב עוד בצלים שנחתך ראשם כמו הסריס, ולא יעשו זרע, והביאו המלאכ"ש, והרדב"ז (בה"ל מע"ש ונט"ד פ"א הל' ט') כתב בצלים הסריסים הם אשר צריכים השקאה תדיר ולפיכך נקרא סריסים, ושל בעל הם שמשקים אותם לפרקים, הרי שקשה מאוד ללמוד דין בצלים שלנו מדין בצלים הסריסים הנ"ל.

ומה שהביא דברי המהר"י קורקוס דטעמא דמניעת מים הוא משום דכשנמנע מהם מים הרי הם כאילו נלקטו כבר, הנה חוץ ממה שהעיר כבר ע"ז

פירי לבד אכתי יש בזה משום קדושת שביעית, עכ"פ מדרבנן, אם נלקטו בשביעית, ועי' בבית רידב"ז (הל' שביעית פ"ג סעי' י"ד) שכתב כן להדיא וז"ל: וי"א דאם נגמר פריו בששית או אפילו נתגדל מעט בששית מותר משום ספיחין אך דמחויב לאכלו בקדושת שביעית עכ"ל, וא"כ בנד"ד הרי לכו"ע יש עכ"פ משום קדושת שביעית דרבנן.

וכן יש להעיר שכדעת הרמב"ם ס"ל ג"כ להרמב"ן בפירושו עה"ת (ויקרא כ"ה ה') וז"ל: אבל הירקות שצמחו בששית ונלקטו בשביעית ויש בהן משום קדושת שביעית לכל דינ' להפסד ולקרבנות לסחורם ולביעור, "אף על פי שגדלו לגמרי בששית מפני שאנו הולכים אחר לקיטה בירק" וגו' עכ"ל, וכמש"כ החזו"א (ס' ז' ס"ק ה') הנ"ל עיין שם.

ובנוגע ללמוד דינא דבצלים שלנו מכלל בצלים הסריסים השנוי במתניתין, קשה מאוד, דברש"י (ר"ה שם) מבואר דדינא דמניעת מים ל' יום לפני ר"ה דחשיב משנת הששית, זה דוקא בבצלים הסריסים ופול המצרי כיון שדרכן למנוע מהם מים שאובין פרק אחד לפני לקיטתן כדי להשקותן, אבל שאר ירקות שאין דרכן בכך, אפילו מנע מהם מים לא יצאו מדין ירק ובטלה דעתו עכ"ל רש"י, ולפי הפירושים שפי' על בצלים

שדה צופים

השנה והוא ירק כבר אינו חוזר להתעשר לשעבר או דמהני מניעת מים ל' יום גם אחר ר"ה ואת"ל דגם זה מהני יש להסתפק אם מנע מים ל' יום אם למפרע נעשה כזרע מתחלת מניעת המים או רק מכאן ולהבא אחר ל' יום נעשה כזרע ונ"מ שא"א לעשר ממה שתלש לפני ל' יום דדינו כלהבא על מה שתלש אחר ל' יום דדינו כלשעבר כבשעת הבאת שליש.

בר"ה (י"ד ע"א) פליגי ריה"ג ור"ע אי טעם דירק דמתעשר בתר לקיטה הוא משום שגדל על מי שנה הבאה כריה"ג או טעמא משום שגדל על כל מים כר"ע וקאמר איכא בנייהו בצלים הסריסין שמנע מהן מים, ופירש"י בלישנא קמא וכ"פ ר"י בן מ"צ בפ"ב דשביעית דמתני' דהכא כריה"ג דכיון שמנע מהן מים שוב אין גדלים על מי שנה הבאה ובפ"ב פ"י דאתיא כר"ע דכיון שמנע מהם מים הוקשו ונעשו כזרע ושוב אין גדלים על כל מים רק על מי גשמים וכ"פ ר"ח שם וכן הסכימו התוס' והר"ה ורשב"א וריטב"א ותוס' הרא"ש וכן הסכים הר"ש בפ"ב דשביעית וכ"פ רבינו בפירושו הנדפס על ר"ה ולכן פסק כן גם כאן דהלכה כר"ע מחברו.

אבל הראב"ד בהשגותיו על הר"ה שם נראה דמפרש כפי' קמא דרש"י וכ' רדב"ז דגם לפי' קמא דרש"י כיון שסתם לן תנא כריה"ג קי"ל כן וכסתמא דמתני' כאן אך יל"ע כיון דסתמא דגמ' בקדושין ג' א' כר"ע משמע דקי"ל כר"ע אכן מדברי הראב"ד שלא השיג כאן על דברי רבינו אף על גב דדעתו כפי' קמא

בספר משנת יוסף מסוגיא דר"ה הנ"ל, שמבואר שם הטעם דבצלים הסריסים אזלינן בהן לשעבר אם מנע מהם מים ל' יום, שהוא משום שע"ז יצאו מתורת ירקות, שגדלין על מי שנה הבאה לריה"ג, או שגדלין על כל מים לר"ע, ולפי"ד מהר"י קורקוס ל"צ לכ"ז, דלעולם נשארו בתורת ירקות, דכיון שמנע מהם מים הוי כנלקטו, אלא אף לפמש"כ במשנ"י להסביר דברי המהר"י קורקוס לפי שיטת התוס' הנ"ל, דס"ל דהא דאזלינן בירק בתר לקיטה פירושו "נגמר פירי", מ"מ קשה דהרי אף לשיטתם יש בכה"ג משום קדושת שביעית מדרבנן כנ"ל, ומה"ט אין בידי לומר היתר בזה. ע"כ.

כתב הרמב"ם (פ"א מהלכות מע"ש ה"ט), הבצלים הסריסים שמנע מהם מים שלשים יום לפני ראש השנה, ושל בעל שמנע מהם שלש עונות לפני ר"ה מתעשרין לשעבר, מנע מהם פחות מכאן אף על פי שהתחילו ליבש קודם ר"ה מתעשרין להבא.

ובדרך אמונה כתב: מתעשרין לשעבר. כמו המעשרות של שנה שעברה אם מע"ש או מ"ע ויש להסתפק אם דוקא שמנע מהם מים קודם שהגיעו לעונת המעשרות אבל אחר שכבר הגיעו לעוה"מ כבר הוקבע דינם כירק ואינם משתנים עוד או אפי' אחר שהגיעו לעוה"מ מהני מניעת ההשקאה, ואם נימא דמהני אף אחר שהגיעו לעוה"מ יש להסתפק אם דוקא מנע לפני ר"ה אבל אם הגיע לעוה"מ ועבר ר"ה לא מהני שוב מניעת ההשקאה דכיון שנגמרה

שביעית פרק ב

משנת אליעזר

רע"ב

(י) הדלועין שקיימן לזרע, אם
 בקארץ לזרע
 לזריעה, אם הקשו
 קעץ לפני ראש
 השנה ובדקו על ידי
 נקיבה במחט ואם חוזר ונסתם לח הוא ונפסלו מאכל אדם שאינו ראויין לאכילה, מתר

(י) הדלועין שקיימן לזרע, אם
 הקשו לפני ראש השנה
 ונפסלו מאכל אדם, מתר לקיימן
 ונעשו קשין: אסור
 לקיימן בשביעית.
 טפלות טעניות

שדה צופים

משנה דינו, וכעין שכתבנו לעיל ס"ק
 י"ב. ע"כ.

עונות.

על שם עונתה לא יגרע (שמות כא, י) כי
 המים מרביעה לארץ כאיש לאשה.
 (הון עשיר).

משנה י

הדלועין שקיימן לזרע אם הוקשו לפני
 ר"ה ונפסלו מאוכל אדם מותר לקיימו
 בשביעית וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ד מהלכות שמיטה הי"ח),
 הדלועין שקיימן לזרע אם הוקשו
 לפני ר"ה ונפסלו מלאכול אדם מותר
 לקיימן בשביעית שהן מפירות ששית, ואם
 לאו אסורין כספיחי שביעית, וכן הירקות
 כולן שהוקשו לפני ר"ה מותר לקיימן
 בשביעית ואם היו רכים אסור לקיימן
 משום ספיחים, אין מחייבין אותו לשרש
 את הלוף, אלא מניחו בארץ כמות שהוא,
 אם צמח למוצאי שביעית מותר, ואין
 מחייבין אותו לשרש את הקנדס אלא גוזז
 בעלין ואם צמח למוצאי שביעית מותר.

וכתב בדרך אמונה: הדלועין. וה"ה כל
 הירקות כדמסיים רבינו ונקט
 דלועין שדרכן הי' לקיימן לזרע.

דרש"י כנ"ל משמע כד' הרדב"ז וצ"ע ועי'
 בד"א שהבאנו דמרון מספקא לי' אי לפני
 ר"ה דוקא או ל"ד והא דנקט במתני' לפני
 ר"ה משום שביעית נקטי' ולכא' רבינו
 כאן לא הזכיר דיני שביעית ולמה נקט
 לפני ר"ה ומשמע בדבוקא נקטי' וי"ל דלא
 בא אלא לאפוקי שלא הי' הכל בשנה א'
 שא"כ אין נ"מ בזה אבל אה"נ שאם הבאת
 שליש הי' לפני ר"ה אף על גב שמניעת
 המים הי' אחר ר"ח י"ל דמתעשר לשעבר.
 (ביאור ההלכה, מע"ש א, ט).

כתב החזון איש (מעשרות סימן א אות יד)
 וזל: ויש לעי' בהא דתנן בצלים
 הסריסים ופול המצרי שמנע מהם מים
 ל' יום לפני ר"ה מתעשרין לשעבר,
 אי דוקא קדם שהגיעו לעוהמ"ע, אבל
 כשכבר הגיעו לעוהמ"ע הוקבע דינם
 ואינו משתנה כבר, או אפילו אחר
 שהגיעו לעוהמ"ע מהני מניעת ההשקאה,
 וסתירת הדברים משמע אף אחר שהגיעו
 לעוהמ"ע, וכש"כ אי מכאן ולבא נעשה
 זרע לא מסתבר דאיירי דלאחר ג' עונות
 לא הגיע עדיין לעוהמ"ע, ומיהו למאי
 דאמר ר"ה י"ד א' דאתיא כר"ע ולא
 כריה"ג, לכאורה הדבר תלוי בגידול הפרי,
 וכל שהגיע לעוהמ"ע דהוא כבר פרי והיה
 גדל על כל מים, שוב אין מניעת השקאה

שביעית פרק ב

קא

משנת אליעזר

רע"ב

אָסור לְהִימָן לְזֶרַע: בְּשִׁבְעִית. וְאִם לָאוּ, אָסור לְקִימָן בְּשִׁבְעִית
הַתְּמָרוֹת. הֲיֵין קֹדֶם לְקִימָן בְּשִׁבְעִית. הַתְּמָרוֹת שְׂאִימָן קְרוּאִים פְּרוֹת
שְׂבִיעִית. וְאִם לָאוּ שְׂבִיעִית. וְאִם לָאוּ שְׂאִימָן קְרוּאִים פְּרוֹת
וְקִמּוּהוּ נִקְטָס לֹאשׁוֹ וְעֵלְתָּה זֶה תִּמְרָה צִפְרָק לֹלֶגֶת הַגִּזּוֹל (סָפָה לֵג.). פְּרוֹשׁ אֶחָד תְּמָרוֹת פְּעִין
מִשְׁכָּלָה לְחִיָּה בְּשָׂדֶה. הַתְּמָרוֹת שְׁלֵהֶם הִצִּיץ שְׁלָהֶן קֹדֶם שֶׁנִּפְתַּח דּוּמָה לְתִמְרָה. פְּרוֹשׁ

שדה צופים

בו לא משום ספיחין ולא משום קדו"ש
דכיון שנפסלו מאוכל אדם לא חשיב תו
כניסתן לשביעית שאין כניסה זו דרך
גידול והוי כנלקטו בששית.

בשביעית. ומ"מ התמרות שלו אסורות
דהיינו הציץ קודם שיפתח
דומה לתמרה וי"א תמרות כעין לולבי
גפנים שהן ראוין לאכילה אף משהוקשו.

ואם לאו אסורין כספיחי שביעית. איסור
ספיחין ממש אין כאן אם איסור
ספיחין חל בשעת לקיטה ואפי' אם חל
מיד בכניסתן לשביעית מ"מ לא נאסר לו
בשביל זה להשאירן בגינה עד שיוקשו
ורבנו בפי"מ כתב משום דהוי כסחורה
אם משאירן לזרע ואפי' אין משאירן לזרע
יש כאן מראית העין שיאמרו שמניחין
לזרע.

וכן הירקות כולן כו'. ירק ששית הנכנס
לשביעית אם לא הוקשו ונפסלו
מאכילת אדם יש לו קדו"ש ואסור מה"ת
בדברים האסורים בפירות שביעית
ואסורים מדבריהם מדין ספיחין ואסור
להניחין ולקיימן אלא חייב לשרש אחריהן
ואם נפסלו מאכילת אדם קודם ר"ה
אין בהן קדו"ש ואין בהן איסור ספיחין
ומותר לקיימן וזהו שכתב רבינו ואם היו
רכים אסור לקיימן משום ספיחין היינו

אם הוקשו לפני ר"ה. נעשו כזרע וכמיני
קטניות שהולכין בהן אחר הבאת
שליש וכאן לא סגי במנע מהן מים כנ"ל
הי"ז ובעי דוקא שהוקשו ונפסלו מאכילת
אדם וסימן לידע אם הוקשו אם לאו
עוקצו במחט אם מתאחה הנקב ונסתם
נראה שעדיין הוא לח ואסור ואם אין הנקב
נסתם הדבר מוכיח שכבר הוקשו ומותר.

ונפסלו מלאכול לאדם. אבל ראוין
למאכל בהמה ולכן עדיין שייך
בהן איסור ספיחין אם הוא של שביעית
וכי"ז הדלועין עצמן אבל הזרע עצמו אין
שביעית נוהג בו [ואם נפסלו גם ממאכל
בהמה ואין ראוין אפי' ע"י הדחק פקעה
מהן קדושת שביעית לגמרי כדלקמן
פ"ה הכ"ב כ"ג] ואין להקשות לפי מה
שנתבאר בהי"ב סקפ"ה שאם לא צמח
כלל בשביעית כגון שנגמר לגמרי בששית
גם לדעת רבינו אין בו איסור ספיחין וא"כ
ל"ל נפסלו כל שיבש ולא צמח סגי די"ל
דחד שיעורא הוא וכל זמן שלחותן קיימת
הן צומחין [חוץ מלוף ובצלים הקיצונים
שנגמרין והנם לחים כדבסמוך הי"ט].

ומותר לקיימן בשביעית. שהספיחין
מצוה לעוקרן בשביעית ואסור
לקיימן ולהניחן אלא חייב לעוקרן ולשרש
אחריהן אבל כאן הולכין אחר שליש ואין

אחר, העליון אחר, **שְׁלָהֶם, אֲסוּרוֹת בְּשִׁבְעִית.** לולצי נְפִיס: מְרִבִּיזִין
 שְׁהֶקְשׁוּ הַדְּלוּעִים **וּמְרִבִּיזִין בְּעֶפֶר לָבֵן, דְּבָרֵי רַבִּי** בְּעֶפֶר לָבֵן. קְלוּמֵר
 רִאיוֹנִים לֹאכִילָה, **שְׁמַעוֹן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב,** מִשְׁקִים שְׂדֵה לָבֵן. וְכֵן
 אֲסוּרוֹת בְּשִׁבְעִית **לָבֵן שְׁמַעוֹן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב,** הִלָּכָה שְׁמַשְׁקִים שְׂדֵה
 לֹאכֵל שְׂדֵה בְּקִדְשָׁת לָבֵן עֶרֶב שְׁבִיעִית כְּדִי
 שְׁבִיעִית. **וּמְרִבִּיזִין לְהִשְׁקוֹת מִשְׁקִין בְּעֶפֶר** שְׁיֵאלוּ יִרְקוֹת בְּשִׁבְעִית, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שְׁמַשְׁקִים
 לָבֵן שְׂדֵה לָבֵן שְׁזוֹרְעִין בּוֹ תְּבוּאָה כְּדִי
 שְׁיֵצֵא יִרְקוֹת לְשָׁנָה הַבָּאָה, דְּבָרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹסֵר. מְמַרְסִין

שדה צופים

בשביעית שהן מפירות ששית, ואם לא
 אסורין כספחית שביעית ע"ש, והא הכא
 שמקיימן לזרע אלמא דספחית אסורין
 אף בהנאה, מיהו יש לעיין דהא הכא
 אסור מדאורייתא לזרוע כיון דספחית
 אסורין רק מדרבנן ופירות שביעית אסור
 לזורען דמפסידן, וכמו שכתב הרמב"ם
 ז"ל (פ"ד משמיטה ה"ה) ספחית של שביעית
 שיצאו למוצאי שביעית אסורין באכילה
 ואין תולשין אותן ביד משום הפסד,
 ע"כ נראה דאין כוונת הרמב"ם ז"ל
 כאן דהאיסור הוא משום ספחית אלא
 שהן כספחית שביעית שאסורין באכילה
 מדרבנן ולזורען מן התורה.

עוד כתב שם הרמב"ם ז"ל וכן הירקות
 כולן שהוקשו לפני ר"ה מותר
 לקיימן בשביעית, ואם היו רכים אסור
 לקיימן משום ספחית, וכתב שם הכ"מ
 וזה שכתב רבינו אסור לקיימן משום
 ספחית כלומר שאעפ"י שהיה ראוי
 לומר שמותר לקיימן כמו שמותר לקיים
 הספחית, אסור לקיימן מפני מראית
 העין ע"ש, ואפשר דכוונת הכ"מ הוא
 משום דספחית אסורין רק באכילה ומותר
 לקיימן לשאר הנאות, ורק בזה אסור
 מפני מראית העין.

שאסורין כספחית וממילא אסור לקיימן
 ולפ"ד הר"ש לעיל בה"ב סקפ"ה דששית
 הנכנס לשביעית אין בו איסור ספחית כל
 הנידון רק לענין קדו"ש.

ואם היו רכים. ר"ל שלא הוקשו עדיין
 כל זמן גידולן עד שהוקשו לפני
 ר"ה ונפסלו אסור לקיימן וחייב לעוקרן
 כמו כל ספחית וכנ"ל ודוקא במקום
 שאסורין משום ספחית חייב לעוקרן אבל
 אם עלו בששית בד' שדות מאליהן מותר
 לקיימן וכ"ז לדעת רבינו אבל לדעת
 הר"ש שאין איסור ספחית בירק הנכנס
 מששית לשביעית אין חיוב אלא כשכבר
 נגמר והולך ומתקשה ונראה כמשמרו
 ואין מפקירו אבל כשהולך וגדל ועדיין לא
 נגמר כל צרכו אין חיוב לעקרו שאין כאן
 מראית העין שהרי עדיין לא הגיע זמן
 ללקטו ואם כבר נגמר ומתחיל להתקשות
 אסור לקיימו אף אם צמח מאליו בד'
 שדות שאין בו ספחית ורק בלוף הקילו
 בו חכמים כדבסמוך.

עיין מקדש דוד (שביעית סימן כח) וז"ל: הנה
 כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ד משמיטה ה"ח)
 הדלועין שקיימן לזרע אם הוקשו לפני
 ר"ה ונפסלו מלאכול אדם מותר לקיימן

שביעית פרק ב

קג

משנת אליעזר

רע"ב

אָמַר. מִמָּרְסִין בָּאָרוּ בַשְּׁבִיעִית. בָּאָרוּ מִשְׁקִיו בְּהֶרְבֵּה
מִים (מלא"ש) בְּשָׂדֶה אָרוּ אֶפְלוּ בַשְּׁבִיעִית,
דְּצָרִיד מִים רַבִּים, וְאִם לֹא יִשְׁקֶהוּ יִפְסַד,
וְדוֹקָא שִׁישׁ בּוּ אָרוּ, אוּ מִסְפִּיחִים אוּ מִלְפָּנֵי
רֹאשׁ הַשָּׁנָה, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֲבָל אֵין
מִכְסָּחִין אֵין קוֹטְמִין הָעֲלִין מִהַשְׁבֵּלֶת שֶׁל
הָאוֹרוּ לְהַשְׁבִּיחָהּ: מִכְסָּחִין:
אֲבָל מִשְׁקִין טָפֵר הָאָרוּ וּמַעֲרִצִין אוֹמוֹ
צְמִים, כְּמוֹ נֶחֱנוּ לְמַמְרָס צִיּוֹמָא [פֶּרֶק ד' מִשְׁנָה
ג']: אֲבָל לֹא מִכְסָּחִין. שְׁאֵין מוֹתִים הָעֲלִין
שֶׁל הָאָרוּ, תְּרַגּוּס לֹא תִזְמַר לֹא תִכְסַּח. וְהִלָּכָה
כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן:

שדה צופים

כתב הרמב"ם (פ"א מהלכות שמיטה ה"טו),
ומותר למרס באורז בשביעית אבל
לא יכסח.

וביאר בדרך אמונה: ומותר למרס באורז
בשביעית. שמשקין עפר האורז
ומערבבין המים בעפר שכן דרך לעשות
באורז ואם לא יעשה כן יפסד האורז אף
על פי שהקרקע לא יפסד מותר כנ"ל
סקפ"ה ומ"מ לא הותר אלא בזמן ובמקום
שהוא נחוץ לכך אבל אפשר שיש אורז
שגדל במי גשמים לבד אלא שבזמן שהוא
צמא ואינו שותה הוא נפסד יותר משאר
מין ומותר אף למרס ומיירי במקום
שאין בו איסור ספיחין כגון בד' שדות
המבואר לקמן בפ"ד ה"ד או במקומות
שכבשו עולי מצרים ולא עולי בבל שאין
בו משום ספיחין כמ"ש שם הכ"ז א"נ
ביוצאין משביעית לשמינית ואין חייב
לעוקרן כדין ספיחין הרכין כיון שהולכין
בהן אחר גמר פרי כמ"ש שם הי"א וגמרן
יהי בשמינית וצ"ע ולפ"ד הר"ש והרמב"ן
שאם השרישו לפני ר"ה של שביעית אין
בהן משום ספיחין [וקי"ל כן כמו שיתבאר
שם בהי"א י"ב] מיירי בכה"ג שאם אסורין
משום ספיחין אין שום היתר להשקותן.

אך מדברי התוס' תענית (ו': ד"ה עד מתי)
מוכח להדיא דספיחין אסורין אף
בהנאה, שכתבו על הא דאמרינן דנהנין
ושורפין בתבן ובקש של שביעית עד
שתרד רביעה שניה, דהוא כמ"ד ספיחין
מותרין ע"ש, ומוכח דמאן דאסר ספיחין
אסורין אף בהנאה, וכן מוכח מהירושלמי
(שביעית פ"ט ה"ה) דאבעי לן תבן של שביעית
מהו שיהא אסור משום ספיחין ע"ש, ואף
דתבן ל"ש אכילה כי אם הנאה. ע"כ.

עיין שו"ת מהרי"ט (חלק א סימן פג).

ממרסין באורז.

שמעתי כי האורז ממשיכים אליו כל כך
מים עד שנשקע כלו בו, וה"ט
דקתני ביה ממרסין. (הן עשיר)

אבל אין מכסחין.

אף על פי שהתירו בו למרס כשאר
השנים הרמב"ם, ובזה תיבת אבל
מדוייק. (שם).

שדה צופים

בחולין שם דדלעת כשיבש עץ בעלמא הוא, וכתב רש"י ז"ל דדלעת שיבש אינו עומד למאכל אלא לעץ דלעת לעשות ממנו כלי ע"ש, וכיון דאין עומדין לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה מותר לזורען כמו זרעוני גנה שאין נאכלין, כיון דאין עומדין לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה מותר לזורען, וזה שכתב הרמב"ם ז"ל הטעם מפני שהן פירות ששית הוא משום שכתב שם וכן הירקות כולן שהוקשו לפני ר"ה מותר לקיימן בשביעית, והוא מהתוספתא, ושאר ירקות ראויין לאכילה כשהן יבשין כדאמרינן בחולין שם, וע"כ משום דחשיבי כפירות ששית דכיון שיבשו הוי כלקיסה, וזה דאמרינן במתני' בדלועין שהוקשו לפני ר"ה ונפסלו מאוכל אדם, אין זה הטעם משום דנפסלו מאוכל אדם רק הוי סימנא בעלמא בדלועין דכל שיבשו כ"כ שנפסלו מאוכל הוי כתלוש.

והנה זה דפשיטא ליה להרמב"ם ז"ל דכשיבש חשיב כמו לקיסה לשביעית, ואף דבחולין שם מפלגין בין טומאת אוכלין דיבש חשיב כתלוש ובין לענין שבת דהתולש מהן בשבת חייב חטאת, דלענין שבת לא חשיב להו כתלושין, הוא משום דאמרינן בירושלמי שהביא הר"ש ז"ל (פ"ה מ"ג) על מתני' דלוף שעבר עליו שביעית ר' אליעזר אומר אם לקטו העניים את עליו לקטו כו', דמירי שנטעו בששית ועשה ביצה לפני שביעית ודיכנן בשביעית, ומספקא ליה אי דיכון כעיקור דאי דיכון כעיקור חשיב פירות שביעית דהוי כנלקטו בשביעית, ואי אין דיכון כעיקור הוא לבעה"ב כיון דלקטו

אבל לא יכסח. שאין חותכין עלין של האורז ולא לנכשו שאין בזה פסידא גמורה אלא הרוחה ולא התירו.

הנה הטעם דאם הוקשו לפני ר"ה מותרין, יש לומר בזה ב' טעמים, דהנה אמרינן בחולין (קכ"ז ב) תאנים שצמקו באביהן מטמאין טומאת אוכלין דכתלושין דמי, לימא מסייע ליה ירקות שצמקו באביהן כגון הכרוב והדלעת אין מטמאין טומאת אוכלין, קצצן ויבשן טמאין טומאת אוכלין, קצצן ויבשן ס"ד עץ בעלמא הוא, ואמר ר"י בעל מנת ליבשן, טעמא דכרוב ודלעת הוא כיון דיבשו לאו בני אכילה נינהו הא שאר פירות מטמאין כו', משום כיון שיבשו חשיבי כתלושין ע"ש.

והנה לפי זה בירק אף דאזלינן בתר לקיסה ולפמ"ש הרמב"ם ז"ל (פ"א ממעשר שני ה"ד) הוא לקיסה ממש ולא גמר פרי מכל מקום כיון שהוקשו לפני ר"ה כיון שיבשו קודם חשיבי כתלושין לפני ר"ה ואזלינן בתר שנה העברה, וכן נראה דעת הרמב"ם ז"ל שכתב (פ"ד משמיטה ה"ח) הדלועין שמקיימן לזרע אם הוקשו לפני ר"ה ונפסלו מלאכול לאדם מותר לקיימן בשביעית שהן מפירות ששית ע"ש, היינו דההיתר הוא משום דחשיבי פירות ששית.

אך הר"ש ז"ל הביא שם מהירושלמי למה לי הוקשו אפילו לא הוקשו, מכיון שהוקשו נעשית כשאר זרעוני גנה שאין נאכלין ע"ש, אלמא דההיתר הוא משום דנעשין כשאר זרעוני גנה שאין נאכלין, ונראה דהטעם הוא כדאמרינן

שביעית פרק ב

קה

שדה צופים

שתוחב בו מחט מעט, ומוציאה מאותו עבר שנתחבה בו, ורואה אם הנקב חוזר ומתמלא אחר שהוציאה, לח הוא, ואם לאו, כבר כלתה לחה שלו ונתייבש. דוגמתו מצאנו בירושלמי ספ"ב דשביעית לענין דלועין אם הוקשו בשביעית, כיצד בודקו, עוקצו אם מתאחה [אסור] ע"ש. וזה דבר קל, אינו גורם חסרון באתרוג אפילו משהו, משא"כ בהעברת חוט מעבר אל עבר. ע"כ. וע"ע בשו"ת להורות נתן (חלק ח סימן נ).

וראה עוד בשו"ת דובב מישרים (חלק ד ליקוטי תשובות וראה והערות חלק א) וז"ל: אופן בדיקת אתרוג שהוא ספק יבש, שביעית פ"ב מ"י הדלועין שקיימן לזרע אם הקשו וכו' מותר לקיימן בשביעית. ובפ"י הרע"ב שנתייבשו עיין שם. ובירושלמי, מובא בתוי"ט שם דבודק במחט אם מתאחה נקב לח הוא ואסור וכו' עיין שם. ועפ"ז יש לצדד להקל לענין אתרוג שיש ספק אם הוא יבש דמבואר בשו"ע [או"ח] סי' תרמ"ח [ס"א] דצריך בדיקת מחט ובו חוט, והבדיקה הלזו היא קשה כמובן לבל יהיה נקב מפולש, ועיין בט"ז שם [סק"א]. אולם להנ"ל דסגי בבדיקת מחט בנקב כל שהו ואם מתאחה בודאי לח הוא. ע"כ.

בשמינית דבירק אזלינן בתר לקיטה ע"ש, ודיכון היינו שדרך העלין במקום חיבורן כמו שכתב הר"ש ז"ל, ופ"י הפ"מ שם שדיכנו שכפל העלין למטה שלא יתגדלו יותר ע"ש, וס"ל להרמב"ם ז"ל כיון דמספקא לן אי דיכון כעיקור כיון דאינו יכול ליגדל עוד, אם כן היכא דיבשו לגמרי ודאי הוי כעיקור. (מקדש דוד, חנטה לקיטה והבאת שליש, סימן יז).

עיין בטור אורח חיים (סימן תרמח) לגבי יבשות אתרוג, שכותב: שיעור היבשות פירש הראב"ד הוא כשתכלה הליחה ואינו מוציא שום ליחה כי הליחה לפרי כמו הדם לבשר החי שכל זמן שהוא לח יוציא ליחה או מדוחק הסכין או מסחיטתו אבל לאחר שישב לא יוציא ליחה אלא שהבדיקה שלו קשה לפי שאי אפשר לסוחטו או לחותכו אבל כיון שנקב שאין בו חסרון כשר יכול להעביר בו מחט או חוט ואם יש בו ליחה יראה בחוט. ע"כ.

וע"ז כתב היעב"ץ במור וקציעה, וז"ל: להעביר בו מחט כו'. לענ"ד בדיקה זו קשה היא, וכמעט אי אפשר שלא יעשה בו חסרון כל שהוא, והרי הוא פוסלו בכך. אבל יש לנו קלה מזו, והיא

שביעית פרק ג

משנת אליעזר

רע"ב

(א) מאימתי	פרק ג	(א) מאימתי
מוציאין זבלים	(א) מאימתי מוציאין זבלים	לאשפתות מקום
כנוס הזבל בשדה,	לאשפתות. משיפסקו	שיהא מוכן לזבל
השדה בשמינית	ועושה שם חשפה גדולה עד שהוא מפזרו בשדה	עבודה, לעדר את השדה כדי שלא
	לזבל: משיפסקו עובדי עברה. לעדר את	

שדה צומים

פרק ג

משנה א

מאימתי מוציאין זבלים לאשפתות וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ב מהלכות שמיטה ה"א),

לא יוציא אדם זבלים מחצירו

ויתן בתוך שדהו בשביעית מפני שנראה

כמזבל שדהו שתהיה יפה לזריעה, ואם

הוציא והעמיד ממנו אשפה מותר, ולא

יעשה אשפה בתוך שדהו עד שיעבור

זמן שמזבלין בו לעבודת הארץ והוא

משיקשור המתוק, ולא יעשה אשפה

פחותה ממאה וחמשים סאה של זבל כדי

שתהיה ניכרת שהיא אשפה ואם ירצה

להוסיף מוסיף, היה לו דבר מועט מוסיף

עליו והולך ולא יעשה בכל בית סאה יתר

משלש אשפתות.

ובדרך אמונה כתב: לא יוציא אדם

זבלים מחצירו. אבל על פתח

חצירו מותר לו לעשות אשפה אף על פי

שעדיין לא עבר זמן שמזבלין בו לעבודת

הארץ שלא אסרו חכמים אלא את ההנחה

בשדה.

מחצירו. וכן אם הוציאו לרה"ר להיות

נישוף ברגלי אדם וברגלי

בהמה לא יכניסנו לשדהו בשביעית אלא

באופנים שכתב רבינו כאן.

בשביעית. אבל בתוספת שביעית מותר

לעשות ג' אשפתות לבית

סאה אף על פי שעדיין לא עבר זמן

שמזבלין בו לעבודת הארץ ואפי' בזמן

הבית שנהג תוספת שביעית. ומותר

לסייע לגוי להוציא אפי' בשביעית ולא

עבר הזמן שמזבלין ובלבד שלא יפרוק

את המשפלות דהוי מזבל ממש וכן מותר

למכור ולהוציא עם החשוד בתוספת

שביעית.

והעמיד ממנה אשפה מותר. ונראה

דאשפה היתה ידועה אפנה

ואינו רשאי לפזרה ולרדדה יותר מהרגיל

דאל"כ יוכל לפזר ע"פ כל השדה.

עד שיעבור זמן שמזבלין בו. עובדי

עבודה והם הרשעים שעובדים

בשביעית או הגוים כדי שלא יחשדוהו

שמוציאו לזבל בו השדה, ואז מותר ואפי'

אם יש לו בית השלחין בשדהו שהדרך

לעבוד שם כל השנה מותר.

והוא משיקשור המתוק. מתוק הוא מין

ירק מר ונקרא מתוק ע"ד סגי נהור

וי"א שהן דלועין מרים ונקרא פקועות

שדה וכשמתייבש צמח זה אז זה הזמן

שפוסקים עובדי עבודה וי"מ מתוק הוא

לחלוחית הקרקע ונקרא מתוק ע"ש (איוב

כא) מתקן לו רגבי נחל שנותן מיתקן

שביעית פרק ג

קו

משנת אליעזר

רע"ב

הָאֵלֶּךְ בְּשָׁנָה הַשְּׁבִיעִית, עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. יֹאמְרוּ לְזַבֵּל שְׂדֵהוּ וְקִדְּםָה שְׁיִפְסְקוּ עוֹבְדֵי רַבִּי יְהוּדָה אֹמְרֵי, מְשִׁיבֵשׁ גַּם הוּא מְעוֹבְדֵי יֹאמְרוּ מְעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה הוּא וְלִזְבֹּל שְׂדֵהוּ הוּא מוֹזִיא. וְיֵשׁ סְפָרִים שֶׁכְּמוֹנֵי צָהָס עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה, וְהֵיאָה הֵיאָה: מְשִׁיבֵשׁ הַמֶּתוּק. מְשִׁיבֵשׁ יֵצֵא הַזֶּבֶל מִתִּיקָה לְפָרִי, וְלֹא יֵהָא רָאוּי לְזַבֵּל עַד

שדה צופים

השיעור בכל אשפה ואין רשאי לעשות אשפה שני' עד שיתמלא כשיעור בראשונה.

יתר משלש אשפות. שנראה כמזבל כיון שכולו מלא בהרבה אשפות אבל אם שדה גדולה מותר לו לעשות בכל בית סאה ג' אשפות כדבסמוך ה"ב ובית סאה הוא חמשים אמה על חמשים אמה.

משיפסקו עובדי עבודה.

פי' רבנו נתן אין זה בשנה הששית לפי שאין חורשין בה ולא מזבלין את הפירות מן העצרת כאמרם ובשדה האילן עד העצרת כ"ש בשביעית אלא אמרו מאימתי מוציאין זבלים היא בשנה השמינית לפי שפירות האילן עדיין הן הפקר כדין שביעית ולא יותרו וגם לא יותר לעבד את האילנות אלא מחצי שבט של שמינית כמו שאמרו (בת"כ) פירות האילן אסורין לכנוס עד ט"ו בשבט והיו הצנועין נמנעין מלהוציא את הזבל מתחת בהמותיהן לאשפות בתחלת שנה שמינית כ"ז שהעבריינים מזבלין באסור עכ"ל.

והיינו משום דמפרש דהזבלים האלו מוציאין לאשפות לזבל בהן

לשדה וי"א שהוא הזבל שממתק את הפירות וכשמתחיל להתייבש מתעבה ומתקשר ושוב אין ראוי לזבל בו השנה עד שיחזור ויתלחלח בימות הגשמים ואמרו בירושלמי מכיון שנקשר בו קשר העליון מיד הוא יבש.

ולא יעשה אשפה פחותה כו'. היינו באין דעתו להוסיף עד השיעור אבל אם דעתו להוסיף מותר כדבסמוך.

כדי שתהא ניכרת שהיא אשפה. שהי' דרכן ליתן בכל אשפה עשר סלים גדולים של זבל של חצי כור בכל א' שהן ק"ג סאה.

ואם ירצה להוסיף יוסיף. היינו שיוסיף יותר מק"ג סאה לאשפה אפי' מאה סאה בין שמוסיף על כולן ובין שמוסיף על א' מהן.

הי' לו דבר מועט. זבל מועט בתוך ביתו מותר להוציאו ומוסיף עליו כל פעם והולך ובלבד שדעתו להוסיף עד השיעור ולא חיישי' שמא לא יהי' לו אח"כ להוסיף ולא חיישי' למראית העין שיאמרו שמוציא לזבל שדהו דסלו ומגרפו מוכיחין עליו שעושה אשפה אבל לא יעשה כן יותר מג' מקומות בבית סאה.

ולא יעשה בכל בית סאה יותר משלש אשפות. אפי' אם לא יוסיף על

משנת אליעזר

רע"ב

שִׁיתְלַחְלַח, דִּנְכָּר הַמָּתוּק. רַבִּי יוֹסִי אָמַר, שְׁנוֹן מִמִּיקָה לִפְרוֹת:
 שְׁאִינוּ מִשְׁאִירָן לְזָבֵל מוֹשִׁיקֶשֶׁר. כָּשֶׁמֶחֱחִיל
 רַק לְאוֹצָר, רַבִּי מוֹשִׁיקֶשֶׁר:
 יוֹסִי אָמַר מוֹשִׁיקֶשֶׁר שִׁיעֲשׂוּ בְּזָבֵל
 קְשָׁרִים עַל יְדֵי יֶבֶשׁ וְקָרוֹבִים דְּבָרֵיהֶם
 לְהִיּוֹת שְׁוִים. וּבִירוּשָׁלַיִם מִפְּרֵשׁ מוֹשִׁיבֵשׁ
 הַמָּתוּק שְׁנִיתִיבְשׁוּ הַסְּדָקִים שֶׁבִּקְרָעוֹ:
 קְשָׁרִים, וְקָרוֹבִים דְּבָרֵיהֶם לְהִיּוֹת שְׁוִים. וּבִירוּשָׁלַיִם
 מִפְּרֵשׁ מוֹשִׁיבֵשׁ הַמָּתוּק סְדָקִין שֶׁצִּנְקָעָה כָּשֶׁמֶחֱחִיל
 יוֹרֵד מִתְמַלֵּאִים מִיָּם וְלֵאִנֶּס מִתְנַשֵּׂאִים אֶלָּא
 לְאִמֵּר וְעַן, וְנִקְרָאִים מָתוּק עַל גֵּם מָקוֹן לוֹ
 רַגְבִּי נָחַל (אִיּוֹז כ"א):

שדה צופים

אבל בפ' רבינו נתן כאן לכא' מבואר להדיא דדעתו דאסור, ובחזו"א הקשה ממ"ש ביר' פ"ו ה"ב גבי עושין בתלוש בסוריא אבל לא במחובר אם בפירות שביעית שיצאו למו"ש לחרוש מותר ולקצור אסור בתמי' אלמא דמותר עבודה במו"ש אפי' בפירות הקדושין בקדו"ש וי"ל דסוגיית היר' כר' ישמעאל דלא דריש לקציר של שביעית היוצא למו"ש אבל ת"ק דר"ש כר"ע דדריש דגם במו"ש אסור ולפ"ז י"ל דהתו"כ דקאמר דמשיצא שביעית מותר הוא כר' ישמעאל ור"ש נמי כר' ישמעאל ס"ל ולפ' רבינו נתן הנ"ל מתנ' דמאימתי מוציאין זבלים כת"ק דר"ש אתיא וכו"ע ולפ"ז למאי דקי"ל כר' ישמעאל כמבואר במו"ק ד' א' ליתא להלכה לכולה מתנ' דמאימתי מוציאין זבלים לאשפתות ולפ"ז להלכה מודה רבינו נתן לדינא דאחר שביעית מותר לעשות כל עבודת קרקע וכדא' בתו"כ אמנם באמת רבינו נתן הביא התו"כ הזה שהר"ש הביאו להיתר הביאו הוא לאיסור וכנראה שהוא מפרש בתו"כ דהא דקאמר כיון שיצאת שביעית אף על פי שפירותיה שמיטה מותר אתה לעשות מלאכה בגופו של אילן היינו מלאכה כזו

השדה וקשיא ליה איזה שדה רוצים לזבל אבל בשביעית הרי אסור לזבל בשביעית ואם בערב שביעית ורוצה לזבל פירות ששית הרי אסור ג"כ משום תוס' שביעית ולכן פ"י שרוצה לזבל פירות שמינית וס"ל כדעת התוס' בר"ה י"ב ב' ד"ה מנהג שאסור במוצאי שביעית לעבוד באילנות שיש בהן קדו"ש ולכן אסורו גם כאן להוציא הזבלים כ"ז שהעבריינים עדיין מזבלין בפירות שיש בהן קדו"ש אף על גב שהוא דעתו לזבל בהן פירות שמינית ממש מ"מ אסור משום מראית העין מיהו הר"ש בפ"ב מ"ה הביא מתו"כ שבת שבתון יה' לארץ כיון שיצאת שביעית אף על פי שפירותי' שמיטה מותר אתה לעשות מלאכה בגופו של אילן אבל פירותיו אסורין עד ט"ו בשבט [וכן הוכיח בתו"י ר"ה ט' א' משם כפירש"י שם ע"ש].

מיהו משמע שם בר"ש דרק ר"ש קאמר לה אבל לרבנן באמת אסורין וכ"כ בהדיא בסוף המשנה שם אבל בחזו"א שביעית סי' י"ז סק"ב דעתו שאין כונת הר"ש לזה וגם בדברי התו"ר ר"ה י"ב ב' דעתו שם סק"ג שאין כוונתו לזה ע"ש.

שדה צופים

שתשלש (צ"ל שתשלם. המג"י) אותה שדה וזהו תוס' שביעית בסופה עכ"ל וכ"כ הר"ן שם ותוס' הרא"ש י"ב א' מיהו אכתי י"ל דכ"ז אליבא דר"ע אבל למאי דקי"ל כר' ישמעאל ליתא לתוס' שביעית בעבודה בסופה וכנ"ל ובהשגות הראב"ד על הר"ז ב"ה שם כתב שהמפרש שיש לשביעית תוס' מאחריה תימה הוא שאין לשביעית תוס' מאחריה וקציר של שביעית היוצא למו"ש שהוא אסור לאו תוספת הוא אלא מפני שנידון אחר שליש ושביעית ממש היא וכל הנוטה מזה תועה הוא עכ"ל וכ"נ דעת המאירי שם ובמכות ח' ב' ובאוי"ז ח"ב י"ד הלכות ערב שבת. (ביאור ההלכה).

הנה בשו"ע או"ח (סי' רמד ס"א) כתב, לפיכך הפוסק עם הא"י לבנות לו חצירו או כותלו אם היתה המלאכה במדינה או בתוך התחום אסור לו להניחה לעשות לו מלאכה בשבת מפני הרואים שאינם יודעים שפסק,

ועי"ז כתב הרמ"א: ואפי' אם דר בין העובדי כוכבים יש לחוש לאורחים הבאים שם או לבני ביתו שיחדו אותו.

והקשה המג"א (שם סק"י) מדברי הירושלמי כאן (שהביא התו"ט במשנתיו) דלא חיישינן לעוברים ושבים מפני מראית העין אלא רק לבני עירו. וכתב המג"א וצ"ל דבשביעית הקילו.

והטעם דבשביעית הקילו מבואר בשו"ת נוב"י (קמא או"ח סי' י"ב) וז"ל: והנה ההכרח לומר הטעם שהקילו בשביעית היינו משום דאין איסורו חמיר כמו איסור

שאינה תועלת לפירות אלו שיש עליהן קדו"ש אבל מה שתועלת לפירות אלו אסור וזהו מה שמסיים אבל פירותיו אסורין עד ט"ו בשבט היינו שאסור לעשות מלאכה מה שמועיל לפירות אלו כיון שפירותיו שחנטו עד ט"ו בשבט אסורין.

עי"ל דדעת הר"ש דס"ל דחכמים לא נחלקו על ר"ש ור"ש בא לאשמעי' הלכה אחרת וגם חכמים לא נחלקו עליו בזה וכ"נ מפ"י הר"י בן מ"צ שם ובה נחא דפריך היר"ו בפשיטות לחרוש מותר ולקצור אסור ולכן ג"כ הוכרח הר"ש בפ"ק מ"ד לפרש קציר של שביעית שיוצא למו"ש היינו שחייב בביעור דלא מצי לפרש שיש בזה איסור עבודה דלשיטתו אין שום איסור עבודה גם אם הוא לצורך הפירות דליכא מאן דפליג אר"ש בהא [אבל הר"ש בפ"ב מ"ה בסוף המשנה כתב דפליגי ע"ש] וכ"נ מדברי רש"י ב"ה ט' א' שפי' דהכונה שנוהג בה מנהג שביעית [וכ"כ במכות ח' ב' ע"ש] וע"ש בתוס' אבל הרשב"א כ' ב"ה שם דה"ק רחמנא בקציר היוצא משביעית לשמינית שבות בו ולא תעשה מלאכה בשדה בשבילו שלא תעדור ולא תנכש בשדה מחמתו וזהו תוספת שביעית בסופו משמע בהדיא דאסור לעשות מלאכה באילן מה שהוא לטובת הפירות וזה דלא כמש"כ מרן בכונת התוס' דדוקא בקצירה כדרך הקוצרין אסור דכאן כ' הרשב"א בהדיא דאסור עידור וניכוש וכ"כ הריטב"א שם דהכא לא הוצרכו לאסור הפירות אלא לאסור כל עבודה בשדה שיש בה באותו קציר במו"ש עד

שדה צומים

אבל כשהם מרוח א' חזי ליה ולא חיישי' לחשד דעלמא שיסברו שהבית חלוק מתוכו ויאמרו שהם שני בתים דאנשים נכרים אין מצוים ברחובות בלילה.

וכתב החכמ"ש שם, דלכא' לפמש"כ המג"א בס' רמ"ד דגבי שביעית הקילו וביאר הנוב"י דהיינו משום דאיסור שביעית קיל מאיסור שבת א"כ ודאי הדלקת נר חנוכה קיל משביעית ולמה הוצרך לטעם דאין נכרים מצויין ברחוב בלילה וא"כ לכא' צ"ל דהטעם דהקילו בשביעית משום דהוי לזמן ארוך ובחנוכה דהוי זמן קצר היה לנו לחוש לחשד האורחין ולכן הוצרך לטעם שאינם מצויים ברחוב בלילה.

עיין שו"ת הרי בשמים (מהדורא תניינא סימן קפו) שכותב בתו"ד: הנה הלכה פסוקה היא בטוש"ע א"ח סי' רמ"ד כהר"י בתוס' שבת י"ז: ובע"ז כ"א: שאוסר בנין בית ע"י נכרי בקבלנות ובשו"ת נוב"י מהדו"ק חא"ח סי' י"ב כ' להתיר אם מנהג רוב העיר בקבלנות כמו במרחץ ותנור דקיי"ל בס' רמ"ג דאסור ומ"מ אם דרך רוב אנשי אותו המקום ליתן באריסות מותר וה"ה גבי בנין בית אפס דכ' שם דבבנין בית בשבת איכא חשש שיבואו אורחים שלא ידעו דמנהג העיר הוא בקבולת ויאמרו שכירי יום ניהו ומסיק עפ"י דעכ"פ בכה"מ שרי בכה"ג בקבולת דכיון דקיל ל"ח לאורחים דחשש רחוק הוא וכמ"ש במג"א שם סק"ו מהירושלמי דפ"ג דשביעית דקא' דלהכי מותר הוצאת זבלים לאשפתות משיפסוק עוברי עבירה ול"ח לאורח שיחשוד אותו שמוציא לבית

שבת ויו"ט. והנוב"י לומד מזה לדיני מראית עין באיסורי חוה"מ, וז"ל: ומעתה אני אומר דחוה"מ רוב הפוסקים הסכימו שאין איסור מלאכתו כלל מדאורייתא רק עיקרו מדרבנן וקראי אסמכתא בעלמא ניהו ואפילו להני פוסקים דס"ל שמלאכתו מדאורייתא מ"מ רוב הלימודים שמביאים התנאים הוא רק ק"ו או עשה דחג המצות תשמור רק דעת יחיד שהביא ל"ת דכל מלאכת עבודה לא תעשו וזה ודאי אסמכתא בעלמא ולא מצינו בשום מקום שיהיה חייב מלקות על מלאכת חוה"מ וא"כ נלע"ד שאין להחמיר בו יותר מבשביעית ואם לא חששו בשביעית למראית עין של אורחים רק לבני עירו גם בחוה"מ אין לחוש למראית עין של אורחים, ע"כ. ועיין מש"כ בזה החכמת שלמה על שו"ע או"ח (שם).

ובחכמת שלמה (שם) הביא מהישועות יעקב שביאר דגבי שבת החמירו משום מראית עין שכן הוי רק לזמן קצר משא"כ שביעית דהוא איסור שנה שלימה הקילו ולא אסרו בזה משום מראית עין. וכ"כ התוס' חדשים במשנתנו.

אולם החכמ"ש משיג עליו דהא גבי מרחץ אסור להשכירו לנכרי גם לימות החול משום שיעבוד בו בשבת וא"כ אדרבא הוא לזמן ארוך יותר משביעית.

והנה בהל' חנוכה (סי' תרע"א ח') מבואר חצר שיש לו שני פתחים משני רוחות צריך להדליק בשתיהן מפני החשד ואם שני הפתחים ברוח אחד די לו באחד מהם, וכתב המג"א סק"ב

שדה צופים

המקום הזה לבנות בשכ"י יחשדוהו על כך דאל"ה הא ידונוהו לזכות דהרי גם לענין חשדא דבני מתא אמרינן דכל היכי שיש מקום לדונו לזכות ל"ח מכ"ש בחשדא דאורחים דמבואר מהירושלמי הנ"ל דחששא רחוקה היא והכי מסקינן באמת בתלמודן בשבת כ"ג. לענין נ"ח בחצר שיש לה ב' פתחים דל"ח רק לחשדא דבני מתא ול"ח לחשדא דעלמא ע"ש וע"כ כדחיישינן הכא לחשדא דאורחים משום חומרא דשבת עכ"פ היא רק לאחר שידעו האורחים מנהג המקום ההוא שבונים בשכ"י משא"כ כשנתפרסם מנהג המקום שרגילין לבנות בקבלנות ליכא ג"כ חשש אורחים שבודאי ידונוהו לזכות וי"ל שזהו באמת טעם הירושלמי דשביעית הנ"ל דל"ח התם לאורחים משום דספק אצלם אם יש לו בית השלחין כלל ומה"ת יחשדוהו באיסור. ע"כ. ועיי"ש עוד באורך.

הנה הבית יוסף (בסוף סימן רמג), הביא מ"ש הגאון מהר"י אבוהב בשם הר"ח, שאם יש לישראל דירה שבתוכה מרחץ שאין רוחצים בו אלא השכנים, מותר להשכירו לעכו"ם, אפילו במקום שאין נוהגים להשכיר מרחץ, משום שמאחר שאין רוחצים בו אלא השכנים של הדירה הרי כבר ידוע להם שהשכיר המרחץ לעכו"ם. וכתב על זה הרמ"א בדרכי משה, שכן כתב רבינו ירוחם, וכן פסק הרמ"א בהגה (ס"ט רמג).

והקשה על זה הט"ז (שם סק"ג) ממה שכתב בבית יוסף (ס"י רמד) בשם תשובה אשכנזית, שאפילו ביחד

השלחין דבשביעית הקילו וה"ה בכה"מ דקיל ל"ח לאורחים ע"ש.

אמנם כן ראיתי בחי' רעק"א א"ח סי' רמ"ג שכ' דהיכי דמנהג העיר לשכור בקבולת ל"ח לאורחים דמנהג העיר מסתמא ידוע לאורחין וכן נראה גם לדעתי הקלושה דהיכי שנתפרסם שמנהג העיר הוא לבנות בתים בקבלנות אין לחוש לחשדא דאורחים דהרי באמת בשו"ת הראנ"ח הנקרא מים עמוקים סי' ע' האריך לומר דל"ח לחשדא שיחשדוהו שיעשה באופן האיסור במקום שיש לדונו שעושה בדרך המותר דודאי ידונוהו לזכות וראייתו מע"ז י"א: דאין נכנסין לעיר שי"ב איד לע"ז משום דיחשדוהו שהולך שם לע"ז וקתני התם דאם הדרך אינה מיוחדת לאותו מקום ויכול להלוך דרך עיר הזאת לעיר אחרת מותר משום שידונוהו לזכות ויאמרו שילך לעיר האחרת דרך שם גם מהא דע"ז כ"ב: דארמלתא לא תרבי כלבא דאתי לזנות ולא מירתתה דמיגרה בה כיון דכי שדיא ל' אומצא מסריך אבתרה מימר אמרי אינשי האי דמסריך אבתרה משום אומצא דקא מסריך הרי דבמקום שיש לדונו לזכות ל"ח לחשדא ע"ש.

ולכאורה צריך להבין לפי"ז אמאי יאסר קבלנות משום דיחשדוהו שיאמרו שהוא שכיר יום אמאי לא נימא שידונוהו לזכות שבודאי הנכרי הוא קבלן אצלו ועכצ"ל דכיון דהי' רגילות לבנות בשכירי יום לכך שפיר חיישינן שיחזיקו שהוא שכיר יום כמו שהוא הרגילות וממילא נמי כד חיישי לאורחים ע"כ ל"ח רק כשהאורחים ידעו שמנהג

שדה צופים

הדר ביישוב לבדו בין העכו"ם יש לחוש לאורחים הבאים שם שיחשדו אותו, וכן פסק הרמ"א בהגה שם, וקל וחומר כאן שיש לחוש לאורחים, שהרי נמצאים בעיר יהודים, ושמא יבוא אחד מהם לביתו ויראה שהמרחץ פועל כמו בחול ויחשדהו. והט"ז הניף ידו שנית (בסי' רמד סק"ג) שהדין שכתב הרמ"א (בסוף סי' רמג) סותר למ"ש הרמ"א כאן דחיישין לחשדא דאורחים, ושכן עיקר להחמיר. ע"כ.

ובשו"ת חתם סופר (חאו"ח סי' ס) כתב, ולפע"ד נראה שכל דברי חכמים קיימים, והך חשדא דאורחים מיירי דוקא באדם הדר יחידי בין העכו"ם, ולכן כשיבואו לשם אורחים יחשדוהו ויאמרו שהואיל והוא דר לבדו בין העכו"ם ואין ישראל רואהו, מלאו לבו לעשות איסור לשכור לו פועלים נכרים שכירי יום שעובדים גם בשבת, משא"כ הדר בין יהודים לא יחשדוהו אורחים שבפרהסיא עושה איסור בין המון יהודים בני עירו. ובזה ניחא הא דאמרין בירושלמי (רפ"ג דשביעית) אהא דתנן, מאימתי מוציאים זבלים לאשפתות, משיפסקו עובדי עבודה בשביעית, (כדי שלא יאמרו מעוברי עבירה הוא ולזבל שדהו הוא מוציא. הרע"ב). ופר"ך, מעתה אפילו משיפסקו עובדי עבודה יהא אסור משום מראית העין, שלא יהיו אומרים לשדה בית השלחין הוא מוציא. ומשני יודעים הם בני עירו אם יש לו בית השלחין או לאו. אמר רבי יוסי הדא אמרה לא חשו לעוברים ושבים מפני מראית העין. ע"ש. והקשה מכאן המגן אברהם (סי' רמד) על מ"ש בתשובה אשכנזית שיש לחוש מפני האורחים, וכן פסק הרמ"א,

והרי מבואר בירוש' שלא חשו לעוברים ושבים מפני מראית העין, ומה שתירץ המג"א שבשביעית הקלו, הוא דוחק גדול, דהא אמרין (גיטין נד א) נחשדו ישראל על השביעית ולא נחשדו על השבתות וכו'. אבל לפי מש"כ ניחא, שאם יראו האורחים שזה מוליד זבלו לשדהו בפרהסיא בפני המון העם מבני עירו היהודים, יבינו שמסתמא יודעים הם שאין לו שדה של בית השלחין, שאם לא כן לא היה מרהיב עוז לעשות כן בפרהסיא, ולהכי לא חיישין לאורחים, והוא הדין לכאן וכו', ורק ביחיד הדר בין העכו"ם חששו למראית העין של האורחים. עכת"ד.

וכיו"ב כתב מדנפשיה בשו"ת מהר"ם שיק (חאו"ח סי' צה), שלא חששו לאורחים אלא ביהודי הדר לבדו בין העכו"ם ואין ישראל רואהו, אבל במקום שנמצאים שם יהודים, לא חששו לאורחים שיחשדוהו שהוא עובר על איסור חמור ביותר בפרהסיא בתוך קהל ועדה מישראל. ע"ש. והם הם דברי החתם סופר הנ"ל.

וכ"כ בשו"ת בית היוצר (חאו"ח סוף סי' ח) בד"ה והנה באמת, שהביא דברי החתם סופר להלכה, וסיים, ובעקבותיו הלכתי גם אני לחלק כן, ומצאתי ראיה ברורה ומוכרח' לזה וכו' ונכון. ע"כ.

גם בשו"ת קרן לדוד (סי' סד אות ב), הביא מ"ש הנודע ביהודה (קמא סימן יב) שלא התירו במרחץ במקום שמנהגם להשכירו, אא"כ נמצא באיזור של עכו"ם, אבל אם נמצא בשכונת ישראל חיישין לאורחים, וכתב ע"ז, אבל מסתימת לשון הש"ע והפוסקים שהתירו בזה בסתם, משמע

שדה צומים

דשביעית) שלא חשו לעוברים ושבים, י"ל דבשביעית הקילו, משא"כ שבת דחמיר, מ"מ בתשובת הרשב"ץ ח"ב (סימן קסז) מבואר להדיא שגם בשבת לא חיישינן לאורחים, ואין ספק שהמג"א לא ראה דברי הרשב"ץ הללו, כי עדיין לא נדפסו בימיו, ובודאי שאילו היה רואה דבריו לא היה חולק עליו, כי היה מהפוסקים הראשונים בזמנו של הריב"ש, ומה שהקשה המג"א ממ"ש הרמ"א דחיישינן למראית העין דאורחים, נ"ל שיש לחלק שבמקום שיש מנהג קבוע בעיר לא חיישינן לאורחים, דקלא אית למילתא, וגם האורחים ידעו מזה ולא יחדוהו, משא"כ ביחיד הדר לבדו בין העכו"ם. וכיו"ב אמרו (בגיטין יא א) אתרא באתרא לא מחלף. הילכך בנ"ד שמנהג כל העיר לבנות בקבלנות לא חיישינן למראית העין דאורחים, ויש להורות להתיר. ומ"מ כיון שיש שיטה האומרת שאף בקבלנות יש לחוש להמון העם שאינם מבחינים בין קבלנות לשכירות יומית, וכסבורים הם שהכל אסור, (והיינו ע"פ פשטות דברי הרמב"ם סוף פ"ז מהל' יום טוב הנ"ל), אין להקל אלא לצורך מצוה, כגון בניית מקוה שיש חשש מכשול אם לא ימהרו לבנותו. וכן הורתי פה להתיר בזה. ע"כ.

בשול"ת נודע ביהודה (מהדורא תניינא אורח חיים סימן לח) כותב בתו"ד: ומה שכתב מעלתו ותמה על מה שכתבתי בנוב"ק חלק א"ח סימן י"ב (בד"ה הנה) שדקדקתי על השולחן ערוך שהתיר בסימן רמ"ג במרחץ ותנור אם מנהג רוב אנשי העיר להשכיר וכו' למה לא ניוחו

שבכל ענין מותר, ואף שהט"ז הקשה ממ"ש הרמ"א בהגה (סימן רמד) דחיישינן לאורחים, אולם כבר תירץ לנכון החתם סופר (סימן ס), דשאני יחיד הדר לבדו בין העכו"ם שיש מקום יותר לחושדו, משא"כ במי שיושב בתוך עמו לא חששו בו לאורחים וכו'. ע"ש.

גם בשול"ת ברכת יוסף לנדא (חאו"ח סימן ו) כתב, שבאמת אין לחוש לאורחים הבאים ממקומות אחרים, וכמו שאמרו בירושלמי (רפ"ג דשביעית), שלא חשו לעוברים ושבים, והובא בתוס' יום טוב שם, ומ"ש בתשובה אשכנזית דחיישינן לאורחים היינו מבני העיר הקרובה אליו וכו', וכ"כ כיו"ב החמד משה. ומ"ש הנודע ביהודה דהא דקי"ל (בסימן רמג) בתנור ומרחץ שאם מנהג בני העיר להשכירם או ליתנם באריסות מותר, מיירי שאינם עומדים בשכונת ישראל, הוא דוחק, והעיקר נ"ל כמו שכתבתי. וכן מוכח בשול"ת לחמי תודה למהר"י בסאן (סימן ד) שהטעם שנהגו היתר לתת לעכו"ם בקבלנות הוצאת הזבל מרשות הרבים בשבת, משום שדרכם לעשות כן בקבלנות וליכא חשדא, ומוכח שכל שהמנהג של המקום לעשות ע"י קבלנות שפיר דמי, ואם איתא לדברי הנודע ביהודה היה לנו לחוש לאורחים, שכשיראו שעושים כן ברחובות של היהודים, יחשדו אותם ששכרו פועלים בשכר יומי להוציא הזבל בשבת, אלא ודאי שאין לחוש לאורחים, וכמו שכתבנו. ע"ש.

וכן כתב בשול"ת ישועות מלכו (חאו"ח סימן טו), כי מה שכתב המג"א (סימן רמד סק"ו), שאע"פ שאמרו בירושלמי (רפ"ג

שדה צופים

שם בפ"ג הלכה א' ששינינו שם במשנה מאימתי מוציאין משיפסקו עובדי עבודה ואמר הירושלמי מעתה אפילו משיפסקו עובדי עבודה יהיה אסור מפני מראית עין שלא יאמרו לתוך שדה בית השלחין הוא מוציא יודעין הן בני עירו אם יש לו בית השלחין ואם אין לו אמר רב יוסי הדא אמרה לא חשו לעוברין ושבין מפני מראית עין עכ"ל הירושלמי. ומעתה לפי דברי מעלתו למה כתב המג"א דצ"ל בשביעית הקילו הלא אף בשבת לא חשו דסמכינן שישאלו לבני העיר. וידעתי שמעלתו יאמר שגם על המג"א הוא משיג שבאמת הפשט בירושלמי דלא חשו לעוברין ושבין הוא מטעם דסמכינן שישאלו את בני העיר. אבל באמת אין לשון הירושלמי משמע כן שאם היה טעם הירושלמי משום שהאורחים ישאלו הוה ליה למימר הדא אמרה דלית חשש מראית עין בעוברין ושבין אבל מדקאמר הירושלמי לא חשו משמע שיש חשש אלא שחכמים לא חשו וע"כ הוא מטעם המג"א שבשביעית הקילו.

ומה שכתב מעלתו על מה שכתבתיו בנ"ב שם דהש"ע שהתיר ולא חייש לאורחין מייירי שאין המרחץ עומד ברשות ישראל ועל זה תמה מעלתו שהרי המרדכי כתב זה על מקום האסור דצריך להיות המרחץ ברשות אחר ולא בבית דירת ישראל וגם הב"י בשם מהר"א ג"כ כתב בפירוש על מקום האסור והיינו שאין מנהג המקום להשכיר כו'. הנה לא יפה כיון בזה. וזה לשון המרדכי פירש ר"ח כיון דלא נאסר אלא משום דנקראת

לאורחים ועל זה כתב מעלתו דליכא שום חשש בזה שהאורחים קודם שיחשדו אותו יתודע להם שבמקום ההוא דרכם להשכיר.

ואני תמה על דבריו אורחים הבאים דרך הילוכם ושובתים כאן בשבת מניין יודע להם מנהג המקום. ואם כוונתו שקודם שיבואו לחשדו מסתמא יחקרו מתחלה אחר המנהג כדי שלא יחשדו בכשרים א"כ בטל החשד לגמרי אפילו מבני העיר שקודם שיחשדו יחקרו את בעל התנור ורחים ומרחץ ויודיע להם שהוא בקבולת ואם יאמר שהבעל דבר עצמו לא יאמינו לו ויחשדו ששקר אומר משא"כ לשאר בני העיר יאמינו. אם אתה אומר כן א"כ יהיה מקום שאין שם שום יהודי רק זה לבדו חמור ממקום שדרים הרבה יהודים, שבמקום שדר לבדו אפילו השכירו שנה אחר שנה או שמנהג שם שהכל נותנים בקבולת אעפ"כ יהיה אסור מחשש אורחים ואין לסמוך על החקירה כי אצל מי יחקרו והבעל דבר לא יהיה נאמן בעיניהם ובמקום שדרים הרבה ישראלים יהיה מותר אתמהה. ולא אשכחן חידוש זה בשום דברי פוסק. ועוד הרי במרחץ יש חילוק בין רוחצים בו רק שכני המרחץ כמבואר בס"ס רמ"ג ועיי"ש במג"א ס"ק ד' ומדוע לא נימא גם אם רוחצים בו הכל יהיה מותר שקודם שיחשדו ישאלו את השכנים ויודיעו להם שהשכירו לנכרי.

ועוד שהרי המג"א בסימן רמ"ד ס"ק ו' הביא הירושלמי דלא חייש לעוברים ושבים וצ"ל דבשביעית הקילו עיין במג"א. והנה זה לשון הירושלמי

שדה צומים

להשכיר לא בעינן כה"ג. אמינא ליה לענין שלא יעמוד בבית הידוע שהוא של ישראל שוה מקום המותר למקום האסור. אבל ההפרש ביניהם הוא דבמקום המותר אפילו רוחצים בו הכל מותר דלבני העיר ליכא חשש שהרי שם המנהג ידוע שדרכם להשכיר ולאורחים סגי במה שעומד ברשות אחר אבל במקום שאין נוהגין להשכיר אפילו עומד ברשות אחר אפ"ה בעינן שלא ירחצו בו אלא שכניו שהם יודעים שהשכירו ושאר בני העיר אינם יודעים שהוא של ישראל כיון שאינם רוחצים בו כלל. ועל זה רמזתי בנ"ב במה שכתבתי ועיין במג"א סק"ד ודוק. ומה שכתב מעלתו מדלא התנה המחבר והוא שלא יעמוד ברשות ישראל מכלל דבכל גזוני שרי אין בדקדוק הזה כדאי לסתור הדין ולא הוצרך להזכיר וסמך את עצמו על מה שמבואר בסימן שאחריו חשש מראית עין של אורחים.

ומעתה עכ"פ לדינא בעובדא דא כיון שמפורסם הדבר לכל שדרך הפאבריק תמיד הוא בקבולת ועומד ברחוב הנכרים וליכא חשש אורחים יפה הורה מעלתו להתיר ובפרט שהביטול בעסק זה הוא הפסד רב כי הבעלי מלאכות לא ירצו לבטל מלאכתם ויצטרך היהודי לשלם להם שכרם בחנם ולכן אני מסכים עם מעלתו בהוראתו ואמנם יזהיר את היהודי שלא יבוא בשבת שמה לבית ההוא. ע"כ.

וע"ע בשו"ת מכתם לדוד (חלק אורח חיים סימן טו).

על שמו דוקא אסור כשהמרחץ בבית ישראל אבל כשהמרחץ הוא ברשות אחר בפ"ע ומכירין בו שמושכר הוא לו ממש אין לחוש עכ"ל המרדכי. ויש לדקדק כיון שמכירין שמושכר הוא לו א"כ למה הצריך שיהיה ברשות אחר. ויפה כיון שידועים שהשכירו היינו מקום המותר שהרי עיקר מעלת מקום המותר הוא שידועים שהשכירו ואפילו במקום שאין מנהג אנשי המקום ההוא להשכיר מ"מ אם השכירו שנה אחר שנה הוא גם כן מקום המותר וכיון דבהך דמרדכי יודעים שהשכירו אם כן הרי הוא ממש כמו מקום המותר ולמה בעי שיהיה ברשות אחר או דחייש לאורחים הבאים ממקום אחר לכך הצריך שלא יעמוד ברשות ישראל ואז אין לחוש לאורחים שלא ידעו כלל שהוא של ישראל ואפילו לפי מה שהעתיק הב"ח בס"ס רמ"ג לשון המרדכי והביאו המג"א בס"ק ד' ומכירין שכניו שמושכר הוא לנכרי ממש וכו' מ"מ עיקר הטעם כיון שאותן דאינם שכנים אין רוחצין בו אינם יודעים בו שהוא של ישראל וג"כ הוה כמו מקום המותר שהרי אותן שידועים שהוא מרחץ של ישראל יודעים שהשכירו לנכרי אבל אם עומד ברשות ישראל אינו מועיל ידיעת השכנים דאותן שאינם שכנים חושדים שלא השכירו והה"ד דחיישי' לאורחים אפילו כל בני העיר יודעים שהשכירו.

ודברי הב"י בס"ס רמ"ג שכתב על דברי מהרי"א דנ"מ למקום שאין נוהגין להשכיר אפ"ה בכה"ג שרי ומזה רצה מעלתו ללמוד דבמקומות שנוהגין

שביעית פרק ג

קטז

משנת אליעזר

רע"ב

(ב) עד כמה מזבלין, עד שלש (ב) מזבלין, עד שלש
מזבלין שלא יראה כמזבל שדהו, שמתרין להוציא זבל כמבאר במשנה א' עד שלש שלש אשפות לבית סאה, שהוא חמשים אמה על חמשים אמה, של עשר עשר

משפלות קפות של לתך לתך שכל אחד יהא לפחות לתך והוא חמש עשרה סאין, נמצא לפי חשבון זה דבבית סאה צריך להוציא לפחות אשפה אחת של מאה וחמשים סאה וזבל דאם אינו עושה כך, נראה כמזבל, מוסיפין על המשפלות יותר מעשר באשפה אחת

שדה צופים

משנה ב

עד כמה מזבלין.

אי אאשפות קאי פרושו עד כמה מותר לזבל, דיותר אסור, ואי אמשפלות קאי פרושו עד כמה צריך לזבל, ויותר נראה דעל אשפות קאי. (י דוד).

במתני' דלקמן אדתנן היה לו דבר מועט מוסיף עליו והולך, איתא בירושלמי שני פירושים. א' הוא פירוש הר"ב, דשרי אפילו לכתחילה אם אין לו רק דבר מועט להוציא אותו המועט ואח"כ כשיהיה לו יותר יוסיף עליו והולך, די שתהיה דעתו מתחילה להוסיף בהמשך הזמן כשיעור המפורש במשנתנו, ואין לחוש מפני הראוין כמ"ש שם התי"ט דסלו ומגריפו מוכיחים עליו. ויש עוד פירוש אחר לחומרא, דלא שרי להוציא בתחילה אלא כשיש לו שיעור הזה המפורש במתני', וההיא דלקמן הוא ענין אחר שאם כבר היה לו מקודם שביעית קצת זבל בשדהו אז מותר לו להיות

מוסיף עליו והולך כיון שאינו נותן שם בתחילה. ופירוש זה תפס הרמב"ם שפסק בפ"ב לא יעשה אשפה פחותה מק"נ סאה של זבל וכו', עיין שם ובפירושו במשנה דלקמן. והנה לפירוש הר"ב א"ש הא דתנן הכא עד כמה, שהרי הותר לו להוציא לכתחילה מעט מעט ובעי עד כמה מוציא והולך. אבל לפירוש הרמב"ם לישנא דעד כמה לא דייק כל כך, דטפי הו"ל לומר כמה מזבלין, ולדידיה צ"ל דקאי אאשפות או דמיירי כשהיה לו דבר מועט ותנא סיפא לגלויי עד כמה דרישא. והבית דוד לא דק ולא אסיק אדעתיה אלו הב' פירושים ועשה עירוב פרשיות של הרמב"ם עם הר"ב ונדחק בפירוש עד כמה ע"ש. (שושנים לדוד).

הוצאת הזבל לאשפה קרי זבול וכן לק' סוף מ"ד. ול' הר"מ בחבורו פ"ב ולא יעשה אשפה פחותה ממאה וחמשים סאה של זבל כדי שתהא ניכרת שהיא אשפה ואם רצה להוסיף מוסיף. וא"כ הא דתנן של עשר עשר ה"ק וכל אשפה

שביעית פרק ג

ק"ו

משנת אליעזר

רע"ב

ואין מוסיפין על
האשפות ויתר
משלש לבית סאה,
שלא יהא נראה
כמזבל, כיון שממלא
כל השדה רבי
שמעון אומר אף
על האשפות
מוסיפין.

שצבור אינו נראה כמזבל:

(ג) עושה אדם את שדהו שלש שלש
אשפות לבית סאה לדעת רבי
שמעון אפלו אין עשר קפות, ובלבד
שיעשה ג' משפלות, יתר מכאן משלש
אשפות מחציב נסח אחר "מתר",
דהיגו שמתיר להוסיף יתר משלש (תוי"ט)

המשפלות, ואין מוסיפין על
האשפות. רבי שמעון אומר,
אף על האשפות:

(ג) עושה אדם את שדהו שלש
שלש אשפות לבית סאה.
יתר מכאן, (מחציב), דברי רבי

אחת משפלות כמו שהיא
רוצה: ואין מוסיפין
על האשפות. לעשות
יותר משלש אשפות
צבית סאה, שלא יראה
כמזבל את השדה: רבי
שמעון אומר אף על
האשפות. מוסיפין,
כיון שיש צבור גדול
במקום אחד לא מחזי כמזבל. ואין הלכה כרבי
שמעון:

(ג) יתר מכאן. משלש [אשפות] מפר. והינו
דרכי שמעון דרישא, והשם אף לאשמעין
דשרי רבי שמעון אפלו אין עשר משפלות, ובלבד
שלא יהיה זה פחות משלש, דאף על פי שיש
מעט וזל צאצפה וסלקא דעמך למינא דמודה

שדה צופים

לא שנפרש בהיפך דהגבול הוא למטה
דבפחות מעשר אסור כמ"ש הב"ד. ובזה
סרה השגת הש"ל ע"ש. (תוספות אנשי שם).

משנה ג

עושה אדם את שדהו וכו'.

הנה הרמב"ם פ"ב [הל' א' - ב'] הביא
דין דרישא דמשנה ב', וכן הך
דינא דעושה אדם שדהו. והנראה לענ"ד
בכוונתו, דכאן קאי דאם ה' שדהו בית
סאתים או יותר, דמותר להניח בתוך
בית סאה אחת כל הזבל שראוי להניח
על כל שדהו לפי חשבון שיעור אורך
קרקע, מותר להניח אותו זבל לתוך בית
סאה אחת, אפילו י"ב אשפות לתוך בית
סאה אחת אם היתה שדהו בית שמונה
סאין, ולא אמרינן דכה"ג אסור דלא ידעי

לא תהא פחותה מעשר והא דבעי עד
כמה אמנינא דאשפות לחוד קאי דאי
אשיעורא דידהו א"כ אפילו בציר מעשר
הוה משמע דשרי. א"נ אכולהו קאי ואפי'
אשיעורא דידהו וה"ק עד כמה יהא לו
זבל ויהיה מותר להוציא עד כדי לעשות
אשפה של עשר והוי כמו עד כמה מזמנין
עד כזית דברכות ריש פרק ז' ועד כמה
הם חוזרין דפסחים ספ"ג. אלא דא"כ
גבי אשפות מתפרש בחד גוונא וגבי
משפלות בחד גוונא. (ב"ד). א"ה. ואפי'
לדעת הר"ב במשנה דלק' דמותר להוציא
מעט מעט מ"מ היינו דוקא באשפה
א' אבל אסור לעשות אשפה שנייה
עד שבאשפה הראשונה יש כבר עשר
משפלות. ובלא"ה לא שייך שיעורא
דעד כמה אמנין משפלות באשפה א'
כיון דאין להם גבול ואפי' הרבה שרי אם

משנת אליעזר

רע"ב

דברי רבי שמעון,	שמעון. וְחֻכָּמִים אוֹסְרִין, עַד	רבי שמעון דאס מוסיק
וְחֻכָּמִים	שִׁיעֲמִיק שְׁלֹשָׁה, אוֹ עַד שִׁנְיָבִית	האשפות נראה כמזל,
עַד	שְׁלֹשָׁה. עוֹשֶׂה אָדָם אֶת זְבִלּוֹ	קא ממשע לן דלא
שְׁלֹשָׁה		מחוז כמזל הואיל ואינו
טפחים		מפורז: עַד שִׁיעֲמִיק
מִשְׁאָר		
הַקָּרָע,		

שְׁלֹשָׁה. שְׁנַעֲמִיק מִקּוֹם הָאֶפֶסָה אֹי יִגְדִּי מִמָּאָר
הַקֶּרְקַע שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים, שְׁהִיָּה נֶכֶד דְּלִנְסָה הַזֶּל
לְמִקּוֹם אֶחָד הוּא עוֹשֶׂה וְלֹא לְזוֹל אֶת הַשְּׂדֵה:
עוֹשֶׂה אֲדָם אֶת זִבְדֵּי אוֹצָר. אוֹתָם שְׁלֹשׁ
אֲשָׁפוֹת שֶׁל שְׁלֵשִׁים מִשְׁפּוֹלוֹת יוֹלֵל לַעֲשׂוֹת אוֹתָם
אֲשָׁפָה אֶחָת וְלִהְיוֹסִיף עֲלֵיהֶם כְּמוֹ שִׁרְיָה, דְּלֹא

או עד שיגביה שלשה טפחים, שיהא נכר דלכנוס הזבל הוא עושה ואז מתר להוציא כמה שרוצה, עושה אדם את זבלו אוצר משלש אשפות עד שיתקבץ לאוצר, ויהא כמו צבור אחד גדול, ואפלו הרבה יותר משלשים משפלות דמתר

שדה צופים

ברוחב יותר ונראה כמזבל השדה אפ"ה מותר.

העולם שזה הזבל לא קאי לזבל, ולכך קמ"ל דאפילו בכה"ג מותר לר' שמעון להוסיף, זה נראה לי בכוונת הרמב"ם.

(מהר"ם שיק).

ראב"ע אוסר עד שיעמיק וכו' או עד שיתן על הסלע.

עושה אדם את שדהו שלש שלש
אשפות לבית סאה וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ב מהלכות שמיטה ה"א),
 היה מעמיד הזבל על הסלע או
 שהעמיק בארץ ג' טפחים והערים הזבל,
 או שבנה על הארץ גובה ג' והעמיד עליו
 הזבל אינו צריך שיעור אפילו עשה כן
 כמה אשפותות לתוך בית סאה בין גדולות
 בין קטנות מותר, שהרי הדבר ניכר שאינן
 לעבודת הארץ אלא לכניסת הזבל.

כתב הרמב"ם (פ"ב מהלכות שמיטה ה"ב),
והרוצה לעשות כל שדהו שלש
שלש אשפות לתוך בית סאה עושה,
והרוצה לעשות זבלו אוצר עושה.

ובדרך אמונה כתב: והרוצה לעשות כו'. היינו בשדה גדולה עושה בכל בית סאה ממנה ג' אשפות ואם היתה שדה קטנה וע"י ג' אשפות תתמלא כולה יתבאר לקמן בה"ה בבה"ל.

וכתב בדרך אמונה: על הסלע. אבן או קרקע קשה שאין ראוי לזריעה וא"צ שיהא הסלע גבוה ג' וגם יכול לפזר יותר משיעור אשפתא שאין מזבלין סלע. **הסלע**. וכן אם ה' שם אבנים או צורות או סיד או גפסים מותר דכל אלו אינם ראויים לזריעה.

והרוצה לעשות זבלו אוצר. היינו שיעשה כל הג' אשפות במקום א' בתוך שדהו ואפי' מאה משפלות במקום א' מותר ולא אמר' כיון שעושה ערימה גדולה כ"כ יחשדהו שהולך לזבל מזה כל שדהו דערימה גדולה מתפשטת

או שהעמיק בארץ ג"ט. דכיון דאותו
מקום משונה משאר השדה לא מחזי

שביעית פרק ג

קט

משנת אליעזר

רע"ב

להוציא יותר מג' אשפות, רבי מאיר אוסר עד שיעמיק שלשה טפחים או עד שיגביה שלשה טפחים, שיהא נפר

אוצר. רבי מאיר אוסר, עד שיעמיק שלשה או עד שיגביה שלשה. היה לו דבר מועט, מוסיף עליו והולך. רבי אלעזר

מימא פי היכי דאסור יותר משלש אשפות לבית סאה הכי נמי אסור יותר משעור שלש אשפות צמקום אחד: רבי מאיר אוסר.

שלמקום כנוס הזבל עושה. היה לו בזמן המחר להוציא רק דבר מועט וזבל מועט, ואין לו שעור שלשים משפלות, מוסיף עליו והולך, רבי אלעזר בן

צירושלמי מוכח דציתר משעור גלגל אסר רבי מאיר. אצל גכשעור, השפא גשלשה מקומות מפר, צמקום אחד לא כל שכן. ואין הלכה כרבי מאיר: היה לו דבר מעט. שאין לו להוציא צמקום אחד כשעור המפרש לעיל, מוציא אותו מעט ומוסיף עליו והולך: רבי אלעזר בן עזריה אוסר. שמה לא יהיה לו זבל יותר ונראה כמזבל

שדה צופים

הנה במשנה כאן קתני ג' בבות, א' במוסיף על האשפות, ב' בעושה זבלו אוצר, ג' בה' לו דבר מועט. ובשנים הראשונים קתני עד שיעמיק ג' או עד שיגבי' ג' ובבבא שלישית מוסיף ג"כ או עד שיתן על הסלע, ודעת הרמב"ם דה"ה ככולהו מהני כשיתן על הסלע.

והנה בתוס' הרא"ש מו"ק ד' ב' כתב בשם הראב"ד וא"ת תיקשי למ"ד מפני שמכשיר אגפיה לזריעה מהא דקתני עד שיגביה ג' כשמשים שם עפר להגביהו מכשיר המקום לזריעה וי"ל דמגביהו באבנים או בקנים ולא בעפר עכ"ל וכ"ה שם בפ' תלמיד ר"י מפרשי עד שיגבי' ג' שמסדר עצים או אבנים בגובה ג"ט להפסיק בין הזבל לקרקע ומניח זבלו על אותו גובה וכשיטה זו א' בפירש"י האמיתי שם ופ' משקין לא' מן הקדמונים שכ' גל של עצים או של אבנים גבוה ג' וזורקין עליו אבל לא מטעם א' דטעם הראב"ד מפני שמכשיר הקרקע לזרוע ששופך שם עפר וטעם שאר הראשונים

כמזבל מיהו במעמיק אין מותר אלא בצבור כדרך אשפתא אבל במפזר כדרך המזבלין אסור ולא יהא בין הזבל ובין כותלי החריץ ג"ט [שבדאי אם יחפור כל בית סאה בעומק ג"ט לא יבטל שיעור האשפתות].

והערים הזבל. ר"ל עשה הזבל ערימה בתוך המקום שהעמיק.

או שבנה על הארץ כו'. אך יש חילוק ביניהן דכשחופר ומעמיק צריך לצבור העפר שהוציא משם לאשפתות דאל"כ נראה כעודר אבל כשמגביה ג"ט אין לחוש לנראה כעודר דזבלו מוכיח עליו.

בין גדולות בין קטנות. ר"ל אפי' קטנות משיעור ק"נ סאה מותר כאן ואפי' עשה כן מפוזר בהרבה מקומות בשדהו.

שהרי הדבר ניכר. דכיון שהוא בתוך גומא או ע"ג תל לא יחשדוהו שבא לזבל כאן.

רע"ב

הַשָּׂדֶה לֹא מִחְזִי כְּמוֹזֵל, וְכֵן אִם נִתְּנוּ עַל הַסֵּלַע
שְׂאִינוּ רְאוּי לְזִרְעָה:

שדה צופים

והנה מרן כ' בחזו"א שם סק"ח שיש חילוק בין נותן על הסלע לבין

שביעית פרק ג

קבא

משנת אליעזר

רע"ב

(ד) המדייר שדהו. (ד) המדייר את שדהו, עושה. (ד) המדייר עושה לשון דיר של דיר בהמות את בהמות, שאין לו מקום פנוי להעמיד בהמותיו אלא שם, ואינו מתכונן לזבל שדהו צענין זה, ודעמו להכניס הזבל לאשפות אחר כך: סהר. כמו סמר, הקף של מחפה קצב האין: עוקר שלש רוחות. כשנתמלאה הסהר זבל עוקר מן הסמר שלש רוחות וזקפן לגד [אחר] של אמצעים ומדייר

(ד) המדייר עושה. (ד) המדייר את שדהו, עושה. (ד) המדייר עושה לשון דיר של דיר בהמות את בהמות, שאין לו מקום פנוי להעמיד בהמותיו אלא שם, ואינו מתכונן לזבל שדהו צענין זה, ודעמו להכניס הזבל לאשפות אחר כך: סהר. כמו סמר, הקף של מחפה קצב האין: עוקר שלש רוחות. כשנתמלאה הסהר זבל עוקר מן הסמר שלש רוחות וזקפן לגד [אחר] של אמצעים ומדייר

שדה צופים

באמת בוחר מקום השדה כדי לדייר אסור כמש"כ הרע"ב ואף אם יעשה אח"כ אשפותות אסור דמ"מ כל שהזבל שווה הוא מזבל את הקרקע, אלא באין לו מקום אחר נוח כזה איירי.

והנה גדרו חכמים בזה שאין עושה בפעם אחת יותר מב"ס, ואם יש לו צאן הרבה ע"כ עושה להן סהר במקום שאינו עומד לזריעה או יעשה רצפה בסהר ואף אם יהי' לו הפסד בדבר משמע דלא התירו, ויש לו רשות לעשות עוד סהר ולהעביר הצאן אל השני, ואיירי שרצונו בזה משום טובת הצאן אבל אם מכזין כדי לדייר עוד ב"ס אסור, ואינו רשאי להעמיד הצאן בשניהן בבת אחת, וחייב לעשות אשפותות מזבל שבסהר הראשון, ולא נתפרש כמה זמן יש לו עד להוציא הזבל לאשפותות, ואם עבר כבר שביעית והזבל בסהר נראה דמותר לחרוש ולזרוע עליו, ואם נתמלא השני מעביר הצאן לראשון, עוד החמירו שאין עושה השני אלא סמוך לראשון, ויהי' רוח אחת של שני שוה לראשון כדי שיתאחדו כסהר אחד מרובע, ואינו רשאי

משום דבב' בבות הראשונות אין שום חידוש שמותר ליתן על הסלע ופשיטא הוא דכיון דאין ראוי שם לזריעה ל"ש חשד אבל בבבא דסיפא דדעתו להוסיף עליו וכשיוסיף עליו יתפשט חוץ לסלע אפ"ה מותר כיון דהשתא נותן על הסלע וכשיוסיף יהי' שיעור אשפתא ואין חשש במה שמתפשט חוץ לסלע ולכן מותר ולכן נקטה בסיפא. (ביאור ההלכה, ב ג).

משנה ד

המדייר את שדהו עושה סהר לבית סאתים עוקר שלש רוחות ומשייר את האמצעיות וכו'.

ענין משנתנו דלא הטריחו חכמים ליתן אבנים או לוחות עץ בדיר כדי שלא יזבל בשביעית, ונראה דאע"ג דניחא לי' בזיבול ההוא מ"מ כיון דעיקרו להעמדת הצאן מותר, שאין העמדת הצאן עבודה ממש, והא דאמר ביר' כיני מתנ' הרוצה להעמיד צאן בתוך שדהו, בא לתקן ל' המשנה דמשמע שאנן מילפינן ל' איך לדייר, ואין ענינו כן אלא דמותר להעמיד הצאן אף שיש בזה משום דיור ע"כ, ואם

משנת אליעזר

רע"ב

מְחִיצָה הֶרְבִּיעִית, הָאֲמֻצָּעִית. נִמְצָא, מְדִיר בֵּית
וְעוֹשֶׂה סֹהַר בְּצַד אַרְבַּעַת סָאִין. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן
הַשְּׁנִי עִם אֱלוֹ שְׁלֹשׁ נִמְצָא גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, בֵּית שְׁמוֹנֶת
הַמְּחֻצּוֹת, מְדִיר עוֹשֶׂה דִיר
בְּשִׁטָּה שֶׁל בֵּית אַרְבַּעַת סָאִין, רַבֵּן
שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, בֵּית שְׁמוֹנֶת
שֶׁסָּמָן כְּמוֹ כֵּן צִית קָאֲתִיס, וְעוֹשֶׂה אֶשְׁפּוֹת צִמּוֹךְ
שְׂדֵהוּ שְׁלֹשׁ אֶשְׁפּוֹת לְצִית קָאֲתִיס, נִמְצָא מְדִיר בֵּית
קָאֲתִיס מֵלֵד זֶה שֶׁל מְחִיצָה
אֲמֻצָּעִית וְקָאֲתִיס מֵלֵד אַחֵר. וְאֶשְׁמְעִינָן מִתְּנִיתִין

שדה צופים

שם צאנו לחלוב ולגזוז עושה מחיצות
לסוהר וכו' וכשיתמלא זבל מוציאו לשדה
כדרך המזבלין פירוש כמו שפירשתי
למעלה.

לעשות אחד של ק' על נ' ואחד ר' על כ"ה
וכי"ב, ולא נתפרש אם יש לאחד שדות
במקומות הרבה אי עושה בכל שדה
ושדה. (חזו"א).

ובדרך אמונה כתב: סוהר הוא דיר
של בהמות שעושין היקף של
מחיצות סביב הצאן בלי תקרה וזה נקרא
סוהר ובכל עושין סוהרין במחצלאות בקש
ובאבנים ובקנים ובקולחות ואפי' בשלשה
חבלים זה למעלה מזה וזה למעלה מזה
ובלבד שלא יהא בין חבל לחברו ג' טפחים
ובסמוך מבואר באיזה אופן מותר לעשות
דיר בשדה ורבונו קמ"ל כאן דאע"ג דכבר
יש לו דיר בשדהו מ"מ יכול ג"כ להוציא
משם לעשות ג' אשפות בתוך שדהו
מהזבל חוץ מהדיר הזה אבל אין מחויב
לעשות כן ורשאי להשאירו ולזבל עם הזבל
הזה במוצאי שביעית או לחרוש המקום
הזה שנזדבל כאן במו"ש אבל דעת הר"ש
והראב"ד שמחויב להוציא מהדיר ולעשות
מהזבל ג' אשפות לבית סאה אלא
שרשאי לעשות דיר של בית ד' סאין כמו
שמפרש בסמוך קודם שיעשה אשפות
ויש להסתפק לפ"ד הר"ש אם לאחר
שהוציא לאשפות אם בטל אותו דיר
לגמרי ויכול לעשות חדש במקום שירצה

כתב הרמב"ם (פ"ב מהלכות שמיטה ה"ד),
מותר לאדם להוציא זבל מן הסוהר
של צאן ונותן לתוך שדהו כדרך כל
מכניסי זבל, והעושה דיר בתוך שדהו
בשביעית לא יעשהו יתר על בית סאתים
ויכניס הצאן לתוכו, וכשיזבלו את כל
הדיר מניח דופן אחד מדפני הדיר ועושה
דיר אחר בצדו נמצא מזבל בתוך שדהו
בית ארבעת סאין.

וע"ז כתב הראב"ד: מותר לאדם. א"א
עיקם עלינו את הדרך ובלבל לשון
משנתנו ונתן את הראשון אחרון כי לשון
המשנה המדייר את שדהו עושה סוהר
לבית סאתים ועוקר שלש רוחות ומניח
את האמצעית ונמצא מדייר בית ארבעת
סאין וכו' ומוציא מן הסוהר לתוך שדהו
כדרך המזבלין והקשו בגמרא אנן תנינן
שדה שניטייבה או נדיירה וכו' אלמא
אסור לדיר והכא את אמרת מותר א"ר
יונה מתניתין ברוצה להעמיד צאן בתוך
שדהו פירוש לא לזבל אלא להעמיד

שביעית פרק ג

קב

משנת אליעזר

רע"ב

דָּשָׁרִי לְדִיר צִית אֶרְבַּעַת סָאִין. הִיתָה כָּל שְׂדֵהוּ בֵּית סָאִין חוּץ מִשְׁנִים
סָאִין קֶדֶם שְׁעֵשָׁה אֶרְבַּעַת סָאִין, מִשִּׁיר מִמְּנָה הָרָאוּנוּ. הִיתָה
מִמְּנָה אֶשְׁפּוֹת, אֲבָל כָּל שְׂדֵהוּ בֵּית מִשִּׁיר מִמְּנָה הָרָאוּנוּ. הִיתָה
טָפִי לֹא, שְׁלֹא יֵאמְרוּ מִקְצֵת, מִפְּנֵי מִרְאִית הָעֵין. אֶרְבַּעַת סָאִין וְהוּא
לְדִיר שְׂדֵהוּ מִמְּנָה; מִפְּנֵי מִרְאִית הָעֵין. שְׁלֹא יֵהָא גְרָהָא כְּמִתְכּוֹן
מִשִּׁיר מִמְּנָה מִקְצֵת שְׁאִינוּ עוֹשֶׂה אוֹתָהּ כְּלָה דִּיר, מִפְּנֵי מִרְאִית הָעֵין שְׁלֹא יֵאמְרוּ

שדה צופים

הצאן אבל אם מכין כדי לדיר עוד בית סאתים אסור ואין רשאי להעמיד הצאן בשניהן בב"א, וחייב לעשות אשפתות מזבל שבסהר הראשון [כנ"ל לדעת הר"ש והראב"ד] ולא נתפרש כמה זמן יש לו עד שיוציא הזבל לאשפתות ואם עבר כבר שביעית והזבל בסהר מותר לחרוש ולזרוע עליו ואם נתמלא השני מעביר הצאן לראשון.

מניח דופן אחד כו'. שהחמירו חכמים שאין עושה השני אלא סמוך לראשון ויהי' רוח א' של שני שוה לראשון כדי שיתאחדו כסהר א' מרובע ואין רשאי לעשות א' של ק' על נ' וא' ר' על כ"ה וכיו"ב ולא נתפרש אם יש לא' שדות במקומות הרבה אם עושה בכל שדה ושדה סהר כזה.

בית ארבעת סאין. דהיינו רבוע של מאה על מאה שכל בית סאתים הוא מאה על חמשים.

היתה כל שדהו בית ארבעת סאין משייר ממנו מקצת מפני מראית עין וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ב מהלכות שמיטה ה"ה), היתה כל שדהו בית ארבעת סאין משייר ממנה מקצת מפני מראית העין,

או שאסור אף אחר שהוציאו לעשות דיר אחר אלא כדין שיתבאר בסמוך.

להוציא זבל מן הסהר. ובירושלמי מסופק אם עד שלא פסקו עובדי עבודה מותר להוציא מן הסהר וליתן בתוך שדהו כדרך המזבלין.

והעושה דיר בתוך שדהו בשביעית. לא הטריחוהו חכמים ליתן אבנים או לוחות עץ בדיר כדי שלא יזבל בשביעית ואף על גב דניחא ל' ביזבול ההוא כיון שעיקרו להעמדת הצאן מותר ודוקא אם אין לו מקום נוח כזה אבל אם באמת בוחר מקום השדה כדי לזבלה אסור ואף אם יעשה אח"כ אשפתות אסור דמ"מ כל שהזבל שווה שם הוא מזבל את הקרקע.

לא יעשהו יתר על בית סאתים. שהוא מאה אמה על חמשים שגדרו חכמים שאין עושה בפעם א' יותר מבית סאתים ואם יש לו צאן הרבה ע"כ עושה להן סהר במקום שאינו עומד לזריעה או יעשה רצפה בסהר ואף אם יש לו הפסד בדבר לא התירו.

וכשיזבלו את כל הדיר. יש לו רשות לעשות עוד סהר ולהעביר הצאן אל השני אם רצונו בזה משום טובת

משנת אליעזר

רע"ב

לְזַכֵּל הוּא עוֹשֶׂה, וּמוֹצִיא מִן הַסֵּהר וְנוֹתֵן לְתוֹךְ אֶת כָּלָה סִמּוֹ: כְּדֶרֶךְ
 כִּיּוֹן שְׁעוֹשֶׂה כָּל שְׁדָהוּ כְּדֶרֶךְ הַמִּזְבֵּלִין: הַמִּזְבֵּלִין. שְׁלֹשׁ אֲשָׁפוֹת
 הַסֵּהר וְנוֹתֵן לְתוֹךְ שְׁדָהוּ שְׁלֹשׁ אֲשָׁפוֹת לְכָל יְמֵי סָאָה. וְאִין הַכֵּה כְּרֶכֶן שְׁמַעוֹן בֵּן
 לְבֵית סָאָה וְכַמְשָׁנָה ב' כְּדֶרֶךְ הַמִּזְבֵּלִין: גְּמִלְאָל:

שדה צופים

וקאי אסיפא דמתני' ומוציא מן הסהר ונותן לתוך שדהו כדרך המזבלין וע"ז פ' כדרך המזבלין ג' אשפתות לבית סאה וכלשון הר"ש שם, ובעיקר הדין אם עושה ג' אשפתות ומתמלא ע"ז כל השדה אם מותר (כגון שהיתה שדה קטנה) לכא' נראה כמו דבסהר מותר ורק אם הוא בית ד' סאין אסרו כמו כן בג' אשפתות לב"ס מותר ואולי אפי' בבית ד' סאין מותר בזה דלא אסרו אלא גבי סהר ולא גבי ג' אשפתות ואולי אפשר להעמיס זה בלשון רבינו שכ' בריש ה"ב והרוצה לעשות כל שדהו שלש שלש שלש שלש ל"מ כן אלא עושה מיהו ל' שלש שלש ל"מ כן אלא משמע כדפירשנו בד"א, וראיית הרא"ש כנראה מדקתני היתה שדהו בית ד' סאין ולא קתני היתה שדהו קטנה משייר ממנה מקצת משמע דדוקא בית ד' סאין שהוא שטח גדול יש לחוש למראית העין משא"כ לפחות מזה (והא דנקט אבל אם לא הי' כ"א בית סאתים ל"ד אלא פחות מד' סאין קאמר אלא דלפי שפחות מד' סאין אין עושה אלא דיר א' של סאתים נקט סאתים) וא"כ לפי טעם זה ה"ה בג' אשפתות שזה ודאי פחות מד' סאין אין לחוש אם ממלא כל השדה בשדה קטנה ומותר. (ביאור ההלכה).

כדי שידעו הכל שהצאן הטילו בה ונדיירה, ולא יאמרו זיבל זה כל שדהו בשביעית.

וכתב הרדב"ז: היתה כל שדהו בית ד' סאין משייר ממנה מקצת מפני מראית העין. והקשו עליה בירושלמי וכו' כאשר כתב הראב"ד ז"ל ולתרץ קושיא זו שינה לשון המשנה דקתני המדייר שדהו דמשמע שמכוין לדייר שדהו וכתב העושה דיר בתוך שדהו דמשמע שאין כוונתו אלא לעשות דיר בתוך השדה ונמצאו כל דבריו בסדר וחכמה.

כתב הרא"ש בפירושו ודוקא בית ד' סאים צריך לשייר אבל אם לא הי' כי אם בית סאתים א"צ לשייר אלא כדרך המזבלין ג' אשפתות לבית סאה ואין דבריו מובנין דלכא' הא דתנן במתני' היתה כל שדהו בית ד' סאין משייר ממנה מקצת הכונה שלא יעשה כולה סהר רק ישאיר קצת וא"כ הו"ל לסיים דדוקא בית ד' סאין אבל בית סאתים א"צ לשייר כלום ויכול לעשותו כולו סהר ומה זה ססיים אלא כדרך המזבלין.

ונראה פשוט דתיבת אלא מיותר ומש"כ כדרך המזבלין הוא דיבור אחר

שביעית פרק ג

קבה

משנת אליעזר

רע"ב

(ה) מַחֲצֵב. מְקוֹם	(ה) לֹא יִפְתַּח אָדָם מַחֲצֵב	(ה) לֹא יִפְתַּח אָדָם
צִמְדָּה	בְּתַחֲלָה לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ, עַד	מַחֲצֵב מְקוֹם
שְׂחוּצָבִין מִמֶּנּוּ אֲבָנִים	שִׂיחָיו בּוֹ שְׁלֹשׁ מִזְרָבוֹת, שָׁהֵם	שְׂחוּצָבִין מִמֶּנּוּ אֲבָנִים
לִנְגִּין. אִם הָיָה מְכֻסָּה	עַד שֶׁיִּזְכֹּר בּוֹ שְׂדֵהוּ שָׂדֵהוּ	אֲבָנִים לִבְנִין וְהוּא
עָפָר וְלֹא הָיָה נִרְאָה	יִתְחִיל בּוֹ בְּתַחֲלָה לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ בְּשִׁבְעִית,	עַד שֶׁיִּזְכֹּר בּוֹ שְׂדֵהוּ שָׂדֵהוּ
אֵין פּוֹתֵחִין אוֹתוֹ בְּשִׁבְעִית, שֶׁהָרֹאֶה	שֶׁהָרֹאֶה אוֹמֵר לְתַנּוּן אֶת שְׂדֵהוּ לְזִרְעָה	שֶׁהָרֹאֶה אוֹמֵר לְתַנּוּן אֶת שְׂדֵהוּ לְזִרְעָה
אוֹמֵר לְתַנּוּן שְׂדֵהוּ הוּא עוֹשֶׂה כְּדִי לִזְרַע צִמְדָּה	הוּא עוֹשֶׂה, עַד שִׂיחָיו בּוֹ מְגִלָּה לְפָנָיו	הוּא עוֹשֶׂה, עַד שִׂיחָיו בּוֹ מְגִלָּה לְפָנָיו
וְלֹא לְהוֹצִיא אֲבָנִים לִנְגִּין: עַד שִׂיחָיו בּוֹ שְׁלֹשׁ	שְׂבִיעִית שְׁלֹשׁ מִזְרָבוֹת שְׂדֵהוּ	שְׂבִיעִית שְׁלֹשׁ מִזְרָבוֹת שְׂדֵהוּ
מִזְרָבוֹת. שִׂיחָיו נִגְלִים וְנִרְאִים מֵאוֹתוֹ מִמֶּנּוּ		

שדה צופים

משנה ה

לא יפתח אדם מחצב בתחילה לתוך שדהו עד שיהא בו וכו'.

כתב הרש"ש, לולי פ"י רבתי נ"ע הייתי מפרש עד שיהיה בו היינו שימצא בו כ"כ אבנים כדמפרש שאז יתלה הרואה שעושה לצורך האבנים ומותר לפתוח אפילו בתחלה היינו אף שלא היה מגולה כלל. אבל בפחות מזה אין דרך לפתוח מחצב עבורם ויאמרו דלתקן שדהו עושה. דומיא דגדר אבנים במשנה דלקמן. ופ"י זה מכוון יפה בלשון המשנה. ע"כ.

מה שנראה מתוך המשניות הללו דאסור לסקל בשביעית בין גדולות בין קטנות בין משלו בין משל חברו בין שהתחיל מע"ש בין שלא התחיל מע"ש, בד"א במתכוין ליפות שדהו, ודוקא מחוברין אבל תלושין מותר כמש"כ תו' מ"ק י"ג א' ד"ה נטיבה, ומ"מ איסורא דרבנן איכא וכמש"כ תו' שם [וכונתם למ"ד מ"ק ג' א' תולדות דאוריתא, ואפ"י למ"ד דרבנן מ"מ כיון דבשבת הוי תולדה דאוריתא הכא בשביעית קנסוהו אבל

נתקוצה מן התלושין כיון דבשבת לא חשיב חורש הכא לא קנסוהו, ומ"מ מדרבנן אסור אף בתלושין, ודברי רש"י בגטין למ"ד דאוריתא, או דבשבת הן דאוריתא, ול' רש"י במ"ק כמ"ד תולדות דרבנן, אבל לקוץ אסור מדרבנן לכל הפירושים אלא שאיסורו קל, ומש"כ תו' מ"ק שם ד"ה נטיבה, דגם חרישה אינה מה"ת צ"ע דהא חרישה לכו"ע מה"ת וכמש"כ לעיל סי' י"ח, וכ"כ תו' גיטין מ"ד ב', ומחובר נקרא כל שהוא דבוק לארץ אפ"י לא נרש דהא מסקל חייב משום חורש כדאמר ביר' פ"ז דשבת, ומיהו כל שאינו דבוק אף שהוא בטל לארץ אין זה חורש, ואם הוא דבר העומד לפנותו כמו כלי תשמיש נראה דאף איסורא דרבנן ליכא] ואם מניח הנוגעות בארץ אפשר דמותר אף שהן דבוקות, ואפשר שאף בתלושין אסור לכתחלה כל שמתכוין ליפות הקרקע, וכבר נחלקו בתוס' במחצב במתכוין ופסק הר"מ פ"ב ה"ח דאף במתכוין מותר, מיהו מל' הר"מ שם ה"י מבואר דלא הותר מתכוין אף שמניח הנוגעות בארץ. (חזון איש, סימן יט אות א).

משנת אליעזר

רע"ב

שָׁהֶם כָּל שׁוּרָה מֵהֶם שָׁלֹשׁ עַל שְׁלֹשׁ עַל שְׁלֹשׁ עַל רֹם שְׁלֹשׁ, קָדֶם שְׁבִיעִית שְׁלֹשׁ
 שְׁלֹשׁ אֲמוֹת אֶרֶץ עַל שְׁעוֹרֵן עֲשָׂרִים וְשִׁבְעֵי אֲבָנִים: שׁוּרוֹת שֶׁל אֲבָנִים, שֶׁכָּל
 שְׁלֹשׁ אֲמוֹת רֹחֵב עַל שׁוּרָה יִמָּדֵם שְׁלֹשׁ אֲמוֹת שׁוּרָה וְשֹׁלֵשׁ אֲמוֹת לְחֹצֵי צְרוּם שְׁלֹשׁ אֲמוֹת, שְׁנִמְנִלָּאוּ
 רֹם גֹּבֵה שְׁלֹשׁ אֲמוֹת, שְׁעוֹרֵן שֶׁל כָּל שָׁם פֶּשַׁע אֲבָנִים שֶׁכָּל אֶבֶן הוּא אֲמָה עַל אֲמָה
 שְׁלֹשׁ שׁוּרוֹת הֵם עֲשָׂרִים וְשִׁבְעֵי אֲבָנִים צְרוּם שְׁלֹשׁ, וְכֵן צָכַל שׁוּרָה וְשׁוּרָה, הָרִי עֲשָׂרִים
 שֶׁכָּל אֶבֶן הִיא אֲמָה עַל אֲמָה: וְשָׁבַע אֲבָנִים לְשֹׁלֵשׁ שׁוּרוֹת, וַיִּצְהָרֵי נֶכֶד שְׁלֹשָׁה
 אֲבָנִים לְנִינֵן הוּא מוֹזִיאָם וְלֹא לְתַקֵּן שְׁדָהוּ:

שדה צופים

שלש מרביות.

שהם כלם יחד שלש אמות על שלש אמות ברום שלש אמות, ששיעור כלם הוא כדי לפסול בהם עשרים ושבעה אבנים, שכל אבן היא אמה על אמה ברום אמה, וכל מורבית רחבו אמה וארכו שלש אמות ורומו שלש אמות. והר"ב פירש פירוש אחר והוא מהר"ש, ואיננו מוכרח. ופשטא דמתניתין נראה כמו שפרשתי, וכן כתב הרמב"ם בפ"ב מה' שמיטה, ולשון הירושלמי שקול הוא. הון עשיר.

ברש"ס ובמלא"ש שלש מורביות פירש בערוך נדבכין דהיינו שורות, כמו מורביעות, והעי"ן נבלעת, ע"כ. ובתוספתא הגרסא, שלש מרביות, והוא כמו שלש מרביעות והעי"ן נבלעת, והיחיד מרבע או מרביע והוא מלשון רביע. ועיין בעלי תמר עוד בזה.

כתב הרמב"ם (פ"ב מהלכות שמיטה ה"ז), לא יפתח אדם מחצב בתחלה לתוך שדהו בשביעית שמא יאמרו לתקן שדהו נתכוון שיסיר ממנה הסלע, ואם התחיל מקודם שביעית ופצל ממנה שבע ועשרים

אבנים ברבוע ג' על ג' על רום ג' כל אבן מהן אמה על אמה ברום אמה או גדולות מזו ה"ז מותר לנקר ממנו בשביעית כל מה שירצה.

ובדרך אמונה כתב לפרש: צור שחוצבין ממנו אבנים לבנין אסור להתחיל לחצוב ממנו בשביעית מפני שהוא יפה לארץ כשמסיר ממנו הסלע ואפי' אם רוצה ליטול רק האבנים הגדולות וגם להניח כל הנוגעות בארץ אסור ואם המחרישה יכולה לזעזעת יתבאר בה"ט.

שמא יאמרו לתקן שדהו נתכוין שיסיר ממנה הסלע. והר"ש פי' מפני שנראה כעודר ואפי' שופך העפר חוץ לשדה או עושה מהם ג' אשפות אסור.

ואם התחיל מקודם שביעית. אפי' אם ניחא ל' בתיקון השדה ודעתו לזורעה אחר שביעית כיון שעיקרו לצורך האבנים לבנין ותיקון השדה טפל אצלו התירו חכמים דכל שעיקר המלאכה אינה לעבודת הארץ אין איסור מה"ת ולכך התירו חכמים בכה"ג אבל אם עיקר הכונה להכשר הקרקע ושימוש האבנים טפל אצלו אסור בכל גווני ואם כונתו רק

שביעית פרק ג

קכו

שדה צופים

אם עיקר כונתו לתיקון השדה אסור אפי' אם מניח טפח הסמוך לארץ וצ"ע.

וכן סלע שצף על הארץ ואגד יוצא ממנו מגולה אם יש בו כשיעור הזה מותר ואם לאו אסור.

ויש כאן שיטה שלישית והיא דעת הרא"ש דדוקא אם יש בו אבנים כשיעור הזה מותר לחצוב שיאמרו לצורך בנין חוצב אבל אם המחצב יותר גדול לא יחצב את כולו דכיון שיש בו יותר מדאי לבנין קטן יחשדוהו שלתקן שדהו הוא עושה וכ"ז כשמתכוין לתיקון השדה אבל אם אין מתכוין לתיקון השדה מותר.

עוד כתב הרא"ש דאף אם אין כ"ז אבנים יכול לקחת רק שישאיר טפח הסמוך לארץ ואם יש בו כשיעור א"צ להשאיר טפח זה.

מחצב שבינו לבין חברו ופתח בו חברו בהיתר מותר גם לו ואם חברו כבר גמר לחצוב עד הסוף אסור לו לחצוב אא"כ יהי בשלו השיעור. ע"כ. וראה עוד בביאור ההלכה (שם) שהאריך בזה.

שיעורן עשרים ושבעה אבנים.

הא דלא קתני הכי מתחילה, אפשר משום דבעינן שלא יפחת לא באורך ולא ברוחב ולא ברום משיעורה דמתניתין, שאין צד א' משלים לחבירו אף על פי שבין הכל יש בו כדי לפסול כ"ז אבנים או יותר, ואגב ארחיה אשמועינן נמי מה שהוא שיעור המורביו' ושיעור האבני', ונפקא מינה למקח וממכר. (הון עשיר).

לאבנים ולא איכפת לי' בתיקון הקרקע מ"מ לפתוח לכתחלה אסור בשביעית אא"כ פתוח כנ"ל.

ברבוע ג' על ג' על רום. לכאז' משמע דדוקא שהיו מסודרים בסדר הזה מותר שאז ניכר שחוצב לבנין וצ"ע. **כל** אבן מהן אמה על אמה ברום אמה. ודעת הר"ש שכל אבן אמה על אמה ברום ג' אמות ואם כל אבן אמה על אמה צריך שיהי פ"א אבנים.

ה"ז מותר לנקר ממנו. ר"ל לקצוץ אבנים ואין נ"מ אם המחצב מגולה או מכוסה.

כל מה שירצה. ואפי' אבנים קטנות נוטל ואפי' בשדה שלו וצ"ע אם מותר בשל אחרים אפי' לא פתח כ"כ הרבה אבנים מערב שביעית וכ"ז שיטת רבינו.

אבל שיטת הר"ש דמיירי בצור שמכוסה בארץ ואין ניכר על פני השדה עד שחופרין ומגלין אותו ויש שמגולה מקצתו וכשלא התחיל בו מערב שביעית ובא לפותחו בתחלה בשביעית אסור לפותחו אא"כ יש מן הפתוח ומגולה כדי לחצוב ממנו שיעור האבנים הנ"ל ואם הוא פחות מכשיעור נוטל אבני כתף ומניח הקטנות וגם כשיש השיעור הנ"ל צריך להשאיר האבנים שהם בטפח הסמוך לקרקע [אף דבכל מסקל א"צ לטפח כדלקמן ה"י דסגי שמניח הנוגעות בארץ כאן שהוא גוש א' חששו שלא יזהרו להניח יפה] ואם התחיל לחצוב מערב שביעית כיון שכבר נתפרסם שנוטל אבנים לבנין נוטל עד לארץ וכ"ז בשאין עיקר כונתו לתיקון השדה אבל

שדה צופים

אותה ומותר מטעם שנחשב כנוטל
אבנים משדה חברו. ג', ו"א שקבלן הוא
מי שדרכו לעשות בנינים בקבלנות ולכן
מותר ליטול אפי' מתוך שדהו שהכל
יודעים שצריך אבנים לבנין ע' בפי'המ"ש
ובר"ש וברע"ב ובמשנה ראשונה.

ובמנחת שלמה על הש"ס (מס' שביעית
עמ' פא) נקט הגרש"ז אויערבך
לדבר פשוט שאסור לבעל השדה לשכור
קבלן לסקל לו אבנים קטנות ואולי אפי'
אבנים גדולות לחוד לצורך בנין שהרי
בעל השדה כוונתו רק לצורך סיקול
שדהו ולא שרי אא"כ שניהם רוצים בזה
צורך בנין או עכ"פ גם לצורך בנין כיון
דסגי בכוונה לשני הדברים, מיהו שמעתי
שהחזו"א התיר בשעת הדחק לסקל
שדותיהם באופן שישתמשו באבנים אלו
לבניית גדר שהתחילו לבנותה מערב
שביעית אע"פ שקבלו תשלום מיוחד
מקק"ל עבור הסיקול ו"ע"ע בחזו"א (סי'
יט סק"ח) וצ"ע. אלא שיתכן שהמעשה שם
היה בכה"ג שהיו עושים את הסיקול גם
בחינם בגלל הצורך באבנים לבנות הגדר
ולכן שפיר התיר להם לקבל שכר אע"פ
שבעלי השדה היה רצונם רק בסיקול
השדה ועדין צ"ע.

גם צ"ע מהא דשביעית פ"ד משנה א
שמב' שאסור ליטול אפילו הגס הגס
שניכר שאינו מתקן השדה במה שמשאיר
את הקטנות אם נוטל בטובה וא"כ
לכאורה ה"ה הכא כיון דעכ"פ יחזיק לו
בעל השדה טובה על כך אסור וצ"ע ע"כ.
ובהערה שם כתבו שהמעשה עם
החזו"א היה שהקרקעות היו
בבעלות קק"ל והם אף שילמו שכר

עיין בשו"ת שבט הלוי (חלק ו סימן קסז)
שדן לגבי זמנינו שאין אדם לוקח
אבנים לצורך בניה אלא ממחצב שבהרים
וכיוצא אם ישתנה הדין. וז"ל: ומה ששאל
כב' בדיני סיקול אבנים בזמן הזה - עפ"י
המבואר במשנתנו פ"ג דשביעית כמה
חילוקי דינים אימתי ובאיזה אופן מותר
לקחת אבנים שלא תהי הגזרה שנראה
כמסקל שדהו לצורך זריעה, ובזמנינו
נשתנה כל הענין, ואין אדם לוקח אבנים
לצורך בני' (רק ממחצב שבהרים וכי"ב) ושאל
כ"ת האם בזה"ז רוצה לחצוב משדהו אם
אסור או מותר.

כמדומני ששאלתו בזה"ז גם אם רוצה
לחצוב מהשדה לבנין באמת
כיון דאין דרך בני"א לחצוב מהשדות
א"כ יאמרו לתקן שדהו עושה, והנה
במעט עיון יראה דמה שהתירו חז"ל
באמת - והוא לקח באמת לצורך בנין
כפי עצתם ותיקון חז"ל - הנה בצד זה של
השאלה יראה לכאורה דאין אנו צריכים
להחמיר נגד הראשונים כיון דסו"ס לקח
לבנין, ומילתא דלא שכיחא לקחת בזה"ז
משדה לצורך בנין, וגם אין דרך זריעה
במקומות כאלה שיש אבנים גדולות
כאלה בשדה א"כ קרוב שלא גזרו בזה
למראית עין וחשדא, משא"כ בזמנים דה'
שכיח, וכעת אקצר בזה ועוד יש להתבונן
בזה. ע"כ.

ובעיקר הדבר יש מחלוקה מה הטעם
שקבלן מותר, א', י"א שקבלן
הוא מי שקיבל עליו לבנות ובמקרה
כזה לא חששו חכמים למראית העין. ב',
י"א היינו שקבל שדה באריסות לעבוד

שביעית פרק ג

קכט

משנת אליעזר

רע"ב

(ו) **גִּדְרֵי שֵׁשׁ בּוֹ עֶשֶׂר אַבְנִים** (ו) **שֵׁשׁ מִשְׁאֵי שָׁנִים**
שֵׁשׁ בּוֹ עֶשֶׂר אַבְנִים **שֵׁשׁ מִשְׁאֵי שָׁנִים שְׁנִים, הָרִי** **שָׁנִים. שֵׁשׁ זָכָל**
אֵלֹו יִנְטְלוּ. שְׁעוֹר גִּדְרֵי, עֶשְׂרֵה **אֶחָד הָרִי אֵלֹו יִנְטְלוּ.**
מִפְּחִים. פָּחוֹת מִכֵּן, מַחְצֵב **כָּלן וְאֶפְלוּ הַקְטָנוֹת**
שְׁנֵי בְנֵי אָדָם, הָרִי אֵלֹו יִנְטְלוּ כָּלן, וְאֶפְלוּ **מִפְּחֵהָ, וְלֹא מִתְּחִי**
הַקְטָנוֹת שְׁבָהָן, שְׁנֵי רֹאֵה שְׁלֹא לְתַקֵּן אֶת **כְּמִפְּנֵה הַגִּדְרֵ לַעֲשׂוֹת מְקוֹמוֹ עֲדָה: פָּחוֹת מִכֵּן**
שְׁעוֹר גִּדְרֵ גְבָהָה עֶשְׂרֵה **וְאֵינוֹ נוֹטְלוֹ קָלוֹ לֹא גוֹמְמוֹ וּמִנִּים מִן**
מִשְׁאֵי שָׁנִים שְׁנֵים **מִפְּחִים, פָּחוֹת מִכֵּן, מַחְצֵב** **אוֹ מַחְצֵב מִפְּחִים, אוֹ**
שְׁנֵי בְנֵי אָדָם, הָרִי אֵלֹו יִנְטְלוּ כָּלן, וְאֶפְלוּ **מִפְּחֵהָ, וְלֹא מִתְּחִי**

שדה צופים

שלצורך האבנים הוא נוטל, היה פחות מ' או שהיו פחות מ' אבנים או שהיו אבני קטנות ממשי שנים נוטל עד שיניח טפח סמוך לארץ.

ובדרך אמונה כתב: גדר של אבנים, הקילו בו יותר ממחצב שמותר להסירו אפי' לא התחיל להסירו מערב שביעית דכיון שאין דרך לפנות גדר ולזרוע מקומו ידעי כו'ע דלצורך אבני בנין מסירו ולכן הקילו בתנאים אלו שיבאר רבינו וכן הקילו בו יותר ממסקל כמו שיתבאר בה"י כיון שעדיין לא זרע תחתיהן ולא נקרא שם שדה עליהן.

שיש בגבהו י"ט. שאז יש ע"ז שם גדר משא"כ פחות הוי כאבנים בעלמא המונחים.

כל א' מהן משוי שנים. דהיינו שכל אבן מהן צריך שישאווהו ב' בנ"א.

ה"ז נוטל. את הגדולות אבל את הקטנות לא יטול לדעת רבינו אא"כ מניח טפח הסמוך לארץ כדבסמוך.

שלצורך האבנים הוא נוטל. ואף דניחא ל' לנקות את המקום ולזרוע

העובדים אך לא היה להם חלק ברוחים מעבודה זו כלל והתשלום היה רק כדי לסייע לביסוס הישוב, ומ"ש שהיתה שעה"ד הוא מטעם שאם לא היו מעבדים את הקרקע בשביעית היו מנהלי קק"ל עלולים להפקיע מהם את הקרקעות כי ניתנו רק ע"מ שיעבדו בהם.

ועיין בילקוט יוסף (שביעית פ"ה אות ב) שכתב דיל"ע לפ"ז אם נחשבו רק כפועלים. אולם מה שהתיר להם החזו"א את הסיקול היה זה בתנאי שיטלו רק הגס הגס או שיטלו את העליונות ויניחו התחתונות, וכתב שם דפרט זה כנראה לא סימוהו קמיה דהגרשז"א, ולדינא צ"ע בזה.

משנה ו

גדר שיש בו י' אבנים של משוי שנים שנים הרי אילו ינטלו וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ב מהלכות שמיטה ה"ז), גדר של אבנים שיש בגבהו י' טפחים או יתר ורצה ליטול כל אבניו אם היו בו י' אבנים או יתר כל אחת מהן משוי שנים או גדולות מזו ה"ז נוטל שהרואה יודע

משנת אליעזר

רע"ב

בני אדם, מחצב את
האבנים שלמעלה
וגוממו מקצרו עד
שישאר מן הגדר
פחות מהארץ טפח.

וגוממו עד פחות מהארץ טפח.
במה דברים אמורים, מתוך
שלו. אבל מתוך של חברו, מה
הסלע צאקן טפח כדי
שלא יהא ראוי לזיעה:
במה דברים אמורים.
האי דלא יפסח מקצב

הַרְבֵּים (בפירושו), והרע"ב מפרש שישאר למעלה מהארץ טפה, וכן כתב הרמב"ם בהלכות והמלאכת שלמה מפרש שיעמימ בארץ טפה שאז אינו ראוי לזריעה, **במה דברים אמורים** שצריך להשאיר טפה ושלא יפתח מחצב **מתוך שלו** כי יש לחשוש שיאמרו למען שדהו הוא רוצה, **אבל מתוך של חברו מה שהוא רוצה** יטל ולא נראה כמתקן

שדה צופים

אח"כ כיון שעיקרו לצורך האבנים מותר
כמו שיתבאר בסמור ה"ח.

עד שיניח טפח הסמוך לארץ. ואם מניח טפח הסמוך לארץ מותר לו ליטול אף הקטנים וכ"ז דעת רבינו אבל דעת הר"ש דמותר ליטול לעולם את האבנים הגדולות שיש בהן שיעור אבני כתף כדלקמן ה"ב והא דהוצרך לתנאים אלו שיהא בגדר י"ט ויהא בו י' אבנים של משוי שנים הוא כדי להתיר ליטול גם את הקטנים שאז מותר ליטול כולם ואם אין בו תנאים אלו לא יטול את הקטנים אא"כ יניח טפח הסמוך לארץ ואף דבכל מסקל א"צ להניח טפח הסמוך לארץ דסגי שיניח הנוגעות בארץ כדבסמוך ה"י כאן שהוא גוש א' חששו שלא יזהרו להניח יפה וכמו במחצב.

טפח הסמוך לארץ. כדי שלא יהא ראוי לזריעה וכ"ש אם מניח יותר דמהני וכן גדר של עצים לא יעקרנו לגמרי אם מתכוין לתקן השדה אבל אם צריך לעצים מותר.

כתב בס' תפארת ישראל ה' חילוקי דינים במסקל.

(א) מחצב שמחובר מימי בראשית
[שצריך שיהא ראוי לחצוב ממנו כ"ז
אבנים להר"ש ולרבנו צריך שיהא חצוב
כבר כ"ז אבנים]

(ב) גדר שהוא תלוש וחיברו כבנין [שאם יש בו י' אבנים של משוי ב' וגבהו י"ט מותר לסלקו ואם לאו משאיר טפח סמוך לארץ]

(ג) אבן תלוש שנתחבר ממילא [וזהו אבנים שהמחרישה עתידה לזעזען]
[שאם יש בו ב' אבנים של משוי שנים שנים מותר ליטלן]

(ד) אבן מטולטלת לגמרי [שנוטל העליונות ומניח הנוגעות בארץ]

(ה) אבני כתף [שאם ניטלות ב' וג' על הכתף יכול ליטלן] עכ"ד.

וראה בביאור ההלכה (פ"ב ה"ז) שכתב:
והנה בדין א' לכו"ע אם יש בו
השיעור מותר ליטול כולן אפי' הקטנים.

ובדין ב' וג' נחלקו רבינו והר"ש דלפ"ד רבינו אסור ליטול רק את הגדולים ולפ"ד הר"ש אם יש השיעור מותר ליטול גם את הקטנים.

שביעית פרק ג

קלא

משנת אליעזר

רע"ב

שְׁדָה כִּינּוֹן שְׁאִינוֹ
שְׁלוֹ, וְאֶפְלוּ בְשָׁלוֹ
בְּמָה דְּבָרִים
אֲמֹרִים שְׁאֶסֹר:
בְּזֶמֶן שְׁלֹא הִתְחִיל
בּוּ מַעֲרַב שְׁבִיעִית
לְפָרֶק הַגֶּדֶר שֶׁיֵּהָא
נִכְר שְׁכֻנָּתוֹ לְמַחְצָב,
אֲבָל אִם הִתְחִיל בּוּ
מַעֲרַב שְׁבִיעִית, מָה
שֶׁהוּא רוֹצֶה נוֹטֵל
אֶפְלוּ בְּשִׁבְעִית:

שֶׁהוּא רוֹצֶה, וְיֹאמַר. בְּמָה דְּבָרִים
אֲמֹרִים, בְּזֶמֶן שְׁלֹא הִתְחִיל
בּוּ מַעֲרַב שְׁבִיעִית. אֲבָל אִם
הִתְחִיל בּוּ מַעֲרַב שְׁבִיעִית, מָה
שֶׁהוּא רוֹצֶה, נוֹטֵל:

(ז) אֲבָנִים שְׁזִיעֲזַעְתָּן הַמַּחְרֶשֶׁה,
אוּ שְׁהִיו מְכֻסּוֹת וְנִתְגַּלּוּ,
אִם יֵשׁ בָּהֶם שְׁתִּים שֶׁל מִשְׁאֵי

וְהָאִי דְּגֻמְמוֹ: מָה
שֶׁהוּא רוֹצֶה וְיֹאמַר.
דְּלֹא מִמְּזִי כְּמַמְקֵן שְׁדָה
כִּינּוֹן דְּלֹא דִידִיהּ הוּא,
וְאֶפְלוּ גְּשָׁלוּ נְמִי לֹא מִמְּזִי
כְּמַמְקֵן שְׁדָה אִם הִתְחִיל
לְפֹל מַעֲרַב שְׁבִיעִית:

(ז) שְׁזִיעֲזַעְתָּן
הַמַּחְרֶשֶׁה. וְאֶפְלוּ
לֹא זְעֻמָּן אֲלֵא
שְׁעִמְדָה לְזַעֲזַע הָיוּ

(ז) אֲבָנִים שְׁזִיעֲזַעְתָּן הַמַּחְרֶשֶׁה וְעֶקְרוֹ מִמְּקוֹמָן, וּבִירוּשְׁלָמִי מִפְּרֶשׁ אֶפְלוּ בְּשַׁעֲתִיד לְזַעֲזַע,
אוּ שְׁהִיו מְכֻסּוֹת וְנִתְגַּלּוּ, אִם יֵשׁ בָּהֶם שְׁתִּים שֶׁל מִשְׁאֵי שְׁנַיִם שְׁנַיִם שִׁישׁ בְּכָל

שדה צופים

משנה ז

אבנים שזיעזעתן המחרישה או שהיו
מכוסות ונתגלו וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ב מהלכות שמיטה ה"ט),
אבנים שראויות שתזעזע אותן
המחרישה או שהיו מכוסות ונתגלו, אם יש
בהן שתים של משוי שנים שנים ה"ז מותר
ליטול אותן, היו קטנות מזה לא ינטלו.

ובדריך אמונה כתב: שראויות שתזעזע
אותן המחרישה. אם יחרשו שם
ויתלשו מחיבורן באדמה אף שעתה עדיין
לא נתלשו ולכן קילי טפי מגדר שהוא
מחובר וסגי כאן בב' אבנים של משוי
שנים.

ונתגלו. ה"ז מותר ליטול אותן ואפי' אם
ניחא ל"י ג"כ בתיקון השדה כיון
דעיקרו לצורך האבנים אבל אם צפין ע"ג
הארץ דינן כדין מסקל דבסמוך ה"י וכן
אם הן בעומק דהוי כפוחת מחצב מתחלה

ובדין ד' לכ"ע אין ליטול רק את
העליונות.

ובדין ה' לכ"ע אין ליטול רק את
הגדולות והא דלא מהני באבני
כתף להתיר ליטול גם את הקטנים
כמו דמהני בגדר ובאבנים שהמחרישה
מזעזעתן לפ"ד הר"ש היינו משום דכיון
דלא קביעי לא מימשכי הקטנים אחריהן.
ע"כ. ועיי"ש עוד.

מה שהוא רוצה יטול.

ובסיפא קתני נוטל לשון הוה, משום
דהתם אפילו בתוך שלו איירי,
והוא דבר ההווה שיטול האבנים מתוך
שלו, משא"כ בשל חבירו. ועוד דבשלו
נוטל מיד, אבל בשל חבירו צריך שיטול
ממנו רשות קודם שיטלם, משום הכי
קתני יטול, כשיתן לו רשות, אבל לא מיד.
(הון עשיר).

משנת אליעזר

רע"ב

אָבן מִהֶן מִשְׁאֵי שְׁנֵי שְׁנִים שְׁנִים, הָרִי אֵלָיו יִנְטָלוּ. כָּלֵל זְעֻעָתָן: הָרִי אֵלָיו
 בְּנֵי אָדָם, הָרִי אֵלָיו הַמִּסְקָל אֶת שְׂדֵהוּ, נוֹטֵל אֶת שְׁמִיטָה: הַמִּסְקָל שְׂדֵהוּ.
 הַקְטָנוֹת שְׁלִידָן אֶגֶב הַקְטָנוֹת שְׁמִיטָה. הַמִּסְקָל אֶת שְׂדֵהוּ מִן הָאֲבָנִים וְצָרִיךְ לָאֲבָנִים, נוֹטֵל אֶת הָאֲבָנִים הַקְטָנוֹת וּמְנִיחַ אֶת הַקְטָנוֹת

שדה צופים

וברם יש לעי' במחצב שלא פתחו מע"ש לדעת הר"מ דהיינו שלא פסל ממנו, למה אינו נוטלו מדין אבנים שסופן שתזעזע אותן המחרשה, ואפשר דהיינו תנאי שתזעזע אותן דבזה נפקי מדין מחצב ומותר להתחיל בו בשביעית ודי לו בב' אבנים משוי שנים, אבל מחצב הן גדולות ביותר ואין מחרשה מזעזעתן, ומכוסות ונתגלו נמי איירי במחרשה מזעזעתן, אמנם בירו' אמר מתניתא אמרה כן אם יש בכל אחת ואחת משוי שנים כו' ופי' הפ"מ דאבנים כאלו אין מחרשה מזעזעתן, והא דאמר מחרשה עתידה לזעזען היינו לפגוע בהן, וצ"ע. ע"כ.

ולא הותר אלא בקבועין ושתהא מחרשה מזעזעתן ולא מהני מה שהתחיל מערב שביעית.

של משוי שנים שנים. שכל אבן משוי ב' בנ"א בזה התירו כאן ליטול את הגדולים ועדיף מגדר דכאן סגי בשנים.

ה"ז מותר ליטול אותן. את הגדולים אבל לא את הקטנים ולפ"ד הר"ש מותר ליטול גם הקטנות מהן אגב הגדולות.

ודוקא כשנתכוין ג"כ לתיקון השדה אלא דעיקר כונתו לצורך האבנים וכנ"ל אבל אם אין מכוין כלל לעבודת קרקע יכול ליטול אף הקטנות כדין גדר.

בפי' רבנו נתן כ', אבנים שזעזעתן המחרשה ר"ל מלפני שביעית לא יזדקק להם בשביעית זולתי אם היו אבני כתף עכ"ל ולכאו' הוא דלא כהירו' דא"צ שיעזעו לפני שביעית.

אבל נראה דגם הירו' מוקים דמתנ' מיירי שכבר נזעזעו אלא דמוסיף דה"ה אם המחרשה עתידה לזעזען ורבנו נתן בא לפרש המשנה איך יתכן שנזעזעה ע"י המחרשה בשביעית הרי אסור לחרוש בשביעית ולזה פי' דמיירי שנזעזעה לפני שביעית אבל מודה דה"ה במחרשה עתידה לזעזען וכדמוסיף בתוספתא.

כתב החזון איש (סימן יט אות ו) וז"ל: והא דתנן אבנים שזעזעתן המחרשה או שהיו מכוסות ונתגלו היה נראה דלא בא לאפוקי שאם הן בעומק הארץ, אלא בא לאפוקי צפין ע"ג הארץ, דבצפין ע"ג הארץ הן בדין מסקל, דשם שדה עליהן, אבל כשהן בעומק אין תחתיהן שם שדה, ונקט זעזעתן המחרשה היינו שהן בעומק קצת או שהן כבר מגולות, ובלבד שלא תהיינה צפות על הארץ, ומיהו מהא דאמר בירו' שסופן שתזעזע אותן המחרשה משמע דדוקא הוא ואם הן בעומק לא דהוי כפותח מחצב בשביעית,

שביעית פרק ג

קל

משנת אליעזר

רע"ב

הַשָּׂדֶה, לְשׁוֹן סְקָלוֹ מֵאֲנָן
(שְׁעִי ס): וּמִנִּיחַ אֶת
הַתְּחִינּוֹת הַנוֹגְעוֹת
בְּאֶרֶץ. דְּנִכְסָאֵי גֻּוֹנָא
בְּאֶרֶץ. וְכֵן גִּרְגֵּר שֶׁל צְרוּרוֹת
אוֹ גֵּר שֶׁל אֲבָנִים, נוֹטֵל אֶת
הָעֲלִיּוֹנוֹת, וּמִנִּיחַ אֶת הַנוֹגְעוֹת
שֶׁל אֲבָנִים גְּדוּלוֹת,
נוֹטֵל אֶת הָעֲלִיּוֹנוֹת
וּמִנִּיחַ אֶת הַנוֹגְעוֹת בְּאֶרֶץ, שְׁלֹא יֵרָאֶה כְּמִתְקַן שְׂדֵהוּ, אִם יֵשׁ תְּחִינָהּן תַּחַת הָאֲבָנִים

שדה צופים

השתים בלבד. וכ"מ לשון הרמב"ם
בחבורו פ"ב שבדין גדר כתב (בה"ט) ורוצה
ליטול כל אבניו. ובדין שלפנינו כ' (בה"ט)
מותר ליטול אותן. ואולי גם רבי כוון לזה
דשם אמר שיש בו וכאן אם יש. והוא ידע
דרכי הלשון אף שמאנתו נעלמו (עמש"כ
במהדורות בס' נת"ע ד' קי"א א') אולם מסתפינא
מהר"ש שלא הבין כן. ע"כ.

**המסקל את שדהו נוטל את העליונות
ומניח את הנוגעות בארץ וכו'.**

כתב הרמב"ם (פ"ב מהלכות שמיטה ה"י),
המסקל שדהו בשביעית מפני
שהוא צריך לאבנים נוטל את העליונות
ומניח את הנוגעות בארץ, וכן אם היה
לו בשדהו גרגר של צרורות, או גל של
אבנים נוטל את העליונות ומניח את
הנוגעות בארץ, ואם יש תחתיהן סלע או
קש יטול את כולן.

ובדרך אמונה כתב: המסקל שדהו
בשביעית. דהיינו שרוצה לפנות
האבנים משדהו אפי' מתחיל בשביעית.

מפני שהוא צריך לאבנים. היינו כשלא
ניחא ל' כלל תיקון השדה אבל
אם ניחא ל' גם תיקון השדה אסור גם
אם מניח הנוגעות בארץ וגם באבני כתף
ואף אם התחיל מערב שביעית ועל פ"א

אך מה שסיים זולתי אם היו אבני
כתף תמוה דהרי אבני כתף היינו
שניטלין ב' ג' על הכתף ואילו כאן צריך
שיהו ב' של משוי ב' בנ"א ונראה שהוא
מפרש כפי' הר"ש דהנידון כאן על נטילת
הקטנים אבל הגדולים אפי' אם שיעורן
כאבני כתף מותר לו ליטולן אבל קשה
דא"כ אינו מפרש את המשנה דהמשנה
הרי מיירי לענין נטילת הקטנים והוא
מיירי לנטילת הגדולים.

ויתכן דמפרש כפי' הר"י בן מ"צ דכונת
המשנה ב' של משוי ב' היינו
שנטל אדם מהן במשאו ב' וס"ל דזהו
השיעור של אבני כתף שניטלות ב' וג' על
הכתף וס"ל דהנידון כאן לענין הגדולים
אם אפשר ליטולן ולכן קאמר שאם יש
בהן שיעור אבני כתף מותר ליטולן אלא
דמ"מ יש חילוק דבאבני כתף מותר
ליטול אפי' א' וכאן בזעזעתן המחרישה
לא התירו ליטולן אא"כ היו שני אבנים
כאלו דכיון שהיו מחוברין גרע ובעי דוקא
ב'. (ביאור ההלכה).

אם יש בהן שטים כו'.

כתב הרש"ש: תימה למה יקל כאן מגדר
דלעיל דבעינן עשרה. ולכן היה
נ"ל דבאמת כאן חמור כיון דהם במחובר.
(עתי"ט ד"ה המסקל) ואינו מותר אלא אותן

משנת אליעזר

רע"ב

סֵלַע או קֶשׁ, שְׁאִינו
רְאוּי לזְרִיעָה, הָרִי
אֵלוּ יִנְטְלוּ בָּלָן:

בְּאֶרֶץ. אִם יֵשׁ תִּהְיֶיהֶן סֵלַע או
קֶשׁ, הָרִי אֵלוּ יִנְטְלוּ:

לֹא מִמּוֹ כִּמְמָקָן סֵלַע:
נִרְגָּר שֶׁל צְרוּרוֹת. גֵּל
שֶׁל אֲבָנִים קִטְנוֹת: אִם
יֵשׁ תִּהְיֶיהֶן סֵלַע או
קֶשׁ. לֹא מִמּוֹ כִּמְמָקָן
כִּיּוֹן דָּלִין הַמָּקוֹם רָאוּי
לזְרִיעָה:

(ח) אֵין בּוֹנִין מְדֻרְגּוֹת עַל
פִּי הַגְּאִיּוֹת, מָקוֹם
עֶמֶק שְׁמֵתִקְבֵּץ

(ח) אֵין בּוֹנִין מְדֻרְגּוֹת. מַעֲלֹת עַל פִּי
הַגְּאִיּוֹת, שֶׁלֹּא יִתְלִיקוּ צִירִידָתָן לְקַסֵּת הַמַּיִם

שֶׁם מָיִם עוֹשִׂין מְדֻרְגּוֹת שֶׁלֹּא יִתְלִיקוּ
בִּירִידָתָן לְשֹׁאֵב מָיִם עָרֵב שְׁבִיעִית

שדה צופים

בקצת המקום סלע או קש נוטל אפי'
מהמקום שאין שם סלע או קש.

ס"ק קכ"ט ואם מתכוין ליפות השדה
אסור גם בשל חברו.

נוטל את העליונות. אפי' בתוך טפח
הסמוך לארץ.

הרי אלו ינטלו.

כולן, דמדמפסיק דבר הרי ניכר שאינו
מפנה לזריעה, נמצא שיש בסיקול
ה' חלוקי דינים, א) מחצב שמחובר מימי
בראשית, מפורש דינו במשנה ה', ב) גדר
שהיה תלוש וחברו בבנין, מפורש במשנה
ו', ג) אבן תלוש שנתחבר ממילא, מפורש
ברישא דמשנה ז', ד) אבן מטולטל לגמרי
מפורש בסיפא דמשנה ז', ה) אבני כתף
מטולטלות, מפורש דינן במשנה ט'. (תפא"י).

משנה ח

אין בונין מדרגות על פי הגאיות ערב
שביעית משפסקו הגשמים מפני שהוא
מתקנו לשביעית וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ב מהלכות שמיטה ה"א),
לא ימלא אדם גיא עפר או יתקננו
בעפר מפני שמתקן את הארץ, אבל
עושה הוא חייץ על פני הגיא, וכל אבן
שיכול לפשוט את ידו וליטלה והוא עומד
על שפת הגיא הרי זו נתטל.

ומניח את הנוגעות בארץ. אפי' הן
קטנות ואם הן אבני כתף נוטל
אף הנוגעות בארץ כדבסמוך הי"ב וי"א
שאם הם מחוברים לקרקע לא מהני אפי'
אם יניח החלק הנוגע בארץ.

הנוגעות בארץ. ואז מותר אפי' הם
אבנים דבוקים וצ"ע ואת
הנוגעות בארץ אסור אפי' התחיל מערב
שביעית ודוקא משלו אבל משל חברו
יכול ליטול כולן ואם מתכוין ליפות
הקרקע אסור גם בשל חברו כנ"ל.

גרגר של צרורות. גל של אבנים קטנות.
או גל של אבנים. גדולות קצת אבל
אינם אבני כתף.

ומניח את הנוגעות בארץ. דכיון שאינו
משליך כולן אינו נראה כמתקן
שדהו ואם הוא דבר העומד לפנותו כמו כלי
תשמיש מותר ליטלו אף אם נוגע בארץ.
סלע או קש. כיון שאין המקום ראוי
לזריעה יכול ליטלן וי"א שאם יש

שְׁתַּקְנָנוּ זַעֲמָק זָאוֹת מִשְׁפָּסְקוֹ הַגִּשְׁמִים מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְתַקֵּן לְהַשְׁקוֹת זֶהָן שְׁדוּמִי
 מִשְׁפָּסְקוֹ הַגִּשְׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְתַקֵּן לְשִׁבְעִית. אֲבָל

שדה צופים

ישפוך העפר שחופר לתוך הגיא מפני שמתקן הארץ וכן לא יתן עפר על שפתו שמתקנו לזריעה אלא עושה מדרגה העליונה של אבנים.

ה"ז תנטל. אפי' פחות מאבני כתף מותר ליטול ואפי' משלו דכשנוטל דרך עבודתו מותר דניכר שאין נוטלה אלא לגדר אבל מה שאין יכול לפשוט ידו וצריך לילך ליטלו אסור דנראה כמסקל שדהו וי"א דמשדה חברו קאמר ומשום גזלה דהאבנים שבקצה שדהו הסמוכים לרה"ר אין מקפיד עליהן ומפקירן בעל השדה אבל ליכנס לתוך שדהו אסור בלי רשותו שמא צריך להאבנים. מותר לבנות מדרגות ע"פ הגאיות שנתמלאו מים לרדת לתוכן בזה"ז שאין נוהג תוס' שביעית ואפי' בשביעית עצמה [ובזמן שנוהג תוס' שביעית יתבאר בפ"ג ה"י] וכשעושה גדר על שפת הגיא שלא יצאו המים לא יתקנו בעפר וטיט בין האבנים שמתקנו לזריעה בשביעית ואפי' אם כבר פסקו הגשמים אבל עושהו באבנים בלא עפר וטיט, ובזה"ז מותר גם בעפר וטיט כדלקמן פ"ג סקפ"ב. כתב בחזו"א בנין המדרגות של ההרים להעמידם על שטחים ישרים ראויים לזריעה ולנטיעה זהו בכלל חרישה אמנם לבנות גדר אבנים סביבות המדרגה שלא תפול עפרה מותר אבל ליטול המדרגות וניחא ל"י ביפוי הקרקע אסור.

וע"ז משיג הראב"ד וכתב: לא ימלא אדם גיא עפר. א"א המשנ' לא דברה על זה כלל אבל היא כך אין בונין מדרגות ע"פ הגאיות ערב שביעית משיפסקו הגשמים מפני שמתקין לשביעית אבל בונה הוא בשביעית משפסקו הגשמים מפני שמתקן למוצאי שביעית ולא יסמוך בעפר (נ"א לא יסבוק בעפר) אבל עושה אותה חייץ כל אבן שהוא יכול לפשוט את ידו וליטול הרי זו תינטל, נמצא שעל המדרגה שעל שפת הגיא הוא מדבר כשבונה אותה בשביעית לא יעשנה בעפר מפני שמכשירה לזריעה אבל עושה הוא חייץ פירוש באבנים, וכל אבן שהוא יכול לפשוט את ידו כשעומד בר"ה וליטול אותה מתוך שדה חבירו תינטל ואין כאן משום גזל ובונין בה אבל מתוך שדהו לא מפני שהוא רוצה בקיומו דמנכש ויהיב עשבא עליהון. ע"כ.

ובדרך אמונה כתב: לא ימלא אדם גיא עפר. בשביעית ואפי' לאחר שפסקו הגשמים שאין ראוי לזרוע שם בשביעית אסור ואף על גב שמותר לבנות אז מדרגות מ"מ לא ימלא בעפר שמכשיר לזריעה.

או יתקנו בעפר. כגון אם בנה שם מדרגה לא יחזיר העפר לגיא כדי שישוה פניהם.

אבל עושה הוא חייץ. פי' מחיצה וגדר על פני הגיא וכשעושה החייץ לא

כְּרוּצָה לְהִשְׁקוּת בּוֹנָה הוּא בְּשִׁבְעִית מְשַׁפֵּקוּן זְשָׁבְעִית: דָּא יִסְמֹךְ שְׂדֵהוּ, אָבֵל בּוֹנָה הַגִּשְׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְתַקֵּן סוֹכֵר מְקוֹם יִלְיָא מְשַׁפֵּקוּ גִשְׁמִים, לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. וְלֹא יִסְמֹךְ מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְתַקֵּן לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, וְלֹא יִסְמֹךְ יִמְלָא בְּעֶפֶר בֵּין הָאֲבָנִים לְסִתְמָהּ מְקוֹם יִצִּיאַת הַמַּיִם

שדה צופים

שלא יתן העפר שחופר בשעת בנין המדרגות לתוך הגיא שמתקן שדהו וכעין דתנן לק' מ"י דצוברו כדרך המזבלין [ולכאורה גיא שהמים מתקבצין שם אין עומד לזריעה] והר"א שם מפרש דלא יתן עפר על שפתו שמתקנו לזריעה אלא עושה חייץ ר"ל מדרגה העליונה יעשה של אבנים, [אינו מובן שהעליונה הרי זו השדה עצמה וא"צ תיקון ואפשר דצריך תיקון דקשה לטפס בעפר וגם עשוי ליפול לרוב דריסה בכח בעלי מן הגיא].

ודין זה של הר"מ והר"א כו"ע מודים בו דאף לפר"ש דאין דין זה כאן במשנה נלמד מלק' מ"י דכל שיש תיקון בעפרו במקום שנותנו אסור, ועי' לעיל סי' י"ח.

והא דתנן וכל אבן שהוא יכול לפשוט את ידו פר"ש דלהתיר פחות מאבני כתף משלו איירי דכשנוטל דרך עבודתו מותר אף בשלו וכן פי' הר"מ בפ"ב שם, והר"א שם פי' דלענין גזילה מתניא דסמוך לרה"ר אפקורי מפקיר להו בעל השדה, אבל ליכנס בתוך שדהו אסור. (חזו"א).

והמהר"ם שיק כתב: עי' בכסף משנה פ"ב ה' י"א. ולענ"ד דגם הרמב"ם פירש המשנה כפירוש הר"ש והר"ב דאין עושין מדרגות משום דנראה כמתקן להשקות בהן שדותיו, אלא דס"ל דהך מתני' אתיא כראב"י לעיל סוף פ"ב משנה יו"ד דאין מרביצין בשדה לבן, אבל לדידן דקיי"ל דמרביצין וכן בשדה בית השלחין משקין לגמרי, וכ"ש לפירוש הר"ב פ"ק דמ"ק והביאו התו"ט שם דאפילו בבית הבעל מותר, א"כ אין לאסור לבנות מדרגות, ולכן לא פסק הרמב"ם כהאי רישא, ופירש הסיפא ולא יסמוך בעפר דקאי אדלעיל, דלא ישוה פני הגאיות, ר"ל שרוצה (כיון דאסור לבנות מדרגות) שלא יחליקו, א"כ ירצה להשוות הגיא, קמ"ל דאסור, אבל מותר לעשות חייץ, וזה פשיטא, רק דהא קתני אידי דסיפא, והמשך מתניתין [היא] כך, דמותר ליטול האבנים שיוכל ליטול מן הגאיות בפשיטות יד ולעשות מהם ולא חשיב כמתקן שדהו כנ"ל.

ולא יסמוך בעפר אבל עושה הוא חייץ.

כתב הרמב"ם (פ"ב הי"א) וז"ל: לא ימלא אדם גיא עפר או יתקנונו בעפר מפני שהוא מתקן את הארץ עכ"ל. וכתב החזו"א (סימן י"ט סק"ט) שאף הראב"ד

ר"ש פי' שלא יתקן הגדר שסביב הגיא בעפר, ומשמע דבע"ש קיימינן ועשיית גדר בטיט אסור כמדרגות אבל חייץ בלא עפר מותר, והר"מ בפ"ב פי'

שביעית פרק ג

קלו

משנת אליעזר

רע"ב

במחיצת אבנים כדי
שיתקבצו במקום
אחד, אבל עושה
הוא ח"ץ מחצה
של אבנים בלי טיט,
כל אבן שבשדה
שהוא יכול לפשט
את ידו ולטלה

אפלו קטנה הרי זו תניטל, דהגדר מוכח
שאינו נוטלה בכונה לתקן שדהו. עד עתה
הביאה המשנה אופנים שיכול לקח גם
האבנים הקטנות:

(ט) אבני כתף שנטליו בכתף ולקמן
מפרש מה הן, באות גטלות מפל
מקום, אפלו מתוך שדהו, כי ידוע
שעמדות לבניו, והקבלן יש מפרשיו

בעפר, אבל עושה הוא ח"ץ.
כל אבן שהוא יכול לפשט את
ידו ולטלה, הרי זו תניטל:

(ט) אבני כתף, באות מבד
מקום. והקבלן, מביא מבד

עפר וטיט בין האבנים,
משום דמתווי טפי שהוא
מתקון להסקות מהן
שדומיו: אבל עושה
הוא ח"ץ. אבנים
קדורות זו על זו כעין
גדר בלא עפר וטיט:
כל אבן. שגשדהו אפלו

קטנה, אם כשהוא צונה הגדר או הצנן יכול
לפשט ידו ולטלה ולבנות צה: הרי זו תניטל.
שהגדר מוכתם עליו דלבנות גדרו הוא נוטלה
ולא למקן השדה לזריעה:

(ט) באות מבד מקום. אפלו מתוך שדהו,
דמידע ידוע דלבנות קבשי להו ולא למקן
את השדה: והקבלן. שקבל שדה צאריסות
מביא מבד מקום, ואפלו מאומה שדה שהוא

שדה צופים

וראה בספר בית דוד (פ"ה אות ז) שכתב
דדברים הטעונים קבורה יש
להיזהר מלקברם בשביעית בשדות וגיתות
משום שאסור לכסות את הגומא בשדה
אלא יקברם בסתם קרקע.

משנה ט

אבני כתף באות מ"מ והקובלין מביאין
מ"מ וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ב מהלכות שמיטה הי"ב),
אבני כתף והם הנטלות ב' ג' על
הכתף מותר להביאן מכל מקום בין משדה
חבירו בין משדהו, וכן הקבלן מביא מכל
מקום ואפילו אבנים גדולות בין משדה
שקבלה בין משדה שלא קבלה.

וע"ז משיג הראב"ד וכתב: אבני כתף והן
הנטלות וכו' עד מותר להביאן מ"מ.

והר"ש שפליגי בפירוש המשנה מודו בהאי
דינא שסתימת גומא בשדה וגינה הוי
חורש. וכ"כ בקובץ תשובות (ח"א סימן ר"ל).
והנה לכאורה צריך לבאר מהו האיסור
בסגירת הבור, והרי אינו מכוין
להכשרת הקרקע לזריעה אלא להסרת
מכשול וגם אין בזה חשש מראית עין
שניכר לכל שעושה להסיר תקלה. וביאר
בקובץ תשובות שם וז"ל: שכשהוא מכסה
את התעלה בעפר והמקום הוא מקום
זריעה הרי יש להניח שגם כוונתו הוא
להכשיר את הקרקע לזריעה וכו' והשתא
מיהא לתרוויהו מכוין וכו', עכ"ל. וביאור
דבריו שאין שייך לומר כאן שמכוין רק
להסרת המכשול שבסתמא בעל השדה
מכוין לשניהם ואף אם הוא לא מכוין הרי
יש משום מראית עין כיון שהדרך לכוין
לשניהם.

משנת אליעזר

רע"ב

שְׁקֵבֶל שְׂדֵה מַחְבְּרוֹ וְחֵלֶק מִהֶפְרוֹת, וְכִינּוֹ שֶׁהַשְּׂדֵה אֵינוֹ שְׁלוֹ מֵתָר, וְיֵשׁ מִפְּרָשִׁים קֶבֶלָן בְּנִינֵי, שְׁמֻקְבֵּל עָלָיו בְּנִינֵי שִׁידוּעַ שֶׁפִּנְנָתוֹ לְקַבֵּץ אֲבָנִים לְבִנְיָן, מִבֵּיא מִפֶּל מְקוֹם, לְפָרוֹשׁ רֵאשׁוֹן, אֶפְלוּ מִשְׁדָּה שְׁעוֹבֵד בָּהּ וּלְפָרוֹשׁ הַשְּׁנִי, אֶפְלוּ מִשְׁדָּהוֹ שֶׁל הַקֶּבֶלָן עֲצָמוֹ וְאֵלּוֹ הֵם אֲבָנֵי כֶּתֶף כָּל אֶבֶן שְׂאִינָה יְכוּלָה לְהַנְטִיל בְּאַחַת יָד בְּיַד אַחַת דְּבָרֵי רַבִּי

מִפְּרָשִׁים קֶבֶלָן בְּנִינֵי, שְׁמֻקְבֵּל עָלָיו בְּנִינֵי שִׁידוּעַ שֶׁפִּנְנָתוֹ לְקַבֵּץ אֲבָנִים לְבִנְיָן, מִבֵּיא מִפֶּל מְקוֹם, לְפָרוֹשׁ רֵאשׁוֹן, אֶפְלוּ מִשְׁדָּה שְׁעוֹבֵד בָּהּ וּלְפָרוֹשׁ הַשְּׁנִי, אֶפְלוּ מִשְׁדָּהוֹ שֶׁל הַקֶּבֶלָן עֲצָמוֹ וְאֵלּוֹ הֵם אֲבָנֵי כֶּתֶף כָּל אֶבֶן שְׂאִינָה יְכוּלָה לְהַנְטִיל בְּאַחַת יָד בְּיַד אַחַת דְּבָרֵי רַבִּי

שדה צופים

בין משדה שקבלה בין משדה שלא קבלה. ר"ל דמ"מ כיון שנוטל לבנין וקבל לבנות אין חוששין למראית העין וי"מ קבלן היינו שקבל שדה באריסות לעבוד אותה ואפ"ה מותר דלא נחשב כבעל השדה רק נחשב כנוטל משדה חברו וי"מ קבלן הוא אדם שדרכו לעשות בנינים בקבלנות ולכן מותר ליטול אפי' מתוך שדהו דהכל יודעים שצריך אבנים לבנין אבל כל שאין דרכו לקבל בקבולת לבנות בנינים אפי' הוא בונה עכשיו אינו מביא אלא ממקום קרוב כדי פשיטת ידו כנ"ל הי"א.

והקבלן מביא מכל מקום.

הר"ש הביא ב' פירושים פי' א' קבלן מקבל קבולת לבנות ופי' ב' אריס בשדה והנה כל המפרשים נקטו דרבנו מפרש כפי' ב' משום שכ' בפיה"מ קבלן הוא שוכר הארץ לעבוד אותה וכן כאן כ' בין משדה שקבלה.

אבל בחזו"א סי' י"ט סק"ח הקשה על רבינו שכ' בין משדה שלא קבלה דשדה שלא קבלה היינו משדה חברו ול"ש להזכירו בל' קבלן ולכן כ' דרבנו מפרש כפי' ראב"ד שקבל לעשות חריץ

א"א ירושל' מ"מ אפילו מתוך שלו, והקבלן מביא מ"מ אפילו פחות מאבני כתר פירוש קבלן שקיבל לעשותו חייץ ואין חוששין שהוא מתכוון לחלוק את שדהו.

ובדרך אמונה כתב: אבני כתר. אפי' הן נוגעות בארץ ואפי' כל שדהו לא הי' רק אבני כתר ונוטל את כולן.

מכל מקום. אפי' משדהו דהכל יודעים דלבנין צריך להם כיון שהן גדולות.

בין משדהו. ונראה דהיינו בנוטל לבנין ולא ניחא לי' תיקון השדה אבל אם ניחא לי' גם תיקון השדה אסור כנ"ל סקע"ב.

וכן הקבלן. היינו שקבל עליו לבנות גדר שם ואף על גב שבונה על דעת בעה"ב לא חשיב כבעה"ב עצמו ומותר לו ליטול האבנים אפי' משדה בעה"ב ואף על גב דבשעת לקיחתו לא ניכר כ"כ שלצורך בנין לקחן מותר ולא חיישי' שיאמרו שרוצה לעשות השדה חלקה ונקיה לזריעה.

ואפי' אבנים גדולות. צ"ל קטנות וכ"ה בדפו"י וברמב"ם כת"י ור"ל אפי' פחותין מאבני כתר ואפי' הנוגעות בארץ.

שביעית פרק ג

קלט

משנת אליעזר

רע"ב

לְבָנוֹת צִיָּיִם צִקְזֹלָה, יוֹסִי אוֹמֵר, אֲבִנִי כְתֵף בְּשִׁמּוֹן, מאִיר, רַבִּי יוֹסִי
שָׁאִין] פּוֹנֵחוֹ אֶלָּא לְקַבֵּץ אוֹמֵר אֲבִנִי כְתֵף
אֲנִיִּים, מִצִּיא [מִקָּל בְּשִׁמּוֹן, כָּל שֶׁהֵן
מָקוֹם וְאֶפְלוֹ מִשְׁדָּה] עַל הַכְּתֵף:
שְׁלוֹ: רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר עַל הַכְּתֵף וְכָךְ הֵן
כו'. וְהִלָּכָה כְּרַבִּי יוֹסִי:
נִיטְלִין וְלֹא קִטְנוֹת:

שדה צופים

לשנה הבאה דבשמיטה א"א לעבוד ולזרוע שום דבר וגם הכל הפקר וא"כ קשה איך התירו הא בודאי ניחא לי עבור שנה הבאה וי"ל כיון שבשנה זו אין שום תועלת מזה ורק בשביל שנים הבאות לא חשו בזה למראית העין שיאמרו שעושה זה לטובת שדה חברו כדי שיוכל להיות בה אריס בשנים הבאות אין אדם חוטא ולא לו ואף על גב שגם לו יהי ריוח בזה לא חששו חכמים כולי האי דמסתמא יתלו יותר שלוקח האבנים לבנין.

ומה שהקשה במלא"ש דלא מצינו אריס שנקרא קבלן צ"ע דבמו"ק י"א תניא האריסין והחכירין והקבלנין יעשו ופי' הראשונים קבלן שמקבל השדה באריסות בכך וכך ע"ש ברש"י וריטב"א ובתוספתא רפ"ט דב"מ השוכר את השדה מחברו כו' קבלן לפי קבלנותו. (ביאור ההלכה).

והקבלן מביא מכל מקום.

כלומר אפילו אבנים קטנות פחות מאבני [כתף], וברמב"ם בחבורו פ"ב משמו"י הלי"ב נפל ט"ס כי נדפס אבנים גדולות וצ"ל קטנות, וכן מוכח מדברי מהר"י קורקוס, ובפירוש קבלן נחלקו הרמב"ם והראב"ד שם בשני הפרושים שכתב הרב. (יד דוד).

והחידוש בשדות אחרות אף על גב שבשעת לקיחתו לא מינכר כ"כ דלצורך בנין נוטלן ולפ"ז הוא דלא כמש"כ רבינו בפיה"מ דהלשון לעבוד אותה לא משמע לעשות חייץ ולכא' גם ברישא כ' רבינו בין משדה חברו בין משדה והול"ל אפי' משדה דהא משדה חברו בלא"ה מותר.

וי"ל דרבנו בא לפרש לשון המשנה אבני כתף באות מ"מ והקבלן מביא מ"מ ומפרש דמ"מ דרישא היינו בין משדה בין משדה חברו (ובודאי עיקר החידוש הוא משדה) ובסיפא מ"מ כולל ב' דברים א' בין גדולים בין קטנים ב' בין משדה שקיבלה ובין משדה שלא קיבלה (ובודאי החידוש הוא אפי' משדה שקיבלה) וכ"כ באמת בפיה"מ לרבנו ע"ש.

ודעת הראב"ד נראה דדוקא כשמקבל לעשות גדר אבל אריס אסור דהוי כשדה שלו, ובמרכה"מ הוקשה לו איך התירו בשדה שקיבלה באריסות הרי בודאי ניחא לי לנקותה והוי כשדהו ות"י דמיירי שמקבל שכר קצוב על עבודת השדה ואין לו חלק בפירות ול' באריסות שכ' הר"ש ל"מ כן וגם צ"ע דעכ"פ קיבל עבודת השדה וא"כ צריך לעבדה כדבעי ולנקותה וא"כ ניחא לי' והרדב"ז כ' דלא ניחא לי' דמי יודע אם יהי אריס בשנה הבאה וצ"ע דע"כ מיירי שהוא אריס

שביעית פרק ג

קמ

משנת אליעזר

רע"ב

(י) הבונה גדר בינו ובין רשות	(י) הבונה גדר בינו ובין רשות	(י) הבונה גדר בינו ובין רשות
הפסלע. ולא חשינן דלמא ממלך וזרע ליה, שאין דרך צני אדם לזרע סמוך לרשות	הרבים מתר להעמיק עד הפסלע, מה יעשה בעפר צוברו	הרבים מתר להעמיק עד הפסלע ואין חוששים
הכצס. אצל צינו לצין מצרו חשינן דלמא ממלך וזרע ליה, ואסור: צוברו ברשות הרבים.	הכצס. אצל צינו לצין מצרו חשינן דלמא ממלך וזרע ליה, ואסור: צוברו ברשות הרבים.	הכצס. אצל צינו לצין מצרו חשינן דלמא ממלך וזרע ליה, ואסור: צוברו ברשות הרבים.

שדה צופים

משנה י

הבונה גדר בינו ובין ר"ה מותר להעמיק עד הסלע וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ב מהלכות שמיטה הי"ד), אסור לו לבנות גדר בשביעית בין שדהו לשדה חבירו, אבל בונה גדר בינו ובין ר"ה, ומותר להעמיק עד הסלע ומוציא את העפר וצוברו בתוך שדהו כדרך כל מעמדין זבל, וכן אם חפר בור ושיח ומערה בשביעית צובר העפר בתוך שדהו כדרך כל החופרים.

ובדרך אמונה כתב: בין שדהו לשדה חפרו. דחיישי' שמא ימלך לזרוע אותו מקום ולא יעשה גדר ודוקא בשדה אבל בחצר מותר לבנות.

בינו ובין רה"ר. שאין דרך לזרוע סמוך לרה"ר ואין כאן מקום חשד.

ומותר להעמיק עד הסלע. ואף על פי שצובר הרבה עפר וה"ה בפחות מזה ולא חיישי' שנראה כעודר ויבואו לעדור גם בשדה:

הסלע. היינו קרקע בתולה שלא נחפרה עדיין וקשה כסלע.

בתוך שדהו. אבל לא יצברנו ברה"ר אפי' אם דעתו לתקנו שם כגון למלאות בו הגומות ברה"ר שאסור ליחיד אפי'

לתקן ברה"ר שמא ימלך ולא יתקן וישאר קלקול ברה"ר וגם שמא ניחא להו לבני רה"ר בגומא.

כדרך כל מעמדין זבל. דהיינו ג' אשפתות לבית סאה כנ"ל ה"א ויש להסתפק אם מותר להוציא לשדהו עד שלא פסקו עובדי עבודה וכנ"ל ה"א.

וכן אם חפר בור כו'. שמותר לחפור בורות שיחין ומערות בשביעית ואין בזה משום עבודת קרקע וכן מותר לתקן את המקואות.

בתוך שדהו. ולא ברה"ר מטעם הנ"ל וגם בשאר השנים אין לצבור ברה"ר מטעם זה אלא בשדהו או שיוזקנו לים או למקום טרשים.

כדרך כל החופרים. דהיינו ג' אשפתות לבית סאה והלשון דחוק דהול"ל כדרך כל מעמידי זבל ושמא רמז כאן שגם בשאר השנים יש לעשות כן לכל החופרים שלא יתנום ברה"ר.

כל החופרים. ואם אין לו כדי ג' אשפתות לבית סאה מ"מ אפשר דמותר לחפור וצ"ע.

הקשה הגר"ח שליט"א בביאור ההלכה (פרק מתני'. ב הלכה יד) בריש מו"ק

שביעית פרק ג

קמא

משנת אליעזר

רע"ב

וְאָמַר כִּךְ נוֹטְלוּ מִשָּׁם
וּמִתְקֵן אֶת רֵשׁוֹת הָרִבִּים
כְּמוֹ שֶׁהָיָה: כְּשֵׁם שְׂאִין
מְקַלְקְלִים רֵשׁוֹת
הָרִבִּים כִּךְ לֹא יִתְקֵן.
כְּלוּמַר לֹא מַצְעִיל לְגַזַּר
עֲפָרוֹ לְרֵשׁוֹת הָרִבִּים שֶׁהוּא אֶסוּר אִף עַל פִּי
שְׂוִיטָתוֹ אֲמַר כִּךְ, שֶׁהָיָה מְקַלְקֵל הוּא לִשְׁעָה, אֲלֵא
אֶפְלוּ לְמִתְקֵן אֶסוּר, כְּגוֹן אִם הָיוּ אֲנָשִׁים אֹז עֶפֶר

בְּרֵשׁוֹת הָרִבִּים וּמִתְקֵנוּ, דְּבָרֵי
רַבִּי יְהוֹשֻעַ, רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר,
בְּדֶרֶךְ שְׂאִין מְקַלְקְלִין בְּרֵשׁוֹת
הָרִבִּים, כִּךְ לֹא יִתְקֵנוּ. מַה
רַבִּי יְהוֹשֻעַ, רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר, בְּדֶרֶךְ
שְׂאִין מְקַלְקְלִין בְּרֵשׁוֹת הָרִבִּים, וְאֶסוּר
לְפָנוֹת מִשְׁדָּהוּ לְרֵשׁוֹת הָרִבִּים, כִּךְ לֹא

שדה צופים

מרובה יש לחוש לכך ותקנו חכמים שלש
אשפות.

שוב כתב: וראיתי בתוס' אנשי שם שכ'
דמדברי רבינו נראה דאסור לבנות
גדר אף בלא שיחפור וא"כ אין הטעם
משום שנראה כעודר אלא משום דמחזי
כמאן דעביד נטירותא לפירי ואף על גב
דבמו"ק ז' א' מבואר דלא חיישי' לזה ורק
בפרצה סוגה בעפר חשו לזה כנ"ל הי"ג
י"ל דדוקא בפרצה לא חשו לזה אבל
בגדר גמור יש לחוש לזה ורק בפרוץ
לרה"ר הקילו בזה ולא חשו אבל מדברי
רבינו אין הכרח לזה די"ל הבונה גדר
מוכרח לחפור תחלה לעשות יסודות כדי
שיחזיק הגדר.

והנה במו"ק שם אמרו ואף על גב
דמחזי כמאן דעביד נטירותא לפרי
וצ"ע דהא באמת עביד נטירותא לפרי
דמה"ט סותם את הפרצה שלא יגנבו את
הפירות וי"ל דאין כונתו לשמור פירות
שביעית שהתורה הפקירן אלא לשמור
שאר השנים ועוד לשמור האילנות שלא
ישברוהו שהאילנות אינם הפקר רק פרי
האילנות הפקר ומותר לו לשמור שלא
יקלקלו האנשים מה שהתורה לא נתנה

תנן ראב"ע אומר אין עושין את האמה
בתחלה במועד ובשביעית וחכ"א עושין
כו' ומפ' בגמ' שם ד' ב' טעמא דראב"ע
משום שנראה כעודר או משום שמכשיר
אגפיה לזריעה וקי"ל שם כרבנן דלא
חיישי' להכי, וי"ל"ע למה כאן אסור בינו
לבין חברו מפני שנראה כעודר כמש"כ
הר"ש בפ"י ב'.

וכתב די"ל דס"ל להרמב"ם דאמת המים
כ"ע ידעי דכל שדה צריכה אמת
המים ולא אתו למחשד' שעודר לזריעה
אבל כאן בגדר לאו כ"ע עבדי גדר בינו
לבין חברו ואתו למיחשד'.

ואין להקשות להיפך למה ראב"ע חייש
שמה לנראה כעודר וכאן גבי חופר
בור שיח ומערה לא פליג וי"ל דס"ל
דאמת המים שהיא תעלה קצרה יש
מקום לחושדו שחופר לצורך זריעה כדרך
לחפור בתלמי הרביעה אבל כאן שחופר
בור וכ"ע חזו שחופר בור עמוק שאין דרך
לזרוע בתוכו ול"ש חשד ונראה דבאמת
המים א"צ לעשות מהעפר ג' אשפות
לב"ס דלא הוזכר זה שם והטעם משום
דהמים מוכיח עליו שעושה אמה ועי'
במו"ק ד' ב' ורק בבור וגדר שיש עפר

יתקנו, ולא יקבץ
עפר אפלו מרשות
הרבים לצדיו, דעד
שמוציאן מפריע
לעוברין בצד, רק

אם רוצה לפנות רשות הרבים יקחם תכף
לזם או לנהר, ולדעת רבי עקיבא מה
יעשה בעפר שנתקבץ מחפירת הגדר
צוברו בתוך שדהו בדרף המזבלין שלש
אשפות לבית סאה, **וכן יעשה החופר**
בשאר ימות השנה בור עגל, ושיח ארף
וצר, ומערה בור המכסה תקרה. לרבי
יהושע צוברו ברשות הרבים ומפנהו,
ולרבי עקיבא צוברו ברשותו:

יעשה בעפר, צוברו בתוך שדהו
בדרף המזבלין, וכן החופר בור
ושיח ומערה:

מקלנין רשות הרבים לזר עפרו לרשות הרבים
אף על פי שדעמו לסלקו מיד, כך לא יתכן לזר
הזנים או עפר המפוזרים ברשות הרבים ולזר
אזתם צדי רשות הרבים לפי שעה, אלא יסלקם
מיד לגמרי מכל רשות הרבים ויוציאם לזם או
לנהר: **מה יעשה בעפר**. אליבא דרבי עקיבא:
צוברו בתוך שדהו בדרף המזבלין. שלש
אשפות לזית סאה: **וכן החופר בור שיח**
ומערה. בשאר ימות השנה, פליגי דרבי
יהושע ורבי עקיבא. לרבי יהושע לזרזו ברשות
הרבים, ויגבדו שם לקנו אחר כך ויתקן רשות הרבים כמו שיהיה, ולרבי עקיבא אף על פי שדעמו לתקן
סוסר, אלא לזרזו ברשותו. והלכה כרבי עקיבא:

שדה צומים

לשמור הפירות שהן הפקר ולזה אמרו
דשם לא חשו לזה. ע"כ.

וכן החופר בור ושיח ומערה

לפירוש הר"ב דמפרש בשאר ימות
השנה איכא רבואת אליבא דר'
יהושע, דבשלמא בשביעית י"ל דצוברו
ברה"ר ולא בתוך שדהו שלא יחשדוהו
דנותנו שם לזריעה, אבל בשאר שנים
שיוכל לצוברו בתוך שלו אימא לא לשתרי
ברה"ר קמ"ל. ולפי הרמב"ם בחיבורו (סוף
פ"ב) דמפרש וכן אם חפר בור וכו' בשביעית,
קמ"ל רבואת לר"ע, דבשלמא בגדר שהוא
בגובה וניכר לכל פשוט דשרי לצוברו תוך
שדהו דגדרו מוכיח עליו דחפר זה הקרקע
לבנות הגדר, אבל בור דבעומק ולא נראה
כל כך אימא לא קמ"ל. (שושנים לדוד).

להם רשות וזה כוונת המכילתא מה"ת
אדם פורץ פרצות בשדהו אלא שגדרו
חכמים מפני תיקון העולם דהיינו כדי
שלא יקלקלו מה שאינו הפקר ומה"ת
בזמן שכל ישראל כשרין ובקיאין בדינים
ולא יטלו רק מה שהתורה נתנה רשות
באמת צריך לפרוץ פרצות בשדה אבל
אחר שהדורות נתקלקלו ונוטלין מה שאין
להם רשות תקנו חכמים שלא יפרצו וגם
אפשר לגדור מפני גוים ובהמות שאסור
לתת להם פירות שביעית ע"י לקמן פ"ד
ה"ל ואף על גב שאם הלכו מעצמן אין
מחזירין אותן כמש"כ רבינו בפה"ה ה"ה
מיהו לכתחלה אין מאכילין להן (ומ"ש בירי'
פאה רפ"ו דבשביעית הפקר גם לגוים ולבהמה היינו
שאם נטלו אין נוטלין מהם אבל איצ"ל להפקיר להן
ומותר לגדור עבורן ועמש"כ בבה"ל פ"ד הכ"ד) ורק
שיש חשש שיאמרו שעושה הגדר בשביל

שביעית פרק ד

קמג

משנת אליעזר

רע"ב

(א) בְּרֵאשׁוֹנָה הָיוּ	פרק ד	(א) בְּרֵאשׁוֹנָה. דְּדִרְךְ
הַחֲכָמִים אוֹמְרִים,		שֶׁהוּא מְלָקֵט
מְלָקֵט אָדָם עֲצִים	(א) בְּרֵאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים,	מִחֲבָרוֹ אֵת הַגֶּס הַגֶּס.
וְעֹשִׁים	מְלָקֵט אָדָם עֲצִים וְאַבְנִים	הָכִי מִפְּרָשָׁא מִתְּנִיתִין
מִתּוֹךְ שְׂדֵה שְׁלוֹ,		בִּירוּשָׁלַיִם, בְּרֵאשׁוֹנָה הָיוּ
כְּשֶׁצָּרִיד לָהֶן, רַק בְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא מְלָקֵט		אוֹמְרִים מְלָקֵט אֶדָם בְּתוֹךְ שְׁלוֹ אֵת הַגֶּס הַגֶּס
מִתּוֹךְ שֶׁל חֲבָרוֹ בֵּין אֵת הַגֶּס וּבֵין אֵת		בְּדֶרֶךְ שֶׁמְלָקֵט בְּשֶׁל חֲבָרוֹ, בֵּין גֶּסִין בֵּין דִּקִּין, וְאִף

שדה צופים

פרק ד

משנה א

בראשונה היו אומרים מלקט אדם עצים ואבנים וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"א מהלכות שמיטה הט"ז), בראשונה היו אומרים מלקט אדם עצים ואבנים ועשבים מתוך שדהו, והוא שיטול הגס הגס כדי שלא יתכוין לנקות הארץ, אבל משדה חבירו נוטל בין דק בין גס, משרבו עוברי עבירה שמתכווניה לנקות ואומרים הגס הגס אנו נוטלים, אסרו ליטול אדם משדהו אלא מתוך שדה חבירו והוא שלא ילקט בטובה, שלא יאמר לו ראה כמה טוב עשיתי לך שהרי נקיתי שדך.

ובספר דרך אמונה כתב: מלקט אדם עצים ואבנים ועשבים מתוך שדהו. וכן צרורות וחרסים ודוקא אם צריך לעצים או האבנים לבנין אבל אם עושה לתקן הקרקע שיהא ראוי לזריעה אסור ואפשר שאם בלא זה ה"ל מלקט בשביל העצים אף שיש לו נוחותא בתיקון הקרקע מותר.

והוא שיטול הגס הגס. ואפ"ל אם הם פחותות מאבני כתף ואף שנוטל

הנוגעות בארץ דכיון שמדקדק ליטול רק הגסים מוכח שלצורך עצים נוטל ודוקא פעם א' אבל אם אח"כ יבא ליטול עוד פעם מהגסים שבדקים אסור שצריך שיהא ניכר שפוסח על הדקין ושלא יהא שטח שלא ישאר שם דקין ובפעם ב' כבר אפשר שישאר שטח ריק ולכן אסרו ולכן גם בפעם א' צריך לשייר מדה בינונית ולא רק הדקים שבדקים ביותר מהאי טעמא.

הגס הגס. ואם כל שדהו מלאה גסין שעומדין בודאי להסקה מסופק ביירושלמי אם מותר ליטלם.

אבל משדה חבירו נוטל בין דק בין גס. ששם בודאי אין מכוין לתקן השדה דמה איכפת ל' בשדה חבירו וידעי כו"ע שאין נוטל אלא להסקה או לבנין.

אסרו לאדם ליטול משדהו. אא"כ הוא אבני כתף או שמניח את הנוגעות בארץ כדלקמן פ"ב ה"י י"ב.

אלא מתוך שדה חבירו. משמע דמשדה חבירו מותר אפ"ל דקין וכמו שה"ל קודם הגזרה אבל י"א דגם משדה חבירו לא התירו אלא בגסין וכמו שה"ל משלו קודם הגזרה.

הדק, כך מלקט מתוך ועשבים מתוך ש"ל, בדרך על גג דעצים ועשבים
ש"ל, אבל רק את שהוא מלקט מתוך ש"ל חבירו, כשמלקטים אותן מתוך
הגס הגס, משרבו עברה את הגס הגס, משרבו עוברי
כלומר העצים והעשבים

הגסים ומימם את הדקין, פליגין דלררין לעצים הוא ולא למקן את הקרקע קעציד, בדרך דמליגין
במלקט גדה חצרו בין דקין ובין גסין, דלא עמיד אינש למקן גדה חצרו ומידע ידיע דלעצים הוא
לררין: משרבו עוברי עברה. טהיו מלקטין גדותיהן בין דקיס בין גסין והן אומרים גסס לקטנו:

שדה צומים

ובס' ארחות רבינו (ח"ב דיניי שביעית סי' קכ"ה) שמביא בשם הסטייפלער זללה"ה שצידד דבחצר שיש בה גינה זרועה מותר לנקות עם מגריפה ואין בזה משום מסקל דמסקל לא מצינו אלא בשדה העומדת לזריעה ועדיין לא זרעו בה או בשדה אילנות שצריך לחרוש בה גם אחר שנטוע כדאי' בריש מו"ק אבל בשדה לבן שכבר זרוע אין שום תועלת לצמחים ע"י הסיקול ורק משום נקיון מנקה שם אין בזה משום מסקל.

ויל"ע דבמו"ק ו' ב' תנן צדין את האישות ואת העכברים משדה האילן ומשדה הלבן כדרכו במועד ובשביעית וחכ"א משדה האילן כדרכו ומשדה הלבן שלא כדרכו וכ' התוס' תימא מאי קמ"ל בשביעית והלא אין זה עבודת קרקע ור"י מ"ט אסר כדרכו ויל"ד דודאי צריך למסקל אבנים מתוך שדהו כשמפנה האישות ותנן פ"ג דשביעית המסקל שדהו נוטל העליונות ומניח התחתונות הנוגעות בארץ עכ"ל הרי משמע דגם בשדה לבן שייך מסקל דמה"ט אסר ר"י אמנם בחי' הר"ן והמאירי שם כתבו הטעם משום דנראה כחורש אבל מד' התוס' נראה דשייך מסקל.

שדה חבירו. וי"א דאח"כ אסרו גם משדה חבירו ואין מותר אלא מן ההפקר.

חבירו. ואם ראובן מלקט מתוך של שמעון ושמעון מתוך של ראובן י"א דגם לדעת רבינו צריך שילקט דוקא הגס הגס ושלא יאמר לו לקוט את משלי ואני אלקט משלך אלא בסתם ואפי' בכה"ג בטובה אסור.

שלא יאמר לו ראה כמה טוב עשיתי לך כו'. שאז ודאי מכוין לתקן השדה וזה אסור וכן לא יאמר לו תלקט אתה משדי ואני אלקט משדך או אעשה לך ענין פלוני או אגמלך עליו וכ"ש שאסור לומר לו לקוט משדי ואתן לך מזונך וי"א שבעל השדה לא יחזיק לו טובה להמלקט עבור זה שעי"ז יבא לכוין לתקן שדהו ומשמע דאפי' אחר שכבר עשה לו אין לו להחזיק לו טובה עבור זה שאם יאה מותר להחזיק לו טובה ולהודות לו עבור זה יבא לכתחלה לכוין על זה.

מלקט אדם עצים ואבנים ועשבים וכו'.

היינו בין תלושים בין מחוברים שייך בהו מסקל כמ"ש בתוספתא צורות וחורסים ועי' תוס' ע"ז נ' ב'.

שביעית פרק ד

קמה

משנת אליעזר

רע"ב

שֶׁלֹא בְטוֹבָה. שֶׁאֵין עֲבָרָה, הִתְקִינוּ שֶׁיֵּהָא זֶה מִלֵּקֶט
מִתּוֹךְ שֶׁל זֶה, וְזֶה מִלֵּקֶט מִתּוֹךְ
שֶׁל זֶה, שֶׁלֹא בְטוֹבָה, וְאֵין צָרִיד
לֹאמַר שֶׁיִּקְצֹץ לָהֶם מְזוֹנוֹת:
זֶה, כֹּל אֶחָד בְּשָׂדֵה חֲבִירוֹ שֶׁלֹא בְטוֹבָה,
שֶׁלֹא יִחְזֹק לוֹ כְּמִי שֶׁעָשָׂה לוֹ טוֹבָה
בְּעֵבוֹר שֶׁלֵּקֶט זֶה. כְּדִי שֶׁלֹא יָבֹא לְתַסּוֹן
שָׂדֵהוּ בְכּוֹנֵה, וְאֵין צָרִיד לֹאמַר שֶׁאֲסוּר שֶׁיִּקְצֹץ לָהֶם מְזוֹנוֹת בְּשֹׂכֵר עֲבוֹדָתוֹ, וְכָל שָׂכֹן
שֶׁאֲסוּר בְּתִשְׁלוֹם:

שֶׁהָיוּ מִלֵּקְטִין דִּקְיוֹ
וְאָמְרוּ גִסִּין לִקְטְנוּ,
הִתְקִינוּ חֲכָמִים
שֶׁיֵּהָא זֶה מִלֵּקֶט
מִתּוֹךְ שֶׁל זֶה, וְזֶה
מִלֵּקֶט מִתּוֹךְ שֶׁל
זֶה, וְאֵין צָרִיד
לֹאמַר שֶׁיִּקְצֹץ לָהֶם מְזוֹנוֹת. שֶׁיֹּאמַר לוֹ לֵקֵט
מִשְׁדֵּי הַיּוֹם וְאֶסֶף לָךְ מְזוֹנוֹתֶיךָ, דִּפְסִיטָא דְאֲסוּר:
זֶה, כֹּל אֶחָד בְּשָׂדֵה חֲבִירוֹ שֶׁלֹא בְטוֹבָה,
שֶׁלֹא יִחְזֹק לוֹ כְּמִי שֶׁעָשָׂה לוֹ טוֹבָה
בְּעֵבוֹר שֶׁלֵּקֶט זֶה. כְּדִי שֶׁלֹא יָבֹא לְתַסּוֹן
שָׂדֵהוּ בְכּוֹנֵה, וְאֵין צָרִיד לֹאמַר שֶׁאֲסוּר שֶׁיִּקְצֹץ לָהֶם מְזוֹנוֹת בְּשֹׂכֵר עֲבוֹדָתוֹ, וְכָל שָׂכֹן
שֶׁאֲסוּר בְּתִשְׁלוֹם:

שדה צופים

הוא עבודת קרקע והוא תיקון כאן כיון
שהוא לצורך עשיית המצודה וכסברת
הריב"א הנ"ל.

ונראה דבחצר שאין עומד כלל לזריעה
אלא להשתמשות אין בו ג"כ
איסור מסקל ומותר לנקות החצר וראי'
ממ"ש בירו' רפ"ד התקינו שיהו מביאין
מן הקרוב ומן המצוי ופי' במשנה ראשונה
מן הבית ומן החצר ומבואר דפשיטא לי'
דמן החצר אין איסור מסקל כיון שאין
עומד לזריעה ואף להמפרשים שפי' שם
פירושים אחרים בהירו' הזה מ"מ לא
מצינו שחלקו על הדין הזה וכל שאין
עומד כלל לזריעה אלא להשתמשות אין
בו מראית העין ומותר לנקותו כנלענ"ד
ומ"מ להוציא את האבנים המחבורים
צ"ע [וע"ע במו"ק ז' א' דבחצר שאין זרוע
מותר לבנות גדר ולסתום הפרצה דל"ש
דעביד נטירותא לפרי שיזרע אח"כ ויש
לחלק]. (ביאור ההלכה).

והנה בפ' תלמיד ר"י מפרש הביא
בשם ריב"א ג"כ כהתוס' דהטעם
שנראה כמסקל שנוטל מה שמזיק לשדה
ולתבואה כמו מסקל האבנים דמתסר (אך
י"ל דכוונתו כמו שאסור מסקל לפני הזריעה כן אסור
כאן גם אחר הזריעה כיון שמתקן השדה עי"ז) ורבננו
יחיאל נחלק עליו ואמר דל"ד למסקל כיון
שאינו עושה שום תועלת בקרקע ואינו
מתקן אלא התבואה (צ"ע הרי גם התבואה
אסור לתקן ושמא ס"ל דאוקמי התבואה עדיף
מאוקמי האילן) לכך פי' דלא קאי האיסור
רק על מועד ולא על שביעית כלל וכ"נ
דעת הרמב"ם שלא הביא דין זה כלל
בשביעית וכ"כ בפסקי ריא"ז ונראה דגם
מדברי התוס' אין ראי' דנהי דאין איסור
מסקל אחר הזריעה היינו היכא שאין
מתקן כלום עי"ז אבל כאן שמתקן עי"ז
אסור גם אחר הזריעה וכסברת הריב"א
שהבאנו ולא ס"ל טענת הר"ר יחיאל
הנ"ל אך הלשון דחוק קצת דלא הול"ל
שצריך למסקל אבנים אלא הול"ל דעצם
עשיית המצודה הוי תיקון ואולי עצם
עשיית המצודה פשיטא לי' דלא הוי
עבודת קרקע רק הסיקול שצריך לזה

עיין שו"ת שבט הלוי (חלק י סימן קצו)
שמביא דברי הרמב"ם הנ"ל, וכותב:

שדה צופים

אפי' דקין לצורך בהמה וכו', מכ"מ לא יאמר לו דיצא טובה לבעל השדה שממילא ניקה לו השדה דבזה דרגא למחשבת עבירה לעשות מעיקרא לשם ניקוי גם בשל חבירו, ועצם פי' רבינו בהחזקת טובה שאר הראשנים ורבינו בפיה"מ לא פי' כן, דוק ותשכח. ע"כ.

עצים ואבנים.

מסתמא הם תלושים, משא"כ עשבים, משום הכי לא סמך העשבים לעצים, ושנאם בסוף לרבנותא. (הון עשיר).

את הגס הגס.

היתר זה הוא אף באבנים פחותות מאבני כתף, ואף שנוטל הנוגעות בארץ, מ"מ כיון שמדקדק ליטול הגסים ואינו נוטל הדקים עבודתו מעידה עליו דלצורך עצים הוא נוטל וכדאמר מ"ק י' ב' שקיל רברבי ושביק זוטרא אדעתא דציבי, ואיירי שבאמת צריך לעצים אבל אם עושה לתקן הקרקע אסור וכדאמר בירו' הלב יודע אם לעקל. (חזון איש, סימן יט אות יד).

ומשרבו עוברי עבירה התקינו שיהא זה מלקט מתוך של זה וזה מלקט מתוך של זה שלא בטובה וכו'.

עיין ביאור על ספר המצוות לרס"ג (עשה סא).

תוכן ההלכה לדעת הרמב"ם, דמעיקר הדין מותר בין גסים בין דקים, ובלבד שלא יתכוון לנקות הארץ אלא לצורך בהמה או לצורך בשול וכיו"ב, ואעפ"י שמכ"מ הו"ל פסיק רישא לענין ניקוי הארץ, כיון דכוונתו מכ"מ לצורך היתר לא מצינו כיו"ב איסור פס"ר לענין שביעית, ושאני שבת, [אף על גב דבעצם פס"ר יש בשבת טעם להקל יותר משום מלאכת מחשבת מכ"מ לענין תולדה דרבנן דשביעית הקילו בזה בכ"ד וכלהלן], ומשרבו עוברי עבירה שמתכוונים ממש לנקות, ועוברים על מלאכת קרקע שהיא עכ"פ תולדה דרבנן כלעיל, ותולים עצמם בהגס הגס אנו נוטלים, והיינו דהיו מלקטים הדק, ומכונים, והי' אמירתם הגס לקטנו סבת העבירה ע"כ אסור חז"ל גם לקטית הגס, ואסרו ליטל כלום משדהו כלשון רבינו ר"ל אפי' הגדולים ביותר, אלא מתוך שדה חבירו.

וסתימת דברי רבינו דמתוך שדה חבירו, יתכן דמותר אפילו הדקין, ועיין בחי' הרדב"ז שפי' בפשיטות דרק הגסין מותר גם בשל חבירו, ובמהרי"ק נטה לבסוף דסתימת הרמב"ם נוטה דבשל חבירו מותר אפילו הדקין.

ובאמת לענ"ד מדברי רבינו מוכרח דאפילו דקין בשל חבירו, דהרי סיים, ובלבד שלא יאמר לו ראה כמה טובה עשיתי לך שהרי נקיתי שדך, ואיס"ד דמותר רק גסין א"כ איך יאמר כן דהא לא ניקה השדה, אלא ע"כ דלקח

שביעית פרק ד

קמו

משנת אליעזר

רע"ב

(ב) שְׁנַת־קִוְצָה. (ב) שָׁדָה שְׁנַת־קִוְצָה
שְׁנִטְלוּ קוֹצִיָּה שְׁנִטְלוּ קוֹצִיָּה
בְּשָׁבִיעִית. בְּשָׁבִיעִית. שְׁנִטְבִּיבָה
בְּשָׁבִיעִית. בְּשָׁבִיעִית. תִּזְרַע

מִפְּרֵשׁ דִּקְאָ שְׁנִטְלֵי הַקּוֹצִים הַתְּלוּשִׁים (תוס'
גיטין מ"ד) תִּזְרַע בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, דַּעֲדִין
אֵינָה רְאוּיָה לְזִרְעָה. שָׁדָה שְׁנִטְבִּיבָה
שְׁנִחְרְשָׁה פְּעָמִים, כִּי בִשְׁעַת גְּזֻרַת
הַמְּלָכוֹת, שֶׁגִּזְרוּ לְשֵׁלֶם הַמֶּס, הִתִּירוּ מִשּׁוּם
סִכְנָה לְחִרְשָׁה פַּעַם אַחַת, וְהוּא חֲרָשָׁה

שְׁנִחְרְשָׁה הַיָּטָב, שְׁכָל הַעוֹלָם חוֹרְשִׁים פַּעַם אַחַת
וְהוּא חֲרַשׁ שְׁפִי פְּעָמִים. וּמִתְחִינִן חִירֵי גִשְׁמַת
הַסִּכְנָה שֶׁהֵיחָה הַמְּלָכוֹת לוֹנָסָתָה עַל הַמֶּס הַמוֹטָל
עַל הַקְּרָעוֹת וְהִסִּירוּ לְחֲרַשׁ גִּשְׁמִיעִית כְּדֵי לִפְנֵי
הַמֶּס הַקָּלוֹז מִפְּנֵי אֶתְנָתָה לְמַלְךְ, וְאִם חֲרַשׁ שְׁפִי
פְּעָמִים קָנְסוּהוּ רָצוֹן, דְּחִירְשָׁה אַחַת הִסִּירוּ

שדה צופים

קנסו אותו ומותר לו לזורעה במוצאי
שביעית.

וכתב בדרך אמונה, המעביר קוצים
מארצו. אפי' קוצים מחוברים ואף
על גב שעשה איסור כיון שאינו אלא
הכשר לחרישה שלא נחרשה עדיין לא
קנסוהו וכן במסקל.

ובביאור ההלכה כתב: משמע דוקא
מארצו אבל אם עשה כן בשדה
חברו אף על פי שכיון לטובתו לא קנסו
גם בחרישה כיון שהשני לא עשה אין
אדם אוסר דבר שאינו שלו מיהו אם
צוהו ודאי אסור אך יל"ע מנ"ל לרבנו זה
ואפשר דרבנו נקט מארצו משום דמארץ
חברו לפעמים גם לכתחלה מותר ע"ל
פ"ב ה"ח אם נוטל משדה חברו אף על פי
שהוא קבלן גומם עד הארץ ומוכח התם
דאפי' נתכוין לתקן שדהו דבלא נתכוין
לתקן שדהו בלא"ה מתיר שם ע"ש [שו"ר
דשם משמע משום דסתמא לא ניחא ל'י
להשביח וצ"ע].

ומ"מ נראה דכ"ז כשנוטל גדר וכה"ג
שאין ניכר כ"כ שמנקה שדהו

משנה ב

שדה שנתקוצה תזרע במוצאי שביעית.

הנה לא קתני המקוץ שדהו בשביעית,
אלא נתקוצה ע"י מאן דהו שהיה
צריך להקוצים ולא נתכוון ליפות הקרקע
דכי האי גוני אמרינן שם במס' שבת אי
לא נתכוון ליפות לא מחייב בכל שהוא
אלא בשיעור אחר ופריך הא ממיל'
מתיפה ומשני בארע' דחברי' דהוה
מלאכה שאצ"ל, ומיהו בשביעית לא
ממשכן ילפי' ולא בעי מלאכת מחשבת
ומחייב זה המקוץ אפי' קיוף לצורך
אחר מ"מ מתיפה הקרקע ממילא נמצא
זה עבר אדאורייתא עכ"פ, והשתא אי
ידע הבעלים שזה מקוץ קרקע שלהם
ושתקו ולא מיחו ב'י כדי שבין כך תתיפה
קרקע שלהם והיה בידם למחות היה ראוי
לקונסם ואע"כ מיירי בתלוש. (חתם סופר,
גיטין מד ע"ב).

כתב הרמב"ם (פ"א מהלכות שמיטה הי"ד),
המעביר קוצים מארצו בשביעית
כדי לתקנה למוצאי שביעית, או שסקל
ממנה אבנים אף על פי שאינו רשאי לא

רע"ב

פַּעַמִּים, או שְׂנֵדִירָה, או שְׂנֵדִירָה, לֹא תִזְרַע בְּמוֹצָאי
שְׁבִיעִית. שָׂדֶה שְׁנוּטִיבָה, בֵּית
שְׂמָאי אומרים, אין אוכלין
פְּרוּתֵיהָ בְּשְׁבִיעִית. ובית הלל
לֹא תִזְרַע בְּמוֹצָאי שְׁבִיעִית משום קנס על שעֵיכֶדָן
בְּשְׁבִיעִית שָׂדֶה שְׁנוּטִיבָה שְׁנַחֲרֶשֶׁה
פַּעַמִּים כּוֹז שְׂבָאֲרָנוּ, בֵּית שְׂמָאי אומרים, אין אוכלין פְּרוּתֵיהָ בְּשְׁבִיעִית משום

שדה צופים

ד"ל דכותו ליטול לבנין אבל כשמסקל ממש שדהו ונטל כל האבנים הגדולים עם הקטנים שניכר היטב שמנקה שדהו לזריעה אסור גם בשדה חברו ורבונו נקט מארצו דאז בכל גוונא אסור ומ"מ לא קנסוהו שלא תזרע למו"ש אבל בחרישה כה"ג אפשר דאסור לזרוע גם אם עשה בשדה חברו מיהו גם בה"ג כתב רבינו החורש את שדהו וצ"ע.

ומש"כ רבנו דהסוקל את שדהו לא קנסו צ"ע מקור רבינו לזה ובכ"מ כתב שהוא במו"ק דף ג' וכונתו דשם נזכר שאסור לסקל אבנים בשיעיעית אבל לא נזכר שם כלל אם קנסוהו או לא ואולי רבינו כתבה מסברא דלא תימא דוקא ניטלו קוצייה קמ"ל דכל מלאכה שאינה בגוף הקרקע לא קנסו ודרך רבינו בכ"ד להוסיף על הדוגמאות שבגמ' כמש"כ בסוף ס' קרית מלך או לכתוב וכל כיו"ב דלא תימא דוקא קתני. ע"כ.

בספר דובר מישרים על הרמב"ם כתב:
בפרק השולח פרש"י בד"ה
שנתקוצה ניטלו ממנה כו' ואין זו עבודת
קרקע מן התורה לא קנסוהו ותזרע כו',

שביעית פרק ד

קמט

משנת אליעזר

רע"ב

דְּקַנְסִינָא לִיהַ גְּזַמִּי יוֹמָר אֹמְרִים, אֹכְלִין. בֵּית שְׁמַאי קִנְסוּ, וּבֵית הַלֵּל
מִגְּזַמְתָּא: בְּטוֹבָה. אֹמְרִים, אֵין אֹכְלִין פְּרוֹת אֹמְרִים, בְּפִרוֹת
אֶסוּר, דְּאֵין מִמּוּקִין הָאֵלֶן (תפא"י) אֹכְלִין וּבְדִין פְּרוֹת שְׁבִיעִית
טוֹבָה לְגַעֲלִים, דְּרַחֲמִנָא שְׁבִיעִית בְּטוֹבָה. וּבֵית הַלֵּל הַמְתָּרִים בֵּית שְׁמַאי
אֹמְרִים אֵין אֹכְלִין פְּרוֹת שְׁבִיעִית בְּטוֹבָה, שְׁלֹא יִחְזִיק טוֹבָה לְבַעַל הַשָּׂדֶה, שְׂדוּמָה

שדה צופים

בנטייבה התירו ב"ה הפירות אבל לא
בנטע וזרע בשביעית והא דמסיק ביר'
שם דפירותיה מותרין היינו דוקא בנטע
קדם שביעית ועשו פירות אחר שביעית
[או אפי' בשביעית] וזו דעת הראב"ד פ"ד
הט"ו, אבל דעת הר"מ שם דאף בעבר
וזרע הפירות מותרין כמו בנטייבה, ומ"מ
יש לפירות דין פירות השמור ואין לוקחין
ממנו הפירות בדמים. (חזון איש סימן י' אות ו').

בתוס' בכורות ל"ד ב' כתבו דוקא
בתלושין אבל מחוברין לא
יזרענה וקשה דהא ביר' איכא מאן
דמפרש נחרשה ומ"מ לא קנסינן לי' וא"כ
שפיר י"ל ניטלו קוציה נמי במחוברין
איירי ואפ"ה לא קנסינן לי' כיון דלא
נחרשה עדיין ואינו אלא הכשר לחרישה,
ואע"ג דבנדיירה קנסינן לי', אע"ג שאין
זה מלאכה דאורייתא אף לענין שבת אי
מפרשינן לה ע"י העמדת צאן, מ"מ התם
איכא שבח הזבל בפירות, ומש"כ תו' שם
דביר' משמע דמפרש לה בתלושין לא
אתפרש כונתם. (חזון איש, סימן יט אות טז).

ראה תוספות גיטין (מד ע"ב) שפ"י ר"ח
דהיינו קוצין התלושים בה וכן
מפרש בירושלמי אבל מחוברים הן אסורין

היתה באיסור, ומחמת ארנונא הלא
מותר לחרוש ולזרוע [עי' סי' י"ד סק"ב],
ופלוגתא דב"ש וב"ה ודאי לאו באונס
איירי ול' התויו"ט תמוה, ופלוגתא ב"ש
וב"ה בנטייבה איתא בת"כ בהא דאמר
מן השבות אתה אוכל ולא מן המשומר
מכאן אמרו שדה שנטייבה בשביעית ב"ש
אומרים אין אוכלין פירותיה כו' ופי' רמב"ן
שם דב"ש אוסרין פירותיה של השמור
אבל ב"ה מתירין, והל' קשה דהתחיל מן
השבות וסיים בשמור, ומשמע דשבות
ר"ל כל דיני השביתה מלאכה והפקר,
ולב"ש כל שגדלו באיסור אסורין ולא
נתפרש אי ב"ש אסרי מה"ת או מדרבנן,
והאי נטייבה פי' הרא"ש דבשדה אילן
איירי דאי בשדה הלבן הו"ל למימר
שדה שנזרעה, והא דלא תני באמת
נזרעה ותהא רבותא בכחא דהיתרא
דב"ה, משמע דדוקא נטייבה התירו ב"ה
אבל לזרעה פירותיה אסורין ויש לדחות
דמשום דנזרעה בלא"ה אסורין משום
ספיחין אע"ג דמש"ל שיצאו לשמינית
מ"מ מלתא פסיקתא נקט, ומיהו נראה
דנטייבה קילא טפי דאם איתא דנטייבה
בשדה האילן ונזרעה בשדה לבן שוין
א"כ תפשוט לי' ביר' פ"ב ה"ד דאם לא
עקר הפירות מותרין דאפי' זרע בשביעית
הפירות מותרין אלא משמע דדוקא

שביעית פרק ד

משנת אליעזר

רע"ב

לְשִׁמּוֹר דְּהָלָא אֹמְרִים, אֹכְלִין בְּטוֹבָה וְשִׁלָּא אֹמְרִים, אֹכְלִין בְּטוֹבָה וְשִׁלָּא
הַתּוֹרָה הַפְּקִירְתָּהּ, בְּטוֹבָה. רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר, חֲלוּף הַדְּבָרִים. דְּצִית שְׁמַאי
וּבֵית הֵלֵל אֹמְרִים, חֲלוּף לְקַלָּא. וְאִין פְּלִגָּה פְּרַגִּי לְקַלָּא. וְאִין פְּלִגָּה פְּרַגִּי
אֹכְלִין בְּטוֹבָה וְשִׁלָּא בְּטוֹבָה, רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר, חֲלוּף
וְשִׁלָּא בְּטוֹבָה, רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר, חֲלוּף הַדְּבָרִים, בֵּית שְׁמַאי מְתִירִין בְּטוֹבָה, וּבֵית הֵלֵל אוֹסְרִין (וּלְפִי רַבִּי יְהוּדָה) זֶה מִקּוּלֵי בֵּית
שְׁמַאי וּמַחֲמֵרֵי בֵּית הֵלֵל:

שדה צופים

במוצאי שביעית יום או יומים שלא ירויח
מהאיסור.

וע"ז הוא דכתבו דנוקי בארעא דחבריה
דלא עביד איסורא כלל, ולכן מותר
מיד, דאין כאן נהנה מאיסור.

וע"ז תירצו דבשביעית אסור אף מלאכה
שא"צ לגופה, וכיון דעבד איסור
ממילא צריך להמתין בכדי שיעשו שלא
יהנה ממלאכת שביעית, ע"ש.

אכן בתפארת יעקב כתב לפרש כוונת
התוס' דהא כל מה דמוקמין התם
דעביד בארעא דחבריה, היינו רק משום
דבארעא ידיה הו"ל פסיק רישא ולא
מהני מה דאינו מתכוין, אבל בשביעית
דלא אכפ"ל מה דהוי פסיק רישא, דכל
שלא נתכוין ליפוטו אין לנו לקונסו א"כ
הרי שפיר מצי מייירי אף בשדה של עצמו
ורק דאינו מתכוין ונמי הוי מלאכה שא"צ
לגופה.

וע"ז שפיר תירצו דדוקא לענין שבת
איכא פטור מלאכה שאצל"ג, ולכן
באינו מתכוין כשאינו פס"ר פטור, אבל
לענין שביעית מלאכה שאצל"ג נמי
אסורה, וא"כ לא מהני מה דאינו מתכוין,
[ושפיר היה לנו לקונסו, כיון דמייירי
באמת בקרקע ידיה, ולא בשל חבריו],

מדאורייתא כדאמרין בפרק הבונה (שבת
דף קג.) התולש עולשין והמזרז זרדין אם
ליפות הקרקע כל שהוא אף על פי דפטר
התם בארעא דחבריה הכא ליכא לאוקמי
בהכי דשביעית לא מיפטר משום מלאכה
שאינה צריכה לגופה. עכ"ד התוס'.

והנה בתורת גיטין כתב, דמשמע
מדבריהם דהא דאי אפשר לאוקמי
במחוברים היינו משום דא"כ יקשה מ"ט
תזרע למוצאי שביעית, דכיון דבשביעית
לא מיפטר משום מלאכה שא"צ לגופה,
א"כ אפי' בארעא דחבריה איכא איסור
דאורייתא וראוי לקונסו.

ותמה ע"ז אין יתכן כלל לאסור שדה
חבירו בשביל זה שעשה בו
איסור, דהא בודאי עשה שלא בידיעה
וברצון חבירו, [דהא א"כ הוי כפועל שלו
ולא חשיב מלשאצל"ג כלל], וא"כ מהיכי
תיתי לקנס חבירו, דהא אפי' לבנו לא
קנסו רבנן כ"ש לאחר.

ולכן כתב דנראה דאין כוונת התוס'
דמשום שעשה איסור דאורייתא
לא תזרע כלל, אלא רק שלא תזרע "מיד"
למוצאי שביעית, דהיה לנו לאסור עליו
מליהנות מעבודת איסור, דאם למשל
נתקוצצה יום או יומים, היה צריך להמתין

שדה צופים

וכו', וזמירה בכלל זריעה ובצירה בכלל קצירה, ולמה פרט הכתוב לומר לך על שתי תולדות אלו בלבד הוא שחייב, ועל שאר תולדות שבעבודת הארץ עם שאר האבות שלא נתפרשו בענין זה אינו לוקה עליהן, אבל מכין אותו מכת מרדות, כיצד החורש או החופר לצורך הקרקע או המסקל או המזבל וכיוצא בהן משאר עבודת הארץ וכו' מכין אותו מכת מרדות מדבריהם עיין שם.

וא"כ פשיטא דהמזרד זרדין ליפות הקרקע אינו אסור בשביעית מן התורה אלא מדרבנן, דהא אינו לוקה מן התורה אלא על הזריעה ועל הזמירה (דהיינו מחתך ענפים יבשים של גפן וכרש"י מו"ק ג' ע"א) ועל הקצירה או הבצירה, וא"כ איך כתבו התוס' דהקוצץ קוצים המחברים שהוא כמזרד זרדין דאסור מן התורה, והביאו ראיה משבת (קג א) דהתולש עולשין ומזרד זרדין אם ליפות הקרקע חייב, ומה ראיה משבת, הלא בשבת חייב על ל"ט אבות מלאכות ועל תולדותיהן, אבל בשביעית אינו חייב אלא על שתי אבות ושתי תולדות, והתולש בשביעית קוצים המחברים לקרקע אינו עובר מן התורה, דבשבת גופא אינן אלא תולדות, ועל תולדות אלו אינו חייב בשביעית מן התורה, ואיך כתבו התוס' דבנטל בשביעית קוצים מחברים אסור מדאורייתא וצ"ע. ע"כ.

עיין מקדש דוד (סימן מט) בענין איסור יפוי הקרקע בשביעית ואם מותר באינו מתכוון למלאכה בשביעית, וז"ל: כתבו התוס' מו"ק (י"ג. ד"ה נטייה) בשדה

וכיון דקתני תזרע למוצאי שביעית, ולא קנסו, מוכרח דמיירי בתלוש.

עיין שו"ת להורות נתן (חלק טו סימן עז) שכתב על דברי התוס' הנ"ל, וז"ל: כתבו תוס' ד"ה שנתקווצה, פירש רבינו חננאל קוצין התלושים בה, וכן מפרש בירושלמי, אבל מחוברים הן אסורים מדאורייתא כדאמרין בפרק הבונה (שבת קג א) התולש עולשין והמזרד זרדין אם ליפות הקרקע כל שהוא. וכן כתבו התוס' מועד קטן (יג א) ד"ה נטייה, דבנטל קוצים מחברים הוי דאורייתא, וכדאמרין בשבת (קג א) התולש עולשין והמזרד זרדין אם ליפות את הקרקע כל שהוא עיין שם. ומבואר דהעוקר קוצים מחוברים מן הקרקע בשביעית הרי זה אסור מדאורייתא, וכדחזינן גבי שבת דהתולש עולשין ומזרד זרדין אם ליפות את הקרקע חייב בכל שהוא.

ויש לעיין, דהא מבואר בש"ס מועד קטן (ב ב) אבות מלאכות אסור רחמנא בשביעית, תולדות לא אסור רחמנא, דכתיב (בהר כ"ה) ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור את ספיה קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור, מכדי זמירה בכלל זריעה (שדרכו של זומר לצמוחי פירי כזורע. רש"י), ובצירה בכלל קצירה (דשניהם חותכין. רש"י) למאי הלכתא כתבינהו רחמנא, למימרא דאהני תולדות מיחייב, אחארייתא לא מחייב.

וכתב הרמב"ם (פ"א משמיטה ה"ב) אינו לוקה מן התורה אלא על הזריעה או על הזמירה ועל הקצירה ועל הבצירה

שדה צופים

שנתקווצה בשביעית שכתב רש"י ז"ל (ד"ה וידירה) דהוי רק מלאכה דרבנן, דצריך לומר דאיירי בקוצים תלושים דמחוברים כל דהו הוי מדאורייתא כדאמרינן בשבת (ק"ג א) התולש עולשין והמזרז זרדין אם ליפות את הקרקע כ"ש, ואעפ"י שאינו מכוין ליפות דקאמר התם דפטור גבי שבת כגון בארעא דחבריה, אבל גבי שביעית לא בעינן מלאכת מחשבת ע"ש.

והנה יש לעיין מה זה שייך להתם דהתם החיוב אינו משום עבודת קרקע רק משום תולש, וכל תולש חייב בשבת רק בעינן שיעור הראוי, ואם ליפות את הקרקע שיעורו בכ"ש, אבל בשביעית דהחיוב רק במלאכת קרקע מנ"ל דיפוי הקרקע חשיב מלאכה, ועוד דאם כן יהיה אסור לתלוש עולשין בשביעית דהא מיפה הקרקע, הנה אמרינן (שביעית פ"ד מ"א) בראשונה היו אומרים מלקט אדם עצים ואבנים ועשבים בתוך שלו כדרך שהוא מלקט בתוך של חברו הגס הגס, והביא הר"ש ז"ל מהירושלמי דמלקט עצים ועשבים מתוך שלו הגס הגס כדרך שהוא מלקט מתוך של חברו בין גסין ובין דקין, וכתב הר"ש ז"ל דזה דאין מלקטין עצים ועשבים הוא משום דמתקן השדה לזריעה כדתנן התולש עולשין והמזרז זרדין אם ליפות הקרקע בכ"ש, וכשמלקט הגס תלינן דצריך להם ולא לתקן את הקרקע עביד אבל דקין ודאי לצורך הקרקע, ובשל חברו שרינן אפילו דקין דמידע ידע דלא עביד לצורך הקרקע דמה חושש לתקן קרקע חברו ע"ש, ומפרש גם כן כהתוס' דהמזרז זרדים ליפות שייך גם בשביעית, אך בזה

נחלק על התוס' דבארעא דחבריה כיון דאינו מתכוין לזה מותר אף בשביעית, אך נראה דכל מה דמבואר מכולא פרקא שם דלתקן הקרקע אסור בשביעית הוא רק איסור דרבנן, דמדאורייתא אינו אסור רק קצירה ובצירה וזריעה וזמירה, ואף חרישה להרבה שיטות, אבל שאר מלאכות אינן רק מדרבנן, ודברי התוס' במו"ק שכתבו שהוא מן התורה צ"ע.

וז"ש הר"ש ז"ל במלקט עצים ועשבים מתוך שלו כשמלקט הגס תלינן דצריך להם ולא לתקן הקרקע עביד, אבל דקין ודאי לצורך הקרקע, היינו דבגסין אפשר שהוא לצורך הקרקע ואפשר דצריך להם, ותלינן שהוא צריך להן, ובדקין ודאי לצורך הקרקע, הנה (בב"ב נ"ד א) אמרינן האי מאן דזכי זיכיא כו', והיינו מכבד השדה מקסמין ועשבים כמ"ש הרשב"ם ז"ל, אדעתא דארעא קני אדעתא דציבי לא קנה, ה"ד שקיל רברבי וזוטרי אדעתא דארעא, שקל רברבי ושבק זוטרי אדעתא דציבי, וכתב הרשב"ם ז"ל דאי שקל רברבי וזוטרי איכא למתלי אדעתא דארעא, אבל שבק זוטרי ליכא למתלי אלא אדעתא דציבי ע"ש, היינו היפך ממה שכתב הר"ש ז"ל, ולפי הרשב"ם ז"ל מוכח דלא שרינן בשביעית אלא היכא דודאי לא עביד אדעתא דארעא, דהא אי שקיל רברבי וזוטרי גם כן אפשר שהוא אדעתא דציבי ומכל מקום אסרינן בשביעית, ולהר"ש ז"ל באפשר למתלי שהוא אדעתא דציבי מותר בשביעית.

עוד כתב המקדש דוד, וז"ל: כתב הרמב"ם ז"ל (בפ"ד משמיטה ה"א) דאם

שביעית פרק ד

קנ

שדה צומים

במוצאי שביעית קונסין אותו ולא יזרענה במוצאי שביעית, ואין חוכרין אותה ממנו כדי לזרעה אלא תהי בורה לפניו, ואם מת יזרענה בנו.

ובדרך אמונה כתב: החורש את שדהו. מיהו בזמן שהתירו לחרוש משום ארנונא כנ"ל הי"א אף אם הוא חורש שלא מחמת אונס לא קנסוהו וכן אם חרש ב' פעמים אף על גב שלא התירו לו אלא פעם א' מ"מ לא קנסוהו בזה.

או נרה. היינו שחרש חרישה ראשונה שהיא רק להמית הקוצים ומ"מ כיון שחרש קנסי' ל'.

או זבלה. בין שזבלה ממש ובין שהכניס שם דיר של בהמות ולא עשה כדין המבואר לקמן בפ"ב אלא עשה באיסור כדי שיזדבל שדהו ואף על גב דזיבול אינו אלא איסור דרבנן מ"מ כיון שהוכנה לזריעה ויש שבח זבל בפירות קנסי' ל'.

כדי שתהא יפה לזריעה במוצאי שביעית. דג"ז אסור וכ"ש אם עשה כדי שיזרענה בשביעית עצמה.

קונסין אותו ולא יזרענה כו'. ואם אחרים עשו שלא מדעתו אין לקונסו אבל אם כיונו לטובתו ולדעתו הרי הוא כאילו עשה.

כדי לזרעה. כדי שלא ירויח מהעבירה שעשה וכן אם מכרה אסור ללוקח לזרעה כדי שלא ירויח שיקפצו קופצים לקנותה ואם עבר וזרעה הזרעים מותרים ואפי' הוא עצמו עבר וזרעה אין הזרעים נאסרין אם אין בהן משום ספיחין כדלקמן רפ"ד ומותר לחכור ממנו השדה אחר שנזרעה, וכ"ז אם ישראל עשה אבל

קצר כדרך הקוצרין או שקצר לעבודת הארץ לוקה, וכ"כ שם (הכ"ב) גבי בצירה אם בצר לעבודת האילן או שבצר כדרך הבוצרין לוקה ע"ש, היינו דבקצירה ובצירה איכא תרתי, חדא דגופייהו חשיבי מלאכה אך לזה בעינן דוקא כדרך הקוצרין והבוצרין, ואיכא נמי משום עבודת הקרקע והאילן, ובזה אפילו שלא כדרך הקוצרין חייב, ונראה גם כן מדברי הרמב"ם ז"ל דאף בשביעית תלי בדעתו ואם אינו מתכוין לעבודת הקרקע והאילן מותר לקצור שלא כדרך הקוצרין, ולהתוס' דבשביעית לא בעינן מלאכת מחשבת צריך לומר דבקצירה ובצירה שלא כדרך הקוצרין ליכא מלאכה כלל.

הנה אמרינן בשבת (ע"ג ב) האי מאן דקניב סילקא חייב שתים משום קוצר ומשום זורע, וכתב רש"י ז"ל (בד"ה דקניב) דקניב סילקא חותך תרדין, והנה להתוס' דבשביעית לא אזלינן בתר מחשבתו אם כן אסור בשביעית ללקוט תרדין דהוי כמו זורע, ואמרינן בירושלמי (פ"ח משביעית ה"ב) וכן הוא שביקש לאכול תרדין חיין או לכוס חטין חיות אין שומעין לו כו', אלמא אפשר לאכול תרדין של שביעית, וצריך לומר להתוס' דקניב לה באופן דודאי קשי ליה, [ועיין תוס' סנהדרין כ"ו. ד"ה לעקל]. ע"כ.

שניטייבה או שנידיירה לא תזרע למוצאי שביעית.

כתב הרמב"ם (פ"א מהלכות שמיטה הי"ג), החורש את שדהו או נרה או זבלה בשביעית כדי שתהיה יפה לזריעה

שדה צופים

קוציה ס"ל ניטייבה היינו חרישה א' ואיך מזכה שטרא לבי תרי וכן הקשו שאר המפרשים.

עוד הקשה בחזו"א דסיפא דשדה שניטייבה בש"א אין אוכלין פירות' בשביעית ודאי מיירי שלא בזמן שהמלכות אונסת.

והנה מה שהקשה דרך בימי ר' ינאי התירו משום ארנונא ולא בזמן המשנה תמוה מאד דהא בסנהדרין כ"ו א' אמרי' דהא דתנן התם משרבו האנסין חזרו לקרותן סוחרי שביעית היינו משרבו הארנונא והתירו וכדמייתי שם מר' ינאי א"כ ע"כ בזמן המשנה כבר היו הארנונא והתירו.

ומה שהקשה דהא בזמן שהתירו משום ארנונא מותר גם לזרוע כבר תי' בתוס' אנשי שם דאין מותר לזרוע אלא מה שצריכין עבדי המלך בלבד כמש"כ רבינו בהי"א אבל במו"ש מותר לזרוע לגמרי אבל אם חרש ב' חרישות שזה אינו צורך המלך אסרוהו גם לזרוע במו"ש.

ומה שהקשו שכל הראשונים ל"פ כן נראה שהוא פי' כן ע"פ הירו' וז"ל הירו' שדה שנתקוצה כו' תמן אמרי' בשניטלו קוציה ורבנן דהכא אמרין בשחריש ע"ד דרבנן דהכא איזהו הטיוב כל העם חורשין פ"א והוא חורש ב' פעמים וכא כן (פי' דפריך למה דוקא בב"פ קנסו ולא בפ"א הרי מה"ת גם פ"א אסור) א"ר יוסי ב"ר בון תמן אין המלכות אונסת ברם הכא המלכות אונסת ר"ל דמה דאסור גם פ"א הוא כשאין המלכות אונסת אבל משנתינו מיירי כשהמלכות אונסת שאז

אם גוי עשה כן בשדהו מותר לישראל לחוכרה ממנו כדי לזרעה למוצאי שביעית כדלקמן פ"ח ה"ח אבל מישראל חשוד אסור לחכור אף על פי שיש שהות במוצאי שביעית לחרוש קודם זמן הזרע דכיון שהישראל חשוד הוא חיישי' שמא יחרשנה בשביעית.

אלא תהי בורה לפניו. אבל אם אחר רוצה לזרעה שלא בחכירות ובמכירה והבעלים לא ירויח מזה כלום מותר.

ואם מת יזרענה בנו. דבבנו לא שייך לקנוס שלא עשה עבירה.

פי' הרע"ב שנתקוצה שניטלו קוציה בשביעית שניטייבה שנחרשה היטב שכל העולם חורשין פ"א והוא חרש שתי פעמים ומתני' איירי בשעת הסכנה שהיתה המלכות אונסת על המס המוטל על הקרקעות והתירו לחרוש בשביעית כדי ליתן המס הקצוב מתבואתה למלך ואם חרש שתי פעמים קנסוהו רבנן דחרישה א' התירו ולא שתי חרישות והכל תמחו על הרע"ב (עי' פה"ש וחזו"א ס"י י' סק"ו ומפרשי המשניות המלא"ש ומשנה ראשונה ותוס' רעק"א), ובפה"ש הקשה עליו ד' קושיות א' איך המשנה מיירי בזמן שהמלכות אונסת הרי רק בימי ר' ינאי ה' זה כדאמר מכריז ר' ינאי פוקו וזרעו בשביעית משום ארנונא, ב' כל הראשונים לא פירשו כן, ג' איך אמרו לא תזרע למו"ש הרי גם בשביעית עצמה התירו לזרוע משום ארנונא כמבואר בסנהדרין כ"ו, ד' שזה סותר הירו' דמ"ד שניטלו

שביעית פרק ד

קנה

שדה צופים

סברי דאע"ג דאסור לזרוע רק לצורך עבדי המלך מ"מ בדיעבד אם עבר זורע אין אוסרין ואפשר דגם ב"ש אין אוסרין אלא בניטייבה דהיינו בנחרש ב"פ שכיון שגם חרש באיסור אוסרין גם הפירות וא"ש דנקט ניטייבה. (ביאור ההלכה).

ב"ש אומרים אין אוכלין פירות שביעית בטובה.

עיין ברש"ש שכתב, דהן לפי הגי' שלפנינו בעדיות פ"ה והיא גי' הראב"ד שם צ"ל גם הכא בדברי ב"ש אלא בטובה. ובה ישב המנהג שאומרים לכהנים אחר ירידתם מן הדוכן ישר כחכם. אשר רבים לעגו ע"ז כיון שהם מצווים בכך. ועוברים בג' עשין אם לא יברכו. דהא ה"נ מצווים הבעלים להפקיר ואפ"ה מותר להחזיק להם טובה לכ"ע, עיי"ש.

וראה בס' שדה צופים עמ"ס ר"ה (כה ע"ב) בשם שו"ת הר צבי (א"ח א סימן סב) אם אמירת "ברוכים תהיו" אחר הירידה מהדוכן יש בזה משום בל תוסף.

בטובה ושלא בטובה.

עיין תפארת ישראל, דלהכי הזכירו שלא בטובה, לאשמעינן דלא התירו בטובה, רק אם היא כשלא בטובה, שאין בעה"ב מקפיד על החזקת טובה באוכל שלא בטובה.

עוד כתב, דמדמורגל דכל מי שיחזיקו לו טובה ישוב המטיב לומר לאשר היטב לו, שלא היה צריך להחזיק לו

מותר לחרוש פ"א וכדמייתי מהא דר' ינאי ולכן לא קנסוהו אלא כשחרש ב"פ שבזה אין המלכות אונסת וכ"פ מהר"א פולדא וכעין זה פי' הפ"מ ע"ש הרי מבואר בירו' דמתנ' מיירי בזמן שהמלכות אונסת.

ומה שהקשה איך מזכה שטרא לבי תרי דפי' ברישא ניטלו קוצי' ובסיפא חרש ב"פ והוא דלא דלמא דמסיק איזהו הטיוב כו' גם המ"ד הראשון ס"ל כן דאל"כ למה נקט טיוב ולא נקט חרישה תדע דבתוספתא פ"ג ה"ו קתני בסיפא איזו היא שדה שניטייבה כ"ז שבנ"א חורשין חמש והוא חורש שש שש והוא חורש שבע והא דקתני רישא שנתקווצה ולא קתני שנחרשה פ"א משום דברישא מיירי בכל גווני בין בזמן שהמלכות אונסת בין כשאין אונסת דאז בכל גווני לא קנסוהו בניטלו קוצי' וסיפא ג"כ מיירי בכל גווני דבנחרשה ב"פ תמיד קנסוהו ואפי' בזמן שהמלכות אונסת.

ומה שהקשה עוד בחזו"א דהא סיפא דשדה שניטייבה בש"א אין אוכלין פירות' בשביעית ע"כ מיירי כשאין המלכות אונסת הנה מרן לשיטת' אזיל דבזמן שהמלכות אונסת ושללו להן מה שהכינו מששית התירו להן לזרוע כדי שיהא להן מה לאכול אבל לפ"מ שהבאנו בהי"א בצה"ל בשם הרמ"ה שלא התירו לאכול אלא לזרוע לצורך המלך וכ"נ מלשון רבינו שלא התירו אלא מה שצריכין עבדי המלך בלבד וכ"כ הר"י קורקוס ומרכה"מ א"כ גם סיפא שפיר מיירי גם בזמן שהמלכות אונסת ומ"מ אין אוכלין פירות' בשביעית לב"ש וב"ה

שדה צופים

רבינו לעיל ה"י ופי' הב"י ביו"ד סי' של"א דהיינו שחבירו עשה עמו חסד וזה בא לשלם לו גמולו אל ישלם לו דהוי כפורע חובו וכ"כ הט"ז שם סקל"ב והש"ך שם והיינו באופן שאין חייב לו דאי חייב לו כבר תנא אין פורעין את החוב ולא התירו אלא דבר של גמ"ח שאין חייב לו כלל אלא בשביל שהוא ידידו ומכירו או שהוא עני ולא פסקו עליו.

ואולי המאירי מפרש תגמולין כי ההוא דד"א רבה פ"ח לא יאמר אדם לחברו בא ואכול מה שהאכלתי שזו דרך הרבית ובירושלים היו הולכין את אפסכת' והב"י באו"ח סי' ק"ע גריס היו הופכין אכסניא לנשואין ופי' לא היו חוששין לכך ואדם שהאכיל את חברו באכסניא ה' הלה פורע לו שהי' מאכילו בנשואין ע"ש ועכ"פ הוא חוב עליו לשלם ולכן אסור דהו"ל פורע חובו ואף על גב דכבר חשיב אין פורעין חוב ושושבינות ס"ד דלא מחזי כסחורה ומותר קמ"ל אבל היכא שאין חייב אף שדרך שפורעין הו"ל כעין גמילות חסדים דקתני התם דמותר.

ויל"ע למה מזונות מותר להאכיל לאשה אם אין ב"ד פוסקין הרי חייב בזה ומי גרע משושבינות ויל' כיון דאשה אוכלת בבית והו"ל כא' מבני ביתו ואין ניכר כאן פריעת חוב לכן כ"ז שלא פסקו לה ב"ד מותר מידי דהוה אשכיר שבת שכיר חדש שהתיר רבינו לעיל פ"ה הי"ג ואפי' קצצו מזונותיו עליו משום דהוי כא' מב"ב שאז אין ניכר שזה סחורה כמש"כ שם. (ביאור ההלכה).

טובה, בעבור שחושב טובתו רק קטנה עד שאינה ראוי להחזיק טובה עליה, וזה מדרך הכבוד, וקאמר ב"ה, דאפילו לא ישיב לו המטיב כך, ג"כ מותר.

כתב הרמב"ם (פ"ו מהלכות שמיטה הט"ו), אוכלין פירות שביעית בטובה ושלא בטובה, בטובה כיצד שיתן לו פירות שביעית כמו שעשה עמו טובה שנתן לו, או שיכניסו לגינתו לאכול כמי שעשה לו טובה.

ובדרך אמונה כתב: בטובה ושלא בטובה. בין בטובה שיחזיק טובה לבעלים כדמסיים רבינו או נוטל ממנו רשות. ולא אמרי' דע"ז מחזי דמן השמור הוא מלקט ורחמנא אפקרינהו ובין שלא בטובה ולא אמרי' שמא ע"ז יתרגל לבא בשדה חברו ובגנתו ופרדסו שלא מדעתו בשאר שני שבוע.

כמו שעשה עמו טובה שנתן לו. ר"ל שמותר לו להחזיק טובה לבעלים בדברים כאילו עשה לו טובה אף על גב שלא עשה לו שום טובה שהרי התורה הפקירתו.

כל הראשונים פי' בטובה שמותר להחזיק לו טובה כמו שהבאנו בד"א אבל במאירי בעדיות רפ"ה כתב (לפי הגירסא דשם דבש"א אוכלין בטובה ושלא בטובה) דלב"ש מאכילין לאחרים מהן אפי' בטובה כלומר למי שעשה לו חסד אף על פי שדומה במקצת לפרעון חוב ובזו הלכה כב"ש, וקשה דהא אמרי' בתוספתא פ"ז ה"ו פ"ש אין משלמין מהם גמולין והביאו

שדה צופים

ע"כ. ומקומו של המדרש איני יודע לע"ע. הרי נראה מהמדרש שהכהן היה גובה תרו"מ מבלי להחזיק טובה היפוך מדברי ר"ח הנ"ל.

ברם צ"ע הרי קיימ"ל כב"ה שאפילו פירות שביעית נאכל בטובה וכ"ש תרו"מ ונראה מזה שאף לב"ה הסוברים שפירות שביעית נאכל בטובה ושלא בטובה, מ"מ אם לא הקפיד הבע"ב שיקבל החזקת טובה הרו"ז נכון לאכלם שלא בטובה אולם אם הוא מקפיד על החזקת טובה סוברים ב"ה שנאכל בטובה, וסנטוריה דרבי טרפון בבערותם הקפידו על החזקת טובה במדה כזו עד שהכהן מכות רצח מי שלא החזיק להם טובה ואף בעה"ב שאינם בוערים כאלו אבל מקפידים על החזקת טובה סוברים ב"ה שנאכל בטובה. והכי דייקא לישנא דמתניתין וב"ה אומרים בטובה ושלא בטובה ודקדקו המפרשים שהמלות ושלא בטובה מיותרות שהרי היא פשיטא ומאי קמ"ל אולם לפמ"ש פירושו נאכלות בטובה אם יש הכרח בהחזקת טובה ושלא בטובה כשאין הכרח מפני שכן עדיף טפי.

והכי משמע שהרי ר"י אומר חילוף הדברים ואלו היה המנהג פשוט לאכול בטובה לא היה נופל בזה מחלוקת א"ו אף לדעת ב"ה הרוב היו אוכלים שלא בטובה ולפיכך נפל המחלוקת בזה ומעתה נראה שאף בתרו"מ כן הוא שאמנם טובת הנאה ממון בבעה"ב שמקפיד על החזקת טובה אבל סתם כהן לא החזיק טובה בידעו שהבעה"ב אינו מקפיד בזה ומפני שכן נכון יותר לקבל תרומתו בתור חובה גמורה בלי כל החזקת טובה.

עיין בעלי תמר שכתב, שאף בתרומה ומעשרות לב"ה נאכלים בטובה ושלא בטובה וקו"ח הוא מפירות שביעית שכן הרשות בידו ליתנו לאיזה כהן שירצה, וכן הוא בפירוש ר"ח פסחים מ"ו וז"ל טובת הנאה ממון, פירוש אותה הנאה שיש לו לישראל לתת חלתו לאיזה כהן שירצה אעפ"י שעיקר חלה חייב לתנה לכהן אבל יש לו לבחור כהן לתתה לו שיחזיק לו טובה אותה הנאה ממון הוא עכ"ל.

שוב כתב, דנראה שאף ב"ש מודה בתרו"מ מפני שיש לו רשות ליתנה לכל כהן ולוי שירצה ואף שחטאות ואשמות וחזה ושוק של שלמים שמתחלקים לכהני המשמר לב"ה בוודאי נאכלים בטובה כמו פירות שביעית ואף לב"ש נראה שנאכלין בטובה שמה שמתחלקים לאנשי משמר הוא מדרבנן אבל הבעלים יכולים לתתנם לכל כהן שירצו.

אולם בספר החיים להגאון רבי חיים ברבי בצלאל (ספר זכויות פ"ב) כתב, אמרינן בעירובין כ"א אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא רשב"ע הרבה גזירות גזרתי על עצמי יותר ממה שגזרת עלי וקיימתי וכו' והוספה זו הואיל שהיא מנדבת הלב היא יותר רצויה ומקובלת לפני הקדוש ברוך הוא מכל שאר מצוות אשר הן חובה המוטלת עלינו לעשותם בעל כרחינו ולא נוכל להפטר מהם. ובמדרש משלי לכהן הגובה תרו"מ שאינו מחזיק טובה לבעה"ב על כמה כורין של תרומה שהוא נותן לו ומחזיק לו טובה על קומץ אחד של חולין שהוא נותן לו

שדה צופים

לבאר זה נ"ל, דנשאלתי מהו באמצע השירת אז ישיר אנו מזכירין אמר אויב ארדוף אשיג וכו' (שמות טו, ט), ועכ"פ בתחלה הוה ליה למימר זה. וביארתי זה, כי כתבתי במקום אחר ענין המשל ששמעתי, שהי' מלך אחד על כמה וכמה מדינות קרובים ורחוקים, ולמקצת הימים רצה לעמוד על ענין בני המדינה אם הם עובדים אותו באמת, ושלח א' מעבדיו, וכסות ולשון שינה, כאלו הוא מלך הרוצה להלחם עם מלך זה, ויש שעמדו להלחם נגדו. ויש מהם שאמרו מה לנו להלחם, אי מר מלכא אנא עבדא וכו'. עד שבא זה למדינה אחת שהי' חכמים גדולים, וחקרו הענין איך אפשר שיהי' זה כפשוטו מכמה טעמים, ודאי שהוא שליח המלך לנסות לבני אדם אם ימרדו במלך, וכך יצאו לקראתו ואמרו לו כדברים, והוטב בעיניו על חכמתם, ופנה לדרכו. והנמשל מובן שזהו שזכר הזוהר (ח"ב קסג א) ענין היצר הרע, נמשל לזונה שציוהו המלך לפתה את בנו וכו', יעו"ש.

הגם שיש בזה ענין פנימי, כמו ששמעתי ממורי ענין וידוי אשמנו, שהמלך בעצמו כסות ולשון שינה, ובא לכבוש המלכה וכו', ודי בזה למבין, והוא דבר גדול, כאשר קבלתי ממורי שבכל צער האדם בגשמי וברוחני, שאם נותן לב שגם בזה הצער הוא הש"י בעצמו, אלא שהוא דרך לבוש, וכאשר נודע לו זה הוסר הלבוש ונתבטל הצער וכל גזירות רעות, והארץ בזה, ודפח"ח.

וכאשר שמעתי ממנו ג"כ ענין ה' אלפין אמר אויב ארדוף אשיג אחלק, שאלופו של עולם הוא כאן בהסתר,

שוב כתב: ומצאתי סמוכין לדברי בלקט יושר או"ח בסופו וז"ל וזכורני כשאחד הביא לו מנות בפורים (לרבינו הגאון בעל תרומת הדשן) אמר לו תאמר לשלחך איני צריך להשיב לו שלום בשביל מנות פורים, בלשון אשכנז (אמר לו) מאן דאנקט ניט אם פורים (אין מודים בפורים) עכ"ל. ונראה ברור שטעמו של התה"ד היה כמ"ש במדרש הנ"ל שכהן גובה תרו"מ בלי החזקת טובה מפני שהיא חובה. ברם אחרי שחשש שמא יקפיד השולח שבודאי שלח לו משלוח מנות רבת הערך התחכם לומר שאיני צריך להודות בפורים על המנות כדי שיהיה השולח מפויס בזה.

ועיין עוד בספר החיים הנ"ל ספר פרנסה פ"ג: מי שהוא עושה סעודה שהוא מחוייב בה כגון סעודת נישואין וסעודת ברי"מ אין מחזיקין לו עליה טובה כ"ה אחרי שהוא דרך חיוב אבל העושה סעודת מרעים הר"ז סעודת רשות (ויש לו להחזיק טובה) כענין המשל הנ"ל במדרש בתרומה וחולין ע"כ והוא כעין דברי התה"ד.

עיין בספה"ק תולדות יעקב יוסף (פרשת ויקהל) שפירש משנה זו ע"ד החסידות, וז"ל: איתא במשנה פ"ד דשביעית (מ"ב), בית הלל אומרים אוכלין פירות שביעית בטובה ושלא בטובה וכו'. וענין בטובה פירש רש"י במס' ע"ז (נא: ד"ה נהנין ממנה) בשכר, והתוספות דחו שם בפרק כל הצלמים (מד: ד"ה נהנין) יעו"ש, וכתב משנה למלך להרמב"ם ה' ע"ז פרק ז' (ה"ז) יעו"ש.

שדה צופים

ודפח"ח. א"כ זהו עיקר השבח והשירה, שהיו סוברים בגלות מצרים שהוא אויב, ועכשיו שהרגישו שהוא עצם יתברך נעשה מן אויב אוהב, וזהו עצמות הגאולה, והוא בכל אדם ובכל זמן, והוא סוד גלות מצרים שיש בכל אדם ובכל זמן מן המיצר קראתי י"ה (תהלים קיח, ה), ובצר הרחבת לי (תהלים ד, ב), שזהו הגאולה עצמו, והבן. ושפיר יש שייכות להשירה אמר אויב ארדוף אשיג, וק"ל.

וחזר השואל והקשה, דלפי זה משמע שיש גם עכשיו גלות מצרים, והא כתיב (שמות יד, יג) כאשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפון לראותם עוד עד עולם. ותשובתי ה', כי מבואר בכתבי האר"י זלה"ה שאין בחינת תפילה של יום זה דומה לתפילת יום מחר, עד ביאת המשיח, (וזהו) [וזהו] כוונת המשנה ברכות (פ"ד מ"ד) העושה תפילתו קבע אין תפילתו תחנונים יעו"ש. ושמעתי בשם מורי מופת על זה, מן המחשבות זרות שבאו לאדם באמצע תפילה מסוד השבירה ורפ"ח ניצוצין שצריך האדם לברר בכל יום, והם באין שיתקן אותם ולהעלותן, ואין מחשבה זרה של יום זה דומה למחשבה של מחר, והוא בחון למי שנותן לב על זה. וכאשר שמעתי ממורי איך יתקן מחשבות זרות, אם הוא הרהורי נשים יכוין להעלותן ולדבקן בשרשן שהוא חסד, בסוד ואיש אשר יקח אחותו חסד הוא (ויקרא כ, יז), ומחשבת עבודה זרה פגם בת"ת ישראל, ודי בזה. א"כ אתי שפיר אשר ראיתם את מצרים היום, שהם המחשבות זרות של היום, שהם המצירים לאדם, לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם, והב"ן.

ובזה יובן קחו מאתכם וגו', על דרך שביארתי במ"א דע מה למעלה מ"מך (אבות פ"ב מ"א), ר"ל שיש לידע מה שצריך לתקן, איזה מדה שפגם למעלה, הוא מ"מך מן מחשבה זרה שלך. והנה קחו מאתכם" תרומה לה' בא' מג' קיום, מקו שמאל זהב, והוא מחשבות זרות של שפיכות דמים, ויראה לתקן ולהעלותן עד שרשן שהוא למעלה זהב. והרהורי נשים וכיוצא, יתחדד וירא להעלותן עד שרשן כסף, וכיוצא באינך, ישמע חכם ויוסף לקח. וזה סוד בזאת יבוא אהרן אל הקודש (ויקרא טז, ג), והב"ן.

וז"ס אוכלין פירות שביעית, ר"ל של מדה השביעי שהיא חסד. בטובה, ושלא בטובה של מחשבות זרות שהם קליפות מצד השבירת כלים, אם יודע לחבר כל מחשבה זרה לשורש שלה, אוכל פירותיה ג"כ שהיא שלא בטובה, ומכל שכן כשהוא בטובה - היינו כסף, שכוסף ומתאוה בדביקה וחשיקה בו יתברך, וכאשר ביארתי שם בכסף מנלן וכו', (קידושין ב א), יעו"ש, וק"ל.

ובזה נבאר פסוק (שמות טו, ו) ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' תרעץ אויב, ומפרש בכתבי האר"י זלה"ה כי ה"ג הם ה' הויות בניקוד אלהי, יעו"ש בהלכות פסח (פע"ח ש' חג המצות פ"ז) ר"ן מכות יעו"ש. ויש להבין הא ה"ג הם שמאל, ואיך תאר אותם בשם ימין.

ולדברינו אתי שפיר, כי שמעתי, גם שנראה לאדם שדוחין אותו מעבודת ה', שם הוא יתברך, בסוד (שה"ש ב, ו) שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני והיינו על דרך הנ"ל, כי היצר הרע הנראה

משנת אליעזר

רע"ב

חופר נקרא במקבל שדה מאחר ליתן לו סכום פרות בשנה. (ג) חוכרין נירין מן הנכרים בשביעית, אכל לא עניו דקד וקד פורים לשנה שדה הנכרי שחכמה בשביעית לזרעה הנכרים בשביעית כדי לזרעה אחר שביעית ואפלו חרשה במיחד בשביל שיזרע ישראל, אבל לא מִיִּשְׂרָאֵל שחרשה בעברה,

שדה צופים

זורע אומר לו תתחזק או תצליח וכיוצא בדברים אלו, מפני שאינם מצווין על שביתת הארץ אבל לא יסעדנו ביד, ומותר לרדות עמהן הכוורת וחוכרין מהן נירין לפי שאינן בני חיוב כדי לקנוס אותן.

ובדרך אמונה כתב: מחזיקין ידי גוים כו'. אף על גב דקי"ל אין קנין לגוי בא"י ויש מצוה על הקרקע שתשובות מ"מ כיון שאין הגוי מצווה ע"ז אין עושה עברה ומותר להחזיק ידיו.

בדברים בלבד. אבל לא בידים כדמסיק וי"א דמותר גם לתקן לו כלי מחרישה אבל לטחון עמו אסור.

חורש או זורע. נקט מלאכות דאורייתא וכן שאר מלאכות וכ"ש מלאכות דרבנן.

וכיוצא בדברים אלו. כגון לומר לו ה' עמכם או יישר כחך או יוסיפך ה' כח או תחזקנה ידיך וכ"ש שמותר לומר להם שלום עליך ואפ"י בימי אידיהם מפני דרכי שלום וי"א שמותר ג"כ לומר לו חרוש בה טוב ואני אקחנו ממך בפירותיו אחר שביעית ודוקא אם עובד בשדה שלו אבל אם עובד בשדה של ישראל אסור לומר לו דאמירה לגוי אסור בכל האיסורים.

שדוחה את האדם מעבודת הש", ואין זה אלא לקרבו יותר, וכנ"ל.

וזה ג"כ הכוונה אוכלין פירות שביעית של מדה שביעית שהיא חסד, הכולל כל ז' ימי הבנין שהם ג' קוים. בטובה ושלא בטובה, שיש בו טובה כגון שמתחסד עם קונו ועם בני אדם, ושלא בטובה כי זנות והרהורי זנות נמשך מקו החסד, וכשהוא ממתיק כנ"ל אוכל פירות שביעית בטובה ושלא בטובה. וה"ה קו הגבורה שיש בו טובה, להתגבר ביצרו, ושלא בטובה שנכנס בגבורת היצר הרע וכו'. וכיוצא בזה באינך, כשהוא בתוך לבוש, וכשנודע ששם הוא יתברך בעצמו, והוסר הלבוש.

וזהו ענין יצר הרע שיהי' לעתיד מלאך קדוש על ידי הסרת לבושו. וכל ענין חד גדיא ואתא הקדוש ברוך הוא ושחט למלאך המות וכו' (הגש"פ), יובן על דרך זה, והבן. ע"כ. ועיי"ש עוד.

משנה ג

חוכרין נירין מן הגוים בשביעית אבל לא מישראל וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ח מהלכות שמיטה ה"ח), מחזיקין ידי עכו"ם בשביעית בדברים בלבד, כגון שראהו חורש או

שביעית פרק ד

קסא

משנת אליעזר

רע"ב

לְמוֹצָאי שְׁבִיעִית, וְאָף מִיִּשְׂרָאֵל. וּמַחְזִיקִין יְדֵי נָכְרִים וּמַחְזִיקִין יְדֵי נָכְרִים
עַל פִּי שְׁגוֹרָם לְנָכְרִי כְּשֶׁמוֹצֵאִים אוֹתָם בְּשִׁבְעִית, אֲבָל לֹא יְדֵי יִשְׂרָאֵל. חוֹרְשִׁין בְּשִׁבְעִית,
לְשׁוֹן נִירוֹ לָכֵס נִיר (וְרֵמָה ד): וּמַחְזִיקִים יְדֵי אֹמֵר לָהֶם יִישָׁר כַּחַד אוֹ תַּחֲזִקְנָה יְדֵיכֶם
נָכְרִים. אִם מְאֹלוֹ חוֹרֵשׁ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ יִישָׁר כַּחַד אֲבָל לֹא יְדֵי יִשְׂרָאֵל עוֹבְרֵי עֲבָרָה

שדה צופים

וחוכרין מהן נירין. שמקבל עליו בכך
וכך כורין לשנה שדה חרושה
בשביעית לזורעה למוצאי שביעית וי"א
שמותר להתנות ומתנה עמו בשביעית
שימצאנה חרושה למוצאי שביעית אף על
פי שגורם לגוי לחרוש בשביעית שלצורך
עצמו חורשו הגוי כדי שיוסיפו לו בדמי
חכירותיה אבל לא מישראל החשוד על
השביעית אף על פי שיש שהות במוצאי
שביעית לחורשה קודם זמן הזרע כיון
שהישראל חשוד הוא חיישי' שמא
יחרשנה בשביעית וכן"ל פ"א הי"ג.

בספר פרי האדמה על הרמב"ם כתב:
שנה זו אירע כי בארץ גת הנקרא
ראמל"י חכר ישראל שדה מן הגוי
בשביעית הנה מלבד כי הארץ הלזו היא
חו"ל ואין שביעית נוהגת בה אלא אפילו
בא"י עיין במבי"ט ח"ב סימן ס"ד וח"ג
סימן מ"ו ומהרי"ט ח"ב חיו"ד סימן נ"ב
ומהר"מ גאלנטי סימן נ"ז יעו"ש.

ומחזיקים ידי גוים בשביעית.

בשו"ת מהר"י מברונא (סימן קיב) כתב:
פעם אחת הלכתי בריגנשפון"רק
בשבת על הגשר ופועלים גוים בונין
סידקי הגשר ואמרתי להם בל"א גו"ט
העל"ל אוי"ך גו"ט העל"ף או"ך, והבחורים

מפני שאינן מצווין על שביטת הארץ.
אבל לישראל אסור אפי' לומר
לו שלום שמחזק ידי עוברי עברה וכ"ש
לומר לו תתחזק או תצליח ואפי' בזמן
שהתירו לעבוד מפני הסכנה כנ"ל פ"א
הי"א מ"מ אסור לומר זה לזה יישר כחך
או עשה וצלח שזה נראה כשמח בביטול
המצות ובוועט בה אלא צריך להראות
שאנוסים הם ובעל כרחם עושים.

אבל לא יסעדנו ביד. דקי"ל אין קנין
לגוי בא"י להפקיע מידי המצות
התלויות בארץ כנ"ל פ"א מתרומות ה"י
ואסור לעבוד בשביעית בקרקע של
גוי בא"י מה"ת ואפי' מלאכות דרבנן
אסור ואף בזה"ז דשביעית דרבנן אסור
ואין נ"מ אם מסייע לו בחנם או בשכר.
ישראל שה' שותף עם הגוי בקרקע צריך
להתנות עמו בתחלת השותפות שיהא
שנת השביעית של הגוי ושנה אחרת
כנגדה של ישראל וכדינים שנתבארו גבי
שבת באו"ח סי' רמ"ה וגבי ערלה ביו"ד
סי' רצ"ד סי"ג.

לא יסעדנו ביד. ואפי' לטחון עמו אסור.
ומותר לרדות עמהן הכוורת. דהיינו
להוציא הדבש מן הכוורת ואף
על פי שהכוורת מחוברת לקרקע אבל
לישראל חשוד אסור לרדות עמו שנראה
כעבודת קרקע וי"א דגם עם ישראל מותר
דקי"ל דכוורת לא חשיב כמחובר לקרקע.

שביעית פרק ד

קסב

משנת אליעזר

רע"ב

וְשׁוֹאֲלֵין בְּשָׁלוֹמָן, מִפְּנֵי דְרָכֵי וְיִזְנָלָא זָנָה: וְשׁוֹאֲלֵים
וְשׁוֹאֲלֵין בְּשָׁלוֹמָן וְאֶפְלוּ זָיוֹס
שָׁלוֹם:
שֶׁל נְכָרִים אֶפְלוּ

בְּיוֹם חֲגִיגָתָם, מִפְּנֵי דְרָכֵי שָׁלוֹם:

שדה צופים

דוקא כי יהיב לחד גברא ב' פעמים
אבל אנא לבעלי אומנות אלו אמרתי כן
ואח"כ לבעלי אומנות אחרים דבכה"ג
שרי, כדאמרינן בגמ' (שם) רב נחמן בר
יצחק אמר להו שלמא למר שלמא למר,
ופי' התו' לא שהיה כופלם אלא היה נותן
שלום לכל א', אף על גב דרש"י פי' שם
שכוונתו הייתה לרבו ולא נתכוון לברכו,
וזה לא שייך הכא. נ"ל דלא פירש"י כן
אלא למאי הוצרך לומר למר, אלא ודאי
הערים, ורש"י בא לישב אפי' אם על
א' מהם אמר כן, אבל אם היו הפועלים
כלם במקום א' ויכול לכלול כלם בדבור
א' בלשון רבים שלום לכם אסור לכפול,
דהא גניבא אמר לרבינא שלמא (אפי')
עלייכו מלכי שלמא עלייכו מלכי וחשיב
כפל גמור כדאיתא שם בסוף הפרק (גיטין
שם). ע"כ.

עיין שו"ת מהריט"ץ הישנות (סימן מז)
וז"ל: נדרשתי לאשר שאלוני אם
מותר לישראל לתת לגוי שוורים וחטים
לחרוש ולזרוע בשביעי' בקרקע הגוי אם
יש חשש איסור שביעי' כיון שישראל
לוקח ממה שתוציא הקרקע הרי נהנה
משביעית ואסור או דילמא כיון דלאו
קרקע דישראל ולא עבד ישראל עבודה
בשביעית מותר.

תשובה: לכאורה היה נראה לאסור
מאותה ששינוי מחזיקין ידי

נסתכלו בי ואמרתי משנה שלמה היא
בפ' הנזקין (גיטין סא א) מחזיקין ידי גוים
בשביעית, אלמא [שלא] בשעת איסור
שרי. ואל תשיבוני ה"מ בלא שם שמים
אלא חיזקו בעלמא כי הא דר' יהודה אמר
להם חיזקו ורב ששת אמר להם אשריתו
כדמפרש התם בסוף הפרק (שם סב א)
הא ליתא דהא תנן (שם סא א) ושואלין
בשלומן מפני דרכי שלום ופרש"י אף
על גב דמטיל עליהם (שלום) שם שמים
שהשם איקרי שלום. וכ"ת ה"מ להטיל
עליהם שלום, אבל לא אמר להם השם
יסייע להם דאיסור ואף בלשון אשכנז
חשוב שם שמים, דהנשבע בשם דיאור"ן
כתב המרדכי דחשיב שבועה, הא ע"כ
ליתא דא"כ מאי פריך השתא אחזוקי
מחזיקין שואלים בשלום מבעיאי,
ופרש"י השתא אחזוקי מחזיקין (יגידו)
[ידיהם] בדבורא בדבר האסור לישראל
כגון עבודה שואלים בשלומם כל ימות
השנה מבעיאי. ומאי פריך שאני שאלת
שלום דאיכא הטלת ש"ש כדפי', אבל
החזקת ידים אינו אלא דבור בעלמא בלא
הזכרת שם שמים, אלא על כרחו פי' על
ידי הטלת שם ותדע דאם לא כן פשיטא
דשרי.

וחזיתי לדעתיהו דמהנדזי אהדדי,
אמרתי להם אולי אתם מגמגמים
דכפלתי להם שלום, ואמר רב (שם סב
א) נותנים שלום לגוי ואין כופלין, היינו

שביעית פרק ד

קסג

שדה צופים

בדברים או למכור להם כלי עבודה מה שבגוי מותר דברים הללו ואין אסור אלא לסעדם ביד כדאמר בגמרא אין עודרין עם הגוי בשביע' משום הכי פלגינהו הרמב"ם כך יש לתרץ.

אמנם במה שכתבנו יתורץ באופן אחר דאיסור חיזוק יד ישראל בשביעית אינו מן הטעם שאסור לחזק ידי גוים ביד משום דהתם בישראל הוי טעמא משום אין מחזיקין ידי עוברי עבירה ובגוים לא הוי אלא משום חשד דהרואים.

תדע עוד דטעמא דאין עודרין הוי מפני הרואים מדשרי למכור להם כלי עבודה והרי הוי דוגמא דמעשה ולא אסרו אלא לעדור משמע דטעמא מפני הרואים אף על גב דאפשר עוד לפרש טעם מפני מה אין עודרין מפני שישראל עובד הארץ בידו ועובר על מה שאמרה תורה ושבתה הארץ אע"ג דאינו עובר על שדך לא תזרע מפני שאינו שדהו מ"מ עובר שעל ידו אינה שובתת הארץ ועובדה בידו מה שבשאר דברים כגון למכור להם כלי עבודה אינו עובד בידו.

הכלל העולה מדברינו דמותר למכור להם כלי עבודה אעפ"י שמפרש בפירוש שהוא לעבוד האדמה ואם כן הכא בנ"ד מותר לתת לו פרות וחטים לחרוש ולזרוע כדי שימן לו מן היוצא השדה כך וכך לפי שאין לו חלק בקרקע ולא אסרה תורה אלא בקרקע של ישראל. ולא דמי לאסור שבת שאסור להשאל ולהשכיר בהמתו לגוי דהתם דוקא הוי טעמא מפני שהוזהרנו על שביטת הבהמות כדכתיב למען ינוח שורך וחמורך וכו' אבל הכא לא הוזהרנו על שביטת

גוים בשביעית ופרכינן בהנזקין והאמר רב דימי וכו' אין עודרין עם הגוי בשביעית ומשני לא צריכא למימר להו אחזוקי פירוש דוקא בדיבור כגון לומר להם אחזוקו וכיוצא בדברים אלו אבל במעשה לא וכן כתב הרמב"ם ז"ל פרק ח' מהלכו' שמיטה וכיון שכן הרי מחזיק ידיו במעשה במה שנותן לו פרות חורשות וחטים לזרוע כך היה נראה לכאורא.

אמנם כד עיינינן שפיר נשכח דשרי מכמה טעמי חדא דמאי דאמר' דאין מחזיקין ידי גוים בשביעית במעשה היינו דוקא לעזור אותן בשביעית דמחזי כעובד בשביעית אף על גב דמן הדין מותר משום דלא הוי מחזיק ידי עוברי עבירה דגוים לא הוזהרו בכך ומאי דאמרו בגמרא פרק הנזקין אין עודרין עם הגוי בשביעית לאו משום מחזיק ידי עוברי עבירה אלא מפני הרואים שיראו אותם עודרין בשדה בשביעית יחשבו שהוא עושה בשדהו אבל מן הדין מותר דליכא מחזיק ידי עוברי עבירה וכן כתב הרמב"ם זלה"ה פרק ח' מהלכות שמטה וז"ל כדרך שאסור לעבוד הארץ בשביעית כך אסור לחזק ידי ישראל שעובדין אותה או למכור להן כלי עבודה לפי שאסור לחזק ידי עוברי עבירה וכו' הרי דדוקא ידי ישראל שעובדין אותה אסור לחזק ובזה נתרץ מה שיש להקשות אמאי הרמב"ם זלה"ה כתב כך אסור לחזק ידי ישראל שעובדין אותה ואמאי נקט ישראל הרי אפי' גוי אסור לסעדם ביד כמו שכתב בתר הכי הרמב"ם גופיה אף על גב דיש לתרץ לזה דמשום הכי נקט הכא ישראל דוקא משום דמיירי בכל מיני חיזוק אפי'

שדה צופים

שדה או פרדס כדי לעבוד אותו ולהוציא עליו יציאות ויתן לבעל הקרקע שליש התבואות או רביע או מה שיתנו ביניהם זהו הנקרא מקבל כל דבר שהוא לסייג הארץ בעל הקרקע חייב בו וכל דבר שהוא שמירה יתירה החוכר או המקבל חייב בו עכ"ל הרי דהמקבל מוציא על השדה יציאות שהן שמירה יתירה והוא מטפל בו ומוציא עליו הוצאות ומכ"ש שהזרע נותן המקבל זורע ועכ"ל שנינו בתוספת' דמותר בשביעית ובלבד שפוסק עמו שהגוי זורע ובהכי שרי אעפ"י שהזרע של ישראל ושאר הוצאות לשמירה מעולה כיון שאין לו עסק בעבודת הקרקע וגם אין הקרקע שלו מותר מכ"ש הכא בנ"ד דאין על הישראל לא קבלת קרקע ולא שאר דברים אלא שנותן לו חטים לזרוע ופרו' לחרוש והוא אין לו מגע יד כלל בקרקע ולא בעבודה בודאי דשרי.

ואין לפרש דמאי דאמרו בתוס' פוסק עמו על מנת שהגוי זורע שר"ל שיתן הגוי הזרע מכיסו ויזרענה הא ליתא חדא דא"כ אין זה מקבל והתוספתא עסיק במקבל ומורגל בכוליה תלמודא.

ועוד דאם הגוי נותן הזרע והפרות לחרוש ולזרוע והוא זורע אס' כן מה יש לישראל טורח ולמה יתן לו הגוי חלק בפירות אלא ודאי מיירי שהזרע נותן הישראל לזרוע והפרות לחרוש אלא שהגוי זורע וחורש מפני שאין לישראל לעבוד האדמה בשביעית וא"כ מכ"ש וק"ו בנ"ד דאין לישראל חלק בקרקע אלא הכל עושה הגוי אלא שנותן לו פרות לחרוש וחטים לזרוע בקרק' הגוי ואנו לא

הבהמות בשביעית אלא על שביית הארץ דוקא.

תדע דהא בשבת גופיה שרי להשכיר שדה לגוי לפי שכן דרך לקבל שדה באריסות ואעפ"י שיודעי' שהיא של ישראל אומרים הגוי לקחה באריסות ולעצמו הוא עובד. אעפ"י שתנור אסור להשכיר לגוי בשבת התם דוקא הוי טעמא מפני הרואים שיאמרו שלא השכירה אלא שהגוי עושה מלאכה לישראל אם כן הכא הכל יודעים שהשדה היא לגוי ואלו הפרות לוקחם מהישראל בשכירות לתת לו כך כורין חטים לשנה והכל יודעים שהוא הגוי עושה לדעת עצמו ובקרקע שלו הילכך מותר כיון שאין הישראל מטפל בעבוד' הקרקע ואין הקרקע שלו.

גדולה מזו שנינו בתוספתא דשביעית פ"ב המקבל שדה מן הגוי פוסק עמו על מנת שהגוי זורע ע"כ והרי הדברים ק"ו שהרי התירו לקבל שדה מן הגוי בלבד שלא יזרענה הישראל אלא הגוי זורע כ"ש וק"ו בנ"ד דאין לו מגע יד בשדה כלל דודאי שרי.

ואין לומר כמו שתירץ חכם א' מבעלי הוראה וכתב ז"ל דהתם יכול לפסוק עמו קודם שביעית שאותה שנה יהיה הטורח על הגוי ולישראל אין לו מגע יד אעפ"י שיש לו הנאה בחלק הפירות אין חשש כי הגוי אדעתא דנפשיה קא עביד עכ"ל.

באמת כבודו במקומו מונח לא זכר ולא שם אל לבו מה שכתב הרמב"ם ז"ל פ"ח מהלכו' שכירו' וז"ל המקבל

שביעית פרק ד

קסה

שדה צופים

ואברכה (מ"ט ע"א) קצת בע"א, על משנה מקום שנהגו לכפול יכפול, א"ר תנחומא אם ברכך גוי ענה אחריו אמן, דכתיב ברוך תהיה מכל העמים, [ועיין בבלי מגילה (דף ט"ו ע"א)] עכו"ם א' פגע בר' ישמעאל ובירכו, א"ל כבר מילתך אמורה, ועיין שם בקרבן עדה, ועיין בתוס' חולין שם, עו"ש שגם להגוי שקללו אמר כבר מילתך אמורה, דהיינו ואברכה מברכך ומקללך אזור. ופ"א אמרתי שלא רצה לברך בפירוש להגוי, כשיטת מט"מ וכלבו במג"א (סי' קפ"ט ס"ק א'), וכן לא רצה לקלל בפירוש, יען דגם ענוש לצדיק לא טוב, כע"ז [דף ד' ע"ב] ובפ"ק דברכות, ועיין בספר תומר דבורה, ע"כ אמר לשניהם כבר מילתך אמורה.

ועיין תוס' ע"ז [ג' ע"ב] ד"ה שומר נפשו, מביא מדרש רבה (פ' מצורע פט"ז), שרביה"ק התפלל ובירך לאנטונינוס שינצל מן החום, י"ל דזה היה לאחר שגייר עצמו, כתוס' לקמן (דף י' ע"ב) ד"ה ווי לה לאילפא, או יען שרבי נהנה ממנו, בדף י' ע"ב לקמן, וכסברת תוס' לקמן (דף כ' ע"א) ד"ה רבי יהודה, דאם נהנה מהגוי והוא מכירו ואוהבו לא שייך איסור לא תחנם, ה"ה לענין ברכה ותפלה עליו דמטעם זה נגעו בו, או אפשר לומר יען דהיה מלך, וכמו שמצינו בפ' ויגש [מ"ז י'] אצל יעקב, ויברך יעקב את פרעה, ברכו שיעלה נילוס לרגליו, והרי האבות קיימו התורה, ועיין מד"ר ותנחומא ויגש וגמרא סוף קידושין [פ"ב ע"א], ויומא ריש פ"ב [כ"ח ע"ב], ומדרש שוחר טוב (תהלים סימן א'), וע"ז (דיליד ע"ב), דמס' ע"ז דאע"ה ד' מאה פרקי הוה, אלא דמיעקב

הוזהרנו בקרקע הגוי ובאמת חלוקה זו שכתוב בתוספתא קולא יתירה היא ויש לי להשיב על תוספתא זו מכמה משניות מ"מ לא הבאתיה כי אם ללמוד מינה לנ"ד דבהא ליכא מאן דפליג. ע"כ.

עיין שו"ת מהר"ם שיק (אורח חיים סימן קל) ושו"ת תורת חסד (אורח חיים סימן ה אות 1) ושו"ת מלמד להועיל (אורח חיים סימן לד) ושו"ת מנחת אלעזר (חלק א סימן נג).

עיין שו"ת שיח יצחק (סימן צט) בדיון ברכת הבעה"ב בבית נכרי. וז"ל: ע"ד שאלתו האין ינהג עצמו בברכת המזון יען דהוא שכר דירה בבית גוי, אם יכול לומר הרחמן הוא ישלח לי ברכה מרובה בבית הזה וכו', יען דאין לברך לגוי כמובא בפוסקים [וע"ע לקמן בס' ת"ז], והאריך להעמיד השאלה.

תשובה: עיין משנה שביעית (פ"ד מ"ג), ומחזיקים ידי עכו"ם בשביעית, ועיין שם בהרע"ב ושואלין בשלומן, ועיין שם בתפארת ישראל, ונשנית עוד הפעם שם (פ"ה משנה ט'), ומשולשת בגיטין (פ"ה מ"ט). והיתר המשנה מפני דרכי שלום, הא בלא"ה אין לברך לגוי, ועיין ברכות (י"ז ע"א) אמרו עליו על ר' יוחנן מעולם לא הקדימו אדם בשלום אפילו גוי בשוק (ובמקום אחר תמהתי למה לא הזכירו חז"ל גם שבח זה במקום שהזכירו שבחיו של ר"י בסוכה (כ"ח ע"א), ועיין שם בחידושי אגדות). וכן איתא בתנא דבי אליהו ג"כ לנהוג כר"י, וע"ש היטב בר"ש שביעית. ועיין ירושלמי סוכה [פ"ג הל"י], [מובא בתוס' חולין ד"ה

שדה צופים

והנה נ"ל להלכה שיעשה כדברי הזאת ליהודא, ורק שיאמר בלשון יחיד הוא ישלח לי ברכה מרובה בכל מעשי ידי, וע"ז לא אמר המג"א דבריו בסי"ח בפתיחה. ועוד דז"ל מג"א (הלכות ק"ש סי' ס"ד ס"ק ג'), כתב הרמב"ם [פ"א מק"ש הל"ז], כללו של דבר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות ה"ז טועה וחוזר ומברך במטבע, וכתב הכ"מ (פ"א מברכות), דווקא אם פתח בברכה במקום שלא תקנו לפתוח, או חתם במקום שאמרו שלא לחתום, אבל אם שינה בנוסח הברכה ולא אמר אותו לשון ממש אלא שאמר בנוסח אחר בענין הברכה יצא, עכ"ל, יע"ש במחצית השקל. ועיין בסי' תקצ"א סעיף ז' מג"א (ס"ק ח'), שאין לכלול הגוי בתפלה, ושם ג"כ בכ"מ ה' ברכות [פ"א הל"ה] דזה לא נקרא משנה, ע"ש, ועיין יו"ד (סי' קמ"ח) טו"ז (ס"ק ה') ובס' בית הלל שם, ודו"ק, ועיין בשו"ת שיבת ציון (סי' ה' ד"פ ד"ו ע"א). ואם בברכות של ק"ש ותפלה אין קפידא מכל"ש בנוסח הרחמן דאם אמר רק ד' ברכות דברכת המזון ולא אמר נוסחי הרחמן דיצא, בוודאי אין קפידא אם משנה מנוסח אשכנז לנוסח ספרד, כנלענ"ד.

כתב בספר שושנים לדוד, דקמ"ל דאף בזמן הסכנה שהתירו לישראל בשדותיהם מפני הארנונה כדאיתא בסנהדרין (כ"ז ע"א), מכל מקום אין לאחל לו הצלחה וישר כחך, שהרי זה נראה כאילו הוא שמח בביטול המצוה, ובוטע בפקודי ד'. אלא צריך להראות שהם אנוסים ועצבים בזה, ובעל כרחם עושים כן.

אין ראיה, יען דזה היה במצרים, ורמב"ן (פרשת תולדות) ע"פ [כ"ו ה'] עקב אשר שמע אברהם בקולי כו', דאבות לא קיימו התורה אלא בארץ ישראל, ועיין בדבריו, ועיין בבא בתרא (ד' ע"א) דניאל נענש שהורידוהו מגדולתו ונהרג, כתוס' שם ד"ה שכל וכמד"ר במגילת אסתר, יען שהשיא עצה לנבוכדנצר, ועיין בס' אמרות ה' (פ' ויגש), ע"פ מהרו ועלו כו' כה אמר בנך יוסף, מ"ש בזה.

והנה ז"ל מג"א (סי' קפ"ט ס"ק א'), כשיש עכו"ם בבית י"ל אותנו בני ברית כולנו יחד, והטעם לפי שאסור לברך עכו"ם דכתיב לא תחנם, מט"מ כלבו עכ"ל, ועיין (סי' קצ"ג סעיף ג') בהג"ה, ועיין שם במג"א [ס"ק ט']. ועיין בספר מטה משה (דפוס פפד"מ דל"ח ע"א סי' קצ"ט), ז"ל כתב האגור שנשאל מהר"י מולין למה אין הכהנים נושאים כפיהן בכל יום מאחר שהוא מצות עשה וכו', ויש שכתבו מפני הגוים, כי יש מקומות שאין מניחין שם גוי בעת הדוכן, ובס' של"ה הביא שם דברי הכלבו המובאים במג"א (סי' קפ"ט ס"ק ב'), ובס' ש"נ כתב וז"ל, מורי מהר"ש כשהיה מזמן בבית העכו"ם היה אומר הוא ישלח לנו ברכה מרובה במקום הליכתינו ובמקום ישיבתינו עד עולם, [וכן הובא בבאה"ט בסי' קצ"ג סק"ה, ובמג"א שם סק"ט]. והנה בס' וזאת ליאודה הספרדי (ח"ב ד"ל ע"א) מביא נוסח ברכת המזון דספרדים ושם הנוסחא, "הרחמן הוא ישלח לנו ברכה מרובה והצלחה בכל מעשי ידינו", ועיין שם האיך נוהגים לומר כשמברכים בזימון, ומ"ש בעל הספר ע"ז.

שדה צופים

ואפילו לעכו"ם, אבל מי שעוסק במלאכת איסור אסור לומר לו כך.

ומעשה בבעל הבית הלוי שראה יהודי פורק עול שיושב וסועד מקערה מלאה בשר דבר אחר, וניגש אליו ואמר לו "מיט א גוטען אפעטיט" [בתיאבון!] היהודי נשתומם, ואמר לו וכי אינך רואה שאני אוכל מאכלות אסורות, במסעדה של גויים, ואיך אתה אומר שאוכל בתיאבון, אין זה כי אם שאתה חנפן, ורוצה לקבל ממני תרומה.

הסביר הבית הלוי בנועם פיו, בתורה ישנם שני סוגי מומרים, א. מומר לתיאבון. ב. מומר להכעיס שנחשב כגוי לכל דבריו, ואין דרגתם שווה, כי הראשון אמנם רשע הוא, אך עדיין נחשב לישראל, לעומת זאת המומר להכעיס יצא מן הכלל, ולכן כשראיתי אותך אוכל מקערה גדולה, אמרתי לך ואיחלתי לך שהאכילה תהיה מתוך תיאבון ולא להכעיס ח"ו, ועי"ז תינצל מדינה החמור של גיהנם, היהודי שמע ונתפעל, והרהר בתשובה.

עיין שו"ת דובב מישרים (חלק ד ליקוטי תשובות והערות חלק א) וז"ל: שביעית פ"ד מ"ג מחזיקין ידי עכו"ם בשביעית ושואלין בשלומם מפני דרכי שלום. ובירושלמי שם [ה"ג] פליגי מהו שואלין בשלומם אי איישר או דשרי גם לשאול להם בשלום ישראל היינו בשם שלום [אף על פי שמזכיר עליו השם שנקרא שלום [שבת י' ע"ב] ועיין בפ"י הרא"ש שם [במשניות אות ד]], ולפי המבואר בר"ש שם [עיישה"ה] ע"כ ש"ס דילן ס"ל דאסור

וכעין זה איתא מהרר"ב מפרשיסחא בהא דאיתא בריש ע"ז שלעת"ל הקדוש ברוך הוא מנסה את הגוים במצות סוכה, ומוציא חמה מנרתיקה והן בועטין ויוצאין, וק' דהא תשבו כעין תדורו כתיב וגם ישראל פטור בכה"ג, אלא שהגוים בועטים בהמצוה כשהן יוצאים, וזהו מוציא חמה מנרתיקה, שאין להם הפנימיות של המצוות, משא"כ ישראל באופן זה דואגים ועצבים על המצוה הנמנעת מהם.

ברמ"א יו"ד (סוף סי' קמ"ז) כתב: מותר לומר לגוי "אלהיך יהי" בעזרך או יצליח מעשיך" ולמדה מדברי הרמב"ם בפירוש המשנה שכתב שאומר לעכו"ם אלהיך יהי" בעזרך. אבל בט"ז שם (ס"ק ב') כתב דנוסחא מוטעת נזדמנה לפני הרמ"א ובכל הדפוסים החדשים כתב ברמב"ם שאומר לו אלקים יהי" בעזרך, ובלבוש כתב הטעם להתיר מפני שהוא מתלווץ מן הגוי, שמה יעזרוהו האליל שלו. אבל הט"ז חולק עליו דמ"מ הגוי חושב שבאמת הוא מתכוין. ובהגהות הט"ז שם הביא מרמב"ן פ' משפטים עהפ"ס ושם אלקים אחרים לא תזכירו שלא יאמר לגוי באלקיך תעשה עמדי חסד. ועיין שם בהגהות אורח מישור (על הדרכי משה הארוך) מה שיישב והוכיח כדברי הדרכי משה.

הגרע"א בגיטין (סא ע"א) ציין לדברי המג"א (סימן שמו סק"ד הו"ד במשנ"ב סק"ז) וז"ל: דרך ארץ לומר לאדם שעוסק במלאכה תצלח במלאכתך (שבת דף פט)

שדה צופים

לשאלו להם בשלום ישראל, מדמשני בש"ס גיטין דף ס"ב [ע"א] לא נצרכה אלא ליום חגם ע"ש. ובה נ"ל לתרץ קושית התוס' [גיטין שם] ד"ה שלמא למר שהקשו התוס' שם על רש"י, דהרי בש"ס מבואר רק דאין כופלים לו שלום. ולהנ"ל י"ל דכונת רש"י היא במה דאמר שם דרב כהנא א"ל שלמא למר נראה דאמר לו בשם שלום, והלא לפי ש"ס דילן אסור לשאול להם בשלום ישראל, וע"כ פירש רש"י דכונתו היה לרבו.

עיין שו"ת שבט הלוי (חלק י סימן ר) וז"ל: הנה כב' עמד על דין אמירה לעכו"ם בשביעית, האם דומה לגדרי אמירה לעכו"ם בשבת או לא ונפ"מ לרמז בלא אמירה מפורשת, ולענין אמירה בשביעית שיעשה מלאכה לאחר השביעית וכן אמירה בע"ש שיעשה בשביעית.

הנה כב' נגע בענינים שכבר דשום גדולים וטובים, ומה אכתוב מה שכתבו הם, ובכ"ז ארמוז דעתי העני' בקיצור. דע דלענין אמירה לגוי בשבת מבואר במכילתא פר' בא דדרשינן לה מקרא דלא יעשה בין בשבת בין ביום טוב והארכת בעניי' בזה בשו"ת שבט הלוי ח"ג סי' כ"ב, ותמצית הדברים, דפליגי רבותינו הראשנים אם דרשא זו מה"ת ואמירה לגוי אסור מה"ת, דדעת הרמב"ן פר' בא דודאי היא אסמכתא בעלמא ואמירה רק מדרבנן, איברא דעת הסמ"ג לאוין ע' והובא גם ביתה יוסף סוס"י רמ"ד דלדעת הסמ"ג אסור מה"ת, וכן מפורש ביראים סדר זמנים סי' קי"ג דלאו אסמכתא היא, וי"א דהיראים חזר, איברא בא"ר סי' רמ"ג

כ' בפשיטות דלהיראים אסור מה"ת ובפמ"ג סי' רמ"ג מחלק לדעתו בין שאר מלאכות למלאכת הוצאה כיון דהוצאה מלאכה גרועה, והגאון יעב"ץ במו"ק סי' רמ"ג הפריז על המדה להכריע למעשה דהוא איסור תורה, אבל לא כן מסקנת הפוסקים להלכה, וכבר נתעורר בדבריו הגאון חיד"א במחזיק ברכה סי' רמ"ד, ותמה הרבה בזה.

ובטעם האיסור מדרבנן איכא כידוע ג' דעות, דעת רש"י בע"ז ט"ו ע"א משום ממצא חפצך ודבר דבר דבור איסור, ואמירה לגוי לא גרע מדבור חול בשבת, טעם השני, סברת הרמב"ם פ"ו משבת ה"א דדבר זה אסור מדברי סופרים שלא יקל בענין שבת ויבא לעשות בעצמם, וטעם ג', משום שליחות עכו"ם לחומרא כשיטת רש"י ב"מ ע"א ע"ב, ועיין תשובת פ"י יו"ד סי' ג'.

ובבית מאיר אה"ע סי' ה' כתב כן למעשה ולמד כן מדברי רש"י שבת קנ"ג ע"א ד"ה מ"ט, - וכבר מאז מצאתי דבר זה בהג"ה מ"י פ"ו משבת שם, - ובלבוש או"ח סי' רע"ו וכן בסי' ש"ז, וסי' של"ד נקט כן בפשיטות דהטעם הוא משום שליחות, ועיין מש"כ מרן הח"ס או"ח סי' כ"ד דא"א לומר משום שליחות כיון דיסוד איסורי שבת משום בטול מנוחת הגוף, וזה לא ניתן לשליחות, איברא לא הרגיש מרן בדברי הגה"מ הנ"ל, ועיין בבית מאיר שם, אמנם הדמיון למש"כ רש"י ב"מ ע"א ע"ב הנ"ל דיש שליחות לגוי לחומרא עיין בשטמ"ק ב"מ שם בשם הריטב"א דזה חומרא מיוחדת ברבית.

שדה צופים

נלענ"ד דגם רמז לגוי אסור מעיקר הדין, ואפילו בשבת מחמירים כמבואר ברמ"א או"ח סי' ש"ז סכ"ב בשם או"ז.

ולענין אמירה בשביעית על אחר שביעית בפשיטות מותר, ואמירה מערב שביעית ושביעית צריך להחמיר ע"פ הנ"ל, וכן יראה לענין הפעלת ממטרה להשקות גינה שהעמידה בע"ש שתפעול בשביעית שאסור. ע"כ.

ושואלין בשלומן מפני דרכי שלום.

כתב רש"י (עמ"ס גיטין סא ע"א) שאעפ"י ששלום הוא שם שמים, מכל מקום מזכירים אותו כשמקדימים שלום לגוים ומפני דרכי שלום.

וביאר בס' מכתב מאליהו (חלק ד' ע' רמ"ז) שרש"י הוצרך לפרש כן, שזה הי' פשוט שמן הנימוס והדרך ארץ שיש להקדים שלום ולאחל לכל באי עולם. אלא שמה הוצרכו לומר דין מיוחד להקדים שלום לגוים, זה ביאר רש"י שאע"פ שמזכיר שם שמים עליהם, ואעפ"כ מותר מפני דרכי שלום.

מפני דרכי שלום.

הוא יסוד בהלכה כמ"ש בפסחים (פ"ג ה"ז) ובגמרא בבלי (סוכה ל"ב ע"ב) ואימא הירדוף וכו', וביבמות ט"ו, ופרק האחרון פרק השלום במסכת ד"א זוטא מונה והולך כל הענינים שיסודם הוא העקרון שהתורה כולה בנויה על השלום ודרכי שלום, עיין שם.

והשתא לפי פשוטם של דברים, אם טעם משום ממצוא חפצך ודבר דבר, לכאורה לא שייך בשביעית דלא מצינו דברי חול וכה"ג אסורים בשביעית, אבל לטעם שהרמב"ם שיבא לעשות בעצמו פשיטא דשייך גם בשביעית, וכן טעם שליחות לנכרי לחומרא.

והנה כל זה אם דמיון שביעית לשבת הוא דמיון אמת, וגם ננקוט לחומרא הספק של הש"ס ב"מ צ' ע"א אם גם באיסור לאו יש אמירה לעכו"ם לאיסור כאשר כן קיי"ל, ועיין ב' גירסות בתוס' ב"מ שם ד"ה אבל הכא איסור לאו, כתבו בא"ד דבמס' מו"ק י"ב אמרינן דבשביעית וחווה"מ אסור אמירה לגוי, וכ' דה"ט משום דשבת ויו"ט חדא הוא ור"ל גם שביעית כעין שבת, איברא עיין במהרש"ל בח"ש שם דהעיר דלא נמצא כן בכל הש"ס לענין אמירה לגוי בשביעית, אבל כ' זה רק דרך השגה על דהתוס', אבל למעשה דעת המהרש"ל בעצמו שם דשביעית חמור מכולם כיון דתלי תוה"ק איסור שביעית בבטול שבת שבתון יה' לארץ, פי' דהאיסור מצד שהארץ אינה שובתת, ולפ"ז יתכן שאמירה לגוי בשביעית אסור מה"ת, דגורם לבטול שבת הארץ והוי כעין שביתת בהמה בשבת, וכבר ידוע דפליגי בזה ראשנים הריטב"א ותוס' רי"ד מס' ע"ז ט"ו ע"ב אם שביעית מצד איסור גברא עבודתו בשביעית, כדמשמע דאמת לשון הרמב"ם פ"א ה"א משמיטה, או איסור שביעית מצד בטול שביתת הארץ, ועיין ג"כ במנ"ח בזה, והדברים ידועים ומפורשים. ובודאי עלינו להחמיר, ולפ"ז

משנת אליעזר

רע"ב

(ד) המדל בזיתים, בית שמאי (ד) המדל בזיתים. כשהאילנות צפופים שולף מסיר אילן אחד מביניהם שיהיו מדלדלים, בית שמאי אומרים, יגם יקצנו עד הארץ ולא יוציא השרשים, שלא יראה כמתקן שדהו, ובית הלל אומרים, ישרש, יכול להוציא גם השרשים. ומזדים בית הלל לבית שמאי במחליק שעוקר הרבה אילנות

(ד) המדל בזיתים, בית שמאי (ד) המדל בזיתים. כשהאילנות צפופים שולף מסיר אילן אחד מביניהם שיהיו מדלדלים, בית שמאי אומרים, יגם יקצנו עד הארץ ולא יוציא השרשים, שלא יראה כמתקן שדהו, ובית הלל אומרים, ישרש, יכול להוציא גם השרשים. ומזדים בית הלל לבית שמאי במחליק שעוקר הרבה אילנות

שדה צופים

לעצים. אבל אם כונתו לתקן הקרקע אסור ויש להסתפק בדין זה וכן בהא דבסמוך הי"ט כ' אם ההיתר דוקא בדלא איכפת לי' עכשיו תיקון השדה או גם בדניחא לי' תיקון השדה כיון שהעיקר אצלו העצים והתיקון טפל מותר, ועי' בסמוך ס"ק קמ"ט נ' דדעתו להתיר.

ה"ז מותר לשרשן. דכיון שהוא מקום קטן לא יחשדוהו שעוקרן כדי לזרוע שם:

קצץ שלשה כו'. ואם קצץ שנים ואח"כ נתעבו האילנות ונתפשטו הענפים וצריך לקצוץ עוד פעם אפשר דמותר לקצוץ עוד א' ולא חשיב שלשה זה בצד זה אבל לא שנים.

זה בצד זה. אבל זה שלא בצד זה אפי' הרבה מותר לשרש.

שהרי מתקן את הארץ. דכיון שהניח מקום גדול כזה כמתקן לזריעה ואפי' כבר קצץ מערב שביעית לעצים אסור לו לקצוץ שלשה.

אלא קוצץ מעל הארץ ומניח שרשיו בארץ. ואף אם יש תועלת בצמיחת

כתב הרמב"ם (פ"י מהלכות ע"ז ה"ה) מפרנסים עניי עובדי כוכבים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום, ואין ממחין בידי עניי עובדי כוכבים בלקט שכחה ופאה מפני דרכי שלום, ושואלים בשלומם ואפילו ביום חגם מפני דרכי שלום, ואין כופלין להן שלום לעולם, ולא יכנס לביתו של עובד כוכבים ביום חגו לתת לו שלום, מצאו בשוק נותן לו שלום בשפה רפה ובכובד ראש. ע"כ. וראה בנו"כ שם.

משנה ד

המדל בזיתים ב"ש אומרים יגום וב"ה אומרים ישרש.

כתב הרמב"ם (פ"א מהלכות שמיטה ה"ח), הקוצץ אילן או שנים לעצים ה"ז מותר לשרשן, קצץ שלשה או יתר זה בצד זה לא ישרש, שהרי מתקן את הארץ אלא קוצץ מעל הארץ ומניח שרשיו בארץ, בד"א מתוך שלו אבל משדה חבירו מותר לשרש.

ובדרך אמונה כתב: הקוצץ אילן. ואין נ"מ בין עץ זית לשאר אילנות.

שביעית פרק ד

קעא

משנת אליעזר

רע"ב

נוטל קלָסָה וְיָמִיס זֶה עַד שְׁנֵינֻם. אֵיזָה הוּא הַמִּדֵּל, וּמַחְלִיק פְּנֵי הַקֶּרֶעַ, עַד שְׁנֵינֻם וְאָסוּר
בְּלֵד זֶה, שְׁמַחְלִיק פְּנֵי אַחֵר אוֹ שְׁנֵינֻם. הַמַּחְלִיק, שְׁלֹשָׁה, לְהוֹצִיא הַשְּׂרָשִׁים
יִאמְרוּ לְעֶזְזָת קֶרֶקַע זֶה בְּצֵד זֶה. בְּמָה דְּבָרִים וּמִפְּרֵשׁ הַתָּנָא אֵיזָה
הוּא הַמִּדֵּל שְׁמַתָּר הוּא הַמִּחְלִיק שְׁלֹשָׁה, עוֹקֵר שְׁלֹשָׁה אֵילָנוֹת
זֶה בְּצֵד זֶה רְצוּפִים שְׁמַחְלִיק פְּנֵי הַקֶּרֶעַ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים שְׁאָסוּר לְשַׂרֵּשׁ בְּמַחְלִיק

שדה צופים

בשאר אילנות ומה שהשמיט רבינו קורות שקמה (כמו שהשיג הראב"ד) י"ל דסמך דמזית נלמד דכל שהוא כה"ג שמשביח ע"י העפר אסור דומיא דזית וכמש"כ רדב"ז ועמש"כ בסמוך בה"ט בבה"ל, עי"ל דגבי המידל בזיתים אין שום טעם לחלק בין זיתים לשאר אילנות כיון שהטעם שמנקה את הקרקע ועושה מקום לזרוע דומיא דמסקל אבנים וע"כ דלדוגמא בעלמא נקט המשנה זיתים שבהן רגילות יותר להדל אבל גבי המבקיע בזית שפיר י"ל דלא בכל אילן החיפוי בעפר משביחו ואפשר גם להיפך שיש אילנות שגם החיפוי בקש משביחו לכן השאיר רבינו לשון המשנה המבקיע בזית, ומש"כ רבינו לעצים משום שאם מכין להדל לטובת האילן כדי שיתרחבו יותר אסור כמבואר בפיה"מ לרבנו, ועל מש"כ רבינו דבשדה חברו מותר הקשה רדב"ז למה לא קתני דבטובה אסור כנ"ל ה"ט"ז ות"י דכאן אין כאן טובה דשמא רוצה יותר שיהי שדה אילן וקשה דגם בשדה אילן עושה לו טובה שיתרחבו האילנות ויתפשט כמבואר בפיה"מ וצ"ל דמ"מ כיון שאפשר שאין רצונו בזה דאולי רוצה יותר שיהיו שם אילנות אף על פי שהן רצופין ל"ש לומר ראה כמה טובה עשיתי לך ואף על

הנשארים עי"ז כיון דעבודתו לשרש ולא לקצוץ מעם הארץ מותר.

מותר לשרש. אפי' שלש ויותר דכו"ע ידעי דלעצים מתכוין דמה חושש לתקן קרקע חברו ובלבד שלא יאמר לו שרש בשלי ואני אשרש בשלך.

כתב הגרח"ק שליט"א בביאור הלכה (על הרמב"ם) וז"ל: במשנה איתא המדל בזיתים ורבנו כתב אילן (וכנראה שזה כונת הראב"ד להשיג) משום דבתוספתא אי' המשרש עיקר חרוב וסדן שקמה לעצים מותר ולשדה אסור ומוכח דה"ה שאר אילנות כמ"ש פה"ש ומדלא תני נמי במתני' עיקר חרוב וסדן שקמה מוכח דמתני' זית ל"ד נקט וה"ה כל אילנות והתוספתא נקט לדוגמא עוד כמה אילנות שהי' דרכן בכך להדל אבל ה"ה כל האילנות אמנם בסמוך הי"ט דא"י במשנה המבקיע בזית העתיק ג"כ רבינו כן ולא כתב באילן.

ונראה דטעמו מדהוצרך במתני' למיתני הקוצץ קורות שקמה לא יחפהו בעפר כו' אלמא דזית לא נקטי' לדוגמא וה"ה בשאר אילנות אלא דדווקא בית ובשקמה מהני העפר שיגדל מחמתו ולא

משנת אליעזר

רע"ב

הוא ממכרין וְאָסור:
מִתּוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ אִם
הַמַּחְלִיק יִשְׁרָשׁ.
לֹא עָבִיד אֵינֶשׁ שִׁמְשָׁן
קִרְקַע מַצְרוֹ, וְיָדוּעַ
לְלַעֲטִים הוּא מִכּוֹן:

(ה) לֹא יִחַפֶּה.

הַצִּיּוֹן נֶעְפֶּר, שֶׁהָיָה הוּא מִמֶּנּוּ צָדֵק, שֶׁהֶעֱפֵר
נֶעֱשֶׂה טֵיט וּמִשְׁבִּיחַ הָאֵילָן בְּאֲבָנִים וּבְקֶשׁ. דְּהוּ

שומרו שלא ייבש. הקוצץ עד הגזע קורות

אֲמֹרִים, מִתּוֹךְ שֶׁלֹּא אֶבֶל מִתּוֹךְ:

שֶׁל חֲבֵרוֹ, אִם הַמַּחְלִיק, יִשְׁרָשׁ:

(ה) הַמִּבְקִיעַ בִּזְיָת, לֹא יִחַפֶּהוּ

בְּעֶפֶר, אֶבֶל מִכְסֶּה הוּא

בְּאֲבָנִים אוֹ בְּקֶשׁ. הַקּוֹצֵץ קוֹרוֹת

עֲצִים בִּזְיָת בְּאֵילָן זִית לְטֹלֵם לְהַסְקָה,

לֹא יִחַפֶּהוּ לְמָקוֹם הַבְּקוּעַ בְּעֶפֶר, דְּנִעְשָׂה

טֵיט וּמִשְׁבִּיחַ לְאֵילָן, אֶבֶל מִכְסֶּה הוּא

בְּאֲבָנִים, אוֹ בְּקֶשׁ, שְׂאִינוּ מִתְּשֹׁן הָאֵילָן רַק

שדה צופים

לטובתו וגם לדעת רבינו י"ל כן דאפי' אם
יאמר לו אח"כ ראה כמה טובה עשיתי לך
מותר כי אין דרך כלל לעשות כן לטובת
חברו בלי שצוהו וכ"ע ידעו שעשה לצורך
עצמו עבור העצים ואפי' יאמר לו אח"כ
ראה שעשיתי לך טובה אין בכך כלום כי
אין כאן מקום לחשד. ע"כ.

ומודים במחליק.

שהוא אסור, עד שיעשה כב"ש דאמרי
יגום. ותיבת עד לא קאי אשיעור
כריתת האילן כמו שחשב הת"ט, ובזה
נחה הרגשתו דאמר דתיבת עד לא ניחא,
דהא יגום פחות ממשרש הוא, ע"כ. ולא
קתני סתם ומודים במחליק שיגום, לגלות
דלא דמי ישרש דאמר ב"ה, להודאה
דיגום, דישרש לאו דווקא אלא אם ירצה
ישרש, ויגום דווקא. (הון עשיר).

משנה ה

המבקייע בזיתים.

בקוע הוא לאורך האילן, וקצוץ לעביו,
ולכן לא דמי כיסוי זית לכסוי

גב דע"כ מיירי הכא שנטל ממנו רשות
דאל"כ איך מותר לו להדל בשל חברו
שמה לא ניחא לי' כנ"ל י"ל דאע"ג דנטל
ממנו רשות שהשני לא הקפיד כ"כ ע"ז
מ"מ לא עשה לו טובה דאולי בעצים הוי
ניחא לי' טפי וכ"ז לשיטת רבינו דבטובה
היינו שהמלקט לא יאמר לו ראה כמה
טובה עשיתי עמך אבל לשי' הר"ש
דבטובה היינו שבעל השדה לא יחזיק
לו טובה להמלקט לומר לו יישר כחך
וכה"ג קשה למה לא קתני כאן דבטובה
אסור וצ"ל דהמשנה סמכה על הא דלעיל
בראש הפרק וה"ה כאן.

ועי"ל דבשלמא לסקל קצת אבנים
ועשבים משדהו דרך אדם לעשות
טובה לחברו ולכן אם יחזיק לו טובה
נראה כאילו השני כיון לטובת השדה ולכן
אסור אבל לשרש אילנות בשדה חברו אין
דרך כלל לעשות אא"כ בעל השדה שכרו
או בקשו (וזה בודאי אסור) אבל שיעשו לו
לטובתו בלי לשאלו אין דרך כלל לעשות
ולכן אפי' יאמר לו אח"כ יישר כח מותר
כיון שהכל יודעים שבשעה שהדל לא כיון

שביעית פרק ד

קעג

משנת אליעזר

רע"ב

כְּמוֹסֵיז שׁוּמֵר שְׁלֹא יִיכָס: שְׁקֵמָה, לֹא יִחַפְּחוּ בַּעֲפָר, אֲבָל
בְּתוֹלֹת שְׁקֵמָה. שְׁלֹא מִכְסָּה הוּא בְּאַבְנִים אוֹ בְּקֶשׁ.
נִקְלָזָה מֵעוֹלָם: מִפְּנֵי אֵין קוֹצְצִין בְּתוֹלֹת שְׁקֵמָה
שֶׁהִיא עֲבוּדָה. שְׁהִיא מִשְׁמַט מִקֶּד: כְּדִרְכָּה
שְׁלֹא יִיכָס. אֵין קוֹצְצִין בְּתוֹלֹת שְׁקֵמָה צְעִירָה שְׁלֹא קָצְצוּ מִן הָעֵץ מֵעוֹלָם בְּשִׁבְעִיטָה,
מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲבוּדָה, שְׁמַתְעֵבָה הָאֵילָן עַל יְדֵי זֶה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כְּדִרְכָּה עַד לְמִטָּה

שדה צופים

ובביאור ההלכה כתב: ובירור פ"ב ה"ג
מה בין קשין מה בין עפר
קשין אינן אלא כמושיב שומר עפר
עושה לו טינא והיא גדילה מחמתו
ובתוספתא דשביעית פ"ג ה"י מחפורות
שניטל מהם אילנות לא יכסם בעפר אבל
יכסה באבנים או בקש והביאו הר"י בן
מ"צ ונראה דדין זה דתוספתא לא שייך
כלל למתני' דבמחפורות שהוציאו משם
אילנות לא שייך כלל שהיא גדלה מחמתו
ושם האיסור משום שמסדר הקרקע
שיהא ראוי לזריעה ודומה למ"ש במו"ק
ד' ב' מפני שמכשיר אגפיה לזריעה
פירש"י כשחופר האמה ומניח העפר
שבאמה על שפת האמה מתקן אגפיה
לזריעה דעביד לה ארעא רכיכא ואפשר
דהתוספתא אזלא כראב"ע שם דחייש
להכי אבל למאי דקי"ל כרבנן שם דלא
חיישי להכי גם כאן מותר ולכן השמיטה
רבינו גם אפשר דרבנו כללה במש"כ
בפ"ב הי"א לא ימלא אדם גיא עפר או
יתקנו בעפר מפני שמתקן את הארץ
והוא ג"כ הדין שבתוספתא אבל אם
מכסה באבנים או בקש אין מתקן בזה
את הארץ שאין ראוי לזריעה על גבה
וכבר כ' רבינו שם בה"ש שם יש תחתיהן

שקמה, שבזית הוא מן הצד, ובשקמה
למעלה, משום הכי לא כללם בבבא אחת.
(הון עשיר).

כתב הרמב"ם (פ"א מהלכות שמיטה הי"ט),
המבקיע בזית ליטול עצים לא
יחפה מקום הבקוע בעפר מפני שהיא
עבודה אבל מכסה באבנים או בקש.

ובהשגת הראב"ד כתב: המבקע בזיתו
ליטול עצים. וכן הקוצץ קורת
שקמה.

וכתב בדרך אמונה המבקיע בזית.
שחותך קצת ענפים מהם מפני
שהוא צריך העצים להסקה שזה מותר
כנ"ל הי"ח והא דנקט בזית משום דזית
רגילין לחתוך ממנו בקעיות לשרוף ואינו
מזיק לאילן.

מפני שהיא עבודה. שהעפר נעשה טיט
והיא גדלה מחמתה.

אבל מכסה באבנים או בקש. שאינו
אלא כמושיב שומר שלא יתקלקל
דהו"ל רק אוקמי אילנא ולא אברויי וכן
מחפורות שניטל מהם אילנות לא יכסם
בעפר אבל מכסה באבנים או בקש.

רע"ב

מַעֲשֶׂה טָפְחִים	רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּדִרְבָּה,	אָסוּר. שְׂהִיא מִתְגַּדֶּלֶת
אָסוּר לְקוֹצֵץ בְּתֵלֶת	אָסוּר, אֵלֶּא אוֹ מִגְבִּית עֲשֶׂרָה	וּמִתְעַבָּה דְּכָךְ וְהוּא פְּעִין
שִׁקְמָה אֵלֶּא אוֹ	טָפְחִים, אוֹ גֻּמָּם מֵעַל הָאָרֶץ:	זוֹמֵר לְנִפְסִים: אֵלֶּא
מִגְבִּית וּמִשְׁאִיר		מִגְבִּית עֲשֶׂרָה. שְׁאִין
עֲשֶׂרָה טָפְחִים, אוֹ		דְּכָךְ לְעוֹלָם לְכַרְתָּה אֵלֶּא
גֻּמָּם קוֹצֵץ מֵעַל הָאָרֶץ שֶׁכֶּךָ הוּא שְׁלֵא		לְמַטָּה מִעֲשֶׂרָה: אוֹ גֻּמָּם מֵעַל הָאָרֶץ. שְׁאִין
כְּדִרְבָּה שְׂדֵרָה לְהַשְׁאִיר קֶצֶת:		דְּכָךְ לְכַלֵּת אוֹמֵר כֶּךָ. וְהִלַּכְה פְּרָמִי יְהוּדָה:

שדה צופים

סלע או קש יטול את כולן ובזה ל"ש מתקן את הארץ ולכן לא הוצרך להביא, וראיתי בפ' הר"י בן מ"צ שכ' גבי הקוצץ קורות שקמה לא יחפהו בעפר מפני שנראה כעבודת הארץ ולא כ' שהיא עבודת האילן כמש"כ גבי המבקיע בזית מפני שעושה לו טיט והיא גדלה מחמתו וכאן כתב מפני שהיא עבודת הארץ וגם סמך לה הא דתוספתא של מחפורות ואולי מפרש דגם קורות שקמה טעם אחר הוא משום דתנן בפ"ק דכלאים מ"ח אין נוטעין ירקות בתוך סדן של שקמה דראוי לזרוע שם וכשנותן עפר שם נראה כאילו מכינה לזרוע שם (דאפשר דצריך לשום שם עפר שיוכלו לזרוע שם או דבעפר יותר קל לזרוע שם) דומיא דמחפורות וכן"ל ואף על גב דאסור משום כלאים מ"מ מראית העין איכא וגם הבאנו בבה"ל בפ"ב מכלאים ה"א מפ' רבינו נתן דמפרש דדוקא לזרוע שם ב' מינים אסור אבל מין א' מותר וצידדנו שם שגם דעת רבינו כן ע"ש וא"כ יש כאן עבודת קרקע ורבנו שהשמיטו סמך על הא דפ"ב ה"א כמו הא דמחפורות וכן"ל ועמש"כ בזה בהלכה הקודמת.

וכתב הר"י קורקוס: פי' בתולת שקמה
שלא נקצצה מעולם וכן אמרו פ"ק
דנדה שלש בתולות הם בתולת אדם שלא
נבעלה מעולם בתולת קרקע שלא נעבדה
מעולם בתולת שקמה שלא נקצצה
מעולם נ"מ למקח וממכר א"נ למקציציה
בשביעית כדתנן אין קוצצין בתולת
שקמה וכו' ופירושו שקוצצין אותה כדי
שתגדל ומוסיפין ענפיה במקום החתך
ורבינו פי' במשנה כדי שיתחזק ויתן פריו
לרוב כמו הזמור לגפנים עוד שם במשנה
פ"ד רבי יהודה אומר כדרכה אסור אלא
או מגביה עשרה או גומם מעל הארץ
ע"כ פי' כי הדרך לקוצצה למעלה מטפח
עד עשרה והלכה כר' יהודה דגם ת"ק
בכדרכה הוא דאסר כי אז נקראת עבודה
אבל שלא כדרכה לא מקריא עבודה.

שביעית פרק ד

קעה

שדה צופים

שלא כדרך עבודתה. כדמפרש בסמוך
דבאופן זה מזיק קצת לאילן ואין
לחוש לעבודת האילן.

ובביאור ההלכה כתב: בפ"ד דשביעית
תנן אין קוצצין בתולת שקמה
בשביעית מפני שהיא עבודה רי"א כדרכו
אסור אלא מגבי י"ט וקוצץ או גומם
מעם הארץ וכ' הכ"מ דהא דפסק רבינו
כר"י משום דס"ל דאינו אלא מפרש
דברי חכמים וכן מוכח בב"ב פ' ב' דפריך
מינה אברייא דקתני' הלוקח מחברו
בתולת השקמה מגבי ג"ט וקוצץ וכאן
קתני דוקא מעם הארץ ומשני ג"ט מעלי
לה מעם הארץ קשי לה מכאן ואילך
לא מקשי קשי לה ולא עילוי מעלי לה
גבי שביעית עבדינן מידי דודאי קשי לה
גבי מו"מ עבדינן מידי דודאי מעלי לה
עכ"פ מדפריך מר' יהודא משמע דאינו
אלא מפרש דברי חכמים אבל רשב"ם
פי' דרבנן פליגי והא דפריך מר"י משום
דלרבנן אפשר דשיעורו ג"ט ולא קשה
ולכן פריך מר"י וגם לפי' זה משמע
דהלכה כר"י מדפריך מינה.

אבל התוס' והרמב"ן וחי' הר"ן פי' שם
דרבנן אסרי לגמרי והא דלא פריך
מינייהו משום דגם הם מודו דמדינא הוא
כר"י אלא דמשום גזרה החמירו ולכן
פריך מר"י דבמו"מ הו"ל לאוקמי אעיקר
הדין ולפי' אפשר דבשביעית הלכה כרבנן
וכ"כ הרמ"ה בהדיא שם כרבנן. והנה על
מה דמשני דבשביעית עבדינן מידי דודאי
קשה לה אבל היכא דלא קשה ולא מעלי
אסור הוקשה להראשונים הא קי"ל אוקמי
אילנא מותר וכ' רשב"ם ותוס' דכאן ספק

והרדב"ז כתב: שם פלוגתא דתנאי ופסק
כרבי יהודה דאמר כדרכו
אסור אלא או מגביה עשרה טפחים או
גומם מעל הארץ. וצריך טעם אמאי
שביק ת"ק ופסק כרבי יהודה וי"ל שאין
זו עבודת האילן ממש דאי מתברר לן
דלעצים הוא מכיון מותר דומיא דמלקט
עצים מתוך שדהו וכיון שהוא משנה הרי
הוא מתברר דלעצים קא בעי לה ומשום
דמסתבר טעמיה פסיק כוותיה ואפשר
שיש לרבינו גלוי ממקום אחר לפסוק
כר' יהודה. ובתולת השקמה נקראת כל
שלא נקצצה מעולם והכי תניא בתוספתא
שלוש בתולות הן בתולת אדם בתולת
קרקע בתולת שקמה בתולת אדם כל
שלא נבעלה מימיה בתולת קרקע כל
שלא נעבדה מימיה בתולת שקמה כל
שלא נקצצה מימיה (נדה דף ח.).

ובדרך אמונה כתב: שקמה הוא מין
תאנה יערית ובתולת שקמה
נקרא כ"ז שלא נקצצה מימיה ובפעם
ראשונה כשנקצצה במקום עוביה מוציאה
ענפים הרבה במקום החתך ומתגדלת
ומתעבה בכך אבל אח"כ נקראת סדן
השקמה וקוצצין אותה כל שנה אבל אז
אין קציצתה תועלת לצמיחה לכן בפעם
ראשונה אסור לקוצצה אפי' מכיון רק
לעצים ואפי' בשל אחרים אסור דכיון
שאין קוצץ סמוך לארץ שזה יותר טוב
לעצים נראה כעושה לעבודת האילן
ואיסור קציצת בתולת שקמה לכו"ע
מדרבנן.

בתולת שקמה. וכן קני הצוק"ר בשנה
ראשונה.

שדה צופים

במקום ספק כתבו להחמיר ולא בודאי קשה לה וי"ל דגם לדעת מרן בדברים שאינם אלא אוקמי בלבד ואין בהם עבודה כלל מודה שזה לא אסרה תורה ונראה הא דאמר בגמ' מקשה קשי לה נ' דאין הכונה שזה מזיק לאילן ומקלקלו דלא מסתבר כלל דבשביל שצריך לעצים יקלקל את כל האילן אלא הכונה שלא יהא השבח שהי' ראוי להיות לשקמה (ויתכן שבשנה הבאה יוכלו לקוצצו כראוי וישביח) ומ"מ זה מותר כיון שאין כאן עבודה כלל אלא קוצץ לעצים מקרי אוקמי אילנא וע"ז כתבו דמספק אסור כיון שאין בזה הפסד ממש אבל במקום שיש ספק שיהי' הפסד ממש י"ל דלכו"ע שרי ועדיין צ"ע.

ובספר תר המלך כתב וז"ל: וכתב הכ"מ ופוסק כר' יהודה ואפשר שהטעם מפני שהוא סובר דר"י לא לחלוק בא אלא לפרש עכ"ל. והנה הרשב"ם במס' ב"ב (דף פ ע"ב) כתב דת"ק פליג על ר' יהודה וז"ל ולתנא קמא איכא למימר דלית ליה האי שיעורא אלא שיעור אחרינא כגון מג' ולמעלה אסור ולא כדברי הכ"מ דכתב לדעת רבינו דר' יהודה מפרש דברי ת"ק. ונ"ל להביא ראיה לדעת הרשב"ם דר"י פליג מהא דאיתא הכא בירושלמי דשביעית על משנה זו משלשה ועד תשעה הא מתניתא משלשה ועד עשרה וכו' היינו ת"ק ת"ק סבירא ליה מג' סגיא כמו דאמר הרשב"ם ופליג על ר' יהודה כמבואר. ומ"מ רבינו דפוסק כר"י יש ליישב או משום דהתם במס' ב"ב פריך הגמ' מר"י דהברייתא לא

הוא אם הוא אברוי או אוקמי ומספק מחמירין (ומש"כ רשב"ם דהוא ספק דאורייתא א"א לומר דהוא דאורייתא ממש כמש"כ בחזו"א סי' י"ט סק"ד ד"ה ויש אלא כוונתו דעיקרו דאורייתא) וכ"כ הרמב"ן והרשב"א והריטב"א וחי' הר"ן והר"א אב"ד שם, והרמב"ן בשם הר"י מיגש תי' דהכא גזרי' היכא דלא מעלי לה דילמא אתי למעבד היכא דמעלי לה וכ"כ הרמ"ה וחי' הר"ן שם וצ"ל דדוקא כאן אתי לאחלופי דהא בכל מקום שרינן אוקמי אילנא, ולכא' ממש"כ הרשב"ם ותוס' ורמב"ן ורשב"א דמספק אסרי' יש לתמוה על מש"כ מרן בשביעית סי' ט"ז סק"ד דספק שמא יפסדו מותר והביא רא' שהרי אבדה המונחת במקום שאין מובטח שתתקיים שם חייב להחזירה וא"כ למה אסרו כאן מספק.

והנה לפ"מ שצידדנו לעיל בה"ה דאוקמי אילנא אין זה היתר אלא דזה לא אסרה תורה א"ש דבודאי אם יש ספק אם הוא אברוי בודאי אסור אבל מרן לשיטתו שהבאנו שם דס"ל דזה היתר שהקילו חז"ל באוקמי אילנא ודוקא במלאכות דרבנן א"כ סברתו שגם על ספק יש להקל וכמו שהביא מהשבת אבדה וגם לפמש"כ שם יש דברים שחז"ל הקילו בהם בדרבנן במקום הפסד כמש"כ רבינו בה"י שם ובזה בודאי מסתבר כדעת מרן דגם בספק יתירו חז"ל בזה אמנם גם מרן כ' שם דלא כל אוקמי אילנא התירו רק בדברים הכוללים את הרבים וא"א לעמוד בזה וכמו שהבאנו בשמו בה"י בד"א סקפ"ו אולם כאן גבי בתולת שקמה משמע מהראשונים דהוא מהדברים שהיו מתירין מחמת אוקמי אילנא שהרי רק

שביעית פרק ד

קעו

משנת אליעזר

רע"ב

(ו) המזנב בגפנים. (ו) המזנב בגפנים והקוצץ (ו) המזנב בגפנים
מקטע זנבות קוצץ קוצץ קצה
הגפנים כדי שיעצה הענפים כדי
הגזע והגדל והגזר כמו, וכן הקוצץ קנים כדי שיתעבה הגזע, והקוצץ קנים שיתעבה

שדה צופים

קושרין אותו בשביעית. דהוי אוקמי אילנא.

לא שיעלה. שידבק ויקשר ויתחבר מה שנפשח דזה הוי אברויי אילנא ואסור.

אלא שלא יוסיף. להבקע יותר.

משנה ו

המזנב בגפנים וכו'.

נחלקו המפרשים בפירוש המזנב, במשנה ראשונה פירש מזנב לאו היינו זומר, דזומר הוא שקוצץ כל הזמורות וכאן אינו אלא מזנב שחותך קצת הזמורות ובזה אינו מתקן את האילן אלא מקל עליו שלא יתייבש מתוך כובד וריבוי הזמורות.

והרא"ש ורבינו עובדיה מברטנורא מפרשים דהיינו כדי שיתעבה הזרע ויגדל כחו, והקשו עליהם במשנה ראשונה ובמלאכת שלמה שם דזהו זומר דאסור מדאורייתא והיכי שרי רבי עקיבא, וכן הקשה בתפארת ישראל.

ובפאת השלחן (פרק א' מ"ב) כתב מזנב היינו כשעולה הרבה יחורים ביחד וכו', והוא כמו ענין מדל, ומיירי במזנב וצריך לעצים וכו', ובשם רב אחד שמעתי דמתיר שם דרך זמירה המותרת דשנה הראשונה מחתכין עד

אתיא כוותיה וכמו שכתב נמי התוס' יום טוב ועיי"ש במהרש"א או נימא דהפשט של הירושלמי בשביעית מפרש רבינו כפירוש הפני משה הכא דמפרש דקאי על מטע בית סאה על מה שאומרת המשנה המחליק שלשה עיין שם ולא קאי ע"ז הפלוגתא דת"ק ור"י ואפשר לומר כפירוש הכ"מ דר' יהודה מפרש דברי ת"ק ודוק. ע"כ.

כתב הרמב"ם (פ"א מהלכות שמיטה הכ"ב), כיצד קוצצה, מעם הארץ או למעלה מעשרה טפחים, אילן שנפשח קושרין אותו בשביעית לא שיעלה אלא שלא יוסיף.

ובדרך אמונה כתב: מעם הארץ. היינו ממש סמוך לארץ אבל אם מגביה קצת אפי' פחות מג' טפחים אסור. **או** למעלה מעשרה טפחים. דפחות מכאן לפעמים משביח אותה וא"א להתיר מספק ויש אוסרין אפי' מעם הארץ או למעלה מ' טפחים דגזרי' שמא יעשה באופן שמשביח וסדן של שקמה וכן עיקר החרוב מותר לשרשם לעצים אבל אם לתקן השדה אסור ובמקום שעקר האילן לא יכסהו בעפר אבל מכסהו באבנים או בקש וכו"ל ס"ק קנ"ד. **אילן** שנפשח. שנסדק ונבקע והתחיל להשבר קצת.

השורש, רבי יוסי אומר, ירחיק טפח. רבי עקיבא הגלילי אומר, ירחיק טפח מן הארץ, שלא יראה כמתקן הקרקע. רבי עקיבא אומר, קוצץ פדרכו ואין צריך להרחיק כשמתר לקץ קוצץ פדרכו בקרדם

כתב הרמב"ם (פ"א מהלכות שמיטה ה"כ), המזנב בגפנים והקוצץ קנים ה"ז קוצץ כדרכו בקרדום ובמגל ובמגירה ובכל מה שירצה.

ובדרך אמונה כתב: המזנב בגפנים. לכרות קצת מן הענפים מפני שצריך לעצים ואף על גב דבגפנים יש איסור זמירה דאורייתא מ"מ מותר דכל זימור צריך דקדוק וחכמה וכל זימור שאינו על צד הדקדוק ניכר שאינו לעבודת האילן ולכן אם נתכוין לעצים מותר אבל אם עושהו ע"ד הדקדוק אסור אף אם נתכוין לעצים לפ"ד התוס'.

והקוצץ קנים. לעצים ומבואר בתוס' דבמקום שיש שינוי בעיקר העבודה בין אם הוא לצורך העצים לבין אם הוא עושה לצורך האילן אז אין חילוק בין עושה בשלו לעושה בשל אחרים כגון קוצץ קורות שקמה ומזנב הגפן כשניכר שאין מדקדק מותר אף בשלו וכשמדקדק אסור אף בשל אחרים ובמקום שאין שינוי בעבודה כגון מסקל עצים ומשרש זיתים אז בשלו אסור ובשל אחרים מותר ובקנים דמותר אף שאין שינוי משום דרוב קנים לצורך העצים והוא ידוע.

כדרכו. בין שקוצץ ישר ובין שקוצץ כעין מדרגות ובין שנותק ביד.

פקק הראשון ובשנה השניה עד פקק השני ואינו איסור זמירה אלא שקוצץ ראשי הענפים ושמעתי שעשו סמוכים מהמשנה הזאת דהמזנב וחלילה להורות כן ואדרבה זו הזמירה הנהוגה עתה היא הזמירה שכתובה בתורה והמורה להקל הוא עברייין ומה שנדפס שמותר לקצץ עד הגזע מיירי שקוצץ לעצים ולא לשם זמירה, עיי"ש.

וכן כתב בספר השמיטה (טוקצינסקי, חלק א' פרק ג' אות ב' סעיף ב') דאיסור זמירה הוא בין אם קוצץ הענפים שלא יכבידו על האילן בין שקוצץ ענף אחד מבין שנים שלא יהיו תכופים זה לזה או שקוצץ ענף מקולקל או שחותך ראשי הענפים וכן מה שנוהגים לקצוץ זמורות הענפים בשנה אחת עד הפקק הא ובשנה שניה עד הפקק הב וכן הלאה וגם מה שנוהגים לקוץ האילן בשיעור ידוע כדי להרכיבו בכלל האיסור הזה שכל אלו לתכלית גידול ושבח האילן. וכן כתב עוד בפרק ח' אות ג דפירוש מזנב בגפנים היינו לא שקוצץ זמורות ומניח גוף הגפן וכר אלא שקוצץ קצה הגפן וזהו כעין מדל בזתים ומיירי במדל לעצים ומזנב לעצים באופן שאין מועיל להאילן דאם לא כן הוי פסיק רישיה, עיי"ש.

שביעית פרק ד

קעט

משנת אליעזר

רע"ב

נְסָדֶק, כְּמוֹ (מִיָּדָה ג) שִׁירְצָה. אֵילָן שְׁנַפְשָׁה, קוֹשְׁרִין אוֹ בְּמַגֵּל וּבְמַגְרָה וְיַפְשָׁמִי: דָּא שִׁיעָלָה. אוֹתוֹ בְּשִׁבְעִית, לֹא שִׁיעָלָה וּבְכָל מָה שִׁירְצָה. אֵילָן שְׁנַפְשָׁה נְסָדֶק. שִׁיעָלָה שְׁנַפְשָׁה: אֵלָא אֵלָא שְׁלֹא יוֹסִיף: קוֹשְׁרִים אוֹתוֹ בְּשִׁבְעִית, לֹא שִׁיעָלָה שִׁיתַּחֲבְרוּ סְדָקִי, אֵלָא שְׁלֹא יוֹסִיף לְהַסְדֵּק:

שדה צופים

לכרות הנוספות האלו בשביעית כדי לסדר הכרם ב' כנגד ב' וא' יוצא זנב עכ"ל ומיירי שמרוחקות יותר מד"א בין אילן לאילן דאל"ה נעשה רצופין ומזיק לכרם והוי השבחת האילן שיגדלו טוב ואסור.

ונראה דעתו דלסדר הכרם שיהא יפה ואין בזה השבחה בגוף הפירות או באילנות אלא שיהי' נאה יותר אין זה עבודת האילן ומותר בשביעית וצ"ע אם דין זה מוסכם גם משאר הראשונים גם אפשר דגם הוא לא התיר בדבר שהוא מלאכה גמורה רק כאן שמוציא קצת גפנים שמפריעין לנוי הכרם אבל במלאכה גמורה באילנות כדי לפותן אפשר דאסור וצ"ע ומה שפרש"י במו"ק ג' א' אין מפסגין סומכין האילן שהוא רענן יותר מדאי ובתוס' הרא"ש שם בשם רש"י כשהענפים נוטין לכאן ולכאן קושרין אותן שיעלו למעלה י"ל שאין זה לנאותן בלבד אלא כשמתכופף עלול להשבר או להתקלקל האילן ולכן נחשב עבודה (ומ"מ אין זה אוקמי אילנא שלא יתקלקל לגמרי וע"ל בד"א סקמ"ז בשם חזו"א שתי' בע"א) וכן מצאתי בחי' הר"ן שם שלא יכבדו על גוף האילן אבל משום נוי לבד אפשר שאין בזה איסור ומ"ש במו"ק ד' א' מדלין לירקות כדי לאכלן ואם בשביל לפותן אסור היינו במועד דתלוי בטירחא ועוד

בקרדום כו'. וא"צ לקצוץ בכלי שאינו רגיל בה וגם א"צ להגביה טפח מעל הארץ.

ובכל מה שירצה. ובלבד שלא יתכוין לזמור. אילני סרק שאין רוב העולם זומרין אותן מותר כל שאין מדקדק לעשות כדרך הזימור ואם הוא הדיוט ואינו יודע דרך הזימור מותר לקצוץ דאף אם יזדמן בדקדוק הזמירה כיון שלא נתכוין י"ל דאין כאן זמירה וכ"ש באילן שאין מזמרין אותו לעולם ואיסור זמירה שאר אילנות דרבנן כנ"ל סק"ב והיכא דאין מתכוין לזימור לעולם הוא דרבנן אין להחמיר בהדיוט הקוצץ עצים ואין שום ניהותא בזימור וכ"ש כשמשייר טפח או קוצץ מצד אחד.

ובביאור ההלכה כתב: המזנב בגפנים כו'. ג"ז מיירי דוקא בצריך לעצים כמש"כ רבינו בפיה"מ דדוקא כשלא נתכוין לזמירה ומה שלא כ' רבינו כן בהדיא כמש"כ בהי"ח י"ט צ"ל דסמך אדלעיל. וראיתי בפ' רבינו נתן שפי' המזנב בגפנים פ' המסדר את הכרם לפי שדרך הכרם להיות שתיים כנגד שתיים וא' יוצא זנב ואם נמשך מהם ענף א' או שנים והשריש באדמה הרי הוא כעיקר ונעשה כרם שהוא נטוע ערוביאי ומותר

שדה צופים

בקרדום. יש בו שינוי יותר מבמגל, שהרי עיקר הקרדום לחפ' קאי, כדתנן (אבות פ"ד מ"ה) ולא קרדו' לחפ' בהם, ובמגל יש בו שינוי יותר מבמגרה, שהרי סתם מגל לקצור חיטים וכיוצא בהם שהקנה שלהם דק קאי, כדתנן (מנחות פ"י מ"ג) מגל זו אומרים הין, ואינו מיוחד לחתוך בו קנים וזנבי גפנים שהם עבים, משום הכי קתני לכולהו. ואמת הוא דבאמרו ובכל מה שירצה דיינו, אלא דלא זו אף זו קתני, ואפשר דרצה לאשמועינן בזה דלכתחילה ראוי שישנה כל היכא דאפשר ליה, ויחתוך ע"י קרדום שהוא שינוי גדול, ואם אין לו קרדום יקח מגל שיש בו שינוי קצת, ואם אין לו מגל יקח מגרה, ואפשר דאף המגרה אינה כלי מיוחד למלאכה זו ויש בו שינוי קצת, אבל אין השינוי שלה גדול כשינוי מגל, ואם אין לו מגרה אז יחתוך בכל מה שירצה, אף על פי שאין בו שינוי כלל, ואילו תנן ובכל מה שירצה לבד לא הייתי יודע דלכתחילה צריך לשנות, ולע"ד כלל זה ראוי להיות לכל כיוצא בזה דמצינו במשנה אריכות לשון. שם.

אילן שנפשח קושרין אותו בשביעית וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"א מהלכות שמיטה הכ"ב), אילן שנפשח קושרין אותו בשביעית לא שיעלה אלא שלא יוסיף.

וכתב בדרך אמונה: אילן שנפשח. שנסדק ונבקע והתחיל להשבר קצת.

קושרין אותו בשביעית. דהוי אוקמי אילנא.

דשם ליפותן הכונה שהפירות יהיו יותר טובים וכן פירש"י שם ליפותן שיגדלו הירקות יותר אבל לנוי בעלמא אפשר דאין איסור בשביעית וצ"ע גם צ"ע איך מפרש רבינו נתן המשנה ריה"ג אומר ירחיק טפח ושמא שלא יקוץ לגמרי את כל האילן אלא יקוצצו עד סמוך לקרקע טפח שלא יראה כמכשיר הקרקע לזריעה וכפ"י הר"ש וצ"ע. ע"כ.

עיינ שו"ת שבט הלוי (חלק י סימן קצז) וז"ל: המזנב בגפנים והקוצץ קנים ה"ז קוצץ כדרכו וכו'. וכ' רבינו בפיה"מ ובלבד שלא יתכוין לגדל כמו זומר. ואעפ"י דהו"ל פס"ר, לא בכ"מ אסרו בתולדה דרבנן דשביעית כמש"כ למעלה או כמש"כ הגאון חזון איש סי' י"ט י"ד, כיון דעשה ע"י שינוי דמזנב הוא רק לקיחת קצת הענפים לאפוקי זומר דלקח הרבה, וכיון דהוי תרת"י, תולדה דרבנן וע"י שינוי, מותר בלא מכין עכ"פ.

ור' עקיבא אומר קוצץ כדרכו בקרדום וכו'.

עיינ שו"ת מהרי"ט (חלק א סימן פג) ושו"ת להורות נתן (חלק ו סימן צח).

כדרכו בקרדום וכו'.

דלא תימא דהאי כדרכו לא אתא לאפוקי אלא הרחקת טפח, אבל לעולם ע"י שינוי, משום הכי קתני בקרדום וכו'. (הון עשיר).

שדה צופים

בשדה ובכרם ואביי ס"ל דדרשא דמו"ק ג' א' דרשא גמורה היא ולא אסמכתא ובאמת מלאכה שאינה בשדה ובכרם אינה אסורה מדאורייתא והא שאסרו קשקושי דאברויי אילנא אינו אלא מדרבנן והא דאיצטרין לאוקמי מתני' דמשקין בית השלחין בשביעית בזה"ז משום דהשקאה היא מלאכה שבשדה ושבכרם מיהו לעיל ה"ט בבה"ל הבאנו שיש ראשונים שמפרשי דהא דמלאכה שאינה בשדה ובכרם מותרת הכונה שהוא לאוקמי אילנא וא"כ לאביי דמפרש הברייתא דמו"ק מדאורייתא א"כ התורה התירה בהדיא מלאכה שהיא לאוקמי ומש"כ מרן דלא התירו אלא במלאכות דרבנן היינו משום דקי"ל כרבא ולרבא הברייתא אסמכתא בעלמא וחכמים הקילו באוקמי אילנא במלאכות שאינן אלא מדרבנן ולא במלאכות דאורייתא.

ונ"מ ג"כ לענין שבת אם מותר לקשור (במקום שאינו של קיימא) אילן שנפשח שלא יוסיף דאם נימא שהוא מלאכה רק ההיתר משום אוקמי א"כ בשבת אין היתר זה והו"ל תולדה דזורע אבל אם אין בזה כלל מלאכה גם בשבת מותר ואין לומר דכל אוקמי אילנא מותר בשבת דבודאי המשקה בית השלחין חייב בשבת עי' מו"ק ב' ב' וכן קשקושי דסתומי פילי בודאי חייב בשבת משום תולדה דחורש או דזורע ועי' בע"ז נ' ב' דגם במועד אסור (אך יש שם סתירה עי' רמב"ם פ"ח מיו"ט ה"י ובמל"מ).

וכן מצאתי בעזה"י בחזו"א שביעית סי' י"ז סקכ"ז דכל ההיתר של אוקמי אילנא אינו אלא בשביעית אבל בשבת

לא שיעלה. שידבק ויקשר ויתחבר מה שנפשח דזה הוי אברויי אילנא ואסור.

לכא'ו הטעם משום דהו"ל אוקמי אילנא וכמש"כ בד"א וכן מצאתי בפי רבינו נתן אילן שנפשח נשבר מותר לחברו לחבירו בשביעית כדי שלא יפסידו העניים פירותיו ולא יחברנו היטב כדי שלא יהא כנוטע (אגב משמע מלשונו דמשום הפסד הפירות לבד מתירין אוקמי אילנא וזה ראי' למש"כ מרן ז"ל הבאנו בד"א סקפ"ה וס"ל דהקשירה אין מועילה לאילן כלום כיון שאין מהדקה אלא שלא יוסיף וזה רק מועיל להפירות שלא יתקלקלו בינתיים ומש"כ לעניים משום דסתם פירות שביעית הפקר ועניים נוטלין אותן וכדכתיב בפ' משפטים ואכלו אביוני עמך ובמתני' פ"ה דשביעית אם לקטו העניים את עליו לקטו).

מיהו יש מקום לומר דקשירה להעמיד לאו מלאכה היא כלל וא"צ כאן להיתר של אוקמי אילנא ואף על גב דעושה בתים סביב האילן נחשב מלאכה כדתנן פ"ב בשביעית כבר ביארו שם בירי' משום דכשעושה לה בית עושה לה צל והיא גדילה מחמתן אבל כאן הקשירה הוי כעושים שומר ואין בו שום מלאכה וא"צ להיתר של אוקמי אילנא ונ"מ לפ"ד מרן דלא התירו אוקמי אלא במלאכות דרבנן ולא בדאורייתא מ"מ כאן יהא מותר גם לאביי דתולדות דאורייתא וזה מוכרח ג"כ לכא'ו דא"כ אביי איך יתרץ המשנה למה התירוהו.

מיהו י"ל דאביי יתרץ בשביעית בזה"ז ורבי היא וכדמוקי מתני' דריש מו"ק גם אפשר דזה נחשב מלאכה שאינה

שביעית פרק ד

קפב

משנת אליעזר

רע"ב

(ז) מאימתי אוכלין פירות (ז) מאימתי אוכלין פירות (ז) מאימתי אוכלין פירות
פירות האילן בשביעית, הפנים, פירות האילן בשביעית, פנים, פירות האילן בשביעית, פנים
פירות קודם בשולן הרי הוא כמפסידם קדם בשולן הרי הוא כמפסידם קדם בשולן הרי הוא כמפסידם
ואסור, שנאמר (ויקרא כ"ה ו.) "לֹא־כֶלֶה" וְלֹא

שדה צופים

כיוצא בהן, הבוסר משיציא מים ואוכלו בשדה וכן כל כיוצא בו.

ובדרך אמונה כתב: פירות האילן. אבל פירות הארץ בלא"ה אסורין משום ספיחין.

משזריחו. שיביהיקו וישוב גופן חלק וי"מ שבתחלת ביכולת מזריחים ומאדימים קצת אבל להכניס לבית אסור עד שיגיע עוה"מ דהיינו שפיהם התחתון מאדים וראשן העליון מלבין.

וכן כל כיו"ב. דהיינו מינים אחרים שדרכן להזריח כגון אפרסקים ובנות שקמה וכה"ג ג"כ יש לו ב' שיעורים הנ"ל ולפ"ד הר"ש הנ"ל בהט"ו אין דין זה רק בתאנים ולא בשאר פירות.

הבוסר. של ענבים.

משיציא מים. שסוחטו ומוציא ממנו משקה.

ואוכלו בשדה. שכן דרך מי ששינוי קהות אוכל מהן מעט אבל לא יכניסו לתוך הבית עד שהגרעינין שבתוך הגרגרים נראין בחוץ לרוב צחות הגרגיר כשיכנס לתוכו מים שהוא עוה"מ שלהן.

וכן כל כיו"ב. מינים שנכנסין לתוכן מים כגון האבשים.

חייב משום נוטע ע"ש וא"כ יל"ע אם מותר לקשור בשבת שלא יוסיף [ואיסור דרבנן מסתמא יש עי' או"ח סי' ש"ה ס"ח וסי' שי"ז ס"ז וצע"ק רק הספק אם יש חיוב דאורייתא] ומדברי רבינו נתן שהבאנו משמע שהוא מלאכה רק משום פסידא התירו וכנ"ל וצ"ע. (ביאור ההלכה).

אילן שנפשה, ר"ש פירש נפשח - נסדק, והר"מ בפירוש המשניות (שביעית פ"ד מ"ו) פירש - נבקע, והיינו הך. וכן פירש רש"י ותרגום יונתן שמואל א' ט"ו ל"ג, ורש"י איכה ג' י"א, ובגמ' ביצה ל"ג ב, מועד קטן י' ב, כתובות ק"א ב, יבמות קכ"ב ב, ורש"י בקידושין פ"א. ורשב"ם בבא בתרא נ"ד א, וכולם לשון בקיעה הן. ובסליחות לשני קמא וליום שני דעשרת ימי תשובה 'פשוחי שסף', וכן לשון הרמב"ם פ"ב ה"ב וה"ד מהלכות טומאת אוכלין, ועוד. וכן במשנה עוקצין פ"ג מ"ח, וברש"י חולין קכ"ז: (פני מנחם).

משנה ז

מאימתי אוכלין פירות האילן בשביעית הפגין משזריחו וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ה מהלכות שמיטה הט"ז), ומאימתי יהיה מותר לאכול פירות האילן בשדה בשביעית, הפגין של תאנים משזריחו אוכל בהן פתו בשדה וכן כל

שביעית פרק ד

קפג

משנת אליעזר

רע"ב

בְּדִקְתֵּיכֶם (שיר השירים ב) מְשִׁיזְרִיחוֹ, אוֹכֵל בָּהֶם פֶּתוֹ לְהַפְסֵד, וּמַאֲמִיתִי הַחֲמִטָּה חֲנֻטָּה פְּגִיף: נְחָשִׁים רְאוּיִם בְּשָׂדֶה. בָּחֳלוֹ, בּוֹנִים לְתוֹךְ בֵּיתוֹ. לְאֲכִילָה: הַפְּגִים מְשִׁיזְרִיחוֹ. הַלְדִּימוֹ, וְהוּא הַחֲמִלָה גְּשׁוּלָן: אוֹכֵל בָּהֶם פֶּתוֹ בְּשָׂדֶה. אֶכְל לֵלֶקֶט וְלֶחֱמִים לְצִית חִינוֹ רֵשָׁאי עַד שְׁיִגְמְרוּ: בְּחִצּוֹ. שְׁגָדַל הַרְבֵּה, וְדוּמָה לוֹ וְגַם נִפְשָׁם צְחָלָה צִי (זכריה יא). וּצִירֵשׁ לִמִּי יִלִּיף לֵה מְדִקְתֵּיכֶם (ויקרא כה)

תאנים מְשִׁיזְרִיחוֹ שִׁיחֲלוּ לְהָאֲדִים, אוֹכֵל בָּהֶם פֶּתוֹ בְּשָׂדֶה שְׁדִרְכָן כְּשַׁעֲדִין אֵינָם גְּמוּרִים לְאֶכְלוֹ רַק בְּשָׂדֶה, בָּחֳלוֹ גְּדָלוֹ הַרְבֵּה, בּוֹנִים גַּם לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְכֵן פִּיּוּצָא בָּהֶם

שדה צופים

וההיא דעוקצין דתנן הפגים והבוסר רע"ק מטמא טו"א ריבנ"א משיבוא לעוה"מ, פגים דהתם היינו פגים שהזריחו דאכתי אינם בעוה"מ. ומה שהביא מההיא דחרובין משישלשלו עיין חזו"א שביעית סימן ז' ס"ק י"ב וס"ק י"ט. ע"כ.

עיין שו"ת פנים מאירות (חלק א סימן סה) שכותב בתו"ד: אכן בעיקר דינא דכל אילנות משיוציאו חשיבי לברך בורא פרי העץ, תמה אני מאוד דבגמרא לא אמרינן זה אלא לענין שביעית כיון שהתחיל לבוא לכלל פירי אסור להפסיד וכן לענין ערלה כיון שבא לכלל פרי אסור ערלה נוהג בו אף שאינו ראוי לאכילה כלל מטעם דערלה אסורה בהנאה אבל לענין ברכה לא חשיבי פירי כלל, וראיה ברורה לזה דתנן מאימתי אוכלין פירות אילן בשביעית דדרשינן לאכלה ולא להפסד ואם אכלן קודם בישולן הוי הפסד ומפרש בפגים משיזריחו הבוסר משיביא מים וזתים משיכניסו רביעית לסאה בכולן רשאי לאכול בשדה ושאר כל פירות אילן כעונתן למעשרות כן עונתן לשביעית, ופירש רבינו עובדי' דדווקא תאנים וענבים וזתים רגילים לאכול קודם בישולם לפיכך התירו לאכול בשדה

עיין מקדש דוד (חנטה לקיטה והבאת שליש, סימן ד אות ב) שמביא דברי המהר"י קורקוס שכתב על הרמב"ם ז"ל שפסק דאזלינן באילנות בתר עונת המעשרות, ואף דאמרינן בגמרא דאילן בתר חנטה, משום דחנטה זהו עונת המעשרות, והביא לזה דברי רש"י ז"ל בשיר השירים התאנה חנטה פגיה הגיע זמן בכורים ליקרב שתכנסו לארץ ע"ש.

וכתב להעיר מדאמרינן לקמן בירושלמי שביעית (פ"ה ה"א) מצאת העלין ועד הפגין נ' יום, מן הפגים ועד שיתין הנובלות נ' יום, מן שיתין הנובלות ועד התאנים נ' יום כו', לקט תאנה ואינו יודע אימתי חנטה אמר ר"י מונה ק' יום למפרע ע"ש, היינו דחנטה הוא שיעור פגין, ופגין הן קודם עונת המעשרות כדמוכח ממשנה דכאן מאימתי אוכלין פירות האילן בשביעית, הפגים משיזריחו אוכל בהם פתו בשדה, ביחלו כונס לתוך ביתו. ע"כ.

ובעל קהלות יעקב כתב בהגהותיו: לכאורה ממשנה זו אדרבא משמע שגם משבחנו נקראין פגין שה"ק הפגים [כך דינן] דמשהזריחו אוכל בהם פתו בשדה ומשבחנו כונס לתוך ביתו, ומשמע דגם משבחנו שהוא עוה"מ עדיין נקראים פגים וי"ל דעל פגין אלו קאמר דהוי חנטה,

משנת אליעזר

רע"ב

בְּשִׁבְחָלוֹ בְּשֹׁאֵר שֵׁשׁ וְכֵן בְּיוֹצֵא בְּהֶם בְּשֹׁאֵר שְׁנֵי תִּהְיֶה כָּל תְּצוּאָה לְאֵלָּל
 שְׁנֵי שְׂבוּעַ (שְׂבוּעַ, שֶׁבַע) וְכִתְּבֵה (ס) מִן הַשָּׂדֶה
 שְׁנֵים) חֵיב בְּמַעֲשָׂרוֹת, שְׂבוּעַ חֵיב בְּמַעֲשָׂרוֹת: תִּאָּכְלוּ אֶת תְּצוּאָהָ,
 דָּעַד שְׁלֹא נִגְמַר לֹא נִתְחַיֵּב לְהַפְרִישׁ גָּשְׁמֵי תְּצוּאוֹת הַכְּמוֹצֵה מִדְּבַר, אֶחָת מִן הַפִּתִּים וְאֶחָת
 מַעֲשָׂרוֹת וּבְשִׁבְעִית אֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲשֹׂר: מִן הַשָּׂדֶה:

שדה צומים

שהכל או פרי אדמה, וברור לי שמהאי טעמא לא הביאו הרי"ף והרמב"ם הך דכל אילנות משויציאו לברך עלייהו ב"פ העץ משום דלא מסתבר' להו האי דינא כלל דלענין שביעי' וערלה איתמר בגמרא ולא לענין ברכה. ע"כ. ועיי"ש עוד.

עיין שו"ת מהרי"ט (חלק א סימן פג) שכותב בתו"ד: והריני חוזר על עיקר משנתינו ששנינו מאימתי אין קוצצין את האילן בשביעית ומפרשין טעמא בפרק מקום שנהגו משום דהוי הפסד ולאכלה אמר רחמנא וכו' דקשיא לו דאמרין בירושלמי לעיל בהך פירקא רבי יוסי בר חנינא בעי פגין מהו לעשות מהם מלוגמא מאח' שהוא אוכל בהם פתו בשדה אסור או מאחר שאינו מכניסה לתוך הבית יהא מותר ומדבעי' לן בפגין משיבילו הו"ל אוכל עראי שהרי הוא אוכל בהם פתו בשדה אלמא קודם שביחלו פשיטא ליה שמותר לעשות מהם מלוגמא אף על פי שהוא מפסידן מאכילה ומסיק דהכל מודין בשביעית שאינם אוכל כלומר ושרי לעשותם מלוגמא אלמא כל שאינו עכשיו ראוי לאכילה לא קרינן ביה לאכל' ולא להפסד דקרא לא מיירי אלא כשהוא ראוי לאכילה והא דאין אוכלין פגין קודם שביחלו דרשינן בספרי תאכלו את

בשביעית קודם שיגיעו לעונת המעשרות אבל לא שאר פירות ועונות למעשרות בשאר פירות פ"ק דמעשרות כל האדומים משיאדימו והאגוזים משיעשו מגורה פי' שיבדיל האוכל מן הקליפה החיצונה ויהי' האוכל כאלו מונח במגורה וכן השקדים וכל הלבנים משיקרחו פירוש פירות הללו בקטנן מכוסים שערות דקות כמין נוצה וכשמתחיל להתבשל נקרחים נשמע מזה דאם אוכל פירי קודם שהגיעו לשיעור זה הוא מפסידן ואין יעלה על דעת לברך עלייהו ב"פ העץ וכן בבוסר אם הגיע לכפול הלבן ויוצא ממנו מים מברכין עליו ב"פ העץ חוץ מתפוחים שחייבי' גדלם וקטנם אפשר דמברכין עלייהו ב"פ העץ אבל קודם לזמן זה אין לברך בפ"ה ועוד דלא נטעי אינשי אדעת' דהכי, ואף שהרשב"א בס' תכ"ח חילק בין שקדים המתוקים שאין מברכין עלייהו בקטנן אלא שהכל משום שאין נהנה מגוף הפרי אלא מקליפתו החמוצה ואין נוטעים השקד אדעת' דקליפה משא"כ שאר אילנות חשיבי' משויציאו משום דמגוף הפרי שנוטעין אותו מחמתו הוא אוכל עכ"ל מכל מקום נראה שאין לחלק כלל ביניהם כיון דמשנה שלימה תנן דקודם שהגיעו לעונת המעשרות הוי בכלל הפסד שמפסיד הפרי ואין דרך אכילה בכך א"כ אין לברך עלייהו אלא

שביעית פרק ד

קפה

שדה צופים

ראוים לאכילה, וכן פירות הנופלים מן האילן קודם בישולם האיך יש לברך עליהם. עיי"ש מ"ש מכאן.

ביחולו כונס לתוך ביתו.

עיין מה שכתב הפר"ח במים חיים, שיישב קושיות התי"ט על הרמב"ם דביחולו דהכא היינו משיבחנו דפ"ק דמעשרות דהתם התחלת הביחול קאמר ע"ש, וכן נראה להדיא מלשון הרמב"ם שכתב וכשיגיעו לתכלית בשולם כונס לתוך ביתו, ובוודאי משמע דביחול דמסכת מעשרות אינו תכלית הבישול, והרי הרמב"ם מפרש בהלכות מעשרות פ"ב הל"ה בהך דביחולו, כל שנתבשלו לאחר כ"ד שעות שהוא מאספם, וא"כ איך הבישול גמור הא לא נגמר עדיין באילן, אלא וודאי ביחולו דהכא הוא טפי משיבחנו דהתם. ובירושלמי מפרש משיבחנו היינו אדומי, ופריך כל התאנים אדומים, ומתוך כשינתבשלו לאחר כ"ד שעות, א"כ י"ל דהזריחו דהכא היינו אדומים ומתבשלים לאחר כ"ד שעות, וביחולו היינו בישול גמור, ונראה ראה לזה מן הירושלמי, דבמסכת מעשר נחלקו שני אמוראים במשיבחנו, חד אמר חיתה, וחד אמר האדימו ומתבשלי לאחר כ"ד שעות, ואילו הכא לא הביא אלא הך מ"ד דחיתה ואילו אידך מ"ד לא הביא, אלא ש"מ דבהא נחלקו, דמ"ד חיתה לא ס"ל כתירוץ הפר"ח, אלא דביחולו דהכא ומשיבחנו דהתם שוי' הם, אמנם אידך מ"ד סבר דאין שוי', ומפרש כאן חיתה, אבל משהאדימו ולאחר כ"ד שעות מתבשלים הוי' פרושו דמשהזריחו,

תבואתה אינה נאכלת עד שתעשה תבוא' אבל לצורך אחר כל שעדיין אינם ראוים לאכילה מותר.

ויש לתרץ דדוקא ליהנות בהם בדברים שדרכו ליהנות מותר, דדרשינן בפ' מקום שנהגו והיתה שבת הארץ לכם לכל צרכיכם ולאו הפסד היא הואיל ועכשיו אינו ראוי אלא לנו כשהוא ראוי לאכילה אין עושין ממנו שאר צרכים דאז הוי הפסד אבל כשאינו ראוי לאכילה לא הוי הפסד, הילכך לקוץ את האילן שאין דרך הנאתו בכך ולא מתהני כלל ממה שמוציא האילן בשביעית ולא מתכוין אלא לעצים, בהא ודאי דאסור כל היכא דחניט הפרי.

והשתא בנ"ד הואיל ועדיין לא נראו הפירות לאכילה מותר לעשות מהם דברים שהם ראויים להם כגון לאכילת תולעים אלו ולא קרינן לאכיל' ולא להפסד הואיל ועדיין אינם ראויים לאכיל' ומכל מקום אין אנו צריכין לזה שאפי' שהיו ראויים לאכילה כבר הוכחנו שהואיל ואינו מיוחד אלא לזה מתחילה ולא לפירות מותר ומנהגן של ישראל תור' הוא הואיל ומימות אבותינו הגדולים נוחי נפש לא נשמע מי שמיחה בדבר וזקני העיר הזאת העידו לו על אבא מארי ז"ל ששאלוהו על הדבר והתיר וממילא ממה שלא מחה בידם כמו שהיה מוח' בידם על כמה עניני שביעית ודאי שלא חשש בזה. ע"כ. ועיי"ש עוד.

עיין שו"ת רבינו יוסף מסלוצק (סימן ה) על דבר פירות שאין מתבשלים על האילן לעולם ומניחין אותם בתבן ונעשים

שביעית פרק ד

קפו

משנת אליעזר

רע"ב

(ח) הַבֶּסֶר עֲנָבִים (ח) הַבֶּסֶר, מִשְׁהֵבִיא מִיּוֹם, (ח) מִשְׁהֵבִיא מִיּוֹם.
מִשְׁהֵבִיא מִיּוֹם אוֹכֵל בּו פֶּתוֹ בַּשָּׂדֶה. שְׁסוּחָטוּ וְיִזְלָה מִמֶּנּוּ
אִם כְּשִׁסּוּחָטָן יוֹצֵא מִשְׁקָה, אוֹכֵל בּו פֶּתוֹ בַּשָּׂדֶה. הַבֵּאִישׁ הַתְּכַשֵּׁל יוֹתֵר שֶׁהַגְרָעִינִים שֶׁכִּפְּנִים נִרְאִים בַּחוּץ,

שדה צופים

ובר"ש מאימתי אוכלין משום דדרשינן
לאכלה ולא להפסד - ואם היה
אוכל קודם שיתבשלו היינו להפסד.
וברא"ש שם דקודם שהם ראויים לאכילה
אסור לתולשן מן האילן.

ובמשנה י' מאימתי אין קוצצין את
האילן בשביעית - בית הלל
אומרים - הגפנים משיגרעו וכל האילן
כיון שבא לעונת המעשרות מותר
לקוצצו.

ועיין שם ברש"ס, מפרש טעמא בפסחים
נ"ב משום דלאכלה אמר רחמנא
ולא להפסד, משיגרעו הכא מפרש
משיזחילו מים ובפסחים שם היינו דגדלו
עד כפול הלבן והיינו שיעורא דבוסר
גופיה דתנן ביה לעיל משהביאו מים.

מבואר דהני מילי ששנינו במשנה ז' עם
מה ששנינו במשנה י' תרווייהו
חדא שיעורא נינהו.

ואם כן צריך עיון למה אם כן באילן
מותר לקוצצו בטרם הגיע לשיעורא
דבוסר הואיל ואכתי לאו פירי נינהו,
ולמה אסור לתלוש פירות ולאכול לפני
הגיען לבוסר ומשום דקודם שהן ראויים
לאכילה הוה בכלל לאכלה ולא להפסד.

והנה זה לשון המהרי"ט בתשובותיו
סימן פ"ג, והריני חוזר על עיקר
משנתינו ששנינו מאימתי אין קוצצין
את האילן בשביעית ומפרשינן טעמא

אמנם התם במעשרות קרי התנא זה
משיבחילו. (יד דוד).

משנה ח

הבוסר משהביא מים וכו'.

עיין תוספות על מסכת גיטין (לא ע"א)
ד"ה ובשעת כניסת מים לבוסר,
וז"ל: נראה לר"י כלשון ראשון שפירש
בקונטרס כשנכנסה בו לחלוחית שיכול
לעצור מהן כל שהוא היינו כניסת מים
מדתנן במס' שביעית בפ"ד (מ"ח) הבוסר
משהביא מים אוכל בו פתו בשדה הבאיש
כונס לתוך ביתו כו' ויש שאין נזהרין בו
על מגע לפי שאינו קרוי יין אלא מים
ור"ת אומר שאין להקל לפי שאין אנו
בקיאים עד מתי קרוי מים ולא יין וכתב
ר"ת ששנה אחת לא נתבשלו היינות יפה
והיו בוסר וכי באותה שנה לא נהגו יין
נסך. [ועיין תוס' ע"ז כט: ד"ה אי].

עיין שו"ת בנימין זאב (סימן שנ) מ"ש מכאן.

מאימתי אוכלין פירות שביעית -
הבוסר משהביא מים אוכל
בו פתו בשדה, הבאיש כונס לתוך ביתו,
ובירושלמי שתי תבואות, ולבהמתך
ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה
לאכול וכתוב מן השדה תאכלו את
תבואתה אחת מן הבית ואחת מן השדה.

קפו

רע"ב

מִקְרָא: מִשְׁהַבְּאִישׁוֹ.
מִשְׁקֵרָא: בְּאִשָּׁה, וְהִינוּ
כְּשִׁיתְמִילִי לְהַשְׁכֵּל
וְנִתְּשָׁנוּ עַד שֶׁהִתְלַמֵּד
שְׂפָתַיִם נִרְאִים מִמּוֹךְ הַקִּלְפָּה:
הַבְּאִישׁ, בּוֹיִם לְתוֹךְ בֵּיתוֹ. וְכֵן
פִּיּוּצָא בּוֹ בְּשָׂר שְׁנֵי שָׁבוּעַ,
חֵיב בְּמַעֲשָׂרוֹת:
בּוֹיִם לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְכֵן
פִּיּוּצָא בּוֹ
מִשְׁהַבְּאִישׁ
שְׁנֵי שָׁבוּעַ, חֵיב
בְּמַעֲשָׂרוֹת:

מדבריו ז"ל מבואר דהזמן ששינונו, במשנה י'. מאימתי אין קוצצין - הגפנים משיגריעו הוא קודם להזמן ששינונו במשנה ז'. ולכן הכי קאמר מכיון דקודם לזה ששינונו במשנה ז' מותר לעשות מלוגמא למה יהיה אסור לקצוץ את האילן.

ואף גם זאת משמע מדבריו, דקודם שהגיעו לבוסר שהביא מים, אין איסור לתלוש הפירות הללו בשביעית.

ואכן הדבר צריך עיון שהרי הרא"ש כתב להדיא דקודם שהן ראויין לאכילה אסור לתולשן. וזה שלא כדברי המהרי"ט, ולדידיה האיסור הוא לאכול דכל עוד ולא נעשו תבואה אסור לאוכלן. וצריך עיון.

ולהרש"ס דשוים הם בשיעוריהן צריך לומר דלקצוץ את האילן

קודם אין איסור הואיל ועדיין אין עליהם שם פרי. והתורה לא רמיה עליה חיוב לשעבד את האילן בשביל שיגדלו ויצמחו פירות, וכן רשאי לקצוץ את האילן אף שעל ידי זה הוא גורם שלא יגדלו הפירות. מה שאין כן לתלוש הפירות שהוא מפסידן בידים, ועל ידי זה שהוא תולשן הוא משתמש בהן שלא כדרכן והרי זה בכלל לאכלה ולא להפסד. (קובץ

תשובות, ח"ג סימן רלט).

בפסחים משום דהוה הפסד ולאכלה אמר רחמנא, דקשיא לי דאמרין בירושלמי ריב"ז בעי פגין מהו לעשות מהם מלוגמא מאחר שהוא אוכל בהם פתו בשדה אסור או מאחר שאינו מכניסה לתוך הבית יהא מותר. ומדבעיא לן בפגין - שאוכל בהם פתו בשדה אלמא קודם לזה פשיטא ליה שמותר לעשות מהם מלוגמא אף על פי שהוא מפסידן מאכילה ומסיק דהכל מודים בשביעית שאינו אוכל כלומר ושרי לעשותו מלוגמא אלמא כל שאינו עכשיו ראוי לאכילה לא קרינן ביה לאכלה ולא להפסד דקרא לא מיירי אלא כשהוא ראוי לאכילה ומה שאין אוכלין פגין קודם שיביחילו דרשינן בספרא תאכלו את תבואתה אינה נאכלת עד שתעשה תבואה אבל לצורך אחר כל שעדיין אינם ראויים לאכילה מותר.

ויש לתרץ דדוקא ליהנות בהם בדברים שדרכו ליהנות מותר דדרשינן והיתה שבת הארץ לכם לכל צרכיכם ולא הפסד הוא הואיל ועכשיו אינו ראוי כו' אבל כשהוא ראוי לאכילה אין עושין ממנו שאר צרכים דאז הוה הפסד הילכך לקוץ האילן שאין דרך הנאתך בכך ולא מיתנהי כלל ממה שהוציא האילן בשביעית ולא מתכוון אלא לעצמו בהא ודאי דאסור כל היכי דחניט פרי. עכ"ל.

שביעית פרק ד

קפח

משנת אליעזר

רע"ב

(ט) זיתים, משיכניסו רביעית (ט) רביעית לסאה. משיכניסו שמן רביעית הלג לסאה, פוצע ואוכל בשדה. הכניסו חצי לג, בותש דרך הוימים לפזען כדי למתקם, ואוכל בשדה, גדלו עד שהכניסו חצי לג לסאה, כדי למתק מרירותו. ואוכל בשדה. דדגר שדרכו לכל הוא. אלל לסוף לא חזו, ואין סקין אלל דדגר שדרכו לסוף: הכניסו חצי לג. שנתפלו עד שהוא יכול להזיא חצי לג מסאה:

שדה צופים

משנה ט

זיתים משיכניסו רביעית לסאה פוצע ואוכל בשדה וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ה מהלכות שמיטה הט"ז), הזיתים משיכנסו סאה של זיתים רביעית שמן פוצע ואוכל בשדה, הכניסו חצי לוג כותש וסך בשדה, הכניסו שליש מותר להכניס לביתו שהרי הגיעו לעונת המעשרות.

ובדרך אמונה כתב: הזיתים. נתנו בהן ג' שיעורים.

פוצע ואוכל בשדה. פוצע ושובר את הזית למתקו ואוכלו בשדה אבל אין רשאי עדיין לסוך ממנו שעדיין אין ראוי לסיכה והוי הפסד.

הכניסו חצי לוג. לסאה הוא כבר ראוי לסיכה אבל דוקא מעט בשדה ודוקא שלא הביא א' מתשעה מהגמור שאל"כ דינו כגמור כדבסמוך.

הכניס שליש. דהיינו שליש הבישול בגדלו ואז אין שיעור לשמן שעושה דהוי כגמור.

מותר להכניס לביתו. וי"א שגם בזה כותש דוקא בשדה וא"כ מכניס

לביתו אבל לא יכתוש בבית כיון שעדיין לא נגמרו לגמרי.

שהרי הגיע לעוה"מ. ויש פוסקים שהשיעור כשיעשה שמן שליש ממה שיעשה כשיגמר וי"א שהשיעור שליש מגודל הזיתים שגדל כשנגמר לגמרי ואין מסתכלין על השמן כלל ובשערי צדק כתב שלפי שאין אנו בקיין בשיעורין אלו לכן אסור לאכול עד שהם ראויים לאכילה קצת.

ובביאור ההלכה כותב: פי' הר"ש הכניסו שליש שהביאו שליש ממה שעתידין ליגדל א"נ שליש ממה שמוציא לסאה כשנתבשלו יפה יכול להוציא עכשיו וכתב הרא"ש ופי' ראשון עיקר דעונתן למעשר הוא הבאת שליש כדתנן פ"ק דמעשרות התבואה והזיתים משהביאו שליש ועי' בחידושי רעק"א במשניות שתמה על הרא"ש דבאמת גם שם במעשרות הביא הרע"ב ב' הפירושים וא"כ גם שם מפרשים שליש ממה שמוציא לסאה וכן תמה בתו"ח במעשרות שם ונלענ"ד פשוט דכונת הרא"ש דשם קתני בהדי תבואה ובתבואה ודאי הכונה שליש

שביעית פרק ד

קפ"ט

משנת אליעזר

רע"ב

הַכִּנְסוֹ שְׁלִישׁ. וְכֵן בַּשָּׂדֶה. הַכִּנְסוֹ שְׁלִישׁ, כּוֹתֵשׁ סוּחַט וְסָךְ
שֶׁנֶּגְדָּלוּ שְׁלִישׁ מִמֶּה בּוֹתֵשׁ בַּשָּׂדֶה וְכוּנִים לְתוֹךְ בַּשָּׂדֶה, דֶּרְכּוֹ הִיא
שְׁעִמִּידִים לְהַסְגֵּל, אִי גַם שָׁם לְסוּךְ, הַכִּנְסוֹ שְׁלִישׁ
נִמְי שְׁמוּאֵל מִקֵּץ עֶשְׂרִי מִמָּה שְׁכּוֹל לְהוֹצִיא כְּשִׁיגְדָּלוּ, כּוֹתֵשׁ בַּשָּׂדֶה וְכוּנִים לְתוֹךְ בֵּיתוֹ וְכֵן
אוֹ שְׁלִישׁ שְׁמֵן מִמֶּה שְׁכּוֹל לְהוֹצִיא כְּשִׁיגְדָּלוּ, כּוֹתֵשׁ בַּשָּׂדֶה וְכוּנִים לְתוֹךְ בֵּיתוֹ וְכֵן
מִמָּה שְׁדֶּרְכּוֹ לְגַדֵּל, מִמָּה שְׁדֶּרְכּוֹ לְגַדֵּל,

שדה צופים

שהם אין צריך לעשר דומיא דענבים שהרי נגמרו ביד הנכרים למה שהוא רוצה ואם מכניס אותם להוציא מהם משקה הרי לא נגמרו ביד הנכרים וצריך לעשר משיגמר מלאכתו שיקבץ המוץ שלהם למקום שהוא משתמר בו דומיא יין בחביות ויש לה ואם הוא רוצה ליבשם דומיא דצמוקים אינו חייב לעשר עד שיקבץ אותם למקום אחד דומיא דערימה ואם הגיעו לעונת המעשרות אבל אינם ראויים לאכילה כלל עד שיתקנם לא נגמרו ביד הנכרים. ואם בא לתקנם כדי שיהיו ראויים לאכילה חייב לעשר משעה שנגמרו שהרי לא נגמרו ביד הנכרים.

ואם תאמר דזיתים המרים שלא נבשלו כל צרכן ראויים הם לאכילה ונמצא גמרו ביד העכו"ם ואין צריך לעשר דתנן פרק שביעית זיתים משיכניסו רביעית לסאה פוצע ואוכל בשדה הכניסו חצי לוג כותש וסך בשדה הכניסו שליש כותש בשדה ומכניס לתוך ביתו כו' ושאר כל פירות האילן כעונתן למעשרות כך עונתן לשביעית. וטעמא הוא משום דתאנים וענבים וזיתים רגילים בני אדם לאכלן קודם בישולן. לא קשיא כלל דמודה אני שהם ראויין לאכילה ע"י פעולה כבישה או כתישה או פיצוע וזהו גמר מלאכתו אבל מבלי תיקון כלל אינם ראויין לאכילה

מגודלן דל"ש שם שליש ממה שיוציא וא"כ ה"ה בזיתים אמנם ליישב הפי' השני שהוא גם פי' הראב"ד בפ"ב ממעשר ה"ה (עי' חזו"א שביעית סי"ט סקכ"ג שביארו) י"ל דגם גבי תבואה הכונה שליש ממה שיוציאו קמח כשיהיו גמורים אלא דבתבואה אין נ"מ בזה דבגודל הכמות הוא גם גודל האכילות (ואף על גב דמצינו בתרומות פ"ה מ"ט דבחיטין יפות יוצא יותר קמח מבחיטין רעות מ"מ בדרך כלל משתווה) אבל בזיתים שיש חילוק גדול ביניהם (עי' חזו"א שם) ע"כ דנמדד במה שיוצא מהן וזו נראה כונת הגר"א בשנו"א כאן שהק' על רבינו מהא דתבואה ולא הק' על פירושו שהוא כפי' הראב"ד ע"ש וע"כ דמפרש כנ"ל. ע"כ.

עיין ערוך לנר על מסכת ראש השנה (יב ע"ב, ד"ה התבואה), ומרומי שדה שם.

עיין שו"ת רדב"ז (חלק ו סימן ב אלפים קז) שנשאל על הזיתים הנלקחים מן הנכרים בירושלם וכובשין אותם ישראל בחומץ או במלח אי הוי גמרו ביד ישראל וחייב לעשר או לא.

ובסו"ד כותב: ואם הגיעו לעונת המעשרות אם נאכלין כמות שהן דינם כענבים אם רוצה לאוכלן כמות

שביעית פרק ד

משנת אליעזר

רע"ב

כיוצא בהם שהגיעו לשליש בשאר שני שבוע, חיבים במעשרות שני שבוע, חיבים במעשרות (שכן דרשם לאכלם גם קדם גמרן). ושאר כל פרות האילן שאין דרכן לאכלן קדם גמרן, בעונתן למעשרות כך עונתן לשביעית, כי תאנים וענבים וזיתים הדרך לאכלם קדם בשולם, מה שאין כן בשאר פרות:

(י) מאימתי אין קוצצין האילן בשביעית, משום הפסד פרותיו, או

שני שבוע, חיבים במעשרות. ושאר כל פרות האילן, בעונתן למעשרות, כך עונתן לשביעית:

(י) מאימתי אין קוצצין את האילן בשביעית. בית

קל"ש ממה שמוציא לסאה פשנחצלו יפה: כך עונתן לשביעית. אין אוקלין מהן בשביעית עד שגיעו לעונת מעשרות המפלט, צפרק קמא דמעשרות, דדוקא פאנים וענבים וזיתים רגילים לאכל קדם גמרן, לפיכך הסירו לאכל מהם בשביעית קדם שגיעו לעונת המעשרות, אצל לא בשאר פרות:

(י) אין קוצצין את האילן בשביעית. משום דלאכלה אמר רחמנא ולא להפסד.

שדה צופים

נמצא שאין גמרו ביד העכו"ם ואפי' ע"י הדחק אינם ראויים לאכילה כמות שהם אלא א"כ הגיעו קרוב לבישול והזיתים אשר מוכרים העכו"ם לכבישה אי אפשר לאכלן כמות שהם זהו דעתי. ולא תקשה עלי מהרבנים הראשונים נ"ע שלא היו נוהרים בזה כי שמא מקום הניחו לי או שמא נוהרים היו ולא אדעתך והרוצה לחלוק יחלוק. ע"כ.

משנה י

מאימתי אין קוצצין האילן בשביעית.

הטעם הוא משום דלאכלה אמר רחמנא ולא להפסד.

והרמב"ם בפירוש המשניות כתב הטעם, דכיון דאפקרינהו רחמנא לפירות אם יקצצם הוי גוזל את הרבים.

והתוספות יום טוב כתב על הרמב"ם: ותמהני למה הכניס עצמו

לפרש טעם אחר ממה שאמרו בגמרא פרק מקום שנהגו דף נב ע"ב לאכלה ולא להפסד. ואעפ"י שהתורה ניתנה להדרש בפנים מפנים שונים. ה"מ למדרש בעלמא אבל בפסקי דינין אין לנו אלא מה שאמרו חכמי הגמ' כי בלי ספק שעל פי הטעם משתנה הדין מאי דמדמינן ליה. ובחיבורו פ"ה כתב ונאמר לכם לאכלה ולא להפסד. לכך נראה בעיני שהרמב"ם בפירושו לא נתכוין אלא לתת טעם על דרשה דלאכלה ולא להפסד ואמר שהוא מפני גזל הרבים ואין בין פירוש ראשון לפירוש שני כלום כמו שחשב הר"ב ששני טעמים הם. ומ"מ לכאורה א"צ לטעמו אלא כך היתה מצות השביעית שלא להפסיד פירותיה אבל יהיו הפירות חשובים ולא נפסדים. ע"כ.

מעשה בפרדס אתרוגים שבעליו הפקירוהו כדת וכדין, אך מאחר וגם ילדים באו לקטוף, קיבל בעל הבית

שביעית פרק ד

קצא

משנת אליעזר

רע"ב

וְאִנִּי שְׁמַעְתִּי כִּינן שְׂמַאי אוֹמְרִים, כָּל הָאֵילָן מְשִׁיזִיא. וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים, דְּלִפְקִינָהוּ רַחֲמֵנָא לְפָרוֹת, אִם יִקָּנֶס הָי גִּזְלָא אֵת הָרָעִים: מְשִׁיזִיא. תַּחֲלָת הָעֵלִין צִימִי נִסָּן: מְשִׁישׁ־שָׁלוֹ. מִשְׁתַּחֲלִילוּ אַחַד, וְהוּא מְשִׁיזִיא עָלִים בִּימֵי נִסָּן, וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים הַחֲרוּבִין מְשִׁישׁ־שָׁלוֹ שִׁיכְבְּדוּ עָלָיו עַל הָאֵילָן וְיִתְּלוּ כְּשִׁלְשֶׁלֶת וְהַגָּפְנִים מְשִׁיגְרֵעוּ שִׁיעֲשׂוּ גִרְעִינִים, וְהַזֵּיתִים

שדה צומים

אלא שעמד מן הצד והשגיח שלא ייקטפו מעצי הערלה, נאמן.

ומביא בשם חמיו הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאמר שהבעלים עשו שלא כדין בזה שאמרו שיש כאן ערלה, מבלי שיגלו את מקומם, דנחשב כמביאים ארי אל תוך השדה, שבזה לא מקיימים את מצות התורה להפקיר את שדהו [יעוין ב"מ (דף יב ע"א) "וכי מותר לאדם להרביץ ארי בתוך שדהו, כדי שיראו עניים ויברחו?!!].

שוב כתב להעיר עוד דאולי על ידי זה שאומר יש כאן ערלה, נחשב כנהנה מהערלה, ועכ"פ רוצה בקיומו, וצ"ע. ואולי גם חייב בהשבת אבידה ומצוה עליו לפרסם מי הם פירות הערלה, כדי שיוכלו כולם ליהנות מפירות השביעית, ויעוין בבית יצחק (י"ד ח"ב סימן קכב) הסובר דיש מצוה של השבת אבידה בדבר הפקר. ולכאורה דבריו לא מובנים, וכבר העיר על כך הפתחי חושן (פ"א מהלכות אבידה הערה ב), וכתב איני מבין איך יתכן אבידת הפקר, אך לדברינו ניחא שאולי כוונתו על מקרה זה, שהתורה הפקירה פירות שביעית ומצוה לפרסם מי פירות הערלה כדי שכולם יוכלו ליהנות מהפירות.

רשות מבית דין לבקש מכל אחד הבא לקטוף שישלם עשרה שקלים עבור כל אתרוג, כדמי השתתפות בתיקון הנזיקין. הגיע חכם אחד שסבר שבית הדין טעה, וקטף וסירב לשלם את עשרת השקלים. אמר לו בעל הפרדס דע לך שיש בפרדס עצי ערלה, ואני משגיח על כל הקוטפים לבל יקטפו אתרוגי ערלה, אבל אתה מסרב להיענות לבקשתי לשלם את הכסף, לא אגלה לך איה הם עצי ערלה עד שתשלם לי עשרה שקלים תמורת המידע על מיקום עצי הערלה. נשאלת השאלה, האם מותר לבעל הפרדס לומר יש כאן עצי ערלה מבלי לגלות היכן הם.

בספר חשוקי חמד (עמ"ס סוכה) כתב בתשובת שאלה זו: לכאורה אין להאמין לבעל הפרדס, משום שנאמר במסכת ב"ק (דף סט ע"א), כרם רבעי היו מציינים אותו בקווזות אדמה, ושל ערלה בחרסית סימנא בחרסית... ואם כן אין הבעלים נאמן לומר שלא ציין כדת וכדין. וכן מבואר בארחות רבינו (ח"ב עמ' שכה אות כא). אך אם אומר שציין בחרסית, אך הגשמים ורגלי בני אדם טשטשו את הרושם ועדיין לא הספיק לציין מחדש,

משנת אליעזר

רע"ב

מְשִׁינֵצוֹ שִׁיגְדֵל הַנֶּזֶץ עֲלֵיהֶם, וּשְׂאֵר כָּל אֵילָן מְשִׁינֵצִיא עֲלֵין בִּימֵי נִסָּן אֲסוּר לְקַצְצוֹ, וְכָל הָאֵילָן, בֵּינוֹן שְׂבָא לְעוֹנֶת הַמַּעֲשָׂרוֹת, מִתֵּר לְקַצְצוֹ. בְּמֹה הַלָּזֵן נִקְרָא גְרוּעַ:

מְשִׁינֵצוֹ מְשִׁינֵצוֹ, וְהַזֵּיתִים מְשִׁינֵצוֹ, שְׁלֵשָׁלֶת: מְשִׁינֵצְרוֹ. מְשִׁינֵצְרוֹ גְרָעִים. פְּרוֹט אַחֲרֵי, הַנֶּסֶר קְשִׁיגְדֵלוֹ הַעֲנָבִים וְנַעֲשׂוּ כְּפֹל הַלָּזֵן נִקְרָא גְרוּעַ:

מְשִׁינֵצוֹ מְשִׁינֵצוֹ, מִתֵּר לְקַצְצוֹ שִׁיכּוּלִים לְעוֹנֶת הַמַּעֲשָׂרוֹת, מִתֵּר לְקַצְצוֹ, וּמִשּׁוּם כֹּל לְטַל הַפְּרוֹת וְאִינוֹ מִתְקַלְקֵל, וּמִשּׁוּם כֹּל מִשּׁוּם הַפֶּסֶד הַפְּרִי, אִם מִשּׁוּם גִּזְלֵי לִשְׁנָא, שְׂכָרֵי הַפְּרִי רָאוּי לֵאכִילָהּ. וּמִשּׁוּם קוֹזֵץ אִילָנוֹת

שדה צופים

לציין מיהו העץ הערלה, כי העץ המורכב כשר לאכילה, ואין חיוב גלות מיהו הכשר למצוות נטילת ד' מינים. עכ"ד.

ב"ש אומרים כל האילן משינציא וכו'.

פירש"י (פסחים נב ע"ב) משינציא תחילת העלין בימי ניסן. והגרע"א שם בגליון הש"ס ציין לרש"י (בברכות לו ע"ב) שפירש מיוציא את הפרי.

והמקדש דוד (ס"ס אות א') ביאר את שתי השיטות, דרש"י בפסחים

סובר דמאחר דגם על העלין יש קדושת שביעית ולכן אסור לקצוץ את העץ תיכף לאחר יציאת העלין, דגם אוכלי בהמה כהעלין אסור להפסיד, אבל רש"י בברכות ס"ל דגם לענין קדושת העלין אזלינן בתר עיקר הפרי, וכל כמה שלא הוציא האילן את הפרי אין על העלין קדושת שביעית.

ועי' במהרי"ט (שו"ת ח"א ספ"ג) שתמה על פירש"י בפסחים דהא שאר אילנות דומיא של האילנות המפורשים הם כגון החרובין משישלשו שהוא שיעור בפירות עצמן. ועוד דהרי רב שימי

ובפירוש המשניות לרמב"ם (שביעית פ"ד מ"ז) כתב: אסור לקצוץ אילנות בשנה השביעית, כשיתחילו לשאת פרי ולהוציא פרח מפני שהוא גזול בני אדם, שהקב"ה נתן פירותיהם לבני אדם, עכ"ל. לפי דבריו אולי שפיר יש לקיים מצות השבת אבידה בפירות אלו, דכשם שיש בהם גזל, כך יש בהם השבת אבידה. אולם אפשר שלאותו אדם המסרב להענות לבקשתו [שאושרה על ידי בית דין], להשתתף בהוצאות הנזיקין, לא חייב בהשבת אבידה.

אך נראה דאם יאמר בעל הפרדס שיש כאן עץ אתרוגים מורכב, ומסרב לגלות את מקומו, אלא א"כ ישמע להוראת בית דין וישלם מה שהטילו, אין עליו שום תרעומת, מאחר ולא חייב לגלות מיהו העץ הבלתי מורכב, כי התורה ציוותה להפקיר את כל הפרדסים כדי שפירותיהם יהיו "לאכלה", וגם העצים המורכבים כשרים לאכילה, והתורה לא ציוותה להפקיר אתרוגים כדי לקיים בהם מצות נטילת ד' מינים. וגם אין צורך לציין מי הוא העץ המורכב, כשם שחייבים

שביעית פרק ד

קצנ

משנת אליעזר

רע"ב

תשחית ליכא אם
שנה יותר לעצים
מלפרות. כמה יהא
בזית שחשוב משאר
אילנות ולא יקצנו

יהא בזית ולא יקצנו. רבע. רבן
שמעון בן גמליאל אומר, הכל
לפי הזית:

טובים ליקח אם הוא
מעלה דקמים, שדמיו
יקרים לעצים יותר
מלאלן. וכמה יהא
בזית. לאו אשביעית

בשאר השנים, משום כל תשחית רבע
הקב זיתים אם האילן מוציא רובע קב
לשנה אסור לקוצצו ובשאר אילן שעורו
בקב, רבן שמעון בן גמליאל אומר,
הכל לפי חשיבותו של הזית:

קאי, אלא שיהא אסור לקצנו משום קוצן אילנות
טובים, דדקמיז (דברים כ) כי ממנו תאכל ואתו
לא תכרת: רבע. הקב, משום דקשיז יותר
משאר אילנות, דאלו דקל מפר לקצנו עד
דטעין קצא:

שדה צופים

אינה עונת המעשרות, דמשהגיעו לעונת
המעשר מותר לקוצצו, דעונת המעשרות
של חרובין אמרינן ריש מעשרות (פ"א מ"ג)
החרובין משינקדו, ומה שהביא מרש"י
ז"ל שיר השירים התאנה חנטה פגיה
הגיע זמן בכורים ליקרב כו', הוא משום
דביכורים בשעת הפרשה אפילו פגים
כדאמרינן בירושלמי, ומדברי רש"י ז"ל
(ב"ק נ"ט א) נראה דחנטה הוא שיעור פחות
עוד יותר מסמדר שכתב על ההיא דלולבי
גפנים האשכולות נראה בחניטת הגפנים
וניכר ועדיין לא פרח להיות הענבים
גמורים ע"ש, היינו דחנטה הוא שיעור
לולבין, ובגמרא אמרינן שם דלולבין הוא
פחות מסמדר ע"ש.

והנה מפה"מ שביעית (פ"ד מ"ז) נראה
להפך, דשיעור עונת המעשרות
הוא שיעור פגין, שכתב שם על הא
דאמרינן מאימתי אוכלין פירות האילן
בשביעית, הפגין משזריחו אוכל בהם
פתו בשדה, ביחלו כונס לתוך ביתו,
וכן כיוצא בהן בשאר שני שבוע חייב
במעשרות, ר"ל ששאר כל מה שיצמח
באילנות שהזריחו פניהם, וזו הוא

מתקיף ובשאר אילנות מי פליגי והתנן
וכל האילנות משיוציאו דיינו סמדר.

ועי' במשנת יוסף (שביעית פ"ד מ' א)
שמתרץ קושיות המהרי"ט והסתירה
ברש"י עפ"י מש"כ הרדב"ז (שמיטה ויובל ה'
יז) "דמשיוציאו" של ב"ש היינו יציאת
העלין, אבל מש"א ב"ה "כל האילנות
משיוציאו" היינו הוצאת פרי דאל"ה במאי
פליג ב"ה על ב"ש לענין שאר האילנות,
ואפש"ל דרש"י בברכות קאי בדעת ב"ה,
ורש"י כאן מפרש דברי ב"ש.

עיין מחנה אפרים (הלכות מוכר דבר שלא בא
לעולם סימן ב).

עיין מקדש דוד (חנטה לקיטה והבאת שליש
סימן ד) וז"ל: עוד אמרינן בשביעית
(פ"ד מ"י) מאימתי אין קוצצין את האילנות
בשביעית כו' בה"א החרובין משישלשלו
והגפנים משיגרעו כו' וכן האילן כיון
שבא לעונת המעשרות מותר לקצצו כו',
ואמרינן עלה בירושלמי (ס) דחרובין
שלשולן זהו חנטן ע"ש, ומוכח דחנטה

שדה צופים

את האילן בשביעית החרובין משישלשלו וכו' ושאר כל האילן משיוציא וכו' ופירש הרמב"ם ז"ל משיוציא משיתחילו בו העלין הירוקי' וכן פירש רש"י ז"ל בפרק מקום שנהגו משיוציאו תחלת העלין בימי ניסן וטעמא משום דלאכלה אמר רחמנא ולא להפסד ואף על פי שרבינו שמשון ז"ל פירש משיוציא פירי הוה ליה יחיד כנגד רבים. ועוד אף לפי דבריו רוב מה שמאכילין לצורך המשי הוא אחר שחנטו הפירות והרי הם מפסידין הפירות בידיים שאפילו יניחו הפרי במקומו הואיל ונוטלין את העלין הפירות מתיבשין ונושרין ואין לומר דכיון דנהני' יותר באות' עלין לצורך המשי לא מיקרי הפסד כדאמרינן בסוף פרק החובל בלאו דלא תשחית דאמר' אם היה מעול' בדמי' מותר לקוצצו דלא מיקרי השחתה וגבי בחלו בני גופני קאמר רב יוסף זיל אייתו לי מקורייהו גופני מייתו דיקלי דיקלי לא מייתו גופני לא דמי דהכא במידי דאכיל' קדושה תליא דכתיב והיתה שבת הארץ לכם לאכלה ואף על פי שמשתכר כפלים הפסד פירות שביעית מיקרי אף על פי שמשתכר במעות ואין להביא ראיה מדהותרה סיכה כדתנן בפרק שביעי לא יסוך יין וחומץ אבל סך הוא את השמן דסיכת אדם כשתיה חשיב כדתנן בפרק רבי עקיבא מנין לסיכה שהיא כשת' בי"ה שנאמר ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו ואיתא נמי בפרק בתרא ביומא אבל שאר הנאות שהם בגופו של אדם אסירי דהא סיכת כלים אסורה כדתנן לקמן בההוא פרקא עור שטבל בשמן של שביעית רבי אליעזר אומר ידלק וחכמים

סברא כשיתבשלו מעט יאכל מהם עראי וכשיגיעו לתכלית בישולם כונס אותם לתוך ביתו, ושאר שני שבוע חייב במעשרות ר"ל כשיזריחו הפגים אז יהיו באין לעונת המעשרות ע"ש, היינו דשיעור עונת המעשרות הוא פגין, והנה לפי זה כשיגיעו לעונת המעשרות מותר לאכול רק בשדה, ולהכניס לביתו צריכים להגיע לתכלית בישולם, וזה שכתב ביחלו כונס לתוך ביתו היינו תכלית בישולם. ולכאורה קשה הא אמרינן במעשרות (פ"א מ"ב) דעונת המעשרות התאנים משיבחילו, אך זה יובן ממה שכתב בפה"מ מעשרות שם, שכתב משיבחילו משיתחילו להתבשל כו', ובוהל הוא בלשון חכמים הפרי המבושל ע"ש, והנה בעונת המעשרות קתני משיבחילו, היינו משיתחילו להתבשל, אבל בשביעית לא קתני משיבחילו, אלא ביחלו כונס לתוך ביתו, והיינו גמר הבישול. אבל בפסקיו לא ס"ל כן, שכתב (בפ"ה משמיטה ה"ז) ומאימתי יהיה מותר לאכול פירות האילן בשדה בשביעית הפגין של תאנים משיוזריחו אוכל בהן פתו בשדה כו', הכניס שליש מותר להכניס לביתו שהרי הגיעו לעונת המעשרות ע"ש, היינו משהגיעו לעונת המעשרות מותר להכניס לביתו, ופגין ע"כ הוא קודם עונת המעשרות. ע"כ.

עיין שו"ת מהרי"ט (חלק א סימן פג) וז"ל: נשאלתי בתותין הללו שמאכילי העלי' שלהן לתולעי המשי אם מותר לעשות כן בשביעית הואיל ומאכל אדם הם ומפסידין אותו בלקיטת העלין הללו ושנינו בסוף פרק ד' מאימתי אין קוצצין

שביעית פרק ד

קצה

שדה צופים

נתבערו פירו' שביעי' מן העולם ונאכלו ופנים חדשות באו לכאן שהמשי גדל מן התולעים ואין לך דבר שנוהג בו קדושת שביעית אלא גוף הפרי עצמו או חילופיו אבל אחר שנתבער וכלה היאך יהיה במה שגדל על ידו קדושת שביעית וגדול' מזו אמרו בתרומות בפ' הזורע ספיחי שביעי' גדוליהן חולין כל שכן אלו שאינן גידולין ועוד צריך לדקדק דמה שמאכילים לתולעים אלו כמאכל בהמ' דמי שהרי מזונותיהם עלינו ומותר לתת להם מזונות בשבת כמ"ש בטור א"ח סי' שכ"ד ובזמ' שמאכילי' העלין לתולעי' עדיין אינו ראוי למאכל אדם אלא למאכל בהמ' וכי היכי דשרי ליתנו לפני בהמ' כך שרי ליתנו בפני התולעי' וצ"ע.

ואין לפקפ' מטעם שכשחותכין עלין הללו גדלים אחרים תחתיהם ואיכא משום זמורה ואותם העלים האחרים אף על פי שאינם ראויים למשי ראויים למאכל בהמ' שמאכילי' אותם לבהמתם ליתא דהואיל וכשגוזז עלין הללו אין כוונתו אלא לצורך עלין אלו שהוא נוטל אף על גב דממילא גדלי אחרני שרי כדאמרינן פ' זה בורר גבי עובדא דר"ש בן לקיש עם רבי שמעון בן יהוצדק ורבי חייא בר זרנוקי וכו' חזו חד דהוה קא מכסח וכו' יכול הוא לומר לעקל בית הבד אני צריך ושם כתבו התוס' מה בכך והרי משביח הוא את הכרם דהכי אמרינן בפרק כלל גדול הזומר וצריך לעצים חייב שתים משום קוצץ ומשום נוטע ותיצרו דעביד ליה בענין דקשה לה והכא ודאי קש' לה דאין לך אדם דמפסיד הפירות בשביל העלין שיגדלו לאחר זמן ואפילו רשב"ל

אומרים יאכל כנגדו ומשנים קדמוניות נהגו היתר ומעולם לא נשמע מי שמחה בידם אלא שבשנה זו ערערו עליהם ת"ח בדבר.

ונראה לי שיש להורות היתר בענין זה מטעם שהאילנות הללו משעת נטיעתן אינם מיוחדים למאכל ולא לעשות פירות אלא נוטעין אותם מתחלה לצורך המשי ולא קרינן ביה לאכל' ולא להפסד הואיל ומתחילתן אינן עומדים לאכילה ואדברא הפסד הוא להם אם היו מניחי' אות' לפירות לפי שהם משתכרין יותר ויותר בגידול המשי מן הפירות ולמה שה' מיוחדים שרי לאסתפקי' בהו דתנן בפרק ח' חשב עליו לעצים הרי הוא כעצים כגון הסיאה והאזוב והקורנית אף על גב דמאכל אדם הוא כדתנן במעשרות פרק שלישי הסיא' והאזוב והקורנית שבחצר אם היו נשמרין חייבים ותנן כלל גדול אמרו במעשרו' כל שהוא אוכל ונשמ' אלמא מאכל הוא ומחשבה מועלת להפקיעם מידי שביעית כל שכן הכא דמתחילה אין נוטעין אותה אלא לכך ועוד מדתנן בשביעית ניתנה להדליק הנר ותניא בספרי תהי' אף להדלקת הנר וקשה לי דהא בסוף פרק רבי ישמעאל מפק' מתהיה בהוויתו תהא שאחרון אחרון נתפס בשביעי' ונראה דהכא הכי דר' תהיה כל תבואת' לאכול לשון עתיד כלומר כל המיוחד לאכילה ושמן מיוחד הוא להדליק כשם שמיוחד לאכילה וזו היא אכילתו וכן הכא כיון דמתחל' לכך נעש' לא מיקרי הפסד דפירות שביעי' ואף על פי שאח"כ מוכרין המשי ועושין ממנו סחור' אין לחוש בזה שהרי כבר

שדה צופים

לשם פירש' כן משיוציאו את הפרי ואף הרמב"ם ז"ל בחבורו חזר בו נמצא לפי זה דקודם יציאת הפרי ודאי מותר לקצץ את העלין ואף אחר יציאת הפרי מותר לקרסם בעלין ואף על פי שעל ידי כן הפירות מתבישות ונושרות כדאמר' בחולין דאלמלא עליא לא מתקיימו איתכליא אין בזה משום לאכלה ולא להפסד הואיל וגרמא הוא ואינם מפסידן ביד כדמוכח בירושלמי בפ"א הדין קינסתא דירקא מסקין לה לאגר' והיא יבש' מגרמ' כלומר שמאכל אדם הוא ואי אפשר להאכילה לבהמה אבל לאחר שיבש' ולא חזיא לאדם שרי ותו איתא בפרק תשיעי הפיגם והירבוזין וכו' ולא נמצא מאבד אוכלי בהמ' ומשני מאליהן הן אבודין ואותה ששנינו הדילועין שקיימן לזרע והוקשו לפני ר"ה ונפסלו מאוכל אדם מותר לקיימן בשביעית ואם לאו אסור לקיימן בשביעי' שפי' הרמב"ם ז"ל דהואיל והם מאכל אדם אסור להפסידו להשהותם לזריע' דלאכלה אמר רחמנא ליתא מתוך הירושלמי שהבאתי וכבר חזר בו בחבורו וכתב הטעם דאסור לקיימן משום ספיחים וכן עיקר אף על פי שדרך לפשח הענבים כמות שהם ובהם העלין והפרי יכול הוא לומר לפועל נכרי הבא לי עלין ואם הוא מביא לו הענפים כמו' שהן שלא לטרוח מותר דקבלנות הוא דומ' לקבלן נכרי שעושה מלאכתו בשבת לעצמו הוא ומותר.

והריני חוזר על עיקר משנתינו ששנינו מאימתי אין קוצצין את האילן בשביעית ומפרשין טעמא בפרק מקום שנהגו משום דהוי הפסד ולאכלה אמר

לא פליג עלייהו אלא מטעם דהלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות אבל במילתא דמוכח שאין כוונתו אלא לצורך מה שקוצץ ולא חייש אמאי דגדלי אחר כך דודאי שרי דתנן בפרק רביעי המזנב בגפנים והקוצץ קנים רבי יוסי הגלילי אומר ירחיק טפח רבי עקיבא אומר קוצץ כדרכו אלמא כל שאינו מתכוין לכך אף על פי שגורם זימור שרי.

והוי יודע שאותה ששנינו מאימתי אין קוצצ' את האילן בשביעית אינה מתפרש' כלל אלא כדברי רבינו שמשון ז"ל דהיינו כל האילן משיוציא הפרי ומה שפירש רש"י ז"ל בפרק מקום שנהגו משיוציא העלין בימי ניסן וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ" המשנה ליתא דשאר אילנות דומיא דאותם המפורשים הם החורבין משיששלשו והגפנים משיגרעו והזתים משינצו דהיינו בפירות עצמן ואמרינן בירושלמי חורבין שלשולן הוא חוטין כלומר היינו חנטה דשאר אילנות אלמא אזלינן בהו בתר חנטת הפירי ותו דבפרק כיצד מברכין בעי לאוקומי תלמודא הא דרב נחמן דאמר הני מתחלי דערלה אסיר דהוה ליה ככופרא לרבי יוסי דאמר הסמדר אסור מפני שהוא פרי ואתקיף רב שימי ובשאר אלני מיד מי פליגי רבנן עליה והתנן מאימתי אין קוצצין את האילן בשביעי' וכו' ושאר כל האילן משיוציא משמע דבשאר אילנות לא פליגו רבנן על' דר' יוסי ומשיוציאו מיקרי פרי דומיא דסמדר לרבי יוסי ועלין פשיטא דליכא מאן דאמר שהוא פרי ואם ביציאת עלין איירי מתניתין לא מייתי מינה תלמודא מידי ורש"י ז"ל כשהגיע

שדה צופים

לאכיל' ומכל מקום אין אנו צריכין לזה שאפי' שהיו ראויים לאכיל' כבר הוכחנו שהואיל ואינו מיוחד אלא לזה מתחילה ולא לפירות מותר ומנהגן של ישראל תור' הוא הואיל ומימות אבותינו הגדולים נוחי נפש לא נשמע מי שמחה בדבר וזקני העיר הזאת העידו לו על אבא מארי ז"ל ששאלוהו על הדבר והתיר וממילא ממה שלא מחה בידם כמו שהיה מוח' בידם על כמה עניני שביעית ודאי שלא חשש בזה כאות' שאמרו בהקומץ בתלמידו של רבי עקיבא שהי' קושר תפילין בלשונות של ארגמן ולא אמרו לו דבר איפשר אותו צדיק ראה תלמידו ולא מיח' בו וכהא דאמר' בהניזקין ההוא אפוטרופא דהוה בשיבבות' דריב"ל דהוי קמזבין ארעא וזבן תורי ולא אמר ליה ולא מידי סבר לה כרבי יוסי דתניא מימי לא קריתי לשורי שורי וכו' כלומר ממה שראינו שלא אמר ולא מידי למדנו שהוא מותר וסבר לה כרבי יוסי ותו בפרק קמא דע"ז בעי מיניה רשב"ל מרבי חנינא עטלוז' של עזה מהו אמר ליה לא הלכת לצור מימין וראית ישראל ונכרי ששפתו שתי קדרו' על פי כיר' אחד ולא חשו להם חכמים משום בשר נבל' וכו' אלמא מיימי מדלא מיחו בהם חכמים אבל קשה מהא דפרק אלו מגלחין דמפנין כלי פשתן במועד בעי לאיתויי בר הדיא ראי' דשרי דלדיד' חזי ליה ימה דטבר' דמפקי לה משכלי דמאני דכיתנ' בחולא דמועדא ומתקיף לה אביי מאן לימא לן דברצון חכמים עבדי דילמא שלא ברצון חכמים עבדי ויש לומר שאני התם דמילתא דרבנן היא ומאחר שלא שמעו להם בראשונה

רחמנא וכו' דקשיא לו דאמרין בירושלמי לעיל בהך פירקא רבי יוסי בר חנינא בעי פגין מהו לעשות מהם מלוגמא מאח' שהוא אוכל בהם פתו בשדה אסור או מאחר שאינו מכניסה לתוך הבית יהא מותר ומדבעי' לן בפגין משביחלו הו"ל אוכל עראי שהרי הוא אוכל בהם פתו בשדה אלמא קודם שביחלו פשיטא ליה שמותר לעשות מהם מלוגמא אף על פי שהוא מפסידן מאכילה ומסיק דהכל מודין בשביעית שאינם אוכל כלומר ושרי לעשותם מלוגמא אלמא כל שאינו עכשיו ראוי לאכילה לא קרינן ביה לאכיל' ולא להפסד דקרא לא מיירי אלא כשהוא ראוי לאכיל' והא דאין אוכלין פגין קודם שביחלו דרשי' בספרי תאכלו את תבואתה אינה נאכלת עד שתעשה תבוא' אבל לצורך אחר כל שעדיין אינם ראויים לאכיל' מותר. ויש לתרץ דדוקא ליהנות בהם בדברים שדרכו ליהנות מותר דדרשי' בפ' מקום שנהגו והיתה שבת הארץ לכם לכל צרכיכם ולא הפסד היא הואיל ועכשיו אינו ראוי אלא לנו כשהוא ראוי לאכיל' אין עושין ממנו שאר צרכים דאז הוי הפסד אבל כשאנו ראוי לאכיל' לא הוי הפסד הילכך לקוץ את האילן שאין דרך הנאתן בכך ולא מתהני כלל ממה שמוציא האילן בשביעית ולא מתכוין אלא לעצים בהא ודאי דאסור כל היכא דחניט הפרי.

והשתא בנ"ד הואיל ועדיין לא נראו הפירות לאכיל' מותר לעשות מהם דברים שהם ראויים להם כגון לאכילת תולעים אלו ולא קרינן לאכיל' ולא להפסד הואיל ועדיין אינם ראויים

שדה צופים

אסו' מפני שהו' פרי ופליגי רבנן עליה מתקיף לה רב שימי מנהרדעא ומי פליגי רבנן עליה דר"י בשאר אילנות והא תניא מאימתי אין קוצצין את האילנות כו' עד מאן שמעת ל' דאמר בוסר אין סמדר לא רבנן וקתני שאר אילנות משויציאו אלא ר' אילעאי בדנוסחני קץ ופ' רש"י תמרים של דקל זכר ואינן מתבשלים בו עולמית וגודרין אותן בניסן והן מתבשלות מאליהן בכלי כפות תמרים ולעולם הן קטנות וכו'. עיי"ש עוד.

ועיין שו"ת צמח צדק (לובאוויטש, אורח חיים סימן כו).

עיין שו"ת שואל ומשיב (מהדורה רביעאה חלק א סימן כח) בענין קציצת אילן בשביל צורך מקומו, וז"ל: נשאלתי באחד שיש לו גן נטע אילנות עושים פרי למינהו ורוצה לקצצם בשביל שרוצה לבנות במקומו הנה הדבר מבואר בט"ז יו"ד סי' קט"ז ס"ק וא"ו דמותר והביא ראה ממ"ש הרא"ש פרק הגוזל דאם היה צריך למקומו שרי וה"ה בזה שרוצה לבנות במקומו. וכו'.

ובתו"ד כותב: יהיה איך שיהיה הדבר מבואר בכל המקומות דכל שאינו דרך השחתה מותר. והנה מריש הוה קשיא לי דטעמא דהוא בשביעית כדאמרו בשביעית פ"ד מ"ד מאימתי אין קוצצין אילן בשביעית ב"ש אומרים כל האילנות משויציאין וב"ה אומרים החרובין משוישרו ודוקא בשביעית אבל בסתם שנה שרי והא עובר על כל תשחית ולהרמב"ם לוקה. ולכאור' רציתי לומר

לא חזרו ומיחו כאותה ששינינו במנחות פרק רבי ישמעאל אנשי יריחו היו קוצרין ברצון חכמים וגודשין שלא ברצון חכמים ולא מיחו בידם חכמים והכי תנן בסוף פרק מקום שנהגו על שלשה מיחו בידם ועל שלשה לא מיחו בידן אף על גב דאסירי אבל היכא דאיכא אסורא דאורייתא ודאי היו צריכים למחותו אי נמי שאני התם דנשים הוו אותן שהיו מכבסות דסתם כיבוס על ידי נשים הוא ולא היו שומעות לדברי חכמים ובנשים אפילו באיסורא דאורייתא אמר' הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין כדאשכחן בפרק יום הכפורים גבי תוספת עינוי וכמ"ש התוספות שם אבל הכא דאיסורא דאורייתא הוא ואנשים הוו אם איתא דאיכא איסורא היה להם לחכמים למחות וכבר הסכמנו ההלכה אל המעשה שלא יהיה בדבר ספק. ע"כ.

עיין שו"ת פנים מאירות (חלק א סימן סה) שכותב בתו"ד: ויש לי להבי' ראי' ברורה דאותן פירות שאינם מתבשלים על האילן אף כשמניחין אותן בתבן מתבשלי' לא חשיבי כלל פרי דהא אמרינן בפ' מקום שנהגו רבי אילעא קץ כפניית' דשביעית היכי עביד הכי לאכל' אמר רחמנא ולא להפסד וכי תימא הני מילי היכא דנחית לפרי אבל היכא דלא נחית לפרי לא והא אמר רב נחמן א' רבה בר אבוא הני מתחלי דערלה אסירי הואיל ונעשו שומר לפרי ושומר לפרי אימת הוי בכופרי וקא קרי לה פרי ומשני רב נחמן דאמר כר' יוסי דתניא ר"י אומר סמדר

שביעית פרק ד

קצט

שדה צופים

הרמב"ם דזה גופא הטעם דלאכלה אמר רחמנא ולא להפסד והיינו דהתורה רצתה שיהנו כל בני אדם מפירות שביעית אבל לא שיפסידו הפירות וא"כ הרי בזה מפסי' וז"ב.

איברא דאכתי קשה דהא נ"מ אם האילן מעולה בדמים דשוב יהיה מותר משום בל תשחית ואסור משום לאכלה ולא להפס' ולמה פירש הרמב"ם בשביל זה דגזול הרבים ובאמת שהרמב"ם בעצמו פירש שם דמה שאמר כל האילן כיון שבא לעונת מעשרות מותר לקוץ דמירי כשלוקח בעד האילן יותר וא"כ שוב לק"מ.

אמנם נראה דבזה כיון שמרויח ע"י הקציצה שוב אסור בשביל לאכלה ולא לסחורה ואסור להרוויח בפירות שביעית וא"כ ממנ"פ אסור וע"כ דכאן לא מירי באופן דמרויח ושוב אסור משום בל תשחית אבל בשכבר הגיע לעונת המעשרות דהפירי שכבר גדל הגיעו כבר לעונת המעשרות וא"כ אינו מרויח ע"י קציצת הפירות דהפירות כבר נגמרו ולא שייך לאכלה ולא לסחורה וגם אינו מפסיד ולכך שרי וז"ב מאד משא"כ כשלא הגיעו לעונת המעשרות דלא נגמרו עדן וא"כ כשקוצץ האילן ומפסי' הפירות ע"י שלוקח בעד האילן יותר הוה לסחורה ואסור ודברי הרמב"ם מדוקדקים מאד.

אחר שאמרתי כל זאת מצאתי בתוס' ברכות דף ל"ו ע"ב ד"ה אין שהקשו ג"כ דאסור משום בל תשחית וכתבו דמירי במעולה בדמים ומיהו משום איסורא דשביעית איכא משום

דכיון דכל הטעם הוא משום דמשחית הפירות וכאן שבשביעית בלא"ה הפירות הם הפקר ואין מגיע לו נזק כ"כ וא"כ לא שייך בל תשחית ואף דמשחית הפירות שהיו יכולים לגדל אח"כ אפשר דלא שייך בל תשחית רק דבר שהוא כעת השחתה ולכך נקט שביעית לרבותא דאף דמצד בל תשחית ל"ש בזה מ"מ אסור משום פירי שביעית דלאכלה אמר רחמנא ולא להפסד וכדאמרו בפסחים דף נ"ב.

אך נראה דאכתי שייך משום בל תשחית דהא כיון דהתורה אפקרה בשביעית לכל אדם א"כ הרי מזיק לאחרים והרי גם כשמזיק לאחרים שייך בל תשחית כמ"ש הרמב"ם בהדיא ומכ"ש כשמזיק ע"י השחתה דודאי אסור להשחית וכדאמרו בב"ב הנ"ל בהדיא. ומה מאד שמחתי בראותי דברי הרמב"ם בפירושו למשניות שם שכתב דלכך אסור לקצוץ אילנות מפני שגזול בני אדם שהקב"ה נתן פירותיהם לכל אדם והתוי"ט תמה דאיך עזב הרמב"ם טעם הש"ס דלאכל' ולא להפסד ונתן טעם אחר ואמר דלאכלה ולא להפס' הוא מפני שגזול רבים והוא תימה דמנ"ל לומר כך דלמא גזה"כ ה' שמצות שביעית שלא להפס' פירותיה ע"ש שהניח בקושיא.

ולפמ"ש הדברים יש להם יסוד דק"ל לרבינו למה אמרו טעם זה ולא אמרו משום בל תשחית וא"ל דלא שייך בל תשחית כיון דהפירות הם הפקר דזה אינו דהא אדרבא שוב גזול רבים ובודאי אסור להשחית דהשתא משום היזק אחד אסור להשחית מכ"ש אם ע"י הקציצה בא היזק רבים דודאי אסור וע"כ פירש

שדה צופים

לאכל' ולא לסחור' דהוא לוקט ע"מ לאכול רק שממילא מרוויח אבל כל שלא הגיע לעונת המעשרות שייך לאכל' ולא לסחור' ולא להפסד ודברי הרמב"ם ותוס' נכונים מכל צד ודו"ק. ע"כ.

עיין שו"ת בית יצחק (יורה דעה ח"א סימן קמב) ע"ד השאלה בא' שיש לו בית עם פלאטץ ובו נטועי' אילנות שעושי' פירות ונחוץ לו למחית ביתו ולפרנסתו מקום שמחזיקי' כפור שקורין לאדאוניע ואין לו מקום אחר רק מקום שנטועים האילנות. ורוצה לעקור האילנות עם גושיהן ליטע אותם במק"א או ע"י עצמו או ע"י נכרי שימכור לו האילנות אם יש לו היתר ע"ז.

ובריש דבריו כותב: הנה ברא"ש ב"ק סוף פ' החובל כ' דמותר לקוץ אילן בצריך למקומו ופוסק כן הט"ז סי' קט"ז דמותר לקוץ אילנות כדי לבנות בית דירה אך שצ"ע בדעת הרמב"ם שכ' פ"ו מה' מלכים אין קוצצים אילני מאכל וכו' וכל הקוצץ לוקה וכו' כל הקוצץ אילן מאכל דרך השחתה לוקה אבל קוצצין אותו אם ה' מזיק אילנות אחרות או מפני שמזיק בשדה אחרי' או מפני שדמיו יקר' לא אסרה תורה אלא דרך השחתה. ומדלא חשיב וכן צריך למקומו. משמע קצת דלא ס"ל צריך למקומו מותר. דמהסבר' י"ל דבשלמא אם ה' האילן מעולה בדמיו ל"ה השחתה אך בצריך למקומו הוא באמת משחית האילן ואסור. אך י"ל דהרמב"ם חשיב הני ג' לפי שכל אלו מבוארי' בגמ' כמ"ש הכ"מ שם. משא"כ צריך למקומו אין מבואר בגמ'

לאכלה ולא לסחורה ולא להפס' ודבריהם לכאורה תמוה דבפסחים אמרו משום לא להפס' ולמה נקטו לא לסחורה ולפמ"ש דבריהם מדוקדקים דהם פירשו דמה דאמרו ולא להפסד היינו שמפסיד הפירות רק דמפסיד הפירות ל"ש כ"כ כיון דהא לוקח יותר בעד האילן והשתא משום בל תשחית התיירו מכ"ש משום לאכלה ולא לסחורה ולא להפס' וע"ז כתב דממנ"פ אסור או דמרוויח בפירות שביעית או דמפסיד הפירות של רבים ושייך בל תשחית ודו"ק.

שוב ראיתי בשו"ת בית יעקב סי' ק"מ שרצה לחדש דהטור לא ס"ל כרא"ש רק דר"י לא ס"ל כלל דאסור לקוץ אילן ודבריו תמוהים דמלבד דבפסקי הרא"ש שחברם הטור פרק החובל הביא כל הדינים אף גם דבח"מ בטור סי' שפ"ב מקצר הדין בקצרה דאסור לקוץ האילן וכבר כתב בהגהות בעל עבודת הגרשוני על הט"ז שם שתמה על הטור שלא הביא הדין שנעלם ממנו דבטור חו"מ הנ"ל מוזכר הדין קצת ועכ"פ מבואר דלא כהבית יעקב וגם בשו"ת שבות יעקב ח"א סי' קנ"ט דוח' דברי הבית יעקב אבל גם הוא לא נזכר מהטור הנ"ל ודו"ק גם מה שתמ' שם על התוס' דלמ' לא תירצו דמיירי בצריך למקומו וכמ"ש הרא"ש באמת שזה דחוק דכל פירות שביעית מיירי כשצריך למקומו לבנות.

שוב ראיתי בתוס' ר"ה דף כ"ב ד"ה אלו שכתבו דכל היכא שלוקט ע"מ לאכול לא חשיב סחור' אלא א"כ לוקח בזול ע"מ למכור ביוקר ולפ"ז כל שכבר הגיע לעונת המעשרות לא שייך

שדה צומים

כדאיאת במ"ק דף ה' וכמה דוכתא וא"כ אמאי קתני מאימתי אין קוצצין אילנות בשביעית בש"א כל אילן משיוציא וכו' וכל אילן כיון שבא לעונת המעשר מותר לקצוץ ולצורך מקומו הוי תיקון קרקע ואסור וע"כ מיירי מתניתין לצורך עצים. ובהכי מיושב דלא תירצו תוס' דמיירי שהאילן מפסיד לשאר אילנות דזה ודאי אסור לקצוץ בשביעית אף קודם שיוציא ואף לאחר שבא לעונת המעשר כמו שאמרו במ"ק דף ג' מנין שאין מקרסמין ואין מזרדין ואין מפסגין באילן שנאמר שדך לא. וזה דלא כמ"ש הבית יעקב דזה ודאי מותר בשביעית כיון דכתיב לאכלה ולא להפסיד. וזה ליתא דתקוני אילנות ודאי אסור מיהו שמא צורך לבנין ל"ה תיקון קרקע שאסור בשביעית ודוק. סוף דבר אין לתשו' בית יעקב ראי' לאסור. ולעומת זה לא מצאתי ראי' ברורה להתיר. ובתשו' השיב משה חיו"ד סי' ל"ז כ' ראי' להתיר דהסמ"ג כלל איסור קציצה ממחומר ואיסור בל תשחית מתלוש ביחד. וכיון דמבואר דמותר לשבר להטיל אימה ומבואר בשבת קכ"ט דמותר לשבר כלי להחם ה"ה דמותר לקצוץ אילן לצורך דבשבת ודאי לא מיירי ביש ספק סכנה דזה ודאי פשיטא. ומוכח דגם אם משחית האילן לגמרי מותר.

וגם זה אין ראי' דלדעתי ודאי אסור מן התורה לקצוץ אילן להחם ואין ראי' משבת קכ"ט דבכלים ליכא בל תשחית רק מדרבנן ובל תשחית דגופא עדיף משא"כ לקצוץ ממחומר אילן הנושא פירות להחם בדליכא סכנת נפשות רק עונג הגוף ודאי אסור וכן להטיל אימה

ואין דרכו של הר"מ להביא דין שאין לו מוצא מקום.

ועיין בפ' המשנה פ"ד דשביעית משנה י' שכ' אבל אם לא יהי' לעצים מחיר גדול עד שיאמרו יותר יש לו תועלת בכריתתו מלהניחו אסור לכרות אותו. א"כ י"ל בצריך למקומו לצורך בית דירה וניכר שיש לו תועלת בכריתתו מלהניחו ויש לו תועלת גדול גם הר"מ ס"ל דמותר. אך בתשו' בשמ"י ראש סי' של"ד כ' ואפשר דצריך למקומו לא מקרי דרך השחתה. הנראה דלא פסיקא ל' אבל מי יודע אם גושפנקא דהרא"ש חתום עלי' דהרי בהרא"ש בפסקיו מבואר דבצריך למקומו מותר בפשיטות. אך י"ל דהרא"ש בפסקיו מיירי בצריך למקומו לבנות בית דירה וזה צורך גדול ותועלת גדול ע"כ כ' בפשיטות דמותר ובבשמ"י ראש דמיירי שם באילן מאכל שעומד אצל ביתו והוא רוצה יותר במקום פנוי דל"ה מקום האילן מעולה בדמים דלא יבנה ע"ז ע"כ לא פסיק' ל' ולא התיר רק ע"י נכרי. שוב מצאתי בחוות יאיר סי' קצ"ה שחילק כן מדעת' דנפשי' שוב מצאתי בעיקרי הד"ט סי' י"ד שהביא בשם ספר חיים שאל שהקש' מהרא"ש על בשמ"י ראש ולפמ"ש מיושב. ע"כ.

שוב כותב: ומה שהביא ראי' מתוס' ברכות ל"ו אהא דקתני אין קוצצין אילנות בשביעית שהקשו בלא"ה אסור משום לא תשחית ולא תירצו דמיירי בצריך למקומו נ"ל דלא מצי לתרץ כן דבצריך למקומו ודאי אסור בשביעית דהוי תיקון קרקע וכל תיקון קרקע אסור

שדה צופים

החרובין משישלשלו, והגפנים משיגרעו, הזתים משינצו.

צ"ל דשלשול החרובין הוא מאוחר לערך גרוע הגפנים, וכה"ג הם הגפנים מהזתים, שעל סדר זה הקדים החרובים להם

והא לאו דווקא, אלא אף על פי שאין הפירות עליו כשראוי להוציא רובע, אסור. ואפש' דלאשמועינן דכשארין בו רובע אף אם הם עליו מותר לקוצצו, קתני בלשון זה. (הון עשיר).

כתב הרמב"ם (פ"ה מהלכות שמיטה הי"ח), ומאימתי אין קוצצין האילן בשביעית, החרובין משישלשלו, והגפנים משיגרעו, והזתים משינצו, ושאר כל האילנות משיוציאו בוסר, ואין קוצצין את הכפניות בשביעית מפני שהוא הפסד פרי, ואם אין דרכן להעשות תמרים אלא שיציץ מותר לקוץ אותן כפניות.

וכתב הרדב"ז: ושאר כל האילנות משיוציאו בוסר וכו'. איכא למידק דמשמע דבשאר אילנות מודים ב"ה לב"ש משיוציאו ופי' ז"ל משיתחילו בו העלין הירוקים והכא כתב משיוציאו בוסר וי"ל דבשאר אילנות נמי פליגי ב"ה דאי לאו הכי למה אמרו ושאר כל האילנות משיוציאו אלא ודאי פליגי ויוציאו דסיפא לא הוי כיוציאו דרישא דב"ש אלא כי הנך החרובין משישלשלו שהענפים נמשכין וגדלים והגפנים משיגרעו משיעשו הגרעינים והזתים משינצו שיראו בהם הנצנים ושאר האילנות משיוציאו הפרי והוא בוסר וליכא לפרושי דמשיוציאו

ודאי אסור ודרכו של הסמ"ג לכלול כל דינים השייכים להדדי ולכן כ' בכלל המצוה מה ששייך זה אבל אין לדמות וללמוד מאיסור דרבנן לאיסור תורה והר"מ לא התיר רק בג' אנפין שהעצים לבנין מעולין לדמים או שמזיק לאילנות או שמזיק לחבירו ובשביל חימום ואינו מעולה בדמים לא התיר הר"מ. וגם הסמ"ג לא התיר אך בתורת חיים בב"ק כ' דלצורך אפי' עץ מאכל שרי ורב דאמר דיקלא דטעון קבא אסור למקצי' מיירי שקוצץ לעצים ויכול להקדים אילן סרק או שיכול לקנות עצים דעלמא. ומשמע דאם אין לו עצים דעלמא מותר לקצות לצרכי'. אך זה לפירוש הת"ח דקרא קאי לצרכו ולבנות מצור לא חילקה התורה בין אילן סרק למאכל. אך לפירוש המפורשים והרמב"ן דקרא קאי לצורך מצור ואמרה תורה להקדים אילן סרק למאכל וזה צורך גדול אין ללמוד מקרא דלצורך תשמיש כגון חימום מותר להכרית והא דילפינן דמעולה בדמים מותר היא דמדהתירה התורה במעולה בדמים להקדים אילן מאכל לפני אילן סרק לצורך מצור כמו שפי' הש"מ מוכח דה"ה בכל דוכתא מעולה בדמים ל"ה השחתה. באופן דלדעתי אין להתיר לצורך חימום אף אם אין לו עצים אך בחולה אף שאין בו סכנה י"ל סברת הגמ' בל תשחית דגופא עדיף אף לדאורייתא ועיין בב"ק ק"א דאסור להסיק בעצי שביעית דל"ה הנאתו בשעת ביעורו וה"ה בעץ עושה פירות הוי השחתה אך בל תשחית דגופא עדיף. ועדיין צ"ע. ע"כ.

שביעית פרק ד

ה

שדה צופים

כונת הרא"ש (זה) והגר"א הקשה ע"ז דהא בשביעית גופא אין אוכלים עד שיגיע לזמנים מאוחרים יותר כנ"ל הט"ז ורק לענין קציצה אסור מזמנים אלו ולכן פסק הגר"א דעד שיגיע לעוה"מ אין מברכין עליו בפה"ע ועי' בדמש"א שהקשה על הגר"א דהא הגר"א תלה בזמני האכילה בשביעית וא"כ אין הזמן עוה"מ אלא הבוסר משיביא מים וזיתים משיכניסו רביעית לסאה ותאנים משיזריחו.

ונראה פשוט דדעת הגר"א דלפני עוה"מ כיון שאין חייב במעשר אלמא לאו פרי נינהו כלל והא דמותר בתאנים זיתים וענבים להקדים לאכול מעט בשדה דשם אין תלוי בפרי דגם במאכל בהמה ומין הצובעים נהוג קדו"ש אלא שאסור להפסיד וילפא מקרא ביר' דבשדה כיון שדרך לטעום מעט מזה אין זה הפסד אבל עדיין אין זה פרי שהרי פטור ממעשר ומה שהקשה מאכילת פ"ש היא לשיטתן שלמדו מקציצת האילן הקשה אדרבה דהא חזינן דלענין אכילה יש שיעור מאוחר אבל באמת גם מאכילה א"א ללמוד לענין ברכה והא דעכ"פ מברכין ע"ז בפה"א היינו משום דלא גרע מעלין ותמרות של צלף ולענין ברכה כל דבר שנהנה ממנו חייב בברכה וכיון שיוצא מהאדמה שייך לברך ע"ז בפה"א אבל פרי העץ אינו.

וליישב ד' התוס' י"ל דס"ל דכיון דחזינן שזה הזמן שאסור לקצוץ אלמא דאז חל קדו"ש על הפירות דהא מעיקרא מותר לקצוץ אלמא דמעיקרא אין עדיין קדו"ש על הפירות אלא דאסור להקדים לאכול כיון שדרך בנ"א לגדלן יותר הו"ל

דב"ש היינו בוסר דא"כ הו"ב"ה לחומרא כנ"ל ליישב דברי רבינו.

ובספר יצחק ירנן הביא דברי הרדב"ז וכתב: וע"פ דבריו אלו והם נכונים אין מקום למה שהכריח מהרי"מ ט"ז"ל בתשובה ח"א סי' פ"ג במ"ש ר"ש במתני' דשביעית כב"ש דאמר משויציאו דהיינו פרי, חדא דלא דמי לחרובין וגפנים וכו' דהתם הוי חנטת הפרי, וחדא מההיא דפ' כיצד מברכין דף ל"ו ובפ' מקום שנהגו דקאמר ובשאר אילנות מי פליגי רבנן עליה והתנן מאימתי וכו' ושאר כל האילן משויציאו משמע דבשאר אילנות לא פליגי רבנן עליה דר' יוסי ומשויציאו נקרא פרי דומיא דסמדר ועלין פשיטא דלכו"ע אינו פרי ואם ביציאת עלין איירי מתני' לא מייתי הש"ס מינה מידי אלו דבריו ז"ל, דהרי כתב הרב דשאני ב"ש מב"ה דמשויציאו דב"ש הוא עלין ודב"ה הוא פרי וכיון דב"ה הוא פרי הרי דומה לחרובין וזיתים וגם שפיר מייתי הש"ס מינה דהיינו מב"ה גם מה שהביא דברי רש"י דפ' מקום שנהגו דהוי היפך מ"ש בברכות אפשר ליישב דמ"ש בברכות הוא על דברי ב"ה ומ"ש בפסחים הוא על דברי ב"ש אלא דהמדפיסים טעו בברכות וקבעו דבריו בב"ש ודוק.

התוס' והרא"ש והרשב"א למדו מזה לענין ברכה שבשיעורים אלו מברכין עליהן בפה"ע וכן נפסק באו"ח סי' ר"ב ס"ה (ומשכ"ח הב"י דהרא"ש מחלק בין ענבים וזיתים כבר תמה עליו הגר"א שם וכו' שאין

שדה צופים

והגפנים משיגרעו.

עיין שו"ת דובב מישרים (חלק ב סימן יא) שנשאל בזמן שאי אפשר להשיג רק צימוקים קטנים מהענבים שאין בהם גרעינים אם מותר לברך עליהם בורא פרי הגפן.

ובתו"ד כותב: והנה הבאת משו"ת שדה יצחק ס' ג' שהביא ראיה דענבים שאין להם גרעין אינם בכלל ענבים, מהא דאיתא בשביעית פ"ד מאימתי אין קוצצין בשביעית הגפנים משיגרעו, ופירש הרמב"ם [בפיהמ"ש שם] דמשיגרעו היינו משיעשו גרעינים, ואם נמצא ענבים שאין להם גרעינים הו"ל למשנה לפרש אימתי הזמן של הענבים האלו.

והנה מלבד שכל המפרשים לא פירשו כפירוש הרמב"ם רק פירשו [עי' ר"ש שם] משיגרעו משיגדלו הענבים ונעשו כפול הלבן ונקרא גרוע, אלא גם לפירוש הרמב"ם ע"כ כונת המשנה היא משיעשו גרעינים שנתמלא שיעור של מידת גדלם דאז הם גדולים כפול הלבן, דכן מבואר בש"ס פסחים דף נ"ג [ע"א] הוא בוסר הוא גרוע הוא פול הלבן, וכן מבואר בש"ס ברכות דף ל"ו [ע"ב], וא"כ גם לפירוש הרמב"ם י"ל דאין הדבר תלוי בגרעינים שאז יהיה דוקא בכלל פרי, רק הוא סימן דמשיעשו גרעינים אז הם גדולים כפול הלבן, וא"כ ממילא גם בענבים שאין להם גרעינים אם הם גדולים כמו אלו הענבים שיש להם גרעינים אסור לקוצצם, ולא הוצרכה המשנה לפרש אימתי הזמן של הענבים שאין

פסידא וס"ל דמזמן שיש קדו"ש על הפירות מקרי פרי והא דפטור ממעשר טעמא אחרינא הוא דילפי' בירו' ריש מעשרות תבואת זרעך דבר שנזרע ומצמיח יצא פחות משליש שאין נזרע ומצמיח אלמא דגילתה תורה לענין מעשר דבעי נזרע ומצמיח ואף על גב דהוי פרי פטור ממעשר אבל לענין ברכה כיון דנקרא פרי שייך לברך ע"ז בפה"ע. (ביאור ההלכה).

עיין בספר ידיו של משה על הרמב"ם הלכות שמיטה ויובל (פרק ה הלכה יח) וז"ל: ומאימתי אין קוצצין וכו'. ויש להקשות דהא אמרי בברכות דף ל"ו ע"ב ואמר רב אסי הוא בוסר גרוע וכו' סמדר לא וכו' עיין שם משמע בהדיא דבשאר אילנות הוי שיעור משיוציאו קודם בוסר בעודו סמדר ואיך כתב כאן הרמב"ם משיוציאו בוסר. ואפשר לישב דבוסר סתם הוי ודאי כפול הלבן אבל משיוציאו בוסר משמע משיתחילו להוציא הבוסר דעדיין אינן בוסר אלא התחילו להוציא הבוסר דהיינו הסמדר ועיין תוס' יום טוב במס' מעשר שני משנה ה' ד"ה וכיון שניתן וכו' כתב בתוך לשונו והשתא אם זה שיראה החרצן וכו' הוא הבוסר שהגיע וכו' עיין שם. ויש להקשות שהרי אמרינן הוא הבוסר הוא גרוע הוא פול הלבן ומסיים מתני' וכל האילן כיון שבא לעונת המעשרות מותר לקוצצו וכו' ופסקו הרמב"ם כאן הט"ז אלמא דפול הלבן לא בא עדיין לעונת המעשרות ואיך כתב שהוא שיעור הבוסר וכו' ודוק.

שדה צופים

בשביעית קודם שיהיה בהן פרי, אבל משיתחיל לעשות פרי לא יקוץ אותו שהרי מפסיד האוכל ונאמר לכם לאכלה ולא להפסיד, ואם הוציא פירות והגיעו לעונת המעשרות מותר לקוץ אותו שהרי הוציא פירותיו ובטל דין שביעית ממנו.

וכתב הר"י קורקוס: גם שם מאמתי אין קוצצין את האילן בשביעית בש"א כל האילנות משיוציא וב"ה אומרים כל החרובין משישלשלו והגפנים משיגרעו והזיתים משינצו ושאר כל האילן משיוציא וכל אילן כיון שבא לעונת המעשרות מותר לקוצצו ע"כ ופרק מקום שנהגו (נב ב) ר' אלעא קץ כפנייתא דשביעית פ' דקל שהיו בו כפניות והקשו היכי עביד הכי והא כתיב לאכלה ולא להפסד וגם הקשו ממשנה שכתבתי דקתני ושאר כל האילנות משיוציא ופירושו שיהיו בוסר כי מאז נקרא מפסיד והעלו דר' אלעא לא קצץ אלא בדנסחני פ' דקל שהיו בו כפניות שלעולם אין גדלים יותר ואין נעשים תמרים וכיון שכן לא הפסיד דבר וזהו שיצין שכתב רבינו והוא כההיא דפ' מקום שנהגו ר"ג אומר אוכלין על שבין הכיפין ואין אוכלין על שבין השיצין ופ' ישלשלו כתב רבינו במשנה שהחרובין נמשכין וגדלין וכן כתב רש"י שיראו בהם כעין שרשרות של חרובין נראה שגורס שישירשו ור"ש כתב שיכבדו כעין שלשלת ופ' יגרעו שיעשו גרעינים כך פ' רבינו במשנה ופ' מקום שנהגו אמרו בגמרא הוא גרוע הוא פול הלבן פ' ששיעורו כפול הלבן ואפשר שאז עושין גרעינים ולא פליגא ומשינצו שיראה בהם הניצנים והוא כמו השיעורים הנזכר

להם גרעינים דנכלל בזה אם הם גדולים כאלו אסור לקצוץ, וע"כ אין מזה ראייה לסתור דברי הרד"ק ודעת קדושים הנ"ל. והא דנקיט משיגרעו הוא משום דבענבים הללו יש סימן מבורר, כעין המבואר בר"ש בשביעית פ"ב מ"ז [ד"ה מתעשרין] דענבים משהבאישו [מעשרות פ"א מ"ב] הוא שליש, והא דנקיט משהבאישו משום דהוי סימן מבורר ע"ש. ע"כ.

ושאר כל האילן משיוציא.

בגמ' פסחים נ"ב ב' מבואר דהיינו שיעור דחשיב פירי לענין איסור ערלה והיינו סמדר [עי' סי' ז' סק"ך] ונראה דלפני שיעור זה כיון דמותר לקוץ ולהפסיד אין בו גם דין הפקר והן של בעלים, ואע"ג דשביעית נהגא בשל מאכל בהמה מ"מ קדם סמדר לא קדשי מדין מאכל בהמה שאינו מיוחד לבהמה אלא לגדל, ויש לעי' בהא דאמר ביר' כלאים בר"ש פ"ז מ"ה המסכך גפנו ש"ח ע"ג תבואתו ש"ח כו' שזרע כרמו בשביעית כו' הרי אין הגפן שלו ואין התבואה שלו, ולמה חשיב זורע אינו שלו הלא קי"ל חולין קט"ז א' זרוע מעיקרו בהשרשה ובשעת השרשה הלא התבואה שלו ועכצ"ל דאע"ג דאין כאן עדיין פירי מ"מ רחמנא אפקרי' לצומח בשביעית כיון שהוא צמיחת פירות שביעית. (חזו"א).

וכל האילן כיון שבא לעונת המעשרות מותר לקוצצו.

כתב הרמב"ם (פ"ה מהלכות שמיטה ה"ז), מותר לקוץ אילנות לעצים

שדה צופים

מותר לקוץ אותו. ובלבד שאין בו משום בל תשחית וכנ"ל.

ובטל דין שביעית ממנו. ר"ל מגוף העץ וכנ"ל דעצים אין בהן קדו"ש.

ובביאור ההלכה כתב: משיתחיל לעשות פרי. עי' בד"א שהבאנו דברי

מרבין בכלאים שנסתפק אם הפרי הפקר קודם לזמן הזה ורצה להוכיחו מדתנן בפ"ז דכלאים דהזורע את כרמו בשביעית אין נאסר למ"ד אין אדם אוסר דבר שאינו שלו כיון שאין הזרעים שלו ואין הגפנים שלו וק' הא כלאי הכרם נאסר בהשרשה וא"כ כבר נאסר משעת השרשה שעדיין הוא שלו ודחה שאין רא' דאפשר דכיון דהזורע הוא שלו ממילא נקנה לו גם הפרי שבה מכח הזרע שלו כ"ז שלא קדשו בקדושת שביעית ומ"מ אין נאסר למ"ד אין אדם אוסר דבר שאינו שלו משום שהצמיחה אינה שלו ע"ש.

ולכא'ו למה אין להוכיח ממש"כ רבינו בפיה"מ דהא דאסור לקצוץ האילן בשביעית הוא משום דגזול בני"א שהתורה הפקירתה להן (והביאו טעם זה הכ"פ פמ"ז והרע"ב ורבינו נתן) ואם נימא דעד שלא גדלו בשיעור הוא ג"כ הפקר למה מותר לקצוץ לפני הזמן הזה הרי הוא גזול את העולם שהתורה הפקירתה להם וע"כ שעדיין אינו הפקר ואף ששאר הראשונים כתבו טעם אחר מ"מ לדינא לא מצינו חולק על הרמב"ם בזה אך יל"ע דא"כ מהאי טעמא גם אחר שהגיעו לשיעור זה אכתי אין בו קדו"ש כ"ז שלא הגיע לעונת המעשרות כנ"ל הט"ו ט"ז וגם בתאנים

ובירושלמי אמר רב פפא חרובין שלשולן הוא חנטן גפנים משיגיעו א"ר יונה משיזחילו מים כמ"ד כי יגרע נטפי מים זתים משינצו א"ר יונה משהכניסו רובע מה רובע נץ או רובע זתים א"ר יונה לאי דו נץ שהוא עושה רובע זתים ע"כ ומבואר הוא.

ובדרך אמונה כתב: מותר לקוץ אילנות לעצים בשביעית. היינו אילני מאכל ובאופן שאין בו משום בל תשחית כגון שהוא מעולה בדמים לעצים יותר מלפירות או שמזיק אילנות אחרים או שדות אחרים שמותר לקוצצו כמש"כ רבינו בפ"ז ממלכים ה"ח או כגון זית שאין עושה רובע הקב יתר על ההוצאה ובדקל שאין עושה קב כמש"כ רבינו שם ה"ט אבל בשביעית כ"ז אסור משום הפסד פירות שביעית כדמפרש רבינו בסמוך.

משיתחיל לעשות פרי. כדמפרש בסמוך הי"ח אף על גב שאין הפרי עדיין ראוי לאכילה מ"מ כיון שיהי' אח"כ ראוי לאכילה אסור כבר להפסידו וי"א שיש גם איסור משום גזל בני"א שהתורה הפקירתה לכל וגורם להם הפסד.

לעשות פרי. וקודם הזמן הזה שיתבאר בהי"ח אף על גב שמותר לקוץ ולהפסיד מ"מ הוא הפקר כיון שהוא צמיחת פירות שביעית מיהו אפשר דהפרי עצמו אינו הפקר דפרי שלו קנו לו את השבח כיון שעדיין לא קדוש וצ"ע.

והגיעו לעוה"מ. המבואר בפ"ב ממעשר שוב אין הקציצה מפסיד את הפירות שכבר ראויין לאכילה.

שדה צופים

דלהא לא צריך קרא דתיפוק לי מקרא דלא תשחית והביאו רבינו פ"ו דהל' מלכים הל' ח' ואין לומר דהתם לא אסרה תורה אלא דרך השחתה כמ"ש שם והכא דלצורך עצים שרי דא"כ היכי דריש לאכלה ולא להפסיד אכן הדבר מבואר דאף דלגבי אילן גופיה לא הוי דרך השחתה מ"מ הפסד הפרי עכ"פ איכא ואילולי קרא דלאכלה הוה שרי כיון דאינו דרך השחתה אלא לצורך עצמו. ע"כ.

עיין שו"ת מנחת יצחק (ח"ח סי' ק) ושם (סי' קב).

כתב הרמב"ם (פ"ה מהל' שמיטה ויובל הל' י"ז) מותר לקוץ אילנות לעצים בשביעית קודם שיהיה בהן פרי, אבל משיחיל לעשות פרי לא יקוץ אותו שהרי מפסיד האוכל ונאמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה ולא להפסיד, ואם הוציא פירות והגיעו לעונת המעשרות מותר לקוץ אותו שהרי הוציא פירותיו ובטל דין שביעית ממנו עכ"ל.

וצ"ע בדברי הרמב"ם שכתב דמשהגיע הפרי לעונת המעשרות בטל דין שביעית דאיך פקעה קדושת שביעית, ואם יקוץ את האילן משהגיעו הפירות לעונת המעשרות יפסיד הפרי שלא יגדל עוד, וא"כ אמאי מותר לקוץ את האילן משהגיעו הפירות לעונת המעשרות.

ונראה דלפי הרמב"ם יסוד האיסור דלאכלה ולא להפסד אינו חל אלא באופן שע"י שקצץ האילן לא תחול קדושת שביעית בפרי, ואי חלה קדושת

וזיתים וענבים שיש בהן שיעור מוקדם עכ"פ אינו כמו השיעור האמור כאן וא"כ אמאי אסור לקוץ אכתי אינו הפקר ואי משום דחזי לבהמה כבר כ' מרן בשביעית סי"ט סקכ"א דכיון שאין עומד אלא לגדל אינו מאכל בהמה תדע דאי לאו הכי גם קודם שיעורין אלו חזי לבהמה דגם סמדר חזי לבהמה כמש"כ בבה"ל לעיל ה"ו וע"כ שכל זמן שלא תלשו לא נחשב מאכל בהמה ואסור להאכילה לבהמה (ורק אם עבר ותלשו י"ל דצריך להאכילו לבהמה וכנ"ל בבה"ל).

וצ"ל דמ"מ כיון שכבר יש שם פרי ע"ז קצת הוי כמפסיד להעולם (ועי'

באו"ח סי' ר"ב ס"ב דמברכין עליו ב"פ העץ ודעת הגר"א שם מובא בבה"ל שם דאין מברכין ב"פ העץ עד שיגיע לעונת המעשרות אבל עכ"פ מברכין ע"ז ב"פ האדמה) ואף שעדיין אסור לתולשו משום הפסד פ"ש מ"מ הפקר הוי כיון שראוי קצת לאכילה אבל לפני זמנים אלו שאין ראוי כלל לאכילה משמע דגם הפקר לא הוי ויש לדחות קצת דאפי' נימא דהוי הפקר מ"מ כיון שאין ראוי לכולם לא הוי גזל לבנ"א אך צ"ע דעכ"פ שוה כסף לבנ"א שיוכלו לגדלו ולהנות ממנו אח"כ וצ"ע ואולי ס"ל למרן דכיון דשאר הראשונים חולקין על טעם זה וגם רבינו כאן חזר בו מטעם זה א"כ לא ס"ל כלל טעם זה ואפשר דהוי הפקר וטעם גזל ל"ש ביה כלל דאין גזל בהפקר אך בחזו"א סי' י"ט סקכ"ז לא משמע כן וכמש"כ בבה"ל לעיל ה"ו וצ"ע.

ובמעשה רקח כתב: ונאמר לכם לאכלה ולא להפסיד. אין להקשות

שדה צופים

שביעית גמורה בפרי ורק מונע עוד גידול פרי אינו עובר משום לאכלה ולא להפסד. והראייה לזה דאל"כ יהא עובר איסור ולא להפסד כשקוטף פרי אפילו כדי לאוכלו קודם שהגיע לגמר בישולו, ופשיטא דלא עבר, וע"כ מוכח דיסוד האיסור דקציצת אילנות בשביעית הוא להפסיד ולמונע קדושת שביעית מלחול בפרי.

אלא דצ"ב מדוע הרמב"ם סובר שאסור לקוץ אילן בשביעית משהוציא בוסר, ומשהגיעו לעונת המעשרות מותר לקצץ דמאי שנא משהגיעו לעונת המעשרות, הרי כבר חל דין פירות שביעית בבוסר. דהנה עיין ברמב"ם (פ"ט מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' י"ג) וז"ל העלין והלולבין ומי גפנים והסמדר מותרין בערלה וברבעי עכ"ל. ומשמע דרק בסמדר ליכא ערלה ורבעי משום דסמדר אינו פרי ולא חשיב אלא כעץ בעלמא, משא"כ בבוסר חל איסור ערלה ורבעי דהוי חלות שם פרי. ונראה דשיעור בוסר הוי שיעור פרי בכל התורה כולה, וכן מבואר במשנה (מס' ערלה פ"א מ"ז) דלר' יוסי סמדר הוי פרי ואסור בערלה ואילו לרבנן סמדר מותר דלאו פרי נינהו, וכן מבואר להדיא מדברי הרמב"ם (פ"ה מהל' נזירות ה"ב) וז"ל אבל העלין והלולבין ומי גפנים והסמדר הרי אלו מותרין לנזיר שאינן לא פרי ולא פסולת פרי אלא מן העץ הן נחשבין עכ"ל.

ונראה דעיין ברמב"ם (פ"ט מהל' מעשר שני ונטע רבעי ה"ב) וז"ל הרוצה לפדות נטע רבעי פודה כמעשר שני וכו', ואין פודין אותו עד שיגיע לעונת המעשרות שנא' להוסיף לכם תבואה, ואין פודין

אותו במחובר כמעשר שני, והרי הוא ממון גבוה כמעשר, לפיכך אינו נקנה במתנה אלא אם נתנו בוסר, ודינו בשאר הדברים לענין אכילה ושתייה ופדייה כמעשר עכ"ל. ומבואר שהרמב"ם סובר שאע"פ שנטע רבעי הוי ממון גבוה לא חל עליו דין ממון גבוה כשהוא בוסר ולכן פסק שנקנה במתנה כשהוא בוסר, וצ"ע דבגמ' קידושין (דף נד ב) איתא שאף לר"מ דס"ל דנטע רבעי ממון גבוה מ"מ נטע רבעי נקנה במתנה אם נתנו כשהוא סמדר, ודלא כר' יוסי דאמר סמדר אסור, ומשמע דלרבנן נטע רבעי נקנה במתנה כשהוא סמדר משום דאינו פרי ולא חל עליו קדושת נטע רבעי ואינו ממון גבוה, ובבוסר אף לרבנן אינו נקנה במתנה דחל ביה קדושת נטע רבעי והוי ממון גבוה. וצ"ע בדברי הרמב"ם דלכאורה סותר את דברי עצמו, דממה שכתב בהלכה י"ג דסמדר מותר בערלה ורבעי משמע דס"ל כרבנן דבוסר אסור דחל ביה חלות שם פרי וא"כ להוי ממון גבוה, ואיך פסק בהלכה ב' דבוסר שהוא רבעי נקנה במתנה.

ונראה דיש ב' דינים בנטע רבעי: (א) דין איסור רבעי, (ב) דין קיום מצות אכילה שבחפצא דרבעי. ונראה דמקור לשני דינים האלה נמצא בשתי פרשיות שבתורה העוסקות במצות נטע רבעי, (א) דכתיב (ויקרא י"ט, כ"ד) "ובשנה הרביעית יהיה כל פריי קדש הלולים לה'", דילפינן מינה דין איסור רבעי, (ב) לב"ה ילפינן דיני נטע רבעי ממעשר שני מגזירה שוה קדש קדש (עיין במשנה פאה פ"ז מ"ו, וגמ' קידושין דף נד ב) וילפינן מזה דמעשר שני ונטע

שדה צופים

שני הקדש עליו לבדק הבית. ויסוד ההלכה שאי אפשר להקנות מעשר שני ולקדש בו אשה חל משום דאין בהן הקיום למצותו והניתן דבחפצא דמעשר שני, דהחפצא של מעשר שני ניתן לקיום מצות אכילת הבעלים לפני ה' ואי אפשר לעשות בו שאר צרכיו. ויסוד דין מע"ש ממון גבוה הוא חלות בחפצא שניתן למצותו ואסור להשתמש בו לצרכים אחרים, ברם מצד דיני ממונות וקנייני ממון מע"ש הוא ממון בעלים. ומכיון שקיום הניתן שבחפצא דמעשר שני ונטע רבעי תלוי בעונת המעשרות, פסק הרמב"ם (פ"ט מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' י"ג) דאין פודין נטע רבעי להעלותו לירושלים עד שיגיע לעונת המעשרות ולא חל ביה דין ממון גבוה כשהוא בוסר, וע"כ פסק הרמב"ם (שם) דנקנה במתנה משנתנו כשהוא בוסר. ברם יש בנטע רבעי חלות דין איסור רבעי משנעשה פרי, ולכן פסק הרמב"ם (פ"ט מהל' מעשר שני ונטע רבעי ה"ב) דחל איסור רבעי בבוסר, אף על פי שקיום הניתן שבחפצא דהיינו קיום מצות אכילה לפני ה' תלוי בעונת המעשרות.

והנה לענין פירות שביעית קיי"ל שחל דין ניתן למצוה בחפצא של פירות שביעית, וכדמבאר מדברי הרמב"ם (פ"ה מהל' שביעית הל' א' - ג') וז"ל פירות שביעית ניתנו לאכילה ולשתייה ולסיכה ולהדלקת הנר ולצביעה, מפי השמועה למדו תהיה אף להדלקת הנר ולצבוע בה צבע. לאכילה ולשתייה כיצד לאכול דבר שדרכו לאכול ולשתות דבר שדרכו לשתות כדין תרומה ומעשר שני ולא ישנה פירות מברייתן כדרך שאינו משנה

רבעי שווים לענין קיום מצות האכילה שבחפצא. והנה בדיני מעשר שני קיי"ל שחיוב מעשרות תלוי בעונת המעשרות וכדפסק הרמב"ם (פ"א מהל' מעשר שני ונטע רבעי ה"א) וז"ל תבואה וקטניות שהגיעו לעונת המעשרות לפני ראש השנה של שלישית אף על פי שנגמרו ונאספו בשלישית מפרישין מהן מעשר שני. ואם לא באו לעונת המעשרות אלא אחר ראש השנה של שלישית מפרישין מהן מעשר עני עכ"ל. ונראה שקיום מצות ואכלת לפני ה' אלוקיך דכתיב במעשר שני תלויה בעונת המעשרות, דאם הגיעו הפירות לעונת המעשרות חל בהם דין ניתן בחפצא שיאכלו לבעלים בירושלים. והוא הדין לגבי נטע רבעי שקיום מצות אכילת החפצא של רבעי תלויה בשיעור עונת המעשרות, ומשום כך פסק הרמב"ם דאין בנטע רבעי דין ממון גבוה עד שיגיע לעונת המעשרות.

ונראה דהא דמעשר שני ונטע רבעי אינם בהקנאה משום דהויין ממון גבוה אינו משום דליכא בעלות דהדיוט במעשר שני, דגם אם מעשר שני ממון גבוה חל עליו שם בעלים ויש זכות לבעלים במעשר שני, וכדמוכח ממה שפסק הרמב"ם (פ"ג מהל' מעשר שני הל' כ"ד) שהגונב מעשר שני אינו משלם כפל דמעשר שני ממון גבוה הוא, ומשמע שחייב מיהא בתשלומי קרן לבעלים. ומוכח דאע"פ שמעשר שני ממון גבוה מכל מקום אית ביה דין בעלים וממון דהדיוט. ונראה דגם לענין הקנאה הבעלים נשארין בכל תקפן ודינן ובידם להקנות, וכדמוכח מהא דמקדישין מעשר

שדה צופים

רבעי, שאחר שהגיעו הפירות לשיעור בוסר קודם הבאת שליש לא חלה עדיין חלות קדושת נטע רבעי לענין קיום מצות אכילה שבחפצא. אך מ"מ האיסורים דנטע רבעי כבר חלו, משעת בוסר.

ולפי"ז יש לבאר מה שכתב הרמב"ם שם (הל' י"א) "כלל גדול אמרו בפירות שביעית, כל שהוא מיוחד למאכל אדם כגון חטים תאנים וענבים וכיוצא בהן אין עושין מהן מלוגמא וכו', וכל שאינו מיוחד למאכל אדם עושין מהן מלוגמא", ונראה דבפירות שביעית המיוחדים למאכל אדם יש קיום מצות אכילה בחפצא שלהן, וחל ניתן בחפצא שאסור לבטלה, אבל מאכל בהמה אין בו ניתן בחפצא ואין קיום בחפצא באכילתו, וחל רק היתר להאכילה לבהמתו ואין קיום כלל בחפצא באכילת הבהמה. וכמו שמצינו לגבי תרומה שהכהן מותר להאכיל תרומה לבהמתו מדין קנין כספו, ופשיטא דאין באכילת הבהמה קיום בחפצא של אכילת תרומה, אלא שהוא היתר מדין קנין כספו שמותר לו להאכילה לבהמתו, וכן הוא בדין קדושת שביעית במאכל בהמה שאין בו קיום הניתן בחפצא אבל יש בו דיני איסור קדושת שביעית. ומלוגמא אינו קיום ניתן דאכילה בחפצא, ומשו"ה אסור בשביעית דניתן לאכילת אדם, אך מותר במאכל בהמה דאין בו קיום ניתן לאכילה, ומותר מדין לכל צורכיהם.

ולפי"ז י"ל דלענין שביעית נמי חל דין קדושת פירות שביעית משהגיעו לכלל בוסר, דקודם שהגיעו לכלל בוסר לא חל בהו שם פרי, והויין כעץ בעלמא, ומשו"ה ליכא איסור לקצוץ עצי שביעית

בתרומה ומעשר שני, דבר שדרכו ליאכל חי לא יאכלנו מבושל ודבר שדרכו ליאכל מבושל אין אוכלין אותו חי עכ"ל. ומבואר שחל דין ניתן בחפצא של שביעית דניתן לאכילה ושתייה וסיכה כדרכה, ואסור לשנות מהניתן שבחפצא, ומשום הכי קי"ל (ירושלמי שביעית פ"ז ה"א) שהמחליף יין של שביעית בשמן של שביעית דהשמן נאסר בסיכה ומותר רק בשתייה שע"י החליפין חל בו דין הניתן של היין.

והביאור בזה הוא שהניתן למצוה חל בעצם קדושת החפצה של פירות שביעית, ולפיכך ע"י החליפין מקבל השמן את קדושת הניתן של היין ואסור בסיכה, דניתן עכשיו לשתייה כיון.

אמנם עיין ברמב"ם (פ"ה מהל' שמיטה ה"י) וז"ל מיני כבסים כגון בורית ואהל קדושת שביעית חלה עליהן ומכבסין בהן שנא' והיתה שבת הארץ לכם, לכם לכל צרכיכם עכ"ל. והנה במיני כבסים אין שום קיום מהחמשה שימושים שהזכיר הרמב"ם (פ"ה שם ה"א) ששביעית ניתנה להם, וא"כ צ"ע אמאי חלה קדושת שביעית במיני כבסים. ונראה שנאמרו ב' הלכות בקדושת שביעית: א) קיום הניתן בחפצא, דהיינו שימושים שניתנה להם קדושת שביעית. ב) חלות דין איסור שביעית, דכאשר לא ניתן לקיים השימושים דניתן בחפצא, מ"מ חלה קדושת שביעית, וחל משום כך דין איסור שביעית, ואף היתר השתמשות מקרא דלכם לכל צרכיכם. ודומה לדין תרומה טמאה דאין קיום בחפצא של הניתן לתרומה, אלא שיש דיני איסור, ולכן טעונה שריפה. ונראה דהוא הדין בנטע

שדה צופים

וכבר חל בם דין גמור של קדושת פירות שביעית וחל בהם דין ניתן שבחפצא דאז יכול לקצוץ את האילן. דאין האיסור במה שמונע גידול הפירות אלא במה שמונע מהפירות מלהשלים את קדושתן. (רשימות שיעורים עמ"ס ברכות).

וכמה יהא בזית ולא יקיצנו וכו'.

הרמב"ם (פ"ו מהלכות מלכים ה"ח) כתב, לא אסרה תורה בל תשחית אלא דרך השחתה. מבואר מדבריו דאם יש צד טעם לשבח שפיר דמי לעקרו. וכתב ר' צדוק הכהן מלובלין בספרו אור זרוע לצדיק (חידושים על הרמב"ם) וז"ל: ונראה שיצא לו כן מהאי דשבת (ק"ה ב) המקרע בגדיו והמשבר כליו והמפזר מעותיו יהא בעיניך כעובד עכו"ם וכו' לא צריכא דקעביד למירמי אימתא אינשי ביתא וכו' עד כאן. הרי דאי עביד אינשי ביתיה אימתא שפיר דמי. וכן מבואר להדיא בדברי התוספות דקידושין (ל"ב א) שכתבו אהא דמשל בן דאיזה כיבוד כדי שיטול ארנקי ויזרקנו לים היינו כשיש לאב קורת רוח בכך כגון דבעי למירמא אימתא אבל בלאו הכי איכא לאו דבל תשחית. וכן כתבו עוד התוספות בבא מציעא (ל"ב ב) ד"ה מדברי ובעבודה זרה (י"א א) ד"ה עוקרין דעוקרין על המלכים וליכא משום בל תשחית כיון דמשום כבודו של מלך עושים כן. וכן כתב הרא"ש בבבא קמא (פרק ח' סימן י"ד) דאם צריך למקומו של אילן מותר לקוץ.

ועם זה נחא מתניתין (פרק ד' דשביעית משנה י') מאימתי אין קוצצין

שהוציאו סמדר. אמנם קיום הניתן שבחפצא אינו חל אלא לאחר שהגיעו הפירות לעונת המעשרות כמעשר שני ונטע רבעי. ונראה להוכיח שחלה חלות קדושת פירות שביעית בבוסר, דמשהגיע לכלל בוסר חל היתר לאכול בשדה, וכמש"כ הרמב"ם (פ"ה מהל' שביעית הל' ט"ז) "ומאימתי יהיה מותר לאכול פירות האילן בשדה בשביעית וכו' והבוסר משיוציא מים אוכלו בשדה", אולם אינו מכניס פירות שביעית לביתו לקיים קיום אכילה עד הבאת שליש, וכמש"כ הרמב"ם (שם) "הכניסו שליש מותר להכניס לביתו שהרי הגיע עונת המעשרות", ומבואר דבבוסר חלה חלות איסור שביעית, דחל ביה שם פרי וחל היתר אכילה בשדה, ואילו קיום הניתן שבחפצא תלוי בהבאת שליש דהיינו עונת המעשרות. ויש שני דינים באכילת פירות שביעית: א) דין היתר אכילה שתלוי בחלות שם פירות שביעית שחל בבוסר, ב) קיום מצות אכילה בחפצא דתלוי בעונת המעשרות כמעשר שני ונטע רבעי, וחל בשביעית דין זכייה לזכות בפירות מהפקר להכניסם לביתו לקיים מצות האכילה שבחפצא משהביאו שליש. ועפ"ז נראה לבאר דברי הרמב"ם שפסק דאסור לקצוץ את האילן משהוציאו פירות (בוסר) אף על פי שלא הגיעו עדיין לעונת המעשרות, שאם יקוץ את האילן יעבור באיסור דלאכלה ולא להפסד, שיפסיד הפרי מלהגיע לעונת המעשרות ולא יחול בו דין גמור של קדושת פירות שביעית דדין ניתן שבחפצא תלוי בשיעור עונת המעשרות. משא"כ משהגיעו כבר לעונת המעשרות

שדה צופים

בשביעית וכו' כמה יהא בזית ולא יקצצנו רובע עד כאן. ופירשו הרמב"ם והר"ש והרע"ב דלאו דוקא שביעית אלא כל שנה מטעם בל תשחית. והקשו התוספות בברכות (ל"ז ב) למה באמת נקט דוקא שביעית (ולא) כל שנה. ולמה שכתבתי לא קשה מידי דאיצטריך איסור שביעית אם צריך למקומו דאז איסור בל תשחית ליכא ואפילו הכי אסור מטעם לאכלה ולא לסחורה ולא להפסד. ע"כ.

שוב כתב: ובחידושי אמרתי ליישב בזה מאי דהוה קשיא לן למה שאמרו בסוף כתובות (ק"ב ב) דעתידים כל אילני סרק שבארץ ישראל שיטענו פירות. וקשה ממה יעשו ארז הנצרך לפרה אדומה ולקרבת הא אסור לקצוץ אילן הטעון פירות. ובשלמא בלאו הכי סתם ארז אינו עושה פירות וכדאיתא בבבא בתרא (פ' ב) ועיין שם בתוספות. אבל כשיטענו פירות קשה. ואין לומר דעשה

דוחה לא תעשה. זה אינו דהא הוי ליה מצוה הבאה בעבירה ואינו יוצא ידי מצוה וכמבואר בסוכה (ל' א). ולמה שכתבתי יש לומר דהנה אביי סבירא ליה בנדרים (ט"ז ב) דמצוות ליהנות ניתנו ורבא פליג עליו שם ובראש השנה (כ"ח א) וסבר דמצוות לאו ליהנות ניתנו. וביאר הרב פני אריה (סימן ל"ה) דפלוגתתם אינו אלא לענין ההנאה שיש לו לאדם בעולם הבא דמר סבר דחשובה הנאה ומר סבר שאינה חשובה הנאה כלל עיין שם באורך. ואם כן לאביי דמצוות ליהנות ניתנו ואם כן כיון שמקיים המצוות הרי הוא נהנה ממנו והוא צריך לה ושרי לקצוץ כיון דהוא צריך. ודמי לדין צריך למקומה שכתב הרא"ש הכי נמי כיון שהוא נהנה מן המצוה הרי הוא צריך לה ושרי. ולרבא דאמר מצוות לאו ליהנות ניתנו גם כן יש לומר שיעשו מאשרה דמצוה לקצוץ וכיון דהוא [עמוד עו] סבר מצוות לאו ליהנות שרי לעשות מאשרה מצוה שהרי אינו נהנה ממנה. ע"כ.

רֵיג

רע"ב

(ז) בנות שוח.

תַּאֲנִים   לְצִנּוֹת

המגילות משלש שנים

לשלא שנים: שביעית

שלהם שנה שניה

של שמחה. דפרות החוננים בשביעית אין נגמר

בשאלו עד שנה שניה של שמחה שהיא שלימים

גידולן, להכי גזרו בהמיעוט של שנה
א' וב' אטו הרוב שהן מאותן שחנטו
בשביעית.

פרק ה

משנה א

בנות שות.

ובהא יתורץ נמי מה דקשה אמאי נקט
תנא באופן איסור, דהיינו בחנטה
בשביעית דאסורים בב', ולא נקט אופן
דהתירא דהיינו בחנטו בחמישית מותרים
בשביעית, כאשר באמת פ' הרמב"ם
[שמיטה פ"ד] והרי כחו דהתירא עדיף,
וכן נקט באמת אופן ההיתר תחלה לקמן
בבבליים [פ"ו מ"ג], אלא על כרחך מדבעי
לאשמעי' דבר חדש, שכל הבנות שוח
שבהאילן אף משנה א' וב' כולן דנין בהן
קדושת שביעית.

בגמרא קאמר שהוא מין אילן תאנה שבכל שנה גדלין עליו תאנים חדשים, אבל אין נגמר גידולן עד שנה שלישית מחנטה, ועכ"פ גם כבר בשנה ראשונה ושנייה לגידולן כבר ראויין לאכילה. (עיין תפא"י שכתב שכן מוכח מהגמרא, מדבעי כיצד יודע שהפרי הוא משנה שלישית, והוצרך לתרץ שקושר על התאנה כל שנה חוט, ול"ל כולי האי, לטעמיה, אלא וודאי כדאמרן).

שביעית שלהן שנייה.

דמדאזלינן באילן לעניין מעשר
ושביעית בתר חנטה, א"כ
התאנים שנגמר גידולן בשניה כבר חנטו
בשביעית.

כתב הרמב"ם (פ"ד מהלכות שמיטה ה"טז),
בנות שוח הואיל והן נגמרות לאחר
שלוש שנים אם באו לעונת המעשרות
קודם ר"ה של שמינת הרי הן נאכלות
בשנה שנייה מן השבוע בתורת שביעית.

ובדרך אמונה פירש: בנות שוח. הוא מין תאנים לבנים ודינם כדין כל פירות האילן שהולכין בהם אחר חנטה שהוא עונת המעשרות לפ"ד רבינו ודרך בנות שוח שפרי שחנט בשנה זו נגמר בישראל אחר ג' שנים וכל שנה ושנה

וכתב התפא"י, דמדקאמר במתניתין
סתמא משמע דכל הבנות שוח
שבהאילן נוהג בהן קדושת שביעית,
והיינו משום שרוב הבנות שוח שבהאילן
הם מאותן שחנטו בשביעית, דמהכ"ת
יקצצם בעל האילן, קודם שייגמר כל

שביעית פרק ה

משנת אליעזר

רע"ב

מְשַׁלֵּשׁ שָׁנִים לְשַׁלֵּשׁ שָׁנִים. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, לְמִנְיָתָהּ, וְאִזּוּ נִהְיָה צֶהֱן
שָׁנִים וְהַתְּאֵנִים הַפְּרָסָאוֹת, שְׁבִיעִית שְׁלָהֶן, דִּין שְׁבִיעִית, דְּצִמְרָה
שְׁנִיגְמָר בְּשׁוֹלָן מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, שֶׁהֵן עוֹשׂוֹת מִן תְּאֵנִים שְׁעוֹשִׁים
בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה חֲנֻטוֹ בְּשִׁמְטָה, רַבִּי יְהוּדָה
אָמַר, הַפְּרָסָאוֹת מִן תְּאֵנִים שֶׁעָקַר גְּדוֹלָן בְּפָרֶס, שְׁבִיעִית שְׁלָהֶן מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, שֶׁהֵן

שדה צופים

לומר ושש שנים ולא הספיק לומר שש
שנים תזרע שדך ותזמור כרמך, יתבאר
על דרך אומרם ז"ל בפרק ה' דשביעית
וז"ל בנות שוח שביעית שלהם שנייה וכו',
וכתבו הטעם משום שאנו הולכים בהם
אחר חנטה וכיון שחנטו בשביעית דינם
כפירות שביעית ואסורים בשנה שניה
לשביעית, הרי שבאלנות אנו הולכים
אחר חנטה ובדגן ובירקות אנו הולכים
בהם אחר לקיטה כמו שאמרו בפרק קמא
דראש השנה (י"ג ב), ואשר על כן הבדיל
ה' ואמר שש שנים של זרעוני שדה בפני
עצמן ושש שנים של הכרם בפני עצמן
לצד שאין משפטן שזה אנו הולכים
בו אחר לקיטה וזה אנו הולכים בו אחר
חניטה. ע"כ.

הק' התוספות (ר"ה טו ע"ב, בד"ה נהגו) הא
בנות שוח מפר' בפ' כיצד מברכין
(ברכות דף מ' ע"ב) תאינה חירותא ובריש כלל
גדול (שבת דף סח ע"א) אמר' לקיטתן כאחת
למעוטי תאינה, אף על פי שיש לחלק בין
סתם תאינה לתאינה חירותא הא בפ"ק
דפיאה חשיב אילנות שלקיטתן כאחת
ולא חשיב בנות שוח. ושם תני ושייר.
ולמאי דפי' דבשל תורה לר"נ דלקיטה
עיקר אפי' עושה ב' בריכות צריך לילך
אחר לקיטה אפ"ת בנות שוח אין לקיטתן

הם חונטין פירות אלא שכל פרי שחנט
בשנה זו נגמר ביכולו אחר ג' שנים ולכן
שביעית שלהן שנה שניה.

לאחר ג' שנים. וא"צ להפקירן בשביעית
עצמה שעדיין אין ראוי לאכילה
אז אלא בשנה שני' של שמיטה אז הן
הפקר ויש בהן קדו"ש וכל דיני שביעית
[העירוני שאינו נכון וצריך להפקירן מיד
כיון שהגיע לעוה"מ].

קודם ר"ה של שמינית. אבל אם באו
אחר ר"ה של שמינית הרי הן
כפירות שמינית ואם חנטו קודם ר"ה של
שביעית הרי הן כפירות ששית.

בתורת שביעית. ולפי שיש על האילן
גם פירות של שלש שנים
וכנ"ל ופעמים שאין ניכרין אלא בטעם
יש לתחוב בהן קיסמין שידע איזה חנט
בשביעית כדי שלא יתלוש פירות שביעית
קודם זמנן ונמצא מפסיד פירות שביעית
אבל לא סגי שיקשור עליהן חוט מפני
שהחוט עשוי לירקב וזמן הביעור שלהן
כל שכלה הפירות שחנטו בשביעית אף
על גב שיש על האילן פירות משמינית
וכן הדין בשאר מינים שחונטין בשביעית
ונגמרין בשנה אחרת.

עיין אור החיים הק' (פ' בהר) על הפסוק
ושש שנים תזמור וגו', וז"ל: ככל

שביעית פרק ה

רטו

משנת אליעזר

רע"ב

מִשְׁפִּי שָׁנִים לְשָׁמִי שָׁנִים. אָמְרוּ לוֹ, לֹא עוֹשׂוֹת לְשָׁמִי שָׁנִים.
וְאֵין הַלֵּכָה כְּרָצִי יְהוּדָה: אָמְרוּ, אֵלֶּא בְּנוֹת שׁוֹחַ:
אָמְרוּ לוֹ חֲכָמִים לֹא אָמְרוּ לְאַסֵּר אֶלֶּא

בְּנוֹת שׁוֹחַ (והתוי"ט כתב לא נתפרש הטעם ובחדושי מהרי"ח כתב הטעם דבמקומן היו עושין גם לשנה):

שדה צופים

בתר חנט' לשביעית ובתר לקיטה למעשר לר"ג כדאמר לעיל. אבל שביעית בשביעי' מיחלף לפיכך מק' ר"ל מהא דבנות שוח דתנינן לענין שביעית אדר"י דמיירי לענין מעשר. (טורי אבן).

לא אמרו אלא בנות שוח.

כתב הת"ט דלא אתפרש הטעם למה לא אמר כמו כן בפרסאות, ולמה יהיה להם דין ירק דבתר לקיטה, ע"כ.

ובספר הון עשיר כתב ליישב על פי הירושלמי לקמן, דגרסינן ביה אמרו לו והרי עמך בטבריה והן עושות לשנה אחת, אמר להן והרי עמכם בצפורין והן עושות לשתי שנים, ע"כ. דה"ט משום דאין זה העיכוב מטבע הפרסיות עצמם כבנות שוח, אלא המקום גורם, דהעומדים בטבריה שהוא בעמק מתבשלים מהר, והעומדים בצפורי העומד בראש ההר כצפור אינם מתבשלים כ"כ מהר, ומשום דאין זה מחמת טבעם, כי טבעם לעשות כשאר כל הפירות לשנה אחת, לא חשו לשינוי המקומות, לברר במוצאי שביעית הפירות שחנטו בשביעית, מאותם שחנטו באותה שנה, העומדים שניהם באילן אחד, ואפשר נמי דאין להם סימן מובהק בהם להבחין זה מזה, כמו בבנות שוח שנתנו בהם סימנים כנזכר בירושלמי.

כאחת אפ"ה לגבי שביעית שהוא מה"ת כולן שוה למיזל בתר לקיטה.

והשתא שפיר פריך ליה ר"ל לר"י אם איתא לדר"נ בעושין בריכ' אח' הואיל ונלקטין כאחת דבתר לקיטה למעשר אלמא לקיטה עיקר. א"כ בשביעית שהיא מה"ת אין לחלק ואפי' באותן שאין נלקטין כאחת בתר לקיטתן אזלינן, וכ"ת דאזלינן בתר חנטה לשביעית אף על גב דנלקט בשניה גבי בנות שוח משום דלחומרא הוא וגזרו רבנן למיזל בתר חנטה גזיר' אטו מעשר דהוי מדרבנן דראוי למיזל בתר חנטה הואיל ואין לקיטתן כאחת. ולא הוי כגזירה לגזירה דבכמה מקומות מצינו דגזרו נמי בדרבנן וא' מהן בפ"ק דביצה (דף ה ע"ב) דאמר ביצה נמי אסורה מ"ט מהרה יבנה ב"ה וכו' אף על גב דביצה ב"ט ב' של ר"ה אפי' בזמן הבית אינ' אסורה אלא מדרבנן. לא היא דהא חומר' דאתי לידי קול' היא גזיר' שמא יאמרו דבשביעי' נמי אזלי בתר חנטה מדינא ואתו להתיר בנות שוח שחנטו שנה ה' לשמיטה ונלקט בז' דהא עושות לג' שנים. וכה"ג אמר בפ"ק דיומא (דף י) וכ"ת מדרבנן מעשר מי איכא למימר מדרבנן דילמ' אתי לאפרושי מן החיוב על הפטור וכו'. אף על גב דלא גזרו במעשר דדברי סופרי' אטו שביעית של תורה באותן ב' בריכות. י"ל דשביעי' במעשר לא מיחלף ומש"ה אזלי באתרוג

שביעית פרק ה

רטז

משנת אליעזר

רע"ב

(ב) הטומן את הלוף מין בצלים שהדרך להטמין בקרקע בשביעית, רבי מאיר אומר, לא יפחות מסאתים, עד גבה שלשה טפחים, וטפח עפר על גביו. וחכמים אומרים, לא יפחות מארבעה קבים, עד גבה טפח, וטפח עפר על גביו. וטומנו במקום דריסת אדם: גביו. וחכמים מקלים והם אומרים לא יפחות מארבעת קבין לוף שליש בכמות, שהסאה היא ששה קבין ושליש בגובה דהינו עד גבה טפח וטפח עפר על גביו, וטומנו במקום דריסת אדם כדי שלא יצמח:

(ב) הטומן את הלוף בשביעית, רבי מאיר אומר, לא יפחות מסאתים, עד גבה שלשה טפחים, וטפח עפר על גביו. וחכמים אומרים, לא יפחות מארבעה קבים, עד גבה טפח, וטפח עפר על גביו. וטומנו במקום דריסת אדם:

גבי הקרי: וטומנו במקום דריסת האדם. כדי שלא יצמח. והלכה כחכמים:

דהינו עד גבה טפח וטפח עפר על גביו, וטומנו גם לדעת רבי מאיר במקום דריסת אדם כדי שלא יצמח:

שדה צופים

משנה ב

כתב הרמב"ם (פ"א מה' שמיטה ויובל ה"ו) הטומן את הלוף וכיוצא בהן לא יפחות מארבע קבים על גובה טפח וטפח עפר על גביו, וטומנו במקום דריסת האדם כדי שלא יצמח, ומותר למרס באורז בשביעית אבל לא יכסח.

ובדרך אמונה: הטומן את הלוף. הוא מין בצל לפ"ד רבינו ודרכן הי' להטמינו בארץ וכאן מיירי שטמנו כולו בארץ ולכן אין מותר אלא בתנאים אלו וכנ"ל לפ"ד רבינו.

לא יפחות מארבע קבין. כי אם טמן דבר מועט מחזי כזורע אבל דבר מרובה ניכר שאין כונתו אלא להטמין.

על גובה טפח. שלא יפורנו יותר שאז מחזי כזריעה.

וטפח עפר על גביו. על גבי הלוף שאין דרך לזרוע כך.

וטומנו במקום דריסת האדם. שאפי' עשה כל זה צריך ג"כ שיטמינו במקום שלא יצמח כדי שלא יאמרו שזרע בשביעית.

כדי שלא יצמח. ואם טומנו בעציץ של חרס מותר בכל גווני ששם אין יכול לצמח.

לא יפחות מסאתים.

הכא בין לר"מ ובין לחכמים בעי שיעורא ובספ"ק דכלאים בטומן לפת וצנונות לא בעי שיעור רק שתהא אגודה יחד אינו חושש משום זורע בשביעית, וצריך לחלק בין לוף לצנון ולפת, ונראה דלוף משהה בארץ ודרכו

שביעית פרק ה

ר"ז

משנת אליעזר

רע"ב

בפ"ז תנינן דשורש אין
לו בעור שאין פלה אכל
לעלין יש בעור.

(ג) לוף שעברה
עליו שביעית
שהשאיךן בארץ

להתקנים עד שנת השמינית, רבי אליעזר
אומר, אם לקטו העניים את עליו
בשביעית, לקטו כדיו וצריך להוציא
ולהפקיךן שסובר אחר הבעור לעניים
בלבד, ואם לאו שלא לקטו בשביעית
ונשארו עד השמינית ונתוספו בשמינית,
יעשה חשבון עם העניים ויתן להם לפי

(ג) לוף שעברה עליו שביעית,
רבי אליעזר אומר, אם
לקטו העניים את עליו, לקטו.
ואם לאו, יעשה חשבון עם

(ג) לוף שעברה
עליו שביעית.
ונכנסה עליו שמינית,
שהוא מתקין ומן
מרה בארץ צמחצת:
אם לקטו עניים את

עליו לקטו. דעלי הלוף יש להן בעור ועקרו
אין לו בעור דדמנן לקמן דפקק ז', הלך אס
לקטו עניים את עליו בשביעית לקטו, ואם לאו
ונכנסו לשמינית ונדלו העלין, נמצאו גדולי
שביעית ושמינית מערבין יחד: יעשה חשבון.
וישער כמה גדל מהן בשביעית, ויתן לעניים,
דרכי אליעזר סבר דרבי יהודה דאמר לקמן

שדה צופים

למאכל אדם עד שימתקו, וכדתנן בפ"ג
דעוקצין דאין מטמאין טומאת אוכלין עד
שימתקם, וכה"ג תנן לקמן ברפ"ט הפיגם
והירבוזין השוטים דלא גזרו בהם גזירת
ספיחין. (תורת זרעים).

להוסיף צמחים לכך חשיב יותר כזורע.
(משנה ראשונה).

משנה ג

לוף שעברה עליו שביעית.

ולא תני לוף של שביעית שנכנס
לשמינית כדתני במתניתין דלקמן
משום דהכא מיירי שכבר גדל העיקר
בששית כמ"ש הר"ש. (משנה ראשונה).

אין לעניים עליו חשבון.

פ"י הרע"ב דקסבר אחד עניים ואחד
עשירים אוכלין כו', וא"ת מ"מ כיון
שיש לעניים ג"כ זכות יכולין לתבוע
חלקם ואמאי אין להם עליו חשבון, וי"ל
דבשעת הביעור הוא דאמרינן שכולם יש
להם זכות שהביעור הוא שמוציא הפירות
מביתו ומפקירם ואומר כל שירצה יטול
ומאן דסבר עניים אוכלין ולא עשירים
היינו שהעשירים אין להם זכות ליטול
מן זה ההפקר, ומ"ד אחד עניים ואחד
עשירים יכולין העשירים ג"כ ליקח, ואף
בעלים יכולים לחזור ולזכות בהן וכל מי
שזוכה בהן הרי הם שלו ושוב אין אחר
כול ליטול מידו אפילו עניים אין להם

בירושלמי מקשה והרי גזרו על
הספיחין, ומשני: אר"י בעלי
לוף שוטה היא מתני', ופי' הר"ש: כלומר
שלא גדלו בשביעית כ"א העלים וכבר
גדל העיקר בשנה ששית וכי אסרינן
ספיחים היינו בהנך דתחילת גידולן
בשביעית. אבל דעת הרמב"ם היא בפ"ד
מה' שמטה, דבירקות אפי' אם רק נלקטו
בשביעית ג"כ אסורין משום ספיחים, וצ"ל
בתירוצו של ר' ירמ' דבלוף שוטה לא
גזרו בו גזירת ספיחין כיון דאינו ראוי

שביעית פרק ה

משנת אליעזר

רע"ב

עניים אוכלים אחר
צבור ולא עשירים: רבי
יהושע אומר אין
לעניים עמו חשבון.
דקצר כרבי יוסי דאמר
לקמן אקד עניים ואקד
עשירים אוכלים אחר
הצבור. והלכה כרבי
יהושע:

העניים. רבי יהושע אומר, אם
לקטו העניים את עליו, לקטו.
ואם לאו, אין לעניים עליו
חשבון:

(ד) לוף של ערב שביעית,
שנכנס לשביעית, וכן

מה שגדל בשביעית
רבי יהושע אומר
אם לקטו העניים
את עליו בשביעית
לקטו מז המפקר, ואם
לאו, אין לעניים
עליו חשבון, כי
אחר הבעור גם
לעשירים זכות בו,

וכיון שלא לקטו והוסיפו זכה בהם בעל הבית:

(ד) לוף של ערב שביעית שנכנס
לשביעית ונגמר בערב שביעית ולא

(ד) לוף של ערב שביעית. שנשאל מערב
שביעית ולא הוסיף למכס בשביעית, שאם
הוסיף למכס בשביעית אסור לעקרו משום

שדה צופים

למאכל אדם כגון חטים ותאנים וענבים
אין עושין מלוגמא והרי חטים אסורים
משום ספיחים ואפ"ה כתב דאין עושין
מהן מלוגמא משמע שיש עליהם איסור
להפסידם עיין שם. וזה אינו ראייה, דהא
לא אסרו חכמים את הספיחים הגדלים
בשדה שאין דרך בני אדם לזרוע שם
והדרך היא שעולה שם ספיחים מאליהם
כמ' ברמב"ם פ"ד משמיטה ה"ד. ואפשר
שהרמב"ם מיירי בחטים שצמחו בשדה
כזו דמאחר שמוותרים באכילה אסור
להפסידם במלוגמא אבל בספיחים מותר.

עליו כלום דהאי מהפקר זכי לה וכבר
קיים מצות ביעור, והיינו דדייק הכא ותני
אם לקטו העניים לקטו ואם לאו אין להן
כו' כלומר בשעה שהפקרים זה היה להם
זכות ואם לקטו אז שפיר לקטו ואם לאו
כיון שזכה בהן אחר אין לעניים עליו,
ומיהו הרמב"ם יש לו גירסא אחרת דאחד
עניים ואחד עשירים אין אוכלין אחר
הביעור כמ"ש בפירושו כאן ולקמן ועי'
בתוי"ט פ"ט מ"ח. (משנה ראשונה).

משנה ד

לוף של ערב שביעית שנכנס לשביעית

המשנה ראשונה (לקמן פרק שמיני) מסתפק
בספיחים לאחר שאסרו אותם
חכמים באכילה אם מותר לעשותם
מלוגמא דתו אינם עומדים לאכילה ומותר
להפסידם או דילמא כיון דמדאורייתא
ראויים לאכילת אדם הרי"ז אסורים
למלוגמא ול"ש שע"י איסור מדרבנן
יפקע איסורם ויהא מותר להפסידם
ומביא ראייה מהרמב"ם שכתב המיוחד

אבל יש להוכיח לאיסור מדברי תויו"ט
כאן דתנן לוף של ערב שביעית
שנכנס לשביעית ונאסר משום ספיחים
- אם הוסיף בשביעית ויש שם מחלוקת
ב"ש וב"ה בכה"ג שהוסיף באיזה אופן
וצורה מותר לחתכו, ומפרש התויו"ט
המחלוקת משום דאם עוקרו ע"י שינוי
יש הפסד ללוף ואסור להפסיד פירות
שביעית הרי מפורש בדבריו שיש איסור
להפסיד אף ירקות האסורים משום

שביעית פרק ה

ריט

משנת אליעזר

רע"ב

הַפֶּסֶד פָּרִי: הַקִּיצוֹנִים. בְּצִלָּים הַקִּיצוֹנִים, וְכֵן פּוֹאָה שֶׁל עֵדִית, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים, עוֹקְרִין אוֹתָן בְּמַאֲרופּוֹת שֶׁל עֵץ. הַפֶּסֶד מִפְּלִשִּׁים שֶׁנִּזְקְעוּ בָּקֶץ, וְשֶׁ מִפְּלִשִּׁים מִיִּסְדוֹת לִקְצֵן שֶׁהֵן יִבְשׁוֹת מֵאֹד: פּוֹאָה שֶׁל עֵדִית. הַגְּדֵלָה גְּדֵלָה שְׁמֵנָה. פּוֹאָה, לְבַע אֶלֶס שֶׁקֹּרִין רוּי"א גֵּלַע": בְּמַאֲרופּוֹת שֶׁל עֵץ. גְּמָרָה שְׁחֹפְרִים צוּ אֶת הַקֶּקֶע. שֶׁל עֵץ וְלֹא שֶׁל בְּמַאֲרופּוֹת מַעְדָּר שֶׁל עֵץ, וְלֹא שֶׁל בְּרוֹל,

ב' בתר לקיטה ויש בו קדו"ש כשנכנס לשביעית וא"כ איך מותר לעקרו וצ"ל דכונת הר"ש דהספחים החדשים שעדיין לא הגיעו לעוה"מ אסור לעקרו דהוי הפסד כדתנן בפ"ד מ"ט אבל אותן שכבר נגמרו אין הפסד בעקירתן וכן מצאתי בחזו"א סי' ט' סק"ג.

והנה דעת הר"ש במ"ה דגם לב"ה בעי שינוי ולא התירו אלא בקרדומות של מתכות ולא במאורפות של מתכות שזהו דרכו וצ"ע דבירו' קאמר עלה מקום שנהגו לחרוש יחרוש ינכש ינכש היינו מקום שנהגו לעקור ע"י חרישה או ע"י ניכוש מותר ולמה מותר הול"ל מקום שנהגו לחרוש ינכש לנכש יחרוש וכעין דאמר בירו' פ"ב ה"ה ומשמע דכאן א"צ שום שינוי לב"ה ואולי י"ל דדוקא כשחורש בעומק מחזי כעבודת קרקע וצריך שינוי אבל כשחורש ומנכש הוי כשאר ירקות דמודה הר"ש שא"צ שינוי כמש"כ הר"ש דדוקא בלוח חששו לעבודת קרקע ולא בשאר ירקות ובחזו"א סי' י"ב סק"ד רוצה לומר דטעם האיסור משום דתנן פ"ח מ"ו תאנים של שביעית אין קוצין אותן במוקצה אבל קוצץ אותם

ספחים. וא"כ יש ללמוד מזה דה"נ אסור מלוגמא בהן. (הערות הגר"ש אלישיב, ליקוטים).

תנן בפ"ה דשביעית מ"ד לוח של ערב שביעית שנכנס לשביעית וכן בצלים הקיצונים וכן פואה של עידית בש"א עוקרין אותן במאורפות של עץ ובה"א בקרדומות של מתכות וכ' הר"ש אמרי' בירו' ר' יוסי בש"ר לא תפתר שעקרו עד שלא צימחו דאם הוסיפו ספחין ה' אסור לעוקרן ולהפסידן וקשה הא בירק אזלי' בתר לקיטה א"כ כל הלוח קדוש בקדו"ש ואיך מותר לעוקרו ולהפסידו ואף שדעת הר"ש ברפ"ט דלענין ספחין אם התחיל לצאת בששית שוב אין בו איסור ספחין [וגם רבינו מודה בנגמרו לגמרי כמש"כ בד"א] ה"מ לענין איסור ספחין אבל קדוש בקדו"ש כמש"כ בחזו"א ריש סי' ט' ואפי' לפ"ד התוס' ברה"י י"ג ב' דלקיטה היינו גמ"פ ואם נגמר לגמרי תו לא אזלי' בתר לקיטה וכ"נ דעת הר"ש בשביעית פ"ב מ"ח אבל לוח אינו נגמר כמש"כ הר"ש פ"ה מ"ג שיכול לגדול תמיד וכ"כ החזו"א בסי' ט' סקט"ו ובסי' י"ב סק"ד דלוח כיון שיכול לחזור ולגדול אזלי'

שביעית פרק ה

משנת אליעזר

רע"ב

שלא יראה כמתקן ובית הלל אומרים, בקרדמות
השדה, ובית הלל של מתכת. ומודים בפואה
אומרים, מתר גם בקרדמות של מתכת ולא חוששים שיהא
נראה כמתקן השדה, ומודים בית שמאי
לבית הלל בפואה של צלעות הגדלה בצדי השדה, או מקום סלעים שאין דרך לזרע

צנול, שלא יראה כעומד
אם הארץ: בקרדמות
של מתכת. ולא משינן
ללמא מחזי כעבודה: בפואה של צלעות. כמו

שדה צופים

בחרבה ופי' הר"ש מוקצה כלי ברזל
שחותכין בו חרבה סכין לשון חרב והיינו
שצריך לשנות בקצירתה ויל"ע אליבא
דמאן אי אליבא דהרמב"ם א"צ כלל שינוי
בהקצירה שיש לו פי' אחר בהמשנה
שם וכמש"כ שם מרן בעצמו ואי אליבא
דהר"ש הא ס"ל שא"צ שינוי בקצירה אלא
במשומר ולא במופקר ובשלמא מתני'
דהתם יש לדחוק דתאנים של שביעית
הכונה ששמרום בשביעית אבל מתני'
דהכא דלוף של ע"ש שנכנס לשביעית
דוחק גדול לומר דמיירי ששמרוהו
כשנכנס בשביעית וגם למה דוקא בלוף
ולא בשאר ירקות ומרן כ' שם דאפשר
דבשאר ירקות לא מצאו מה לשנות ויל"ע
דהא אפשר לשנות מחרישה לניכוש או
להיפך וכנ"ל וגם מרן עצמו חזר בו מזה
ע"ש. (ביאור ההלכה, פ"ד מהל' שמיטה ויובל ה"ט).

פירי עכ"ל, ועי' בתו"ט שם. ולכאורה
קשה לי, לשי' הרמב"ם ז"ל דס"ל דבתר
לקיטה ממש אזלינן בירק, אף שנשלם
לגמרי מערב שביעית, ודלא כהר"ש ז"ל,
דבשביעית בעינן שגדל קצת בשביעית,
וכ"כ השער המלך בשי' הרמב"ם ז"ל
בהלכות מעשר שני, א"כ תקשה משנתנו
דאף דלא הוסיף הלוף צמחים בשביעית,
מכל מקום כיון דאזלינן בתר לקיטה, א"כ
הוי עלי' תורת שביעית, א"כ היכי מותר
לעקרו, כיון דע"י עקירה איכא הפסד
פירא, כמ"ש הרע"ב ז"ל ולא שייך לעשות
מחלוקת בדבר שהוא במציאות, וקרינן
בי' לאכלה ולא להפסד, ולא ראיתי מי
שיתעורר בזה, ולכאורה ראי' מזה למאי
דר"ל, דבאמת בירק ליכא חלות קדושה
במחובר, וממילא ליכא, משום לאכלה
ולא להפסד, ולא אמרינן ג"כ, דבאים בבת
אחת הלקיטה וחלות הקדושה, וממילא
תאסר עקירה משום הפסד פירא, ורק
דכיון דקודם שנעקר אין כאן קדושה,
מותר בהפסד, וממילא דה"ה בסחורה
ויתר הדינים, ובע"כ צ"ל דההיא דפ"ח
מ"ד שהבאנו לעיל, באומר לפועל הילך
איסור ולקוט לי בו ירק, דשכרו אסור
דלאו משום דאיכא חלות קדושה במחובר
הוא, וגם לא מטעם דבאים בבת אחת,
הלקיטה וחלות הקדושה כמש"ל, רק

שינוי במשנתנו לוף של ערב שביעית
שנכנס לשביעית וכו', ב"ש
אומרים עוקרין אותם במארופות של
עץ, וב"ה אומרים בקרדומות של מתכת,
וכ' הרע"ב ז"ל, לוף של ערב שביעית,
שנשלם מערב שביעית ולא הוסיף
צמחים בשביעית, שאם הוסיף צמחים
בשביעית, אסור לעקרו משום הפסד

שביעית פרק ה

רכא

משנת אליעזר

רע"ב

סְלֻעוֹת בְּסֻמֵּי, פּוֹאָה שֶׁל צִלְעוֹת, שְׁעוֹקְרִין אוֹתָהּ שֶׁ, שְׁעוֹקְרִין אוֹתָהּ
הַגְדְּלָה בֵּין הַסְּלֻעִים, בְּקֶרְדְּמוֹת שֶׁל בְּקֶרְדְּמוֹת שֶׁל
בֵּין דָּלִין דָּרָךְ לְרַע שֶׁם מַתְכֶּת וְאֵם הוֹסִיף
לֹא מִחֻז כְּעוֹד אֶת הָאָרֶץ. פְּרוֹשׁ אֲחֵר לְלֻעוֹת
כְּמוֹ וּלְלַע הַמֶּשֶׁכֶן (שְׁמוֹת טו), כְּלוּמֶר נָדִי הַשָּׂדֶה
שְׁאִין דָּרָךְ לְרַע שֶׁם:

שדה צופים

הראשון, א"נ כפירוש הרמב"ם בפואה שיש לה צלעות והיא בעומק הארץ, וא"א לעקור אותה בכלי עץ אלא בברזל, שעוקרים אותו בקרדומות של מתכת אף על גב דלא הוי שינוי שכך דרכו כל השנים, משום דא"א לעקרו בלאו הכי, ונפקא מינה לב"ה במכ"ש דאף בלא שום שינוי מתיר היכא דלא אפשר בלאו הכי. ולפירוש השני שכתב הרב, וצלעות ר"ל צדי השדה שאין דרך לזרוע שם, נפקא מינה בהודאה זו, דפלוגתיהו אף במקום שדרך לזרוע שם, דלא תימא דבאין דרך לזרוע שם פליגי, אבל במקום שדרך לזרוע שם אפילו ב"ה מודה, וטעם זה שייך אף לפי' הא' שכתב הר"ב. (הון עשיר).

מוּדִים בּוֹאָה שֶׁל צִלְעוֹת וכו'.

בתוי"ט העיר דמתניתין אשמעינן דב"ש מודים לבית הלל, והרי אין נפק"מ בהודאתם דאין הלכה כב"ש.

ונראה לי בכאן דקמ"ל דאפילו במקום צלעות, ר"ל במקום סלעים או בצידי השדה, צריך לשנות ולעקור אותן בקרדומות של מתכות שהוא ג"כ שינוי, כמבואר בתוי"ט לעיל מיני', ובמשנה שאחר זה, וא"כ גם לב"ה [הוי'] רבותא דבעינן שינוי. (מהר"ם שיק).

דכיון דהוי כמכירה, א"כ כשנותנו לו אחרי כך בתלוש, הוי כמוכרו לו אז ושפיר תופס דמי'.

ולפי"ז הדר תקשה לן, דא"כ לא משכחת לה כלל בירק, דיפטור ממעשר, דבמחבור לא חלה עליו דין שביעית, ואחר הלקיטה כבר הוא של הזוכה, ולא ה' שעה שה' הפקר, והתינח לשי' המבי"ט ז"ל, דהוא שי' תוס' ז"ל, דלאו מטעם הפקר פטור, רק מאפקעתא דמלכא, גם בירק מיפטור מטעם זה, אבל לטעם הפקר קשה כנ"ל, אבל באמת לק"מ, דבע"כ צ"ל לכו"ע, דהותר לכל ללקט ירק בתורת הפקר, דזה לא שמענו, דבירק לא יהי' נוהג כלל, דין התורה דתשמטנה ונטשתה, ויהיה לבעלים כמו בשאר השנים, ובע"כ דהתורה התירתו ללקוט, משום דבאים בבת אחת, וכשלוקט פירות שביעית לוקט, וממילא שייך בזה הטעם לפטור ממעשר, בין מקרא דובא הלוי, דהרי יש לו זכות עמך, ובין מקרא דויתרם תאכל חית השדה דגבי שביעית, וא"ש, והענין עמוק וצריך עוד עיון גדול ורחב ברצות ד'. (אפיקי ים, חלק ב סימן כה).

ובה"א בקרדומות של מתכת.

דמ"מ הוי שינוי כמ"ש הת"ט, ומוּדִים ב"ש בפואה של סלעים כפי פי'

שביעית פרק ה

רכב

משנת אליעזר

רע"ב

(ה) מַאימַתִּי מוֹתֵר אָדָם לִקְחָהּ (ה) רַבִּי יְהוּדָה
אָדָם לִקְחָהּ אֹמֵר מִיָּד. וְלֹא
לֹא בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, רַבִּי
הַטָּמוֹן בְּקֶרֶקַע עַל גַּב דְּנָשָׁא יִקְחוּ
בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, וְאֵין צָרִיךְ לַחֲשׂוֹשׁ
שֶׁעֲקָרָן בְּשְׁבִיעִית עַל יְדֵי שְׁנוּי, שֶׁיִּהְיֶה דִּינָהּ כְּמוֹ פְּרוֹת שְׁבִיעִית, רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר, מִיָּד,

שדה צופים

משנה ה

מאימתי מותר אדם ליקח לוף וכו'

כתב הרמב"ם (פ"ד מהל' שמיטה ויובל ה"ח)
מאימתי מותר אדם ליקח לוף
במוצאי שביעית משירבה החדש.

ובדרך אמונה: משירבה החדש. האי
ירבה ר"ל שיהי' כבר מצוי חדש
ועשה הבכיר הוא בכלל ירבה ומה שפרט
רבינו לוף בפ"ע משום דאיכא למ"ד
בגמ' דלוף מותר ליקח מיד קמ"ל רבינו
דין לוף כדין כל ירק אם יצא משביעית
למו"ש והיינו בידועים שהם משביעית
אבל אם יש להסתפק שהן ממו"ש מותרין
מיד אם מביאין מחו"ל וכדין כל ירק
בהלכה הקודמת.

וי"א שזמנו בפסח של שמינית שאז רבה
החדש.

ובביאור ההלכה כתב: עמש"כ בד"א
בשם מרן אך יל"ע לפ"ז למה
לא כלל רבינו דין לוף בריש ה"ז ויכתוב
בצלים ולוף שיצאו משביעית וכו' (וד' רבינו
שגם לוף הוא מין בצלים כמש"כ בפ"ה מ"ב) גם קשה
הלשון שכו' כאן משירבה החדש ובה"ז כ'
אם עשו כיו"ב מותרין עשה הבכיר הותר
האפיל משמע דא"צ משירבה ומרן כ' דגם

כאן הכונה כן ולכאור' הוא דחוק. והגר"א
בשנו"א כ' דלוף שאני דדרכו להתקיים
הרבה זמן בארץ ולכן אין להתיר אא"כ
רבה החדש דגזר' שמא יטמין משביעית
למו"ש ואם גם ד' רבינו כן א"ש הכל ול"י
למה לא הביא מרן ד' הגר"א.

וכ"ז ביצא למ"ש דאזלי' מדינא אחר
לקיטה ורק מגזרה אסרו ולכן
בבצלים התירו מיד שעשו כיו"ב ובלוף
עד שירבה החדש אבל אם עקרו
בשביעית וחזר ונטעו בשמינית אז כבר
נאסר עיקרו וא"א להתיר גם בבצלים
רק אם רבו גידולו על עיקרו וכדלקמן
בהכ"א מיהו כ"ז בבצל ולוף שאין זרעו
כלה כדתנן בפ"ט דתרומות מ"ו אבל
בשאר ירק שזרעו כלה אפי' עקרו
בשביעית וחזר ונטעו בשמינית הגידולין
מותרין אפי' לא רבו כמש"כ רבינו לעיל
ה"ו שהזורע ספיחי שביעית הגידולין
מותרין וזו נראה כוונת מרן בסי' ט' סק"ח
שכו' ספיחי שביעית שזרען בשמינית ורבו
גידולי היתר על האיסור מותרין והיינו
בדבר שאין זרעו כלה שבזה צריך רבו
גידוליו על עיקרו אם עקרו בשביעית
ונטעו בשמינית וכנ"ל ה"ו סקמ"ה וכ"נ
בתוס' רי"ד נדרים נ"ז ב' בצל שעקרו
בשביעית כו' לא קמיבעיא לי' אלא דבר
שאין זרעו כלה אבל דבר שזרעו כלה
פשיטא לן דגידוליו מותרין בכל האיסורין

שביעית פרק ה

רכג

משנת אליעזר

רע"ב

מוֹדָה רַבִּי יְהוּדָה דְּאָסוּר יְהוּדָה אֹמֵר, מִיד. וְחֻכָּמִים שְׁהָרִי לֹא יַעֲקֹרם
עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה פִּיזָא נו, בְּשָׁנוֹי בְּשִׁבְעִית
בְּלוֹף הוֹאִיל וְנֶרֶךְ אֹמְרִים, מוֹשִׁירָבָה הַחֲדָשׁ: מִכֵּינן שְׁמִפְסִידם
לַעֲקָרוּ לְבֵית שְׁמָאֵי בְּמַאֲרֻפּוֹת שֶׁל עַץ וְלִבִּית הָלֵל שְׁמַתָּר בְּקֶרֶדְמוֹת,
בְּקֶרֶדְמוֹת שֶׁל מַסְכּוֹת, וְאִין דֶּרֶךְ לַעֲקָרוּ בְּשִׁבְעִית
אֶלָּא עַל יְדֵי שְׁנִי, הֵלֶכֶךְ בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית לֹא שָׂכִים
דְּאָסוּרָא וּמִשּׁוּם הֵכִי מִתָּר מִיד, אֶבֶל יֶרֶךְ שֶׁלֹּא
גִּזְרוּ שֶׁלֹּא לִתְלָשׁוּ כִּי אֹרְחִיָּה שָׂכִים נִמְי דְּאָסוּרָא
בְּשִׁמְיָנִית, לְפִיקֶךָ אָסוּר עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה פִּיזָא נו: מוֹשִׁירָבָה הַחֲדָשׁ. צִירוּשְׁלָמִי מִפְּרָשׁ דְּהֵינּוּ מִן הַפֶּסַח
וְאֵילָנָךְ. וְהִלְכָה פְּחֻכָּמִים:

שדה צופים

וחכמים אומרים משירבה החדש, וא"כ
מוכח דלרבנן לא תלינן בהיתר, אף שלא
הוחזקו התם לעוברי עבירה, אף על פי
כן חיישי שמא הוא מעבירה. וא"כ הכא
נמי הך חזקה דלא שביק היתירא ואכיל
איסורא לא מהני רק להוציאן מחדש
עוברי עבירה ונעשו כשאר ישראל,
ולרבנן הרי אף בסתם אדם לא תלינן
בהיתר רק כשנתרבה ההיתר, וא"כ למה
התם מותר מיד, לכן הוי סלקא דעתך
דבעל כרחך התם ר' יהודה הוא דסבירא
ליה בשביעית דמותר מיד, וא"כ הכא
נמי מותר מיד מפני שהם מחליפין. וא"כ
כיון דבעל כרחך ר' יהודה היא, ממילא
הרי הוא סבירא ליה דחמץ שעבר עליו
הפסח דאורייתא. ואח"כ דוחה דלעולם
רבנן היא, ומה דהתם סבירא להו דאינו
מותר עד שירבה החדש היינו בשביעית
דאורייתא, אבל בדרבנן מודים דמותר
מיד, ולכן הכא נמי כיון דחמץ שעבר
עליו הפסח דרבנן, לכך מותר. והסלקא
דעתך הוי דוחק לו לפרש הך משנה
רק בשביעית דאורייתא, רק משמע ליה
דאף בדרבנן אסרו חכמים, לכך בעל
כרחך ר' יהודה היא דסבירא ליה התם

חוץ מתרומה כדתנן בפ"ט דתרומה עכ"ל
וכונתו למשנה דפ"ט דתרומות גדולי
תרומה תרומה אבל הטבל ומעשר
וספחיו שביעית ותרומת חו"ל והמדומע
והביכורים גידוליהן חולין כו' הטבל
גידוליו מותרין בדבר שזרעו כלה אבל
בדבר שאין זרעו כלה גידולי גידולין
אסורין וה"ה בכל הני דמיתנו בהדי טבל
וכ"כ הרמב"ם שם בפיה"מ מ"ה, וכ"ה בפי
הר"א מן ההר בנדרים שם ובמאירי שם
דדוקא בבצל מבעיא לי' משום שאין זרעו
כלה אבל בדבר שזרעו כלה ודאי מותר.

גרסינן בש"ס פרק קמא דחולין [ד, א]
אמר ליה רבא תניא דמסייע לך,
חמצן של עוברי עבירה מותר מיד מפני
שהן מחליפין, סברוה הא מני ר' יהודה
היא דסבירא ליה חמץ שעבר עליו הפסח
אסור מן התורה. הנה מה דהוי סלקא
דעתך דר' יהודה הוא, והיאך לא אסיק
אדעתא דלמא רבנן הוא, נראה שהוא על
פי מה דגרסינן במסכת שביעית פרק ה'
משנה ה' מאימתי מותר אדם ליקח לוף
במוצאי שביעית ר' יהודה אומר מיד

שביעית פרק ה

רכד

משנת אליעזר

רע"ב

(ו) אֱלֹהִים כָּלִים (ו) אֱלֹהִים כָּלִים (ו) אֱלֹהִים כָּלִים
שְׁאִין הָאֱמֶן שְׁאִין הָאֱמֶן שְׁאִין הָאֱמֶן
רְשָׁאִי לְמַכְרָם רְשָׁאִי לְמַכְרָם רְשָׁאִי לְמַכְרָם
לְחֶשֶׁד עַל הַשְּׁבִיעִית, מְשֻׁם לְחֶשֶׁד עַל הַשְּׁבִיעִית, מְשֻׁם לְחֶשֶׁד עַל הַשְּׁבִיעִית, מְשֻׁם
לְחֶשֶׁד עַל הַשְּׁבִיעִית, מְשֻׁם לְחֶשֶׁד עַל הַשְּׁבִיעִית, מְשֻׁם לְחֶשֶׁד עַל הַשְּׁבִיעִית, מְשֻׁם

שדה צופים

קודם שגייעו לעונת המעשרות. אך נראה דלענין שאלה ושכירות גם לפני שביעית אסור להשאיל או להשכיר להם אותן הכלים המיוחדים לעבירה, דכיון דשאלה ושכירות לא קניא נמצא שמשתמש בשביעית בכלים שלו ואז נחשב למסייע יד עוברי עבירה. וכן משמע ממג"א סי' שמ"ז דאסור להשאיל כלים לפני השבת למי שחשוד לעשות בהם מלאכה בשבת.

(תורת זרעים).

נמי בשביעית מותר מיד, וסתמא קתני, משמע אף בשל תורה סבירא ליה כן. והש"ס דחה דלעולם רבנן היא וסבירא להו דחמץ שעבר עליו הפסח דרבנן, לכך מתירין מיד, והתם בשביעית דאורייתא מיירי, ואתי שפיר, ודו"ק היטב, כן נראה לפענ"ד נכון בביאור הסוגיא. (חכמת שלמה, או"ח סימן תמח סעיף ב.)

משנה ו

אלו כלים וכו' המחרישה וכל כליה, העול והמזרה.

הם כלים המיוחדים לעבודה האסורה בשביעית דווקא, ואף העול צ"ל שהוא עול משונה המיוחד לשוורים החורשים, אבל הדקר הוא מיוחד לחפור בארץ, ויש כמה חפירו' המותרות בשביעית ואפילו הכי אסור, משום דלא מקרי לאיסור ולהיתר, להיות כי רוב מלאכתו לאיסור קאי, ולא שייך ביה טעם זכייה מן ההפקר כמגל ודומיו משום הכי בשדה אחר המזרה. (הון עשיר).

עיין שו"ת לבושי מרדכי (מהדורה תניינא סימן מח) בדין איסור מכירת כלי מלאכה למחללי שבתות. מ"ש מכאן.

וראה בשו"ת אגרות משה (יורה דעה חלק א סימן עב) אם מותר לעשות מסחר הכנת חתונות שהוא להשכיר האולם ולעשות הסעודה וכדומה שנקרא קייטערינג בלע"ז באשר שבהרבה חתונות מתנהגים שלא כשורה ברקידות אנשים ונשים שהוא דבר עבירה וכדומה אם יש בזה משום לפני עור או מסייע ידי עוברי עבירה.

אם מותר לשאול מחבירו איזה ענין שיש לחוש שישקר בתשובתו או שודאי ישקר, אם יש בזה משום לאו דלפני עור. הנה אם אין הדבר ברור להשואל שחבירו ישקר בתשובתו אין לו לחוש כלל, ויוכל לתלות שלא ישקר. וכלל גדול הוא שאין

משמע דוקא בשביעית, אבל קודם שביעית מותר למוכרן לחשוד על השביעית, ואין כאן משום מסייע ידי עוברי עבירה, כיון דאכתי הוי לפני זמן איסורא, וכדתנן במס' מעשרות פ"ה מ"ג דמותר למכור פירותיו לאינו נאמן על המעשרות ולחשוד על השביעית

שביעית פרק ה

רכה

משנת אליעזר

רע"ב

דְּלִינוּ קוֹנֵה אֶלֶף לֶהֱנִיעַ מִחֲרֹשָׁה וְכֹל בְּלִיָּה, הָעוֹלָם, חֶשֶׁשׁ שֶׁיַּעֲבֹד בָּהֶם עַד [אַחֲרֵי] שְׁבִיעִית: מִחֲרֹשָׁה בְּשִׁבְעִית, מִחֲרֹשָׁה מוֹרָה. שְׁזָרִין צוּ וְהַמּוֹרָה, וְהַדֶּקֶר. אֲבָל מוֹכֵר וְכֹל פְּלִיָּה, הָעֵל, הוּא מִנְּגֵל יָד וּמִנְּגֵל קָצִיר, וְעִנְיָהּ וְהַמּוֹרָה כְּלִי שְׁזָרִים בּוֹ אֶת הַתְּבוּאָה, כִּמְיִן יָמֵד שֶׁל צֶרֶל שְׁקָרִין קוֹלְטֵרוֹ צֵלַע"ז, וְהוּא עָשׂוּי לְסֹפֶר צוֹ אֶת הַקֶּרֶקֶע, לְשׁוֹן וְיִדְקֶר אֶת שְׁמֵיכֶם (צִמְדָּנִי כֵה): מִנְּגֵל יָד וּמִנְּגֵל קָצִיר וְעִנְיָהּ. מְסָרִין, שְׁמָא הוּא [רוֹנָה]

וְהַדֶּקֶר כְּלִי חֲפִירָה. אֲבָל מוֹכֵר הוּא מִנְּגֵל יָד מִנְּגֵל קָצִיר וְעִנְיָהּ. מְסָרִין, שְׁמָא הוּא [רוֹנָה]

שדה צומים

קאי בתרי עברי דנהרא כיון דגם אם לא ישאל עתה שאלה זו מחבירו ישקר חבירו לאנשים אחרים וא"כ אין בזה לאו דלפני עור, ולהמשנה למלך שם שחולק על הפני משה אסור גם בכהאי גונא משום לפני עור, יעיין נא שם במשנה למלך, והדברים ארוכים ועת לקצר. (ש"ת נשמת חיים סימן קצב).

לאיסור ולהיתר מותר.

צ"ע אמאי מותר כיון דספק דאורייתא הוא שמא לאיסור קונה ולפני עור דאורייתא הוא, וכן קשה במתני' דלקמן ב"ה מתירין בפרה חורשת מפני שיכול לשוחטה דכל דמצוי למיתלי תלינן והכי תלינן להיתר בדאורייתא וליכא למימר אוקי גברא אחזקת כשרות דהא בחשוד מיירי כמ"ש הר"ב, ואם נאמר דלפני עור לאו דאורייתא הוא להך מילתא דפשטיה דקרא מיירי בסומא בעיניו ממש ונותן מכשול בדרך שהוא הולך אבל במושיט לו דבר איסור לא מיירי אלא אסמכתא מדרבנן הוא לענין איסורים הוה ניחא, אלא דפשטא דמילתא בכל דוכתי משמע דלענין איסור הוא מדאורייתא והכי משמע בתוס' פ"ק דשבת דף ג' שכתבו

אסור משום לפני עור אלא היכא שאי אפשר לתלות בהיתר אבל אם יש לתלות בהיתר מותר, וכדתנן בשביעית פ"ה מ"ו זה הכלל כל שמלאכתו מיוחדת לעבירה אסור, לאיסור ולהיתר מותר, ושם משנה ט' משאלת אשה לחבירתה החשודה על השביעית נפה וכברה ורחים ותנור, ופירשו בירושלמי שאני אומר נפה לספור בה מעות כברה לכבור בה חול רחים לטחון בהן סממנין תנור לטמון בו אונין של פשתן.

אך אם יודע השואל בודאי שחבירו ישקר בתשובתו אז יש חילוק בדבר, דאם רק על שאלה זו שרוצה לשאול ממנו עתה ברור לו שחבירו ישקר לו, ואם ישאל ממנו עתה שאלה זו לא יוציא חבירו שקר מפיו, א"כ הרי זה דומה למושיט דבר איסור לחבירו דקאי בתרי עברי דנהרא, ואז ודאי יש בזה משום לפני עור. אך אם לא רק על שאלה זו לבד ברור להשואל שחבירו ישקר אלא שחבירו זה הוחזק כפרן ושקרן בכל דבוריו עם כל אדם, אז באנו למחלוקת הפני משה והמשל"מ, המבואר במשנה למלך פ"ד מה' מלוה ולוה ה"ב, דלדעת הפני משה שם מיקרי כהאי גונא לא

שביעית פרק ה

משנת אליעזר

רע"ב

וְעִגְלָה וְכֹל פְּלִיָּה וְכָל בְּלִיָּה. זֶה הַכֶּלֶל, כָּל
 דְּשָׁמָא רוּצָה לְקַצֹּר מִן הַהֶפְקֵר וְלִהְיוֹת בְּעִגְלָה לְבִיתוֹ, אֲסוּר. לְאִסּוּר וּלְהִתֵּר, מִתֵּר:
 לְקַצֹּר מִן הַהֶפְקֵר וְלִהְיוֹת בְּעִגְלָה לְמַאֲכָל צִיתוֹ, וְאִין אֲסוּר אֶלָּא לְהִצִּיָּא הַרְצָה לְעֵשׂוֹת אוֹרֵר:
 זֶה הַכֶּלֶל, כָּל שְׁמֵלֶאכְתּוֹ מִיַּחְדָּת לְעִבְרָה, כְּגוֹן חֲרִישָׁה וְזִרְעָה, אֲסוּר לְמַכֵּר לוֹ. וְכֹל שְׁמֵלֶאכְתּוֹ הִיא לְאִסּוּר וּלְהִתֵּר, מִתֵּר לְמַכֵּר לוֹ:

שדה צופים

הוא אלא לסחורה ופריך וליחוש דלמא
 מזבין לאחרני להקטרה ומשני אלפני
 דלפני לא מפקדינן, משמע דאי לאו ה"ט
 הוה אסור ואמאי הא ליכא מכשול ודאי
 בשעת המכירה.

וראיתי בספר המצות להרמב"ם בלאוין
 ל"ת רצ"ט כתב הזהיר מהכשיל

קצתנו והוא שאם ישאלך אדם עצה
 בדבר נפתה בו ובאה האזהרה מלרמותו
 ומהכשילו והוא מאמרו לפני עור לא
 תתן מכשול ולשון ספרי למי שהוא
 סומא בדבר נוטל עצה ממך אל תתן
 לו עצה שאינה הוגנת, ולאו זה כולל
 ג"כ למי שמסבב לאיש לעבור עברה או
 יכין לו סבת העברה ומאלו הפנים אמרו
 במלוה ולוה ברבית שעוברים בלפני עור
 וכו' ופשטי' דקרא כמו שזכרנו תחלה
 ע"כ משמע דעיקר קרא במייעצו אזהיר
 ואפשר דלסבב עברה אינו מדאורייתא
 אלא אסמכתא וגבי רבית דקאמר
 עוברים בלפני עור היינו מדרבנן אלא
 שלשונו משמע קצת מדכתב ולאו זה
 כולל כו' דהא נמי דאורייתא ובפירושו
 פ"ו דתרומות מ"ג כתב דלפני עור לענין
 המכשיל חברו בדבר איסור אינו במלקות
 אלא נענש בידי שמים, ונראה הא דמוקי
 פשטי' דקרא במייעצו משום דכתיב ביה

דאפילו היכא דבלאו ידיה עבד איסורא
 מ"מ אסור מדרבנן שחייב להפרישו
 מאיסור ע"ש ולפ"ז אי קאי בתרי עברי
 דנהרא דפ"ק דע"ז דף ו' אסור מדאורייתא
 וכן משמע בפ"ק דע"ז דף י"ד דאמר אביי
 אלפני מפקדינן אלפני דלפני לא מפקדינן,
 לשון מפקדינן מדאורייתא משמע.

ומיהו לסברת הרמב"ם דכל הספקות
 של תורה אין אסורין אלא
 מדרבנן י"ל דהכא משום חיי נפש לא
 גזרו שא"כ לא יוכל לקצור למאכל
 ביתו, אבל לסברת הרשב"א שהספקות
 אסירי לן מדאורייתא קשה, וצ"ל דהכא
 במאי עסקינן דאיכא נמי אומן אחד
 עובד כוכבים ונמצא דאין הישראל עובר
 מדאורייתא דבלאו ידיה מצי למיזבן
 מעובד כוכבים אלא מדרבנן אסור כמ"ש
 בשם התוס' ובספקא שרי, אבל פשטא
 דמתני' דקא פסיק ותני דמותר משמע
 בכל ענין נראה שהיא ראייה לסברת
 הרמב"ם, ואפשר ליישב דנתינת מכשול
 לא מיקרי אלא כשהמכשול ידוע בשעה
 שזה נותן לו אבל בספק אם יעשה בו
 מכשול אין זה נותן מכשול והלוקח הוא
 מכשיל את עצמו, אלא דבפ"ק דע"ז דף
 י"ד גבי אין מוכרין לבונה לעובד כוכבים
 אמר דחבילה מותר דודאי לאו להקטרה

שביעית פרק ה

רכו

משנת אליעזר

רע"ב

(ז) היוצֵר. אִמֵּן (ז) הַיּוֹצֵר, מוֹכֵר חֲמֵשׁ בְּדֵי שָׁמֶן וְחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה בְּדֵי יַיִן, יוֹצֵר כָּלִי חָרָס, מוֹכֵר אֶפְסוֹ לְחֹשֶׁד עַל הַשְּׂמִיעִית חֲמֵשׁ כֶּדִּי שָׁמֶן וְחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה כֶּדִּי יֵין, וְלִיכָא לְמִיחָשׁ שָׁמָּה רוּחָה כְּלָס לְשָׁמֶן אֹז כְּלָס עֶשְׂרֵה כֶּדִּי יַיִן, שָׁכֵן דְּרַבּוֹ לְהִבְיָא מִן הַהֶפְקֵר. חֲמֵשׁ הַשְּׂמִיעִית כֶּדִּי שָׁמֶן, וְחֲמֵשׁ בְּדֵי שָׁמֶן, וְחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה כֶּדִּי יַיִן, שָׁכֵן דְּרַבּוֹ לְהִבְיָא מִן הַהֶפְקֵר.

שדה צופים

ובכדים לא שיך לומר שמכין על לאחר שביעית כמו מחרישה וכו' דכדים שכיח בכל עת ובזול וא"צ להכניס.

ודע דבמשנה מסיים ואם הביא יותר מכאן מותר והרמב"ם לא הביא זה ותמיהו עליו (תוי"ט) אך באמת הרמב"ם הביא זה בפ"ד שם לענין שיש לו להביא לתוך ביתו מעט וכו' כמ"ש כתב שם ואם הביא יותר מכאן מותר כלומר אם זה האיש הביא יין ושמן משלו יותר משיעור זה מותר כיון שהם מן המופקר וממילא דהיוצר במכירתו אם זה האיש אינו חשוד פשיטא שמוכר לו יותר כדין ואם הוא חשוד אסור דחשדינן ליה שהביא מן השמור ואין כאן דבר חידוש וא"צ להזכיר בכאן וגם המשנה אין כוונתה על מכירת הכדין אלא על עצם ההבאה מהיין והשמן. (ערוך השולחן העתיד, הלכות שמיטה סימן כט סעיף ז).

בשול"ת ציץ אליעזר (חלק ד סימן ה פרק ד) נשאל על דבר שכתב בספרו שביתת הים בנוגע בענין איסור לפני עור, שכל היכא דאיכא למתלי אף בכל דהו תלינן.

וע"ז מעיר השואל מהמשנה דכאן דאיתא היוצר מוכר חמש כדי שמן וחמשה עשר כדי יין, וכותב ע"ז

ויראת וכל מקום שנאמר ויראת אינו אלא בדבר המסור ללב וכ"כ בספר שפתי חכמים. (משנה ראשונה).

משנה ז

חמש.

קודם לחמש עשרה, משום הכי הקדים שמן ליין, שלא כסדר הכתוב, וסדר בשולם. ועוד בחמש עשרה יש בו רבותא יותר מחמש. (הון עשיר).

שנינו היוצר מוכר חמש כדי שמן וט"ו כדי יין שכן דרכו להביא מן המופקר ומותר למכור אפילו לחשוד (רע"ב) וליכא למיחש שיטלם כולם ליין או לשמן וא"כ יביא מן המשומר לפי שהכדים ניכרים הם איזה לשמן ואיזה ליין ואין דרך להכניס יין בשל שמן ושל שמן בשל יין ואפילו לאינו חשוד משמע שאין למכור יותר משיעור זה וכן מבואר מלשון הרמב"ם שלא כתב לחשוד וגם דין זה ביאר אחר שכתב דין דאינו חשוד ע"ש והטעם נ"ל לאו משום דביותר חשדינן ליה אלא דא"צ יותר שהרי אין לו להביא יותר יין ושמן כמ"ש הרמב"ם בפ"ד דין כ"ד על כל אדם וז"ל ויש לו להביא לתוך ביתו מעט וכו' חמש כדי שמן וט"ו כדי יין וכו' עכ"ל ולכן אין למכור לו יותר כדים

שביעית פרק ה

משנת אליעזר

רע"ב

ההפקר ולא יותר. **ואם הביא יותר מבאן, מתר.** **ומוכר לנכרים בארץ, ולישראל** **בחוזה לארץ:** **(ח) בית שמאי אומרים, לא ימכר לו פרה חורשת** **הזה לנכרים בארץ ואינו חושש שימכרם לישראל, ולישראל בחוזה לארץ ואינו חושש שיעלם לארץ, או שימלאם יין ושמן שהביאו מארץ ישראל בשביעית:** **(ח) בית שמאי אומרים, לא ימכר לו לחשוד על השביעית פרה חורשת**

למין, שנקדים הן אוחס של יין מאוחס של שמן, שהעפר שעושים ממנו כדי יין אינו דומה לעפר שעושים ממנו כדי שמן: ואם הביא יותר מבאן מתר. ולא חשינן שמה מן המסמך דשביעית הציא: ומוכר לנכרים בארץ. ולא חשינן שמה יחזר הנכרי ומכרם לישראל הקסוד: ולישראל בחוזה לארץ. ולא חשינן שמה יוליכס בארץ, אי נמי שמה יכניס לתוכן יין ושמן של שביעית שהביא מארץ ישראל, דלא הסמינו חכמים כל כך:

שדה צופים

בשביעית שהרי אפשר לשוחטה, ומוכר לו שדהו שהרי אפשר שיובירה, אבל לא ימכור לו שדה האילן אלא אם כן פסק עמו על מנת שאין לו באילן, ומשאלו סאה למדוד בה אעפ"י שהוא יודע שיש לו גורן שהרי אפשר שימדוד בה בתוך ביתו, ופורט לו מעות אף ע"פ שהוא יודע שיש לו פועלים, וכולן בפירוש אסורים.

ובדרך אמונה: פרה חורשת. פרה שמלומדת ומיוחדת לחרישה אף על פי שאין דרך בני"א לשחוט פרה שחורשת ולא אמר' בזה הדמים מודיעים דדמי פרה חורשת יותר מדמי פרה לשחיטה ויש חולקין.

שהרי אפשר לשוחטה. ואף על פי שזו תליה רחוקה קצת התירו כאן משום פרנסתו אבל להשכיר לו בהמתו משמע בירו' דאסור ואפי' במקומות שנאכל אבל לא נעבד ואפי' להשכיר בהמתו לגוי.

ומוכר לו שדהו. ואפי' חרושה ועומדת לזריעה.

הרע"ב וליכא למיחש שמא רוצה כולם לשמן או כולם ליין שניכרים הם וכו' והוא מהירושלמי, וכותב ע"ז בהגהות תוס' אנשי שם בשם הרי"ב דצ"ע דמאי קושיא היא כיון דיש לתלות שיביא מן ההפקר מותר כמ"ש לאיסור ולהיתר מותר, ומתוך דצ"ל דהא דתולין היינו דוקא היכא שההיתר והאיסור שקולים הם משא"כ היכא דלאיסור יש צד יותר מלהיתר לא תלינן וכמו מחרישה דמ"ז הגם די"ל דלוקח לשנה הבאה ובאינו חשוד תלינן בזה וכמ"ש הרמב"ם ומ"מ בחשוד לא תלינן וכו' עיין שם, א"כ חזינן דעדיין אין הדבר פשוט כ"כ דכל כמה שיש לתלות בכל דהו להיתירא תלינן. וראה שם מה שהאריך בזה הגאון המחבר.

משנה ה

לא ימכר לו פרה חורשת בשביעית

כתב הרמב"ם (פ"ח מהל' שמיטה ויובל ה"ו) ומוכר לחשוד פרה חורשת

שבועית פרק ה

רכט

משנת אליעזר

רע"ב

(ח) **שְׁהוּא יְכוֹל** **בְּשָׁבִיעִית. וּבֵית הָלֵל מְתִירִין.**
מִפְּנֵי שְׁהוּא יְכוֹל לְשַׁחֲטָה.
מוֹכֵר לוֹ פְּרוֹת בְּשַׁעַת הַזֶּרַע,
וּמִשְׁאִיל לוֹ סֵאתוֹ אֵף עַל פִּי
אֶפְסֵי בְּשַׁעַת הַזֶּרַע. וְלֹא תִמְכְּרֶנָּה וְדֹא לְזִרְעָה
הוּא לֹקֵחַ, דְּתִלִּין לְאַכְלָהּ הוּא רוֹזָה: **שִׁישׁ לוֹ**
גִּרְוֹן. וְלֹא מִשְׁטִין שְׁמָא מוֹדֵד לְהַכְנִים לְאֻזָּה,
לְקַחְתָּ, **וּמִשְׁאִיל לוֹ סֵאתוֹ** מִדָּה שְׁמוֹדֵדִין בּוֹ סָאָה, **אֵף עַל פִּי שְׁהוּא יוֹדֵעַ שִׁישׁ לוֹ**

שדה צופים

אין אסור למכור לו אלא משהגיע לעונת שבועית כנ"ל פ"ה הי"ח, ודוקא למכור השדה אבל הפירות הפקר הן.

האילן. ומשמע דוקא בשביעית אבל קודם שבועית מותר למכור אף שהלוקח יעבוד בה בשביעית.

אא"כ פסק עמו שאין לו באילן. רק בשדה שבה שאז לא יעבוד באילן והשדה שבה תלינן שיובירה השנה כנ"ל.

אף על פי שהוא יודע שיש לו גורן. ואסור למדוד בשביעית כנ"ל פ"ו ה"ג:

שהרי אפשר שימדוד בה בתוך ביתו. שאין אסור אלא למדוד למכור כנ"ל שם. ואם בא ומצאו מודד באיסור אין השאלה או השכירות מתבטלת כיון שנתן בהיתר [וצ"ע] ואין חייב לפייסו בדמים שיחזירו לו מיהו אם הוא בגדר תוכחה חייב להוכיחו כמו אחרים:

ופורט לו מעות אף על פי שהוא יודע שיש לו פועלים. וצריך לשלם להם מה שעבדו אצלו באיסור דתלינן

שהרי אפשר שיובירה. בשנה זו וזירענה בשנה אחרת או שקנה לבנות שם.

אבל לא ימכור לו שדה האילן. שבדאי לא יובירה ויעבדנה כדי שלא יפסידו הפירות שבה כיון שהוא חשוד ולא דמי לשדה שהרבה אנשים מובירין שנה וזורעין שנה שע"ז היא עושה הרבה וגם כיון שעדיין לא נזרעה אין בזה כ"כ פסידא ניכרת אם לא יעבדנה ותלינן שלא יזרענה משא"כ באילן.

לא ימכור לו. ודוקא לישראל חשוד אבל לגוי מותר והיינו במקום שאין בו משום לא תחנם כגון בגר תושב כנ"ל פ"א מתרומות ס"ק קט"ז.

ימכור לו. משמע דאחשוד קאי אבל לסתם ע"ה מותר למכור דתלינן שלא יעבוד וקונה לשנה הבאה כנ"ל ה"ד.

שדה האילן. וכן שדה זרועה אסור למכור לו אפי' קודם שצמחה ודוקא בחשוד לעבוד אבל אם אין חשוד לעבוד רק לאכול פירותיהן שלא בקדושה

שביעית פרק ה

משנת אליעזר

רע"ב

דאיכא למתלי דלטמיה
הוא מודד: ופורט לו
מעות. מתליף לו מעות
גפרוטות: אף על פי
שהוא יודע שיש לו
פועלים. ונמלא מסייע

שהוא יודע שיש לו גרן, ופורט
לו מעות אף על פי שהוא יודע
שיש לו פועלים. וכלן, בפרוש,
אסורין:

ידי עובדי עברה, דממנין שמה לשאר עובדי
הוא ערין: ובכח. אס פלג שלדער אסור רוצה
אזתם, אסור:

שעבדו אצלו באסור וצריך לשלם להם,
ולא חישבן שמסייע לעובדי עברה,
דממנין לשאר עובדי פורטון. וכלן
האמורים במשנה שמתרים הינו בסתם,
אבל אם אמר לו בפרוש שצריך הדבר בשביל הדבר האסור אסורין, שלא יסייע ידי
עובדי עברה:

שדה צופים

ודרך שחוק אמר כן, ועיין במהר"י
קורקוס שצידד לומר על פי הירושלמי,
דדוקא כשאפשר לתלות שיש לו צורך
לכלים הללו בדברים שאין השביעית
נוהגת בהן, אבל אם אמר שיש לו צורך
לדברים שהשביעית נהגת בהם, אף
על פי שיש לתלות בשל ששית אסורה,
ואח"כ כתב דיש לסתור, וא"כ אפשר
לומר דזה מה שמשמע לן מתניתין,
דבפירוש שהוא אומר לדברי שנוהג בו
שביעית הוא צריך, אסור אף על פי שיש
לו של ששית, או דאיכא למתלי בשל
ששית, כגון דפועלים עוסקי בפירות של
ששית, אפ"ה אסורה. (יד דוד).

שצריך המעות לשאר צרכים וכן מוכר
לו פירות אפי' בשעת הזרע שיש לתלות
שקונה הפירות לאכילה:

וכולן בפירוש. כגון שאמר לו מכור לי
הפרה שאחרוש בה או אזרע בה
זרע פלוני מכור לי הסאה שאמדוד בה
הזרע אשר דשתי ותן לי מעות בזהוב זה
שאתן לפועלים דמי השכירות שנתעסקו
לי בעבודת הארץ ואפי' אומר שלוקח
לאיסור ולהיתר אסור:

אסורים. שאסור לסייע ידי עובדי
עבירה כנ"ל ה"א ואפי' בדבר
שאין סתמו עומד למלאכת איסור כיון
שאמר לו שלקחו לכך אסור ואין מוכרין
פ"ש לחשוד על השביעית א' זרעים
הנאכלין וא' זרעים שאין נאכלין:

וכולן בפירוש אסורין.

דקדקו המפרשים דפשיטא הוא. ואפשר
לומר דוכלן פרושו אפילו אינו
חשוד, דהא (ד) כל ישראל בחזקת כשרות,

קשה מאי קמ"ל. ואפשר דקמ"ל דאף
בדבר שאין סתמו עומד לכך
אם אומר לו שלוקחה לזה אסור, ולא
נימא הא ודאי משקר. והר"ב עץ חיים
כתב דלא נימא הואיל ואין אדם משים
עצמו רשע דרך היתול אמר לו כן קמ"ל.
(שושנים לדוד).

שביעית פרק ה

ר"א

משנת אליעזר

רע"ב

(ט) **הַחֲשׂוּדָה עַל הַשְּׁבִיעִית. לְאָכַל פְּרוֹת שְׂבִיעִית אַחֵר הַצֵּעוּר בְּעוֹר: נֶפֶחַ. שְׁאֵנִי אֹמֵר לְסַפֵּר זֶה מַעוֹת הֵיא לֹקֶמֶת: בְּבִרְהָ. שְׁאֵנִי אֹמֵר לְכַנֵּר זֶה אֵת הַחֵל: רְחִים. דְּשָׁמָא לְטָמֵן זֶה־סְמִינִן: תַּנּוּר. שְׁמָא לִיגֵשׁ זֶה אֹוִינִן עַל פֶּשְׁטָן: וְלֹא לִיבֵשׁ פֶּשְׁתָּן הֵיא צְרִיקָה, שְׁמַפְנֵי דְרַכֵּי שְׁלוֹם תּוֹלִין בְּהִתִּירָה אֶפְלוּ אִם הִדְבֵּר רְחֵק, אֶבֶל**

(ט) **מִשְׁאָלָת אִשָּׁה לַחֲבֶרְתָּהּ עַל הַשְּׁבִיעִית, נֶפֶחַ וּבִכְרָה, וְרַחֲמִים וְתַנּוּר. אֶבֶל**

(ט) **מִשְׁאָלָת אִשָּׁה לַחֲבֶרְתָּהּ עַל הַשְּׁבִיעִית וְאִין לָהּ פְּרוֹת הֵתֵר בְּבִיתָ, נֶפֶחַ שְׂיִכּוּלָה לְתַלַּת וְלוֹמֵר לְסַפֵּר מַעוֹת לְתוֹכָהּ לְקַחָהּ וּבִכְרָה שְׂיִכּוּלָה לּוֹמֵר לְנִקּוֹת הַחֵל הֵיא צְרִיקָה אֵת הַבִּכְרָה, וְרַחֲמִים שְׂיִכּוּלָה לּוֹמֵר לְטָחֵן סְמִינִים הֵיא רוֹצָה, וְתַנּוּר שְׂיִכּוּלָה לּוֹמֵר**

שדה צופים

משנה ט

משאלת אשה וכו'.

מאיסור זה שבאנו להציל אותם ממנו, וכן אמרו במו"ק במכה בנו גדול.

והלכך שיקלו חז"ל בפלס עד כמה יש להתנהג לקונסם ולמשוך ידינו מהם, ושלא נגרום מכשולים יותר להם ולנו, והכריעו לאסור למכרם בזמן שהוא ודאי לעבירה, והתירו בספק. וזו דרך הממוצעת והישרה, עכ"ד היקרים.

עיין בספר הון עשיר, שכתב, דבהזכירו "אשה" בענינים אלו, רמז לנו הא דאיתא ביבמות דף ס"ג במה אשה עוזרתו לאדם, אדם מביא חטים כוסס בתמיה. ועוד משנה שלימה שנינו (כתובות פ"ה מ"ה) אלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה, טוחנת ואופה, דמלאכות אלו בדידה נתלו.

עיין במנחת שלמה שביעית (פ"ה מ"ו) שנשאר בצ"ע האיך אנו מוכרים שדות ופרדסים לחשוד על השביעית, הרי זה ודאי ובריא שהוא יעבדנה בשמיטה, וחשיב כנותן יין לנזיר שברור שישתה אותה.

בענין הא דהקילו ליתן לחשוד על השביעית כלים שי"ב ספק אם יחרוש בהם או לא, מן הראוי להביא כאן דברי החזון איש (שביעית סי' י"ב סק"ט) וזה לשונו הזהב: ונראה דהא דהקילו חכמים בספק, אף על גב דספק מכשול ודאי אסור ליתן לפני עור, והיה ראוי להחמיר בספקות, משום דאם באנו להחמיר בספקות נמי, נעשה מכשול שנמנע חסד ודרכי חיים ושלוש מעצמנו ומהם, והם רק עמי הארץ וחייבים אנו להחיותם ולהטיב להם, וכ"ש שלא להרבות שנאה ותחרות בינינו וביניהם, ועוברים על לא תשנא ועוד כמה לאוין שאין איסורן קל

עיין מקדש דוד (סימן לא) וז"ל: אמרינן (שביעית פ"ה מ"ט) משאלת אשה לחברתה החשודה על השביעית כו', אבל לא תבור ולא תטחון עמה, ופי' הר"ש ז"ל דחשודה על השביעית היינו לאכול פירות שביעית אחר הביעור, וכן פי' רש"י ז"ל בגיטין (ס"א. ד"ה על השביעית), והנה לפי זה מיירי הכא אחר הביעור דוקא, ויש

משנת אליעזר

רע"ב

לא תָּבֵר תְּבַרר לֹא תָבוֹר וְלֹא תִמְחֵן עִמָּהּ. תִּמְחֵן עִמָּהּ. שְׁאֵסוֹר
הַתְּבוּאָה, וְלֹא תִטְחֵן אֵשֶׁת חֵבֶר, מִשְׁאֲלֹת לְאִשֶּׁת עִם
עִמָּה שְׁלֹא לְסִיעַ יָדֵי עֹבְרֵי עֲבָרָה. אֵשֶׁת
עֹבְרֵי עֲבָרָה. אֵשֶׁת חֵבֶר שְׁנוֹזְהֶרֶת בְּדִינִי
טוֹמְאָה וְטָהֳרָה, מִשְׁאֲלֹת לְאִשֶּׁת עִם הָאָרֶץ הַחֲשׂוּדָה עַל הַמַּעֲשָׂוֹת, נֶפֶה וּכְבָּרָה וּבוֹרֶרֶת

שדה צופים

כתב בשו"ת נשמת חיים (סימן קצב) וז"ל: אשר שאל אם מותר לשאול מחבירו איזה ענין שיש לחוש שישקר בתשובתו או שודאי ישקר, אם יש בזה משום לאו דלפני עור. הנה אם אין הדבר ברור להשואל שחבירו ישקר בתשובתו אין לו לחוש כלל, ויוכל לתלות שלא ישקר. וכלל גדול הוא שאין אסור משום לפני עור אלא היכא שאי אפשר לתלות בהיתר אבל אם יש לתלות בהיתר מותר, וכדנתן בשביעית פ"ה מ"ו זה הכלל כל שמלאכתו מיוחדת לעבירה אסור, לאיסור ולהיתר מותר, ושם משנה ט' משאלת אשה לחבירתה החשודה על השביעית נפה וכברה ורחים ותנור, ופירשו בירושלמי שאני אומר נפה לספור בה מעות כברה לכבור בה חול רחים לטחון בהן סממנין תנור לטמון בו אונין של פשתן.

אך אם יודע השואל בודאי שחבירו ישקר בתשובתו אז יש חילוק בדבר, דאם רק על שאלה זו שרוצה לשאול ממנו עתה ברור לו שחבירו ישקר לו, ואם ישאל ממנו עתה שאלה זו לא יוציא חבירו שקר מפיו, א"כ הרי זה דומה למושיט דבר איסור לחבירו דקאי בתרי עברי דנהרא, ואז ודאי יש בזה משום לפני עור. אך אם לא רק על שאלה זו

לעיין למה לי משום חשודה לאכול אחר הביעור תיפוק ליה משום איסור ספיחין, דבירור וטחינה הוא בתבואה ותבואה של שביעית הוא לעולם ספיחין, דאם הביאה שליש בשביעית דאז קדושת שביעית עליה הוי נמי ספיחין כמ"ש הר"ש ז"ל (שביעית פ"ט מ"א), אם כן אפילו קודם הביעור אסור, מיהו רש"י ז"ל שפי' הטעם משום ביעור לשיטתיה אזיל דס"ל דאף ספיחין אסורין רק אחר הביעור, אבל הר"ש ז"ל דס"ל שם דספיחין אסורין לעולם אם כן תיפוק ליה משום ספיחין ואף קודם הביעור אסור לטחון עמם.

ונראה משום דאמרינן בגיטין שם מ"ש רישא ומ"ש סיפא, אמר רבא בע"ה דר"מ וטומאה וטהרה מדרבנן ע"ש, ומכלל דבשביעית איסור דאורייתא, ואילו משום ספיחין לרבנן הוא גם כן אינו מדאורייתא, והנה לשיטת הרמב"ן ז"ל על התורה (בהר"ה ז') דכל דין ביעור הוא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא, אם כן זה דאמרינן סיפא בע"ה דר"מ וטומאה וטהרה מדרבנן מכלל דרישא מדאורייתא, צריך לומר משום דשם שביעית מדאורייתא, אם כן שפיר י"ל שהוא משום ספיחין ואסור לטחון עמם אף קודם הביעור. ע"כ.

רלג

משנת אליעזר

צַעֲפָה: **לֹא תִגַּע עִמָּה. לְפִי שֶׁמִּשְׁגָּלָהּ הִטְעָהּ**
לְחַלֵּה וְקָה מִשְׁמָאָה מִסַּמַּת כְּלִים טְמֵאִים, שֶׁהִרְי
הַכֶּשֶׁרֶק לְקַבֵּל טְמֵאָה, וְזוֹ מִסְעֶפֶס לְגַלְגֵּל, וְאִסּוֹר
לְגָרֵם טְמֵאָה לְסַלֵּה: וְכֵן לֹא אָמַר: לֹא הִפְיִירו
לְהִשְׁאִילֵן כְּלִים וְלִסְיַעַן צִלָּה שְׁעַת עֲצֵרָה עֲמָה

לבד ברור להשואל שחבירו ישקר אלא שחבירו זה הוחזק כפרן ושקרן בכל דבוריו עם כל אדם, אז באנו למחלוקת הפני משה והמשל"מ, המבואר במשנה למלך פ"ד מה' מלוה ולוה ה"ב, דלדעת הפני משה שם מיקרי כהאי גונא לא קאי בתרי עברי דנהרא כיון דגם אם לא ישאל עתה שאלה זו מחבירו ישקר חבירו לאנשים אחרים וא"כ אין בזה לאו דלפני עור, ולהמשנה למלך שם שחולק על הפני משה אסור גם בכהאי גונא משום לפני עור, יעיין נא שם במשנה למלך, והדברים ארוכים ועת לקצר. ע"כ.

הקדים נפה לרחים וסמכ' לכברה, משום דמלאכתם דומה, ולא שנאה אחר הכברה, שלא להפסיק בין כברה לרחים, דמלאכת שניהם סמוכים יחד, או אפשר דלא זו אף זו קתני, דנפה העשויה להוציא הסובין איכא למימר דאם כוונתה לקמח אף אם לא תשאיננה היא תעשה עיסת הכלבים הראויה לרועים בסובין

משנת אליעזר

רע"ב

אָלס מֶשׁוֹם דְּרָכִי שְׁלוֹם:
מִחְזִיקִין יְדֵי נְכָרִים.
אָגַד גִּרְלָא דְּדְרָכִי שְׁלוֹם
תָּנָא לִיָּה דְּכָא, וּמִפְקֵשׁ
לְעִיל צִפְרָק ד':

דְּרָכִי שְׁלוֹם. וּמִחְזִיקִין יְדֵי נְכָרִי
בְּשִׁבְעִית, אָבֵל לֹא יִשְׂרָאֵל.
וְשׂוֹאֲלִין בְּשִׁלּוּמָן, מִפְּנֵי דְרָכִי
שְׁלוֹם:

לְהִזְהֵר בְּמָה שְׁתּוּכַל.
וּמִחְזִיקִין יְדֵי
נְכָרִים בְּשִׁבְעִית,
אִתָּן
כְּשִׁחוּרְשֵׁין, וְאוֹמְרִים
לָהֶם תִּחְזַקְנָה יְדֵיכֶם

אוּ יִישֶׁר כַּתָּה, אָבֵל לֹא יִשְׂרָאֵל שְׁלֹא יִחְזִיק יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבָרָה. וְשׂוֹאֲלִין בְּשִׁלּוּמָן שֶׁל
נְכָרִים אֲפֹלוּ בְיוֹם חֲגֹם, מִפְּנֵי דְרָכִי שְׁלוֹם:

שדה צופים

תדורו כתיב וגם ישראל פטור בכה"ג,
אלא שהגוים בועטים בהמצוה כשהן
יוצאים, וזה מוציא חמה מנרתיקה, שאין
להם הפנימיות של המצוות, משא"כ
ישראל באופן זה דואגים ועצבים על
המצוה הנמנעת מהם.

ברמ"א יו"ד (סוף סי' קמ"ז) כתב: מותר
לומר לגוי "אלהיך יהי" בעזרך
או יצליח מעשיך" ולמדה מדברי הרמב"ם
כאן בפירוש המשנה שכתב שאומר
לעכו"ם אלהיך יהי" בעזרך. אבל בט"ז שם
(ס"ק ב') כתב דנוסחא מוטעת נזדמנה לפני
הרמ"א ובכל הדפוסים החדשים כתב
ברמב"ם שאומר לו אלקים יהי" בעזרך,
ובלבד שכתב הטעם להתיר מפני שהוא
מתלוצץ מן הגוי, שמה יעזרהו האליל
שלו. אבל הט"ז חולק עליו דמ"מ הגוי
חושב שבאמת הוא מתכוין. ובהגהות
הט"ז שם הביא מרמב"ן פ' משפטים
עהפ"ס ושם אלקים אחרים לא תזכירו
שלא יאמר לגוי באלקיך תעשה עמדי
חסד. ועיין שם בהגהות אורח מישור
(על הדרכי משה הארוך) מה שיישב והוכיח
מסוגיין כדברי הדרכי משה.

עם אשת ע"ה שהקשו תוס' אפירש"י
הא הוה מסייעא ידי עוברי עבירה י"ל
דלקמן בפועלת בשכר איירי ומשום כדי
חיותא לא גזרו כי היכי דהקילו באיכא
למיתלי אפי' ליכא משום דרכי שלום
ה"נ התירו משום דרכי שלום אפי' ליכא
למיתלי כגון טוחנות משא"כ משנתנו
בחברתה ושכונתה מיירי וברחיים ליכא
למיתלי אף על גב דאיכא דרכי שלום לא
התירו. (חת"ס).

**ומחזיקים ידי נכרים בשביעית אבל לא
ידי מתני'. ישראל כו'.**

כתב בשושנים לדוד, דקמ"ל דאף
בזמן הסכנה שהתירו לישראל
בשדותיהם מפני הארנונה כדאיתא
בסנהדרין (כ"ז ע"א), מכל מקום אין לאחל לו
הצלחה ויישר כחך, שהרי זה נראה כאילו
הוא שמח בביטול המצוה, ובוועט בפיקודי
ד'. אלא צריך להראות שהם אנוסים
ועצבים בזה, ובעל כרחם עושים כן.

וכעין זה איתא מהרר"ב מפרשיסחא
בהא דאיתא בריש ע"ז שלעת"ל
הקדוש ברוך הוא מנסה את הגוים
במצות סוכה, ומוציא חמה מנרתיקה
והן בועטין ויוצאין, וק' דהא תשבו כעין

שדה צופים

שזה הי' פשוט שמן הנימוס והדרך
ארץ שיש להקדים שלום ולאחל לכל
באי עולם. אלא שמה הוצרכו לומר דין
מיוחד להקדים שלום לגוים, זה ביאר
רש"י שאע"פ שמזכיר שם שמים עליהם,
ואעפ"כ מותר מפני דרכי שלום.

ושואלין בשלומן מפני דרכי שלום.

כתב רש"י (גיטין סא ע"א) שאעפ"י ששלום
הוא שם שמים, מכל מקום מזכירים
אותו כשמקדימים שלום לגוים ומפני
דרכי שלום.

וביאר בס' מכתב מאליהו (חלק ד' ע'
רמ"ו) שרש"י הוצרך לפרש כן,

פרק ו

פרק ו

(א) שְׁלֹשׁ אֲרָצוֹת

שְׁשִׁיבִיעִית. מְלוּקוֹת

לְעֵינֵן דִּין שְׁנִיעִית: כָּד

שְׁהַחֲזִיקוּ עוֹלֵי בְבֵל.

עֲזָרָא וְסִיעָמוֹ כְּשֶׁעָלוּ

(א) שְׁלֹשׁ אֲרָצוֹת לְשִׁבְעִיעִית.

כָּד שְׁהַחֲזִיקוּ עוֹלֵי בְבֵל,

(א) שְׁלֹשׁ אֲרָצוֹת

מְלוּקוֹת

לְשִׁבְעִיעִית, כָּל

שְׁהַחֲזִיקוּ בּוֹ עוֹלֵי

שדה צופים

פרק ו

וכזיב עצמה כלחוץ והיינו מנהר דרומה
של כזיב ולהלן.

משנה א

אסור בעבודה. וכל הלכות שביעית נוהג
שם ואפי' איסור ספיחין שהיא א"י
ממש לכל דבר.

**שלוש ארצות לשביעית כל שהחזיקו עולי
בבל מארץ ישראל ועד כזיב לא נאכל
ולא נעבד.**

מכזיב ועד הנהר ועד אמנה. דעת רבינו
נתבאר בפ"א מתרומות ה"ח שיש
רצועה ארוכה על שפת הים מנחל מצרים
שהוא בדרום עד אמנה שהוא בצפון
ורחבה כרוחב העיר כזיב שהיא באמצע
ורצועה זו לא כבשוה עו"ב ולכן לא גזרו
עליה ספיחין [וע"ש עוד דעות בזה] וזה
כוונתו כאן מכזיב עד הנהר לצד דרום
ועד אמנה לצד צפון והא דתלי לה בכזיב
ולא נקט מהנהר עד אמנה משום דרחבה
כרוחב העיר כזיב לכך נקט כזיב שנדע
רחבה ועכשיו אין אנו בקיאיין ברצועה זו
ויש להחמיר בספיחין שאין אנו יודעין
מה להקל וכל הנידון על רצועה זו אבל
שאר כל הארץ שבצפון עד טורי אמנום
ועד חצר עינן למזרח חייב בשביעית
וספיחיהן אסורין שהיא א"י גמור לדעת
רבינו והגר"א וכל המושבות המסופקות
ספיחיהן אסורין ודעת כמה ראשונים
דכל זה לצד צפון ומכזיב ועד הנהר לצד
מזרח (ונהר זה אינו נחל מצרים) ועד אמנה
לצד מערב הוא המקום שכבשו עו"מ ולא
עו"ב.

כתב הרמב"ם (פ"ד מהלכות שמיטה הכ"ו), כל
שהחזיקו בו עולי בבל עד כזיב
אסור בעבודה וכל הספיחין שצומחין
בו אסורין באכילה, וכל שלא החזיקו בו
אלא עולי מצרים בלבד שהוא מכזיב ועד
הנהר ועד אמנה, אף על פי שהוא אסור
בעבודה בשביעית, הספיחין שצומחין בו
מותרים באכילה, ומהנהר ומאמנה והלאה
מותר בעבודה בשביעית.

ובדרך אמונה כתב: כל שהחזיקו
בו עולי בבל עד כזיב. בפ"א
מתרומות ה"ח נתבאר דעת רבינו דמכזיב
ולפנים כל השטח כלפי מזרח שהחזיקו
עולי מצרים החזיקו ג"כ עולי בבל [חוץ
מכרכים אחדות שלא קידשו עולי בבל
כמו שנתבאר שם בה"ה וכרכים אלו לא
גזרו עליהן שביעית כלל ומותר לעבוד
שם וחייבין במעשר] חוץ מרצועה
אחת שהולכת מעכו לכזיב שהיא חו"ל
כמו שנתבאר שם ה"ז ורצועה זו דינו
מקומות שכבשו עו"מ ולא עו"ב ונאכל
ולא נעבד ושם הבאנו עוד דעות בזה.

מִנְּכָל: לֹא נֶאֱכָל וְלֹא נֶאֱכָל יִשְׂרָאֵל וְעַד כְּזִיב, לֹא כָּבֵל בְּעֻלָּה בִּימֵי
נֶעְבְּדָה. שְׁעֻזֹּת הָאֶרֶץ נֶאֱכָל וְלֹא נֶעְבְּדָה. וְכָל שֶׁחֲזִיקוּ יִשְׂרָאֵל וְעַד כְּזִיב, מֵאֶרֶץ
וְאֵם נֶעְבְּדָה וְנִדְּלָה אֶסּוּר לֹאכֹל מֵאֻמָּן גְּדוּלִים. עוֹלֵי מִצְרַיִם, מְכֻזֵּב וְעַד כְּזִיב בְּכָלֵל, לֹא נֶאֱכָל בְּשִׁבְעִית
פֶּרוֹשׁ אַחֵר וְעָקָר, לֹא נֶאֱכָל לְאַחֵר שְׁבִיעִית גָּלָל אִם נֶעְבְּדָה אוֹ לְאַחֵר שְׁבִיעִית בְּלֹא כְּעוֹר
כְּעוֹר, וְלֹא נֶעְבְּדָה שְׁבִיעִית: מְכֻזֵּב וְעַד הִנָּהר בְּשִׁכְלָה הַמִּין לַחֲיָה בְּשָׂדֶה, וְלֹא נֶעְבְּדָה
בְּשִׁבְעִית, וְכָל שֶׁחֲזִיקוּ עוֹלֵי מִצְרַיִם, מְכֻזֵּב וְעַד הִנָּהר, מַעֲכּוֹ שְׁיוֹשֶׁבֶת בְּרִבּוּעָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יוֹצְאוֹת שְׁתֵּי

שדה צופים

בעבודה ובצד דרום א"י אין שם מקום שכבשו עו"מ ולא עו"ב אלא גבול עו"מ ועו"ב נגמר בשוה וכן בצד מזרח סמוך לעמון ומואב ואם הנהר התפשט על מקום יבשה או להיפך שהעלה שרטון דינו כמו לענין מעשר ונתבאר בבה"ל פ"א מתרומות ה"ז ד"ה והנסים.

עיין שו"ת הרמב"ם (סימן קכח) וז"ל: השאלה העשירית שאלה מה פרוש לא נאכל ולא נעבד ונאכל ולא נעבד ונאכל ונעבד והנתחייב במשהו דין שביעית בזמננו זה בארץ ישראל וסוריא במה שזורעים הגוים בהן אם לאו.

התשובה מאמר המשנה שלש ארצות לשביעית כל שהחזיקו עולי בבל וכו'. וזאת המשנה מה ששמענו בפירושה תמיד הוא מה שאמר ר' יצחק בן גיאת ז"ל בס' המאור אמר שהוא (הוא) אשר פירשו כל החכמים, והוא מה שקיימנו אנחנו והוא שענין לא נאכל ולא נעבד (הוא), שמי שעבר ועבד הארץ בשביעית, אותו הדבר הצומח אסור לאכלו. ועתה כשהיטבנו לעיין ולדקדק בכל הלכה והלכה בחבורנו הגדול,

ועד הנהר. היינו מתחלת הנהר ומשם ואילך הוא חו"ל גמורה.

ועד אמנה. היינו מראש שפוע ההר לצד דרום.

אסור בעבודה בשביעית. וה"ה שחייבין בביעור ואסורין בסחורה והפסד וכל דיני שביעית עליהן חוץ מאיסור ספיחין שהקילו בזה וחייב להפקיר הקרקע ופטור ממעשרות ואפי' להשכיר בהמתו שתעבוד שם אסור.

מותרים באכילה. דכיון דאיסור ספיחין אינו אלא משום גזרה לא גזרו שם שאין החיוב שם אלא מדרבנן ולפי שאין הדבר ידוע לנו בעדות ברורה שיש לסמוך עליו במקומות אלו וקל להכשל לכן אין להקל בספיחי א"י וכנ"ל.

באכילה. ויש ראשונים דס"ל שאין חיוב ביעור נוהג שם מיהו אפשר דגם לשיטתם נוהג ביעור אלא שאין נאסר אם לא ביעור וי"א שגם קדושת שביעית אין נוהג שם אבל קי"ל כדעת רבינו ואפי' בשדה של גוי נוהג שם קדו"ש דחמיר מסוריא.

ומהנהר. כלפי דרום ומאמנה כלפי צפון הוא חו"ל גמור ומותר גם

רצועות שלא כבשון
עולי כבל אחת
פונה והולכת עד
קוים ואחת ליד הר
ההר שמגבולי ארץ

ישראל שנקרא טורי אמנון (לא זהו שנקבר בו
אהרן הכהן ר"ש) נאכל אם נעבד ואין צריך
לבערו בשנגמרו הפרות בשדה, אבל לא
נעבד מתקנת חקמים. ובתלוש נעבד כמו
בסוריא במשנה ב, מן הנהר ומאמנה
ולפנים לצד הנהר ולצד ההר, נאכל
ונעבד, ואין בו קדשת שביעית (לפי רע"ב,
ויש עוד ביאורים לפי מפת הארץ):

הנהר ועד אמנה, נאכל, אבל
לא נעבד. מן הנהר ומאמנה
ולפנים, נאכל ונעבד:

פניות מנחת, ואותה רצועה משוכה כלפי פסון
והולכת עד קוים, ורצועה אחרת משוכה מעכו
כלפי מנחת וזה הנהר האמור כאן, ואלו השפי
רצועות כבשום עולי מנחתם ולא כבשום עולי
צבל: ועד אמנון. הוא הר ההר הפסון צבולות
הארץ בפלשת אלה מסעי, פסחו לך הר ההר
מתקמין צירושלמי טורי אמנון, והוא צפונה
של ארץ ישראל ליד מערב אלל הים הגדול, וגם
זו לא כבשו עולי צבל, הלכך נאכל לאחר הצעור,
ולאידך לישנה אם נעבד בשביעית נאכל, דקדשה ראשונה קדשה לשעמה ולא קדשה לעמיד לנא, ולא
נעבד, דלענין עבודה הסמינו לאסור מדרגין: מנהר ומאמנון ולפנים. כך כחצו צבל הספרים, וטפי
היה יחא אי הוה גרסינן ולחון. ואפשר לפרש דחוק מהנהר ולפנים מתחלת הנהר ולפנים ליד הנהר
חוצה לארץ, וכן מתחלת טורי אמנון ולפנים ליד הנהר קרויה לפנים:

שדה צופים

נתבאר לנו פרוש זאת המשנה ונתגלה
טעמה כטעמיה דרב' הקדוש זצ"ל. והוא
שעבודת ארץ ישראל בשביעית בלא
תעשה כמו שביאר הכתוב לא תזרעו
ולא תקצרו את ספיחיה ולא תבצרו את
נזירה. וכל מה שתצמיח הארץ מאליה
מפירות הארץ או מפירות האילן, מותר
לאוכלו והפקר כמו שכתוב בתורה והיתה
שבת הארץ לכם לאכלה וגו'. ומאמר
המשנה שביעית נתנה לאכילה ולשתיה
ולסיכה ולהדלקת הנר. וזהו דין תורה,
אבל מדברי סופרים גזרו על כל מה
שתצמיח הארץ בשביעית ממה שדרך
בני אדם (לזרעם) גרעינים, שיהא אסור
באכילה כגון מיני התבואה והקטניות
וירקות הגנה כולם, וזהו הנקרא ספיחין.
ולא אסרו אלא מפני עוברי עבירה, שלא

ילך אדם רשע לזרוע תבואה או ירק
בגנתו ויביאנה ויאכלנה או ימכרנה ויאמר
מן הספיחין שעלו מאיליהן הן, ואם נתיר
לאכול הספיחין, נגרום מכשול לעוברי
עבירה ויעברו על עבודת הארץ.

וכבר ביארו בספרא ואמרו הספיחין
אינן מן התורה, אלא מדברי
סופרים. וזוהי דעת החכמים והיא האמת.
ומאמר המשנה וחכמים אומרים: כל
הספיחין אסורין. ואסור על פי זה העיקר
לאכול ממה שתצמיח הארץ בשביעית,
אלא מה שלא יזרעו לו גרעינים, כגון
הנענע והקורנית והאזביון והארכובית
והחשי וכיוצא בהם מן העשבים. וזהו
אומרם במשנה והפיגם והירבוזין השוטים
והחלגלוגות והכסבר של הרים והכרפס

שדה צופים

שאינו מצווה על השביעית, ספיחי ארצו מותרין. ואין הבדל בין ספיחי ארצו ובין מה שהוא זורע, הואיל והוא מותר לזרוע ואין שום פנים לחשוש לאסור זאת בסיבתו. מה תאמר פירות הגוי אסורין גזרה שמא יזרע? הוא יזרע בלא ספק ואין עליו חטא. ואם נאמר גזרה ספיחי גוי אטו ספיחי ישראל, היא גופה גזירה כמו שבארנו, נקום ונגזור גזירה לגזירה ולפי עיקרי העיון נראה, שזה מותר ואין שם אסור מן התורה, אלא לזרוע לבד, כמו שנתבאר בגמרא ראש השנה אבל הדבר הצומח אפילו עבר זרע, הרי הוא מותר מן התורה, כמו כלאי זרעים אשר אסורה זריעתם ומותר לאכול הדבר הצומח (מהם). וגזירה שמא יזרע, אסור אפילו ספיחין העולים מאליהם. ע"כ.

עיין שו"ת חלקת יעקב (יורה דעה סימן קפה) בנידון אתרוגים מא"י, בשנת השמיטה, וז"ל: בחג הסוכות שנה זו, שנת תשי"ג, התעוררה השאלה, אם מותר לצאת באתרוגי ארץ ישראל, משום חשש שמיטה, (שנת תשי"ב היתה שנת שמיטה) ועיינת קצת בזה.

ובתו"ד כותב: אכן יש עוד חשש ואף לענין דיעבד, לפי פירוש המשניות לרמב"ם בריש פ"ו דשביעית וכן הברטנורא בפרק א' בהא דשלוש ארצות לשביעית וכו' לא נאכל ולא נעבד, דאם נעבדה וגדלה אסור לאכול מאותן גדולין, וכן מבואר ברדב"ז להרמב"ם סוף ד"ו וז"ל לפיכך אם עבד הישראל הקרקע כו' אין הפירות נאכלין שנעבדה בהן עבירה וכו' וכן בנמו"י סוף יבמות של עזיקה הן לשון

של נהרות והגרגיר של אפר פטורים מן המעשרות ונלקחין מכל האדם בשביעית, שאין כיוצא בהם נשמר. אבל כמו הלפת והכרוב וכרפס של גנה וכיוצא בהם כלם אסורין מדרבנן, כמו שבארתי. ופירות האילן כלם מותרים, כמו שבארנו. ועל פי אלה העיקרים הקבועים ניסחה המשנה ואמרה, שכל מה שקידש עזרא בקדושה שניה, והוא אשר החזיקו עולי בבל, הספיחים שלו אסורין ועבודתו אסורה, והוא ענין אומרם לא נאכל ולא נעבד.

וכל מה שהחזיקו עולי מצרים בקדושה ראשונה, ממה שלא החזיקו עולי בבל, והוא מן אמנה עד נחל מצרים באורך וברוחב עד הגבול שקידש עזרא, והוא עד כזיב, כל זה נופל מזאת המעלה שבקדושה, לפי שקדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבוא, ולכן ספיחין שלו מותרין, אף על פי שזה אסור בעבודה על פי דין תורה. וזהו אומרו וכל מה שהחזיקו עולי מצרים ועד הנהר ועד אמנה נאכל אבל לא נעבד. וכל מה שמחוץ לזה, אף על פי שישבו בו ישראל, אינו מארץ ישראל ולכן נאכל ונעבד. וכן ספיחי סוריא גם כן מותרין, לא תהיה קדושת סוריא חמורה מקדושת ארץ ישראל שהחזיקו עולי מצרים. וממה שהקדמנו ובררנו יתבאר לכם, שמה שזורעים הגוים בארץ ישראל בשביעית, אפילו במה שהחזיקו עולי בבל, מותר באכילה, לפי שעצם הדבר הצומח או מה שהם זורעים מותר באכילה מן התורה ולא גזרו עליו אלא משום עוברי עברה - ישראל, שאם זרע עבר, גזרו עליו על ספיחי ארצו שמא יזרע, הגוי,

שדה צופים

בכל אופן מפלוגתא לא יצאנו - אם כן להרבה פוסקים יש שני חששות לאסורם אף דיעבד, וממילא לא הוי לכם.

והנה לענין האי חששא שני י"ל כיון דאפילו להאוסרים הוא רק מטעם קנסא, וכמבואר בהפוסקים, ולא עוד שאף לבנו לא קנסו אחריו, וכמבואר להדיא בגיטין מ"ד ב' נקטינן הטיבה ומת בנו זורעה וכן נפסק ברמב"ם, ואם כן אף שלכאורה משמע דאף מה שאסור רק דרבנן שוב לא מקרי לכם, שהרי אתרוג מע"ש לר"מ דס"ל ממון גבוה אינו יוצא, כבפסחים ל"ח וסוכה ל"ו, אף על גב דמעשר פירות האילן רק דרבנן - ואף על גב דלשיטת הר"א ממיץ בספר יראים סימן קע"ב וסמ"ג עשין קל"ו וקס"א, דמעשר שני נוהג מה"ת בכל הפירות, אין ראיה משם דאיסור דרבנן יועיל גם לענין דאורייתא, ואדרבה ר"מ ס"ל בסוכה כ"ג א' בעושה סוכה ע"ג בהמה דכשרה משום דמדאורייתא מחזי חזי, ואף דמדרבנן אסור לעלות ביום טוב מקרי ראוי לז', וכן לשיטת הרמב"ם ריש פרק ב' דתרומות דמעשר פירות האילן מה"ת, ג"כ אין ראיה, מ"מ במל"מ פרק א' ממע"ש הלכה י"ב, ובטורי אבן ר"ה ט"ו, מדחו לגמרי שיטה זו מכמה ראיות בש"ס דהעיקר דאף מע"ש בפירות האילן רק דרבנן, ואפה"כ לא מקרי לכם (ואפשר יש לחלק בין זה לסוכה ע"ג בהמה דלר"מ כשרה, עי' במלא הרועים ערך ראוי דרבנן אי מקרי ראוי דאורייתא) וכן מדמאי, דמקשה הגמ' בסוכה ל"ה ב' מ"ט ופירש"י הא לית בי' היתר אכילה ואף על גב שזו רק דרבנן, וכן מהא דמבואר בפוסקים באתרוג דערלת חו"ל דמותר משום דיכול

עוזק בין הזיתים, חופר ועושה להן כמין עוגיאות ואיברויי אלני, ואסורין מפני כן הפירות עצמן בשביעית כיון שבאו מחמת עבודת שביעית וכדאמרינן הנוטע בשביעית יעקור, וכן גם בהשגת הראב"ד על המאור לסוכה ל"ט וז"ל אבל של עזקה ארץ עבודה ומטוייבת, ואם ספיחים אסורין בשביעית כש"כ פירות ארץ עבודה בין של עכו"ם בין של ישראל, ואם כן בני"ד דודאי נעבד כל עבודה הצריכה, כיון שאינם שומרי שביעית, אם כן כל הפירות אסורין ולא הוי לכם - ולפלא על הגאון ר"מ אריק, שנגע ג"כ חשש זה, ומביא ממרחק לחזמו מספר תמים דעים, המובא בכפ"ת, ולא הביא כל המקומות הנ"ל, והוא מביא גם דעת הרמב"ן ורשב"א וריטב"א בסוף יבמות שפירשו ג"כ כנמו"י הנ"ל. שבת וראיתי, שזה מחלוקת הרמב"ם וראב"ד בפ"ד מהל' שמיטה הל' ט"ו בעבר זורע בשביעית אם הפירות אסורים, דלהראב"ד אסורין כמבואר בגמ' הנוטע בשביעית יעקר, ולהרמב"ם אם עבר ולא עקר הפירות מותרין, עי' רדב"ז וכ"מ שם, והאי דפרק ו' משביעית דלא נאכל ולא נעבד, פירש הרמב"ם שם בהלכה כ"ו לענין ספיחים, ולא כפירושו בפייהמ"ש, רק כפירוש הב' דברטנורא ושאר המפרשים וכמשמעות משנה פ"ד מ"ב שדה שנטייבה ב"ה אומרינן אוכלין פירותי ובאופן שלא גזרו על הספיחים, כמו בשדה אילן שנחרש וכדומה, דאם לא כן לא עדיפי מספיחים, כן מבואר בתפא"י בשם, וכבר קדמו בזה הרדב"ז על הרמב"ם ריש פרק ד' דשמיטה, ועי' חינוך ומנ"ח שכ"ח, אבל

שדה צופים

לחשש הנ"ל. שבתי וראיתי בנוב"ק או"ח סי' כ' לענין חמץ בפסח דקנסו אף לבנו, כיון דכבר חל האיסור על גוף הדבר אין דבר האסור חוזר להיות מותר, ולא דמי לכל הנך דלא קנסו בנו אחריו דבהני לא חל שם האיסור, עי"ש חילוק יפה - א"כ להני פוסקים פשיטא ג"כ דאף אם מת בעל העבירה ג"כ הפירות אסורין, ונשאר גם חששא הב' לאותן הפוסקים כיון שהפירות אסורין ממש עכ"פ מדרבנן. ועוד אף להפוסקים המתירים הפירות אף שנעבדה בהם עבירה, עכ"פ למצוה אימאסי, לדעת הלבוש הפוסל מורכב מטעם זה, עי' טו"ז תרמ"ט ס"ק ב' דברי הלבוש, ובבי"א אריכות גדול, ובספר בכורי שלמה סי' כ"ה אריכות גדול לישב דברי הלבוש, ואם כן לדברי הלבוש דמיא לאתרוג המורכב דפסול למצוה משום שנעבד בו עבירה, ואף להפוסקים המתירין לאכילה. ע"כ. ועיי"ש עוד.

עיין שו"ת מנחת יצחק (חלק ח סימן צה) וז"ל: הנה לפני פסח נתעורר השאלה היות שהי' מחסור בבגנות בשדה נכרים באשר שהערבים מוכרים אותם לירדן שמקבלים שם מחיר גדול מכאן, משום שהמטבע היוצא שם שוה הרבה יותר מבכאן, ומחמת שבימי הפסח המה אחד מעיקרי האוכל להילדים, הרבה משפחות ובפרט הברוכי הילדים מודאגים מאד, ולפני י"ד שנים כשהי' ג"כ דוחק גדול בבגנות, ישבו על מדוכה זו הגו"צ הבד"צ שלפנינו זלה"ה, ויצא הפס"ד כפי שנדפס במדריך הכשרות משנת תשכ"ו (ע' כ"ב) בזה"ל: בגנות הם

להאכילו לחברו שאינו מכיר, עי' מג"א תרמ"ט ס"ק כ', מכ"ז נשמע דאף האסור רק דרבנן שוב לא מקרי לכם - מ"מ לענין חששא דידן, דלא הוי רק קנסא ומותר לבנו אחריו, דמיא לדמאי דיוצא משום דאי בעי מפקיר לנכס' וחזי ל', הכ"נ אי מת דלא קנסו בנו אחריו מכש"כ להאחרים שיש בידם מפירות עבודה זו.

ואף על גב דממשמעות הפוסקים האוסרים הפירות שבאו מחמת עבירה של עבודת שביעית לא נשמע דאם מת בעל העבירה שיהיו הפירות מותרים, ואפשר יש איזה חילוק מהא דמבואר בגיטין הטיבה ומת בנו זורעה, דהרי חזינן להרמב"ם דפסק דין זה בפ"א דשמיטה הל' י"ג, ואפה"כ בסוף פ"ג דשמיטה פסק בנוטע בתוך מ"ד יום קודם ראש השנה יעקור ואם מת קודם ר"ה מחייבין את הירוש לעקור, ועי' בירושלמי פ"ב דשביעית ה"ד במראה הפנים בשם דמישב לשני הפוסקים, וא"כ אפשר להפוסקים האוסרים הנ"ל ג"כ לא שייך בפירות דין זה דלא קנסו בנו אחריו, מ"מ לדידן כיון דבלאה"כ הרמב"ם וסייעתי' חולקים על דין הנ"ל, ובפרט בשאלתינו דיום הראשון דסכות בשבת, והאתרוג נצרך רק לשארי ימים דלא הוי רק דרבנן דלא בענין לכם, ואף דבשו"ע תרמ"ט ס"ה נפסק דאף לשארי הימים פסול כיון דפסול בגוף האתרוג, וכמבואר במג"א שם ס"ק כ', מ"מ לדעת התוס' ורש"י וכל בו מובא במג"א אתרוג שאסור באכילה כשר לשארי הימים, וכן מבואר גם בשלט"ג על המתני' בסוכה שם, וא"כ בצירוף כל הנ"ל י"ל דאין לחוש

שדה צופים

בשביעית עכ"ל.

והנה להרמב"ם פשיטא דיש בכיבוש עולי מצרים קדושת שביעית, ורק בספיחים התירו, אבל להפ"י שהביא הרע"ב והוא מהר"ש דנאכל לאחר הביעור מסופק המל"מ שם, אם קודם הביעור מותר לאכול בלא קדושת שביעית, או דצריך לאכול בקדושת שביעית ורק בביעור הקילו עיין שם, והביאו בתוספות רעק"א עה"ג במשניות שם, ובשנות אליהו מהגר"א שם, פ"י להדיא נאכל ולא נעבד, ר"ל דאין מחויב לאכול בקדושת שביעית עיין שם.

והנה במתני' (פ"ט דשביעית מ"ב) תנן שלש ארצות לביעור יהודה ועבר הירדן והגליל וכו' עכ"ל, ובזה כתבו המל"מ, וגם בתוס' רעק"א (בפ"ט) שם עה"ג דלפ"י הר"ש דבלא כבשו עולי בבל נאכל אחר הביעור, צ"ל דבעבר הירדן כבשו עולי בבל, דאל"כ לא עדיף מא"י גופא היכא דלא כבשו עולי בבל, וכה"ג כתבו התוס' (יבמות ט"ז ע"א ד"ה עמון ומואב), דהא דעבר הירדן דחייב בביעור, היינו שקדשו עולי בבל, וכתבו דג' עבר הירדן יש, סיחון ועוג שלא היתה של עמון ומואב, ושם קדשו עולי בבל, ב' ארץ סיחון שכיבש מעמון ומואב, ושם לא קדשו עולי בבל, ג' עמון ומואב שלא כיבש סיחון, ושם לא קדשו אף עולי מצרים עיין שם, ועי' בר"ש (פ"ד ידיים מ"ב) מזה.

והיוצא מדברי הפוסקים בזה, דבסיחון ועוג עצמן בודאי שביעית נוהגת בה, ובלא כבשו עולי בבל תלוי בפ"י דמתני' (פ"ו) הנ"ל, ובעמון ומואב שלא טהרו בסיחון, בודאי שאין שביעית נוהגת

רק ירק מקומי ואין של ערבים, בחנויות השמיטה של השגחתינו מובאים בננות ממקומות מיוחדים שלפי הוראות הבד"צ אפשר להקל בזה, אמנם יש להחמיר לנהוג בהם קדושת שביעית, וגם להפריש מהם תרומות ומעשרות עכ"ל. ובישיבת הבד"צ כעת הוציעו הועד הכשרות אם גם כעת יזדקקו להתיר כנ"ל. והנה באשר שבהנדפס במדריך הכשרות כנ"ל, לא מבואר איזה הם המקומות והיסוד לפסק הנ"ל, רק הועד הכשרות מסרו לנו בע"פ, שהכוונה היא לבננות הגדלים בעבר הירדן, וכדי להבין טעמם ונימוקם של הבד"צ וזה"ה, יש לברר קצת מה דינם של עבר הירדן לשביעית.

הנה במתני' (פ"ו דשביעית מ"א) תנן שלש ארצות לשביעית, כל שהחזיקו עולי בבל וכו' לא נאכל ולא נעבד, וכל שהחזיקו עולי מצרים וכו' נאכל אבל לא נעבד וכו' מן הנהר ומאמנה ולפנים נאכל ונעבד עכ"ל, והרע"ב הביא ב' פירושים על לא נאכל ולא נעבד, א' דאם נעבדה וגדלה אסור לאכול מאותן גידולים, פ"א ועיקר לא נאכל לאחר שביעית בלא ביעור, וכן בנאכל ולא נעבד, א' דנאכל לאחר ביעור, ולאידך לישנא אם נעבד בשביעית נאכל, ולא נעבד דלענין עבודה החמירו לאסור מדרבנן עכ"ת, והרמב"ם פ"י הא דנאכל לענין ספיחים, וז"ל (בפ"ד מה' שמיטה ויובל הכ"ו) כל שהחזיקו בו עולי בבל עד כזיב אסור בעבודה, וכל הספיחים שצומחין בו אסורין באכילה, וכל שלא החזיקו בו אלא עולי מצרים בלבד וכו' אעפ"י שהוא אסור בעבודה בשביעית הספיחין שצומחין בו מותרין

שדה צופים

וזה מוכרח דלא מצי לפרש כהר"ץ גיאות שהרי כ' בהשגות לעיל הט"ו דבמקומות שהשביעית בהן מדבריהם אפשר דלא אמרי' בהו יעקור והנעבד בו מותר ואי כפי' רי"ץ גיאות מתני' היא דבמקומות שלא כבשו עו"ב מותר נעבד ומה נסתפק בזה וכן לא מצי לפרש כפי' הר"ש דאחר ביעור קאמר דהא דעתו בהשגות בסמוך הכ"ח דעה"י לא כבשו עו"ב וא"כ קשה למה תנן בפ"ט מ"ב דבעה"י נוהג ביעור וע"כ דלא לענין ביעור מיירי וכ"ש דלא מצי לפרש כפי' הגר"א דאין קדו"ש במקומות אלו דא"כ כ"ש דאין ביעור ואין יש ביעור בעה"י וע"כ דלענין ספיחין מיירי, ורבנו שחזר בו כאן מפ"ה הרי"ץ גיאות טעמו משום שפסק בהט"ו דנעבד מותר א"כ א"א לפרש כאן משום נעבד וגם לא רצה לפרש כפי' הר"ש דמיירי לאחר הביעור דס"ל ביעור דאורייתא כדמשמע לק' רפ"ז ובפיה"מ פ"ט משביעית מ"ב א"כ אין להקל בביעור וכ"ש שאין להקל בקדו"ש כפי' הגר"א דודאי הוא דאורייתא ומ"ש מעבודה וסברת הר"ש שכתבנו לעיל לא ס"ל ולכן פירשה לענין ספיחין ולדעת מרן בסמוך הכ"ח דגם לדעת רבינו לא כבשו עו"ב עה"י לא הי' יכול לפרש כפי' הר"ש שהרי מפורש במשנה שבעה"י יש דין ביעור וכן"ל והר"ש לא רצה לפרשה לענין ספיחין דפלוגתא דתנאי היא כמו שהביא בפ"ט מ"א דאיכא תנא דשרי ספיחין וא"כ סתם מתני' דשלש ארצות לא אתי ככ"ע ולכן פירשה לענין ביעור [ועי' מל"מ בסמוך הכ"ז דדעתו דהר"ש מודה לרבנו דספיחין מותרין] ולא ניחא לי לפרש

בה, דאף קידוש עולי מצרים ל"ה שם, ובעמון ומואב שטהרו בסיחון פליגי, אם קדשו עולי בבל. וכו'.

ואחר אריכות דברים הוא כותב: לאור כל הנ"ל, הסכמנו להתיר עפ"י קדושת שביעית, ועשינו סדר שלא יהי משום איסור סחורה כנודע.

נאכל אבל לא נעבד.

יש בזה ד' פירושים מה הכונה נאכל דהרי"ץ גיאות (מובא בתשו' הרמב"ם סי' ר"ח) פי' דנעבד אסור לאכול בשביעית וכאן במקומות שלא כבשו עו"ב מותר לאכול נעבד וכ"כ רבינו בפיה"מ ועוד ראשונים והא דתנן פ"ד מ"ב שדה שניטיבה בה"א אוכלין פירותיה בשביעית צ"ל דדוקא נטיבה שהוא קודם דקודם אבל נזרעה או נעבדה אחר הזריעה אסור.

פי' ב' הוא פי' רבינו כאן דנאכל היינו הספיחים ששם מותרין באכילה.

פי' ג' הוא פי' הר"ש דנאכל היינו אחר הביעור וכ"פ הרמב"ן בפ' בהר וכ' הטעם משום דביעור דרבנן ובר"ש פ"ט מ"ה מבואר דס"ל דביעור דאורייתא וצ"ל דהקילו בביעור משום דאיסור אכילה הוא דבר שקשה להצבור לעמוד בו לכן הקילו בזה.

פי' ד' הוא פי' הגר"א בשנו"א דנאכל היינו בלא קדו"ש ורק לענין עבודת קרקע החמירו.

והנה הראב"ד שלא השיג על רבינו כאן משמע דמפרש ג"כ כדעת רבינו

שדה צופים

אחר הביעור בנו"ט ומבואר דאחר הביעור קילא טפי ומ"מ לא רצה לפרש כאן כפי' הר"ש משום דלא מצינו חילוק בין קדו"ש לאכילה לאחר הביעור ורק לענין אכילה לפני הביעור מחמרי' דהו"ל דשיל"מ ולכן מפרש דקדו"ש ואכילה אחר הביעור שוין ולא גזרו במקומות שכבשו עו"ב ורק לענין עבודת קרקע החמירו טפי. (ביאור ההלכה).

ולפנים.

כתב הרע"ב וטפי הוה ניהא אי הוה גרסינן ולחוץ. וכתב בהוין עשיר, דהדין עמו דבירושלמי נמי אמרינן תני כל ששופע מטורי אמנה ולפנים ארץ ישראל, מטורי אמנה ולחוץ חוצה לארץ. ומ"מ אפשר דמטעם זה דווקא לא גרסינן ולחוץ, דלא תימא דכל ההר משני צדדיו בכלל א", דאינו כן שכל ששופע לצד א"י דווקא הוא א", ובירושלמי ליכא למטעי דהא כל ששופע בפי' קאמר.

נאכל ונעבד.

הנה התוספות יום טוב תפס לעיקר כבעל כפתור ופרח, דעכו וכזיב ואמנה שלשתן במערב ארץ ישראל, ועכו באמצעית מערב, ממוצע בין נחל מצרים, שהוא הנהר הנזכר במשנתנו שהוא דרומית מערבית לארץ ישראל, ובין אמנה הוא הר ההר שבאלה מסעי, שהוא צפונית מערבית לארץ ישראל, וכן הוא במפת הארץ, דעכו הנקרא בלשונם אקרא או פטאלמיס, וכזיב הוא הנקרא הנקרא ציב בלשונם, והר אמנה הנקרא

לענין איסור נעבד אולי ס"ל דנעבד מותר ועוד כמש"כ המפרשים דהו"ל להקדים לא נעבד אבל נאכל.

והגר"א לא מצי לפרש לענין ספיחין דהרי ביאר בשנו"א פ"ט מ"א דמתני' ס"ל דספיחין מותרין באכילה ע"ש וא"כ לא מצי לפרש המשנה בספ"ו לענין איסור ספיחין ולא רצה לפרש לענין נעבד דהו"ל לא נעבד אבל נאכל וכו"ל גם לענין ביעור לא רצה לפרש דביעור מאן דכר שמי' הכא וגם ס"ל דביעור דאורייתא ואין חילוק בינה לשאר קדו"ש ולכן פירשה לענין קדו"ש.

ויל"ע לפ"ד הר"ש דמפרש דלאכול אחר הביעור מותר וקדו"ש נוהג ומבואר דאכילה אחר הביעור קילא מקדו"ש ולקמן פ"ז מ"ג שהר"ש הביא הברייתא דשביעית אוסרת כ"ש אר"ש לא אם אמרתם בשביעית שאינה אוסרת כ"ש אלא במינה אבל באכילה בנו"ט ומפרש הר"ש שאם לאחר הביעור נתערב כל שהוא במינה חייב לבער אבל לאכילה קודם הביעור אין בו קדו"ש אפי' במינה עד שיהא בו בנו"ט ומבואר דקדו"ש קילא טפי מאכילה אחר הביעור ואף על גב דהר"ש שם חזר בו מפ"י זה ומפרש פי' אחר מ"מ לא משום קושיא זו חזר בו ע"ש וי"ל דלעולם אכילה אחר הביעור חמירא מקדו"ש והא דהקילו בזה בארצות שלא כבשו עו"ב לאו משום דקילא אלא משום שקשה להצבור לעמוד בה לאסור אכילה ולכן ראו להקל בזה, והגר"א בשנו"א שם מפרש כפי' הר"ן בנדרים נ"ח א' דלענין לאכול קודם הביעור אוסר בכ"ש דהו"ל דבר שיש לו מתירין אבל לענין אכילה

שדה צופים

הרצועה, והוא השביל שהזכיר הירושלמי ותוספתא, שההולך מעכו לכזיב, לשמאלו הוא ח"ל.

ולפ"ז יש לישב נמי מלת "לפנים" שבמשנה הקדושה, שתמה הר"ש ור"ב דהול"ל "ולחוף" ור"ל לצד ח"ל, ולפי דברינו ת"ל הכל מיושב, דהרי לפי התוספתא היה מצד שמאל לרצועה ח"ל, א"כ מה שאמרה המשנה מן הנהר ואמנה ולפנים, ר"ל לפנים מכזיב ושביל, דהיינו בין א"י לים הגדול, זהו לא כבשו גם עולי מצרים והוא ח"ל גמור, ולפ"ז גם דברי התוס' ריש גיטין שזכרנו שכ' שקצת מעכו היה ח"ל, נ"ל ג"כ שהוא קצת העיר שהיה לפנים מהשביל לצד הים הגדול, ונתיישב הכל על נכון ת"ל. ע"כ.

עיין שו"ת מהר"ם גלאנטי (סימן נז) וז"ל: שאלה על קרקעות שהם מנהר קאסומיאה להלן לצד צידון מה יעשו בשביעי' הכא בשנה הבאה שהיא שנת שמיטה איך יתנהגו בה בשביל הגויים שמאיימין אותם שיקחו מהם שוורים וכל כלי המחרישה ושאר דברים ילמדנו רבינו הדין ושכרו כפול מן השמים.

תשובה: תנן התם פ"ז מהלכות שביעית שלש ארצות לשביעית כל שהחזיקו עולי בבל מארץ ישראל עד כזיב לא נאמר ולא נעבד וכל שהחזיקו עולי מצרים מכזיב עד הנהר ועד אמנה נאכל אבל לא נעבד מן הנהר ועד אמנה ולפנים נאכל ונעבד ע"כ ופירש רש"י וז"ל לא נאכל ולא נעבד שעבודת הארץ ההיא אסורה בשביעית ואם נעבדה וגדלה

בלשונם מאנט האר, שלשתן במערב ארץ ישראל, אמנם עכו סמוך לכרמל שניהן באמצעית ארץ ישראל, ולשון ים מפסיק בין כרמל לעכו, ומעכו ולצפון בכמו שבעה פרסאות אשכנזית הוא כזיב, אמנם רחוק להלן לצפון הם צור וצידון, והר ההר צפוני יותר מכולן, ונהר מצרים, הוא שיחור, הנקרא בלשונם זיכאר הוא בקצה גבול מערבית דרומית מארץ ישראל.

וכתב התפארת ישראל: וכדי להצדיק ולהבין דברי חז"ל אשר מפייהם אנו חיים, ועל דבריהם בחיק תורת ד' הורגנו כל היום, ולהבין תעלומות דבריהם הקדושים לילות עמל מנינו לנו, והחלב שינקנו משדי אם תשפך לארץ כמריה כש"ס סוף ברכות, אשר אם לא יהיה אפשר ליישב דברי קדשם, אזי אלפי עדי עדיות אסטטית יתבטלו, ורבבות שערי תרוצים לא ננעלו, והרי חז"ל גיטין אמרו להדיא דעכו בצפון, כמבואר שם דף ז' ע"ב, גם בתוס' שם ד"ב א' כתבו דעכו חציה ארץ ישראל וחציה חוץ לארץ, וכן כתב בירושלמי כאן, וליישב הכל, נ"ל דהציור כזה (...) וכפי הציור הזה, עכו במקצוע צפונית מערבית מא"י, ואעפ"כ היא ממוצעת באמצע גבול מערב, מפני הרצועה היוצאה ממנה לכזיב, ואותה הרצועה כבשו גם עולי בבל, אבל מכזיב עד אמנה וכ"כ מה שהוא נגד כזיב מעכו ולדרום, עד הנהר, כבשו עולי מצרים ולא עולי בבל, אמנם על הרצועה שמעכו לכזיב, יהיו ב' שבילים אחד לצד מזרח של הרצועה, הוא השביל שהזכירו חז"ל גיטין שם, שההולך מעכו לכזיב, לימינו הוא חוץ לארץ, ושביל ב' היה למערב

שדה צופים

חייבים מדברי סופרים בשביעית כל אחד לטעמו כמו שביארנו ולפי זה נראה שאינן יכולין לפטור עצמם מהשביעית עם כל זה נבקש צד היתר במה שנבאר.

והוא כי מה שנאמר שדך ואסרה התורה בשביעית ושאר איסורין בגוף הקרקע כשהיא שלו אבל קרקעות הללו כלם הם מהמלך יר"ה והם מוכחים אצלם לתת חומש למלך יר"ה וארבע ידות להם או כפי מנהג' ובשנה השביעית ימכרו כל אחד זכותו או חזקה שיש לו לגוי סתם אני מוכר לך כל זכות שיש לו בקרקע ואח"כ בשיעבור השביעית יחזור ויקנה אותה ולית בזה בית מיחוש כיון שאינו ארץ ישראל ממש כבושה תחת ידינו וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל ע"ז גבי מותר לישראל למכור פרה חורשת לישראל החשוד בשביעית שהרי אפשר לשוחט' ומוכר לו שדהו שהרי אפשר שיובירה ובפירוש אסור וכל שכן נדון דידן כל זמן שאינו מפרש תחזור לו אחר השביעית כי אם סתם ומוכר סתם כל כלי המחרישה והשוורים כי דוקא לישראל החשוד אסור למכור כלי העבודה לפי שאסור לחזק ידי עוברי עבירה אבל לגוי מותר כמו שכ' הרמב"ם זלה"ה ולפי שאינ' בני חיוב בשנה שביעית הנה תיקון זה יכולים לעשות אבל הם בעצמם אסורים לשום יהודי להטפל לעשות שום עבודה בשביעית אפילו שיהיו אותם המקומות סוריא או כיבוש ראשון אם לא שיהיה חוצה לארץ לגמרי גמורה כמו עמון ומואב ומצרים ושנער אף על פי שהם חייבות במעשרות מדבריהם אין שביעית נוהגת בהם באופן שמכל הצדדין אבל אם היא כיבוש ראשון או סוריא

אסור לאכול מאותן הגידולים: והרמב"ם בהלכות שמיטה פ"ד פירש המשנה וז"ל אין שביעית נוהגת אלא בארץ ישראל בלבד שנאמר כי תבואו אל הארץ וגומר ונוהגת בין בפני הבית בין שלא בפני הבית כל שהחזיקו בו עולי בבל עד כזיב אסור בעבודה וכל הספיחים שצומחים בו אסורים באכילה וכל שלא החזיקו אלא עולי מצרים בלבד שהוא מכזיב עד הנהר עד אמנה אף על פי שהוא אסור בעבור' בשביעית הספיחים שצומחים בה מותרים באכילה ומהנהר ומאמנה והלאה מותרים בעבודת שביעית:

ועתה צריכים אנו לדעת אם מהקאסומיא ואילך מה נקראת בלי ספק אינו מכיבוש בבל להיות דינו כארץ ישראל ממש זה אינו עולה בדעת ואם יעלה על הדעת הוא אחד משתים או היא כיבוש ראשונה קדושה ראשונה כבר כתב הרמב"ם ז"ל שאסור בעבודת שביעית אפי' ארצות שהם כיבוש ראשון כמו שכתב בלשונו וכל שלא החזיקו אלא עולי מצרים שהוא מכזיב ועד הנהר עד אמנה אף על פי שהוא אסור עבודת בשביעית הספיחים מותרים: הא קמן שהוא אסור ואם הוא סוריא גם כן כתב דאף על פי שדין שביעית אינו נוהג בה מן התורה גזרו עליה שתהיה אסורה בעבודה בשביעית כארץ ישראל וכתב הטעם כדי שלא יניחו ארץ ישראל וישתקעו שם אבל עמון ומואב ומצרים ושנער אף על פי שהם חייבות במעשר מדבריהם אין שביעית נוהגת בהם באופן שמכל הצדדין חייבים אם לא שהיא חוצה לארץ גמורה אבל אם היא כיבוש ראשון או סוריא

שביעית פרק ו

רמו

משנת אליעזר

רע"ב

(ב) סוריא. ארס
נהרס וארס לוצה
שכנש דוד, ואינה לארץ
ישראל לכל דבר, מפני
שכנשה קדם שכנש ארץ
ישראל כלל, ונקמת דינים עשאה לארץ ישראל
ונקמתן פחולה לארץ: עושים בתלוש. אפלו
אלל השטודים, ואלו לארץ ישראל מן לא טבור
ולא טמון עמה: אב"א לא במחבר. כגון מסיקה
קצירה וקצירה, ודוקא בשמור, אלל צמפקר אפלו
לארץ מפר, דתניא צמורת פהנים מן השמור
בשביעית ויצאו וישתקעו בסוריא ובתלוש לא גזרו, כדי שימצאו עניים קצת מקום
להרויח ולא יצטרכו לצאת לחוצה לארץ. ואלו המלאכות המתרות בתלוש. דשין התבואה
וזורין אותה ברכת שפיל הקש ודורכין הענבים, ומעמרין מקבצין התבואה לערמות,

שדה צופים

משנה ב

עושין בתלוש בסוריא וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ח מהלכות שמיטה ה"ט),
מותר לעשות בסוריא בתלוש אבל
לא במחבר, כיצד דשין וזורין ודורכין
ומעמרין, אבל לא קוצרין ולא בוצרין ולא
מוסקין וכן כל כיוצא באלו.

ומרן בעל דרך אמונה שליט"א, כתב:
מותר לעשות בסוריא בתלוש. כבר
נתבאר בפ"ד הכ"ז דבסוריא גזרו שביעית
מדרבנן וקמ"ל כאן דהקילו בסוריא
דמותר לעשות בין אצל ישראל החשוד
ובין אצל הגוי בתלוש אבל לא במחבר.

בתלוש. משום שמלאכה בתלוש
שצריכה שינוי אינו אלא
מדרבנן לכן לא גזרו ע"ז ואף על פי
שבדאי הוא מתבואת שביעית שגדל
כאן.

המלך יר"ה שאין בידם להציל עצמם
בלי עבודה בשביעית ואין יכול לעשות
מצאות הנזכר לעיל למכור כל זכותם
כיון שכופין אותם אין להם אשם וכמו
שכתב הרמב"ם ז"ל משרבו האנסים
והטילו מלכי גוים על ישראל לעשות
מחנות לחייליהם התירו לזרוע בשביעית
דברים שצריכים להם עבדי המלך וכן מי
שכפאו אנס לעשות בשביעית בחנם כמו
עבודת המלך וכיוצא בהם הרי זה עושה
ע"כ.

הרי כתב כיוצא בהם בנדון דידן שהמלך
רוצה שזרעו וליטול חלקו וזה
אפילו בארץ ישראל גמור הוא מותר כל
שכן במקומות אלו דרבנן כל מאי דאפשר
לתקוני הגם כי נראה קולא היא מדבריהם
זהו הנראה לעניות דעתי פשוט וה' יצילנו
משגיאות אמן. ע"כ.

שביעית פרק ו

רמח

משנת אליעזר

רע"ב

אָבֵל לֹא קוֹצְרִין לֹא קוֹצְרִין וְלֹא בּוֹצְרִין וְלֹא חֵבְבוּאָה, וְלֹא מוֹסְקִין. פֶּלֶל אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, וְטַעְמָא דְגִזְזֵי דְּסוּרָא וְלֹא מוֹסְקִין הַיּוֹתִים דְּבִמְחֻבָּר אֲסוּר, פֶּלֶל אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, כֹּל שְׁפִיּוּצָא וְהוֹלֵכִים וּמִשְׁפָּקָעִים דְּסוּרָא, וְצִמְלֹשׁ הַפִּירו, כְּדִי

שדה צופים

ובביאור ההלכה כתב: במשנה פ"ו מ"ב עושין בתלוש בסוריא אבל לא במחובר דשים וזורין ודורכין ומעמרין אבל לא קוצרין ולא בוצרין ולא מוסקין כלל אר"ע כל שכיו"ב מותר בארץ עושין אותו בסוריא וכו' הר"ש (בר"ש כת"י שנדפס כעת והביאוהו ג"כ בקצרה הרע"ב והרש"ס) כל שכיו"ב מותר בארץ עושין אותו בסוריא תימא מאי קאמר פשיטא דמאי דשרי בארץ שרי בסוריא ועוד הא תני רישא עושין בתלוש בסוריא משמע אבל בארץ לא ואי אתי ר"ע לפלוגי את"ק ולאסור אפי' בסוריא הכי הול"ל כל שכיו"ב אסור בארץ אסור בסוריא.

ויש לפרש דה"ק כל שכיו"ב מותר בארץ מדאורייתא כגון תלוש אף על גב דמדרבנן אסור בלא שינוי עושין אותו בסוריא אפי' כי אורחי' וכל הנך דאסרי' לקמן בפ"ח כגון לדרוך ענבים בגת וזיתים בבד מדרבנן והא דדריש ל' מקרא בתו"כ אסמכתא בעלמא הוא דעיקר קרא במחובר איירי כדכתיב לא תקצור ולא תבצור.

ועוד יש לפרש כל שכיו"ב מותר בארץ בשום פירות מותר בסוריא בכל פירות אבל במחובר אסור בארץ בכל פירות א"נ ה"ק כל שכיו"ב מותר בארץ במופקר עושין אותו בסוריא אפי' בשמור אבל במחובר אסור מדרבנן בארץ אפי' בשמור עכ"ל.

דשין וזורין ודורכין ומעמרין. שעפ"ד צריך בכל אלו שינוי כנ"ל פ"ד הכ"ג והחשוד עושה זה בלא שינוי ומ"מ בסוריא הקילו שמותר לסייעו בזה כיון שגם בא"י אינו אלא מדרבנן כנ"ל ולפ"ד הר"ש שהבאנו לעיל פ"ד ה"א דא"צ שינוי אלא במשומר ולא במופקר מיירי כאן ג"כ במשומר.

ודורכין. יין בלי שינוי וכן עוטנין בבית הבד בלי שינוי וכן טוחנין ובוררין אף דבא"י אסור כנ"ל ה"ז ח'.

אבל לא קוצרין כו'. בפירות שביעית בשביעית כיון שקוצר הרבה או בלי שינוי או לעבודת קרקע שזה איסור דאורייתא כנ"ל בפ"ד אסור אף לסייע בסוריא.

ולא בוצרין. קצירה שייך בתבואה ובצירה בענבים.

ולא מוסקין. בצירת זיתים נקראת מסיקה וי"א שגם מה שהתירו לעמר ולדרוך הוא דוקא שאין מעמר בשעת קצירה אלא לאחר שכבר נקצרה התבואה שכרו לעמר אבל אם בשעה שקוצר מעמר אסור גם לעמר וכן אם בשעה שבוצר דורך אסור גם לדרוך.

מוסקין. וכן אין זורעין ואין חורשין ואין מנכשין ואין משקין בין זרעים בין אילנות כמו בא"י.

שביעית פרק ו

רמט

משנת אליעזר

רע"ב

שִׁמְנֵי הָעֵנִים שֶׁבָּאֵץ בָּל שְׂבִיזָא בּו מֵתֵר בָּאֵרִין בּו מֵתֵר בָּאֵרִין
יִשְׂרָאֵל קָצֵת רֹחַ צְסוּרִיָּא יִשְׂרָאֵל, עוֹשִׁין אוֹתוֹ בְּסוּרִיָּא: יִשְׂרָאֵל בְּמִפְקָר (בְּלֹא
שְׂבִיזָא) עוֹשִׁין אוֹתוֹ

בְּסוּרִיָּא אֶפְלוּ בְּשִׁמּוֹר (בְּלֹא שְׂבִיזָא):

יִטְרְכוּ לֵאמֹת מֵאֵץ יִשְׂרָאֵל לְחוֹלָה לְאֵרִץ: בָּל
שְׂבִיזָא בּו מֵתֵר בָּאֵרִין יִשְׂרָאֵל. מִדְּאֻרִיָּמָא,

כְּגוֹן תְּלוּשָׁה, אֵף עַל גַּב דְּמִדְּרָגָן אֶסוּר צֵלָא שְׂנַי, עוֹשִׁין אוֹתוֹ צְסוּרִיָּא כִּי אֻרְחִיָּה וְאִינוּ צְרִיךְ לְשָׁנוּת. אִי
נְמִי הָכִי קֵאָמֵר, כֹּל שְׂבִיזָא בּו מֵתֵר בָּאֵרִין בְּמִפְקָר עוֹשִׁים אוֹתוֹ צְסוּרִיָּא אֶפְלוּ בְּשִׁמּוֹר, אֲבָל בְּמִפְקָר אֶסוּר
מִדְּרָגָן צֵאֵץ אֶפְלוּ בְּמִפְקָר:

שדה צופים

גם מדרבנן דהא קאי אמתני' שם וכ' דהא
דמתני' אסור הוא דוקא ממשומר וצ"ל
דהר"ש לא סמך על תי' זה וכ"ה בהדיא
בר"ש כת"י שם בפ"ח מ"ו וכל הני דהכא
דבתלוש מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא
וזהו כתי' ראשון והרע"ב לא העתיק
אלא תי' ראשון ואחרון ומה שתמה הר"ר
יהוסף במלא"ש ובמשנה ראשונה על פי'
אחרון דהא במופקר מותר אפי' מדרבנן
ל"ק דלפי' זה באמת אסור מדרבנן אך
נראה דהר"ש לא סמך על פי' זה וכנ"ל
(ומה שהביא בתוס' אנשי שם מדברי רבינו תמוה מאד
דרכינו יש לו פי' אחר בכדרך הבוצרים ומפרש דמעט
מעט מותר ויותר אסור אפי' במופקר).

ולהראשונים דמפרשי דמשומר אסור
באכילה מדאורייתא צריך
לפרש כולי מתני' במופקר וכפי' הראשון
שבר"ש דכל שכיו"ב מותר בארץ מה"ת
וא"צ שינוי התירו ובתלוש הא דצריך
שינוי הוא מדרבנן וקראי אסמכתא
בעלמא.

ולכא' יש להביא ראי' מהיר' כפי' ב'
של הר"ש דאמרי' בירו' ר"ח אזל
לצור (שהוא מסוריא כמש"כ רבינו בפ"ה מקה"ח
ה"ב ועמש"כ בפ"א מתרומות ה"ט ובצה"ל שם אות
קע"ה) ואסור לון הדא אשקייתא שמע

הנה הביא כאן ג' פירושים פי' א' דהכונה
בדבר שאסור מה"ת כגון במחובר
אסור גם בסוריא אבל דבר האסור
מדרבנן כגון בתלוש דכל הני שינויים
שצריך בתלוש אינו אלא מדרבנן וקרא
אסמכתא בעלמא ולכן התירוהו בסוריא,
פי' ב' כל שכיו"ב מותר בארץ בפירות
היתר כגון בפירות ששית שמותר בתלוש
אף על גב דבארץ אסור מה"ת התירו
בסוריא אבל מה שאין שום היתר בארץ
כגון במחובר דגם בפירות ששית אסור זה
לא התירו בסוריא.

ולפי' י"ל דשינוי בתלוש בארץ מה"ת
ומ"מ לא גזרו עליו בסוריא כיון
שיש לו היתר בארץ בפירות ששית, ופי'
ג' כל שכיו"ב מותר במופקר כגון בתלוש
מותר בסוריא אפי' בשמור אבל במחובר
שגם במופקר אסור בארץ מדרבנן גם
בסוריא אסור ולפי' פי' זה אסור במשומר
מה"ת וצריך שינוי ובמופקר אסור מדרבנן
בלא שינוי ורק בסוריא התירו זה ולפי' י'
חזר בו הר"ש ממש"כ בתחלת המשנה
דממופקר מותר לקצור כדרכו דמשמע
אפי' מדרבנן ולפי' זה אינו כן וכן מש"כ
בפ"ח מ"ו דממופקר מותר כי אורח' היינו
מה"ת אבל לשון הר"ש משמע שם דמותר

שדה צופים

הארץ לא חשו שאינם אלא כרכים בודדים שלא כבשום אבל סוריא רחבת ידיים טפי, ועוד עיקר הארץ שלא כבשה עזרא אין עון כל כך אם ישתקעו שם דמ"מ א"י היא משא"כ בסוריא, והא דאמר ר"ע כל שכי"ב מותר בארץ ר"ל מה"ת וא"כ שינוי במחומר מה"ת ושינוי בתלוש מדרבנן, וזה פ"י הרע"ב בפ"י הא', והגר"א פ"י דקצירה ובצירה אסור בא"י אף ע"י שינוי, ואסור גם בסוריא, ובתלוש בא"י צריך שינוי ובסוריא מותר בלא שינוי. (חזו"א, סימן ג אות כא).

ר"ש שם, עושין בתלוש בסוריא אפי' אצל החשודין כו' ודוקא בשמור כו', נראה מדברי רבינו דיש איסור שימור בסוריא וזה כמו שצדד המל"מ דלא הותר רק אכילה אחר הביעור אבל שאר דיני שביעית נהגא דאי אין מצות הפקר ודאי לא שייך איסור קצירה משום משומר, [וכ"כ רמב"ן בפ' בהר דלא הקילו רק באיסור אכילה אחר הביעור שאין איסור זה אלא מדרבנן, והדבר מוכרח בדעת הר"ש שהרי דעת ר"ש דסוריא ג"כ נאכל ואנן תנן חלה פ"ד מ"ז ר"א מחייב פירותיהם במעשר ובשביעית אלמא נהגא קדושת שביעית בפירות בסוריא, ודוחק לומר דפירותיהם קאי אמעשר, ובשביעית היינו שלא נעבד] ודין סוריא ודאי לא חמיר מדין שאר ארץ שכבשום עולי מצרים וכמש"כ הר"מ והראב"ד פ"ד, וכ"ה בל' הר"ש לעיל מ"א והוכיח שאין חומר בארץ שלהלן מכזיב מבסוריא דאל"כ הו"ל ד' ארצות, והנה לפר"ש דין סוריא כדין כבשום עולי מצרים ולא

ר' יוסי ואמר ויאות והדא לא במחומר הוא (פ"י יפה פסק כדתנן אבל לא במחומר, ופריך) והא תנינן משקין בית השלחין במועד ובשביעית (וס"ל כפ"י ב' של הר"ש דכל שיש לו צד היתר בשביעית בא"י מותר בסוריא אפי' בצד איסור וא"כ כיון דמותר בא"י להשקות בית השלחין מותר בסוריא להשקות אפי' בית הבעל) א"ר יוסי לזרעים שבו (פ"י לא התירו להשקות בית השלחין אלא לזרעים אבל לא לאילנות וכאן פ"י לאילנות) ר' מנא בעי מעתה יהא מותר לחרוש להן (ר"ל דהא השקאה תולדה דחרישה ואם אתה אומר שלזרעים מותר להשקות בסוריא בשביל שמותר בבית השלחין א"כ גם חרישה יהא מותר בסוריא כיון שמותר השקאה בבית השלחין שהיא תולדת חרישה א"כ מצינו צד היתר גם בחרישה א"כ מותר בסוריא לגמרי) ולא חש לשנויי דמצינו לחלק דאע"ג דהשקאה תולדה דחרישה מיהו בחרישה עצמה לא מצינו היתר בא"י ולכן אין להתיר בסוריא (ובפרט למ"ד תולדות דרבנן וחרישה דאורייתא שאין ראי' מהתולדה להאב) כנלענ"ד פ"י הירו' ולפ"ז מבואר כפ"י ב' של הר"ש דכל מקום שיש איזה צד היתר בא"י לא גזרו בחו"ל. ע"כ.

לפר"ש דנאכל היינו אחר ביעור ה"ה שאין בפירות קדושת שביעית וא"צ להפקיר, וסוריא ג"כ לא כבשוה עולי בבל וכמש"כ הראב"ד פ"ד מה"ש הכ"ח וא"כ אוכל בסוריא מן המשומר, ומ"מ אינו קוצר ובוצר כדרכו אלא בשינוי ומכניס מעט מעט ואינו קוצר הכל בב"א, ודין זה רק בסוריא אבל לא בשאר הארץ שלא כבשוה עולי בבל, ומפרש בירו' הטעם שלא יבואו להשתקע בסוריא וראו להכביד עליהם מעט בשביעית, ולשאר

שדה צופים

נוהג כלל בסוריא אף בשאר שני שבוע, ואף מ"ע אינו נוהג, שכתב שם ויראה לי שמע"ש שמפרישין בארץ שנער ומצרים כו', וכן יראה לי שלא חייבו מקומות אלו במע"ש אלא כדי לקבוע מ"ע כו' ע"ש, ומוכח דבסוריא דאינו נוהג מע"ש ה"נ אינו נוהג מ"ע, דאם היה נוהג מ"ע היה צריך גם כן לנהוג מע"ש כדי לקבוע מ"ע.

הנה המל"מ נסתפק שם להר"ש ז"ל שפי' במקומות שהחזיקו עולי מצרים דנאכל, היינו לאחר הביעור, אי מכל מקום יש להפירות קדושת שביעית אי אין לו קדושת שביעית לגמרי ע"ש.

והנה יש לעיין שהרי כתב הר"ש ז"ל כאן, דעושין בתלוש בסוריא אבל לא במחבור, דדוקא בשמור אבל במופקר מותר ע"ש, אלמא הפירות הפקר ויש בהם קדושת שביעית, ומקומות שהחזיקו עולי מצרים דינו כדין סוריא כמ"ש הר"ש ז"ל שם (פ"ו מ"א) דזה דמכזיב ועד אמנה נאכל אבל לא נעבד היינו דוקא במחבור אבל בתלוש שמותר כמו בסוריא, וכ"ש דלא קיל מסוריא, והנה להר"ש ז"ל כיון דהפירות הן הפקר אם כן אינו נוהג בהן תרומה ומעשרות, קשה הא אמרינן (בחולין ז'. וחגיגה ג' ב) דהרבה כרכים כבשום עולי מצרים כו' והניחום כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית, על מה יסמכו כיון דאי"ב תרומה ומעשרות, ואין לומר דנ"מ לאחר הביעור דמקומות שהחזיקו עולי מצרים נאכל לאחר הביעור, הא עניים לעולם אוכלין אחר הביעור כשיטת הר"ש ז"ל (פ"ט מ"ז), אם כן מאי תקנה לעניים במה שיהא נאכל אחר הביעור, וצריך לומר אף להר"ש ז"ל כמו שנתבאר (לעיל

כבשום עולי בבל ונאכל ולא נעבד [ואע"ג דתנן מאמנה ולפנים נאכל ונעבד וסוריא היא לצפון אמנון מ"מ אין סוריא בכלל ולבר מסוריא קאמר] והוסיף התנא לפרש דעושין בתלוש בלא שינוי אף במשומר, ונקט סוריא לרבותא אף שהיא כיבוש יחיד מ"מ אין נעבד ואין עושין במחבור, והא דפר"ש דעושין עם החשוד היינו משום דכן משמע בירו', מיהו אין כונת התנא למתני דין מסייע ידי עוברי עבירה דא"כ לא שמעינן דין עושין בתלוש לענין מלאכה בשביעית ומתנ' אשמעינן עיקר דין מלאכה כדקתני כלל אמר ר"ע כו' וכמש"כ הר"ש במשנה דלעיל להוכיח דבתלוש מותר ממשנתנו אלא דלדעת ר"ש אין איסור קצירה רק במשומר והשימור הוא באיסור ולפיכך נקט התנא השונה הלכותיו לחבר שלא יקצור ולא יבצור במשומר של חברו שיש איסור בקצירה זו, אבל דש וזורה במשומר של חברו בסוריא, אבל בארץ אסור בלא שינוי משום איסור דש ואפי' בשינוי אסור משום מסייע ידי עוברי עבירה. (שם אות כב).

המל"מ (פ"ד משמיטה הכ"ז) חקר, בכבוש מצרים וכן סוריא אי נוהג בהם מעשרות בשביעית אי הפירות הם הפקר, וכתב שם להוכיח דאין מעשרות בשביעית במקום שכבשו עולי מצרים וכן בסוריא, מדלא כתב הרמב"ם ז"ל על מקום שהחזיקו עולי מצרים מה הן בשביעית מע"ש או מעשר עני וכן בסוריא ע"ש, אך על סוריא ל"ק כלל דהא כתב הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' מע"ש הי"ד דאין מע"ש

שדה צופים

היה בסוריא ויש לו כרם אחד מה דינו בשביעית אם מותר לבצור כרמו או אסור ובאכילת הפירות אם הם נאכלים דוקא בקדושת שביעית או נאכלים בלא קדושת שביעית יורינו רבינו שורת הדין ושכמ"ה.

תשובה: תנן במסכת שביעית פ"ו עושים בתלוש בסוריא אבל לא במחובר דשין וזרין ודורכין אבל לא קוצרין ולא בוצרין ולא מוסקין ופי' רבינו שמשון דדוקא בשמור אבל במופקר אפילו בארץ מותר דתניא בת"כ מן השמור אי אתה בוצר אבל אתה בוצר מהמופקר וטעמא דגזור בסוריא במחובר כדי שלא יהיו מניחין את ארץ ישראל והולכין ומשתקעין בסוריא ובתלוש התירו כדי שימצאו הענים שבא"י קצת ריוח בסוריא שהיא קרובה להם ולא יצאו מא"י לח"ל.

וכתב הרמב"ם פ"ד מהלכות שמטה סוריא אף על פי שאין שביעית נוהגת בה מהתורה גזרו עליה שתהיה אסורה בעבודה בשביעית כא"י כדי שלא יניחו א"י וישתקעו שם אבל עמון ומואב מצרים ושנער אין שביעית נוהגת בהם עבר הירדן שביעית נוהגת מדבריהם וספיחי סוריא ועבר הירדן מותרים באכילה לא יהיו ארצות אלו חמורות מא"י שהחזיקו בה עולי מצרים ונתבאר לנו שאסור לבצור הכרם בסוריא אבל מותר לאכול הפירות ומה שיש להסתפק הוא כנז' בשאלה אכילה זאת אם היא דוקא בקדושת שביעית או נאכלים בלא קדושת שביעית.

והנה שנינו במשנה הנז' כלל אר"ע כל שכינא בו מותר בא"י עושין

סימן א' דאותן כרכים המובלעות בא"י שלא כבשום עולי בבל דין אחר לגמרי להם ואין שביעית נוהגת בהם כלל, א"נ י"ל משום ספיחין דכיון דנאכל שם אחר הביעור כ"ש דספיחין מותרין שם, והספיחין הן פרנסה לעניים כדאמרינן בתענית (י"ט ב) מתריעין על הספיחים בשביעית מפני שיש בו פרנסה לעניים. (מקדש דוד, סימן ב).

עושין בתלוש בסוריא אבל לא במחובר דשים וכו'.

לשון הרב עושים בתלוש אפילו אצל החשודים, ואילו בא"י תנן לא תבור ולא תטחן עמה, עכ"ל. ולפי זה תנא והדר מפרש, דלא תימה דלא התיר אלא תלוש דומיא דבורר וטוחן, דהרואה יכול לדון אותו לכף זכות לומר דחיטים של שנה שישית הם שכן דרך לברור ולטחון חיטים של שנה זו בשנה אחרת, אבל דישה וזירה שדרך לעשותם סמוך לגורן מידי שנה בשנה, וכ"ש העימור שבעת הקצירה ממש עושים אותו, יהיה אסור משום מראית העין, ומטעם זה שנה העימור בסוף שלא כסדר מלאכתו, דהוי לא זו אף זו, והקדים אליו אף הדריכה אף על פי שהיא בענבים, משום דדומה לדישה, ובזה נחה הרגשת התי"ט שכתב שלא ידע הטעם ששנה העימור בסוף שלא כסדר, ועוד דהכניס מלאכת הענבים בין מלאכות התבואה. (הון עשיר).

עיין שו"ת נבחר מכסף (חלק יורה דעה סימן כג) וז"ל השאלה: איש יהודי

שדה צופים

כרמו או סג שדהו בשביעית בטל מ"ע וכן אם אסף כל פירותיו לתוך ביתו אלא יפקיר הכל ויד הכל שיום שנא' ואכלו אבינו עמך ויש לו להביא לתוך ביתו מעט כדרך שמביא מההפק' ה' כדי שמן וט"ו כדי יין ע"ש וכיון שבא"י אינו מותר בתלוש מהתור' לאכול שלא בקדושת שביעית גם בסוריא הוא כן דדוקא המותר בא"י מהתורה אף על גב דאסרוהו רבנן הוא מותר בסוריא ולא החמירו בו רבנן וגם להך פירושא דכל שכיוצא בו מותר בארץ במופקר עושים בסוריא אפילו בשמור הרי שבארץ גם במופקר אינו נאכל אלא בקדושת שביעית עד הביעור כדכתיב לאכלה ודרשינן לאכלה ולא להפסד לאכלה ולא לסחורה ואם רצו למכור מעט מוכר ואינו מוכר במדה במשקל אלא אכסרה להודיע שהוא הפקר ולוקח הדמים לקנות אוכל אחר ויאכל בקדושת שביעית כמבואר בהרמב"ם פ"ו מה' שמיטה דכל שהוא מותר בארץ במופקר עושה בסוריא גם בשמור אבל מ"מ צריך ליאכל בקדושת שביעית יעו"ע.

ויש עוד ראייה לזה מדברי הרמב"ם פ"ד מהלכ' שמטה שכתב וספיחי סוריא מותרים באכילה לא יהיו ארצות אלו חמורות מא"י שהחזיקו בה עולי מצרים ע"כ הרי שסוריא שוה לארצות שכבשו עולי מצרים ולא עולי בבל. והתם תנן כל שהחזיקו בו עולי מצרים נאכל אבל לא נעבד ופ"י הרמב"ם בפ"י המשנה ר"ל שאינו מותר לעבוד ואם נעבדה יהיה כל הצומח בה נאכל בקדושת שביעית.

וכתב עוד פ"ד מהל' שמטה כל שהחזיקו בו עולי בבל אסור בעבודה וכל

אותו בסוריא ויש בזה ב' פ"י הביאם הרע"ב בפ"י המשנה הא' כל שכיוצא בו מותר בא"י מדאורייתא כגון תלוש אף על גב דמדרבנן אסור בלא שינוי עושים אותו בסוריא כארחה ואין צריך לשנות אי נמי ה"ק כל שכיוצא בו מותר בא"י במופקר עושין אותו בסוריא אפי' בשמור אבל במחובר אסור מדרבנן בארץ אפי' במופקר ע"ש ולהאי פ"י ק"ק מהא דתניא בת"ך לא תבצור מהשמור אבל אתה בוצר מהמופקר וכיון שהותרה בצירה בא"י מהמופקר היה לנו להתיר בצירה בסוריא בשמור ואנן תנינן בסוריא לא בוצרין ולא מוסקים ונראה שלזה האריך הרע"ם וכתב אבל במחובר אסיר מדרב' בארץ אפי' במופקר לומר דאיכא איסורא דרבנן במחובר בארץ במופקר אבל ק"ק דלא נמצא אסור זה במופקר בפירות האילן דדוקא בספיחים גזרו בא"י אבל בצירה ומסיקה שהיא בפירות האילן לא גזרו במופקר וכן כתב הרמב"ם פ"ד מה' שמיטה התבואה וקטניות אסורים באכילה משום ספיחים ופירות האילן אוכלים אותם וכו' ואפ' לומר כיון שגזרו חכמים גם על הבוצר מהמופקר בשינוי ולא יבצור כדרך הבוצרים כדתנן תאנים של שביעית אין קוצין אותם במוקצה אבל קוצה הוא בחרבה דכיון דיש צד איסור בא"י במופקר לכך גזרו בסוריא אף בשמור וע"ל ודוק.

ולכלהו פירושי משמע דאינו נאכל בסוריא אלא בקדושת שביעית שהרי מן התורה התלוש מצות עשה להשמיט שנאמר ואכלו אבינו עמך וכן פסק הרמב"ם פ"ד מה' שמיטה הנועל

שדה צופים

ארצות אלו חמורין מא"י וכו' דברים אלו מבוארים דהוה ס"ד להחמיר בספיחי עבר הירדן וסוריא ולאוסרם וחומרא זו הוא ממה דמצינו בבית שני מלכים תקיפים וכבשו עירות שמא כבשו בעב"ה ובסוריא ויאסרו הספיחים אבל מחמת דלא ידעינן דב"ז בא הק"ו והקל בספיחי עב"ה וסוריא והותרו ואילו לתירוץ ה"ה הוה ס"ד להקל בהם כי לא כבשום לא עולי מצרים ולא עולי בבל ובא הדיו של ק"ו והחמיר עליהם שיאכלו בקדושת שביעית ודברים אלו אפי' ברמז אינם נרמזים בדברי הרמב"ם ואדרבא להפך קאמר הרמב"ם שס"ד להחמיר ובא הק"ו והקל בהם ושמא כונת ה"ה היתה לחדש תירוץ אחר אף ידיע דתירוץ מרן ברור יותר דחדי קב"ה בפלפולא ומשום יגדיל תורה ויאדיר ואלו ואלו דברי אלקים חיים).

ואין לומר דשאני ספיחי שביעית דגזרו עליהם חכמים לאוסרם באכילה בא"י מפני עוברי עבירה שלא יזרעו בסתר ויאמרו ספיחים הם ולכן בסוריא התירו לאוכלם ומיהו בקדושת שביעית אבל פירות האילן שבא"י הותרו לאכלן בקדושת שביעית אנו עושים הדרגה אחרת ויש לנו להתיר בסוריא גם לאכול בלא קדושת שביעית הא ליתא כיון דלא התירו בסוריא אלא מה שכיוצא בו מותר בא"י ולכל חד מהנהו פי' לא הותר בא"י במופקר ולא בתלוש אלא בקדושת שביעית כמ"ש למעלה. וכלל גדול א"ר עק' כל שכיוצא בו מותר בא"י עושין אותו בסוריא והלכה כדבריו. ויש עוד ראייה לדבר מספיחי שביעית בא"י העולים בשדה בור או שדה ניר או שדה

הספיחים שצומחים בה אסורים באכילה וכל שלא החזיקו בו אלא עולי מצרים בלבד אף על פי שהוא אסור בעבודה בשביעית הספיחים שצומחים בו מותר באכילה וכלשון הזה כתב בספיחי סוריא מותרין באכילה לא יהיו ארצות אלו חמורות מא"י שהחזיקו בו עולי מצרים הרי שהשוה המדה להתיר אכילתן בקדושת שביעית.

ובזה אני מישב מה שהשיג הראב"ד על הרמב"ם בפ"ד הנז' שכתב וז"ל א"א עבר הירדן מה היה צריך להביאו מק"ו הרי לא החזיקו בו עולי בבל וכן סוריא ע"כ. ואני אומר שאפשר שבא הרמב"ם ללמדנו שלא נטעה לומר דכיון דסוריא לא החזיקו בה עולי בבל ולא עולי מצרים כי דוד כבשם והארצות שכבש דוד נקראים סוריא כמו שכתב הרמב"ם פ"א מהל' תרומות וא"כ הוה ס"ד שיש היתר באכילת ספיחי סוריא אפי' שלא בקדושת שביעית לזה הביאם הרמב"ם מדין ק"ו שלא תהא חמורה מארצות שכבשום עולי מצרים לומר שדיו לבא מן הדין להיות כנדון וכשם שבארצות שלא החזיקו עולי בבל נאכלים בקדושת שביעית כך הוא הדין בסוריא ולעניות דעתי נסתלקה ההשגה בזה ודוק.

(א"א) מרן בכ"מ תירץ באופן אחר וז"ל וי"ל דאין אנו יודעים אם כבשו עולי בבל קצת ארצות מעבר הירדן ומסוריא שהיו בבית שני מלכים תקיפים כמו שמצינו בינאי המלך שכבש ששים עיר כדאיתא בקי' פ' האומר עכ"ל. ובאמת שתירוץ מרן נכון הוא מתירוץ ה"ה בדברי הרמב"ם שכתב לא יהיו

שדה צופים

מעט כדרך שמביאים מההפקר ואוכלו בקדושת שביעית.

ויש לנו לצדד להיתרא ממה שכתב הרמב"ם פרק ט' מהלכות שמטה

אין שמיטת כספים נוהגת מהתורה אלא בזמן שהיובל נוהג שיש שם שמטת קרקע אמ' חכמי' בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים ובזמן שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספי' אפי' בארץ ומש' מדבריו שאין שמטת קרקעות בא"י מהתורה בזמן שאין היובל נוהג וכן כתב פ"י מה' שמטה ובזמן שאין היובל נוהג אינו נוהג אחד מכל אלו חוץ משביעית בארץ והשמטת כספים בכל מקום מדבריהם הרי מבואר שעכשיו אין שמטת קרקעות אלא מדבריהם וכך מתבאר מהגמרא מס' מועד קטן דמקשה דהא דמשקין בשביעית בין למ"ד משום חורש בין למ"ד משום זורע זריעה וחרישה בשביעית מי שרי אמר אביי בשביעית בזמן הזה ורבי היא דתניא רבי אומר וזה דבר השמטה שמוט בשתי שמיטות הכתוב מדבר א' שמיטת כספים ואחת שמיטת קרקעות בזמן שאתה משמט קרקע וכו' ובזמן שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים ופ"י רש"י ובזמן שאי אתה משמט מכלל דאיכא זמן דלא משמט ואיזה זה בזמן הזה וכן פירש בגטין פ' השולח והוסיף לומר ואף על גב דהלל בבית ב' הוה סבירא ליה לאביי דבבית שני הואיל ולא היה יובל נוהג לא נהוג שמטין מדאורייתא ודאמרינן בערכין מנו יובלות לקדש שמטין מדרבנן קאמר.

אברא דר"ת סובר דבבית ב' נהגו יובלות והשמטת קרקע קרי

כרם או שדה זרע שלא גזרו בהם חכמים ומותרים באכילה כמו שכתב הרמב"ם פ"ד מה' שמטה ומ"מ הם נאכלים בקדושת שביעית.

ונמצינו למדים שהכרם שבסוריא אין בוצרים אותו כיון שלוקים בא"י על כן אלא בוצר מעט מעט ואוכל בקדושת שביעית ואפי' בצרו הכרם ע"י גוים כיון שהכרם הוא של ישראל הפירות יאכלו בקדושת שביעית וכן בירושלמי ספ"ט דמס' שביעית ריב"ל הוה מפקד לתלמידיא לא תזבן לי ירק אלא מגינתא דסיסרא קם עמיה זכור לטוב א"ל זיל אמור לרבך לית הדא גינתא דסיסרא דיהודאי הואי וקטליה ונסבא מניה אי בעית למחמרא על נפשך אשתוי לחבירך ופירש מהרי"ק בכ"מ בה' שמיטה פ"ד דריב"ל היה סבור דהיתה של גוי לעולם שלא נכבשה ביד יש' והוא עובדה ופרותיה מותרים אבל בשדות אחרים שהיו ביד גוים יש לחוש שמא היו מקודם של ישראל וכיון שנעבדו בשביעית פירותיהם אסורים וא"ל ז"ל שגם שדה זו היתה של ישראל מקוד' ולפי חששתו גם זה אסור אבל לפי האמ' גם זה פרות' מותרין כיון דבחזקת גוי הם וגוי עבדו ולא יחמיר על עצמו יותר ממה שמחמירים חביריו וא"כ נתבאר שכרם של יש' שעבדו גוי שעדין הפירות הם בקדושתן ואין לחלק גם בזה מא"י לסוריא מהטעם שכתב' למעלה ודין הוא כיון שהקרק' הוא של ישראל וגזרו בו ובפירותיו קדושת שביעי' איך יפטרנו הגוי בעבודה אשר עבד בו וכיון שכן צריך בעל הכרם להפקיר את כרמו ותהיה יד הכל שוה בו ויש לו להביא לתוך ביתו

שדה צופים

נראה שמה שכתב מדבריהם לא קאי אלא אשמטת כספים דאילו שביעית בארץ אף בזמן הזה הוא מן התורה כמו שכתבתי בפ"ט. ושם כתב וז"ל אין שמטת כספים נוהגת וכו' נראה מדברי רבינו שמפרש שמ"ש בזמן שאתה משמט קרקע ליובל קרי משמט קרקע שהרי שדות חוזרות לבעלים אבל שמטת קרקע אף בזמן הזה נוהגת מהתור' ע"ש ולא הבנתי דבריו בזה דאע"ג דנימא דקרי ליובל שמטת קרקע מ"מ עבודת קרקע הוי בכלל השמטת כספים דאינם מהתורה בזמן שאין היובל נוהג כמבואר בירושל' וכמו שכתב הר"ן וכן מתבאר מדברי הרמב"ם פרק י' מהלכות שמטה בזמן שהיובל נוהג נהוג דין עבד עברי וכו' ונוהגת שביעית בארץ ושמטת כספים בכל מקום מהתורה הרי שתלה שמטת הארץ בזמן שהיובל נוהג ואם איתא דהשמטת הארץ היא מהתורה בכל זמן למה הזכיר ונוהגת שביעית בארץ גבי בזמן שהיובל נוהג דהא גם בזמן שאין היובל נוהג נוהגת שביעית בארץ ועוד כי מ"ש הרב שמ"ש הרמב"ם מדבריהם לא קאי אלא אהשמטת כספים הוא דוחק גם כתב בכסף משנה פרק ד' וז"ל וכפי פי' רבינו ור"ת דבזמן שאתה משמט קרקעות דהינו יובל אבל שמטת קרקעות לעולם נוהגת מהתור' יע"ש.

וכבר ביארתי לע"ד דר"ת לא פליג אלא בזמן בית ב' דסבר דלא נתבטלו היובל' אבל לעול' דלאחר שנתבטלו היובל' לאחר החרבן סובר ר"ת דאין שמיטת קרקעות נוהגת מהתורה ומה גם שהרב עצמו כתב בכ"מ פ"ד וז"ל ומ"ש

ליובל ולשביעית קרי השמטת כספים ונדחק לפרש מ"ש בסוף ערכין מנו יובלות לקדש שמטין דמשמע דיובל לא נהג דהינו למאי דס"ד התם דלא חזרו עשרת השבטים שגלו ובבית ב' לא היו כל יושביה עליה אבל למסקנא דירמיה החזירן ויאשיהו מלך עליהם אף על גב דלא עלו כולם חשיב כל יושביה עליה כמו שכתוב שם בתוספות באורך ולע"ד נראה דמ"מ לא אמר ר"ת אלא בזמן בית ב' שנהג היובל כפי סברתו אבל לאחר החרבן דאין יובל אפי' ר"ת יודה שאין שמטה מהתורה והשתא מה שתרצו בגמ' מ"ק בשביעית בזמן הזה דרבנן דתניא רבי אומר וזה דבר השמטה שמוט וכו' א"ש לר"ת דכיון דרבי היה אחר החרבן דאין יובל נוהג אינו נוהג ג"כ שמטה וכן כתב הר"ן פ' השולח גבי הא דאמר רבי בשתי שמטות הכתוב מדבר א' שמיטת קרקע עיקר הפירוש בהשמטת קרקע הינו יובל שקרקע חוזרת לבעליה והכי קאמר בזמן שאתה משמט קרקע דהינו בשעה שהיובל נוהג אתה משמט כספים וכספים לאו דוקא דה"ה לעבודת קרקע אלא משום דבהאי קרא כתיב כל בעל משה ידו דהיינו הלואת כספים נקטה בכספים וה"ה לכל דיני שמטה וכן הוא בירושלמי וזה דבר השמטה שמוט שמטה ויובל בזמן שיש יובל שמטה נוהגת ד"ת פסקו היובלות שמטה נוהגת מדבריהם.

וראיתי למהר"ק בכסף משנה פ"י מה' שמטה עמ"ש הרמב"ם ובזמן שאין היובל נוהג אינו נוהג אחד מכל אלו חוץ משביעית בארץ והשמטת כספים בכל מקום מדבריהם כתב ז"ל

שביעית פרק ו

רנו

משנת אליעזר

רע"ב

(ג) בְּצֵלִים שִׁירְדוּ (ג) בְּצֵלִים שִׁירְדוּ עֲלֵיהֶם (ג) בְּצֵלִים שִׁירְדוּ
עֲלֵיהֶם וְשָׁמַיִם. שְׁשִׁית שְׁנֶכְסוּ שְׁשִׁית שְׁנֶכְסוּ שְׁשִׁית שְׁנֶכְסוּ
לְשָׁבְעִית, וְיָרְדוּ עֲלֵיהֶם גְּשָׁמִים וְזָמְחוּ, אִם עֲלֵיהֶם גְּשָׁמִים בְּשָׁבְעִית וְזָמְחוּ, אִם

שדה צופים

מחוברין של ששית שנכנסו מששית
לשביעית וירדו עליהן גשמים וצמחו.

כ"ז שהעלין שלהן ירוקין. הקליפה
העליונה של הבצל שהיא אדומה
קצת כשהן נגמרין קורא עלין ודרך אותן
עלין שיוצאין מן הקרקע להאדם כשהן
נגמרין וזה קורא שחרות ואם הוריקו
והכסיפו פניהם נראין שנכמשין.

הרי אלו מותרין. שכיון שהן ירוקין
לא מחמת יניקת הקרקע נתגדלו
אלא מחמת הבצל עצמו ואין זה נקרא
גידולי שביעית וי"א שאם הם חזקים כ"כ
שיכולין להתלש כשאוחז בעלין שלהן
אסורין דודאי צמחו מארעא ואם לאו
מותרין.

ואם השחירו. דהיינו שנוטין קצת
לשחרות כנ"ל זה מוכיח שגידולן
יפה ומקרקע שביעית נתגדלו ולכן
הגידולין אסורין שהן גידולי שביעית
ולא אמרי' בזה קמא קמא בטל כיון
שכשהגידולין גדלים כל השרשים משתנין
מכמות שהיו שנתעבו יותר ונארכו יותר
ועוד שבדבר שגדל בלי הפסק ל"ש קמא
קמא בטל.

אסורין משום ספיחין. ולדעת הסוברים
דמיירי שהיו מחוברין בקרקע
אין לאסור משום ספיחין לפ"ד הר"ש
לעיל הי"ב שאם נכנסו מששית אין
בהן משום ספיחין אבל יש בהן קדושת
שביעית.

ס' כפתור ופרח אבל מה שהוא אסור
מהתורה מפני שדות הארץ וכו' לא דק
דבהדיא כתב רבי' פרק ט' ופ"י דשמטת
קרקעות בזמן שאין היובל נוהג אינו אלא
מדבריהם עכ"ל וצ"ע. ע"כ. ועיי"ש עוד
באריכות.

משנה ג

בצלים שירדו עליהם גשמים וצימחו וכו'.
כתב הרמב"ם (פ"ד מהלכות שמיטה ה"כ),
הבצלים שירדו עליהם גשמים
בשביעית וצמחו כל זמן שהעלין שלהן
ירוקין הרי אלו מותרין, ואם השחירו הרי
הן כנטועין בארץ ואותן העלין אסורין
משום ספיחין, ובין כך ובין כך הבצלים
עצמן בהיתרן עומדין.

והאור שמח כתב: נ"ב פרק הנודר מן
הירק (נדרים דף נ"ט ע"ב) כרשב"ג,
והיכי דלא טרח, אבל היכי דטרח בטל
בשביעית דאיסורו ע"י קרקע, וגבי
מעשר אין איסורו ע"י קרקע, ולא בטל
רק בתיקנה, דעשר תעשר תבואת זרעך,
דהיתרא זרעי אינשי, ודו"ק.

ובדרך אמונה כתב: לפ"ד רבינו מיירי
כאן בבצלים של ששית שעקרן
וירדו עליהן גשמים בשביעית וצמחו
שכן דרך הבצלים וי"מ דמיירי בבצלים

רע"ב

שהוסיפו ומבטל האסור גדולי שביעית את

שדה צופים

ובביאור ההלכה כתב וז"ל: בשביעית פ"ו מ"ג בצלים שירדו עליהן גשמים וצמחו אם היו העלין שלהן שחורין אסורין הוריקו הרי אלו מותרין ר"ח בן אנטיגנוס אומר אם יכולין להתלש בעלין שלהן אסורין וכנגד כן מוצאי שביעית מותרין והנה רבינו מפרש דמירי בבצלים תלושיו ונתנום ע"ג העפר וע"י

שביעית פרק ו

רנט

משנת אליעזר

רע"ב

העלין אז הולכים יבולין להתלש בעלין שלהן, להתלש בעלין אסורין וכלא מארעא קא רבו: אם יבולין ליתלש בעלין דרך צנלים פסגמרים יולין

מעמן מן הארץ ויחזין לפלש, ואם העלין חזקים וכשחזו צהן יכול לפלש הצנלים מן הארץ, אז ודאי גדלו בשביעית: כנגד בן מוצאי שביעית מתרים. לאו צנלים של שביעית שילאו למוצאי שביעית מירי, דלא מקלינן צהו פלי האי שגדולי הפסר כל שהו יעלו את האסור, אלא סיפא נמי מירי צנלים של ששית שטקן ששית וחזר ונטען שביעית, ולאחר שגדלו מעט שביעית עקרו וחזר ונטען שביעית, ומאחר שפכר גדלו ששית לא הוסיפו כי אם מעט שביעית ונאסרו, וכשחזרו והוסיפו מעט שביעית חזר אותו הפסר ונטל אסור המעט, שגם של ששית מסייע לנטלו אחר פסוף גדולו הפסר. ואין הלכה פרכי תנינא בן אבטיגנוס:

בכצלים שגדלו בששית ועקרו בששית וחזר ונטען בשביעית וגדלו מעט ועקרו וחזר ונטען בשמינית, והעלין שלהן שחזרו מוצאי שביעית מתרים כי מה שגדל בששית ובשמינית רבה על הגדל בשביעית ומבטלו:

שדה צופים

דאזלי אחר לקיטה מ"מ אם לא הוסיפו כלום ונגמרו לגמרי מותרין (גם י"ל דמירי בעקרו וחזר ונטען וכמש"כ הר"ש בפ"ה מ"ג) ולזה קאמר שאם השחירו ודאי הוסיפו גידולין ואסורין ואם לא השחירו לא הוסיפו כלום ומותרין.

ולפ"ז י"ל דר"ח בן אנטיגנוס לא פליג את"ק אלא נותן סימן אחר אם יכולין להתלש בעלין שלהן כו' והא דתנן כנגדן למו"ש מותרין מצי קאי גם את"ק וכמש"כ בשטמ"ק בנדרים שם מטעם שכ' הר"ש בסמוך שיש שם גידולי ששית ושמינית ומצטרפין אפי' בדבר מועט לבטל את של שביעית ותלינן דנתרבו על של שביעית וזבה בודאי א"א שנתרבו העלין ולא העיקר כיון שנטוע באדמה בודאי שניהן נתרבו וכמש"כ הר"ן ועוד ראשונים בנדרים נ"ט ב' ולהכי מייתי מינה ראי' בנדרים גידולין מבטלין את

בן אנטיגנוס קאמר לה שאם השרישו כ"כ עד שאין יכולין להתלש בעלין שלהן תלינן דרבו גידוליו על עיקרו ומותרין דאי קאי את"ק דהשחירו א"א להיות מותרין במו"ש דבמשהו שהשחירו פשיטא דלא רבו גידוליו על עיקרו ועוד דניכר גידוליו מעיקרו ואין אפשר להתירו.

ולכן רבנו שכ' בפיה"מ שאין הלכה כר"ח בן אנטיגנוס השמיט גם הסיפא דכנגדן למו"ש דזה אינו להלכה לרבנן וסוגיא דנדרים נ"ח דמייתי מינה ראי' דגידולין מבטלין את העיקר מר"ח בן אנטיגנוס מייתי ראי' דבהא לא פליגי רבנן אר"ח בן אנטיגנוס דאם רבו גידוליו על עיקרו מותר, אבל הר"ש שמפרש דבבצלים מחוברים שיצאו מששית לשביעית מיירי והספק אם הוסיפו גידולין בשביעית או לא הוסיפו ואף

שדה צופים

העיקר וי"ל שפיר דקי"ל גם סימן דר"ח בן אנטיגנוס ושניהן אמת כנלענ"ד.

ובזה מיושב הרבה דברים שנתקשו בהן האחרונים ז"ל. ומצאתי במאירי בנדרים שכ' כבר ביארנו בבצלים של ששית שירדו עליהם גשמים בשביעית וצמחו שאם עלים שלהם שחורים אסורים ומ"מ דוקא בגידולין אבל העיקר מותר ר"ל אם ניכר מן הגידולין ואם אינו ניכר נ"מ לתערובתו שאין אוסר אלא לפי חשבון האיסור עכ"ל.

ובספר לב מבין כתב: עיין למרן כ"מ שכתב והוא פשוט וקשה דמאחר דסברא זו של רבינו פליגי בה הר"ש ורע"ב והרא"ש א"כ למה כתב מרן והוא פשוט וכבר ראיתי למהר"ד פארוו בס' שושנים לדוד כתב ע"ד מרן וז"ל ולא ידענא מאי פשיטותיה דצריכא רבה לאפוקי מסברת ר"ש ורע"ב דהגידול מבטל את העיקר עכ"ל ותימה איך לא הזכיר גם את הרא"ש בפירושו לנדרים דכתב להדיא כהר"ש ויגדל התימה עוד דנראה דיש לדקדק מדברי רש"י כן שם בנדרים במ"ש בד"ה אם היו עלין שלהם וכו' ודוק בלשונו שם א"כ נמצא דסברת רבינו ז"ל יחידאה היא ואיך כתב ופשוט ואף א"ת דאין לדקדק מדברי רש"י כן מ"מ סברת הרא"ש ור"ש ורע"ב הלא היא ברבית ואיך כתב ופשוט ועיין להרדב"ז דביקש טעמו של רבינו ז"ל וכתב דכן משמע מהירושלמי וכו' יעו"ש.

לכן נראה לענ"ד לישב דברי מרן אף שהוא קצת דוחק מ"מ כל כי האי מילתא צריכין אנו לאומרו להצילו למרן

מקושיא זו והוא דראיתי להרב מהר"י קורקוס ז"ל דהביא פלוגתא דמדברי רבינו וגם רש"י בפ' לנדרים נראה דמפרשים דלא נטעו ממ"ש אלא בעודן שם צמחו כדרך הבצלים ור"ש והרא"ש מפרשין דאיירי בנטועים זהו תורף דבריו יעו"ש נמצא דרבינו איירי בלי נטיעה א"כ השתא דאתית להכי לק"מ מה שהקשינו דאיך כתב מרן והוא פשוט מאחר דהרא"ש ור"ש ורע"ב ס"ל להפך די"ל דמרן ס"ל כמהר"י קורקוס ז"ל דרבינו איירי בלי נטיעה וכיון דאיירי בלי נטיעה ודאי דהוא פשוט כביעתא בכותחא דהבצלים עצמן בהתירן עומדים אבל ר"ש והרא"ש הם המדברים בנטיעה וכיון דאיירי בנטיעה ודאי דס"ל דאסירי גם הבצלים עצמן זה נ"ל נכון ודוק. וכד דייקנן שפיר אין זה כ"כ מהדוחק והסברא ישרה נראית כן וצריכין אנו לדעת במאי פליגי הני אשילי רברבי דחד מוקמי לה בירדו סתם וחד מוקמי ליה בנטיעה ועוד יש לעמוד אמאי רבינו פסק דבין כך ובין כך מותרים ור"ש ודעימיה ס"ל דאסיר וכבר הרדב"ז נתן טעם לדברי רבינו ברם להר"ש ודעימיה מה נאמר ועל מה אדניה הטבעו הני מחלוקתן של ראשונים.

ואען ואומר כי אלו ואלו דברי אלהים חיים וכל אחד מתנ"י בידיה והוא דבגמרא דנדרים בדף נ"ט ע"א אמרינן גופא א"ר יוחנן ליטרא של בצלים שתקנה וכו' מתעשרת לפי כולה יתיב רבה וקאמר להא שמעתא א"ל רב חסדא מאן צאית לך וכו' התר שבהן להיכן הלך א"ל מי לא תנן דכוותא בצלים שירדו עליהם וכו' שחורין וכו' הרי שחורין אמאי

שדה צופים

זה אלא דהמאירי ז"ל מישב לה אפי' בנטיעה יעו"ש נמצאת למד דעד ועד כאן לא שמעת ליה לרשב"ג הן הם דברי רבה דקאמר מילתא דר"י וקאמר דמילתא דרשב"ג לא דמי למימרא דר"י וא"כ י"ל רבינו מפרש כהאי פ' דרש"י וכו' ומשו"ה כתב דבצלים שירדו עליהם גשמים וכו' בין כך ובין כך הבצלים עצמן מותרים כיון דלא טרח ומשו"ה אוקמה ליה רבינו בירדו עליהם שלא נטעו ותלמוד ערוך בידו של רבינו ולפ"ז אין אנו צריכין למה שנדחק מוהרדב"ז ז"ל למצוא טעם לרבינו דמדיוקא משמע ליה וכו' יעו"ש וטעמיהו דהר"ש והרע"ב והרא"ש ז"ל הוא דהם מפרשים כמ"ש ועד כאן לא שמעת ליה אינו מרבה כמ"ש המאירי ז"ל אלא גם זה הוא מר"ח והוא שינויא אחרינא דמשני ר"ח ומה שהקשה לו רבה א"ה מאי אתא רשב"ג לזה משני דעד כאן לא שמעת ליה לרשב"ג אלא בשלא קא טרח אבל היכא דקא טרח כגון בצלים לא ס"ל הגדל בחיוב וכו' אלא ס"ל דהגדולין בטלו את העיקר אבל תנא דבצלים ס"ל אף דקא טרח אפ"ה תוספת דוקא אסיר והעיקר לא יעו"ש בהרא"ש זה הוא דעת ר"ח דמפרש דאסורין דקתני מתני' הוא דוקא להתוס' אבל ר"י לא ס"ל הכי אלא ס"ל דשחורים אסורין דקתני מתני' הוא גם העיקרים וגם איירי בנטיעה ומשו"ה פירשו דגם הבצלים אסורין וגם איירי בנטיעה הדק היטב ומ"מ קשה קצת על מרן כ"מ איך לו גילה טפח מכל זה ומן האמור אתה תחזה דחילוקינו אמת ויציב והיינו חילוקא דגמרא.

אסורין התר שבהן להיכן הלך א"ל מי סברת על עיקר קתני אתוספת קתני אסורין אי הכי מאי אתא רשב"ג למימר הגדל בחיוב חייב הגדל בפטור פטור וכו' כולה מתני' רשב"ג היא וכו' ועד כאן לא שמעת ליה לרשב"ג דלא קא טרח אבל היכא דקא טרח בטיל ברובא ע"כ.

הנה לפום ריהטא דש"ס קשה טובא על רבינו דכתב בין כך ובין כך וכו' דמהש"ס משמע דלר' יוחנן דאמר מתעשרת לפי כולה ס"ל דהאסורין דתני במתני' ר"ל אף העיקר ולרב חסדא ס"ל דתוספת דוקא אסור וא"כ רבינו פוסק כר"י בפ"ו מהל' מעשר ה"ד א"כ הכא ג"כ הו"ל לפסוק כר"י דאסיר אף העיקרים ורבינו פסק להפך אבל הא לא קשיא דזה תלוי בהבנת הש"ס בפ' ועד כאן לא שמעת ליה דיש בה פירושים שונים ולפי הפ' יוצא הדין על אחד לפי פ' חלוקין זה מזה מהתור לאיסור ומנטיעה ללא נטעו אלא ירדו סתם והוא כך דבגמ' בתחילה הקשה ר"ח לרבא מכח הסברא דהתר שבהן להיכן הלך ורבה הקשה דהא תנן דכוותא בצלים וכו' ור"ח פריק ליה מי סברת וכו' אתוספת דוקא קאי והדר פריך רבה א"ה הא דתניא רשב"ג וכו' נראה דת"ק לא ס"ל הגדל בחיוב וכו' ולזה תריץ ר"ח כולה רשב"ג היא וכו' והדר קאמר רבה עדיין לא קשיא לי האי מתני' דעד כאן לא שמעת ליה לרשב"ג דאמרינן התר להיכן הלך היכא דלא קא טרח כגון דירדו עליהן בלי נטיעה אבל היכא דקא טרח שזרעה ודאי מודה רשב"ג דאסיר גם העיקר יעו"ש ברש"י ובהר"ן ז"ל ובהרב המאירי שדרך בדרך

שביעית פרק ו

משנת אליעזר

רע"ב

(ד) מַאימַתִּי מֵתֵר אֶדָם לָקַח (ד) מַשִּׁיעֶשֶׁה אֶדָם לָקַח יֶרֶק מִן הַשּׂוֹק בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, וְאֵין צָרִיד לַחֲשׂוֹשׁ שֶׁמָּא הֵן

גְּדוּלֵי שְׁבִיעִית מַשִּׁיעֶשֶׁה מְשִׁיגְדֵל מִן הַיֶּרֶק כִּיּוֹצֵא בּוֹ מְזַרְעֵת שְׁמִינִית, תּוֹלִין שֶׁהֵם מְגֻדְּלֵי שְׁמִינִית, אִי נִמְי מִפְּנֵי שְׂרָבָה הֵתֵר עַל הָאֶסוּר. עֲשֵׂה הַפְּכִיר מְקוֹם שֶׁהִשְׁדָּה מִמֶּהֱרָ

שדה צופים

האסור וכדאיתא התם בנדרים פרק הנודר מן הירק (דף נ"ב). ומה ששאלת לפרש לך אותה שמועה כולה של הנודר מן הירק הנני כותבה לך בארכה כמו שפרשוה הראשונים עם מה שחדשתי אני שם בפירושה בס"ד. ע"כ.

הרי אלו מותרין.

ובאסורין לא קתני הרי אלו, מפני שכבצלים אחרים שגדלו בשביעית חשבינן להו, ולא כבצלים שנתגדלו כבר בששית הנזכרים ברישא דמתניתין, ולגלו' לנו בדברי ר' חנינא בן אנטיגנוס דמותרין דקאמר, לא דמי למותרין דת"ק, דהתם הם מותרים כמו שהיו בראשונה שלא נאסרו מעולם, אבל הכא אחר שנאסרו ניתרו כמ"ש הר"ב, לא קתני ביה הרי אלו, כמו במותרין דת"ק. (הון עשיר).

משנה ד

רבי התיר ליקח ירק במוצאי שביעית מיד.

כתב הרמב"ם (פ"ד מהלכות שמיטה ה"ז), בצלים שיצאו משביעית למוצאי שביעית אם עשו כיוצא בהן מותרין ואם לאו אסורין, וכן שאר הפירות אין לוקחים

עיין שו"ת הרשב"א (חלק א סימן רפז) וז"ל: משנה שניה שאמרת לפרש לך הוא ששנינו בשביעית (פ"ז מ"ג) בצלים שירדו עליהם גשמים וצמחו אם היו עלין שלהם שחורים אסורין. הוריקו הרי אלו מותרין. רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר אם יכולין להתלש בעלין שלהן אסורין וכנגדן במוצאי שביעית מותרין. עד כאן. והכי פירושא בצלים של ששית שעקרן ושתלן בשביעית וירדו עליהם גשמים בשביעית וצמחו. אם היו העלים שלהם שחורין ניכר מזה שמן הקרקע ינקו וגדולי איסור הן שגדלו בשביעית והרי הן אסורין. ואף הבצל עצמו אסור שגדולי איסור מעלין את ההיתר. והכי איתא בהדיא בירושלמי דגרסינן התם בצל שעקרו ושתלו מכיון שהשחיר מתעשר לפי כולו. אבל הוריקו לא רבו מארעא והבצל בעצמו הוא שהעלה הצמחין והעלין שכן דרך הבצלים. ורבי חנינא בן אנטיגנוס אמר אם העלין חזקין כל כך שיכולין הבצלים להתלש בעלין הן אסורין. דהשתא ידעינן דמארעא קא רבו. וכנגדן במוצאי שביעית אם עקר בצל של שביעית ושתלו בשמינית כיוצא בזה. אם יכולין להתלש בעלין שלהן מותרין וגדולי היתר הן. וקסבר דאפילו גדולי היתר מעלין את

שביעית פרק ו

רסג

משנת אליעזר

רע"ב

דְּתַלִּינָן צִיָּה. אִי נָמִי הַבְּכִיר, הֵתֵר הָאָפִיל. רַבִּי, הֵתֵר הַבְּכִיר. מִקּוֹם שֶׁמִּמֶּנָּה לְצַד פְּרוּתָיו יוֹתֵר מִשָּׁאֵר מִקּוּמוֹת: הֵתֵר הָאָפִיל. דְּתַלִּינָן שֶׁמִּמֶּקוֹם הַבְּכִיר הֵצִיאֹס: מוֹצְאֵי שְׁבִיעִית מִיָּד. לְפִי שֶׁהָיוּ מִבִּיאִים יִרְקוֹת מִבִּיאִים יֶרֶק מִחוּצָה לְאֶרֶץ, וְהָיוּ מֵרִבִּין עַל הַיֶּרֶק שֶׁבָּאֶרֶץ, אוֹ מִפְּנֵי שְׁבָשְׁגִים אוֹ שְׁלֶשֶׁה יָמִים אֲזִי שְׁלֶשֶׁה יָמִים עוֹשָׂה פְּיוֹאֵא צוֹ:

לְגַמֵּר פְּרוּתָיו, כִּי אָנוּ תּוֹלִים שֶׁמִּמֶּקוֹם הַבְּכִיר הֵבִיאֹס. רַבִּי הֵתֵר לִקַּח יֶרֶק בְּמוֹצְאֵי שְׁבִיעִית מִיָּד, לְפִי שֶׁהָיוּ מִבִּיאִים יִרְקוֹת מִחוּצָה לְאֶרֶץ, וְהָיוּ מֵרִבִּין עַל הַיֶּרֶק שֶׁבָּאֶרֶץ, אוֹ מִפְּנֵי שְׁבָשְׁגִים אוֹ שְׁלֶשֶׁה יָמִים הֵם גְּדִלִים:

שדה צופים

אם עשו כיו"ב מותרין. וא"צ שיהא רוב מהחדשים וכן מותר אז ליקח ירק מע"ה ומכל אדם דתלינן שנלקט אחר ר"ה [ואפי' הגיע כבר זמן הביעור של ירק זה מותר דתלינן שהוא מן החדש וצ"ע] אבל שדה זרועה מותר ליקח מע"ה מיד והגידולין מותרין.

וכן שאר הפירות. היינו נמי פירות של ירק שידוע שנכנסו משביעית לשמינית וכנ"ל אבל בפירות האילן ותבואה וקטניות שהביאו שליש אחר ר"ה מותר ללקחן מיד דבזה לא גזרו וכנ"ל [חוץ מאתרוג דלדעת התוס' דינו כירק כיון שמתקיים משנה לשנה ויתבאר בהי"ב בעזה"י].

עשה הבכיר. במקום שמייהר לבכר ולגדל במוצאי שביעית משאר מקומות הותר גם אם הוא לוקט מהאפיל שמתאחר והוא עוד משל שביעית אף על פי שלא עשה כיו"ב דכיון שכבר מצוי מין זה ואין הדבר ניכר שמשתמשין בפירות שביעית לא גזרו ועוד דאין דרך להטמין משנה שעברה על זמן שיש כבר החדש.

אותם במוצאי שביעית אלא משיעשו כיוצא בהן מפירות מוצאי שביעית עשה הבכיר הותר האפיל ומותר ליקח ירק במוצאי שביעית מיד.

ובדרך אמונה כתב: בצלים שיצאו כו'. דמדינא מותרין וכנ"ל דהולכין אחר לקיטת רק שחז"ל אסרו שמא ילקוט בשביעית וכאן שכבר עשו כיוצא בהן לא גזרו ומיירי לפני חנוכה דבחנוכה בלא"ה מותר כנ"ל ה"ו ודוקא כשנלקט אחר ר"ה אבל כשנלקט בשביעית אסור לעולם ודעת הר"ש והראב"ד שלא הותרו ספיחין שנלקטו קודם שעשו כיו"ב אף לכשיעשו כיו"ב אלא דבנלקטו אחר שעשו כיו"ב מותרין משום דתלינן שריבה ההיתר אבל קי"ל כדעת רבינו.

שיצאו משביעית כו'. היינו שיצאו במחובר ודין זה דוקא בירק אבל בתבואה וקטניות אם הביאו שליש אחר ר"ה מותרין מיד וכנ"ל סקל"ט ואף על גב דמותר ליקח ירק במוצאי שביעית מיד כמש"כ רבינו בסוף ההלכה היינו דוקא כשאפשר לתלות בשל חו"ל וכאן מיירי בידועות שהן של שביעית הנכנס לשמינית.

שדה צופים

והנה בשביעית (פ"ו מ"ד) אמרינן מאימתי מותר אדם ליקח ירק במוצאי שביעית משיעשה כיוצא בו כו', רבי התיר ליקח ירק במוצאי שביעית מיד, וכתב ע"ז הר"ש ז"ל דכשיעשו כיוצא בו מותר מתרי טעמי, חדא דתלינן בהיתר א"נ משום דרבה ההיתר על האיסור ונתבטל, וזה דרבי התיר ליקח ירק במוצאי שביעית מיד הוא משום שהיו מביאין מחו"ל והיתה רבה על של ארץ ישראל ע"ש, והנה הכא בטבל א"א לומר הטעם משום ביטול דהא טבל לא בטל, וע"כ צריך לומר משום כל דפריש מרובא פריש, וההיא דפירות חו"ל שרבו על של ארץ ישראל מיירי בשוק שמביאין לשם פירות מארץ ישראל ומחו"ל, וכדאמרינן בתוספתא וברמב"ם ז"ל שם רבו פירות חו"ל בשוק, ונתמעטו, חזר השוק לישנו ע"ש. ושוק לא חשיב קבוע דהחמירין שמביאין לשוק הם ניידים, וכן מוכח מהתוספתא (דמאי פ"ד ה"ט) דאמרינן שם כל העיר מוכרין בשר שחוטה ואחד מוכר בשר נבלה ואינו יודע מאיזה מהם לקח ה"ז אסור כו', בד"א בזמן שלקח ואינו יודע מאיזה מהם לקח אבל הלקוח מן השוק הולכין אחר הרוב ע"ש, דבשוק לא חשיב קבוע, וזה דאמרינן ריבה לחנוני ולא לבעה"ב כו' את שריבה לו מותר אף על גב דחנויות חשיב לעולם קבוע, התם פירושו רבו לחנוני דהיינו דהחנונים לקחו מאותן חמרים שרובם היתר ע"י זה הותרו החנונים.

שוב כותב שם: עוד אמרינן שם בתוספתא אם כל הפירות היו אסורין בעיר ונכנס רק גורן אחד של

הותר האפיל. הותר הקרוב הותר הרחוק הותר מקום א' הותרו כל המקומות אבל אם הותרו לחין לא הותרו יבשים וכ"ש אם הותר מין א' לא הותרו שאר המינים ואין מתירין אלא ע"פ חכם וכולן למו"ש חייבין במעשרות.

ומותר ליקח ירק במוצאי שביעית מיד. הטעם משום שרבי התיר להביא ירק מחו"ל [שבתחלה היו אוסרין גזרה שמא יביאו אתו גוש מעפר חו"ל שמטמא] ותלינן שהוא משל חו"ל אבל בידוע שהן משל א"י אסורין ומ"מ בשביעית עצמה אסור אף שיש לתלות שהוא מחו"ל כיון שיש חשודים שמוכרין פירות שביעית.

ובמקום שידוע שאין מביאין מחו"ל אסור ודעת הגר"א שאין הטעם משום שמביאין מחו"ל אלא שירק דרכו ליגדל מיד מן החדש אבל בחזו"א לא פסק כן.

עיינ מקדש דוד (דמאי סימן יט) בענין פירות הארץ שרבו על של חו"ל ושל חו"ל שרבו על הארץ, וז"ל: כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ג מוהל' מעשר הי"א) והוא מהתוספתא (פ"א דמאי ה"ז) פירות הארץ שרבו על של חו"ל, הרי אלו חייבין בדמאי, ושל חו"ל שרבו על של ארץ ישראל פטורין מן הדמאי, לא הלכו חכמים בפירות חו"ל לא אחר המראה ולא אחר הטעם כו' אלא אחר הרוב, רבו בעיר אבל לא במדינה כו' בהר ולא רבו בבקעה כו', רבו לחנוני ולא לבעה"ב כו' את שרבו לו מותר כו'. ויש לעיין אם זה דרבו מותר הוא מדין ביטול לא מדין כל דפריש כו'.

(ה) שָׁמֶן שֶׁרָפָה. (ה) אֵין מוֹצִיאִין שָׁמֶן שֶׁרָפָה. (ה) אֵין מוֹצִיאִין שָׁמֶן שֶׁרָפָה. שָׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה וּמִנְחָה, מִתּוֹךְ שְׁלֶשְׁכָּה עוֹמֵד קָרִי לִיָּה שָׁמֶן לְחֻצָּה לָאָרֶץ. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, לְשֶׁרְפָה, וְחֻכָּמִים עָשׂוּ מַעֲלָה לְתְרוּמָה טְמֵאָה שֶׁתִּשְׂרַף בָּאָרֶץ וּפְרוֹת שְׁבִיעִית שֶׁכְּתוּב (ויקרא כ"ה ד) "בְּאַרְצְךָ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָה" וְאֶסּוּר לְהוֹצֵאם מִהָאָרֶץ לְחֻצָּה לָאָרֶץ, שֶׁצִּירִיד לְכַעֲרֵם בָּאָרֶץ, אָמַר רַבִּי

שדה צופים

משנה ה

אין מוציאין שמן שריפה ופירות שביעית מהארץ לחוצה לארץ וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ב מהלכות תרומות י"ז), אין מוציאין תרומה מהארץ לחוצה לארץ אפילו טמאה, ואין מביאין תרומה מחוצה לארץ לארץ, ואם הביא לא תאכל מפני שהיא טמאה בארץ הכותים, ולא תשרף שלא יאמרו ראינו תרומה שלא נטמאת נשרפת, ולא תחזור לחוצה לארץ שמא יאמרו מוציאין תרומה לחוצה לארץ, אלא מניחין אותה עד שתטמא טומאה ידועה לכל או עד שיבא ערב הפסח אם היתה חמץ ותשרף.

והאור שמח כתב: מקור הלכה זו הוא ירושלמי סוף חלה (פ"ד ה"ה). ונשאלתי מדודי הרב מוהר"ר יחזקאל חפץ ז"ל, דבירושלמי גבי חלה שפיר אמר כן, משום דע"כ כבר הוכשרה, דהמפריש חלתו קמח אינה חלה, אבל תרומה הלא איתא גם בפירות ותבואה שאינם מוכשרים, ושפיר מצי לאוכלם כשהביאם, ואיך כייל רבינו דאין אוכלין תרומה שמחו"ל, וצ"ע עכ"ל.

והשבתי, דרבינו ז"ל דייק הלכה זאת מהא דאמר בירושלמי (שם) אראב"ז לאוכלה אי את יכול, שלא יאמרו

היתר, הנחתומין מותרין מפני שהן רצין אחר החדש, ואין הפירות שהיו קודם בכלל האיסור אצלו, ושאר כל אדם אסורין ע"ש. והנה בזה יש ליישב מ"ש הרמב"ם ז"ל בפה"מ דמאי (פ"ה מ"ג) על ההיא דהלוקח מן הנחתום מעשר מן החמה על הצוננת כו' ר' יהודה אוסר שאני אומר חטים של אמש היו משל אחד ושל היום היו משל אחר, וכתב בפה"מ שהוא חושש שמא יהיה זה הלחם מחטה ישנה וזה האחר מחטה חדשה והעיקר בידינו שאין מעשרין מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש ע"ש, וקשה טובא הא אמרינן (דמאי פ"ה מ"ח) הלוקח טבל מב' מקומות מעשר מזה ע"ז ולא חיישין שמא אותו מן החדש ואותו מן הישן ומשום דהולכין אחר הרוב, ואם רוב תבואה מן הישן הכל בחזקת ישן ואם רוב מן החדש הכל בחזקת חדש כדאמרינן בכמה דוכתי, ולפי זה נחתומין שאני כיון דהן רצין אחר החדש היינו אחר התבואה שהובא עתה לעיר, ומה שהיה קודם בעיר אינו מצטרף לילך אחר הרוב כדאמרינן בתוספתא, אם כן אינו מעשר משל אמש על של היום דשמא אתמול לא נכנס חדש לעיר ולקח מן הישן והיום נכנס גורן של חדש ולקח מהן ואין מעשרין מזה ע"ז.

שביעית פרק ו

משנת אליעזר

רע"ב

שְׁמֵעוֹן, שְׁמַעְתִּי בְּפִרוּשׁ, שְׁמוֹצִיאִין
בְּפִרוּשׁ שְׁמוֹצִיאִין לְשָׁרֵף בְּאֶרֶץ, כְּדֹאֲשָׁמֶן
שְׁמֵן שְׂרָפָה וּפְרוֹת שְׁבִיעִית לְסוּרְיָא, מְטַמְּאָה
שְׂאִינָה כְּמוֹ חוּץ לְאֶרֶץ, וְאִין מוֹצִיאִין לְחוּצָה
לְאֶרֶץ:

שְׂרָפָה, וּמַעֲלָה עָשׂוּ
לְשָׂרֵף בְּאֶרֶץ, כְּדֹאֲשָׁמֶן
בְּקִדְשֵׁי פְסוּלִים שֶׁהֵן
נִשְׂרָפִים בְּמִקְוֵי, וְכֵן
פְּרוֹת שְׂבִיעִית לְרִיכִס
בְּעוֹר בְּאֶרֶץ, דְּכַתִּיב (ויקרא כה) בְּאֶרֶץ תִּהְיֶה כָּל
תְּנוּאָתָהּ. וְאִין הִלְכָה פְּרָדִי שְׁמֵעוֹן:

שדה צופים

וי"א שגם מסוריא אסור להוציא לחו"ל
ממש.

אפי' טמאה. דשוינהו רבנן כקדשים
שמצוה לשורפן במקומן וגם כאן
מצוה לשורפה בא"י מיהו אם הוציאן
אפשר שא"צ להחזירן ויכול לשורפן שם.
ואין מביאין תרומה. ואפי' לא הוכשרה
דגזרו חכמים כדי שלא יצאו הכהנים
לחו"ל ליטול התרומות וגם תרומה טמאה
ממש אסור להביא.

מחוצה לארץ. היינו מהארצות שחיבות
בתרומה מדרבנן כנ"ל רפ"א וכן
מסוריא וצ"ע אם ממקומות שכבשו עו"מ
ולא עו"ב אם מותר להביא וי"א דאסור
להביא גם מחו"ל לסוריא.

לא תאכל מפני שהיא טמאה. ואפי'
לא הוכשרה מ"מ לא תאכל דלא
חילקו חכמים ואם הביאו בספינה מחו"ל
יאכלוהו בעודו בספינה עד שלא ירד
לארץ ואפי' אם נכנסה הספינה מן החוט
ולפנים שמטורי אמנום עד נחל מצרים
שדינה כא"י כנ"ל פ"א ה"ז מ"מ לא גזרו
שם שלא יוכלו לאכול ואפי' אם הוכשרה.

ולא תשרף שלא יאמרו כו'. שאין
טומאת ארץ העמים ידועה וגם אין
הכל יודעים שהובאה מארץ העמים.

ראינו תרומה טמאה שנאכלת, לשורפה
אי את יכול שלא יהו אומרים ראינו
תרומה טהורה נשרפת, להחזירן למקומן
א"א יכול, שלא יהו אומרים ראינו תרומה
יוצא מן הארץ לחו"ל כו', ומדנקט לשון
תרומה, אף על גב דחלה מקריא נמי
תרומה גם בלשון חכמים, אילו בדיק היה
הדין דוקא בחלה הוה ליה למיתני בכל
אלו חלה טהורה חלה יוצא כו', כדי שלא
לטעות, וע"כ דגם תרומה הדין כן כמו
בחלה, וכן העתיק רבינו בפירוש המשנה
שם (חלה פ"ב מ"י) לשון הירושלמי, וכתב
העיקר בידינו שאין מביאין תרומה מחו"ל
לארץ, ואמרו בגמרא באילו התרומות
כו', הרי דמזה הירושלמי יצא לרבינו דגם
תרומה כן. וכו'. עיי"ש עוד באורך.

ובדרך אמונה כתב: אין מוציאין תרומה
כו'. הוא מדרבנן ואפי' תרומה
שלא הוכשרה שלא תטמא בארץ העמים
אסור להוציא וכן חלה דינה כתרומה
כמש"כ רבינו בפ"ה מביכורים ה"ז ובפ"א
ה"ו.

לחוצה לארץ. ואפי' לסוריא ובירושלמי
משמע דאסור אפי' למקומות
שכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי
בבל ואם הוציאו לחו"ל אינו נאכל שם

שדה צופים

כתב הרמב"ם (פ"ה מהלכות שמיטה הי"ג), פירות שביעית אין מוציאים אותן מהארץ לחוצה לארץ ואפילו לסוריא, ואין מאכילין אותן לא לעכו"ם ולא לשכיר, ואם היה שכיר שבת או שכיר שנה או שכיר חדש או שקצץ מזונותיו עליו הרי הוא כאנשי ביתו ומאכילין אותו, ומאכילין את האכסניא פירות שביעית.

ובדרך אמונה כתב: אין מוציאים אותן מהארץ לחו"ל. וי"א שאין אסור להוציא אלא ע"מ למכור ובמכור מעט דמותר לו למכור מ"מ להוציא לחו"ל לשם מכירה אסור אבל אם מוציאו לאכילה מותר וי"א דבכל גוונא אסור וכן הסכים הר"ש חוץ ממה שצריך צדה לדרך דזה מותר להוציא.

מוציאים אותן מהארץ לחו"ל. דכתיב בארצך תהי' כל תבואתה לאכול ואפי' לאכלן קודם הביעור אסור להוציאן ובדיעבד אם הוציאן א"צ להחזירן אלא מבערן במקומן ולא יעבירם ממקום למקום כדלקמן פ"ז הי"ב ולכן אין לשלוח אתרוגים לחו"ל ומ"מ אין הפירות נאסרין ויוצאין בהן ולשלוח אתרוג בלתי מורכב לקיום המצוה במקום שיש להסתפק שיבטל המצוה בהעדר המשלוח הדעת נוטה להתיר ולא ליקח מהעושה סחורה ויזהר לנהוג באתרוג קדו"ש.

אותן מהארץ לחו"ל. ואפי' כפניות שאין ראויות כ"כ לאכילה אסור להוציאן לחו"ל.

ואפי' לסוריא. דמדאורייתא כיבוש יחיד ל"ש כיבוש אבל למקומות שכבשו עו"מ ולא עולי בבל מותר להוציא.

ואין מאכילין אותו לגוי. דדרשי' בתו"כ לכם לאכלה ולא לגוים וקרא אסמכתא בעלמא והאיסור להאכיל לגוים הוא מדרבנן כיון שאין הגוי נוהג בהן קדו"ש וכן אין מוכרין לגוי מה"ט ואפי' כל שהוא וכן לכותי דהוי כעין הפסד ולא הקילו אלא במסיב על שלחנו של ישראל כדבסמוך.

ואם ה' שכיר שבת כו'. וכן שכיר שבוע דהיינו ז' שנים וכל כה"ג ואפי' לא קצץ מזונותיו משום דסתמא מזונותיו עליו שאין הולכין לבתיהן.

או שקצץ מזונותיו עליו. דאיסור פריעת חוב אינו משום שהוא סחורה ממש אלא הוא איסור דרבנן דחשיב כלוקח בפירות שביעית דבר שאינו מהשתמשות פ"ש ומחזי כסחורה ודעת הגר"א דפועל האוכל בשכרו אסור להאכילו פ"ש דהוי כסחורה וכן דעת הר"ש משנץ דכשקוצץ אסור דהוי פורע חובו אבל אם לא קצץ מותר.

ומאכילין את האכסניא. חיל המלך גוים שהטיל המלך עליהם לפרנסם דהאיסור להאכיל לגוים הוא מדרבנן כנ"ל והקילו באכסניא ודעת הר"ש משנץ דכיון שמוטל עליו שחיבו המלך לפרנסם אסור להאכילם פ"ש דהוי פורע חובו בפ"ש.

בביאור ההלכה (סם) כתב: בשביעית ספ"ו אין מוציאים שמן שרפה ופירות שביעית מהארץ לחו"ל אר"ש שמעתי בפירוש שמוציאים לסוריא ואין מוציאים לחו"ל. וכ' מרן בשביעית סי'

שדה צופים

דסוריא חמירא אין ראי' ממה דר"ש נקט סוריא ולא מה שכבשו עו"מ ובברייתא מוסיף ר"ש אף מה שכבשו עו"מ ועוד דר"ש להקל בא ונקט דאפי' בסוריא מותר וכ"ש כיבוש עו"מ ור"י דמחמיר מחמיר בתרווייהו כדתניא בברייתא ודברי מרן ז"ל צ"ע שלא הביא כלל ד' הירו'.

ובאמת יל"ע כיון דכל האיסור להוציא פ"ש לחו"ל אינו אלא מדרבנן כמש"כ הראב"ד והר"ש משנץ בתו"כ בהר פ"א שלא יתחלפו בפירות חו"ל וינהג בהן מנהג חולין (וכ"כ מרן בס"י י"ג סק"ג שהיא מעלה מדרבנן) א"כ מה חשש יש להוציא לסוריא או למקומות שכבשו עו"מ הרי גם שם נוהג שביעית מדרבנן וא"כ אין כאן חשש שיבא להתחלף וצ"ל דכיון דבפירות הארץ יש קדושה מה"ת ובפירות סוריא אינו אלא מדרבנן ויש כמה דברים שהקילו בפירות סוריא ולכן חיישי' שיבא לזלזל ולפ"ז אין חילוק בין סוריא למקומות שלא כבשו עו"ב דבשניהן חייב מדרבנן ולא מדאורייתא.

ולפ"ז בבית שני שגם בא"י ה' שביעית מדרבנן לפ"ד רבינו וכ"ש בזה"ז לכא' אין מקום לאסור להוציא לסוריא או למקומות שלא כבשו עו"ב אך אפשר שנשאר התקנה כמו שהי' בבית ראשון ועוד דגם בזה"ז יש דברים שהקילו שם יותר כמו לענין ספיחים ויש מקום עדיין לחוש שיתחלף לכן לא התייר.

ויל"ע להר"ש משנץ שפי' בתו"כ שם דפלוגתא דר"ש ורבנן אם מוציאין לסוריא הוא פלוגתא דכיבוש יחיד שמ' כיבוש או לא דהא פליגי נמי בארץ שכבשו עו"מ ולא עו"ב ושם לא

י"ג סק"ג ולהוציאן למן כזיב ועד הנהר ועד אמנום לא נתבאר וכיון דנחלקו בסוריא משמע דמכזיב ולהלן מותר ובס"י ד' סק"ד הביא עוד ראי' לזה ממ"ש בירו' פ"ב דדמאי ה"א דהמינין שאסורין בקיסרין דרובן מן המובאים מא"י וא"צ לעשר ונוהג בהן קדו"ש (ע"ש שהוכיח כן) וקשה הרי אין מוציאין פ"ש לחו"ל וע"כ דלמקומות שכבשו עו"מ ולא עו"ב מותר להוציא (וע"ש שדחה זה דמירי בקנה מגוי').

והנה בירו' ספ"ו א"י הוון בעון מימר לא פליגין (אדר"ש דאמר במתני' מוציאין לסוריא כ"פ הגר"א) אשכח תני ר' יודה אומר עד כזיב רש"א עד אמנה ומבואר בהדיא דלר"י דקי"ל כוותי' אין מותר אלא עד כזיב דהיינו כיבוש עו"ב וכ"כ במלא"ש אך יל"ע איך אר"ש עד אמנה הרי גם סוריא מותר לר"ש (ואף דבירו' לפנינו הגי' רבי הרש"ס גריס ר"ש וכ"ה במשנה שבגמרא ובמשניות ובתו"כ בהר פ"א וכן העתיק רבינו בפי"ה מ).

וי"ל דסוריא לפעמים חמירא מארץ שלא כבשו עו"ב ודינה טפי כא"י דהא תנן בפ"ק דדמאי מכזיב ולהלן פטור מדמאי והוא ארץ שלא כבשוה עו"ב כדתנן ברפ"ו דשביעית ואפ"ה דעת הר"ש דסוריא חייבת בדמאי כמש"כ בפ"ו דדמאי מ"א והיינו משום דסוריא לא עמדה מכזיב ולהלן אלא עמדה יותר מצד מזרח כמש"כ הר"י קורקוס בפ"ג דמעשר ה"ד וגם הכ"מ כ' לעיל פ"ד הכ"ח די"ל שיש מקומות שכבשו עו"ב גם מסוריא ע"ש (אך דעת החזו"א אינו כן ע"ש) ואף שיש דברים דסוריא קילא טפי מארץ שכבשו עו"מ ולא עו"ב (ע"ל פ"ה מבכורים ה"ח ופ"א מתרומות ה"ו) מ"מ כיון שיש מקומות

שביעית פרק ו

רסט

משנת אליעזר

רע"ב

(ו) אין מביאין תרומה מחוצה (ו) אין מביאין תרומה מחוצה
לארץ לארץ. אמר רבי לארץ לארץ. לפי
שחבבו חכמים להפריש תרומות ומעשרות
לארץ, שגזרו טומאה על חוצה לארץ,
וגזרו שלא יבאה לארץ כדי שלא ירד הפהן לחוצה לארץ לקחתה ויטמא מארץ העמים

שדה צופים

ומצרים מעשר עני, ובעמון ומואב נחלקו
שם ואמר ר"ט מצרים שהיא קרובה
עשאוה מעשר עני שיהיו עניי ישראל
נסמכין עליה בשביעית, אף עמון ומואב
שהן קרובין נעשים מעשר עני שיהיו
עניי ישראל נסמכין עליהן בשביעית
ע"ש, והיינו עניי ארץ ישראל דאי עניי
דהתם מה לי קרובה לארץ ישראל ומה
לי רחוקה, וכ"כ רש"י ז"ל (ביבמות ט"ז. ד"ה
עמון) בהדיא שהוא מפני פרנסת עניי
ארץ ישראל דהולכים לשם ונוטלין לקט
שכחה ופאה ומעשר עני ע"ש.

הנה אמרינן בשביעית (פ"ו מ"ו) אין
מביאין תרומה מחו"ל לארץ, והר"ש
ז"ל שם הביא מהירושלמי חלה (פ"ד
ה"ה) על ההיא דמביאין בכורים מסוריא,
מקשינן ויביא תרומתו, ואמרינן דבכורים
באחריות בעלים תרומה אינה באחריות
בעלים אם אומר אתה כן אף הן מרדפין
אחריה לשם, היינו שיצאו מארץ ישראל
לחו"ל להביא התרומה כמו שכתב הר"ש
ז"ל שם, ויש לעיין כיון דאין רשאין לצאת
לחו"ל להביא התרומה מאי שנא הכא
דרשאין עניי ארץ ישראל לצאת לחו"ל
להביא מעשר עני, דהא מעשר עני ג"כ
אינו באחריות הבעלים להביאן, ונראה
דלא איכפת לן בזה דיצאו לחו"ל ליטול
מעשר עני דהוי כמו סחורה דרשאין

שייך לפלוגתא דכיבוש יחיד ואם נימא
דפליגי שם בפלוגתא אי קדושה ראשונה
קידשה לשעתה וקידשה לעת"ל א"כ תרי
פלוגתא נינהו ויותר מסתבר דלכ"ע אינו
אלא מדרבנן אלא דפליגי אי שייך למגזר
שם כיון דמדרבנן חייבת וכן"ל ועוד ראי'
ממ"ש בירו' פ"ט ה"ו ר' מנא שאל לר'
חזקי' מהו מייבלא כפוניין לאשקלון (כ"ג
רש"ס ופי' מהו להוליך כפניות לאשקלון שאין אוכל
גמור) א"ל אסור והרי אשקלון כבשוה
עו"מ ולא עו"ב כמש"כ רבינו בפ"א
מתרומות ה"ב אלמא דאסור.

שמן שריפה ופירות שביעית.

שמן שריפה שכיח יותר מפירות
שביעית. ועוד דפירות שביעית
קילי ממנו ואפילו הכי אין מוציאין, משום
הכי הקדים שמן שריפה להו, אף על גב
דשביעית היא עיקר מכלתין. (הון עשיר).

משנה ו

אין מביאין תרומה מחוצה לארץ
לארץ וכו'.

עיין מקדש דוד (תרומות סימן יז) הטעם
שאין מביאין תרומה מחו"ל לארץ
ישראל, וז"ל: אמרינן במס' ידים (פ"ד
מ"ג) דבבל מעשרת מעשר שני בשביעית

שביעית פרק ו

רע

משנת אליעזר

רע"ב

אמר רבי שמעון, שמעון, שמעתי בפרוש,	מישי רגנן שמה יהיו
שמעתי בפרוש, שמביאין מסוריא ואין מביאין	הפנהים מרדפים אחריה
שמביאין תרומה מסוריא שאינה מטמאה בארץ העמים	ויאלו חוזה לארץ להביא
ממש, ואין מביאין מחוצה לארץ:	את הפרומה. ואין
	הלכה פדפי שמעון:

שדה צופים

הטומאה, וכהנים אסורים לצאת לחו"ל לסחורה, ורק לדון עם העכו"ם ולערער רשאים מפני שהוא כמציל מידם כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בהל' אבל פ"ג הי"ד, ומשום הכי אינו רשאי לצאת להביא תרומתו. ע"כ.

לצאת לסחורה כמו שכתב הרמב"ם ז"ל פ"ה מהל' מלכים ה"ט, וזה דאין מביאין תרומה מחו"ל לארץ ומשום שמא יצאו מארץ ישראל לחו"ל להביא תרומתם, תרומה שאני שהוא לכהנים ובכהנים איכא איסור אחר לצאת לחו"ל מפני

שביעית פרק ז

רעא

משנת אליעזר

קדושת שביעית חלה
על פרות שביעית וצריך
להפקיכן כשכלה לחיה
בשדה.

(א) כלל גדול אמרו
בשביעית, כל

דבר שהוא מאכל אדם, או ומאכל בהמה, או וממין הצובעים, צמחים העומדים

פרק ז

(א) כלל גדול אמרו בשביעית,

כל שהוא מאכל אדם
ומאכל בהמה וממין הצובעים

(א) כלל גדול.

וידינו שביעית.
אם מכין וקבל הדמים
שלהם, יש צמיחה
קדשת שביעית:

שדה צופים

פרק ז

משנה א

כלל גדול אמרו.

משום דגדול עונש שבת ושביעית להכי
תנא גבייהו כלל גדול, דשבת גם
בתלוש, ושביעית נוהג גם במאכל בהמה
ובמין צבעים [שבת ס"ח א'], משא"כ פ"ק
דפאה ופ"ק דמעשר דלא חמירי כ"כ לא
נקט "גדול". (תפארת ישראל).

ואינו מתקיים בארץ.

עיין הון עשיר דמסתברא דאכולהו קאי,
כמו שהוכיח התי"ט בומתקיים
בארץ דמשנה ב', מדלא הדר תנא
בפירושו וממין הצובעים ואינו מתקיים
בארץ, וכן במשנה ב' ומתקיים בארץ,
אלא קתני וממין הצובעים ותו לא.

כתב הרמב"ם (פ"ז מהלכות שמיטה ה"ג), כלל
גדול אמרו בשביעית כל שהוא
מאכל אדם או מאכל בהמה או ממין
הצובעים אם אינו מתקיים בארץ יש לו
ולדמיו שביעית וחייב בביעור הוא ודמיו,
כגון עלי הלוף השוטה ועלי הדנדנה
והעולשין מאוכל אדם, וכגון החוחים

והדרדרין מאוכל הבהמה, וכגון אסטס
וקוצה ממין הצובעים, ואם היה מתקיים
בארץ כגון הפואה והרכפה ממין הצובעים
אף על פי שיש לו שביעית ולדמיו
שביעית אין להם ביעור ולא לדמיהם
שהרי מתקיים בארץ אלא נהנין וצובעים
בו עד ר"ה.

וע"ז כתב הראב"ד: שהרי מתקיים בארץ
וכו'. א"א זו דברי ר"מ אף על פי
שאינם כלים לדמיהם יש ביעור בסוף
השנה שמחמיר בדמים יותר מהן אבל
חכמים אומרים להן אין ביעור קל וחומר
לדמיהן ומ"ש לא כרבי מאיר ולא כחכמים.

ובדרך אמונה כתב: כלל גדול אמרו
בשביעית. בגמ' פריך למה גבי
שביעית תנא כלל גדול וגבי מעשר תנן
כלל אמרו במעשרות ולא תני כלל גדול
ומשני משום דשביעית נוהג בין במאכל
אדם בין במאכל בהמה מש"ה קרי ל'
כלל גדול אבל גבי מעשר שאינו נוהג
אלא במאכל אדם לא קרי ל' גדול.

אם אינו מתקיים בארץ. דהיינו שהוא
בלה ונרקב וכלה לחיה מן השדה.

וחייב בביעור הוא ודמיו. כשמגיע זמן
הביעור שכלה לחיה.

לְצִבְיֵצֶת בְּגָדִים, וְאֵינוֹ מִתְקַיֵּם בְּאַרְצָה, יֵשׁ לוֹ שְׂבִיעִית, וְלִדְמֹיו שְׂבִיעִית, יֵשׁ לוֹ בַּעֲוֹר וְלִדְמֹיו בַּעֲוֹר, וְאִיזָה. זֶה עֲלֶה הַלּוֹף הַשּׁוֹטָה, וְעֲלֶה שְׂבִיעִית, וְלִדְמֹיו אִם מִכָּרֶן דְּמִיו קְדוּשִׁים בְּקִדְשֵׁי שְׂבִיעִית, יֵשׁ לוֹ בַּעֲוֹר כְּשִׁפְלָה הַמִּין לְחִיָּה בְשָׂדֶה צָרִיד לְבָעֶרְם, וְלִדְמֹיו בַּעֲוֹר צָרִיד לְבָעֵר דְּמִי אוֹתוֹ הַפָּרִי, וְאִיזָה הֵן שׁוֹנֶה הַתָּנָא דְּכָרִים שְׂאִינָן כְּפִירוֹת רְגִילִים וְאֵף עַל פִּי כֵן קִדְשִׁים קִדְשֵׁי שְׂבִיעִית, זֶה עֲלֶה הַלּוֹף מִין מִמֶּנִּי הַבְּצֻלִים הַשּׁוֹטָה שֶׁגִּדֵּל מַעֲצָמוֹ וְלֹא רָאוּי כָל כָּר,

יֵשׁ לוֹ בַּעֲוֹר. כְּשִׁפְלָה לְחִיָּה לְבָעֵר. שְׂבִיעִית, וְלִדְמֹיו שְׂבִיעִית, יֵשׁ לוֹ בַּעֲוֹר. וְאִיזָה. זֶה עֲלֶה הַלּוֹף הַשּׁוֹטָה, וְעֲלֶה שְׂבִיעִית, וְלִדְמֹיו אִם מִכָּרֶן דְּמִיו קְדוּשִׁים בְּקִדְשֵׁי שְׂבִיעִית, יֵשׁ לוֹ בַּעֲוֹר כְּשִׁפְלָה הַמִּין לְחִיָּה בְשָׂדֶה צָרִיד לְבָעֶרְם, וְלִדְמֹיו בַּעֲוֹר צָרִיד לְבָעֵר דְּמִי אוֹתוֹ הַפָּרִי, וְאִיזָה הֵן שׁוֹנֶה הַתָּנָא דְּכָרִים שְׂאִינָן כְּפִירוֹת רְגִילִים וְאֵף עַל פִּי כֵן קִדְשִׁים קִדְשֵׁי שְׂבִיעִית, זֶה עֲלֶה הַלּוֹף מִין מִמֶּנִּי הַבְּצֻלִים הַשּׁוֹטָה שֶׁגִּדֵּל מַעֲצָמוֹ וְלֹא רָאוּי כָל כָּר,

שדה צופים

והעולשין. יש עולשי גינה ויש עולשי שדה כמש"כ רבינו בפ"ג מכלאים ה"ג ועולשי שדה אין מקבלין טומאה עד שיחשוב עליו למאכל אדם [גם בשביעית אחר שהתיר רבי להביא ירקות מחו"ל] וקמ"ל כאן שאם חשב עליהן קדו"ש חלה עליהן אף על גב שלא חשב עליהן עד אחר שנתלשו וכן הדין בכרישין שיש כרישי שדה וכרישי גינה וכאן קמ"ל דאפי' כרישי שדה דינן כעולשי שדה כנ"ל ויש בהן קדו"ש וכן הירקות שנקראין רגילה ונץ החלב יש בהן קדו"ש וביעור וכן כל הדברים שהן אוכל אדם או בהמה או צבע אם מתקיים בארץ אין לו ביעור ואם לאו יש לו ביעור.

החוחים והדרדרין. מיני קוצים הם ודוקא ברכין דאילו קשין לא חזו גם למאכל בהמה כנ"ל פ"ה ה"א.

וכגון אסטס וקוצה. במשנה איתא ספיחי אסטס וקוצה וכתב רבינו משום שיקצוהו ויצמח והוא לעולם ספיח וי"א דדוקא הספיחין דחזי קצת לאכילה איצטריך לאשמעי' דמ"מ אין

כגון עלה הלוף השוטה. ואף על גב דעיקרו אין לו ביעור כדלקמן הי"ד משום שאינו עיקר מאכל רק ע"י הדחק מ"מ העלין שהן מאכל גמור יש להן ביעור כשנושרין מאביהן ובירושלמי מסופק אם זה דוקא כשתלש העלין מהעיקר אבל כ"ז שלא תלשן דינן כהעיקר ואין להן ביעור או אפי' כשלא תלשן יש להן ביעור.

הלוף. הוא מין בצל לדעת רבינו וי"א שהוא מין קטניות.

השוטה. וה"ה לוף פקח אלא דקמ"ל דאפי' לוף שוטה שאין מטמא טומאת אוכלין עד שימתקו כמש"כ רבינו בפ"א מטו"א הי"ד מ"מ נוהג בו קדו"ש מיד כיון שראוי להמתיקו וי"א דלוף פקח גם העיקר שלו אין מתקיים בארץ ולכן נקט לוף שוטה וי"א להיפך דלוף פקח גם העלין שלו מתקיימין ואין כלים ואין להם ביעור.

ועלי הדנדנה. בערבי נקרא נענ"ע ובלע"ז מינט"א.

שביעית פרק ז

רעג

משנת אליעזר

רע"ב

קממע לן: הַדְּנֵדְנָה. הַעֲלֵשִׁין, וְהַכְרִישִׁין, וְעֵלָה הַדְּנֵדְנָה צִמַּח
בְּעֵל שְׂרָשִׁי וְגִבְעוּלִים בְּעֵרְבִי נַעֲנִיעַ וְצִלְעִי וְהַרְגִּילָהּ, וְגִין הַחֶלֶב, וּמֵאֵכֶל
מִיִּטּוֹ"א: הַעֲלֵשִׁין.

עלים הראוים בשעת הדחק למאכל אדם,
הַעֲלֵשִׁין אֶפְלוּ עֲלֵשִׁי שְׂדֵה, שֶׁבִשְׂאָר הַשָּׁנִים
אֵינָם חֲשׁוּבִים לְאוֹכֵל כִּי מִצּוּרִים עֲלֵשִׁי גִנָּה
וּבִשְׁבִיעִית שְׂאִינָן מִצּוּרִים, חֲשׁוּבִין עֲלֵשִׁי
שְׂדֵה, וְהַכְרִישִׁין גַּם יֵשׁ שְׁנֵי סָגִים, גִּנָּה
וְשְׂדֵה, וְכִרְיֵשִׁי שְׂדֵה אֵינָם חֲשׁוּבִים כָּל כָּךְ,
וְהַרְגִּילָהּ מִן עֵשֶׂב הַמְשֻׁמֵּשׁ כַּתְבָּלִי, וְגִין
הַחֶלֶב פְּרָחִים לְבָנִים כַּחֲלָב. וְיֵשׁ אוֹמְרִים
עֵשֶׂב שֶׁכְּשׁוּחַתִּין אוֹתוֹ יוֹצֵא חֶלֶב. עַד כָּאן

פְּרִי גִינֵי עֲלֵשִׁין הֵן, עֲלֵשִׁי גִנָּה וְעֲלֵשִׁי שְׂדֵה, וּבִשְׂאָר
שָׁנִים דְּשִׁבְעִי עֲלֵשִׁי גִנָּה, עֲלֵשִׁי שְׂדֵה לֹא חֲשִׁבִי
אֶחָד וְאֵין מִטְמֵא טְמֵאָת אֲכָלִים, וְהִכָּא קָא מִשְׁמַע
לָן דְּבִשְׁבִיעִית דְּאֵין עֲלֵשִׁי גִנָּה מְזֻיִין, עֲלֵשִׁי שְׂדֵה
חֲשִׁבִי וּמִטְמֵאִין טְמֵאָת אֲכָלִים וְשְׁבִיעִית נוֹקְמָת
צָקָן: וְכִרְיֵשִׁין. גַּם פְּרִי גִינָה, פְּרִשִׁי גִנָּה
וְכִרְיֵשִׁי שְׂדֵה, וְכִרְיֵשִׁי שְׂדֵה אֲלֹטְרִין לְאִשְׁמוּעִינָן:
הַרְגִּילָהּ. הֵם מְלֻגְלוּגוֹת וְצִלְעִי צִירְדוֹלְגִי"ש:
וְגִין הַחֶלֶב. פְּרָחִים לְבָנִים כַּחֲלָב. פְּרוֹשׁ אֲחֵר

שדה צופים

דבר המתקיים אין לו ביעור הוא דוקא
באופן שדרך בנ"א שאין מלקטין הכל
אלא הרבה נשאר בשדה אבל אם מלקטין
הכל לבית חייב בביעור אף אם הוא מין
המתקיים.

הפואה. פו"ה בערבי והרכפא הם
עיקרים שחופרין מן הארץ
ושולקים אותם ושותים אותם ומי שיש לו
תולעים בבטנו ימיתום.

אלא נהנין וצובעין בו עד ר"ה. צ"ל נהנין
וצובעין בו אחר ר"ה ור"ל לאפוקי
מר"מ דס"ל במשנה שרק עד ר"ה מותר
קמ"ל דגם אחר ר"ה מותר דהיינו שאין לו
ביעור לעולם.

הנה יש לברר כאן ג' דברים בענין ביעור.
(א) אם לא כלו פירות שביעית עד שיש
כבר פירות חדשות של שמינית אם
נקרא שהגיע זמן הביעור.

(ב) עד כמה זמן צריך להתקיים בארץ
שלא יהא לו ביעור.

להן דין אוכל אלא אין מיני צבעים וכ"ש
אסטיס וקוצה עצמן דפשיטא דאינן אלא
צבעים וי"א להיפך דאסטיס וקוצה עצמן
הן מאכל אדם גמור ולא מין הצובעין.

ואם היה מתקיים בארץ. דהיינו שלא
כלה וזה קאי גם על מאכל אדם
ומאכל בהמה שאם מתקיים בארץ אין לו
ביעור שהרי אינו כלה ויל"ע נהי דמתקיים
ב' וג' שנים מ"מ ליחייב בביעור בסוף ב'
וג' שנה ואף על גב דכבר יש לחיה ממה
שנזרע במוצאי שביעית לא סגי בזה דבעי
שיהא לה משביעית כנ"ל סק"ב וי"ל דכל
הני ירקות הן ואולי בתר לקיטה והנלקט
בשביעית לא יתקיים עד שיכלה ואפשר
שאפי' אם כבשו מתקיים ב' וג' שנים
כיון שעל הרוב אין לו ביעור לא נאמר
בו דין ביעור וכל דיני ביעור בירקות
נ"מ גם לאחר שאסרו ספיחין כשגדלו
בד' שדות שלא גזרו עליהן ספיחין או
מכזיב ולהלן או בסוריא או בשדה של
גוי או כשנכנסו מששית לפ"ד הר"ש
שארין בהן איסור ספיחין ע"ל בפ"ד והא

משנת אליעזר

רע"ב

דבר התנא ממאכלי בְּהֶמָה. תְּחֻמֵּיהֶם וְתִדְרֵיהֶם. עֵשֶׂה הוּא שֶׁנֶּחֱסֵךְ יוֹלֵא אָדָם. וּמֵאֵכֶל בְּהֶמָה מִמֶּנּוּ חֵלֵב: תְּחֻמֵּיהֶם וְתִדְרֵיהֶם. מִיָּנִי גַם יֵשׁ בָּהֶם קִדְּשָׁת שְׁבִיעִית, וְאֵלּוּ הֵם תְּחֻמֵּיהֶם וְתִדְרֵיהֶם מִיָּנִי קוֹצִים, וּמִמֶּיֶן הַצּוֹבְעִים, סְפִיחֵי אִיסָטִיס, וְקוֹצָה. יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית קוֹצִים הֵן: אִסָּטִיס. הוּא שֶׁלּוֹצְעֵינָּה צוֹ קָמִין מְכַלֵּת, וְקוֹצִים לוֹ צִנְעָרֵי י"ל, וְקוֹצִים אוֹתוֹ וְהוּא לֹאִמָּה וְדוּמָה לְסִפִּיתָ, לִכְךָ קוֹרְאוּ הַסֶּפֶל סְפִיחֵי אִסָּטִיס:

שדה צופים

באתרוג] וע"כ דאין אוכלין כלל על פירות שמניית ואם כלו פירות שביעית צריך לבער מיד.

ולענין שאלה ב' כמה זמן צריך להתקיים בארץ שלא יהא לו ביעור כ' מרן בס"י י"ג סק"י והא דמתקיים בארץ אין לו ביעור יל"ע נהי דמתקיים ב' וג' שנה ליחייב בביעור לסוף ב' וג' שנה כו' וי"ל דכל הני ירקות הן ואזלי בתר לקיטה והנלקט בשביעית לא יתקיים עד שיכלה עכ"ל וכנראה כוונתו דאופן שנלקטו בשביעית לא יתקיימו ואופן שנשארו בארץ לא ילקטו בשביעית אבל לא זכיתי להבין הא קתני במתני' יש להן שביעית ואין להן ביעור ואי דנלקטין אחר שביעית הרי אין להן קדו"ש דאזלי בתר לקיטה ואי בנלקטין בשביעית הרי יש להן ביעור וי"ל דכוונתו דבמציאות אין להם ביעור דכל הנלקטין בשביעית אוכלין אותן קודם שיכלה בשדה אבל אם באמת ישאר א' מהן אחר ר"ה צריך לבערו שהרי אין אוכלין על אותן שנלקטין אחר ר"ה כיון שהולכין אחר לקיטה הו"ל כשל שמניית ואין אוכלין על של שמניית ועי' חזו"א שביעית סי' ט"ו סוף סק"ג אלא דלא שכיחי וכבר כתב מרן שם דאפי' כבשן ומתקיימין כיון שעל הרוב אין בו ביעור לא נאמר בו דין ביעור כלל א"כ

ג) אם פרי א' יכול להתחלק שחציו יהא לו ביעור וחציו לא כגון עלין ועיקרין.

והנה בשאלה הראשונה כ' החזו"א בס"י י"ב ס"ק ב' דכל שכלה משנה שביעית חייב בביעור ולא מהני מה שיש כבר פירות משמניית והביא ראי' מדתנן פ"ט מ"ד אין אוכלין על הסתווניות ופ"י רבינו לעיל ה"ה מפני שדומין לפירות שנה אחרת ומבואר דסתווניות הן מין א' עם ענבים ורק משום שדומין לפירות של מוצ"ש אין אוכלין עליהן כ"ש שאין אוכלין על פירות של מוצאי שביעית והנה ראי' זו הוא רק לפי רבינו אבל רבינו נתן פי' שהטעם מפני שהוא מין שזרעיו קשין אין ראוי לייבשו ולכן נחשב מין אחר וכ"כ במשנה ראשונה ולפ"ז אין ראי' משם.

ולכאוי יש להביא עוד ראי' דהא מבואר בר"ה ט"ו א' דאתרוג יש לו ביעור וקשה איך יתכן ביעור באתרוג הא אמרינן בסוכה ל"ה א' דאתרוג דר באילנו משנה לשנה ואמר' שם דעד שבאין קטנים עדיין גדולים קיימין וא"כ לא משכח"ל לעולם ביעור באתרוג דתמיד יש כבר חדשים ודוחק גדול לומר דמיירי דוקא באופן שקצצו כל האתרוגים שבמדינה ולא נשאר כלום [וגם בחזו"א ס"ט סק"ז מבואר דיש ביעור

רעה

משנת אליעזר

וְקוֹצֶה. מִן מַמְיָי וְקוֹצֶה. יֵשׁ אֲזוּמִים שְׂהוּא אֲלַעֲפֹר עֲבָרָה: יֵשׁ לָהֶן שְׂבִיעִית. קִדְשָׁה שְׂבִיעִית נוֹהֶגֶת בְּכֹה שְׁלֹא לְהַסְקִידֵם וְשְׁלֹא לַעֲשׂוֹת צָהֵם כְּחוֹכָה: וְיֵשׁ לָהֶם בַּעֲוֹת כְּשִׁגְיַע וְזֵמן הַעֲבוּר לְרִיף לַעֲרֵם, וְלִקְטֹן צָנִים מִפְרָשִׁים דִּמֵּי הַעֲבוּר:

וְלִדְמִיָּהּ אִם מְכָרָה, וְכֹן אִם הַחֲלִיפֹן בְּפִרוֹת אַחֲרִים, וְתַפְסֵם שְׂבִיעִית גַּם עַל הָאֲחֵרִים, וְהֵן עֲצָמֹן הַפִּרוֹת הָרֵאשׁוֹנִים וְנִשְׁאָרוֹ בְּאִסְרוֹ, יֵשׁ לָהֶם בַּעֲוֹר בְּשִׁכְלָה בְּשָׂדֶה, וְלִדְמִיָּהּ אִם מְכָרָה צָרִיף בַּעֲוֹר לְדִמִּיָּהּ:

וגם הפוטרים שם לא מטעם שאינו אילן פטרו ע"ש.

ה"נ אם ישאר מירק שנלקט מער"ה לא נאמר בו דין ביעור.

והנה רש"י כ' בנדה נ"א ב' עיקר הלוף
השוטה והדנדנה אין לו ביעור
שארין כלים מן השדה בימות הגשמים
וכן שם בדף ח' א' פ' שמתקיים בארץ
כל ימי החורף ומשמע מדבריו דכל אלו
שארין כלים בימות הגשמים אף על גב
דלאחר זמן כלים אין לו ביעור דעיקר
הביעור הוא בימות הגשמים שאחר
שביעית שאז הדרך רוב הפירות לכולת
ונראה דל"ד בימות הגשמים שהרי ביעור
זיתים הוא עד העצרת והוא בימות
החמה אלא הכונה בשנה שאחר שביעית
היינו בשמינית וכלה אם מפני החמה אם
מפני הגשמים אבל אם נמשך עד השנה
התשיעית שוב אין לו ביעור (ואפשר דגם
זיתים כלים ע"י הגשמים אלא שאין ממנה לירקב
עד העצרת וצ"ע) אך אכתי יל"ע איך יש
לאתרוג ביעור והרי אתרוג עומד משנה
לשנה כנ"ל ואיך יכול להיות ביעור הרי
נכנס עד התשיעית והרי האתרוגים דרכן
לחנוט באלול וא"כ אותן שחנוטו באלול
של שביעית מתקיימין עד סוף שמינית
ונכנסין לתשיעית (וכה"ה המציאות גם בזמנינו)
ואיך יכול להיות ביעור וצ"ע.

אך יל"ע דהא תנן בפ"ז מ"ה לולבי האלה והבטנה והאטדין יש להן שביעית ולא ביעור אבל לעלין יש ביעור מפני שנושרין מאביהן והא הני אילנות נינהו ובאילנות אזלי' בתר חנטה (עי' בחז"א ס"י ר"ד סק"ג דגם לעלין אזלי' בתר חנטת הפרי וה"ה ללולבין) וא"כ למה אין ביעור לאלו שחנטו בשביעית ונלקטו בשמינית וגם ערקבנין שכ' רש"י בעירובין כ"ו ב' דהוא סיב הגדל סביב הדקל וא"כ הו"ל כאילן דאזלי' בתר חנטה (והתוס' שחלקו עליו שם מטעם אחר חלקו) וגם בתוספתא פ"ה א' עיקר החרוב יש לו שביעית ולא ביעור והוא אילן וכן עלי האוג דתניא שם אין לו ביעור הוא אילן כמ"ש בפ"ק דפאה ובאילן האוג כו' וחייב בפאה וכן האורן שם דלג' הגר"א יש לו שביעית ולא ביעור והוא אילן כדמשמע בפ"ג דפרה מ"ח ומסדרין שם עצי ארנים ובר"ה כ"ג א' י' מיני ארזים הם ארונים כו' וכתיב (ישעי' מ"ד) נטע אורן וכן וורד דאמר' בירו' פ"ז ה"א דפיקה שלו יש לו שביעית ולא ביעור והוא אילן שהרי חייב בערלה להרבה ראשונים כמ"ש הב"י ביו"ד ס"ס רצ"ד

שדה צופים

השוטה ועיקר הדנדנה אם יתפוס בעלין לא ילך הקלח עמו ולכן מקרי שאין לחי שליטה עליו.

אמנם בירו' פ"ה דשביעית ה"ב במתני' דלוח שעברה עליו שביעית פריך וכי מתני' עד שלא גזרו על הספיחין א"ר ירמ' בעלי לוח שוטה היא מתני' פ"ה הר"ש דעיקרו ה' מששית ועקרו וחזר ונטעו בשביעית דהעלין יש עליהן קדו"ש אבל לא איסור ספיחין כיון שעיקרו מששית [ולדעת רבינו שיש איסור ספיחין גם כשתחלת גידולן בששית יל"פ דמשני בעלי הלוח השוטה שהלוח השוטה כיון שגדל מעצמו אין בו איסור ספיחין וכדתנן רפ"ט הפיגם והירבוזין השוטים ופ"ה הר"ש השוטים מין ירק הוא וכ"כ בפ"ה הר"י בן מ"צ בפ"ז מ"א דלוח שוטה אין בו משום ספיחין כמש"כ בצה"ל אות ק"ל ופריך והא תני בר קפרא עלי לוח ועלי בצלים אית לך למימר עלי בצלים השוטים בתמי' שהבצלים אין גדלים מעצמן אא"כ זורען] ופריך וכי מילת' דר' ירמ' אמרה דבר שיש לו ביעור שנמצא בתוך דבר שאין לו ביעור יש לו ביעור וכאן הרי העלין נמצאין עם העיקרין ולמה יש לו ביעור ומשני בששיקף בעלין ר"ל שתלשן בשמינית קודם שיכלה לחי' מן השדה ולכן חל ע"ז דין ביעור וכ' הר"ש הא דלא פריך הכי אמתני' דפ"ט דעלי הלוח השוטה והדנדנה יש לו ביעור ולעיקר אין לו ביעור דההיא פשיטא דאיכא לאוקמה כשתלש העלין לבדן אבל הכא עקר הכל יחד מדנתערבו בשל שמינית.

ומשמע דמסקנת הירו' דבאמת אם לא שיקף בעלין גם לעלין אין

ובפ"ה רבינו נתן ראיתי שפ"י מתקיימין בארץ היינו בתוך האדמה וא"א לחי להגיע שם ולכן אין לו ביעור דחי' אינה יכולה לעולם לאכלו אך יל"ע דא"כ שומין ובצלים שהן טמונין בארץ כדתנן בפ"ו דפאה מ"י לא יהא להן ביעור וכן תפוחי אדמה טמונין בארץ וכן הצנון והלפת כמש"כ הרע"ב בפאה שם ורק לעלין שלהן יהא ביעור והנה בנדרים נ"ז ב' בצל של שביעית שעקרו בשביעית כו' פירש"י והרא"ש דקמבעיא לי' אם חייב בביעור ע"ש וכן שם נ"ח א' השביעית אוסרת כל שהוא במינה וכ' הר"ן דמירי גם בגידולין כגון בצל של ששית שנטעו בשמינית ומסיק אף אני לא אמרתי אלא בביעורו (ומוכח דמירי בבצל דדבר שזרעו כלה אין אסור בשביעית) ומוכח דיש ביעור בבצלים דדחוק טובא לאוקמא רק בעלים ולא באמהות.

וכן בירו' פ"ו דשביעית ה"ג ספיחי שביעית גידוליהן חולין בד"א בדבר שזרעו כלה אבל בדבר שאין זרעו כלה (הוא הלוח והשום והבצלים כמ"ש בתרומות פ"ט מ"ו) גידולי גידולין אסורין מה עבד לה ר"ז פתר לה בקדו"ש בביעור אבל לאכילה כיון שרבו עליו החדש מותר ומבואר שיש ביעור בשום ובצלים וצ"ע ומצאתי בריטב"א ע"ז י"ד א' ונדה ס"ב א' שכ' ג"כ שאין ביעור אלא בדברים ששולט בהן שן חיה עד הביעור לאפוקי שרשים שתחת האדמה וצריך ליישב ההיא דבצל ואפשר דבצל העלין שלהן חזקים כמ"ש בנדרים נ"ח א' אם יכולין להתלש בעלין שלהן וכן אם החיה תתפוס בעלין שלהן תוציא גם את הקלח ותאכלנו מקרי שיש לחי' אפשרות לתולשו אבל בעיקר הלוח

שדה צופים

ובשאלה הג' אם אפשר לחלק מין א' וחציו יש לו ביעור וחציו אין לו ביעור כבר נתבאר דהירו' מוקי בששיקף בעלין ואז מתחלק לשנים אבל אם מחוברין כמו שאין לעיקר ביעור גם לעלין אין ביעור אמנם רבינו לא הביא חילוק זה ואפשר דס"ל דהירו' בעי אם נפשוט מכאן דדבר שיש לו ביעור שנמצא בדבר שאין לו ביעור יש לו ביעור ודחי דמהכא לא נפשוט ומ"מ כיון דספיקא הוא נקטי' כפשטה דמתני' דאע"ג דלא שיקף בעלין מתחלק לב' מינים אך יל"ע שהרי הגר"א כ' בשנו"א בפ"ט מ"ה גבי ג' כבשים דטעמא דר' יהושע שאוכלין אף על האחרון משום שנעשו שלשתן מין א' ולכן אף שקצת אותו המין כלה עדיין מותר לאכלו כיון שעדיין לא כלה קצת ממנו וכ"נ במאירי פסחים נ"ב א' וא"כ כ"ש כאן שהוא ממש מין א' למה לא יאכלו העלין על סמך שנשאר העיקרין וי"ל דזה רק דעת ר' יהושע אבל למאי דקי"ל כר"ג שכל שכלה מינו מהשדה יבער מינו מהחבית אפי' במין א' אין אוכלין ממנו אא"כ אותו הדבר ממש קיים כיוצא בו בשדה גם יש לחלק דשא"ה שנאכלין הכל ביחד משא"כ כאן שאוכלין העלין לחוד והעיקרין לחוד ואין דרך לערבן ולאכלן יחד ולכן נחשבין כב' מינים וכ"ש אם נימא דבעי דוקא בששיקף בעלין ואז כיון שהפרידן עשאן לב' מינים אבל כאן דאדרבה חיברן ביחד עשאן כולן למין א' וכנ"ל ופשוט דגם שם אם יפרידם מהחבית תו לא יוכל לאכול על סמך המין השני שלא כלה. (ביאור ההלכה).

ביעור כיון שנמצא ביחד עם העיקר ורק כששיקף בעלין יש לעלין ביעור ולפמש"כ הוא להיפך דכשהוא ביחד עם העלין גם לעיקר יש ביעור שיכולה לתלשן אבל באמת שם הרי מיירי בלוף וביארנו דלוף אין נמשך העיקר אחר העלין אדרבה העלין נתלשין ולכן אדרבה העלין בטלין אגב העיקר ולכן רק כשתלש בעלין יש לעלין ביעור.

אבל צריך ליישב לפ"ד הריטב"א לשון הגמ' בנדה נ"א ב' אין לו ביעור כגון עיקר הלוף השוטה ועיקר הדגנדה דכתיב ולבהמתך ולחי' כו' כלה לחי' מן השדה כלה לבהמתך שבבית והני לא כלו להו ולפ"ד הריטב"א אין הטעם משום דלא כלו אלא משום שחיה אין יכולה להגיע שם ולכן אין לו ביעור בין כלה בין שאין כלה וצ"ל דהכונה הני לא כלו להו דל"ש בהו כלה לחי' דבלא"ה אין החי' יכולה לאכלן וכ"נ בריטב"א בנדה שם ע"ש ולפ"ז פי' המשנה מתקיים בארץ שקיומו בתוך הארץ ולא ע"ג הארץ וכפי' רבינו נתן הנ"ל מיהו צ"ל דהריטב"א מודה שאם מתקשין ונראין כאביהן ג"ז מקרי לא כלה וכדאי' בירו' וזהו לולבי האלה והבטנה והאטדין והטעם דכלה משמע שנרקב ונאבד אבל אם נתחזק רק שנעשה אין ראוי לאכילה אין זה בכלל כלה וע"ז לא אמרה תורה כלה לחיה מן השדה [ולכאז' יש מקום לומר דכל הני דמתקיימין בארץ הכונה שבסופן מתקשין ונעשין כעץ ולכן אין שייך בהן ביעור דזה לא מקרי כלה רק כשנרקב ומתקלקל ובה מיושב קושיית מרן ז"ל וצ"ע].

שדה צופים

עלה הלוח השוטה.

השנה השמינית וממילא יש גם לעיקר ביעור אבל הרא"ש כתב הא דלא תני עלה לוח פקח דאמר' בירו' פקח עלין שלהן יש להן שביעית ולדמיו שביעית אין להן ביעור ולדמיו ביעור עיקר שלו אין לו שביעית ולדמיו שביעית אין לו ביעור ולדמיו ביעור עוד מפרש בירו' דלוח שוטה איצטריכא לי' משום דתנן בפ' בתרא דעוקצין כו' כמש"כ הר"ש נראה מדבריו דל"ג בירו' ההן וורד וגם ל"ג פיקה רק פיקח (ושמא הי' לפניו הגי' בהר"ש כהג' שלפנינו בדפוס) ומפרש דהא דלא תני פקח דפיקח עלין אין להן ביעור ועיקרו אין לו שביעית כלל וכנראה הטעם דעיקרו אין ראוי לאכילה כלל ועליון שלו נמי סופן להתקשות ולהיות קשין כעץ ולכן אין לו ביעור ודעתו דהירו' קאמר לוח שוטה איצטריכא לי' ודקאמר תלת מילין כו' הוא ב' תירוצים למה לא תני במתני' לוח פקח. (ביאור ההלכה).

העולשין.

כתב הר"ש עלה הלוח השוטה הא דלא נקט לוח פקח משום דלוח שוטה איצטריך לי' דתנן בפ"ב דעוקצין עלה הלוח השוטה אין מטמא טו"א עד שימתקם סד"א לא ליחול עליה קדו"ש כך מפרש בירו' ופריך ולא כן אר"י בר חנינא עולשין חשובות הן לטמא טו"א בשביעית כלומר שני מיני עולשין הן כדתנן בריש כלאים עולשי גינה ועולשי שדה ובשאר שנים דשל גינה מצויין לא חשיבי דשדה אבל בשביעית דאסור לזרוע ואין של גינה מצויין חשיבי להו דשדה ואמאי איצטריך ליה לתנא למיתני

כו' הר"ש הא דלא נקט לוח פקח משום דלוח שוטה איצטריך ליה דתנן בפ' בתרא דעוקצין עלה הלוח השוטה אין מטמא טו"א עד שימתקם וסד"א דלא ליחול עליה קדו"ש כך מפ' בירו' ובמ"ב כ' מדקתני לוח שוטה ברישא ובסיפא ולא קתני לוח סתם משמע דחלוק מלוח פקח ובירו' תני תלת מילין עלין שלו יש להן שביעית ולדמיהן שביעית יש להן ביעור ולדמיהן ביעור פיקה שלו יש לו שביעית ולדמ' שביעית אין לו ביעור ולא לדמ' ביעור עיקר שלו אין לו שביעית ולא לדמיו שביעית אין לו ביעור ולא לדמיו ביעור ולא נתברר במאי מיירי אי בלוח פקח (ולפ"ז מתני' דקתני דעיקר יש לו שביעית פליג אברייתא זו) או בשאר דברים ולכאנ' בוורד איירי דאיירי בה שמעתא ובכל ענין קשה אמאי לא תני פיקה שלו בהדי הנך דאין להם ביעור (כ"ה בר"ש כת"י ובר"ש שלפנינו נשתבש) עכ"ל וכ"ה באמת בירו' לפנינו וההן וורד תני בה תלת מילין עלין שלו כו'.

ואין כאן סתירה בין הר"ש דמ"א למ"ב דבמ"א כתב טעם למה נקט שם לוח שוטה ולא סתם ובמ"ב כתב טעם למה במ"ב גבי עיקר לא תני לוח סתם דשם ל"ש לוח שוטה איצטריכא לי' דאדרבה כאן קתני אין לו ביעור וליתני לוח סתם וזוהי משמע דלוח פקח אין דינו כן ומייתי הירו' אבל בסוף מסיק דהירו' קאי על וורד ולא על לוח וממילא נשאר הקושיא למה לא תני לוח סתם וצ"ל שסמך על מש"כ בפ"ה מ"ג דלוח פקח גם העיקר שלו אין מתקיים עד

שביעית פרק ז

רעט

שדה צופים

אך יל"ע למה לא אמר' שיהא עליו קדו"ש מיד כיון שיכול לחשוב עליו כמו דאמר' דכיון שיכול למתקו חלה עליו מיד קדו"ש ויש לחלק דשאני למתקו שעומד לכך ואף שאין מטמא עדיין טו"א מ"מ לענין שביעית כיון שעומד לכך חלה עליו קדו"ש משא"כ לענין מחשבה שרבים אין מחשבין עליו לאכילה ואין עומד לאכילה צריך דוקא שיחשוב עליו וכ"ז אחר שהתיר רבי להביא ירקות מחו"ל אבל לפני שהתיר רבי א"צ מחשבה שבדאי עומד לאכילה ועפ"ז כתבתי כן בד"א אבל הרא"ש כתב עולשין מפ' בירו' דתרי גוויי עולשין הן עולשי גינה ועולשי שדה והכא איצטריך לאשמעי' דעולשי שדה דבשאר שנים לא חשיבי אוכל ואינן מטמאין טו"א לפי שעולשי גינה מצויין בשביעית חשיבי אוכל לפי שאין עולשי גינה מצויין ומטמאין טו"א ושביעית נוהגת בהן עכ"ל וקשה דהא מסקנת הירו' דגם אחר שהתיר רבי להביא ירק מחו"ל וכבר מצויין עולשי גינה אפ"ה אשמעי' כאן דאחר שיחשוב עליהן חל עליהן קדו"ש ומשמע שם דאחר שהתיר רבי צריך שיחשוב עליהן כך לפי שאילו חשב עליהן תחלה מהני גם אם חשב עליהן אח"כ מהני אבל רק אחר שיחשוב אבל בלוף יש עליו קדו"ש מיד כיון שעומד להמתיקו וכנ"ל.

וברא"ש משמע דגם אחר שהתיר רבי חל עליו קדו"ש מיד אף על פי שעדיין לא חשב עליו וכנראה דהרא"ש מפרש דמ"ש בירו' דהא דתימא עד שלא התיר רבי כו' היינו דס"ד למימר כן וקמ"ל מתנ"י דגם אחר שהתיר רבי מ"מ אינן כ"כ

ומשני אתמר טעמא דהדא דתימר עד שלא התיר רבי להביא ירק מחו"ל לארץ אבל משהתיר היא שביעית היא שאר שני שבוע וכא לא יהו חשובות עד שיחשוב עליהן כלומר דריב"ח קודם שהתיר רבי כדאמרן בפירקין דלעיל דהתקינו שיהא מותר להביא ומתנ"י לאחר שהתיר רבי איצטריך משום דצריכות מחשבה שהי' להם ירק הרבה ולא חשיבי להו קמ"ל דכיון דחישב עליהן יש להן שביעית ופריך ומצינו דבר בתחילה אין קדו"ש חלה עליו ובסוף קדו"ש חלה עליו (אלוף) השוטה פריך דכיון דלא חזי עד שימתקם א"כ בתחילה לפני שימתקם אין קדו"ש חלה עליו ובסוף כשהמתקם קדו"ש חלה עליו) ומשני התיבון הרי הסיאה האזוב והקורנית שלקטן לעצים אין קדו"ש חלה עליו חישב עליהן לאוכלין קדו"ש חלה עליו (אלמא דקדו"ש יכול לחול אחר התלישה) אר"ח שכן אם ליקטן לאוכלין קדו"ש חלה עליהן מיד (ר"ל דשם שאני שהי' יכול לכתחילה בשעת תלישה לחשוב לאוכלין ואז הי' חל מיד קדו"ש ולכן אפי' אם לא חשב מתחילה רק אח"כ חלה עליהן קדו"ש משא"כ בלוף השוטה שצריך להמתיקו וא"א כלל לחול עליו קדו"ש מיד אין יכול גם אח"כ לחול עליו קדו"ש ולא משני מידי וצ"ל דמ"מ כיון דראוי להמתיקו חלה עליו קדו"ש מיד דאל"כ גם אח"כ לא הי' יכול לחול עליו אבל על עולשין לא קשיא ליה מידי דעולשין דמי לסיאה ואיזוב שהי' יכול לחשוב עליהן בתחילה ולכן מהני גם אם חושב בסוף) עכ"ל הר"ש ותיקנתי ע"פ הכת"י.

ולפ"ז למסקנא דעולשין אין קדו"ש חלה עליו עד שיחשוב עליו אבל בלוף כיון שראוי לתקנו חלה עליו קדו"ש מיד דאל"כ לא יחול כלל קדו"ש (והוא תכוס' חדשים ובחנם השיג עליו בתוס' אנשי שם ע"ש).

שביעית פרק ז

משנת אליעזר

רע"ב

(ב) וְעוֹד כָּלֹל אַחֵר אָמְרוּ, כָּל שְׂאִינוֹ מֵאֵכֶל אָדָם וּמֵאֵכֶל בְּהֵמָה, וּמִמִּין הַצּוֹבְעִין, וּמִתְּקִים בָּאָרֶץ, יֵשׁ לוֹ שְׁבִיעִית וּלְדָמְיוֹ שְׁבִיעִית, אֵין לוֹ בַּעֲוֹר וְאֵין לְדָמְיוֹ בַּעֲוֹר. אִי זֶהוּ שְׂמֵתָקִים בָּאָרֶץ הַלּוֹף הַשּׁוֹטָה, וְעֵקֶר הַדִּנְדְּנָה, וְהַעֲקָרְבָנִין, וְהַחֲלִיבִיצִין, וְהַבּוֹכְרִיא. וּמִמִּין אָמְרוּ חֲכָמִים, כָּל שְׂאִינוֹ מֵאֵכֶל אָדָם וּמֵאֵכֶל בְּהֵמָה, שְׂאִינוֹ רְאוּי לְבִהְמָה וּמִמִּין הַצּוֹבְעִין, וּמִתְּקִים בָּאָרֶץ, יֵשׁ לוֹ שְׁבִיעִית, וּלְדָמְיוֹ שְׁבִיעִית, כִּינּוּ שֶׁהוּא מִין צוֹבְעִים וְדוֹקָא בְּמִתְּקִים בָּאָרֶץ, אָבֵל אֵין לוֹ בַּעֲוֹר כִּינּוּ שְׂמֵתָקִים בָּאָרֶץ וְאֵין לְדָמְיוֹ בַּעֲוֹר. אִי זֶהוּ שְׂמֵתָקִים בָּאָרֶץ עֵקֶר שֶׁרֶשׁ הַלּוֹף הַשּׁוֹטָה, וְכֵן הָדִין בְּלוֹף שְׂאִינוֹ שׁוֹטָה וְעֵקֶר הַדִּנְדְּנָה, וְהַעֲקָרְבָנִין נִקְרָא כֵן עַל שֶׁ שְׁעָלִיו דוֹמָה

שְׂמֵתָקִים בָּאָרֶץ וְאֵין לְדָמְיוֹ בַּעֲוֹר. אִי זֶהוּ שְׂמֵתָקִים בָּאָרֶץ עֵקֶר שֶׁרֶשׁ הַלּוֹף הַשּׁוֹטָה, וְכֵן הָדִין בְּלוֹף שְׂאִינוֹ שׁוֹטָה וְעֵקֶר הַדִּנְדְּנָה, וְהַעֲקָרְבָנִין נִקְרָא כֵן עַל שֶׁ שְׁעָלִיו דוֹמָה

שדה צופים

לכיוצא בהם, ושלא נשנו אלו אלא לרבנותא, דייקא נמי דקתני להם לשון רבים, וברישא תנן לו, דסיפא אאלו דווקא קאי, ורישא כלל כולל לכל דבר הדומה לו הוא, ואילו לא תנן אלא רישא הייתי אומר דאאלו דווקא קאי, ולסימנא בעלמא נקט ל"י, וכה"ג יש לתרץ במשנה ב' מלבד הטעם שכתב התי"ט שם. (הון עשיר).

משנה ב

עוד כלל אחר אמרו וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ז מהלכות שמיטה הי"ד), וכל שאינו מיוחד לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה ואינו ממין הצובעים, הואיל ואינו לעצים יש לו ולדמיו שביעית אבל אין להם ביעור אף על פי שאינו מתקיים בארץ, אלא נהנין בו או בדמיו עד ראש השנה כגון עיקרי הלוף השוטה ועיקר הדנדנה והערקבנין.

מצויין ועדיין מטמאין טו"א בשביעית וקדו"ש חל עליהן מיד ופריך איך ס"ד שלא יחול קדו"ש מיד א"כ בתחלה אין קדו"ש חלה ובסוף חלה בתלוש (וה"ה דהו"מ לשנויי דבאמת ס"ד דאין קדו"ש חלה עליו כלל אלא לפי מה דמשני דסד"א שאין חלה עד שיחשוב פריך ל"י) והשיב לו הרי מצינו בסיאה ואזוב ודחי דאין רא"י מסיאה ואזוב וכנ"ל אבל כאן לא יתכן לומר שבתחלה לא חל ובסוף חל וע"כ צ"ל דס"ד דלא חל כלל אבל עכ"פ לפי האמת חל בשביעית מיד גם דלא מסתברא דבשביעית חשיבי אפי' אחר שהתיר רבי והנה רבינו שסתם בזה יתכן שדעתו ג"כ כדעת הרא"ש שאין נ"מ בזה ולכן סתם וצ"ע. (ביאור ההלכה).

יש להם שביעית וכו'.

אפשר דחזר לשנותו, לגלות דהנזכרים פה לאו דווקא הם, אלא ה"ה

שביעית פרק ז

רפא

משנת אליעזר

רע"ב

הַבְּרִיָּה. קוֹרִין לוֹ הַצּוֹבְעִין, הַפּוֹאֶה וְהַרְכָּפָא, לַעֲקָרָה, וְהַחֲלָבִצִין, צִעֲרֵי כֶגֶזׁר׃ הַפּוֹאֶה. צִעֲרֵי פוֹלָא וְצִלְעִי זְרוּי״א: הַרְכָּפָה. שְׁלָשִׁים שְׁפָמָה הֶקְרָקַע, וְשׁוֹלְקִין לֹאֶתָּן וְשׁוֹמֵין מִימֵיהֶן, וְמִי שֵׁשׁ לוֹ שְׁבִיעִית, שְׁקָדְשִׁים בְּקִדְשָׁת שְׁבִיעִית

שדה צופים

אבל אין להם ביעור אף על פי שאינו מתקיים בארץ. דלענין ביעור צריך שיהא נאכל שלא ע"י הדחק כנ"ל.

אלא נהנין בו ובדמיו עד ר"ה. צ"ל אחר ר"ה ור"ל אף אחר ר"ה של שמינית שאין לו ביעור לעולם.

כגון עיקרי הלוח השוטה ועיקרי הדנדנה. שאע"פ שלעלין יש ביעור אבל לעיקר אין ביעור כיון שאין נאכל אלא ע"י הדחק.

והערקבנין. הוא מין ירק שגדל אצל הדקל ועולה ונסרך סביב הדקל וי"א שעליו דומין לעקרב וכן החלבצין שהן ביצי נץ החלב והבוכריא וכ"ז שיטת רבינו אבל דעת הראב"ד דעיקר הלוח השוטה וכל הני מתקיים בארץ ולכן אין לו ביעור וכל שאין מתקיים בארץ יש לו ביעור אפי' אם אין נאכל אלא ע"י הדחק וכן דעת רוב הראשונים.

ובביאור ההלכה כתב: הנה רבינו גרים במשנה וכל שאינו מיוחד כו' וכתב מרן (הבאנו בד"א) דהכונה שנאכל ע"י הדחק והנה לענין תרו"מ בארנו בד"א פ"ב דתרומות סקט"ז שיש מאכלין שנאכלין ע"י הדחק וחייבין בתרו"מ ויש מאכלין שנאכלין רק ע"י הדחק גדול ואלו

וע"ז כתב הראב"ד: וכל שאינו מיוחד וכו' עד הואיל ואינו לעצים יש לו ולדמיו שביעית. א"א אי אפשר לזה בלא שיבוש שאם אינו ממאכל אדם ולא ממאכל בהמה ולא ממין הצבעים ואינו לעצים הרי הוא תלוי במחשבה חשב עליו נותנין עליו חומרי אדם וחומרי בהמה חומרי אדם שיש להם שביעית חומרי בהמה שאסור לשלקן והם הסיאה והאזוב והקורנית ולא נתפרש באלו אם יש להם ביעור אם לא וכללו של דבר כל שאינו מתקיים בארץ יש לו ביעור ולדמיו ביעור ויש מין המתקיים בארץ שנחלקו עליו (ר"י) ר"מ וחכמים שר"מ אומר יש לדמיהם ביעור בסוף שנה שמחמירין בדמיהן יותר מהן והטעם מפני שפעמים שאינם מתקיימין והולכין בדמים להחמיר.

ובדרך אמונה כתב: וכל שאינו מיוחד כו'. ר"ל שאינו מאכל בהמה רק ע"י הדחק ולכן נוהג בו קדו"ש ומ"מ אין לו ביעור כיון שאינו מאכלן הערב ואפי' אם היה אוכלת זה שלא ע"י הדחק אין לו ביעור.

הואיל ואינו לעצים. אלא ראוי לאכילה ע"י הדחק דאילו ה' עומד לעצים אין לו כלל קדו"ש כנ"ל פ"ה הי"א כ"א.

משנת אליעזר

רע"ב

ואסור למכרו, אבל לְדַמֵּיהֶן בַּעֲוֹר. רַבִּי מֵאִיר אָמַר, מוֹלָעִים צָנְטוּ יִמִּיתָם: אֵין לָהֶם בַּעֲוֹר, דְּמִיָּהֶם מִתְבַּעְרִין עַד רֹאשׁ אֵם נִשְׁאָרוּ מִכֵּיָן שְׁמִתְקִימִין, וְלֹא לְדַמֵּיהֶן בַּעֲוֹר אֵם מִכְרָם. רַבִּי מֵאִיר אָמַר, דְּמִיָּהֶם מִתְבַּעְרִין עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁמִינִית צָרִיד לְבַעְרָם, דְּהֵינּוּ לְקֻנּוֹת פְּרוֹת וּלְאֶכְלָן וְאֵם נִשְׁאָרוּ קֶדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁמִינִית. וְהוּא הַדִּין דְּהוּ

שדה צופים

אם לא דחזו לבהמה או לצביעה שלא ע"י הדחק דהא שביעית נוהגת גם במאכל בהמה וגם במין הצובעים.

ויתכן שגם לדעת שאר הראשונים הדין כן ואף על גב שהר"ש כתב שהעולשין והכרישין ונץ החלב כולן נאכלין ע"י הדחק אין הכונה ע"י הדחק גדול שהרי העולשין נלקחין בכסף מעשר כמבואר בפסחים שם (אך אפשר דבעי מחשבה כמ"ש ביר' כאן לענין טו"א וכשלוך בכסף מעשר היינו מחשבה) וע"י בשבת צ' א' דמשמע קצת דחלוצין נאכל ע"י הדחק דמיעקרא לא נהגו בו שביעית וביר' כאן פ"ז מבואר דחלוצין עומד לצביעה וצ"ע וע"י בתוספתא פ"ג דכלאים שהן מיני זרעים ומשמע שהוא מאכל אדם או עכ"פ מאכל בהמה דאל"ה אינן כלאים אך אפשר דמאכל ע"י הדחק הוי כלאים ועמ"ש"כ בבה"ל פ"א מכלאים ה"ד ד"ה ראויין, והנה האחרונים (ע"י משנה ראשונה ותוס' אנשי שם) הביאו רא' לדעת רבינו דמדתני כלל גדול אמרו כו' ועוד כלל אחר אמרו כו' דלדעת רבינו אין הכלל השני שייך כלל להראשון אבל לפ"ד הר"ש היינו הך ומה שייך למיתני עוד כלל אחר אמרו שהרי הוא ממש ההיפך מהרישא ולא מצינו כעין זה בשום מקום, וי"ל לדעת הר"ש

פטורין מתרו"מ ע"ש והנה כאן במשנה חשיב העקרננין וכמ"ש רבינו כאן ומבואר בפסחים ל"ט א' דלר"א יוצאין בו ידי מרור ומבואר שם דאין יוצאין ידי מרור אלא בדברים הנלקחין בכסף מע"ש ובנדה נ"א ב' מבואר דהדברים הנקנין בכסף מע"ש מטמאין טו"א וחייבין במעשר (חוץ מדבר הטעון תיקון כמ"ש תוס' שם) וא"כ עקרננין חייבין במעשר ומשמע שאין נאכלין ע"י הדחק גדול רק ע"י הדחק סתמא.

וא"כ יל"ע למה אין נוהג בהן ביעור מ"ש ביעור מתרו"מ וטו"א וליקח בכסף מעשר לכלל הני חשיב מאכל גמור (ואין לומר משום שאין הח' אוכלתן שהרי מרן כתב שהח' אוכלת ממנו שלא ע"י הדחק) וצ"ל דקים להו לחז"ל דענין ביעור הוא כדי שיגמרו לאכול הכל בקדושה טרם שיכלה לח' כדי שלא ישכחו ויכירו הכל שאוכלין אותו בקדו"ש אבל דבר שאין נאכל אלא ע"י הדחק לא מסתבר שהתורה תחייב לאכול בזמן מסוים כיון שיתכן שקשה לו עתה לאכול ורק כשיה"י שעת הדחק או צורך יאכלנה ולכן לא שייך לחייבו לאכול בשעת הביעור ולפ"ז יתכן שהמינים שהם אכילה ע"י הדחק גדול שפטורין מתרו"מ פטורין גם מביעור ואין בהן קדו"ש כלל

שביעית פרק ז

רפג

משנת אליעזר

רע"ב

מִנִּי לְמִתְנֵי מִתְנַעֲרִים
אַחֲרֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שָׁאֵם
יִשָּׁן לְאוֹתָן דָּמִים צְעוֹלָם
אַחֲרֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל
שְׁמִינִית חֵצַי לְנִעְרָם
בְּקִדְשָׁת שְׁצִיעִית: ק"ף

הַשָּׁנָה. אָמְרוּ לוֹ, לָחֵן אֵין בַּעוֹר,
קָל וְחִמֵּר לְדִמְיָהוּ:
(ג) קָלְפִי רִמּוֹן וְהַנֶּץ שָׁלוֹ,
קָלְפִי אֲגוּזִים וְהַגְלַעֲיָנִין,
קָל וְחִמֵּר לְדִמְיָהוּ,
וְנִדְעָת רַבִּי מֵאִיר,

דְּגוּר דְּלָמָּא יָבֵא לְסַחֲר בְּהֵם, שְׁדִמְיָהֶם
אֵינָם נִבְרִים:

(ג) קָלְפִי רִמּוֹן שְׂרָאוּיִין לְצִבְיָה, וְכֹן
וְהַנֶּץ שָׁלוֹ פֶּרַח שְׁבִירָאשׁ הָרִמּוֹן,
קָלְפִי אֲגוּזִים, וְהַגְלַעֲיָנִין גִּרְעִינֵי הַפְּרוֹת

וְהַנֶּץ שָׁלוֹ. פֶּרַח שְׁעַל הַפֶּטְמָל: וְקָלְפִי
אֲגוּזִים. כָּל הַנִּי לֹאֲנָעִים צָהָן: וְהַגְלַעֲיָנִים.
גִּרְעִינֵי פְרוֹת, כְּגוֹן הַגִּרְעִינִים שְׁצִיחִים שְׁמוּאֵלִים מִכֹּן שָׁמֹן, וְגִרְעִינֵי תַמְרִים שְׁרָאוּן לְמֵאֲכַל גְּהֵמָה:

שדה צופים

שכתב הר"ב.

משנה ג

קליפי רימון והנץ שלו קליפי אגוזים
והגלענין וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ז מהלכות שמיטה הט"ו),
קליפי רמון והנץ שלו קליפי
אגוזים והגרעינין יש להם שביעית
ולדמיהם שביעית אבל אין להם ביעור
ולא לדמיהם, לולבי זרדים והחרובים יש
להם ולדמיהם שביעית וביעור, לולבי
האלה והבוטנה והאטדין יש להן ולדמיהן
שביעית אבל אין להם ביעור, אבל לעלים
שלהן יש ביעור.

ובדרך אמונה כתב: קליפי רמון. ראוי
לצביעה וכן קליפי אגוזים וכן
הדין בקליפי כמון שראוי ג"כ לצביעה.

והנץ שלו. פרח שעל הפיטמא וי"מ
השערות שסביב הפיטמא ונראה
דראויין למאכל בהמה.

דעיקר הכלל הראשון אשביעית קאי דכל
שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וממין
הצובעין נוהג בו קדו"ש ואם אינו משלש
אלה אין נוהג בו קדו"ש (דלא כרבנו שפסק
דמיני כבוסים חל עליהו קדו"ש) והכלל השני
אביעור קאי דאין ביעור אלא בדבר
שארין מתקיים בארץ ולא במתקיים אלא
דהמשנה הכניסה גם ברישא אין מתקיים
בארץ כדי לסיים ע"ז ג"כ יש להן ביעור
כדי לקצר אבל עיקרו אשביעית קאי.

דמיהן מתבערין עד ר"ה.

עיין הון עשיר דמדלא קאמר בפירוש
קודם ר"ה, ש"מ דלית ליה לר"מ
זמן קצוב לביעור דמיהן, אלא מיד שמכר
חייב לבער דמיהן, ולפי זה יש שמבערים
היום ויש למחר, עד ר"ה, ואפשר דקמ"לן
נמי שאם לא מכרם בשביעית שאינו
חייב לבער דמיהם, ואף על פי שהם של
פירות שביעית, כיון שאין עיקר חיוב
בעוריהו לדידיה אלא משום גזירה, כמו

שביעית פרק ז

משנת אליעזר

רע"ב

שְׂרָאוּיִן לֹאכִילָהּ, יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית וְלַדְמִיָּהּ, יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית, וְלַדְמִיָּהּ אִם מִכְּרָו, קְדוּשִׁים קְדֻשָּׁת שְׁבִיעִית, וְהוּא הַדִּין שִׁישׁ לָהֶם בַּעֲוֹר. הַצֶּבֶע צוֹבֵעַ בְּגָדָיו לְעֶצְמוֹ, וְכֵן לְאַחֵרִים בְּחֹנֶם, וְלֹא יִצְבֹּעַ בְּשָׂכָר שְׂאִין עוֹשִׂין סְחוּרָה בַּפְּרוֹת שְׁבִיעִית דְּכַתִּיב (וַיִּקְרָא כ"ה ו') "לֹאכִילָהּ" וְלֹא לְסַחֲרָהּ, וְלֹא יַעֲשֶׂה שְׁבִיעִית, וְהוּא הַדִּין

שִׁישׁ לָהֶם בַּעֲוֹר. הַצֶּבֶע צוֹבֵעַ בְּגָדָיו לְעֶצְמוֹ, וְכֵן לְאַחֵרִים בְּחֹנֶם, וְלֹא יִצְבֹּעַ בְּשָׂכָר שְׂאִין עוֹשִׂין סְחוּרָה בַּפְּרוֹת שְׁבִיעִית דְּכַתִּיב (וַיִּקְרָא כ"ה ו') "לֹאכִילָהּ" וְלֹא לְסַחֲרָהּ, וְלֹא יַעֲשֶׂה

שדה צופים

והחרובים. ר"ל לולבי החרובים והוא ראש הענף הפורח וי"א דכ"ש עלי החרובין ועיקר החרוב אין לו ביעור וי"א דדוקא זרדים וחרובין שנאכלין יש לעלין ולולבין שלהן קדו"ש אבל אילני סרק שאין נאכלין אף על גב דעלין ולולבין שלהן נאכלין ע"י הדחק אין להם קדו"ש וי"א דחרובין האמורין כאן הוא מין ירק ואינו החרוב שהוא מין אילן.

יש להם ולדמיהן שביעית. ואף על פי שלא המתיקן [וע"ל ס"ק ק"ה שמרן פי' בע"א] דחזו למאכל בהמה ולא דמי למע"ש בפ"ז ממע"ש ה"ח דבעי שימתיקו דשם בעי שיהא אוכל אדם [וכ"ש תורמסין שיש בהן קדו"ש אף על פי שלא המתיקן שהן אוכל אדם] ומינים אלו צריכין מחשבה לאכילה כדלקמן ס"ק ק"ה ואם נכנסו מששית לשביעית קודם מחשבה ובשביעית חשב עליהן נתבאר בפ"ה הי"א.

וביעור. לפי שמתייבשין ונושרין ומרקיבין.

לולבי האלה. מין אילן דכתיב כאלה וכאלון.

והבוטנה. מלשון בטנים ושקדים ונקרא

קליפי אגוזים. היינו הקליפה החיצונה שראויה לצביעה אבל הקליפה הפנימית הקשה הרי היא כעצים.

והגרעינין. לא קאי אאגוזים דאגוזים אין להם גרעינין אלא אגרעיני שאר פירות והיינו גרעינין שראויין למוצצן וכנ"ל פ"ה הכ"א אבל קליפין וגרעינין שאין עומדין למוץ ולבהמה ולצביעה אין בהן קדו"ש אף שעומדים להסקה.

אבל אין להם ביעור. הטעם בגרעינין לפי שאינן עיקר מאכל ולכן אין להם ביעור והטעם בקליפין הראויין לצביעה אפשר שאינן כלין לעולם שהרבה מהקליפין נשארין בשדה ואפשר שאינן מאכל גם לחיה וכ"נ דעת רבינו אבל דעת הגר"א דבכל אלו תלוי אם מתקיימים בארץ אין להם ביעור ואם נושרין מאביהן יש להם ביעור וכ"נ דעת שאר הראשונים.

לולבי זרדים. הוא ראשי הענפים הלחים שקצצום שפעמים כובשין אותן כשהן ירוקין ונאכלין וי"מ שזרדים הוא מין אילן וי"א שלולבין הוא הפרח העולה בשרש האילן וי"א בלב האילן.

שביעית פרק ז

רפה

משנת אליעזר

רע"ב

וְיָצִיעָה צִקְרֵי הֵינוּ סְחֹרָה בְּפֹרוֹת שְׁבִיעִית, וְלֹא סְחֹרָה בְּכֹרוֹת
סְחֹרָה: לֹא בְּכֹרוֹת וְלֹא בְּתֵרוֹמוֹת, דְּלִמָּא בְּהֵמָה טְהוֹרָה וְלֹא
מִסְחָי לְהוּ לְגִיזָה וְאִתִּי בְּנִבְלֹת, וְלֹא בְּטָרְפוֹת, וְלֹא
צָהוּ לִידֵי מַקְלָה. וְדוֹקָא

צָכּוֹר חֵי גִזְרֵי, אֲצֵל שְׁחֹט שָׂרִי לְמַכְרוֹ אֶפְלוּ
מִדְרָגָן, וְצִלְצֵל שְׁלֹא יִמְכְּרוּ צִטְלוֹ: לֹא בְּנִבְלֹת
וְלֹא בְּטָרְפוֹת. דְּמִסְחָר דְּקָמֵז רְחִמְנָא טְמֵאִים
הֵם, מִה זָרִיק לֹאמַר מוּ וְטֵמֵאִים יִהְיוּ לָכֵס, אֵלֶּא
אֶחָד לְאַסּוּר אֲכִילָה וְאֶחָד לְאַסּוּר הֶנְאָה. וְאִם
פִּאֲמַר הָרִי מְמוּר הָרִי גְמֵל וְסוֹס וְפֶרֶד, שְׁאֵי הֵי
דְּלִמְלֹאכְתָּן הֵן גְּדָלִים, וְלֹא אֶסְרוּ לַעֲשׂוֹת סְחֹרָה
אֵלֶּא צִדְּרֵי הָעוֹמֵד לְאַכִילָה. וְכָל דְּצֵר שְׁאֶסְרוּ
מִן הַפּוֹרָה אֶסְרוּ לַעֲשׂוֹת צוֹ סְחֹרָה, אֲצֵל דְּצֵר
שְׁאֶסְרוּ מִדְרָגָהֶם אֵין אֶסְרוּ לַעֲשׂוֹת צוֹ סְחֹרָה

שדה צופים

פסטא"ק.

והאטדין. מין קוצים כדכתיב גורן
האטד שצומחין בו גרגרים
שחורים קשים ונאכלין וי"א שהוא מין
הדס וכן האדל והאדל דינו כירק.

אבל אין להם ביעור. מפני שמתקשין
ונעשין ענפים ואף שהלולבין
שתלשן אין כיו"ב בשדה לחיה מ"מ אין
חייבין בביעור שהרי אף אם היו אותן
שתלש באלה היו מתקשין והרי יש ממין
זה לחיה ואף אם לקטו בנ"א את כל
הלולבין מכל האלות מ"מ אין להם ביעור
שהרי יש עצים בעיקר, א"נ אין להן
ביעור שאין עצים מאכל לחיה וכיון שכל
הלולבין מתקשין אין להן ביעור ולא דמי
ללולבי זרדים דלא אמרי' בהו אילו היו
בשדה היו מרקיבין כדאמרי' גבי לולבי
אלה שהיו מתקשין דהתם שמתקשין דרך
גידולן שאני.

אבל לעלים שלהן יש ביעור. מפני
שנושרין מאביהן דהיינו מהאילן.
עלה תמכא (שקורין חרי"ץ) ועלי מילת יש
להן שביעית וביעור עיקר המלפפים
(וי"ג הבלבסין) ועיקר ורד ועיקר מילת אין
להן שביעית וביעור הלשישות והלבצין
והירענה (גי' הגר"א והלענוני) והבורית והאהל
יש להן שביעית וביעור עיקר חרוב ועיקר
האבה (וביר' הגי' האנה וגי' הגר"א האוגה) ועלי
האוג והפרחבילה והאורז (וביר' הגי' הפרח
לבן והאורן וכ"ג הגר"א) אין להן ביעור (וביר' הגי'
הפרח לבן והאורן אין להן קדו"ש), דין וצר (גי' הגר"א
ורדין ונצר) וזרע אסטים קדו"ש חל עליהן.

יש ביעור. ודע דלולבי זרדים חרובין
אלה בטנים אטדין אדל צריכין
מחשבה לאדם בשעת לקיטה ואז חלה
עליהן קדו"ש כנ"ל סקצ"ח ואם לקטן
לעצים אין קדו"ש חלה עליהן.

שביעית פרק ז

משנת אליעזר

רע"ב

"וּטְמֵאִים יִהְיוּ לָכֶם" לַמִּדִּים שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה סְחָרָה בָּהֶם, וּבְחֶמְדָּם אוֹ בְּגִמְלָה וְסוֹס מִתָּר לַעֲשׂוֹת סְחָרָה שְׂאִינָם עוֹמְדִים לֹאכִילָה רַק לְמֵלֶאכֶה, וְלֹא יַעֲשֶׂה סְחָרָה בְּשִׁקְצִים, וְלֹא בְּרִמְשִׁים, וְלֹא יִהְיֶה לוֹקֵט לִירְקוֹת שְׂדֵה וּמוֹכֵר בְּשׁוּק, אֲבָל הוּא לֹקֵט וּבָנוּ לֹא יִהְיֶה לִזְקָה. כְּלוּמָר

שְׂאִינָם עוֹמְדִים לֹאכִילָה רַק לְמֵלֶאכֶה, וְלֹא יַעֲשֶׂה סְחָרָה בְּשִׁקְצִים, וְלֹא בְּרִמְשִׁים, וְלֹא יִהְיֶה לוֹקֵט לִירְקוֹת שְׂדֵה מִיָּנִים שֶׁגְּדִלִים מַעֲצֵמָן שְׂאִין דְּרָךְ בְּנֵי אָדָם לִירְעָן וּמוֹכֵר בְּשׁוּק, אֲבָל הוּא לֹקֵט וּבָנוּ וְהוּא הָדִין אַחֵר, וְנִקֵּט אֶפְלוּ בָנוּ מוֹכֵר עַל יָדוֹ

שדה צופים

והנה שם מבואר בגמ' דגם בפרסיתא שלא נשאר שום אוכל על הגרעינין חזי לבהמה וצ"ל שהבהמה מוצצת ממנו טעם ומשמע דאדם אין יכול למצוץ מהן טעם דאל"ה לא היו מוקצה אמנם רבינו כ' לעיל בפ"ה הכ"א שהגרעינין שמותרין בתרומה מותרין גם בשביעית ולכא' בתרומה צריך שאדם ימצוץ מהן טעם ולא בהמה אמנם רבינו כ' בפ"א מתרומות ה"א דגרעיני זיתים ותמרים וחרובים של תרומה אסורין לזרים אבל הרדב"ז כתב שם דגרס"י שמותרין לזרים וכ"כ רבינו בפיה"מ וכן מוכח בפ"ה מטו"א ה"ז שכ' גרעיני זיתים ותמרה אף על פי ששלקן לאוכלין אין מטמאין וכבר הארכנו בזה בבה"ל בפ"א מתרומות שם והר"י קורקוס כ' שם דרבנו מיירי דוקא בארמיתא שנשאר אוכל על הפרי.

אך יל"ע לגי' רדב"ז דגרעיני תמרים מותרין בתרומה וא"כ לפמש"כ רבינו בפ"ה הכ"א צריך להיות מותרין גם בשביעית וצ"ע דהא מוכח בשבת שם דחזו לבהמה גם פרסיתא ואיך יהו מותרין בשביעית ואפשר דס"ל לרבנו דמ"מ אין עומד לבהמה בסתמא וגרעינין דהכא אין כונתו לגרעיני תמרים ודלא

ואם כבש העלין עם הלולבין כשמגיע זמן ביעור של העלין מוציאן ומבערן והלולבין מותרין וכנ"ל סקכ"ז ואם החליף עלין בלולבין הרי הלולבין כעלים ויש להן ביעור.

כתב הר"ש והגרעינין לאו אאגוזים קאי דאין להן גרעינין אלא קליפי אגוזים והגרעינים גרעיני שאר פירות כגון תמרים וזיתים דשייך בהו שביעית דקליפי אגוזים חזו לצביעה (כתתנן בשבת פ"ט ב') וגרעיני זיתים ותמרים חזו להסקה וחזו נמי לבהמה כדא' בבמה מדליקין (כ"ט א') רב אכל תמרי ושדא קשייתא לחיותא וגרעיני זיתים יש שמוציאין מהן שמן והנה מש"כ דחזו להסקה צ"ע דהא מסקינן בסוכה מ' א' דעצי הסקה אין בהן קדו"ש וכדתנן כאן בפ"ח מ"א הרי הוא כעצים ושמא כוונתו לר' יוסי שם לפירש"י דס"ל דעצי הסקה יש להן קדו"ש אבל לא קי"ל כן ולפי שמשנתינו בפ"ח לא ס"ל כן כתב טעם אחר משום דחזו לבהמה וכדמוכח בבמה מדליקין [ובשנו"א כאן כ' הטעם דחזו להסקה וצ"ע].

שביעית פרק ז

רפ

משנת אליעזר

רע"ב

לוקט ומוכר גָּשִׁיק, מוֹכֵר עַל יָדוֹ. לָקַח לְעַצְמוֹ בְּשָׁלִיחוֹתוֹ, כִּי לֹא
דִּנְרָאָה כְּסוּמָה. חָצַל וְהוֹתִיר, מִתֵּר לְמִכְרָן:
כְּשֶׁצָּנָה מוֹכֵר עַל יָדוֹ, וְכֵן אִם לָקַח לְעַצְמוֹ
פְּרוֹשׁ גָּשְׁמִי, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא לֹקֵט לְמִכְרָן לֹא
מִמֵּנִי כְּסוּמָה: לָקַח לְעַצְמוֹ. לֹקֵט לְעַצְמוֹ לֹאכֵל
וְהוֹתִיר, מִתֵּר לְמִכְרָן אֲפִלּוּ הוּא עֲלָמוֹ:
בְּשָׁלִיחוֹתוֹ, כִּי לֹא נִרְאָה כָּל כֶּךָ סְחָרָה.
וְכֵן אִם לָקַח לְעַצְמוֹ וְהוֹתִיר, אֲפִלּוּ הוּא עֲצָמוֹ מִתֵּר לְמִכְרָן,
וְהַמְעוֹת הֵן דְּמֵי שְׁבִיעִית, וְצָרִיף בַּעֲוֹר
לְמָה שִׁיקָנָה מִהֵן:

שדה צופים

עיקרי דבריו בנויים על שיטת מרן החזון
איש שביעית (י"ד סק"י) ומעשרות (ס'
א' סוס"ק ל') דאין בהם קדושת שביעית
אף על פי שראויין לבהמה. כיון דרובן
לאשפה ורק מיעוטן לבהמה, ואני בעניי
לא זכיתי לעמוד על דברי קדשו, על כך
קודם נברר נקודה זאת.

והנה ז"ל החזון איש שם, ואם עדיין
ראויין לבהמה (הקליפות) נראה
שרוב בני אדם אין מיחדין אותם לבהמה
פקעה קדושתה וכמו דאמר רוב עצים
להסקה אף שראויים לבישול ולחימום
כמש"כ תוס' ב"ק ע"ב יע"ש - ולענ"ד
זה צ"ע, דודאי עצים דעומדים לב'
תשמישים א' הנאתו וביעורו שוה דיש
בו דין שביעית, והשני להסקה בעלמא
דאין הנאתו וביעורו שוה, ואנו קובעים
דזה עיקר תשמישו, א"כ ודאי לא חל
קדושת שביעית כלל, אבל מנ"ל להקל
בדבר שראוי למאכל בהמה, ובהמה
אוכלת אותו, דמצד זה ראוי שתחול
קדושת שביעית, אלא שרוב בני אדם
אין חוששין להשתמש בו לצורך בהמה
וזורקין אותו, עכ"פ כיון שראוי הוא מנ"ל
דענין זה שאין הרוב משתמשים בו הוא
הפקעה גמורה מקדושת שביעית, וגם
לאלה שמשתמשים בו, וזה נראה דעת
הרמב"ם (פ"ז הי"ד) דכל שאינו מיוחד לא

כהר"ש ויהי' ראוי' מכאן למש"כ החזו"א
בשביעית סי' י"א סק"י (הבאנו בד"א לעיל
בפ"ה ה"ג) דאף דברים הראויין לבהמה אם
אין עומדין לבהמה אין בהן קדו"ש והר"ש
יתכן דס"ל דעומדין לבהמה (או דמיירי
באופן זה) והנה בגרעיני זיתים כ' הר"ש
משום שעושין מהן שמן וכ"כ הר"י בן
מ"צ ושמעתי שגם בזמנינו יש שטוחנין
הזיתים עם הגרעינין ואומרים שיוצא
מהן קצת שמן אך רבינו לא ס"ל כן לפי
ג' הרדב"ז שאין אסורין לזרים בתרומה
והרי כ' שכל שאין אסורין לזרים אין בהן
קדו"ש ויתכן דמיירי במקום שאין דרך
להוציא מהן שמן וכנ"ל דאע"ג דראוין
כיון שאין עומד לכך אין בהן קדו"ש
ולדינא י"ל דגם רבינו מודה דבמקום
שעומדין לבהמה יש עליהן קדו"ש רק
דרבנו מיירי בסתמא וס"ל דבסתמא אין
עומדין לבהמה רק לאדם ולכן כ' שאם
מותרין בתרומה מותרין בשביעית והר"ש
ס"ל דסתמא עומדין לבהמה או דמיירי
במקום שעומד לבהמה ולכן ס"ל דיש בהן
קדו"ש. (ביאור ההלכה).

עיין שו"ת שבט הלוי (חלק ב סימן קצט)
בתשובה להגאון ר' יוסף ליברמן
שליט"א בעמח"ס משנת יוסף, בענין
קליפי תפוזים לענין שביעית. וז"ל: היות

שדה צופים

עכ"פ, לא נפקעה הקדושה, ומוכח דגם בלי מחשבה גם להראב"ד, וע"כ היינו דאיכא בין קוץ ודרדר, לאינו מיוחד למאכל בהמה, דקוץ ודרדר עכ"פ ראוי כדרכו למאכל בהמה אלא שאין רוב העולם משתמשין בו, ואינו מיוחד למאכל בהמה (שברמב"ם הל' י"ד) אינו ראוי אלא ע"י הדחק ע"כ בעינן מחשבה.

עכ"פ מוכח דכל שראוי מיהת, אלא שאין העולם חוששים להחשיבו מאכל בהמה שייך בו קדושת שביעית, ודעת הרמב"ם גם אם ראוי רק ע"י הדחק שייך קדושת שביעית גם בלי מחשבה, ומחשבה דבעינן ריש פ"ה היינו כדי לקבוע דיני אוכל בהמה, אבל לענין עצם קדושת שביעית גם בלי מחשבה כלל חלה עליו, מלבד אם חשב בפירוש לעצים כמש"כ הכ"מ וכמ"כ המפרשים ריש פ"ח דשביעית בדעת הרמב"ם - ואם אמנם היה מקום לומר דקליפין כיון שאינם עיקר פרי, יש בו עוד ריעותא לענין ק"ש, וכיון שרובן זורקין אותם אינו דומה לקוץ ודרדר הנ"ל וכיו"ב, איברא הא גופא מנ"ל דזה יסוד להקל בק"ש, ומה שהביא החזון איש במעשרות מהמבואר באו"ח סימן ר"ב לענין ברכת בורא פרי העץ בקליפי מרנצ"ן, דדעת המג"א בורא פרי העץ, והמ"ב והרבה אחרונים מסקנתם שהכל, הנה עצם סברא זאת דלא נטעי אדעתא דקליפות אין בזה טעם לענין ק"ש, דקוץ ודרדר יוכיח, וטעם השני דזורקין אותן אין לנו ראיה עליו כאשר הארכנו.

ואילו היה זה יסוד גמור שיש הפקעת ק"ש במה שזורקין אותן, גם

למאכל אדם ולא למאכל בהמה ואינו גם ממין הצובעים הואיל ואינו לעצים יש בו קדושת שביעית, הרי דאע"ג דאינו מיוחד למאכל, כיון דעכ"פ אינו מיוחד לפועל לדבר שמפקיע קדושת שביעית כעצים, עדיין אינו נפקע מקדושת שביעית ואפילו הראב"ד החולק וס"ל דצריך מחשבה לאכילה, ובלא"ה אין עליו קדושת שביעית, מ"מ לדידי' עכ"פ אהני מיהת מחשבה לאכילה, ובלא"ה אין עליו קדושת שביעית, ולא אמרי' פקעה קדושתן לגמרי, כאשר הוא כפי דמיון החזון איש לסתם עצים להסקה.

ובלא"ה נראה דבהא דידן גם הראב"ד מודה, דהנה במשנתנו ריש פ"ז דשביעית, כלל גדול אמרו בשביעית כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וכו' ואיזה זה עלה לוף השוטה וכו' ומאכל בהמה החוחים והדרדרין וכו' - וכל הרואה יראה דלוף השוטה וכו' דאמר דחשיב במשנתנו לרבנותא קאמר, דאף אלו דהם אוכל ע"י הדחק דאינם מטמאין טומאת אוכלין אלא ע"י המתקה, כמ"ש בירושלמי ובר"ש, אף על פי כן יש בהם קדושת שביעית - וכיו"ב החוחים והדרדרים - שהם קוץ ודרדר (והתוי"ט) מעתיק קוצים ודרדרים, כלשון הרמב"ם פ"ה ה"א) גם כן לרבנותא נקט, אף על פי שאין מקיימין אותן אפילו לבהמה רק בערב לבד, כמבואר פ"ה דכלאים וברמב"ם פ"ה דכלאים ה"ח, ורוב העולם אין חוששין להם, וידוע שהם הפקר לכל בכל העולם, והם מקללת החטא קוץ ודרדר תצמיח לך, מ"מ כיון דראויין למאכל בהמה

שביעית פרק ז

רפ"ט

שדה צופים

ואמנם מה כחי לחלוק על החזון איש אפי' להחמיר עכ"פ בצירוף הנ"ל לספיקא דכת"ר באם רוב הקליפות בא"י הולכים לבהמות, אף על גב דאיכא כשבעים אחוז שבחו"ל שזורקין אותם, נראה למיזל בתר הרוב שבא"י, ולנהוג בהם קדושת שביעית לחומרא. ע"כ.

הצבע צובע לעצמו לא יצבע בשכר וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ו מהל' שמיטה ה"ב), לא יהיה לוקח ירקות שדה ומוכר, ולא יצבע מקליפי שביעית בשכר, מפני שזה עושה סחורה בפירות שביעית, לקח ירקות לאכול והותר מותר למכור המותר והדמים שביעית, וכן אם לקט ירקות לעצמו ולקח מהן בנו או בן בתו ומכר ה"ז מותר והדמים דמי שביעית.

ובדרך אמונה כתב: לא יהא לוקח ירקות שדה. הכונה ירקות שאין בהן איסור ספיחין שגדלין בשדה מעצמן דאי גדלין בגינה בלא"ה אסורין משום ספיחין.

ומוכר. דהוי סחורה. ונראה דמותר ללקוט ע"מ ליתן במתנה וכן מותר לקבל מתנה ע"מ למכור דמתנה הוי כנזדמן לו ולכן מותר ללקוט ע"מ ליתן במתנה לבנו והוא ימכור ואף אם יתן הדמים לאביו במתנה מיהו דוקא כשלוקט אבל כשלוקח ומוכר אסור אף אם נותן לבנו במתנה ודעת הגר"א דלקיטה מותר אפי' ע"מ למכור ודוקא ליקח ולמכור אסור ואפשר דאפי' באומר לעני לקוט לי ירק היום אסור למכור כיון שמתחלה דעתו למכור ומה שהתירו

אם הוא ראוי לתשמיש, לא נמנעו חז"ל ללמדנו כזאת, ואדרבא פשטות משנתינו (פ"ז מ"ג) קליפי רמון והנץ שלו קליפי אגוזים וכו' יש להם שביעית וכו' - מוכח דהלכה קבועה היא לדורות בשביל שראויין לצביעה, ואילו לדעת החזון איש ראוי לצביעה עדיין אינו התנאי השלם, רק שצובעים בו באמת לרוב העולם, ואילו יעשו כן רק מיעוט העולם, ורוב העולם יזרקו קליפי רמון - תפול הלכה זאת, וסתירת הענין במשנה וברמב"ם לא יראה כן, וכן מש"כ הרמב"ם (פ"ה הכ"א) לענין שאר קליפים - הקליפין והגרעינין וכו' הרי הן כעצים אא"כ ראויים לצביעה, ולפי הנ"ל ראויין לצביעה עדיין אינה סיבה לק"ש אלא אם צובעים בו באמת לרוב העולם ואין זורקין אותם, ואיך הניח הרמב"ם מלפרש העיקר [ואמנם לשון הרמב"ם שם צע"ק במה שדימה קליפי שביעית לקליפי תרומה דתלוי באוכל אדם דוקא - משא"כ שביעית דשייך גם באוכלי בהמה, ולומר דקי"ל להרמב"ם דכל שאינו ראוי לאוכל אדם גם לבהמה אינו ראוי בקליפין, מנ"ל לומר כן].

ומה דהביא מהאי דכ' הרמב"ם (פ"ה מהלכות כלאים ה"ח) עד שיקיים דבר שכמוהו מקיימין רוב העם באותו מקום, משמע שמשנתנה לפי המקום, והזמן, הנה שאני כלאים דאשר תזרע בשדה כתוב, כדרך שבנ"א מוציאים לזריעה ומקיימין אותן כמבואר בראשונים (בכלאים פ"ה מ"ח), ואדרבא מדפי' לנו חז"ל כן לענין כלאים דוקא משמע דוקא התם ולא במק"א.

שדה צופים

ואפשר לד' הגר"א שאם לקטו בשותפות אין היתר למכור דאין ברירה וכל א' חשוב כלוקח ואסור למכור ואפי' כל א' ימכור חלקו אסור אבל אם מיוחד לכל א' מותר למכור שלו ושל חברו, ויותר נראה דמיירי שלקטו כל א' ואח"כ מערבין ונותנין לא' למכור בשותפות דהוי כלוקח ומוכר אבל מוכר שלו ושל חברו בלא עירוב ובלא שותפות ובאחין שהן תפוסין בתפוסת הבית לא מקרי שותפות דידהו כלוקח ולא חשיבי כלוקחין ועי' בסמוך פסקי מרן בזה.

ולא יצבע מקליפי שביעית בשכר. אף על גב שמותר לצבוע לעצמו כנ"ל פ"ה ה"א מ"מ בשכר הו"ל סחורה ונראה דמותר לצבוע בשכר טורח הצביעה כשהצבע של חברו ואין שכרו קדוש ואף על גב דבחמרין שכרו קדוש כדלקמן הי"ג אפשר דהכא הצבע הוי כפועל וכן מותר לו למכור הפירות לצביעה ובלבד שיקח כנגדן דבר שהנאתו וביעורו שוה אבל כשהצבע שלו והצמר של חברו וצובעו בשכר חשיב כעושה סחורה בפירותיו אף אם יקח דבר שהנאתו וביעורו שוה ואם לקח שכר אין תופס דמיו דהצבע חשיב כמבוער ולכן אף כשלקט לעצמו והותיר אסור לצבוע בשכר.

בשכר. ואף על פי שיקח בשכר ההוא אוכלין ויאכלם בקדושת שביעית אסור ואסור לצבוע אף בטובת הנאה דמחזי כסחורה אבל שאר סחורה מותר למכור בטובת הנאה דלא מקרי סחורה וי"א דאף אם נותן לו דבר מועט לא מקרי סחורה.

שבנו ימכור בסמוך רבותא היא דלא חשבי' לבנו כאחר ואפשר שזו דעת רבינו מיהו צ"ע ה"ד אי כשנותן לבנו מתנה מאי איריא בנו אפי' אחר נמי ואי מקבל מתנה נחשב כלוקח גם בנו יאסר ואי כשמוכר בשביל אביו אפי' אחר נמי לישתרי וצ"ע, ודעת הר"ש דהלוקט עצמו אסור למכור וע"י בנו מותר כשמוכר בשביל אביו וכן ע"י שליח אחר מותר מיהו הלוקח בזול כדי למכור ביוקר אסור בכל גווני אף כשמוכר ע"י בנו ושלוחו, מיהו בין לפי הגר"א כשלוקט ומוכר ובין לפי הר"ש כשמוכר ע"י בנו אינו מותר אלא מעט אבל כשאוסף הרבה שניכר לבריות שאוסף ע"מ למכור אסור, ודעת התוס' דמעט מותר ליקח ע"מ למכור והרבה אסור אפי' ללקט ע"מ למכור, ולמכור בשוק אסור אפי' מעט ואם הוא לוקט ובנו מוכר על ידו ראשון ראשון שהוא לוקט מותר ובלבד שימכור אצל השדה ולא בשוק, לקח לעצמו והותיר מותר למכור בשוק רק שימכור במקום שאין מוכרין בה בכל שנה.

ולפ"ד הר"ש הנ"ל שותפין שלקטו ואין לכל א' וא' מיוחד חלקו אסור לא' למכור הכל אבל אם מיוחד לכל א' חלקו מותר למכור שלו ושל חברו כאחד דכיון דשל חברו מותר אגב זה מותר גם בשלו כשמוכרן כאחד ואפי' הן אחין כיון שמייוחד לכל א' חלקו מותר.

ולפ"ד הגר"א דמותר למכור את שלו הא דאסור בה' מלקטין וא' מוכר היינו כשמוכר והריוח שלו ואין נותן להם אלא מה שקצב להם אבל מותר למכור שלו ושל חברו בשליחות.

שביעית פרק ז

רצא

שדה צופים

אם אין להלוקט לוקחין מותר לו למסרן לחנוני שימכור לו בשליחותו ויקצוב לו שכרו כפועל אבל לא ימכרם לחנוני ע"מ למכור כי החנוני אסור לו ליקח ע"מ למכור, וכשמוכר הלוקט עצמו או שמסרם לחנוני למכור אסור למכור בשוק במקום שמוכר כל השנה וכן אסור למכור בחנות שמוכר כל השנה וכן"ל סקי"א אלא מוכר בבית או בחצר ובסימטא.

דמי שביעית. כתב מרן החנונים שומרי תורה צריכין לדעת כי בשביעית א"א להם לנהל עסקיהם במסחר הפירות והירקות וצריכין לבקש פרנסתן ממקום אחר ואם אפשר להן להמציא פירות וירקות מחו"ל שכן כפול מן השמים.

והתקין מרן חנות (או חנויות) שמיטה בשליחות דהיינו שהחנוני אינו אלא שליח לקנות הפירות עבור הקונה וכל האחריות על הקונה והחנוני אינו מקבל אלא ההוצאות שעלו לו הפירות ושכר טירחא כמה שקצבו לו עבור השליחות.

וזה נוסח שטר הסכם שסידר מרן החזו"א ז"ל בין החנוני לבין סיטונאי המספק את הסחורה. הסכם בין מר (סיטונאי) בתור צד א' ובין מר (חנוני) בתור צד ב' הוסכם כדלהלן. (א) צד ב' עושה את צד א' לשלוחו כדי לקחת בשבילו מערבים פירות וירקות ויתר צרכי אוכל לפי דרישת צד ב' וצד א' מקבל עליו את האחריות הזאת. (ב) צד א' מתרצה מצד ב' מלבד הסכום שצד א' ישלם בעד הדברים הללו כך וכך אחוז הסכום הזה בתור שכר טירחא וגם את כל ההוצאות שיעלו

והותיר. כיון שלא לקח ע"מ למכור מותר ומ"מ אף במקום דמותר למכור כגון שלקח לעצמו והותיר וכל כה"ג אסור לשכור פועלים ולהכניס לביתו ומ"מ מותר לומר לפועל לקוט לי ירק היום ולא אסרו אלא פועלים הרבה וצ"ע.

מותר למכור המותר. ואפי' ביותר דמים ממה שקנאן.

והדמים דמי שביעית. וכתב מרן בפסקיו חבר הבא לקנות פירות אילן בשביעית צריך לדעת אם אין המוכר עובר איסור סחורה שאם לקח בתחלה לאכילה ובהזדמנות מוכר מעט אין בזה איסור סחורה אבל אם לקח הרבה וקבע על סחורתן אסור ואסור ליקח ממנו.

לא ילקט מן ההפקר הרבה אלא מעט בין בעה"ב בין אחר רק כשיעור שאדם מכין לביתו לתשימש בני ביתו לימים מועטים וכן"ל סקי"א ומותר ללקט שיעור המותר אף אם אין דעתו לאוכלן אלא למוכרן לאחרים והלוקח אוכלן בקדו"ש והמוכר צריך ליקח בדמים שקבל אוכלין ולאוכלן בקדו"ש ואם לקח בהקפה ואח"כ שילם לו הדמים הרי הדמים חולין.

לקט פירות האילן מפרדס מופקר יכול למכרן לאחר וכן"ל אבל הדמים שלקח קדושין בקדושת שביעית ואסור ליקח בהדמים צרכים שאינם לאכילה אלא לוקח בהן אוכלין ואוכלן בקדו"ש והדמים הבאים מפירות שביעית החליפו קדושתן על הפירות.

שדה צופים

(א) בחנות הזאת נמצאים רק פירות וירקות ושאר צרכי אוכל שהי' אפשר להשיג בלי להכשל או להכשיל באיסורי שביעית כפי שהם מבוארים בס' שמיטת קרקעות. (ב) החנוני הביא את הדברים הנ"ל בשביל לקוחותיו שעשו אותו שליח להשיג את הדברים הללו, והכסף שהוא מקבל מהם מלבד הסכום שהוא בעצמו שלם בעד הדברים הללו הנו רק שכר טרחה וההוצאות שעלו לו בקשר עם השליחות הזאת. (ג) כל מי שלוקח פירות ירקות ויתר צרכי אוכל בחנות הזאת בין שהוא חתם על כתב שליחות או לא לוקח אותם באופן המבואר בסעיף ב' דלעיל.

שנינו בתוספתא בראשונה היו שלוחי ב"ד יושבין (נ"א מחזירין וכו' בר"ש ורמב"ן) על פתחי עיירות כל מי שמביא פירות בתוך ידו נוטלין אותן ממנו ונותנין לו מהן מזון שלש סעודות והשאר מכניסין אותו לאוצר שבעיר הגיע זמן תאנים שלוחי ב"ד שוכרין פועלים ועודרים (גי' הגר"א ואורין פי' מלקטין וגם להג"י עודרים הוא לשון לקיטה כמ"ש בב"מ פ"ט ב' פועלים שהיו עודרים בתאנים וגודרים בתמרים כו' פירש"י עודרין מוסקין בוצרין גודרין כולם לשון לקיטה הן לכל מין ומין) ועושים אותן דבילה וכונסין אותן בחביות ומכניסין אותן באוצר שבעיר הגיע זמן ענבים שלוחי ב"ד שוכרין פועלין ובוצרין אותן ודורכין אותן בגת וכונסין (גי' הגר"א וכובשין) אותן בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר הגיע זמן זיתים שלוחי ב"ד שוכרין פועלין ומוסקין אותן ועוטנין אותן בבית הבד וכונסין אותן בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר ומחלקין

לו בקשר עם השליחות הזאת. (ג) צד א' מתחייב לקחת בשביל צד ב' את הדברים הנ"ל רק מערבים ורק מהדברים שגדלו ע"י גוים ובקרקע של גוים. (ד) תוקף ההסכם הזה הוא מיום ג' תשרי תש"ה עד יום ביטולו ע"י א' מהצדדים לפי הודעה בכתב לצד אחר ובזה באנו על החתום ביום פלוני צד א' צד ב'. נוסח הסכם בין החנוני והצרכן. הסכם בין הא' (החנוני) הנקרא להלן צד א' ובין הח"מ הנקרא צד ב'. (א) צד ב' ממנה את צד א' שליח לקנות את כל הירקות שיש להם זיקת שביעית עבורם באופן שיהיו מותרים במוחלט ע"פ ההלכה המבוארת בס' שמיטת קרקעות בכל משך שנת השביעית. (ב) צד ב' מתרצה להיות שלוחם לכל זה. (ג) מעתה כל מה שיקח צד א' את הירקות ואת הצמחים ואת הפירות עבורם הוא בשליחות הנזכרת והפירות והירקות הם ברשותם של צד ב' (ובאחריותם. (ד) צד א' קובע שכר טרחתו ושכר המקום כך וכך. (ה) אם יופסדו מן הפירות הנלקחים ברשות צד א' אז ההפסד על צד ב' ורשאי צד א' להוסיף על מחיר הפירות לפי החשבון של ההפסד מן הפירות שנפסדו. (ו) צד ב' נותן נאמנות לצד א' בכל הנ"ל. כמו כן הי' צריך החנוני להתחייב כדלהלן. כל הירקות והפירות הקדושים בקדושת שביעית נלקחים מראש עבור הלקוחות ואיני רק שליח שלהם בקניית הפירות כפי ההסכם שבינינו. כל לוקח שמשך את הפירות הרי הפירות שלו ואי אפשר לו לבטל את המקח בשביל העדר התשלומים על אתר והדמים הם חוב בידו. תקנות החנות הזאת לשנת שמיטה.

שדה צופים

משכח את ענין מצות שביעית.

כשעושי אוצר ב"ד אין לחוש לאיסור סחורה שהרי אין כאן סחורה ולא לדמי שביעית שהדמים משלמים עבור הטירחא לא עבור הפירות ולכן מותר בלי הקפה ומותר לארוז ולמדוד כי אין כאן מכירה [עי' בסמוך ה"ג] ומותר להם לדרוך ענבים בגת וזיתים בבית הבד [ע"ל פ"ד הכ"ג] וגם מותר לקצור כל השדה בבת אחת ואם הם בזמן הביעור באוצר ב"ד א"צ לבער כי זה שהוא הפקר הוא כמבוער.

ואין לדיינים לקחת דמים ושמענו שמרן נסתפק אם אפשר לקחת מעות עבור המלאכות שקודם קצירה כי בתוספתא לא נזכר אלא מקצירה ואילך ומלשון נוסח האוצר ב"ד שסידר מרן הנ"ל משמע להיתר וכן המנהג היום.

ואין רשות לב"ד לשמור את הפרדס והשדה שלא יקחו ואם שומרים היו משומר גם אין לב"ד לקנות פירות כדי לחלק גם אין לאנשי המקום שבו גדלו הפירות זכות קדימה אלא לפי נפשות וצורך.

והנה ענין אוצר ב"ד כתב הרמב"ן בפ' בהר שהוא תקנה דרבנן מפני חשד שלא יבואו לעכבן או לעשות מהן סחורה לכן תקנו שיביאו כל הפירות ליד אוצר ב"ד והם יחלקוהו ורבנו שלא הביאו נראה דס"ל שלא הי' כאן תקנה אלא עצה טובה הוא.

והנה בתוספתא אין מבואר שגובין את המעות מאלו שלוקחין את הפירות

מהן ערבי שבתות כל א' וא' לפי ביתו הגיע זמן הביעור עניים אוכלין אחר הביעור אבל לא עשירים דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר א' עניים וא' עשירים אוכלין אחר הביעור רש"א עשירים אוכלין מן האוצר אחר הביעור עכ"ל התוספתא והנהיג מרן לבעלי אתרוגים או שאר פירות לעשות אוצר ב"ד.

וז"ל נוסח שסידר מרן החזו"א לעשות אוצר ב"ד. (א) ה' פלוני ופלוני ופלוני נתרכו להיות ב"ד בעיר לקיים אוצר ב"ד של פירות שביעית לצורך הצבור. (ב) אחר שנעשו ב"ד באו בהסכם עם מר פלוני נ"י שיהי' הוא השליח שלהם לפקח על חלוקת השדה שלו ועל אשר נמצאת תחת רשותו ולעשות את כל העבודות הנחוצות והמותרות על ידו או ע"י פועלים שלא ילך שום דבר לאיבוד. (ג) הנ"ל נותן לב"ד זכות להכניס את הפירות של החלקות הנ"ל לתוך המחסן שלו ולחדר הדרומי בצריף ולהחזיקם שם. (ד) חלקות השדה הנ"ל נמצאות בכפר פלוני וגם הצריף והמחסן הנ"ל נמצאים שם. (ה) הב"ד קובע את המקום הנ"ל לאוצר ב"ד. (ו) הב"ד קובע להנ"ל שכר של מאה וחמשים ל"י לחדש בעד כל העבודות הנ"ל ובעד שכירת המקום. (ז) הנ"ל יגבה את הסכום הנ"ל מלבד כל ההוצאות אשר יהיו לו מאלה שיקחו את הפירות לכל מדה ומשקל כפי שיעלו ההוצאות וע"ז בעה"ח ביום ערב ר"ה תשי"ב זכרון מאיר נאם ונאם ונאם עכ"ל.

ואין ליטול דמים עבור הפירות כמו כל השנים רק בזול יותר וכ' מרן כאשר חושב את מחיר האתרוג כבכל שנה

שדה צופים

מה כונתו במש"כ עושין אוצר ב"ד בכל עיר ועיר מתחילת יציאת הפירות היו נוטלין כו' אם כונתו שמיד כשהתחילו לחנוט פירות כבר עשו אוצר ב"ד ומוסרין כל הפרדס ליד ב"ד עד שיגיע זמן לקיטה ואז ילקטוהו אך הלשון היו נוטלין אותן מיד מביאיהן דחוק וגם לשון התוספתא כל מי שמביא פירות בתוך ידו נוטלין אותו ממנו ונותנים לו מזון ג' סעודות לא משמע כן כלל ויותר מסתבר שכונתו שמיד שמתחילין קצת פירות להגמר וכבר יש אנשים שתולשין אותן אף על גב שעדיין לא הגיע זמן הלקיטה ב"ד קובעין אוצר וכל האנשים שתולשין פירות לאכילה צריכים להביא לשם ונוטלין מהם ומשארין רק מזון ג' סעודות ושומרין אותן עד זמן הלקיטה ואז מלקטין ע"י פועלים מכל השדות ומחלקין לכולם (ומש"כ בתוספתא עודדין אותן כבר כתבנו בפנים שהוא לשון לקיטה וגו' הגר"א אורין).

ולפ"ז לא מצינו שעושין אוצר ב"ד לפני הלקיטה ובאמת נסתפק מרן בזה אם אפשר לגבות מעות ההוצאות שלפני הלקיטה כגון ההשקאה ושאר העבודות דבתוספתא לא נזכר אלא מלקיטה ואילך שוכרין פועלים וכמו שהבאנו בד"א ויש מקום לומר שאין מוטל על ב"ד לדאוג שיהיו פירות כאן שהתורה הפקירה הכל ומה שיצמח יצמח ורק כשיש כבר פירות מוטל על ב"ד לדאוג שיתחלקו כראוי וזה טובת בני העיר ובפרט למש"כ הרמב"ן שכל האוצר ב"ד נעשה שלא יבואו לעכבן או לעשות מהן סחורה וזה שייך רק אחר הלקיטה.

רק שב"ד שוכרין פועלים ומה שאנו גובין את השכר מלוקחי הפירות (כמבואר בנוסח אוצר ב"ד ססידר מרן) הוא כמש"כ גיסי זצ"ל בס' זכרון שאול שביעית שהוא מדין צרכי העיר שמוטל על הב"ד וגובין זה מבני העיר ומה שגובין רק מאלו שנוטלין פירות יתכן משום שאלו שאין נוטלין יכולין לומר אין אנו צריכין לזה ועוד שאין לנו ב"ד שיכולין לכוף לכולן רק אלו שנוטלין בידנו לכוף ע"י שלא יתנו להם עד שישלמו לצרכי העיר אבל בודאי שאין יכולין ליטול רק ההוצאות שהשקיעו וע"ש בזכרון שאול אם השקיעו יותר מהמוכרח אם יכולין לגבות זה.

והנה בתוספתא לא נזכר ששוכרין פועלים רק מקצירה ואילך וכנראה מהתוספתא שבתחילה כל מי שתלש פירות יותר מהשיעור שמותר לו מביא לאוצר ב"ד וב"ד שומרין אותו עד זמן החלוקה וכמש"כ הרמב"ן שלא יבואו לעכבן או לעשות מהן סחורה ואח"כ כשמגיע זמן הלקיטה ב"ד שוכרין פועלים ומלקטים בכל השדות שהפקירום כדין ומביאין אותם ג"כ לאוצר ומחלקין כל ע"ש לפי צורך לכל משפחה.

אמנם הרמב"ן בפ' בהר כתב כי בראשונה היו ב"ד עושין אוצר בכל עיר ועיר מתחילת יציאת הפירות היו נוטלין אותן מיד מביאיהן ומכניסין אותן לאוצר וכשיבא זמן לקיטת אותו המין כגון שבא זמן של קציר ועת הבציר הגיע ב"ד שוכרין פועלים ובוצרים ומוסקים ולוקטים כל אותו המין ודורכין ועוטנין בגת ובבית הבד כדרך שאר השנים ונותנין לאוצר שלהן ויש להסתפק

שביעית פרק ז

רצה

שדה צופים

בשיווי המצוה], וסכום זה יבוער בקדושת שביעית. עיי"ש מ"ש עוד לדון בזה. וע"ע בשו"ת בכורי שלמה (סי' ל"ו אות ד') ושם (סי' ל"ו אות כ"ב) ושו"ת מחזה אברהם (ח"א סי' קמ"ז) ובית רידב"ז (פ"ז מה' שביעית ה"ז).

והנה מצינו כמה עצות להנצל מהשאלות של לאכלה ולא לסחורה, ושל מסירת דמי שביעית לע"ה. והם:

(א) **העצה** של הבלעת דמי האתרוג בדמי הלולב. או להבליע דמי האתרוג בבדי ההדס כעצת הגאון הגרי"ל דיסקין זצ"ל, שמובא בספר ציץ הקדש (סי' ט"ו), שהורה כן לסוחר האתרוגים משום דהש"ס סוכה (לט ע"ב) מוקי לה בלולב בר שישית שנכנס בשביעית, ולכן עתה דקיימין בשביעית הנכנס לשמינית ליתא לעצה זו. או אפילו למכור עם האתרוג גם ציצית וכדומה ולהבליע בהן דמי האתרוג כפי שכותב בשו"ת בכורי שלמה (או"ח סי' ל"ו אות י"ז).

(ב) **להתנות** ולפרש שהמחיר שמשלם הוא בעד המכשירים והטורח.

(ג) **אם** לוקטם ואחר מוכרם, וכן למכור שלו ושל חברו בהבלעה, או לוקח בהקפה ולשלם לאחר סוכות אחר שיאכלנו.

(ד) **הגאון** הרידב"ז ז"ל נותן לנו עצה כשאין המוכר חפץ לתת לו בהקפה עפ"י שיטת רבי אלחנן בתוס' ע"ז ד' ס"ב ד"ה יאות, שראובן החפץ לקנות אתרוג מע"ה ילך עם שמעון חברו הנאמן, ג"כ על השביעית ושמעון יקנה האתרוג,

אמנם בנוסח אוצר ב"ד שסידר מרן ז"ל שהעתקנו בד"א משמע שהסכים לחשוב גם ההוצאות שלפני הלקיטה ואולי גם לפני שביעית כיון שעושה לצורך הציבור שיהי' להם פירות הוי ג"כ צורך הציבור ומ"מ אפשר דכ"ז כשכבר נעשה אוצר ב"ד אבל לגבות ההוצאות שעשה לפני שעשו אוצר ב"ד אין לנו וצ"ע ועי' בזכרון שאול שם ועי' בתשו' רשב"ש סי' רנ"ח שכ' נראה שיש תקנה בדבר שב"ד יעמידו שומרים בגנות ופרדסים שלא יכנסו גוים והם ילקטו הפירות ובעה"ב ג"כ ילקט מכללם אם רצה או הב"ד יתנו לו מזון ג' סעודות בכל יום והשאר יחלקו לעניים וכדנ"י בתוספתא כו' והביא שם התוספתא דאוצר ב"ד ומשמע קצת דב"ד עושין אוצר גם לפני הלקיטה כדי לשמור הגינות ופרדסים שלא יכנסו גוים לבזבז אבל אינו מוכרח ד"ל דכיון דב"ד צריכים למנות שומר שלא יבזבז הגוים וכדא"י בתוספתא והביאה רבינו בסוף פ"ד א"כ הב"ד ההוא ידאג ג"כ שאח"כ יעשו אוצר ב"ד ועיין בספר ושבתה הארץ סדר אוצר ב"ד שעשו בקוממיות ע"פ מרן ז"ל. (ביאור ההלכה).

שאר עושין סחורה בפירות שביעית.

בענין אתרוג של שמיטה כתב בשו"ת שערי דעה (סימן ט) שיפריש סכום שיווי האתרוג לאכילה בפ"ע ע"ד חילול דמי האתרוג לאכילה שעפ"י רוב הוא סכום קטן, [לפי שיטת הפנ"י דאתרוג אינו תופס דמיו רק בשיווי האכילה ולא

שדה צופים

לח"ל ואסור לסחור בהם ואסור ליתן דמי אתרוג למי שלא שמר את המעות לאכלן בקדושת שביעית כדאיתא בסוכה (ל"ט).

וע"כ כאשר כבר הוציאו סוחרים אתרוגים מא"י השתדלתי שישלחו לי אתרוג באופן שאשלם דמיו אחר החג ותיכף אחר החג צויתי לטגן את האתרוג ולאכול בקדושת שביעית ואח"כ שלחתי את המעות ושוב אינו חל קדושת הפירות כדאיתא בע"ז (ס"ב), כ"ז היה אז ועתה שהאתרוגים המה פירות שביד ישראל ודאי עלינו להנהיג בהם קדושה שלא להוציאם לחו"ל ואין לנו לעשות בהם סחורה ואף ע"ג שהתירו הגאונים העבודה מרוב דוחק ושלא מדעתי ורצוני כלל, מכ"מ קדושת שביעית נוהג בם, ועלינו המשתדלים להקים ישוב א"י עלינו לשמור קדושתה, וה' יהיה עמנו ויגיה חשכנו ויעמידנו על קרן אורה, ולשוב למצות קדושת הארץ ומעשרות וכל פרטי הקדושה במהרה, ונודה לה' חסדו ואמונתו לבית ישראל בגבורה. ע"כ. וע"ע בהגהות לסוכה (לט ע"ב) שהארכתני מאוד בזה.

עיין בחשוקי חמד (עמ"ס סוכה) וז"ל השאלה: יהודי שיש לו אילנות של אתרוגים בשנת שביעית בארץ ישראל, והאילנות האלו נמצאים תחת שלטון ערבי. ואם יעזבם שם על האילנות בשביעית, יאכלום הערבים. ואם יזרקם מעבר לגדר כדי להעבירם ליהודים, חלקם יפסדו. האם מותר לזרוקם, או שמא ישאירם במקומם ולא יעשה מאומה. ולא יעבור על איסור הפסד.

ולאחר שקנהו בהגבהה ימכרהו לראובן, ואחר שזכה בו ראובן ישלם שמעון דמיו להמוכר ע"ה, וראובן יתן הדמים לשמעון שיאכל אותם בקדושת שביעית. עיין מהמובא בזה בשמו בספר השמיטה פ"ח הערה צ"ו וכן בבית רידב"ז בפ"ט סעי' י'. עיי"ש.

אמנם השאלה הקשה והחמורה היא השאלה של נעבדה בו עבירה ושל מן המשומר, ועיין בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ו סימן לט) מ"ש בזה באורך. ומ"ש בשיטת החזון איש בזה.

וע"ע בשו"ת אגרות משה (חלק א"ח א' סימן קפו) ושו"ת מנחת יצחק (חלק ו' סימן סא) בענין אתרוגי שמיטה.

וע"ע בשו"ת ישועות מלכו (חלק י"ד סימן נד) ע"ד אתרוגים של נכרים של שביעית. ובשו"ת מנחת יצחק (חלק ח' סימן ק) בענין אם יש בלולב משום קדושת שביעית. וע"ע שם (סימן צז).

ובשו"ת משיב דבר (חלק ב סימן נו) כותב: ע"ד מסחר האתרוגים בשנה זו שהיא שנת שביעית אין דעתי נוחה כלל, ועוד בשני שביעיות שעברו בעוד לא היה פרי אילנות ביד ישראל היה לי דו"ד את הגאון מהר"ש סאלאנט נ"י איך להשתמש באתרוג מאה"ק, כי לפי דעת הרמב"ם (פ"א מהל' תרומות) דקיי"ל קדושה שניה קידשה לעתיד לבא וא"כ הא דתרומות ומעשרות כמו חלה הוי דרבנן משום דבעינן ביאת כולכם אבל שביעית הוא מדאורייתא כמש"כ הכ"מ שם וא"כ קיי"ל אין קנין לעו"ג בא"י ופירות יש להן קדושת שביעית ואסור להוציאן מא"י

שדה צופים

תשובה: מסתבר שמותר לזרקם אף על פי שחלקם יאבד, משום שאם לא יזרקם יאבדו כולם. ואכילת עכו"ם כמוהו כאיבוד שנאמר "לכם" ולא לאחרים, כמבואר בתורת כהנים, ומותר לעבור בקום ועשה, ולאבד קצת פירות כדי להרויח הרבה פירות שביעית, שיתקיים בהם לכם לאכלה. והדבר דומה למבואר בפסחים (דף טו ע"א) חבית של תרומה שנשברה בגת העליונה ותחתונה חולין טמאים, מודה ר' אליעזר ור' יהושע שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה, יציל, ואם לאו ר' אליעזר אומר תרד ותטמא, ואל יטמאנה ביד, ר' יהושע אומר אף יטמאנה ביד [כיון דסופה לאיבוד, שרי לטמויי ביד, רש"י]. גם כאן אולי עדיף לזרוק את הפירות ולהפסיד מקצתן כדי להציל את הנותרים שהרי אם ישארו יאכלו העכו"ם והוי הפסד. וכל שכן לר' יהושע הסובר שאף יטמאנה ביד ואל תתערב עם החולין, ותפסיד גם אותם. ואין כאן הפסד תרומה מאחר וסופה לילך לאיבוד.

והנה כשהנאצים ימש"ו פרצו לגיטו ורשה, היתה שמועה שהיו רבנים שהורו לשרוף את ספרי התורה, טרם ישלחו בהם האויבים את ידיהם הטמאות לבזותם, ולעשות מהם סוליות לנעליהם, כי הבזיון של שריפה, הוא פחות מהבזיון של מדרס על רצפה מטונפת. [ויעוין מה שכתב בכעין זה הכנסת יחזקאל (סימן לו) שאסור לאבד בידים כתבי קודש, והוא איסור תורה, אעפ"י שאם לא ישרפנו יבא לבזיון גדול יותר. מאידך השבות יעקב (ח"ג סימן י) כתב להתיר כשאין אפשרות

אחרת, והוכיח כן משאול המלך שאיבד עצמו לדעת בידים כדי שלא יתעללו בו הפלשתים. ויעוין עוד בשדי חמד שהביא מעשה שהיה בספינה, וכשראה לסטים באים, וידע שכשיראו הספר תורה שעמו ינהגו בו בזיון, אם מותר להשליך הספר תורה לים בצנעה שלא יתחלל שם שמים, וכתב השדי חמד שזה נשאל רב אחד מירושלים בשנת תצ"ד, וכתב דרך גרמא הוא שאינו משום מחיקה ובזיון, אולם בסוף כתב השדי חמד, אבל למעשה לא אדע אולי אסרו מאיזה טעם]. ושאלתי את מו"ח מרן הגר"ש אלישיב שליט"א אם היה היתר לכך, הוא השיב לי שאין לעשות זאת כי כל עין תדמע, ואיך נבא לשרוף בידים ס"ת שהוא מחמד עינינו, ויבא בעל הנקמות וינקום נקמתו מהעמלק האכזרי. אך יתכן שהרבנים שהתירו זאת סמכו גם על המשנה שהבאנו לעיל ממסכת פסחים (דף כ ע"ב) חבית של תרומה שנשברה בגת העליונה ותחתיה חולין טמאין מודה רבי אליעזר ורבי יהושע שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה יציל, ואם לאו רבי אליעזר אומר תרד ותטמא ואל יטמאנה ביד, רבי יהושע אומר יטמאנה ביד. [כיון דסופה לאיבוד שרי לטמויי ביד, (רש"י דף טו ע"א)], ויתכן שגם רבי אליעזר יודה בנידון הס"ת, כי פלוגתתם היא באופן שאם אנו לא נטמא בידים את התרומה תיפסד החבית של חולין, ובזה אסר רבי אליעזר. אבל בענייננו, הס"ת עצמה תתבזה מאד, ולכן השריפה באה למנוע בזיון גדול יותר של טנוף הספר, והשי"ת ינקום נקמת תורתו השרופה ונקמת דם

שדה צופים

בבבלי פסחים (כג ע"א) איתא, והרי שרצים דאמר רחמנא שקץ הוא לא יאכל, ותנן צידי חיה ועוף ודגים שנזדמנו להם מינים טמאים מותרים למוכרם לנכרים. (ופירש רש"י, דדוקא שנזדמנו להם, דלא מצרכין להו להפקירם, אבל לכתחלה אסור לחזור אחריהם, כדתנן (שביעית פ"ז מ"ג) אין עושים סחורה לא בנבלות וטריפות ולא בשקצים ורמשים). שאני התם דאמר קרא לכם שלכם יהא. אי הכי אפי' לכתחלה נמי, שאני הכא דאמר קרא יהיו בהוייתן יהו. וכתבו התוס' שם בד"ה אמר קרא, דהוי איסורא דאורייתא. וכ"כ הרא"ש ב"ק (פ"ז סי' יג) והנימוקי יוסף (ב"ק עט ב). והאור זרוע ח"א (סי' של). וכן דעת השבולי הלקט, שהביאו החיד"א בס' עין זוכר (מע' א אות סח). וכ"ה בשה"ל ח"ב (סי' לט). ע"ש. וכן דעת רבינו שמשון בתוס' לפסחים (כג א) וכ"כ רבינו דוד בונפיד והמהר"ם חלאוה (פסחים כג א) וכ"כ בתוס' רבינו פרץ שם. וכ"כ בחי' הר"ן (פסחים שם). וכ"כ בחי' תלמיד הרשב"א והרא"ש (ב"ק עט ב). ורבינו ירוחם (נתיב טו חלק ה אות כז). והאגודה (פ"ב דפסחים סי' יז). וכ"כ בשו"ת התשב"ץ ח"ג (סי' רצב). וכ"כ מהרש"ל בס' ים של שלמה ב"ק (פ"ז סי' לו ולט). ע"ש. וכתב המשנה למלך (ספ"ח מה' מאכלות אסורות) שכן דעת הרמב"ם. וכ"כ במראה הפנים על הירושלמי (שביעית פ"ז, וב"ק ספ"ז), והמעשה רוקח (הל' מאכלות אסורות שם). וכן העלה הפרי חדש (סי' קיז סק"א). וכ"כ הפרי תאר שם.

אולם בשו"ת נודע ביהודה מה"ת (חי"ד סי' סב) כ' לדחות דברי המל"מ הנ"ל, והעלה שדעת הרמב"ם איסור סחורה בדברים האסורים אינו אלא

עבדיו. [ויעוין מה שכתבנו עוד בנידון זה בחשוקי חמד עמ"ס פסחים (דף כ ע"ב)]. ובנידונו לכאורה הדבר מותר כיון שאין כאן מעשה של איבוד, אלא מעשה של הצלה, אלא שיש חשש שיאבד קצת פירות בידים.

ויעוין בחזו"א (שביעית סימן יד סק"ד) שכתב: מצד אביוני עמך אסור לנכרים... והכא פירות שביעית קדושים הם למצוותם, מוזהרים בני נח שלא לקפח לישראל מצוותן, עכ"ל. לפי זה מסתבר שעדיף לזרוק הפירות לעבר היהודים שלא לקפחן מצוותם. ע"כ.

שאינן עושים סחורה בפירות שביעית ולא בבכורות ולא בתרומות.

עיינן הון עשיר דאף על גב דתרומות חמורי' מכולהו שנאם בסוף, משום דעיקר מכלתין בשביעית, וסמך אליו בכורות, אף על גב דתרומות הם בפירות כשביעית משא"כ בכורות, משום דבכורות הם דומיא דפירות שביעית דווקא, דבלקח והותיר מצינו בירקות שדה דסיפא דמותר, וכמו כן בבכורות במשנה ד', ושניהם אסורים לעשות בהם סחורה לכתחילה, משא"כ בתרומה דלא שייך בה דין זה דלקח והותיר שהרי אסורה לזרים, ולכהנים נ"ל דמותר לכתחילה לעשות בה סחורה, דמה תקלה שייך בהו אי משהו אותה כשהיא טהורה.

בעיקר הדין של איסור סחורה בדברים האסורים, נחלקו הפוסקים אם הוא מן התורה או רק מדרבנן, כי הנה

שביעית פרק ז

רצט

שדה צומים

אמנם מביא שבתרומת הדשן (סי' ט) כתב בשם גליון תוס' שהפסוק יהיו הוי רק אסמכתא והאיסור הוא רק מדרבנן, עיין שם.

ובשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת יו"ד סי' סב) כתב דלחזקיה ודאי צריך לומר שה"היו" דכתב בקרא הוי רק אסמכתא, דהלא הגמרא הקשתה לדידיה לא לכתוב רחמנא לא יאכל ולא ליבעי לכם למישרייה, ורבים תמהו ע"ז דאי לאו לכם הוה אסרינן מיהו אפי' בדיעבד, וא"כ מה מקשה הגמרא, ובמהרש"ל פירש דברי המקשן בזה עיין שם, ובמהרש"א הקשה על פירושו דלדבריו מה תירץ חזקיה טעמא ידידי נמי מהכא, הלא הלכך נצרך לאפוקי מיהו וא"כ איך הוכיח מזה דלא יאכל משמע איסור הנאה, עיין שם. אך אם נאמר דהיהו רק אסמכתא בעלמא שפיר מובן מה דקאמר חזקיה טעמא ידידי נמי מהכא.

וכתב דכמו דלחזקיה הוי רק אסמכתא, א"כ ה"ה גם לר' אבהו הוי רק אסמכתא, דא"כ למה לא קאמרה הגמ' (לקמן בע"ב) דהנפק"מ בין חזקיה לר' אבהו אי הוי האיסור מן התורה או לא, אלא ודאי גם לר' אבהו הוי רק אסמכתא.

וכתב עוד דמה שכתבו התוס' (בד"ה אמר קרא) בקושייתם דמדאורייתא אסור, היה רק קודם שאמר חזקיה טעמא ידידי נמי מהכא, דאז היה ס"ל דאם יש פסוק יהיו מסתם אסור מן התורה, אבל אחר דקאמרה הגמרא דחזקיה קאמר טעמא ידידי נמי מהכא, צריך לומר דהוי רק אסמכתא גם לדידיה וגם לר' אבהו וכנ"ל, וע"כ בבבא קמא (פב ע"ב ד"ה אין

מדרבנן, ושכן דעת כל הפוסקים. וכדברי התרומת הדשן (סי' ר) בשם גליון התוס'. ע"ש. וכ"כ בשו"ת רעק"א מה"ת (סי' לב) בדעת הרמב"ם דהוי מדרבנן. וכ"כ הנחל אשכול על ס' האשכול (הל' שחיטה ס"ס י). וכן העלה בס' באר יעקב (דס"ה ע"ב) בדעת הרמב"ם. וע"ע בשו"ת ברית יעקב (סי' מב).

ובספר כף החיים (סי' קיז ס"ק יט) הביא דברי הפוסקים הנ"ל, וכתב, שכן מבואר להדיא בד' הראב"ד בפירושו לתורת כהנים פרשת שמיני (פרשה ב ס"פ ה), דהא דדרשינן יהיו בהוייתן יהו, שאסור לעשות סחורה בדברים האסורים, אינו אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא. והובא ג"כ בשו"ת עמודי אש (סי' יג אות ב). וכ"כ המבי"ט בקרית ספר (ס"פ ה מהל' בכורות). והרמ"ע מפאנו (סי' כט).

הבית יוסף (יו"ד ריש סי' קי"ז) כתב בשם הרשב"א דהטעם שאסור לעשות סחורה בדבר טמא הוא גזירה שמא יבא לאכול מהם, וע"כ כתב בחמור וגמל שאדם מגדלן למלאכה מותר לעשות בהם סחורה.

ותמה ה"ט"ז (שם סק"א) דהא בסוגיא דפסחים (כג ע"א) מבואר דדרשינן כן מקרא וכדמפורש בתוס' שם.

ותירץ דהיות והתורה כתבה יהיו לאיסור ולכם למישרייה הרי דהדבר מסור לחכמים שהם יבחרו מה יהי אסור ומה מותר, וע"כ דנו חכמים דהאיסור הוא רק בדברים שיש לגזור שמא יבא לאכלו, וזה כונת הרשב"א.

שדה צופים

(ד"ה לא יגדל) הקשו תיפוק ל' דאסור לעשות סחורה בכל דברים הטמאים כו'. ול"ל כתבו שם כמו כאן דאסור מה"ת אלא דלהנ"ל נחא, דכאן נקטו דיבור המתחיל של דבריהם "אמר קרא יהיו" וקאי להו"א דקס"ד דאיסור סחורה הוא מה"ת. אבל למסקנא לחזקי' לא אסור רק מדרבנן (עיין שם עוד בתוך דבריו) וקרא אסמכתא בעלמא, ולכן הוצרכו בב"ק לשאול באופן אחר דכל בהמות טמאים אסורים לסחור בהם.

לגבי דין סחורה בדם שהבאנו מהפרי תואר שהתיר מטעם דאיתקש למים, עיין בשו"ת שואל ומשיב (מהדורא ג' ח"ג סי' ל') שהביא רא"י לדין זה מהא דאיתא בפסחים (כ"ב ע"ב) בדם קדשים שנמכר לגננים, הרי דליכא איסור סחורה בדם. אולם הוא כתב טעם אחר לזה, משום דכיון דדם הוא דבר שנפשו של אדם קצה בזה, וכל איסור סחורה הוא מחמת חשש שמא יאכלנו, א"כ בדם ל"ש זה ושרי.

הגרעק"א בשו"ת (ח"א סי' ע"ד) הקשה סתירת הרשב"א, דבמקום א' ס"ל דדרשא דיהי' הוא דרשה גמורה, ואיסור סחורה הוא מן התורה, ובמקום אחר כתב הרשב"א דהטעם דאסור לסחור בדברים אסורים הוא משום שלא יבא לאכול מהם, משמע דאינו אלא גזירה דרבנן.

ותירץ הגרעק"א דהחוות יאיר (סי' קמ"ב) כתב דכיון דקרא דיהי' כתיב

מגדלים) שהקשו אותה קושיא שהקשו כאן לא הזכירו דבר זה דהוי אסור מדאורייתא, כי כבר ס"ל גם לתוס' דהוי רק מדרבנן והפסוק הוי אסמכתא, עיין שם.

דעת התרומת הדשן (סי' ר') בשם גליון תוספת דאיסור סחורה בדברים אסורים אינו אסור רק מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא. אולם המשנה למלך (פ"ח מהל' מאכ"א הל' י"ח) הביא דעות התוס' הרא"ש והרמב"ם דדרשה זו דיהי' דרשא גמורה היא, וכתב דהתרומת הדשן יחידאה הוא בזה. עיין שם שדן לגבי המומי"א (מתים החנוטים) שהיו רגילין לסחור בהם. ומסיק כיון דבשר אדם (לדעת הרמב"ם) אינו אסור באכילה רק מדרבנן, מותר לסחור בו.

ועיין בשו"ת נו"ב (מהדו"ת יו"ד סי' ס"ב) שהביא מהפרי תואר (סי' קי"ד סק"ד) שמתיר לסחור בדם דכיון דאיתקדש דם למים לענין דשרי בהנאה (כפסחים סוף כ"ב ע"א) א"כ כמו שמותר לסחור במים מותר לסחור בדם. ותמה בנו"ב דא"כ מאי מקשה בגמ' ולחזקי' למאי הלכתא אתקש דם מים, וכן מה שהקשה אח"כ לחזקי' למאי הלכתא אתיקש אבמה"ח לדם, ול"ל אמר דאתקיש בשביל להתירם בסחורה, וע"כ מוכיח מזה דלחזקי' דרשא זו ודאי הוי מדרבנן.

ועל פי זה ביאר דקדוק נאה בדברי התוס' פסחים שם, שהקשו (בד"ה אמר קרא) על מה דאי' בב"ק (פ"ב ע"ב) דאמרו ארור האיש שיגדל חזירים, תיפוק ל' דמדאורייתא אסור. ואילו בב"ק שם

שדה צומים

מינייהו אינשי דאסור לעשות סחורה פן יאכל מהם, כ"ש בנבילות וטריפות ושאר איסורים שאסור לסחור בהם.

עיין שו"ת משנה הלכות (חלק ד סימן קד) אם מותר לקנות נבילות וטרפות להאכילו לבהמתו ולכלבו. וכתב שם, דדבר זה תלוי במחלוקת הפוסקים דהרמ"א יו"ד סי' קי"ז פסק דאסור לקנות נו"ט להאכילו לפועלים עובדי כוכבים ומקורו בהגמ"י והש"ך שם סק"ג האריך לישב מנהג העולם שנוהגים לקנות נו"ט לפועלים עו"כ ולבסוף תמה על הרמ"א ז"ל והניחו בצ"ע, אמנם במטה יהונתן שם תי' דברי הרמ"א דמאחר דהטעם דיש לאסור בקונה להאכיל לפועליו הוא משום שקונה בזול ונשתכר בזה א"כ בפועלים נמי אסור דסוף סוף הרי הוא משתכר אבל במחנה אפרים על הרמב"ם הביא רא"י להתיר כש"ך והפר"ח סק"ג כ' דדוקא כשקונה דברים טמאים לגדלם בביתו כדי להאכילם לפועליו הוא דאסור אבל לקנות נו"ט ודברים טמאים מן השוק להאכילם לפועליו שפיר דמי וכן מעשים בכל יום ע"ש אמנם בפרי תואר סק"ג השיג על הפר"ח ודחה ראיותיו וז"ל ואני אומר דכיון דמן הסתם לא קנו מאיסור אלא לצד היות האיסור זול מן ההיתר וכן הוא תמיד כל דבר האיסור זול ביותר מן המותר ואמטי להכי קני להו מן הזול ואין לך סחורה גדולה יותר מזו ועיין שו"ת מהר"ם שי"ק יו"ד סי' קל"ו ובדכ"ת סי' קי"ז שהאריך בזה נמצא דדבר זה אי מותר לקנות בשביל פועליו הוא מחלוקת האחרונים ז"ל וכאמור.

אצל שרצים ובהמות טמאות רק הם אסורים מדאורייתא, ואי אפשר ללמוד מהם נבלות וטריפות, דמה להנך שלא היתה להם שעת הכושר, ואינם אסורים בסחורה רק מדרבנן, ולפ"ז ניחא דברי הרשב"א דמה דיהי' הוי דרשה גמורה היינו בבהמה טמאה, ומש"כ דאינו אלא גזירה שלא יבא לאכול מהן והיינו מדרבנן הוא בטרפות.

ועיין בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' ק"ו) דהביא רא"י להחות יאיר לחלק בין שרצים ובהמה טמאה דאיסור סחורה בהם הוא מן התורה, לנבלה וטריפה דאיסור סחורה בהם אינו אלא מדרבנן, דהנה כבר הבאנו דעת הרמב"ם דס"ל דאיסור סחורה הוא מה"ת. והנה בהל' שלוחין ושותפין (סוף פ"ה) כתב הרמב"ם: "וכבר ביארנו במקומם שאסור לעשות סחורה בפירות שביעית ולא בכורות ולא בנבילות וטריפות ולא בתרומות ולא בשקצים ורמשים". עכ"ל. וצ"ב סידור לשון הרמב"ם ל"ל העמיד נבילות וטריפות סמוך לשקצים ורמשים והפסיק בתרומה ביניהם, אלא צ"ל דזה רמז לנו הרמב"ם בצחות לשונו דשקצים ורמשים דלא היה להם שעת הכושר האיסור סחורה בהם הוא מה"ת, אבל תרומות ובכורות אין האיסור סחורה בהם רק מדרבנן משום תקלה או בזיון קדשים, ולכן סדר הרמב"ם נבלות וטרפות ביניהם, לומר שגם באלו איסור הסחורה בהם אינו אלא מדרבנן, וכדעת החו"י הנ"ל.

אולם בתשובה אחרת (ס' ק"ח) כתב החתם סופר דלולי דבריו ה' אומר להיפוך דגלי רחמנא בשרצים דבדילי

שדה צופים

שמותר בלי פקפוק מ"מ למכור מה שנשאר מהם אין להתיר לכתחלה, עוד אני מסופק כמה מותר לקנות בפעם אחת ובהקונה לפועליו לאכול משמע לכאורה רק לסעודה אחת אבל לקנות בפעם אחת הרבה שיהיה לו ליתן להם הרבה פעמים וירויח בזה זה כבר הוה מו"מ במאכלות אסורות וא"כ גם בקונה מאכלי כלב אולי אינו מותר רק לקנות לפעם אחת אבל לקנות הרבה להניח בבית אוצרות אולי דיה"א אסור וגם כי אז איכא טעם שמא אתי לאכול מיניה כיון שמונח אצלו זמן רב אבל כשקונה רק לאכילת פועליו בזמנו א"כ ליכא חשש שמא יאכלנו שהרי קונוהו בשבילם וכלפפנ"ד דודאי אסור לקנות לזמן הרבה דאז הוה כבר משתכר בנו"ט אמנם גם זה רק באיסורי דאורייתא דבאיסורי דרבנן מותר להשתכר כמבואר בש"ס ופוסקים. ע"כ.

עיין חשוקי חמד (כתובות ס ע"א) וז"ל השאלה: מעשה ביהודי שעוסק בשיווק סחורה לחנויות של גויים [בחול"ל], וכמו כן יש בבעלותו חנויות שמוכר בהם סחורה לנכרים. והנה בין הסחורות שהוא משווק ומוכר יש סתם יינן של גויים, ובשר לא כשר. ובא לשאול האם מותר לו למשווק למכור מוצרים אלו, דאם יהיה אסור לו למכור מוצרים אלו, יצטרך לסגור את כל החנות, כיון שלא יהיו לו מספיק לקוחות, שהרי כל הגויים ילכו לקנות בחנויות אחרים שמוכרים אף דברים אלו.

תשובה: נאמר במסכת שביעית (פרק ז ג') 'אין עושים סחורה בפירות

שוב כתב, דנראה עוד רא"י להרמ"א דלכאורה נראה דהאחרונים לא דברו רק מדין הרוחת ממון אי אסור כאן או לא אבל הרי הרשב"א כתב עוד טעם דנאסר לעשות סחורה בנו"ט גזירה שמא יבא לאכול מהם הביאו הב"י והט"ז וטעם זה לכאורה איכא גם בפועלים כיון דישא ויתן לפועלים עכ"פ אפשר שיבא לאכילה בעצמו וכיון דאיכא בזה מחלוקת הפוסקים לענין ליקח לפועלים נראה דה"ה לקנות לכלבים דטעם אחד הוא וכדא כן דא, ואפשר כשקונה נו"ט לכלבו או מאכלי טרפות הנקראים (דאג פוד בלע"ז) אולי מודה הרשב"א דליכא איסור דמאוס ליה לאכול ממאכלי כלב אבל בקונה בשר נבלה סתם אפילו שהוא לכלבו ודאי יש לחוש משום זה ג"כ. ובתשובה אחרת צדדתי בזה להתיר לפי טעם הרשב"א, דמאכלי כלב בדילי מיניה אינשי.

ומעתה כיון דדבר זה הוא מחלוקת האחרונים ז"ל הי' לנו לכאורה ליזל בתר כללי הפוסקים ולהחמיר באיסורא דאורייתא ולהקל בדרבנן וא"כ הי' צריך לדייק בעיקר דין מו"מ בנו"ט ומאכלות אסורות אי הוה דאורייתא או דרבנן וכו'.

וסיים שם: תבנא לדינא דנראה דמי שיש לו כלב בתוך ביתו ורוצה ליקח לו מאכלות אסורות לא מבעיא תערובות נבלה דלא הוה אלא איסור דרבנן או נבלה שאינה ראויה לגר דודאי מותר אלא אפילו נבלה ראויה לגר נמי אין מזניחין אותו אף שהרוצה להחמיר על עצמו תבא עליו ברכה, ואולי אם היו האחרונים רואים דברי הא"ז היו מודים

שדה צומים

כי תמיד עיני ישראל בזה בלקיחת החזירים ובטיפולן, ובהיפוך ג"כ להחמיר חושש אני, שעל ידי זה יעברו בשאט נפש על האיסור, ואולי הוא בכלל מוטב שיאכלו וכו', והדבר הזה מסור להמורה בעירו לראות איזה דרך ישכון אור יותר, עכ"ל. ולכן ה"ה בעניננו ישתדלו למכור את המחלקה לגוי, באופן שלא יהיה בזה ערמה, אלא מכירה גמורה.

ויעוין בשו"ת מהרש"ג (ח"א י"ד סימן כ) שדן בדבר ישוב קטן שהיו בו כמה סוחרים יהודים שהיו מוכרים סחורה לנכרים, ובקשו הנכרים שימכרו גם בשר טרף, ואם לא ימכרו אף בשר אסור לא יקנו מהם כלל, אלא ילכו לקנות בחנויות של הנכרים. ורצו לעשות אגודה להשתתף עם גוי אחד, והגוי יעסוק במכירת הדברים האסורים בחנות נפרדת, וכל האחריות תהיה רק עליו. ודן שם באיזה אופן אפשר לעשות שותפות, שלא יהיה בזה איסור ומראית עין, ובאיזה אופנים הדבר אסור, יעו"ש.

אולם בנוגע לסתם יינן יתכן שיש מקום להקל בשעת הדחק. דהנה כתב הרמ"א (י"ד סימן קכג ס"א) לכתחילה אסור לקנותו ולמכרו [סתם יינן] כדי להשתכר בו, ויש מקילין גם בזה, וטוב להחמיר. והנה למעשה יעוין בפתחי תשובה (סק"ב) שציין לדברי הפרי תבואה (סימן א) שהאריך על דבר המנהג שהיו מוכרים סתם יינן, וכתב דשבקינן להם מנהגם. ובדרכי תשובה (סק"ג) ציין לספר שלחן גבוה שהיה אחד שהשכיר מערה שלו לגוי לסתם יינן, ורבני העיר שתקו ולא אמרו לו דבר, אך לא עלתה לו

שביעית ולא בבכורות ולא בתרומות ולא בנבלות ולא בטרפות ולא בשקצים ולא ברמשים. [וכן נפסק בשו"ע (י"ד סימן קיז)]. ופירש הברטנורא וז"ל: מאחר דכתב רחמנא טמאים הם, מה צריך לומר תו וטמאים יהיו לכם, אלא אחד לאיסור אכילה ואחד לאיסור הנאה. ואם תאמר הרי חמור הרי גמל וסוס ופרד, שאני הני דלמלאכתן הן גדלים, ולא אסרו לעשות סחורה אלא בדבר העומד לאכילה. וכל דבר שאסורו מן התורה, אסור לעשות בו סחורה, אבל דבר שאיסורו מדבריהם, אין אסור לעשות בו סחורה, אלא סתם יינן דאף על גב דאסורו מדבריהם אסור לעשות בו סחורה, עכ"ל.

ובחומרת איסור זה, של מסחר במאכלות אסורים, יעוין בתוס' יום טוב (שם) שדן אם הוא איסור דאורייתא או איסור דרבנן, וכן האריך בזה ברע"א (תניא סימן לב). ועכ"פ דבר זה הוא איסור חמור, ויש הרבה שיטות ראשונים שס"ל שהוא איסור דאורייתא. ולכן ודאי שאין כל היתר לעסוק במסחר של בשר שאינו כשר מהתורה. והעצה היחידה שיש ליתן לסוחר דנן הוא למכור את המחלקה העוסקת בדברים אלו לנכרי, ולא יהיה לו שום חלק במסחר זה. ויעוין ברע"א (שם בסוף התשובה) שדן בדבר 'היתר בהערמה', להלוות מעות לנכרי והלוה יקנה בהם חזירים, ויגדלם בחצר ישראל המלוה, וירבה עליו בשכר החצר עד שישאר מעות ריוח להלוה הנכרי. וכתב וז"ל: איני אומר בזה לא איסור ולא היתר, דחושש אנכי שהערמה גדולה וגלוי למאד עד כמעט שהוא לחוכא ואטלולא,

שדה צופים

יפה לבעה"ב הזה, יעו"ש. עוד הביא שם בשם כמה ספרים שלמעשה פשט המנהג לעשות מסחר בסתם יינם, מפני שבמניעת מסחר זה יש הפסד גדול, ולכן נתפשט המנהג שאף יראי ה' עושים כן, אבל בודאי אין להורות היתר ברור למי שבא לשאול היתר על כך.

וציינו (הפת"ש והדרכ"ת שם) ללבושי שרד (חידושי דינים סימן קסב) שכתב דכל מה שפקפקו הפוסקים בענין ההיתר של מו"מ בסתם יינם, היינו במקומות שנהגו כדעת השו"ע שסתם יינם אסור בהנאה, אבל במקומות שנהגו כדעת הרמ"א שסתם יינם אסור רק בשתייה, ולא בהנאה, אפילו ירא שמים אין צריך להחמיר מלקנות ולהשתכר בו, יעו"ש.

ובנידוננו יש עוד צדדים להקל, שהרי כל מה שדנו הפוסקים היה כאשר היהודי עשה מסחר בעיקר בין, אבל אם היהודי מתעסק גם בשאר דברים, שאין בהם כל איסור, ומה שמתעסק אף בדברים האסורים הוא כדי למשוך לקוחות נוספים, כדי שלא יהיה לו הפסדים, [וכמו בקנין גדול שמוכר דברים רבים, וכדי למשוך רגלי הגוים לחנותם שיקנו מהם מצרכי מזון, הכניסו יינות אסורים, כי בלעדי היין הגוים ימנעו מלבקר אצלם בחנות, ויפנו רק לחנויות של הגוים].

דהנה כתב התפארת ישראל (עבודה זרה פ"ג אות יג) וז"ל: ונ"ל דסמכו להתיר מו"מ [בסתם יינם], כיון דמדרבנן הוא, במקום פסידא שרי [ככתובות דף ס ע"א], ורק לכתחילה אסור, וא"כ הכא נמי

כשלא יהיה לו יין לא יהיה רגל הקונים מצוי אצלו, ויפסיד מסחר שלו, והרי כל שעת הדחק כדיעבד דמי, [כרט"ז יו"ד צ"א סק"ב, ועיין לעיל פ"א סימן ל"ט], עכ"ל. ושם (בפרק א) הביא התפארת ישראל את פסק הרמ"א (יו"ד סימן קנא ס"ד) בענין מכירת בעלי חיים לגוים שנהגו להקל וכל בעל נפש יחמיר על עצמו, ומטין הדברים שכל היתרו למכור סתם יינם הוא היתר שראוי לימנע ממנו.

וכעין זה דן בערוך השולחן (יו"ד סימן קיז סעיף כז) ללמד זכות אף על בעלי החנויות שמחזיקים אצלם למכירה בתוך שארי דברים גם דברים האסורים באכילה מהתורה, וז"ל: דזה דומה ג"כ לצד דגים טמאים וטהורים ביחד [שהוא מותר כמבואר בשו"ע שם], וכיון דעיקר העסק הוא בשביל שארי מאכלים ומשקים המותרים, ואת זה מוכרחים להחזיק ג"כ, דאל"כ יגיע להם הפסד בפרנסתם, מהדורשים מאכל זה, ואם לא יהיה להם מאכל זה יפסידו הפדיון משארי דברים, וכל בית עסק כחנות מעלים מזה מס הרבה, ועולה הוצאות הרבה, שפיר הוי כנודמנו בצ"ד, דלפי דעת הרבה מן הפוסקים הוה ההיתר בשם משום המס..., וה"נ דכוותיה, ואפילו לדברינו שם דאינו מפני המס, מ"מ הוה כצדיק טהורים וטמאים ביחד וכמו שכירת החצרים וכמ"ש בכאן דהמין הזה הוא טפל בעלמא, דהוה כנודמנו, עכ"ל.

והנה בעצם דינו של ערוך השלחן, יעוין בדרכי תשובה (סימן קיז ס"ק מו) שכתב שכל דבריו היו נכונים רק אם בעל החנות היה קונה את הסחורה ביחד, אבל

שביעית פרק ז

שה

משנת אליעזר

רע"ב

(ד) לָקַח בְּכוֹר לְמִשְׁתֵּה בְּנוֹ. (ד) אִם לָקַח מִכֶּהֱן
בְּכוֹר בְּעַל מוֹם, לְקַיֵּם מוֹם, אוֹ לְרִגְלָא וְלֹא צָרִיךְ לוֹ,
מִתֵּר לְמִכְרוֹ. צָרִי חֵיה עוֹפּוֹת נָכְסִי כֶהֱן, וּמִתֵּר
לְזֶרֶ, וְאִסּוּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ סִחְרָה, וְכִשְׁלוּקָהּ לְמִשְׁתֵּה בְּנוֹ אוֹ לְרִגְלָא וְלֹא צָרִיךְ לוֹ, מִתֵּר לְמִכְרוֹ בְּלִי רוּחַ, צָרִי
חֵיה עוֹפּוֹת וְדָגִים וְהוּא הַדִּין שֶׁאֵין כָּל אָדָם שְׂנוֹדֵמְנוּ לָהֶם בְּלֹא מַתְכוּיִן בְּצִדְתָּם, מִיָּנִים

שדה צופים

חייב אף לתלשם אם הם מחוברים.

משנה ד

לקח בכור למשתה בנו או לרגל.

עיין הון עשיר דרמז לנו התנא בהזכירו
שני דברים אלו השכיחים שיקח
אדם בשר הרבה בשבילם, מפני שהם
דבר מצוה, וקמ"ל דלא נכון למוכר למכור
בכור בעל מום אע"פ שמותר למוכרו,
אלא לדבר מצוה.

ועוד רמז לנו שלא יערים אדם לקנות
בכור לעצמו אף על פי שאין צריך
לו כל כך, כדי שיצטרך למוכרו, דדבר זה
אסור, אלא לא יקנהו כי אם לדברים כאלו
שקרוב הדבר הרבה שיצטרך לו.

ועוד רמז לנו התנא דאסור למכור אלא
בדמים שקנה אותו כמ"ש הרב,
דלפי זה לא שכיח שיקנה אדם בכור כי
אם לדברים כאלו, שקרוב הדבר מאד
מאד שיצטרך לו, שלדברים אחרים שיש
לו ספק אין דרך לקנותו, כיון שהוא קרוב
להפסד יותר מן הרווח.

כתב הרמב"ם (פ"ה מהלכות בכורות ה"י), לקח
בכור למשתה בנו או לרגל ולא
צריך לו מותר למוכרו.

לפי דרך העולם שקונים כל דבר בפני
עצמו, אין כל היתר למכור גם דברים
אסורים. וכן מביא שם בשם היד יצחק
שהבא להתיר דבר זה בא לפרוץ גדר
ולתתיר את השרץ, יעו"ש באריכות. אבל
עכ"פ בנידוננו שיש מקילים בסתם יינם
שאיסורו רק מדרבנן, יתכן שיש לצרף
סברא זו.

והנה בנידוננו מכירת היינות אינו דבר
טפל בעלמא, שהרי מחזיק מזה
מחלקה שלימה. אבל מ"מ אם עושה כן
כדי שלא יפסיד לקוחות, אולי יש מקום
להקל, וצ"ע.

עוד יש לדון להקל בנידוננו כאשר היין
הוא מפוסטר, שלפי כמה דעות
דינו כמבושל, ואין בו משום יין נסך. אבל
כאשר היין אינו מפוסטר, וכמצוי ביינות
יוקראיים, אין היתר זה. ע"כ.

ולא יהא לוקח וכו'.

פ"ה הרע"ב לוקט. ובסיפא תני לוקט
בפירוש. ועיין הון עשיר דאפשר
דרמז לנו התנא דלקיטה בכלל לקיחה,
ונפקא מינה לפועל שהתנה עם בעל
הבית ליקח לו פירות מן השדה, שאינו
יכול לטעון דבתלוש"י דווקא התנה, אלא

שביעית פרק ז

משנת אליעזר

רע"ב

טמאין מתרין ודגים שגזרמנו להם מינים
למכרן ולא יעכבם טמאין, מתרים למכרן. רבי
אצלו להשמינם. רבי יהודה אומר, אף מי שנתמנה
מי שנתמנה נודמן
בדמים שקנה אומה, שלא יתפטר בו: מתרין
למכרן. דהא פסיג גבי נבלה (דגריס יד)
או מכל לנכרי, הא לא
אסרה פורה אלא לקימן לעשות צהן סחורה, אבל
גזרמנו מפר: רבי יהודה אומר אף מי שנתמנה. אף על פי שאינו ציד אלא שמתא עופות טמאים,
כמו כי יקרא קן כפור (דגריס כג). ופליג אפגא קמא דאמר ציד דוקא: נתמנה. נודמן, לשון וימן המלך

שדה צופים

ובספר מעשה רקח כתב: משנה פ"ז
דשביעית ופי' הר"ש והרע"ב
דבעל מום קאמר אבל רבינו פי' שם
בין תמים בין בעל מום קאמר עיין שם
וכוונתו מבוארת דהלוקח אינו רשאי
לאכלו עד שיפול בו מום וכן כתב להדיא
פ"א מעשר שני משנה ב'.
והט"ז שם (סק"ג). ע"ש.

ואמנם בשו"ת הרמ"ע מפאנו (סי' כט) כ'
להקל בשאר כל אדם. והסכימו
לדבריו הש"ך (סי' קיז סק"ו). והפרי חדש
(שם סק"ז). והפרי תאר (שם סק"ה). ע"ש.
וכ"כ בשו"ת מכתם לדוד (חי"ד ס"ס יד),
ושכן דעת הרמב"ם וכל הפוסקים, שאין
חילוק בין צייד לשאר כל אדם. עיי"ש.

עיין בשו"ת צמח צדק (סי' ס), שנשאל
בדין יהודים שעושים בורית ונורת
מחלב, ואין הקצבים הגוים רוצים למכור
חלב מבהמות טהורות אא"כ יקנו מהם
גם חלב חזיר לעשיית הבורית. ואחר
שהביא טעם להתיר מפני שאינו אלא
למלאכה, וכמ"ש התוס' ב"ק (פב:) ד"ה
לא יגדל, ושאל הרשב"א בתשו' שחולק
ע"ד התוס', יודה בנ"ד להתיר מאחר

צידיי חיה ועוף ודגים וכו', ר' יהודה
אומר אף מי שנתמנה לו לפי דרכו וכו'.
פירש הרע"ב, דלר' יהודה אף על פי
שאינו צייד, אלא שמצא עופות
טמאים מותר, וחכמים אוסרים למי
שאינו צייד, ואפי' אין אומנותו בכך וכו',
והלכה כר' יהודה. ע"כ. ומשמע מדבריו
שאפי' לר' יהודה אין להתיר אלא במצא
באקראי, אבל לחזר עליהם כדי לצודם
אסור.

וכ"כ המלאכת שלמה שם בשם מהר"ש
סיריליאן, דלחזר אחריהם ולצודם
כדי למוכרם אסור, דהיינו עשיית סחורה
בדברים האסורים. ואף לחזר אחריהם
ללוקחם מאחרים כדי למוכרם ולהשתכר
מהם אסור וכו'. ע"ש.

שביעית פרק ז

שז

משנת אליעזר

רע"ב

(דניאל ח): וְחֻכָּמִים לֹא לָפִי דְרָבּוֹ, לֹקֶחַ וּמוֹכֵר, לֹא לָפִי דְרָבּוֹ שְׁמָצָא אוֹסְרִים. לְמִי שֶׁאִינוּ נֶאֱדָר, וְאֶפְלוּ אֵין אֲמָנוּתוֹ בְּכָךְ, וְכִבְדֵּךְ שֶׁלֹּא תִהְיֶה אֲמָנוּתוֹ בְּכָךְ. וְחֻכָּמִים אוֹסְרִין: וּבִלְבָד שֶׁלֹּא תִהְיֶה אֲמָנוּתוֹ בְּכָךְ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂנוּ בִּקְבִיעוֹת, וְחֻכָּמִים אוֹסְרִין, לְמִי שֶׁאִינוּ צִיד, וּמִשְׁמַע שְׂצִיד אֶפְלוּ כְּשֶׁמִּתְכַּוֵּן, שְׁמַכִּינֵן שְׁאֲמָנוּתוֹ בְּכָךְ, וְגַם מְשֻׁלָּם מִסֵּל מִלְּךְ הַתִּירוֹ לֹא חֻכָּמִים: לֹא לְמִלְךְ הַתִּירוֹ לֶהֱסֵל מִלְּךְ חֵיָה עוֹפוֹת וְדֹגִים טְמֵאִים כְּדִי שֶׁיִּזְכְּלוּ לִפְנֵי מִלְּךְ הַמֶּלֶךְ שֶׁעָלֶיהֶם, לְבָל שֶׁאֵין כָּל אֶדָּם לֹא. וְהִלָּכָה כְּרִצֵּי יְהוּדָה:

שדה צומים

לפינן לדידן להקל. עכת"ד. ועיין בספר חקרי לב ח"א מיו"ד (סי' קמ"א דף ריח ע"ד) מה שכתב על הצמח צדק.

וע"ע בערוך השלחן (סי' קי"ז ס"ק כז) שכ', שיש ללמד זכות על בעלי חנויות שמחזיקים אצלם למכירה קרבי דגים טמאים יחד עם מצרכי מזון שונים, דדמי לצד דגים טמאים וטהורים ביחד, וכיון שעיקר העסק הוא בשביל שאר מאכלים המותרים, ומוכרחים להחזיק קרבי דגים כדי שלא יגיע להם הפסד בפרנסתם מאלו הדורשים מאכל זה, וכל בית עסק כחנות צריך לשלם מסים, לכן הוי כנודמנו לציד דשרי. וכמ"ש כיו"ב ה"ט"ז סק"ד, בדבר נחירת התיישים, שאם שוחטים אותם מתקלקל העור קצת, ולכן נותרים אותם לצורך העורות, ואח"כ מוכרים את בשרם לגוים, דמשרא שרי, שכיון שנותר אותם בהיתר בשביל הנאה שלו, כמבואר בחולין (פה:), הו"ל אח"כ כאילו נזדמנה לו נבילה בתוך ביתו, שמותר למוכרה לגוי, ולא אסרו חכמים אלא לצוד מינים טמאים לכתחלה, שמכיון לעשות באיסור, משא"כ בכה"ג. ע"ש. וה"נ בני"ד שקרבי דגים הטמאים אינם אלא טפל

שנפסד החלב לאכילה. הוסיף עוד נימוק להיתר, דבכה"ג שאין הגוים רוצים למכור חלב שור וכשב אח"כ יקנו עמהם חלב חזיר, הו"ל כצייד שנזדמנו לו טמאים וטהורים שמותר, ואף על פי שלשאר כל אדם שאינו בעל מלאכה זו היה אסור לסחור בחלב חזיר אף בנזדמן לו עם חלב שור וכשב, שלא התירו בנזדמנו לו אלא בצייד, ואפילו ר' יהודה (בפ"ו דשביעית) לא התיר אלא בשאין אומנותו בכך אבל בשאומנותו בכך אסור, מ"מ יהודים אלו שהם בעלי מלאכה דינם כצייד דמאי שנא. ועוד דבכה"ג שהם צריכים ע"פ השררה לספק בורית ונרות לכל בני העיר שרי לקנות לזה חלב חזיר לכתחלה. וכדתנן צייד חיה ועופות וכו'. ופי' הר"ב לפי שהציידים צריכים לתת מס למלך. והוא מהירושלמי שם: הכא מלכות אונסת. פי' שלוקחת מס מן הציידין, הרי דאף לד' חכמים בצייד שהמלכות אונסת מותר, וה"נ בני"ד שהמלכות אונסת יש להתיר, ואף על גב דלא קאי מילתא דחכמים אליבא דהלכתא, דלא קי"ל כוותייהו, מ"מ בהך מילתא שמחלקים בין היכא דהמלכות אונסת דמסתבר טעמייהו

שדה צופים

לדברים המותרים מותר למוכרם. ע"כ.
ועיין בשו"ת מהרי"ץ דושינסקי (סימן סו)

חיה.

קתני לשון יחיד, משא"כ עופות ודגים,
על כי אין דרך לצוד חיות הרבה
בבת אחת, כעופות ודגים. (הון עשיר).

אף מי שנתמנה לו לפי דרכו לוקח ומוכר
כו'.

עיין רש"ש, דר"ל דמי שנתמנה לקנות
בדרך מקרה שרי ואינו אסור אלא
למי שאומנתו בכך לקנות ולמכור ומה
שפסק הרמב"ם כר"י התו"ט הניחו בצ"ע
ובירושל' פסקו כר"י ואף דמשמע דעל ר"י
דסנהדרין קאמר כי כן כל הסוגיא דהכא
איתא שם והתם לא הובאו דרבי יהודה
דהכא וכן בבלי שם פסק אותו אמורא
כוותיה והתם ודאי לא קאי רק אהא
דסנהדרין מ"מ הא משמע מהירושלמי
דר"י דהכא אזיל לשיטתיה דשם ועי'
בשנ"א. ע"כ.

עיין שו"ת הרמ"ע מפאנו (סימן כט) וז"ל:
צדי חיה ועופות ודגים שנתמנו
להם מינים טמאים מותר למכרם רבי
יהודה אומר אף מי שנתמנה לו לפי דרכו
לוקח ומוכר ובלבד שלא תהא אומנותו
בכך וחכמים אוסרים. סבור מנה מפרשי
המשנה וקצת הפוסקים דהך סיפא נמי
דרבי יהודה ומחלוקתו דרך צדה מיירי
אלא שאינו צייד קבוע ואנן קשיא לן
אמלתייהו, אי לת"ק לפלוג וליתני בדידה
בד"א בצייד קבוע אבל צייד שאינו קבוע

אסור, ואי לרבי יהודה מאי לוקח ומוכר
שייך ביה ה"ל למתני צדן ומוכרן או רבי
יהודה מתיר. וה"ר שמשון מסתייע לפי
שטתו מן הירושלמי דאמר, תמן אין
מלכות אונסת הכא מלכות אונסת, ופירש
דבצייד קבוע איכא אונס לגבות ממנו מס
אבל לא בשאינו קבוע, והיינו טעמייהו
דרבנן דאסרי למי שאינו צייד וקשה א"כ
למה לא יאסר אפי' לצייד קבוע היכא
דליכא אונס, וכי תימא הכי נמי, הא לא
אשתמיט חד מכלהו רבנן קמאי ובתראי
דלימא הכי, ותו פשטה דמתניתן לא
משמע כן כדאקשינן מעקרא.

ומאי דחזיא לן בפירושה דמתניתן הוא,
דרישא דברי הכל היא ואין בה
מחלוקת שמותר לכל אדם להעשות צייד
בלי אונס המלכות לצוד במכמתו מה
שיזדמן לו הטמא והטהור, ואפי' נתמנו
לו מינים טמאים בלבד מותר לזכות בהן
מן ההפקר שאין לך מציל לעצמו גדול
מזה, ובלבד שימכור אותם לאוכליהם
בזריות לפי מקומם ושעתם ולא ישם
אצלו לפטמם ולהשתכר בהם, הא למה
זה דומה למי שנפלו לו כלבים וחזירים
בירושתו דאמר מר בפרק מרובה פ' ע"א
אין מחייבין אותו למכור מיד אלא מוכר
על יד על יד, עד כאן. ולא אסרו חכמים
אלא לכזין מלאכתו לטמאים דאסור
לכתחלה מדבריהם, ואסמכוהו אקרא
דכתיב ושקץ יהיו לכם יהיו בהויתן יהיו,
פי' לא תחזר אחריהם לצודם, וכשהם
נצודים ועומדים מותרים בהנאה דכתיב
לכם, בפ' כל שעה כ"ג ע"א. ורישא
דמתניתן דמיירי בצייד לא שנא קבוע
או אינו קבוע מלתא דפשיטא היא, לא

שדה צופים

כרבי יהודה בסנהדרין כך הלכה כמותו בשביעית ואתא רבי יוסי בר בון למימרא דהא דתני רבי חייא לא פליג אסתם גמרא דידהו, דתמן, פי' בבבל אתריה דר' חייא כדאמרין בפ"ק דכתובות השיב בבלי אחד ורבי חייא שמו, אין מלכות אונסת, פי' לעבוד את האדמה בשביעית, ולפיכך מתנו לחומרא, הכא במלכות אונסת ומתנו לקולא. ואפילו הכי עדיין יקשה, דכשר ניחא אף על גב דליכא אונס, אבל מותר לכתחלה היכי משכחת לה, וצריך לומר שנתמנו לו לפי דרכו כדקתני הכא במינים טמאים ורבי יהודה היא, אבל רבנן פליגי עליה ואוסרים, אלא דאי עבר כשר לעדות, שאין אימתי אלא לפרש. ובראשונה כשהיתה מלכות אונסת, פי' בכ"מ, הורה רבי ינאי שיהיו חורשין חרישה הא', פירוש דמקמי זריעה בלבד דלא סגי בלאו הכי, אבל חרישה דלבתר זריעה שהיא להשביח את הזרע אינה בכלל האונס אם לא פור'. זו היא שטת הירושלמי בלא קשיא ובלא ספק.

ומדאיפסיקא הלכתא בגמרא דילן בפ' זה בורר כרבי יהודה,

סבר הרמב"ם בילדותו דבמתניתן נמי דמינים טמאים הלכתא כותיה, כמו שכתב בפ' המשנה, אבל בזקנתו פסק בהלכות מאכלות אסורות דלא כרבי יהודה דיחיד ורבים הלכה כרבים. לפיכך בדרך מקח וממכר אפי' בהזדמן ואקראי בעלמא אסור לקנות מהם, אלא שאם עבר ולקח לא קנסוה רבנן שיהא אסורן אסור הנאה.

וכבר יקשה עלינו מאי הלכה כרבי יהודה דאיתמר התם בפ' זה בורר, דהא קיימא לן אין אימתי אלא לפרש, כרבי

אצטריך גמרא דבני מערבא לפרושי בה מד', וההוא מימרא דיליה דאייתי ה"ר שמשון ראייה מיניה לפי גרסת הספרים שלפנינו אינו מתפרש כדבריו כלל, אלא אסיפא קאי דמיירי במקח וממכר.

ור' יהודה לטעמיה גבי פסולי עדות בפ' זה בורר כ"ד ע"ב, דחשבינן בהו סוחרי שביעית וחבריהם וא"ר יהודה אימתי בזמן שאין להם אומנות אלא הוא אבל יש להם אומנות שלא הוא כשרים, והכא נמי הכי קאמר שלא בלבד הותר לאדם לצוד לפי דרכו מה שתעלה מצודתו הטמא והטהור כי גם בדרך מקח וממכר מי שנתמנה לו לפי דרכו שהוא נושא ונותן בדברים טהורים אלא שדרך אקראי בעלמא עלה בידו דבר טמא לוקח ומוכר ובלבד שלא תהא אומנותו בכך. וגבי הני תרת' מתנייתא רהטא סוגיא דשמעתא לבני מערבא, שאם הוא יושב ובטל כל שש ובשביעית עושה סחורה בפירות עברה, אם יש לו אז מלאכה אחרת כשר ומותר, ואם לאו אסור ופסול, אבל היה עוסק במלאכתו כל שש ובשביעית נושא ונותן בפרות עבירה, אפי' אין לו מלאכה אחרת כשר ומותר, והכי איפסיקא להו הלכתא. והתם נמי תני רבי חייא לחומרא שאם הוא עוסק במלאכתו כל שש ובשביעית משתכר בפרות עברה אם יש לו מלאכה אחרת כשר ומותר ואם לאו אסור ופסול, אבל יושב ובטל כל שש ובשביעית עוסק בפרות עבירה אפי' יש עמו אז מלאכה אחרת אסור ופסול ויש בסוגיא זו בספרים טעות סופר ודא ברירא דמלתא וקל להבין ובפירוש אתמר התם שכשם שהלכה

שביעית פרק ז

משנת אליעזר

רע"ב

(ה) לולבי ענפים רכים של זרדים, וְהַחֲרוּבִין וְכֹן עֲנֵפֵיהֶם הָרָכִים שְׂרָאוּיִם לְאֹכִלָּה, (ה) לולבי זרדים וְהַחֲרוּבִין, יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית וְלַדְמִיָּהּ שְׁבִיעִית, יֵשׁ לָהֶן בַּעֲוֹר וְלַדְמִיָּהּ לֵשׁוֹן כָּאֵלָה וְכַלְלוֹן לֵשׁוֹן כָּאֵלָה וְכַלְלוֹן יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית, וְלַדְמִיָּהּ שְׁבִיעִית, יֵשׁ לָהֶן בַּעֲוֹר, וְלַדְמִיָּהּ בַּעֲוֹר, לולבי

שדה צופים

כתב הרמב"ם (פ"ז מהלכות שמיטה הט"ז), לולבי זרדים והחרובים יש להם ולדמיהם שביעית וביעור, לולבי האלה והבוטנה והאטדין יש להן ולדמיהן שביעית אבל אין להם ביעור, אבל לעלים שלהן יש ביעור.

ובדרך אמונה כתב: לולבי זרדים. הוא ראשי הענפים הלחים שקצצום שפעמים כובשין אותן כשהן ירוקין ונאכלין וי"מ שזרדים הוא מין אילן וי"א שלולבין הוא הפרח העולה בשרש האילן וי"א בלב האילן.

והחרובים. ר"ל לולבי החרובים והוא ראש הענף הפורח וי"א דכ"ש עלי החרובין ועיקר החרוב אין לו ביעור וי"א דדוקא זרדים וחרובין שנאכלין יש לעלין ולולבין שלהן קדו"ש אבל אילני סרק שאין נאכלין אף על גב דעלין ולולבין שלהן נאכלין ע"י הדחק אין להם קדו"ש וי"א דחרובין האמורין כאן הוא מין ירק ואינו החרוב שהוא מין אילן.

יש להם ולדמיהן שביעית. ואף על פי שלא המתקין [וע"ל ס"ק ק"ה שמרן פי' בע"א] דחזו למאכל בהמה ולא דמי למע"ש בפ"ו ממע"ש ה"ח דבעי שימתיקו דשם בעי שיהא אוכל אדם

יוחנן וכרב חסדא ורב שזבי סוף פ' חלון לא כריב"ל דסבר אף בד"א לפרש ולא כרמי בר חמא דסבר אף אימתי לחלוק, והרי הלכה מכלל דפליגי. ואפשר לומר דאצטריך, מדשמעינן להו לרבנן דפליגי הכא עליה דרבי יהודה ואסרו לישא וליתן במינים טמאים אפי' נתמנו לו לפי דרכו ואין אומנותו בכך, סד"א אפרושיה דהתם נמי פליגי, דחד טעמא הוא, ורבי יהודה גופיה קתני התם בברייתא משום רבי טרפון דאפי' יש לו אומנות שלא הוא פסול, קמ"ל דסתמא (דהכא) [דהתם] לאו כר"ט אלא כדמפרש לה רבי יהודה מסברא דנפשיה והלכתא כוותיה. ומצאתי לכסף משנה בהלכות גזלה ובהלכות עדות דאיהו נמי דייק כדדייקין הלכה מכלל דפליגי, ותפס לו שטה אחרת לדינן של גזלנין, ואיברא לענין סוחרי שביעית מחזורתא כדשניין. ע"כ.

עיין שו"ת תורת חיים למהרח"ש (חלק ג סימן ט) בדין גוי ששלח דורון לישראל דג טמא אם מותר למוכרו.

משנה ה

לולבי זרדין והחרובין יש להן שביעית ולדמיהן שביעית יש להן ביעור וכו'.

שביעית פרק ז

שיא

משנת אליעזר

רע"ב

הָאֱלֹהִים, וְהַבְּטָנָה, וְהָאֲטָדִין יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית, וְלַדְמִיָּהוּ שְׁבִיעִית, אֲכָל אֵין לָהֶם בְּעוֹר, וְלֹא

בְּעוֹר. לֹאֲכָבִי הָאֱלֹהִים וְהַבְּטָנָה וְהָאֲטָדִין, יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית, וְלַדְמִיָּהוּ שְׁבִיעִית, אֵין לָהֶם

(שְׁעִיָּה ו') עֶקֶרְכִּי נִלְוֹ"ט וְנִלְעֵ"ז גִּלְגָּדִי: בְּטָנָה. מְלִשׁוֹן בְּטָנִים וְשָׁקָדִים, נִלְשׁוֹן עֶקֶרְכִּי פִּאסָתִי"ק: וְאֲטָדִים. מִיָּן מְמִינִי

שדה צופים

האוג והפרחבילה והאורז (וביר' הגי' הפרח לבן והאורן וכ"ג הגר"א) אין להן ביעור (וביר' הגי' הפרח לבן והאורן אין להן קדו"ש), דין וצר (גי' הגר"א ורד"ן ונצר) זורע אסטים קדו"ש חל עליהן.

יש ביעור. ודע דלולבי זרדים חרובין אלה בטנים אטדין אדל צריכין מחשבה לאדם בשעת לקיטה ואז חלה עליהן קדו"ש כנ"ל סקצ"ח ואם לקטן לעצים אין קדו"ש חלה עליהן.

ביעור. ואם כבש העלין עם הלולבין כשמגיע זמן ביעור של העלין מוציאן ומבערן והלולבין מותרין וכנ"ל סקכ"ז ואם החליף עלין בלולבין הרי הלולבין כעלים ויש להן ביעור.

בשו"ת מנחת יצחק (חלק ח סימן קג) כותב בתו"ד: ומידי עיוני בספר קהלות יעקב הנ"ל, ראיתי שם (סי' י"א) ביאור בירושלמי (שביעית פ"ז ה"ב), אשר הלך בזה בדרך החז"א ז"ל (שביעית סי' י"ד אות ג') בביאורו, רק בפרט אחד נטה מדרכו, ולא מבואר בדבריהם לפי פירושם, אמאי לא הובא דברי הירושלמי להלכה ברמב"ם וש"פ, ואמרת למלאות דבריהם בזה, ואציע דברי הירושלמי ותוספתא והמפרשים בקיצור. הנה במתני' (שביעית פ"ז מ"ה) תנן לולבי זרדין והחרובים יש להם שביעית ולדמיהן שביעית וכו' לולבי האלה ובוטנים והאדטים יש להם שביעית

[וכ"ש תורמסין שיש בהן קדו"ש אף על פי שלא המתקין שהן אוכל אדם] ומינים אלו צריכין מחשבה לאכילה כדלקמן ס"ק ק"ה ואם נכנסו מששית לשביעית קודם מחשבה ובשביעית חשב עליהן נתבאר בפ"ה הי"א.

אבל אין להם ביעור. מפני שמתקשין ונעשין ענפים ואף שהלולבין שתלשן אין כיו"ב בשדה לחיה מ"מ אין חייבין בביעור שהרי אף אם היו אותן שתלש באלה היו מתקשין והרי יש ממין זה לחיה ואף אם לקטו בנ"א את כל הלולבין מכל האלות מ"מ אין להם ביעור שהרי יש עצים בעיקר, א"נ אין להן ביעור שאין עצים מאכל לחיה וכיון שכל הלולבין מתקשין אין להן ביעור ולא דמי ללולבי זרדים דלא אמרי' בהו אילו היו בשדה היו מרקיבין כדאמרי' גבי לולבי אלה שהיו מתקשין דהתם שמתקשין דרך גידולן שאני.

אבל לעלים שלהן יש ביעור. מפני שנושרין מאביהן דהיינו מהאילן. עלה תמכא (שקורין חרי"ן) ועלי מילת יש להן שביעית וביעור עיקר המלפפים (וי"ג הבלבסין) ועיקר ורד ועיקר מילת אין להן שביעית וביעור הלששיות והלבצין והירענה (גי' הגר"א והלעונין) והבורית והאהל יש להן שביעית וביעור עיקר חרוב ועיקר האבה (וביר' הגי' האנה וגי' הגר"א האונה) ועלי

לְדַמֵּיהֶן בַּעֲוֹר, כִּי בַּעֲוֹר וְלֹא לְדַמֵּיהֶן בַּעֲוֹר. אֲבָל הַקּוֹלִים שְׁנוּמָמִים
אֵינָם כָּלִים לַחֲטָה מִן צו גִּרְעִינִים שְׁחֹרִים
הַשָּׂדֶה בַּחֲרָה, אֲבָל קָשִׁים וְהֵן גִּלְגָּלִים: מִפְּנֵי שְׁנוּשָׁרִין
לְעֵלִין שֶׁל כָּל אֱלֹ אֲבָל דְּעֵיִם. שֶׁל כָּל
הַנִּזְכָּרִים, יֵשׁ בַּעֲוֹר, אֱלֹ יֵשׁ בַּעֲוֹר, דָּאף עַל
מִפְּנֵי שְׁנוּשָׁרִין מֵאֲבִיהֶן, הַעֲנָפִים וְכִלְיוֹ גַּב דְּלוּלָצִים אֵין נוֹשָׁרִים וְאֵין אֱמִי קוֹרֵא צֶהֱס
מִן הַשָּׂדֶה: וְלִצְהֻמָּהּ וְלַחֲטָה, כֹּלָה לַחֲטָה מִן הַשָּׂדֶה כֹּלָה
לְצִהֻמָּהּ מִן הַצִּית, מִכָּל מְקוֹם הָעֵלִים נוֹשָׁרִים הֵן
מִמְקוֹם חֲצוֹרָן, וְלִעֲנָפִים שֶׁהֵם מִחֲצָרִים צו קָרִי אֲצִיָּהֶן, וְכִין שֶׁהֵם נוֹשָׁרִים יֵשׁ לָהֶם בַּעֲוֹר:

שדה צופים

וכו' עכ"ל, ובתוספתא (פ"ה ה"ח) תני לולבי האלה והבטנה והאטדים והאדל ר"א אומר וכו', וחכמים אומרים וכו' ר"ש אומר וכו', וכולן שנכנסו מערב שביעית לשביעית או שיצאו משביעית למוצאי שביעית נידונין כאילן חוץ מהאדל שנידון כירק וכו' עכ"ל, ובירושלמי שם (ה"ב) ה"ל, כתב וז"ל תני וכולן שנכנסו מששית לשביעית ששית חוץ מן האדל מפני שהיא כירק, ר"א בשם ר' יוחנן לית כן מששית לשביעית ששית אלא שביעית, והתני הסיאה והאיזוב והקורנס שהבילו לחצר וכו' מששית לשביעית ששית וכו', לא כן אמר ר' אבבה בשם ר' יוחנן לית כן מששית לשביעית אלא שביעית, תמן ברשות בעלים ברם הכא ברשות עני הן מוטב ליתן אחד בודאי ולא שנים בספק עכ"ל.

והנה לפי פי' הפנ"מ, וכן נראה מפי' הגר"א, מחלק הירושלמי בין מעשרות לשביעית בידי פירות ששית שנכנסו לשביעית, דאף דלמעשרות דינן כפירות ששית, אבל בידי שביעית דינן כשביעית, וברמב"ם (ה' שמיטה יובל פ"ד ה"ט) כתב פירות ששית שנכנסו לשביעית, אם היו תבואה, או קטניות, או פירות

האילן, והגיעו לעונת המעשרות קודם ר"ה, הרי אלו מותרין, ואעפ"י שאוסף אותן בשביעית, הרי הן כפירות ששית לכל דבר עכ"ל, הרי לא ס"ל כירושלמי בחילוק הנ"ל, ובודאי משום דכ"ז נגד המבואר בש"ס בבלי (ר"ה ט"ו) דאין לחלק, וכ"כ בפנ"מ על הירושלמי שם, דלית הלכתא כהירושלמי הנ"ל משום המבואר בתוספתא שם (סופ"ד) ובש"ס בבלי הנ"ל דאין לחלק, אבל יוקשה על פירושם הנ"ל מר' יוחנן בירושלמי הנ"ל, על ר' יוחנן בבבלי שם /ראש השנה/ (ט"ו ע"ב), דר"ל ור' יוחנן אמרו אתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית לעולם ששית, ומכש"כ דאמרין כן באילנות אחרים. והנראה דמש"ה בחר לו החז"א שם פירוש בירושלמי בעצמו, אשר לפי פירושו לא יהי' סתירה מדברי התוספתא והש"ס הנ"ל על דברי הירושלמי הנ"ל, ובהקדמה שהקדים דיל"ע בעלי גפנים שנכנסו מששית לשביעית, אם נפטרו משביעית ע"י שחנטו בששית, דיש מקום לומר, דלא נאמר דין למיזל בתר חנטה, אלא כשהוא מפירי בשעת גידולו שכיוצא בו בשביעית קדושה, אבל כשגדל בתורת עצים ונעשה פירי בשעת מחשבה, י"ל שכל שחשב עליו בשביעית

שביעית פרק ז

שני

משנת אליעזר

רע"ב

(ו) וְרָא: שָׁשֶׁן: (ו) הַוָּרֵד וְהַכֹּפֶר וְהַקָּטָף (ו) הַוָּרֵד הַשְּׁשֻׁנָה, וְהַכֹּפֶר. הוּא וְהַלֵּטָם, יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית בּוֹשֶׂם וְהַקָּטָף עֵץ אֶפְרַסְמוֹן, וְהַלֵּטָם, יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית, אֶלְחָנִ"א. וְיֵשׁ אֲזֻמָּרִים שֶׁהוּא נֶשֶׁם שְׁקָרִין גְּרֹפֹלִ"י: וְהַקָּטָף. אֵילָן אֶפְרַסְמוֹן: לֵטָם.

שדה צומים

בלקיטה בשביעית עיין שם, ולפי זה ג"כ לא נמצא בש"ס בבלי סתירה, דיל"פ הא דאזלינן בתר ששית, היינו היכא דלא תלוי במחשבה, או אף דתלוי במחשבה אבל ליכא תו"מ כנ"ל, ושוב צ"ב מ"ט לא פסקו להלכה כירושלמי.

והנראה דבאמת מצינו בש"ס בבלי דעכ"ח לא ס"ל לחלק כנ"ל, דהנה בהא דאמרינן בש"ס (סוכה מ' וב"ק ק"ב ע"א), דאיכא דגרסי וסתם עצים להסקה נינהו תנאי היא, ופי' רש"י (בב"ק) והובא בתוס' (סוכה) שם, דהא אם חל קדושת שביעית על עצים דמשחן תלוי בפלוגתא דרבנן ור' יוסי אם פירי שביעית שלקטן למשרה וכביסה מותרים לזה, דלרבנן סתם פירות לאכילה ולא מהניא מחשבה לאפקועי, ולר' יוסי לא אמרינן סתם פירות לאכילה, ומהניא מחשבה לאפקועינהו, והיכא דלקטן למשרה דהוי דבר שהנאתו אחר ביעורו לא חל על' שביעית, וכמו כן פליגו לענין סתם עצים להסקה לאידך גיסא עי"ש, וא"כ הרי ר' יוסי בברייתא דאבטולמוס (ר"ה ט"ו וסוכה מ') שם, מוכח דס"ל לענין שביעית דאזלינן באילן בתר חנטה, ואף אם הי' רוב גידולו בשביעית, והרי לשיטתו דלא אמרינן סתם פירות לאכילה קיימא ותלוי במחשבה, הי' צ"ל לפי הירושלמי הנ"ל

קדוש, שהרי אף בגדל בשביעית הוא גדל בפטור בתורת לשם עצים, ומ"מ מהני בו מחשבה לחייבו, א"כ י"ל אף בחנט בששית לא נפטר משום כך, אבל י"ל דפטור דסוף סוף עכ"ח במחשבתו מתחייב כאלו הוא פירי למפרע ודיינינן בו דין פירי ששית, ועפי"ז פי' דברי הירושלמי הנ"ל, דגם בלולבי זרדים וחרובין וכו', דקיימו למאכל אדם וגם למלתא אחרית, תלוי בלקיטה עד שילקטם לאדם, ומה"ט ס"ל לר' יוחנן דאינן נפטרינן בחנטה בששית וקדשי בששית, ובמסקנא מחלק בין אם גדלו רובן בששית דאז דינן בששית גם לשביעית, ובאם גדלו רובן בשביעית אף דחנטו בששית יש להם דין שביעית עיי"ה, ואם כן לפי פירושו אין כאן סתירה מבבלי וירושלמי בזה, די"ל דהיכא דתלוי במחשבה גם לש"ס בבלי הדין כן, אבל לפי"ז יוקשה אמאי לא פסקו כן הרמב"ם וש"פ.

והנה בקהלות יעקב שם נקט פירוש החז"א ביסודן, אבל נטה מפירושו במסקנת הירושלמי, ופי' הכוונה דמסיק הירושלמי לחלק בין היכא דאיכא תרומות ומעשרות, דאז דינן כששית, אבל בלולבי אלה בטנה ואדטה, כיון שאינן בכלל אוכל עד שיחשב, ס"ל להירושלמי דליכא תו"מ, ובליכא תו"מ נוהג בהם דין שביעית

וְלַדְמִיָּהּ שְׁבִיעִית, וְלַדְמִיָּהּ שְׁבִיעִית. רַבִּי שְׁמַעוֹן
וְהוּא הָדִין שֵׁשׁ לָהֶן אֹמֵר, אֵין לְקַטֵּף שְׁבִיעִית, מִפְּנֵי
בַּעֲוֹר. רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁאִינוּ פָּרִי:
אֹמֵר, אֵין לְקַטֵּף קִדְשָׁת שְׁבִיעִית,
מִפְּנֵי שְׁאִינוּ פָּרִי, וְדִינוּ כַּעַץ, וְהַנוֹטֵף
מִמֶּנּוּ אֵינוּ נִקְרָא פָּרִי, וְתָנָא קַמָּא סוֹבֵר
הַנוֹטֵף זֶה פָּרִי:
וְהוּא הָדִין דֵּשׁ לָהֶן בַּעֲוֹר וְלַדְמִיָּהּ בַּעֲוֹר, וְאֵף עַל
פִּי שְׁלָא נִכְרַר בְּמַשְׁכָּה: מִפְּנֵי שְׁאִינוּ פָּרִי. וְדִין
כְּעֵצִים דְּאֵין לָהֶם קִדְשָׁת שְׁבִיעִית מִשּׁוּם דְּהִנָּחֶן
אֲחֵר בַּעֲוֹן, וְהַפְּזִירָה אֲמִרָה לֹא כְּלָהּ, דּוּמִיָּא
דְּאֲכִילָה, שְׁהִנָּחֶן וְנִעְוֶן שָׁוִי, יֵלֵאוּ עֵצִים דְּהִנָּחֶן אֲחֵר בַּעֲוֹן. וְתָנָא קַמָּא סַבֵּר דְּקַטְפוּ זֶה פָּרִי. וְהִלָּכָה
כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן:

שדה צופים

ולדמיו שביעית.

ובדרך אמונה כתב: הורד. הם השושנים
האדומים שיש להם ריח
טוב ועליהם נאמר שפתותיו שושנים
ובירושלמי אמרו ג' דברים בוורד עיקר
שלו אין לו שביעית וביעור ופיקה שלו
יש לו שביעית ולא ביעור שמתקיים
בארץ ועלין שלו יש לו שביעית וביעור
ויש מחלוקת הראשונים אם הורד דינו
כאילן או כירק.

והכופר. מין בושם כדכתיב אשכול
הכופר.

והלוטם. גם הוא מין בשמים כדכתיב
נכאת ולוט ומינים אלו יש בהן
טעם רק שאינו אוכל חשוב בפ"ע אלא
שכובשין בו שמן ושאר דברים ועיקרו
לריח ולכן בודאי יש בו קדו"ש אבל מיני
בשמים שאין ראוי אלא לריח הוא בעיא
דלא איפשיטא ביר' אם נוהג בו קדו"ש
או לא ויש להחמיר.

יש להן ולדמיהן שביעית. וה"ה יש
להן ביעור ויש מי שכתב שאין להן

לפני פי' החז"א דאם גדל רובן בשביעית
אזלינן בתר לקיטה, אלא עכ"ח דלא ס"ל
לחלק בזה. וגם חילוקו של הקהלות
יעקב בפ"י מסקנת הירושלמי הנ"ל,
לחלק בין אם מחויב בתו"מ או לא, אי
אפשר לומר דלהחמישה זקנים שס"ל
שם דאתרוג אחרי לקיטתו למעשר ואחר
חנטתו לשביעית, דלפי"ז באתרוג שחנט
בששית ונלקט בשביעית אין תו"מ, ומ"מ
אמרינן אחר חנטתו לשביעית, הרי ש"מ
דלא ס"ל לחלק בזה כנ"ל.

לכן כיון דבש"ס בבלי מוכח דלא
כהירושלמי בזה פסקו הרמב"ם
וש"פ כן.

משנה ו

**הוורד והכפר והקטף והלוטם יש להן
שביעית ולדמיהן שביעית וכו'.**

כתב הרמב"ם (פ"ז מהלכות שמיטה הי"ט),
הוורד והכופר והלוטם יש להן
ולדמיהן שביעית, הקטף והוא שרף
היוצא מהאילנות מן העלים ומהעיקרים
אין לו שביעית, והיוצא מן הפגים יש לו

שדה צופים

ביעור.

דבור זה דקטף דר"ש הוא שרף הנוטף מן הפרי, הלא מצינו לר"ש דס"ל דאינו פרי, ועיין בפ' הר"ש כי האריך בענין זה. (הון עשיר).

עיין בתי"ט, ובהון עשיר הקשה עליו, כי מלבד דדבריו סותרים מה שכתב בדבור אחר זה, אף גם כי ליתא בגמרא כלל מה שהביא בשם הגמרא דנידה וע"ז. ולע"ד כוונת התי"ט להך מ"ד שם דבקטפא דגזא פליגי, אבל בקטפא דפירי ס"ל לרבנן דהוה פרי, והיינו ר' זירא דהתם, ומשמע נמי דר"ז ס"ל דמתניתין אפילו כרבנן ובקטפא דפירי, ולא כדמסיק בהתירוץ השני דר"א לדבריהם דרבנן קאמר להו, וא"כ כיון דמתניתין בקטפא דפירי מיירי, א"כ ר"ש שחולק, על קטפא דפירי נמי פליגי, וס"ל דאינו פרי, וא"כ שפיר כתב התי"ט דמוכח דר"ש בין בקטף הפרי ס"ל דאינו פרי, אמנם בתר הכי מסיק התי"ט בשם הרע"ב והרמב"ם דבקטפא דפירי לכ"ע הוי פרי, ורק בקטף העץ פליגי, ונראה שזה הולך לשיטת התירוץ שני של הגמרא, ומ"ש התי"ט בדבור השני הוא כפי מסקנת הרע"ב והרמב"ם, דבקטפא דפירי כ"ע מודה ואפילו ר"ש מודה, וא"כ אין סתירה בדברי התי"ט. (יד דוד).

בשו"ת הרשב"א (חלק ה סימן מ) כתב: שאלת הא (דאמרינן שם [נדה ח']) בגמרא. דתנן התם ר"ש אומר אין לקטף שביעית. וחכמים אומרים יש לקטף שביעית. בדקתי בכל משנת שביעית ולא

ולדמיהן שביעית. במה שקונה מהן אסור לאבדו ולעשות ממנו מלוגמא אלא אכילה ושתייה וסיכה ולאכול דבר שדרכו לאכול ולסוך דבר שדרכו לסוך ולא ישנה ולדמיהן ביעור שאסור לקיימן אחר הביעור אלא יפקירם בין לעניים בין לעשירים.

אין לו שביעית. ואף על גב דראוי לאכילה והנאתו וביעורו שוה מ"מ אין לו שביעית דבטל אגב העץ ועצים אין בהן קדו"ש כנ"ל פ"ה הי"א [וה"ה דפטור מתרומות ומעשרות].

והיוצא מן הפגים. הוא כמו חלב ששותת ויוצא מעוקצי הפגים קודם בישולם [ואם הפגים היו תרומה ונוטף מהן שרף מסופק בירושלמי אם אסורין לזרים ואפשר שאם הם טבל פטורין מתו"מ].

מפני שאינו פרי.

כתב התי"ט ז"ל ובפ"ק דנדה דף ח', ובפ"ב דע"א [ע"ז] דף ל"ה, מוכח דקטף דר"ש היינו שרף הנוטף מן העלין או מן הפרי, עכ"ל. ואנכי שמעתי ולא אבין דבריו, שהרי בקשתי בש"ס הנ"ל ולא מצאתי הכרח למה שאמר דקטף דר' שמעון היינו שרף הנוטף מן הפרי, אלא אדרבא בנדה משמע דפלוגתא דר' שמעון באילן שאינו עושה פירות היא. ועוד לא ידעתי לכוין דבריו שכתב בסוף דבור האחר המתחיל מפני שאינו פרי, וז"ל דבקטפא דפרי כתבתי דכ"ע מודו דהוי פרי, עכ"ל. דלפי דבריו שכתב בריש

שביעית פרק ז

שמו

משנת אליעזר

רע"ב

(ז) וְרַד חֲדָשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית, שְׁכַבְשׁוּ בְּשִׁמּוֹ שְׁבִיעִית, יִלְקֹט אֶת הַוּרְדִּי. וְיִשֵּׁן יִשָּׁן. וְכֵן שֶׁל שְׁבִיעִית שְׁשִׁית, יִלְקֹט קוֹדֶם זְמַן הַבַּעוֹר אֶת הַוּרְדִּי, וְהַשִּׁמּוֹ מֵתָר, וְיִשֵּׁן וְרַד שֶׁל שְׁבִיעִית שְׁכַבְרָה שְׁכַבְשׁוּ בְּשִׁמּוֹ שְׁבִיעִית, יִלְקֹט אֶת הַוּרְדִּי. וְיִשָּׁן יִשָּׁן. וְכֵן שֶׁל שְׁבִיעִית שְׁשִׁית, יִלְקֹט קוֹדֶם זְמַן הַבַּעוֹר אֶת הַוּרְדִּי, וְהַשִּׁמּוֹ מֵתָר, וְיִשֵּׁן וְרַד שֶׁל שְׁבִיעִית שְׁכַבְרָה

שדה צופים

פרק הבית והעליה (דף קיח). דאמר' התם ותנן נמי מקח וממכר כה"ג היוצא מן הגזע ומן השרשין של בעל האילן. ואינה משנה. אלא מפני ששינוי מקצתה בפרק המוכר את הספינה (דף פא) דקתני היוצא מן הגזע שלו ומן השרשין של בעל הבית. ורבי יהודה קתני לה דמדרישא ר"מ היא סיפא לאו ר"מ. דקתני רישא ר"מ אומר קנה קרקע. ומש"ה אייתי ברייתא בשם מתניתין משום דבמתניתין רמיזא. וכן הא דאמרינן התם ותנן גבי ערלה כה"ג אינה משנה אלא אטו ליתא דהיאך אמרינן דתנן. ובקידושין בפרק האומר (דף סג) דתנן האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגיר וכו'. רבי מאיר אומר מקודשת רבי יוחנן הסנדלר אומר אינה מקודשת ר' יהודה הנשיא אומר וכו'. ואלו במתני' תנן אינה מקודשת, סתם. ולא תני בה לא ר' יוחנן הסנדלר ולא ר"י הנשיא, אלא משום דעיקרא נשנית במשנתנו ושלא כדברי רבי מאיר אמר תנן, לומר לך דהא דבמתניתין ברייתא היא אלא דלא פריש במתניתין ופריש בברייתא בהדיא.

משנה ז

ורד חדש שכבשו בשמן ישן ילקט את הוורד וכו'.

מצאתי דמסיים בה הכי. אלא דסבור הייתי לומר דברייתא היא. אלא דבכל הספרים מצאתי דתנן.

תשובה: גם אני אומר כן דאינה משנה וגם בתוספתא אינה. אלא אני אומר שהיא אותה משנה שבשביעית (פ"ז מ"ה) דתנן הוורד והכפור והלוטם יש להם שביעית. רש"א אין לקטף שביעית מפני שאינו פרי. ואף זו אינה שיטה. אנן קיימי עלה דההיא מתני' הוורד והכפור ומתמיהינן עליה דר' זירא, היכי מספקא ליה למתני' אי אתי מתני' כר"א או כרבנן דפליגי עליה דאהדר איהו מההיא מתני' גופא מאן חכמים לאו רבנן דפליגי עליה דר"א. הא אמרינן דלאו ממתני' דערלה לא היא. דר' זירא הכי אהדר ליה ע"כ. מגופ' דמתני' מוכח לאו ר"א תני לה אלא רבנן מדנקט קטף דהיינו אילן דאינו עושה פירות. דאי ר"א מ"ש אילן שאינו עושה פירות. אפ"ל עושה פירות וכדמפרש ואזיל. ומשום דר"ש תני מפני שאינו עושה פרי. ומסתמא דטעמייהו דרבנן דפליגי עליה משום דקטף זהו פרי. מסקי' הכא בפ' דמתני' וחכמים אומרים יש לקטף שביעית משום דקטפו זהו פרי. והכניסו פי' המשנה כלשון ממש כאלו נשנית כן בפ'. ויש לנו כיוצא בזה הרבה בתלמוד. ואחד מהם בשלהי

שביעית פרק ז

שי

משנת אליעזר

רע"ב

שְׁבִיעִית שֶׁנֶּכְסוּ בְּשָׁמֶן
שֶׁל שְׁמִינִית וְכָזֶר הִגִּיעַ
וְאֵין הַבְּעוֹר שֶׁל הַרְדָּה,
חֵיב לִבְעֹר אֶת הַכֹּל,
כְּדַקְמֵי סִיפָא לְשִׁבְעִית
אֲסֵרֶת מִן בְּשָׂאֵינוּ

בַּחֲדָשׁ, חֵיב בַּבְּעוֹר. חֲרוּבִין
חֲדָשִׁים שֶׁכָּבְשׁוּ בֵּינָן יֶשֶׁן,
וְיִשְׁנִים בַּחֲדָשׁ, חֵיבִין בַּבְּעוֹר.

מֵינֵנוּ בְּנוֹתָן טַעַם וְדוֹקָא כְּהִגִּיעַ זְמַן הַבְּעוֹר,
וּבְלֹא הִגִּיעַ זְמַן הַבְּעוֹר, כִּינּוּ שֶׁבִלְע כְּשֶׁהָיָה
הַתֵּר, מִתֵּר (הַמִּלְקָט). וְעֵינֵינוּ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי פָּרָק
ה' מִשְׁנֵה ר' הַתְּבַשִּׁיל וּבֵית הַלֵּל אֲמָרִים
הָרִי הוּא כְּמִבּוּעֵר "חֲרוּבִין חֲדָשִׁים" שֶׁל
שְׁבִיעִית שֶׁכָּבְשׁוּ בֵּינָן יֶשֶׁן שֶׁל שְׁשִׁית, וְיִשְׁנִים חֲרוּבִים שֶׁל שְׁבִיעִית בַּחֲדָשׁ בֵּינָן שֶׁל

אֲסֵרֶת מִן בְּשָׂאֵינוּ מֵינֵנוּ בְּנוֹתָן טַעַם: וְחֲרוּבִין
חֲדָשִׁים וְכו'. הֵכָא מִרִי גִבָּא לְשָׁמֹת הֵינָן אֲסֵר
וְאֵין הַבְּעוֹר, דְּכָל עֵינָן חֵיב לִבְעֹר. וְאֵס לֹא נִשְׁפָּחוּ
הַמְּרוֹצִים בֵּינָן עַד וְאֵין הַבְּעוֹר יִלְקֹט הַמְּרוֹצִין וְהֵינָן

שדה צופים

בורד שני הדינין ובחרובין ביין לא תני
אלא ביעור ושנה אותן כולוהו בחד לישנא
הנותן לנו מקום לטעות. (חזון איש, סימן יא
אות א).

הנה המג"א (סי' תמו ס"ק טז) כתב בשם
הדרכי משה, דלכאורה אם שהה
מעת לעת בתוך הכלי הו"ל דין כבוש
כמבושל, ומיהו אפשר שמאחר שהחמץ
קודם זמנו היתר הוא לא אמרינן ביה
כבוש כמבושל. ע"ש.

והמהרש"ם בתשובה ח"ד (סי' לד) כתב
להסביר הטעם לזה, משום
דס"ל שבכבוש אין אלא טעם קלוש,
ובאופן שבלע בהיתר הו"ל כדין נ"ט בר
נ"ט דהיתרא דשרי. א"נ ע"פ מ"ש הנודע
ביהודה קמא (חיד"ד סי' כו) שאין טבע כל
המינים שוה לדון בהם דין כבוש כמבושל,
שיש דברים שפולטים ובולעים בכבוש,
ויש דברים דלא בלעי ולא פלטי בכבוש,
אלא שמספק יש לאסור בכל הדברים
משום דספקא דאורייתא לחומרא. ע"ש.
ולפ"ז היכא דבלע בהיתר מוקמינן ליה

תוכן פר"ש ע"פ הירושלמי דלענין
ביעור מחמרינן שאם הורד של
שביעית והשמן היתר מבער גם את
השמן מפני טעם הורד אבל לענין איסור
הפסד וסחורה אמרינן שאין ורד נותן
טעם בשמן, ורישא דמתניתין ורד חדש
שכבשו בשמן ישן ילקט ר"ל ילקט ויהא
השמן מותר לסחורה ולהפסד, וסיפא
לענין ביעור שחייב לבער גם השמן
מפני טעם הורד, ומתני' הכי מתפרשא
ורד חדש כו' דהכבישה היתה בעוד
שהורד חדש והיינו קדם ביעור והנידון
לענין הפסד וסחורה ילקט והשמן
מותר, וישן אם הורד של שביעית הוא
ישן כבר דכבר הגיע זמן ביעור וחזר
הנידון בשמן לענין ביעור יבער הכל,
וחרובין ביין נמי דינו כורד בשמן ולענין
סחורה והפסד אין היין נאסר מפני טעם
החרובין ולענין ביעור צריך גם היין
ביעור מפני טעם החרובין, אלא דסיפא
איירי כולה מתני' לענין ביעור, ודין טעם
חרובין ביין לענין הפסד וסחורה שנוי
בתוספתא וצריך טעם למה שנה התנא

שמינית חייבין זה הכסף, כל שהוא בנותן טעם, בבעור, זה הפלל חייב לבעור, מין בשאינו מינו. כל שהוא בנותן טעם, ומשערין בששים חייב לבעור, בהגיע זמן הבעור דהינו במין בשאינו מינו שנותן טעם במאכל, ומין במינו

מפר כמו צורד, והכי תניא צדקיה צמספסא: זה הכסף וכו'. כל אסוקים שצמורה מני, דצכלן צמינו צמסאו ומין צמאינו מינו צנותן טעם. ואינה הלכה: השביעית אוסרת בכל שהוא במינה. לאחר הצעור,

שדה צומים

שאינו חייב בביעור ה"ט משום דבלוע בעלמא הרי הוא כמבוער דקי"ל כרבן גמליאל במשנה לקמן (פ"ט מ"ה). ע"כ. ולפ"ז אין ראייה להדרכי משה מהמשנה דשביעית.

ובלא"ה איכא עיקולי ופשוטי טובא במתני' כאן. וכמ"ש הנובי קמא (חיו"ד סי' כו, קרוב לסוף הסימן, בד"ה ונלעד) שעמד ג"כ בדברי המשנה הנ"ל. וע"ע בשו"ת מקום שמואל (סי' כז). ובספר באר יעקב א"ח (דף כט ע"א). וע"ע בשנות אליהו ובחידושי הרש"ש ובתפארת ישראל.

וראה בספר מקור מים חיים יו"ד סי' קה שהביא דברי החוות דעת הנ"ל, ודחה דבריו ע"פ האמור דקי"ל גבי שביעית בטעמו ולא ממשו שהרי הוא כמבוער, והאריך להסביר דברי המשנה שביעית הנ"ל. ע"ש. והניף ידו שנית בשו"ת מהרי"ם פאדווא (סי' מד). עיי"ש.

עיין שו"ת משנה הלכות (חלק ט סימן שכ) בענין מלפפונים שהחמיצו בתבלין שגידולו בשישית ונלקט בשביעית כיצד ינהוג לענין שביעית ולענין ביעור, וז"ל: ובדבר שאלתו בענין המלפפונים (אוגערקעס בלע"ז) של שנה ששית שהחמיצו

בחזקת היתר ושרי בספיקא. ושזהו טעם המג"א בשם הדרכי משה הנ"ל. ע"ש.

והחוות דעת (סי' קה סק"ב) כתב ע"ד הדרכי משה, ונ"ל ראייה ברורה לדבריו, מהא דתנן כאן, ורד חדש שכבשו בשמן ישן ילקט הורד. ופירש הרע"ב, ורד של שביעית שכבשו בשמן של ששית, ילקט את הורד ממנו קודם שיגיע זמן הביעור. והקשה התוס' יום טוב, כי מה יועיל מה שילקט את הורד הרי מכל מקום נשאר טעם הורד בשמן, אלא ודאי שהואיל וקודם זמן הביעור היתרא בלע לא אמרינן ביה כבוש כמבושל, וכדברי הדרכי משה. ע"ש.

אך יש דוחים ראייתו מכאן, כי הגאון רבי דוד פארדו בספר שושנים לדוד (שביעית שם) כתב, דמ"ש הרע"ב בסיפא דמתני' דשביעית אוסרת קודם הביעור בנותן טעם, אין הכוונה לענין חיוב בביעור, אלא אוסרת לענין סחורה והפסד, והכא דקאמר ילקט, היינו שיאכלם בקדושת שביעית אבל אינו חייב לביעור.

והובא בתוס' חדשים, וכתב ע"ז הגאון רעק"א בתוספותיו שם, הנה גם אנכי זכיתי לכיין לזה, ובביאור יותר, דמה

שביעית פרק ז

שיט

משנת אליעזר

רע"ב

אָנזל קדס העצור אין אוֹסֶרֶת בָּל שְׁחָא בְּמִינָה, וְשִׁלָּא אוֹסֶר בְּכָל שְׁחָא, שְׁבִיעִית אוֹסֶרֶת כָּל שְׁחָא אֶסּוּר לְהַפְסִידָהּ שְׁבִיעִית, בְּמִינָה, בְּנוֹתָן טַעַם: שְׁחָא אֶפְלוּ נִתְבַּטַּל בְּהֶרְבֵּה מְאֹד בְּמִינָה וְשִׁלָּא בְּמִינָה אֶפְלוּ זֵין בְּמִינָה זֵין שְׁלָא בְּמִינָה: וְשִׁלָּא בְּמִינָה. אֶפְלוּ לְאַחֵר הָעֶזְרוּ בְּנוֹתָן טַעַם: אַחֵר זֶמֶן הָעֶזְרוּ אוֹסֶר, רַק בְּנוֹתָן הָאֶסּוּר טַעַם בְּהֶתֵּר:

שדה צופים

דשיל"מ בטל במינו וכן הוא טעם דתבלין (ובהגהות מהר"י לאנדא שם כלומר טעמא דרבא שם בתבלין משום דלטעמא עבידא משה החמירו בו גם כאן) מבואר דבתבלין החמירו דלא ליבטיל. וגדולה מזו כתבנו במקום אחר ע"פ דעת הבעה"מ פסחים מ"ג פ' אלו עוברין במשנה דד' מיני מדינה שכל העירובין העשויים לטעם ורוצה הוא בכל הטעם של כל אחד ואחד ואינו רוצה שטעם אחד יבטל את חבריו והגם שאין הוא מרגיש טעם המין לבדו כיון שע"י העירוב משתנה טעמו לטעם חדש וטעם זה שמתחדש ע"י התערובות הוא האוסר וכיון דרוצה בכל התערובות א"כ לא מבטל אחד את חבריו ולפ"ז יש טעם חדש מה שתבלין אינן בטילין כיון דרוצה הוא בטעם התבלין ואינן בטלין.

אותם בתבלינים שונים ותבלין אחד שמיר שמו הוא שגידולו בששית ונלקט בשביעית אשר יש לו דין קדושת שביעית אבל אינו נאסר משום ספיחי שביעית ועתה נשאל שם כיון דהשמיר נו"ט במלפפונים ואם נרגש הטעם צריך לנהוג במלפפונים קדושת שביעית וכן מצות ביעור כשיגיע זמן הביעור על השמיר וכדין המשנה פ"ז דשביעית דורד חדש שנכבש בשמן ישן אמרינן דילקוט את הורד (שהוא נ"ט בשמן) והשמן מותר ומוכח דאם לא הוציא מן השמן ה' נאסר השמן מחמת נו"ט של הורד ובנ"ד חמירי כיון שהתבלין נותני טעם מעורבים והרי א"א לקבוע בקביעות איזה טעם מורגש או לא וכעין מש"כ יו"ד סי' צ"ח לענין חלב עם בשר עכ"ל.

והנה במשנה ה' פ"ט דשביעית תנן הכובש ג' כבשים בחבית אחת רא"א אוכלין על הראשון ר' יהושע אומר אף על האחרון רבן גמליאל אומר כל שכלה מינו מן השדה יבער מינו מן החבית והלכה כדבריו ר"ש אומר כל ירק כו'. ובגמ' פסחים נ"ב ע"א אלא אמר רב אשי בפלוגתא דהני תנאי דתנן הכובש שלשה כבשין כו' ר"ג אומר כל שכלה מינו מן השדה כו' ופסק הרמב"ם כר"ג עיין פ"ז מהל' שמיטה ויובל ה"ו וכתב

ובמאי דסליק אפתח בס"ד במ"ש דבנ"ד חמור כיון שהתבלין נותני טעם וכו' הנה ודאי דתבלין כיון דלטעמא עבידי חמור וגמ' מפורשת ביצה ל"ח דרבא דאוסר משום דלטעמא עביד ועיין ר"ש פ"ו דשביעית מ"ג בד"ה ירושלמי בא"ד דפריך מביצה ל"ח גבי אשה ששאלה מים ומלח לעיסתה ופריך דליבטלי מים לעיסה ומשני דהוי דבר שיל"מ ואפילו באלף לא בטיל וכו' וז"ל ומה דמחמירין הכא משום דבעלמא אין

שדה צופים

כלו ועכשיו שכלו מוציא מהם המינים שכלו ושוב אין המינים שלא כלו בולעים אלא דנימא על הבליעה שבלע כבר יחול עליהם שם איסור בהא פליגי ור"ג סבר אין האיסור חל על הבליעה ע"ש.

וקצת סמוכין ה' נלפענ"ד להביא לדבריו מגמ' ע"ז ע"ו א"ל עמרם ברי מה ענין קדשים אצל געולי נכרים הכא התירא בלע התם איסורא בלע ופריך רב יוסף סוף סוף כו' עד רב אשי אמר לעולם כדאמין מעיקרא הכא התירא בלע הכא איסורא בלע ודקא קשיא לך בעידנא דקא פליט איסורא קא פליט בעידנא דקא פליט ליתא לאיסורי' בעינ' כו' ע"ש. ופרש"י לעולם כדאמרינן מעיקרא, דהיינו משום דבקדשים התירא בלע ודקשיא לך כי פליט איסורא פליט לא חמיר איסורו שכשנעשה נותר לא הוי איסור בעיניה שבתוך דופני הכלי ה' בלוע ומעולם לא הוכר איסורו ע"ש. הנה דאפילו איסור נותר שנעשה איסור בדופני הכלי קיל הוא כיון שמעולם לא הוכר איסורו וא"כ כ"ש הכא בכבשין דליכא איסור אלא חיוב ביעור וכה"ג לא חל עליו שם איסור כיון דליכא חיוב ביעור עליו ומיהו לענין נוהג בו קדושת שביעית ודאי נוהג כיון דנ"ט. ועיין ר"ש שביעית פ"ט ה"ה מודה ר' יהושע דשביעית אוסרת בנותן טעם ושאיני הכא דנעשו הג' כבשים כאחד קודם שיבואו לידי איסור והוא באמת רא' לסברא הנ"ל והבן.

ובמש"כ נלפענ"ד ליישב מה שנתקשיתי בפ"ז מ"ז דשביעית בפ' מהר"י מלכי צדק שביעית אוסרת כל שהוא

ה"ה ז"ל וטעמא דאין הולכין בזה אחר הטעם שאין כאן איסור אכילה אלא מצות ביעור כדכתב הראב"ד ע"כ ודברי הראב"ד הם שם בהשגות ה"ג שביאר דר"ג סבר דאין הולכין בזה אחר נותן טעם שאין כאן איסור אכילה אלא מצות ביעור בלבד הילכך דין שיבער אותו המין בלבד ע"כ.

והתוי"ט תמה דאין אמרינן דנ"ט אינו אוסר בשביעית והא משנה היא ספ"ז דשביעית במינה אוסרת במשהו ושלא במינה בנותן טעם ובתוס' רע"א תירץ דודאי לענין קדושת שביעית אוסרת הבליעה ככל האיסורים ולכן צריך לאוכלן בקדושת שביעית ושלא לעשות בהן סחורה ושאר דיני שביעית אבל לענין ביעור אין הבליעה אוסר ואין צריך לבערן והביאו גם בערוך השלחן סי' כ"ז סכ"ה. ועוד תמה הגרע"א דבג' מקומות נחת התוי"ט לדמות קדושת שביעית לביעור וברור דז"א עיין פ"ז ופ"ט דשביעית ופ"ה דמעשר שני ודו"ק. והנובי"ק יו"ד סי' כ"ו יצא בדבר חדש בטעם דר"ג לפי דס"ל דאין טבע כל הירקות שוה לבלוע זה מזה דבין לפי הר"ש ששמן אוסר הורד ואין הורד אוסר השמן ובין לפי הר"מ שהורד חדש אינו אוסר וורד ישן אוסר למדנו דיש חילוק בטבע הדברים לענין כבוש ע"ש והא מתני' דג' כבשים מיירי דוקא בשלשה מיני חסית וחסית ודאי אוסרים בכבוש כמבואר במשנה דתרומות (פ"י) ע"ש. ומיהו בשפ"א תירץ קושית התוי"ט דכשכבר נאסרו הפירות בעיניהו משום דכבר כלו אוסרים אח"כ בנ"ט משא"כ הכא הבליעה היתה בעוד שלא

שביעית פרק ז

שכא

שדה צופים

ולא אמנע טוב מה שמצאתי בגליון שלי שכתבתי טעם חדש דעל טעם ליכא דין ביעור והוא דהטעם שאמרה תורה לבער פירות שביעית כדי שיהא לבהמתך ולחי' אשר בארצך ודרשו כלה לחי' אשר בשדה כלה וכו' ולפ"ז נראה דפירות שנכבשו יחד ובלעו זה מזה כמה שהראשון בולע מן השני כן השני בולע מן הראשון וא"כ לעולם נשאר שיעור פרי כמו שה' וכיון שהתורה אמרה להוציא לחי' פירות מן הבית ע"כ כמות פירות שיש לו צריך להוציא כיון שהוציא כמות זה הרי יש לה לחי' שיעור כמות הפרי שיש לו בבית אלא שקצת טעם אחר נרגש מהכבוש אבל עכ"פ לא חסר מן הכמות שיש לה לחי' כמות כמו שהוא ולכן ס"ל לר"ג דאין צריך לבער כלל בשביל הבלוע ובזה נפ"מ שאם נפל כל שהוא שמן של שביעית הרי אפילו נתבטל בשאר השמן אבל מ"מ לענין ביעור הרי חסר לחי' משהו שמן ושפיר חייב בביעור בשביל מה שנפל שם שסוף סוף מגרע גרע לחי' בהאי משהו אבל כל שבלעו זה מזה הגם שבלע טעם מזה לזה מ"מ כיון דהכמות לא נשתנה בשביל הטעם שהרי מה שבלע זה מזה בלע זה מזה נמצא דבכמות ליכא שינוי כלל ולכן אינו חייב לבער, ובזה יש לפרש ג"כ מחלוקת ר"א ורבי יהושע ודו"ק.

וסיים שם: ולענין הלכה מיהו נראה דיפה כיון מעכ"ת דצריך לנהוג במלפפונים קדושת שביעית ואפילו לא נרגש הטעם כיון דלטעמא עביד ודאי נרגש וכמ"ש הבעה"מ לענין ד' מיני מדינה כיון שנעשה לטעם והרי הא

במינה פי' שמן של ז' שנפל בשמן ו' אפילו בכל שהוא והגיע זמן הביעור נאסר שמן ששית בשביל אותו משהו חייב לבער הכל ואף על פי שלא הי' בה בנותן טעם והנ"מ לביעור אבל לאכלו בקדושת שביעית עד שיהא בו בנ"ט אבל במשהו נתבטל ברוב וכו' ותני כן ששביעית אינה אוסרת כל שהוא אלא בביעור אבל לאכילה בנ"ט ושלא במינה בנ"ט כדאמרו ורד בשמן חרובין ביין ע"כ. והר"ש בפ"ו מ"ג הביא ירושלמי ה"ג עקרו בשביעית ושתלן במוצ"ש ר' זעירא אמר מכיון שרבה עליו החדש מותר ר' לא ורב אמי אמרי תרווייהו אסורין וכו' הרי שביעית שאין לה היתר ולא נתנו חכמים שיעור א"ל לא אם אמרתם בשביעית שאינה אוסרת כל שהוא אלא בביעור אבל לאכילה בנותן טעם כו' ע"ש באריכות. ויש לדייק בביעור מ"ש דאוסר בכ"ש שהרי האי כ"ש נמי כיון שנתערב בכולו למה אוסר בביעור בכ"ש.

ולפמ"ש אתי שפיר שהרי כתב מהר"י מלכי צדק שמן זית שנפל בכ"ש כלומר שבשעה שנפל כבר הי' שמן זית של שביעית ואפילו שהי' בכ"ש מ"מ הרי סוף סוף שמן של שביעית הוא וניכר האיסור קודם נפילה כה"ג צריך ביעור אבל היכא דנתערב ע"י כבישה ומעולם לא ניכר האיסור איסורו בנ"ט וצ"ע. ובפרט בדברי הר"ש שכתב אם אמרתם בשביעית שאינה אוסרת כ"ש אלא בביעור אבל לאכילה בנ"ט דמשמע לכאורה דכ"ש דלביעור הוא דומיא דלאכילה בנ"ט והיינו ע"י בליעה ויש לדחוק ודו"ק כי לא באתי רק להעיר.

שדה צופים

שחייב לאכול כל התערובות בקדושת שביעית כמש"כ רבינו בפט"ו ממאכ"א ה"ח אבל אם נתערב לאחר הביעור שכבר נאסר אין אוסר אלא בנו"ט בין במינו בין בשאינו מינו וכ"ד כמה ראשונים דדוקא אם נתערב קודם הביעור נאסר מין במינו בכ"ש דהו"ל דבר שיש לו מתירין שיכול לאוכלו קודם הביעור אבל אם נתערב לאחר הביעור אין אוסר אלא בנו"ט וי"א להיפך דרק אחר הבעור החמירו לאסור מין במינו בכל שהוא אבל אם נתערבו קודם הביעור אין בו קדו"ש וי"א דבשניהם אין אוסר אלא בנו"ט ולהלכה פסק מן דאם נתערבו אחר הביעור אין אוסר אלא בנו"ט. פירות שביעית שנתערבו בשוק בפירות ששית או של מוצאי שביעית יבש ביבש הולכין אחר הרוב אבל אין סומכין לא על הטעם ולא על הריח.

בכל שהוא. אפי' טפה אחת בכלי גדול.

עיין שו"ת מבי"ט (חלק א סימן כא) שכותב בתו"ד: וגם יש לנו תקנה בא"י בשנת השמיטה לאכול מן התבואה והפירות הבאים מח"ל הניכרין שהן מח"ל כגון אורז ח"ל דמינכר כדאמר בירושלמי דפ"ב דדמאי ואפי' אותם שאינם ניכרים אם ידוע שרוב אותם הפירות מח"ל לוקחין מהם בסתם כדתניא בתוספתא פ"ג דדמאי מצרפין פירות ח"ל על פירות שביעית כדי שירבו על פירות מוצאי שביעי' לפוטרו מן המעשרות פי' דמצטרפין פירות ח"ל ופירות שביעית שפטור מן המעשרות אם יש בהם רוב לגבי פירות מוצאי שביעית שחייבי

טעם חדש שנעשה מכל התבלין שטעמם משתנה ע"י העירוב לטעם אחר שאין האיסור שהוא השמיר נראה בעירוב אלא שהוא מסייעו לתת טעם חדש.

חרובים חדשים שכבשו ביין ישן וישינים בחדש חייב בביעור וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ז מהלכות שמיטה הכ"ב), חרובין של שביעית שכבשן ביין ששית או ביין מוצאי שביעית חייב לבער היין, שהרי טעם פירות שביעית בו, זה הכלל פירות שביעית שנתערבו בפירות אחרות מין במינו בכל שהוא ושלא במינו בנותן טעם.

ובדרך אמונה כתב: חרובין כו'. אורחא דמילתא נקט דדרך ורד לכושבן בשמן ודרך חרובין לכושבן ביין וס"ל לרבנו דחרובין לעולם נותנין טעם ביין בין שהם חדשים ובין ישנים ולכן תמיד חייב לבער הכל וה"ה שיש קדו"ש בהכל ודעת הר"ש דדין חרובין כדין ורד ותמיד לענין הפסד וסחורה ילקט החרובין מהיין ומותר שאינו טעם גמור אבל לענין ביעור חייב לבער בין שלקטו קודם זמן הביעור ובין אח"כ וכו"ל גבי ורד.

שהרי טעם פ"ש בו. ודוקא כשנתן בו טעם כדמסיים רבינו מין בשאינו מינו בנו"ט וכבוש כמבושל ונותן טעם.

זה הכלל. בא לרבות כל שאר פירות ומאכלין שכבשן או בשלן בפירות שביעית.

מין במינו בכל שהוא. שהחמירו בפ"ש לאסור בכל שהוא במין במינו לענין

שדה צופים

הזמנים בשנת השביעית על רוב דמים היוצאין ונכנסין אם המה מדמי שביעית וביותר כנהוג כהיום הזה שהכל בין הבעלי שדות ובין הסיטונאים ובתי חרושת ואופים וחנונים הגדולים עם הקטנים מפקידים כספיהם בבנקים, ואינם מקבלים חליפיהם על אתר, וממילא נשארו בקדושת שביעית עליהם, ואותן המעות באים שוב ללוקחיהן, והי' צריכים להזהר בהם כבדמי שביעית בכל הדינים כאשר באים ליד הלוקחות.

ובתו"ד מביא מדברי המבי"ט הנ"ל, וכותב: והנה כל הנ"ל חזי לאצטרופי להקל במעות שבשוק, שאם אינו ידוע שיש שם בכלל דמי שביעית, אזלינן בתר רובא, וכמ"ש בתשו' מבי"ט שם (ח"א סי' כ"א), דהיכא שידוע שרוב פירות מן הנמכרים הם מחו"ל, יקחו מהם בשביעית, ולא יתחייבו בביעור, והכי נמי תניא בתוספתא (פ"ג דדמאי) וכו', דאע"ג דתנן (בספ"ז דשביעית) שביעית אוסרת בכל שהוא במינה ושלא במינה בנו"ט, היינו כשנתערבו בידוע פירות שביעית עם פירות אחרות, אבל היכא דלא נתערבו אלא שאין ידוע אם הם פירות שביעית אם לא אזלינן בתר רובא וכו' עכ"ל, וא"כ הכי נמי בנד"ד, אבל בבנקים או בחניות בעת שידוע בודאי שיש שם תערובת מדמי שביעית, הרי מבואר במתני' שם דלא בטל במינו, וכ"פ הרמב"ם (סופ"ז מה' שמיטה ויובל), וכתב שם הרדב"ז הטעם משום דהוי דשיל"מ לאכלו או לחלקו מזון שלש סעודות כדאמרין לעיל, ואחר זמן איסורו אין לו מתירין והוא בנו"ט, וכ"כ הראב"ד עכ"ל, ועי' בזה (נדרים נ"ח

במעשר וליקח מהם בסתם ופטורין מן המעשרות הכי נמי היכא שידוע שרוב פירות מן הנמכרי' הם מח"ל יקחו מהם בשביעי' ולא יתחייבו בביעור והכי נמי תניא התם ברישא מצרפין פירות ערב שביעי' כדי שירבו על פירות שביעית לפטור מן הביעור.

דאע"ג דתנן שביעית אוסרת כל שהוא במינה ושלא במינה בנותן טעם היינו כשנתערבו בידוע פירות שביעית עם פירו' אחרות אבל היכא דלא נתערבו אלא שאין ידוע אם הם פירות שביעית אם לא אזלינן בתר רובא וכיון דרוב' מח"ל או מערב שביעית ניהו פטורין מן הביעור כדאמ'. וכו'. עיי"ש עוד.

ועיין משנה למלך (פ"ז מהלכות מעילה) שכותב בתו"ד: וכן פירות שביעית שנתערבו בפירות אחרות הוי דשיל"מ ואוסרין בכל שהו כמ"ש רבינו ספ"ז מהל' שמיטה וא"כ ה"ק בתוס' דאזלינן בתר רובא לפטור מן המעשרות ומן הביעור אלא ודאי ע"כ לומר החילוק שכתבנו. וכ"כ המבי"ט ח"א סי' נ"א דהא דתנן שביעית אוסרת בכל שהו במינה היינו כשנתערבו בידוע פירות שביעית עם פירות אחרות אבל היכא דלא נתערבו אלא שאין ידוע אם הם פירות שביעית אם לא אזלינן בתר רובא וכיון דרובא מחו"ל או מערב שביעית פטורין מן הביעור ע"כ.

ובשו"ת מנחת יצחק (חלק ו סימן קכט) נשאל אם לחוש בזמן מן

שדה צופים

במינן בין שלא במינן בנותן טעם, שמ"ש דשביעית אוסרת בכל שהוא הוא לענין שצריך לאכול התערובת קודם הביעור דכיון דאפשר לאוכלו ה"ל כדבר שיש לו מתירין עיין שם. וכ"כ ברש"י שם [בד"ה אבל לאכילה] דלאחר הביעור רק בנותן טעם. ולענין ביעור פירש שם [בד"ה אלא לביעור], שאם נטל בצל של ששית ונטעו בשביעית והוסיפה כל שהוא אותו כל שהוא מבטל את העיקר עיין שם, דמשמע דבלא זה שרי אף שנטעו בשביעית. אך בתוס' [בד"ה אמר להם] בשם הר"ם, דכיון שהוסיף משהוא נאסר כולו כמו כלאי הכרם וכו' והכי נמי תחלת זריעתו באיסור היתה עיין שם. וכ"ה ברשב"א שם [סוד"ה לביעור] בשינוי לשון וז"ל, ומש"ה כיון שנעשית איסור בידים בתחלת נטיעתו גזרו עליו ואסרוהו בתוספת כל שהוא, וכענין שאסרה תורה בכלאים וכו' עיין שם. נמצא לפי' דהך לביעור בגידולים איירי.

ועיין ירושלמי שביעית פ"ו ה"ג דרבי זירא אמר מכיון שרבה עליו החדש מותר, רבי לא רבי אימי תרווייהו אמרין אסור, מתניתא פליגא על רבי לא ורבי אימי וכו', ומייתי הך ברייתא דנדרים הנ"ל והקושיא מהא דבאכילה בנותן טעם, עיין מ"ש הגר"א בביאוריו על הירושלמי שם. ותירץ הירושלמי פתרון לה בעירובין, הוא דהוי בנותן טעם, אבל בגידולין חומר בגידולין וכו' עיין שם. ולפ"ז לגמ' דידן נוכל כבר לומר דלביעור בכל שהוא היינו לגידולין ומשום דחומר בגידולין, וזה כפי' הראשונים דלביעור היינו גידולין ודו"ק. ונבאר עוד להלן דברי הירושלמי בס"ד.

ע"א) ובר"ן שם, ובס' מלאכת שלמה ומשנה ראשונה על המשניות שם, או מטעם שכתב הרמב"ם (פט"ו ממ"א ה"ח), שאין אותה התערובת אסורה, עי' בכ"מ ולח"מ שם ונוב"ל (חיד"ו סי' נ"ג) מזה, וא"כ ה"ד בדמי שביעית, ובזה אם אין המקבל מהם מעות נותן באותו זמן דבר שיהי' המעות מחולל עליהם, נכון ליקח דבר מאכל כגון פרי וכיב"ז שיהי' שוה פרוטה, ואחר שינקה המאכל מכל סיג ופסולת באופן שיהי' ראוי לאכול בלא שום שוור, ויכלול גם כל ספק של חלופי שביעית הנמצאים אצלו ויאמר: כל דמי שביעית או חילופי שביעית הנמצאים ברשותי יהיו מחוללים על המאכל הזה. ויאכלנו בקדושת שביעית. וכו'. עיי"ש עוד. וע"ע בספרו שם (חלק ח סימן קג).

בשו"ת דברי יציב (חלק יורה דעה סימן רטו) דן בדבר השאלה אם מותר להשתמש בקמח שנטחן ברחיים שטחנו בהם פעם חטים של שביעית, וכעת טוחנים בהם חטים מחו"ל.

וז"ל שם: בשביעית פ"ז מ"ז, זה הכלל כל שהוא בנותן טעם חייב לבעור מין בשאינו מינו ומין במינו כל שהוא שביעית אוסרת כל שהוא במינה ושלא במינה בנותן טעם. ובנדרים דף נ"ח ע"א, אמרו לו והלא שביעית אין לה מתירין ולא נתנו בה חכמים שיעור, דתנן השביעית אוסרת כל שהוא במינה, א"ל אף אני לא אמרתי אלא לביעור אבל לאכילה בנותן טעם. וכתב הר"ן, כלומר אם נתערבו לאחר הביעור שאם יהיו אוסרין תערובתן לא שרו באכילה בין

שביעית פרק ז

שנה

שדה צופים

עיין שם. וכן פי' הרע"ב שם בפ"ז מ"ו, דרך לאחר הביעור בכל שהוא אבל קודם הביעור בנותן טעם.

אך בשער המלך פט"ו ממאכלות אסורות ה"י [בד"ה וכן כל] כתב, שדעת הרע"ב כדעת הרמב"ן עה"ת פרשת בהר [ויקרא כ"ה ז'], דביעור הוא הפקר ואם חזר וזכה אוכל והולך עד שיכלו, וזו היא שביעית שאוסרת בכל שהוא לביעור מפני שיש לה היתר בביעור, אבל אם עכבם בביתו אחר הביעור כדי לאכלן אסורים הם באכילה לגמרי, וזו היא שביעית שאוסרת בנותן טעם לאחר הביעור שאין לו מתירין, וכ"כ התו"ט בפ"ט מ"ב שדעת הרע"ב כדעת הרמב"ן בענין ביעור עיין שם, דמ"ש הרע"ב שביעית אוסרת בכל שהוא לאחר הביעור אינו ר"ל דאם נתערב אחר הביעור אוסרת בכל שהוא, אלא כוונתו לומר דאם נתערב בזמן הביעור ולא ביערן אלא עיכבם בתוך ביתו אחר הביעור כדי לאכלן הרי הן אסורין באכילה לאחר הביעור בכל שהוא, כיון שהיה לו מתירין בביעור היה לו לבערן, אבל אם נתערב לאחר הביעור מודה הרע"ב דאינו אוסר בכל שהוא כיון שלא היה לו מתירין, דמשעה שעכבם בתוך ביתו נאסרו באכילה ואין לו מתירין כלל, וכמ"ש הרמב"ן עיין שם. אך אח"כ הקשה ע"ז בשער המלך שם דא"כ הו"ל להרע"ב לומר דאם נתערב אחר הביעור בנותן טעם עיין שם. נמצא דלשיטת הרמב"ן בשנתערב בזמן הביעור דייקא, אבל לאחר שעבר זמן הביעור בנותן טעם, והרע"ב הולך בעקבותיו להתו"ט והשער

והרא"ש בפירושו לנדרים שם [בד"ה אף אני] כתב ג"כ דלביעור הפי' שעומדין בקרקע ולא הגיעו לכלל אכילה כגון פירות ששית שנכנסו לשביעית וגדלו מעט חייבין בביעור וכו', אבל לאכילה שהביאה לבית לאכול ונתערבו פירות שביעית עם פירות שמינית בנותן טעם עיין שם. אמנם בפירושו לשביעית פ"ז מ"ז [בד"ה השביעית] כתב, לביעור לאחר הביעור אם נתערב בכל שהוא במינו חייב לבער, אבל באכילה כגון קודם הביעור אין בו קדושת שביעית וכו', וצ"ע דבסוף הנודר מן הירק משמע דאיירי בגידולין עיין שם. אך שם בנדרים פירש בעצמו דאיירי בגידולים וכנ"ל.

והר"ש בשביעית שם פירש השביעית אוסרת כל שהוא במינה, כגון לאחר הביעור אבל קודם הביעור אין בו קדושת שביעית עד שיהא בו בנותן טעם עיין שם. וכן בפ"י מהר"י בן מלכי צדק שם, דרך לאחר הביעור נאסר שמן ששית בשביל אותו משהוא וחייב לבער הכל וכו', אבל לאכלו בקדושת שביעית עד שיהא בו בנותן טעם וכו', ותני כן השביעית אינה אוסרת כל שהוא אלא בביעור אבל לאכילה בנותן טעם עיין שם. והר"ש שם בפ"ו מ"ג [בד"ה ירושלמי] כתב תחלה דלאחר ביעור בכל שהוא וחייב לבער הכל אבל לאכילה לאכלו בקדושת שביעית בנותן טעם, אך שוב כתב דאי אפשר לומר כן וכדמוכח מהש"ס נדרים הנ"ל, ולזה מפרש בביעור היינו כדרך גדילתה כגון של ששית שנכנסה לשביעית והוסיף מעט, אבל באכילה כגון בתערובת שלא כדרך גדילתה בנותן טעם

שדה צופים

המלך.

וגם מהתוס' שם בנדרים [ד"ה אמר] בפ' הרב רבי אליעזר, מבואר להדיא דבתערובת הפירות לאחר הביעור מותרין. ורק מהתוס' הקודם [ד"ה דתנן] הקשה השער המלך שם דסתרי אהדדי והניח בצ"ע כוונתם עיין שם. ולא הבנתי במה סתרי התוס', דשם י"ל כוונת קושיית התוס' דהיה יכול לפשוט האיבעיא מהמשנה דאוסרת בכל שהוא וה"נ גידולי היתר דשמינית אינם מבטלים עיקר דשביעית ולמה צריכין להברייתא, ולזה תירצו דהייתי יכול לדחות דהתם איירי בלח. וי"ל עפ"ד התוס' ביבמות פ"ב ע"א ד"ה ר"י, דדוקא בדבר לח אית ליה לר' יהודה מין במינו לא בטיל עיין שם, ולא עדיף שביעית דמודו חכמים מכל איסורים לר' יהודה, משא"כ בגידולין דיבש אפשר דבטל.

וגם י"ל בכוונתם, דמכח המשנה הייתי אומר דשמא גידולים חשיבי טפי ומבטלי משא"כ בתערובת דבהכי איירי המשנה, אבל יתכן דגידולים הן כמו תערובת, משא"כ מכח הברייתא דר' שמעון אומר דלביעור בכל שהוא. וע"ז פ' התוס' [בד"ה אמר] דמייירי בגידולים דאל"כ מה החילוק בין ביעור לאכילה, וע"כ דלביעור הכוונה פירות ששית שנכנסו לשביעית וגדלו משהו דצריכין ביעור כפירות ז', דגידולי איסור חשיבי ומבטלי להיתר, ורק מכח הברייתא יכולים לפשוט הבעיא.

וא"כ אדרבה דברי התוס' משלימים אלו את אלו, שבתחילה [בד"ה דתנן] קאי התוס' לחכמים שהקשו לר' שמעון

והתם מחלקי התוס' כנ"ל, ואח"כ [בד"ה אמר להם] הרי לר' שמעון קאי דלדידיה תערובת לאחר הביעור רק בנותן טעים. ונמצא להתוס' לסתמא דמשנה דבכל שהוא רק בלח ולא ביבש ודו"ק.

ואחר אריכות דברים בסוגיין, הוא מסיים: תבנא לדינא בני"ד ברחיים שטחנו בהם חיטים של שביעית אחר הביעור, דיש להקל לקנות קמח מהנטחן בהם מחיטין דהיתר בתערובת השניה, כיון דרוב דעות הפוסקים דשביעית בזמא"ז דרבנן, ועיין גם בפאת השלחן הל' שביעית סי' כ"ג סעיף ט' ס"ק כ"ג. ועיקר איסור דשביעית אוסרת בכל שהוא בכל ענין הוא מדרבנן. וגם בעצם הביעור כהרמב"ן שי"ל דהוא מדרבנן, והפירות נאסרו רק מדרבנן כמ"ש הכס"מ, והפנ"י ס"ל כן גם להרמב"ם. והרבה ראשונים ס"ל דהאיסור רק בגידולים ולא בתערובת. והתוס' בנדרים ס"ל לחלק בין לח ליבש דביבש אינו אוסר בכל שהוא עיין שם. וא"כ ודאי שנוכל לסמוך בזה עכ"פ על השיטות, שכפי הנ"ל הם רוב הראשונים, דס"ל דאחר הביעור אינו בכל שהוא. ולכל צדדי היתר שכתבנו נוכל לסמוך בקמח בקמח דהוי יבש ביבש, ובתערובת השניה דאפשר שהמשהו אינו כבר שם, שיהיה מותר להשתמש בקמח הנטחן בפעם השניה.

אבל הותנה מאתי בפירוש ובפרוטרוט שרק לצורך שעה כיון שהוא דיעבד, וכדי שלא לאסור לחלוטין הטחינה, היה נראה לפענ"ד להתיר. אבל לא ח"ו למשווי מידי דהלכתא כחוכא ולערבב

שדה צופים

בכ"ש לענין איסור סחורה ולאסרה דוק באכילה משום קרא דלאכלה אלא בכ"ש ויש לתמוה דלאחר הביעור הרי אין לו מתירין וכמ"ש הר"ן ואם כן אמאי אסור בכ"ש ומאי אהדר להו ר"ש עדיין הקושי' במקומה עומדת דהרי ז' דאין מתירין ולא נתנו חכמים שיעור ומ"ש דקודם ז' אינו אסור לעשות בהם סחורה עד שיהא בהן בכ"ש אי משום דאיסור סחורה אין לו מתירין לאחר הביעור נמי אין לו מתירין ותו לפי דבריו דאף לאחר הביעור ז' אוסרת בכ"ש אם כן מאי קא מבעי' לן בפ' הנודר בבצל שעקרו בז' ונטעו בח' אי גדולי היתר מבטלין את העיקר ומסיק דגדולי היתר מעלין את העיקר והשת' כיון דז' אוסרת בכ"ש אפי' אחר הביעור אפ"ת דגדולין מבטלין וחשבינן ליה כשאר תערובת היינו בדבר שיש לו ביטול ברם ז' אין לו ביטול והיכי מבטלין את העיקר בשלמא לפי הר"ן ניחא דמשו"ה מסיק דגדולי היתר מעלין את העיקר כיון דהוי לאחר הביעור דמשעת שנטעו בח' הרי נאסר באכילה ושוב אין לו היתר כלל ומש"ה בטיל אמנם לפי הרע"ב קשה טובא ואין לומר דס"ל לתלמוד' דגדולין חשיבא טפי ומבטלין את העיקר דהא ליתא דהרי אמרי' התם בגמ' דנ"ט מתיב רמי ב"ח קונם פירות האל' עלי כו' אסור בחלופיהו ובגדוליהו שאני אוכל מותר בחלופיהו ובגדוליהו בד"א בדבר שזרעו כלה אבל בדבר שאין זרעו כלה אסור אמר אביי שאני קונמות הואיל ואי בעי מתשיל עלה הו"ל כדשיל"מ ולא בטיל הרי בהדי' דס"ל לתלמוד' דנדרים משום דאין לו ביטול ואסור בכ"ש משום הכי

הקמחים והטחינות פעם משמיטתא ופעם מחו"ל, ולחוש לצדדי דאיסורא ודעת האוסרים שאם יזידו לטחון עוד הפעם יהיו כמבטלין איסור לכתחלה, וגם שאין נכנסין בספק לכתחלה, ובעוברים ע"ז נאסור עלינו הקמח ההוא, וזה פשוט לדעתי. ע"כ.

שביעית אוסרת כל שהוא במינה, ושלא במינה בנ"ט.

הקדים מינה לשלא במינה, הפך מה שסדר בזה הכלל, אבל על פי מה שכתב התי"ט דהאי שלא במינה נשנה אגב אתי שפיר לשנות בסוף, ובזה הכלל הקדים השלא במינו, משום דחרובין ביין דמיניהו סליק ועליהו קאי הווי מין שלא במינו. (הון עשיר).

השער המלך (פט"ז מהלכות מאכלות אסורות ה"י) כתב וז"ל: והנה במ"ש הר"ן דאם נתערב לאחר הביעור בין במינה בין בשלא במינה כנר' מדברי הרע"ב בפ' המשנה נראה דפליג על זה שכתב בפ"ז דשביעית מ"ז השביעית אוסרת בכ"ש במינה לאחר הביעור אבל קודם הביעור אין בו קדושת שביעית שיהא אסור להפסיד' ולעשות בהם סחורה עד שיהא בהן בנ"ט בין במינה בין בשלא במינה הרי שכתב הרע"ב דאפי' לאחר הביעור אוסרת בכ"ש ונראה דהרע"ב ז"ל מפ' מאי דקאמר ר"ש אף אני לא אמרתי אלא לביעור דה"ק דדוק' לאוסרו לאחר הביעור הוא דאסור בכ"ש אבל לאכילה כלומר קודם הביעור לא אסור

שדה צופים

גדולי היתר אין מבטלין את העיקר
דאיסור ואם כן תיקשי דגידולין דמוצאי ז'
אמאי מבטלין את העיקר הרי ז' לא בטיל
דומי' דנדרים.

אשר על כן נראה לומר דהרע"ב ז"ל
ס"ל כדעת הרמב"ן שכתב בפ'
על התורה בפ' בהר וז"ל דז' אינו לא
מן הנשרפין ולא מן הנקברים אלא
כשהגיע זמן הביעור מפקירן על פתח
ביתו ואוכלין והולכין לעולם ואם חזר
וזכה בהם אוכל והולך עד שיכלו וזו היא
ז' שאוסרת בכ"ש לביעור כמו שהוזכר
בנדר' מפני שיש לה היתר בביעור אבל
אם עכבם בביתו אחר הביעור כדי לאכלן
אסורים הם באכילה לגמרי וזו היא ז'
שאוסרת בנ"ט לאחר הביעור שאין לו
מתירין עכ"ת וז"ל הרב תי"ט בפ"ח מ"א
שדעת הרע"ב כדעת הרמב"ן והשת' מ"ש
הר"עב ה"ז אוסרת בכ"ש לאחר הביעור

אינו ר"ל דאם נתערב אחר הביעור
אוסרת בכ"ש אלא כונתו לומר דאם
נתערב בזמן הביעור ולא ביערו אלא
עכבם בתוך ביתו אחר הביעור כדי לאכלן
הרי הן אסורים באכילה לאחר הביעור
בכ"ש כיון שהיה לו מתירין בביעור היה
לו לבערן אבל אם נתערב לאחר הביעור
מודה הרע"ב דאינו אוסר בכ"ש כיון שלא
היה לו מתירין דמשעת שעכבם בתוך
ביתו נאסרו באכילה ואין לו מתירין כלל
וכמ"ש הרמב"ן. וכו'. עיי"ש עוד.

עיין שו"ת לבושי מרדכי (יורה דעה מהדורה
תניינא סימן קמ) ושו"ת מהרש"ם (חלק
ב סימן רה).

עיין בבלי נדרים (נח ע"א) אמרו לו והלא
שביעית אין לה מתירין ולא נתנו
לה חכמים שיעור, אמר להם אף אני

שביעית פרק ח

שכמ

משנת אליעזר

רע"ב

(א) בָּלֵל גָּדוֹל אָמְרוּ בְּשִׁבְעִית אֵיךְ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, כָּל הַמִּיּוּחַד לְמֹאכֵל אָדָם, אֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלוגמא	פרק ח	(א) בָּלֵל גָּדוֹל אָמְרוּ בְּשִׁבְעִית. כָּל הַמִּיּוּחַד לְמֹאכֵל אָדָם, אֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלוגמא לְאָדָם, תְּחַבֵּשֶׁת אֶפְלוּ לְאָדָם, שְׁנֹאמַר: (ויקרא כ"ה ו) "וְהָיְתָה שְׁבַת הָאָרֶץ לָכֶם לְאֹכְלָהּ,	(א) בָּלֵל גָּדוֹל. מְלוגמא. תְּקַבֵּשֶׁת וּרְטִיָּה, וּפְרוֹשׁ מְלוגמא מֵלֵא לוגמא, שְׁדַרְךְ אָדָם לְלֶעֱס מֵלֵא לוגמיו חֲטִים אֹז תִּסְמִים וְנִתָּן עַל גְּבִי מִכְמוֹ: אֵין עוֹשִׂים מִמֶּנּוּ מְלוגמא. דְּכַתִּיב (ויקרא כה) וְהָיְתָה שְׁבַת הָאָרֶץ לָכֶם לְאֹכְלָהּ,
--	-------	--	--

שדה צומים

דלפני הביעור גם שביעית שיעור בכ"מ
בנותן טעם, ועיין שער המלך (שהובא לעיל).

פרק ח

משנה א

כלל גדול אמרו בשביעית כל המיוחד
למאכל אדם אין עושין ממנו מלוגמא
לאדם וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ה מהלכות שמיטה ה"א),
כלל גדול אמרו בפירות שביעית,
כל שהוא מיוחד למאכל אדם כגון חיטים
תאנים וענבים וכיוצא בהן אין עושין
ממנו מלוגמא או רטייה וכיוצא בו אפילו
לאדם שנאמר לכם לאכלה כל שהוא
מיוחד לכם יהיה לאכלה ולא לרפואה,
וכל שאינו מיוחד למאכל אדם כגון
קוצין ודרדרין הרכים עושין מהן מלוגמא
לאדם אבל לא לבהמה, וכל שאינו מיוחד
לא לזה ולא לזה כגון הסיאה והאזוב
והקורנס הרי הוא תלוי במחשבתו, חשב
עליו לעצים הרי הוא כעצים, לאכילה הרי
הוא כפירות, למאכל אדם ולמאכל בהמה
נותנין עליו חומרי מאכל אדם שאין
עושין מהן מלוגמא, וחומרי מאכל בהמה

לא אמרתי אלא לביעור. ופי' הר"ן דאם
נתערב קודם הביעור דאז יש לו מתירין
כיון שאפשר לאכלו, ואוסר בכ"ש במין
במינו בכל דבר שיש לו מתירין. אבל
אם נתערב אחר הביעור שכבר נאסר, תו
הו"ל דבר שאין לו מתירין ושיעורו בנותן
טעם. ומשמע מדבריו דאם נתערב קודם
הביעור שיעורו בכ"ש אף לענין קדושת
שביעית כיון שיש לו מתירין דמצי לאכלו
בקדושת שביעית.

אבל הרע"ב (כאן) כתב להיפוך דלפני
הביעור שיעורו בכל שהוא.

וביאר בנודע ביהודה (תנינא יר"ד סי' נ"ג)
דהרע"ב ס"ל דלא מיקרי דשיל"מ
רק אם אותו דבר שנאסר הותר אח"כ,
וא"כ לפני הביעור לא מיקרי דשיל"מ,
דלענין לאכלו שלא בקדושה לעולם לא
יהא מותר איסור זה, ומשו"ה שיעורו
בנותן טעם.

ומה שלאחר הביעור אוסר בכ"ש,
היינו טעמא דקנסוהו שיהי' כעין
דשיל"מ, כיון שהי' לו אפשרות לבערו
והוא לא ביערו.

ור"ש השיב לחכמים דמשו"ה לא הוציא
שביעית מהכלל, דלא פסיקא לי',

רע"ב

וְלֹא מְלוּגְמָא, וְאִין	וְאִין צוּרְךָ לִיבּוֹר לְבַהֲמָה. וְכֹל	מֵה שְׁהוּא מִיחַד לְכֶסֶד
צִרְיָךְ לִזְמַר שְׁלֵא	שְׁאִינוּ מִיחַד לְמוֹאֲבֵל אָדָם,	דְּהִינוּ לְמַאֲכֵל אָדָם
עֲשֵׂה מְלוּגְמָא	עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלוּגְמָא לְאָדָם,	יְהִי לְאֶחְלָה וְלֹא
לְבַהֲמָה. וְכֹל שְׁאִינוּ		לְמְלוּגְמָא, חֲצֵל מֵה
לְמַאֲכֵל אָדָם		שְׁאִינוּ מִיחַד לְכֶסֶד יְהִי
וְרָאוּ לְמְלוּגְמָא וְרָאוּ	לְבַהֲמָה לְאֶחְלָה,	צִין לְאֶחְלָה צִין לְמְלוּגְמָא, הִכְּךָ כֹּל שְׁאִינוּ מַאֲכֵל
עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלוּגְמָא	לְאָדָם, אֲבֵל לֹא	אָדָם עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלוּגְמָא לְאָדָם: עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ

שדה צופים

כגון קוצין ודרדרין הרכים. דאילו קשים
לא חזי גם למאכל בהמה.

ובדרך אמונה כתב: כלל גדול אמרו
בשביעית. קרי לי' כלל גדול
משום שכולל דין מאכל אדם ומאכל
בהמה.

למאכל אדם. ואפי' פגין שאין אוכל מהן
אלא פתו בשדה כדלקמן ה"ז.

הרי הוא תלוי במחשבתו. בשעת לקיטה ואם ליקטן סתמא אפשר דקדוש בקדו"ש עד שיחשוב עליהן לעצים וצ"ע ודוקא מינים אלו אבל שאר דברים הצריכין מחשבה ואין שביעית חלה עליהן עד שילקטם לאכילה אין דין הפקר נוהג בהן ואף שהלוקט לוקט לאכילה דמחשבת בעלים בעינן.

תלוי במחשבתו. ודוקא סי'א ו'אזוב
וקורנית שגדלים בשדות אבל אם
עלו מאליהן בחצר סתמיהו לאדם הן
ולא אזלי' בתר מחשבתו.

וכיצא בו. כל מיני רפואות דכיון שאינו דבר השווה לכל נפש הוי הפסד אבל מותר לכבוש מיני בשמים שכובשין לריח אף על גב שאין דרך לעשותן אלא העשירים מ"מ מקרי שוה לכל נפש אלא שאין להם אבל מלוגמא אין ראוי אלא לחולה.

הרי הוא כעצים. ואם ליקטן לעצים
ואח"כ חשב עליהן לאכילה נמי
קדשו בקדו"ש.

מְלוּגָמָא אָדָם אָבֵל לֹא לְבַחְמָהּ. וְכָל שְׂאִינוֹ לְבַחְמָהּ, שְׁנֵאֲמָר:
 לֹא לְבַחְמָהּ. לְכַמֵּיז מִיָּחֵד לֹא לְמֵאכֵל אָדָם וְלֹא (שם ז')
 וְלִצְמִיחָהּ וְלִמְיָהּ לְמֵאכֵל בְּחֵמָה, חֲשֵׁב עָלָיו תְּבוּאָתָהּ לְאָכֹל" דְּבַר
 הָרֹאֵי לָהּ לְאָכִילָהּ, תְּהִיָּה לָהּ לְאָכִילָהּ וְלֹא לְמֵלּוּגָמָא, וְכָל שְׂאִינוֹ מִיָּחֵד לֹא לְמֵאכֵל אָדָם וְלֹא לְמֵאכֵל
 וְהוּא רֹאֵי לְמֵאכֵל אָדָם וְגַם לְבַחְמָהּ, וּבִלְקִיטָתוֹ חֲשֵׁב עָלָיו לְמֵאכֵל אָדָם וְגַם לְמֵאכֵל

שדה צומים

ואם חישב למלוגמא אין קדו"ש חלה עליהן חישב לאדם וחזר וחשב לבהמה הולכין אחר מחשבה ראשונה לחומרא ואם חשב לבהמה וחזר וחשב לאדם הולכין אחר מחשבה אחרונה לחומרא וגם מותר לבשל שאין איסור שליקה אלא ע"מ להאכיל לבהמה דהוי בכלל הפסד אבל משלק לאדם אף שחשב מתחלה לבהמה.

ואם מכר לחברו והמוכר חשב לאוכלין לא מהני מה שהלוקח חושב אח"כ לעצים ואין הלוקח רשאי להסיקן והדמים נתפסין בקדו"ש ואם המוכר והלוקח נחלקו שהמוכר רצה למכור דוקא לעצים כדי שלא יתפסו הדמים בקדו"ש והלוקח רצה לאוכלין אם נתן מעות ואח"כ משך אין המעות נתפסין בקדו"ש כיון דדבר תורה מעות קונות ואם משך ואח"כ נתן מעות נתפס המעות בקדו"ש [ואף דבהקפה אין נתפס [כדלקמן פ"ו ה"ח ס"ק נ"ד] כיון שנתן ע"מ לשלם מיד החמירו כאילו הן דמי שביעית] ואפ' הלוקח רוצה לחזור אח"כ ולחשוב לעצים לא מהני ואסור להסיקן, ואם הלכו להן ואח"כ חזרו ומכרו סתמא אם המוכר תבע ללוקח יעשו כדברי הלוקח ואם הלוקח תבע למוכר יעשו כדברי המוכר.

כעצים. ועצים אין בהן קדו"ש ולכן עצים העומדים לבנין ולעשות כלים או להסקה אפי' עצים שמדליקין להאיר או לחמם אין בהן קדו"ש ואפ' מיני עצים שהנסורת שלו יש בו ריח ג"כ אין בו קדו"ש דבטל לגבי העץ ודבר שהי' קדוש בקדו"ש מדין מאכל אדם ומאכל בהמה ונפסל ואין ראוי עכשיו אלא להסקה פקע ממנו קדו"ש ותאנים שנפסלו מאכילת אדם יש להקל לעשות מהן ספירט דלפ"ד הגר"א אם נפסל מאכילה וראוי לבהמה מותר לעשות ממנו מלוגמא לאדם וגם לפ"ד הר"ש דאסור מ"מ לעשות מהן משקה לאדם עדיף מלהאכיל לבהמה ומותר, ומיני הדלקה אם נוהג בהן קדו"ש ע"ל סקס"ב ובענין לולב אם נוהג בו קדו"ש יתבאר בפ"ח ה"א בעז"ה.

לאכילה הרי הוא כפירות. ואין עושין ממנו מלוגמא לאדם אף שדרכו בכך וכנ"ל וי"א דחייב גם בביעור דעדיף מהני דלקמן פ"ז הי"ד ואם הכניסן למאכל בהמה דינן כמאכל בהמה.

למאכל אדם ולמאכל בהמה. היינו שחשב לשניהם.

שאין שולקין אותן. דמאכל בהמה אין דרך לשולקו ולכן אסור כנ"ל ה"ג

שביעית פרק ח

שלב

משנת אליעזר

רע"ב

בְּהֶמָה, נוֹתְנִים לְמֵאכֹל אָדָם וְלִמֵּאכֹל בְּהֶמָה, נֹתְנִין עֲלֵיו חֲמִרֵי אָדָם וְחֲמִרֵי בְּהֶמָה. חֶשֶׁב עֲלֵיו לְעֵצִים, עוֹשִׂין מֵהֶם מְלוּמָּא: וְחֲמִרֵי בְּהֶמָה. שְׁאֵין עֲלֵיו חֲמִרֵי אָדָם, לֹא יַעֲשֶׂנוּ מְלוּמָּא, וְחֲמִרֵי בְּהֶמָה שְׁאֵין יִבְשְׁלֶנּוּ, כִּי דִרְכָּהּ שֶׁל בְּהֶמָה לֹאכְלוּ חֵי וְאִסּוּר לְבָשְׁלוֹ, חֶשֶׁב עֲלֵיו עַל הַשְּׁנוּיִן לְהֵלֵךְ כְּשֶׁלֶקְטָן לְעֵצִים

שדה צופים

עצמן, למצות מרור בליל פסח, כיון דבשאר ימות השנה לא עבידי אינשי לאוכלן בפ"ע רק בתערובות, ונסתפק כב"ת אם דבר שאין דרכו להיאכל בפ"ע אלא בתערובות כגון תמכא או פלפלין וכדו', אם מותר לאוכלן בפ"ע, דהיינו אם לא הוי בכלל דבר שדרכו לאכול מבושל אין אוכלין אותו חי, כדברי הירושלמי (שביעית פ"ה הל' ב) וכן פסק הרמב"ם (הל' שמיטה ויובל פ"ה הל' ג'), וכב"ת הבין דלכא' דבר פשוט הוא דכיון ע"י תערובות עומדין לאכילה ראוי, ובפ"ע אוכלן רק ע"י תערובות עומדין לאכילה ראוי, ובפ"ע אוכלן רק ע"י הדחק אסור לאוכלן, כמו פירות שעדיין בוסר שפסק הר"מ שם שאסורין לאוכלן דמפסיד פירות שביעית, אבל כתב דיש לדון כיון דמצוותה בכך בליל פסח לאכול התמכא בלי תערובות, אין כאן הורדה מקדושתה, דבליל זה נקרא האכילה בפ"ע דרך אכילה של התמכא, או נאמר דאפילו אם לגבי מצות מרור זהו מצוותה להיאכל בפ"ע בטעם גרוע, אבל עדיין אין זה מחשיבו להיקרא אכילה ראוי, וא"כ לגבי שביעית הוי אכילה שאינה ראוי כ"כ, ולפי"ז צריך לקחת תמכא דלא קדשי בק"ש, גם מסתפק כב"ת אם לא

עלים שנוהג בהן קדו"ש (וע"ל פ"ה הל' ט"ז) אזלי בהו בתר חנטת הפרי וזה קובע לענין שביעית ולענין מעשר דלא מצינו בהן שיעור אחר אבל אלו שצריכין מחשבה [כגון לולבי זרדים וחרובין ואלה ובטנים ואטדין ועלי קנים ועלי גפנים] ונכנסו מששית לשביעית מסתפק הירושלמי אם הולכין בהן אחר חנטה כיון שלא היו אז חייבין כלל שהרי בשביעית חשב עליהן בשעת לקיטה ומסיק בירושלמי שאם גדלו רובן בשביעית אין הולכין אחר חנטה וחייבין בשביעית, וסיהא ואזוב שהן ירקות וצריכין ג"כ מחשבה כנ"ל ונכנסו מששית לשביעית ואח"כ חשב עליהן לאכילה לא אזלי בתר לקיטה אלא אחר רוב גידול לשביעית אבל למעשר הולכין אחר לקיטה.

המלקט עלי קנים ועלי גפנים לקטן למאכל בהמה יש בהן קדו"ש לעצים אין בהן קדו"ש.

עיין שו"ת מנחת יצחק (חלק י סימן קיח) בענין תמכא (חריין) בקדו"ש אם מותר לאוכלו בפני עצמו. וז"ל: מה שיצא לדון אם תמכא (חריין) הקדושים בקדושת שביעית אם מותר לאוכלן כשהן בפני

משנת אליעזר

רע"ב

לְשַׁלֵּקוֹ: הַפִּיּוֹה. עֶשֶׂנְהוּ הָרִי הוּא כְּעֵצִים, כְּגוֹן הַפִּיּוֹה לְהַסְקָה וְאִף עַל פִּי
שְׁקוֹרִין לוֹ צִעֲרֵי וְהָאֻזֵּב וְהַקּוֹרְנִית: הָרִי הוּא כְּעֵצִים, שְׁקוֹרִין לוֹ צִעֲרֵי
צִעֲרֵי וְצִלְעֵי חִסְפִּי: וְקוֹרְנִית. צִעֲרֵי חִסְפִּי וְהָאֻזֵּב וְהַקּוֹרְנִית: שְׁאִין בּוֹ קִדְשֵׁת שְׁבִיעִית, כְּגוֹן הַפִּיּוֹה
וְצִלְעֵי שְׁדִירָא"ע:

שדה צופים

וראיתי מש"כ הגאון הגדול רבי חיים קנייבסקי שליט"א בקיצור נמרץ, וז"ל: הרבה אנשים אוכלים אותו כך שחוק בכל השנה כלפתן לסעודה ואין זה הפסד עכ"ל, ומעלתו הקשה עליו מדברי המג"א דפוסק דאין לברך על חריין בפה"א, ועוד דאפילו אם נאכל בכל השנה כלפתן, הרי בליל פסח נאכל החריין בלי תערובות, וא"כ סוכ"ס הרי משנה מדרך אכילתו (אם כלפתן או בתערובות) והוי הורדה בק"ש, עכ"ד, - אמנם לפי דברינו הנ"ל, אין אנו צריכין להתיר אכילת חריין בליל פסח, מטעם דהוי כך דרך אכילתו בכל השנה, אלא כיון שאינו נוגע רק לחשש דרבנן, דלגבי ברכה יש דיעות לברך בליל פסח היכא דאוכלו למצוה ברכת בפה"א, ואף דהבה"ל צדד לברך עכ"פ שהכל, מ"מ ל"ה יותר מספק, וספיקא דרבנן לקולא, ומכש"כ לצורך מצוה כנלענ"ד. ע"כ.

כל המיוחד למאכל אדם אין עושין ממנו מלוגמא לאדם.

מלשון המיוחד מבואר דהיינו אכילה מיוחדת לכתחילה לאדם. ואף על פי שיש קדושת שביעית גם בדבר שאינו ראוי למאכל אדם אלא ע"י הדחק כמבואר לעיל ריש פרק ז', מ"מ נקט הכא מיוחד למאכל אדם, משום המשך המשנה דקאמר אין עושין ממנו מלוגמא לאדם

הוי בכלל דבר שאינו שוה לכל נפש, כיון שחלק גדול מכלל ישראל יוצאים במין אחר (כגון חסא) למצות מרור, וסיים השואל בזה"ל: והנה הורדה בקדושת שביעית כגון דבר שעומד לשלוק ואוכלן חי הוי איסור תורה (בס' תוה"א), ואכילת מרור בלי תערובות (דלא כהלל) הוי מד"ס וכמ"ש הר"מ (הל' חו"מ פ"ז ה"ב) הרי יכולים לקיים מצות מרור בתמכא הגדלה בחו"ל ולא נכנס לספק איסור תורה, שאלה זו היא להמחמירים בפירות נכרים לנהוג בהם קדושת שביעית עכ"ד.

ובתו"ד כותב: ועוד נראה דכמו בנד"ד שייך מש"כ במתני', כלל גדול אמרו בשביעית כל המיוחד למאכל אדם אין עושין ממנו מלוגמא לאדם וכו', וכל שאינו מיוחד לא לזה ולא לזה חשב עליו וגו', וברמב"ם (פ"ה מהל' שמיטה יובל הל' י"א) כ' על כל שאינו מיוחד לא לזה ולא לזה וכו', הרי הוא תלוי במחשבתו, ע"כ, ועי' במפרשים שם, וא"כ י"ל היכא דהמנהג ליקח התמכא למרור לאוכלן כמות שהיא, בודאי הלוקט אותם לוקט אותם במחשבת הקונה, והרי הוא כמו חשב עליו, וצ"ע, ויש עוד לעיין בזה.

וסיים שם: שוב אחרי כותבי הנ"ל קבלתי מה ששלח לי התשובות בשמם של הרבנים הגאונים שליט"א,

שלד

רע"ב

[illegible]

לאדם. (הערות הגר"ש אלישיב).

ובזה אכן משמע דדוקא מיוחד למאכל
אדם אסור למלוגמא אבל אם אינו ראוי
לאדם אלא ע"י הדחק ה"ז מותר לעשות
ממנו מלוגמא.

חשב עליו למאכל אדם וכו'.

בנדה נ' ע"ב אמרינן לגבי הפרי שתלוי במחשבה שלו אם עומד לאכילה ויקבל טומאה והתם נתבאר בגמ' דתלוי במחשבה שלו בשעת לקיטה, דבמחובר אין שי"ך טומאה ולכן אין מחשבתו מועלת אלא בלקיטה. אבל לגבי שביעית הא יש שביעית במחובר, ואף בירקות דאזלינן בתר לקיטה ודאי יש לומר דמועיל מחשבתו במחובר דהא אף על פי שירקות שצמחו בשביעית ויצאו לשמינית ולקטו בשמינית אין בהם קדושת שביעית, מ"מ הא ודאי דבשביעית גופא יש בהם קדושה ואסור להפסידן במחובר בשביעית ורק כשלקטו בשמינית פקע ממנו קדושת שביעית. אבל אפשר דאף בירקות בשביעית בעינן מחשבה בשעת לקיטה. (שם).

משנה ב

שביעית ניתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה
וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ה מהלכות שמיטה ה"א), פירות שביעית ניתנו לאכילה ולשתייה ולסיכה ולהדלקת הנר ולצביעה, מפי השמועה למדו תהיה אף להדלקת נר ולצבוע בה צבע.

ובזה מתורץ קושיא שהקשה המשנה ראשונה דתנן לעיל בריש פ"ז כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעים יש לו שביעית ואח"כ מפרש התנא ממין הצובעים ספיקי אסטיס וקוצה ומקשה המשנ"ר שם דהרי הרע"ב בריש מעשרות מפרש דספיקי אסטיס ראוי אף למאכל אדם ע"י הדחק וא"כ אמאי קאמר יש לו שביעית משום הצובעין תיפול"ל דיש בו קדו"ש משום שהוא מאכל אדם ואף שהוא ע"י הדחק דומיא דעלה לוף השוטה וכו' עיין שם בהמשך המשנה. והנה כתב החזו"א (שביעית סי"ג סק"ז) מסבירא דאסור לעשות מלוגמא לאדם ממין הצובעים מאחר דהא מיירי דאדם נהנה מהצביעה והם עשויים להנאת כל אדם ולכך אסור למלוגמא שהוא רק לחולין עיין שם.

וא"כ י"ל דלכן שפיר נקט התנא דספחא
אסט"ס ממין הצובעים ולא אמר
ש"ב קדו"ש משום שראוי לאדם ע"י
הדחק, דבא להשמיענו חידושא באלו
שהם ג"כ מין הצובעים שלכך דייקא יש
לאסרו במלוגמא, דאי משום מאכל אדם
היה מותר. ונמצא דמאכל אדם ע"י הדחק
שניתוסף בו גם שהוא ממין הצובעים
חמיר טפי שלא לעשות ממנו מלוגמא

שביעית פרק ח

שלה

משנת אליעזר

רע"ב

זָהָם אֲכִילָה וְשִׁמְיָה דְּבַר שְׁדָרְכוֹ לְאַבְלָא, וְלִסּוּךְ וּמִפְרָשׁ הַתְנָא: לְאַכְל וְסִיכָה: לְאַבְלָא דְּבַר דְּבַר שְׁדָרְכוֹ לִסּוּךְ. לֹא יִסּוּךְ וּבְאֻפּוֹן שְׁדָרְכוֹ עַל גַּב דְּאִמְרָה תּוֹרָה יִין וְחִמְיָן, אֲבָל סָךְ הוּא אֶת לְאַכְלָה וְלֹא לְהַפְסֵד, אֵין מְסִיזִים אוֹתוֹ לְאַכְל דְּבַר שְׁאִין דְּרָךְ גַּמ אִדָּם לְאַכְלוֹ, כְּגוֹן מַגְשֵׁיל שְׁמַקְלָקֵל, וְלֹא מִיִּשְׁיָן אִם הוֹלֵךְ לִמְצוּד. וְכֵן דְּבַר שְׁאִין דְּרָךְ גַּמ אִדָּם לְאַכְלוֹ אֲלֵא עַל יְדֵי תַקוּן וְגַם הוּא לְאַכְלוֹ כְּמוֹת שְׁהוּא

שדה צומים

שתיה. י"א שיש מצוה באכילת פירות שביעית אבל דעת החזו"א שאין מצוה לאכלן ואין חייב לבקש להן אוכלין ואין איסור להניחן שירקבו מעצמן ואסור לאוכלן אכילה גסה שאין נהנה כלל דהוי הפסד.

ולסיכה ולהדלקת הנר ולצביעה. ודוקא דברים שעומדים לכך אף שראוין גם למאכל אדם וכמו שיבאר רבינו לקמן.

אף להדלקת הנר. אבל לא לשאר דברים ולא ניתנו לזריעה ולכן אם עקר ירק אסור לחזור ולזורעו וגם משום איסור ספיחין אסור לזרוע ומ"מ בדיעבד אם זרעו לא נאסרו הגידולין וכנ"ל פ"ד ה"ו והא דמרבינן צביעה והדלקת הנר טפי משאר דברים משום דכתיב לכם לאכלה ודרשינן לכם לכל צרכיכם אבל דומיא דלאכלה שהנאתן וביעורן שוה וצביעה והדלקת הנר הנאתן וביעורן שוה.

ובביאור ההלכה כתב: עי' בד"א שהבאנו דעת מרן שאין מצוה באכילת פירות שביעית (דלא כמג"א בדעת רמב"ן) וכונת

ובדרך אמונה כתב: פירות שביעית. וכן ירקות דכל מה שגדל בשביעית יש בו קדושת שביעית ואפי' אם גדל ע"י כשפים ואם השרישו מעצמן דינן לענין שביעית כדינן לענין מעשר בפ"א ממעשר הי"א. אין פירות קדושין בקדו"ש אלא המיוחדים למאכל אדם או למאכל בהמה או לצביעת אדם [כגון קליפי אגוזים וקליפי רמונים] או לעשות מטאטאות [וכל אלו אסורין בהסקה] אבל המיוחד להסקה או לצביעת בהמה אין קדו"ש חל עליהן ואפי' לקטן לדבר הקדוש, ודבר המיוחד למשרה או לכבוסה יתבאר לקמן בה"י בעז"ה, ודבר המיוחד לדבר הקדוש ולדבר שאין קדוש הולכין אחר מחשבת לקיטה כדלקמן הי"א ואם נלקט סתם צ"ע ואפשר שקדוש מספק ואפשר דאזלי בתר תשמישו.

ודוקא בגידולי קרקע נוהג קדו"ש ולא בעפר אף שראוי לצביעה וכן בגפרית אין נוהג שאינו גידולי קרקע, ולענין מיני בשמים יתבאר בפ"ז הי"ט בעזה"י.

ניתנו לאכילה. דכתיב לכם לאכלה ושתיה בכלל אכילה וסיכה בכלל

כי הוא עומד בין לאכילה ובין לסיכה. וכן בתרומה שנותן לכהן, ובמעשר שני שמעלהו לירושלים ויש בו קדשה וניתנו לאכילה, וגם לסוד כשדרכו לכהן קל מהם שביעית שנתנה להדלקת הנר בין בטמאה, בין בטהורה ובשמן תרומה מתר רק בטמאה ולא בטהורה ובמעשר שני מתר רק בטהרה, שנאמר (דברים כ"ו י"ד) "ולא בערתי ממנו

השמן. וכן בתרומה ובמעשר שני. קל מהם, שביעית, שנתנה להדלקת הנר:

ללא לאכילה ושתיה וסיכה: שנתנה להדלקת הנר. מה שאין כן בתרומה טהורה, אבל תרומה טמאה מדליקין זה את הנר. ומעשר שני קמיז (דברים טו) ולא בערתי ממנו בטמא, אבל בטמא מתר לבער. ונצטעטע צין בטמא צין בטמא מתר:

בטמא" (ויש פוסקים דמעשר שני אף בטהרה אין מדליקין את הנר (הגר"א ורע"א):

שדה צופים

שביעית שום מצוה.

והחילוק נראה דבמע"ש כתיב ואכלת לפני ה' אלקיך מעשר דגנך וגו' ובתרומה כתיב עבודת מתנה אתה את כהונתכם וקאי על אכילת תרומה כמבואר בפסחים ע"ג א' הרי התורה קראה עבודה אבל בפירות שביעית לא כתיב אלא והיתה שבת הארץ לכם לאכלה היינו שהתורה צוותה להפקיר כדי שיהא לכולם לאכול וכמש"כ ואכלו אבינוי עמך ויתרם תאכל חית השדה אבל לא כתיב ואכלת אלא מדכתיב לאכלה דרש' שלא יפסיד ולא יעשה סחורה אולם כשהגיע זמן הביעור אפשר שיש מצוה לאוכלה והוא בכלל מצות ביעור דדרש' כלה לבהמתך מן הבית אבל יתכן שאם ישאירנה עד אחר הזמן וישרפנה מקיים ג"כ מצות ביעור וצ"ע ועי' רז"ה בפ"ק דפסחים שהאכל חמץ בערב פסח מקיים מצות ביעור חמץ, וע"ל פ"א מתרומות ה"ח בבה"ל שכתבנו דטעם רבינו שם דדוקא מי שאין לו חולין להדליק נ"ח מדליק

הרמב"ן רק שהוא לאו הבא מכלל עשה שלא יעשה סחורה וכן כונת הרשב"ץ בס' זהר הרקיע מ"ע ס"ז שעל הפסד עובר בעשה ולכן המפסיד פירות שביעית לוקה מכת מרדות מדרבנן שעבר על העשה עיין שם ועיי"ש שדעתו דגם בתרומה ומע"ש אין חיוב לאכלם אלא שאם אכלם מקיים מצוה שהרי מברכים עליה ונראה דגבי שביעית אפי' אם אוכלם אין מקיים מצוה שהרי לא מצינו ברכה באכילת פירות שביעית כמו שמצינו באכילת תרומה ומע"ש וביומא ע"ד ב' ולא אביא את התרומה (ובת"כ אחרי וכן ביר' ריש פרק יוה"כ גרסי' את התרומה ומע"ש) שהיא בקום אכול ולא קאמר שביעית ובפסחים ע"ב ב' ויבמות ל"ד א' מבואר דאוכל תרומה מיקרי טועה בדבר מצוה (אלא דדנו אם בכל טועה בדבר מצוה בעי זמנו בהול או לא) ופסור אם אכל באיסור ואילו באוכל פירות שביעית לא מצינו דמקרי טועה בדבר מצוה ואף שראיות אלו אינן מכריחות מ"מ מפשטות הדברים נראה שאין באכילת פירות

שדה צופים

דמתני' דמיירי בסתם אוכלין הרגילים כגון זיתים וענבים ובהם שייך אכילה והדלקה כגון בזיתים ושתי' כגון בענבים אבל צביעה דלא שייכא בסתם מינים המצויים רק בדברים מיוחדים לא חשיב שם ובזה מיושב ג"כ הא דתנן קל מהן שביעית שניתנה להדלקת הנר ולא קתני שניתנה לצביעה אף על גב דבתרומה ומע"ש מסתמא אסור צביעה והיינו משום דמתני' כאן לא מיירי אלא ממני פירות המצויים כמו זיתים וענבים וכנ"ל ודין צביעה כבר שנוי בתחילת פ"ז.

והנה רש"י בב"ק ק"א ב' כתב דאסור לצבוע במין הצובעין בשביעית והוא תמוה דהתנן הצבע צובע לעצמו ואולי דעתו דקיי"ל כר' מנא בירור' ריש פ"ז דשביעית שלא התירו לצבוע אלא במאכל בהמה לאדם ולא במאכל אדם וס"ל דספיחי סטיס וקוצה מאכל אדם הוא אבל קשה דבשבת ס"ח א' מבואר דספיחי סטיס וקוצה אינם מאכל אדם וגם ממשנה דשביעית עצמה מוכח כן דהא חשיב מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעים מכלל דאלו אינם מאכל אדם ובהמה וי"ל דכוונת רש"י דאסור לצבוע מהן בשכר וכדמסיים רש"י דהיינו סחורה וכדתנן בשביעית אבל לא יצבע בשכר וכן מצאתי ברש"ש שם אבל הלשון דחוק וצ"ע.

עיין שו"ת בית שער (מכתבי יד סימן מה) שכתב ליישב קו' בעל מגילת אסתר, שהקשה לדעת הרמב"ן דלאכלה הוא מ"ע, א"כ למה לא קאמר שביעית מצוה באכילה וכו', עיי"ש בדבריו.

שמן שרפה אבל אם יש לו אחר אסור הוא משום דאין עושין מצוות חבילות (ומה שהק' בס' עין הרועים בשם ס' תוס' דרבנן למה באין לו מותר ולא חיישנן לחבילות לא הבנתי דהא בפסחים ק"ב ב' מבואר דבאין לו לא חיישנן לחבילות).

ולפי"ז יל"ע למה בזבחים ע"ה ב' אמרי' דאין לוקחין בדמי שביעית תרומה משום שמביא לבית הפסול ור"ש מתיר עיין שם ולמה אין אסור משום שאין עושין מצוות חבילות וש"מ שאין מצוה לאכול פירות שביעית אבל באמת ז"א דא"כ תיקשי נמי מ"ש שם ע"ו א' אין לוקחין תרומה בכסף מע"ש מפני שממעט באכילתה ור"ש מתיר ולמה אין אסור משום מצוות חבילות והרי יש שם מצוה כנ"ל ואולי כיון שאינה מצוה חיובית כמש"כ בחזו"א כנ"ל ל"ש בזה מצוות חבילות וצ"ע.

הקשה במלאכת שלמה בשם הרמ"פ, למה לא קתני במשנה שהשביעית ניתנה לצביעה. ות' דלא חשיב התם אלא דבר שיש בו חילוק כדתנן שם לאכול דבר שדרכו לאכול ולסוך דבר שדרכו לסוך אבל לענין צביעה בכל ענין שהוא לאדם מותר.

והגר"ח ק"שליט"א בביאור הלכה (שם) מביא דבריו וכתוב: ולא הבנתי דגם גבי צביעה כתב רבינו בסמוך ה"ט דדוקא דברים שדרכו לצבוע בהם מותר ונראה דהרע"ב שכתב שם דמתני' מיירי בזיתים וענבים שיש בהם אכילה ושתי' וסיכה כוונתו לתרץ קושיא זו וכוונתו

שדה צופים

מפורשת כאן, שביעית ניתנה לאכילה ולשתיה, וא"כ מה מספקא להו אם מותר לד' כוסות וצ"ע. ועיין בתשו' קרן לדוד (סי' קנ"ו).

לאכל כל דבר שדרכו לאכול.

וה"ה לשתות מה שדרכו לשתות, ובתוספתא (פ"ו ה"א) איתא הכי בפירוש. ולרמזו התנא דשתיה בכלל אכילה לא הזכירה נמי במתניתין בפירוש. (הון עשיר).

כתב הרמב"ם (פ"ה מהלכות שמיטה ה"ב), לאכילה ולשתיה כיצד, לאכול דבר שדרכו לאכול, ולשתות דבר שדרכו לשתות, כדין תרומה ומעשר שני.

וכתב בדרך אמונה: לאכול דבר שדרכו לאכול. אבל לא יהפוך את האוכל למשקה כגון לסחוט את הפירות [וכן מאכל בהמה אסור לסחוט] חוץ מזיתים וענבים שדרכן בכך וכן כל הפירות העומדים לסחיטה כגון תפוזי אשכליות ולימון מותר לסוחטן [אך בשר הפרי הנסחט אסור להשליכו אלא מניחו בפח מיוחד עד שירקב] וא"צ שרוב העולם ינהג כן אלא דמספיק שבמקום שלו נוהגין לסוחטו אם הוא באופן שאם ה' כל העולם נמצא בתנאי מקום זה היו ג"כ סוחטין ואפשר שא"צ רוב תשמישו אלא אם רוב בני"א ניחא להו במשקה כמו בפרי מקרי עומד לסחיטה וצ"ע אבל פירות שאין עומדין לסחיטה אסור לסוחטן ואין לסחוט מיץ מגזר מרוסק אף שאוכלין את הרסק הנשאר, ופרי שעומד לצביעה

עיין שו"ת להורות נתן (חלק י סימן מז) אם יוצאין ידי ארבע כוסות ביין של שביעית. ומביא שם דברי הירושלמי שבת (פ"א ה"א), מהו לצאת ביין של שביעית, תני ר' הושעיה יוצאין ביין של שביעית. ופירש הקרבן העדה, דמספקא להו ביין של ד' כוסות דבעינן לכם כמו במצה, ושל שביעית דלא קרינן ביה לכם אפשר דאין יוצאין בו לד' כוסות.

ובהגהות רש"ש (סוף פסחים) תמוה ע"ז, דהלא מפורש בקרא והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, הרי דשביעית הוי לכם, והרי אתרוג ודאי בעינן לכם, ותנן בסוכה (לט א) הלוקח לולב מחבירו בשביעית נותן לו אתרוג במתנה ע"ש. וגם בקונט' משמרת להבית (יח א) להגאון בעל שו"ת חזון נחום ז"ל הקשה כן, וגם הוסיף להקשות מקידושין (נד א) דהמקדש בפירות שביעית מקודשת, ופירש"י ותוסי' ולא אמרינן דלאו ממונו הוא לקדש בו את האשה, דכיון דזכה בו ממונו הוא לכל דבר עיין שם.

ובשו"ת ערוגת הבושם ז"ל (או"ח סי' קמ"א), רצה מתחלה לפרש, דהירושלמי מספקא ליה, דכתיב בפירות שביעית והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, ושמא שתיה לאו בכלל אכילה, וא"כ אסור לשתות ד' כוסות מפירות שביעית, עיין שם.

וכתב שם די' לתמוה, דא"כ אמאי הסתפקו דוקא בד' כוסות, והו"ל להסתפק אם מותר לשתות יין של שביעית. וביותר תקשי דהא משנה

שדה צופים

מותר לסוחטו לצביעה.

שדרכו לאכול. אבל דבר שאין דרכו לאכול כגון שמן בפ"ע אסור לאכול ולשתות אבל מותר ליתן השמן לתוך אוכל או משקה ולשתותו.

ולשתות דבר שדרכו לשתות. וא"צ לשתות היין ע"י אניגרון שהוא מי סלק ולא במים של שאר שלקות ולא יין בשמרים ואסור לגמות מים בעלי קולקסיה שהוא מאכל בהמה שמפסידו עי"ז ממאכל בהמה וי"א שאסור להפוך משקה לאוכל ולכן אין להקריש משקה וצ"ע ונראה שבדברים שדרכן בכך תמיד בודאי מותר וכמו לעשות מאוכל משקה וכנ"ל.

עיין בדרך אמונה בשם ערוך השלחן, דאסור להקריש משקה דהא תנן רפ"ב דטהרות דהמקריש משקה נהפך לאוכל וא"כ משנה מברייתו, ולפי טעם זה בשמן ודבש מותר שהרי נשאר שם משקה עליו כמו שפסק רבינו ברפ"ט מטו"א אבל ביין ושאר משקין אסור.

אך יל"ע דביומא ע"ו א' קאמר מנין לשת' שהיא בכלל אכילה שנא' ואכלת לפני ה' אלקיך מעשר דגנך תירשך ויצהרך תירוש חמרא הוא וקא קרי לה אכילה והק' התוס' מאי קושיא דלמא ביין קרוש הבא משניר וכן הק' בריטב"א ובתוס' הרא"ש שבועות כ"ג א' ואם נימא דזה מיקרי שינוי ואסור לעשותו מאי קושיא אטו קרא מיירי בעבד איסורא (ודין מע"ש כדן שביעית כמש"כ רבינו) ודוחק לומר דמיירי שקרשו ואח"כ

עשהו מע"ש דזה מסתמא מותר דלשון הפסוק מעשר תירושך משמע שהפרישו מעשר בעודו תירוש וגם מצותו להפריש משישלה בחביות כמש"כ רבינו בפ"ג ממעשר הי"ג ואסור להשהות טבל כמ"ש בנדרים פ"ה א' ולמה נוקי קרא בשעבר ועשה שלא כדין (והקרישה אינה גמ"מ אלא כמו ביטול ואפי' אבל גמ"מ הוא השליה בחביות כמש"כ החרדים בפ"ז בשם הב"י וכ"כ כמה אחרונים הבאנו בבה"ל פ"ג ממעשר ה"ח ועי"ש שביארנו זה).

אכן לפמש"כ דדבר שדרכו בכך מותר י"ל דבשניר היו רגילים בכך וגם שאר העולם אם הי' להם כ"כ הרבה יין וכ"כ הרבה שלג שקל לקורשו היו גם הם קורשים ולכן מותר ומ"מ יל"ע מנ"ל להתוס' שהי' כן כדי להקשות וא"כ משמע שאין איסור כלל להקריש משקה וי"ל דאין ראי' ממה שאסור לעשות אוכל משקה דשם מפסידו דזיעה בעלמא הוא אבל לעשות המשקה אוכל י"ל דמשביחו ועילויי קא מעלי לה ומותר וכמ"ש ר"י במשנה פ"ב דתרומות דמבשלין יין של תרומה מפני שהוא משביחו ואפי' רבנן דפליגי ל"פ אלא משום שממעיטו אבל משום משנה מברייתו לא חיישי מפני שמשביחו ומשמע דבאופן שמשביחו אין לחוש למשנה מברייתו וצ"ע.

ויל"ע אם מותר לסחוט פירות שאין דרכן בסחיטה לתוך אוכל דלענין שבת קי"ל דמשקה הבא לאוכל אוכל הוא וא"כ אין זה משנה מברייתו ונראה דכאן אסור דהרי כאן האיסור משום הפסד ומה בכך שמשביח האוכל השני עכ"פ אוכל זה של שביעית הוא מפסיד משא"כ בשבת דדומיא דדש בעינן שמשנהו לשם אחר

שדה צופים

משא"כ כששניהם אוכל. (באור ההלכה).

ולסוך דבר שדרכו לסוך ולא יסוך יין וחומץ אבל סך את השמן וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ה מהלכות שמיטה ה"ו), לסיכה כיצד, לסוך דבר שדרכו לסוך, לא יסוך יין וחומץ אבל סך הוא את השמן, ולא יפטם את השמן, ולא יסוך במרחץ אבל סך הוא מבחוץ ונכנס.

וכתב בדרך אמונה: לסוך דבר שדרכו לסוך. כדמפרש ואזיל ודוקא לסוך גופו מותר אבל לא לסוך כלים כדבסמוך ה"ז ובפ"ו ה"י.

לא יסוך יין וחומץ. שאין דרך לסוך בהן והוי הפסד וי"א דאפי' יין ושמן מעורבין יחד או שמן וחומץ מעורבין אין סכין בהן דהוי הפסד ואשה לא תשטוף את בנה ביין דיין לא ניתן לרחיצה והוי הפסד.

אבל סך הוא את השמן. שהשמן דרכו לסיכה ואפי' אם עלו בו חטטין או שחושש בראשו סך שמן אף על גב שיש בו רפואה כיון שסך כדרכו לא הוי כמלוגמא וכן סך שמן ע"ג מכתו ובלבד שלא יטול במוך ויתן ע"ג מכתו דניכר טפי שעושה רק לרפואה ושמן של שביעית נותנין אותו לגרדי שנותן השמן בשעת אריגה על אצבעותיו שלהנאת עצמו הוא סך שלא תזיק לו האריגה אבל אין נותנין אותו לסורק הצמר שהוא לצורך הצמר ושמן של שביעית שנסרח כ"ז שראוי למאכל בהמה או לסיכה יש עליו קדו"ש.

ולא יפטם את השמן. לשום בו תבלין ושרשי בשמים מפני שהוא מוציאו

מכלל מאכלות ועושהו שמן משחה שאינו ראוי אלא לסיכה ואף על גב דשמן של שביעית ניתן לסיכה אבל אסור להפסידו מכלל אכילה שלא יהא ראוי אלא לסיכה בלבד וי"א שהטעם משום שהתבלין ושרשי בשמים בולעים את השמן של שביעית ואח"כ זורקין אותם והוי הפסד ולפ"ז אם בישלו תחלה את עיקרי הבשמים במים ואח"כ נתנוהו בשמן שיתן בו טעם כיון ששוב אינו בולע מהשמן מותר אבל להטעם הראשון ג"ז אסור.

את השמן. ואם עשה כך סך את השמן [ומותר ליקח שמן מפוטם מדמי שביעית שכיון שלכתחלה לקחו להכי אין זה הפסד ואפי' מספק חשוד אבל מודאי חשוד לא יקח] אבל מותר לפטם את היין מפני שנאכלין עמו אח"כ אבל לא יסוך בו.

ולוקחין שמן ערב מכל מקום בשביעית ואפי' אינו יודע אם הוא חשוד אבל אם ידוע שהוא חשוד אסור ליקח ממנו וכו"ל.

ולא יסוך במרחץ. דהוי בזיון קדשים לסוך בבית המרחץ וכ"ש בבית הכסא דאסור.

אבל סך הוא מבחוץ. למרחץ ואח"כ נכנס למרחץ שזה אינו גנאי לקדשים.

ובביאור ההלכה כתב: עיין בד"א שהבאנו דברי הר"ש בספ"ק דדמאי שהביא התוספתא שמן שביעית נותנין אותה לגרדי ואין נותנין אותה לסורק פ"י גבי שביעית כתיב לאכלה ולא

שביעית פרק ח

שמא

שדה צומים

מותר וכמ"ש ביומא ע"ז ב' וצ"ל כמ"ש
הר"ן דמסרוהו לחכמים ובמקום צורך
גדול התיירו.

עיין שו"ת קול אליהו (אורח חיים סימן לו)
משא ומתן בסיכה כשתיה, אי הו
מן התורה או דרבנן.

ומביא שם מה שהקשה הפרי חדש
בסימן תרי"א (ס"ק א') במתני' כאן,
שביעית נתנה לאכילה וכו' ולסיכה, וכן
במעשר שני. ואי אמרת דסיכה כשתיה
אינו אלא מדרבנן, היכי שרינן סיכה,
והא קרא לא קאמר אלא אכילה ושתיה,
ושתיה בכלל אכילה, אבל סיכה אינה
בכלל.

וע"ז כותב: וכל כי האי לאו חדת היא
גבן, דאשכחן בכמה דוכתי דאע"ג
דמן התורה אין הדבר כן, כיון דאמור רבנן
בעלמא להחמיר דחשיב הכי, נמשך ג"כ
להקל. וה"נ דכוותה היא, דכיון דבעלמא
אמור רבנן להחמיר דסיכה הוי כשתיה
לענין תרומה ולענין יום הכיפורים,
העמידו דבריהם גם להקל בשביעית.
יש לנו הרבה כיוצא בזה אין כאן מקומו.
ע"כ. ועיי"ש עוד.

לא יסוך יין וחומץ.

כגון על המכה שדרכו בכך, והכי איתא
בירושלמי (ה"ב כב. עיין שם), משום
דהוי מלוגמא ואסור, דבלא מכה דאין
דרכו בכך לא אצטריך דכבר שנה לסוך
דבר שדרכו לסוך. (הון עשיר).

להפסד הלכך לסורק אסור לגרדי מותר
דסיכה כשתי' כדאמר' בפ' יוה"כ וכ'
הרא"ש שם ומיהו קשה לי דהאי סיכה
לאו לתענוג וגבי יוה"כ לא אסרי' אלא
סיכה דתענוג דמי שיש לו חטטין בראשו
סך כדרכו ואינו חושש וסיכה דהכא לאו
לתענוג הוא אלא לצורך המלאכה עכ"ל
אבל לכא' אין לדמות יוה"כ לכאן דהא
בהדיא אמרו בירו' שביעית פ"ח ה"ב
החושש את ראשו או שעלו בו חטטין סך
שמן וכן גבי תרומה שנינו בתוספתא פ"ט
דתרומות החושש בראשו וכל מי שעלו
לו חטטין סך את השמן וכן שנינו בירו'
פ"ב דמע"ש ה"א גבי מע"ש (שו"מ בפה"ש
שכבר העיר בזה) וצ"ל דגבי יו"כ לא אסרה
תורה (וכ"ש להפוסקים דשאר העינויים דרבנן)
אלא סיכה של תענוג אבל בחטטין אף
שנהנה ג"כ מהסיכה כיון שעיקר כונתו
אינו לתענוג לא אסרה תורה דכשעושה
לשמירה מצער אין מבטל בזה העינוי
אבל בשאר הדברים כיון שנהנה בזה
וסך ע"ג גופו אמרי' סיכה כשתי' ובאמת
ר"ת הוכיח מהא דחטטין דשאר העינויים
אינן אלא מדרבנן כמ"ש תו"י ר"פ יוה"כ
אמנם ד' רבינו דהוא דאורייתא כמ"ש
הר"ן בפ' יוה"כ ואפ"ה מתיר בחטטין וכ'
הר"ן דכיון דהתורה לא כתבה בהדיא
עינויים אלו לא מסרה אלא לחכמים
להתיר לפי הצורך ובירו' ר"פ יוה"כ אי'
ביו"כ בין רחיצה של תענוג ובין שאינה
של תענוג אסור בט"ב ובת"צ רחיצה של
תענוג אסור שאינה של תענוג מותרת
ומשמע משום דיו"כ דאורייתא וט"ב ות"צ
דרבנן אמנם רבינו בפ"ג משביתת עשור
ה"ט הביא הירו' הזה ומ"מ פסק דחטטין

שמב

רע"ב

במשקל, ולא במנין, כדי שימכרו בזול, וכן כדי שינהגו בפרות שביעית בקדשה ובדמיתן חל גם כן דיני שביעית, **ולא תאנים במנין** אפלו שדרכן למכור במשקל לא התר

שדה צופים

ובספר שיעורי רבי דוד (עמ"ס פסחים שם), כתב, די"ל דממתני' דהכא אין ראייה דאסור לשרוף, דאפשר דהא דאסור להדליק הנר בתרומה הוי מחמת איסור הנאה של כילוי, דתרומה הוי דין רק לאוכלם, אבל הנאה של כילוי אסור, אבל לא הוי זה דין מחמת משמרת תרומות.

שביעית פרק ח

שמו

משנת אליעזר

רע"ב

שָׁאִין מוֹכְרִין אֶת
פְּדֻתָּם שְׂמוֹכְרִים בְּשָׂרָה
שְׁנִים, יִנְהֲגוּ זֶהֱסָה קִדְשָׁה
שְׁבִיעִית וְלֹא אֶתוֹ לְזִלְזֹל
זֶהוּ: אֵף לֹא אֲגָדוֹת.
וְלֹא יִרְק בְּמִשְׁקָל. בֵּית שְׁמַאי
אֹמְרִים, אֵף לֹא אֲגָדוֹת. וּבֵית
הַלֵּל אֹמְרִים, אֵת שְׁדָרְכּוֹ לְאֶגֶד
לֹא יִמְכֹּר אֲגָדוֹת שֶׁל יִרְק בְּלֹא מִסְפָּר,
וְיִמְכְּרֵם רַק בְּלֹא אֲגָדָה, וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים, אֵת שְׁדָרְכּוֹ לְאֶגֶד אֶפְלוּ כְּשֶׁמִּבְּיֵאִין בְּבֵית

שדה צופים

אסור דלא גרע מאגודות בסמוך ה"ד
שהוא דרך סחורה וכן אסור למכור פירות
שביעית באריזה שדרך למוכרם כך כל
השנים ובמקום שאפשר ישתדל לקנות
רק אצל אלה שמוכרין כדין מיהו אף אם
המוכר עובר אין הפירות נאסרים.

כדי שלא יהי' כסוחר פירות בשביעית.
וגם יבואו לזלזל בזה ולא ישמרו
בקדושת שביעית.

המעט שמוכר. כנ"ל ה"א שלא הותר
למכור אלא מעט.

אכסרה. פ' באומד כדי שימכור בזול
וידעו שהוא פירות שביעית.

להודיע שהוא הפקר. וינהוג בו קדו"ש
ולא יקנה בדמים אלא אוכלים
אחרים כנ"ל ה"א.

כתב בביאור ההלכה (ס) וז"ל: מבואר
דהאיסור הוא רק כשמוכרין אבל
מותר למדוד ולשקול בתוך ביתו וכדאי'
בירו' ביצה פ"ג ה"ו וכן מוכח לק' פ"ח ה"ו
שכ' שהרי אפשר שימדוד בה בתוך ביתו
כמש"כ בצה"ל.

והחזו"א כ', דבאוצר ב"ד מותר לארוז
ולמדוד כי אין כאן שום מכירה
כי הפירות הפקר ומחלקין את ההפקר

כשימכור אותן בשוק אוגד אותו שאין
אגודתו דרך סחורה אלא א"כ דרכו של
ירק זה ליאגד אבל בין אגד לאגד לא
שמענו הפרש.

ובדרך אמונה כתב: כשמוכרין פירות
שביעית. באופן שמותר למכור
כנ"ל ה"א ב' ודוקא כשמוכר אבל אחר
שכבר קנה מותר לו לשקול בבית לידע
כמה הגיעו.

לא במדה. וכן אסור למדוד בכלי שיודע
מדתה ואפי' אם מדד בכלי כמה
פעמים וסמך ע"ז שלא יתאנה שיודע
כבר דכלי זה בשער זה שוה לו למכור
ואפי' אין יודע מדתה שהרי כלי זה
משמשנו בשימוש מדה ואסור ואפי'
למדוד באצבעו כמה הוא ארכו או לרמוז
ללוקח למדוד באצבעו אסור.

ולא במשקל. כגון ירקות שדרך לשוקלן
וי"א דדוקא במה שדרכו אבל ירק
שדרך לשוקלו מותר למוכרו במדה ומנין
וכן תאנים שדרך למנותן מותר למוכרן
במדה ומשקל וי"א דבכל גווני אסור.

ולא במנין. וכן אם עשה חבילות חבילות
במנין או במשקל כל א' אף שעכשיו
אין מונה אלא מוכר חבילות הרבה ביחד

שביעית פרק ח

שמד

משנת אליעזר

רע"ב

כְּדִי לְאָכְלוֹ, אוֹגְדִין אוֹתוֹ בְּשׁוֹק, כְּגוֹן
אוֹתוֹ בְּמִכְרָאם
לְמִכְרָ בְּשׁוֹק, כְּגוֹן
הַכֶּרְשִׁין וְנֶץ הַחֶלֶב:
הַכֶּרְשִׁין וְנֶץ הַחֶלֶב:
שְׁלֹא יִמְכֹּר כְּדָקָךְ
שְׁמוֹכְרִים צִשְׁאָר שְׁנִים:
וְנֶץ חֶלֶב. מִפְּלֶט
צִפְרָקִין דְּלִיעִיל:

שדה צופים

חרובין דשמיטה אתא שאל לר' חזקיה
א"ל נהגין רבנן כהדא דרשב"ג הרי
הירו' מדמה שמיטה ליו"ט י"ל דמק"ו
מייטי דאם רשב"ג מתיר ביום טוב גבי
יום טוב דהוי עובדא דחול כ"ש שמתיר
גבי שביעית דעיקר איסורו הוא משום
מכירה אבל אנן קיי"ל דלא כרשב"ג ומ"מ
בשביעית מותר וי"ל דגם כונת הירו' נהגין
רבנן בשמיטה כהדא דרשב"ג ביום טוב
אבל ביום טוב עצמו לא ס"ל כוותיה.

עוד כתב בביאור ההלכה שם: עי' בד"א
שביארנו מחלוקת רבינו והראב"ד,
והנה במשנה תנן את שדרכו לאגוד
בבית אוגדין אותו בשוק כגון הכרשין
ונץ החלב ופי' הר"ש את שדרכו לאגוד
כשרוצה אותן לבית מותר להוליכן אגוד
למכור והוא כפי' הראב"ד והוא מוכרח
בהמשנה דמסיים כגון הכרשין ונץ החלב
וגם רבינו ס"ל כן שהרי מסיים ודברים
שאין דרכן להאגד אלא לשוק לא יאגוד
אותם והוא דינא דמתני' דדוקא דברים
שדרכן להאגד בבית אוגדין אותו בשוק
לפי' הר"ש והראב"ד אלמא דגם רבינו
מפרש כן וכמש"כ כ"ז בחזו"א ושאר
אחרונים.

אלא דרבינו הוסיף עוד תנאי דגם דברים
שדרכן להאגד לבית צריך לאגודו
בשינוי לא כמו שדרך להאגד לשוק וע"ז
חולק הראב"ד וס"ל דאין חילוק בזה ואם

ומהאי טעמא י"ל דגם בחנויות של
שמיטה שהן בתורת שליחות אין איסור
למדוד ולשקול כי הוא רק להודיע כמה
הוא צריך ואין כאן מכירה כלל אלא
שליחות.

והנה גבי שבת ויו"ט מצינו באו"ח סי'
ת"ק ס"ב דאסור לשקול בשר
אפי' בביתו לידע כמה יבשל ואפי' ליתנו
בכף מאזניים לשומרו מן העכברים אסור
ולעומת זה מצינו ג"כ קולא בשבת ויו"ט
שם בסי' שכ"ג ס"א שאם ממעט או
מוסיף מעט שרי וכאן מסתבר דאסור
וכ"כ בבה"ל שם בשם הפמ"ג דמינקת
שקורין ליווע"ר המיוחד למידה ומחזיק
קווארט מותר לומר לו מלא לי כלי זה
ושופך לכלי שלוקח וכאן בודאי אסור
והטעם משום דשם האיסור הוא משום
עובדא דחול ולכן אפי' בביתו הוי עובדא
דחול ואם ממעט או מוסיף או אומר
מלא לי כלי זה אין בזה משום עובדא
דחול אבל כאן הטעם שיזכרו שזה פ"ש
וישמרוהו בקדושה או כדי שימכרו בזול
כדא"י בירו' וזה רק שייך במכירה ולא
בביתו וגם אם יפחות או יוסיף מעט כיון
דמ"מ מודד יבואו לזלזל בו דהוי כמכירה
במדידה דרך הערמה ולכן לא התירוהו
בשביעית.

ומ"ש בירו' ביצה הנ"ל תני רשבג"א אף
מפייס הוא אדם עצמו בליטרא
לידע מה הגיע לו כהדא ר' מנא זבן

שביעית פרק ח

שמה

שדה צופים

מסתבר דגם הראב"ד מודה שאם יש אגד שאוגדין אותו דוקא לשוק בצורה זו אסור גם בשמיטה כמש"כ בצה"ל ורק באגד ששניהם שוים בזה נחלקו רבינו והראב"ד. ע"כ.

לא במדה ולא במשקל ולא במנין.

סדר המדרגה כך היא, לא במשקל ולא במדה ולא במנין, כי המשקל מדוקדק הוא יותר מהמדה, והמדה מהמנין, ולא תנן הכי משום דפירושא דמתניתין הכי הוא, ולא במשקל את שדרכו במדה אף על גב דמשנה משאר שנים, ולא מבעיא שינוי כזה שמדקדק יותר, אלא אפילו במנין דמוזיל יותר אין מוכרין, ואי גרסינן ולא תאנים במנין דמניהו שמעינן דבכל ענין שמשנה אסור כמ"ש התי"ט, וברישא לא איירי בשינוי, צ"ל דהקדים מדה למשקל ככתוב במוכרים לא תעשו עול במשפט במדה ובמשקל. (הון עשיר).

ולא תאנים במנין ולא ירק במשקל.

עי' תויו"ט ול"מ כן, וגם מצינו ליטרא ירק חולין פ"ד א', עירובין כ"ט א', ואפשר לפרש ולא תאנים במנין שנעשו חבילות חבילות במנין, וכן ירק שנעשה חבילות חבילות במשקל, ואף אם מוכר חבילות הרבה ביחד ולא מנאן ונמצא דהמכירה אכסרה מ"מ אסור דעשיית החבילה במנין ובמשקל הוא דרך סחורה, ובזה ניחא הא דמסיים התנא בדברי ב"ש אף לא אגודות, דלכאורה לא יתכן ל' אף דרישא בקובע מקחו על המנין

דרכן להאגד לבית מותר לאגדן לשוק בכל גווני וצ"ע מאין הוציא רבינו דין זה.

והנה בירו' שם אמרו טבח כהן שנתמנה לו בכור מהו מקטעתא קופדין ומזבין גוא שוקא (פי' בכור אינו נמכר בליטרא ובעי על טבח כהן שגם בביתו דרכו לחתוך הבשר לחתיכות מסוימות אם מותר לו למוכרו בשוק ג"כ כן) ר' ירמיה סבר מימר שרי מן הדא את שדרכו להאגד בבית אוגדין אותו בשוק (אלמא שאין זה נקרא משקל ומדה דבר שגם בבית עושין אותו) א"ר מנא כל גרמא אמרה דהוא אסור שלא יהא כעושה סחורה בגופו (פי' שאף בבית אסור שאצלו גם בבית כבשוק ובשוק ודאי אסור שהוא כעושה סחורה בגופו כ"פ הגר"א) ומבואר דלמסקנא דבר שאין נ"מ בדרך החיתוך בין בית לשוק אסור ומתני' דשרי ע"כ מיירי שיש היכר בין בית לשדה וזה מקור רבינו וכ"כ בפה"ש ושאר אחרונים.

ונראה דהראב"ד מפרש דהא דמסיק בירו' כל גרמא אמרה דהוא אסור שלא יהא כעושה סחורה בגופו הכונה דבבכור אין האיסור כדי שיזכרו לנהוג בו בקדושה כמו גבי שביעית אלא הטעם משום בזיון קדשים דהוי כעושה בו סחורה כמו בחולין והוי ולזול הקדש כדפירש"י בבכורות ל"א א' ובזבחים ע"ה ב' (ו"א דהוי דאורייתא ע"ש בזבחים תוד"ה התפיס) ולזה אפי' אם דרכו לעשות בבית הוי ולזול שנוהג בו מנהג חולין אבל בשביעית שאין האיסור אלא שיזכור עי"ז לנהוג בקדושה א"כ כשעושה דבר שגם בבית עושין אותו אין חשש שישכח עי"ז ורק בדבר שאין עושין אלא בשוק בזה יש חשש שישכח שזה פ"ש ומ"מ

שביעית פרק ח

משנת אליעזר

רע"ב

(ד) האומר לפועל, (ד) האומר לפועל, הא לך (ד) שָׁכְרוּ מִתֵּר. וְאֵין
הָא לך אֶסֶר זו קְדָשָׁת שְׁבִיעִית.
זֶה מִטְבַּע בֶּן שְׁמֹנֶה וְאֶף עַל גַּב דְּשִׁיעִית
פְּרוּטוֹת, וּלְקַט לִי הַיּוֹם, שָׁכְרוּ מִתֵּר. לְקוּט לִי בּו
דְּמֵי שְׁבִיעִית הוּא: לְקַט
הַמִּתְרִים, שָׁכְרוּ מִתֵּר דְּהוּי שְׁכַר טְרַחְתּוּ דִּי בּו יִרְק. לְשׁוֹן מְכַר הוּא, דְּמִשְׁמַע לְקַט לִי
וְאֵין הַדְּמִים קְדָשִׁים בְּקִדְשַׁת שְׁבִיעִית,
וְאֵם אָמַר לְקַט לִי בּו יִרְק הַיּוֹם, כִּינּוּן שְׁאוּמֵר לְקַט "בּו" הֵנִי כְּאוּמֵר לוֹ מְכַר לִי יִרְק

שדה צופים

ג"כ אסור לאוגדס אא"כ עושה באופן
שניכר שהוא אוגד לבית ולא לשוק.

למכור בשוק אכסרה. ר"ל שאין מוכר
לפי האגודות דהוי מוכר במנין
אלא מוכר אכסרה ומ"מ אם אוגד כדרך
השוק ג"כ אסור כדמסיים דמחזי כמוכר
בצמצום.

כדרך שאוגדין להביא לבית. בין שמשנה
בשינוי המשקל או בתואר האגוד
מותר אבל כל שחזותו מוכיח עליו שהוא
אוגד לשוק אסור.

שלא יהא כמוכר בצמצום. דמחזי
כמדקדק במכירתו וממילא מתחזק
לפני הרואים למוכר בצמצום כשאר
השנים.

אלא לשוק לא יאגוד אותן כלל. וזו דעת
רבינו אבל דעת הרבה ראשונים
שדברים שדרכן להאגד בבית מותר
לאוגדן גם לשוק.

משנה ד

האומר לפועל הילך איסר זה ולקוט לי
ירק היום וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ו מהלכות שמיטה ה"ב),
האומר לפועל הא לך איסר זה

ועל המשקל אבל דברי ב"ש אינו בקובע
מקחו על האגודה דא"כ לא יתכנו דברי
ב"ה דמתירים את שדרכו לאגוד בבית,
אלא ודאי אף במוכר אכסרה אסור למכור
אגודות וכ"כ בהדיא הר"מ פ"ו ה"ד, וא"כ
אין איסור אגודות ענין להא דרישא
לכוללו בל' אף, אבל אי תאנים במנין
וירק במשקל נמי במוכר אכסרה איירי
ניחא, וגם הדין מסתבר דחבילות של מנין
לא עדיף מאגודות. (חזו"א).

ובית הילל אומרים את שדרכו לאגוד
אותו בבית אוגדין אותו בשוק כגון
הכרישין ונץ החלב.

כתב הרמב"ם (פ"ו מהלכות שמיטה ה"ד),
ואוגד דברים שדרכן להאגד לבית
למכור בשוק אכסרה כדרך שאוגדין
להביא לבית לא כדרך שאוגדין לשוק,
כדי שלא יהיה כמוכר בצמצום, ודברים
שאינן דרכן להאגד אלא לשוק לא יאגוד
אותן.

ובדרך אמונה כתב: דברים שדרכן
להאגד לבית. כגון הכרישין ונץ
החלב ודעת רבינו שגם דברים שדרכן
להאגד ליטלן לבית ולא רק למכור בשוק

שביעית פרק ח

שמו

משנת אליעזר

רע"ב

שְׁוִי יֶרֶק, אֶנְל לֶקֶט
לִי לְשׁוֹן שְׁכִירוֹת הוּא
וְלֹא לְשׁוֹן מְכָר: בְּכָר
בְּפִנְדִּיּוֹן. לֹא שְׁאֵמֶר
לֹא אֶמֶן לָךְ פִּינְדִּיּוֹן,
רַק כָּכָר שֶׁנָּה פִּינְדִּיּוֹן: בְּשִׁאֲלֶקֶט יִרְקוֹת שְׂדֵה
אֲבִיָּא לָךְ מִתֵּר. מִשּׁוֹם דְּמִתְנֵת חֲסֵי יִהְיִי זֶה

יֶרֶק הַיּוֹם, שְׁכָרוּ אֶסּוֹר. לֶקֶח
מִן הַנְּחִתוֹם בְּכָר בְּפִנְדִּיּוֹן,
בְּשִׁאֲלֶקֶט יִרְקוֹת שְׂדֵה אֲבִיָּא
כָּכָר בְּפִנְדִּיּוֹן
מִטְבַּע בֶּן שְׁנֵי אֶסְרִים, וְאָמַר לוֹ: כְּשִׁאֲלֶקֶט
יִרְקוֹת שְׂדֵה הַמְתָּרִים אֲבִיָּא לָךְ, מִתֵּר

שדה צומים

לוקט בשדה של בעה"ב שעשה איסור
מ"מ בדיעבד לא קנסו על שכרו.

ולא קנסו הפועל. כמו שקנסו החמרים
בסמוך הי"ג דשכרן כדמי שביעית
כיון שעשו באיסור אבל בפועל לא קנסו
משום כדי חייו כמש"כ רבינו בסמוך
הי"ג.

לקט לי בו. משמע שנותן לו זה בשכר
הפירות שביעית.

ה"ז כדמי שביעית. ויל"ע למה קדוש
בקדו"ש אפי' לא הוציאו עד שנתן
לו הירק הרי כבר קנה האיסור בהלואה
וכשנותן הירק לבעה"ב פורע חובו
מפירות שביעית ואפשר כיון שנתן לו
ע"מ לשלם מיד החמירו לחושבו כאילו
הוא דמי שביעית לגמרי.

ואינו מוציאו כו'. וה"ה כל דיני שביעית
יש לו כדין כל דמי שביעית.

הכ"מ הביא ראי' מכאן לדעת הרמב"ם
בפ"ו הי"ב דלענין ספיחין אזלי'
בירק בתר לקיטה מדתנן ירקות שדה
דמשמע ירקות שגדלין מאליהן ולדעת
הר"ש משכחת לה גם בירקות שתחלת
גידולן בששית שאין בהן משום ספיחין
וי"ל לדעת הר"ש משום דמיירי בכל

ולקט לי ירק היום שכרו מותר ואינו
כדמי שביעית, אלא מוציאו בכל מה
שירצה, ולא קנסו הפועל להיות שכרו
כדמי שביעית, ואם אמר לו לקט לי בו
היום ירק, ה"ז כדמי שביעית ואינו מוציאו
אלא באכילה ושתייה כפירות שביעית.

ובדרך אמונה כתב: האומר לפועל.
ודוקא לפועל א' אבל להרבה
פועלים אסור לשכור אפי' במקום שאין
בו משום סחורה כגון שמלקט לעצמו
וצ"ע.

הא לך איסור זה. איסור הוא מטבע של
ח' פרוטות ואורחא דמילתא נקט
דבפחות מזה אין דרך לקנות ירקות.

שכרו מותר. לפי שאינו כקונה ממנו
שלא אמר לו לקט לי בו אלא
כמחליף זה בזה לפי שירקות שדה מצויים
והוי כנותן לו מתנה וי"א משום דהוי
כמשלם לו שכר רגליו שהולך להביאם
ולא שכר הפירות ואפי' לא הראה לו את
הירק אלא שלחו לחפש כיון שירקות
שדה מצויים הוי כמראה לו ואין משלם
לו אלא שכר רגליו וי"א שאם לא הבטיח
לו בהדיא שיביא לו רק א"ל אפשר שאני
אתן לך כפורע חובו ואסור.

מותר. ואפי' לקט ע"י הפועל כל היום
שהוא כדרך האוספין והפועל

שביעית פרק ח

שמה

משנת אליעזר

רע"ב

דִּירָקוֹת שָׂדֶה מְצוּיִן
הֵם הֵיוּ כְּמִתְנֵת חֲנָם,
אֲבָל לֶקַח הַכֶּכֶר
מִמֶּנּוּ סֵתֵם בְּהֶקְפָּה,
לֹא יִשְׁלַם לוֹ מִדְּמֵי
שְׁבִיעִית שְׁאִין פּוֹרְעִים חוֹב מִדְּמֵי
שְׁבִיעִית שְׁנִרְאָה כְּסָחוּרָה:
לֹא, מִתֵּר. לֶקַח מִמֶּנּוּ כֶּתֶם, לֹא
יִשְׁלַם לוֹ מִדְּמֵי שְׁבִיעִית, שְׁאִין
פּוֹרְעִין חוֹב מִדְּמֵי שְׁבִיעִית:
לֹא, יִשְׁלַם לוֹ מִדְּמֵי
שְׁבִיעִית. דְּהֵיוּ פְּסָחוּרָה:

שדה צופים

איסור דתיפוק לי' דאסור משום ספיחין ואי כשנעקר לגמרי בששית ויבשו גם הם ועוקציהן דבזה מודה רבינו דלא אזלי בתר לקיטה כמש"כ בחזו"א שביעית סי' כ"ז סק"ז א"כ גם קדו"ש אין בו דהוי כנתלשו בששית ואיך תופסין דמיהן וצ"ל דמיירי בפירות האילן שאין בהן משום ספיחין (אף על גב דקתני כאן לקט לי ירק משום דמיירי גם מהיתר) ולהר"ש י"ל דמיירי בירקות שהתחילו לגדול בששית שאין בהן משום ספיחין אבל יש בהן קדו"ש והרמב"ן והרשב"א והריטב"א בע"ז ס"ב כתבו דמיירי שהביאו פ"ש לאחר הביעור ויל"ע דא"כ נאסרו באכילה כמש"כ הרמב"ן בפ' בהר וצ"ל דבאמת מוכרין באיסור ואין מספרין לאנשים שלא ביערו ואומרים שזה היתר.

ולפ"ז אפשר לפרש דמיירי גם בתבואה ואומרים שהן מששית אבל גבי לקט לי ירק א"א לפרש כן שהרי שלחו להביא מהיתר ולא מאיסור דאטו רוצה לאכול דבר האסור וצ"ל דמיירי באיסור בפירות האילן ואסף הרבה משדהו וכנ"ל ולפ"ז צ"ע מה דחקו להראשונים הנ"ל לפרש לאחר הביעור כיון דבפועל ע"כ מיירי בהכי יל"פ גם בחמרים בהכי וכפי' רבינו (ואין לומר דבפועל מיירי בהיתר דא"כ מה

השנה וירקות שתחלת גדולן בששית לא מצוי אלא בתחלת השנה אבל הר"ש עצמו כתב בפ"ט מ"א דמיירי בירקות שתחלת גדולן בששית (וכנראה דלא ניחא לי' לאוקמי בפגם וירבוזין וכל אלו שגדלין מאליהן משום דאין דרך ללוקטן ולקנותן כ"כ).

וי"ל לדעת הר"ש דקרי להו ירקות שדה דהיינו ירקות שנשארי' בשדה דהא ספיחין מצוה לעוקרן כמש"כ רבינו בפ"ד הי"ח ולא נשארו בשדה אלא הירקות שתחלת גדולן בששית.

והנה הגר"א בשנו"א כ' ג"כ דירקות שדה היינו שגדלין ביער שאין בהן משום ספיחין אבל אין מזה ראי' דלא ס"ל כהר"ש דהנכנסין מששית אין בהן משום ספיחין די"ל דלא ניחא לי' לאוקמי בהכי משום דמשמע דמיירי בכל השנה ולא בתחלת השנה וכמש"כ לעיל.

והנה מדברי רבינו מוכח דאפי' לקט באיסור כגון שהביא משדהו יותר מהמותר ג"כ לא קנסו שהרי כ' בסמוך בה"ג ומפני מה קנסו חכמים בחמרים ולא בפועל וקאי על ההלכה הקודמת וכמש"כ בד"א בשם החזו"א ותוס' אנשי שם וכן מוכח בע"ז ס"ב ב' לפי פי' רבינו דמיירי במלאכה האסורה וכדאי' בירו' ויל"ע דבשדהו איך משכח"ל מלאכת

שביעית פרק ח

שמט

שדה צופים

יעשה זאת. ובזה יש לישיב קושית התוי"ט
מלא יצבע בשכר דשם שייך החשש הנ"ל.
ע"כ. ועיי"ש עוד באורך.

עיין שו"ת שבט הלוי (חלק ב סימן קצח)
תשובה מבנו הרב הגאון ר' חיים
מאיר זצ"ל, מ"ש מכאן.

לקח מן הנחתום ככר בפונדיון כשאלקוט
ירקות שדה אביא לך.

לרמוז התנא דצריך שיאמר לו
כשאלקוט וכו' תיכף ומיד תוך
כדי דבור ללקיחת הככר, דאל"כ הוי כלקח
ממנו סתם, לא הפסיק ביניהם בתיבת
ואמר דהכי הוה ליה למימר. (הון עשיר).

פי' הר"ש דעבדין דין לדין מת"ח.
לכאורה גם בלא טע"ז מותר כמו
במשנה דלקמן אבל נותן הוא לבייר
לשתות ומה לי דמי שביעית ומ"ל
פירות שביעית עצמן רק דקמ"ל הכא
דאף דעדיין אין בידו הירקות ומחזי
כמו שלוקח ממנו הככר באמונה ואח"כ
משלם לו החוב מפירות שביעית אפ"ה
שרי משום דמצוין וה"ל כאלו הן כבר
בידו וכ"נ שפי' הרמב"ם ואולי הר"ש רוצה
לפרש מותר דהכא כמותר דרישא דפי'
דהככר אין בו קדושת שביעית כלל ודלא
כהרמב"ם בחבורו שכ' ואותו הככר ה"ה
כפירות שביעית. (רש"ש).

כתב הרמב"ם (פ"ו מהלכות שמיטה הי"ד),
הלוקח מן הנחתום ככר בפונדיון

הוצרך לומר דמשום דלא נפיש אגרי' לא קנסוהו)
וצ"ע. (ביאור ההלכה).

עיין שו"ת בית יצחק (י"ד א סימן קמג אות
ד).

עיין שו"ת שואל ומשיב (מהדורה תניינא חלק
ג סימן נז) אודות ערלים שמחזיקים
הפריאדע ומנבלים בהמות ושכרו ישראל
אחד ונותנים לו שני רייניש לשבוע
והערלים שוקלים לו הבהמה בב"א והוא
יקצב הבשר על יד והמעות שמקבל נותן
להערלים וע"ז נתעורר מעלתו אם לא
שייך איסור מחמת איסור סחורה בנבלות
וטריפות.

וע"ז הביא השואל דברי המשנה כאן,
דהאומר לפועל הא לך איסור זה
ולקוט לי ירק היום שכרו מותר, וחזינן
דבפועל לא שייך זאת וא"ל דשאני
התם דלא שייך דלמא אתי למיכל מיניה
דפירות שביעית מותרין באכילה משא"כ
באיסור סחורה בנבלות וטריפות דשייך
שמא יבא לאכול. וע"ז הביא קושית
הת"ט שם מלא יצבע בשכר וגם מש"ס
ע"ז דף ס"ב דאל"כ אין קושיא דשאני י"נ
דמלבד איסור שכר שייך משום חשש
איסור סחורה.

וע"ז השיב הגאון המחבר: לפענ"ד
דבריו נכונים דבפועל לא שייך זאת
והנני מוסיף טעם הדבר דכל שנותנין
לו במשקל הבשר והוא צריך להחזיר
המעות במשקל לא שייך חשש דאם יאכל
יצטרך לשלם בעדו וא"כ למה יאכל מזה
וגם יחשדוהו שלקח יותר ופשיטא שלא

שדה צופים

ושתה עלי מן החנוני ואני פורע אף על פי שנשתעבד הואיל ולא נתייחד שעבודו ה"ז מותר ואינו חושש משום שביעית.

שאינ פורעין חוב מדמי שביעית.

הגר"י ליבערמאן שליט"א בשו"ת משנת יוסף (ח"א סי' כז) דן בענין אי שרי לצאת יד"ח מצות משלוח מנות מפירות שביעית. וז"ל: לכאורה לא נכון לעשות כן, דהגם שפירות שביעית הן שלו, ויכול לאכלם הוא ובני ביתו וכו', מ"מ כשמשלם מפירות שביעית דבר שהוא חובה עליו ה"ז כעושה סחורה מפירות שביעית. כדאמרין (ע"ז סב ע"א) נמצא זה פורע חובו מפירות שביעית, והתורה אמרה לאכלה ולא לסחורה. ופירשו התוס' שזה משתכר בפירות שביעית, ולא לאכלה קרינא ביה.

והסבר לזה מצאנו בש"ך (יו"ד סי' של"א ס"ק קס"ו) שכתב לגבי מעשר עני שאין פודים בו שבויים, שזה מוטל עליו לעשותו בלא מצות מעשר עני, והוי כמו פורע חובו עכ"ד. והיינו טעמא דמתני' (פ"ח מ"ח) אין מביאין קיני זבים וזבות ויולדות מדמי שביעית, וכמו שהסברנו במשנת יוסף (ח"ג עמ' קעא) בשיטות המפרשים משום דאסור לפרוע חובו מדמי שביעית, והקינים הרי חובה עליו, ומצאתי כן בשו"ת אמרי יושר (ח"א סי' ק'). וכ"כ המג"א (או"ח תרצד סק"א) בשם של"ה שמתנות לאביונים נותן משלו, ולא משל מעות מעשר, עכ"ל.

והנה המעיין בשל"ה הק' בפנים (במס' מגילה עמוד הצדקה) יראה שלא רק לגבי מתנות לאביונים כתב כן, אלא כתב

ואמר לו בשעת לקיחה כשאלקט ירקות שדה אביא לך בו ה"ז מותר, ואותו הכר הרי הוא כפירות שביעית, ואם לקח ממנו סתם לא ישלם לו מדמי שביעית שאין פורעין חוב מהן.

וכתב בדרך אמונה: פונדיון הוא ב' איסרים ואורחא דמילתא נקט דסתם ככר בזמניהן נמכר בפונדיון.

בפונדיון. ר"ל קנה ככר שמחירו בפונדיון.

כשאלקט ירקות שדה. דהיינו ירקות שאין בהן איסור ספיחין נקראין ירקות שדה כגון שגדלין ביער.

ה"ז מותר. ואין בזה משום פורע חובו כיון שלכתחלה לא אמר לו אלא שילך ויביא פירות שביעית הוי כמחליף או כנותן מתנה ואם אמר תן לי ואפשר שאתן לך ירקות שדה אסור.

ואותו הככר הרי הוא כפירות שביעית. כיון שאמר אביא לך בו אבל אם אמר אביא לך ולא אמר בו אין הככר קדוש בקדו"ש.

ואם לקח הימנו סתם. דעתו לפרוע במעות.

לא ישלם לו מדמי שביעית. וכ"ש פירות שביעית עצמן.

שאינ פורעין חוב מהן. מיהו אם אומר לו שעושה בחנם והלה נותן לו במתנה פ"ש מותר אף על גב שהיא הערמה. הנותן דינר לחנוני ישראל ע"ה ואמר לפועלו הישראלי לך ואכול אצלו ואני מחשב לו אסור אבל אם אמר לו אכול ושתה בדינר זה או שאמר לו אכול

שביעית פרק ה

שנא

משנת אליעזר

רע"ב

(ה) בִּירָה מוֹפֵר צוֹרוֹת (ה) אֵין נוֹתְנִים, לֹא לְבִיר, וְלֹא (ה) אֵין נוֹתְנִים דְּמִי
וּמִסְפִּיק מִים לְבִיָּן, וְלֹא לְסֹפֶר, וְלֹא פְרוֹת שְׁבִיעִית
לְבִיָּן הָעִיר, לֹא יִתֵּן לוֹ לֹא לְבִיר, חוֹפֵר
מְדַמֵּי שְׁבִיעִית לְהִסְפִּיק לוֹ מִים לְכָל פְּתִיחוֹת: בָּאֵר וּמִסְפֵּק מִים לְכָל פְּתִיחוֹת, וְלֹא לְבִלָּן,
וְלֹא לְבִיָּן. מִמַּמָּס מְרַחֵץ: וְלֹא לְסֹפֶר. מִחֲמַם מְרַחֵץ, וְלֹא לְסֹפֶר, בְּשִׁבְלֵי תַּסְפֶּרֶת,

שדה צופים

משנה ה

אין נותנין לא לבייר ולא לבלן ולא לספר
ולא לספן וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ו מהלכות שמיטה ה"א), אין
נותנין מהן לא לבלן ולא לספר ולא
לספן ולא לשאר האומנין, אבל נותן הוא
למי שדולה מים מן הבור להשקותו מים,
ומותר ליתן מפירות שביעית או מדמיהן
לאומנין מתנת חנם.

ובדרך אמונה כתב: לא לבלן. לבעל בית
המרחץ בשכר שיתן לו לרחוץ
במרחץ שאין נותנין פ"ש אלא לאכילה
וכנ"ל ואף על גב שהרחיצה היא הנאת
הגוף אסור ול"ד לסיכה דבכלל שתיה
הוא כדילפי' מקרא.

ולא לספר. בשכר התספורת שיספרנו.

ולא לספן. בעל הספינה בשכר שיעבירונו
בספינה ומשמע אפי' אם יוליכנו
כדי לאכול שם אסור.

ולא לשאר האומנין. כגון החופר בורות
בשכר החפירה וכן שאר כל האומנין
כגון חמר או נפח או רצען כיון שהוא
עבור המלאכה ולא עבור האכילה.

להשקותו מים. אבל לא לכביסה
ולרחיצה ולבהמתו ולא
לצביעה ולמשרה שצריך שיהא הדבר
שלוקח כנגדו של שביעית משמש באותו

שמחצית השקל ומכ"ש משלוח מנות
ומתנות לאביונים יוציא אדם משלו ולא
ממעות מעשר שלו עכ"ד, והטעם כמו
שנתבאר דכיון דאלה הם חובה עליו,
אם יפרעם ממעות מעשר נמצא פורע
חובו במעשר עני, וא"כ הוא הדין אם
יפרעם מפירות שביעית, נמצא פורע חובו
מפירות שביעית והוי סחורה.

אבל בדיעבד כשכבר שלח בודאי יצא
י"ח. מדתנן (שביעית פ"ח מ"ח) אין
לוקחין עבדים וקרקעות וכו' מדמי
שביעית, ואמר עלה ר' יוסי בירושלמי,
זאת אומרת שאסור לאדם ליקח אשה
מדמי שביעית. אבל בדיעבד אם קידש
אשה מקודשת, דמשנה מפורשת תנן
(קידושין נ ב) מעשה בחמש נשים ובהן
ב' אחיות וליקט אדם אחד כלכלה של
תאנים ושלחן היתה ושל שביעית היתה
וכו', ואמר רב (שם נ"ב א) ש"מ המקדש
בפירות שביעית מקודשת, ופירש"י
והרחיבו התוס' אף על גב דאסור לקנות
מהם חפץ כדכתיב לאכלה ולא לסחורה,
הני מילי לכתחילה אבל בדיעבד המקח
קיים וכו' עיין שם, והבאנו כן במשנת
יוסף (ח"ג עמ' קסד) וגם בשם רמב"ם
רשב"א וריטב"א, דמקדש אשה בדיעבד
קאמר, דאע"ג דאסור מקודשת היא, עיין
שם שהארכנו בזה קצת.

וְלֹא לִסְפֵּן מוֹלִיד וְהָאֵל לִסְפֵּן מוֹלִיד
הַסְפִּינָה עֲבוּר שְׂכָר הַסְפִּינָה עֲבוּר שְׂכָר
הַנְּסִיעָה, אֲבָל נוֹתָן הַנְּסִיעָה, אֲבָל נוֹתָן
הוא לְפִיר כְּשֶׁמִּיחָד הַמִּים לְשִׁתּוֹת דָּוָה
נִקְרָא לְאֹכְלָהּ, וְלִכְלֹךְ לְכָל הַנּוֹזְכִּים לְעִיל
הוא נוֹתָן מִתַּנְת חֲנֻם וְאֵף עַל פִּי שֶׁעַל
יְדֵי זֶה יִפְטָרְנוּ מִתְּשֻׁלוֹם:

שָׂכָר הַסְפָּרָת: וְלֹא
שָׂכָר. וְלֹא הֵי דְמִינָן
מִתְּמִינָן יָכוֹל לִפְנֵי
מִתְּמִינָן חֲנֻם שְׂלֵל לְשֵׁם
שָׂכָר, וְאֵף עַל פִּי שֶׁיִּדְעַת שֶׁנִּשְׁכַּח מִתְּמִינָן לֹא
יִתְּנֵה מִמֶּנּוּ שָׂכָר:

שדה צופים

או לאחרים דכיון שקונה לשתי' ה"ז כקונה למאכל ואטו בשביל אשתו ובניו או חבירו אסור לו לקנות לשתי'.

ותדע דהא תניא אין לוקחין תרומה בדמי שביעית מפני שממעט באכילתו ור"ש מתיר והרי תרומה קונה לכהן לאכול שהישראל אסור לו לאכול אלמא דאי לא טעמא דממעט באכילתו מותר דדוחק לאוקמי דוקא בכהן הקונה ועוד הרי שנינו בסוכה מ"א א' מי שיש לו סלע של שביעית וביקש ליקח בו חלוק כיצד יעשה ילך אצל חנוני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי בסלע פירות ונותן לו וחוזר ואומר לו הרי פירות נתונים לך במתנה והוא אומר לו הרי סלע זו במתנה והלה לוקח בהן מה שירצה וכאן הרי קונה הפירות כדי לתת לחבירו שיאכלם ומותר ומצאתי בהעתקה חדשה של פיה"מ לרבנו שהועתק בזה"ל בייר הוא המספק מים לבנ"א מן בור ומקבל שכרו על כך ונראה כונת רבינו כמו שאר הראשונים דמיירי שחופר בורות שיהא ראוי לרבים לשותות מהן ומקבל שכרו על החפירה ועל שמכין להם מים לשותות מי שירצה אבל לא עבור המים משלמין רק עבור החפירה ושהכין להם בורות שיוכלו

התשמיש של הפירות שמכר ואז לא חשיב סחורה, ואפי' אין הדבר נתפס בקדו"ש כגון שמקבל אח"כ וכשנותן השביעית עדיין אין המים בעולם אפי"ה לשותות מותר ואם נתן לבייר ובלו אפשר דמותר ליקח המים דאיסורא דעבד עבד אלא יאכל כנגדן משום קנסא וכן כל הני דלעיל יאכל כנגדן. ואם מחלל הפירות על המים לא אהני מעשיו דאע"ג דדעתו ה' לשמש המים לכביסה המים נתפסין בקדו"ש ואסורין לכביסה.

ומשמע שמותר לקנות מדמי שביעית מים ומלח אבל רש"ס פסק שאין לוקחין מלח.

בביאור ההלכה (ס) כתב וז"ל: במשנה פ"ח דשביעית תנן אין נותנין לא לבייר כו' אבל נותן הוא לבייר לשותות וכו' רבינו בפיה"מ בייר הוא משקה המים לבנ"א מן הבור ויקבל שכרו עליו כו' ומותר לו לתת לבעל בור המים להשקותו מפני שנתנה לשתי' כמו שנתבאר ובפה"ש מפרש כוונתו שיש חלוק בין לוקח ממנו המים להשקות לאחרים ובין שותה לעצמו ופסק כן דלשותות לאחרים אסור והוא תמוה מאד דמה נ"מ לשתות לעצמו

שדה צופים

אבל לא ליקח מים לכביסה ולבהמתו, ולא איירי במחלל הפירות על המים דאז היה מותר למוכרן אלא דלא אהני מעשיו דאע"ג דהיה דעתו לשמש המים לכביסה היו המים נתפשין בקדושת שביעית והיו אסורין לכביסה, אלא אפי' לא היו המים עדיין בעולם בשעה שנתן לו הפירות ולא חייל עליהו קדושת שביעית מ"מ המכירה אסורה דהוי כסחורה, וכן בבלן וספר וספן אין כאן דבר שיותפס בקדושת שביעית והמכירה אסורה משום סחורה, אבל אם פוסק על המים לשתות אע"ג דבאו לעולם אח"כ מותר אע"ג דלא חייל קדושת שביעית על המים, וכדאמר בע"ז שם דמותר לפורען בשמינית. (חזון איש, סימן יג אות יב).

לשתות מהן ולכן אסור שאין כאן מכירת המים אבל בסיפא שמוכר המים לשתות מותר ואין כאן שום נ"מ בין לעצמו ובין לאחרים, שו"מ בבית רידב"ז שהשיג ג"כ על הפה"ש וכו' שאין חילוק בינו לאחרים ומפרש פ"י אחר בדברי רבינו והנלענ"ד כתבתי. ע"כ.

לא לבייר ולא לבלן ולא לספר ולא לספן.
לשנות ספר וספן בסוף מפני שאומנותם אומנות לסטים, (לא) הקדים לבייר בלן וספר וליהוי לא זו אף זו, דלבייר צריך לו יותר מבלן וספר, והראיה שהותר ליתן לו כדי לשתות כדאיתא בסיפא, משא"כ באלו דבכל ענין אסור אם לא ע"י מתנת חנם. (הון עשיר).

ולכולם הוא נותן מתנות חנם.

עיין שו"ת תורה לשמה (סימן רפב) בד"ן בעה"ב הנותן פירות מתנה לאומן, ועי"כ הוא עושה מלאכתו בחנם, אם זה נקרא שעושה בשכר. וז"ל השאלה: עשיר אחד היה דרכו לעסוק אצל אומן צורך כל עסק של כלים וחפצים של כסף הצריכים לו לצורך ביתו ואותו הצורך היה שכן של העשיר והיה לוקח ממנו בעד כל משקל כסף שכר טרחתו סך ידוע אך הואיל ואותו עשיר היה בעל אוכלוסין ועשיר גדול ותמיד הוא עושה כלים חדשים וחפצים של כסף לצורך ביתו גם היה עושה בשביל שותפיו הדרים במקומות אחרים לכן בא אצלו צורך אחר וא"ל שהוא מקבל לעסוק בשבילו בערך חסר מאותו הערך של השכן רק בתנאי שכל עסק הצריך לו שיעשהו אצלו

אע"ג דנותן פירות שביעית בהקפה לפרוע בשמינית כדאמר ע"ז ס"ב ב' ואותן הפירות שהוא נפרע אינן קדישין בקדושת שביעית כדאמר שם ולא אסרינן ל' משום סחורה שהרי הוציא הפירות מתחת ידו ולא יאכל מה שכנגדן בקדושת שביעית, וע"כ כיון דהפירות לא נתחללו והן נאכלין בקדושת שביעית ביד מי שהן לא חשיב סחורה, והיה ראוי להתיר לפ"ז ליתן פירות שביעית שיפרענו בפעולה כמו תספורת ומסע ספינה שהרי הפירות בקדושתיהן, מ"מ אסרינן כאן במשנתנו, ושמעינן מכאן דצריך שיהא הדבר שלוקח כנגדו של שביעית משמש באותו התשמיש של הפירות שמכר ואז לא חשיב סחורה, אבל אם לוקח כנגדו דבר שתשמישו היה אסור בפירות שמכר חשיב כסחורה, והלכך נותן לבייר לשתות

שדה צופים

הצורך הב' טוען מאחר כי שכר של קצת חפצים אלו אינו דבר מועט כדי שיעשה אותם השכן בחנם שכן הוא עושה בעבור המתנות שמקבל מבית העשיר נמצא זה עושה אצלו חפצים בשכר וכבר נשבע שלא יעשה אצלו חפצים בשכר ואין רשאי לעשות כך והעשיר טוען אני נותן לו הפירות במתנה ואיני אומר לו בשביל עסק החפצים אלא הוא עושה לי החפצים בחנם ואף על פי שבדעתו הוא סומך על המתנות ולכן מקבל לעשות בחנם בלתי שכר מה בכך אין דבר זה מפורש להדיא ביני ובינו כלל ועיקר ואני לא נשבעתי רק על עסק בשכר אבל בחנם אעסוק אצלו ולא אמרתי גבול בזה בין דבר מועט לדבר מרובה.

תשובה: איתא במתניתין דשביעית פ"ח דאין פורעין חוב מדמי שביעית אין נותנים לא לבייר ולא לבלין ולא לספר ולא לספן אבל נותן לבייר ולשתות ולכולם הוא נותן מתנת חנם ופירש רבינו עובדיה ז"ל וז"ל לכל הני דתנינן במתניתין יכול הוא ליתן מתנת חנם שלא לשם שכרם ואף על פי שידוע שבשביל שנתן לו מתנה לא יתבע שכר ממנו עכ"ל וכן פסק הרמב"ם בהלכות שמיטה ויובל פ"ו ע"ש נמצא אף על פי שזה יודע בברור שבשביל שנתן לו מתנה לא יתבע ממנו שכר מלאכתו אפ"ה שרי כיון דנותן בסתם וא"כ ה"ה הכא מאחר שזה שולח הפירות בתורת מתנה ונותן לו העסק בחנם ולא מפרש כלום שרי ואין זה עושה מלאכתו בשכר וש"מ ומ"מ לא ירגיל הרבה בזה דמחזי כמערים ויש לחוש באיסור שבועה. ע"כ.

וישבע לו שלא יעסוק אצל הצורך השכן שלו כלום א"ל העשיר אנכי אשבע שלא אעסוק אצל השכן שום עסק בשכר אך לא אפשר שאשבע שלא לעסוק כלל כי לפעמים יצטרכו בני הבית לעסק מועט וקל אצל הצורך השכן כגון לחבר איזה כלי כסף שנתפרק או לתקן איזה כלי שנפגם קצת או שנעקם או שניקב שהוא עסק דבר מועט והואיל והוא קרוב אצלם מוליכים לו והוא עושה כל עסקים אלה בחנם ואינו לוקח שכר טרחה על זה וקשה לבני הבית להביא עסקים כאלה אצל הצורך הב' שחנותו בשוק ורחוק מהם ע"כ אני אשבע שלא אעשה אצלו שום עסק בשכר ואז לבך בטוח שכל עסק הראוי לקבל עליו שכר שאביאנו אצלך וכן היה שנשבע לו בפירוש שלא יעסוק אצלו שום עסק בשכר והנה זה העשיר היה לו פרדס אחד ומביאים לו ממנו פירות תמיד והיה העשיר ההוא שולח במתנה להשכן הצורך ההוא תמיד מן הפירות שמביאים לו מהפרדס הן מפירות האילן הן מיני דגן וקטניות ועל כן מזדמן כמה פעמים בשנה שמביאים לזה הצורך מבית העשיר עסק שראוי לקבל עליו שכר אשר עסק זה מקדמת דנא לא היה עושהו בחנם ורק עתה עושהו בחנם ואינו מקבל שכר מהם יען כי השכן נהנה מבית העשיר המתנות של הפירות כנז' ולכן אינו לוקח שכר בעד קצת חפצים אלו אף על פי שאין עסק שלהם הוא דבר מועט אמנם אינו אומר בפירוש שהוא מוחל שכר טורחו בשביל המתנות האלו רק בלב ובל ידברו זה יודע מדעתו כך וזה יודע מדעתו כך והנה זה

שביעית פרק ח

שנה

משנת אליעזר

רע"ב

(ו) תַּאֲנִים שֶׁל שְׁבִיעִית, אֵין קוֹצִין אוֹתָן בַּמִּקְצָה, אֲבָל אֵין קוֹצִין, חוֹתְכִים אוֹתָן בַּמִּקְצָה, מִגֶּרֶה שְׁמִיחָד לַחֲתִיכַת תַּאֲנִים כְּשֶׁהֲרֵבָה נִדְבָקִין יָחַד, דְּכָתִיב (ויקרא כ"ה ה') "וְאֵת עֲנְבֵי גִזְרִיף לֹא תִבְצֹר" אֲבָל קוֹצֶה אוֹתָם בַּחֲרֵבָה סָפִין, לָשׂוֹן בַּחֲרֵבָה. סָפִין, לָשׂוֹן תַּאֲנִים כְּשֶׁהֲרֵבָה נִדְבָקִין יָחַד, דְּכָתִיב (ויקרא כ"ה ה') "וְאֵת עֲנְבֵי גִזְרִיף לֹא תִבְצֹר" אֲבָל קוֹצֶה אוֹתָם בַּחֲרֵבָה סָפִין אוֹ חֲרֵב, שֶׁהוּא דֶּרֶךְ שְׁנוּי, אֵין דּוֹרְכִין עֲנָבִים בְּגַת מְקוֹם דְּרִיסַת

שדה צופים

משנה ו

תַּאֲנִים שֶׁל שְׁבִיעִית אֵין קוֹצִין אוֹתָהּ בַּמוֹקְצָה וְכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ד מהלכות שמיטה הכ"ב), הפירות שיוציא האילן בשביעית לא יאספם כדרך שאוסף בכל שנה שנאמר ואת ענבי נזירך לא תבצור, ואם בצר לעבודת האילן או שבצר כדרך הבוצרים לוקה.

ומרן בעל דרך אמונה שליט"א כתב: הפירות שיוציא האילן בשביעית. אבל תבואה וירקות בלא"ה אסורין משום ספיחין ובספיחין המותרין כגון בד' שדות יש איסור זה גם בתבואה וירקות וכמש"כ רבינו בה"א.

לא יאספם כדרך שאוסף כל שנה. כדמפרש בסמוך הכ"ג וע"ל ה"א שיש גם איסור בכמות הפירות שאם אוסף כל שדהו או הרבה עובר בלאו ספיח קצירך לא תקצור ושם נתבאר. וענפי אילן אין שייך בהם איסור קצירה במחובר כיון שאין בהן קדושת שביעית.

לוקה. דעת רבינו דלוקה מן התורה ואפי' בוצר מן המופקר וקרוב לומר שאין לאו זה אלא בקוצר שדהו אבל בקוצר שדה אחרים ומדין הפקר

אינו בכלל האזהרה אבל דעת הרמב"ן שהוא מדרבנן שלא יהא נוהג בעלות ולכן אין קוצין במוקצה וכו' ואפשר שאם קוצר בשמור עובר בלאו ואפשר שהלאו על השמירה בין קצר בין לא קצר וכשקוצר במשומר אפי' ע"י שינוי איכא לאו אבל אם שימר שעה א' וחזר והפקירו חוזר וקוצר שלא נאסר מה"ת מחמת ששימר שעה א' ודעת הר"ש שאין איסור קצירה כדרך הקוצרים אלא במשומר ואפשר דדוקא אם בשעת קצירה הוא משומר אז אם קצר כדרך הקוצרים עובר בלאו ואם קצר בשינוי אינו עובר אלא בעשה דתשמטנה שלא הפקיר ולענין הקוצר בשל חבירו אם הוא משומר אסור לקצור כדרך הקוצרים אבל מותר לקצור בשינוי אבל דעת הרמב"ן והגר"א דדין לקצור בשינוי הוא במופקר.

ודעת הר"ש ותוס' דמשומר אסור באכילה אבל רבינו והרמב"ן חולקים ע"ז ויתבאר בעז"ה בהלכה כ"ד אבל איסור כדרך הקוצרים לדעת רבינו והרמב"ן הוא במופקר לרבנו מדאורייתא ולרמב"ן מדרבנן כנ"ל וכן אסור לדוש ולעמר ולזרות מדרבנן אלא חובט מעט מעט כנ"ל ה"א ורק בסוריא התיירו.

משנת אליעזר

רע"ב

הַעֲנֵבִים, אֲבָל דֹּרֶךְ עֲנָבִים בִּנְת, אֲבָל דֹּרֶךְ הוּא
 הוּא בְּעֶרְכָּהּ, כְּמוֹ בְּעֶרְכָּהּ, וְאֵין עוֹשִׁין זֵיתִים בְּבֶד
 אֱלוֹ שְׁלִשִׁין בָּה עֶסֶה וּבְקֶטֶב, אֲבָל בּוֹתֵשׁ הוּא וּמִכְנִים
 דְּהִיא דֶּרֶךְ שְׁנוּי, וְאֵין עוֹשִׁין מִמַּעֲכִין
 זֵיתִים בְּבֶד מְקוֹם סְחִיטַת הַזֵּיתִים, אוֹ וּבְקֶטֶב עֵץ גָּדוֹל וְכַד וּבְרָאשׁוֹ אֲבָן שֶׁדֶּרְכָן
 לָתֵן עַל הַזֵּיתִים בְּבֵית הַבֶּד, אֲבָל כּוֹתֵשׁ הוּא אֶת הַזֵּיתִים וּמִכְנִים לְבוֹדְדָה בֵּית בֶּד קָטָן

שדה צומים

בתוספתא שלוחי ב"ד שוכרים פועלים
 ובוצרים אותם ואולי ס"ל להתורה לא
 אסרה אלא כשבוצר בשבילו ולא כשבוצר
 בשביל הצבור וצ"ע ויש קצת ראי' לדעת
 הגר"א מדתנן בפאה פ"ד מ"ד פאה אין
 קוצרין אותו במגלות ואין עוקרין אותו
 בקרדומות כדי שלא יכו איש את רעהו
 ולמה בשביעית לא מצינו תקנה זו וע"כ
 משום דבשביעית בלא"ה אסור לקצור
 בכלי רק לתלוש ביד ויש לדחות דעיקר
 ה"י בשביל תבואה וירקות וזה אסור
 בשביעית משום ספיחין אבל בפירות
 האילן אין מצוי כ"כ היזק בכלי הבצירה
 אבל רבינו כ' בפ"ב ממתנ"ע הט"ז דגם
 פירות האילנות אין קוצרין במגלות
 ובקרדומות.

ולפי' הגר"א מדויק לשון היר' ריש
 שביעית בחריש ובקציר תשבות
 בחריש שקצירו אסור ואיזה זה זה חריש
 של ערב שביעית שהוא נכנס לשביעית
 ובקציר שחרישו אסור ואיזה זה זה קציר
 של שביעית שהוא יוצא למו"ש וכמו
 בערב שביעית הכונה חריש שקצירו
 אסור וע"ז אמרו תשבות מהחריש דיינו
 שלא תחרוש כמו ששינו עד אימתי
 חורשין כ' וכן בקציר שחרישו אסור

הנה דעת הגר"א בשנו"א פ"ח מ"ו
 דאסור לקצור פירות שביעית אף
 במופקר אלא לתלוש בידים ומשמע שזה
 אסור מדאורייתא וזהו לא תקצור שנאמר
 ורבנן אסרו אף בתלוש כמו במוקצה
 ובדריכה כו' ע"ש שהאריך, והקשה המג"י
 דהא תנן בפ"ה מ"ו אלו כלים שאין האומן
 רשאי למכרם בשביעית מחרישה וכל
 כליה העול והמזרה והדקר אבל מוכר
 הוא מגל יד ומגל קציר ועגלה וכל כליה
 זה הכלל כל שמלאכתו מיוחדת לעבירה
 אסור לאיסור ולהיתר מותר הרי מבואר
 דמגל יד ומגל קציר מותר לקצור פירות
 ההפקר כמש"כ שם הרא"ש וכן תמה
 בחזו"א סי' י"ב סק"ט וכתב דא"א לפרש
 משום דתלינן בפירות ששית שנכנסו
 לשביעית דא"כ למה אסור מזרה וע"כ
 דפירות ששית לא שכיחי בשביעית
 ומוכח דמותר לקצור.

והנה קושייתו לפירש"י בע"ז ט"ו ב'
 דמזרה הוא שבו זורין את התבואה
 לרוח אבל לפי' התוס' שם דמזרה הוא
 כלי א' של מחרישה אין משם ראי' ואפשר
 לומר באמת דתלינן בפירות ששית.

אך יל"ע אם הוא איסור דאורייתא
 לבצור איך הותר באוצר ב"ד כדתניא

שביעית פרק ח

שנ

משנת אליעזר

רע"ב

שְׁנוּתִים עַל הַיָּמִים לְבוֹדִידָה. רַבִּי שְׁמֵעוֹן אָמַר, כִּמוֹ הָעֶרְכָּה דְּהוּי
גָּבִים הָיָה, נִקְלָא קֶטֶב: אֵף טוֹחֵן הוּא בְּבֵית הַבַּד שִׁינוּי. רַבִּי שְׁמֵעוֹן
בוֹדִידָה. יָמֵי הָיָה אָמַר אֵף טוֹחֵן וּמִכְנִים לְבוֹדִידָה: הוּא, בְּבֵית הַבַּד,
קָטָן קָטֵין עֲרֵכָה: רַבִּי וּמִכְנִים לְבוֹדִידָה כְּדִי
שְׁמֵעוֹן אָמַר כּו'. וְהִלָּכָה כְּרַבִּי שְׁמֵעוֹן:
שִׁידְרָךְ בְּשָׁנוּי, דְּבִטְחִינָה אֵין צְרִיךְ שְׁנוּי:

שדה צופים

לזה ונראה דכ"ז במקום שאפשר לשנות אבל במקום שא"א מותר אבל לדעת רבינו לעולם אין שינוי בעצם הקצירה והבצירה אלא השינוי הוא שלא יעשה בכמות רב וכדרך בעלות והסומך להקל ולקטוף וללקוט מעט מההפקר בלא שינוי במקום שא"א לשנות לא הפסיד ואם קוטפין לאוצר ב"ד בשביל כל בני העיר א"צ לשנות לכו"ע.

ויש להסתפק בישראל שמכר פירותיו של שביעית לגוי במחובר ע"מ לקוטפן אם ישראל מותר להיות פועל אצלו לקוטפן דכיון דהמכירה לא חל דהפירות הפקר הו"ל כקוצר לצורך הפקר ואף על פי שהגוי גוזלו וגם דינא דמלכותא לא מהני בזה וצ"ע מיהו בפירות של גוי אסור לקצור עמו כדרך הקוצרין מדרבנן גזרה אטו פירות דישראל.

ולא ידרוך ענבים בגת. איסור זה וכן לעשות זיתים בבית הבד הוא מדרבנן גם לדעת רבינו ובאוצר ב"ד התירוהו [כמו שיתבאר בפ"ו ה"ב] ודוקא הבעלים אבל אותן שזכו מההפקר מותרין בכל בין לד' רבינו בין לד' הרמב"ן כמו שבאוצר ב"ד מותר וגם מותרין לבצור הכל בב"א באוצר ב"ד ולא מעט מעט מיהו אפשר שיש איסור דרבנן גם בשל אחרים כשאוצר הרבה.

הכונה ג"כ שתשבות מהקציר דהיינו שלא תקצרנו במגל כיון שחרישו אסור יש בו קדו"ש וגם הלשון שקצירו אסור משמע דומיא דשחרישו אסור דהיינו שהקצירה עצמה אסורה. (ביאור ההלכה).

כתב הרמב"ם (פ"ד מהלכות שמיטה הכ"ג), וכיצד עושה תאנים של שביעית אין קוצין אותן במוקצה אבל מייבשן בחרבה, ולא ידרוך ענבים בגת אבל דורך הוא בעריבה, ולא יעשה זיתים בבית הבד, אבל כותש הוא ומכניס לתוך בד קטן ביותר וטוחן בבית הבד ובקוטב ומכניס לבד קטנה, וכן בשאר הדברים כל שיכול לשנות משנה.

וביאר בדרך אמונה: לדעת רבינו היינו כשעושה התאנים קציעות ושוטחן לייבש לא ייבשן במקום מיוחד לכך אלא בבית שאין בו דירה וזה נקרא חורבה ושינויין אלו גם לדעת רבינו הוא מדרבנן והאיסור דאורייתא הוא כנ"ל ה"א שאוסף הכל כדרך כל השנים ולהרמב"ן ג"ז מדרבנן במופקר וכנ"ל ואין איסור מה"ת אלא לנהוג בעלות ודעת הר"ש והרע"ב דקאי על לקיטה במחובר שלא ילקטם בענין המיוחד לקצוץ התאנים אלא יקצוץ בחרב או בסכין שאין מיוחד

שדה צופים

ועל שמו נקרא המקום ההוא בית הבר
שהזכירו ר"ש בסיפא. (הון עשיר).

**אין קוצין אותן במקצה אבל קוצץ אותם
בחרבה.**

כצ"ל ונ"ב [מקצה] הוא כלי ברזל
שקוצצין בו תאנה כדר"ש. והוא
כמו מקצועה. מן יעשהו במקצועות
[ישעיה מד] וכן בלשון חכמים [נדרים
סא ב סב א' ע"ש] אחר שהוקפלו רוב
המקצועות ודרך לשון חכמים להבליע
ולהשמיט העין כ"פ. ופר"מ בזה תמוה
וכדומה שכ"ה פירוש חרבה לדעתו ג"כ
שם מקום כמו חורבה. אך זר הוא בענין
משנה זו. (יעב"ץ).

כתב הר"ש: כולה מתני' דריש בתו"כ
מדכתיב לא תבצור כדרך הבוצרין
מכאן אתה אומר תאנה של שביעית אין
קוצצין אותה במוקצה וכולה מתני' מייתי
התם וכל מה דאסרינן הכא היינו מן
המשומר אבל מן המופקר שרי כאורח'
כדמוכח בירושלמי. משמע מהר"ש דכל
זה הוי מדאורייתא, משום לא תבצור
כדרך הבוצרין, וע"כ צריך לעשות שינוי.
וקשה, דא"כ ה' צריך להיות השינוי
בעצם מעשה הבצירה, אבל מה מהני
השינוי שעושה אח"כ בדריכת הענבים
וכתישת הזיתים להיות מותר בשביל זה
מעיקרא לבצור כאורח', הא אין הדריכה
והכתשה אסורה, אלא הבצירה עצמה.
וכן מה שכתב דדוקא מן המשומר אבל
מן המופקר שרי כאורח', קשה ע"ז מה
שהקשו התוס' בב"מ ד' נ"ח ד"ה "לשמור"

ודוקא מלאכות אלו ששייכים קצת
לבצירה שדרך לבצור וליתנם
מיד לגת ולדרוך בגת והוא בכלל כרמך
לא תבצור אבל מלאכות שאין שייכות
כלל לבצירה כגון טחינה ואפיה ובישול
א"צ לשנות.

אבל כותש הוא כו'. מעשה הדריכה
הוא שכותשין מקודם ואח"כ
נותנין לגת ולבד וק"ל שמותר לטחון
בבית הבר בלי שום שינוי ולהכניס
לקוטב שהיא בד קטנה ולשון רבינו
דחוק שכתב אבל כותש והוא לאו דוקא
דה"ה טוחן בבית הבר כדמסיק ומש"כ
ובקוטב ומכניס לבד קטנה היינו קוטב
היינו בד קטנה ור"ל דמותר לטחון בין
בגדולה בין בקטנה אבל הדריכה דוקא
בקטנה וברמב"ם כת"י ודפו"י ליתא תיבת
ובקוטב וי"א שקוטב הוא עץ גדול וכבד
שנותנין על הזיתים שבבית הבר ובראשו
אבן גדולה.

וכן בשאר הדברים. היינו בשאר פירות
כגון שעושה מתמרים טרימא (שזה
מותר כנ"ל פ"א מתרומות ה"ב) או לרסק פירות
שרגילין לרסקן ולסחוט פירות שרגילין
לסחוטן (כמו שיתבאר בפ"ה איזה מותר) בכ"ז
צריך שינוי.

כל שיכול לשנות משנה. הוא משום
שאסרו מלאכות אלו ולכן אף בשל
גוי אסור.

בבד ובקוטב.

אומר אני שהם שני כלים שבהם עושים
הזיתים, הקוטב הוא העליון הכבד
כמ"ש הרב, והבד הוא הכלי שתחתיו,

שדה צופים

משום דינא דעבודת הארץ אלא משום דינא דאסיפת הפירות ובוזה הוא דקתני מתני' דמהני כל הנך שינויי. ומה שכתב הר"ש דמן המופקר מותר, אינו אלא בהך דינא דאסיפת הפירות, אבל בדינא דעבודת הארץ, אם כיון לעבודת האילן, אפי' מן המופקר אסור, משום מלאכת הקצירה והבצירה, כדאיתא בריש מ"ק. ומתורץ בזה קושית התוס' הנ"ל. אבל דעת הרמב"ן בפ' עה"ת פ' בהר, דדיני דמתני' אינן אלא מדרבנן, שאסרו גם עבודות תלוש כאורחיהו. יעו"ש.

התוס' במנחות ד' פ"ד הקשו על שיטת ר"ת דמשומר בשביעית אסור באכילה, מהא דתנן: שומרי ספיחין בשביעית נוטלין שכרן וכו', דהכי שריא להביא העומר מספיחין המשומרין הא בעינן ממשקה ישראל מן המותר לישראל. ותירצו, דקצירך ונזירך אמר רחמנא, דידך אין ולא של הקדש, ומהאי טעמא שריא נמי קצירה. עכ"ל. הנה לכאורה משמע כוונתם, דמיירי שהספיחים הם של הקדש, וא"כ ע"כ מיירי שגדלו בשדה הקדש, דאין לומר שגדלו בשדה הדיוט אלא שהקדישום אח"כ במחובר, דהרי פירות שביעית הם הפקר ומאן מקדיש להו; ולאוקמי דמיירי שזכה בהם הדיוט במחובר ואח"כ הקדישום, זהו דוחק; וא"כ, מדפרין שם בגמ' דאין מביאין מהן עומר והא כתיב לאכלה ולא לשריפה, יהי' ראייה מזה דגם בשל הקדש נוהג שביעית, וכדאיתא כן להדיא בירושלמי פאה פ"ז ה"ז דבשדה הקדש נוהג שביעית. אבל א"א לומר כן, דבב"מ ד' קי"ח מוקי פלוגתייהו דרבנן

מהא דאיתא בריש מ"ק ד' ג' דבצירה וקצירה אסירי משום עבודת הארץ בשביעית, ובעבודת הארץ לא שייך כלל לחלק בין מופקר למשומר.

אמנם נראה, דהנה הרמב"ם בריש הל' שמטה כתב: מצות עשה לשבות מעבודת הארץ ומעבודת האילן וכו' אינו לוקה מן התורה אלא על הזריעה או על הזמירה ועל הקצירה או על הבצירה. וברפ"ד שם: וזה שנאמר את ספיח קצירך לא תקצור שלא יקצור כדרך שקוצר בכל שנה כגון שקצר כל השדה והעמיד כרי ודש בבקר או שקצר לעבודת הארץ כמו שביארנו. ובהלכ"ב שם: הפירות שיוציא האילן בשביעית לא יאספם כדרך שאוסף בכל שנה שנא' ואת ענבי נזירך לא תבצור ואם בצר לעבודת האילן או שבצר כדרך הבודצין לוקה וכיצד עושה תאנים של שביעית אין קוצין אותם במוקצה וכו'. הרי מבואר דבקרא דלא תקצור ולא תבצור נכלל בו תרי דיני, חדא דין עבודת הארץ ועבודת האילן, דהיינו מלאכת הקצירה והבצירה עצמה הוא דאסירא, ובוזה לא מהני שום שינוי שעושה אח"כ באסיפה או בדריכה וכתיתה, וזה דוקא אם כיון לעבודת הארץ והאילן; ועוד איכא דין באסיפת התבואה והפירות, שלא יאסף אותם כדרך שאוסף בכל שנה, וזהו דדרשינן לא תקצור כדרך הקוצרין לא תבצור כדרך הבודצין, ובהך דינא הוא דאמרין דגם השינוי שעושה בדישה או בדריכה וכתיתה מהני דשוב לא הוי כדרך אסיפה. ומעתה נראה דגם דעת הר"ש כן ומתני' מיירי בשלא כיוון לעבודת הארץ והאילן ונמצא דאין כאן

שביעית פרק ח

משנת אליעזר

רע"ב

(ז) אין מבשלין (ז) אין מבשלין ירק של
 ירק של שביעית בשמן של תרומה, שלא יביאנו
 של תרומה, שלא יביאנו לידי פסול. רבי
 יביאנו את הירק שאם יטמא השמן יצטרך
 לידי פסול, שביעית שלא יאכלו ורבי שמעון מתיר. להביא

שדה צופים

משנה ז

אין מבשלין ירק של שביעית בשמן
 של תרומה שלא יביאנו לידי פסול
 רבי שמעון מתיר וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ה מהלכות שמיטה ה"ד), ואין
 מבשלין ירק של שביעית בשמן
 תרומה שלא יביאנו לידי פסול, ואם
 בישל מעט ואכלו מיד מותר שהרי לא
 הניחן כדי לבוא לידי פסול.

ובדרך אמונה כתב: ירק של שביעית
 בשמן של תרומה. וה"ה ירק
 של תרומה בשמן של שביעית וכן אין
 לוקחין תרומה בדמי שביעית ואם לקח
 יאכלו כחומרי שניהם ואין לוקחין זבחי
 שלמים מדמי שביעית וכן אין מביאין
 מנחות ונסכים מפירות שביעית ולא תודה
 ולחמה ואם הביא לא קידש.

שלא יביאנו לידי פסול. היינו שלא יביא
 פירות שביעית לידי פסול שמא
 תטמא ותלך לשרפה מפני התרומה וכן
 משום שאוסרה לזרים וכן שלא יביא את
 התרומה לידי פסול שאין נאכלין אחר
 הביעור וכן אין לוקחין מכסף מע"ש
 פירות שביעית מה"ט ואם לקחו יאכל
 כחומרי שניהם פירות שביעית ופירות
 מע"ש שנתערבו יאכלו כחומרי שניהם.

ור"י בשומרי ספיחים המתנדבים לשמור
 בחנם אם שומעין להן, דפליגי בהבטה
 בהפקר קני, ואם נימא דהספיחים הם
 של הקדש איך אפשר לזכות בהם בלי
 פדיון, וכדאיתא להדיא בירושלמי פאה
 שם דאף דחל תורת שביעית על הפירות
 מ"מ צריך פדיון, דאין הקדש יוצא בלי
 פדיון. וכן בירושלמי שקלים, על המתני'
 דשומרי ספיחין, מבואר שם להדיא
 דהספיחין בעודן במחובר הוו חולין.
 יעו"ש.

אך נראה דכוונת התוס', דקצירך ונזירך
 ידיך אמר רחמנא, דוקא משמר
 לצורך הדיוט הוא דאסור משום משומר,
 ולא של הקדש, אם משמר לצורך הקדש,
 מותר; וכן הא דאסירא קצירה, דוקא
 בקוצר להדיוט, אבל בקוצר לצורך הקדש
 מותר. אח"כ מצאתי בש"מ בב"מ שם
 שכתב כן בשם הרא"ש.

ולפי הנתבאר נראה, דזהו דוקא לענין
 דינא דאסיפת פירות, באינו מכון
 לעבודת הארץ, הוא דשריא קצירה
 להקדש; אבל לענין דינא דעבודת הארץ,
 אפי' בקוצר לצורך הקדש ג"כ אסירא,
 דלענין איסור מלאכת הקצירה לא שייך
 לחלק בין צורך הדיוט לצורך הקדש.

(תורת זרעים).

שביעית פרק ח

שם א

משנת אליעזר

רע"ב

קדשים לזית הפסול. **שְׁמֵעוֹן מִתִּיר. וְאַחֲרוֹן אַחֲרוֹן.** לְשָׂרְפוֹ עִם הַיֶּרֶק
וְאֵין הִלְכָּה כְּרָצִי שְׁמֵעוֹן: וּכְתִיב (ויקרא ח"ה) "לֹא־כֹלֶה" וְלֹא
נִתְּשׁ בְּשִׁבְעִית. וְהִפְרִי עֲצָמוֹ, **אָסוּר:** **נִתְּשׁ בְּשִׁבְעִית.** לְהַפְסֵד. **רַבִּי שְׁמֵעוֹן**
מִתִּיר לְהֵבִיא קֳדָשִׁים לְבֵית הַפֶּסֶל, וְכָל שָׂכֵן פְּרוֹת שְׁבִיעִית.

וְאַחֲרוֹן אַחֲרוֹן נִתְּשׁ בְּשִׁבְעִית, אִם מִכַּר פְּרוֹת שְׁבִיעִית וְלָקַח בְּמִקְוֵם בְּשָׂר, הַבָּשָׂר נִתְּשׁ בְּקִדְשֵׁי שְׁבִיעִית, וְאִם הַחֲלִיף הַבָּשָׂר בְּדָגִים, יֵצֵא הַבָּשָׂר וְנִכְנָס דָּגִים בְּמִקְוֵמוֹ, **וְהִפְרִי עֲצָמוֹ** שְׁגָדָל בְּשִׁבְעִית **אָסוּר** גִּשְׂאָר בְּקִדְשָׁהּ, וְחִיב לְבַעֲרָם כְּשֶׁהֵגִיעַ זְמַן הַבַּעוּר. וְדִין זֶה נִלְמַד מִמָּה שֶׁנֶּאֱמָר: (שם שם י"א) "וְיֹבֵל הִיא קִדְשָׁהּ" מִה קִדְשׁ תּוֹפֶס דְּמִיָּה, אֵף שְׁבִיעִית תּוֹפֶסֶת דְּמִיָּה, וְאֵינָה דוֹמָה לְגִמְרֵי לְקִדְשָׁהּ, שְׂאִינָה יוֹצֵאָה לְחֵלִין, שֶׁנֶּאֱמָר: (שם) "תִּהְיֶה" בִּהְיוֹתָהּ וּמִצִּיאוֹתָהּ תִּהְיֶה, וְלֹא תִצָּא מִקִּדְשָׁתָהּ לְעוֹלָם:

שדה צופים

כו' ולשנות באכילתן ולאוכלם צלויים שלוקים ומבושלים ולתת לתוכן תבלין של חולין אבל לא תבלין של תרומה שלא יביאו את התרומה לידי פסול (והוא מגמ' זבחים צ' ב') ולמה לא התיר לבשל ולאכול מעט מעט.

וי"ל דהתם בקדשים שאין נאכל אלא ליום ולילה חיישי' שלא יספיק לאכול היום וישאר למחר ויביאנו לידי פסול אבל כאן שהחשש רק מפני שאין נאכל לטמאים ולזרים ולערלים ואין נאכל בטומאה א"כ אם דעתו לאכול מיד אין כאן חששות אלו ואין חשש טומאה אלא כשמשה זמן מרובה (וזו כונת מרן בתירוץ שם שכ' דהתם זמן קצר).

אבל אֲכִתִּי קֶשֶׁה שֶׁהִרִי כ' רַבִּינוּ בִּפ"ז מִמַּעַשׂ הִי"א אֵין לִקְחִין תְּרוּמוֹת

לידי פסול. ולא אמרי' שיכול לסוחטו שאם יסחטנו עד שיצא כל השמן מפסיד את הירק מאכילה.

והאיסור הזה מדרבנן ומ"מ אין אסור להחמיץ עיסת שביעית סמוך לפסח שמביא לידי שרפה אם תשאר עד פסח שהעיסה מאליה מתחמצנת. ואין עושה מעשה.

שהרי לא הניחן כדי לבא לידי פסול. ומצדד בחזו"א דזה דוקא כשרחוק מזמן הביעור אבל אם ה' קרוב לזמן הביעור אין להתיר ע"ש.

הקשה בחזו"א (שביעית סי' י"ד סק"ד) שכ' הרמב"ם בפ"י ממעה"ק ה"י ומותר לאכול את הקדשים בכל מאכל

שדה צופים

ובזה מיושב מה שהקשה מרן ז"ל שם למה לא אמר' בזה לא פלוג די"ל דכיון דאין כאן חשש רק מפני שביעית והתבשיל אין ראוי לשהותו אין כאן שום חשש ונהי שאם לא ה' דעתו לאכלו מיד הוי חיישי' אבל כיון דדעתו לאכלו מיד כמו כל תבשיל אין כאן בית מיחוש כלל ולכן לא גזרו בזה. (ביאור ההלכה).

הרמב"ם וכן הרע"ב פ' דממעט באכילת פירות שביעית דאם יפסל השמן יהי' בשריפה, ותמה בס' פמ"א דא"כ מה משני תרומת ירק דרבנן הא החשש משום שביעית דאורייתא.

ואפשר ליישב דס"ל דכיון דתרומת ירק דרבנן אפ' יהי' נפסל יהי' מותר לאכול הירק דלא העמידו דבריהם במקום שביעית דאורייתא דאסור להפסידו ולכן אי מיירי בתרומה דרבנן בע"כ טעם ת"ק דאוסר משום הפסד תרומה כשיבא זמן הביעור ור"ש לא חייש בירק דרבנן אבל למסקנא דר"ש לא חש כלל למיעוט זמן אכילה שפיר מיירי בשמן של תרומה דאורייתא והחשש משום מיעוט אכילה של ירק של שביעית כשיפסל כפירוש הרמב"ם והרע"ב. (שפת אמת, זבחים עו ע"א).

הנה ברש"י זבחים (ע"ה ע"ב ד"ה שביעית וכו') ושם (עו ע"א ד"ה לבית וכו') כ', דהאיסור לבשל הוא משום דממעט באכילת תרומה, דשביעית נאכלת עד הביעור, ותו לא, אולם שיטת הרמב"ם והרע"ב דהאיסור הוא מצד השביעית, שאם נפסל מחמת התרומה ישרף הכל, ונמצא גורם לפירות שביעית שלא יאכלו.

בכסף מעשר מפני שהוא ממעט באכילתו ואכילתה וכן שם הי"ג כ' אין לוקחין פירות שביעית בכסף מעשר לפי שהוא חייב לבער ולמה לא כ' שם היתר לבשל מעט מעט ולאוכלו וכבר כתבנו בזה בבה"ל שם ע"ש וכעת נראה בעז"ה דרק בתבשיל שייך ההיתר דלאכלו מיד לפי שהתבשיל א"א לשהותו וכדתנן בפ"ה ממע"ש מ"ו התבשיל הרי הוא כמבוער ופ' רבינו שם לפי שא"א לשהותו שיפסד ולכן גם כאן אין חשש ששישה ויאכלנו מיד אבל בשאר דברים אף על גב שדעתו לאכלו מיד חיישי' שמא ישתהה ויבא לידי פסול.

והנה רבנו בפיה"מ פ"ח דשביעית מ"ז כ' הטעם מפני שמפסיד פירות שביעית ולא כתב כהר"ש מפני שמפסיד התרומה וגם לא כהגר"א שמפסיד שניהם וכמ"ש בפ"ז ממע"ש הי"א מפני שממעט באכילתו ואכילתה וכדא' ביר' וכו"נ כאן שכתבו בה' שמיטה ולא בה' תרומות משמע שהטעם מפני הפסד פירות שביעית ויתכן דס"ל דכאן ליכא למיחש רק להפסד פירות שביעית ולא להפסד התרומה שישאר אחר הביעור כמ"ש בפ"ז ממע"ש הי"ג משם דכאן מיירי בתבשיל והתבשיל הרי הוא כמבוער כמו לענין ביעור מעשר כמו שפסק בפ"א ממע"ש ה"ט ה"נ לענין שביעית הרי הוא כמבוער לפי שא"א לשהותו וכמו שמותר להשאיר מזון ג"ס (וכ"כ הרא"ש והרע"ב בהדיא בפ"ה ממע"ש מ"ו דגם לענין שביעית תבשיל כמבוער וביארוהו לקמן פ"ז ה"ו ובה"ל שם הכ"ב) ולכן אין כאן חשש רק מפני הפסד פירות שביעית.

שדה צופים

וא"כ תו לא יאסר הירק לאחר הביעור, כיון שלא יהא בידו לבער, אך גם זה י"ל. ועוד אעיר המעיין, דרבינו פירש (בפיהמ"ש שם) טעמא דאין מבשלין ירק של שביעית בשמן תרומה משום שמביא את השביעית לידי פסול, כשיטמא התרומה יהא צריך לשרוף את השביעית, אם כי בזבחים (ע"ו ע"א) משמע דשקיל וטרי על התרומה, דמפלפל אם התרומה דבר תורה יעו"ש, בכ"ז ממה דמסדר המשנה זה בשביעית מורה כפירוש רבינו, ועיין בשנו"א שכתב כן, ולפ"ז יש מקום לאמר. דאם נאמר דלא יבער שיהא אסור לאבד התרומה תו יהא מותר באכילה לר"י, דשב וא"ת עדיף, והסוגיא בזבחים קאי לר"א דסובר דצריך לבער, ואין להאריך עוד, אף כי יש לפלפל בזה, ודוק בכ"ז. ע"כ.

ראה שו"ת מנחת שלמה (תניינא סימן קכב) בתשובה להגאון רבי עזרא אלטשולר זצ"ל, וז"ל: מה שהעיר ברוב חכמה בנוגע להדלקת נר חנוכה בשמן של שביעית נלענ"ד דאף לפי מנהגנו להדליק תמיד נר נוסף עדיין יש לדון בזה, שהרי כתב המג"א [ס"י תרע"ג סק"ד] משמיה דהרמב"ן ז"ל שאסור עכ"פ להשתמש כנגדן ממש משום דהרואה אומר שלצרכו הוא דהדליקם כיון שדרך האדם להדליק לפעמים כמה נרות, והפרמ"ג הוסיף ע"ז בא"א ס"ק ד' וכתב שעיקר הנחת השמש הוא רק כדי שאם ישכח וישמש דלא ליהוי ביזוי מצוה עיין שם, [ואף להמשנ"ב בבה"ל ד"ה אם, שחולק עליו, מ"מ להשתמש אצל כולן יחד שפיר אסור ולכן אף שאם מתקרב

וכ"כ הגר"א בשנות אליהו (כאן) וז"ל: קאי אשביעית, שאם יטמא את התרומה יהי' מהצורך לשרוף את הכל, ורחמנא אמר לאכלה ולא להפסד. ומאי דאיתא במס' זבחים דר"ש אית לי' מביאין קדשים לבית הפסול, משמע דקאי אתרומה, באמת שלא יביאנו קאי גם אתרומה, אבל משמעות המשנה איירי כאן במס' שביעית דקאי אשביעית, עכ"ל.

וכתב הגר"י ליבערמאן שליט"א בספרו משנת זרעים ח"ב - שביעית בקו' מלחמתה של תורה (פ"ח מ"ז) וז"ל: נראה מדבריו של הגר"א דהם ב' ענינים, דהנידון אי מביאין קדשים לבית הפסול או לא שייך רק בקדשים, ונכלל בזה גם תרומה ומע"ש דאסור לאכלן בטומאה, משום דאיקרו קודש, כדאיתא ביבמות דף ע"ד ע"א, ופסקה הרמב"ם בפ"ג מהל' מע"ש ה"ד עיין שם. אבל שביעית דמותר לאכלו בטומאה לא שייך בזה הנידון דמביאין קדשים לבית הפסול, רק כיון שאם נטמא יצטרך לשרפו יש בזה איסור דלאכלה ולא להפסד. ולכן הסוגיא דזבחים דאיירי לענין אי מביאין קדשים לבית הפסול, איירי רק לענין התרומה ולא לענין השביעית.

עיין אור שמח (הלכות שמיטה ויובל פרק ז) שכותב בתו"ד: אך מה דתנן (שביעית פ"ח מ"ז) אין מבשלין ירק של שביעית בשמן של תרומה, שפירשו מפני שיהא צריך לבער השמן של תרומה, בזה בשני גופים יש לעיין, דהא אינו צריך לבער ירק משום התרומה, שרק התערובות גרם, ועל התרומה לא חלה קדושת שביעית,

שדה צופים

שריפה אם יטמא, א"כ ה"נ גם כאן כיון שאם יותיר הרי צריך לעשות לו מדורה ולשרפו בפני עצמו, ומשמע שבזה אסור ודאי להדליקו בדרך של הנאה אף אם יש לו בביתו כמה נרות, וא"כ היינו מביא שביעית לידי פסול, ויש לחלק, וגם אי משום הא הרי איכא תקנה שיתן בהנר מעט שמן יותר מכדי הדלקת חצי שעה ויתנה שאינו מקצהו דוקא לצורך מצוה דבכה"ג אף אם יותיר שרי שפיר לאתהנויי כמבואר בנו"כ השו"ע.

וראיה לדברינו מהא דבעי בירושלמי ערלה למימר דזית שנטעו לחנוכה פטור מערלה אף על גב שמותר ליהנות מרבויו האור, ויש לחלק, וצ"ע.

עיין שו"ת דברי יציב (חלק אורח חיים סימן רעב) שנשאל בכוונת דברי הר"ח בסוכה ל"ה ע"ב שכתב וז"ל, מפני שמכשירה כלומר משוי לה מנא, וצ"ע כוונתו.

וכתב שם: והנראה לומר שלא רצה לפרש מפני שמכשירה היינו לקבל טומאה, משום דהוי גרם דגרם ולא מצינו שיהא אסור, ועיין בכפות תמרים מ"ש מהרמב"ם ריש פ"ב דתרומות שכתב אסור לטמא ולא כתב שיש איסור להכשיר עיין שם, ועיין גם ברש"ש שהקשה דלפי זה בקמח של תרומה יהא אסור לגבלה במים עיין שם, ואפשר משום דהוי גרם דגרם ומותר להכשיר ודו"ק. וגם לפענ"ד קשה הלשון מפני שמכשירה בודאי, ולשון הרמב"ם פ"ח

אצל השמש שפיר נהנה מרבויו האור, מ"מ עיקר ההדלקה הוי רק למצוה ולא להנאה]. וממילא נראה דכיון דלהשתמש כנגדן לכתחלה אסור לכן אף על פי שגם ע"י השתמשותו מרחוק הוא נהנה שפיר מרבויו הנרות מ"מ אין זה חשוב כלל הנאה כיון שעיקר ההדלקה הוא רק למצוה. ודומה לזה מצינן גבי איסור הדלקת שמן שריפה ביום טוב שכתבו התוס' בכמה מקומות [שבת כ"ד ע"ב ד"ה לפי] דאע"פ שהכהן רשאי שפיר ליהנות ממנו בשעת ביעורו מ"מ אין זה בכלל אשר יאכל לכל נפש כיון דעיקר ההדלקה הוא למצוה, וה"נ גם כאן בשלמא אי הוי רשאי שפיר להשתמש כנגדן לא הוי איכפת לן כלל במה שעיקר ההדלקה היתה למצוה משום דנהי דאין זה בגדר של אך אשר יאכל לכל נפש אבל מ"מ גם בגדר מפסיד אינו, ולכן הוי מותר, משא"כ בזה שממעט ודאי הנאתו כיון דלא שרי ממש לאיתהנויי מיניה אלא ע"י צירוף של עוד נרות היינו שפיר בגדר מפסיד.

גם נלענ"ד דכיון שכל עיקר האיסור ליהנות מן האור הוא רק משום דבעינן שיהיה ניכר שההדלקה היתה רק לשם חנוכה ולא להנאה, וא"כ בהדלקת שמן של שביעית שידוע הדבר שאסור להדליקו למצוה אא"כ גם הוא נהנה מזה, וא"כ הרי זה עצמו מוכיח דלאו לצורך מצוה הוא דקא מדליק אלא עיקר הדלקתו הוא רק כדי ליהנות מרבויו הנרות.

גם שמעתי מחכ"א שהעיר בדומה לזה דכמו שאין מבשלין ירק של שביעית בשמן של תרומה כדי שלא יביאנו לידי

שדה צופים

עיין שו"ת דברי מלכיאל (חלק א סימן ו אות כז) שכוב בתו"ד: אזכיר מה שתמיהני על הנו"ב במ"ת חא"ח סי' פ"ז שנדחקו הוא והגרי"ב בקראי דכתיב לדורותיכם. והביא שם גם קרא דעומר. ולא הרגישו שהוא ש"ס מפורש במנחות פ"ד לענין שביעית. וכן לדורותיכם דגבי שתי הלחם יש לדרשו ג"כ לזה אם נאמר שזה מיקרי לסחורה. וגם י"ל באופן שלא יהיה רק שיצטרכו ליזרע וכדאוקים בירושלמי דשקלים הנ"ל ועוד י"ל בזה. ומזה תמהני על הר"ש בפ"ח דשביעית מ"ו שפי' הטעם דאין מבשלין ירק של שביעת בשמן תרומה משום הפסד תרומה. ולא פי' כפשוטו משום שביעית דלאכלה ולא לשריפה וכדאיתא הכא גבי חלה. וכן פי' הרמב"ם והרע"ב באמת שם. וכן קשה על פירש"י בזבחים ע"ה ע"ב שפי' ג"כ כהר"ש. וכ"נ שזה טעם הא דתנן התם במ"ט שאין לוקחים משביעית חטאות ואשמות וכו'. דהיינו ג"כ משום לאכלה ולא לשריפה וכדאמרין הכא גבי בכור ודלא כמ"ש התי"ט שם משום שאין בא אלא מן החולין כמו במעשר שני דאטו שביעית לאו חולין הוא. ובפרט לפמ"ש הרמב"ם דהקדש מיקרי סחורה וכמש"ל. אך דברי רש"י והר"ש הנ"ל נראה ליישב דס"ל כיון דמקשה הש"ס בבכורות נגמר מינה ומשני דשאני התם דעיקרו לאכילה. אלמא דבכה"ג שפיר גמרינן דלא חיישינן לחשש טומאה. והרמב"ם ס"ל דשאני גבי חלה שיש בזה קיום מצוה משא"כ כאן. כי גם לדעת הרמב"ם יש ללמוד מעומר אף בעיקרו לשריפה וכמש"ל וע"כ צ"ל דרך בצורך מצוה מקילינן. ע"כ.

מלולב ה"ב שמא יכשירו, דעכ"פ ודאי אינו. ולזה כתב הר"ח פי' אחר משום דמשוי לה מנא.

ויש לפרש כוונתו לפי המשנה בשביעית פ"ח מ"ז, אין מבשלין ירק של שביעית בשמן של תרומה שלא יביאנו לידי פסול. ובזבחים ע"ה ע"ב שביעית אין לוקחין בדמיה תרומה מפני שממעטין באכילתה, ופרש"י שממעט בזמן אכילת התרומה ומביאה לידי איסור אכילה שצריכה שתתבער מן העולם וכו' עיין שם, ולהלן שם מהא דאין מבשלין ירק וכו' עיין שם, ובתוס' ד"ה שביעית שהקשו דתרומה קודם הפסח יהא אסור לחמצה וכו' עיין שם. ושם בדף צ' ע"ב במשנה, ר"מ אומר לא יתן לתוכו חבלי תרומה שלא יביא התרומה לידי פסול נותר עיין שם. ואפשר שזה ג"כ כוונת הר"ח כאן שהאיסור משום שממעט באכילתן מחמת דהוקצה למצותו, וז"ש מפני שמכשירה שעושה אותה כשורה רצ"ל שעושה את האתרוג כהלולב דהוי רק כמנא, ועיין בערוך [ערך כשר] כמה פירושם על כשורה ודו"ק שמה, ומשוי לה מנא היינו שאינו מאכל דאינו יכול לאכול ממנה, או האתרוג עם הלולב שנוטלין ביחד הוה רק כשורה והבן. ומדויק בזה לשונו להלן, ומ"ד מפני שמכשירה הרי מכשירה ופסול, והמגיה העיר שאם נטל כשר עיין שם, וי"ל דכוונתו שהפסול אינו בשעת נטילה רק בשעה שמכשירה, וראיה מזה להט"ז בסי' תרס"ה סק"א שקודם שנטל יש בו איסור מוקצה עיין שם ודו"ק. ע"כ. ועיי"ש עוד.

שדה צופים

שלא יביאנו לידי פסול.

ויש להסתפק אם פחות מש"פ נתפס בקדושת שביעית ובפנ"י הוכיח מהתוס' בסוכה שהמוכר פירות שביעית אף שלאכילה אין שוין כ"כ רק בעבור המצוה כמו אתרוג כל הדמים נתפסין בקדו"ש והפנ"י פקפק ע"ז ודעת מהרי"ט דאע"ג דיש קדו"ש בפירות גוי מ"מ אם הגוי מכר פ"ש אין הדמים נתפסין בקדושה ודעת הרש"ס שנתפסין ובחזו"א מסופק בזה.

אבל גוי שמכר לגוי בודאי אין הדמים נתפסין ובסדר השביעית כתב דגם ישראל שלקח מגוי פירותיו של הגוי אין הדמים נתפסין וכדעת מהרי"ט אבל אם קונה פירות גוי אצל ישראל הדמים נתפסין וסתם מטבעות אין חוששין להם שמה הן דמי שביעית שהולכין אחר הרוב. **ואם** קנה קנקן יין אין הקנקן נתפס בקדו"ש רק היין.

ויעשו כפירות שביעית. ומקבל דין אותן הפירות שמכר ולכן אם החליף יין שביעית בשמן חולין אין מדליקין בהשמן ואין סכין בו כמו שאין מדליקין וסכין בהיין וכן אם החליף שמן שביעית ביין חולין אין מדליקין וסכין בהיין שאסור להדליק ולסוך ביין אף שבא מכח שמן וכן הא דק"ל דלולבי האלה והבוטנה והאטדין אין להן ביעור והעלין יש להן ביעור כדלקמן פ"ז הט"ז אם החליף עלין בלולבין יש גם ללולבין ביעור כדין העלין ואם החליף אוכלי אדם באוכלי בהמה אין עושין מהן מלוגמא כמו אוכלי אדם כנ"ל פ"ה הי"ב ודעת הר"ש שאם מכר שמן ולקח שמן אחר אין מדליקין בשניהן מדרבנן וירק שנפסל מאוכל אדם מותר

דבר זה נוגע בזה"ז, שאין אנו אומרים "מזמור לתודה", לא בערב יוהכ"פ, שאין מביאין אז קרבן תודה, מפני שאין מביאין קדשים לבית הפסול, שהרי עם התודה מביאין לחמי חמץ, ואסורים באכילה מבערב.

והקשה חכ"א בספר שיח התורה (ע' רמ) איך אפשר להקריב שלמים בח' תשרי, והא ממעט בזמן אכילתו, דביום השני איכא מצות תוספת יוהכ"פ דאסור באכילה.

והשיב לו הגאון ר' חיים קנייבסקי שליט"א (ס"ט): "אולי באמת לא יקריב אא"כ עובר בבל תאחר".

ואחרון אחרון נתפס בשביעית והפירי לעצמו אסור.

כתב הרמב"ם (פ"ו מהלכות שמיטה ה"ו), חומר בשביעית מבהקדש, שהפודה את ההקדש יצא הקדש לחולין ויתפשו הדמים תחתיו, והשביעית אינה כן, אלא המוכר פירות שביעית יתפשו הדמים ויעשו כפירות שביעית, והפירות עצמן לא נתחללו ונעשו כפירות שאר שנים, שנאמר בה תהיה בהוייתה תהא לעולם, ולפי שנקראת קדש תופשת דמיה, נמצאת אומר האחרון נתפס בשביעית והפירי עצמו הוא כמו שהיה.

ובדרך אמונה כתב: חומר בשביעית מבהקדש. היינו הקדש בדק הבית דבהקדש מזבח מצינו ששניהן קדושין כגון בתמורה דכתיב וה' הוא ותמורתו יהי קדש.

שדה צופים

א"צ להפקיר אחר שזכה בהן בתלוש ואולי כונתו שהחליף במחובר וס"ל דנתפס חליפי שביעית במחובר וכמו בהקדש דילפי' מינה דיכול לחלל שדה הקדש במחובר אבל הוא תמוה מאד דכ"ז שהוא מחובר אינו שלו ואיך יכול לחלל וגם פרי ראשון אין מתחלל אלא דרך מקח כמש"כ רבינו בסמוך ה"ח ומה שיין מקח בדבר שאינו שלו וראיתי למרן שכ' בס' י' סק"ז ואפשר שגזרו חכמים איסור ספיחין על הדמים כו' ואף את"ל שאין לו זכי' בספיחין מ"מ לענין תפיסת דמים מקרי' מוכר כמו מוכר ע"ז עכ"ל נראה שנסתפק מרן אם אפשר לזכות בספיחין דכיון דאסורין באכילה י"ל דלא שיין לזכות בהם ונשארים הפקר (ומשמע דס"ל דגם בהנאה אסורים וע"ל פ"ד ה"ב בבה"ל סוף ד"ה ויהיו מש"כ בשם מרן וצע"ק).

ומ"מ כ' דשיין בהו מכירה ותופס דמיו והביא רא' מע"ז דל"ש בה זכיה דאיסורי הנאה נינהו ואפ' ע"ז שלו כיון שהוא אסור בהנאה פקע בעלותו וכמבואר בב"ק ע"ב דאיסורי הנאה לאו ידידה נינהו ומ"מ שיין בהו מכירה ותופס את דמיו ומ"מ לא דמי לכאן דשם עכ"פ נתן לו החפץ והשני מחזיק בה כשלו ועושה בה כל חפצו ולכך תופס את דמיו אבל כשהפירות מחוברים והן הפקר הרי אין נותן לו כלום ואין מוכר כלום ואיך שיין שיתפוס דמיו דרך מקח ואולי ט"ס בסמ"ג וצ"ל וכשם שחייב לבער פ"ש כך חייב לבער חליפי פ"ש וצ"ע ואפשר דס"ל להסמ"ג שאם לקח מהפקר יותר משיעור המותר חייב להוציאן מביתו ולהפקירן וכמו שמצדד בחזו"א סי' י"ב סק"ט וכ"מ

ליקח בו אוכל בהמה להאכיל לבהמה אבל אין לעשות ממנו מלוגמא לאדם לא באותו שנפסל ולא במה שלקח ממנו ודעת הגר"א שאם מכר שמן ולקח בו שמן אחר מותר להדליק בו ואוכל שנפסל מאכילת אדם מותר לעשות בו מלוגמא וכן לוקח בו מאכל בהמה ומותר לעשות במה שלקח מלוגמא לאדם אבל אם מכר אוכל אדם ולקח אוכל אדם ונפסל מותר להאכיל לבהמה ואסור לעשות ממנו מלוגמא. ואפשר שאם מכר ספיחין איסור ספיחין חל גם על הדמים ואף אם אין לו זכיה בספיחין מ"מ אם מכר נתפסין הדמים.

והפירות עצמן לא נתחללו. ואם החליף פירות שביעית בפירות שביעית מקבלין חומר של שניהן וצריך לבערן בזמן הביעור הראשון שלהן.

שנאמר בה תהיה. דכתיב כי יובל היא קדש תהי' לכם ודין יובל ושביעית אחת היא.

האחרון נתפס בשביעית. שדמי שביעית מתחללין ויוצאין לחולין ונתפס האחרון כמו שיבאר.

והפרי עצמו. הראשון נשאר תמיד בקדושתו ונמצא קדוש הראשון והאחרון וכדמפרש ואזיל.

ובביאור ההלכה כתב וז"ל: כ' הסמ"ג מ"ע קמ"ז וכשם שחייב להפקיר פ"ש כך חייב להפקיר חליפי פ"ש שכל הנלקח ונחלף בפ"ש נתפס בק"ש כדתני' בתו"כ כו' וצ"ע מה כונתו שצריך להפקיר הרי גם פ"ש עצמן ג"כ

שביעית פרק ח

שסח

משנת אליעזר

רע"ב

(ח) אין	לוקחים	(ח) אין	לוקחים	(ח) יאכל	פנגדן.
עבדים וקרקעות	טמאה	וקרקעות	ובהמה	טמאה	פנגד אוחס דמים

בתוספתא רפ"ח גבי אוצר ב"ד כל מי שמביא פירות בתוך ידו ב"ד נוטלין אותן ממנו ונותנים לו מהן מזון ג' סעודות ועל זה קאמר כשם שפירות שביעית אם לקט יותר מהראוי צריך להפקירן כך אם לא הפקירן רק מכרן ותפסו דמיהם צריך להפקיר דמיהם.

שוב עיינתי בסמ"ג שם וראיתי שהולך בשיטת הר"ש והרמב"ן שביעור הוא הפקר ולפ"ז יל"פ כונתו בזמן הביעור שאז כשם שחייב להפקיר הפירות כך חייב להפקיר דמיהן והוא הדין המבואר במשנה רפ"ז יש להן ולדמיהן ביעור וזה נראה עיקר שהרי מביא ע"ז הברייתא אלו ואלו מתבערין בשביעית.

והנה בסוכה ל"ט א' תנן הלוקח לולב מחבירו בשביעית נותן לו אתרוג במתנה לפי שאין מוסרין דמי שביעית לע"ה יותר ממזון ג' סעודות וכ' התוס' משמע דיש בדמי אתרוג יותר ממזון ג"ס והא דתנן פ"ו דמעילה נתן לו ב' פרוטות וא"ל לך והבא לי אתרוג בא' ובא' רימון התם באתרוג פסול דלא בעי ליה אלא לאכילה אבל הכא כשר והדר לברכה דמיו יקרים ועי' בפנ"י שתמה ע"ז דמוכח מדבריהם דנתפס כל הדמים בק"ש אף על גב דלאכילה שוה מעט ואמאי הרי האתרוג אין לו ק"ש מצד שראוי למצוה רק מצד שראוי לאכילה וא"כ לא הי' צריך לתפוס דמיו אלא כשויו לאכילה ולא יותר אבל לכאז' י"ל דכיון דהשתא

אם ירצה אתרוג זה לאכילה לא ימכרוהו לו אלא בדמים יקרים א"כ מאי נ"מ למה דמיו יקרים אבל למעשה אין יכול להשיג אתרוג זה לאכילה אלא בדמים הללו א"כ כ"ז דמי האתרוג לאכילה ולדוגמה ר"ג שלקח לולב באלף זוז בספינה משום שלא יכלו להשיג לולב אחר אטו אין כ"ז דמיו אפי' לאכילה לפי שאין משיגין כ"א במחיר זה וכן אותו מלך שקנה האתרוגים במחיר גדול לרפואה כמו שמביא רש"י בסוכה מ"ו ב' ממדרש אטו אין זה מחירן וכיון שאין משיג לאכילה אלא במחיר זה זה נחשב דמיו ותופס כל דמיו. ע"כ.

עיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק ו' סימן קכט) בענין כספים היוצאים בשוק בשנה השביעית האם יש עליהם חשש דמי שביעית, וז"ל: נשאלתי אם לחוש בזמן מן הזמנים בשנת השביעית על רוב דמים היוצאין ונכנסין אם המה מדמי שביעית וביותר כנהוג כהיום הזה שהכל בין הבעלי שדות ובין הסיטונאים ובתי חרושת ואופים וחנונים הגדולים עם הקטנים מפקידים כספיהם בבנקים, ואינם מקבלים חליפיהם על אתר, וממילא נשארו בקדושת שביעית עליהם, ואותן המעות באים שוב ללוקחיהן, והי' צריכים להזהר בהם כבדמי שביעית בכל הדינים כאשר באים ליד הלוקחות. עיי"ש שהאריך בזה.

שביעית פרק ח

שס"ט

משנת אליעזר

רע"ב

יִקְנֶה מִשְׁלוֹ דָּנְרִים מִדְּמֵי שְׁבִיעִית. וְאִם לָקַח, יֵאָכֵל
שֶׁהֵם לִזְרֹךְ אֲכִילָה וְיֵאָכֵל
פְּקָדָשׁ שְׁבִיעִית: קִנִּי
זִבִּים וְקִנֵּי זִבּוֹת. שְׁמִי
שְׁאִינָה רְאוּיָה
לְאֲכִילָה מִדְּמֵי
שְׁבִיעִית, וְאִם לָקַח,
חִיבוֹ אוֹתוֹ חֲקָמִים
שֶׁהוּא יֵאָכֵל בְּקֹדֶשׁ
שְׁבִיעִית דְּבָרֵי מֵאָכֵל, כִּנְגֻדָּן הַדָּמִים שֶׁהוּצִיא, אֵין מְבִיאִין קִנֵּי זִבִּין שְׁתֵּי תוֹרִים אוֹ
בְּנֵי יוֹנָה אֶחָד לַחֲטָאֹת וְאֶחָד לְעֵלָה שֶׁצָּרִיךְ הַזֶּבֶב לְהִבְיֹא כְּשִׁיטָהּ, וְקִנֵּי זִבּוֹת וְקִנֵּי יוֹלָדוֹת
שִׁיּוּלָדָת עֲנִיָּה מְבִיאָה אַחֲרֵי מְלֹאֶת אֲרָבָעִים יוֹם לְלֶדֶת זָכָר אוֹ שְׁמָנִים לְלֶדֶת נְקֵבָה מִדְּמֵי

שדה צופים

משנה ח

אין לוקחין עבדים וקרקעות ובהמה
טמאה מדמי שביעית ואם לקח יאכל
כנגדן וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ו מהלכות שמיטה ה"י), דמי
שביעית אין פורעין מהם את החוב,
ואין עושין בהן שושבינות, ואין משלמין
מהן תגמולין, ואין פוסקין מהן צדקה
לעניים בבית הכנסת, אבל משלחין מהן
דברים של גמילות חסדים וצריך להודיע,
וכן אין לוקחין מהם עבדים וקרקעות
ובהמה טמאה ואם לקח יאכל כנגדן
כדרך שעושה במעשר שני, ואין מביאין
מהן קיני זבים וזבות ויולדות וחטאות
ואשמות, ואם הביא יאכל כנגדן, ואין
סכים כלים ועורות בשמן של שביעית
ואם סך יאכל כנגדן.

וכתב בדרך אמונה: דמי שביעית. וכ"ש
פירות שביעית עצמן.

אין פורעין מהן את החוב. שאם חייב
לו כסף או שאר דבר כגון הלואה
או שכר שכיר או כל חוב בין בשטר בין
בע"פ לא יתן לו פירות שביעית בפרעון
החוב ואפי' אם הדמים ישארו בקדושתן
ואין מחללן דכ"ז הוי כסחורה שאסור

בפירות שביעית וכן זר שאכל תרומה אין
יכול לשלם מפירות שביעית דהוי כפורע
חובו כמש"כ רבינו בפ"י מתרומות ה"ט
וע"ש מש"כ בזה.

את החוב. ואם פרע יאכל כנגדן וכן כל
הני דבסמוך.

ואין עושין בהן שושבינות. כשאדם
נושא אשה נוהגין לשלוח לו מתנות
ואח"כ כשחברו נושא אשה חברו מחזיר
לו כמבואר בפ"ז מה' זכיה ולא מבעיא
השני אסור להחזיר מדמי שביעית דהוי
פריעת חוב ממש אלא אפי' הראשון
אסור לשלוח משביעית דכיון דשושבינות
נגבית אח"כ בב"ד הוי כעושה בזה סחורה.

ואין משלמין מהן תגמולין. דהיינו
שחברו עושה עמו חסד וזה בא
לשלם לו גמולו לא ישלם לו משביעית
דהוי ג"כ כפורע חובו אף על פי שאין
חייב לפורעו ובכ"ז אסור אפי' אם מודיעו
שהוא פירות שביעית דאל"כ פשיטא
דאסור להכשילו שהרי לא ידע לנהוג בו
קדושה.

ואין פוסקים מהן צדקה. היינו צדקה
שפסקו עליו בני העיר ודרכן ה'
לפסוק צדקה בביהכ"נ או שיודע שיפסקו

שביעית פרק ח

משנת אליעזר

רע"ב

שְׁבִיעִית, מִפְּנֵי שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁבְּחֻבָּה אֵינוּ בָּא אֶלָּא מִן הַחֲלִי, וְאִם הָיָא יֹאכֵל בְּנִגְדָן שְׁאָר מִיָּנִי מֵאֵל. אֵין סָכִין פְּלִים בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית, כִּי שֶׁמֶן עֹמֵד רַק לְסִיכַת אָדָם, וְאִם סָךְ, יֹאכֵל בְּנִגְדָן בְּקִדְשַׁת שְׁבִיעִית:

שְׁבִיעִית, וְאִם הָיָא, יֹאכֵל בְּנִגְדָן. אֵין סָכִין פְּלִים בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית, וְאִם סָךְ, יֹאכֵל בְּנִגְדָן:

שדה צופים

שלקחן מדמי שביעית אין מוכרין אותן במעות ע"מ שישארו הפירות בקדושתן דחשיב סחורה מה שמהוה בהן מעות והמעות הן חולין וא"א לחללן על מאכל, אבל אם לקח בהמה טמאה ע"מ שיצא הדמים ותקדוש הבהמה ואח"כ יקנה בה מאכל אפשר דמותר כמו שמותר למכור פירות וליקח מעות ומ"מ אפשר דאיכא איסורא דרבנן ליקח עבדים וקרקעות ובהמה טמאה שמא לא יחללנו אח"כ ולמכור פ"ש במעות אף על גב דדעתו אח"כ לקנות במעות לא מקרי סחורה.

עבדים. וי"א דה"ה שאסור לקדש אשה מדמי שביעית דהוי כלוקח שפחה ואם קידש מקודשת וי"א דמותר גם לכתחלה וכנ"ל סק"א.

ובהמה טמאה. ודין בהמה טהורה נתבאר בה"ט.

ואם לקח יאכל כנגדן. משום קנס ויקנה בדמיהן פירות שאינן פירות שביעית ויאכלם בקדושת שביעית וצריך שיאכל כל שויין ולא מהני שוה פרוטה [אף על גב דלענין חילול ממש אפשר דמהני דיעבד על ש"פ וכנ"ל סקנ"ט] ויש להסתפק אם צריך לאכול כנגד הדמים שנתן או כנגד העבדים ובראשונים נראה דכנגד הדמים שנתן יאכל.

עליו צדקה דהוי ג"כ כפורע חובו וכ"ש שאין פודין בו שבויים אפי' לא פסקו עליו דהוי מוסר פירות שביעית לגוי.

בביהכ"נ. וכן עני שמבקש צדקה בבית אין לתת לו מדמי שביעית דכיון שחייב ליתן לו הוי כפורע חובו מדמי שביעית מיהו אם העני אוכל בקביעות אצלו בלי פסיקת דמים הוי כבני ביתו ומותר וכנ"ל פ"ה ה"ג י"ד.

אבל משלחין מהן דברים של גמילות חסדים. דהיינו ששולח לחברו מתנה בשביל שהוא ידיו ומכירו או בשביל שהוא עני אבל לא פסקו עליו ואינו חייב דכיון שאינו חייב אין כאן פריעת חוב והוי כמתנה דמותר.

וצריך להודיע. לו שהוא דמי שביעית כדי שישמרם בקדושת שביעית.

וכן אין לוקחין מהן עבדים וקרקעות ובהמה טמאה. וכן שאר מטלטלין שאינן אוכל שאסור ליקח מדמי שביעית רק אוכלין אבל לא טלית וכיו"ב כל דבר שאינו אוכל ואפי' ע"מ למכרן אח"כ וליקח מהן אוכלין, וי"ל דכ"ז בלוקח מדמי שביעית ופירש שלא יתחללו אלא יהיו הדמים בקדו"ש ביד המוכר (ע"ל סקנ"ח שנסתפק בזה אם מהני וצ"ע) ומה"ט גם פירות

שביעית פרק ח

שעא

שדה צופים

כנגדן. ובגד שצבעו בקליפי שביעית אפשר שצריך לשורפו מיד די שבח סממנים ע"ג הבגד ומקרי שהוא בעין טפי משמן על העור ואין מועיל להוליק הנאה לים המלח. מי שיש לו סלע מדמי שביעית והוא רוצה ליקח לו חלוק הולך אצל חנוני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי בזו פירות והוא נותן לו והוא אומר לו פירות אלו נתונין לך במתנה וחנוני אומר הרי סלעי נתונה לך במתנה וחוזר ולוקח לו חלוק [וכן יכול לחללו דרך חילול כיון שהוא פרי שני].

עיין שו"ת מנחת יצחק (חלק ו סימן קכט) שכותב בתו"ד: ובהיותי בזה ראיתי בדברי הרידב"ז (פ"ז סעי' י'), שכתב בהא דאין לוקחין עבדים וקרקעות ובהמה טמאה מדמי שביעית ואם לקח יאכל כנגדן, דהביא הב' דיעות שבתוס' (קידושין נ"ו), א' דכי אכל כנגדו מותר המוכר להשתמש בדמי שביעית בכל מה שירצה שיצאו לחולין, ב' דהמוכר מחויב לאכול הדמים בקדושת שביעית, וכתב הרידב"ז דכ"ז הוא כשלקח בדמי שביעית, אבל אם החליף פירות שביעית גופי' על עבדים וכו', לא מהני מה שיאכל כנגדו לכ"ע, עד שיתחללו הפירות ביד המוכר, דבכאן אי אפשר שיאכל כנגדו בדרך חילול כי הפירי הראשון אינו מתחלל אלא דרך מקח וקנין עם המוכר (כלומר דהמוכר אין לפנינו עיין שם) עכ"ל, וכ"ז אינו מובן, דבאומרו ל"מ מה שיאכל כנגדו לכ"ע הרי רצונו לומר אף להדיעה דסובר דשיאכל כנגדו מותר המוכר להשתמש בדמי שביעית בכל מה שירצה שיצאו לחולין, א"כ מה מהני אם

כנגדן. וכ"ז שלא יאכל י"ל דאסור ליהנות מהן וכן כל הני דבסמוך.

כדרך שעושה במעשר שני. כמו שנתבאר בפ"ז ממע"ש הי"ז ושם נתבאר שאם המוכר קיים יחזרו דמים למקומם וה"ה הכא.

ואין מביאין מהן קיני זבים וזבות. אפי' חטאת העוף שנאכל דכיון שעיקרו קרבן והכהנים משלחן גבוה זוכין מקרי סחורה.

וחטאות ואשמות. זה גם בלא"ה אסור כיון שאימוריהם נשרפים ופירות שביעית לא ניתנו לשרפה וכן שלמים וכן אין מביאין מפ"ש מנחות ונסכים ומנחת בהמה ולחמה של תודה וע"ל פ"ה סק"ט שאם הביא לא קידש.

ואם הביא יאכל כנגדן. אם כבר הקריב הקינין ודאי אין כאן חילול אלא קנסא אבל אם עדיין לא הקריב אם לקח בפירות צריכין חילול דרך חילול ולא דרך מקח שאין לעוף קדשים פדיון [מיהו למאי דקי"ל דפרי שני מתחלל דרך חילול יכול לחלל קדושת שביעית וישאר קדושת קרבן ויקריבם] ואם לקחן בדמי שביעית והתנה שהדמים ישארו בקדו"ש א"צ פדיון אלא יאכל כנגדן משום קנסא ואפשר דמקריבן לכתחלה.

ואין סכים כלים ועורות. משום הפסד (עי' חזו"א סי' י"ג סק"ח) ואף דסיכת אדם מותר דסיכה כשתיה אבל לא סיכת כלים ועורות.

ואם סך יאכל כנגדן. ולדעת הראב"ד אסור למוכרו ומ"מ אפשר דדוקא בסך ע"מ למוכרו.

שדה צופים

יהי' בדרך מקח, הרי פירי גופי' אסור לעולם כנ"ל, ועיין בס' משנה ראשונה על המתני' (שביעית) שם, שכ' בשיטת ריב"א שהוא כדיעה ב' הנ"ל, דהכא גבי שביעית אין מתחללת אלא דרך מקח וכמ"ש הר"ש (היינו דהר"ש שם הוכיח (מסוכה מ"א) דאף פירי שני דרך מקח אין דרך חילול לא), ומיהו כיון דאינו אלא קנס מותר לחלל עכת"ד, דבריו נכונים לשיטת הר"ש הנ"ל, דאם הי' דרך מקח באמת יוצאים לחולין, משא"כ בפירי ראשון, ולפי דבריו שפיר אפשר לאוקמי גם בפירי ראשון דיאכל כנגדם משום קנס, ואולי זה כוונת הרמב"ם בפיה"מ שם, שכתב וז"ל יוציא ממונו מה שהוא שוה הדבר ההוא ויקנה בו פירות מלבד פירות שביעית ויאכלם בקדושת שביעית ע"כ, דמשמע מדבריו דמיירי בפירות שביעית עצמן, ודוקא בפירות שביעית עצמן אמר מלבד פירות שביעית כלומר דנשארו בקדושתן, אבל בדמיו י"ל דס"ל כדיעה א' הנ"ל, דיצאו מקדושתן, אך קשה דבמתני' איתא דמי שביעית.

והנה בעבדים וקרקעות ובהמה טמאה ל"ש מה שכתב הערוך השלחן הנ"ל בחילול על חיים, לענין יחזרו הדמים למקומן, דשם דל"ה רק משום גזירת דיגדל עדרים עדרים, חל קדושת שביעית על החיים מה"ת, משא"כ בעבדים וקרקעות ובהמה טמאה דלא נתפסו בקדושת שביעית כדמוכח מדברי הראשונים, וכן כתב במשנה ראשונה שם, ועיין ברמב"ן ובריטב"א (בע"ז דף ס"ב), דקניית דברים שאינם נאכלים בפירות שביעית כגון בהמה טמאה ועבדים

ובגדים ושאר מטלטלין דעלמא הוי איסור מה"ת, ונראה מדבריהם דאינו תופסים לחול עליהם קדושת שביעית מה"ת עיין שם, ומה שהובא בקונטרס הלכות פסוקות שם, בהמה וחי' ועוף חיים, טעות היא, וממילא גם מה שכתב על זה שם, דבפסקי הלכות להגאון מוהר"ד ז"ל מקארלין כתב (בפ"ה ה"ג), דלדעתו נראה לפסוק הלכה למעשה, כמו דמדויק מהרמב"ם דבפירות שביעית עצמן מותר, ואף בדמי שביעית מותר אם הוא מודיע להמוכר שאין הדמים מתחללים בכך וצ"ע עכ"ד, הנה אין לי הספר הנ"ל לעיין בו, אבל הסברא ניתן דגם דבריו נאמרו על עבדים וקרקעות וכו', וכמ"ש כה"ג בחזון איש (שביעית סי' י"ג אות י"ג) שכ' שם דדוקא אם פיר' שלא יתחלל אלא יהיו הדמים בקדושת שביעית ביד המוכר וכה"ג לא חייל קדושה על העבדים ועל הבהמה, אבל אם לקח בהמה טמאה ע"מ שיצאו הדמים ותיקדש הבהמה, מה"ת אין איסור בדבר, כיון שאפשר לחלל הבהמה על המאכל, ורק איכא איסורא דרבנן ליקח עבדים וקרקעות דלמא לא יחללנו וכמו דאסרינן בחילול על חיים משום שמא יגדל עדרים עיין שם, והנה חוץ ממה דלא נראה מדברי הפוסקים רי"א כנ"ל, עוד יוקשה דלפי"ז דחייל איסור שביעית על העבדים וקרקעות ובהמה טמאה, א"כ אף להדיעה דדמי שביעית ביד המוכר לא נתחללו ע"י מה שאוכל כנגדן, מ"מ צריך לאכול כנגדן כדי לחלל העבדים וכו' שביד הלוקח, ואף בפירי שביעית עצמו עכ"ח צריך לאכול כנגדן כדי שיצאו העבדים לחולין, ואף

שביעית פרק ח

שענ

שדה צופים

כדאמרין (ע"ז סב א) נמצא זה פורע חובו מפירות שביעית, והתורה אמרה לאכלה ולא לסחורה. ופירשו התוס' שזה משתכר בפירות שביעית, ולא לאכלה קרינא ביה.

והסבר לזה מצאנו בש"ך (יו"ד סי' של"א ס"ק קס"ו) שכתב לגבי מעשר עני שאין פודים בו שבויים, שזה מוטל עליו לעשותו בלא מצות מעשר עני, והוא כמו פורע חובו עכ"ד. והיינו טעמא דמתני' אין מביאין קיני זבים וזבות ויולדות מדמי שביעית, וכמו שהסברנו במשנת יוסף (ח"ג עמ' קעא) בשיטות המפרשים משום דאסור לפרוע חובו מדמי שביעית, והקינים הרי חובה עליו, ומצאתי כן בשו"ת אמרי יושר (ח"א סי' ק'). וכ"כ המג"א (או"ח תרצד, א) בשם של"ה שמתנות לאביונים נותן משלו, ולא משל מעות מעשר, עכ"ל.

והמעין בשל"ה הק' בפנים (במס' מגילה עמוד הצדקה) יראה שלא רק לגבי מתנות לאביונים כתב כן, אלא כתב שמחצית השקל ומכ"ש משלוח מנות ומתנות לאביונים יוציא אדם משלו ולא ממעות מעשר שלו עכ"ד, והטעם כמו שנתבאר דכיון דאלה הם חובה עליו, אם יפרעם ממעות מעשר נמצא פורע חובו במעשר עני, וא"כ הוא הדין אם יפרעם מפירות שביעית, נמצא פורע חובו מפירות שביעית והוי סחורה.

אבל בדיעבד כשכבר שלח בודאי יצא י"ח. מדתנן (שביעית פ"ח מ"ח) אין לוקחין עבדים וקרקעות וכו' מדמי שביעית, ואמר עלה ר' יוסי בירושלמי, זאת אומרת שאסור לאדם ליקח אשה מדמי שביעית. אבל בדיעבד אם קידש אשה מקודשת, דמשנה מפורשת תנן

י"ל דלפי"ז בפירי ראשון ל"מ מה שיחזרו הדמים למקומן להוציא העבדים וכו' לחולין מחמת סברת הערוך השלחן הנ"ל וצ"ע בכ"ז. ע"כ.

אין לוקחים עבדים וקרקעות ובהמה טמאה. עבדים הוקשו לקרקעות (קדושין כב: ועוד) כדכתיב (ויקרא כה, מז) והתנחלתם אותם, משום הכי סמכם זה לזה, אף על גב דאף העבד עברי שלא הוקש לקרקעות הוא בכללם, ולא חש לסמוך אליהם בהמה טמאה אע"פי שיש בה רוח חיים כמותם. ואפשר עוד דרמז לנו בסמיכות זה הא דאיתא בירושלמי, אמר רבי יוסי זאת אומרת שאסור ליקח לו אשה מדמי שביעית, דמה בין הקונה אשה לקונה שפחה. דאשה הנקראת קרקע עולם כמאמר רז"ל (עי' סנהדרין עד ב), הוקשת לעבדים דאסור ליקח אותה בדמי שביעית.

ובהמה טמאה. לא ידענא אמאי בכולהו ש"ס אצל עבדים וקרקעות לשון רבים, תנן בהמה טמאה לשון יחיד. ובסוף פ"א דמעשר שני נתתי טעם קצת עיין שם. (הון עשיר).

כתב הגר"י ליבערמאן שליט"א בשו"ת משנת יוסף (ח"א סי' כז) בענין אי שרי לצאת יד"ח מצות משלוח מנות מפירות שביעית וז"ל: לכאורה לא נכון לעשות כן, דהגם שפירות שביעית הן שלו, ויכול לאכלם הוא ובני ביתו וכו', מ"מ כשמשלם מפירות שביעית דבר שהוא חובה עליו ה"ז כעושה סחורה מפירות שביעית.

שדה צופים

בתפארת ישראל למשניות שביעית (פ"ח מ"ח) שכתב בטעם דאין מביאין קיני זבים מדמי שביעית, דכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין ושביעית שיש בה קדושה אינו חולין עיין שם, וזה קשיא דהא דדבר שבחובה אינו אלא מן החולין הרי פירש"י פסחים (ע א) הנ"ל דבעינן שיהא משלו, והרי פירות שביעית שלו הן, ומה שיש קדושה בפירות שביעית היינו שיש בהן מצוות של לאכלה ולא להפסד ולא לסחורה ושאר הלכות, אבל אין בה קדושה שמפקיע את הפירות מרשות המחזיק בהן. [וכעת ראיתי בס' קרן אורה מנחות (פד א) שהשיג ג"כ על התויו"ט הנ"ל - ומש"כ שם בשם הרע"ב הוא ט"ס - דשביעית הוי שפיר מן החולין דהא מותר לקדש בו אשה עיין שם]. ע"כ. ועיי"ש עוד.

עיין שקלים (י ע"א) מאן תנא שומרי ספיחין נוטלין שכרן מתרומת הלשכה וכו'. ומבואר שם דאפשר להביא קרבן העומר מן השביעית, והקשה הגר"מ זעמבא באוצר הספרא (מ"ח אות י"א) מהא דתנן כאן, דאין מביאין קיני זבים וקיני זבות מדמי שביעית, ופירש התויו"ט דהוא משום דכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין, [ואף על גב דשביעית הוי ממון, מ"מ כיון דאינו חולין קדש מקרי ואין מביאין ממנו חובה], וא"כ הכי נמי נימא בעומר שהוא חובה שאין להביאו מן השביעית.

ועיי"ש שחידש בהא דבעינן בקרבן חובה שיבאנו מן החולין, לא נאמר רק בקרבנות המכפרים, ואפילו

(קידושין נ ב) מעשה בחמש נשים ובהן ב' אחיות וליקט אדם אחד כלכלה של תאנים ושלחן היתה ושל שביעית היתה וכו', ואמר רב (שם נ"ב א) ש"מ המקדש בפירות שביעית מקודשת, ופירש"י והרחיבו התוס' אף על גב דאסור לקנות מהם חפץ כדכתיב לאכלה ולא לסחורה, הני מילי לכתחילה אבל בדיעבד המקח קיים וכו' עיין שם, והבאנו כן במשנת יוסף (ח"ג עמ' קסד) וגם בשם רמב"ם רשב"א וריטב"א, דמקדש אשה בדיעבד קאמר, דאע"ג דאסור מקודשת היא, עיין שם שהארכנו בזה קצת. ע"כ.

וע"ע בשו"ת להורות נתן (חלק י סימן נז) שדן ג"כ בזה אם מותר לשלוח משלוח מנות בפורים מפירות שביעית. ובתו"ד (אות ה) כותב: וכעת ראיתי בשו"ת אמרי יושר (ח"א סי' ק'), שתמה על מה שכתב התויו"ט דהא דאין מביאין קיני זבין וזבות מדמי שביעית הטעם משום דדבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין, ותמה דהא בפירות שביעית לא שייך זה, כיון שמי שזכה בפירות שביעית מן ההפקר הרי קנאו להיות שלו וכמש"כ הרש"ש (סוף פסחים) ובשו"ת בית שלמה (י"ד ח"ב סי' פק"ח), אלא דהטעם פשוט משום דאסור לפרוע חובו מפירות שביעית, כדאיתא בעבודה זרה (סב א), וכיון דקיני זבין חובה נינהו הו"ל כפורע חובו מפירות שביעית עיין שם. והוא כדברינו בעזה"י דבפירות שביעית לא שייך הך דינא דדבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין, ויש לדון רק משום פורע חובו בפירות שביעית. וראיתי

שדה צופים

בשנות אליהו, וזה טעמא בעי דלמה לא יביא חטאת העוף מדמי שביעית ואין לומר דחיישינן שמא תפסל ותשרף, זה אינו דהרי גלי קרא לדורותיכם דכתיב גבי חלה, דלשמא תבוא לשרפה לא חיישינן עיין בבכורות (דף י"ב ע"ב) דכיון דעיקרו לאכילה מותר, ויש לומר דהטעם הוא משום דאסור לפרוע חוב מדמי שביעית כדאיתא בע"ז (דף ס"ב) וקני זבים וזבות ויולדות אפשר דנמי חוב מקרי משו"ה גם החטאת אינו יכול להביא מדמי שביעית, אבל לשיטת רבינו הדבר פשוט דגם בחטאת העוף כיון דמוראה אסורה באכילה והנאה קרינן כאן לאכלה ולא להפסד; ובאמת דקשה לדמות זה לפרוע חוב דשם הרי לא נכנס שום דבר לקדושת שביעית משו"ה אסור לפרוע חוב מדמי שביעית, משא"כ כאן הרי נכנס הפרידה תחת הדמים ודו"ק. ויותר נכון לומר דהטעם הוא מפני שממעט זמן אכילתו דחטה"ע אינו נאכל רק ליום ולילה עד חצות מ"מ גם זה אינו ברור וניחא טפי לומר דהוא משום המוראה. ע"כ.

עיין תוס' מסכת בכורות (יב ע"ב) ד"ה ודאי, שכ' משמע דאסור לקנות בהמה טמאה וכו', ודברי התוס' תמוהים דאמאי כ' להוכיח מסוגיא דהתם דאין קונין בהמה טמאה משביעית הא משנה מפורשת היא כאן, דאין לוקחים עבדים ובהמה טמאה מדמי שביעית, וא"כ מאי הקשו מכח דיוק.

ועיין חידושי הגר"ז (שם) שהקשו כן להגר"ח ז"ל, והשיב: דהתם איירי בפירות שביעית דקדושתה לאכלה, ואף

עולות ושלמים יש בהם ענין כפרה בדם, אבל בקרבן עומר שהוא רק מתיר וכדאיתא במנחות (ה ב) י"ל שלא נאמר בו הא דאין בא מן החולין אף על פי שהוא דבר שבחובה.

עיין בספר תקנת עזרא על הרמב"ם (הלכות מעילה פרק ב) שכותב בתו"ד: וכדמות ראייה יש להביא דמוראה של חטאת העוף אסורה גם לאחר זריקה, מהא דתנן במס' שביעית (פ"ח מ"ח) אין מביאין קני זבים וקני זבות מדמי שביעית, ופירש התו"ט שם הטעם דכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין כהא דמע"ש פ"ק ע"ש, והדמיון למע"ש אינו מובן דמעשר שני כיון דממון גבוה הוא שפיר אינו יכול להביא ממע"ש שום קרבן שבחובה כדאיתא פ"ק דחגיגה, אבל שביעית הרי מי שזכה בו יכול לקדש בו אשה כדאיתא במשנה דקדושין במעשה דחמש אחיות שקדשן בכלכלה של שביעית, ולמה אינו יכול להביא חובתו מדמי שביעית, וברמב"ם ליכא בשביעית טעם כלל ובשלמא עולה ואפי' שלמים אינו יכול להביא מדמי שביעית אפי' נדבה ולא חובה, משום דלאכלה אמר רחמנא ולא להפסד והרי אפי' משלמים מקריב האימורין למזבח, ואף על פי דהחלב גם מבהמת חולין אינו נאכל, מ"מ שתי הכליות ויותרת הכבד בבהמת חולין נאכל ובשלמים נשרפין ע"ג המזבח, אבל המשנה דשביעית הנ"ל דאשמעינן דאפי' קני זבים וזבות גם הפרידה של החטאת שכולה נאכלת לכהנים ואין למזבח אלא דמה נמי אינה באה מדמי שביעית עיין

שדה צופים

הוי אלא קנסא א"ש ועי' סוכה (ל"ט) תד"ה מעות (מ' ב') ד"ה אין שביעית. (רש"ש).

אין מביאין קיני זבין וכו'.

לא קתני הכא חטאות ואשמות, ובספ"ק דמע"ש תנן אין מביאין קיני זבים וקיני זבות וקיני יולדות חטאות ואשמות מדמי מע"ש, וכ' שם הר"ש הטעם משום דכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין ורבנו בפי"מ שם כ' הטעם משום דאין קונין ממעות מע"ש אלא דבר הראוי לאכילת הבעלים והחטאת והאשם אוכלין אותו הכהנים והעולה נשרפת, וביר' פ"ק דמע"ש ה"ב מצאנו דבהמת מע"ש שילדה בכור אין קדוש בבכורה שא"כ אימוריו נקטרין ומע"ש לא ניתן לשרפה ורק שלמים גזה"כ להיתר ע"ש א"כ מצינו עוד טעם לאסור להביא חטאת ואשם מדמי מע"ש.

וי"ל עוד טעם רביעי משום שאין פורעין חוב מדמי מע"ש כמש"כ רבינו בפ"ג ממע"ש הכ"א וכאן שחייב קיני זבים וחטאות כו' אין יכול לפרוע החוב ממעות מע"ש ולפ"ז קרבן נדבה יהא מותר (ועמש"כ בזה בבה"ל פ"ז ממע"ש ה"ז) והנה בבה"ל שם כתבנו דרבנו לא רצה לכתוב כטעם הר"ש דדבר שבחובה אין בא אלא מן החולין משום דחטאות כולל גם חטאת נזיר וקי"ל דאם נזיר ע"ד להביא ממעות מע"ש יכול להביא השלמים כמ"ש במנחות פ"ב ב' גבי תודה ולכן הוצרך לטעם אחר וגם טעם הירו' משום שהאימורים נקטרין לא רצה לומר שהרי יכול להתנות שאין מחלל המעות מע"ש על האימורים וגם טעם של פריעת

דהגבול של דין קיום שביעית הוא בכל דבר שהנאתו וביעורו שוין, מ"מ ממדי דאכילה דקדושתו לאכלה באם יעשה דבר אחר פחות מזה כגון למאכל בהמה וצבע, יהיה אסור משום דלאכלה היינו שניתן כ"א כדין מה שהוא, וא"כ שפיר תנן דאין לוקחין עבדים ובהמה טמאה, דאין מידי דאכילה בפירות שביעית משום דקדושתה לאכילה דוקא, וניתן דוקא לקנות בזה מידי דיתקיים בהם אכילה כמו שהן, וע"כ לא הקשו התוס' על המשנה, אבל הכא דאמרינן דהוי איסור סחורה, ע"ז הקשו התוס' דסחורה לא הוי בזה במידי דהנאתו וביעורו שוה, ואית בו קיום דיני שביעית, [ואף דאסור בלא"ה מ"מ זה יהיה תלוי בפירוש הגמרא דהכא דלכאורה כל המשא ומתן הכא זה משום איסור שביעית ולא דהפדיון לא יחול וא"כ אין זה מקומו דהכא לענין פדיון איירינן ולא בדין שביעית, וא"כ באם לא לענין איסור איירי, א"כ דוקא איסור סחורה יש בידו להפקיע, ולא סתם מה דלא מיתקיים לאכלה כדינו מה שהוא, וצ"ע]. ע"כ.

ואם סך יאכל כנגדן.

קשה דמאי מהני בזה שיאכל כנגדו הלא הפרי עצמו לעולם אסור. [אולם מצינו כה"ג לר"א בע"ז ספ"ג וע"ש בר"ן ובר"ש בפ"ג דערלה מ"ז ולכאורה החליפו ר"א וחכמים שיטתן דשם בהא דלקמן מ"ט ואולי דזהו כוונת ר"ע במה שאמר שתוקו כו'] ועוד כיון שכבר כלה ונפסד איך יתפוס פדיונו ועי' במרובה (ס"ט) תד"ה כל הנלקט ולהמש"כ התו"ט דלא

שדה צופים

ואשמות רק גבי מע"ש וכאן לא נזכר אלא קנין אלא שרבנו הוסיפו כמו גבי מע"ש.

אמנם הטעם הרביעי משום שהאימורין נקטרין שייך גם בזה כדאמר'

בבכורות י"ב ב' דבהמת שביעית פטורה מן הבכורה משום שהאימורין נקטרין וכן שנינו בתוספתא פ"ז דשביעית דגם שלמים אין לוקחין בדמי שביעית והטעם בודאי משום שהאימורין נקטרין וכתבי לאכלה ולא לשרפה ובמע"ש הוצרכו לטעמים אחרים משום שהתורה התירה לקנות שלמים וחזינן דהתורה לא הקפידה שם על הקטרת האימורין וצריך טעמים למה שאר קרבנות אסורין ואף על גב דביר' אמרו גם על בכור שאין קדוש בבהמת מע"ש משום הקטרת האימורין ולא ילפי' מבכור וכנ"ל מיהו פלוגתא היא ביר' שם ור' ירמ' לא ס"ל כן ולכן בקשו הראשונים טעמים אחרים שם אבל בשביעית ודאי הטעם משום הקטרת האימורין וכמ"ש בבכורות שם ואף דקיני זבים אם קונין רק החטאת העוף אף שכולה נאכלת לכהנים כ' בשנו"א דכיון דמשלחן גבוה קזכו הו"ל כסחורה כמ"ש בד"א ואולי כמ"ש הא"ע דחטאת העוף ועולת העוף נחשב כקרבן א' והקטרת העולת העוף במקום הקטרת האימורין של החטאת ונמצא כמו שקרב גם האימורים והחטאת העוף ואף על גב שלא קנה מדמי שביעית רק את החטאת וצ"ע. (ביאור ההלכה).

הקדים קני זבות לילדות שלא כסדר הכתוב, לרמז דא"א לפתיחת הקבר בלא דם (עי' נדה כא ב), וה"ט

חוב לא נחא לי' שהרי אם התנה תחלה שיפרע ממעות מע"ש מותר כמ"ש ביר' דמע"ש פ"א ה"א וא"כ יכול להתנות בתחלת הנזירות ע"מ שאפרש ממעות מע"ש ולכן המציא טעם אחר וע"ש שכתבנו דאפי' כהן עצמו אין יכול לקנות חטאות ואשמות ממעות מע"ש אף על גב שאוכלו בעצמו משום דמשלחן גבוה קזכו ע"ש.

והנה כאן לענין שביעית לא יתכן טעם רבינו דבשביעית א"צ לקנות דוקא דבר שהוא יאכל ויכול לקנות גם דבר שאחרים יאכלו והעיקר שיהי' לאכלה דהא מותר לקנות גם מאכל בהמה ועוד הרי שנינו (זבחים ע"ה ב') אין קונין תרומה בדמי שביעית מפני שמביאין לידי פסול ור"ש מתיר ואמאי אין אסור משום דלא חזי לבעלים לאכול ואולי נ"מ לכהנים דכאן ל"ש משלחן גבוה קזכו וא"כ גם משביעית אין רא' ומ"מ מסתבר דגבי שביעית אין דין שצריך שיהא דוקא ראוי לו אלא שיהא ראוי לאכילה ולדברים שהנאתן וביעורן שוה וגם טעם הר"ש שכל דבר שבחובה אין בא אלא מן החולין ל"ש כאן שפירות שביעית חולין הן ול"ד למע"ש שהוא ממון גבוה וקודש גם הטעם של פורע חובו לכא' ל"ש בחטאת נזיר שהוא בא ע"י נדבה אך אפשר דאחר שקיבל הנזירות הוי חוב אך לכא' אם יתנה מתחלה שיביא מפירות שביעית אין כאן פריעת חוב וכדתנן בפ"ח דשביעית מ"ד כשאלקוט ירקות שדה אביא לך מותר וכ' רבינו בפי"ה"מ שהתמורה בפירות שביעית מותר ובאמת לא נזכר במשנה כלל גבי שביעית חטאות

שביעית פרק ח

שעה

משנת אליעזר

רע"ב

(ט) שְׁתּוֹקוֹ לֹא
אָמַר לָכֵם מֵהַ
יְרֵבִי אֱלִיעֶזֶר אָמַר
בּוֹ. רַבִּי עֲקִיבָא קָצַל
מִרְבֵּי אֱלִיעֶזֶר רַבּוֹ דִּמְקַל
טָפִי צְסִיקָה, וְכִשְׁאָמְרוּ
לוֹ שֶׁהִיא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
אָמַר יִדְלַק אִמֶּר לָהֶם
שְׁמוּקוֹ, שְׁאִינִי לְשִׁאי

(ט) עוֹר שֶׁסָּכּוּ בְּשֶׁמֶן שֶׁל
שְׁבִיעִית, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
אָמַר, יִדְלַק. וְחֲכָמִים אָמְרִים,
יֵאבָל כִּנְגְדּוֹ. אָמְרוּ לְפָנֵי רַבִּי
עֲקִיבָא, אָמַר הִיא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר,
עוֹר שֶׁסָּכּוּ בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית,
יִדְלַק. אָמַר לָהֶם, שְׁתּוֹקוֹ. לֹא

(ט) עוֹר כָּלִי אוֹ
כָּלִים שֶׁסָּכּוּ
בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית,
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר,
יִדְלַק יִשְׂרָפֶנּוּ, מִכֵּיּוֹן
שֶׁהוּא עֲצָמוֹ קָדוֹשׁ
לֹא יֵצֵא לְחֵלִין.
וְחֲכָמִים אָמְרִים,
יֵאבָל כִּנְגְדּוֹ מֵאֲכָלִים
אַחֲרִים בִּקְדֻשַׁת

שְׁבִיעִית, דְּכֵיּוֹן שֶׁנִּבְלָעוּ, נִתְבַּשְׁלוּ וְקִנְסָא קִנְסוּהוּ שִׁיאֵכֶל כִּנְגְדּוֹ, אָמְרוּ לְפָנֵי רַבִּי עֲקִיבָא,
אָמַר הִיא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁהִיא רַבּוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא, עוֹר שֶׁסָּכּוּ בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית
יִדְלַק. אָמַר לָהֶם, שְׁתּוֹקוֹ וְלֹא תֹאמְרוּ דְּבָרִים אֵלּוּ בְּשֶׁמֶן. כִּי לֹא אָמַר לָכֵם מֵהַ שְׁרֵבִי

שדה צופים

שם, וגם בזה חשש שיפגעו בכבודו של רבו שאוסר לישא בתו של כותי הנוהגת ככל בת ישראל, אולם אף שר"ע לא גילה דברי ר"א לתלמידיו גילה זה להחכמים שישמרו על הדברים בסוד ולא יפגעו בכבודו של ר"א, וכמ"ש בע"ז פ"ב בשעה שהתלמידים קטנים כבוש לפניהם דברים שאין בכחם לרדת לעומקם ויזלזלו בהם, הגדילו גלה להם רזי תורה, ורבי יהושע לא רצה לגלות אפילו לרבי ישמעאל טעם איסור גבינות של עכו"ם מפני שרבי ישמעאל היה עוד קטן ואסור לגלות לו רזי הלכה ותורה עמוקים שאין שכל הקטן והמון עם תופשים.

אולם ר"ח היה לו בזה מסורה אחרת דר"ע ידע שאינו כן כמו שהם אומרים בשם ר"א אלא אדרבא ההיפוך מזה דר"א היה מתיר לכתחלה לסוך העור בשמן של שביעית וכן לאכול פת כותי והיה זה הוראה התמוה לרבים שכן נתפשטה דעת כל החכמים דלכתחילה

דבכולהו ש"ס מקדים הזבה ליולדת, ואגב זבה מקדים הזב וחשוב מהנקה, לכלם. (הון עשיר).

משנה ט

עור שסכו בשמן של שביעית וכו'.

התהלכו בזה מסורות הפוכות עד תקופת האמוראים, רבי יסא אמר שמפני כן לא אמר להתלמידים מה אמר ר"א בזה שכן מתוך אורייתא דקא מרתחא ביה הגדיש את הסאה לקלל מי שיעשה כן ישרפו עצמותיו מפני שהשמן של שביעית מיועד להדלקה לשריפה דבר שחכמים מתירים אפילו לאכול כנגדן, וחשש ר"ע לכבודו של רבו הגדול שהמון העם לא יבזוהו על קללתו ויזלזלו בתורתו ובכבודו.

וכן מה שאמרו שר"א היה אומר שאסור ליקח בתו של עם הארץ, כלומר בתו של כותי וכינם בהשם שהם נזכרים בספר עזרא ונחמיה עמי הארצות עיין

שביעית פרק ח

שעט

משנת אליעזר

אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר בּוֹ,
שֶׁהַקֵּל הֶרְבֵּה יוֹתֵר,
כִּי הוּא קָבֵל מֵרַבּוֹ

שֶׁמֶקֶל יוֹתֵר בְּסִיקָה:

רע"ב

לְפָנֶיךָ יְיָ רִצִּי
אֱלִיעֶזֶר מִקֵּל צוֹ, וְהִלָּכָה
כְּחֻמֵּי:

שדה צופים

בעור דאינו בר אכילה ל"ש טעם כעיקר
ובכה"ג חשיב טעם כמבוער. ע"כ.

בשול"ת שיבת ציון (סימן ג) כותב בתו"ד:
ועל מה שהבאתי שם באותה
תשובה להתיר עורות שסכו בשמן דגים
טמאים מטעם שאין הסיכה עושה פעולה
בגוף העיבוד שכבר נעשה העיבוד רק
שסכין השומן אח"כ כדי לרכך העור
ולהציל המראה ע"ז השיב כבוד מעלתו
מהא דאיתא במס' שבועות בפ' ח' משנה
ט' עור שסכו בשמן של שביעית חכמים
אומרים דיאכל כנגדו ומזה יצא מעלתו
לדין מדתני יאכל כנגדו מכלל דנחשב
השומן בעור וממילא יש בו קפיידא
לרצועות של תפילין אם הסיכה הוא
מדבר טמא. לא ידעתי איך מדמה זה
לזה אני כתבתי בתשובתי דכיון דבלי
סיכת שמן של דג טמא ג"כ היה העור
ראוי לעשות ממנו רצועות שוב אין
לאסור משום דרשא דלמען תהיה תורת
ה' בפ"ך שיהיה מן המותר בפ"ך דכיון
דראוי למצוה אף בלתי האי סיכה בשומן
דג טמא והקפידא שיהיה מן המותר בפ"ך
הוא רק שעיקר קיום המצוה יהיה מדבר
המותר, אבל דבר שאינו כי אם ליפות
ולהציל הצבע יכול להיות גם מדבר
האיסור, משא"כ לענין שביעית דשם
אנו דנין אם הולך לאיבוד או לא בזה כל
שמשביח העור ליפותו לרכך אותו הרי

אסור, ומבואר ביו"ד רמ"ב ס"י שאסור
לחכם להתיר דבר התמוה לרבים שנראה
לרבים שהתיר את האסור ולפיכך אמר
ר"ע לתלמידיו שתוקן בהלכה זו משם
ר"א הגדול שחשש ר"ע לצערו וכאבו של
רבו שהיה כיחיד בדורו שכן שום תנא לא
היה לו תואר זה, והנה גדול הדור הוא
בנידוי כמה גדול הכאב ומנע להוסיף
עוד כאב ופגיעה מהמון העם ותלמידים
הקטנים. (ע"ת).

עיין מקדש דוד (סימן יא) בענין עור שסכו
בשמן שביעית, וז"ל: אמרינן עור
שסכו בשמן של שביעית ר' אליעזר אומר
ידלק וחכ"א יאכל כנגדן, וכתב המלאכת
שלמה דטעמא דר"א דלאחר הביעור צריך
לשורפו הוא משום השמן הבלוע, ורבנן
ס"ל דחשיב כמבוער, ורק בבגד שצבעו
בקליפי שביעית אמרינן ידלק משום
דחזותא מילתא היא, וזה דיאכל כנגדן
הוא רק כדי שלא יהא חוטא נשכר ע"ש.

והנה י"ל דר"א ורבנן לשיטתייהו דר"א
ס"ל (פ"ט מ"ה) בכובש ג' כבשים
דאוכלין על הראשון ולא חשיב טעם
כמבוער כמ"ש בתוס', ס"ל הכא דאף
הבלוע בעור לא חשיב כמבוער, ורבנן
ס"ל טעם חשיב כמבוער, ואף דחרובין
של שביעית שכבשן ביין של שביעית
לכו"ע חייב לבער, התם משום דטעם
כעיקר ול"ש שיהא הטעם כמבוער, אבל

שביעית פרק ח

שפ

משנת אליעזר

רע"ב

(י) וְעוֹד אָמְרוּ לְפָנָיו, אֹמֵר הָיָה (י) בְּאֹכֶל בֶּשֶׂר
לְפָנָיו לְפָנָיו עֲקִיבָא, אֹמֵר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הָאֹכֶל פֶּת
הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, בּוֹתִים בְּאֹכֶל בֶּשֶׂר חֲזִיר. אָמַר
הָאֹכֶל פֶּת כּוֹתִים

גְּרִי אֲרִיזוֹת שְׁנַתְגִּירוּ כְּשֶׁהֵבִיא אוֹתָם סִנְחָרִיב לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִפֶּחַד הָאֲרִיזוֹת שֶׁהָיוּ הוֹרְגִים
מֵהֶם, וְכִשְׁהִפְרִיעוּ לְכַנֵּן בֵּית שְׁנֵי הַחֲרִים אוֹתָם עֲזָרָא הַסּוֹפֵר, (תו"ט בשם תוס') הָרִי הוּא

שדה צופים

בשושנים לדוד כתב: כתב בעל הון
עשיר ז"ל, דימה ר' אליעזר
פת כותים לבשר חזיר, מפני שמעשיהם
היו כחזיר הפורש טלפיו ואומר ראו שאני
טהור והוא טמא, שאף הם את ה' היו
יראים ולאליהם היו עובדין ע"כ. ולפי"ז
הוא מדבר בכותים ראשונים, וזה שלא
כדברי התוס' שהביא הת"ט. אך לעד"נ
ע"פ התוס' שגזרו עליהם לפי שבטלו
בנין בית המקדש ומש"ה המשילם לחזיר,
דידוע מה שאמרו רז"ל גבי ההוא עובדא
דהורקנוס ואריסטובלוס שכשנעץ החזיר
צפרניו בחומה נזדעזעה וכו', שטבע
החזיר להשחית ירושלים.

עיין ר"ן פרק אין מעמידין ובריטב"א
עבודה זרה [דף לה ע"ב] ובמנהגי
(בדין איסור פת של עכו"ם) ודרכי משה יורה
דעה [סימן קיג] דאין מכין למי שאוכל
פת של עכו"ם כיון שלא נתפשטה בכל
ישראל. על כן מה מאד תמיה לי על
שו"ת יכין ובוועז [חלק א סימן עו] שכתב
בפשיטות דמכין למי שאכל פת של עכו"ם
היפך דברי הגאונים והראשונים שהבאתי.
הן אמת שבמשנה שביעית [פרק ח משנה
י] איתא האוכל פת של עכו"ם כאוכל
בשר חזיר, ופירש שם הרע"ב דחייב מכת

פעולת השמן נרגש ונראה לעינים אין זה
הולך לאיבוד בדבר שמשביח העור וק"ל.
ע"כ.

משנה י

האוכל פת כותים.

עיין בתי"ט מה שהקשה על הרע"ב
והרמב"ם, ולא ידעתי מנא לי'
דה' אחר הגזירה שעשאום כגוים לכל
דבריהם, הרי שפיר י"ל דה' מטעם
שכתבו התוספות בחולין ד, א ד"ה מצת
שגזרו עליהם מפני ביטול בנין בית
המקדש, ודוקא פת אבל שאר דברים
לא גזרו, ולהתוספות צריכי' למימר דר"ע
חולק על הך דפרקי ר"א, וסבר דלא גזרו
עליהם בפת, ועיין מה שכתבתי קדושין
ע"ז חולין ד' ובגיטין יו"ד. (יד דוד).

כאוכל בשר חזיר.

דימה ר"א פת כותים לבשר החזיר,
מפני שמעשיהם היו כחזיר הפורס
טלפיו ואומר ראו שאני טהור (עי' בר"ר
פס"ה, א) והוא טמא, שאף הם היו יראים
את ה' אבל היו עובדים לאלקיהם (מלכים
ב' יז, לג). הון עשיר.

שביעית פרק ח

שפא

משנת אליעזר

רע"ב

כְּאוֹכַל בֶּשֶׂר חֲזִיר
וְלוֹקָה מִדְּרֵבָּן. אָמַר
לָהֶם רַבִּי עֲקִיבָא,
שְׁתִּיקוּ, לֹא אָמַר
לָכֶם מֵה שְׂרָבִי
אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר בּוֹ,
שֶׁמֶקֶל בָּהֶם הִרְבָּה:

(יא) מֵרַחֵץ שֶׁהִסְקָה
בְּתֵבָן אוֹ בְּקֶשׁ

שֶׁל שְׁבִיעִית, מֵתֵר לְרַחֵץ בָּהּ, יֵשׁ
אוֹמְרִים בְּחֻמֵּי וְיֵשׁ אוֹמְרִים אֶפְלוּ בְּשִׁכְרָה,

וְאֵם מִתְחַשֵּׁב הוּא, שֶׁהוּא אָדָם חָשׁוּב וּבְנֵי אָדָם לְמַדִּים מִמֶּנּוּ הֲרִי זֶה לֹא יֵרַחֵץ דֶּהֱלֹא
אֶסּוּר לְהִסִּיק בּוֹ מֵרַחֵץ, דְּכָתִיב (ויקרא כ"ה ו') "לֹאֲכֹלָה":

מִמֶּה מִכְדּוּת מִדְּרֵבָּן:
מֵה שְׂרָבִי אֱלִיעֶזֶר
אוֹמֵר בּוֹ. דְּמִקֵּל צו
טָפִי:

(יא) וְאֵם מִתְחַשֵּׁב
הוּא. אִם אָדָם
חָשׁוּב הוּא שְׂגָנִי אָדָם
לְמַדִּים מִמֶּנּוּ לְרִיךְ
לְהִסְמִיר עַל עַמּוֹ:

שדה צומים

מברכין עליהו, עכ"ל. מזה נראה דסובר
כהרמב"ם (עין רש"י ברכות י"ט, ב) שכתב שדברי
סופרים הם בכלל לא תסור. ועיין מעשה מקשה שם
שכתב שדעתו הוא שאסמכתא בעלמא היא, עי"ש
וברבבות אפרים, ושניהם לא ראו דברי הרמב"ם
והראב"ן האלו שסבירא ליה כרש"י, ועדיף מיניה
שגם המנהגים המה בכלל לא תסור) דגם במנהג
איכא משום לא תסור. ואם כן בודאי
דמלקין עליו. (עמודי אש, סימן א אות יז).

משנה יא

מרחץ שהוסקה בתבן או בקש.

קש גרוע מתבן, שתבן מאכל בהמה הוא
יותר מקש, ומ"מ שנאו אחר התבן,
משום דלגבי מתחשב דאיסורא הוא הוי
לא זו אף זו. (ה"ע).

כ' הרמב"ם בפיה"מ אם מתחשב כלומר
אם אדם חשוב הוא והוא נכבד בעיני
עמו שמפני כבודו אפשר לשרוף בכלל

מרדות. אך משם אין ראייה דזה היה
בשעת הגזירה, אבל אחר כך כשראו שלא
נתפשטה הגזירה אין מכין, ועל כן דברי
היכין ובוועז תמוהים. ועיין רמב"ם הלכות
ממרים [פרק א הלכה ב] ובפתיחתו
למשנה תורה שכתב שהמנהגים שהנהיגו
חז"ל הוי בכלל 'לא תסור', אם כן בודאי
מלקין על מנהגא. אולם רש"י סוכה [מד,
א ד"ה מנהגא] שכתב וזה לשונו: הנהיגו
את העם ולא תיקנו עליהם, ונפקא
מינה דלא בעי ברכה דליכא למימר
'וצונו' דאפילו בכלל לא תסור ליתא.
עכ"ל. מבואר שחולק על הרמב"ם הזה
וסבירא ליה דמנהגא לא הוי בכלל לא
תסור. ועיין ראב"ן [דף פא ע"ב] שכתב
וזה לשונו: מידי דהוי אב' יום טוב של
גלויות דקרי להו מנהגא ומברכין עליהו,
מנהג אבותינו הן, קרינן בהו 'שאל אביך
ויגדך' ולא תסור מן הדברים אשר יגידו',
אבל ערבה שהיא מנהג נביאים שהם
היו נוהגים ולא הנהיגו את ישראל לא

שדה צופים

לעבירה ולכן אסרו ולכן כאן לא הזכיר שיסיק במאכל אדם שאין שום נ"מ בין מאכל אדם למאכל בהמה אלא שיסיק בפירות שביעית. (ביאור ההלכה).

עיין בר"ש שכותב דאדם חשוב, היינו דבני אדם למדין מאדם חשוב כיצד להתנהג, ויש לו להחמיר על עצמו.

ובפי' הרא"ש על המשניות פירש, דאדם חשוב יש לו להתרחק מן הכיעור ע"כ. ואולי כוונתו בגלל שלמדין ממנו וכו"ל.

אמנם בברכי יוסף לרבינו החיד"א (או"ח סי' רנ"ז) כתב שאדם חשוב שאני ר"ל שאדם חשוב צריך שמירה שלא לילזו עליו ההמון ע"כ. וכע"ז רי"ד כתובות (נ"ב ע"ב) ע"ש. וכנראה זה כוונת הרא"ש הנ"ל, וזה דלא כר"ש הנ"ל.

ובריטב"א (מו"ק יא ע"ב) כתב: דכיון דאדם חשוב הוא ואיכא לעז אף חבירו חייב ליבטל משום לעז כי האי צורבא מרבנן. ומסיים הריטב"א שכ"ה בירושלמי ע"כ.

אכן בטור יו"ד (סי' ש"פ) איתא דר"ל דכיון דהוא אדם חשוב, השותפות נקראת על שמו, וזה נחשב כפרהסיא ואפי' אם יעשנו בצינעה בתוך ביתו ע"כ.

עיין שו"ת קול מבשר (חלק ב' סימן כח אות לה) במכתב להגאון ר' מאיר אריק, וז"ל: והך מילתא דאדם חשוב שאני הואיל ואתא לידן אימא בה מילתא אשר נתתי אל לבי זה מקרוב ושמתי עין

העצים מה שאינו עצים כדי להטיב בית המרחץ כגון דברים שיש להם ריח טוב והם ערבים לאכול (ובמהדו"ח והם ראויים לאכול). ומבואר בדברי רבינו שחשש שמא יסיקו במאכל אדם עבורו וכבר תמה במשנה ראשונה מה נ"מ אם מאכל אדם או מאכל בהמה הרי גם במאכל בהמה אסור להסיק כמש"כ רבינו כאן הי"ט וא"כ למה גזרו טפי על מאכל אדם מעל מאכל בהמה.

והנה בסוכה דף מ' מבואר לפירש"י דלר' יוסי מותר להסיק בעצי שביעית ממילא נוהג בעצי הסקה קדו"ש וכן מבואר בפי' ר"ח שם ומ"מ נראה דמודה ר' יוסי שאין מסיקין במאכל אדם משום הפסד דלא גרע ממלוגמא לצורך אדם דאסור במאכל אדם ולא התיר ר' יוסי אלא בעצים שהם מאכל בהמה שמותר להסיקם לצורך אדם כמו שמותר לעשות מהן מלוגמא לצורך אדם ולפ"ז אפשר דרבנו ה"י קשה לו קושיית המפרשים דבתוספתא שנינו תנור שהסיקו בתבן ובקש של שביעית יוצן וכאן אמרו מותר לרחוץ בו לכן פי' דבאמת פליגי ומתני' ר' יוסי היא דמתיר להסיק בתבן ובקש של שביעית והא דקתני שהוסקה בדיעבד לאשמעי' דבאדם חשוב חששו שיסיק ג"כ במאכל אדם וזה אסור גם לר' יוסי והתוספתא רבנן היא אבל רבינו כאן הדר ב' וס"ל דלא פליגי שהרי פסק לשניהן ולא קי"ל כר' יוסי וגם במאכל בהמה אסור להסיק אלא הטעם שחששו שיסיק בשבילו דברים שריחו נודף ויתכן שהם ג"כ מאכל בהמה אלא דלכבוד אדם חשוב מסיקין דברים שריחן נודף ונמצא גורם

שדה צופים

אדם והוא השמיט הדבר. עיין רמב"ם (א) פ"ז מה' ע"ז הי"א, (ב) פ"ט מה' ע"ז הט"ו, (ג) פ"ה מה' שבת הי"ד, (ד) פ"ד מה' שבת הי"ד, (ה) פ"ו מה' שבת הי"ד, (ו) פ"ה מה' אבל הי"א. ולא נעלם ממני גם חמשה מקומות כנגדם דנחית לחלק באדם חשוב היינו (א) פ"ד מה' ק"ש הי"ד, (ב) פ"ב מה' רוצח הי"א, (ג) פ"ה מה' תפלה הי"ד, (ד) פ"ה מה' אישות הכ"ב, (ה) פ"ב מה' מכירה ה"י, אולם מבואר למעיין שם דלא סתרי לכללא דידן ואדרבה נראה מזה קיום הכלל שיסדנו, דבכל אלה שמחלק הש"ס לאדם חשוב שניהוג בעצמו דין אחר משאר כל אדם בזה השמיט הרמב"ם דלא ס"ל לחלק בזמנינו באדם חשוב אבל במקום שאין מדברין לאדם חשוב כמו בפ"ד מה' ק"ש הנ"ל שמוציאין אדם חשוב לקוברו אף בזמן ק"ש הא ל"ש בי' כללא דידן רק דעשה דכבוד תורה עדיף או בדיני ממונות שנצמח מהא דאדם חשוב ציור אחר כגון בה' אישות הנ"ל דבאדם חשוב גמרא ומקניא נפשה זה לא נוכל לסתור ולבטל חלילה ולא שייך כלל למה שביארתי בענין שאדם חשוב יחמיר על עצמו בחומרא יתירה או אדרבה שיקיל לעצמו באיזה סייג משום שבטוח הוא שלא יכשל בדבר שבשבילו נגזר ונעשה הסייג בזה השמיט הרמב"ם ולא חילק כלל בין אדם לאדם. רק מקום אחד עומד לנגדי בד' הרמב"ם והוא בפ"ט מה' מלוה ולוה ה"ז לענין רבית שהחמיר באדם חשוב וזה נראה כסותר לדברי ההנחה אשר אמרנו, ויש לישב גם בזה בדוחק קצת.

והן נשמט מלעיל ושכחתי למנות הא דאתאן עלה מעיקרא בחולין קל"ד

בהשקפה נמרצה בכל מקום אשר הש"ס לחלק יצא בין אדם חשוב לשאר כל אדם ברובן ככולן השמיט רבינו הגדול הפוסק היותר מפורסם בעולם אדונינו הרמב"ם ז"ל (לשון הרב"י מרן ז"ל בהקדמתו לאר"ח) ואחריו נמשכו ברוב המקומות גם יתר הפוסקים להניח חלק ולהשמיט היתרון וההבדל שבין אדם חשוב לשאר אנשים בין להקל בין להחמיר, והוא באמת דבר פלא ראוי לשית לב אליו בבקרת נאמנה.

ולבי אומר לי בטעמו של דבר שרבינו הגדול אשר אהב מאוד בהלכה פסוקה ודינים פשוטים מבלי הרבות בטעמים וספיקות וחלוקים רק לקבץ התורה שבע"פ בהלכה ברורה ופשוטה כנתינתה מסיני כמ"ש בהקדמתו לספר המצות ונימוקו עמו שם לקטע רגליהן של הקראים ועוד טעמים ידועים, כי כן לא נמצא אצלו גם הבדל בין הפסד מרובה וכדומה, ולכן רצה לתת תורה אחת לכלנו כגר כאזרח ת"ח וע"ה אדם חשוב ושאינו חשוב מבלי הבדל כלל.

או אולי חשש בכמה קולות שניתנו לאדם חשוב א"כ אתה נותן תורה ביד כל אחד שיאמר אדם חשוב אני, וגם באמת בדורותינו בני על"י מועטים ואדם חשוב אינו מצוי כמ"ש הפוסקים שאין דין ת"ח בזמנינו, ואת אשר עם לבבי הגדתי בזה ומי שיאמר לי טעם אחר בדבר גם את הטוב אקבל.

ואציין פה את המקומות הידועים לי בזה רק ברשימת המקום בהלכה ופרק שברמב"ם, וכת"ה יעיין שם ומקורו בהגמרא שם בכל אלה המקומות שהגמרא מחלקא בין אדם חשוב לשאר

שדה צופים

ואם מתחשב.

הא דלא קאמר ואם אדם חשוב הוא, י"ל שרצה לרמוז בהך לישנא ג"כ שאם המרחץ הוא מרחץ של חשובים אסור דאיכא למיחש טפי, וכמ"ש בירושלמי הדא דתימא באילין דימוסיי אבל באילין פריבסה אסור. (שושנים לדוד).

כל' זה תוספתא ע"ז פ"ק ולא ישאל בשלומי במקום שמתחשב וע"ע גמ' ע"ז י"ח ב' כאן במתחשב עמהן וכ"ה בתוספתא שם פרק ב' ואם מתחשב ה"ז אסור. (גליוני הש"ס).

דקאמר אדם חשוב שאני והרמב"ם בפ"ט מה' בכורים העתיק הדין דונתן ולא שיטול מעצמו והשמיט גם שם החילוק בדאדם חשוב מותר, וכן ידעתי גם ידעתי כי עוד השארתי הרבה מקומות בלי ספק לענין אדם חשוב שנעלמו ממני למיעוט בקיאותי, ועל בינתו אשען כי כת"ה ברוחב דעתו אם ירצה לישב על מדוכה זו ימצא מרגניתא תותי חספא דאנא דליתיה ומני ומני' תסיים שמעתא, גם כי יש לפלפל בדברי הפוסקים שהעירו בקצת מקומות מן המנויין בטעם דבר השמטה לדינא דאדם חשוב. ע"כ.

שביעית פרק ט

שפה

משנת אליעזר

רע"ב

(א) הפיגם,	פרק ט	(א) הפיגם. עשנ
והירבוזין השוטים,	(א) הפיגם, והירבוזין השוטים,	שקורין רוט"א
והחלגלוגית,	והחלגלוגית,	גלע"ו: והירבוזין.
כסבר שבהרים,	כסבר	אספרג"י גלע"ו.
והכרפס שבנהרות,	שבהרים, והכרפס שבנהרות,	והשוטים הם אספרג"י
		של שדות, אוקן שאין

של גנות: והחלגלוגות. צעק"י רגל"א וצלע"ו ווידולאג"ס: ובסבר. קולאנד"ר גלע"ו. ודוקא של
הרים חלל של גנה חסוד הוא: וכן ברפס. של נהרות דוקא חלל לא של גנה: ברפס. אפי"ו גלע"ו:

שדה צופים

הפיגם והירבוזין השוטים והחלוגלות

כוסבר שבהרים וכו'.

פרק ט

משנה א

הפיגם.

כתב הרמב"ם (פ"ח מהלכות שמיטה הי"ב),

במה דברים אמורים בזמן שהיה

מוכר פירות שכמותן בשמור כגון תאנים
ורמונים וכיוצא בהן, אבל היה מוכר
פירות שחזקתן מן ההפקר כגון הפיגם
והירבוזין והשוטים והחלגלוגות והכסבר
של הרים וכיוצא בהן ה"ז מותר ליקח
ממנו מעט כדמי שלש סעודות בלבד
משום כדי חייו של מוכר.

ובדרך אמונה כתב: שכמותן בשמור.

רבינו מפרש דהיינו פירות

שביעית שיש מהן משומרין ואפי' אין
יודעים אם הוא שמרן או לא אסור לקנות
ממנו [אבל הפירות עצמן ס"ל דמותרין
באכילה] אבל רש"י פי' דדוקא בידוע
ששדה זו היתה משומרת בגדר ופתח
נעול שנחשד זה שאינו מפקיר והערמה
הוא שעושה שמוכרן על יד על יד וכן
פירשו עוד ראשונים ולהסוברים דמשומר
אסור באכילה מפרשים כאן דאסור לקנות
ממשומר משום דאסור באכילה.

כגון תאנים ורמונים. נקט הני שאין בהן

איסור ספיחין.

הנה בשו"ע (סימן שא סעיף כד, כה) מבואר,
שמותר לצאת לרה"ר במיני עשבים
שקושרים אותם ותולים אותם לרפואה.
וכ"כ עוד בשו"ע (סימן שג סעיף טו) שמותר
לאשה לצאת בקשר שעושים לרפואה
שלא תשלוט בה עין הרע. ע"ש.

והחיד"א בס' ככר לאדון (דף רפה ע"א),

כתב, ואגב לדור ודור אודיע

כי העשב הנקרא בלשון משנה "פיגם",
מועיל לבטל עין הרע וכישוף. ושמעתי
מרבני ירושלים מעשה נורא על זה. ויש
שם קדוש "רוטא", והנושא עשב זה יכוין
בשם קדוש הנז' וטוב לו. וגם העשב הזה
מועיל במקום מגיפה. עכת"ד.

וכן הביאו הגר"ח פלאגי' בס' רוח חיים

(סימן שא סק"ב) ובספר רפואה וחיים

(דף נה ע"ב), וכתב, ושמעתי מפה קדוש
הרה"ג המקובל כמהר"ר יעקב ניניו ז"ל
כי הפיגם אותיות מגיפה, שהוא מציל מן
המגיפה. ע"ש.

שביעית פרק ט

משנת אליעזר

רע"ב

והגרגר של אפר והגרגר של אפר, פטורין מן המעשרות, ונלקחין מכל אדם בשביעית, שאין כיוצא בהם השנים, כי איןם חשובים ומפקירין אותם והפקר פטור מן המעשרות, שנאמר (דברים יד כ"ט) "וכא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך" ובהפקר כלם שוים, ונלקחין מכל אדם, בשביעית ואינו חושש שפא מן המשמר הוא, שאין מיני צמחים כיוצא בהם נשמר. אבל לא

גרגר. אוריג"א זלע"ו: שבאפר. הגדל צאחו. אכל של גנה חסוד הוא: פטורים מן המעשר. צכל השנים קדמפרט טעמא שאין פיוצא צהן נשמר, שאין נחשדן צעני צעליהן ומפקירין אותן, והפקר פטור מן המעשר דקחצ (דברים יד) וצא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך, צדצר שאין לו חלק ונחלה עמך וטל מעשרותיו, יצא הפקר לקט שזכה ופחה שיש לו חלק עמך: ונלקחים מכל אדם בשביעית.

שדה צופים

מעט כדמי שלש סעודות בלבד. שיוכל לקנות בדמים אלו ג' סעודות כגון לחם ויין דשמה צריך הוא לסעודת שבת וכיון שהותר בערב שבת הותר לכל ימות השבת.

משום כדי חייו של מוכר. הקילו בזה ולא חששו שיעשה בהן סחורה או ישהם עד אחר הביעור אבל יותר מג"ס חוששין בע"ה שיעשה בהן סחורה.

של מוכר. וגם משום צורך החבר להמציא לו לאכילת השבת.

וכיוצא בהן. שאר פירות האילן או פירות השדה באלו שאין בהן איסור ספיחין מיהו אם ראה חבר שנתלקטו מן ההפקר ולא ה' ע"ה זה שומרן מודה רבינו שמותר ליקח ממנו בכדי מזון ג' סעודות הואיל ולא ראינוהו חסוד.

שחזקתן מן ההפקר. וגם אין בהן איסור ספיחין כנ"ל פ"ד ה"ג מיהו אם ידוע שהן נשמרין אסור.

והירבוזין השוטים. כצ"ל דדעת רבינו שהוא מין א' הנקרא ירבוזין השוטים אבל הרבה ראשונים גורסין הירבוזין והשיטים והם ב' מינים.

וכיוצא בהן. כגון כרפס שבנהרות והגרגר של אפר [דהיינו הגדלה באחו [ובמדברות] אבל של גינה חשוב הוא] וכן הסיאה והאזוב והקורנית שגדלין בשדה.

ה"ז מותר ליקח ממנו. מע"ה באופן שאין בו איסור סחורה גם באופן שאין גדלין בגינה דאז נשמרין הן אבל אם גדלין בשדה אפי' משמר שדהו מפני מינים אחרים מקרי מן המופקר.

עיין במקדש דוד (חנטה לקיטה והבאת שלש סימן יד) וז"ל: אמרינן (שביעית פ"ט מ"א) הפיגם והירבוזין וכו' פטורין מן המעשרות ונלקחין מכל אדם בשביעית, והקשה הר"ש ז"ל הא ספיחי שביעית לר"ע אסורין מדאורייתא ולרבנן עכ"פ מדרבנן, ותי' דמירי הכא בשל ערב שביעית שנכנסו לשביעית דליכא בהן משום איסור ספיחין, ויש עליהן תורת שביעית משום דנלקטין בשביעית דבירק

שביעית פרק ט

שפו

משנת אליעזר

רע"ב

לפי שאין דרך לשמרון. נשמר. רבי יהודה אומר, ספיחי חרדל, מתרין, שלא נחשדו עליהן עוברי עברה. רבי שמעון חרדל, מתרין, שלא נחשדו עליהן עוברי עברה. רבי יהודה אומר, ספיחי חרדל מתרין ליקח מכל אדם, שלא נחשדו עליהן עוברי עברה להביאן דמי פירות שביעית לעם הארץ, ולא יוסר, שאין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ, אף על פי שהפירות הן מן ההפקר, יותר ממוזון שלש סעודות, מפני שהוא חסוד לאלר הדמים ואינו נוהג בהם קדשת שביעית: **שלא נחשדו עוברי עברה.**

שדה צופים

פטורים מן המעשרות ונלקחים מכל אדם בשביעית.

אף על גב דעיקר מכלתין בשביעית, הקדים מעשרות משום דתדיר, לרמוז דתדיר קודם. (הון עשיר).

וחכמים אומרים כל הספיחים אסורים.

כתב הרמב"ם (פ"ד מהלכות שמיטה ה"ב), ומדברי סופרים שיהיו כל הספיחים אסורין באכילה, ולמה גזרו עליהם מפני עוברי עבירה, שלא ילך ויזרע תבואה וקטניות וזרעוני גנה בתוך שדהו בסתר, וכשיצמח יאכל מהם ויאמר ספיחים הן, לפיכך אסרו כל הספיחים הצומחים בשביעית.

ובדרך אמונה כתב: שיהיו כל הספיחין אסורין באכילה. ואפי' ספיחי כרוב אף על גב דדמי לאילן כיון שהוא ירק ספיחיו אסורין ואפי' במאכל בהמה יש איסור ספיחין וכן אסור ליתן ספיחין לבהמה חוץ מתבן שמותר ליתן לבהמתו אף אם התבואה אסורה כמש"כ רבינו

אזלינן בתר לקיטה ע"ש, אך נראה דבהנך לא אזלינן בתר לקיטה דהא כל הנך מינים מן ההפקר הן ואף בשאר שני שבוע דמש"ה הן פטורות מן המעשרות לפי שהן מן המדבריות כמ"ש בפה"מ שם, אם כן מי משקה אותם שם, אם כן אינם גדלין על כל מים והוי כבצלים הסריסים שמנע מהם מים שנעשו כבעל, ואף שכתב רש"י ז"ל דזה רק בבצלים הסריסים משום דאורחיהו בכך, הא גם אותן מינים אורחיהו בכך כיון דאותן המינים פטורין מן המעשרות, היינו שאותן המינים הן לעולם מן ההפקר אם כן אותן המינים אין דרך להשקות לעולם.

השוטים.

עיין הון עשיר שכתב ליתן טעם למאן דגרים והשוטים ושאלו הם האי ספר"סי, דלהכי נקראו שוטין מפני שהם עשויים כמקל ממש, הנקרא בלשון מקרא שוט (עי' משלי כו, ג).

מִן הַשְּׁמֹר דְּאִינוּ אֹמֵר, כָּל הַסְּפִיחִין, מִתְּרִים, לְהַצִּיט מִן הַשְּׁמֹר.
חֲשׁוּבִין כְּלִיכָה. רַבִּי חוּץ מִסְּפִיחֵי כְּרֹב, שְׂאִין בְּיוֹצֵא וְאִין הֶלְכָה כְּרַבִּי
שְׁמֻעוֹן אֹמֵר. כָּל הַסְּפִיחִים מִתְּרִים לְקַחַת מַחֲשׁוֹד, דְּמַסְתָּמָא
מִהֶפְקֵר הֵם, חוּץ מִסְּפִיחֵי כְּרֹב, שְׂאִין מִן הַשְּׁמֹר: חוּץ מִסְּפִיחֵי כְּרֹב. שְׁמֻעָקֵן מִן
יְהוּדָה: כָּל הַסְּפִיחִין מִתְּרִין. לְקַחַת מִכָּל אֶדָם, דְּמַחֲזִיקִין לְהוּ שְׂאִינִס

שדה צופים

סקנ"ו וכן הגדל בעציץ שאינו נקוב אין
בו משום איסור ספיחין.
ובננות אין בהן משום ספיחין.

ובביאור ההלכה כתב: שיהיו כל
הספיחין אסורין באכילה.
בשעה"מ דקדק מזה דדוקא באכילה
אסורין ולא בהנאה וכן שאר הראשונים
לא הזכירו אלא איסור אכילה וגם כיון
שזה נלמד מקרא וכי תאמרו מה נאכל הן
לא נזרע וגו' (וזהו לר"ע דס"ל ספיחין דאורייתא
דיליף מקרא זה) ושם לא נזכר אלא איסור
אכילה והקשה על הר"ש פ"ט דשביעית
מ"א שהקשה על ר"ע איך משכחת לה
ביעור בירקות תיפוק ל' דאסור משום
ספיחין ומאי קושיא נימא דביעור בא
לאוסרו בהנאה, והנה רבינו כתב בסמוך
ה"ג דהמלקט ספיחין מכין אותו מכת
מרדות ואם נימא דמותר בהנאה אמאי
מכין אותו והרי יכול ללקטן להנאה אמנם
בחזו"א סי' ט' סק"ד כתב דהמלקטן היינו
שליקטן לאכילה אבל ברדב"ז נקט שכל
המלקטן לוקה והביא רא"י מיר' פ"ט
ה"א רשב"י הוה עבר בשמיטתא חמא חד
מלקט שביעית א"ל ולא ספיחין אינון
א"ל ולא אתה הוא מתירן א"ל ואין חברי
חולקין עלי קרא עליו ופורץ גדר ישכנו
נחש וכן הוות ל' משמע שעל הליקוט
לבד נענש (ועי' ויק"ר פ"א כל מי שילקוט ויאכל

בסמוך ה"ד שלא גזרו על תבן וכן אסור
לזרוע ספיחין וספיחי שביעית שחימצו
בה עיסה העיסה אסורה אבל בשאר
הנאות י"א דספיחין מותרין.

אסורין באכילה. וגם המשקין היוצאין
מהן אסורין ויש בהן קדוש אבל
אין לוקין עליהן ודבר שאין בו קדוש אין
בהן משום ספיחין כגון פשתן וכורכמין
וכן זרעוני גינה שאין נאכלין לא לאדם
ולא לבהמה ואין עומדין אלא לזריעה אין
בהן איסור ספיחין ומותר לזורען אחר
שביעית ולכן ירקות שנכנסו מששית
לשביעית ונשתהו עד שנעשו זרעוני
גינה שאינן נאכלין מותר לזורען במוצאי
שביעית ואין בהן קדוש ולא ספיחין
ואין בהן משום אין לוקחין מהמשומר
ולא משום איסור למסור דמי שביעית
לע"ה ותבלין שחייבין במעשר יש בהן
איסור ספיחין [העירוני דלפמש"כ בחזו"א
שביעית סי' ט' סק"ז וסי' י' סק"ב מבואר
דגם אם פטור ממעשר אם יש בו קדוש
יש בו משום ספיחין].

כמהין ופטירות אין בהן משום ספיחין
עשבי בושם יש בהן איסור
ספיחין אא"כ היו מינים שאין זורעין אותן
רוב בנ"א ובאותן המותרין יכול לשומם
בשביעית בתוך כלי עם מים אף על פי
שעי"ז יפתחו הניצנים ודוקא בכלי שאינו
נקוב ועומדת בתוך הבית כנ"ל פ"א ה"ו

שביעית פרק ט

שפט

משנת אליעזר

רע"ב

הַשְּׁמֹר: לְפִי שְׂאִין בָּהֶם בִּירְקוֹת שְׂדֵה. וְחֻכָּמִים פִּיּוּצָא בָהֶם גְּדִלִים
פִּיּוּצָא בָהֶם בִּירְקוֹת אֹמְרִים, כָּל הַסְּפִיחִים אֲסוּרִים: גְּדִל בְּמָקוֹם הַפָּקֶר.
שְׂדֵה. שְׂאִין גְּדִלִים קְמוּתָן צִמְדָּר. וְאִין הֶלְקָה כְּרִי שְׁמַעוּן:
וְחֻכָּמִים אֹמְרִים, כָּל הַסְּפִיחִין אֲסוּרִים שְׁחָשׂוּדִים שְׁזָרְעוּ בַּסֶּתֶר וַיֵּאמְרוּ שֶׁהֵם
סְפִיחִין מִלְּבַד סְפִיחִין שְׂאִין דֶּרֶךְ לְזָרְעוֹן:

שדה צופים

והוכיח מתרומות פ"ט מ"ד ואי למוכרן
לגוי הרי אסור להאכיל פירות שביעית
לגוי כמש"כ רבינו בפ"ה ה"ג (מיהו בקצץ
מזונותיו או שכיר שבת מתיר שם) ואם לעשות
רפואה הרי אסור לעשות מלוגמא מפירות
שביעית כמש"כ רבינו בפ"ה ה"א [וכן
להסיקה תחת תבשילו הרי אסור לשרוף
פירות שביעית] אך לפ"מ שנסתפק מן
דאולי בספיחים כיון שאסרום חכמים
מותר להפסידם אולי מותר ג"כ לעשות
מלוגמא דטעם איסור מלוגמא הוא משום
הפסד אבל מרן לא הכריע בזה ובמשנה
ראשונה פ"א דשביעית מ"א הביא ראי'
מד' רבינו דאסור וע"ל פ"ה ה"א בצה"ל
שכתבנו לדחות ראייתו ואם להתחמם
בהם הרי גם באיסורו"נ מותר דהוי שלא
כדרך הנאתו כמש"כ בעמודי ירושלים
תנינא בירו' נדרים פ"ד ה"ג (שנדפס בגליון
הירושלמי) והא דבעי בירו' שם הוא דוקא
גבי מודר הנאה והשאלה אם זה בכלל
כונתו

ונראה להביא ראי' דספיחין אסורין
בהנאה דבירו' פ"ט דשביעית ה"ה
בעי תבן מהו שיהא אסור משום ספיחין
ומביא ראי' מדתניא הצבעין והפטמין
לוקחין מורסן מ"מ ואינו חושש והגמ'
דחי לה ע"ש עכ"פ חזינן שאם יש בו
משום ספיחין אסור לצבוע בו (ומורסן הוי

מפירות שביעית יהו מחזירין אותו בקמפון) וכ"כ
רבינו בסמוך ה"ה דספיחין אין תולשין
אותן ביד והא דמשמע בהי"ח דמצוה
לעוקרן היינו דרך השחתה.

אמנם בחזו"א סי' ט' סק"ו מסתפק
אם מותר להפסידן בידים כיון
דמדאורייתא יש עליהן קדו"ש ואסורים
בהפסד ואף על גב שחכמים אסרום ע"ש
אך כ"ז יש לדחות דהא דאסור ללקטן
הוא משום דסתם מלקט לאכילה הוא
ולכן אסרום חכמים וגם מה שהצריכו
לעקור ספיחין (ע"ל ה"ח) הוא משום שלא
יבואו לאוכלם אבל אם באמת רוצה רק
להנאה אפשר דמותר.

אך יל"ע איזה הנאה יכול ליהנות מהן
דאי להאכילם לבהמה כבר כ' בחזו"א
סי' ט' סק"ו דאסור דשפיר שייך לגזור
שיבא לזרוע כדי להאכילן לבהמתו וזה
מוכח ג"כ בירו' פ"ט ה"ב דבעי תבן של
שביעית מהו שיהא אסור משום ספיחין
ותבן אין ראוי אלא למאכל בהמה ומוכח
שאם יש בו משום ספיחין אסור גם
להאכיל לבהמה וכן מביא שם ראי' ממה
שהפטמין לוקחין מורסן מכל מקום ואין
חוששין לספיחין ופטמין היינו מפטמי
עופות כדפי' רש"ס אלמא דאם יש בו
משום ספיחין אסור להאכילו לבהמה, וכן
לזרוע אסור כמש"כ מרן בסי' ט' סק"ד

שדה צופים

נימא דמותר לאבד ספיחין מיהו להסיקה תחת תבשילו ולעשות מהם רפואה בודאי אסור [ומצאתי במשנה ראשונה פ"ב דשביעית מ"י שכ' דספיחין אסור בסחורה ובמלוגמא ע"ש וצ"ע וע"ע בזה במקדש דוד שביעית ריש אות ג']

אמנם לר"ע דס"ל ספיחין דאורייתא אפשר כדברי השעה"מ דדוקא באכילה אסור מדאורייתא כדיליף מוכי תאמרו מה נאכל והא דלא משני במנחות ה' ב' דהעומר בא להתיר ספיחין בהנאה היינו משום דחדש מעולם לא נאסר בהנאה ול"ש שבא להתיר ומ"מ אפשר דמודה ר"ע דעכ"פ מדרבנן אסור כל הנאה של כילוי וזוה"א"ש דר"ש הענישו על שלקט ספיחין אף על גב דר"ש ס"ל כר"ע כמ"ש בפסחים נ"א ב' דעכ"פ מדרבנן אסור בכל הנאה של כילוי וכנ"ל והנאה שאינה של כילוי לא שכיח שילקוט בשביל זה וצ"ע.

ובענין דבר שאינו אלא מאכל בהמה אם יש בו ספיחין כ' מרן בסי' ט' סקי"ז שיש בו ספיחין וראייתו מהא דבעי ביר' סוף מעשרות בכרכמין ופשתן אם יש בו ספיחין שזה אין ראוי לא לאדם ולא לבהמה (עמש"כ מרן בסי' י' סקי"ב) משמע דבמאכל בהמה פשיטא דאסור ולפ"ז צ"ל דהא דבעי ביר' פ"ט דשביעית ה"ה על תבן לא על כל מאכל בהמה בעי רק על תבן כמו שביאר מרן בסי' י' סקי"ב והא דמיייתי רא"י ממורסן ומעץ תלתן צ"ל דס"ל לגמ' דהני דמו לגמרי לתבן וכ"נ מדברי רבינו בה"ד שכ' דתבן אין בו משום ספיחין ולא כ' דכל מאכל בהמה אין בו משום ספיחין (אך יל"ע דהו"ל להביא ג"כ מורסן

כתב) עוד רא"י מיר' מעשרות פ"ה ה"ג דבעי כרכמין מהו שיהו מותרין משום ספיחין ובעי למפשט מפשתן דנוהג בו איסור ספיחין וס"ד דהיינו הגבעולין וזה אינו ראוי אלא לבגדים ומבואר שאם גזרו על ספיחין בפשתן ה' אסור לעשות בגד מספיחין [וכן כרכמין אינו אלא למראה כמש"כ רבינו בפ"ז ממע"ש ה"ט ואינו אלא הנאה אך אפשר דכיון שאוכלין אותו אף שאין נהנה מטעמו הוי בכלל אכילה וצ"ע]

אך יתכן שלא אסרו חז"ל אלא הנאה של כילוי דומיא דטבל ותרומה כגון להאכיל לבהמה או לזרוע או לצבוע או לעשות ממנו בגד שכ"ז מכלה אותו אבל הנאה שאינה של כילוי כגון לשבת על הספיחין או להשעין בהן הדלת או לסתום בו נקב וכה"ג שאין מכלה אותו (ובאופן שדרך הנאתו בכך ע"י תוספתא דאהלות פ"ג ה"ד) אפשר דמותר ואפשר דלכן כ' רבינו אסור באכילה וכמש"כ גבי תרומה בפ"ו דתרומות ה"ה הזר אסור לאכול תרומות אף על גב שאסור גם בהנאה של כילוי וכ"כ גבי טבל ברפ"ו ממעשר אסור לאוכלו מן הטבל וכ"כ בפ"י ממאכ"א הי"ט נקרא טבל ואסור לאכול ממנו אף על גב דאסור גם בהנאה של כילוי וצ"ל דרבנו כולל זה באכילה ולא רצה לכתוב אסור בהנאה כיון שאין כל ההנאות אסורות וע"י תוס' שבת כ"ו א' ד"ה אין שכ' דלא מצינו שיהא טבל אסור בהנאה ומש"כ תוס' בעירובין י"ז ב' ד"ה ואת דטבל אסור בהנאה הכונה הנאה של כילוי (מיהו אין ברור דרבנו ס"ל איסור הנאה של כילוי וכתבנו בזה בה"ל בתרומות פ"א הכ"א) ואפ"י

שדה צופים

ממשקה ישראל דאיסור ספיחין ככל הני דחשיב שם עי' פסחים מ"ח א' (דהא גם באיסור דרבנן יש ממשקה ישראל דהא מדומע דרבנן וכן מוכח בפסחים שם דאי לאו דמוקצה איסור ד"א גרם לו ה' אסור להביא ממוקצה אף על גב דמוקצה דרבנן ע"ש) וא"כ איך אפשר להביא העומר מספיחין דבשלמא מה שהעומר נשרף התירה תורה בעומר כדיליף במנחות פ"ד א' מדכתיב לדורותיכם ע"ש אבל איסור דספיחין איך אפשר להקריב וע"כ דמד' שדות מביא או מכל הני והא דפריך בירו' רפ"ד דשקלים ולא נמצא כקומץ על שיריים שאין נאכלין (אם נעבד אסור ע"ש) היינו משום דעל השיריים לא מצינו שהתורה התירה באכילה וצע"ק.

ועי' תוס' ב"מ נ"ח א' ד"ה לשמור שהקשו דליתסר משום משומר שאינו ממשקה ישראל והיינו דאע"ג דהתורה אמרה לדורותיכם זה רק לענין מה שנשרף אבל איסור אחר לא הותר מלדורותיכם וכמש"כ תו' במנחות פ"ד א' ד"ה שומרי דהא יכול להביא מהמופקר (וע"ש בתו' שהקשו לר"ע דספיחין אסורין הא אין זה ממשקה ישראל ותירצו דמצותה בכך וצ"ע למה לא הקשו על רבנן דר"ע דהא גם באיסור דרבנן יש ממשקה ישראל כנ"ל ושם ל"ש לתרץ דמצותה בכך כיון דמה"ת שרי ו"ל שלרבנן אפשר להביא מד' שדות אבל לר"ע הכל אסור) ומו"ח שליט"א צידד בדברים שדרך לזרוע כגון למאכל בהמה וכה"ג אסור אבל דברים שאין דרך לזרוע עבור זה י"ל דמותר ועי' בחזו"א סי' י"ג סוף סקט"ז שכ' דאין ספיחין איסור הנאה אלא אסרו אכילתן ושאר תשמישן. ע"כ.

ועצי תלתן) אמנם הרש"ס מפרש שם דעל כל מאכל בהמה בעי אם גזרו ספיחין ופשיט דלא גזרו בשום מאכל בהמה [וכ"נ ביראים מצוה קנ"ח דכל מאכל בהמה הוי כתבן ואין בו ספיחין אבל הוא אזיל בשיטת ר"ע דספיחין דאורייתא ע"ש] וצ"ל דכרכמין כיון שנותנין אותן בתבשיל למראה הו"ל בכלל גזרת אוכלי אדם אבל מפשתן צ"ע דפשתן אינו אוכל אדם כלל (דהרי ס"ד דעל הקיסמין מיירי ולא על הזרע) ואולי דלמסקנא דמסיק דאין בכרכמין ופשתן ספיחין ה"ה בכל מאכל בהמה ודוחק (וברש"ס סוף מעשרות נראה דכרכמין עומד לטוויית בגדים דומיא דפשתן).

וגם מסברא נראה כדברי מרן שהרי הטעם שלא יבואו לזרוע ובודאי דהדרך לזרוע לצורך בהמה שדות שלמות כמבואר בב"ק פ"א א' ובכ"ד ויש לחוש שזרוע, ומו"ח שליט"א הביא ראי' מב"מ קי"ח א' שומרי ספיחים בשביעית כו' דלישמעו בעלי זרועות וליפרשו מינייהו ואטו ברשיעי עסקינן ואם מותרין בהנאה י"ל שלקחום ליהנות בהן ולענ"ד י"ל דמיירי בד' שדות שלא גזרו משום ספיחין כדבסמוך ה"ד או במקומות שלא כבשו עו"מ כדלקמן ה"ו או שהתקנה היתה לפני שגזרו על הספיחין וכדא' כה"ג בירו' פ"ה ה"ב מתני' עד שלא גזרו על הספיחין ולכא' זה מוכרח דהתניא בתוספתא דשקלים פ"א ה"ז ובתוספתא ספ"ח דמנחות ובתוספתא דמעילה פ"א ה"ד אין מביאין מנחות ונסכים ומנחת בהמה ולחמה של תודה כו' מן המדומע ומפירות שביעית ואם הביא הרי אלו כחולין (ר"ל לא קידשו ועי' זבחים פ"ח א') והטעם משום

שדה צופים

ובספר מטה אפרים על הרמב"ם כתב: מתני' בפ"ט דשביעית ר' שמעון אומר כל הספיחים מותרין חוץ מספיחי כרוב וכו' וחכמים אומרים כל הספיחים אסורים. והכי איתא נמי בפסחים דף נ"א ע"ב. וראיתי להתוס' שם ד"ה כל, שהקשו משם רבינו ניסים וז"ל הקשה רבינו ניסים גאון דאיפכא שמעינן להו במס' שביעית דקתני התם ר' שמעון אומר כל הספיחין מותרין ותיריך דהתם מיירי בספיחין שגדלו בששית בהיתר ונכנסו בשביעית ונשתהו עד לאחר הביעור ולכך שאר ספיחין שרו וכו' ברם הכא פי' ספיחי כרוב שלא ילך ויביא מן האסור וכו' עכ"ל.

וכתב רש"ל וז"ל ונשתהו לאחר הביעור וכו' נראה בעיני שהוא מדברי התוס' והם הוסיפו על דברי רבינו ניסים דמוכרחים לפרש כך דאי מיירי קודם הביעור למה ספיחי כרוב אסורים דהא ליכא איסור שביעית לגבייהו דדמו לאילן אלא דוקא לאחר הביעור אבל רבינו ניסים גופיה דמפרש לקמן האי שמעתתא דאיירי בשביעית שנכנסת לשמינית ואינו מפרש כר"ת אם כן לא צריך לפרש דאיירי בנשתהו לאחר הביעור וכו' יעו"ש. והנראה דנעלם ממנו דברי התוס' דקדושין דף ב' ע"ב ד"ה אתרוג שכתבו בפ' דברי ר"נ דמיירי לאחר הביעור ולא מייתו דברי ר"ת דהכא דאיירי בשביעית גופיה כלל ומה יענה הרב ביום שידובר בו דברי התוס' דהתם ועל כרחך צ"ל כאי נמי שכתבו הכא ודוק.

כתב השער המלך (על הרמב"ם שם) וז"ל: וכתב מרן משנה פ"ט דשביעית

וחכ"א כל הספיחים אסורין כו' ודע שהתוספות פ"ק דקדושין ד"ה אתרוג כתבו בתוך דבריהם וז"ל וההיא דמקום שנהגו דקתני כל הספי' מיירי בספיחין שגדלו בשביעית ואליבא דר"ע דדריש וכי מאחר שלא נזרעו כו' יע"ש וראיתי להרב מאיר עיני חכמים בפרק מקום שנהגו הק' לדבריהם דלר"ע דס"ל דספיחים אסורים קודם הביעור הא כתיב והיתה שבת הארץ לכם לאכלה דבשלמא הא דכתיב את ספיח קצירך לא תקצור ל"ק לחכמים דיש לפרש כמו שפרש"י לא תקצור מן המשומר אבל אתה קוצר מן המופקר אבל לר"ע קשה והעולם מיישבין זה דר"ע דס"ל דספיחין אסורים היינו מן המשומר אבל מן המופקר ה"נ דמותר וזה נראה דוחק ועוד דבהדיא כתב הרא"ם ס' בהר דלר"ע אסור בכל ענין יע"ש.

ואנכי הרואה נראה שיש סמוכות ליישוב העולם ממ"ש התוס' פ"ק דר"ה ד"ט ד"ה וקציר של שביעי' שכתבו וז"ל פי' ריב"א בקציר ספיחין שהביאו שליש בשביעית כו' ואכתי קשה דהא נמי מהן לא נזרע נפקא לפי' ר"ת דאסור ספיחים אפילו קודם הביעור כו' וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית דוקא כי אורחיה אסור לקצור אבל ע"י שינוי מותר אף בשביעית כדאיתא בת"כ דדריש ואת ענבי נזירך כו' והא דתניא בתורת כהנים מן המשומר אי אתה בוצר אבל אתה בוצר מן המופקר מופקר נמי כדרך בצירה אסור וע"י שינוי שרי כו' יע"ש הרי מבואר שכתבו דקציר של שביעית ע"י שינוי ובמופקר מותר אפ"ל בשביעית והתם אליבא דר"ע הוא דקיימי דברייתא דהתם

שדה צופים

אסורים הספיחים ומ"ש לקמן לא תבצור כדרך הבוצרים אתיא אליבא דחכמים א"ד והוא תימא דההיא דלא תבצור כדרך הבוצרים אפילו כר"ע אתיא דבאילן לכ"ע מותר כמ"ש ומהיותר תימא דסמוך ונראה גבי ההיא דלא תבצור כדרך הבוצרים כתב וז"ל וזה שא"א שתהיה שלילה החלטית שלא יבצור אותם כלל שהרי אמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה ובהכרח יבצור אותו כו' ואם כן איך כתב לעיל דההיא אתיא כחכמים דלר"ע אפי' שלא כדרך הבוצרים אסור דאם כן קרא דוהיתה שבת הארץ מאי עביד ליה הן אמת דמקרא דוהיתה שבת הארץ אין כאן קושיא דאיכא למימר דקרא דוהיתה שבת הארץ בספיחי ששית הנכנסים לז' מיירי דר"ע לא אסר ספיחים אלא בספיחים שגדלו בז' וכמ"ש הרא"ש גם מה שהכריח ממ"ש סמכו ולא אמר מכאן אמרו יש לתמוה שהרי לקמן כתב בת"כ בקרא דהן לא נזרע קאמר ר"ע מכאן סמכו אף על גב דהוי מדאורייתא ואדברא נראה שיש להוכיח סברת הרמב"ן והרא"ם דברייתא זו ר"ע ממה שדרשו בקרא דואת ענבי נזירך לא תבצור לא תבצור כדרך הבוצרים ולא דרשו כן בקרא דלעיל מזה לא תקצור כדרך הקוצרים והכי היל"ל לא תקצור כדרך הקוצרים אבל שלא כדרך הקוצרים מותר אבל אמרו חכמים ספיחים אסורים אלא משמע דברייתא זו ר"ע היא דס"ל בכל אופן אסור ואין להקשות דאי ר"ע אם כן תרי קראי ל"ל הא נפ"ל מקרא דהן לא נזרע וכעין מה שהקשה התוס' ב"ה ד"ה הנז' ד"ל דאי מקרא דלא תקצור גרידא י"ל דכדרך

ר"ע היא האמנם הא ודאי ממה שאין הפה יכולה לדבר ממ"ש בפ"ק דמנחות תיתי ממנחת העומר מה למנחות העומר שכן מתרת החדש ומשני בשביעית ופריך שכן מתרת ספיחין ומשני כר"ע דאמר ספיחין אסורין כו' והשתא אכתי לר"ע נמי איכא למיפרך שכן מתרת ספיחים מן המופקר אלא ודאי דלר"ע אפילו מן המופקר ס"ל דספיחים אסורין ד"ת ולפי זה צ"ל דמ"ש התוספות דקציר של שביעית ע"י שינוי מותר אפילו בשביעית היינו לפום הלכתא דקי"ל כרבנן דר"ע ולא אברייתא דרבי עקיבא דקאי התם הוא דקאמרי אלא דאכתי קשה דלרבנן נמי ספיחין אסורין מדרבנן והכי כתבו דעל ידי שינוי מותר ושמא מותר מן התורה הוא דקאמרי וזה דוחק.

ודע דהא דאסור ספיחים לר"ע ד"ת היינו דוקא בזרעים אבל בפירות האילן לכ"ע מותר וזה מבואר מדברי התוס' דפרק מקום שנהגו דנ"א ד"ה כל הספיחים דלר"ש ספיחי כרוב מותר דלא אסרה תורה אלא ספיחים דומיא דזרעים כו' אבל ספיחי כרוב דדמי לאילן מותר כו' יע"ש וכן מבואר ג"כ מדברי הר"ש פ"ט דשביעית ויש לי מן התימא על הרב קרבן אהרן סדר בהר דרס"ז ע"ג שכתב אברייתא דקתני התם את ספיח קצירך לא תקצור מכאן סמכו חכמים על הספיחים שיהיו אסורים כו' כתב וז"ל לפי שאין איסור ספיחים אסורים מן התורה אלא מדרבנן כדלקמן לזה אמר סמכו ולא אמר מכאן אמרו אבל הרמב"ן והרא"ם סוברים דברייתא זו אתיא אליבא דר"ע דאמר לא תקצור בכל אופן משמע ומדאורייתא

שדה צופים

בהם אמר ר' שמעון דאין לא קדושת שביעית ולא איסור ספיחים אף שנלקטו בשביעית. פירוש זה מובא בר"ש (שביעית פ"ט מ"א, מבלי שהוזכר עליו שמו של רבינו נסים); ובתוס' (פסחים נ"א ע"ב ד"ה כל הספיחים) יוחס לר' נסים גאון, אלא שהוסיפו שהירקות נשתהו עד לאחר ביעור. וספיחי כרוב בכגון דא אוסר ר' שמעון; כלומר שאף שנגמרו בששית, אם נלקטו בשביעית יש בהם קדושת שביעית, דגורי בהו רבנן אטו הגדלים בשביעית. וחכמים אומרים שכל הספיחים אסורים, וכלומר שיש בהם קדושת שביעית אם נלקטו בשביעית, אטו ספיחי כרוב.

לעומת זאת הברייתא בפסחים איירי בספיחים שגדלו בשביעית ונלקטו בשביעית, ויש בהם לר' שמעון קדושת שביעית וגם אסורים משום ספיחים. וספיחי כרוב מותרים שנותנים להם דין אילן, שיש לו קלח גדול וענפים כעין אילן, והספיחים שלו אין בהם איסור ספיחים רק קדושים קדושת שביעית, כדין פרי האילן. ולחכמים אין נותנים לכרוב דין אילן, וספיחיו אסורים משום ספיחים, כדין כל ירק הגדל ונלקט בשביעית.

שיטה ב. (בר"ש ובתוס' פסחים תירוץ שני וכן בתוס' קדושין ב' ע"ב ד"ה אתרוג ור"ה ט"ו ע"א ד"ה שאין לך). הברייתא בפסחים איירי בספיחי שביעית שיצאו לשמינית, ולר' שמעון אף שנלקטו בשמינית אסורים משום ספיחים עד שיעשו כיוצא בהם, ואף שנלקטו בשמינית גזרו בהם רבנן, מפני שכשיראו אותם גדולים יסברו שנלקטו בשביעית. וספיחי כרוב שנלקטו

הקוצרים גרידא אסור ואי מקרא דהן לא נזרע איכא למימר כחכמים דהתם להכי צריכי תרווייהו לגלויי כל חד אחבריה ומדברי מרן כ"מ נראה שהבין כדברי הרב קרבן אהרן דברייתא זו אתיא כחכמים יע"ש ודוק.

ודע דהא דאסור ספיחים לר"ע נראה ודאי דהיינו דוקא באכילה אבל בהנאה מותרים וכן נראה מדברי התוס' וכל הפוסקים ז"ל דלא הזכירו אלא איסור אכילה וזה מוכרח שהרי מקרא דוכי תאמרו מה נאכל בשנה הז' נפקא דהיינו דוקא אכילה ואפילו לר' אבהו דס"ל דכ"מ שנאמר לא תאכלו א' איסור אכילה וא' איסור הנאה במשמע כבר כתבו התוס' בפ' כל שעה דכי כל אוכל לא ילפינן מלא תאכלו דלא נאמר זה אלא דוקא באזהרה ועל פי זה יש מקום ליישב מה שהק' הר"ש בפ"ט דשביעית וז"ל וצריך לדקדק לר"ע במאי מיתוקמא דין ביעור דדרשינן מכלה לחיה בשדה דהא יש ביעור בירק כו' וכפי מ"ש לק"מ דאפילו לר"ע דספיחים אסורים יש בו דין ביעור לאוסרם בהנאה וצ"ע.

הנה במשנה כאן מבואר היפך ממה שמבואר בפסחים (נא ע"ב). ובספר משנת יוסף להגר"י ליבערמאן שליט"א (חלק ד' ע' ז - י) האריך בזה והביא חמשה ביאורים בענין זה בשם ר' נסים גאון, וזה תוכן דבריו:

שיטה א. המשנה בשביעית איירי בספיחים שנכנסו מששית לשביעית ונגמר כל גידולם בששית.

שדה צופים

והתוס' (שם ד"ה כל) השיגו שם על רש"י ז"ל ע"ש.

והנה יש לעיין אם כן יהא מותרין כל הספיחין, דהא ר"ש ס"ל בשביעית

(פ"ט מ"ה) דכל ירק מין אחד הוא לענין ביעור ואוכלין כל ירק כ"ז שיש מין אחד בשדה, ועיין בר"ש ובפה"מ שם, וכיון דאיכא ספיחי כרוב דלא כלה לחיה יאכלו הכל עליהם, וכן יש להקשות מעיקר לוף שוטה והדנדנה והעקרבנין כו' דאין לו ביעור לפי שאינן כלין לחיה, ולוף כתב הרמב"ם ז"ל שהוא מין ירק, וכן העקרבנין כתב הר"ש ז"ל שם שהוא עקרבלין אצוותא דדיקלא ע"ש, והוא מין ירק דבפסחים (ל"ט א) חשבינן לה בהדי ירקות שאדם יוצא בהם ידי חובתו בפסח, ואם כן לר"ש לא יהיה ביעור כלל בירק כיון דכל ירק מין אחד לביעור וכיון דאיכא מין ירק שאינו כלה לעולם יאכל כל ירק עליהם, ובהדיא קאמר ר"ש דיש ביעור בירק דהא אמר (שביעית פ"ט מ"ה) דאוכלין רק עד שיכלו סגריות של בקעת בית נטופה.

ונראה שזהו טעמו של הרמב"ם ז"ל שכתב (פ"ז משמיטה הי"ד) דעיקר לוף שוטה והדנדנה והעקרבנין אינו מתקיים בארץ, וזה דאין להם ביעור הוא לפי שאינו מאכל ואינו ממין הצובעין, והראב"ד ז"ל השיג ע"ז ופירש כשאר המפרשים ז"ל שהוא מאכל, וזה דאין להם ביעור הוא משום דאינו כלה לחיה מן השדה ע"ש, וטעם הרמב"ם ז"ל דאי איכא מין ירק בעולם שאינו כלה אם כן לר"ש לא יהיה ביעור כלל בשום ירק, והראב"ד ז"ל שהשיג על הרמב"ם ז"ל לשיטתה

בשמינית מותרים, משום שגדלים הרבה בזמן מועט וליכא למיגזר בהו. וחכמים אוסרים גם ספיחי כרוב עד שיעשו כיוצא בהם אטו שאר ספיחים.

שיטה ג. (תוס' קדושין ב' ע"ב ד"ה אתרוג) במשנה בשביעית איירי ר' שמעון בספיחי שביעית שרוב גידולן היה בששית ונכנסו לשביעית ונלקטו בשביעית, והם מותרים ואין בהם לא קדושת שביעית ולא איסור ספיחים. ובכרוב יש בהם לר' שמעון קדושת שביעית, משום שחיישינן שיביא עליהם חדשים ויאמר מן האמהות הבאתי.

שיטה ד. (ריטב"א קדושין ב' ע"ב) במשנה בשביעית איירי ר' שמעון בספיחי ירקות שחנטו בששית ונלקטו בשביעית, והם מותרים אפילו בשעת ביעור (לפירוש ראשון שניתן במשנת יוסף, שאין בהם קדושת שביעית. ולפירוש שני שאין בהם איסור ספיחים, אך יש בהם קדושת שביעית - וחנטה פירש תחילת גידול).

שיטה ה. (סמ"ג ל"ח רס"ח). המשנה בשביעית איירי בספיחים של ששית שנשתהו עד השנה השמינית, והם מותרים לר' שמעון ואין בהם לא קדושת שביעית ולא איסור ספיחים. וספיחי כרוב יש בהם איסור ספיחים וקדושת שביעית, מפני שאין להכיר בין אלה שגדלו בערב שביעית לאלה שגדלו בשביעית. עכת"ד.

כתב רש"י ז"ל בפסחים (נ"א: ד"ה שאין) על ההיא דרבי שמעון אומר כל הספיחין אסורין חוץ מספיחי כרוב, דהיינו דחייבין בביעור חוץ מספיחי כרוב משום דספיחי כרוב לא כלה לחיה,

(ב) כְּתוּב בַּתּוֹרָה	(ב) שְׁלֹשׁ אֲרָצוֹת לְבַעֲרוֹ, (ב) שְׁלֹשׁ אֲרָצוֹת.
(וּקְרָא כ"ה ז')	צֶאֱרָץ יִשְׂרָאֵל
"וְלִבְהֶמְתָּךְ וְלַחֲיָה"	תְּלוּקוֹת זֶה מִזֶּה לְעֵינַי
כָּל זָמַן שְׁנִמְצָא	צֶעֱרוֹ. וְצֶעֱרוֹ הָאֶמּוֹר
בַּשָּׂדֶה מֵאוֹתוֹ הַמִּין	צֶכֶּל מְקוֹס צִשְׁצִיעִית
לַחֲיָה בַּשָּׂדֶה, הָאֵכֶל לְבִהֶמְתָּךְ מִן הַבֵּית.	הוּא שָׁכֶל זְמַן שְׁאִין נִמְצָא צִשְׁדָּה מֵאוֹתוֹ הַמִּין
כָּלָה לַחֲיָה מִן הַשָּׂדֶה, כָּלָה לְבִהֶמְתָּךְ מִן	שְׁאֵסֶף אֶלָּיו צִצִּית, חִיב לְצַעַר אוֹתוֹ הַמִּין מִן
הַבֵּית וְדָבָר יָדוּעַ שְׁאִין חִיָּה מִתְרַחֶקֶת	הַצִּית מִיָּד. כְּגוֹן אֵס לְקַט פְּאִינִים וְעֵשָׂה מִכֶּן
מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִמְדִּינָה לְמְדִינָה. שְׁלֹשׁ	גְּרוּגָרוֹת, חִינִי יוֹכֵל לִלְכֹּל מֵאוֹסֶס גְּרוּגָרוֹת חִפְלוֹ
אֲרָצוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נִחְלָקוֹת לְבַעֲרוֹ	צִשְׁנָה הַצִּיעִית אֶלָּא כָּל זְמַן שְׁנִמְצָאִים פְּאִינִים
שֶׁאִם נִגְמַר בְּאֶחָד מֵהֶם מִין אֶחָד, אִפְלוֹ	מִתְּצָרוֹת לְאִילָן, וְכִשְׁכְּלוֹ הַפְּאִינִים מִן הָאִילָנוֹת
כִּחְלָק הָאֶחָד נִמְצָא עוֹד בַּשָּׂדֶה, חִיבִין	חִיב לְצַעַר הַגְּרוּגָרוֹת צִצִּיתוֹ, אוֹ לִלְכֹּל כְּגוֹן מִיָּד,
לְבַעַר בְּאוֹתוֹ הַחֶלֶק שְׁנִגְמַר. יְהוּדָה, וְעַבְרָה	אוֹ לְהַפְסִיקֵין עַד שֶׁלֹּא יִשְׁאָר מֵהֶם צִצִּיתוֹ, דְּחִיב
הַיִּרְדֵּן, וְהַגְּלִיל, וְשְׁלֹשׁ אֲרָצוֹת	(וּקְרָא כה) וְלִצְהֶמְתָּךְ וְלַחֲיָה, כָּל זְמַן שְׁחִיָּה אוֹלָמָה

שדה צופים

ביעור שאין אוכלין בארץ א' מהן על סמך שעדיין לא כלה באחרת וכדמפרש בסמוך בה"י והטעם משום שאין דרך חיה שביהודא להתרחק כ"כ לצאת מיהודא לגליל ומגליל ליהודא אבל יוצאה היא מיהודא ליהודא ומגליל לגליל כשאינה מוצאה פירות במקומה.

ההר והשפלה והעמק ארץ א'. ואף על גב דאין דרך חיה לילך מהר לעמק או לשפלה לאכול פירות מ"מ נחשב ארץ א' לביעור ואוכלין כ"ז שנמצא בא' מהן ועי' בהלכה י' שיש חולקין.

עבר הירדן כולו כו'. צ"ע דלוד ובית חורון בא"י הוא וצ"ל דתרי הוו וי"א דכונת רבינו לעה"י המערבי שיש שם חלק ארץ שנקרא כן ודעת הגר"א דארץ בנימין נקראת כאן עה"י ומיהו גם לפירוש נהג ביעור בעה"י ממש וע"ל פ"ד הכ"ח דדעת רבינו דבעה"י אין נהג שביעית אלא מדרבנן.

אזיל שכתב בהשגות (פ"ז משמיטה ה"ג) דר"ש לחומרא פליג, דהיינו כל שכלה מין אחד מן השדה יבער הכל מן החבית מפני שאוסרין במשהו ע"ש. (מקדש דוד שביעית סימן יט).

משנה ב

שלוש ארצות לביעור יהודה ועבר הירדן והגליל וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ז מהלכות שמיטה ה"ט), שלוש ארצות לביעור, ארץ יהודה כולה ההר והשפלה והעמק ארץ אחת, עבר הירדן כולו שפלת לוד והר שפלת לוד ומבית חורון עד הים ארץ אחת, והגליל כולו העליון והתחתון ותחום טבריא ארץ אחת, ואוכלין בכל אחת ואחת משלשתן עד שיכלה האחרון שבה.

ובדרך אמונה כתב: שלוש ארצות לביעור. היינו שמחולקות לענין

שביעית פרק ט

שז

משנת אליעזר

רע"ב

לְכָל אַחַת וְאַחַת, וְגִלְיָה הָעֵלְיוֹן, לְכָל אַחַת מִן הַשְּׁלֹשׁ אֲרָצוֹת נִחְלָקָה לְשֵׁלֶשׁ וּלְעֶנְיָן בַּעֲוֹר נִחְשָׁבִין לְאַחַת כְּמוֹכָא בְּמִשְׁנָה ג',

וְגִלְיָה הָעֵלְיוֹן, וְגִלְיָה הַתַּחְתּוֹן, וְהַעֲמָק, אֵלּוּ שְׁלֹשׁ אֲרָצוֹת שֶׁבְּגִלְיָה מְכַפֵּר חֲנֻנְיָה וּלְמַעַלָּן בְּגִלְיָה, כָּל מְקוֹם בְּגִלְיָה שְׂאִינֹה מְגִדֵּל שְׂקָמִין הֵרִי זֶה גִלְיָה הָעֵלְיוֹן,

בְּשָׂדֶה הַחֵלֶל לְנִזְהָמָה מִן הַצִּיָּת, כָּלֶה לְמִיָּה מִן הַשָּׂדֶה כָּלֶה לְנִזְהָמָה מִן הַצִּיָּת. וְהַשָּׂדֶה קָאָמֵר שְׂאֵרְזֵן יִשְׂרָאֵל כָּלֶה נִחְלָקָה לְשֵׁלֶשׁ

חֲלָקִים לְעֶנְיָן בַּעֲוֹר, וְכָל חֲלָק וְחֲלָק מִמֶּנּוּ נִחְלָק לְשֵׁלֶשׁ חֲלָקִים: כָּל שְׂאִינֹה מְגִדֵּל שְׂקָמִים גִּלְיָה הָעֵלְיוֹן. שְׁהַשְׂקָמִים חֵין גְּדִלִים חֵלָה בְּשָׂפְלָה, וְסִימָן לְדַגֵּר בְּשָׂקָמִים אֲשֶׁר בְּשָׂפְלָה (מְלָכִים ח י):

שדה צופים

והקשה בתוס' יום טוב שם, מדוע הפסיק התנא וכתב במשנה את עבר הירדן בין היהודה לגליל ששניהם מארץ ישראל בעבר הירדן המערבי.

ובראשון לציון מקשה על התיו"ט, למה החריש עד התם ולא שאל את שאלתו במשניות כאן, דג"כ איתא כן: שלש ארצות לביעור, יהודה ועבר הירדן והגליל.

ובתפארת ישראל בכתובות מבאר את סדר המשנה ומיישב בזה את קושית התיו"ט דהתנא בירושלים קאי התחיל בירושלים - יהודה, ואח"כ נקט עבר הירדן שהוא בצד ימין מארץ ישראל שעבר הירדן מזרחית דרומית מיהודה ואח"כ נקט גליל שהוא בצפון משמאל יהודה ע"כ וא"כ א"ש הכל.

ובמשנת יוסף על שביעית (חלק ד' פרק ט' מ"ב) כותב (בשם ספר אמרי דעת): ולשיטת הרמב"ם בפירושו ובחיבורו דהכא (בפ"ט דשביעית) עבר הירדן המערבי קאמר, א"ש קושית הראשון לציון הנ"ל דלא דקדק כן התיו"ט כאן, כיון דשלשת

הירדן. ולפ"ד הסוברים לעיל פ"ד הכ"ו דבארצות שכבשו עו"מ ולא כבשו עו"ב אין נוהג ביעור צ"ל דעה"י כבשו עו"ב מיהו י"ל דגם הם מודים שנהג ביעור בעה"י אלא שלא נאסר בדיעבד אם לא ביערו. ואין נ"מ בכ"ז בין ארץ סיחון ועוג שלא כבשו מעמון ומואב ובין מה שכבשו מעמון ומואב.

עם הים. צ"ל עד הים וכ"ה ברמב"ם כת"י.

והגליל כולו העליון והתחתון. גליל העליון הוא החלק הצפוני והתחתון הדרומי המגיע אל ארץ יהודה. **עד** שיכלה האחרון שבה. ואין תלוי בקידוש אלא כל שהחיה מוצאת לאכול בארץ זו אוכלין על האחרון שבה אף על פי שהוא מקום שלא נתקדש.

עיין בבא בתרא (לח ע"א) שלש ארצות לחזקה, יהודה ועבר הירדן והגליל וכו'. גם בפ"ג דכתובות משנה י' איתא כע"ז: שלש ארצות לנישואין, יהודה ועבר הירדן והגליל וכו'.

שביעית פרק ט

שחז

משנת אליעזר

רע"ב

ומפּפּר חַנּוּכָּה וְלַמָּוֶן, כָּל שְׁהוּא מְגִדֵּל
וְלַמָּוֶן, כָּל שְׁהוּא מְגִדֵּל
חַנּוּכָּה וְלַמָּוֶן, גָּלִיל תַּחְתּוֹן. וְתַחֲסוּם
שְׁקָמִין, טְבֵרְיָא, הָעֵמֶק. וּבִיהוּדָה, הָהָר
גָּלִיל תַּחְתּוֹן, כִּי
סִימָן לְשִׁפְלָה שְׁקָמִין
שְׁנֶאֱמַר כְּשִׁקְמִים
אֲשֶׁר בְּשִׁפְלָה (מלכים א' י"ז) וְתַחֲסוּם טְבֵרְיָא
נִקְרָא הָעֵמֶק. שְׁהִיא מְשַׁלֵּשׁ אֲרָצוֹת
שְׁבַגְלִיל וּבִיהוּדָה שְׁלֹשׁ אֲרָצוֹת הֵן, הָהָר
וְהַשִּׁפְלָה וְהָעֵמֶק וְשְׁלֹשׁ חֻלְקִים שְׁבַעֲבָר הֵיכָדָן. וְשִׁפְלַת לֹוד כְּשִׁפְלַת הָדְרוּם, שְׁכָל זְמָן

שדה צופים

הירדן המערבי עסקינן לא קשיא, דכולן
בעיקר א"י הן ודו"ק היטב.

עיין שו"ת אבקת רוכל (סימן כג) ושו"ת
פנים מאירות (חלק ב סימן א) ושו"ת
בית שער (חלק אורח חיים סימן רלז).

הרמב"ם (ה' שמיטה ויובל פ"ד הכ"ז) כתב
וז"ל אבל עמון ומואב
ומצרים ושנער אף על פי שהן חייבים
במעשרות מדבריהם אין שביעית נוהג
בהן (והכ"מ ציין מקורו לפ"ד דידים מ"ג), ואח"כ
(בהכ"ח) כתב וז"ל עבר הירדן שביעית
נוהגת בה מדבריהם וספיחי סוריא ועבר
הירדן מותרים באכילה, לא יהיו ארצות
אלו חמורים מארץ ישראל שהחזיקו
בה עולי מצרים עכ"ל, ועכ"ח האי עבר
הירדן לאו היינו עמון ומואב הנזכר
(בהכ"ז), דעבר הירדן לאו לג', א' סיחון
ועוג, ב' עמון ומואב שטיהרו בסיחון, ג'
עמון ומואב שלא טיהרו בסיחון, והנה
כפי היוצא מדברי הר"ש ותוס' ושאר
ראשונים, בארץ סיחון ועוג עצמן בודאי

הארצות בגוף א"י הן [וכ"כ בספר גפי
אש]. - אך א"כ גם בכתובות י"ל כן,
דלעבר הירדן המערבי נתכוין, ומה מקשה
שוב התו"ט.

והוסף הגר"י ליבערמאן שליט"א (שם):
ולענ"ד מה שהכריחו להרמב"ם
לפרש כאן בשביעית דקאי על עבר
הירדן המערבי, משום דחילוק ג' ארצות
לביעור הוא מדאורייתא, כמש"כ התוס'
(פסחים נב: ד"ה עד שיכלה), וא"כ בעיקר א"י
שנכבשה ע"י עולי בבל עסקינן שבה
שביעית דאורייתא, אבל בעבר הירדן
המזרחי השביעית רק דרבנן (כרמב"ם פ"ד
דשמיטה ויובל הכ"ח) ואין בה חילוק ג' ארצות
לביעור.

אך לענין ג' ארצות לנשואין או לחזקה,
לא תכן לפרש עבר הירדן המערבי,
דמחוז לוד אינו נחשב עד כדי כך לארץ
נפרדת לנשואין ולחזקה, דהא מובלעת
היא ביהודה וסמוכה לה, ועל כרחך עבר
הירדן המזרחי קאמר, ולכן שם שפיר
קשיא ל' להתו"ט, דאם בעבר הירדן
המזרחי איירי, למה הפסיק בו בין יהודה
לגליל. אבל כאן לשיטת הרמב"ם דבעבר

שביעית פרק ט

שצט

משנת אליעזר

רע"ב

בְּשַׁפְּלַת הַדְּרוֹם, וְהָהָר שְׁלָה לִדְרוֹם, וְהָהָר שְׁלָה לְמִנְיַת חוֹרוֹן וְעַד הַיָּם מְדִינַת אֶחָת: שְׁלָה אוֹכֵל בְּהַר הַמֶּלֶךְ. מִבֵּית חוֹרוֹן וְעַד הַיָּם מְדִינַת אֶחָת. וְכָל מִן הַמִּקְוֹת שֶׁנִּתְּנָה, יִזְכָּר כָּל אִשִּׁי הַגִּזְלוֹ הַזֶּה לְאָכֹל עַל יְדֵי הַמִּקְוֹת שֶׁלֹּא כָּלָה זֶה לְמִנְיַת מִן הַשָּׁדָה:

בְּשַׁפְּלַת הַדְּרוֹם, וְהָהָר שְׁלָה לִדְרוֹם, וְהָהָר שְׁלָה לְמִנְיַת חוֹרוֹן וְעַד הַיָּם מְדִינַת אֶחָת: שְׁלָה אוֹכֵל בְּהַר הַמֶּלֶךְ. מִבֵּית חוֹרוֹן וְעַד הַיָּם מְדִינַת אֶחָת. וְכָל מִן הַמִּקְוֹת שֶׁנִּתְּנָה, יִזְכָּר כָּל אִשִּׁי הַגִּזְלוֹ הַזֶּה לְאָכֹל עַל יְדֵי הַמִּקְוֹת שֶׁלֹּא כָּלָה זֶה לְמִנְיַת מִן הַשָּׁדָה:

שדה צופים

שביעית נוהגת מדבריהם, הי' לו לומר שבארצות שכבשו עולי בבל יהי' שביעית נוהגת מן התורה עיין שם, (ואולי ס"ל להרמב"ם כיון דהיו עמון ומואב שבבי יבשי דירושלים כדאיתא (בסנהדרין צ"ו ע"ב), על כן היו לוחמים עמם וכבשם, אבל לא לקדשם בקדושת א"י ול"ה רק מדבריהם), וכן ס"ל להרמב"ן עה"ת דהוי כ"א ממש, דכתב בפרשת מטות (ל"א - כ"ג), וז"ל והזהיר עתה (במלחמת מדין) בהגעלת כלי מדין מאיסורי הגוים ולא אמר להם מתחילה בכלי סיחון ועוג וכו' כי סיחון ועוג מלכי האמורי הם וארצם מנחלת ישראל היא והותר להם כל שללם אפילו האיסורים וכו' ואמרו רבותינו קדלי דחזירי אשתרי להו וכו' עכ"ל, הרי שס"ל שיש לסיחון ועוג דין א"י ממש, ויש הוכחה לשיטתו מהגעלת כלים שנצטוו במדין דוקא, אמנם לשיטת הרמב"ם (פ"ח מה' מלכים ה"א), דהותר להם האיסורים דוקא אם ירעב ולא מצא מה יאכל אלא מאכלות אלו האסורות עיין שם, אין ראי' משם, דהרי עכ"ח טעם אחר איכא בדבר מה שנצטוו במדין דוקא, וכמ"ש בפרשת דרכים (דרוש שמיני), אבל אף שאין

שביעית נוהגת בה, ובעמון ומואב שלא טיהרו בסיחון, בודאי שאין נוהג בה שביעית, ובעמון ומואב שטיהר בסיחון פליגו בה, ויישבו בזה הסתירות שיש בין המתני' (דידים) הנ"ל, ובין המתני' (שביעית) דג' ארצות לביעור, וכ"פ הרמב"ם שם (פ"ז ה"ט), כמבואר בדבריהם, והיכא דנוהג אם הוי מה"ת או רק מדרבנן, מוכח מרוב הראשונים דתלוי אם הי' שם גם כיבוש בבל, חוץ מהרמב"ם הנ"ל, דלפי' הכ"מ בישוב השגת הראב"ד, אף אם הי' שם כיבוש בבל ל"ה רק מדבריהם וכדלהלן.

והנה הראב"ד שם (פ"ד הכ"ח) העיר על הרמב"ם דלמה הי' צריך להביא עבר הירדן מק"ו, הרי לא החזיקו עולי בבל וכן סוריא עיין שם, ובכ"מ שם כתב, ד"ל דאין אנו יודעים אם כבשו עולי בבל קצת מעבר הירדן ומסוריא, שהיו בבית שני מלכים תקיפים, כמו שמצינו בינאי המלך שכבש ששים עיר כדאיתא (בקידושין פ"ק האומר) עכ"ל.

והמל"מ הקשה שם (בהכ"ז) ע"ז, דא"כ למה כתב רבינו שעבר הירדן

שדה צופים

להעלות הניצוצות קדושות להיות כוונתו בכל דבר לכבוד הבורא ברוך הוא ובזה הוא מוציא הניצוצות קדושות ומדריגה ב' הוא עבר הירדן שהוא ממתיק דינים ירדן הוא לשון ירד דין להוריד הדינים ולבערם. ומדריגה הג' הוא הגליל הוא הצדיק הגדול הממשיך השפעה הנרמז בשם גליל על שם שנאמר (דברים טו, י) כי בגלל הדבר הזה יברכך ה', והוא רמז להשפעות וקל להבין. ע"כ.

וראה עוד בספרו שם על הפסוק שבת לה', וז"ל: שיהא לה עליה גדולה ולזה נצטוו האדם לשמור השבת והשמיטה שעל ידו יתעלו העולמות בעלייתם שהאדם מישראל הוא כולו שמותיו של הקדוש ברוך הוא שמקומם ואחיותם של ישראל הוא בה' אחרונה שבשם הקדוש: וזהו (תהלים מז, ט) אשר שם שמות בארץ, ודרשו רז"ל (ברכות ז ב) אל תיקרי שמות אלא שמות, פשוטו שמות ממש שהוא כולו שמותיו של הקדוש ברוך הוא.

וזה הוא שאמרו בגמרא שלש ארצות לביעור יהודה ועבר הירדן והגליל, פירוש שלש עליות בעולמות עליונים, וארצות, הוא רמז לארץ עליונה ופירוש הוא כך על ידי שלשה מיני צדיקים יש להעולמות עלייה.

יהודה, פירוש שיש צדיק אשר הולך תמיד בדביקות ויחודים בלי הפסק כלל זה נקרא בשם יהודה, שהוא השם הוי"ה ברוך הוא שרוי בתוכו והד' רמז למדת מלכות.

ראי' זו מוכחת, מ"מ צ"ב שיטת הרמב"ם דפשיטא לי' דל"ה רק מדבריהם, ובכ"מ שם (בה' שמיטה) במקומו כתב וז"ל ומשמע לרבינו שאין חיובה רק מדבריהם עכ"ל, ולא פירש מהיכן משמע לי'. ועיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק ו סימן קכז) שהאריך בזה.

עיין בספה"ק נועם אלימלך (פרשת בהר) על הפסוק וערי הלויים בתי ערים אחוזתם (כה, לב). וז"ל: זה רמז למדרגה הג', דהיינו הצדיקים השלימים הדביקים תמיד בלי הפסק בקדושתו ודביקותו ולויים פירושו מלשון (בראשית כט, לד) הפעם ילווה אישי כו'. ובתי ערי אחוזתם, רצה לומר שהבית שלהם הוא בשורש העליון במקום אחוזתם גאולת עולם תהיה ללויים, פירוש שהם גורמים גאולה והשפעה לעולם. וזהו (בראשית מט, ח) יהודה אתה יודוך אחיך, פירוש כשאתה במדריגה הראשונה המכונה יהודה יודוך אחיך, זה הוא דבר הניכר לכל אדם ויודוך אחיך ידך בעורף אויבך, זהו מדריגה הב' לכוף את הדינים להמתיקם לרחמים.

וזהו גם כן יכול להיות שרמזה לנו המשנה דברים הנזכרים לעיל באמרה שלש ארצות לביעור יהודה ועבר הירדן והגליל ושלש שלש בכל אחד ואחד דידוע דהעולמות השלשה שדברנו למעלה כל אחד מהם כלול גם כן משלש. וזהו פירוש שלש ארצות לביעור, דהיינו לבער ולברר הקדושה מתוך הקליפה והם שלש מדרגות. א', יהודה, רמז למדרגה הראשונה ההכרחי ושוה לכל אדם המכונה בשם יהודה לנהוג כך והוא תיקון העולם העשיה

שדה צופים

דעבר הירדן, היינו ארץ סיחון ועוג שלא היתה מעמון ומואב. ויעוין בתוס' ביבמות (דף טז ע"א ד"ה עמון) שנחלקו בדבר זה ב' תירוצי התוס' אם עולי בבל כבשו רק את עבר הירדן הצפוני, או גם את האמצעי. ויעוין בספר תורת הארץ (ח"ב פ"ב דף כט - לב) שהביא מחלוקת גדולה בראשונים, אם נהגו בעבר הירדן במצוות התלויות בארץ, כמו בארץ ישראל, או שגם בכיבוש מצרים לא נהגו כל הדינים כמו בארץ ישראל.

והנה יעוין בישועות מלכו (יו"ד סימן סז) שהביא אחרונים שסברו שאף בימי יהושע לא נהגו קדושה בעבר הירדן, וכתב עליהם הישועות מלכו שדבר זה לא יתכן כלל, והביא לזה כמה ראיות, וציין גם לדברי הגמרא בב"ב דף נו ע"א אמר רב יהודה אמר שמואל כל שהראהו הקדוש ברוך הוא למשה, חייב במעשר. ופרשב"ם שהכוונה היא גם לארץ גלעד. ולמעשה מסיק שם שודאי שיש מצוה לדור גם בעבר הירדן ובכל כיבוש מצרים. אמנם הוא כתב שם בתוך דבריו שזה ברור שאין כל הקדושות שוות, שהרי אפילו בארץ ישראל עצמה, ארץ יהודה קדושה יותר מהגליל, ומה שנצטער משה על שלא נקבר בארץ הוא כיון שבשעת פטירתו לא הייתה זאת נחשבת כא", יעו"ש. ולפי דבריו לכאורה אף בימינו יש ענין לקנות שם קרקע אם יכול, ואם זה לא בא על חשבון קניית קרקע בארץ ישראל עצמה, שהיא ודאי קדושה יותר.

אך פשוט שמעלת ארץ ישראל עצמה גדולה יותר, ויעוין בתשב"ץ (ח"ג סימן ר) שכתב: "אין עבר הירדן בקדושת שאר

ועבר הירדן הוא גם כן רמז על צדיק הנקרא כן על שם מעשיו שממתיק דינים ומעבירם בצדקתו וזהו עבר הירדן, כלומר שמעביר הירד דין כשיוירד דין חלילה לעולם אז הוא מעביר אותו ומבטלו לבל ישלוט חלילה בעם הקודש.

והגליל, הוא גם כן שם הצדיק אשר עדיין צריך להתגלגל והוא מלשון (דברים טו, י) בגלל הדבר הזה, אשר דרשו חז"ל (שבת קנא ב) גלגול החזור בעולם. ע"כ. ועיי"ש עוד.

עבר הירדן.

עיין חשוקי חמד ע"מ בבא בתרא (נו ע"א) האם מקיימים מצוות ישוב א"י בקניית מגרש בעבר הירדן.

וכותב שם: תשובה. נאמר במסכת בבא בתרא דף נו ע"א אמר רב יהודה אמר שמואל כל שהראהו הקדוש ברוך הוא למשה, חייב במעשר. לאפוקי מאי, לאפוקי קניי, קניזי, וקדמוני... רבי יהודה אומר: הר שעיר, עמון, ומואב. והקשו בתוס' (ד"ה הר) דמכאן משמע דעמון ומואב לא כבשום עולי מצרים, ובספ"ק דיבמות (דף טז ע"א) אמרינן עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית, דאמר מר הרבה כרכים כבשו... וקסבר קדושה ראשונה לא קידשה לעתיד, והניחום שייסמכו עליהם עניים בשביעית. ואין לומר דהתם בעמון ומואב שטהרו בסיחון, דהתם נהג שביעית, דהיינו עבר הירדן, דאמרינן בפסחים (דף נב ע"א) ג' ארצות לביעור, יהודה ועבר הירדן והגליל. ותירץ ר"ת

שדה צופים

עיין חשוקי חמד (שס) שדן באדם הרוצה לקנות קרקע כדי לקיים מצות יישוב ארץ ישראל, ויכול לקנות בחברון או בצפת היכן יעדיף.

ומביא משו"ת ישועות מלכו (הנ"ל) שכתב וז"ל: "והרי בארץ כנען גופא חלק יהודה קדוש יותר מחלק גליל". ולפי זה עדיף לקנות קרקע בחברון מאשר בצפת. ונראה שמקורו של הישועות מלכו שיהודה קדושה יותר מהגליל, מבואר בתשב"ץ (חלק ג סימן קצח) שכתב: הנה נתבאר שארץ סיחון ועוג שוה היא לא"י למצותיה לענין חובת קרקע, ואף על גב דאמרינן דאין מעברין את השנה אלא ביהודה, כדאיתא בפ"ק דסנהדרין (דף יא ע"ב), לא מיעטו מזה עבר הירדן משום דחו"ל היא, שאפילו גליל מיעטו, אלא משום דכתיב לשכנו תדרשו ובאת שמה, כל דרישות שאתה דורש לא יהו אלא בשכנו של מקום, וזה למצוה אבל לא לעכב דכל ארץ ישראל שוה, יעו"ש. ויעוין גם בקובץ שיעורים (כ"ב אות רנב). הנה נתבאר שארץ יהודה קדושה יותר, בזה שאפשר לעבר בה השנה, והיא נקראת שכנו של מקום. ואם כן לכאורה עדיף לקנות ולדור בארץ יהודה מאשר בגליל. ע"כ.

הנה נתבאר כאן שהגליל נחלק לשלושה איזורים (א) גליל עליון (ב) גליל התחתון (ג) עמק הגליל, אולם נ"ל שחלוקה זו היא במובנה המדויק אבל היה קיים כבר בזמן המשנה והתלמוד גם חלוקה שניה במובנה הרחב ולפי חלוקה זו היה בגליל רק שני איזורים

א"י לענין קבורה, וכן מש"כ בכתובות (דף קיא ע"א) דכל הדר בא"י עונותיו נמחלים אין עבר הירדן בכלל זה. וכן מה שאמרו בב"ב דף קנח ע"ב אוירא דא"י מחכים, אין זה בחלק גד וראובן. וכן מה שאמרו במו"ק (דף כה ע"א) שאין הנבואה שורה על הנביאים אלא בא"י, אין זה בחלק גד וראובן דתרי עניני ניהו, קדושת שכינה וקדושת מצות. וקדושת שכינה היא מיוחדת בעבר הירדן ימה, כלומר בא"י וקדושת מצות, בין בזו ובין בזו... וארץ סיחון ועוג אעפ"י שאין בה שכינה, ואין בה אותה חובה, כיון שתקן לה ערי מקלט יש לה עגלה ערופה כשאר מצות א"י, וחז"ל אין בה עגלה ערופה וכו', עכ"ל.

וסיים שם: ולמעשה, שאלתי את מו"ח מרן הגר"ש אלישיב שליט"א, אם בימינו ניתן לקיים בקניית מגרש בעבר הירדן מצוות ישוב ארץ ישראל, והשיב לי אם ניתן לגור שם בפועל ולזרוע ולנטוע כדי להפריש תרו"מ אולי מקיימים בזה מצוות ישוב א"י. אך אם אי אפשר לדור שם, ואף לא לקיים את המצוות התלויות בארץ, אין בזה קיום מצוה של ישוב ארץ ישראל. ע"כ.

גליל העליון.

פתח במאי דסליק, ומשום דבעבר הירדן הוצרך להאריך בו לדמות ארצותיו לארצות אחרות פירשו בסוף, וברישא שנאו באמצע מפני שארכו של עבר הירדן הולך על רוחב שניהם. הון עשיר.

שדה צופים

ויש לי שתי סוכות אחת בטבריה ואחת בצפורי, משמע שטבריה וצפורי היה שתי הבירות בגליל, ובקה"ר פ"א ג אם הגיע קירסו של ת"ח להסתלק מן העולם כגון ר"מ בצפורי ורבי בון בטבריא וכו', וכן משמע פשטא דגמ' בסנהדרין י"א לאחנא בני גלילאה עילאה ולאחנא בני גלילאה תתאה כמו שהעיר ע"ז בספר טבור הארץ פ"ב, וכ"ה במדרש תנאים ע' קע"ה עיין שם, ובשו"ת מבי"ט ח"א סי' רט"ו על גט שנכתב בטבריא ונכתב בטבריא שבגליל התחתון וכתב המבי"ט שהוא פסול משום דהוי כשינוי שם העיר כי טבריה אינה בגליל התחתון אלא בעמק הגליל וצריכים לכתוב בגט מתא טבריה שבעמק וכו', ולפי האמור דבריו צ"ע. ע"ת.

וביהודה ההר והשפלה כו'.

לענ"ד גל"פ דבגליל כ"א מחלקיו במקום אחד וכדמפרש מכפר כו' אבל ביהודה הרריה ושפלותיה המה מפורדים ומפוזרים ואעפ"כ כל הרים דין אחד להם וכן שפלותיה (והוא לשטת הר"ש ותוס' בפ' מש"נ) וזהו שאמר ושפלת לוד כשפלת הדרום ור"ל אף על פי שרחוקות זו מזו וכן ההר שלה (ר"ל של שפלת לוד) כהר המלך ר"ל ג"כ אף שרחוקים זמ"ז מב"ח ועד הים מד"א ר"ל שחלק זה והוא העמק נמשך במקום אחד מב"ח ועד הים גם יתכן דאשמעינן דאף שיש במשך הזה איזה הרים ושפלות קטנים עכ"ז נכללים בשם עמק ודין אחד לכל השטח ההוא. (רש"ש).

(א) גליל העליון (ב) גליל התחתון, ועמק הגליל היה נכלל בגליל התחתון. וכן כתב יוסיפון בספרו מלחמת היהודים כי ארץ הגליל נחלק לגליל העליון וגליל התחתון ובספר תבואות הארץ פ"ב השיג עליו דהרי לפי המשנה הוא נחלק לג' איזורים.

ויתכן עוד שמשנתנו היא משנה קדומה בתקופת א"י הקדומה שאז הגליל היה מחולק לשלשה איזורים. ונ"ל ראייה לזה מירושלמי תענית פ"ד דרומאי נהגין חגה צפוראי נהגין חדשה טבראי נהגין שבתה ע"כ, ובספר כו"פ פ"י ד"ה ירושלמי, הביא ירושלמי זה וכתב ע"ז מסתברא שזהו יהודה וגליל העליון וגליל התחתון עכ"ד, ודבריו מוכרחים שטבריה היתה נחשבת לעיר הבירה של כל גליל התחתון דאל"כ אנו יודעין רק מנהגם של עמק הגליל אבל מנהגם של גליל התחתון עדיין אין אנו יודעים ומשמע כן בכמ"ק, עיין ברכות נ"ג כדי שיכיר בין מלוזמא של טבריה למלוזמא של צפורי, ובסוטה י' ושקל את שער ראשו באבן המלך תנא אבן שאנשי טבריה ואנשי צפורי שוקלים בה, וברור שפירושו הוא המטבעות והמשקלות של גליל העליון וגליל התחתון.

ובב"ר פ"ז נתן מה שבתחום טבריה בטבריה מה שבתחום צפורי בצפורי מפני שכל ארץ וארץ מעמדת פירותיה, מכאן משמע שהגליל היה חלוק לשתי ארצות הגליל העליון והתחתון וטבריה היתה נחשבת לבירתה של גליל התחתון, ובסוכה כ"ז שאל אפוטרופוס של אגריפס המלך את ר"א כגון אני שיש לי שתי נשים אחת בטבריה ואחת בצפורי

שביעית פרק ט

משנת אליעזר

רע"ב

(ג) וְלָמָּה אָמְרוּ שְׁלֹשׁ אֲרָצוֹת. (ג) וְלָמָּה אָמְרוּ שְׁלֹשׁ אֲרָצוֹת
 שִׁיחֵיו אוֹכְלִין בְּכָל אֶחָת וְלָמָּה אָמְרוּ שְׁלֹשׁ אֲרָצוֹת
 וְאֶחָת, עַד שִׁיבְלָהּ הָאֲחֵרוֹן שִׁיחֵיו שְׁלֹשׁ אֲרָצוֹת
 שָׁבָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, לֹא אָמְרוּ שְׁלֹשׁ אֲרָצוֹת
 אָמְרוּ שְׁלֹשׁ אֲרָצוֹת אֶלָּא שָׁבָה שְׁבַכְל אֶחָת

מִהֵן לְהוֹצִיא פְרוֹת, וּלְפִי פְרוֹשׁ זֶה עַל
 יְדֵי הָהָר אוֹכֵל גַּם בְּעֶמֶק שֶׁל אוֹתָהּ אֶרֶץ,
 וְתוֹסֵפוֹת מִפְּרָשִׁים (פסחים נ"ב) עַד שִׁיבְלָהּ
 הָרִים שֶׁבְּאַחַד לְהוֹצִיא פְרוֹת וְעֵמֶק אֵינוֹ
 מִתִּיר לֵאכֹל מִשּׁוֹם בְּהָר, וְהֵם תִּשְׁעֵי חֻלְקוֹת:

שְׁלֹשׁ אֲרָצוֹת וּבְכָל אֶחָת הָר לְחֹדֶר וּשְׁפֵלָה לְחֹדֶר וְעֵמֶק לְחֹדֶר, וְהַשְּׁעִם לְפִי שְׁתֵּי הַדְּעוֹת
 מִשּׁוֹם שֶׁאֵין חֵיהָ גְדֻלָּה מִתְפַּרְנֶסֶת עַל פְּרוֹת שֶׁבְּאַרְץ אַחֶרֶת, וְאֵינָה מִתְרַחֶקֶת מִיְהוּדָה לְגָלִיל
 וּמִגָּלִיל לְיִהוּדָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן חוֹלֵק עַל תַּנָּא קָמָא שְׁאוֹמֵר דְּשְׁלֹשׁ אֲרָצוֹת חֲלוּקִין לְעֶנְיָן
 בְּעוֹר שְׁבִיעִית וְהוּא אוֹמֵר לֹא אָמְרוּ חֻלְקִים הָדִין שֶׁל שְׁלֹשׁ אֲרָצוֹת חֲלוּקִין אֶלָּא בִּיהוּדָה

שדה צופים

ושפלת לוד וכו'.

הירדן ושל עבר הירדן בגליל ושל כל
 הארצות בהר המלך, אבל לא בעמק
 שביהודה ולא בשפלתו. (חזו"א, ג, לא).

משנה ג

וכל הארצות כאחת לזיתים ולתמרים.

עֵיין בְּבָבִי (פסחים נג ע"א) אוֹכְלִין בּוֹזִיתִים
 עַד שִׁיכְלָה אַחֲרוֹן שִׁבְתָּקוּעַ, ר"א
 אוֹמֵר עַד שִׁיכְלָה אַחֲרוֹן שֶׁל גּוֹשׁ חִלְבִּי.

וְכַתֵּב הַגָּאוֹן ר' חֲנוּךְ הַכֹּהֵן עֶרְנִסְטְרוֹי ז"ל
 (בספר פרנס לדורו) וז"ל: וְקִשְׁיָא לִי
 דְהָךְ מַחְלֻקָּתָהּ הִיא פְּלוּגָתָא בְּמִצִּיאוֹת,
 דְּהָרִי בִּימֵי הַתְּנָאִים הֵיוּ נוֹהֲגִין עוֹד
 בְּאִיסוֹר שְׁבִיעִית וְאִיךְ שִׁיךְ בִּזְהָ פְּלוּגָתָא
 בְּדַבְרֵי הַנְּהוּג בְּכָל שָׁבוּעַ. ע"כ נִרְאֶה לִי
 דִּמְרֵי כִי אֲתֵרִי וְדִמְרֵי כִי אֲתֵרִי וְלֹא פְּלִיגִי,
 דִּידוּעַ שְׁתָּקוּעַ הִיא בְּאַרְץ יְהוּדָה, בְּדִרוֹם

הן אלו הארצות שבעבר הירדן, ולא
 הוצרך התנא להזכירו בפירוש, דכבר
 שמעינן דביה איירי כיון שכבר פירש
 גליל ויהודה. הון עשיר.

ושאר כל הארצות כהר המלך..

ר"ל הר ושפלה ועמק שבגליל ושבעבר
 הירדן הן כארץ אחת ואוכלין על
 האחרון שבכולם ולא עוד אלא שכל
 הארצות אוכלין גם על האחרון שבהר
 המלך, אבל הר המלך אינו אוכל על
 אחרון שבשאר הארצות שיהודה חלוק
 מכל הארצות, ומשמע דר"ש סבר דחיה
 שבכל הארצות גדילה בין בהר בין בעמק
 בין בשפלה וגם גדילה שבגליל בעבר

שביעית פרק ט

תה

משנת אליעזר

רע"ב

עצמה, שהיא נחלקת
לשלוש, ושאר כל
הארצות שבארץ
ישראל אינן חלוקין
לענן שביעית אלא
כלן כהר המלך
שהיתה מבורכת
בפרות, וכשנגמר

ביהודה, ושאר כל הארצות,
בהר המלך, וכל הארצות,
באחת לזיתים ולתמרים:

(ד) אוכלין על המפקר, אבל
לא על השמור. רבי יוסי

מתחלקת לזאת מיהודה
לגליל, ומגליל ליהודה,
אבל יוצאה היא מגליל
לגליל ומיהודה ליהודה:
ושאר כל הארצות
בהר המלך. שאר כל
הארצות שבארץ ישראל
אוכלים על ידי הפרות

בהר המלך צריך לבצר מכל ארץ ישראל,
וכל שלוש הארצות גם לתנא קמא
(רמב"ם) הרי הן חשובות באחת לזיתים
ולתמרים, שבשביל פרות אלו מתרחקת
חיה מארץ לארץ:

(ד) אוכלין בבית על המפקר בשדה,
אבל לא אוכלין על השמור אף שיש
בשדה, מכיון שהוא שמור שפכר כלה

הממלאים צהר המלך, והוא היה רב הפרות
ואחרון מכל שאר ארצות שבארץ ישראל: וכל
הארצות באחת לזיתים ולתמרים. כל
הארצות שבארץ ישראל אוכלים זיתים ותמרים על
ידי ארץ אחת שלא כלו צה הזיתים והתמרים למיה
מן השדה, צין שפיה הארץ ההיא ציהודה או
ציער הידן או גליל, ואין הלכה כרבי שמעון:

(ד) אוכלים על המפקר. אוכלים ממה שצצית
על ידי שמנוי מאותו המין בשדה במקום
מפקר. אבל אם פסק וכלה אותו המין במקום
צצית או צגנות חיצ לבער, כדאמרו למה מן השדה פלה לנחמסך מן הצית: רבי יוסי מתיר אף

שדה צופים

שהם דברי חכמים ולשטתו אול שפסק
גם כן בזיתים כתנא קמא דאוכלין עד
שיכלה אחרון שבתקוע ולא הזכיר דר'
אליעזר. ע"כ.

משנה ד

אוכלין על המופקר אבל לא על השמור
רבי יוסי מתיר אף על השמור וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ז מהלכות שמיטה ה"ד),
היו לו צמוקין של שביעית, וכלו
הענבים מן השדה מן הגנות והפרדסים
שהן הפקר אף על פי שעדיין יש ענבים
בגפנים שבתוך החצרות אינו אוכל מן
הצמוקין מפני ענבים אלו שבחצר, לפי
שאינן מצויין לחיה, אבל אם יש ענבים

ירושלים, כנראה גם כן במפת הארץ, וגוש
חלב הוא אחלב הנזכר בתנ"ך, (שופטים א,
לא) והיא בחלקו של אשר בארץ הגליל,
דרומית מערבית לקדש נפתלי; ומכיון
ששלוש ארצות לביעור ואוכלין בכל א'
מהן עד שיכלה האחרון שבהם, וא"כ תנא
קמא נקט שיעורא דיהודה ואוכלין עד
שבתקוע, ור' אליעזר נקט שיעורא דגליל,
דהוא גוש חלב, ולא פליגי.

שוב ראיתי שבמשנה ג' פ"ט דשביעית
איתא: "וכל הארצות כאחת
לזיתים ולתמרים", ולפי"ז יהי נסתר
פירושי. אמנם לדעת הרע"ב נראה שהם
דווקא דברי יחיד ורבנן פליגי עלי, אבל
הרמב"ם (בפ"ז מה' שמטה ויובל ה' י"א) סובר

שביעית פרק ט

משנת אליעזר

רע"ב

לחיה מן השדה. מתיר אף על השמור. אוכלין רבי יוסי מתיר על הטפוחין ועל הדופרא, על השמור באסור אב"ל לא על הסתנויות. רבי כשעדין הוא מחבר (תו"ט) שהרי מצוי בשדה. אוכלין על הטפוחין מין כלי חרס שהעופות מביאין שם אכל שלהן, וכל זמן שמצוי לעופות בטפוחין, אוכלין מן הבית, ועל הדופרא אין העושה פרות פעמים בשנה. אוכלים עד שיכלה הפעם האחרונה שעושה פרות. אב"ל לא על הענבים הסתנויות שגדלים בימות החרף, שגרועים הם ואינם ראויים אלא

שדה צופים

השמור, ר' יוסי מתיר אף על השמור, וכתב הרמב"ם ז"ל בפה"מ דעל השמור היינו מה שבבתים ומה שבגנות, והתו"ט הקשה אי אוכלין על השמור איך משכחת לה ביעור, וכתב דלא על כל שמור קאמר אלא שיש שמור שיאכל עליו, היינו כגון מחובר באילן והאילן עומד במקום שמור ומכל מקום הואיל והפירות עדיין במחובר אוכלין עליהן ע"ש.

אך נראה דאין זה תלוי במחובר דהא אוכלין אף על התלוש, דהא אמרינן (תוספתא שביעית פ"ז ה"ב) אוכלין על של בין הכפין ואין אוכלין על של בין השצין, וכתב רש"י ז"ל בפסחים (נ"ב: ד"ה אוכלין) דכשהרוח מנשב התמרים נופלין ונשארים באותן כפין ובשצין ע"ש, אלמא אוכלין על התלוש, וכן ממה דאמרינן (שביעית פ"ט מ"ד) דאוכלין על הטפוחין מוכח דאוכלין על התלוש, אלא דתלוי בזה דכל שזכה בו מתחייב הוא עצמו בביעור ול"ש שיאכל עליו, אבל פירות שלא זכה בהן אין חייבין בביעור ואוכלין עליהן אפילו בתלוש,

קשים ביותר שאינן נגמרין אלא בסוף השנה הרי זה אוכל מן הצמוקין בשבילן וכן כל כיוצא בזה.

ובדרך אמונה כתב: אף על פי שעדיין יש כו'. דהיינו מן המשומר כיון שאין החיה יכולה לאכול משם אין אוכלין בשבילן ונראה שאם הגיע זמן הביעור והיו משומר ופרצו גדריהן לא מהני שגם המחובר נתחייב בביעור ופריצת גדריהן זהו ביעורו ובשביל שביעור מקצת לא יפטר מהביעור וזה לדעת הרמב"ן דביעור היינו הפקר וכ"ש לדעת רבינו דביעור היינו שרפה ואיבוד.

וכן כל כיוצא בזה. כגון הגרגרים הקשים ממני התבואה והקטניות שאינן נזרעים רק צומחים מכח הארץ שנשארין בארץ ימים רבים לרוב יבשותם וחוזקותם וכגון הקורטמא"ן ממני השעורים ששמו טופח.

אמרינן (שביעית פ"ט מ"ד) אוכלין על המופקר ואין אוכלין על

שביעית פרק ט

תו

משנת אליעזר

רע"ב

אֹכְלִין צֻנְנִים עַל יְדֵי הַצֻּנְנִים הַגְּדֹלִים צִימוֹת הַסְּמִיוֹ: רַבִּי יְהוּדָה מְתִיר כָּל זְמַן שֶׁבִכְרוּ עַד שֶׁלֹּא יִכְלֶה חֲקִיץ: (ה) הַכּוֹבֵשׁ שְׁלֹשָׁה כִּבְשִׁים בַּחֲבִית אַחַת, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַקֵּץ. וְאִין הֵלְכָה פְּרָזִי יְהוּדָה: (ה) הַכּוֹבֵשׁ שְׁלֹשָׁה כִּבְשִׁים. שְׁלֹשָׁה מִינֵי יֶקֶק: בַּחֲבִית אַחַת. שֶׁל חֲמֵץ אֹ שֶׁל חֲמֵץ, רַבִּי יְהוּדָה מְתִיר לְאָכֹל עַל הַסְּתָנִיּוֹת, כָּל זְמַן שֶׁבִכְרוּ שְׁנֵתִבְשְׁלוּ הַצֻּנְנִים מִקְצָתוֹ עַד שֶׁלֹּא יִכְלֶה הַקֵּץ: אֶף שָׂרֹב הַפְּרוֹת גָּמְרוּ לְהִתְבַּשֵּׁל בַּחוּרְף: (ה) הַכּוֹבֵשׁ שְׁלֹשָׁה מִינֵי כִּבְשִׁים יֶקֶקוֹת בַּחֲבִית אַחַת וְכָל אֶחָד מִקְבֵּל טֵעַם

שדה צופים

סתוניות אינן גדלים בקיץ ועיקר גידולן בכח הסתיו של שמינית חשיבי כפירות שמינית ואין אוכלין עליהן אף על גב שביכרו עד שלא יכלה הקיץ.

ואוכלין סתוניות של שביעית בשביל אותן שגדלו בקיץ אבל לא סתוניות של שביעית בשביל סתוניות של שמינית אף שחנטו בשביעית וכנ"ל וכל הפירות כשיש נכנסין משביעית לשמינית וחנטו בשביעית אוכלין עליהן [וכן בתבואה שהביאה שליש בשביעית ויצאו לשמינית וכן באורז וחברותיהן שנגמר פריין בשביעית ויצאו לשמינית] אבל אם חנטו הפירות בשמינית אין אוכלין עליהן אף על גב דכשהגיע זמן הביעור כבר יש לחיה פירות שמינית.

משנה ה

הכובש שלשה כבשים בחבית אחת ר"א אומר אוכלין על הראשון וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ז מהלכות שמיטה ה"ו), הכובש שלשה כבשים בחבית אחת, כל שכלה מינו מן השדה יבער מינו מן

ומ"ש בפה"מ דשמור היינו שבבתיים ושבגנות מיירי גם כן באותן שלא זכה בהן, ואי אוכלין עליהן תלי אי אוכלין על השמור. (מקדש דוד שביעית סימן יג).

אבל לא על הסיתוניות רבי יהודה מתיר כל זמן שבכרו עד שלא יכלה הקיץ.

כתב הרמב"ם (פ"ז מהלכות שמיטה ה"ה), אילן שעושה פירות שתי פעמים בשנה והיו לו מפירותיו הראשונות ה"ז אוכל מהן כל זמן שפירות שניות מצויות בשדה, שהרי מאותו המין בשדה, אבל פירות הסתיו אין אוכלים בשבילן, מפני שדומין לפירות של שנה אחרת.

וכתב בדרך אמונה: כ"ז שפירות שניות מצויות בשדה. ואפשר דאף אם הפירות שניות חנטו בשמינית כיון שברוב השנים הן גדלים בשנה א' חשיבי של שביעית.

אבל פירות הסתיו. הם ענבים שנקראים סתוניות ואף על גב דענבים וסתוניות מין א' הוא מ"מ אין אוכלין על הסתוניות של שמינית אף על גב שחנטו בשביעית כיון שאילנות המגדלים

שביעית פרק ט

משנת אליעזר

רע"ב

מִהָאֲחֵרִים, וְכָלָה מִן הָרִאשֹׁן, אֹמֵר, אוֹבְלִין עַל הָרִאשֹׁן. רַבִּי
מִן אֶחָד לַחֲמִיּוֹת, יְהוֹשֻׁעַ אֹמֵר, אַף עַל הָאֲחֵרִין. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר
בְּשָׂדֶה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אוֹבְלִין עַל רֶבֶן גְּמָלִיאל אֹמֵר, כָּל שְׂפֵלָה
הָרִאשֹׁן וְכַשְּׁנִגְמֵר וְכִין דְּלָה מִן אֶחָד

מִהֵן מִן הַשָּׂדֶה נֶאֱסָרוּ כָּלֵס וְאֶפְלוּ אוֹתָן שְׁלֹא
כָּלוּ, שְׁאוֹמוֹ מִן שְׂפֵלָה נִמְן טַעַם גְּמוּלָה שְׁלֹא כָּלוּ
וְאֶסְרוּ, דָּמִין לְעִיל פֶּרֶק ו' שְׂבִיעִית אוֹסֶרֶת גְּמִינָה
גְּמִשָּׁה, שְׁלֹא גְמִינָה גְמוּלָה טַעַם: רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
אֹמֵר אַף עַל הָאֲחֵרִין. עַל סִמּוֹן מִן הַשָּׂדֶה
אֶסְרוּן יֵאָכֵל מִשְׁלָשָׁן אֶף עַל פִּי שְׂפֵלָה כָּלוּ הַשָּׂמִים
לְחִיָּה שְׂבִיעִית. וְטַעַם דְּרָבִי יְהוֹשֻׁעַ, הוֹאִיל וְאִלוּ
שְׂפֵלָה גְמוּלָה מִטַּעַם אוֹמוֹ שְׁלֹא כָּלוּ, דְּאִמֵּר קָרָא
(וְיִקְרָא כֵּה) מִן הַשָּׂדֶה תִּחְלְלוּ אֶת תְּבוּאָתָהּ, כָּל
זֶמֶן שְׂאֵתָה אוֹכֵל מִן הַשָּׂדֶה אֶתָּה אוֹכֵל מִן הַצִּיָּת,
וְהֵאֵי קָרָא יִתְרָא הוּא, דְּהֵא דְרָשִׁין לֵה מִן וְלִצְמִינָה וְלִחִיָּה אֶשֶׁר גְּמִינָה, כָּל זֶמֶן שְׂאֵתָה אוֹכֵלָה שְׂבִיעִית
הֶאֱכֵל לִצְמִינָה מִן הַצִּיָּת וְכו', אֵלָּה קָרָא לְכַוּשִׁים הוּא דְשִׁתָּא, וְהֵאֵי קָאֵמֵר מִן הַשָּׂדֶה תִּחְלְלוּ אֶת

מִן הָרִאשֹׁן בְּשָׂדֶה חֵיב לְבַעַר הַכֹּל, מִפְּנֵי
שְׂטַעְמֵו מַעֲרַב בְּכֹלֵם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֹמֵר,
אַף עַל הַמִּין הָאֲחֵרִין מִתֵּר לֹו לְאָכֵל
מִשְׁלֵשֶׁת הַמִּינִים, וּמִרְבָּה מִן הַמִּקְרָא: (וְיִקְרָא
כִּי י"ב) "מִן הַשָּׂדֶה תִּאֲכָלוּ אֶת תְּבוּאָתָהּ"
מִתֵּר הַמִּקְרָא דְרִישׁ שְׂאֵם מִן אַחֵר מַעֲרַב
בו. מִתֵּר לֹו לְאָכֵל כָּל תְּבוּאָה הַמַּעֲרַבִּת,
וְאֶפְלוּ כָּלָה עֶקֶר הַפְּרִי. רֶבֶן גְּמָלִיאל
אֹמֵר, כָּל שְׂפֵלָה מִינֵו מִן הַשָּׂדֶה, יִבְעַר

שדה צופים

אבל אם א' של ששית או של שמינית
צריך לבער גם את הטעם כדלקמן הכ"ב
ונראה אף אם הוציאן קודם הביעור צריך
לבער הטעם כשיגיע זמן הביעור וי"א
דגם אם שניהן של שביעית לא התירו
אלא בנתערבו קודם הביעור דכבר נתבטל
הטעם והוי כמבוער אבל אם נתערב אחר
הביעור אוסר בנותן טעם וכ"ב בחזו"א.

יבער מינו מן החבית. וה"ה עליו שכבשן
עם לולבין לעלין יש ביעור ולא
ללולבין [כדלקמן הט"ו] ואף על פי
שבולע בהן טעם העלין.

ואם התחיל בה. לאכול קצת מן החבית
שכיון שהתחיל לאכול ממנו תו
אם ישאר וישהה יפסיד ובודאי יאכלו
בסמוך ולכן נחשב כבר כמבוער וא"צ
לבערו ומותר לאכלו לאחר זמן הביעור

החבית, ואם התחיל בה הרי הכל כמבוער,
וכשם שמבוער אוכלי אדם כך מבוער אוכלי
בהמה מן הבית ואינו מאכילן לבהמה אם
כלה אותו המין מן השדה.

ובדרך אמונה כתב: הכובש שלשה
כבשים. שלשה מיני ירק בחבית
א' של חומץ או של ציר כדי להתקיים
ואין נ"מ בין שנכבשו בזה אחר זה או
שלשתן יחד.

כל שכלה מינו מן השדה. אף שעדיין
לא הגיע זמן הביעור של האחרים
והאחרים נתנו בו טעם אפ"ה צריך
לבער מין זה אבל הטעם הבלוע במינים
האחרים א"צ לבער שהטעם נחשב
כמבוער ודוקא ששניהן של שביעית אף
שהגיע זמן הביעור והן כבושין ונתן טעם
גם אחר הביעור אין הטעם צריך ביעור

שביעית פרק ט

תט

משנת אליעזר

רע"ב

תְּנוּאָתָהּ, אִם יֵשׁ בָּשָׂה מֵינֹו מִן הַשָּׂדֶה, יִבְעַר מֵינֹו מִן הַחֲבִית וְהִלָּכָה כְּדַבְּרֵיו. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, כֹּל יֶרֶק, אֶחָד עֵדִין בָּשָׂה שְׁעֵדִין לֹא כָלָה, אִף עַל פִּי שְׁעָקָר הַפְּרִי כָלָה, אִף עַל פִּי כֵן תֹּאכְלוּ אֶת תְּנוּאָתָהּ וְאִינוּ זָקוק לָעֵצ: כֹּל יֶרֶק אֶחָד הוּא. לֹא נִתְּנוּ חֲכָמִים שְׁעוֹר לְכָל יֶרֶק וְיֶרֶק בְּפָנֵי עַמּוֹ, אֲלֵא אִף עַל פִּי שְׁשִׁלְשָׁתָן כָּלוּ מִן הַשָּׂדֶה.

שדה צופים

(לעיל ה"ג) שמאבד ושורף ורש"י (פסחים נ"ב ע"ב ד"ה שנאמר) פירש שנותנן למדרס רגל בהמה וחיה, ורבוותא בתוס' (שם ד"ה מתבערין) פירשו שמפקירן לכל, ומלקט אדם ואוכלן, רק כשמשהו בביתו בחזקת שהוא שלו אסור לאכלו אחרי הביעור, ונראה לנו דעיקר הביעור אינו שנאסר אחר שכלה מן השדה לחיה, רק שהוא מצוה רמיא על כתפא דגברא להפקיר ולבער מתוך ביתו, אבל כי מיפטר פטיר ממצות ביעור תו אינו נאסר אחרי זה באכילה, ולא באופן שהפטור מצד בעלים שאינו בר דעת או בר מצוה, רק כשהוא פטור מצד עצמותו, שהמצוה לבער היא הסיבה והעילה אל האיסור, ובהעדר הסיבה פקע המסובב, ואינו נאסר.

ודוגמא לזו מצאנו חמץ אחר הפסח (פסחים כ"ט ע"א) לר' יהודה דמן התורה אסור, אם היה של עו"ג או של הקדש דלא חלה עליו חובת ההשבתה, סובר רב אחא בר יעקב דאינו אסור אחר הפסח, שלא היה סיבה אל האיסור רק המצוה להשביתו, ובאין מצוה, דגם ישראל מותר להשהות חמצו של עו"ג והקדש כ"ז שלא קיבל אחריות, סרה מעליו האיסור, והתם בעי גז"ש למילף

וי"א שגם תבשיל של פירות שביעית א"צ לבער שהתבשיל הרי הוא כמבוער שא"א להשהותו.

כך מבער אוכלי בהמה. דדרשי' כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתן מן הבית ובאוכלי בהמה מיירי דאוכלי אדם בלא"ה אין מאכילין לבהמה כנ"ל פ"ה ה"ה.

אם כלה אותו המין מן השדה. וכנ"ל גבי אוכלי אדם לכל דבריהם.

האור שמח (על הרמב"ם שם) כתב וז"ל: להבין משנה זו נתקשו אבות העולם, דהתינח ר"א סובר כיון שכלה מין אחד תו אסור לאוכלו, דמטא זמן הביעור, ותו אסור בטעמו שאר ירקות, ור' גמליאל פירשו רבוותא טעמו דסובר דהטעם שנבלע תוך הירק הנכבש עמו הוי כמבוער, וכמו דאשכחן גבי חמץ בפסח שנבלע תוך כלי, כן סבר דהנבלע תוך מאכל הוי כמבוער, אבל טעמא דר' יהושע לא איתפרש, ופירש ר"ת דמפיק מקרא, ועיין ר"ש (שם) ותוס' פרק מקום שנהגו (פסחים נ"ב ע"א ד"ה הכובש). והנראה לי בזה, דעצם ענין הביעור פירש רבינו

שביעית פרק ט

משנת אליעזר

רע"ב

הוּ לַבַּעַר, וְאִם מִן יֶרֶק אַחֵר נִמְצָא עֲדֵינוּ בַשָּׂדֶה, אֵף עַל פִּי שְׁשֻׁלֶּשֶׁת מִיָּנִי הַכֹּבָשִׁים כָּבֵר כָּלָה, אִינוּ צָרִיד לַבַּעַר. אוֹכְלִין בְּרֵגִילָה (משמע לכו"ע מלא"ש) חֲלָלוּגִית עַד שִׁיכְלוּ סִגְרִיּוֹת רְגִילִיּוֹת שֶׁהֵם נִמְצָאִים בְּמָקוֹם מְסֻגָּר תַּחַת הָאָרֶץ מִבְּקַעַת בֵּית נְטוּפָה: שְׁיִכְלוּ כָּל הַיִּרְקוֹת פְּלֶן יְצַעֲקוּ מִן הַקְּדִישׁ עַד שִׁיכְלוּ כָּל הַיִּרְקוֹת פְּלֶן הַשָּׂדֶה, וְהִלָּכָה פְּרָגָן גְּמִלְיָל דָּכָל שְׁפֵלָה מִיָּנוּ מִן הַשָּׂדֶה יִצַּעַר מִיָּנוּ מִן הַקְּדִישׁ וְאוֹכֵל אֶת הַשָּׂדֶה:

הָאָרֶץ מִבְּקַעַת בֵּית נְטוּפָה שֶׁהִיא אֶרֶץ לַחָה מְאֹד וְעַד שֶׁלֹּא יִכְלוּ מִשָּׁם אוֹכְלִין וְאִין צָרִיד בַּעֲוֹר:

שדה צופים

ולכביסה וכיו"ב (סוכה מ' ע"א), ולהדלקת הנר איתרבאי מקרא [ירושלמי (שביעית) ריש פ"ז (ה"א) יעו"ש] טרם שהגיע זמן הביעור, ולכן פירות המיוחדין למאכל אדם אין מאכילין אותן לבהמה, וכן אסור לקוץ אילנות לעצים בשביעית משהתחילו לעשות פרי, וכדמפורש פרק מקום שנהגו (פסחים דף נ"ב ע"ב) לאכלה ולא להפסד, ורבינו בפ"ה קיבץ כל ההלכות בזה, וא"כ כשם שאסור לאבד את גוף האוכל כן טעם האוכל של שביעית כיון דטעם כעיקר לענין שביעית אסור לאבדו, וברור, וכיון שכן, בכובש שלשה כבשים בחבית אחת ונתנו טעם זה בזה הרי הדבר הכלה חייב לבעור, וכן טעמו, אולם דבר שאינו כלה אסור להפסיד, וכן הטעם מהדבר שאינו כלה לבהמה בהשדה אסור להפסידו, ולפ"ז נתבונן איך נעשה בהנך כבשין:

ונראה לנו דתליא בהך מחלוקת דתנן בזבחים (פ' ע"א) בנתערב מתן אחת במתן ד', שר' אליעזר אומר יתן ד' ור' יהושע אומר שנותן רק אחת, וכבר בארנו במקום אחר, דהגם דעובר על כל

שאור דאכילה משאור דראיה, דלאו בפני עצמו שלא לאכול חמץ שעבר עליו הפסח נכתב לר"י, וילפינן רק מגז"ש שטעם האיסור הוא מצד שצריך להשביתו, אבל כאן לא נכתב בקרא האיסור לאחר הביעור, רק חכמים למדו (שם נב, ב) מהא דכתיב ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול, מסתברא דעיקר סיבת האיסור הוא שצריך שיהיה לבהמה ולחיה לאכול, אבל כי אינו יכול להתקיים זה תו אינו נאסר, לא מיבעי' לשיטת התוס' דאם הפקיר וביער תו מותר לזכות אחר זה ולהכניס לבית לאכול לכל אדם הזוכה מן ההפקר, רק האיסור כמו קנס על שלא ביער, בודאי כמו שכתבנו, אלא אף לפירוש רבינו ורש"י נראה דיש מקום לאמר כן, כמו שהוכחנו מחמץ ועוד:

והנה נתבונן עוד בזה, כי כמו שמצוה כללות ולבער פירות שביעית (לחיה ובהמה) כשהגיע זמן הביעור, כן הוא אסור להפסיד פירות ולכלות לשארי הנאות, לבד מה שהתירה תורה, דלאכלה אמר רחמנא ולא להפסיד, ולכן אסור למלוגמא

שדה צופים

נראה שסוברת שאינו דומה לקיום עשה דמתן ארבע, שזה מכון התורה ליתן הדם על ארבע קרנות המזבח ולעשות המעשה, משא"כ בעשה דוישלחו מן המחנה שהמצוה ג"כ סיבתו ותכליתו הוא שתסור הטומאה מהמקדש, וההעדר הוא התכלית, ומסתברא כן, דאם לא, הלא גם בשבת מה שממהר שלא להיות יושב ומשתמש באילן כל היום הוא ג"כ לקיים עשה דשבתון, וכמו שאמרו (שבת קל"ג ע"א) שבתון עשה הוא, הגם שלמצות שבייתה אינו צריך קום עשה כלל, משא"כ בעשה דוישלחו מן המחנה, בכל זה תכליתן ההעדר, והירושלמי לא סבר הדחוי של הגמ' בעירובין, ואף דלא למיעבר איסורא עביד בידים ג"כ טפי עדיף, ובזה א"ש מה דבירושלמי פרק ואלו עוברין (פסחים פ"ג ה"ג) מפרש מה דר"א אמר דלא יקרא לה שם אלא עד שתאפה [ולהירושלמי קורא שם בעודה בתנור ומניחה לישרף ביום טוב] אף דעושה מלאכת שריפה ביום טוב, בזה עדיף טפי לעבור בקום ועשה, כיון שעושה להינצל מאיסור בל יראה כשיפרישה ויניחנה עד הערב, אף על גב דליכא מצוה בקום ועשה, רק שלא לעבור בבל יראה, ועשה דתשבייתו, ודוק, וטעמא דר' אליעזר דעושה כפי מה שלא היה ההתנגדות, כמו אילו לא נתערב היה מצוה ליתן מתן ד', וכן אם לא היה יום טוב היה מצוה לאפות כדי שלא יתחמץ אם אינו יכול לבערו, והכלל דר' אליעזר סובר דהוא מחוייב לעשות בקום ועשה מה שבידו:

וכיון שכן נתבאר לנו טעם פלוגתייהו דר' אליעזר סובר דמחוייב לבער

תוסיף או בל תגרע לא אמרו דלא יתן כלום ויפסל הקרבן ולא יעבור על שום לאו, דבכה"ג דמטי פסידא לקדשים מוטב שיוקרב שלא כהלכתו משיפסל, וכמו שאמרו במנחות (דף מ"ח ע"א) בשחט ארבעה כבשים על שתי חלות כו', שזורק שלא לשמן, וכי פריך הגמ' מאיברי חטאת שנתערבו בעולה כו', משני עמוד וחטא בעולה כדי שתזכה בחטאת לא אמרין, יעו"ש, הא כאן אם לא יתן כלל יפסלו שניהן, ואם יתן יעבור בבכור בבל תוסיף, או בעולה בבל תגרע, מוטב לעבור כדי שלא להביא לידי פסול, רק נחלקו הי עדיפא יותר, דר"א סובר דמוטב לעשות מה שבאה לפניו, יעו"ש ור' יהושע סובר דשלא לעשות נגד הדין בקום ועשה עדיף יותר, ובעירובין (דף ק' ע"א) רצה הגמ' לדמות אם עלה באילן בשבת לפלוגתייהו, דהא אם יושב על האילן הוא עושה איסור, אבל אינו עושה מעשה להשתמש באילן, ועיי"ש מה דדחי דישיבתו הוי מעשה, ועוד לר"א התם ליכא מצוה, רק לאפרושי מאיסורא על ידי ירידתו, ובאמת בהא דסוף עירובין (ק"ד ע"ב) בשרץ שנמצא במקדש אמר בירושלמי (שם פ"י ה"ד) דתליא בפלוגתא דר"א ור"י בנתערב מתן אחת במתן ד', דלזה עדיף להוציאו בהמינו, אעפ"י שמרבה הטומאה בידים קום עשה, עדיף שלא להשהות הטומאה, יעו"ש.

והנה לפי דחוי הגמ' דעירובין הכא מאי עשיה דמצוה איכא, הלא העיקר שלא לשהות הטומאה, וצריך לומר דהכא ג"כ איכא עשיה דמצוה, שמקיים וישלחו מן המחנה, והגמרא דילן דלא הזכירה זה

שדה צופים

לפי מה שביארנו, דכיון דלא חלה עליו חובת הביעור תו לא נאסר באכילה אחרי הביעור, זה לאו מידי. דיכילנא לשנויי, דכיון דרחמנא גלי דאף על הקדש חלה קדושת שביעית וחובת הביעור, וכמו דיליף מקרא בירושלמי פרק מקום שנהגו (פסחים פ"ד ה"ט) ושבתה הארץ שבת לד', אפילו דבר שהוא לד' חלה עליו קדושת שביעית, כש"כ תרומה ומעשר דאינו מפקיע קדושת שביעית, שלא יהא צריך לבער. אך מה דתנן (שביעית פ"ח מ"ז) אין מבשלין ירק של שביעית בשמן של תרומה, שפירשו מפני שיהא צריך לבער השמן של תרומה, בזה בשני גופים יש לעיין, דהא אינו צריך לבער ירק משום התרומה, שרק התערובות גרם, ועל התרומה לא חלה קדושת שביעית, וא"כ תו לא יאסר הירק לאחר הביעור, כיון שלא יהא בידו לבער, אך גם זה י"ל. ועוד אעיר המעיין, דרבינו פירש (בפיהמ"ש שם) טעמא דאין מבשלין ירק של שביעית בשמן תרומה משום שמביא את השביעית לידי פסול, כשיטמא התרומה יהא צריך לשרוף את השביעית, אם כי בזבחים (ע"ז ע"א) משמע דשקיל וטרי על התרומה, דמפלפל אם התרומה דבר תורה יעו"ש, בכ"ז ממה דמסדר המשנה זה בשביעית מורה כפירוש רבינו, ועיין בשנו"א שכתב כן, ולפ"ז יש מקום לאמר. דאם נאמר דלא יבער שיהא אסור לאבד התרומה תו יהא מותר באכילה לר"י, דשב וא"ת עדיף, והסוגיא בזבחים קאי לר"א דסובר דצריך לבער, ואין להאריך עוד, אף כי יש לפלפל בזה, ודוק בכ"ז. ע"כ.

כולן, לפי שיש בהם הטעם מדבר שכבר מינו כלה לחיה בשדה, ואף דע"י הביעור מפסיד המין שלא כלה לחיה מן השדה, מ"מ מצות ביעור עדיפא טפי, שהוא בקום ועשה ומקיים כלה לבהמתך מן הבית, ואם לא ביער תו נאסרו כולן באכילה לאחר הביעור, כיון שחלה עליהן חובת הביעור בשביל הטעם הבלוע מהירק שכלה לחיה מן השדה נאסר הטעם הבלוע בכולן, ור' יהושע לטעמו אזיל, דסבר דכיון דיעבור על לאכלה אמר רחמנא ולא להפסד, ואם יבער מה שהוא כלה מן השדה הלא ביה בלוע הטעם מהירק הנכבש שלא כלה מן השדה, ואיכא גם בהטעם לאכלה ולא להפסד, מוטב שיעבור בשב וא"ת ולא יעבור בקום ועשה, וכיון שכן לא חלה עליו חובת הביעור, ותו מותרין באכילה, כיון דרחמנא פטרינהו מביעור ודוק. ובירושלמי (שביעית פ"ט ה"ד) אמר מה טעמא דר"א הראשון נותן טעם באחרון, מה טעם דר"י, האחרון נו"ט בראשון, פירוש, והטעם ג"כ אסור להפסידו, דלאכלה אמר רחמנא ולא להפסד, וקשיא כו', ולא משני כלל, דסמך על מה דפריש סוף עירובין ובפרק אלו עוברין, וכמוש"ב נתבארו הדברים על נכון בס"ד:

והא דמוכח בזבחים (דף ע"ה ע"ב) דשביעית אין לוקחין בדמיה תרומה, ובירושלמי פ"ג דמע"ש (ה"ב), דכסף מעשר אין לוקחין בו שביעית, משום שיתבער מן העולם כשיגיע זמן הביעור, הא מצוה לאכול מעשר ותרומה, ושלא להפסיד, ואם תאמר מה בכך דלא יבער, מכל מקום יהא אסור לאכול אחר הביעור, ויהא מופסד ממילא, ז"א

שדה צופים

עיינ מקדש דוד (סימן י) וז"ל: אמרינן (שביעית פ"ט מ"ה) הכובש ג' כבשים בחבית אחת רבי אליעזר אומר אוכלין על הראשון, רבי יהושע אומר אף על האחרון, ר"ג אומר כל שכלה מינו מן השדה יבער מינו מן הבית, וכתב התוס' פסחים (נ"ב. ד"ה הכובש) דלר"א אוכלין על הראשון משום שהראשון נותן טעם בהשני ולא חשיב הטעם כמבוער ומש"ה אוסר את כולם, והקשו לר"י איך מותר גוף אותם שכלו, ואומר ר"ת דבת"כ פליגי בקראי דאמרינן מן השדה תאכלו תבואתה כ"ז שאתה אוכל מן השדה אתה אוכל מן הבית כו' ומכאן אמרו חכמים הכובש ג' כבשים בחבית רא"א כיון שכלה אחד מן השדה יבער הכל מן הבית, וכתבו התוס' דבזה פליגי דלר"א אין הטעם חשיב כמבוער, ור"י ס"ל דהטעם חשיב כמבוער, והאי קרא אתי להתיר אף גוף אותו שכלה הואיל ומעורב בו הטעם מהמותרין, ומן השדה משמע ליה מן דבר שמקצת הטעם ממנו בשדה תאכלו אף האיסור שעמו, ור"ג סבר ממשות של כל אחד שכלה מן השדה אסור אבל הטעם הוא כמבוער ע"ש.

בכזית אורז כמ"ש הפוסקים ז"ל, ומשום דטעם כעיקר העיקר גופיה יש לו דינים של אותו הטעם שבלע, וה"נ טעם של זה שלא כלה נותן דיני אכילה על כולו, ור"א סבר דאין מה שלא כלה מן השדה יש עליו דיני אכילה בפועל, אלא הוי כשאר היתר ומה שכלה הוא איסור, אם כן הוי איפכא מה שהאחרון בולע מן הראשון הוי היתר שבלע איסור, וכיון דטעם כעיקר הוי הכל איסור וחייב לבערו ול"ש דטעם הוי כמבוער דהכל נעשה איסור ע"י זה הטעם שבלע, וכמו בשאר איסורין דאין הטעם בטל ברוב משום דגם ההיתר נהפך לאיסור כמ"ש הש"ך ביו"ד (סימן צ"ח סק"ו), ור"ג סבר דהכא ל"ש טעם כעיקר דזה שייך רק היכא דדבר אחד הוא היתר והשני יש עליו שם איסור אז נעשה כמוהו ויש עליו אותן דינים של הטעם, אבל הכא כולן איסור אחד להם שזה ירק של שביעית וזה ירק של שביעית זה דינו לאחר שכלה מן השדה צריך לבערו וזה דינו כן, אלא שזה כלה תחילה, כיון דדיניהם שוה לכ"ד ל"ש בזה טעם כעיקר וכיון דל"ש טעם כעיקר חשיב הטעם כמבוער.

ונראה דבהא פליגי דר"י סבר דמן השדה תאכלו את תבואתה דכ"ז שמצוי בשדה תאכלו מה שבבית, היינו דזה שהוא מצוי בשדה נותן דין אכילה על אותו המין, אם כן שהירק הראשון שכלה בולע מן האחרון שלא כלה ונותן בו טעם יש דין אכילה על הכל, וכמו אורז שבלע טעם דגן דיוצא בו ידי חובתו בפסח כדאמרינן בפרק התערובות (זבחים ע"ח א), והאורז עצמו יוצאין בו דסגי

ובזה אתי שפיר הא דאמרינן (שביעית פ"ז מ"ז) חרובים חדשים שכבשן ביין ישן וישנים בחדש חייב בביעור, זה הכלל כל שהוא בנותן טעם חייב לבער ע"ש, וזה אליבא דכו"ע, והרמב"ם ז"ל פסק (בפ"ז משמיטה ה"ו) בהכובש ג' כבשים כו' כר"ג, דרק אותו מין שכלה יבער מן החבית, ובהלכה כ"ב כתב בחרובין של שביעית שכבשן ביין של ששית חייב לבער היין שהרי טעם פירות שביעית בו

שדה צופים

ע"ש, ואמאי הא ר"ג חשיב טעם כמבוער, וע"כ דר"ג לא קאמר לה אלא בשניהם של שביעית, רק אחד הגיע זמן ביעורו והשני עדיין לא הגיע, אבל בשל ששית לגמרי אין הטעם כמבוער וכמ"ש משום כיון דטעם כעיקר אין הטעם כמבוער, ורק בשניהם של שביעית ל"ש טעם כעיקר. ע"כ.

עיין שו"ת מהרש"ם (חלק ב סימן רה) שכותב בתו"ד: ומ"ש מדברי החו"ד סי' ק"ה דבהיתרא בלע לא אמרי' כבוש כמבושל אמת כי בשו"ת טטו"ד מה"ק סי' ק"ז דחה דבריו וגם אני הבאתי ראי' מדברי הר"ש פ"ט דשביעית מ"ה הכובש ג' כבשים בחבית א' ר"א אומר אוכלין על הראשון רי"א אף על האחרון וכו' ובר"ש מפרש טעמי דר"י דשביעית בזה"ז דרבנן הוא ובעלמא מודה ר"י דשביעית אוסרת בנ"ט ושא"ה דנעשו ג' כבשין כא' קודם שיבואו לידי איסור ואפ"ה פליג ר"ג והלכה כר"ג ומבואר דגם בדרבנן והיתרא בלע אפ"ה כבוש אסור וא"כ ה"נ בבב"ח. ע"כ.

עיין שו"ת מנחת שלמה (חלק א סימן נא) וז"ל: ברמב"ם פ"ו מהל' שמו"י ה"ו איתא דהכובש שלשה כבשים בחבית אחת כל שכלה מינו מן השדה יבער מינו מן החבית, כלומר ושאר כל המינים מותרים.

וכל זה דוקא אם גם הפירות שקלטו את הטעם הם של שביעית, אבל פירות שאין להם קדושת שביעית שקבלו טעם מפירות שביעית חייבים בביעור

כמבואר ברמב"ם פ"ז הל' כ"ב ובעוד מקומות, ומיהו כלים שנתבשלו בהם פירות שביעית אין הבלוע חייב בביעור ואין צריכים להגעילן לאחר זמן הביעור, אולם הר"ש סיריליאו בפ"ט משביעית דף קנ"ז מצריך הגעלה כמו בפסח, ולדבריו קדירות של חרס ישברו כיון דנקטינן שגם בדרבנן לא מהני הגעלה בשל חרס, והן אמנם דהרש"ס אזיל בשטת הסוברים דביעור היינו שריפה אבל מ"מ צ"ע דנראה שהחיוב לשרוף לאחר הביעור מסתעף רק מן החיוב לאכול ולחלק לעניים בשעת הביעור כמבואר ברמב"ם פ"ז ה"ג וה', ואילו לענין הבלוע בדופני הקדירה צ"ע אם שייך חיוב אכילה או חלוקה לעניים בשעת הביעור וא"כ מ"ט יתחייב אח"כ לשרוף, וכ"ש בכה"ג שגם בהגיע זמן הביעור כבר עבר עליו מעל"ע וטעמו נפגם, אך צ"ע דא"כ גם לדידן איך שייך הפקר בבגד שצבעו בקליפי שביעית, ואולי התם רק קנס חכמים, אבל מ"מ איך מחייבין הפקר פירות ששית שקבלו טעם משל שביעית, ועיין גם בפ"ח דשביעית מ"ט בענין עור שסכו בשמן של שביעית במלא"ש ובתוס' אנשי שם דבכלים הוי סגי ע"י הגעלה, וצ"ע הרי בעור נמי מהני הגעלה כמבואר בפרמ"ג או"ח תנ"א בשם הב"ח, ולכן יותר נראה דכיון שהעור נעשה רך מחמת השמן הו"ל כבגד שצבעו בקליפי שביעית וצ"ע. ע"כ.

עיין שו"ת משנה הלכות (חלק ט סימן שכ) בענין מלפפונים שהחמיצו בתבלין שגידולו בשישית ונלקט בשביעית

שדה צומים

ליבטיל. וגדולה מזו כתבנו במקום אחר ע"פ דעת הבעה"מ פסחים מ"ג פ' אלו עוברין במשנה דד' מיני מדינה שכל העירובין העשויים לטעם ורוצה הוא בכל הטעם של כל אחד ואחד ואינו רוצה שטעם אחד יבטל את חברו והגם שאין הוא מרגיש טעם המין לבדו כיון שע"י העירוב משתנה טעמו לטעם חדש וטעם זה שמתחדש ע"י התערובות הוא האוסר וכיון דרוצה בכל התערובות א"כ לא מבטל אחד את חברו ולפ"ז יש טעם חדש מה שתבלין אינן בטילין כיון דרוצה הוא בטעם התבלין ואינן בטילין.

והנה במשנה ה' פ"ט דשביעית תנן הכובש ג' כבשים בחבית אחת רא"א אוכלין על הראשון ר' יהושע אומר אף על האחרון רבן גמליאל אומר כל שכלה מינו מן השדה יבער מינו מן החבית והלכה כדבריו ר"ש אומר כל ירק כו'. ובגמ' פסחים נ"ב ע"א אלא אמר רב אשי בפלוגתא דהני תנאי דתנן הכובש שלשה כבשין כו' ר"ג אומר כל שכלה מינו מן השדה כו' ופסק הרמב"ם כר"ג עיין פ"ז מהל' שמיטה ויובל ה"ו וכתב ה"ה ז"ל וטעמא דאין הולכין בזה אחר הטעם שאין כאן איסור אכילה אלא מצות ביעור כדכתב הראב"ד ע"כ ודברי הראב"ד הם שם בהשגות ה"ג שביאר דר"ג סבר דאין הולכין בזה אחר נותן טעם שאין כאן איסור אכילה אלא מצות ביעור בלבד הילכך דין שיבער אותו המין בלבד ע"כ.

והתו"ט תמה דאיך אמרינן דנ"ט אינו אוסר בשביעית והא משנה היא ספ"ז דשביעית במינה אוסרת

כיצד ינהוג לענין שביעית ולענין ביעור. וז"ל: ובדבר שאלתו בענין המלפפונים (אוגרקס בלע"ז) של שנה ששית שהחמיצו אותם בתבלינים שונים ותבלין אחד שמיר שמו הוא שגידולו בששית ונלקט בשביעית אשר יש לו דין קדושת שביעית אבל אינו נאסר משום ספיחי שביעית ועתה נשאל שם כיון דהשמיר נ"ט במלפפונים ואם נרגש הטעם צריך לנהוג במלפפונים קדושת שביעית וכן מצות ביעור כשיגיע זמן הביעור על השמיר וכדין המשנה פ"ז דשביעית דורד חדש שנכבש בשמן ישן אמרינן דילקוט את הורד (שהוא נ"ט בשמן) והשמן מותר ומוכח דאם לא הוציא מן השמן ה' נאסר השמן מחמת נ"ט של הורד ובנ"ד חמירי כיון שהתבלין נותני טעם מעורבים והרי א"א לקבוע בקביעות איזה טעם מורגש או לא וכעין מש"כ יו"ד סי' צ"ח לענין חלב עם בשר עכ"ל.

ובמא' דסליק אפתח בס"ד במ"ש דבנ"ד חמור כיון שהתבלין נותני טעם וכו' הנה ודאי דתבלין כיון דלטעמא עבידי חמור וגמ' מפורשת ביצה ל"ח דרבא דאוסר משום דלטעמא עביד ועיין ר"ש פ"ו דשביעית מ"ג בד"ה ירושלמי בא"ד דפריך מביצה ל"ח גבי אשה ששאלה מים ומלח לעיסתה ופריך דליבטלי מים לעיסה ומשני דהוי דבר שיל"מ ואפילו באלף לא בטיל וכו' וז"ל ומה דמחמירין הכא משום דבעלמא אין דשיל"מ בטל במינו וכן הוא טעם דתבלין (ובהגהות מהר"י לאנדא שם כלומר טעמא דרבא שם בתבלין משום דלטעמא עבידא מש"ה החמירו בו גם כאן) מבואר דבתבלין החמירו דלא

שדה צופים

במשהו ושלא במינה בנותן טעם ובתוס' רע"א תירץ דודאי לענין קדושת שביעית אוסרת הבליעה ככל האיסורים ולכן צריך לאוכלן בקדושת שביעית ושלא לעשות בהן סחורה ושאר דיני שביעית אבל לענין ביעור אין הבליעה אוסר ואין צריך לבערן והביאו גם בערוך השלחן סי' כ"ז סכ"ה. ועוד תמה הגרע"א דבג' מקומות נחת התו"ט לדמות קדושת שביעית לביעור וברור דז"א עיין פ"ז ופ"ט דשביעית ופ"ה דמעשר שני ודו"ק. והנובי"ק יו"ד סי' כ"ו יצא בדבר חדש בטעם דר"ג לפי דס"ל דאין טבע כל הירקות שוה לבלוע זה מזה דבין לפי הר"ש ששמן אוסר הורד ואין הורד אוסר השמן ובין לפי הר"מ שהורד חדש אינו אוסר וורד ישן אוסר למדנו דיש חילוק בטבע הדברים לענין כבוש ע"ש והא מתני' דג' כבשים מיירי דוקא בשלשה מיני חסית וחסית ודאי אוסרים בכבוש כמבואר במשנה דתרומות (פ"י) ע"ש. ומיהו בשפ"א תירץ קושית התו"ט דכשכבר נאסרו הפירות בעיניהו משום דכבר כלו אוסרים אח"כ בנ"ט משא"כ הכא הבליעה היתה בעוד שלא כלו ועכשיו שכלו מוציא מהם המינים שכלו ושוב אין המינים שלא כלו בולעים אלא דנימא על הבליעה שבלע כבר יחול עליהם שם איסור בהא פליגי ור"ג סבר אין האיסור חל על הבליעה ע"ש.

וקצת סמוכין ה' נלפענ"ד להביא לדבריו מגמ' ע"ז ע"ו א"ל עמרם ברי מה ענין קדשים אצל געולי נכרים הכא התירא בלע התם איסורא בלע ופריך רב יוסף סוף סוף כו' עד רב אשי אמר לעולם כדאמרן מעיקרא הכא

התירא בלע הכא איסורא בלע ודקא קשיא לך בעידנא דקא פליט איסורא קא פליט בעידנא דקא פליט ליתא לאיסורי' בעינ' כו' ע"ש. ופרש"י לעולם כדאמרין מעיקרא, דהיינו משום דבקדשים התירא בלע ודקשיא לך כי פליט איסורא פליט לא חמיר איסורו שכשנעשה נותר לא הוי איסור בעיניה שבתוך דופני הכלי ה' בלוע ומעולם לא הוכר איסורו ע"ש. הנה דאפילו איסור נותר שנעשה איסור בדופני הכלי קיל הוא כיון שמעולם לא הוכר איסורו וא"כ כ"ש הכא בכבשין דליכא איסור אלא חיוב ביעור וכה"ג לא חל עליו שם איסור כיון דליכא חיוב ביעור עליו ומיהו לענין נוהג בו קדושת שביעית ודאי נוהג כיון דנ"ט. ועיין ר"ש שביעית פ"ט ה"ה מודה ר' יהושע דשביעית אוסרת בנותן טעם ושאיני הכא דנעשו הג' כבשים כאחד קודם שיבואו לידי איסור והוא באמת רא' לסברא הנ"ל והבן.

ובמש"כ נלפענ"ד ליישב מה שנתקשיתי בפ"ז מ"ז דשביעית בפ"י מהר"י מלכי צדק שביעית אוסרת כל שהוא במינה פ"י שמן של ז' שנפל בשמן ו' אפילו בכל שהוא והגיע זמן הביעור נאסר שמן ששית בשביל אותו משהו חייב לבער הכל ואף על פי שלא ה' בה בנותן טעם והנ"מ לביעור אבל לאכלו בקדושת שביעית עד שיהא בו בנ"ט אבל במשהו נתבטל ברוב וכו' ותני כן ששביעית אינה אוסרת כל שהוא אלא בביעור אבל לאכילה בנ"ט ושלא במינה בנ"ט כדאמרן ורד בשמן חרובין בין ע"כ. והר"ש בפ"ו מ"ג הביא ירושלמי ה"ג

שדה צופים

שיש לו צריך להוציא כיון שהוציא כמות זה הרי יש לה לחי' שיעור כמות הפרי שיש לו בבית אלא שקצת טעם אחר נרגש מהכבוש אבל עכ"פ לא חסר מן הכמות שיש לה לחי' כמות כמו שהוא ולכן ס"ל לר"ג דאין צריך לבער כלל בשביל הבלוע ובזה נפ"מ שאם נפל כל שהוא שמן של שביעית הרי אפילו נתבטל בשאר השמן אבל מ"מ לענין ביעור הרי חסר לחי' משהו שמן ושפיר חייב בביעור בשביל מה שנפל שם שסוף סוף מגרע גרע לחי' בהאי משהו אבל כל שבלעו זה מזה הגם שבלע טעם מזה לזה מ"מ כיון דהכמות לא נשתנה בשביל הטעם שהרי מה שבלע זה מזה בלע זה מזה נמצא דבכמות ליכא שינוי כלל ולכן אינו חייב לבער, ובזה יש לפרש ג"כ מחלוקת ר"א ורבי יהושע ודו"ק.

ולענין הלכה מיהו נראה דיפה כיון מעכ"ת דצריך לנהוג במלפפונים קדושת שביעית ואפילו לא נרגש הטעם כיון דלטעמא עביד ודאי נרגש וכמ"ש הבעה"מ לענין ד' מיני מדינה כיון שנעשה לטעם והרי האי טעם חדש שנעשה מכל התבלין שטעמם משתנה ע"י העירוב לטעם אחר שאין האיסור שהוא השמיר נראה בעירוב אלא שהוא מסייעו לתת טעם חדש כנלפענ"ד וה' יצילנו משגיאות.

וכרגע מצאתי חקירה בקהלות יעקב ר"ה סי' י"א שהביא בשם מקד"ד שחקר בסי' נ"ט דף רט"ז דמה שצריך להיות ולבהמתך ולחי' אשר בארצך אי בעינן דוקא פירות מתבואת שבת הארץ שיש בהן קדושת שביעית או די אפילו

עקרו בשביעית ושתלן במוצ"ש ר' זעירא אמר מכיון שרבה עליו החדש מותר ר' לא ורב אמי אמרי תרווייהו אסורין וכו' הרי שביעית שאין לה היתר ולא נתנו חכמים שיעור א"ל לא אם אמרתם בשביעית שאינה אוסרת כל שהוא אלא בביעור אבל לאכילה בנותן טעם כו' ע"ש באריכות. ויש לדייק בביעור מ"ש דאוסר בכ"ש שהרי האי כ"ש נמי כיון שנתערב בכולו למה אוסר בביעור בכ"ש.

ולפמ"ש אתי שפיר שהרי כתב מהר"י מלכי צדק שמן זית שנפל בכ"ש כלומר שבשעה שנפל כבר הי' שמן זית של שביעית ואפילו שהי' בכ"ש מ"מ הרי סוף סוף שמן של שביעית הוא וניכר האיסור קודם נפילה כה"ג צריך ביעור אבל היכא דנתערב ע"י כבישה ומעולם לא ניכר האיסור איסורו בנ"ט וצ"ע. ובפרט בדברי הר"ש שכתב אם אמרתם בשביעית שאינה אוסרת כ"ש אלא בביעור אבל לאכילה בנ"ט דמשמע לכאורה דכ"ש דלביעור הוא דומיא דלאכילה בנ"ט והיינו ע"י בליעה ויש לדחוק ודו"ק כי לא באתי רק להעיר.

ולא אמנע טוב מה שמצאתי בגליון שלי שכתבתי טעם חדש דעל טעם ליכא דין ביעור והוא דהטעם שאמרה תורה לבער פירות שביעית כדי שיהא לבהמתך ולחי' אשר בארצך ודרשו כלה לחי' אשר בשדה כלה וכו' ולפ"ז נראה דפירות שנכבשו יחד ובלעו זה מזה כמה שהראשון בולע מן השני כן השני בולע מן הראשון וא"כ לעולם נשאר שיעור פרי כמו שהי' וכיון שהתורה אמרה להוציא לחי' פירות מן הבית ע"כ כמות פירות

שביעית פרק ט

משנת אליעזר

רע"ב

(ו) המלקט עשבים לחם, אוכלן זלא עד שייבש המתוק לחלוחית הארץ הנותן מתיקה לפרות שאז זמן בעורן והמגבב מלקט ביבש עשבים יבשים, אוכלן עד שתירד רביעה שניה, מטר שני שבשנה רגילה	(ו) המלקט עשבים ללחם, אוכלן זלא עד שייבש המתוק, והמגבב ביבש, עד שתירד רביעה מזג זנערן: המגבב ביבש. המלקט זנערין יבשים, אוכלן זלא זנער: עד שתירד רביעה שניה. שהיא זנעה זינוית זכ"ג זמקשון,	(ו) המלקט עשבים לחם, אוכלן זלא עד שייבש המתוק לחלוחית הארץ הנותן מתיקה לפרות שאז זמן בעורן והמגבב מלקט ביבש עשבים יבשים, אוכלן עד שתירד רביעה שניה, מטר שני שבשנה רגילה
--	--	--

שדה צופים

נשאר אלא דבר מועט מקרי זמן הביעור
וכנ"ל סק"ס.

לחין בשביעית. דין זה דוקא במין
ידוע של עשבים שיש מהן לחים
ויש מתייבשין וכן בעלי גפנים שחשבו
חכמים הלחים והיבשים לב' מינים משום
שחלוקים בטבעם וטעמם והדבר תלוי
בלקיטה וכל שלקטו לחים ונתחייבו בדין
לחים אף אם יבשו קודם זמן הביעור של
הלחים כשיגיע זמן הביעור של הלחים
חייב לבערן ואפשר שאם לקטן ע"מ
לייבשן מייבשן ואוכלן עד רביעה שניה
אבל כל שאר הפירות והירקות שמשתמשין
בהן לחים ויבשים אוכלין כולן עד
שיכלה האחרון שבהם דנחשבין מין א'.

עד שייבש המתוק. הוא מין ירק מר
והוא פקועות ונתנו חז"ל סימן
שכשייבש מין זה אז הזמן שכלו העשבים
הלחים ויש מפרשים עד שייבש לחלוחית
הקרקע [הממתק את הפירות] והוא
בסוף הקיץ וכל ארץ מג' ארצות אם יבש
המתוק שבה אין אוכלין עשבים לחים
בארץ הזאת.

ויגבב עשבים יבשים. כשאוסף לחים
נקרא מלקט וכשאוסף היבשים
נקרא מגבב.

כשאר פירות והביא לעצמו ראי' מרמב"ם
פ"ז דשביעית ה"ה וכן הביא מחזו"א
שביעית ס' ט"ו סק"ג דאין אוכלין ירק
של שביעית בשביל ירק שיצא לשמיני
כיון דזה אינו קדוש בקדושת שביעית
ועיי"ש מה שהקשה לו הגה"ק בקהלות
יעקב ודו"ק. ע"כ.

עד שיכלו סנדיות מבקעת בית נטופה.

עיין תשובות והנהגות (ח"ד סימן רנח).

משנה ו

המלקט עשבים לחים עד שייבש המתוק
והמגבב ביבש עד שתירד רביעה שנייה
וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ז מהלכות שמיטה הי"ז), ועד
מתי יהיה אדם רשאי ללקט עשבים
לחין בשביעית עד שייבש המתוק, ויגבב
עשבים יבשים עד שתירד רביעה שנייה
במוצאי שביעית.

ובדרך אמונה כתב: רשאי ללקט. ר"ל
ללקט ולאכול דמשם ואילך הוא
זמן הביעור ואף על גב שעוד נשאר קצת
במחובר ללקט כיון שעיקרו כלה ולא

שביעית פרק ט

תיט

משנת אליעזר

רע"ב

מִשֶּׁס וְחֵלֶךְ חֵזֶק לְזַעַר: שְׁנִיָּה. עָלֵי קָנִים וְעָלֵי גִפְנִים, מִגִּבֹּב. פֶּרֶגוֹס לְקוֹשֶׁשׁ עַד שִׁישְׁרוֹ מֵאֲבִיהֶן. וְהַמִּגִּבֹּב קֵשׁ, לְגִזְזָא: רְבִיעָה. עַל שֶׁס שֶׁהַמְטָר רוֹצֵעַ אֶת הָאָרֶץ וּמוֹלִידָה פְּזָר וְזֶה שְׁרוֹצֵעַ אֶת הַנֶּקֶצָה. פְּרוֹשׁ אַחֵר שֶׁמֶרְצִין הַעֲפָר וּמִשְׁפִּיזוֹ, פֶּרֶגוֹס רוֹצֵחַ, רְבִיעִי: וְעָלֵי גִפְנִים. לַחִים, אֹחֲלִים בָּהֶן כָּל זְמַן שֶׁמִּמָּלְאִים בְּאֲזִיָּהֶן, כְּלוּמַר צִמְחָצֵר לְאֵילָן: שִׁישְׁרוֹ. שִׁיפְלוּ: וְהַמִּגִּבֹּב בִּיבֶשׁ. בָּעָלֵי קָנִים וּגִפְנִים יִבְשֻׁם, אֹחֵל עַד שֶׁפָּרַד רְבִיעָה שְׁנִיָּה, וְאַחֵר כֶּף יִצְעַר:

שדה צופים

לאדם ועשבים יבשים לבהמה ואם נימא דגם בעלי קנים וגפנים חזי לחים לאדם ויבשים לבהמה (עי' בבה"ל בהט"ז שהארכנו בזה) י"ל דמאכל אדם ומאכל בהמה נחשב ב' מינים לענין ביעור אבל ביארנו בבה"ל שם דמדברי רש"י והראשונים נראה דלא חזי גם לחים אלא למאכל בהמה ואולי גם רש"י מודה דלחים חזי לאדם אם יחדו וכמ"ש בשבת ע"ו א' ע"ל שום ועלי בצלים לחים כגרוגרת יבשים כמלא פי הגדי ומש"כ רש"י לבהמה משום דסתמא קתני ומשמע אפי' יבשים ועוד דהמגבב קתני והיינו שאוסף תלושים ותלושים הם לעולם יבשים דלחים אינם נופלים וכ"כ רבינו בפיה"מ כאן דלשון מגבב לא שייך אלא במלקט יבשים וגם מש"כ כרכן בעלי גפנים פטור וכן ביו"כ אכל עלי גפנים פטור כ"ז מיירי ביבשים ולא בלחים ודחוק וע"כ צ"ל כמש"כ מרן ז"ל משום שמינים אלו חלוקים הלחים והיבשים בטבעם וטעמם.

והנה לפ"מ שצדדנו לעיל ה"ב דדעת רבינו שאין אוכלין אלא על מה שנשאר במחובר ולא בתלוש צ"ל

עד שתד רביעה שניה. היינו הגשם השני ואם ירדו גשמים ז' ימים זה אחר זה נחשב כבר לרביעה שניה ומשמע מדברי רבינו שאין זמן קבוע אלא כשירד הגשם השני אז מתקלקלים העשבים ואין ראוין שוב למאכל בהמה וי"א דתלוי בזמנה של רביעה שהוא בשנה בכירה בז' במרחשון ובשנה בינונית בכ"ג במרחשון ובשנה אפילה בר"ח כסלו וי"א דלעולם זמנה ב"ז במרחשון וי"א דלעולם זמנה בכ"ג במרחשון.

כאן מוכח דעשבים לחים ויבשים נחשבין ב' מינים וקשה מ"ש מגרוגרות ותאנים דנחשבין מין א' כמש"כ רבינו לעיל ה"ב וכן צמוקים וענבים לעיל ה"ד וכבר נתקשה בזה מרן (הבאנו בד"א) ולכא' י"ל שהם ב' מינים שונים יש מהן שנאכלין בלחותם ויש מהן ביבשותן אבל א"א לומר כן שהרי שנינו ג"כ בעלי קנים ועלי גפנים עד שישורו מאביהן והמגבב ביבש עד שתד רביעה שני' ושם זה הרי אותו המין אמנם לפמש"כ הרש"ס (מובא ג"כ במלא"ש) דעשבים לחים חזו

רביעיה שניה רבי רבי עקיבא אומר, בבבלי עד רבי עקיבא אומר, בבבלי
 בין עשבים בין עליו שבת רביעיה שניה: בין יבשים. ואין הלכה
 אפלו בלחין עד שבת רביעיה שניה כרבי עקיבא: מתר ללקט ולאכל:

שדה צופים

בעיקרו רובע ע"ש, אלמא בעינן שישאר שיעור חשוב, ונראה דזה השיעור של רובע הוא רק בזית אבל בשאר אילנות שיעור אחריתא של חשיבות דמצינו זה השיעור של רובע גם כן בקוצץ אילנות טובות דכמה יהא בית ויהא אסור לקצצו רובע, ואמרינן בב"ק (צ"ב) דשאני זית דחשוב אבל בשאר אילנות בעינן טפי ע"ש.

והנה ז"ש הרמב"ם ז"ל עד מתי יהיה אדם רשאי ללקט עשבים לחים עד שייבש המתוק כו', דלאחר זמן הביעור אסור אף ללקוט מן המחובר, הוא משום דתורת ביעור חל אף על המחובר שאסור ללוקטו, וכן נראה ממה שכתבו התוס' פסחים (נ"א: ד"ה כל הספיחים) בר"ש בן ר"י בן לקוניא שתלש מן המחובר והיה מהן הרבה מחוברין ואם כן לא הגיע זמן הביעור, ומשמע דאם הגיע זמן הביעור אסור לתלוש מן המחובר, וכן מוכח מהתוספתא שביעית פ"ז ה"ד דאמרינן שם מאימתי פורשין משבולין שבשדות משתד רביעיה שניה ע"ש, היינו משעת הביעור, ומוכח דדין ביעור לא חל רק על אותן שבבית אלא אף אותן שבשדות המחוברין דאסור לתולשן אחר זמן הביעור, וכן בההיא (שביעית פ"ה מ"ג) דלוק שעבר עליו שביעית כו' אם לקטו עניים את עליו כו', אף שבשעת הביעור היה

דמשתד רביעיה שני מתקלקלים גם היבשים שמחוברים באילנות ומשיבש המתוק מתקלקלים הלחים שמחוברים באילנות. (ביאור ההלכה, שם).

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ז משמיטה ה"ז) ועד מתי יהיה אדם רשאי ללקט עשבים לחין בשביעית עד שייבש המתוק, ויגבב עשבים יבשים עד שתד רביעיה שניה במוצאי שביעית, וכתב הכ"מ שהוא משנה פ"ט דשביעית (מ"ו) ע"ש, מיהו התם תנן המלקט עשבים לחים עד שייבש כו', והמגבב ביבש עד שתד רביעיה שניה, היינו שלקט קודם ואח"כ הגיע שעת הביעור שייבש המתוק או שירדה רביעיה שניה, אך הרמב"ם ז"ל כתב עד מתי אדם רשאי ללקט עשבים כו' היינו שאחר זמן הביעור אסור ללקט מן המחובר.

והנה בפ"י משנה ראשונה כתב דטעם הרמב"ם ז"ל הוא משום מפסיד ע"ש, אך הטעם הוא בפשיטות משום ביעור, וכמתנ"י (דפ"ט) דשביעית, ואף כשמלקט מן המחובר אם כן עדיין ישנם לחים ולא כלה לחיה לא איכפת לן דבעינן שישאר שיעור חשוב, וכן נראה ממה דאמרינן בפסחים (נ"ג א) בזיתים דבעינן עד שיכלה האחרון של גוש חלב כדי שיהא עני יוצא ואינו מוצא לא בנופו ולא

שדה צומים

מה שיש ברשותו כו' ע"ש, ואף על גב דעדיין יש יבשים אין אוכלין עליהם דאין אוכלין על היבש, ואף שמה שברשותו הם עתה גם כן יבשים מכל מקום אזלינן בתר לקיטה וכשלקט היו לחין אין אוכלין אותן על היבש דחלות זמן הביעור הוא בשעת לקיטה.

הנה אמרינן בתוספתא (שביעית פ"ז הי"ב) דחרובין אוכלין עד שתדר רביעה שניה ע"ש, והיינו בשעת ביעור היבש, ונראה הטעם משום דבחרובין ל"ש דלח ויבש ב' מינים, דלעולם אין ראויין אלא כשהם יבשים דאמרינן (פ"א דמעשרות מ"ו) בחרובין גמר מלאכתן משיעמיד ערימה, והיינו ליבשן כמ"ש הר"ש ז"ל שם, ומש"ה הביעור שלהם הוא בשעת ביעור היבש שהוא רביעה שניה שאז כלה הכל שנעשה זבל ע"י הגשמים. (שם, סימן טז).

המלקט עשבים לחים עד שייבש המתוק כו', יש במשנתנו ענין מחודש דעשבים לחים ויבשים נחשבין לענין שביעית כשני מינים משום שחלוקים הם בטבעם וטעמם, והלכך אין אוכלין הלחים כשכלו הלחים אע"ג דקיים מאותו המין בשדה יבשים, וכן בעלי קנים ועלי גפנים אין אוכלין הלחים בשביל היבשים, והלכך נתנו חכמים זמן ביעור ללחים לחוד וליבשים לחוד, ור"ע פליג וס"ל דלחים ויבשים חד מינא הוא ואוכלים בלחים בשביל יבשים ואוכלין עד שתדר רביעה שני'. (חזון איש, סימן טו אות ט).

במחובר חל עליו תורת ביעור, וכיון דס"ל להאי תנא דאחר הביעור הוא לעניים יעשה חשבון עם עניים דזכו בהם עניים. (מקדש דוד, סימן טו).

הנה בההיא דהמלקט עשבים לחים עד שייבש המתוק, והמגבב ביבש עד שתדר רביעה שניה, וכן בעלי קנים ועלי גפנים עד שישורו מאביהם, והמגבב ביבש עד שתדר רביעה שניה, ואף על גב דכשיבש גם כן איכא עליהן קדושת שביעית וחיובין בביעור, דהא אמרינן המגבב ביבש עד שתדר רביעה שניה, מכל מקום בלקט כשהוא לח אין אוכלין על היבש, ומשיבש המתוק או שישורו מאביהם חייב לבער, והטעם משום דלח ויבש חשיבי כב' מינים, ואין אוכלין את הלח על היבש, ורק כשלקט כשהוא יבש אז אוכלין עד שתדר רביעה שניה שאז כלה גם היבש שהגשמים מטשטשין ועושין אותן זבל כמ"ש רש"י ז"ל תענית (ו' ע"ב ד"ה כלה לבהמתן).

והנה זה דאוכלין בענבים עד הפסח ובתמרים עד הפורים (פסחים נ"ג א) הכל משום שאז נושרין ואין אוכלין על היבש, וכן זה דאין כל הארצות שוות לביעור, דג' ארצות לביעור וג' ארצות לכל או"א, הכל לענין זה שיש ממהרין לישור פירותיהן, וכ"כ בפה"מ (שביעית פ"ט מ"ב) שאם אסף תאנים ושטחן ויבשו ואכל מהן אין לו להחמיר באכילתן כל השנה השביעית כולה אבל יאכל כ"ז שהתאנים הלחים נמצאים באילנות וכשיפסקו ונבלו ולא נמצאו מהם אלא היבשים יסיר כל

שדה צופים

ועלי גפנים.

אף על גב דעושים פירות, אין הולכים אחריהם אלא אחר הגזע, ולפי זה יש בהם רבנות יותר מעלי קנים שאין להם פרי, משום הכי נשנו אחריהם. (הון עשיר).

הנה יש לחקור בעלין דקדושת שביעית חלה עליהן כדאמרינן בשביעית (פ"ט מ"ו) עלי קנים ועלי גפנים עד שישורו מאביהן כו', וכן בשביעית (פ"ז מ"ה) לולבי האלה והבטנה כו', אבל לעלין יש ביעור מפני שנושרין מאביהן ע"ש, איך אזלינן בהו לסדר השנים, דבאילן אזלינן בתר חנטה, אי בתר חנטה דידהו אזלינן, דאף בעלין שייך חנטה כדאמרינן במנחות (ס"ט א) שתי הלחם הנצה שריא או חנטה שריא, מאי הנצה ומאי חנטה אילימא הנצה דפירי וחנטה דפירי כו', אלא הנצה דעלה וחנטה דעלה ע"ש, או אזלינן אף בעלין בתר חנטת הפרי דהעלין טפלין להפרי, וכמו בפול המצרי שזרעו לזרע דבין זרעו ובין ירקו מתעשר לשעבר כדאמרינן בירושלמי (פ"ב דשביעית ה"ה), דכיון שזרעו לזרע אזלינן בכולו בתר הזרע דאזלינן בתר העיקר, וה"נ בגפנים שנוטעין בשביל הפרי אזלינן בכולו בתר שנת הפרי, וכן בתבואה דאזלינן בתר הבאת שליש יש לחקור איך דינן בקשין, דאף קשין יש בהם קדושת שביעית כמבואר בכמה מקומות, אם התבואה הביאה שליש בשמינית רק הקש גדל בשביעית אם הקש אסור משום שביעית,

וכן של ששית שנכנס לשביעית והביאה שליש בשביעית אם הקש מותר כיון דגדל בששית, דמצינו פרי מקצתה אסורה משום שביעית ומקצתה מותרת, כמו הדלועין שקיימן לזרע והוקשו לפני ר"ה מותר לקיימן בשביעית והתמרות שלהן אסורות (שביעית פ"ב מ"י), אי בטל הקש לגבי עיקר הפרי לענין סדר השנים או לא.

והנה אפשר דתלוי בסתירה שבין דברי רש"י ז"ל דבפסחים (נ"ב ב) על ההיא מאימתי אין קוצצין את האילנות בשביעית, ואמרינן ושאר כל האילנות משויציאו, וכתב רש"י ז"ל משויציאו תחילת העלין בימי ניסן, ובברכות (ל"ו ב) פ' רש"י ז"ל משויציאו את הפרי, וכבר עמד בזה בגה"ש ע"ש, והנה טעם רש"י ז"ל בפסחים שכתב משויציאו את העלין הוא משום דאף על העלין יש קדושת שביעית, אם כן משויציאו את העלין אסור לקוץ משום דמפסיד העלין שכבר ישנם עלין ועדיין לא נגמרו, ואסור להפסיד אף אוכלי בהמה בשביעית, ולדעת רש"י ז"ל בברכות שכתב משויציאו את הפרי צריך לומר דס"ל דבעלין גם כן אזלינן בתר הפרי, דכל כמה דלא הוציא הפרי ליכא על העלין קדושת שביעית, כמו בסדר השנים דהעלין טפל לפרי וכשחל קדושת שביעית על הפרי אז חל אף על העלין. ע"כ. (מקדש דוד, חנטה לקיטה והבאת שליש, סימן ז).

שביעית פרק ט

תכנ

משנת אליעזר

רע"ב

(ז) עֲנִיִּים נִכְנָסִים (ז) פִּיּוּצָא בּוֹ, הַמְשָׁכִיר בֵּית
לְפָרְדָּסָאוֹת. לְחַבְרוֹ עַד הַגְּשָׁמִים, עַד
בְּשָׁחַר שְׁנֵי שָׁבוּעַ לְטַל שְׁתֵּרֵד רְבִיעֵה שְׁנִיָּה. הַמְדִּיר
לְקַט שְׂכָה וּפְסָה, וְכֵן הִנָּחָה מִחֻבְרוֹ עַד הַגְּשָׁמִים,
נִכְנָסִים לַגִּזְוֹת צְמוּזָאֵי עַד שְׁתֵּרֵד רְבִיעֵה שְׁנִיָּה. עַד אֵימָתִי עֲנִיִּים נִכְנָסִים
שְׁנִיָּה, וְכֵן הַמְדִּיר הִנָּחָה שְׁנִיָּה שְׁלָא יִהְיֶה מִחֻבְרוֹ עַד הַגְּשָׁמִים, פְּרוּשׁוֹ עַד שְׁתֵּרֵד
רְבִיעֵה שְׁנִיָּה. עַד אֵימָתִי עֲנִיִּים נִכְנָסִים לְפָרְדָּסוֹת בְּשָׁחַר הַשָּׁנִים לְקַחַת לְקַט, שְׂכָה,

שדה צופים

משנה ז

המודר הנאה מחבירו עד הגשמים עד
שתרד רביעה שניה.

בש"ת רדב"ז מכתב יד (חלק ח סימן קמז)
נשאל במה שכתב הרמב"ם
ז"ל (פ"י מהלכות נדרים ה"א) וז"ל: האוסר
עצמו בדבר עד הגשם הרי זה אסור עד
זמן הגשמים שהוא בארץ ישראל ראש
חודש כסליו, הגיע זמן הגשמים וכו',
וקשה כיון שהגיע זמן רביעה ראשונה
הרי הוא מותר, וכן השיג עליו הראב"ד
ז"ל, וכן משמע מסוגיית ההלכה שבפרק
קונם יין.

והשיב: תנן עד הגשמים עד שיהא
גשמים עד שתרד רביעה שניה,
רשב"ג אומר עד שיגיע זמנה של רביעה,
ואמרינן עלה בגמרא א"ר זירא מחלוקת
דאמר עד הגשמים אבל אם אמר עד
הגשם עד זמן גשמים קאמר, והמפרשים
פירשו אותה דאם אמר עד הגשם והגיע
זמן הגשם מותר בזמן רביעה שניה
בין לרשב"ג בין לרבנן, והרא"ש ז"ל
[ד"ה אבל עד הגשם] פירש דעד הגשם
משמע לשון זמן גשם ומשמע נמי רביעה
ראשונה, הילכך אם אמר עד הגשם

והגיע זמן רביעה ראשונה מותר אפילו
לא ירדו גשמים. ורש"י ז"ל פירש דעד
הגשם משמע רביעה ראשונה אבל עדיין
היא במחלוקת, דלרבנן עד שירד הגשם
ממש, ולרשב"ג עד זמן רביעה ראשונה
והוי כעין לא שאנו. והרמב"ם ז"ל הולך
בשיטת רש"י ז"ל דלרבנן לא שאני להו
אם אמר עד הגשם או עד הגשמים עד
שירדו ממש קאמר, אבל לא היתה דעתו
שאם לא ירדו גשמים כל השנה שיהיה
אסור באותו דבר עד הגשמים של השנה
הבאה, הילכך אמר עד הגשם אם ירדו
גשמים ברביעה ראשונה מותר דגשם
רביעה ראשונה משמע, כדפרש"י ז"ל לא
ירדו גשמים ועבר זמן הגשמים מותר
שלא נדר אלא על גשמי שנה זו, ואם
אמר עד שירדו גשמים עד שירדו ברביעה
שנייה שאז הוא עיקר הגשמים, לא ירדו
גשמים ועברה רביעה שלישית שהיא
בראש חודש כסלו מותר, ופסק כרבנן
לגבי רשב"ג, ופסק כרבי יוסי דאמר בזמני
הרביעה, והאחרונה היא בראש חודש
כסלו והראשונה ב"ז בכסלו, ומעתה דברי
הרב ז"ל ישרים ואין בהם שיבוש כאשר
כתב הראב"ד ז"ל ואעפ"י שכתב הר"ן
ז"ל שהפירוש האחר הוא הנכון, פירש"י

רע"ב

וְלֹא חוֹשְׁשִׁים הַזֶּק הַשָּׂדֶה עַל יְדֵי דְרִיסָת

הַרְגֵּל עַד שֶׁתִּרְדּוּ רַבִּיעָה שְׁנִיָּה, דַּאֲחֵרֵי כּוֹן נִתְכַּבֵּד הָאֲדָמָה וּמִזִּיק לּוֹ דְּרִיסַת הַרְגֵּל מֵאִימָתִי נִהְיִי וְשׁוֹרְפִין בְּתַבִּין וּבְקֶשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית, כֹּל זְמַן שֶׁרְאוּי לִמְאֹכֵל בְּהֵמָה אֲסוּר לְשַׂכְּרוֹ מִשּׁוּם

שדה צופים

וא"ת ולרש"י ז"ל מי ניחא לפי סברת רשב"ג מאי שנא דגשמים וגשם משמע ליה זמן הגשם, ומאי שנא קציר דמשמע ליה עד שיתחילו העולם לקצור דמשמע דלא פליג רשב"ג ברישא, ויש לומר בשלמא גשמים שהם על ידי שמים מחית נפשיה לספיקא שאם לא ירדו גשמים שיהיה מותר בהגעת זמן, אבל קציר כיון שהוא בידי אדם לא מחית אינש לספיקא אלא עד שיתחילו לקצור ולא סגי בהגעת זמן הקציר לבד. ע"כ.

עד אימתי נכנסים עניים לפרדיסות עד
שתרד רביעה שנייה.

ובדרך אמונה כתב: לאו דוקא עניים,
דהכל נחשבין עניים לגבי פירות
שביעית.

שביעית פרק ט

תכה

משנת אליעזר

רע"ב

שְׁנֵי אֲמָרוֹת זֶה: בְּתָבֵן וּבְבָבֵן וּבְבָבֵן שְׁבִיעִית, הַפֶּסֶד פְּרוֹת שְׁבִיעִית, וּבְבָבֵן שְׁבִיעִית. מִשְׁתַּדֵּר רְבִיעֵה שְׁנִיָּה: אֲבָל מִשְׁתַּדֵּר רְבִיעֵה שְׁנִיָּה: מִתָּר, שְׁאֵז כֶּבֶד אֵינוֹ רָאוּי לְמֵאֲכַל בְּהֵמָה: לְמֵאֲכַל בְּהֵמָה וְשֶׁ צוֹ קִדְשָׁת שְׁבִיעִית, וְאֶסּוֹר לְשַׁרְפוֹ וּלְהַנּוֹת צוֹ הַנָּאָה שֶׁל [אֶזְזוּד], מִשּׁוּם דְּדַרְשִׁין לְאֶכְלָהּ וְלֹא לְהַפְסֵד. אֲזַל כְּשֶׁנִּתְצַטֵּל מִה שֶׁנִּשְׁעָדָה מִמֵּאֲכַל חַיָּה פְּקָעָה קִדְשָׁת שְׁבִיעִית מִמֶּה שֶׁנִּצְטָר:

שדה צומים

הרי אני מכניסה ומחלקה לעניים ת"ל והשביעית תשמטנה ונטשתה כו' וזה רק כתוב על שנה השביעית עצמה שיש מצוה תשמטנה ונטשתה וזה מ"ש בנדרים ארעא נמי אפקרה אבל אחר שביעית נהי שהפירות עדיין הפקר דאזלי' אחר חנטה אבל הקרקע אינו הפקר ויכול להכניס הפירות לביתו ולחלקה לעניים וכן יכול לומר להן תבואו בשעה פלונית ואתן לכם או אם תרצו אוציא לכם לביתי ואין להם רשות לקלקל שדהו ופרדסו בלי רשותו רק יכולין לתבוע פירותיהן ורק עד רביעה שני' שאז אין לו שום קלקול יכולין להכנס בלי רשותו וכמ"ש בב"ק פ"א ב' הרי שכלו פירותיו מן השדה ואינו מניח בנ"א ליכנס בתוך שדהו מה הבריות אומרות עליו מה הנאה יש לפלוני ומה הבריות מזיקות לו עליו הכתוב אומר מהיות טוב אל תיקרי רע (ובגמ' שם אמרו והאי דידן בבבל אפי' טל קשי להו זהו אין נוגע לשביעית דאין שביעית בבבל רק בא"י ובא"י אמר' שם מהלכין בשבילי הרשות עד שתדר רביעה שני') ולכן יכולין להכנס לא מצד הפקר אלא משום מדת סדום שאין מזיקין לו כלום ומתקנת שלמה אבל אחר רביעה שני' שמזיק לו דוושא אסור להן להכנס ואי משום הפירות יכולין לתובעו שיוציא להן הפירות וחייב לעשות זאת שזה הפקר

ויל"ע א"כ אפי' לפני רביעה שני' דאטו חייב ליתן להן ליכנס מאיזה דרך שירצו הרי אמרו במכילתא משפטים והשביעית תשמטנה ונטשתה מגיד שפורץ בה פרצות אלא שגדרו חכמים מפני תיקון העולם ומבואר שא"צ לפרוץ בו פרצות וסגי שמשאיר להן דלת א' להכנס תדע דבנדרים שם אמר' דבעומדין אילנות על הגבולין אין להן רשות כלל להכנס לשדה כיון שיכולין לתולשן מחוץ לשדה וכמו שהסביר הר"ן שם ומשמע דאע"ג דנקל לו יותר להכנס לתוכה ללקט לא הפקירה תורה לזה וע"ל בפ"ד הכ"ד בצה"ל אות רצ"ז הבאנו ששמענו בשם מרן שיכול לנעול הדלת ולכתוב פתקא שכל מי שרוצה ליטול יכול לקבל המפתח בבית ואף על גב שגורם לו טורח יתירא מיהו לא התיר זה אלא במקום הצורך [ואין לומר דמשום מדת סדום אסור לו למנוע בשביעית דאטו אין יכול להיות שיש לו בשדה גם פירות שחנטו לפני שביעית ואין רוצה שיקלקלום].

ולענ"ד י"ל דהתורה לא הפקירה הקרקע אלא בשביעית עצמה וכדאי' במכילתא משפטים שם ובשביעית וגו' שלא תאמר מפני מה אמרה תורה לא שיאכלו אותה עניים

שדה צופים

כדין נמושות, ונראה מזה דרשאין העניים להיכנס אף אחר רביעה שניה.

והנה זה דלא חיישינן אחר רביעה שניה להפסד דדוושא הוא משום דהוי כמו מגלגלין בטופח דפליגי ר"מ ורבנן בפאה (פ"ה מ"ג) דצריך להחזיר זה לזה את ההפסד כמו שהביא הר"ש ז"ל שם מהירושלמי, והכא דוושא הפסד מועט ומנכה אותו משלהם, והרמב"ם ז"ל (פ"ז מהל' שמיטה ה"ח) פ' דקאי רק על שביעית ועד מתי יהא עניים מותרין להכנס בפרדסות במוצאי שביעית לאסוף פירות שביעית עד שתדר רביעה שניה של מוצאי שביעית ע"ש, ואף על גב דאוכלין בענבים עד הפסח ובזיתים עד עצרת של מוצאי שביעית דאינן כלין עד אותו זמן, ואמאי אין נכנסין לאחר רביעה שניה של מוצאי שביעית שהוא במרחשון, נראה דהטעם הוא גם כן משום הפסד דוושא, וזה דאין נכנסין דוקא במוצאי שביעית משתדר רביעה שניה הא בשביעית עצמה נכנסין כל השנה ואף לאחר רביעה שניה, הוא משום דבשביעית ליכא זרעים, וזה דקשי להו דוושא לאחר רביעה שניה כתב רש"י ז"ל בב"ק (שם) משום דמאז והלאה הזרעים צומחין וקשה להו דריסת הרגל, אבל במוצאי שביעית שכבר ישנן זרעים אין נכנסין לשם, והכא ל"ש שיעשה חשבון כמו בפאה דמנכה להם הפסדו דשביעית אין לו בעלים כלל ול"ש שיעשה חשבון כמו בפאה שעושה חשבון עם העניים, ואף דאשכחן (שביעית פ"ה מ"ג) בלוף שעבר עליו שביעית דעושין חשבון עם העניים, הוא רק לאחר הביעור שאז הוא רק לעניים, אבל הכא דמיירי קודם

ושייך להן ויתכן שאם יזרע בחצרו שאז גם לפני רביעה שני' מקלקל לו יכול למנוע גם לפני רביעה שני' שלא יכנסו דרחמנא לא אפקרה רק בשביעית ולא במו"ש ויכול לומר אוציא לכם הפירות החוצה אם תרצו ואל תכנסו לקלקל לי חצרי. (ביאור ההלכה).

עד אימתי עניים נכנסין לפרדסות עד שתדר רביעה שניה, ופי' הר"ש ז"ל דקאי על שאר שני שבוע ליטול לקט שו"פ, והטעם דנכנסים עד רביעה שניה הוא משום דעד רביעה שניה לא קשי לה דוושא כדאמרינן בפ' מרובה (ב"ק פ"א א) מהלכין בשבילי הרשות עד שתדר רביעה שניה ע"ש, היינו דאין נכנסין אח"כ משום הפסד השדה, ובפאה"מ כתב תרתי היינו לאסוף הפרט הלקט והעוללות, וכן במוצאי שביעית ליטול פירות שביעית ע"ש.

והנה בפאה (פ"ה מ"א) אמרינן מאימתי כל אדם מותרין בלקט כו' ובזיתים משתדר רביעה שניה, והנה התוי"ט כתב כאן ולא דמי לדריש פ"ח דפאה דהתם לענין היתר כל אדם במתנות עניים ע"ש, וקשה טובא הא אמרינן בפאה (שם) אמר רבי יהודה והלא יש שאינם מוסקין זיתיהם אלא לאחר רביעה שניה אלא כדי שיהא העני יוצא ולא יהא מביא בד' איסרות ע"ש, ומה לן אם מוסקין זיתיהם אח"כ מכל מקום כיון שאין העניים יכולים לכנס לפרדסים אחר רביעה שניה אם כן מתיאשים ומותרין לכ"א, וע"כ דאף לאחר רביעה שניה יכולים להכנס ולא איכפת לן בהפסד הקרקע, ולת"ק דס"ל דעד רביעה שניה הוא רק משום יאוש בעלים

שדה צופים

להלכה בפ"ט מה' שמיטה אף שפוסק כר' יוסי. אבל נראה עיקר כמ"ש התפארת ישראל שם דעניים לאו דווקא ואורחא דמילתא נקיט ע"ש. ובמשנה שם נראה דנקיט עניים משום דאיירי שם גם לענין לקט שכחה ופיאה ע"ש במפרשים ולהכי כללינהו בחד לישנא. והרמב"ם העתיק לשון המשנה. אכן בלא"ה נראה שבשעת הביעור הוא מפקיר בפירוש לעניים או לעניים ולעשירים לכל חד כדאית ליה. וכמשמעות לשון התוספתא פ"ח דשביעית הובאה בר"ש פ"ט דשביעית מ"ח שמניח לפני פתח ביתו ואומר כל מי שרוצה ליטול יטול ע"ש. וכ"כ קצת פוסקים דבשביעית גופה צריך הפקר בפירוש ע' מהרי"ט ח"א סי' מ"ב ומנחת חינוך מצוה פ"ד. ע"כ. ועיי"ש עוד.

מאימתי נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית משתרד רביעה שניה

משום דסליק במתניתין דלעיל בעד שתרד, דאגבו שנה המשכיר ודומיו שבכל שייך לומר עד שתרד, הקדימם לדין שביעית, אף על גב דעיקר מכלתין בה, דלא שייך לומר בה אלא משתרד. (הון עשיר).

כתב הרמב"ם (פ"ה מהלכות שמיטה הכ"ג), ומשתרד רביעה שנייה במוצאי שביעית נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית.

ובדרך אמונה כתב: ומשתרד רביעה שניה. הוא הגשם השני שיורד בחורף ודוקא שירד ממש ולא סגי שיגיע זמנו.

הביעור שהוא הפקר לכל, דהרמב"ם ז"ל פוסק דלאחר הביעור אסור לכל אם כן אינו שייך לעשות חשבון ומש"ה אין נכנסין. (מקדש דוד, סימן כ).

בשול"ת דברי מלכיאל (חלק ג סימן קסב) כתב וז"ל: ע"ד מ"ש כבודו להסתפק אם הפקיר לשנה לעניים ולעשירים ולאחר השנה יהא הפקר לענים ולא לעשירים אי הוי הפקר. הנה בתוך השנה פשוט דהוי הפקר כדאיתא בנדרים מ"ד. ולאחר השנה לכאורה י"ל דתלי בפלוגתא דר' יהודה ור' יוסי בפ"ט דשביעית בפירות שביעית לאחר הביעור אי הוי רק לעניים או לא. דהנה הסמ"ע כתב בס' רע"ג סקי"ד שהפקר לזמן נלמד משמיטה דהוי רק לשנה. וא"כ כיון דאחר שמיטה מותר רק לעניים הרי מוכח דהוי הפקר בכה"ג. ולר' יוסי דס"ל שם לא לעניים ולא לעשירים וכגירסת הרמב"ם שם והכי קי"ל. מוכח דלא הוי הפקר בכה"ג. אכן לפ"ז תקשה לגירסתינו שם דמותר בין לעניים בין לעשירים. היכי ילפינן הפקר לזמן משמיטה דהא הוי הפקר לעולם ולא לזמן.

וי"ל דילפינן מהפקר השדה דמבואר בנדרים מ"ב שבשביעית גם השדה הפקר. וזה הוי רק לזמן. ולפ"ז שוב יש להוכיח דבכה"ג הוי הפקר. דהא תנן בשביעית פ"ט מ"ז דבמוצאי שביעית עניים הולכים ללקט בשדות עד רביעה שניה ע"ש ברמב"ם ור"ש. וא"כ מבואר דאחר השנה הוי הפקר רק לעניים. וא"ל דאיתא כר' יהודה דס"ל דאחר הביעור מותר רק לעניים. דהא הרמב"ם הביאה

שדה צופים

שנינו כל שאינו מיוחד למאכל אדם (רק לבהמה) עושין ממנו מלגומא לאדם ולא לבהמה משום הפסד וכ"ש שריפה ודין איסור זה מותר מן הביעור ואילך (ר"ל אחר שביעור כדין פקע קדו"ש ומותר לעשות מה שרוצה) והתם דקאמר מותר ליהנות מהן בלא ביעור (ר"ל לפני שהגיע זמן הביעור שהוא ברביעה שני') למאכל בהמה עד שתירד רביעה שני' (שאז מגיע זמן הביעור ואסור להאכיל לבהמה עד שיבער כדמייני קרא ולבהמתך) וה"ה דמשם ואילך מותרים אף לשריפה רק שיבערם (ר"ל שאם ביערם יכול אח"כ אף לשורפם דפקע מהן קדו"ש וכנ"ל לגירסתנו) זה נראה כונת הרא"ש ולפ"ז א"צ להגיה כלום בדבריו וכנ"ש שפי' דבריו בחזו"א שם וכ' דגם הר"ש מודה לזה שאם ביער והפקיר כדין בזמן הביעור פקע אח"כ קדו"ש מהפירות.

ויל"ע דבפ"ט דשביעית מ"ח ובתוספתא שם פליגי ג' תנאי דלר' יהודא עניים אוכלין אחר הביעור ולא עשירים ולר' יוסי א' עניים וא' עשירים ולר"ש מן האוצר מותר גם לעשירים ומפרש הר"ש דמייירי שביעור הכל כדין (שהרי כ' דהירו' אתי כר' יוסי ע"ש) והנה לר' יהודא ור"ש פשיטא דלא פקע קדו"ש אחר שביעור כדין דאל"כ ל"ש דינים מי יכול לאכול וא"כ לכאור' גם לר' יוסי לא פקע דהא דריש נמי ואכלו אבינו ועמך כדאי' בירו' ור' יהודא דריש רק אבינו עמך ומשמע דלשניהן יש קדו"ש רק דפליגי מי אוכל וצ"ל ע"כ דלר' יוסי פקע קדו"ש ומתני' דמאימתי נהנין ר' יוסי היא אבל בתענית ו' א' פליגי ר"מ ור' יהודא ור' יוסי מתי היא רביעה שני' וקאמר אכולהו למאי הילכתא רביעה שני' לכדתנן עד אימתי נהנין כו'

דכיון שירדה רביעה שניה כבר נסרח ונתקלקל מה שבשדה ואין ראוי שוב לבהמה ואז הותר גם מה שבבית. וכן משמע מדברי רבינו וצ"ע ובירושלמי משמע דלא הותר רק מה שנסרח שפקע ממנו קדו"ש א"נ לא פקע ומ"מ מותר לשרפו משום שאין עומד עתה יותר למאכל בהמה כיון שנסרח וי"א דדוקא בסתם קרקע שהיא לחה אבל במקום הרים וטרשים שהקרקע קשה ואין מסרחת במהרה אפי' עד ג' שנים אסור עד שתסרח ולפ"ד הראשונים דביעור הוא הפקר [יתבאר לקמן בפ"ז] אין להתיר כאן אא"כ הפקיר וביער כדין בזמן הביעור ואח"כ הותר גם מה שבבית ופקע ממנו דין קדו"ש כיון שביער כדין.

ובביאור ההלכה כתב: בפ"ט דשביעית מ"ז מאימתי נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית משתירד רביעה שני' ובתענית ו' ב' הגירסא עד אימתי נהנין ושורפין כו' והר"ש דחה ג' זו והרא"ש כ' וז"ל (בפירושו הארוך) מאימתי נהנין בקש ובתבן של שביעית משתירד רביעה שני' בפ"ק דתעניות גרסי' עד אימתי נהנין בתבן ובקש של שביעית (מבואר להדיא דל"ג ושורפין ובחזו"א ס' י"ג סק"ה נסתפק בזה) עד שתירד רביעה שני' ומפיק ל' מקרא ולחי' אשר בארצך כלה לחי' שבשדה [כלה לבהמתך שבבית] והכא משמע דמשתירד ואילך מותרים ושתי הגירסאות אמת הם דהכא מייירי בשלקטן למאכל בהמה (משמע דס"ל דאם לא לקטן למאכל בהמה אין עליו קדו"ש) דאסור לשרפם או לגבלם בטיט משום הפסד דגדולה מזו

שביעית פרק ט

תכט

משנת אליעזר

רע"ב

(ח) והגיע שעת (ח) מי שהיו לו פירות שביעית (ח) מי שהיו לו פירות שביעית
הבעור. ומן בעור והגיע שעת הבעור, מחלק בביתו והגיע שעת
קדמון לעיל שלש חלקות לבעור. וצריך לחלק (פסחים)
(ג.) שנינו חלקים צענבים עד הפסח, צימים בשדה, או שידע שכלה בשדה ואפלו

שדה צופים

לעשות מלוגמא לבהמה אסור, ודין איסור זה מותר מן הבעור ואילך ע"ש, היינו דאף דברים האסורים קודם הבעור מותרין לאחר הבעור, והנה זה תלוי בהגרסאות דאי גרסינן עד אימתי נהנין ושורפין כו' דרך עד רביעה שניה מותר ליהנות ומכאן ואילך אסור, מוכח דלאחר הבעור נאסר בהני הנאות, ולפי הגרסא מאימתי נהנין כו' אדרבה לאחר הבעור הוא היתר יותר. (מקדש דוד, סימן ד).

משנה ח

מי שהיו לו פירות שביעית והגיע שעת הבעור מחלק מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ז מהלכות שמיטה ה"ג), היו לו פירות מרובין מחלקן מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד, ואסור לאכול אחר הבעור בין לעניים בין לעשירים, ואם לא מצא אוכלין בשעת הבעור שורף באש או משליך לים המלח ומאבדן לכל דבר שמאבד.

וע"ז כתב הראב"ד: א"א בחיי ראשי לא האיר ולא הצהיר מהו הבעור האוסר על כל אדם ואולי הוא סובר כי החילוק של ג' סעודות הוא גמר הבעור ואינו כן אלא בשיכלו פירות העיר ותחומיה מוציאין כל אדם מה שבבתיים ומביאין אותם לאוצר ליד ב"ד והם

ומשמע דקאי ג"כ אר' יהודא ואולי אף על גב דפקע קדו"ש מ"מ יש דין לר' יהודא דרך עניים מותר להן לאכול וצ"ע, ובענין זה שפקע קדו"ש אם ביער כדין כ' כן מרן ג"כ בסי' י"א סק"ו אבל בסי' כ"ו סוף סדר השביעית משמע דלא פקע קדו"ש וכבר העיר בזה המג"י בחזו"א וצ"ע. ע"כ.

עד אימתי נהנין ושורפין בתבן וקש של שביעית עד שתד רביעה שנייה שהיא שעת הבעור, והר"ש ז"ל הקשה על גרסא זו דגריס עד רביעה שנייה הא לאחר הבעור שרי עכ"פ להאכיל לעניים ואית דשרי אף לעשירים, וגריס שם מאימתי נהנין ושורפין כו' משתד רביעה שנייה ע"ש, והנה דעת התוס' גם כן דמותר לאכול אחר הבעור, ומכל מקום בתענית (ו' ע"ב ד"ה עד מתי) גרסי עד שתד רביעה שניה ע"ש, וקשה קושית הר"ש ז"ל אמאי אין נהנין ושורפין אח"כ, ולפי זה דלאחר הבעור רק באכילה שרי ולא בשאר הנאות אתי שפיר דתבן וקש אין נהנין ושורפין רק עד הבעור.

והנה שיטת פ"י הרא"ש ז"ל הוא להפך שכתב בשביעית שם לפי הגרסא מאימתי נהנין ושורפין כו' דמיירי בתבן וקש של מאכל בהמה דאסור לשורפן ולגבל בהן את הטיט משום הפסד דאף

רע"ב

לפני הזמן, מחלק	מוזון שלש סעודות לכל אחד	עד העשרת, בגרונות
מוזון שלש סעודות לכל אחד ואחד	ואחד. ועניים אוכלין אחר	עד התקנה, בשמים
		עד הפורים, וכלן של

מקורביו, שכניו או מכריו והשאר מניחו
 צל פתח ביתו ואומר אחינו בית ישראל
 מי שצריך לטל יבא ויטל, ועניים אוכלין
 לשכניו ולקרוביו ומידעיו, ומזיל ומניח על פתח ביתו ואומר, אחינו בית ישראל, מי שצריך לטל יטל:
 ועניים אוכלים אחר הבשר אבל לא עשירים. דכתיב (שמות כג) ואלכו לחיינו עמך ויתרם פאכל

שדה צופים

מחלקים לכל אדם שלש סעודות כדי לשבת וכן בכל יום ויום עד שיכלו ואם אין שם אוצר ולא ב"ד מחלקין מוציאן לשוק ומפקירין ואף הוא יכול לחזור לזכות בהן ככל אדם ואוכל הזוכה בהן עד שיכלו אותם הפירות מכל הארץ ביהודה מכל ארץ יהודה ובגליל מכל הגליל ואחר שיכלו מכל הארץ אז יתבערו לגמרי לשריפה או לאיבוד ומאותו הביעור ואילך אינו אוסר במשהו לפי שאין לו שום היתר אבל לביעור הראשון כיון שיש לו היתר אכילת ג' סעודות אוסר במשהו וחייב לבער ביעורו מן הבית זה דעת ר"ש והוא שאמר כל הירק אחד לביעור שכל המינים שנכבשו בחבית כיון שכלה אחד מהם בשדה יבער את כולם מפני שהוא אוסר במשהו לזה הביעור אבל ר"א ורבי יהושע סברי הכל בנותן טעם ומר סבר הראשון נותן טעם באחרון ומר סבר האחרון נותן טעם בראשון ור"ג סבר אין הולכים בזה אחר נותן טעם שאין כאן איסור אכיל' אלא מצות ביעור בלבד הילכך דיו שיבער אותו המין בלבד וזהו עיקר של דברים הללו.

בין לעניינים בין לעשירים. משום דאיכא למ"ד בגמ' דעניינים אוכלין אחר הביעור הוצרך לפסוק דלא קי"ל כן אלא גם לעניינים נאסר אחר הביעור.

שביעית פרק ט

תלא

משנת אליעזר

רע"ב

מִיַּת הַשָּׂדֶה, לְזִמְיָי עֵמֶק
וְלֹא עֵמֶק: אֶחָד עֲנִיִּים
הַבְּעוֹר, אֲבָל לֹא עֲשִׂירִים, דְּבָרִי
רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסִי אָמַר,
אֲחֵר הַבְּעוֹר, אֲבָל
לֹא עֲשִׂירִים, דְּבָרִי
רַבִּי יְהוּדָה, שְׂדוּרֶשׁ

שדה צופים

ואסורין באכילה לכל אדם לעולם וטעונין קבורה או שריפה או בכל דבר המאבדן ואין להם שום תקנה לבערן ואם מצאן בשוק לא יגע בהן [ומסתפק הרמב"ן אם איסור אכילה זו מה"ת או מדרבנן] בין שלא ביערו במזיד או בשוגג ואם לא ביערו באונס לא נתבאר בהדיא אם נאסר.

אם הגיע זמן הביעור ויש לבעה"ב פירות במחובר [שאין מדחין את הביעור כיון שאין אותו המין מצוי בשדה אף על גב שיש גינה אחת] לד' רבינו צריך ביעור ונאסרין בזמן הביעור ולד' הרמב"ן אין בהן ביעור כיון שהן הפקר שכ"ז שהן מחובר רחמנא אפקרינהו וכמו שב"ד נוטלין לאוצר ב"ד דא"צ ביעור כנ"ל פ"ו ה"ב.

ירק של ששית שנכנס לשביעית והגיע זמן הביעור בעודו במחובר יש להסתפק אם חייב בביעור כיון שאפשר שיצא לשמינית [אא"כ אין מתקיים עד שמינית שאז ודאי יש בו דיני שביעית וחייב להפקירו ולבער בזמן הביעור] ומסתבר דחייב להפקירו וחייב בביעור ולד' רבינו אף אם יצא לשמינית לא מהני כיון שכבר נאסר אחר ביעורו ודינו בשרפה אבל להרמב"ן כל שיצא לשמינית הותר וכן פ"ש שגדלו ביד גוי והגיע זמן ביעור לרבנו נאסרו ולהרמב"ן מותרין מיהו כשבאין ליד ישראל חייב לבערן וכנ"ל.

שורף באש או משליך כו'. שנאסרין באכילה. וכ"ז דעת רבינו אבל דעת הרמב"ן ושאר הראשונים שכשמגיע זמן הביעור חייב להפקיר ולהוציא מרשותו ולהניחו ברה"ר בין פירות שלקט משדהו ובין פירות שלקט משדות אחרים שהיו ממונו עד זמן הביעור כשיגיע זמן הביעור חייב להפקירן ורשאי לחזור ולזכות בהן תיכף בין בעל השדה ובין כל אדם אחר ולאחר שקיים מצות ביעור חוזר ונוהג בהן כמנהגו קודם שהגיע זמן הביעור וכשמפקיר צריך להוציא הפירות לשוק ומניחן על הארץ ומפקירן ודוקא בפני ג' אנשים [ולא מהני בפני א'] ואפי' הן אוהביו ובטוח הוא בהן שלא יזכו בהפירות בעת שהוא מפקירן ואם אין לו אוהבים וכל מי שיפקיר בפניו יזכה בו ימתין עד שיהא השוק פנוי שלא יהו שם בנ"א אלא ברחוק ויוציא לשוק ויצעק בקול הרי הן הפקר שישמעו ג' אנשים מרחוק ועד שיבואו ליזכות בהן יקדים הוא עצמו ויזכה וכשהגיע זמן הביעור הוי הפירות הפקר אף אם הבעלים אין מפקירין ואם הגיע זמן הביעור ונתחייב בביעורו אפי' כשלא נאסר עדיין בזמן שצריך לחלק מזון ג"ס לא מהני פדיון להפקיע איסורו אפי' הוא פרי שני ואם הוא פרי ראשון ומכרו אחר הביעור תופס דמיו.

אם לא ביער דהיינו שלא הפקיר שעה אחת נאסרין הפירות באכילה

משנת אליעזר

רע"ב

(שמות כ"ג י"א) "וְאָכְלוּ אֶבְיוֹנֵי עֲמָךְ וְלֹא עֲמָךְ, רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר, אֶחָד עֲנִיִּים וְאֶחָד עֲשִׁירִים אוֹכְלִין אַחֵר הַבְּעוֹר, שְׁדוּרָשׁ "וְאָכְלוּ אֶבְיוֹנֵי עֲמָךְ"

אֶחָד עֲנִיִּים וְאֶחָד עֲשִׁירִים אוֹכְלִין אַחֵר הַבְּעוֹר: וְאֶחָד עֲשִׁירִים. קָמִי צִיָּה וְאָכְלוּ אֶבְיוֹנֵי וְגַם עֲמָךְ. וְהִלָּכָה פְּרָצִי יוֹסִי:

(ט) מִי שֶׁהָיוּ לוֹ פְּרוֹת שְׁבִיעִית שֶׁנִּפְּלוּ לוֹ בִּירוּשָׁה אוֹ שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ בְּמִתְּנָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שְׂבִיעִית, מְכַל מְקוֹם סָבֵר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּאָסוּר

שִׁיאָכְלוּ הָאֶבְיוֹנִים וְעֲמָךְ:

(ט) מִי שֶׁהָיוּ לוֹ פְּרוֹת שְׁבִיעִית שֶׁנִּפְּלוּ

לוֹ בִּירוּשָׁה, אוֹ שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ בְּמִתְּנָה, שֶׁנִּלְקְטוּ בְּזֶמַן הַהֵתֵר וְהִגִּיעַ זְמַן הַבְּעוֹר, רַבִּי

שדה צופים

עליהן ישראל מצות ביעור שאם קנה מגוי אחר הביעור חייב לבער באותו יום שקנה ואם לא ביער נאסרו.

קנה היום והפקירן כדין ביעור וחזר וזכה בהן אם לא נתברר לו שכבר

הגיע אתמול זמן ביעור ואפשר שהיום הגיע זמן ביעור חייב לקיים מצות ביעור גם היום נמצא מבער כמה ימים עד שיצא הספק מלבו ואם נתברר לו שהפירות מסוריא ואינו יודע אם מישראל אם מגוי הולכין אחר הרוב גוים ששם ואין בהן קדו"ש וביעור.

ראה שו"ת משנה הלכות (חלק ט סימן שיט) בענין אוצר ב"ד שנהגו בא"י בשנת השמיטה, מ"ש מכאן.

משנה ט

מי שהיו לו פירות שביעית שנפלו לו בירושה או שנתנו לו מתנה וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ו מהלכות שמיטה הט"ז) מי שנתנו לו פירות שביעית במתנה

ולדינא קי"ל כהרמב"ן וכשקיים מצות ביעור או כשהיו הפירות ביד גוי בזמן הביעור מותר לאוכלן אבל אסור ליקח מהחשוד שלא ביער שכבר נאסרו גם להרמב"ן וכו"ל.

צבע בגד קודם זמן הביעור אף שהגיע אח"כ הביעור א"צ לבער ודוקא אם צבע בהיתר אבל אם צבע אחר זמן הביעור ולא ביערן אסור ללובשו וישורף הבגד [או יעביר הצבע ע"י צפון] ולא מהני להוליך ההנאה לים המלח.

וכתב מרן אסור לקנות אחר הביעור אצל מי שחשוד שלא קיים מצות ביעור, וחבר הבא לקנות פירות אילן בשביעית כגון ענבים אם יש לו ספק שכבר כלו הענבים בשדה וכבר הגיע זמן הביעור צריך שיברר אם המוכר קיים בהן מצות ביעור.

בא ליקח פרי אדמה שאין בהן איסור ספיחין אם הוא לאחר הביעור אם הוא מחול מותר בכל ענין ואם הן מעבר הירדן [או מסוריא וידוע שגדלו ביד ישראל] או מיד גוי צריך שידע שלא עבר

שביעית פרק ט

תל

משנת אליעזר

רע"ב

לזה שנתנו לו פרות
הללו לאכלן לבדו, אלא
ינתנו שיאכלם הוא עם
אחרים, דרבי אליעזר לטעמיה דסבירא דרבי
דאמר, ונתנו לאוכליהן. וחכמים
אומר, אין החוטא נשפר,
סבירא ליה כבית
שמאי דלעיל (פרק ד'
משנה ב') אסור לתן פרות שביעית בטובה,
ואם כן הרי הוא מחזיק טובה למורישו
או למי שנתנו לו במתנה, ולפיכך ינתנו
לאוכליהן, מי שרוצה לאכלן וגם
למקבל המתנה ביניהם, אבל לבדו לא
יאכל, וחכמים אומר, לפי דבריה
שאסור לאכל בטובה, הלא אין החוטא
שקבל בטובה ראוי שיאה נשפר אלא
לדין מפר לאכל פרות שביעית צין צטובה צין
נשפר. חכמים לדגרי דרבי אליעזר קאמר ליה, ונתנו
לאוכליהן. וחכמים אומר, אין החוטא

שדה צופים

שנפלו לו בירושה.

שכיח יותר משיתנו לו במתנה, משום
הכי הקדימו, אף על גב דהחזקת
טובה שכיחא בנותן לו מתנה יותר
מבנפלו לו בירושה הראויה לו מן הדין,
ואף על גב דבפירות שביעית איירין,
דנותן מתנה מהם שכיח, מ"מ מיתה
שכיחא יותר מבשביעית. (הון עשיר).

עי' במפרשים ע"פ הירושל' ואנכי תמה
דהא דאין אוכלין פ"ש בטובה
היינו להחזיק טובה לבעל השדה מפני
דהפקרא דמלכא הם אבל מי שזכה
בהן אפי' למכרן רשאי כדמוכח בכ"מ
במכילתין וכש"כ שמותר להחזיק טובה
[וי"ל דלמכרן עדיף טפי משום דהדמים
נתפסין בקדושת שביעית ויוציאם
לאכילה ושתיה וסיכה משא"כ בהחזקת
טובה]. עי' בר"ש לעיל פ"ח מ"ד והבאתי
לשונו שם ובסוכה [(ל"ט א')] במשנה ונותן
לו אתרוג במתנה ומוכח בגמרא שם

או שנפלו לו בירושה הרי זה אוכלם
כדרך שאוכל פירות שאוסף אותן הוא
בעצמו מן השדה.

ובדרך אמונה כתב: ומי שנתנו לו
פירות שביעית במתנה או שנפלו
לו בירושה. מיירי פירות מחוברין וזה
שהורישו או שנתן לו במתנה נתן לו
בתורת בעלות ומ"מ מותר לו ללקטן
ולאוכלן כשאר פירות שביעית ואף על
פי שעי"ז הוא מחזיק טובה להנותן או
למורישו מותר שהרי אוכלין פ"ש בטובה.

או שנפלו לו בירושה. דהיינו שהאב
חילק נכסיו על פיו בעודו חי.

כדרך שאוכל פירות שאוסף אותן הוא
בעצמו מן השדה. ואם נתן לו
בשעת הביעור ולא רצה לבער הפירות
נאסרין ולא אמרי' דכיון שאין מתנתו
כלום והרי הוציא הפירות מרשותו והן
ממילא הפקר הוי כנתקיים בהן מצות
ביעור.

יִמְכְּרוּ לְאוֹכְלֵיהֶן אֶלְיָא יִמְכְּרוּ לְאוֹכְלֵיהֶן, וּדְמִיָּהֶם מִי שְׂרוּצָה לְאָכְלוֹ יִתְחַלְקוּ לְכָל אָדָם. הָאוֹכֵל דְּמִי אוֹתוֹ פְּרוֹת וּדְמִיָּהֶם יִתְחַלְקוּ לְכָל מִינֵי חוּטָא נֶשְׁכָּר, שְׂאוּכֵל אוֹתָן עִם כָּל צִי אֲדָם, וְהָדִין נוֹתֵן לְפִי דְרִירָךְ שְׂיִמְכְּרוּ לְאוֹכְלֵיהֶן שְׂיִפְרַע אוֹתָם מִה שֶׁהָן שְׂוִין, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה חוּטָא נֶשְׁכָּר, וְהָדִים יִתְחַלְקוּ לְכָל אֲדָם. וְאֵין הִלְכָה כְּרִצִּי אֱלִיעֶזֶר: הָאוֹכֵל

שֶׁלֹּא צְמוּצָה, אֵלֶּה לְדִירָךְ דְּאִמְרַת אֲסוּר לְאָכְל פְּרוֹת שְׂצִיעִית צְמוּצָה,

הִכִּי קִאֲמַרְתָּ יִנְתְּנוּ לְאוֹכְלֵיהֶן, וְשָׂרִית לְמִי שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ פְּרוֹת שְׂצִיעִית צְמוּצָה לְאָכְלָן עִם אֲחֵרִים, וְהִלֵּא

מִינֵי חוּטָא נֶשְׁכָּר, שְׂאוּכֵל אוֹתָן עִם כָּל צִי אֲדָם, וְהָדִין נוֹתֵן לְפִי דְרִירָךְ שְׂיִמְכְּרוּ לְאוֹכְלֵיהֶן שְׂיִפְרַע אוֹתָם מִה שֶׁהָן שְׂוִין, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה חוּטָא נֶשְׁכָּר, וְהָדִים יִתְחַלְקוּ לְכָל אֲדָם. וְאֵין הִלְכָה כְּרִצִּי אֱלִיעֶזֶר: הָאוֹכֵל

שדה צופים

מצינו מזיק נשכר, וע"ע רש"י קידושין נ"ח ב' ד"ה קנסוהו לגנב דכ' שלא תהא תרומה אצלו ממון שאין לו תובעים ונמצא חוטא נשכר, וע' שו"ת תשב"ץ ח"ג סי' קי"ב שנשאל באנשים שקנו דבר מערבי ובא להם איש ואמר להם אם לא תקבלו אותי לשותף אמסור אתכם וקבלוהו ואח"כ ה' הפסד בדבר וכ' דהאיש ההוא צריך לתת להם חלקו בהפסד שלא יהא חוטא נשכר שכיון שנעשה שותף בריוח יש לו להיות שותף גם בהפסד ופשוט זה שם בעיניו ואף שכ' שם בעצמו שלא חלה השותפות שקיבלוהו לשותף להם כיון שהי' באונס מפני פחד המסיר' וא"כ הרי הי' סברא לומר דאחרי שבאמת אינו שותף ואילו הי' ריוח והיו נותנים לו חלק בריוח הרי הי' זה רק גזל בעלמא שהי' גוזלם אבל לא מפאת שותפות וא"כ כיון שאינו שותף מדוע יש לו לתת חלק בהפסד ועכ"ז אמר' מטעמא דשלא יהא חוטא נשכר דכמו שנעשה שותף לריוח ע"י פחד המסיר' ה"נ הוא שותף להפסד, ול' התשב"ץ שם מוקשה בזה במה שכ' שאפי' לא הפסידו הי' הדין נותן כו' כי לא נתרצו לשתפו אלא מפני האונס ועכשיו שהפסידו יהי' פטור א"כ מצינו חוטא נשכר כו' עכ"ל ע"ש וזה ל' מוקשה דמה

דאפילו אינו מבליע לו דמיו בלולב שרי] וחוזר וא"ל הרי הפירות הללו נתונים לך במתנה ע"ש. (רש"ש).

עיין שו"ת מנחת יצחק (חלק ו סימן קל).

או שניתנו לו במתנה.

אף על גב דלפי הדין השנוי במתני' הוא זו ואצ"ל זו, נקט הכי לגלות מ"ש הר"ב דחכמים אמרו כן לדבריו דר' אליעזר אבל לדידהו מותר לאכול הוא לבדו, והשתא לפום סברת רבנן הוי שפיר לא זו אף זו דאפילו מתנה דאיכא החזקת טובה לנותן שרי. (שושנים לדוד).

אין החוטא נשכר

כזה חלה פרק ב' משנה ז' כדי שלא יהא חוטא נשכר, וע' יבמות צ"ב ב' א"כ מצינו חוטא נשכר ע"ש בגליון הרי"פ ציין כל המקומות שמצינו כזה ולא הביא הך דכאן [ומש"ש בגליון הרי"פ כתובות א' ב' הוא טעות הדפוס וצ"ל י"א א'], וע"ע חולין ה' ב' אבל חטאת דחיובא היא אימא נקבל מינ' וברש"י אימא נקבל מינ' שלא יהא חוטא נשכר, וע"ע ב"ק ל"ד ב' היכן

שביעית פרק ט

תלה

משנת אליעזר

רע"ב

מעט שביעית עד מעט שביעית עד שלא הורמה אדם, האוכל
שלא הורמה חלתה מעט שביעית
חייב מיתה. ללא מיתה חלתה, חייב מיתה:
אין חלה שביעית משום דכתיב ללכלה ולא
לשרפה, וחלה אם נטמאת טעונה שרפה, קא
משמע לן דראשית עריסותיכם אמרה פורה,
מאיזו עסקה שמהיה חלה פרימו:
דגם עסת שביעית בכלל "עריסותיכם"
ואם אכל עד שלא הורמה חלתה, חייב
מיתה בידי שמים כאוכל טבל, ולא תאמר
שפטורה מכיון שיכולה לבא לידי שרפה
אם תטמא שחלה טמאה טעונה שריפה
ופרות שביעית לאכלה נתנו ולא לשרפה:

שדה צופים

דברי הש"ס דבכורות י"ב דהאוכל מעיסת
שביעית עד שלא הורמה חלתה חייב
מיתה ומקשה הש"ס והא אלו איטמא
לאו בת שריפה היא לאכלה אמר רחמנא
ולא לשריפה ולא טבילי כלל, ומקשים
מהא דלו ולא לאורו דמפריש תרומת
חמץ אינה קדושה אבל טבילי.

זה האפילו אדרבה היא הנותנת דהואיל
והשיתוף ה' רק מפני האונס ואינו חל יש
לו להיות פטור מן ההפסד אחרי שאינו
שותף ורק דעכ"ז אמרי' דחייב שלא יהא
חוטא נשכר אבל הא לא שייך בזה ל'
אפילו, וע"ע בעניין שלא יהא חוטא נשכר
בשו"ת הרדב"ז ח"א סי' צ'. (גליוני הש"ס).

האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה
חלתה חייב מיתה.

עיין שו"ת פרי יצחק (חלק א סימן לו)
באריכות.

כתב בשו"ת אחיעזר (יו"ד סימן לח) וז"ל:
עד מה שנסתפק אם בטבל
הטבול לחלה אסור הנאה של כילוי, אין
אני רואה מקום ספק בזה דהא טבל
לחלה חייב מיתה כמבואר בפ"ג דחלה
ובבכורות י"ב, וחלה נקראת תרומה וכ"כ
השאג"א החדשות בסי' י"ב דאסור בהנאה
של כילוי בטבל חלה. וכו'.

ושם (אות ה) כותב: ולפמשנ"ת דבחלה
אין פירוד בין הדבקים וכל
דאיטביל יש לו כח הפרשה ממילא יובן

ולפמש"כ א"ש דרק בתרו"מ כן הוא
דטבילי ואין בו כח הפרשה,
אבל בחלה ליתא פירוד זה וע"כ לפי
הו"א דלאכלה אמר רחמנא ולא לשריפה
ולא נתנה לו התורה כח הפרשה שיהי'
לשריפה ממילא דבחלה לא טבילי
כלל, ובזה יתורץ קו' הטורי אבן ברי"ה
ט"ו שהקשה דלמ"ל קרא דלדורותיכם
לחייב עיסת שביעית בחלה תיפ"ל דאי
נימא דפטורה מחלה מה"ט תפטור ג"כ
מתרומות ומעשרות ולמ"ל קרא דויתרם
תאכל חית השדה לפטור שביעית
ממעשר יעו"ש, ותירוצו תמוה להמעין
ולמש"כ א"ש דלתרומות ומעשרות שפיר
י"ל דאף דאין לו כח הפרשה כמו אחמיץ
במחובר מ"מ טבילי וע"כ אף שלא הי'
אפשר להפריש אין זה הכרח שאין בו
איסור טבל וע"כ איצטרך קרא שפטור

שדה צופים

מתור"מ ואין בו איסור טבל כלל. ע"כ.

בבכורות ד' י"ב: אר"ח בהמת שביעית פטורה מן הבכורה לאכלה אמר רחמנא ולא לשריפה, מיתבי האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה ואמאי כיון דאילו מטמא בת שריפה היא לאכלה אמר רחמנא ולא לשריפה, שאני הכא דכתיב לדורותיכם. הנה מבואר, דאף דבהמת שביעית הוי שלו וקרין ב' כל מקנן תזכר, אפ"ה פטורה מן הבכורה, משום דקדושת בכורה הוי סתירה לקדושת שביעית, דהא בעי לאקטורי אימורין ורחמנא אמר לאכלה ולא לשריפה. ולכאורה צ"ע מהא דאיתא בירושלמי דמע"ש פ"א ה"ב, דבהמת מע"ש לר' יהודה דמע"ש ממון הדיוט חייבת בבכורה, ומפרש שם הירושלמי דהאימורין של אותו הבכור אינם קריבין לגבי המזבח משום הפסד מע"ש, הרי מבואר דאף דקדושת בכורה הוי נמי סתירה עם קדושת מע"ש, אפ"ה אמרינן דחל עליו קדושת בכורה ואימוריו אינם קריבין לגבי המזבח, וא"כ קשה דמ"ש שביעית ממע"ש.

אך לפי הנתבאר בדברינו לעיל ברפ"ח, דכל הדינים הנאמרים בקדושת שביעית, כגון לאכלה ולא לשריפה ולא למלוגמא וכו', אינם רק דינים שאנו מצווים לנהוג בהם בפירות שביעית, אלא הם חלין בעצם קדושתן, דמצד עצם חלות קדושתן הוא דאמרינן דניתנו לאכילה ולא להפסד ולא למלוגמא וכו', וכדהוכחנו כן מן הירושלמי שם, - הי' נראה לכאורה לומר, דבזה חלוק

מע"ש משביעית, דגבי מע"ש הא דאסור להפסידו אלא מצוה לאכלו אינו בעצם קדושתו, אלא הוי רק דינים שאנו מצווים לנהוג כן במע"ש, וע"כ אמרינן דדוקא גבי שביעית פטורה מן הבכורה, דכיון דלאכלה ולא לשריפה הוי דין בעצם קדושתו, נמצא דקדושת בכורה הוי סתירה לקדושת שביעית; משא"כ במע"ש, דאינו דין בעצם קדושתו, ע"כ שפיר חייבת בבכורה, משום דקדושת בכורה אינה סותרת לקדושת מע"ש. אבל א"א לומר כן, דהרי מבואר בירוש' מע"ש בפ"ב ה"א, וכן פסק הרמב"ם בפ"ג מה' מע"ש ה"יא, דפת שעפשה ושמן שנסרח כיון שנפסל מאוכל אדם פקעה הקדושה ממנו, הרי להדיא דמצות האכילה הוא דין בעצם הקדושה, דכל חלות קדושתו הוא רק לזה שניתן לאכילה ומכיון שנפסל מאכילה שוב פקעה הקדושה ממנו. וא"כ שוב צ"ע דמ"ש שביעית ממע"ש. ואין לומר דהבבלי פליג על הירושלמי בזה ולעולם שביעית ומע"ש שוים הם לענין חיוב בכורה, דהרי יקשה על הרמב"ם שפסק בפ"ה מה' בכורות ה"ט דבהמת מע"ש חייבת בבכורה ובהמת שביעית פטורה מן הבכורה.

אמנם, הנה הרמב"ם כתב שם וז"ל: הלוקח בהמה מפירות שביעית ה"ז פטורה מן הבכורה לפי שאינו רשאי לעשות סחורה בפירות שביעית שהרי נאמר בה לאכלה ולא לסחורה ואם תהי' חייבת בבכורה ה"ז משתכר בבכור שהרי יצא מתורת פירות שביעית. וכתב הכ"מ, דהיינו שאינו חייב לבערו בזמן הביעור. ובהשגת הראב"ד שם: א"א בגמ'

שדה צופים

מ"ז שהארכנו בזה]; לכך צריך לטעמא דלאכלה ולא לסחורה, דמחמת טעם זה הקדושת בכורה עצמה הוא דסותרת לקדושת שביעית, שהרי לא יוכל לבערו מן העולם בזמן הביעור משום הפסד קדשים, וע"כ פטורה לגמרי מן הבכורה. ומעתה מבואר היטב החילוק שבין בהמת מע"ש לבהמת שביעית, דבבהמת מע"ש, כיון דכל הסתירה בין הקדושות אינו אלא מצד ההקרבה, וע"כ שפיר אמרינן דחייבת בבכורה משום דחל עליו קדושת בכור בלי קדושת הקרבה. וכל זה אליבא דהרמב"ם, אבל להראב"ד צ"ל דהבבלי והירושלמי פליגי ובאמת שביעית ומע"ש שוים הם לענין חיוב בכורה. (תורת זרעים).

מפרש משום דלאכלה אמר רחמנא ולא לשריפה וקא בעי לאקטורי אימורין. עכ"ל. ובדעת הרמב"ם נראה, דאי משום לאכלה ולא לשריפה שפיר היתה חייבת בבכורה, דהרי מחמת טעם זה הקדושת בכורה עצמה אינה סותרת לקדושת שביעית אלא מצד ההקרבה גרידא, וא"כ ה' חל עליו קדושת בכור בלי קדושת הקרבה, וכדאשכחן כן גבי הקדש קרבן דאם הוא באופן שאי אפשר להקריבו, כגון בהמה שהקדישה חצי' עולה וחצי' שלמים, דלכתחילה חל עלי' קדושת קרבן בלי קדושת הקרבה כלל, כדמבואר כן ברמב"ם פ"ג מה' תמורה ה"ג, יעו"ש היטב [עיין בדברינו במס' תרומות פ"ט

משנת אליעזר

רע"ב

(א) שביעית משמטת
את המלוה,

פרק י

(א) שביעית משמטת
את המלוה.דכתיב בתורה (דברים
ט"ו ב') "שמוט כל
בעל משה ידו" כל
מי שחיבין לו כסף,(א) שביעית, משמטת את
המלוה בשטר ושלל
בשטר. הקפת החנות, אינההמלוה את חנו
ועברה עליו שביעית
אשר ההלוואה, אינו
יכול לתבע הלוואתוצריך לשמט ידו מלבקשו אחר השמטה,
בין שהמלוה כתובה בשטר, ואף על פי
ששיעבד לו קרקעו בשטר. שאם לא ישלם
גובה מהם והיו כגבוי, אפילו הכי שביעית
משמטתו, ובין ושלל כתובה בשטר שלא
כתב שטר על זה. וזמן שמטתה הוא
בערב ראש השנה עם שקיעת החמה שלמתכרו, כדכתיב (דברים טו)
ידו: בשטר. שכתב לו שטר
ושעבד קרקעות על המלוה דמחזי כמי שמטתו:
קרקעות אלו, אף על פי כן שביעית משמטתו:
הקפת החנות. שכן ממונו גאמנה: אינה

תחלת שנה שמינית (רמב"ם) הקפת החנות

שדה צופים

פרק י

משנה א

השביעית משמטת את המלוה בשטר
ושלא בשטר.תכשר נפשנו לקבל טוב מאת אדון הכל
כלול הברכה והרחמים. וגם נמצא מזה
גדר חזק ומחיצה של ברזל להתרחק מאד
מן הגזל ומן החמדה בכל אשר לרענו,
כי נשא קל וחומר בנפשנו לאמר, אפילו
הלויתיו ממוני והגיע שנת השמטה אמרה
תורה להשמיט בידו המלוה, שלא לגזול
ושלא לחמוס משלו לא כל שכן שראוי לי
להתרחק עד הקצה האחרון.מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה
[ספרי כאן] שאין השביעית
משמטת אלא בסופה כשתשקע חמה
בערב ראש השנה של מוצאי שביעית,
שנאמר מקץ שבע שנים. ומשמטת אפילו
מלוה שבשטר שיש בו אחריות נכסים,
ואם סיים לו שדה בהלוואתו אינו משמט,
כן כתב הרמב"ם ז"ל [פ"ט משמיטה ויובל
ה"ו], ותימה הוא, דרבי יוחנן דחי לה
בפרק השולח [ל"ז ע"א].הקפת חנות ושכר שכיר אינו נשמט,
ואם זקפו אותם במלוה נשמט,כתב החינוך (מצוה תעז), מצות השמטת
כספים בשנה שביעית, לעזוב
החובות בשנת השמטה, ועל זה נאמר
[דברים ט"ו, ג'], ואשר יהיה לך את
אחיך תשמט ידך. ונכפלה האזהרה
בזאת המצוה, שנאמר [שם, ב'], וזה דבר
השמטה שמוט כל בעל משה ידו, ואמרו
בתוספתא בשתי שמטות הכתוב מדבר,
אחת שמטת קרקע ואחת שמטת כספים.כבר כתבתי בכסף תלואה במצות
שביעית עשה רביעי בסימן ס"ט
[מצוה פ"ד] מה שידעתי בשורש המצוה,
ושמטת כספים גם כן אחר אותו הטעם
נמשך, ללמד נפשנו במדות המעולות
מדת הנדיבות ועין טוב, ונקבע בלבבנו
הבטחון הגדול בשם ברוך הוא, ואז

שביעית פרק י

תלט

משנת אליעזר

רע"ב

מִשְׁמַטָּה. דָּלִין זֶה חוֹזֵן
וְאִין זֶה דֶּרֶךְ מַלְוָה:
וְאִם עֲשָׂאָה מַלְוָה.
שְׁמַשְׁבַּע עִם הַקִּינָה וְזִקְפֵּן
עָלָיו גְּמֻלָּה: הָרֵאשֹׁן

הָרֵאשֹׁן מִשְׁמַטָּה. אִם לָקַח גְּמֻלָּה פֶּעַם לִרְשׁוּתָהּ
מִן הַתְּנוּת וְזֶה וְלָקַח שְׁנִיָּה, הָרֵאשֹׁן נִעְשִׂית
מַלְוָה וּמִשְׁמַטָּה וְלֹא הַשְּׁנִיָּה. חֹזֵר וְלָקַח שְׁלִישִׁית,
לִרְשׁוּתָהּ וְשְׁנִיָּה נִעְשִׂית מַלְוָה וְשְׁלִישִׁית מִשְׁמַטָּה
וְלֹא הַשְּׁלִישִׁית. וְכֵן לְעוֹלָם, הָאֲחֵרוֹנָה אֵין שְׁלִישִׁית
מִשְׁמַטָּה וְכָל הָאֲחֵרוֹת שְׁלִישִׁית מִשְׁמַטָּה, הַזֶּה
וְהֵיכָה לְרֹאשִׁי שִׁיפֵן לוֹ מַעוֹת הָרֵאשֹׁן קִדְּם שִׁקְחָה

אינו משמט, שנאמר ואשר יהיה לך את
אחיק, וזה כבר נתנו ביד בית דין. ומה
הטעם אמרו זכרונם לברכה [גיטין ל"ז
ע"א] שחוב שיש ליתומים על אחרים אין
שביעית משמטתו, דרבנן גמליאל ובית
דינו אביהן של יתומים, ואחריהם כל
בית דין שבכל דור ודור, וכאילו מסרו
שטרותיהם ביד בית דין דמי.

וכן מענין המצוה מה שאמרו [מכות ג'
ע"ב] שהמלוה את חברו לעשר שנים
אין שביעית משמטתו, דכי אמר רחמנא
לא יגוש בחוב הראוי לגוש. וזה לא הגיע
זמנו לגשו עדין. ומה שאמרו שהמתנה
עם חברו בחובו על מנת שלא תשמיטנו
שביעית הרי זה משמט, לפי שהוא
כמתנה על מה שכתוב בתורה, אבל אמר
לו על מנת שלא תשמיט חוב זה ואפילו
בשביעית, כלומר אף על פי שדין שביעית
להשמיט אני מתנה עמך שלא תשמיט
חוב זה, אין שביעית משמטתו בענין זה.
שכל תנאי שבממון קיים, כמו שכתבתי
בסדר בהר סיני לא תעשה י' [מצוה

וכן הדין בקנסות. המגרש אשתו קודם
שמטה אין כתובתה נשמטת, אלא אם כן
פגמה או זקפתה עליו במלוה.

והמלוה על המשכון אינו משמט, והוא
שיהיה החוב כנגד המשכון,
כן כתב הרמב"ם ז"ל [הל' י"ד], ובפרק
הזהב [מ"ח ע"ב] אמרינן דאף על פי
שאינו שוה אלא פלג חובו. והני מילי
במשכון של מטלטלין, אבל במשכון של
קרקע באתרא דמסלקי שביעית משמטת,
ובכור אינו נוטל בה פי שנים לפי שהוא
כחוב גמור, אבל באתרא דלא מסלקי
אין שביעית משמטתו. והשתא דקיימא
לן סתם משכנתא שתא, דהכי אסיקנא
בגמרא [ב"מ ס"ח ע"א], לדעת קצת
המפרשים כל המשכונות כאתרא דלא
מסלקי דיינינן להו, ואין שביעית משמטת
משכונא, ובכור נוטל בה פי שנים, ובעל
חוב דיתומים גובה ממנו דכקרקע שלהם
הוא.

והמוסר שטרותיו לבית דין ואמר
להם אתם גבו לי חוב זה

שביעית פרק י

משנת אליעזר

רע"ב

וכן בקניה שלישית, שְׂכַר שְׂכִיר, אֵינוֹ מְשַׁמֵּט. וְאֵם
הָיָה לוֹ לְשֹׁלֵם גַּם עֲשָׂאוֹ מְלֹוֹ, הָרִי זֶה מְשַׁמֵּט.
אֶת הַשְּׂנִיָּה. שְׂכַר רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, כֹּל מְלָאכָה
שְׂכִיר אֵינוֹ מְשַׁמֵּט וְלֹא הָרִי כְּמִלְוֶה,
וְאֵם עֲשָׂאוֹ מְלֹוֹ שְׁחָשֵׁב עִמּוֹ כְּמָה מְגִיעַ
לוֹ וְעֲשָׂאוֹ כְּמִלְוֶה, הָרִי זֶה מְשַׁמֵּט. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, אֲשֶׁכֶּר שְׂכִיר קָאִי כֹל מְלָאכָה

שדה צופים

לדחות דבר תורה, מטעם דהפקר בית דין
הפקר. ע"כ.

של"ט]. ויתר פרטיה במסכת שביעית
[פרק עשירי].

לכאורה הוי זו ואין צריך לומר זו,
ועיין תוספות יום טוב (כאן),
ונראה לומר דקשיא ליה למה חשש הלל
שנמנעו מלהלוות פן תשמיטנו שביעית,
הא קיימא לן בהלווהו לעשר שנים אינו
משמט, והוא הדין פחות, ומטעם דלא
שייך לא יגוש, שאין יכול לתובעו תוך
זמנו, וכדאיתא בסימן ס"ז (סעיף י'), ואם
כן מה יש לו לירא מן השמיטה, הא יכול
לעשות כשקרבה שנת השמיטה, שאינה
משמטת אלא בסופה, אז כשיראה שיש
לו לחוש שהלוה ישמט עצמו, ירחיב לו
זמן ימים אחדים עד אחר השמיטה, ותו
לא שייך לא יגוש, דמה לי קבע לו זמן
בשעת הלוואה, או הרחיב לו זמן אחר
כך, סוף סוף כשהרחיב לו הזמן אין בידו
לנוגשו קודם שיגיע הזמן, ולא תשמיטוהו
שביעית.

ועל פי זה אפשר לומר לפי מה שאמרו
בירושלמי (גיטין סוף פרק קמא הלכה ה)
דבחוב שבשטר לא מהני מחילה, אם כן
יש לומר הוא הדין הרחבת זמן לא מהני
בחוב שבשטר, דהא הרחבת זמן נמי הוי
כמחילה, ולא מהני בשטר.

ונוהגת מצוה זו מדאורייתא בארץ
ישראל ובכל מקום, בזמן
שהיובל נוהג, בזכרים ונקבות. וכבר
כתבתי למעלה בסדר בהר סיני [מצוה
ש"ל] באיזה זמן היובל נוהג. אבל בזמן
שאין היובל נוהג אין שמטת קרקעות
וכספים נוהגת מדאורייתא, אבל מדברי
סופרים נוהגת שמטת כספים אפילו בזמן
הזה ואפילו בכל מקום, כדי שלא תשתכח
תורת השמטת כספים מישראל. וכבר
כתבתי למעלה בסדר בהר סיני בסוף
מצוה ראשונה [מצוה ש"ל] אי זו היא
שנת השמטה לדעת המפרשים הגדולים
היודעים דרכי התלמוד.

ועובר על זה ותבע את חברו על חוב
שעברה עליו שנה שביעית בזמן
הבית ביטל עשה זה מלבד שהוא עובר
על לאו כמו שנכתוב בסדר זה בעזרת
השם [מצוה תע"ה], ובזמן הזה קא
עביד איסורא דרבנן. ואם ידעו הבית דין
ששביעית עברה עליו אין נזקקין לנגוש
אותו כלל, ואפילו בזמן הזה. ואף על פי
שהשמטת כספים עכשיו דרבנן וקיימא לן
שעבודא דאורייתא, הא איפסיקא הלכתא
דבכל דבר שבממון יש כח ביד חכמים

תמא

משנת אליעזר

שְׁפוֹסֶקֶת בְּשִׁבְעִית.	שְׁפוֹסֶקֶת בְּשִׁבְעִית.
אֵס שָׁכַר שָׁכִיר זֶה	אֵס שָׁכַר שָׁכִיר זֶה
מִמֶּלֶכְאוֹת	הַפּוֹסְקוֹת
בְּשִׁבְעִית,	כְּלוֹמֵר
מִמֶּלֶכְאוֹת	שְׁאֵסוֹר
לְעֻשְׁוֹן בְּשִׁבְעִית,	כְּגוֹן חֲרִישָׁה וְקִינְיָה וְעֻזְדָּת
קִרְקַע, וְנִשָּׂה שָׁכַר זֶה בְּשִׁבְעִית כְּמִלְוָה, וְשִׁבְעִית	
מִשְׁמֶטֶת. וְאֵס לֹא, שֶׁשָּׁכַר זֶה שְׁפִיז לוֹ הִיָּה מִשְׁאֵר	
מִלֵּלֹת שֶׁאֵין אֲסוּרוֹת בְּשִׁבְעִית, לֹא נִעְשֶׂה כְּמִלְוָה וְאֵין שִׁבְעִית מִשְׁמֶטֶת. וְאֵין הִלֵּכָה בְּרַצִּי יוֹסִי:	

ובתשובת רבינו זרחיה הלוי בעל המאמר שהביא בעל התרומות (שער מה) כתב גם כן שאין שמיטת כספים נהוגת בזמן הזה כלל, דדוקא בימי חכמי המשנה והגמרא היו בתי דין קבועים בארץ ישראל שהיו מקדשים יובלות, ולכן נהגו בשמיטת כספים, מה שאין כן עכשיו

שדה צופים

אני שהרבה מפרשים נוטים לומר שיש שמיטת כספים בזמן הזה, אלא שאף אנו רבים אשר אתנו מהגאונים והרבנים הסוברים שאין שמיטת כספים בזמן הזה כלל. ולכן המנהג שנהגו במקומינו לגבות חוב שעברה עליו שביעית בלי פרוזבול, הוא נכון על פי הדין. ע"ש.

לעומת הפוסקים הנ"ל מצינו לבעל העיטור (הוצאת הגאון לעומת ר' מאיר יונה, בחלק א' ערך פרוזבול דף ע"ה ע"ד) שכתב להוכיח דאנן קיימא לן כרבנן, דשביעית בזמן הזה דאורייתא. מדאמרין בגיטין (ג) גבי שביעית, הא דאורייתא היא, הילכך שמיטת כספים נוהגת בזמן הזה מן התורה. ולרבי נמי שמיטת כספים נוהגת בזמן הזה מדרבנן. ע"כ. (וכן הוא בספר כתור ופרח סימן מ"ט). ע"ש. (אך בשו"ת הרשב"ש סימן רנח כתב שבעל העיטור סובר שאין דין שמיטה בזמן הזה כלל. וכן הוא בחקות הדיינים (סימן צד דף ג"ב) בשם בעל העיטור.

גם הרמב"ן בספר הזכות (גיטין לו א) האריך להשיב על דברי הראב"ד הנ"ל, ובתוך דבריו כתב, ולא עוד אלא שהדברים מראים ששמיטת כספים בזמן הזה מן התורה, מדאמר רבי יוחנן וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה, ואילו בשל דבריהם מדמין ועושין מעשה. וכן בדין, דרבי (דדריש וזה דבר השמטה שמוט וכו', בב' שמיטין הכתוב מדבר, יובל ושביעית), יחידאה הוא ולית הלכתא כוותיה, ולענין קדושת הארץ נמי קיימא לן קדושה ראשונה ושניה יש להן, שלישית אין להן, הילכך אפילו בזמן החורבן דבר תורה הוא. עכת"ד.

שבטלו היובלות, בטלה אף השמטת כספים עמהם. לכן לא נהגו לשמט כספים בזמן הזה כלל. ע"ש.

ובס' האשכול חלק ב' (עמוד כו) כתב וזו לשונו: השמטת כספים בשביעית בזמן הזה אינו נוהג בארץ ולא בחוץ לארץ, ואפילו בפני הבית שהיתה שביעית נוהגת, עשה הלל פרוזבול שלא ישמיט המלוה את מעותיו בשביעית. ואמרין אף על פי שלא כתב כמי שכתב דמי. (והוא מתשובת רב נטרנאי גאון הנ"ל). וכן הלכה. וסיים על זה הר"א אב"ד, ואנן לע"ד חזי לן דהשמטת כספים נוהגת בזמן הזה, מההיא שמעתתא דאיתמר אהא דהלל התקין פרוזבול. אלא מיהו לא נהגו בכל מקומותינו להשמיט כספים. וצ"ע. ע"כ.

ובשו"ת הרשב"א ח"ג (ס"ס לב) כתב שהראב"ד חזר בו בפ"ק דע"ז (ט א), דשביעית בזה"ז נוהגת מדרבנן. ע"ש. וכ"כ הרמב"ן בספר הזכות, שהראב"ד חזר בו. ע"ש.

והמאירי בספר מגן אבות (סימן טו) האריך להוכיח מהגמרא גיטין לו. שאין שמיטת כספים נוהגת בזמן הזה אפילו מדרבנן, אלא ממדת חסידות, ושכן נראה דעת הר"ף (מכות ג ב) שהשמיט מה שאמרו המלוה את חבירו לעשר שנים אם שביעית משמטתו, מפני שהוא סובר שאין להשמטת כספים מקום בזמן הזה, ומה שכתב הר"ף בפ' השולח דיני פרוזבול, אין זה אלא למי שרוצה להתנהג בחסידות, ודוקא במקומות הסמוכים לארץ ישראל וכו'. ושכן העלה הרב הגדול ר' יהודה בר יוחנן בתשובה. ובתוך דבריו כתב: ויודע

שביעית פרק י

תמו

שדה צופים

זרה ט א). ע"כ. וכן כתב בעל התרומות (שער מה).

וכן כתב הרשב"א בגיטין (לז א). וכן פסק הרשב"א בתשובותיו בכמה דוכתי, ומהם בחלק א' (סימן אלף וע"ה). ובח"ג (סי' לב). וכן כתבו הריטב"א והר"ן והנימוקי יוסף (בגיטין לז א). (ועיי' עוד בתשובת הריטב"א סימן קצו). וכן כתב בספר יראים השלם (סימן קסד) ששמיטת כספים נוהגת בזמן הזה מדברי סופרים. וכן פסקו הרמב"ם (בפרק ט' מהלכות שמיטה ויובל הלכה ב'). והסמ"ג (מצות לא תעשה ער). והסמ"ק (סימן רמ). והארחות חיים חלק ב' (עמוד תעא). והחינוך (ס"ס תעז). ועוד.

וכן פסק בשלחן ערוך חשן משפט (סימן סז סעיף א') שמדברי סופרים שמיטת כספים נוהגת בזמן הזה אף בחוץ לארץ. ואף שהרמ"א בהגה נטה קו ללמד זכות על מנהגם שמקילים בזה מפני שסומכים על דברי האומרים שבזמן הזה אין שמיטת כספים נוהגת כלל, ואפילו אם תמצא לומר שנוהגת, היינו דוקא במקומות הסמוכים לארץ ישראל וכו'. וכמו שכתבו בשו"ת מהר"י קולון (סימן צב) והתרומות הדשן (סימן דש). ומהרי"ל. מכל מקום כל האחרונים הסכימו לדינא כנ"ל.

כתב הרמב"ם (פ"ט מהלכות שמיטה ויובל ה"ו) שביעית משמטת את המלוה ואפילו מלוה שבשטר שיש בו אחריות נכסים ה"ז משמיט, ואם סיים לו שדה בהלואתו אינו משמיט, והשביעית משמטת את השבועה שנאמר לא יגוש מ"מ לא לשלם ולא להשבע.

ולא עוד אלא שהרמב"ן סותר עצמו (בחיידושיו למכות ג ב) בדין המלוה את חבירו לעשר שנים, דאיכא תרי לישני אם שביעית משמטתו, שכתב, ואין ספק שהלכה כלישנא בתרא שאין שביעית משמטתו, חדא דלישנא בתרא הוא, ועוד דאמרינן בשביעית בזמן הזה שהיא מדרבנן, והלך אחר המיקל. וכן פסק הרמב"ם. ע"כ. וכן בהרא"ש שם כתב דהלכה כלישנא בתרא וכו', ועוד דשביעית בזמן הזה דרבנן. וכן כתבו הרמב"ם והרמב"ן. ע"כ.

ובשו"ת נחפה בכסף (חלק יורה דעה סימן ד), עמד בסתירת דברי הרמב"ן שבספר הזכות, למה שכתב בשמו הרא"ש הנ"ל. ותירץ, דמ"ש הרא"ש בשם הרמב"ן, לא קאי על הטעם השני דשביעית בזמן הזה דרבנן, אלא על עיקר הדין ומטעם הראשון דמתניתין מסייע ללישנא בתרא. ע"כ.

והנה הב"ח (ר"ס סז) רצה לומר שהטור ס"ל ששמיטת כספים בשביעית היא מדאורייתא, ושוב חזר בו מכח דברי הרא"ש (מכות ג ב), דפשיטא ליה דהיא מדרבנן.

ובתשובות הגאונים, חמדה גנוזה (סימן פז) מבואר ששמיטת כספים נוהגת בזמן הזה. (וכן הובאה תשובה זו בספר העיטור דף עז ע"א). וכן דעת רבינו תם בספר הישר, והובא בהרא"ש (פרק ד' דגיטין סימן יג). ובראב"ה חלק ג' (סימן תתצב). והרמב"ן בספר הזכות כתב שאף הראב"ד חזר בו בפירושו פרק קמא דעבודה זרה (ט א). והסכים ששמיטת כספים נוהגת בזמן הזה. ושכן דעת רש"י (עבודה

שדה צופים

ובדרך אמונה כתב: שיש בו אחריות נכסים. ולא אמרי' דכגבוי דמי ולא קרינן ב' לא יגוש ואפי' תפס מוציאין מידו. והמשכנתא [דהיינו כשמלוה לחברו על שדהו במשכנתא ואוכל פירות ממנו בנכיתא שמנכה לו דבר מועט בכל שנה מחובו כמבואר ב"ד סי' קע"ב] במקום שדרכן לסלק המלוה בכל עת שיביא מעותיו שביעית משמטתה ובמקום שאין יכול לסלקו עד סוף זמנו אין שביעית משמטתו וי"א דא"צ שאין יכול לסלקו עד סוף זמנו אלא אפי' אם יום א' אין יכול לסלקו מקרי מקום שאין יכול לסלקו.

ואם סיים לו שדה בהלואתו אינו משמט. דהיינו שהגביל לו מצרי השדה וא"ל מכאן תגבה חובך דאז הו"ל מיוחד יותר לחובו וכגבוי דמי וי"א דדוקא באתרא דלא מסלקי ל"י אבל במקום שיכול לסלקו במעות אפי' א"ל לא יהא לך פרעון אלא מזה משמט. מי שיש לו עיסקא של חברו [דהיינו שנותן סחורה לחברו למחצית שכר ונותן לו שכר עמלו דקי"ל דפלגא הוי פקדון ואחריות הפסד ושכר הוא על הנותן ופלגא שניה הו"ל דין הלואה דאחריות והפסד ושכר על המקבל כמבואר ב"ד סי' קע"ז] שביעית משמטת החצי שהוא מלוה וי"א דגם הפלגא מלוה אינו משמט ופה"ש הסכים לדעה ראשונה מיהו אותן ההלואות שנערכות ע"פ שטר היתר עיסקא כנהוג שהלואה יכול להוציאם לכל מה שירצה דינם כהלואה לגמרי ושביעית משמטת את כולה. שושבינות [דהיינו שבזמן שישא אדם אשה משלחין לו רעיו ומיודעיו מעות כדי שיתחזק בהן על ההוצאות שמוציא באשתו ובאים

הרעים והמיודעים ששלחו לו ואוכלין ושותין עמו בז' ימי המשתה הכל כמנהג המדינה ואלו המעות ששולחין נקראין שושבינות ואם ישא האחר אשה צריך הוא לשלוח להאחר כמו ששלח הוא ואם לא חזר ושלח לו כשנשא יכול לתובעו] אין השביעית משמטתו שאינו יכול ליגוש אותו ולתבעו עד שישא כדרך שנשא הוא ודוקא כשלא עברה שביעית אחר שנשא המשלח הראשון אבל אם עברה ודאי אינו יכול לתבעו שהרי יכול לנגשו משעה שנשא הוא וכיון שעברה שביעית א"כ השמיטתו.

המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני להיות מפריש על אותן המעות מחלקו אין שביעית משמטת חוב זה כנ"ל פ"ז ממעשר ה"ז ושם ביארנו כל הפרטים בזה בעזה"י.

והשביעית משמטת את השבועה. שאם נתחייב לו שבועה לפני שביעית כגון שהודה במקצת וכפר במקצת שאין השביעית משמטת הממון שכפר כמש"כ רבינו בסמוך ה"ח קמ"ל דמ"מ השבועה נשמטת כיון שהממון שהודה נשמט ממילא אין כאן מודה במקצת וא"צ לישיבע אף על גב שכבר נתחייב שבועה על הכפירה וי"א דה"ה אם נתחייב לו שבועה ע"פ עד אחד והוא כפר משמט השבועה וצ"ע אם מועיל שיכתוב פרוזבול אמלוה כפרנית כיון שלא יועיל רק לענין השבועה אפשר דלא תקנו ע"ז פרוזבול ואם שבועת היסט נשמטת ע"י בשכ"כ ע' מ"ט שיש דעות בזה ובמרכה"מ ה"ח דעתו שמשמט.

שביעית פרק י

תמה

שדה צופים

קבע לו זמן לפרעו אחר שביעית הו"ל כהלוהו מיד כשמכרו לו ושביעית משמט אבל דעת הרבה ראשונים שאין הטעם משום שרוצה להקיף הרבה פעמים אלא משום שאין שביעית משמטת אלא מלוה וכדאיתא בספרי שמוט יכול בגזלה ופקדון ת"ל משה ידו וה"ה לכל הני שאינן הלואה אין משמט אא"כ זקפן עליו במלוה וכדמסיק בספרי שם ולפ"ז גם המוכר חפץ לחברו וכל דבר שדרך לשלם מיד אין משמט אא"כ זקפן עליו במלוה.

ואם עשאה מלוה. דהיינו שזקפן עליו במלוה ואפי' לא כתב רק בע"פ זקפן במלוה ומקרי זקיפה משעה שקבע לו זמן לפרעו ובלבד שהזמן שקבע יהי' קודם ר"ה של שמינית וי"א דמקרי זקיפה מיד שכתב בפנקסו כל החשבון ביחד וכן אם סיכמו יחד את סכום המדות והמשקל של כל הסחורה יחד וי"א דה"ה אם כתב הקונה שטר התחייבות בסכום הקניה.

שכר שכיר אינו נשמט. לפ"ד רבינו גם כאן הטעם מפני שאין דרך לתבוע עד שנאסף סכום הגון וממילא לא קרינן ב' לא יגוש ולפ"ז במשכורת שהגיע זמן פרעון או שאין דרך להמתין עד שיאסף הרבה משמט ולדעת שאר הראשונים הנ"ל כ"ז אין משמט שאין זה מלוה אא"כ זקפן במלוה.

וכן שכר בתים. ואם הגיע זמן הפרעון ואין דרך לקבץ הרבה תלוי במחלוקת הנ"ל.

שנא' לא יגוש מ"מ. דדרשי' לי' בגמ' מדכתיב וזה דבר השמיטה אפי' דיבור משמט דחוב שבועה נמי קרינן ב' לא יגוש דהא קא נקיט לי' ואמר לי' קום אשתבע לי ואם תובעו השבועה עובר משום לא יגוש.

עיין שו"ת אגרות משה (חלק חו"מ ב' סימן טו) בדין שכח לעשות פרוזבול אם רשאי לכופו לשלם במדיניותו בזה"ז. ועיין שו"ת שבט הלוי (חלק ט סימן רפט) באורך.

הקפת החנות אינה משמטת וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ט מהלכות שמיטה ויובל הי"א) הקפת החנות אינה נשמטת, ואם עשאה מלוה נשמטת, שכר שכיר אינו נשמט ואם זקפו עליו במלוה נשמט.

ובדרך אמונה כתב: הקפת החנות. שקנה ממנו באמנה ואין נ"מ אם כתב בפנקסו סכום הפירות או סכום המעות ואם הקיפו פעם א' או כמה פעמים וי"א שאם מקיף פעם שני' הו"ל הראשונה מלוה אבל רוב הראשונים חולקים ע"ז.

אינה נשמטת. דעת רבינו בפיה"מ משום שאין דרך לתבוע כל פעם אלא ממתין עד שיתקבץ עליו סכום גדול ואז גובה הכל ולכן כשמגיע זמן ההשמטה אכתי לא קרינן ב' לא יגוש שאין דרכו ורצונו לתבוע אלא כשיתאסף סכום הגון ולפ"ז המוכר חפץ לחברו ולא

שביעית פרק י

תמו

משנת אליעזר

רע"ב

(ב) הַשּׁוּחַט אֶת הַפֶּה וְהַלֵּקָה (ב) הַשּׁוּחַט אֶת הַפֶּה וְהַלֵּקָה
הַפֶּה וְהַלֵּקָה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה אִם הָיָה
שְׁמִינִית בְּיוֹם א' הַחֹדֶשׁ מֵעֵבֶר, מִשְׁמַט. וְאִם לֹא,
וְדָרְכוּ לְשֵׁלֶם בְּכָל פֶּעַם שְׁקוּנָה, אִם הָיָה הַחֹדֶשׁ אֶלּוּל מֵעֵבֶר
דִּהְיִנוּ יוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה הָיָה
בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים וָאַחַד, שְׁבֻמָּן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ
הָיָה קֵיץ קֹדֶשׁוֹ לְפִי רֵאִית הַלֵּבָנָה, וּבְיוֹם
שֶׁרָאָה הַלֵּבָנָה קִדְּשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ, וּמִסָּפֵק
שֶׁלֹּא יָדְעוּ אִם תִּרְאָה הַלֵּבָנָה בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים שֶׁל אֶלּוּל נִהְגוּ בּוֹ קֹדֶשׁ, וְאִם הָיָה אֶלּוּל מֵעֵבֶר
נִמְצָא שְׁחֹכּוֹ מִשְׁנַת הַשְּׁבִיעִית, וְעַל כֵּן מִשְׁמַט אֶת הַהִלָּאָה, דְּשְׁבִיעִית מִשְׁמַט בְּסוּפָהּ,
וְאִם לֹא שֶׁאֶלּוּל הָיָה רַק כֹּ"ט יוֹם, נִמְצָא א' דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה הוּא א' תְּשֵׁרִי שֶׁל שְׁמִינִית,

שדה צופים

משנה ב

השוחט את הפרה.

מדלא קתני סתם השוחט בהמה, אלא קתני פרה ובהא הידיעה. יש לומר דרמזו לנו דכששוחט לצורך י"ט של ר"ה, יכוין לשחוט הפרה הידועה, והיא טומאת היצה"ר דנמשלה לפרה, כדכתיב (הושע ד, יז) כי כפרה סוררה ישראל. ואל תתמה מדקדוק זה שהרי בשבת דף קמ"ו דתנן שובר אדם את החבית לאכול הימנה גרוגרות, דייקנן בש"ס מדלא קתני סתם לאכול הימנה פירות, הכולל כל מיני פירות, אלא קתני גרוגרות, דדוקא בדרוסות שצריך סכין להפרידם הוא דשרי, אבל במפורדות אסור, דאין כלי ניטל אלא לצורך תשמישו, ומתניתן ר' נחמיה היא ע"ש. (הון עשיר).

האונס והמפתה והמוציא שם רע.

לפי סדר הכתוב היה לו להקדים מפתה לכלם (דנכתב שמות כב, טו - טז), ומוציא

שם רע (דכ' דברים כב, יג - יט) לאונס (שם, כח - כט), אלא שאונס ומפתה שניהם חמשים שקלים, משא"כ מוציא שם רע, משום הכי סמכם לאהדדי. והקדים אונס למפתה, משום דמפתה יליף מנין השקלים מאונס (כתובות י א). (שם).

האונס והמפתה והמוציא שם רע וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ט מהלכות שמיטה ויובל ה"ב) קנסות של אונס ושל מפתה והמוציא שם רע אינם נשמטין ואם זקפן במלוה נשמטים, ומאימתי נזקפין במלוה משעת העמדה בדין.

וכתב בדרך אמונה: דעת רבינו מפני שהוא עונש ואין מתכפר לו עד שישלם לכן אין משמט. ולשאר הראשונים הטעם משום שאין משמט אלא מלוה וכנ"ל. וי"א שהטעם משום דאי מודה מפטר לא קרינן ב' לא יגוש. וי"א הטעם דכיון דב"ד חייבום הו"ל כגבויים ועומדים.

שביעית פרק י

תמו

משנת אליעזר

רע"ב

וְהִמְפַּתָּה. שְׁנוֹתֶיךָ. אֵינֶנּוּ מְשֻׁמְטִים. הָאוֹנִים, וְהַמְּפִתָּה, אֵינֶנּוּ מְשֻׁמְטִים שֶׁהֵי א
מְשֻׁמְטִים שֶׁקָּל: וְהַמְּפִתָּה. וְהַמְּפִתָּה שֶׁם רָע, וְכָל מַעֲשֵׂה הִלּוּאֹת שְׁנוֹת
שֶׁם רָע. שְׁנוֹתֶיךָ מֵאֵה: שְׁמִינִית, הָאוֹנִים אֵת שְׁמִינִית, הָאוֹנִים אֵת
וְכָל מַעֲשֵׂה בֵּית הַבְּתוּלָה שְׁמִינִית. הַמְּפִתָּה. הַמְּפִתָּה שְׁמִינִית, הָאוֹנִים אֵת
דִּין. מִמּוֹן שְׁפָתָיו עָלָיו חֲמִשִּׁים כֶּסֶף, וְכֵן
פֶּסֶק דִּין, מִיָּד אֶתָּה לָפָן לוֹ: אֵין מְשֻׁמְטִין. וְהַמְּפִתָּה אֵת הַבְּתוּלָה וְכֵן וְהַמְּפִתָּה שֶׁם
שְׁפָתָיו שְׁפָתָיו בֵּית דִּין עַל הַמּוֹן, כְּגֹזֵי דְמִי רָע שְׁנוֹתֶיךָ מֵאֵה כֶּסֶף, וְכָל מַעֲשֵׂה בֵּית
דִּין שֶׁהוּא פֶּסֶק דִּין שְׁחִיב לְשֹׁלֵם, אֵין
מְשֻׁמְטִין, דְּמִמּוֹן שְׁפָתָיו כְּסוּמוֹ בְּתוֹרָה, אוֹ שְׁפָתָיו בֵּית דִּין הָרִי הוּא כְּגֹזֵי, הַמְּפִתָּה

שדה צופים

הרמב"ם שכתבה רק גבי קנסות ולא גבי שאר הדברים נראה להיפך דאל"כ הו"ל לכתוב זה או בה"א או בה"ג מיהו ע"כ גם אכתובה דה"ג קאי כדמפורש בגמ' אבל על ה"א לכאור לא קאי דאי אכולהו קאי הו"ל למכתביניהו בתחלה או בסוף וגם בהקפת חנות ושכר שכיר ל"ש כלל העמדה בדין).

אבל הרא"ש כתב בהשולח ואם עשאן מלוה משמטין פי' שזקפן במלוה לפורען עד זמן פלוני נ' דס"ל ז"ל דכי אמר' בפ"ב דגיטין אימתי נזקפין במלוה בשעת העמדה בדין לא קאי אלא אאונס ומפתה ואותם ששנויים באותה ברייתא שהם קנסות וכן כתובת אשה דכמעשה ב"ד דמו הלכך לא מקרי זקפן במלוה אלא משעת העמדה בדין אבל בשאר מילי שאינן קנס זקיפה במלוה דידהו הוי משקבל עליו לפורען לזמן פלוני עכ"ל מבואר מדבריו דס"ל דלא מהני זקיפה לפני העמדה בדין.

וכבר הקשה במשנה ראשונה פ"י דשביעית מ"ב דמרש"י מבואר דזקיפה מהני גם לפני העמדה בדין ורק קמ"ל דהעמדה בדין כזקיפה דמיא אבל באמת אין הכרח מדבריו רש"י ד"ל דלפני העמדה בדין אכתי לא נתחייב ול"ש

ומשמע דבושת ופגם משמט אבל בתוס' הרא"ש כתב דבושת ופגם כקנס.

משעת העמדה בדין. וכאן לא מהני זקיפה במלוה דכיון דמעשה ב"ד הוא לא הוי זקיפה דידהו כמלוה עד אחר העמדה בדין.

ומיירי שלא כתבו פסק דין שאם כתבו פס"ד בלא"ה אין משמט.

בגיטין (י"ה א') תניא אונס וקנס ופיתוי וכתובת אשה שזקפן במלוה משמטין ואם לאו אין משמטין מאימתי נזקפין במלוה משעת העמדה בדין פירש"י מאימתי נזקפין כלומר מאימתי הוי כזקיפה העמדה הרי היא כזקיפה משמע מלשון רש"י דזקיפה ממש ודאי מהני וקמ"ל כאן דבדברים אלו שתלוי בפסק ב"ד הוי העמדה בב"ד כזקיפה וא"צ להמתין על הזקיפה.

אבל הב"י בחו"מ סי' ס"ז (סק"ז) כתב ומשמע פ"ב דגיטין דזקיפה עליו במלוה מקרי משעת העמדה בדין וכ"נ מדברי הרמב"ם פ"ט משמיטה (לכאור' מדברי

שביעית פרק י

תמח

משנת אליעזר

רע"ב

עַל הַמִּשְׁכּוֹן דְּכָתִיב **עַל הַמִּשְׁכּוֹן, וְהַמּוֹסֵר שְׁטָרוֹתָיו** וְכָאֵלּוּ הִגִּיעַ לִידּוֹ:
בְּשִׁמְטַת כֶּסֶפִּים (שם) **לְבֵית דִּין, אֵינָן מְשַׁמְטִין:** הַפְּדוּתָה עַל הַמִּשְׁכּוֹן.
(שם) "וְאֶשֶׁר יִהְיֶה דְּכֶמֶיז (סָם) וְאֶשֶׁר יִהְיֶה לָּךְ אֶת אַחִידָה תִּשְׁמַט יָדְךָ" וְלֹא כְּשִׁישׁ גַּם
לְאַחִידָה מִשְׁכּוֹן בִּידְךָ, וְהַמּוֹסֵר שְׁטָרוֹתָיו לְבֵית דִּין שְׁיִגְבוּ חוּבוֹ, אֵינָן מְשַׁמְטִין,
דְּכָתִיב (שם) "וְאֶשֶׁר יִהְיֶה לָּךְ אֶת אַחִידָה", פָּרָט לְמוֹסֵר שְׁטָרוֹתָיו לְבֵית דִּין, שְׁצִית דִּין יֵשׁ לָהֶם זֶה הַחוּז
אֲנָל אֲמִיו:

שדה צופים

תובעו אלא הממון שנתחייב וזה בכלל משה ידו וגם לדעת רבינו שהטעם שאין דרכו לתובעו עד שיתמלא וכן באונס ומפתה משום קנס כמו שביארנו וכן בכתובה משום שחז"ל רצו שישלם כדי שלא תהא קלה בעיניו כ"ז לא שייך לאחר שכבר זקפו במלוה והסיח דעתו ממה שהי' קודם וכעת אין תובעו אלא ממון שנתחייב ויצא מכלל כל אלו ולכן משמט.

וכל מעשה ב"ד.

פי' הרע"ב ממון שכתבו עליו פסק דין חייב אתה ליתן לו, והוא מהירושלמי. והר"ש פי' א"נ בשטר כתובה, והדין עמו כי כל תנאי ב"ד נקרא מעשה ב"ד, כדאיתא בב"מ דף י"ז ע"ב בפירוש רש"י על המימרא דר"י הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום, ובזה אתי שפיר תיבת וכל המיותרת, לרבות כל גווי מעשה ב"ד, וכיוצא בזה יש לפרש היכא דתנן כה"ג. (הון עשיר).

המלוה על המשכון.

כתב הרמב"ם (פ"ט מהלכות שמיטה ויובל הי"ד) המלוה על המשכון אינו משמט,

כלל זקיפה ורק אחר העמדה בדין ס"ד דבעי ג"כ זקיפה וע"ז כ' רש"י דהעמדה בדין עצמו כזקיפה דמי וכן כתובה לפני שחייבוהו חכמים ל"ש כלל זקיפה דאמר מי יימר דמחייבו לי שיש כמה אופנים שפטור מלשלם או שא"א לגבות עדיין ולכן צריך פס"ד שחייב לשלם אבל אינו ענין לזקיפה ולזה קמ"ל דהעמדה עצמה כזקיפה דמי אבל לפני העמדה י"ל דלא מהני זקיפה והב"י כ' בדברים שאין שייך בהן העמדה בדין תלוי בזקיפה לפורען לזמן מסויים.

ולפ"ז עולה דבמקום שיש העמדה בדין ההעמדה בדין הוא הזקיפה ולא קודם ולא אח"כ ובמקום שאין העמדה בדין הזקיפה היא קביעת זמן לפרעון או שכללן עם חובו כמש"כ בשו"ע, וענין הזקיפה במלוה להראשונים דדוקא מלוה משמט נראה דמשזקפו במלוה אין אדם מחשב יותר שחייב הקפה או גזלה וכה"ג אלא מחשב שחייב ממון כו"כ דמשה ידו אין הכונה דוקא הלואה אלא הכונה תביעת ממון וכ"ז שלא זקפו אין תובעו ממון אלא תובעו הקפה או שכר שכיר או קנס וכה"ג אבל אחר שזקפו במלוה או אחר שהעמידו בב"ד וחייבוהו שוב אין

שביעית פרק י

תמט

שדה צופים

בגיטין (ל"ז א') מלוה על המשכון מ"ט
אמר רבא משום דתפיס ל"י א"ל
אב"י אלא מעתה הלוהו ודר בחצירו
דתפיס ל"י ה"נ דלא משמט א"ל שאני
משכון דקני ל"י מדר' יצחק דאר"י מנין
לבע"ח שקונה משכון שנא' ולך תהי'
צדקה אם אינו קונה צדקה מנין מכאן
לבע"ח שקונה משכון וכתבו התו' וא"ת
והא דר' יצחק שלא בשעת הלואתו
כדאמר' בהאומנים ובשיליה פ' הדיינים
(פירש"י שם משום דקרא דהשב תשיב לו את העבוס
ולך תהי' צדקה הוא דוקא במשכנו שלא בשעת
הלואתו כדאמר' בב"מ ק"ד ב' אבל בשעת הלואתו
שמדעתו נתן לו אין חייב להחזיר לו) והכא המלוה
על המשכון קתני דמשמע בשעת הלואתו
כדאמר' התם וכן קשה בפסחים בפ' כל
שעה דמייתי דר' יצחק גבי ישראל שהלוה
לגוי על חמצו דעובר בב"י משום דקני ל"י
מדר' יצחק והתם הלוהו על חמצו קתני
משמע בשעת הלואתו ותיירצו דמסתבר
להש"ס מאחר דקני ל"י מדר' יצחק שלא
בשעת הלואתו אלים נמי שעבוד' בשעת
הלואתו שלא תשמט דקרינן ב' של
אחיך בידך ומקרי שלך לעבור בב"י וכ"כ
הרז"ה שם.

והרמב"ן במלחמות כתב שאלו דברים
בלא טעם ובמלחמות פ' כל
שעה כ' אלו דברי הבאי וכי בשביל שהוא
קונה במקום א' יקנה כאן שלא כדין וא"כ
אפי' מגוי יקנה הואיל וישראל מישאל
קונה ועי' בש"ך חו"מ סי' ע"ב סק"ט שכ'
דכיון דשלא בשעת הלואתו קונה משום
דלגוביינא נקטי' א"כ גם בשעת הלואתו
דנקטי' לזכרון דברים מ"מ כשמגיע זמן
גוביינא ואינו פורע אז נעשה כמשכון

והוא שיהיה החוב כנגד המשכון, ואם היה
יתר משמיט היתר.

ובדרך אמונה כתב: המלוה על המשכון.
בין שמשכנו בשעת הלואתו
ובין שמשכנו שלא בשעת הלואתו ובין
שמשכנו ע"פ ב"ד ובין שהלוה נותן לו
מעצמו משכון גם אחר ההלואה אין
משמט וגם אם המלוה תפס מטלטלין
או נמצא אצלו מטלטלין ומחזיקן בתורת
משכון אבל אם אין מחזיקן בתורת
משכון משמט וגם אם מחזיקו לזכרון
דברים.

אינו משמט. דכתיב אשר יהי' לך את
אחיך תשמט ידך ולא של אחיך
בידך ודוקא משכון מטלטלין אבל משכון
קרקע משמט כגון שהלוהו ודר בחצרו
ואפי' הלוה לכתחלה על חצרו משמט
אא"כ הוא משכנתא שאין יכול לסלקו.

משמיט. וגם אם מחזיר לו את המשכון
כגון כסות יום ביום וכסות
לילה בלילה שחייב להחזירו אז מ"מ אינו
משמט ואפי' אם ה' ביד הלוה ברגע של
סוף שביעית כנ"ל.

ואם ה' יתר משמיט היתר. וי"א דאין
משמיט גם היתר ואפי' הלוהו על
מחט כל החוב אינו נשמט. שנים שהלוו
זה לזה וזה לזה משמט [ונ"מ לענין עדית
וביבנונית דזה גובה וזה גובה] ואם אומר
שתופס למשכון צ"ע.

משמיט היתר. ואף על גב דפסק רבינו
ברפ"ז ממכירה דעירבון קונה
כנגד כולו מ"מ במשכון אין משמט אלא
כנגדו דבהשאר קרינן ב' לא יגוש.

שדה צופים

שקונה אותה המלוה ונעשית כשלו וא"כ נהי דבמשכנו שלא בשעת הלואתו קונה אותה לגמרי לקדש בו את האשה ובשעת הלואתו אין קונה אותה לגמרי אבל עכ"פ קונה אותה קצת דזה פירוש המלה משכון וא"כ לענין שיהא נקרא של אחיך בידך ולענין לעבור בב"י סגי בזה. (ביאור ההלכה).

המלוה על המשכון וכו'.

עיין שו"ת הרמב"ם (סימן קצ"ז) וז"ל השאלה: יורינו בדבר אדם, שעליו חוב לאשה, ועליו משכונות. נשאת לאדם אחד וכתבה לו המשכונות קודם שנת השמטה בכתובה עם הנדוניה, שהביאה עמה, והוא היה יודע במשכונות, שהם משכונות תחת ידה. ונפטרה קודם השמטה וירשה בעלה. כאשר עברה השמטה, אמר (הלואה) אל בעלה, תן לי משכונותי. אמר, לא אתנם, אלא בעד אשר עליהם. יורנו רבינו, החייב הוא ליתנם בלא דבר, אם לא, ושכרו כפול מן השמים. ואם אין הדין מחייב להחזיר המשכונות ושויים פחות (מההלואה), החייב הוא לפרוע הנותר מן החוב.

תשובה: החוב על המשכון לא יישמט כולו בשמטה, אלא ישמט העודף של החוב על שוי המשכון. ולכן אין הבעל חייב להחזיר לו המשכון, עד שיפרע מה שעליו, אם ירצה, או יישאר המשכון לבעל הירוש. ע"כ.

והמוסר שטרותיו לבית דין אין משמיטין.

כתב הרמב"ם (פ"ט מהלכות שמיטה ויובל ה"ט) המוסר שטרותיו לבית דין

שלא בשעת הלואתו דנקטי' לגוביינא וא"כ כאן כשמגיע שביעית שאם לא יגבה שביעית משמט ויפסיד החוב בודאי נקטי' לגוביינא והוי לי' משכון שלא בשעת הלואתו ע"ש אבל התוס' לא כתבו זה רק כתבו דכיון דשלא בשעת הלואתו קני לגמרי גם בשעת הלואה אלים שעבודי' דקרינן בי' של אחיך בידך ועמש"כ אאמו"ר זללה"ה בקה"י קדושין סי' י"ח לבאר דבריהם ע"פ הריטב"א וסיים דל' התו' לא משמע כן.

ולענ"ד י"ל דדברי התו' כפשוטן דמצינו גבי יהודה מה הערבון אשר תתן לי מתרגמינן משכונא וכן בפ' תצא השב תשיב לו את העבט מתרגמינן משכון ומבואר דלשון משכון שייך בין על בשעת הלואתו ובין על שלא בשעת הלואתו וגבי יהודה הוי כמשכון בשעת הלואה [וכך לשון עבט מצינו העבט תעביטנו ופי' א"ע הלואה לו על המשכון אלמא דלשון עבט מתפרש ג"כ על משכנו בשעת הלואתו].

והנה יש להסתפק מה פירוש תיבת משכון אם הכונה שהוא לראי' כמש"כ עד הגל הזה ועדה המצבה האבן הזאת תהי' לעדה ואין נ"מ אם מוסרו למלוה או מוסרו לאחר או אפי' נותנו בביתו כיון שעשה אותו לעדה ולראי' שעיי"ז יזכור ההלואה נקרא משכון ואם נתנו למלוה יכול לגבות ממנו כשיגיע הזמן דמסתמא מסכים לזה וכמו שיכול לתפוס דבר אחר או דתיבת משכון שנותן לו ומוסר לו למלוה שיחזיק בו וכיון דחזינן מדרשא דר' יצחק דבע"ה קונה משכון אלמא דתיבת משכון היינו

שדה צופים

כגבוי ומשמט ויחיד מומחה שכתב פס"ד יש דעות בזה ופסק שנכתב ע"י בורר שהסכימו עליו אינו נחשב פס"ד.

שזה כגבוי דמי. ואם לאחר שכתבו פס"ד זקפו עליו במלוה כגון שכתב עליו שט"ח על החוב שנתחייב לו יש דעות בזה אם מהני שישמט. אם שלח הלוה דמי הפרעון ע"י שליח ועדיין לא הגיעו ליד המלוה אם השליח נשתלח ע"י המלוה נחשב החוב כפרוע ואין משמט ואם הלוה שלח וא"ל זכה למלוה נסתפקו האחרונים אם משמט ואם המלוה אין נמצא והלוה נתן המעות ליד ב"ד או לשליח ב"ד הוי כפרוע ואין משמט ובעסקי הבנקים יש בזה הרבה חלוקי דינים והראוי שהעוסקים אתם יעשו פרוזבול וכן בעלי הבנקים יעשו פרוזבול. **אם** הלוה נתן למלוה טשעק יש דעות בזה אם משמט.

כתב בביאור ההלכה (שם) וז"ל: עי' בד"א שדעת רבינו ורוב הראשונים דכשמוסר השטרות ממש לב"ד מדאורייתא אין משמט וכדביאר רבינו דילפי' מקרא דלא יגוש וזה ב"ד נוגשין אותו וכ' במנ"ח מצוה תע"ז אינו מבואר אם צריכים ב"ד סמוכים ככל דבר של תורה או בכל ב"ד אפי' הדיוטים סגי וראיתי בבעה"ת שכ' דאף בג' הדיוטות סגי ולא הביא ראי' לדבריו ויש לספק אפשר דג"כ ב"ד קרובים כשרים כיון דא"צ ב"ד כדין תורה רק שלשה סגי בכל שלשה וצ"ע משמע מדבריו דהדיוטות היינו שאין ראויין להורות ולכן מדמה לה לקרובים וצ"ע דאיך אפשר להכשיר

ואמר להם אתם גבו לי חובי זה אינו נשמט שנאמר ואשר יהיה לך את אחיך וזה בית דין תובעין אותו, וכן ב"ד שחתכו את הדין וכתבו איש פלוני אתה חייב ליתן לזה כך וכך אינו נשמט, שזה כגבוי הוא וכאילו בא לידו ואינו כמלוה.

ובדרך אמונה כתב: המוסר שטרותיו לב"ד. בעל התרומות כתב שאף אם מסר לג' הדיוטות סגי ולפ"ז אפשר דגם ב"ד קרובים כשר ואפי' לא הקנה להם השטרות אלא מסר להם בע"פ מהני ואפי' אם השטרות נמצאין במקום רחוק מאד ואפי' אם אין השטרות ביד ב"ד בסוף שנת השמיטה ג"כ אין משמט ואפי' אם מסרם המלוה לב"ד כדי שיכופו את הלוה לשלם נחשב ג"כ מסירה אך אם לא נמסרו לב"ד לצורך גביה רק לשם פקדון בעלמא שביעית משמטתו.

ודוקא מוסר לב"ד אבל אם מסר לאדם אחר שיגבה עבורו לא מהני כלום וכן אם תבעו בב"ד ושלחו ב"ד הזמנה ללוה שיבא לדין אין זה עדיין כמסירת שטרות לב"ד ומשמט.

שנא' ואשר יהי' לך כו'. משמע דמדאורייתא הוא ודוקא כשמסר השטרות עצמן אבל אם אמר בע"פ שמסר להן אינו אלא תקנה דרבנן כדבסמוך הט"ז וכ"ד רוב הראשונים וי"א דגם זה שמוסר השטרות אינו רק מדרבנן מתקנת הלל וקרא אסמכתא בעלמא וי"א דמדאורייתא גם כשמסר בע"פ מהני והלל רק הנהיג שיעשו כן והעיקר כדעה ראשונה.

ודוקא שכתבו פסק דין דאז כגבוי דמי אבל אם לא כתבו פס"ד אף על פי שפסקו שהוא חייב אינו נחשב

משנת אליעזר

רע"ב

(ג) פְּרוּזְבוּל, שָׁטַר (ג) פְּרוּזְבוּל, אֵינוֹ מְשַׁמֵּט. זֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁהִתְקִין הָלֵל הַזֶּה, בְּשִׁרְאָה שְׁנִמְנָעוּ אֶת חוּבוֹ, וְנִקְרָא "פְּרוּזְבוּל" תַּקְנַת הָעֲשִׂירִים שִׁיּוּכְלוּ לַגְבוֹת חוּכֵם פְּרוּז תַּקְנָה, בּוֹל עֲשִׂירִים, וְגַם תַּקְנָה לְעֲנִיִּים שִׁיּוּכְלוּ לְהַשִּׁיג הַלֶּאָה, אֵינוֹ מְשַׁמֵּט, דְּשִׁמְטַת כֶּסֶּפִּים בְּזֶמַן הַזֶּה דִּרְכָּנָהּ מִכִּינּוֹ שְׁאִין שְׁמִטַת קֶרֶקַע דִּהְיָנוּ הַחֲזָרַת קֶרֶקַע בְּיוֹבֵל נוֹהֵג הַיּוֹם, גַּם שְׁמִטַת כֶּסֶּפִּים אֵינָה נוֹהֶגֶת, מִמִּשְׁמָעוֹת הַכְּתוּב: (שם ב') "וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שְׁמוֹט כָּל בְּעַל מִשָּׁה יָדוּ" בְּשָׁתִי שְׁמִטוֹת הַכְּתוּב מְדַבֵּר. זֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁהִתְקִין הָלֵל הַזֶּה, בְּשִׁרְאָה שְׁנִמְנָעוּ הָעַם מִלְּהֻלוֹת זֶה

פְּרוּזְבוּל, שָׁטַר (ג) פְּרוּזְבוּל, אֵינוֹ מְשַׁמֵּט. זֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁהִתְקִין הָלֵל הַזֶּה, בְּשִׁרְאָה שְׁנִמְנָעוּ אֶת חוּבוֹ, וְנִקְרָא "פְּרוּזְבוּל" תַּקְנַת הָעֲשִׂירִים שִׁיּוּכְלוּ לַגְבוֹת חוּכֵם פְּרוּז תַּקְנָה, בּוֹל עֲשִׂירִים, וְגַם תַּקְנָה לְעֲנִיִּים שִׁיּוּכְלוּ לְהַשִּׁיג הַלֶּאָה, אֵינוֹ מְשַׁמֵּט, דְּשִׁמְטַת כֶּסֶּפִּים בְּזֶמַן הַזֶּה דִּרְכָּנָהּ מִכִּינּוֹ שְׁאִין שְׁמִטַת קֶרֶקַע דִּהְיָנוּ הַחֲזָרַת קֶרֶקַע בְּיוֹבֵל נוֹהֵג הַיּוֹם, גַּם שְׁמִטַת כֶּסֶּפִּים אֵינָה נוֹהֶגֶת, מִמִּשְׁמָעוֹת הַכְּתוּב: (שם ב') "וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שְׁמוֹט כָּל בְּעַל מִשָּׁה יָדוּ" בְּשָׁתִי שְׁמִטוֹת הַכְּתוּב מְדַבֵּר. זֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁהִתְקִין הָלֵל הַזֶּה, בְּשִׁרְאָה שְׁנִמְנָעוּ הָעַם מִלְּהֻלוֹת זֶה

שדה צופים

וראיתי בס' שכ"כ עמוד ע"ב שהביא דעות בזה ולא הבנתי איך אפשר להכשיר קרובים הרי טעם פרוזבול דסמכוהו לדין המוסר שטרותיו לב"ד ותיקן הלל דסגי באמירה בלא מסירה ממש אבל עכ"פ צריך שימסור לב"ד שיוכלו לגבות וא"כ איך יועיל לקרובים שאין בידם כלל לגבות, ובענין פסק דין שאינו משמט ראיתי בס' שכ"כ שהביא דעות אם יחיד מומחה פסק דינו משמט ובתורת חיים למהרח"ש נסתפק בזה (הבאנו בד"א) ולא הבנתי מה הספק כיון שרשאי לפסוק ולכוף הבע"ד למה לא יהיו פסקו כגבוי וראיתי בס' ערך השלחן שמסיק באמת שאינו משמט והביא רא' לזה וכן מסתבר.

משנה ג

פרוזבול אינו משמט וכו'.

הנה חז"ל אמרו (ערכין כח ע"ב), השביעית אינה משמטת אלא בסופה, שנאמר מקץ שבע שנים תעשה שמיטה. וכן איתא בספרי (פרשת ראה), מקץ שבע שנים

הא בעינן ב"ד שיכול לגבות חובותיו דאז הוי כגבוי או כמש"כ רבינו שהב"ד נוגשין אותו אבל הדיוטות או קרובים שאין יכולין ליגוש איך יהי' כגבוי ומס' התרומות אין רא' דז"ל סה"ת ונ"ל שהמוסר שטרו לב"ד אינו כענין פרוזבול כי הפרוזבול אינו מועיל אלא בחו"ל ואינו בא אלא בב"ד חשוב וכדלעיל כו' אבל מסר שטרו חזק ומועיל יותר מפרוזבול ויכול להיות אף בהדיוטות הואיל ויהיו ג' בנ"א כך נ"ל באמת עכ"ל ומבואר שהוא פוסק כהשיטות דפרוזבול בעי דוקא בב"ד חשוב דהלל לא תיקן אלא כגון בי דינא דר' אמי ור' אסי דאלימי לאפקועי ממונא כדאי' בגמ' אבל מוסר שטרותיו לב"ד שהוא מדאורייתא א"צ בב"ד חשוב אלא סגי בכל ב"ד וזה כונתו בב"ד הדיוטות וכדא' בגמ' דג' הדיוטות דנין את האדם אבל שיהיו גמירי וחד מינייהו גמיר וסביר כדא' בגמ' וזה נקרא בב"ד אבל הדיוטות ממש פשיטא דלאו בב"ד נינהו וא"כ איך נלמד מכאן לקרובים דפסולי לגמרי לדון ואפי' בפרוזבול צ"ע אם יועילו קרובים.

שביעית פרק י

תנ

משנת אליעזר

רע"ב

יַעֲזְרוּ עַל הַשָּׁמֶר לָךְ הָעַם מִלְּהֵלוֹת זֶה אֶת זֶה אֶת זֶה וְעֹזְבֵּיין עַל
פֶּן יִהְיֶה דָּבָר עִם לְגִבָּךְ מִה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה וְעֹזְבֵּיין עַל מִה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה
בְּלִיעַל, וּמִקְנֶה לְעֵנִיִּים (שם ט) "הַשָּׁמֶר לָךְ פֶּן יִהְיֶה דָּבָר עִם
שִׁמְלֹא מִי שִׁלְיָה לָהֶם. הַשָּׁמֶר לָךְ פֶּן יִהְיֶה דָּבָר עִם

שדה צופים

שכתב כדברי הרא"ש, וכתב עליו, ואינו אלא מן המתמיהים בדינו, שהרי אין שביעית משמטת אלא בסופה, וגירסא משובשת נזדמנה לו בתוספתא, וקבלה כהלכתא בלא טעמא, והנוסחא המדוייקת בתוספתא, אימתי כותבים פרוזבול ערב ראש השנה של מוצאי שביעית. וכן בדקתי בפירוש המשניות של רבינו שמשון, וראיתי שגם הוא העתיק התוספתא כנוסחא שכתבתי. והיא הנוסחא הנכונה. ע"כ. וכן כתב הרמב"ן על התורה (פרשת ראה), ודחה דברי האבן עזרא בזה.

והב"י חו"מ (סימן ס"ז), הביא תשובת הרמב"ן הנ"ל, וכתב על זה, וכן המנהג פשוט בארץ ישראל לכתוב הפרוזבול בערב ראש השנה של מוצאי שביעית, שאין השביעית משמטת אלא בסופה. וכן נהג מורי הרב הגדול רבינו יעקב בירב זצ"ל. וכן פסק בשו"ע (שם ס"ל).

וראה בשו"ת חתם סופר (חו"מ סי' נ) אודות תלמיד אחד שרצה להחמיר לעשות פרוזבול בסוף השנה הששית לחוש לדעת בעל העיטור והרא"ש. והשיב לו: "אנא עובדא ידענא שמורי ורבי החסיד [רבי נתן אדלער] זצ"ל, מסר דבריו לפני אחד דעימי בסוף שנת תקמ"ד הנכנס לתקמ"ה, דהיינו סוף שמיטה, וידענא שלא עשה פרוזבול בסוף תקמ"ג,

תעשה שמיטה, בסופה, או אינו אלא בתחלתה, נאמר כאן מקץ, ונאמר להלן בפרשת הקהל מקץ שבע שנים במועד שעת השמיטה בחג הסוכות, מה להלן בסופה ולא בתחלתה, אף כאן בסופה ולא בתחלתה. וכן פסק הרמב"ם (בפ"ט מהל' שמיטה ויובל ה"ד).

אמנם הרא"ש (גיטין סימן י"ח) הביא מה שאמרו בתוספתא (שביעית פרק ח'), אימתי כותבים פרוזבול, בערב ראש השנה השביעית, וכתב, שהטעם לזה, שאף על פי שהשביעית אינה משמטת אלא בסופה, מכל מקום הלאו דלא יגוש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמיטה לה', נוהג כבר בתחלת שנת השמיטה, ורק אם הלוח מחזיר לו החוב מעצמו אינו צריך לומר לו משמט אני. ע"כ. [וראה במנ"ח (מצוה תעז או"ד) דמעות שהלוח קודם התחלת שביעית אסור ליגוש בשביעית לדעת הרא"ש, אבל אם מלוה בשביעית עצמה הרא"ש מודה דיכול ליגוש בשביעית].

וכ"כ האבן עזרא (פ' ראה, טו, א) "מקץ" היינו בתחלת שנת השביעית, וכמו שכתוב בירמיה (ל"ד), מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי, שפירשו, בסוף השנה הששית, ובתחלת השנה השביעית.

אולם בשו"ת המיוחסות להרמב"ן (סימן צ"ח) הביא דברי בעל העיטור

משנת אליעזר

רע"ב

לְבַבְךָ בְּלִיעַל וְגו' לְבַבְךָ בְּלִיעַל וְגו', הַתְקִין הָאֵל
וּמִכֵּיּוֹן שְׁמַטָּה פְּרוּזְבוּל:
כְּסָפִים הִיא מְדַרְבָּנָן
הַתְקִין הָאֵל פְּרוּזְבוּל שִׁמְסְרוּ חֻבּוּתֵיהֶם
לְבֵית דִּין, דִּהְיָא בְּחֻבּ בֵּית דִּין אֵין בּוֹ
אֲסוּר גְּבִיָּה כְּמִשְׁנָה ב', וְלֹא יָבוֹאוּ לַעֲבֹר
אֲדָאֲרֵיתָא:
הַשְׁמָטָה שְׁמוּטָה כָּל צַעַל מִשָּׁה יָדוּ, צִשְׁמִי שְׁמֻטוֹת
הַכְּמוּצָה מְדַבֵּר, אֲחַת שְׁמַטָּה קַרְקָעוֹת וְאַחַת
שְׁמַטָּה כְּסָפִים, צִזְמָן שְׁאֵתָה מִשְׁמַט קַרְקָע אֲחָה
מִשְׁמַט כְּסָפִים, וְצִזְמָן שְׁאֵי אֲחָה מִשְׁמַט קַרְקָע
אֵי אֲחָה מִשְׁמַט כְּסָפִים, וְצִזְמָן הוּא דְּתַקִּינוּ
שְׁמַטָּה כְּסָפִים צִזְמָן הִזָּה, וּמִשּׁוֹם הִכִּי הִזָּה כַּח צִיד הָאֵל לְתַקֵּן פְּרוּזְבוּל לְהַפְקִיעַ דִּין הַשְׁמָטָה, הוֹאִיל וְאֵין
שְׁמַטָּה כְּסָפִים צִזְמָן הִזָּה אֵלָּא מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים:

שדה צופים

פרוזבול בסוף השנה הששית יעשה
בשנה השביעית עד סופה. ע"כ. וראה
עוד בשו"ת חלקת יעקב (ח"ג סי' קמ"ג).

כי לא זזה ידי מתוך ידו ממש לידע כל
דרכיו מוצאיו ומובאיו".

וסיים שם: "נחזור למה שאנו בו,
דמיעקור הדין אין לחוש כלל
ומ"מ אם נפשו אותה ויעש אין מזחיחין
אותו ומהיות טוב אל תקרי רע, ואין כאן
משום יוהרא דחש ל' מהרש"ל והביאו
מג"א סי' ס"ג סק"ב דהא פרוזבול המוקדם
כשר וכל שעת' ושעת' זמנ' הוא וזכור
לטוב".

אמנם יש להעיר מדברי החת"ס עצמו
בחאו"ח (סי' ט"ו) שחשש לעשיית
פרוזבול גם בערב שנת השמיטה, עד כדי
כך שכתב דאין ראוי לקרות בתורה לפ'
לא יגוש איש את רעהו למי שלא עשה
פרוזבול ערב ר"ה בכניסת השמיטה, וגם
לא יעשה פרוזבול בער"ה ביציאתו, כדי
לצאת ידי כל הפוסקים החולקים בזה.
וראה עוד בחיו"ד (סי' י"ט, בד"ה ויען ביען),
דמשמע נמי שחשש לזה.

ועיין בשו"ע הרב (הלכות הלואה סימן ל"ו)
שכתב, זמן כתיבת הפרוזבול
לכתחלה בסוף השנה הששית, בערב
ראש השנה השביעית, ואם לא עשה

כתב בספר בן איש חי (פרשת כי תבא)
וז"ל: יש מתחסדים, אחר שכותבין
הפרוזבול, מלוה לחברו סך מה, עשרה
גרוש או פחות או יותר, ועל זה הסך לא
יחול הפרוזבול, כיון שהלווה אחר זמן
הפרוזבול, ואז אחר ראש השנה, כשיביא
לו חבירו המעות לפרעו, יאמר לו משמט
אני, ולא יקבלם ממנו. ויאכל הלוה
ולחדי במעות אלו, והמלוה לחדי במצות
שמיטת כספים שקיים אותה בפועל,
ותהילות לאל יתברך הנהגתי מצוה זו,
פה עירנו בגדאד יכוננה עליון אמן.
הדפסתי שטרות של פרוזבול וחלקתי
אותם לכמה בני אדם ועשאו, וגם
למדתי אותם שיעשו כן להלוות אחר זמן
הפרוזבול סך מה, ולקיים המצוה בפועל,
כאמור לעיל. אשריהם ישראל אוהבי
מצות ה', ועושים אותם בשמחה. וגם אם
לוה אדם מחבירו ככרות לחם, אפילו ככר
אחד, נוהג בזה דין שמיטה. על כן טוב

שביעית פרק י

תנה

שדה צופים

הפקר ואף בזמן שאין השמטה מן התורה כגון בזמן הזה תקינו רבנן דתשמיט משום זכר שביעית דהפקר ב"ד הפקר, ונמצא לדעת רבא שהשמטת כספים פרוזביל מועיל בה אף לזמן שיש בה השמטה מן התורה והרב רבינו משה ז"ל פסק כאביי ושאיין פרוזביל מועיל לזמן שהשמטתו מן התורה.

ורבים תמחוהו עליו ומן הכלל הידוע אביי ורבא הלכה כרבא, ואף הרב המובהק ר' אברהם בר דוד ז"ל הגיה עליו בזה בהגהותיו ומ"מ נראה לי כדעת הרב רבינו משה ז"ל, ומפני שלדעתי תירוצו של רבא לאו אבעיא קמא קא מהדר דבעיא קמא דקא בעי ומי איכא מידי דמדאורית' משמט ותקין איהו בפרוזביל דלא משמט אאוקמתא קימא, כלומר דדוקא בהשמטה דרבנן אבל סופא דקא בעי אעיקר תקנתא דרבנן היכא תקינו דתשמיט דתריץ בה אביי דשב ואל תעשה שאני, תריץ בה איהו דמשום דהפקר ב"ד הפקר במקום שאין בו ביטול מצוה, אבל במקום שיש בו בטול מצוה כגון בזמן שמשמט מן התורה דלתקין דלא תשמיט, לא, וא"כ כל שהוא ראוי לישמט מן התורה לא תיקן בו דין פרוזביל כדי שלא להשמט. ע"כ.

בענין זמן כתיבת פרוזבול, כתב מהריק"ש בהגהותיו לחו"מ (ס"ז ס"א) וז"ל, פרוזבול נכתב בלילה ואינו כמו דין, וכ"כ ז"ל דמדין קניית שטר נגעו בו, וכן מצינו בדבריהם בלבד נדחית שמיטת כספים, עכ"ל.

שתלוה האשה יום ערב ראש השנה, ככר או שתים או שלש לחברתה, ואחר ראש השנה, כשתפרע לה תאמר לה משמטת אני, והרי זו מקיימת מצות שמיטה. וכן עשו קצת נשים פה עירנו יכוננה עליון אמן, כי דרשתי דבר זה בעזרת ה' יתברך ברבים, אשריהם ישראל.

עיין ספר מגן אבות להמאירי (סימן טו) וז"ל: הנה אמרו במשנה הלל תקן פרוזביל מפני תיקון עולם, ופירשו בגמרא שראה העם שנמנעים מלהלות זה את זה והיו עוברים על מה שכתוב בתורה השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו', עמד והתקין להם פרוזביל, ושאלו בה נמי איכא מידי דמדאורית' משמט והלל התקין דלא משמט, אמ' אביי בשביעית בזמן הזה, ורבי היא דתניא וזה דבר השמטה שמוט בשתי שמטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים, בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים בזמן שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים ורבנן תקון דתשמיט זכר לשביעית, וכיון שראה הלל שנמנעו מלהלוות עמד והתקין פרוזביל, ושאלו עוד בה ומי איכא מידי דמדאוריתא לא משמטא ותקנו רבנן דתשמיט אמ' אביי שב ואל תעשה שאני. למדנו מכאן שדין פרוזביל לא נתקן אלא להשמטה, דרבנן ורבא תירצה משום דהפקר בית דין הפקר ויש מפרשים בה דאתרווייהו קא מהדר כלומ' אף בזמן שיש השמטה מן התורה דהיינו בזמן שאתה משמט קרקע תקון פרוזבול כי היכי דלא תשמיט ומשום דהפקר ב"ד

שדה צופים

ב"ד אחר. אבל אם חותמים בתורת עדים שמעידים עליו שעשה פרוזבול שיוכל לגבות חובותיו, אין לך דבר שבממון יותר מזה, וקרובים פסולים לעדות זו. עכת"ד.

בשו"ת חת"ס (חאו"ח ס"ס טו) הביא בשם רבו הגר"נ אדלער זצ"ל, שלא היה קורא ללוי שאוכל חדש לעלות לספר תורה ביו"ט א' של סוכות, שהלוי קורא ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו וכו'. וכיו"ב השתא הכא בשנת השמיטה, אין ראוי לקרות לעלות לס"ת בפר' ראה לא יגוש את רעהו וכו', למי שלא עשה פרוזבול בער"ה שעבר, וגם יעשה פרוזבול בער"ה ביציאתו לצאת י"ח כל הפוסקים. עכת"ד.

ועיין כעין זה בס' חסידים (סי' תשסח) וז"ל, יזהר החזן שלא יקרא למי שסומא בעינו אחת בפר' עורת או שבור, או מי שבראשו נתק לקרותו בפר' נתקים וכו'. ולא יתכן שחזן יקרא בפר' עריות אדם שחשוד עליהם. ועל כל דבר שחשוד לא יתכן שיקרא אותו החזן. עכ"ל.

והכנה"ג א"ח (סי' רפב הגה"ט) העתיק דברי הס"ח, וכ', אמר המאסף נ"ל דהיינו דוקא כשהוא רק חשוד ואין הדבר ברור, אבל אם הדבר ברור אדרבה ראוי לקראו כדי שיתבייש ויפרוש מהם, וכן שידע עונשם ויפרוש מהם. ומיהו דוקא כשהוא עדיין רועה זונות אבל אם פירש ועשה תשובה אין ראוי לקרותו. עכ"ל. וכ"כ הפמ"ג (א"א סק"ז). והא"ר (ס"ס קלח).

מיהו בפתחי שערים (סי' א' סל"ד) כ', ע' בכנה"ג וכו' ונראה דדוקא

ובס' פנים במשפט (סי' סז ס"ק כד) כתב, נסתפק הגאון ר' יהונתן ז"ל בתומים (אות כג), אם כשרים דיינים הקרובים ללוה לכתוב פרוזבול. ולפע"ד יש להוכיח דכשרים, ממ"ש מהריק"ש דפרוזבול נכתב בלילה, שאינו דין. והביא דבריו החשק שלמה (הגה"ט אות כה). ומאחר שאינו דין מסתברא דכשר אפי' בקרובים. ע"כ. וכנראה שלא שלטו עיני קדשו בדברי מהריק"ש גופיה, שאחר מ"ש מהריק"ש כנ"ל, סיים, ומינה שאפילו קרובים לדיינים כשרים, כדין קניית שטר זה מזה. עכ"ל.

ועיין בתשובה מאהבה (סי' עב) שג"כ צדד בדין דיינים קרובים אם כשרים לפרוזבול, והביא דברי התומים. עיי"ש.

ובס' בית אברהם (סי' סז דקמ"ג ע"ב) הביא דברי התומים, וכ' עליו, ולא ידעתי במה נסתפק, דהא כ' הרא"ש והר"ן דמקולי פרוזבול הוא שמזכין לו אפי' שהוא לחובתו. וה"ה בדיינים קרובים שיש להקל. ותו דקרא כתיב ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידיך, ולא של אחיך בידיך, ודרש"י בספרי, מכאן אמרו המוסר שטרותיו לב"ד אינו משמט. ומה לי מוסר שטרותיו לב"ד קרובים או רחוקים כיון שהב"ד הם הנוגשים. עכ"ל.

ועיין בשו"ת התעוררות תשובה ח"ג (סי' כג אות ב), שלחלק יצא, שאם חותמים בתורת דיינים, יכולים להיות קרובים למלוה, כי אין להם דין ודברים ומשפט כדי שנאמר בזה שקרובים פסולים. שהרי בפרוזבול נאמר שאגבנו כ"ז שארצה נמצא שהמלוה גובה חובותיו, ואם יהיה לו דין ודברים יכול לדון לפני

שדה צופים

בהארכת הזמן, כמובן, מ"מ להרא"ה דמחילה בע"כ מהני, גם כאן צריך להועיל המחילה.

ונביא תירוצי האחרונים בקצרה (עפ"י הספר קבא דתירוצא):

א. יש ליישב דהא דאמרין דהיכא שזמן פרעון ההלואה הוא לאחר שביעית אין שביעית משמטת, זה דוקא כשקבע בשעת ההלואה לפורעו לאחר השביעית. אך כשזמן הפרעון נקבע לקודם לכן, ועכשיו רוצה להאריך את הזמן כדי שיוכל לגבות, לא מהני, ולכן בעינן פרוזבול.

ב. וכן באופן אחר, דכיון שלא קבע משעת ההלואה את הזמן לפרעון לאחר השביעית אלא קודם לכן. א"כ במה שמוחל לו עכשיו את הזמן הוא כסתם הלואה, שאם הלואה סתם בערב ר"ה אף שסתם הלואה שלשים יום מ"מ שביעית משמטת. וה"נ כאן מחילה זו היא כהלואה חדשה ותשמט.

ג. עוד י"ל דהרחבת הזמן אינו דומה לשאר מחילה, ואף להרא"ה לא מהני בעל כרחו, ואתי שפיר דהיה צריך הלל להתקין פרוזבול.

ד. עוד י"ל דהא קי"ל דפרעון בעל כרחו שמיא פרעון, ויכול לפרוע לו בעל כרחו דמלוה. ואם כן שוב לא תלוי בהרחבת הזמן של המלוה, אלא ברצון הלואה. וכיון שכן לא דמיא למחילה בע"כ דמסתלק המלוה לגמרי ומהני. וא"כ יכול הלואה לכופו לקבל בזמן הקודם, וממילא שביעית משמטת אילו לא הפרזבול.

ה. עוד יש לתרץ, דהנה קי"ל דמותר לומר לחבירו הלויני ואלוה לך, ואין

כשעושה כן כדי שיעשה זה תשובה הלא"ה אסור. וצ"ע אם יש לעשות כן אפי' אם כוונתם לעוררו בתשובה אם ידוע שיש הלבנת פנים גדול, וספק אם יבא לידי תשובה ע"י התעוררות זו. ע"כ. ומהר"ח פלאג"י בספר חיים (סי' יא סכ"ז) העלה דשב ואל תעשה עדיף. ע"ש.

ועיין בתורת אביגדור (סי' קלח) שהביא דברי החת"ס הנ"ל להלכה, וסיים דה"ה לדין שמרננים אחריו שקבל שוחד שלא יקראוהו לעלות לס"ת ר"פ שופטים. עיי"ש.

ובשו"ת רב פעלים ח"ב (תאו"ח סי' יא) בד"ה וראיתי, כ' ע"ד החת"ס, שמכיון שלא נמצאו דבריו בראשונים, אע"פ שבדאי יש לחוש לזה היכא דאפשר, מ"מ היכא דנפיק מינה קנאה ושנאה ומחלוקת, ובפרט שגם עשירים ונכבדים נכשלים בזה בזה"ז, לכן טוב להעלים עין. עיי"ש.

הגאון החלקת יואב זצ"ל הקשה בקו' קבא דקשיתא (קוש"י מו), דהנה שיטת הרא"ה דמחילה מהני אף בעל כרחו דנמחל, והיינו אף אם הנמחל אינו מרוצה בהמחילה, מהני המחילה. וקשה אם כן מדוע הוצרך הלל לתקן פרוזבול ע"מ שלא יפסידו המלוים את כספם בשמיטת כספים. הא איכא עצה אחרת, שבערב ראש השנה של מוצאי שמיטה, שאז זמן ההשמטה, ירויח המלוה זמן ללוה לשלם את החוב לאחר ראש השנה, דאז אינו משמט, כיון שזמן הפרעון הוא לאחר השמיטה. ואף שהלואה אינו מעוניין

שדה צופים

ידוע קושיית החלקת יואב (קבא דקשייטא קושיא מ"ו) למה הוצרך הלל לתקן פרוזבול, הרי ביד המלוה בערב ר"ה של מוצאי שמיטה להרויח לו זמן דאז אינו משמט כמו מלוה את חבירו לעשר שנים, ואף דהללו לא יהיה מרוצה במחילתו, הרי שיטת הרא"ה שהביא הר"ן (כתובות נג) דמחילה בע"כ מהני.

ובגליוני הש"ס לר"י ענגיל תירץ שאינו יכול לדחות זמן הפרעון בע"כ, וז"ל דמחילה בע"כ אין ראייה להרחבת זמן בע"כ. ולכאורה יש להביא ראייה דהרחבת הזמן נמי מהני בע"כ, מדברי הר"ן פרק השולח דאיתא התם דאם אין ללוה קרקע מזכהו קרקע דזכין לאדם שלא בפניו, ותמה דאמאי חשיב זכייה הרי עי"ז גורם שאין השביעית משמטת, ומיישב דכיון דעצם הקנאת הקרקע היא זכות ללוה אף שנסתבב עי"ז חובה דאין השביעית משמטתו, חשיב זכיה וזכין לו שלא בפניו, ולפ"ז ניהא הכא דעצם ההארכה זכות ויועיל, אכן נראה דיש לחלק, דבהקניית קרקע ללוה הנה עצם הקנאת הקרקע היא זכות לאדם, ואינו נוגע לעצם החוב, ומה שכשיש קרקע אפשר לעשות פרוזבול ועל ידי זה לא תשמט שביעית החובות, וזהו דבר צדדי ותוצאה ממנו, ואינו ענין לעצם הקנאת הקרקע דזכות היא לו, משא"כ בדחיית פרעון החוב לכמה ימים אחר שביעית, עצם דחיית הפרעון אין נחשב זכות, כיון שדחיית פרעון עצמה עושה שיתחייב בפרעון של חוב זה, דאם לא האריך תשמטנו שביעית לחוב זה ושפיר לא נחשב זכות כלל.

בכך משום רבית, באופן שאינו מלוה לו לזמן ארוך יותר. וא"כ י"ל דכאן מיירי בכגון שהלוה לו לפרק זמן כמו שהלוה קודם לכן, ואינו יכול להאריך הזמן לאחר השביעית, דבכי האי גוונא אסור משום רבית. וכיון שכן, א"א להסתמך על עצה דהרחבת זמן, אלא על פרוזבול.

ו. עוד י"ל דאכן תקנת פרוזבול נתקנה לאופנים שאינו יכול למחול, וכגון בקטן שמת אביו המלוה, ואינו יכול למחול לכמה דעות.

ז. עוד יש לומר, דאה"נ ניתן לגבות את החוב בלא עצה דפרוזבול ע"י דחיית זמן הפרעון. אך שע"ז יראה עין רעה לשמיטת שביעית, וגם כדי שלא תשתכח תורת שביעית. לכן תקנו פרוזבול.

ח. וכן י"ל עפ"י דברי החינוך דחז"ל הזהירונו בדברים ותקנות השוים לכולם, אף שאפשר בתקנות ותנאים. וה"נ כאן תקנו פרוזבול אף שיש עצה בהארכת הזמן.

ט. עוד י"ל דבמציאות אין כאן מחילה כלל, דאף כששביעית משמטת, היינו רק שלא יוכל המלוה לנגוש, אבל על הלוח נשאר החיוב לשלם חובו. ופשוט דלא שייך כאן מחילה בע"כ, דבאמת הלוח חייב לשלם, ואין למלוה על מה לחול, ולק"מ.

י. עוד י"ל דפרוזבול תוקן באופן דאין השטר בידו, דאם השטר בידו סגי במוסר שטרו לבית דין. וכיון שאין השטר בידו, שוב לא מהני הרווחת הזמן בעל פה כשכתוב בשטר זמן אחר.

שביעית פרק י

תנ"ט

שדה צופים

ובזה יישבתי הקושיא על שיטת הרא"ם הידועה ששמיטה לא משמט ממילא את החוב, והלוה לא נפטור מחובו, אלא חייב להחזיר את חובו, רק על המלוה יש מצוה להשמיט את החוב, ואין שמיטת כספים אפקעתא דמלכא כלל, ותמהני מהא דאמרינן ביתומים (בגיטין לו א) שאין צריך פרוזבול שבית דין אביהם של יתומים, ולכאורה לפי הרא"ם אמאי צריך להאי טעמא, תיפוק ליה שהלוה חייב לשלם גם בשמיטה, ועיקרו חיוב על המלוה להשמיט ולא שייך בקטנים ולכן הלוה חייב.

אבל לפי דברינו א"ש דמשום הכי אמר טעמא דאביהם של יתומים, דביתומים אפילו שבשעתו לא נתחייבו מ"מ כשהגדילו עליהם להשמיט חוב שעבר עליו שמיטה, דיתכן דדין השמטת כספים הוא על חוב שעבר עליו שמיטה וחל כשיגדילו, ושפיר צריך לסברא שבית דין אביהם של יתומים ומועיל כפרוזבול ופטורין גם כשהגדיל, ולפי זה צודק השואל שגם כשעברו עליו כמה שמיטות וגבה בלי פרוזבול לכאורה ראוי להחזיר לקיים המצוה דרבנן להשמיט.

מיהו אף שלא מצאתי הדין מפורש, נראה לי לפוטרו מטעם אחר, דהנה בתוה"ק נאמר "ואשר יהיה לך את אחיך תשמיט ידך", אחיך דייקא, ובנ"ד שהמדובר בלווי' מחללי שבת בפרהסיא, הא מקרא מלא הוא "את אחיך" והיינו בר מצוות, וע"כ נראה שהוא פטור מלשלם ואין לחייבו ממון אפילו בארץ ישראל ששמיטה נוהג בזה"ז לכ"ע עכ"פ מדרבנן, ואף דאפשר דהם כתינוקות שנשבו מ"מ

ואמנם אם הסכימו שניהם להאריך את זמן פרעון החוב, אף שבשטר כתוב זמנו לפני שביעית אפ"ה לא תשמטנו שביעית, דכיון שהסכימו שניהם נדחה הזמן, ומועיל בע"פ, ולא דמי למה שפירש רש"י בב"מ עב. (ד"ה וזקפן עליו במלוה) שצריך לכתוב בשטר כך וכך אני חייב לפלוני, דהתם צריך לבטל השטר חוב דריבית וחל עלה מלוה חדשה, אבל כאן אפילו האריך די בכך, ומספיק שהסכימו שניהם בע"פ להאריך.

ונראה דמה שפירש הרמב"ם פ"ט דשמיטה (ה"ה) בשחט את הפרה וחלקה על דעת שהיום ראש השנה של מוצאי שביעית ונתעבר אלול ונמצא אותו היום סוף שביעית אבדו הדמים שהרי עברה שביעית על החוב, וע"ש בהשגות הראב"ד שתמה דזהו הקפת חנות ולא משמט, ונראה כיון דמירי ביום טוב בשעתו לא עשו דרך מקח, רק כאלו הבשר מתנה והתחייבות כמלוה מצד המקבל ולכן שביעית משמטת, אבל בכל מקח החוב לא משמט שאינו אלא במלוה לבד. (תשובות והנהגות, ח"ב סימן תשז).

בתשובות והנהגות (ח"ב סימן תשח) נשאל: בעל תשובה לא עשה פרוזבול כמה שמיטות וגבה חובו אם צריך להחזיר.

וכותב: נראה שמצות שמיטת כספים איננה רק על חוב שעובר עליו עכשיו שמיטה, אלא כל חוב שעבר עליו שמיטה אפילו מזמן רב ואפילו קיבל המעות כהחזרת מלוה חייב עכשיו להחזיר המעות ולומר משמט אני.

שדה צופים

א. בחינוך (מצוה ת"פ) תירץ דאין זו תקנה מעליא, די ש לחוש שמא ישכח מלהתנות כן, משא"כ לעשות פרוזבול יהא זכור.

ב. עוד תירץ דמשו"ה לא תקנו הכי, כדי שלא תשתכח תורת שביעית, אבל השתא שמוטל עליו לעשות פרוזבול, ואם לא עשה נשמוט החוב, יהא זכור תורת שביעית, וכ"כ הריטב"א מכות (ג' ע"ב), ועיין שם בריטב"א עוד תירוצים.

ג. בחידושי בכור שור (מכות שם) תירץ דאם הלוא לא ירצה להתנות כן על מנת שתשמיטני שביעית, והמלוה לא ירצה להלות לו מחמת זה, נמצא דשוב יעבור המלוה על השמר לך וגו', (והביאו המנחת חינוך מ' תפ"ט). וכתב דהיינו טעמא דקרי ל' הלל פרוז"בול" תקנת העשירים, והלא לכא' בעיקר זהו תקנת עניים שימצאו ממי ללוות, דמצד עצם ההלוא' הי' יכול לתקן שיתנו כנ"ל, אלא דעכ"פ חשש שהעשירים המלוים יעברו על השמר לך פן וגו'.

ד. החתם סופר (בשו"ת חו"מ ריש סי' ק"ג) כתב דהמתנה כן עובר עכ"פ על השמר לך פן יהי' עם לבבך בליעל, ואף על גב דמצד דיני חו"מ יכול לגוש, אבל איסורא קעבד, משא"כ בפרוזבול לא קעבד שום איסור ועיין בב"ח חו"מ (סי' ס"ז).

כשראה שנמנעו העם מלהלוות זה את זה ועוברין על מה שכתוב בתורה שנאמר השמר לך וגו'.

משמע שעברו על איסור דאורייתא, ולפי מה שמעמיד אביי שהלל

לגבי זכויות ממון שזיכתה תורה ממצוות התורה מיסתבר שלדין זה בעי "אחיק" שומר מצוות בפועל, ולא זכתה תורה להשתמש במצוות התורה לזכותם באלו שאינם משמרים אותה, ודו"ק.

ואני מסופק בשטר מכירת חמץ, שמובא בשם הגאון רבי יצחק אלחנן זצ"ל ועוד פוסקים וכן המנהג אצלנו, שמדין זכיה אפשר למכור מאדם שלא מכר חמצו שזוהו זכות לו, ולכאורה גם בפרוזבול דרבנן שזכות היא לכאורה נראה שיכולים בית דין לכתוב פרוזבול שיועיל מדין זכיה, וכמו שנהגו במכירת חמץ, אבל פרוזבול שאני שאמנם היא זכות למלוה אבל היא חובה ללוה, ולזה אין להם זכות, אבל בלאו הכי מדינא לא נהגו היום ובפרט בחו"ל לפטור מדינא כשאין למלוה פרוזבול, ואם כן אינו חובה כ"כ, ולשניהם זכות שבלאו הכי הלוא רוצה לשלם, שלכמה פוסקים נכשלים, ויכולים בית דין בעיר לכתוב דמי שלא כתב פרוזבול אנו מזכין אותו שאנו נגבה וכשם שבכתב הפוסקים הקילו גם מדין זכיה אולי כן, אבל לא נהגו כן, וצריך עוד בירור).

זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן וכו'.

הראשונים הקשו אמאי הוצרך הלל לתקן פרוזבול שלא לעבור על השמר פן יהי' וגו', הו"ל לתקן שילוו על מנת שלא תשמיטני שביעית דמהני תנאי כדאיתא במכות (ג' ע"ב).

והרבה תירוצים נאמרו בזה:

שביעית פרק י

תסא

משנת אליעזר

רע"ב

(ד) זְהוּ גּוּפוֹ שֶׁל פְּרוּזְבוּל: (ד) זְהוּ גּוּפוֹ שֶׁל פְּרוּזְבוּל, אֹמֵר
מִוֶּסֶר אֲנִי לָכֶם אִישׁ פְּלוֹנִי מִוֶּסֶר אֲנִי לָכֶם אִישׁ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי הִדְיָנִים שְׁבִמְקוֹם פְּלוֹנִי, שֶׁפֶל חוֹב שִׁישׁ לִי
לְשִׁלְשָׁה אֲנָשִׁים:

שדה צופים

מה שאין כן בזה, דאין לנו שום ראיה להחליט, דיגיע לו על ידי השתתפותו היזק ורעה.

ובהג"ה שם כתב: וצא ולמד עד היכן החמירה התורה בענינים אלו, שאפילו אם הוא קרוב לשמיטה ונמנע להלוות להעני מיראת דבר השמיטה שהוא באמת קרוב להפסד, אעפ"כ נקרא עבור זה בליעל כמו שנאמר השמר לך פן וגו' בליעל לאמר קרבה, ועל אחת כמה וכמה איש אחר שאין דבר זה נוגע לו כלל שיש לו למנוע את עצמו מלעכב לאחד שרוצה להשתתף עם העלוב הזה.

משנה ד

זהו גופו של פרוזבול וכו'.

הנני להעתיק נוסח שטר פרוזבול הנהוג אצל הבד"צ בעיה"ק ירושלים: "במותב תלתא כחדא הוינא ובא לפנינו _____ ואמר לנא הן שנה זה היא שנת השביעית ויש לי חובות בשטר ובע"פ על איזה אנשים והריני מוסר לכם פרוזבול ויהיבית לכון במתנה בקנין ד' אמות קרקע מארעא דאית לי ועל גבהון ארשית יתכון למיגבא חובות דאית לי על אינשי, ומעתה תיהווי לי דיינא ותגבוהו ותקבלוהו לי, ואם לא תגבוהו אותם, מעתה כיון שמסרתי לכם פרוזבול זה, אני גובה כל חוב שיש לי אצל כל

מיירי בשביעית בזמן הזה, לכאורה צ"ל דמי שנמנע להלוות עובר על איסור מדרבנן. וכ"כ החת"ס דדוקא בזמן ששמיטה מה"ת הבטיחה תורה למען יברכך, והמסופק בזה הוא בליעל, אבל בתקנת חז"ל אינו מובטח למען יברכך. וכן כתב מהר"ם שיף.

אבל החינוך (מצוה ת"פ) כתב שאיסור זה נוהג בכל זמן, אף בזמן ששמיטת כספים מדרבנן, מ"מ אנו מזהירים שלא נמנע מלהלוות מפני פחד השמיטה שמשמטת מדרבנן.

וראה בלח"מ (פ"א מה"ל מלוה ה"א) שכתב, דדוקא הנמנע מלהלוות לפני שנת השמיטה עובר בלאו דנראה כמורד בקונו, אבל כשהמניעה מפני דבר אחר אינו עובר בלאו.

ועברו על מה שכתוב בתורה שנאמר השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך וגו'.

החפץ חיים (בהלכות אסורי רכילות) כתב וז"ל: אם אתה רואה, שאחד רוצה להשתתף עם חברו ואינו מכירו כל כך, ואתה מכירו, כי הוא עתה שפל במצבו, ותרצה לילך ולגלות לשתפו דבר זה כדי שלא ישתתף אתו, עון גדול הוא. ואין דומה כלל לשאר ענינים שהצרכנו לגלות, דהתם הוא מציל על ידי זה את האיש, שהוא מגלה לו מעצם ההזק או הרעה,

שביעית פרק י

תסב

משנת אליעזר

רע"ב

שְׁאֲנָנּוּ כָּל זְמַן וּפְלֹנֵי הַדִּינִים שְׁבֻמָּקוֹם פְּלֹנֵי, וְשָׁלֹשׁ: וְהַדִּינִים
שְׁאֲרָצָה, וְהַדִּינִים שְׁכַר חֹב שִׁישׁ לִי, שְׁאֲנָנּוּ כָּל חֻתְמִים לְמַטָּה אוֹ
כֹּתֵבִין וְחֻתְמִין לְמַטָּה אוֹ הָעֲדִים: וְהַדִּינִים חֻתְמִין לְמַטָּה, אוֹ הָעֲדִים:
לְלַמֵּד שִׁכּוֹל הָעֵד לְהִוֵּת דִּין אוֹ הָעֵד, עַד
דְּנִדְרָנָן עַד נַעֲשֶׂה דִין, וּפְלֹנֵי דְרָנָן הוּא:

שדה צופים

לשעבד נכסיהן וסמכין אהודאתם שהן מודים לחובתם ואין בודקין אחריו אבל בימי חכמי הגמ' היו רגילין לדקדק, עכ"ל. וברמב"ם (פ"ג מה' שלוחין ה"ז) כתב שהמנהג הוא מתקנת הגאונים, וז"ל: ועוד תקנו שם שאם הרשהו ליטול מעות שיש לו ביד חבירו וכו' ולא היתה למקנה קרקע מקנה ארבע אמות מחלקו שבא"י ומקנה לו המעות על גבן ודברים אלו דברים קלים הן עד מאד ורעועים שזה מי יאמר שיש לו חלק בא"י ואפילו אם הוא ראוי אינו ברשותו וכו', עכ"ל. ועיין בזה בטור וב"י וש"ע (ח"מ סי' ק"ג וקכ"ג). הרי אף שפקפקו אם יש לו תוקף להקנין אג"ק למי שאין לו, אבל לא כתבו דהוי מזויף מתוכו.

והרה"ג מוה"ר אברהם מרדכי ברייטשטיין שליט"א, העיד שהי' באותו מעמד כאשר הגאון האדיר מוהר"ז סאלאווייטשיק זלה"ה מבריסק בא למסור שטר פרוזבול להרבנים הגאונים וצדיקים הבד"צ דעיה"ק ירושלים זלה"ה, ואמר לפנייהם בהלשון המבואר בש"ע, ואח"כ כאשר ראה התופס מהנוסח של הבד"צ, שאל מה זאת, כלומר ענין של הקנאת בקנין אגב, ואמרו לו שזה מנוסח של הבעל התרומות בשם הר"י ברצלוני כנ"ל,

אדם כל זמן שארצה. ואנחנו ב"ד שמענו דבריו ופינו כחו דלא תשמט לי' ויגבה כל חובתיו על ידי פרוזבול זה כתקנת הלל וחז"ל. ובעה"ח יום __ לחודש __ שנת __ פה __ נאם __ נאם __ נאם __ והנה נוסח הנ"ל לקוחה מנוסח שטר פרוזבול, שכתב ה"ר יהודה אלברצלוני שהביא הבעל התרומות (בשער מ"ה) והוא בב"י (ח"מ סי' ס"ז), ורק באיזה שינוים.

ויש שהעירו על נוסח זה, דהא יש שאין להם קרקע כלל, וא"כ הנוסח מזויף מתוכו שמוסר לב"ד קרקע בשעה שאין לו, וגם למי שיש לו קרקע רק בשכירות ונותן במתנה צ"ע האיק מועיל.

אך באמת הערה זו אינו, דהרי כבר דנו בזה גאוני קמאי ובתראי דעל מה דאיתא בש"ס (ב"מ מ"ו ע"א), וניקניהו נהלי אגב קרקע ומשני דלית לי', כתב הרא"ש, וז"ל: והאידנא נהיגי עלמא למיכתב ונתתי לו ד' אמות קרקע בחצירי אע"ג דידיעין דל"ל קרקע, ויש שנותנין טעם לדבר לפי שאין לך אדם שאין לו ד"א קרקע לקוברו שם, או בארץ ישראל, וליתא להך טעמי מדמשני דל"ל קרקע וכו', ונראה שפשט המנהג שלא לדקדק אם יש לו קרקע לפי שרוב המקנין מקנין לחובותיהם ליתן או

שביעית פרק י

תסג

שדה צופים

אגב קרקע לפרוזבול אני מקנה לבית דין המועיל במתנה ד' אמות קרקע שיש לי ובאופן המועיל כהנ"ל ואגבה החובות.

שטר פרוזבול: במותב תלתא בי דינא כחדא הוינא ואתא לפנינו... בן... ואמר לנו מוסרני לכם דיינים כל החובות שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה כתקנת חז"ל שתיקן הלל פרוזבול, והקנה או השכיר גם קרקע כפי שסידרנו הנוסחא ללוין שאין להם קרקע ולבית דין, ואנחנו בית דין שמענו דבריו וייפינו בזה כחו שיגבה כל חובותיו על ידי פרוזבול זה כתיקון חז"ל.

ואנו מעידים שהוסיף ואמר שאם הדין שפרוזבול לא מועיל אצלנו שאין אנו בית דין הראויים לפרוזבול, אז הוא מוסר חובותיו לבית דין דעדה החרדית בעיר הקדש בירושלים, וע"י דבריו יש לו כח לגבות חובותיו שמועיל בדבריו ובשטר פרוזבול זה, ואנו מאשרים בזה שחל ביום... לחודש אלול שנת תשמ"ז הכל שריר וקיים.

כתב מהריק"ש בהגהותיו (סי' סז סי"ט), מוסרני לכם הדיינים וכו', מהכא משמע דפרוזבול ליתיה ע"י שליח, שיאמר לדיינים "פלוני מוסר לכם חובותיו", שאין כאן מסירה גמורה אלא מסירת מילי, כמ"ש הר"ן בתשו' (סי' עז). ומילי לא ממסרן לשליח. עכ"ל.

וכ"כ בס' ראשית בכורים (דף נ"ו ע"ב), דעדיף טפי כשיכתוב המלוה את הפרוזבול וימסרנו לב"ד, יותר ממה שנהגו לשלוח הדברים הללו ע"י שליח המלוה, ואין המלוה עצמו בא לב"ד, ואינו מוסר

קם הגאון האדיר מוהר"פ עפשטיין ז"ל הראב"ד, ולקח מהארגז של הספרים גמ' בבא בתרא, והראה דברי הרבינו גרשום הנדפס בגליון הש"ס (ווילנא) שם (כ"ז ע"א בד"ה ולכתוב) וז"ל וכתוב הכי מוסרני לכם אגב קרקע ב"ד פלוני ופלוני חוב שיש לי שאגבנו בכל שעה שארצה וחותרמין עליו ב"ד, עכ"ל, והרי שגם הרבינו גרשום ס"ל כן. (ראה עוד: ספר שביעית כהלכתה; אג"מ חו"מ סי' י"ט; מנחת יצחק ח"ו סי' קס).

וראה עוד בתשובות ונהגות (ח"ב סימן תשט) שהביא נוסח שטר פרוזבול.

וז"ל: נוסח האמירה: הן שנה זו שנת השביעית ויש לי חובות שבשטר ובעל פה שחייבין לי, והריני מוסר לכם פרוזבול כתקנת הלל, שמעתה כל חובות שיש לי תהיו אתם דיינים ותגבוהו ותקבלו לי, ואני מזכה קרקע כל שהו לכל אחד מהלוין שלי שאין לו קרקע מעכשיו בקנין גמור, וליהוי בזה מעכשיו שלו עד לאחר ראש השנה הבא עלינו לטובה בקנין או אם אין לי קרקע להקנות רק בשכירות או בשכירות יחול בהודאתי לפניכם כהנ"ל בקנין המועיל, ואם אתם לא תגבו, מעתה כיון שאני מוסר לכם פרוזבול זה הרי אני גובה כל חוב שיש לי עד היום אצל כל אדם כל זמן שארצה.

ואני מודיע לכם שאם אין אתם בית דין המועיל לפרוזבול, תהיו עדים שאני מוסר כל החובות שלי שבשטר ובעל פה לבית דין דעדה החרדית בירושלים עיר הקודש, ובדברים אלו ובשטר פרוזבול, אני גובה ברשות בית דין כל חוב שיש לי כל זמן שארצה, ואם צריך להחובות קנין

שדה צופים

בבעל התרומות שכתב דאף בשלשה הדיוטות סגי, ולא הביא ראייה לדבריו. ויש להסתפק דאפשר דגם בית דין קרובים כשר, כיון דאין צריך בית דין כדין תורה רק שלשה, סגי בכל שלשה וצ"ע. (מנחת חינוך, מצוה תעז, אות יב).

עיין שו"ת נטיעה של שמחה מהגאון ר' יצחק דוב באמבערגער אבד"ק וירצבורג (סי' פ"ט) הובא בס' הלכות שביעית (סימן י' ס"ק ק"ו), שהשיב לשאלת בנו הרה"ג ר' משה אורי באמבערגער אבד"ק קיזינגען, אם יסדר פרוזבול בעירו אע"פ שלא היה לו ב"ד חשוב, או שימסור חובותיו לב"ד שבעיר וירצבורג.

והשיב בזה"ל: בענין ב"ד הנצרך לפרוזבול אע"פ שהמחבר (בחו"מ

סי' ס"ז סעי' י"ח) פסק דבעי ב"ד בקיאים בדין וכו', מ"מ הרמ"א פסק להקל בכל ב"ד, ע"כ תוכל לצרף לזה עוד שני בני תורה בדודאי אם מסבר להו סבירא, מ"מ באותן אנשים שבחרת בהם הם קרובים וממילא פסולים [בדודאי כוונתו שהם קרובים זה לזה, שהרי בקרובים למלוה מכשיר כדמוכח לקמן, וא"כ יש להעיר עליו שהרי כתב מהריק"ש (סעי' י"ח) ע"ד המחבר שכתב שהמחוס רבים עליהם באותה עיר, ומינה שלא יהיו קרובים זה לזה כיון דבעינן ב"ד חשוב, מוכח דדוקא להמחבר דס"ל בעינן ב"ד חשוב הוא דפסול, אבל לרמ"א דכשר בכל ב"ד גם בזה סגי, ובס' נטיעה של שמחה הרי קאי בשיטת הרמ"א דס"ל דבכל ב"ד סגי, ממנח"י] והתקנה האחרת שכתב הרמ"א (סעיף כ') לומר בע"פ אני

דבר ביד השליח כלל רק מילי בעלמא. ולכאורה איכא בהא עיקולי ופשוירי אליבא דהלכתא בדין מילי אי ממסרן לשליח. כדאי בגטין (כט ע"ב). עכ"ד.

אם צריך להזכיר בפירוש שמות הדיינים בפרוזבול, ראה בשו"ת המבי"ט (ח"ב סי' ר"ה) וז"ל: אם כותב מוסר אני לכם ב"ד וכו', נראה שהדיינים חותמים בו, והרי הם מפורשים אע"פ שלא פירשם תוך הפרוזבול, אבל כשכותב הפרוזבול בלשון עדים, אז צריך לכתוב בפירוש הדיינים וכן אנחנו נוהגים. ואח"כ כותב: ומנהגנו לכתחילה כשהוא נכתב בלשון עדים לפרש הדיינים תוך הפרוזבול, ואם הדיינים עצמם חותמים אין צריך לפרשם תוך הפרוזבול, ואם נכתב במקום פלוני אע"פ שלא הוזכר הדיינים תוך הפרוזבול ולא חתמו ג"כ הדיינים, בדיעבד כשר כיון שאמרו במקום פלוני וידוע כי הב"ד של אותו מקום הם בקיאים בדיני פרוזבול, עכ"ל.

עיין בסוף שו"ת מאורות נתן להגאון ר"נ בנו של הפנ"י (דרוש ד).

עיין שו"ת אגרות משה (חלק חו"מ ב' סימן טו) בדין שכח לעשות פרוזבול אם רשאי לכופו לשלם במדינותינו בזה"ז.

המוסר שטרותיו לבית דין שהוא מן התורה, אינו מבואר אם צריכים בית דין סמוכים ככל דבר שבתורה או בכל בית דין אפילו הדיוטות סגי. וראיתי

שביעית פרק י

תסה

שדה צופים

תקנות וכו', מ"מ זהו שיכולים לתקן, אבל להצריך ב"ד גדול לבטל תקנתם אין להם דין ב"ד הגדול לכך.

ומדברי מהרשד"ם (חיו"ד סי' נג) שהתיר לבטל הסכמה קדומה בהיתר חכם, ושכן כתב רבו מהר"י טאייטצק, מוכח שא"צ שיהיה ב"ד גדול מהראשונים בחכמה ובמנין, וכן מוכח מתשו' מרן הבי"ב באבקת רוכל (סי' קצ). וכן משמע בשו"ת פני משה ח"ב (סי' נד) וכו'.

וסיים (בדף פח ע"ב), שהואיל ודין זה אינו אלא מדרבנן, הא קי"ל ספק דרבנן לקולא, ועוד שאפי' אילו היה דין זה מה"ת יש כאן ס"ס להקל, שמא בזה"ז א"צ ב"ד גדול לבטל, ואת"ל צריך, שמא עכשיו שנהגו להתיר בלי היתר חכם א"צ ב"ד גדול. והוסיף, וכל זה לא נצרכה אלא להלכה, כי למעשה המנהג פשוט בעירנו לבטל ההסכמות הקודמות אף בב"ד קטן. וכמבואר כן בספר ההסכמות מזמן הגאון מהר"י איסקאפה וכו', ובזמן מהר"ש הלוי ביטלו כל החרמות שבהסכמות ההן וכו'. עיי"ש.

עייין שו"ת תשובה מאהבה (חלק א סימן עב) וז"ל: מה ששאל על אחד שתבע את חברו על חוב שיש לו עליו והשיב הנתבע שעברה עליו שנת השמיטה ופטור מלשלם עפ"י התורה והשיב התובע שעשה פרוסבול בע"פ כדת של תורה בפני שלשה בני אדם וחזר הנתבע ואמר ברר מי אלה המה שלשה והשיב התובע שאינם עוד על זכרוננו מי היו ואחד מהם הוא זוכר והוא ר' פלוני נ"י ועוד הא בכמה מדינות אינם עושים פרוסבול כלל

מוסר כל חובותי לפני ב"ד פלוני שבעיר פלונית הוא בודאי תקנה אפילו על מלוה בע"פ, (וכ"כ הב"ח סי' ס"ז סעיף י"ג וכנה"ג הגב"י אות מ"ה), אלא שהאו"ח (ס"ק כ"א) הניח דין זה בצ"ע, (וכן בפאת השולחן סקע"ה), ועיין עוד בתשו' חת"ס (חו"מ סימן קי"ג) העלה עוד תקנה אחרת אלא שלזה צריך שהחתימה ניכרת ומתקיימת מהב"ד של עיר אחרת וזה קשה אפילו בחתימת ידך שמסופק אני אם השנים האחרים מהב"ד פה מכירים אותי, ע"כ הטוב הוא שבתחילה תבחר באיזה ב"ד בעירך ותכתוב עליהם פרוזבול, ואח"כ תאמר בפה שאם פרוזבול זה לא מהני אתה מוסר כל חובותיך לב"ד שבעיר ווירצבורג. ע"כ.

עייין בספר חקרי לב (ח"ב מיו"ד סימן מט), שכתב לחקור, בהא דקי"ל אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין, אם בתקנות שבזמנינו באופן שפשטה התקנה צריך ג"כ ב"ד גדול ממנו כדי לבטלן, שאפשר שזהו דוקא בתקנות וגזרות שבזמן חכמי הש"ס, שהן לכל ישראל, וכמ"ש הרמב"ם בפ"א מהל' ממרים, ובהקדמתו לס' היד, ועוד שהם היו סמוכים, והיה להם ב"ד הגדול של שבעים ואחד סנהדרין, לכן צריך ב"ד גדול, משא"כ בזמנינו שאין לנו כח לתקן אלא ליושבי העיר ההיא בלבד, ועוד דהאידינא ליכא סמוכים, ואנן הדיוטות אנן, כדאייתא בגטין (פח ב) ובחשן משפט (סי' א), וליכא ב"ד גדול, מנין לנו שצריך ב"ד גדול כדי להתיר. ואף למ"ש הרשב"א בתשובה (סי' תשכט) שכל צבור במקומו כמו הגאונים לכל ישראל לתקן

רע"ב

בְּזִמְנוֹ   לִזְמַן   וְהַמָּאָחַר, פָּסוּל.   שְׂמִירֵי חוּב   שְׂזִמְנוֹ   מִקֶּדֶס,
הַכְּתִיבָהּ,   דְּהִינּוּ   וְהַמָּאָחַר, פָּסוּל.   שְׂמִירֵי חוּב   שְׂזִמְנוֹ   מִקֶּדֶס,
הַכְּתִיבָהּ,   דְּהִינּוּ   וְהַמָּאָחַר, פָּסוּל.   שְׂמִירֵי חוּב   שְׂזִמְנוֹ   מִקֶּדֶס,

שִׁנְתָּבָּהּ בָּא בְּאֵלּוּל וְהָזֶמֶן הַמוֹפִיעַ בּוֹ
הוּא א' בְּתַמּוּז, כְּשֶׁר, דִּהְיָוָה אֵינוֹ גּוֹבֵה
רַק הַלִּנְוָה שֶׁלִּפְנֵי א' בְּתַמּוּז וְלֹא יִגְבֶּה
מֵה שְׂאִינוֹ מִשְׁמַט, וְהַמֵּאָחֵר, אִם נִכְתָּב
בָּא בְּאֵלּוּל וְהָזֶמֶן שֶׁכְּתוּב בּוֹ הוּא ט"ו
בְּאֵלּוּל, הֲלֹא יִגְבֶּה בּוֹ מֵה שֶׁלֹּהֵה מֵא
בְּאֵלּוּל עַד ט"ו בּוֹ שְׁלֹא כִּדִּין. דִּהְחֻבּוֹת
שֶׁמֵּאָחֵר זְמַן הַכְּתִיבָה לֹא מִסֵּר לְבֵית דִּין
וּלְפִיכָךְ הוּא פָּסוּל. שְׁטַרְי חוֹב שְׁגוּבִין
בּוֹ מִבְּעֵלִי חוֹב שֶׁשִּׁיעֵבַד לוֹ הִקְרַעַק מִזְמַן

שדה צופים

ואין פוצה פה ומצפצף וחזר הנתבע ואמר
התורני ר' פלוני שה' משלשה דיינים
הוא קרוב עמו שני בשני ומה שאתה
אומר בכמה מדינות אינם עושי' שום
פרוסבול מי יודע אם עושין כהוגן ועוד
אפשר שיש להם על מה שיסמכו אבל
לפי דברך סמכת על ב"ד אשר אחד מהם
קרוב עפ"י התורה ובאמת לא עשית שום
פרוסבל הן הן טענותיהם בקצרה. ועיי"ש
מה שהאריך בזה למאוד.

כתב הרמב"ם (פ"ט מהלכות שמיטה ויובל הכ"ג), לפיכך פרוזובול המוקדם כשר, והמאוחר פסול, כיצד כתבו בניסן והקדים זמנו מאדר כשר, שהרי הורע כחו שאינו משמיט אלא עד אדר, אבל אם איחר זמנו וכתבו מאייר פסול שהרי מייפה כחו שאינו משמיט עד אייר שלא כדין, שאין דינו שלא ישמיט אלא עד ניסן בשעת מסירת הדברים לבית דין.

עיינ חזון איש (אבה"ע סי' נ"ו אות ט"ו) אם שמיטת שביעית הוא זכותו של הלוה ואם מוחל זכות הוא מחול ואין שביעית משמטת.

ועיין שו"ת התעוררות תשובה (ח"א סי' קנ"א) אם גבה וקיבל חובו אחר שביעית בלא פרוזבול, אם הוא כגזילה בידו וצריך להחזיר ללוה. ועיין שו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' ק"מ) בדין שמיטת כספים בזה^ז. ובמקו"א הארכת בזה.

כשר. ואפי' הקדימוהו העדים ושלא מדעתו כשר.

תמו

רע"ב

פְּסוּלִים. פֶּגוֹן דָּלָא
מִיָּסוֹן וְכַסֵּב בְּשֹׁטֶר זְמַן
מִשְׁרֵי שְׁלֹפְנִי, פְּסוּלִים
מִשֵּׁשׁ דְּרוֹבָה שְׁלֹא כִדִּין מִן הַלְקוּחֹת שְׂצִין מִשְׁרֵי
לִיָּסוֹן. וְקִסְיָהוּ רִנָּן דְּלֹא לִיָּבֻז בְּשֹׁטֶר זֶה מִן
הַלְקוּחֹת כֻּלָּל, וְאִפְלוּ מִיָּסוֹן וְלִהְיוֹן, גִּזְרָה שְׁמֹא
יִגְבֶּה מֵאוֹתוֹן שְׂצִין מִשְׁרֵי לִיָּסוֹן שְׁלֹא כִדִּין. וְיִמְהוּ
לֹא הָיָה הַשֹּׁטֶר פְּסוּל מִמַּחֲמַת שְׁהַעֲדִים שְׁחַתְמוּ זֹ
הוּא לְשָׁעִים שְׁחַתְמוּ עַל שֹׁטֶר מִקְדָּשׁ בְּשֹׁטֶר, דְּמִנֵּי
הַעֲדִים לְמִימַר אֲחִנְתִּי עַל עֵקֶר הַמְלוּה שְׁחַתְמִנִּי וְלֹא
עַל הַיָּמָן, שְׁלֹא בִּזְנוּ לְהַעֲדִי שְׁנִכְסֵב וְנִחַפֵּס צִיּוּמוֹ:
וְהַמֵּאחֲרִים בְּשָׂרִים. דְּהוֹרַע לְחוּ שֶׁל מְלוּה,

שט"ח המוקדמין פסולין פי' מוקדמין
לשעבוד ואם השט"ח בלא זמן אינו
טורף (ר"ל ממשועבדין אבל מבנ"ח טורף כמפורש
בב"מ ד' ב' וז"ה בחו"מ ר"ס מ"ג) דשמא היום
נשתעבד שמסרו לו עכשיו דהוי כמלוה
ע"פ למפרע (ר"ל ואין גובה בו כלל ממשועבדין
אפי' מהזמן שנכתב כו' יוחנן בב"מ ע"ב א') כמו כן
גבי שטר פרוזבול אם אין בו זמן אמרי
שמא היום כתבו ומשום שמיטה הבאה
(ר"ל אפי' אם מביאה אחר שביעית אמרי' שמא היום
כתבו) עדדיף למטען פרוזבול ה' לי ואבד
מפרוזבול המזויף מתוכו דאיכא ידים
מוכיחות דשביק התירא ואכיל איסורא
הלכך צריך לאפוקי נפשין מפלוגתא והכי
אמרי גבי גט דלא בעי ר"א עדי חתימה
ואם מזויף מתוכו פסול עכ"ל.

ומבואר מדבריו דפוסל פרוזבול שאין בו זמן דאע"ג דשט"ח שאין בו זמן גובה מבנ"ח כאן שכל עיקר הפרוזבול הוא לגבות החובות מאחרים וזה אינו יכול דשמה היום כתבו ממילא פסול לגמרי ואף על גב דאדם נאמן

והמאוחר פסול. ואינו מועיל כלל ואפי' מזמן האמיתי כיון שנכתב שלא כדין והעדים נאמנין לומר שהוא מאוחר וי"א דדוקא כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר שיש להן מיגו אז נאמנין.

אלא עד אדר. ר"ל החובות שהלוה עד אדר ולא יותר.

בשעת מסירת הדברים. ואם שלח מכתב לב"ד שמוסר להן חובותיו צריך לכתוב בפרוזבול זמן שכתב את המכתב שאז מסר את חובותיו ולא בזמן של עתה דהו"ל מאוחר ופסול.

אם המלוה נמצא בער"ה בחו"ל במקום ששם מתאחרת כניסת החג והלוה נמצא בא"י או להיפך ראוי להקדים כתיבת הפרוזבול לפני השקיעה של ב' המקומות.

ואם אין בו זמן כלל, כתב ר"ת בס' הישר ומדתנן פרוזבול המוקדם כשר והמאוחר פסול כו' ש"מ צריך לכתוב זמן כדמוכחא סיפא ההיא משנה דקתני

שביעית פרק י

תסח

משנת אליעזר

רע"ב

אָחד ואָחד דָּקל מְלֹנָה צְרִיף פְּרוּזְבוּל, חֲמִשָּׁה לוּיִן מֵאַחַד, אֵינוֹ כּוֹתֵב אֶלָּא פְּרוּזְבוּל אָחַד לְכָלֶם, שֶׁהַמְּלֹנָה כּוֹתֵב הַפְּרוּזְבוּל, וּבִשְׁטֵר אָחַד יָכוֹל לְמַסֵּר כָּל הַלְּוָאוֹתָיו לְבֵית דִּין: שְׁאֵינוֹ מְרַצֵּן, כְּשִׁיחִיָּה לְמַלְוֵה פְּרוּזְבוּל אָחַד עַל כָּלָן דִּין: בּוֹתֵב פְּרוּזְבוּל לְכָל אָחַד וְאַחַד. חֲמִשָּׁה לוּיִן מֵאַחַד, אֵינוֹ כּוֹתֵב אֶלָּא מִזְמַן שֶׁכְּמוֹצֵי צִשְׁטֵר: בּוֹתֵבִין פְּרוּזְבוּל לְכָל אָחַד וְאַחַד. שְׁכָל מְלֹנָה וּמְלֹנָה לְרִיף שְׁיִמְסֹר שְׁטֵרוֹתָיו לְצִית דִּין וְיִכְמַצֵּ לֹו פְּרוּזְבוּל, הֶלְכָף כְּשֶׁחֲמִשָּׁה לוּיִן מֵאַחַד אֵינוֹ כּוֹתֵב אֶלָּא פְּרוּזְבוּל אָחַד, שְׁאֵין כָּאֵן אֶלָּא מְלֹנָה אָחַד, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהַלּוּיִן מְרַצֵּן, כְּשִׁיחִיָּה לְמַלְוֵה פְּרוּזְבוּל אָחַד עַל כָּלָן דִּין:

שדה צופים

הי' בלי זמן שגובה מנכסים בנ"ח וא"א לברר מזמן הפרוזבול מתי הי' המלוה הזו וע"ז כ' שנאמן מיגו דאי בעי אמר פרוזבול הי' ואבד.

ומה שסיים ואף על פי שאין אנו יודעין זמן הפרוזבול שאבד זה קאי על טוען פרוזבול הי' לי ואבד שאין הפרוזבול לפנינו לידע זמנו אבל הוא טוען שהפרוזבול הי' כדין עם זמן ובעה"ת העתיק ד' הרמב"ם שתבעו מלוה ע"פ והיינו שיש עדים על ההלואה אבל אין זוכרין הזמן.

עכ"פ דעת הגידו"ת דפרוזבול שאין בו זמן כשר ואפשר דדעתו כדעת רבינו ירוחם הנ"ל דכיון שיכול להביא עדים ולגבות בו מזמן שהעדים ראו אינו כמזויף מתוכו וכשר וממילא נאמן ג"כ לומר פרוזבול אחר הי' לי ואבד שאין כאן רא' דאכיל איסורא, והנה להפוסקים דבפרוזבול מאוחר ג"כ מהני מזמן שהעדים מעידין וכדא' בירו' מוכח דבאין בו זמן כשר דזה הוי כאין בו זמן שהרי הזמן אינו מוכיח כלל וכל השאלה להפוסקים דמאוחר פסול לגמרי גזרה

לומר פרוזבול הי' לי ואבד ע"ז תירץ דשם הטעם משום דלא שביק התירא ואכיל איסורא וכאן הרי חזינן דאכיל איסורא שהרי עשה פרוזבול פסול שהוא כמזויף מתוכו ואין זה סותר לד' הר"ש פ"י דשביעית מ"ה שאם הוציא שט"ח ופרוזבול וזמן הפרוזבול קודם זמן השט"ח מ"מ נאמן לומר פרוזבול אחר הי' לי ואבד ולא אמרי' טעה ועל זה סמך דשא"ה דגם הפרוזבול הראשון כשר על ההלואות הקודמות אבל כאן שהוציא פרוזבול פסול אלמא דאכיל איסורא.

אמנם בגדולי תרומה שער מ"ה סקכ"ב דקדק מלשון רבינו בסמוך הכ"ה הוציא פרוזבול וטען הנתבע ואמר מלוה זו שהוא תובע אחר פרוזבול זה היתה והתובע אומר קודם פרוזבול היתה התובע נאמן שאילו אמר הי' לי ואבד נאמן ואף על פי שאין אנו יודעין זמן הפרוזבול שאבד ודקדק דמירי שאין כתוב זמן בפרוזבול דאל"כ איך יטעון שהמלוה היתה אחר הפרוזבול הרי אפשר לברר מהזמן ומוכח דפרוזבול בלי זמן כשר ואינו מוכרח די"ל דמירי שהשט"ח

שדה צופים

אמרין מגו אלא היכא שאם מהימנין ליה בטענה שאומר עכשיו זוכה באותה טענה, אבל אם אפילו מהימנין ליה במ"ש מוקדם מה בכך שטר מוקדם פסול ואינו זוכה באותה טענה וכמו שמוסכם מכל בעלי הוראה וכו' ע"ש. ואני אני מבין פליאה זו דודאי גם במוקדם אם היה הלואה אמת דל שטרא מהכא ואפילו אומר בעל פה חייב לי אם יש לו מגו דאי בעי אמר שטר כשר אי לאו משום מגו להוציא מהימן וזה פשוט.

ובעיקר קושיא שהקשו מוהר"ש יפה והש"ך הנה לפי מ"ש בסימן פ"ב סק"י בדעת תלמידי רבינו יונה דאפילו במקום דאיכא שטרא לא אמרינן מגו להוציא וההיא דסטראי אינו מוכח ע"ש, א"כ אפשר דגם הרמב"ם סובר הכי.

ועוד דע"כ לא מהני מגו להוציא היכא דאיכא שטרא אלא היכי דגם לדברי הלוח איכא שטרא מעליא וכגון בטוען פרוע דגם הלוח מודה דהוי שטרא מעליא ואמרין מגו להוציא דהוי כגובי לענין מגו להוציא, אבל היכא דלפי דברי הלוח אין כאן שטר אף על גב דלפי דברי המלוה יש כאן שטר כיון דבזה הם נדונים אם יש לו שטר או לא תו לא מהני המגו להוציא, וה"נ כיון דאומר הלוח אמנה דלא ניתן לכתוב ואפילו מבני חרי לא גבי כשטוען פרעתי וכמ"ש בסימן פ"ב סק"ח מזה ע"ש.

ועוד נראה לענ"ד דלא מהני מגו להוציא בשטר אלא בשטרא דגבי ממשעבדי דאית ביה אחריות נכסים דזה הוי כגובי, ואף על גב דאנן ק"ל כבית הלל דלאו כגובי (עיין סוטה כה, א), מ"מ

שמה יסמכו על הזמן שבו מה הדין באין בו זמן. (ביאור ההלכה).

כתב הרמב"ם בפירוש המשניות (כאן) וז"ל, וצריך לדעת שראובן כשיטעון על שמעון שיש לו אצלו ממון והוציא שטר בסך הממון אשר זכר, ואמר שמעון שלא היו דברים מעולם ואמר שאין לו אצלי כלום והשטר ההוא היה בידו בנאמנות, והודה ראובן ששטר מוקדם הוא על הדרך שזכרנו, יהיה [ה] דין שישבע שמעון שבועת היסת שאין לראובן אצלו כלום, ולא נאמר כאן מגו דיכול לומר שטר מאוחר הוא ואמר מוקדם ויש לו אצלו החוב, שאין לומר מגו אלא לפטור האדם מחוב, לא שיגבה מאחרים בטענתו כשיזדמן לטעון מגו כמו שיזדמן בזה הדין אשר זכרנו, וזה עיקר אמת ומועיל עכ"ל.

ועיין ש"ך (סוף סק"ט) שהקשה דכיון דהרמב"ם (פכ"ג ממלוה ה"א) סובר דמוקדם כשר למיגבי מבני חרי תו לא הוי מגו להוציא כיון דאיכא שטרא. ובכנסת הגדולה (סימן פ"ב הגב"י אות כ"ב) כתב קושיא זו בשם מוהר"ש יפה דצ"ל דהרמב"ם סבר דמוקדם פסול לגבות מבני חרי, ואילו (בפ"ה) [בפכ"ג] ממלוה פסק הוא ז"ל דלא פסול אלא למיגבי ממשעבדי, וכתב שם ז"ל, אמר המאסף מתפלל אני מהרב ז"ל איך פשט שדעת הרמב"ם בפירוש המשנה דמוקדם פסול אפילו לבני חרי ודברי הרמב"ם מחייבים ההיפך, שאם דעת הרמב"ם שפסול מכל וכל היכי קאמר ולא אמרינן ניהמניה במגו דאי בעי אמר שטר כשר, והלא אין זה מגו דלא

שדה צופים

כתב הרמב"ן בתשובה (במיוחדות) סימן ק' דלענין זה הוי מגו להחזיק כיון דהוי כגבוי, עיין בכנסת הגדולה בכללי מגו ס"ק נ"ז מה שמחלק ג"כ בזה דאע"ג דקי"ל כבית הלל אפ"ה היכא דאיכא מגו הוי כגבוי, אבל בשטר שאין גובה בו ממשעבדי אפילו לבית שמאי דס"ל שטר העומד לגבות כגבוי אפ"ה בשטר שאין בו אחריות נכסים לא הוי כגבוי וכדמוכח פרק השולח (גיטין) דף ל"ז (ע"א) דשטר בין יש בו אחריות בין אין בו אחריות משמט, והתניא שטר חוב משמט ואם יש בו אחריות נכסים אינו משמט, ההיא בית שמאי דאמרי שטר העומד לגבות כגבוי ע"ש, הרי מבואר דגם לבית שמאי דאית להו כגבוי אינו אלא בשטר שיש בו אחריות, וא"כ ה"ה לענין מגו להוציא אינו אלא בשטר שיש בו אחריות דהוי כגבוי, וכיון דמוקדם ממשעבדי אינו גובה הו"ל כשטר שאין בו אחריות והוי מגו להוציא והוא נכון. וכו'.

ואכתי דברי הרמב"ם בפירוש המשנה צריכין ביאור, דנהי דמגו לא מהני ביה דהוי להוציא למה לא יהא בעל השטר נאמן בלא מגו כיון דאית ליה שטרא, ואף על גב דמוקדם הוא מכל מקום כיון דמוקדם כשר למיגבי ביה ע"כ לא מצי טעין על מוקדם שהוא אמנה דא"כ גם פרעתי יהיה נאמן במגו דאמנה, וע"כ כיון דשטר כשר הוא למיגבי מבני חרי אין הלוח נאמן לומר שהוא אמנה ולמה יהיה כאן הלוח נאמן לומר אמנה. ולכן נראה דודאי שטר דלית ביה ריעותא כלל וכגון שטר שהוא למשעבדי ואין בו ריעותא למשעבדי או שטר שעומד

לבני חרי ולית ביה ריעותא לבני חרי לא מצי לוח אמר אמנה לארועי שטר שהוא בחזקת כשר לפנינו, ומשו"ה שטר מוקדם שידוע בעדים שהוא מוקדם כיון דכשר למיגבי מבני חרי אף על גב דאית ביה ריעותא דהא נכתב גם למשעבדי והוא פסול למשעבדי משום ריעותא זו אינו יכול להוסיף עוד ריעותא ולומר שהוא אמנה ג"כ נוסף על ריעותא דמוקדם, אבל הכא דשטר יצא לפנינו בחזקת כשרות אפילו למשעבדי והמלוה בעצמו מודה שהוא מוקדם ומרע כחו למשעבדי עכ"פ, והלוח אומר אינו מוקדם אלא פעולה אחרת והוא אמנה, בזה אמרינן כיון דהשטר לדברי המלוה נמי יצא מחזקתו חיישנן לטענתיה דלוח דאפשר אינו מוקדם אבל אמנה, ובמגו אינו נאמן דהוי להוציא, אבל אם ידוע שהוא מוקדם אין הלוח יכול להוסיף עוד ריעותא ולומר שהוא אמנה ג"כ ודו"ק.

ובכנסת הגדולה (סימן פ"ב הגב"י אות כ"ב) ראיתי שכתב ז"ל, אמנם צריך לדעת מה היא דעתו של הרמב"ם בשטר מוקדם אם נאמן הלוח לומר פרעתי, ולכאורה נראה דנאמן במגו דאמנה, וליתיה דלא דמי אמנה לפרעתי דפרעתי איכא למימר שטרא בידי מה בעי ע"ש. ודבריו תמוה דהא אנן קי"ל דאמרינן מגו נגד חזקה דשטרך בידי מה בעי כדאמרינן (ב"ב ע, א) במפקיד אצל חברו בשטר דנאמן לומר החזרתי במגו דנאנסו, וכן במודה בשטר שכתבו דצריך לקיימו (בסימן פ"ב סעיף א'). גם בעיקר החקירה אם נאמן לומר פרעתי במוקדם הוא מבואר בשו"ע סימן מ"ג (סעיף ז') דבמוקדם אינו יכול

שביעית פרק י

תעא

שדה צופים

כתב במשנה ראשונה, זכיון דנקטינן דבשטר שיש בו רבית דרבנן לא קנסו קרן אטו רבית אפילו כלל הקרן עם הרבית ה"נ גם בפרוזבול המאוחר לא קנסינן בשביעית בזה"ז שהוא רק מדרבנן שלא יועיל על ההלוואות שקדמו לפרוזבול עיין שם, ולענ"ד לא דמי דהתם טעמא דקנסו הוא משום דחיישינן שיכלול הקרן עם הרבית כדי להרויח ממון בעבירה וכן גם בשט"ח המוקדם, משא"כ הכא הרי בלא"ה יכול לכתוב פרוזבול בסוף שביעית וגם נאמן משום כך לומר פרוזבול היה לי ואבד, אלא טעמא דמאוחר פסול הוא רק משום דבכה"ג שנעשה בעבירה ולא נכתב כראוי לא תיקנו רבנן שיועיל, וכיון שכן אין לחלק בין דאורייתא לדרבנן. (מנחת שלמה שם).

עיין שו"ת שבט הלוי (חלק ז סימן רכא) וז"ל: בדין המפורש בחו"מ סי' ס"ז סל"ב דפרוזבול המוקדם כשר והמאוחר פסול והוא ממשנתינו דפי' דשביעית, והיות כי פי' לשון משנתינו גם להלכה גרם למחלוקת גדולה בין הראשונים אפרש משנתינו והתוספתא לכמה דרכים וה' ברחמי אתנו ואנקוט נפשאי על דברי הר"י בר מלכי צדק ששם רמוזים הדרכים האלה.

לשון התוספתא שלהי מס' שביעית אימתי כותבין פרוזבול ער"ה של שביעית כתבו ער"ה של מוצאי שביעית אעפ"י שחזר וקרעו לאחר מכן גובה עליו והולך אפילו לזמן מרובה רשב"ג אומר כל מלוה שלאחר פרוזבול אינו משמט, גי' זו ע"פ שיטת הרא"ש פ"ד

לטעון פרעתי. אלא נראה כמ"ש דהיכא ידידע שהוא מוקדם ויטעון הלוה שהוא אמנה ג"כ ולהוסיף על פסול מוקדם אין אנו חוששין לו, דכי משום שנפסל למשעבדי תוסיף עליו עוד פסול אחר ולומר שהוא נמי אמנה, והרי הוא ככתב ידו דכשר לבני חרי דאינו יכול לומר אמנה למ"ד דאינו נאמן לומר פרעתי בכתב ידו (בסימן ס"ט סעיף ב' בהג"ה), אלא היכא שאין הדבר ידוע אם הוא מוקדם כדברי המלוה או אמנה ולא מוקדם כדברי הלוה בזה אנו חוששין כיון דהריעותא לפנינו שהוא נגד חזקתו למשעבדי דאפשר הוא פסול לגמרי וכדברי הלוה וכמ"ש וזה ברור. (קצוה"ח סימן פג סק"ה).

עיין שו"ת מנחת שלמה (חלק א סימן מז אות ה) וז"ל: איתא במשנה שביעית פ"י מ"ה וברמב"ם, פרוזבול המוקדם כשר והמאוחר פסול. ויש להסתפק דאפשר דהא דמאוחר פסול היינו דוקא כשכתב סתם אבל אם התנה בפירוש שמוסר לבי"ד גם את החובות שעתיד אח"כ להלוות דלענין פרוזבול אפשר דמהני אף על פי שעדיין לא באו לעולם, ובפרט אם נאמר שהמסירה לבי"ד אינה ממש הקנאה אלא מעין שליחות לגבות עבורו והרי רבו הסוברים דמהני שליחות גם בדשלב"ל, וכ"ש להסוברים שאם הקנה דבר שלא בא לעולם יחד עם דבר הבא דמהני דלפי"ז יכול שפיר למסור ביחד כל חובותיו לבי"ד שיזכו בהם שעה אחת לפני מוצאי שביעית, וצ"ע אם יש לסמוך ע"ז בשביעית בזה"ז. ע"כ.

שדה צופים

גובה כתובתה בלא גט ובע"ח גובה שלא בפרוזבול, אלמא אף על גב דלא כתב פרוזבול כמאן דכתב דמי ע"כ.

הנה דברי הריב"מ צ"בזה לכאורה צע"ג דהא דגובה מן הסכנה ואילך שלא בפרוזבול, היינו משום דתלינן שכבר כתב פרוזבול אלא דשרפו ואבדו מפני הגזירה כמש"כ רש"י כתובות שם, וכן מפורש בירושלמי סוף פ"ט דכתובות וכ"כ כל הפוסקים אבל הריב"מ צ"ב הלא כ' שמעת שתיקן הלל פרוזבול גובין אפילו שלא בפרוזבול אעפ"י שלא כתב כלל כאשר כ' ושנה הריב"מ צ"ב בפירוש, והיינו דרשב"ג במשנה שם לשיטתו בתוספתא כאן, והא דבתוספתא קאמר סתם אפי' שלא בשעת הסכנה, ושם דוקא בשעת הסכנה, היינו דלכתחילה שלא בשעת הסכנה היו כותבין גם לדידי' פרוזבולין, אבל אינו מעכב לכן סמכין עלה עכ"פ בשעת הסכנה.

זה הפי' אבל הוא מופלא כנ"ל ואפשר לבארו למש"כ הרמב"ן גיטין ל"ו ע"ב דהאי מ"ד דס"ל שם דהיינו ר' נחמן דאקיימנה דאע"ג דלא כתב כמי שכתב דמי דרש"י פי' דר' נחמן הוא דרצה לתקן כן בימיו דאע"ג דלא מסר יהי' תקנת בי"ד כאילו מסר שטרותיו - איברא ברמב"ן כ' דר' נחמן ס"ל דהלל לדר' עלמא תיקן ועפ"י דין לא צריך לא לב"ד ולא לכתובת פרוזבול וה"ט דרבנן מסרי מילהו להדדי אפי' בלי בי"ד דיכול להפקיעו ממון, אלא דעכ"פ דבור צריך.

ולפ"ז לאו דוקא בדורו של ר' נחמן אלא בכל הדורות אחרי הלל מעיקר הדין לרשב"ג לא צריך שום פרוזבול אלא

דגיטין דזמן כתיבת פרוזבול ער"ה של שביעית, דכל שנה שביעית כבר אין בי"ד נוגשין דלא יגוש על כל שנת שביעית קאי, אעפ"י שאין שביעית משמטת רק מסופה מדכ' מקץ כמבואר כ"ז ברא"ש שם סי' כ', והשתא קאמרה משנתנו דאעפ"י שזמן כתיבת פרוזבול בער"ה של שביעית ואהני לכל החובות שקדמו לכתובת פרוזבול דהיינו לכל החובות של ה' שנים, דפרוזבול המוקדם כשר והמאוחר פי' שנעשה ההלואה לאחר פרוזבול לא מהני ולפיכך כותבין אותו דוקא סוף שנת השישית כי היכא דיהני לכל החובות שעברו דאילו היו כותבין אותו בשנים שקדמו, לא יהני לחובות עד סוף השישית דהו"ל מאוחר.

אלא דרשב"ג חולק עליו וס"ל דמה דלת"ק צריך שיהי' קיים בסוף השביעית בעת חלות שמיטת כספים זה אינו אלא דכיון דכ' פרוזבול ומסר חובותיו לבי"ד זה עצמו הכח שלא ישמט, משא"כ לת"ק לא מהני בזה לבד, אלא בצירוף כתב הכורת ומבטל חלות ההשמטה סוף שביעית וכמש"כ הר"ן בתשובה סי' ע"ז, וא"כ צריך שיהי' קיים אז.

למדנו לפי' זה דאין מחלוקת בין רשב"ג לת"ק ביסוד זה דמוקדם כשר ומאוחר פסול דלא פליגי רק אם צריך להיות קיים סוף קץ השביעית או לא.

הפי' השני כ' הריב"מ צ"ב וז"ל רשב"ג מילתא אחריתא קאמר שכל מלוה שאחר פרוזבול אינו משמט ואעפ"י שלא כתב כיון שנתקן הפרוזבול אינו משמט ודכוותי' תנינן בכתובות פ"ט ע"א רשב"ג אומר מן הסכנה ואילך אשה

שדה צופים

שטרי חוב המוקדמין פסולין וכו'.

עיין תשובות הגאונים שערי צדק (ח"ד ש"ז סימן יט) וז"ל: תנן התם, שטרי חוב המוקדמים פסולין והמאוחרים כשרין. מיהו כדפשעין סהדי ולא כתבין לה לסהדותיהו ביומיה לכתבין הכי בשטרא, שטרא דכן לא בזמניה כתבנוהו אלא אחרנוהי וכתבנוהי. דאי יזיף מיניה זווי בניסן ופשע ולא כתביה לשטרא עד תשרי ואיתרמי ליה זווי באב ופרטיה ואמר ליה הב לי שטראי דאיקרעיה ואמר ליה אירכס לי אי נמי לא כתבי שטרא עליך, דכתב ליה שובר באב על סהדותא דניסן, ולתשרי כתב עליה שטרא בסהדותא דניסן ותבעיה בזווי ואמר ליה פרעתין באב והא תברך ואמר ליה הני זווי אחריני ניהו דאזופיתך בתשרי. הילכך כי כתבין סהדי בשיטרא לכתבון שטרא דנן אחרנוהי וכתבנוהי, דאמרין ליה בית דין האי שטרא דילמא סהדותא דניסן הוא. הילכך: אי דכירין ליה סהדי לההוא יומא דקנו מיניה בניסן לכתבוהי לזמנא דשטרא בההוא יומא דניסן, דכי נפיק תברא דכתיב באב בטיל ליה שטרא. דאמר להו רבה בר רב שילה (לקמן דף קע"ב) להני דכתבין שטרי אקניאתא אי ידעיתון ליה לההוא יומא דקניתון מיניה כתובו יומא, ואי לא כתובו זמן שטרא בההוא יומא דקיימיתון בגויה ואי לא מיחזי כשיקרא אלא כתובו ביה הכין שטרא דנן אחרנוהי וכתבנוהי. ע"כ.

עיין שו"ת פרי הארץ (ח"א ח"מ ס"ב) בדין ראובן שלוח מנה משמעון בניסן ומלוי בתשרי וכתבו הכל בשטר אחד

כל הלואה שאחרי תקנת פרוזבול דהלל נפקע חיוב התשלומין ע"י הפקר ב"ד דהלל, וה"ט דבשעת הסכנה גובים שלא בפרוזבול דלפי הריבמ"צ היינו אפילו לא כתב ויתכן דאפי' בלא דבור, אבל יתכן דעכ"פ דבור צריך והירושלמי והפוסקים שכתבו דתלינן דה"י לו שטר פרוזבול ממש ס"ל כמ"ד בגמ' דלא תיקן לדרי' עלמא או דבדבור לבד לא מפקיע גם לדורות וא"ש.

ושוב חידש הריבמ"צ דרשב"ג לית לי כלל הבדל בין פרוזבול מוקדם לפרוזבול מאוחר דפרוזבול מהני למלוה דלקמ"י ולמלוה דבתר"י ורשב"ג חולק בזה על משנתינו דמאוחר פסול והו"ל סתם במשנתנו ומחלוקת בביריתא, והלכה כסתם ולהבין לדרך זה טעם מחלוקתם דהנה דעת הרמב"ן בס' הזכות בגיטין ובחי' שם ל"ו ע"ב. דר' נחמן דס"ל אי איישר חילי' אקיימנה דהפי' דלא כרש"י שכ' דלא כתב פרוזבול ככתוב דמי מתנאי ב"ד של ר' נחמן בדורו אבל דעת הרמב"ן דר' נחמן ס"ל דהלל כי תיקן לדורות עולם תיקן וכל ב"ד שכותב פרוזבול אעפ"י שאינו ראוי להפקיע ממון מכ"מ בכוחו לחייב הלואה לשלם דלדורות עולם סמכין על מה שתיקן הלל והוא שהפקיע ממון הלואה לדורות, וממילא אעפ"י שלא כתב שום פרוזבול מהני והיינו דס"ל לאמוראי לקמן דבמילי לבד בלי ישיבת ב"ד נפקע דין שמיטה ובלי מסירת שטרות וכמבואר ג"כ בתשובת הר"ן סוס"י ע"ז, דאין ענין פרוזבול מסירת שטרות כלל, (דלא כהרבה ראשונים) אלא מילי לבד. ע"כ.

שדה צופים

דלא דמיין אהדדי דאם טוען פרעתי נאמן
ואם טוען להד"ם הוחזק כפרן.

ונמצא השטר מוקדם לגבי לוי אם השטר
כשר.

עיינ שו"ת פרי הארץ (ח"א ח"מ סי' ג) בדין
שט"ח המוקדמים דפסולים אם
דוקא כשהקדימו בכוונה.

עיינ שו"ת פרי הארץ (ח"א ח"מ סי' ד) אם
שטר מוקדם פסול אפילו לגבות
מבנ"ח.

אחד שלוח מחמשה וכו'.

כלשון הזה העתיק הרמב"ם בחבורו,
ואם הוא לאו דווקא בדוחק נוכל
לומר' דהוא כנגד מנין הנמצאים שם בעת
ההלואה שהם חמשה, המלוה והלוה
הסופר והעדים. ורמז רמז לנו דלא ילוה
אדם מעותיו בלא עדים, כי הוא צועק
ואינו נענה כמשאז"ל (ב"מ עה ב), ואם היא
מלוה על פה נכנס הערב במקום הסופר.
(ה"ע).

עיינ שו"ת מהר"י באסן (סי' פ"א) בענין גט
שהיה מוקדם ר' שנה מה דינו ומה
הדין בשטרי ממונות אם היה כזה.

עיינ שו"ת דברי מלכאל (ח"ד סי' קמ"א) אם
כתב על שטר מוקדם שהוא מוקדם
וההלואה היתה באמת ביום פלוני כשר.

עיינ שו"ת חתם סופר (ח"מ סי' א) בשיטת
רש"י דשטר מוקדם לא נפסל אלא
מזמן ראשון אבל מבני חרי גבי.

כתב הרמב"ם (פ"ט מהלכות שמיטה ויובל
הכ"א), אחד שלוח מחמשה צריכים
פרוזבול לכל אחד וא', וחמשה שלוח
מאחד דיו פרוזבול אחד לכולן.

עיינ שו"ת בית יצחק (ח"מ סי' י"ט אות י"א)
בספק אם השטר מוקדם או מאוחר
אם גובה מספק.

וכתב הר"י קורקוס: גם שם במשנה
והטעם דפרוזבול למלוה הוא
וכיון דמלוה מסר כל חובותיו לב"ד סגי
אבל אם המלוים רבים אם זה מסר חבירו
לא מסר ופשוט הוא.

עיינ שו"ת גור אריה יהודה (ח"מ סי' ע"ד)
ע"ד שטר חוב המוקדם אם יכול
הלוה לטעון נגד השטר להד"ם ומ"ש בזה
הש"ך ח"מ סי' מ"ג ס"ק י"ב.

ובדרך אמונה כתב: צריכים פרוזבול
לכל א' וא'. שהרי המלוה כותב
פרוזבול ויש כאן ה' מלוים מיהו אם
רוצים יכולים לעשות פרוזבול א' לכולם
אם יפרטו בהפרוזבול את כל שמותיהם

עיינ שו"ת בגדי יום טוב (ח"א ח"מ סי' ב')
ע"ד מה שתמה בספר בית אברהם
סי' מ"ג על סי' ר"י דס"ל דבשט"ח
המוקדמין אם טוען פרעתי או להד"ם

שביעית פרק י

תעה

משנת אליעזר

רע"ב

(ו) אִין בּוֹתְבִין פְּרוּזְבוֹל אֶלָּא עַל הַקֶּרֶק. (ו) אִין בּוֹתְבִין פְּרוּזְבוֹל אֶלָּא עַל הַקֶּרֶק. אִם אִין מְזוּבָה הוּא בְּתוּךְ שְׂדֵהוּ לֹא, מְזוּבָה הוּא בְּתוּךְ שְׂדֵהוּ קֶרֶק עַל לִוְיָהּ, שְׁמַשְׁעָבְדוּ לְחֹב שְׂאָז חָשׁוּב הַחֹב כְּגִבּוּי, אִם אִין לֹא קֶרֶק לִוְיָהּ מְזוּבָה הוּא מְלִיָּה לִוְיָהּ בְּתוּךְ שְׂדֵהוּ קֶרֶק כָּל שְׂהוּא יֵשׁ: אִם אִין לֹא, לִוְיָהּ, וּמְלִיָּה יֵשׁ לֹא, מְזוּבָה לֹא מְלִיָּה לִוְיָהּ בְּתוּךְ שְׂדֵהוּ קֶרֶק כָּל דֵּה, וְכֹמָצִים

שדה צופים

א' מהמלוים למסור חובותיו לב"ד ונהי שב"ד יכולין לכוללם ולכתוב ביחד פלוני ופלוני ופלוני מסרו כל חובותם זה מקרי פרוזבול לכל א' וא' ומכאן משמע דבה' לוי' מא' א"צ לפרט שמות כל א' וא' דלא כמש"כ קצת אחרונים (הבאנו בד"א) אלא סגי לכתוב מוסרני לכם כל חובותי דאל"כ אין נ"מ בין א' לזה מה' לה' לוו מא' דבשניהן אם פרטו כל השמות מהני ואם לא פרטו לא מהני ומה שכאן צריכין לבא כל ה' המלוים לב"ד וכאן סגי בא' זה אינו ענין לכתוב פרוזבול ויש לדחות קצת וצ"ע. (ביאור ההלכה).

משנה ו

אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ט מהלכות שמיטה ויובל ה"ט) אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע, אם אין קרקע ללוה מוכר לו המלוה כל שהוא בתוך שדהו אפילו קלח של כרוב, השאילו מקום לתנור או לכירה כותבין עליו פרוזבול, היתה לו שדה ממושכנת כותבין עליה פרוזבול.

ובדרך אמונה כתב: אלא על הקרקע. שיהא ללוה קרקע ויש מי שאומר שצריך שיהא גם למלוה קרקע

של המלוים ויכתבו את הפרוזבול בלשון רבים וכל א' מהמלוים יאמר לפני ב"ד את נוסח המסירה מוסרני לכם כו'.

דיו פרוזבול א' לכולם. שהרי המלוה א' וי"א שיש לפרוט שמות כל הלויים אבל רוב האחרונים הסכימו שא"צ ודי שיכתוב שכל חוב שיש לי וכן המנהג.

ואם לוו בשטר א' אפי' אין קרקע אלא לא' מהן כותבין פרוזבול על כולן דקי"ל ה' שלוו בשטר א' ערבאין זה לזה והוי כיש לערב קרקע ואם לוו בכמה שטרות ויש לא' מהן קרקע יכול המלוה לזכות את הקרקע הזו לשאר הלויין ולכתוב עליהן פרוזבול דקי"ל שאם יש למי שחייב למלוה קרקע יכול המלוה לזכות הקרקע הזו ללוה.

יל"ע ה"ד אם כותב שאין מוסר אלא חוב א' בודאי גם בה' לוי' מא' לא מהני לשאר החובות ואם כותב שכל א' וא' מוסר חובותיו מהני גם בא' לזה מה' לכתוב בשטר א' כמש"כ בד"א בשם לחם שמים וא"כ מה המשנה מחלקת בזה וי"ל דנ"מ דבה' לוי' מא' א"צ אלא המלוה הזה למסור כל חובותיו לב"ד וכותבין לו פרוזבול א' אבל ה' מלוים צריך כל

משנת אליעזר

רע"ב

שְׁאֶפֶשֶׁר לַגְבוֹת בּוֹ כָּל שְׂהוּא. הִיתָה לוֹ שָׂדֶה עֲלֵיו פְּרוּזְבוֹל, וְאִפְלוּ
כָּל חוּבוֹ, שְׂגוּבָה קֶצֶת הַחוּב מִמֶּה מְשֻׁבָּה, מִשּׁוּם
וְכִשְׁפָּדָה אֶת הַשָּׂדֶה בְּעִיר, בּוֹתְבִין דְּקִרְקַע כָּל שְׂהוּא רָאוּי
מִגְבָּהוּ עוֹד פַּעַם עַד לַגְבוֹת זֶה כָּל חוּבוֹ, כְּגוֹן
שְׂמִשְׁלִים כָּל חוּבוֹ כְּרָבִי עֲקִיבָא בַּפֶּאֶה דְּגִבִּי וְהָדָר גִּבִּי עַד דְּמִשְׁלִים כָּל חוּבוֹ: הִיתָה ז'.
פָּרָק ג' מִשְׁנָה ו'. הִיתָה לוֹ לִלּוּה שָׂדֶה לִלּוּה שָׂדֶה מִמִּשְׁנָה בְּעִיר בֵּיד אַחֲרִים, אוֹ שְׂשָׂדֶה
אֶחָד לוֹ זֵין שְׂמִשְׁנָה הוּא לְאַחֲרִים, כּוֹמֶצִין

שדה צומים

היתדות אינן שלו אבל עציץ שאינו נקוב
לא מהני אא"כ השאילו מקום להניחו
עליו.

וכוורת דבורים המונח בשדה חברו בלי
ידיעתו ואין המקום שאול לו אין
כותבין עליה פרוזבול וי"א שאם מחוברת
לקרקע כותבין עליה פרוזבול וכן על
עבדים אין כותבין פרוזבול דאין דינם
כקרקע לענין זה.

מוכר לו המלוה. ויש גורסין מזכה לו
המלוה וכ"ג כל הראשונים והיינו
שמזכה לו ע"י אחר ואפי' מזכהו במתנה
ע"מ להחזיר מהני ואף על גב דבדואי לא
ניחא לי' מ"מ כיון שעיקרו זכיה אף על
גב שיוצא לו ממנו חובה מהני וי"א מפני
שבפרוזבול הקילו מיהו אם הלוח בפנינו
ואומר שאינו רוצה לזכות בקרקע של
חברו אין מזכין לו לאדם בעל כרחו.

כל שהוא. דקי"ל קרקע כל שהוא כותבין
עליה פרוזבול ואפי' כמלא מחט וי"א
דצריך שתהא ראוי' לשימוש כל דהו.

אפי' קלח של כרוב. או גזע של עץ
שמחובר לקרקע או ענף של עץ.

השאילו. או השכירו וי"א אפי' לא עשה
בו קנין אלא משתמש ברשות
הבעלים וי"א דדוקא אם עשה בו קנין.

שיוכל להקנות אגבן החובות לב"ד אבל
כל הפוסקים לא הביאוהו ואין המנהג
לחוש לזה רק כדעה ראשונה שללוה יהא
קרקע.

ויש בזה ב' טעמים דרש"י פי' הטעם
דאין דרך להלוות למי שאין לו
קרקע כדי שיהא בטוח בחובו ומילתא
דלא שכיחא לא תקינו בי' רבנן ואפי'
קרקע כל שהוא ראוי לגבות בו כל חובו
דגבי והדר גבי והר"ש פי' הטעם משום
דקרקע נחשב כגבוי משום דשעבוד
חל על קרקע לפי שהקרקע אין יכול
להשמיט ולהצניע.

ונ"מ בין ב' הטעמים אם ה' ללוה קרקע
בשעת כתיבת הפרוזבול ובסוף
שנת השמיטה אינו בידו לדעת רש"י
מהני אבל לדעת הר"ש צריך שיהא לו
בסוף השמיטה שיהא נחשב כגבוי ואם
בשעת ההלוואה ה' לו קרקע ובשעת
כתיבת הפרוזבול אין לו הקרקע לכו"ע
לא מהני.

על הקרקע. ועציץ נקוב כותבין עליו
פרוזבול [וכל דיני עציץ נקוב ביארנו
בעז"ה בפ"א מתרומות הכ"ה] ואפי'
מונה ע"ג יתדות באויר אף על פי שאין
מקום היתדות שלו וי"א דאפי' אם גם

שביעית פרק י

תע

משנת אליעזר

רע"ב

פרוזבול: כותבין עליה פרוזבול. רבי הצפית אחרים ממשכנת
לאיש על נכסי אומר, כותבין לאיש על נכסי אצלו, כותבין עליה
אשתו. כגון קרקע פרוזבול. רבי

הצפית אומר, כותבין לאיש פרוזבול

על נכסי אשתו אפלו נכסי מלוג דהינו שהבעל אוכל רק הפרות ואין לו קנן בגוף

שדה צופים

כאן הרי הי' לו קרקע אבל לפ"ד הר"ש משום דכגבוי דמי צריך שיהא כגבוי בשעה שמשמט.

ויל"ע למה לרש"י מועיל אם הי' לו בשעת כתיבת הפרוזבול אף על גב שלא הי' לו בשעת הלואה כדמוכח מדתנן אם אין לו מזכה בתוך שדהו כ"ש והרי בשעת הלואה לא הי' לו ואין דרך להלוות למי שאין לו ומה מועיל מה שקנה אח"כ וצ"ל דשעת כתיבת הפרוזבול כשעת הלואה דמי שיכול להתחייב מעכשיו ונחשב כאילו מלוהו עתה ויל"ע למה לא כתב הר"ן גם נ"מ להיפך דבשעת כתיבת הפרוזבול לא הי' לו קרקע וקנה אח"כ קרקע בסוף שביעית דלרש"י לא מהני שהרי הלוה למי שאין לו קרקע ולהר"ש מהני דבשעת השמטה כגבוי דמי ויל"ד דזה גם להר"ש לא מהני דצריך שיהא בשעת כתיבת הפרוזבול כגבוי דמי דאל"כ לא מהני דאח"כ לא כתב פרוזבול ואין יועיל אלא דלהר"ש צריך ג"כ שיהא קיים בסוף שביעית בזמן שמשמט אבל בשעת כתיבת הפרוזבול פשיטא שצריך שיהא על מה לחול הפרוזבול ויל"ע לשיטת רש"י אם בשעת הלואה הי' לו קרקע ובשעת כתיבת הפרוזבול לא הי' לו קרקע אם מועיל כיון שבשעת הלואה הוי מילתא דשכיחא ונראה מלשון הר"ן דזה לא מהני גם לרש"י שהרי הזכיר

לתנור או לכירה. המטלטלין או לשים שם נר וה"ה כל דבר.

כותבין עליו פרוזבול. ולפ"ז לא משכחת לה שלא יכתבו עליו פרוזבול אלא במי שדר אצל אחרים ולא השאילו לו ויכול לסלקו בכל רגע.

היתה לו. ללוה שדה [או אפי' קלח א'] ממושכנת לאחרים [וכ"ש למלוה זה עצמו] אף על פי שאין יכול לסלקו עד מלאת הזמן ואפי' אם אינה אצלו אלא בעיר אחרת וכ"ש אם יש ללוה שדה שמשכנו לו אחרים שכותבין עליה פרוזבול.

אם יש ללוה קרקע בשותפות עם אחר או שהוא אריס בה אין כותבין עליה פרוזבול שכל משהו מהקרקע שייך גם לאחר.

ובביאור ההלכה כתב: עיין בד"א שהבאנו ב' הטעמים דתוס' פי' הטעם משום דמילתא דלא שכיחא להלוות למי שאין לו קרקע ולא תיקנו ע"ז פרוזבול והר"ש פי' דהטעם דמי שיש לו קרקע שייך לומר דכגבוי דמי וכ' הר"ן דנ"מ בין ב' הטעמים אם הי' לו קרקע בשעת כתיבת הפרוזבול ומכרו קודם סוף שביעית דלפ"ד רש"י שהטעם משום שאין דרך להלוות למי שאין לו קרקע

שביעית פרק י

תעה

משנת אליעזר

רע"ב

הַקֶּרֶקַע וְלִיתוּמִים אֶשְׁתּוֹ, וְלִיתוּמִים עַל נֶכְסֵי
כְּשִׁלּוֹ לְצֶרְקָן וְאִין אֶפֹּטְרוּפִין:
לָהֶם קֶרֶקַע, כּוֹתֵבִין פְּרוּזְבוֹל וְאֶפֶלּוֹ עַל נֶכְסֵי אֶפֹּטְרוּפִין:
לְנֶכְךָ הִתּוּמִים, וְהִתּוּמִים אִין לָהֶם קֶרֶקַע:
רע"ב

שדה צופים

אלא על הקרקע שכ' רש"י משום דהוי אז
הלואה שכיחא דתקנו בו, ולר"ש שהביא
הר"ן הטעם משום דהו"ל כגבוי כיון דיש
לו קרקע, וכ' הר"ן הנפ"מ אם צווח קודם
הגבוי, דלרש"י מהני משא"כ להר"ש,
והקשית דהא גם לרש"י ע"י שצווח לית
ל' קרקע, ורצונך דמהני ל' הצווחה
למפרע.

אבל באמת ל"ק כלל, דהא כ' הר"ן לפני
זה דגם לרש"י מהני צווחה בשעת
מעשה, ואעפ"י שגם בלי מחאה הרי מוכה
לו נגד רצונו לחייבו בתשלומין אלא שזה
ג"כ מקולי פרוזבול, וא"כ שפיר י"ל כיון
דלרש"י עיקר הוא שעת כתיבת פרוזבול
ואז עדין לא מיחה בו אהני ל' תקנתם,
משא"כ להר"ש אם בשעת גבוי אין לו
בפועל גם מצד תקנתם לא יכול לגבות,
והבן זה.

וראה עוד בשו"ת שבט הלוי (חלק ט סימן
רפח) שנשאל בכמה יסודות בהל'
פרוזבול, ובדברי תשובתו הניח יסודות
ושרשים שע"י יתברר הלכה. וז"ל שם:
ז"ל כ"ת הנה בירושלמי שביעית פ"י
ה"ד פסיקא ל' דאין כותבים פרוזבול
על קרקע שותפות, אלא לקרקע
שהיא קנויה ללוה לבד, והעיטור בערך
פרוזבול מעתיק דברי הירושלמי, אבל
לא הוזכרה ההלכה ברמב"ם ושו"ע, וצ"ע
טעם ההשמטה, והאם יש לחוש לזה

שהי' לו קרקע בשעת כתיבת הפרוזבול
משמע דקודם לכן לבד לא מהני וצריך
טעם למה וי"ל דס"ל דכתיבת הפרוזבול
צריך לחול על דבר שדרכו עתה להלוות
כן וכיון דעתה אין לו קרקע הו"ל כאילו
מלווה עתה על מטלטלין ואהא לא תקינו
וצ"ע.

עוד כתב שם: ע"י בד"א שהבאנו הא
דעציץ נקוב כותבין עליו פרוזבול
ובס' שכ"כ ע' קצ"ט כ' בשם מו"ח שליט"א
(ז"ל) דעציץ נקוב המונח ברשות חברו
שלא בידיעתו אין כותבין עליו פרוזבול
וכ"מ לשון רש"י בגיטין ל"ז א' שכ' דהא
מקומו או שלו הוא או השאילוהו לו
[העירוני דרש"י מדבר באינו נקוב] ויל"ע
מ"ש מכוורת דבורים לר"א שכותבין עלי'
פרוזבול אף על גב דנתנו בחצר חברו
שלא בידיעתו כמש"כ הרא"ש וי"ל דשאני
כוורת שהוא עצמו קרקע לר"א כדיליף
מקרא משא"כ בעציץ שאינו קרקע אלא
מפני ניקתו ואם יונק בלי רשות אין לו
כלום [ואפי' להירו' דבמונח אסיכי מודה
ר"א עכ"פ במנח ארעא הוא עצמו קרקע
ולא משום יניקה].

עיין שו"ת שבט הלוי (חלק יא סימן שטו)
וז"ל: ואשר עמדת בדברי הר"ן
גיטין ל"ז ע"א, בדין אין כותבים פרוזבול

שדה צופים

בש"ס, איברא ראיתי במהר"ש סיריליאו כ' דל"ג בברייתא אפיטרופן, כנראה קשה לו מה שכתבנו דהא להאמת כותבים בכל אופן, אבל לא הרגיש דבעל העיטור שם העתיק הברייתא עם תיבת אפיטרופן כמו שהוא בג' הירושלמי שלפנינו, וגם מסבירא אין להבין דאיך עדיף יתומים בנכסי אפיטרופס, וכן אשה בנכסי בעלה יותר משות' דבהוא כותבים ובשות' אין כותבים אעפ"י שיש לו חלק ממש, אלא ע"כ דבכולם כותבים, וכיון שקי"ל בחו"מ סי' ס"ז סכ"ה דכותבים לאשה על נכסי בעלה וליתומים על נכסי אפיטרופס, הה"ד או ק"ו בשותפים, ואת"ל דנימא דהתם משום דסתמא שיילי אהודי א"כ גם בשותפים נאמר כן אם לא דקפדי בפירוש.

ועוד נלענ"ד דהא דתנא בברייתא דשותפים אין כותבים ומפ' בירושלמי משום דבכל קלח וקלח יש שות' ואין מיוחד לאחד, היינו כמ"ד אין ברירה כמו ישראל וגוי שהיו שותפים דטבל וחולין מעורבים בגיטין מ"ז ע"ב וחולין קל"ה וע"ש בגיטין במחלוקת רש"י ותוס' אם התערובת בכל חטה למ"ד אין ברירה, וברמב"ם פ"א מתרומות ה"כ כ' דכל קלח וקלח מעורב לדידן דקי"ל בדאורייתא אין ברירה.

כיון שכן כיון דדברבנן קי"ל יש ברירה שמיטה בזה"ז דרבנן, ובכל אופן תקנת פרוזבל דרבנן פשיטא דנימא דכל שותף שרוצה להשתמש בקלח וקרקעו לענין פרוזבל בשלו משתמש, ועיין היטב בר"ן נדרים מ"ז ע"ב לענין ברירה בחצר השותפים אפילו דקי"ל אין

לדינא ונפ"מ רבתא למעשה ובתשובה אומר דלענ"ד דאין ההלכה כברייתא הנ"ל בירושלמי דז"ל הירושלמי שם על מה דאמר מי שאין לו אלא קלח אחד בתוך שדהו כותבין לו פרוזבל והקשה הירושלמי והתני השותפין והאריסין והאפיטרופין אין להם פרוזבל, ומת' תמן כל קלח של שות' היא, והנה הא דאפיטרופסין ואריסין אין כותבים הוא מטעמא דשותפים אין כותבים והיינו מטעם שאין הקרקע מיוחד להם דהאריס רק אריס בקרקע שאינו שלו אעפ"י שמשתמש גם לתועלתו, וכן האפיטרופוס בקרקע היתומים, וכן היתומים בקרקע האפיטרופוס, דאין להם בקרקע של השני כלום מן הדין, ואדרבה שותפים עדיפא דעכ"פ יש לו בקרקע הזה חלק כחלק, וא"כ קשה דהא מינ"י ובי' אסיק הירושלמי שם דאפיטרופן כותבים פרוזבל בין אפיטרופן על נכסי יתומים, ובין יתומים על נכסי אפיטרופן ואעפ"י שאין להם במציאות שום זכות בקרקע של השני, אלא דבפרוזבל הקילו כיון שהיתומים שייכים לאפיטרופס וכן להיפך, וכמו שהקילו דהאשה כותבת על נכסי בעלה אעפ"י שאין לה בקרקע בעלה שום זכות קנין, ואפ"י בעל בקרקע אשה אין לו רק זכות פירות, וכן כ' בגידולי תרומה שער מ"ה סי' י"ט דבכל אופן כותבים לאפיטרופס.

וא"כ צ"ע איך תני בברייתא שם האריסין והשות' ואפיטרופן אין כותבים להם והלכה שכותבים ומזה יראה דלפי האמת ברייתא זו נדחה לפי מסקנת הירושלמי, ומצינו הרבה כיו"ב

שדה צופים

העציץ, ונפ"מ גדול לענין כלאים הנ"ל
כאשר בארתי שם.

וכבר הצעתי דבר זה בפני כמה גדולי
ת"ח וכמדומני שהראו אז באיזה
כתבים מהגאון מהר"ח סלאויצ'יק זלה"ה
גאב"ד בריסק שכ' כדברינו ואם גם בדין
בלי היניקה מן הקרקע ע"י הצמח אינו
נחשב קרקע שדה אלא עפר בפ"ע תוך
העציץ נפרד מן הקרקע וממילא אי
אפשר לכתוב פרוזבול, ולדעת מרן החזון
איש יתכן שאפשר לכתוב עליו, - אבל
לדינא נראה יותר מה שכתבתי בעניי.
ע"כ.

עיין שו"ת אגודות אזור (ח"מ סי' א') אם
כותבין פרוזבול על קרקע של
שותפין.

אם אין לו. הקשה החתם סופר (חו"מ סי'
(נ) איך משכחת לה אדם שאינו יכול
לכתוב פרוזבול מפני שאין לו קרקע,
הרי כל אדם יש לו מקום שבו הוא גר
ושוכב, ואף אם המקום אינו שלו מ"מ
הוא מושאל לו, וסגי בזה לענין פרוזבול.
ותירץ שמיירי בסמוך על שולחן אחר
שיכול לסלקו בכל שעה, ובכלל
זה בן ובת הגרים בבית אביהם. א"נ הדר
בחצר חבירו שלא מדעתו. (ועיין פתחי
תשובה חו"מ סי' ס"ז סק"ד).

**אם אין לו מזכה הוא בתוך שדהו כל
שהוא.**

כתב הר"ן (גיטין לו ע"א) שאם הלוח
היה שם וצווח, אין המלוה יכול

ברירה בדאורייתא דאמרין שכ"א בשלו
משתמש, ומכ"ש בדין בתקנת פרוזבול,
והרבה הקילו לענין זכות קרקע של
פרוזבול, כמבואר בפוסקים.

עוד נשאל בשבט הלוי (שם) בדין עציץ
שנתיבש הצמח שה' בו האם הוא
נידון עדין כקרקע לענין כתיבת פרוזבול
עליו, או דילמא נימא כיון שפסקה
היניקה תו אינו כקרקע.

וכותב: הנה שאלת חכם שאל, אבל
דבר זה אינו נוגע דוקא לענין
פרוזבול אלא גם לשאר ענינים כאשר
אגיד, דהנה לענין כלאים דעציץ נקוב או
אינו נקוב כ' הרמב"ם פ"א מכלאים ה"ב
דהזורע בעציץ נקוב כזורע בארץ, ובאינו
נקוב לוקה מ"מ, והוא מש"ס מנחות ע'
ע"א ופשוטו דזרע ב' המינים (או הג' יחד
בעציץ) אבל זרע ב' מינים כל אחד בעציץ
לבד זה סמוך לזה והעציצים מפסיקים
אינו כלאים, אלא דבשו"ת שבט הלוי ח"ו
סי' קס"ו הבאתי מגאון ישראל החזון איש
כלאים סי' י"ג - ט"ז דדעתו דיש איסור
כלאים גם בב' עציצים נפרדים, וכתבתי
שם דיצא לו להחזון איש ח"י גדול
זה ממש"כ הגאון שם דכללו של דבר
דחשבינן את העציץ כתל עפר בשדה ע"כ
ור"ל וא"כ כל קרקע בעציץ זה ובעציץ
שני כחלק בלתי נפרד מן השדה, והר"ל
כאלו זרע בשדה זה ע"י זה, וכבר כתבתי
שם דדבר זה צ"ע, דפשוטם של ענינים
בכל מקום שחשבינן העציץ ע"י הצמח
כיונק מן השדה במקום שעומד ועי"ז
נחשב כקרקע אבל לא חשבינן העפר
שבתוך העציץ כתל עפר בלי מחיצת

שדה צומים

היתה לו שדה ממושכנת בעיר כותבין עליה פרוזבול.

בספר כתר המלך (על הרמב"ם) כתב: והנה הטור (סי' סז) בחו"מ השמיט זה דשדה ממושכנת והניח בצ"ע הב"י שם ומתוך האורים ותומים בס"ק כ"ד וז"ל ונ"ל דס"ל להטור דאי מיירי דהלוא השכין הקרקע לאחר פשיטא מאי קמ"ל הא גוף הקרקע שלו ויכול למכרו וכדומה רק עיקר הפירוש דהוה ליה למלוה שדה ממושכנת הוה כיש למלוה קרקע ויכול לזכות ללוה ולא תימא איך יכול לזכות דבר שאין [ש]לו קמ"ל דמכל מקום הואיל וממושכן בידו יכול לזכותו וזהו שסתם המשנה דלא כר' נתן אבל לפי מה דקיי"ל כר' נתן דמוציאין מזה לזה וכו' אם כן אפילו אם המלוה אין לו נכסים רק לחייב לו יש נכסים יכול לכתוב פרוזבול א"כ במכל שכן במשכנתא בידו דיכול לכתוב ולכך הטור דכתב הך דינא אם לה(ת)חייב למלוה יש נכסים דכותבין פרוזבול השמיט הך דינא דשדה ממושכן עכ"ל. ולענ"ד לא הבנתי דבריו דהוא ז"ל מפרש הענין אם יש להמלוה ממושכן שדה אזי מזכה להלוה א"כ כיון דס"ל כר' נתן לא צריך להיות לו ממושכן השדה א"כ לא צריך האורים ותומים לפרש המשנה לא כמשמעות הפשט דמיירי שהיה להמלוה לענין מזכה הא נוכל לפרש כפשטא לענין לזה אם יש להלוה שדה ממושכנת ואי לא ס"ל כר' נתן אזי בעי דוקא משכן אבל לדידן אם רק יש לה(ת)חייב כותבין כמבואר.

אך בעיקר דבר זה יש לדחות אכתי דאף דס"ל כר' נתן מ"מ צריך לאשמועין

לזכות לו בעל כרחו, אבל אם לא היה שם מהני. ומכאן יש ראייה שאם הדבר בעצמו הוא זכות, זכין לאדם שלא בפניו אע"פ שכתוצאה מזה יצא חוב שיזכות גדול מהזכות, שהרי כאן המלוה מזכה ללוה קרקע, ויוצא ללוה מזה חובה שהחוב לא ישתמט, והוא יהיה חייב להשיב החוב. אמנם הר"ן דוחה שאין ראייה מכאן, דאפשר שהכא הוי מקולי פרוזבול.

גם הרא"ש כתב, שהקילו בפרוזבול אע"פ שחוב הוא לו. ובפ"י הרא"ש למשנה שביעית (פ"י מ"ו) ביאר יותר, דאע"פ שחוב הוא לו תיקנו חכמים שבכל שהוא כתבין פרוזבול.

אמנם המאירי כתב, שי"ל שהוא זכות גמור ללוה, שלא ימנעו מלהלוות לו. וכעיי"ז כתב הערוך השלחן (חו"מ סימן סז ס"א).

וראה באור שמח (פ"ה מהל' גירושין הי"ח) שדן אם הבעל מזכה חצר לאשתו, ומונח בו גט, והאשה אינה יודעת שמונח שם גט, האם הוי זכות עבודה לקנות החצר, או כיון שמונח בה גט הוי חובה. ומביא ראייה מדברי הר"ן שזיכוי קרקע הוי זכות, אע"פ שעיי"ז נמשך חובה שכותב פרוזבול, וה"נ הוי זכות לקבל במתנה קרקע אע"פ שנמשך מזה חובה שקונה הגט. ושוב דוחה שלגבי גט מיד בזמן קנין הקרקע קונה הגט בבת אחת, דגיטה וחצרה באים כאחת, דאל"כ הוי טלי גיטר, ומש"ה מתחילה אין כאן זכות.

שדה צופים

ואינו משמט וא"כ לא נחשב דיהיה של לוח דכותבין ע"ז פרוזבול בארכביה אתרי רכשי מ"מ שמעינן דכותבין להלוה עליו פרוזבול ולא מיחשבא כתרי רכשי אבל לדידן דהטור ס"ל דאף אי סיים לו השדה מ"מ משמט שכתב בס' ז' ואפילו יש לו אחריות נכסים ולא חילק בין אי סיים ללא סיים כמו שמחלק רבינו הכא וא"כ לא צריך לאשמועינן דין זה כלל דהוא רק לב"ש דס"ל שטר העומד לגבות כגבוי דמי הוה רבותא זה ועל משכנתא באתרא דלא מסלקי דאינו משמט לדידן לא צריך לאשמועינן דע"ז כותבין נמי פרוזבול דהתם לא הוה רבותא דלא הוי משום כגבוי דמי דנימא ארכביה אתרי רכשי רק משום דהוא גזירת הכתוב ואשר יהיה בידך ולא יכול לנגוש אותו כמו שמביא שם הסמ"ע בס"ק ח' אבל אי סיים שדה לב"ש דכגבוי דמי הוי רבותא דע"ז כותבין פרוזבול ודוק.

בעיר. אף על פי שבני העיר הם אמודים בנכסים יותר מיושבי כפרים, ויש לאל ידם להוסיף עוד מעות לממשכו, עד שישאר שדהו חלוטה להם, אפי' הכי כותבין עליו פרוזבול, ולא אמרינן דכשדה שאינה שלו דמי. (ה"ע).

רבי חוצפית אומר כותבין לאדם על נכסי אשתו וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ט מהלכות שמיטה ויובל ה"ב) כותבין לאיש על נכסי אשתו וליתומים על נכסי אפטורפוס, אין לו קרקע ולערב יש לו קרקע כותבין עליה

זה דהיתה לו שדה ממושכנת דהא איכא גונא היכא דיש להלוה חיובים שנתחייבו לו וליכא גבי זה דינא דר' נתן כמו אם לא התחייבו לו מהלואה או משכירות רק אם התחייב לו בתורת ויתור או מתנה או הענקה או שנתחייב לו מדין דינא דגרמי דמאן דאמר דהוא מדרבנן ליתא דינא דר' נתן כמו שמבאר הש"ך בס"י פ"ו סק"א והתומים הסכים על זה וא"כ בכהאי גונא אם חייב אחד להלוה מאלו התחייבות אינו יכול לכתוב פרוזבול אם יש לו להחייב לו מזה החיובים קרקע אבל אם משכן לו שדה על חיובים אלו כותבין שפיר פרוזבול וא"כ הא איצטריך לאשמועינן ונדחה תירוצו.

ונ"ל לענ"ד ליישב כן והנה הטור יפרש אם הלוה משכן שדה שלו לאחר ומה שמקשה על זה למה ליה לאשמועינן דהא אף אם משכן לאחר מ"מ הוא של הלוה י"ל כן דהמשנה כתב היה לו שדה ממושכנת בעיר וכתב הב"י בחו"מ (ס' סז) וכן הכ"מ דבעיר לאו דוקא נקט. ונ"ל לומר דהמשנה ס"ל כמו שאמר במס' גיטין (דף לז) דבשטר אם יש לו אחריות נכסים או סיים לו שדה לבית שמאי דאמרי שטר העומד לגבות כגבוי דמי אז אינו משמט וא"כ אשמועינן שפיר דהיה לו להלוה שדה ממושכנת בעיר פירוש שהתמשכן שדהו זה שבעיר שסיים לו שדה זה שבעיר ולא משכן ממש רק היא ממושכנת ממנה לגבות החוב שסיים לו בחובו וכתב לו בשטר אחריות ע"ז וא"כ אינו משמט החוב וגבי מלוה של הלוה וא"כ הו"א כיון דלענין זה נקטינן דהוה כשל מלוה משום דשטר העומד לגבות כגבוי דמי

שביעית פרק י

תפנ

משנת אליעזר

רע"ב

(ז) פֻּרְת דְּבוּרִים (ז) פֻּרְת דְּבוּרִים, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר (ז) פֻּרְת דְּבוּרִים, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
וְכו'. כְּשֶׁהָיָה אֹמֵר, הָרִי הָיָה בְּקֶרְקַע, אֹמֵר, הָרִי הָיָה בְּקֶרְקַע,
מִתְּצַרֶת בְּטִיט הַכֹּל מִתְּצַרֶת בְּטִיט הַכֹּל
מוֹדִים שֶׁהָיָה בְּקֶרְקַע וְכֹתֵבִין עָלֶיהָ פְּרוּזְבוּל, וְאֵינָהּ וְכֹתֵבִין עָלֶיהָ
לְכָל דָּגֵר, וְאֵס הִיא מִתְּצַרֶת בְּטִיט, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר, הָרִי
הָיָה בְּקֶרְקַע לֹא נִמְלְקוּ אֲלָא שְׁמוֹנֶמֶת עַל הָיָה בְּקֶרְקַע לֹא נִמְלְקוּ אֲלָא שְׁמוֹנֶמֶת עַל
גָּזִי קֶרְקַע וְאֵינָהּ מִתְּצַרֶת בְּטִיט: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר, הָרִי הָיָה בְּקֶרְקַע, וְנִקְנִית צִנְסָף
בְּשֶׁטֶר וְצִנְחָה בְּקֶרְקַע: וְכֹתֵבִין עָלֶיהָ פְּרוּזְבוּל. אֵס יֵשׁ לָלוּה פֻּרְת פָּאָה הִיא לֹא קֶרְקַע: וְאֵינָהּ

שדה צופים

ולערב. של הלוא יש לו קרקע ואפי' אם
יש למי שחייב לערב קרקע ג"כ
מהני או לערב של מי שחייב לערב מהני
ואין נ"מ בין ערב קבלן לסתם ערב.

הואיל והוא תחת שעבודו. של הלוא
הוי כאילו יש לו ללוה וכן הדין
אם אין ללוה ולא למלוה רק למי שחייב
למלוה יכול המלוה לזכות קרקע זה ללוה
ולכתוב עליו פרוזבול.

משנה ז

כוורת דבורים וכו'.

יש מקומות שבעולם שעובדים שם ע"ז,
ומשתחוים לעץ ואבן. ויש להסתפק
מה הדין כאשר יש עץ, ובא גוי והשתחוה
לעץ, ואח"כ בנו כוורת בראש העץ, ובאו
דבורים ועשו שם דבש, האם גם הכוורת
והדבש נאסרו בהנאה, או שמא אין דינם
כמחובר לעץ ואינם נאסרים.

הנה תנן הכא, כוורת דבורים, רבי אליעזר
אומר הרי היא כקרקע, וכותבין
עליה פרוזבול, ואינה מקבלת טומאה
במקומה, והרודה ממנה בשבת חייב

פרוזבול, היה לו חוב על חבירו ויש
לחבירו קרקע הואיל והוא תחת שיעבודו
כותב עליו פרוזבול.

ובדרך אמונה כתב: כותבין לאיש על
נכסי אשתו. היינו נכסי מלוג
שלה שהוא אוכל פירות וכן לאשה על
נכסי בעלה דכיון שחייב במזונותיה הוי
כיש לה קרקע. ואשה שבעלה עשה
פרוזבול אין צריכה לעשות פרוזבול
אא"כ הלוחה מכסף שאין לבעלה זכות
בהן.

וליתומים. היינו שהיתומים היו הלויים
[בין שהיתומים לוו מעצמן
ובין שהאפוטרופוס לוו עבורן] ואין
להם קרקע רק לאפוטרופוס דכיון
שהאפוטרופוס מוטל עליו לזונם הוי
כיש להם קרקע וכן לאפוטרופוס על
נכסי יתומים דכיון שמתעסקים בצרכי
היתומים הו"ל כאילו יש להם קרקע.

על נכסי אפוטרופוס. וי"א דדוקא
כשהאפוטרופוס לוו עבורם אבל אם
אביהם של יתומים לוו ומת לא מהני מה
שיש לאפוטרופוס נכסיו כיון שהוא לא
לוה.

פְּרוּזְבוּל אִם יֵשׁ מִקְבֵּלֶת טִמְאָה בְּמִקְוָמָה, מִקְבֵּלֶת טִמְאָה. קִדְּוָה לְלוּהַ כּוֹרֶת. וְאֵינָה שְׁהַקְרָקַע הַמְחַבֵּר לֵינוּ מִקְבֵּלֶת טִמְאָה. וְהַרְוּדָה מִמְנָה בַּשַּׁבָּת חֵיב. מִקְבֵּל טִמְאָה: וְהַרְוּדָה. בְּמִקְוָמָה, כִּקְרָקַע, וְחֻכְמִים אוֹמְרִים אֵינָה פְּקָרְקַע, מִחֲלוּת דָּגָשׁ שְׁגֻמְכָּה צִשָּׁת חֵיב חֲטָאֵת כְּתוּלָשׁ שְׁאִינוּ מִקְבֵּל טִמְאָה, וְהַרְוּדָה הַלּוֹקֵחַ מִמְנָה דְּבִשׁ בַּשַּׁבָּת חֵיב, דָּגֵר מִמְקוֹס חֲצוּר, דְּחֻמֵּי (שְׁמוֹל 6 יד) וְיִטְבֵּל כְּתוּלָשׁ מִן הַמְחַבֵּר, מְשׁוּם שְׁנֵאֲמַר (ש"א י"ד

כ"ג) "וַיִּטְבֵּל אוֹתָהּ בְּיַעֲרֵת הַדְּבִשׁ" מֵהַ יַעַר הַתּוּלָשׁ מִמְנָה בַּשַּׁבָּת חֵיב, אִף דְּבִשׁ הַרְוּדָה מִמְנָה בַּשַּׁבָּת חֵיב, וְכֵן לְכָל שְׁאֵר דִּינֵים הָיוּ כְּמַחְבֵּר, וְחֻכְמִים אוֹמְרִים אֵינָה פְּקָרְקַע לְעֵנֵינוּ קִנְיָן

שדה צופים

לעניננו, שאנו דנים אם הדבש הוא נחשב כמחובר לעץ.

והנה נאמר במסכת ע"ז (דף מב ע"ב) קן בראשה של אשרה, יתני בקנה, קס"ד כגון ששברה ממנו עצים וקינתה בהן, וקתני יתני בקנה. הכא במאי עסקינן כגון דאייתי עצים מעלמא וקינתה בהן... ורבי אבהו א"ר יוחנן מאי יתני, יתני באפרוחין, א"ל רבי יעקב לרבי ירמיה בר תחליפא אסברה לך, באפרוחין כאן וכאן מותרין, בביצים כאן וכאן אסורין. אמר רב אשי ואפרוחין שצריכין לאמן כביצים דמו, ופרש"י שצריכין לאילן, וגזור בה רבנן כעל אילן עצמו, יעו"ש. ופסק הרמב"ם (פ"ז מעבודת כוכבים ה"ב): אפרוחים שקננו בה ואין צריכין לאמן מותרין, והאפרוחים והביצים שצריכין לאמן אסורין, שהרי האשרה כמו בסיס להן, והקן עצמה שבראשה מותר מפני שהעוף מביא עצי ממקום אחר. [ויעוין בתוס' במעילה (דף יד ע"א) שנקט שהקן עצמו גם אסור]. וקצ"ע מה החילוק בין הקן והאפרוחים והביצים, דמדוע הקן עצמו מותר ולא אמרינן שאסור משום שהעץ הוא הבסיס שלו. ויעוין בתוס' רי"ד (בע"ז שם) שבאמת

חטאת. וחכמים אומרים אינה כקרקע, וההרודה ממנה בשבת פטור. ובבבלי ב"ב (סו ע"א) מ"ט דר' אליעזר, דכתיב ויטבול אותה ביערת הדבש, מה יער התולש ממנו בשבת חייב חטאת, אף דבש הרודה ממנו בשבת חייב חטאת. ולהלכה נפסק כשיטת חכמים שאין איסור לרדות דבש מהכוורת, מכל מקום יש בזה איסור דרבנן מפני שזה דומה לתולש, כמבואר בשו"ע (אורח סימן שכא ס"ג). ויעוין ברשב"ם (ד"ה ה"ג) ובתוס' (ד"ה ומקבלת) שמירי אפילו באופן שהכוורת לא מחוברת לקרקע כלל. ויש להסתפק, האם דוקא לגבי שבת חיישינן, להחשיב את הדבש כמחובר, או גם לענין ע"ז, יש לחשוש שהדבש מחובר לאילן, וממילא אף הוא יאסר משום ע"ז.

אולם נראה שאין לדמות את סוגיית הגמרא בב"ב לעניננו, דבהלכות שבת מבואר, שהרודה דבש בשבת מהכוורת, הוי כתולש דבר ממקום גידולו, דהיינו שהכוורת היא מקום גידולו של הדבש, אך לא מבואר כאן שהדבש מחובר לקרקע, שהרי אפילו בכוורת תלושה לגמרי, גם אמרינן שאסור לרדות את הדבש, ואם כן אין להביא ראיה

שביעית פרק י

תפה

משנת אליעזר

רע"ב

אֹמֶתָהּ צִיעֶרְתָּ הַדָּבָשׁ, וְכִי וְאֵין כּוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוֹזְבוּל, וְאֵין כּוֹתְבִין עָלֶיהָ מִה עֵינֵן יַעַר אֶלָּל דָּבֶשׁ, אֶלָּא מִה יַעַר הַפּוֹלֵשׁ מִמֶּנּוּ גִשָּׁת חֵצַּת חֲטָאֵת, אֵף דָּבֶשׁ הַרְוֵדָה מִמֶּנּוּ גִשָּׁת חֵצַּת חֲטָאֵת. וְאֵין הִלָּכָה כְּרַצִּי אֱלִיעֶזֶר: בְּשַׁבַּת פָּטוּר, שְׂאִינָה כְּמַחְבֵּר. אֲבָל לְכַתְּחֵלָה אֲסוּר, וְאִם אֵינָה עוֹמֶדֶת עַל הַקֶּרֶקֶע, כְּגוֹן עַל גְּבִי יְתוּדוֹת אֵינָה כְּמַחְבֵּר לְכוּלֵי עֲלָמָא:

שדה צופים

מפני שדומה לתולש. הגה: ודוקא אם דבוקין בכוורת (המגיד פרק כ"א), אבל אם נתלשו מבעוד יום, או שנתרסקו מבעוד יום והדבש צף בכוורת, מותר לרדותו בשבת (ב"י).

וכתב המשנה ברורה אסור לרדות חלות דבש מהכורת, היינו אפי' לא ירצה לברור הדבש מן השעוה דזהו בכלל מפרק אלא יקח החלות עצמם מן הכורת.

ואם נתלשו, היינו שהחלות נתלשו ממקום חבורן בכורת ומונחין כך בתוכה ולא שייך תו עליהן שם מחובר ע"כ יכול לרדותן מהכורת כדי לאכול הדבש הדבוק על גבם מסביב אבל מ"מ אסור לרסקן ולהוציא הדבש מן השעוה דזהו בכלל מפרק [דדמי למוציא התבואה מקשיה] ואפי' יצא הדבש מעצמו אסור עד לערב גזירה שמא ירסק בידיים.

עיין אמרי יושר (ח"ב סימן קס) דלפי"ז תולעים היוצאים מזה אסורים, דחשיב הדבש גידולי קרקע.

הקשה כן על פירוש רש"י דלפי פירושו צריך לאסור גם את הקן, כי הוא צריך לאילן, יעו"ש איך שפירש את הסוגיא.

ואולי יש לומר, דדוקא האפרוחים והביצים, שהם חשובים, וכל הקן מונח בשבילם, בזה אמרינן שהאילן נחשב לבסיס שלהם, והם נאסרים, משא"כ הקן, שאין לו חשיבות עצמאית, שתפקידו הוא רק לשמור על הביצים, לכן הוא לא טפל ובטל לאילן, וצ"ע.

עכ"פ בענייננו, לכאורה נראה שדין הכוורת כדין הקן, ודין הדבש כדין האפרוחים, שמכיון שהם זקוקים לאילן, הם נאסרים בהנאה מדרבנן, וצ"ע. (חשוקי חמד ב"ב סו ע"א).

ואינה מקבלת טומאה במקומה.

עיין אגלי טל (קוצר, כב, ו) שמוכיח מכאן דאפי' דבר שבשל כל צרכו וא"צ לאילן כלל, חשיב מחובר לטומאת אוכלין.

והרודה ממנה בשבת חייב.

כתב בשו"ע או"ח (סימן שכא סעיף יג) אסור לרדות חלות דבש מהכוורת

שביעית פרק י

תפו

משנת אליעזר

רע"ב

(ח) המַחזִיר חֹב בַּשְּׁבִיעִית, (ח) המַחזִיר חֹב בַּשְּׁבִיעִית, חֹב
בַּשְּׁבִיעִית שְׁעָבֵר עָלָיו שְׁבִיעִית, יֹאמֶר יֹאמֶר לוֹ מִשְׁמַט אָנִי.
לֹא מִלָּנָה לִלְנָה אָמַר לוֹ, אָף עַל פִּי בֵן, בְּשִׁמְטָה, שָׁאִין שְׁבִיעִית
מִשְׁמַט אָנִי וְכָבֵר מִשְׁמַט אָנִי וְכָבֵר
נִפְטָרָתָּ מִלְּשָׁלֵם. אָמַר לוֹ לָמָּה אָף עַל פִּי בֵן, אָמַר לוֹ הִלָּנָה אָף עַל פִּי בֵן אֲנִי רוֹצֶה
עַל פִּי בֵן אֲנִי רוֹצֶה לְשָׁלֵם לָהּ, יִקָּבֵל

שדה צופים

משנה ה

המחזיר חוב בשביעית.

מב"ד שיכפו את המלוה לומר משמט אני,
כמו שכופין על המצוות.

כיוצא בו רוצח שגלה וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ז מהלכות רוצח ה"ז) רוצח
שגלה לעיר מקלט ורצו אנשי
העיר לכבדו יאמר להם רוצח אני, אמרו
לו אף על פי כן, יקבל מהן.

וכתב בספר מעשה נסים: הנה דין זה
משנה הוא בסוף פ"ב דמכות
והוציאו כן מדכתיב וזה דבר הרוצח
והנה מטעם זה נראה לענ"ד שמלך שהרג
בשגגה אינו גולה משום שהמלך צריך
לנהוג בו כבוד דכתיב שום תשים עליך
מלך שתהיה אימתו עליך וחייב הוא
ולא תליא ברצון ודלא כמ"ש הרדב"ז ז"ל
הביאו הרב משכנות הרועים ז"ל במערכת
המ' סימן ק"ז יעו"ש. ועוד דקי"ל מלך
שמחל על כבודו אין כבודו מחול וא"כ
מה יועיל לו כשיאמר להם רוצח אני הא
בודאי לא יקבלו ממנו כי אין כבודו מחול
ודבריו נשארו מעל ודוק.

אפשר דקמ"ל באמרו בשביעית,
דלפעמים צריך לשמט אף על גב
דעדין הוא בשביעית, כגון ספק חשיכה
דיום אחרון של שביעית, שהוא אור יום
ראשון דמוצאי שביעית, שאם בא להחזיר
לו החוב אז אינו רשאי לקבלו בתורת
פרעון, אלא אמר לו וכו'. (ה"ע).

אומר לו משמט אני.

כתב המרדכי (סימן שפ) בשם ר' אביגדור,
דשמיטת כספים הוי אפקעתא
דמלכא גם אם לא אמר משמט אני, ורק
למצוה בעלמא צריך לומר משמט אני,
וכמו בכור שהוא קדוש מרחם, ויש מצוה
להקדישו. וכן משמע מלשון הרמב"ם (פ"ט
מהל' שמיטה ה"ד) והשו"ע (סימן סז סעיף לו)
שכתבו בכניסת ר"ה דשמינית אבד החוב.
וכ"כ הסמ"ע (שם סקט"ו) בשם הרמב"ן
דאפקעתא דמלכא הוא.

אמנם שיטת היראים (סימן קסד) שאין
החוב נשמט אלא אם כן המלוה
אומר משמט אני, ואם אינו רוצה לומר
חייב הלוה לשלם. מיהו הלוה יכול לבקש

כתב במאירי (מכות יב ע"ב): שצריך
להודיע ולפרסם שהוא נכנע ועצב
למה שבא תקלה על ידו ע"כ. וצ"ע אי

שביעית פרק י

תפז

משנת אליעזר

רע"ב

לפרע לך: יקבץ ממנו. יקבץ ממנו, שנאמר וזה דבר
ולא עוד אלא שמתר בשעת אמירתו
לו שפחה ידו פשוטה "משמט אני" לפשט
לקבל פשעה שומר לו את היד כמראה
משמט אני: שנאמר לו אם אתה רוצה

וזה דבר השמטה. כלומר דבור געלמא שמוציא
שלם לי, שנאמר (דברים ט"ו ב) "וזה דבר
השמטה" "דבר" מלשון דבור תאמר לו
משמט אני, ודי בפעם אחת, פיוצא בו בדיון זה שהמצנה היא האמירה, רוצה בשוגג
שגלה לעיר מקלטו שצריך להיות שם עד מות הכהן הגדול, ורצו אנשי העיר לכבדו,

שדה צופים

לבבו רשפי אש וצעק 'רוצח אני' רוצח
אני, וממילא לא היה הגואל הדם יכול
לרצוח אותו בדרך הנ"ל, מחמת התשובה
שהיה עושה בדרך - והיה מושך אותו גם
כן לתשובה. עיי"ש בדבריו הקדושים.

גם כשלא באים לכבדו יש לו להודיע
ולפרסם כן, וברביד הזהב הביא מהמרדכי
דבלא שבאים לכבדו א"צ לפרסם וכן
נראה ברמב"ם ע"ש. אך לפי דברי המאירי
הנ"ל נראה שתמיד צריך להודיע ולפרסם
שהוא נכנע ועצב.

וכן נראה בפ"ר חיים פלטיאל ז"ל (בפר'
שופטים) שכתב: צריך שיאמר רוצח
אני. וכן נכון לכל בעלי תשובה להודות
ע"כ. והיינו לכאורה גם בשלא באים אליו
לכבדו.

ובשפתי צדיק פר' שופטים (אות מ"ג)
תמה: נפלאותי, מנין למדו
שאזהרת תוה"ק וזה דבר הרוצח דוקא
כשרצו לכבדו, פשטות היא אזהרה
שיגלה פשעיו כדכתיב מכסה פשעיו לא
יצליח ע"כ. והנה נחלקו הראשונים בזה
וכנ"ל. (פרדס יוסף החדש, פ' שופטים).

בספר חשוקי חמד עמ"ס פסחים (עב
ע"א) דן ע"ד שאלה: במסגרת
שיעור בהלכה בה נלמד דין כהן שהרג
את הנפש בשגגה, סיפר אחד המשתתפים
אשר בעבר היה שוטר במשמר הגבול,
כי באחת הפעמים כאשר היה עייף
מאוד, קיבל פקודה (למרות העייפות) לצאת
למשימה מסויימת, בדרכו פגע במכונית
אחרת בצורה קלה, אך תינוק שהיה
בידיה של אישה שישבה במכונית נשטט
מידיה, קיבל מכה בראשו ור"ל שבק חיים.
הוא שואל מי נקרא כאן רוצח בשגגה,
האם המפקד אשר שלח אותו במצבו
למשימה? האם הוא שלא סרב לצאת
למשימה למרות עייפותו? או שמא האמא
שלא הושיבה וחגרה את התינוק בכסא
הבטיחות? הוא ציין כי הדבר מעיק עליו
מאוד, ולא נותן מנוח לנפשו. האם הוא
נחשב כרוצח ר"ל? השאלה נוגעת לו

עיין מאור ושמש (פרשת שופטים) דהרוצח
כשעבר ונסע לעיר מקלט, היה
הדרך מושך אותו לתשובה שלימה,
וכשעבר בדרך היה צועק ובוכה ומתודה
ואמר 'רוצח אני' בלב נשבר ונדכה, שהיה
מעורר אותו העולם התשובה, והיה בתוך

שביעית פרק י

תפח

משנת אליעזר

רע"ב

יֹאמֶר לָהֶם רוּצָח אֲנִי. לְכַבְּדוּ, יֹאמֶר לָהֶם רוּצָח אֲנִי.
אֲנִי אֹמְרוֹ לוֹ אִךְ אֲנִי עַל פִּי בֵן, יִכְבְּדֵנִי. אֲמָרוּ לוֹ אִךְ אֲנִי עַל פִּי בֵן, יִכְבְּדֵנִי.
לְכַבְּדֵהּ, יִקְבֹּל מֵהֶם, מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר וְזֶה דְּבַר הָרוּצָח:
שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וְזֶה דְּבַר הָרוּצָח:
דְּבַר הָרוּצָח" דְּבַר מְלִשּׁוֹן דְּבוּר, שִׁיאֲמַר
רוּצָח אֲנִי, וְדִי בְּפִעֻם אֲחֵת:

אָלָּא דְּבוּר לֹאשׁוֹן, וְכֵן וְזֶה דְּבַר הָרוּצָח:

שדה צומים

להציל נפש מישראל, ולכן הוא נחשב לטעה בדבר מצוה ופטור ואין שם רוצח עליו. ויעוין בספר בן פורת (לר"י ענגיל סימן ז אות ה) שדייק מלשון הרמב"ם (פ"ב משגות ה"ח) שטעה בדבר מצוה פטור משום שנחשב כאונס, וכן ס"ל לרש"י פסחים דף ע"א ע"ב (ד"ה פטור), ודלא כתוס' בפסחים דף עג ע"א (ד"ה שחטו).

ונראה שאם התינוק צריכה כפרה, כי לא חגרה את התינוק בחגורת הבטיחות, והשי"ת ירחם עליה ויסלח לה, כי לקתה הרבה מאד באבדן התינוק והיא כיום אם שכולה.

גם לנשיאת כפים הוא כשר כי רק בשוגג כתב השו"ע (או"ח סימן קכח לה) שלא ישא כפיו, אבל לא באונס וכמבואר במשנ"ב (סימן קכח ס"ק קכח).

וראה עוד בספרו שם (עמ"ס מכות יב ע"ב) וז"ל השאלה: ת"ח שהרג נפש בשגגה בזמן הזה, והנה הגיע לעיר אחרת, ומכיון שהוא ת"ח כיבדוהו למסור שיעור, האם צריך למסור מודעה בתחילת השיעור שהוא רוצח, כמבואר בגמרא מסכת מכות דף יב ע"ב, או שמא זה חיוב מחיובי הגלות, ומכיון שהיום אין ערי מקלט, גם הלכה זו אינה נוהגת.

גם הלכה למעשה, כי כיבדו אותו לנהל סדר פסח למאות משתתפים, האם חייב להכריז שלא יכבדוהו כי הוא רוצח?

וכותב שם: נאמר במסכת מכות (דף יב ע"ב) רוצח שגלה לעיר מקלטו ורצו אנשי העיר לכבדו, יאמר להם "רוצח אני", שנאמר וזה דבר הרוצח (דברים יב) הלכה זו נאמרה רק ברוצח בשגגה הגולה לעיר מקלט, וכמה תנאים נאמרו בזה, לדוגמא "כל שבדרך ירידתו גולה, ושלא בדרך ירידתו אינו גולה", כמבואר במסכת מכות (דף ז ע"ב). ובנדוננו אולי אין זה נחשב לדרך ירידה, והוא פטור מגלות, ולא מצינו שיצטרך לומר רוצח אני. סיבה נוספת לפטור מגלות הוא מה שנאמר ברמב"ם (פ"ז מהלכות רוצח ה"ג) "ויש הורג ותהיה השגגה קרוב לאונס ודינו שהוא פטור מן הגלות". ובעניננו הוא קרוב לאונס, ואף יתירה מזו כי הוא נסע לדבר מצוה להציל אנשים ממות, והדבר דומה למבואר במסכת סנהדרין (דף עד ע"א) ורודף שהיה רודף אחר רודף להצילו, ושיבר את הכלים בין של רודף בין של נרדף בין של כל אדם פטור. ויעוין בחידושי אנשי שם (ב"ק פרק הגזול ומאכיל דף מד בדפי הרי"ף) שמן הדין פטור כיון שרץ ברשות ואין לך מצוה גדולה מזו שרודף

שדה צופים

לומר רוצח אני, חזינן דמחשיבה החרדים למצוה הנוהגת בזמן הזה. וכך משמע גם מהירושלמי, שלמד מסוגיין שאם מכבדים אדם כבקי בשתי מסכתות ולמעשה הוא בקי רק באחת, חייב לומר לכולם אל תכבדוני כי יודע אני רק מסכת אחת. הרי שאין דין זה, דין מיוחד כשגולה לעיר מקלט, אלא הוא דין כללי, שלא יגנוב דעת הבריות, ולכן צריך לומר רוצח אני, שלא יכבדוהו בכבוד שאינו מגיע לו. ואם כן מסתבר שדין זה נוהג אף בזמן הזה. ואם כן לכאורה התשובה לשאלתנו היא שהת"ח צריך לומר רוצח אני.

עוד יעוין בנימוקי ר' מנחם מירזבורק (מובא בסוף המהר"י וויל) שכתב וז"ל: ראובן הכה אשתו בעץ המתבקע באליה שלה והיא מעוברת, ולא החשיך עד שמתה, וראו עדים שאותו מקום שהוכתה אדום וגם חבורה היתה שם ומקודם היתה בריאה, מכין אותו וכו' וליגלות ממקומו שתיים או שלש שנים כפי ראות חשובי קהלו, ובכל קהלה יספר מקרהו, שכן כתוב וזה דבר הרוצח ואין ראוי להיות ש"ץ אבל שחיתו מותרת, עכ"ל. הרי שנקט בפשיטות שיש לנהוג כן אף בזמן הזה. שיתכן שאין משם ראייה גמורה, שהרי כתב שצריך גם לגלות, למרות שבזמן הזה אין דין גלות. ע"כ.

כתב בספר חסידים (סימן נד): איזו היא רציחה שאינה ניכרת לעינים והעונש גדול מאוד והעבירה קלה וחמורה היא למעלה. הוא הבושה המבייש פני חבירו ברבים או מצערו

תשובה: נאמר במשנה בדף יב ע"ב הרג באותה העיר גולה משכונה לשכונה ובן לוי גולה מעיר לעיר. 'כיוצא בו' רוצח שגלה לעיר מקלטו ורצו אנשי העיר לכבדו יאמר להם רוצח אני. וכתב הריטב"א שיש ראשונים שלא גרסו 'כיוצא בו' רוצח דגלה לעיר מקלט, דמאי שייכותא דהא בהדי דלעיל דליתני כיוצא בו, אך הסיק הריטב"א דיש לקיים את הגירסא, דמשום דקתני דבן לוי גולה מעיר לעיר, ואף על פי שהכל מפלכו, וטעמא כדי שיהא נכנע יותר בעצמו בגלותו, לכך שנינו כיוצא בו לענין ההכנעה, עכ"ד. מבואר בדבריו שעיקר הטעם של הגלות ושל אמירת רוצח אני, הוא כדי להכניע את לבו, וטעם זה שייך אף בימינו. אם כן אולי יש להוכיח מדברי הריטב"א, שאף בזמן הזה נוהג דין זה של אמירת רוצח אני.

אלא שיש לדון בזה כי מבואר בתוספתא (פ"ב הל"ב) רוצח שגלה לעיר מקלט, ורצו אנשי העיר לכבדו, ואמר להם רוצח אני, לא יאמר וישנה, שנאמר וזה דבר הרוצח, אין לך אלא דבר ראשון והכוונה שיש לו לומר שהוא רוצח רק פעם אחת, ומכאן ואילך יקבל מהם, ולא ירשיע את עצמו יותר מן המידה. הרי שאין מצוה להכניע את עצמו עד כמה שאפשר, אלא מידה נתנה תורה, פעם אחת ותו לא. ואם כן כשאין בית דין שדן אותו, אולי אין מצוה לומר אפילו פעם אחת.

אכן יעוין ב"זובח תודה" (לגאון רבי מרדכי אצבאן, נדפס בשנת תצ"ג) שכתב דמזה שבעל החרדים הביא (פרק יג מצוה יז) במצוות הנוהגות בזמן הזה, שצריך

שדה צופים

אשר נפשו יודעת כמ"ש ונפשי יודעת מאוד [תהלים קלט יד], וכאשר גונב דעת האדם גונב חלק נפשו, ומה לי גנביה כוליה ומה לי גנביה פלגא.

והנה הואיל דפסיק טעמא אסור ושארי [זח"ב צג: הובא לעיל במל"ת ל"ד חלק הדיבור אות ט' בהג"ה] היינו לגנוב דעת הבעל דין בכדי להוציא הדין לאמתו, וזה הפירוש תגנוב בפני עצמו, ואם אינו עושה כן הוא בכלל לא תגנוב לא תהיה גורם לגניבה, כי ע"י שלא יוציא הדין הדין לאמתו יהיה גורם לגניבה (עיין מ"ש במצות לא תרצח בהג"ה ותבין הענין).

וג"כ בכלל הלאו הזה המקבל דבר תורה מחבירו (הן בכתב הן בע"פ) ואומרה בשם עצמו, הנה הוא גניבת נפש, כי הנה האומרה הוציאה בכוחות נפשו, הנה האומרה בשם עצמו בכדי שיכבדוהו ויתנו לו ממון הוה כגונב נפש ומכרו שמכרה לאחרים שיתנו לו ממון.

וג"כ בכלל זה מי שמראה את עצמו לבני אדם כצדיק ובקרבו ישים אורבו, הנה הוא גונב דעתם שסוברין בדעתם כי הוא צדיק ומכבדין אותו בעבור צדקתו ובאמת לא כן הוא. ולזה אמרו"ל [מכות יב ב] ברוצח שגלה לעיר מקלטו ורצו אנשי העיר לכבדו יאמר להם רוצח אני וכשאומרים אף על פי כן, יקבל מהם, דכיון שהודיעם א"כ הוא אינו גונב דעתם רק עושים כן מנדבת לבם. ומזה נלמד דעת לכל אדם כשרואה שמכבדין ומנשאים אותו שסוברין שהוא צדיק, מחוייב להודיע שאינו כן, ואם הודיעם והם אף על פי כן מכבדין אותו יקבל מהם כי מאת הש"י הוא הסיבה.

בפני מי שמתבייש ומצטער. שאילו ה' הורגו ה' מקבל מיתה כדי שלא יה' מתבייש. (אח"כ) מי שבייש את חבירו ומצטער ומתחרט [אח"כ] ורוצה הוא לקבל את הדין, ובא לפני יראי ה' למצוא לו פתח לתשובה יאמרו לו דע כי רעתך רבה כי שפכת את דמו של חברך שכן מצינו באב"י בן רחבעם שהוכיח לירבעם (בדברים) [ברבים] לביישו וניגף למות לכן לך בני לפייס את חברך עד שיתפייס ושמור והזהר מאוד לנפשך שלא תבייש ושלא תלבין פני אדם כי דרכן של בעלי תשובה להיות מאד מאד שפלי רוח וענוים סבלנים עלובים ולא עולבים שומעים חרפתם ואינם משיבים שמחים ביסורים של עלובתם ואם יחרפו אותך הסכלים לאמר זכור מעשיך הראשונים אמור להם ידעתי כי חטאתי הרבה וכמה דברים עשיתי שלא כהוגן והצור ימחול לי וסבול את המביישים מדה כנגד מדה ובזה יתכפר עונך. ואם נודע לרבים עונו מניאוף אל ימנע עצמו מללמוד הלכות המדברות מניאוף מפני הבושה כי טוב לו שיתכפר בעוה"ז כי הבושת שופכת את הדם ומסירה את העון וכן מצינו בתלמוד ירושלמי רוצח שבא לעיר והיו מכבדין אותו צריך לומר רוצח אני שנאמר (דברים י"ט ד) וזה דבר הרוצח פי' דבור שידבר בפיו ויודה הרציחה.

בספר דרך פקודין (מצות ל"ת, לו, חלק המחשבה) כותב: ענף המצוה אפילו גניבת דעת אסור כדמשמע בזה"ק (והחמירו חז"ל בגמרא [חולין צד א] בגניבת דעת אפילו לגוי) כי הדעת הוא מנפש האדם

שביעית פרק י

תצא

משנת אליעזר

רע"ב

(ט) המחזיר חוב בשביעית, (ט) המחזיר חוב בשביעית. לוח
רוח חכמים נוחה הימנו. עליו שביעית ואמר
הלוח מן הגר שנתגירו בניו לו המלוח "משמט
אני" ואמר לו הלוח
אף על פי כן, "רוח חכמים נוחה הימנו" יש לחכמי ישראל נחת רוח במעשיו שלא
ימנע מלהלוות, וכן הלוח מן הגר שנתגירו בניו עמו ומת הגר, לא יחזיר לבניו,

שדה צופים

משנה ט

המחזיר חוב בשביעית וכו'.

כתב הרמב"ם (פ"ט מהלכות שמיטה ויובל הכ"ח) כל המחזיר חוב שעברה עליו שביעית רוח חכמים נוחה הימנו, וצריך המלוה לומר למחזיר משמט אני וכבר נפטרת ממני, אמר לו אעפ"כ רצוני שתקבל יקבל ממנו שנאמר לא יגוש והרי לא נגש, ואל יאמר לו בחובי אני נותן לך אלא יאמר לו שלי הם ובמתנה אני נותן לך.

וביאר בדרך אמונה: רוח חכמים נוחה הימנו. רוח חכמה וחסידות בקרבו שאין רוצה ליהנות מממון אחרים ועוד שלא ימנעו מלהלוות וי"א שאם לא החזיר אין רוח חכמים נוחה הימנו ויש חולקים, וכ"ז כשאומר לו אעפ"כ ובמתנה אני נותן לך כדמסיק רבינו.

וצריך המלוה לומר ללוה כו'. ודוקא כשבא לפרוע לו אבל אם אין בא לפרועו אין המלוה צריך לומר לו כלום.

משמט אני. ר"ל התורה צייתה עלי להשמיטו.

וכבר נפטרת ממני. זה אין חייב לומר אלא רבינו מסביר מה הכונה

ובאם רואה האדם שמכבדין אותו והוא יודע בעצמו פחיתות ערכו כמ"ש החכם חטאי לו ירחון במ שכיני אזי ברחו ורחקו מגבולי, אזי יאמר בדעתו מה נעשה לישראל כי הם מחבבין המצות, לו יהיה מצות אתרוג הא אתרוג הוא צומח בלא דעת נפש המשכלת הנה מניחין אותו בכלי כסף ומכבדין אותו ומנשקין אותו לא בעבור צדקותו כי הנה לא פעל כלום כי חומר הוא, רק להיות הוא חפץ של מצוה, הנה כזאת כשיבא האורח אל איש הנה האיש רוצה לקיים מצות הכנסת אורחים (שגדולה יותר מהקבלת פני השכינה) הנה נעשה האורח חפץ של מצוה, הנה גם אם יכבדוהו ביותר לא יתפעל האורח בזה, כי הכיבוד הוא לא בעבור צדקותו, רק בעבור שנעשה אצל האכסנאי חפץ של מצוה, הגם שהוא חומרי לו יהיה שהוא כמו אתרוג וערבה הלא מחבבין אותו בכלי כסף וזהב בעבור שנעשה חפץ של מצוה, ואמרז"ל [ב"מ נט א] אוקירו לנשיכו וכו' וגם אמרו [יבמות סב ב] ומכבדה יותר מגופו, הוא להיות שנעשית אצלינו חפץ של מצוה, האיר השי"ת את עינינו בזה והוא טוב לנפש האדם. וכו'. ועיי"ש עוד.

שביעית פרק י

תצב

משנת אליעזר

רע"ב

שלא נקראו בניו עמו, לא יחזיר לבניו. ואם מעותיו, רוח חכמים נותנה הימנו. נותנה הימנו: לא יחזיר שנותניו קקטן
שנולד דמי. ואם החזיר לבני הגר רוח חכמים נותנה הימנו, שלא יגרם להם שיתחרטו על גרותם מחמת אבוד ממונם.
נמתי את הר שער, ואם לא יחזיר לבניו יש לחוש שמה יחזרו לסוקס, שיאמרו אם היו עוזרי כוכבים היו יורשים אציקס והיו זריכין להחזיר להם. אצל אם היטה הוקסם שלא צקדשה ולקסם צקדשה, דמעולס לא ירשו את אציקס מן הפוקה ולא היטה ירשה זו ראיה להם לעולם, אין לחוש צוה שמה יחזרו

שדה צופים

לו המלוה משמט אני וכבר נפטרת ממנו בוי"ו והחילוק דלשון כפי גירסת הרמב"ם פירושו דכבר נפטרת ממנו כלומר שאין בכחי עוד לבקש ממך דבאם יבקש עובר על לא תגוש ומיהו מ"מ לא נפטר מעצם החוב כלומר דפטרת כן ממני ולא שאין אתה מחוייב מלשלם מדין לזה רשע ולא ישלם ומיהו לגירסת המחבר בש"ע ממנו רוחו פירושו שכבר נפטרת ממנו כלומר מן החוב וא"כ משמט הו"ל מחילה שע"ז נפטר מחובו ויש להאריך בדבר זה ומ"מ רק באתי להעיר. ע"כ.

משמט אני ואם אינו אומר מעצמו משמט אני ב"ד כופין אותו לומר ואם המלוה גבה אותם בע"כ צריך להחזיר דהוי גזל.

יקבל ממנו. וא"צ לומר לו עוד הפעם משמט אני דסגי שאמר לו פעם א' וי"א שאם לא אמר לו במתנה אני נותן לך יתלה אותן לפניו עד שיאמר לו במתנה אני נותן לך.

ובמתנה אני נותן לך. ואם בתחלה בא הלוח ואמר לו במתנה אני נותן לך א"צ המלוה לומר משמט אני.

הר"ן והריטב"א (בבלי גיטין לו ע"א) הקשו בעובדא דהתם, איך אבא בר מרתא הלך בלי לשלם, ולא קיים שרוח חכמים תהא נוחה הימנו.

ותירצו שהיה סבור שלא יקבלם, ומש"ה לא אמר לו אעפ"כ, עד שאביי סיפר לו שהוא יקבלם.

וראה במשנה ראשונה (כא) שהקשה מאי טעמא ראוי לשלם ורוח חכמים נוחה הימנו. ותירץ כדי שלא

וראה בשו"ת משנה הלכות (חלק י סימן רעו) וז"ל: עוד דיוק קטן מה שראיתי לדייק דהרמב"ם ז"ל כתב בה' כ"ח שם וז"ל כל המחזיר חוב שעובר עליו שביעית רוח חכמים נוחה הימנו וצריך המלוה לומר למחזיר משמט אני וכבר נפטרת ממני והנה כפי שראיתי ברמב"ם שלפני הגירסה ממני ביו"ד בסופו אמנם בש"ע ח"מ סי' ס"ז סל"ו כתב וז"ל המחזיר חוב שעברה עליו שביעית ואמר

שביעית פרק י

תצנ

משנת אליעזר

רע"ב

לסוקס, והמחזיר להם
אין רוח חכמים נוחה
הימנו: כל המטלטלין
נקנין במשיכה. וכל
זמן שלא משך יכול כל
אחד מהם לחזור בו, ואף על פי שנתן המעות
אין המעות קונות עד שימשך המפץ הנקנה.
ואף על פי כן המקיס את דגליו ואינו חוזר בו
ואפלו לא משך רוח חכמים נוחה הימנו, דהכי
פניא איפס זקן והין זקן (ויקרא ט), שיהא לאו
שלך זקן והין שלך זקן:

כל המטלטלין, נקנין במשיכה.
וכל המקיס את דברו, רוח
חכמים נוחה הימנו:
מעות יכולין הלוקח
והמוכר להתחרט, וכל המקיס את דברו
אפלו בלא נתן מעות ולא משך ואינו
מתחרט אף מדבור בלבד, רוח חכמים
נוחה הימנו, דתנא (ויקרא י"ט ל"ו) "והין
צדק יהיה לכם" שיהיה הן שלך צדק.
ולאו שלך צדק:

סליק מסכת שביעית

שדה צופים

הא מפורש בסוף שביעית המחזיר
חוב בשביעית רוח חכמים נוחה הימנו,
ומשמע דאם אינו מחזיר הוא עול מצדו,
דהא בגיטין דף ל"ז ע"ב הקפיד רבה על
אבא בר מרתא דלא אמר לו אף ע"פ כן,
ואם הוא רק דבר טוב כשמחזיר החוב
אבל לא מעשה עולה, לא היה לרבה
להקפיד עליו. וכן ממה דאמר רבה שם
ותלי ליה עד דאמר הכי, ואם לא היה
עולה מצד הלוח איה אפשר להתיר
להכותו שהוא לאו דלא יוסיף, וגם איה
היה מועיל לפרש"י דהוא תליה על עץ
ממש דהא לא יקנה כלל דהוי תליוהו
ויהיב, ורק אם הוא חיוב מדברי חכמים
אף רק חיוב להחשיבו לעושה עולה
היה מועיל לקנות משום דמצוה לשמוע
דברי חכמים כדאיתא בב"ב דף מ"ח ע"א,
אבל אם רק יש מעלה בחזרתו ולא עולה
כשלא יחזיר ודאי לא היה נחשב כזבין
דהא לא אמרו לו חכמים שיש עליו
מצוה להחזיר. ולכן ברור שהוא מצוה על

ימנעו מלהלוות. א"נ כיון שהתורה הקילה
שאם אמר אעפ"כ יקבל ממנו, מוכח
מזה שעיקר רצון התורה שלא יגוש את
המלוה וכשאינו נגישה איכא מצוה כשאר
פריעת חוב.

וראה בציון ההלכה (שם אות שסו)
שהחזו"א החזיר לא' חוב אחר
שביעית, ואמר משמט אני, ונטל החזו"א
המעות בחזרה, ולא א"ל אעפ"כ, כי הכיר
בו שרצונו לקיים מצות שמיטת כספים.

עיין שו"ת אגרות משה (ח"מ חלק ב סימן טו)
וז"ל: הנה בדבר מי ששכח מלעשות
פרוזבול והלוה אינו רוצה לפרוע
בשביל זה והמלוה הוא איש עני ורוצה
לידע אם יכול לגבות ממנו באיזה אופן
שיזדמן לו.

הנה ראשית צריך לידע דאף להסוברים
דהשמטת כספים הוא מדאורייתא,

שדה צופים

דורות האחרונים שהלכה כהסוברין דשמיטת כספים נוהגת בזה"ז אלא דכיון שיש לתקן בפרוזבול שהוא ענין קל הנהיגו זה לרווחא דמילתא כהראב"ד שכתב דרך ממת חסידות נהגו אלו שכתבו פרוזבול עיין שם, וממילא אולי לא נשתנה עצם המנהג דבני אשכנז דלא היו נוהגין בשמיטת כספים לדינא אף שהנהיגו לכתוב פרוזבול, כיון דמצינו שהראב"ד סובר דשייך בזה מדת חסידות, אין ראייה מכתובת פרוזבול, שגם באירע שלא עשו פרוזבול שלא היו גובין אז ומפסידין להמלוה. ולכן יש לנו לומר דעדיין יש לנו מנהג דורות הקדמונים באשכנז ובספרד שלא היו נוהגין בהשמטת כספים והיו גובין החובות גם בב"ד אף שנוהגין עתה לכתוב פרוזבול, דהרי אנו מבני בניהם וכמעט בכל הדברים אנו עושין כהרמ"א.

ועיין בערוך השלחן סימן ס"ז סעי' י' שנותן ג"כ טעם על מה שלא נהגו בהרבה מקומות בשמיטת כספים ולא חשו לכתוב פרוזבול, דכיון דאין כח בדייני ישראל לגבות אין תועלת בפרוזבול, ובלא תקנת פרוזבול לא היו מתקנים עצם השמטת כספים שיביא לעבור על הלאו דגם דורותינו לא אכשרו יותר מדורו של הלל הזקן, ואף שלכאורה טעמו נכון יש לפקפק משום דהתקנה להשמיט היתה כשהיו הדורות כשרים וממילא אפשר היא תקנה קבועה וכשנתקלקלו הדורות ועברו על הלאו תיקן עצת פרוזבול, ולכן אף שבדורותינו אין העצה מועילה, לא מתבטל תקנת השמיטה שתיקנו בשעה שהיו הדורות כשרים. וגם אפשר כיון

הלוח להחזיר וכשלא יחזיר הוא עובר על דעת חכמים, ואף הרמב"ם פ"ט משמיטה הכ"ט שמפרש שרק מסבב בדברים, הא כתב הרדב"ז דלא פליג ורק שהוא דבר רחוק במציאות שיוכל לעשות כן, ואף אם נפרש שפליג כדמשמע מהכ"מ וכדסובר הרא"ש בגיטין (פ"ד סי' י"ט) כלומר שיהיו עיניו תלויות עד שיאמר כך, הוא רק שלא התירו לאנס ע"ז בהכאות וכדומה, אבל גם הם יודו דעובר על דעת חכמים דמפרש"י נשמע להרמב"ם והרא"ש דבזה לא מצינו שיפלו.

ובעצם ענין שמיטה בזה"ז הנה היו כמה מקומות אשר לא נהגו בשמיטת כספים ולא כתבו פרוזבול, ובתה"ד סימן ד"ש איתא אף על גב דכתב ר"י וכן ר"ת וכמה גאונים ורש"י ששמיטת כספים נוהגת בזה"ז לא חזינו לרבנן קשישי בדורותינו דהיו מורין לנהוג שמיטת כספים ונתן טעם שרק במקומות הקרובים לא"י תיקנו רבנן שינהגו להשמיט כספים עיין שם, ואף הרא"ש שצווח ככרוכיא כדאיתא בטור חו"מ סימן ס"ז סעי' ה' מסיק שאינו סותר מנהגם בסעי' ח' עיין שם, וכן הביא בד"מ בשם מהרי"ל וגם הרמ"א כתב אבל י"א דאין שמיטה נוהגת בזה"ז, והוא הרז"ה שהביא הגר"א (ואף שלא נמצא בס' המאור הובא בשם רז"ה בס' התרומות שער מ"ה אות ד') וכן סובר הראב"ד בהשגותיו על הרי"ף בגיטין דף ל"ז, ומסיק הרמ"א ונראה שעליהם סמכו במדינות אלו שאין נוהגין דין שמיטה כלל בזה"ז הרי דהרמ"א סובר כן לדינא, דלכן אף שאכשור דרי לענין זה ונהגו לכתוב פרוזבול, אפשר הוא לא מפני שהכריעו

שדה צופים

ומסתבר דגם בעש"ג יכול לילך מכיון שלמנהג קדמונים אינו משמט שלדידהו מה שאין נותנים לו רשות לילך בעש"ג הוא שלא כדין, יכול גם בעצמו לילך בעש"ג אם אינו יכול לתפוס. דאף דבסימן ד' כתב הרמ"א דאף במקום שרשאי למעבד דינא לנפשיה אסור לעשות ע"י העכו"ם, הנה מאותו תה"ד עצמו דהביא הרמ"א משמע דבכה"ג רשאי, דהא רצה לומר מתחלה לרש"י דפ"י אהא דאמר ותלי ליה עד דאמר אעפ"כ במתנה אני נותן לך דיכול לתלותו על עץ עד דאמר הכי משום דאין כאן לא יגוש דלאו בב"ד קתבע לו, דהוכיח מזה דהיכא שאין כופהו ע"י ב"ד לית ביה משום לא יגוש, שלכן בערכאות של נכרים דלאו ב"ד מיקרו כלל שרי לתובעו, ודחה דע"י נכרים עכ"פ אסור לעשו"י משום דמכוער הדבר לעשו"י ע"י נכרים ועוד דרק בכבר הביא הלוח החוב ואמר לו משמט אני יכול לתלותו לרש"י.

עכ"פ למאי דהיה סבור תחלה היה מותר לתבעו בעש"ג, אף שלא נתנו לו הב"ד רשות, דהב"ד הא ודאי אין רשאי ליתן לו רשות לתבעו בעש"ג מאחר דנשמט החוב ואין יכולין הב"ד לכופו ואף לא לומר שהוא חייב, ונהי שמצד איסור שמיטה ליכא יהיה אסור מדין האיסור בכלל לילך בעש"ג אלא חזינן שבכה"ג מותר, והוא מטעם שכיון שהב"ד לא יתנו לו רשות אף שכן הוא מן הדין, רשאי הוא בעצמו לתבעו בעש"ג מדין כפיית עצמו למאי דהיה סבור שהוא רשאי, וא"כ כ"ש כשהוא עושה כדין מאחר שכן היה מנהג קדמונים שלדידהו גם הב"ד צריכים ליתן

שצריך היתר מב"ד לילך לגבות ע"י עש"ג כדאיתא בחו"מ סימן כ"ו סעי' ב', הרי יש להחשיב גביה זו ע"י הב"ד, ונמצא שיש תועלת בפרוזבול שהוא כמסירה לב"ד דאם הב"ד יראו שאין יכולים לגבות בעצמן יתירו לגבות בעש"ג משום שג"ז הוא אופן מגביות הב"ד, ועיין בהגר"א סי' כ"ו סק"ה שציין להא דגיתין דף פ"ח דתנן ובעכו"ם חובטין אותו דשם נחשב זה כפיית דייני ישראל כדפ"י התוס' שם, ואף של"ד לשם דהא שם אומרים העכו"ם החובטין עשה מה שישאל אומרין לך והעש"ג אף שהתירו ב"ד לדון לפניהם עושין מצד עצמן, כוונת הגר"א הוא רק לענין זה שגם בזה שמתירין הב"ד לילך בעש"ג הוא כפיה של הב"ד והחלוק הוא רק ששם עושין העכו"ם הכפיה לשמוע לפס"ד של ישראל והכא הם כופין לעשות מה ששופט שלהם אומר, אבל מצד הב"ד הוא בכל אופן כפיה שלהם מאחר דלא הלך להעש"ג בלא היתר הב"ד. אבל אף שיש לפקפק אפשר סמכו גם על טעם זה.

והנה אם בשעת הלואה נתן הלוח טשעק שלו על זמן דאחר השמיטה הוא כקביעות זמן, ועוד יותר מזה שהוא נחשב גם כתשלומין מאחר שאסור לפסול טשעק בדינא דמלכותא, וכשבטל הטשעק נמצא התחלת חיובו הוא מאחר השמיטה, שבאופן זה אף בזמן הגמ' לא היה משמט.

עכ"פ למעשה צריכים הלויים לשלם, ואם לא ימצא המלוה ב"ד שיזדקקו לו משום שיחששו להסוברים דמשמט, יכול אז למעבד דינא לנפשיה באופן תפיסה,

שדה צופים

עיין שו"ת שבט הלוי (חלק ט סימן רצא אות ד) שנשאל בענין בעלי תשובה שבשמיטות שעבר ולא הקפידו על מצות השמטת כספים, וגבו חובות שעבר עליהם שביעית האם חובה עליהם להחזיר את כל אשר לא גבו כהלכה, והעיר השואל מדברי המנ"ח מצוה תע"ז דכ' דאיכא איסור גזלה גמורה בחוב שגבו בשביעית, ואיכא חיוב השבה גמורה אפילו על היורשים.

וע"ז כותב: הנה מצד תקנת השבין דמבואר בב"ק צ"ד ושו"ע חו"מ סי' שס"ו, הנה זה דוקא בגזלן מפורסם מפני שעסקו בכך וקשה לפרוש מהאיסור, וגם דוקא אם בא בעצמו אבל לא כשצריך לתבוע אותו, וכ"ז לא שייך כאן, וגם כ' בכנה"ג בהגה"ט שם בשם הרדב"ז דהאידינא בין עסקו בכך בין אין עסקו בכך בין בא לעשות תשובה בין לא בא מקבלין הימנו וגם יורדין לנכסיהם, וצל"ע דלא ראיתי מעתיקים דברי הכנה"ג שהם מחלוקת על מסקנת הטור ושו"ע, (ולא ראיתי דברי הרדב"ז בפנים).

מכ"מ בהא דידן כיון ששמיטת כספים בזה"ז רק דרבנן, ומה"ת צריך להחזיר החוב, ורק משום הפקר ב"ד א"צ, והי' זה בגדר שוגג גמור דלא ידע כשהי' בעל עבירה ממצוה זו כלל, וגם תנינא פרק י' מ"ט דשביעית דהמחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה הימנו, ובודאי אלו ששלמו לו היו אומרים לו אעפ"כ כמבואר בש"ס, וגם מן הסתם אינו יודע בדיוק למי וכמה חייב להחזיר, יש מקום לצדד דבכה"ג לא תקנו דיעבד גם על החזרה מדין חזרת גזל, ודברי מנ"ח

לו רשות לילך בעש"ג שמה שאין נותנים מצד שרוצים להחמיר הוא שלא כדין שרשאי באם אינו יכול לכופו בעצמו לילך גם בעש"ג.

ובזה לא שייך לומר גם שמכוער הדבר דרק כשנשמט החוב ממש מדין שמיטה ומחוייב גם הוא לומר משמט אני ורק שליכא עליו איסור לא יגוש כיון דכופוהו שלא בב"ד ולא משום חוב, שייך לומר שכיון שהב"ד אסורין לכופו מכוער הוא שיכוף ע"י עכו"ם אף שעליו בעצמו ליכא האיסור מאחר דעכ"פ שלא כדין הוא, אבל הכא דכדין הוא כופוהו לא שייך לומר שהוא מכוער כמו שלא אמרינן שהוא מכוער כשנתנו לו הב"ד רשות. ובעצם הא דמוכיח הרמ"א דבעביד דינא לנפשיה אסור לעשות ע"י עכו"ם מתה"ד לא מובן לכאורה דהתה"ד הא כתב זה בדין כל דאלים גבר שהמרדכי סובר דאסור לתקוף ולאדם ע"י נכרים, שזה פשוט שיש לאסור דודאי לא יתקנו רבנן גם כשאינו אלים בעצמו אלא ע"י עכו"ם יהיה נחשב אלים דאין בזה סברת הרא"ש שסמכו שמי שהדין עמו ימסור נפשו יותר להעמיד שלו בידו ממה שימסור האחר לגזול שלכן ודאי לא יתירו, ועוד דבכלל לא יסתלקו הב"ד מלדון ולשלחם לעש"ג שהוא דבר איסור, אבל כשהדין עמו והתירו לו למעבד דינא לנפשיה אפשר גם לעשות ע"י עכו"ם וצ"ע בראיית הרמ"א, ואף מהכפיה לשלם בשביעית שאוסר ע"י עכו"ם אף למאי דהיה סבור שמותר לכופו בעצמו אין ראייה משום שנמי הוא שלא כדין וצ"ע. ע"כ.

שדה צופים

אחר שנתגיר ע"ש ועיין ספרי משנה הלכות ח"ט סי' עד"ש ודו"ק.

אלא דבעיקר הדבר מה דפשיטא ליה להמנ"ח דהתובע חוב לאחר השביעית וגובה אותו גובים הימנו או מהיורשים כדין כל גזל א"כ היאך הקילו בדין פרוזבל והניחו להם שלא לעשות פרוזבל כלל עיין שו"ת הרא"ש כלל ע"ז וכלל ס"ד והביאו בטור ח"מ סי' ס"ז שצוח ככרוכיא על מה שנהגו לגבות חוב ועיין רמ"א שם שלא נהגו במקומות שם בחו"ל לעשות פרוזבל כלל ולמה לא חששו על איסור גזל שגובים ממון שאינו שלהם כיון שהוא אפקעתא דמלכא והתורה הפקירה ממון שלו והפקיעה החוב לגבי הלואה וליכא כאן חוב והמשלם בע"כ הרי גוזל ממנו ממנו.

איברא דעלה במחשבתי לפ"מ דקיי"ל פריעת בע"ח מצוה (כתובות פ"ו ע"א) ואמר ליה ר"כ לרב פפא לדידך דאמרת פבע"ח מצוה אמר לא נחא לי דאיעבד מצוה מאי א"ל תנינא במה דברים אמורים במצות ל"ת אבל במצות עשה מכין אותו עד שתצא נפשו ופרש"י פבע"ח מצוה. מצוה עליו לפרוע חובו ולאמת דבריו דכתיב הין צדק שיהא הן שלך צדק ולאן שלך צדק ע"ש. נראה דהיכא דלאו מצוה הוא הכ"נ דאין צריך לפרוע א"כ בשנת השמיטה ליכא מצוה לפרוע כלל כיון דאיכא אפקעתא דמלכא ובטל החוב ממילא, ול"ל משמט אני בכלל. (גם בעיקר המצוה של פריעת בע"ח פעם דקדקתי דא"כ לפ"מ דקיי"ל ב"ק ט' ע"א אמר רב הונא במצוה עד שליש ומפרש ר' זירא בהידור מצוה

נאמרו מיסוד עיקר דין דאורייתא ואעפ"י שצריך אני לקבוע מסמרים למה שכתבתי מכ"מ צל"ע לענין להוציא ממון.

עוד כתב שם: ואשר שאל מעל' כב' בענין לזה שנתן שק למלוה ועדין לא גבאו האם שמיטה משמטת את החוב או לא האם נחשב ע"י שק החוב כגבוי כיון שבידו לממש את הפרעון או דילמא כיון דבפועל עדין אין דבר שוה ממון בידו לאו כגבוי דמי.

וראה עוד בשו"ת משנה הלכות (חלק יד סימן רג) שדן ג"כ בדין מי שגבה חובו בשנת השמיטה וחזר בתשובה אי חייב להחזיר, וז"ל: לפענ"ד מה שציין למנ"ח תע"ט ודייק מיניה דחייב להחזיר יפה כיון אלא דלא ה" צריך לספק ולדייק מלשונו שכן כתב המנ"ח להדיא מצוה תע"ז וז"ל ופשוט דהתובע חוב לאחר שמיטה וגובה אותו חוץ ממה שעובר על הלאוין ועשה של שביעית עובר על לאו דגזל כי הוא אפקעתא דמלכא והחוב נחלט ואינו מגיע לו כלום וצריך להחזיר לו המעות וגובים מנכסים ואם מת גובים מהיורשים כדין כל גזל וז"פ מאד עכ"ל ע"ש. וא"כ פשוט דמי שגזל ממון מחבירו כשה"י חפשי וחזר בתשובה שחייב להחזיר הגזילה מה שגזל ואין בזה פטור משום תקנת השבים דא"כ כל גזילה שיגזול יעשו תקנת השבים שלא יחזור דאל"כ לא יחזור בתשובה. וגדולה מזו כתב החו"י סי' ע"ט בגר צדק שגזל בהיותו גוי מישראל בגיותו אי חייב לחזור

שדה צופים

אלא דא"כ צ"ע מה שאמרו חכמים המחזיר חובו בשביעית רוח חכמים נוחה הימנו מה טעם בה והלא התורה אמרה לשמט וכי אין רוח חכמים נוחה בהשמטת החוב מן התורה, י"ל כיון שפרש"י דברייתא חוב מצוה עליו לפרוע חובו ולאמת דבריו דכתיב הין צדק שיהא הן שלך צדק ולאן שלך צדק ע"ש. ואם לא ישלם הגם שליכא מצוה לפרוע שהתורה פטרו מלשלם מ"מ ההין שלו לא צדק ונשאר שקרן וכדי לקיים הין צדק רוח חכמים נוחה הימנו.

ולדינא מה שלקמן לפענ"ד אינו חייב להחזיר מפני כמה טעמים חדא שהרי פסק הרמ"א ח"מ הנ"ל דבזה"ז לא נהג עלמא לכתוב פרוזבל ועיין ש"ע הרב הל' הלואה סל"ו שכתב והחמיר לזמן הפרוזבל לכתוב מתחלת השנה ומ"מ כתב בעצמו שבמדינות אלו לא נהגו בפרוזבל כלל ונהגו לגבות כל חובות בלא פרוזבל ונתנו טעם לדבר ע"ש, ועיקר דין שמיטת כספים בזה"ז הוא דרבנן וכמ"ש הרמב"ם ועיין בגמ' גיטין ל"ו ע"א דהוא מחלוקת ואמר אביי בשביעית בזה"ז ורבי הוא ותקינן רבנן וכו' וא"כ בזה"ז ליכא אפקעתא דמלכא אלא תיקון רבנן והם התירו בפרוזבל וכבר הארכתי בזה די"ל דתקינן למי שלא עשה פרוזבל שיועיל מה שתקנו לדרי עלמא גם יש לן שיטת הבעה"מ והראב"ד בגיטין ל"ו שם בהשגותיו על הרי"ף דחכמים רק ממדת חסידות עשו פרוזבל בזה"ז והבע"ת עכשיו יש לו חזקת ממון והמשלם מסתמא מחל לו ממילא וכעין שכתבו בהמקדש באיסורי הנאה עיין קידושין

ובתוס' שם ד"ה אילימא דאין צריך לבזוז כל ממונו לקנות אתרוג אפילו לא ימצא בפחות והוא מצוה עוברת ואפילו שליש ביתו משמע דלא מחייב והמבזוז אל יבזוז יותר מחומש ועיין ר"ח שם ובש"ע א"ח סי' תרנ"ו, ועכ"פ חיובא ליכא א"כ השואל ממון מחבירו ומצוה עליו לפרוע ואם יהיה החוב יותר משליש או חומש הכ"נ דלא יפרע נמצא דמה שאמר כופין אותו היינו כמו עושה סוכה ואתרוג וסוכה ותפילין ולא יותר והוא דבר חידוש ולא ראיתי שיאמרו כן ובח' הארכתי בס"ד).

ואתא מחשבה וביטל מחשבה די"ל דאדרבה מה"ט אמרה תורה שמט והיינו דבעצם החיוב על הלוח לקיים מצות פריעת חוב וזה החיוב לפרוע חובו הוא עד שיבא שנת השמיטה וכיון שבא שנת השמיטה ולא ה' בידו לשלם ולא שילם הפקיע התורה מצוה זו וליכא עליו עוד מצוה לשלם חובו אלא דהתורה זיכתה למלוה במצוה אחרת שיאמר משמט אני ובגמ' (גיטין ל"ז ע"ב) המחזיר חוב לחבירו בשביעית צריך שיאמר לו משמט אני ואם אמר לו אעפ"כ יקבל הימנו שנאמר וזה דבר השמטה ופרש"י צריך שיאמר דיבור של שמיטה כלומר שיש לו מצוה לומר דיבור של השמטה משמט אני ע"ש. ומה"ט אמרו חז"ל המחזיר חוב לחבירו כלומר המחזיר מעצמו ולא שתבעו ואם לא החזיר כלל אינו חייב להחזיר דכבר שמטה השמיטה בסוף השנה. ולכן אם לא הביא לו ולא רצה להחזיר בכלל ליכא כאן שום חיוב ללוה לשלם ולא דבור למלוה לומר משמט אני.

שדה צופים

ועיין בספר משך חכמה על התורה מהגאון בעל אורשמו (פרשת ואתחנן), שכותב על דברי החתם סופר שלדעתו פשוט שיצא להם מהא שכתוב שובו לכם לאלהיכם ומסתמא היו להם ליוצאי מצרים נשים הרבה שהיו מאותן שאין בני נח מוזהרין עליהן, ועמרם יוכיח שגדול הדור היה ונשא דודתו, וכן אמרו ביומא פיוה"כ בהנך דאסירי לא פריצי בהו, ועיין רש"י שבכו על הנוספות, ואם לא היו רגילין לא היו בוכין, ואיך אמר רחמנא אחר מתן תורה שובו לכם לאלהיכם ואין אהלו אלא אשתו הלא אלו שנשאו קרובותיהם צריכים לפרוש מהם, וע"כ דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי וכו', עכ"ד.

בשו"ת אגרות משה (חלק י"ד ב' סימן קל) נשאל בדבר גיורת שמתנהגת בדת ישראל והיתה מרוחקת מאביה ואמה הנכרים מעת שנתגיירה עשרים שנה אף שהם בעיר אחת, ואח"כ נחלתה אמה הנכרית, ומבקשת שתבוא היא עם בניה לראותה כי מתגעגעת מאד לראות את נכדיה, ואף שיודעת הגיורת שמדין התורה אין לה שום שייכות עם הוריה מ"מ שואלת אם רשאה מחמת שחפצה חזק מאד כי יש לה כפי הטבע אהבה להוריה והיתה רוצה לעשות בקשתה בעת חוליה. ודעת השואל להתיר מחשש שמא תחזור לסורה כדמצינו כאן שחששו לענין ירושה שתיקנו שגר יירש את אביו מטעם שמא יחזור לסורו.

והשיב: הנכון לדינא כדכתב כתר"ה שיש להתיר, אף שמצד הסברה

נ"ו ובריטב"א שם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת טעם הדבר מפורש בירושלמי שאסא"נ אינם שוים כלום ומעות שנותן לו לוקח בהם גזל הם בידו או מתנה ועיין ריטב"א חולין ורמב"ן חולין דף ז' ובע"ז דף ס"ב ע"א מ"ט שכרו אסור, ובח' ח"ס ריש חולין דף ז' ועיין ספרי משנה הלכות ח"ט ס' תט"ז. ולכן נראה מכל הנ"ל דאין עליו חיוב להחזיר הממון. וכו'.

ולאחר אריכות הוא כותב: הנה לכל הטעמים שכתבנו מ"מ הרי נראה שאפילו לכתחילה נהגו למעשה שלא עשו פרוזבל שכתב וכן אנו נוהגין, ולדעת היראים הבע"ח לעולם חייב לשלם ולא הוי כלל גזל גבי' אלא שלא קיים אמירת משמט אני, אבל ליכא חיוב חזרת ממון מדין גזל, והרי הרבה מצות שלא קיים קודם שעשה תשובה וא"כ יעשה תשובה גם על מצוה זו שלא אמר משמט אני ואף שבעזה"י אכשיר דרא ובני תורה כעת רובם ככולם מהדרין לעשות פרוזבל מ"מ לענין להחמיר על הבע"ח שיחזור מה שקיבל כבר אינו חייב כלל כנלפענ"ד. ע"כ.

הלווה מן הגר שנתגיירו בניו עמו וכו'.

עיין בחידושי חתם סופר (ע"ז ס"ד ע"א), שיגע הרבה ולאמצא מנא להו לרבנן הא דגר שנתגייר כקטן שנולד, ומותר באחותו ובתו ואמו והלא פ' גזל הגר אפשר דקאי אשתוקי ואסופי ישראל או עבד משוחרר דמעיקרא חמור והשתא אדם, עיי"ש.

שדה צופים

לכבדו מודה גם הש"ע שליכא ואפשר גם שלא פליג כלל וסובר שגם מחוייב לכבדו במקצת כדכתב הרמב"ם עכ"פ שלא לבזות גם בש"ע מפורש שאסור. וזה שלא תלך לבקר את אמה בחוליה ולצער אותה שלא להביא אליה את בניה להראותן לה ושיש גם לחוש שמרוב הצער תחלה ביותר כדמצינו שחששו רבנן בשכ"מ לשמא תטרף דעתו כשלא יעשו רצונו, איכא בזה תרתי שהוא בזיון להאם כשבתה לא תבוא אליה לבקרה בעת חוליה, וגם צער גדול שהוא כעין הכאה וקללה, שלא רק שמותרת אלא שמחוייבת לעשות רצון אמה הנכרית בזה שתבוא אליה עם בניה לבקרה.

והנה מקור להרמב"ם לא הביאו המפרשים כי מש"כ כדי שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה שמשמע מבאה"ג שזהו מקורו מהא דאסרו לגר עריות דקרובות שנתגייירו מטעם שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה כדאיתא ביבמות דף כ"ב, ועיין ברש"י ותוס' סנהדרין דף נ"ח, הוא לכאורה תמוה דלא מצינו שכן נח מצוה על כבוד אב ואם ועיין ביד אברהם שמקשה זה בשם בה"י ודחק לתרץ משום דעכ"פ חזינן דהתורה הקפידה וענשה גם לבני נח על שביזו אבותם כגון לחם, וברעק"א שם משמע נמי שעמד ע"ז שלכן כתב בשם פורת יוסף היינו בנימוסיהן, דכוונתו בזה שאף שבדיני התורה לא מצינו שכן נח חייב על כבוד אב ואם ולא שייך באנו מקדושה חמורה, מ"מ כיון שבנימוסיהן איכא לכבד אב ואם שייך נמי לחשש דיאמרו באנו

דמצינו שחוששין שמא יחזור לסורו שכתב כתר"ה אולי אין לדמות הפסד ממון לשאר דברים שאין הרצון בהם חזק כל כך. אבל הטעם שיאמרו ח"ו על דיני התורה שהם לא ביושר הוא טעם גדול מצד עצמו אף בלא חשש שיחזור לסורו, דהא מבקרין חולי עכו"ם מפני דרכי שלום וכן מפרנסין עניי עכו"ם וקוברין מתיהן מפני דרכי שלום כדאיתא בגיטין דף ס"א, ואף שבגמ' איתא הלשון עם חולי ישראל כתב הגר"א בסימן שס"ז שהוא לאו דוקא. וכן הוא ברדב"ז פ"ד מאבל הי"ב והוכיח זה מלשון עם מתי ישראל דהא אין קוברין אותן בקברי ישראל ולכן כ"כ גבי מפרנסין וגבי מבקרין לאו דוקא והכוונה כמו לחולי ישראל. ועליה ועל נכדיה הרי ודאי הוא נגד הדרכי שלום כשלא יבקרוה בחוליה.

אבל לבד זה הא איתא ברמב"ם פ"ה מממרים הי"א הגר אסור לקלל אביו העכו"ם ולהכותו ולא יבזהו כדי שלא יאמרו באו מקדושה חמורה לקדושה קלה שהרי זה מבזה אביו אלא נוהג בו מצות כבוד, ואיפסק כן גם בש"ע יו"ד סוף סימן רמ"א. אך השמיט שם הא דנוהג בו מקצת כבוד, אבל לא מסתבר לומר שפליג כיון דכל הדין הוא של הרמב"ם מ"ט יפלוג עליו על סוף דבריו, ואף אם נימא שפליג וסובר שליכא חיוב שינהוג בו כבוד מ"מ איסור ודאי יודה שליכא, דמצד השמטתו שייך לומר רק שהוא קצת ראייה שאינו סובר זה שאיתא ברמב"ם אבל לומר שסובר שיש גם איסור לא ידעינן מזה והי"ל לכתוב שלכבדו אסור אלא ודאי שאיסור

שדה צופים

מאסור זה אף שאין בו חיוב דכבוד אב ואם ממש ויאמרו שבאו מחמורה לקלה.

וניחא לפ"ז מש"כ הרמב"ם אלא שנוהג בו מקצת כבוד שלכאורה איזה שיעור יש בזה, אבל הוא כפי מה שלא יתחשב בעיני הבריות לכפוי טובה שלזה לא יצטרך לכבדו בכבוד הגדול והמורא שחייבתו תורה, אלא בכל מקום וזמן לפ"מ שחושבין אז הבריות וזהו לע"ד באור הנכון בדברי הרמב"ם. ובעצם אפשר מטעם שלא יהיה כפוי טובה מחוייב ממש במדת כבוד זה, אבל מכיון שעל כפוי טובה לא נאמר איסור ממש כתב הרמב"ם טעם שלא יאמרו באנו מחמורה שמצד זה הוא איסור ממש.

היוצא מזה שאף בלא חולי היתה רשאה לילך לפעמים רחוקים אם היה זה באופן שהוא כפוי טובה כשלא תלך, ורק להיות רגיל לילך לשם היה אסור אף לה כדי שתתרחק מהם ולא תחזור לסורה, ואת בניה היה ודאי אסור להרגיל לילך לשם כדי שלא יאכילום דברים אסורים. אבל עתה שאמה הנכרית היא חולה, לבד שמבקרין מפני דרכי שלום היא מחוייבת לילך לבקרה עם בניה מצד קצת כבוד אם ובזיון שכתב הרמב"ם ואיפסק גם בש"ע. ע"כ.

כל המטלטלים נקנים במשיכה וכל המקיים את דברו רוח חכמים נוחה ממנו.

כתב בספר חסידים (סימן אלף פג) וז"ל: כל המטלטלין נקנין במשיכה וכל המקיים דבריו רוח חכמים נוחה הימנו

מקדושה חמורה לקלה, והוא כעין טעם חלול השם שיאמרו שהתורה התיירה דברים שאף דעת בנ"א היא שאסור, ולא שייך לרעק"א להא דבאנו מקדושה חמורה דערייות. ושני הפירושים דחוקים דמנ"ל להרמב"ם לדמות כיון שעכ"פ ל"ד דבעריות היה אסור לבן נח ובכבוד לא היה איסור ממש, ולרעק"א הוא ענין אחר ממש ונצטרך לדחוק דרך לישנא בעלמא נקט והדין הוא מסברת הרמב"ם לבד אף שלא כתב בלשון יראה לי כדרכו בדבר חדוש שהוא מסברתו בלא מקור מגמ'.

ולכן נראה לע"ד דהוא מענין איסור כפוי טובה שמצינו בדברי אגדה שהקפיד הקב"ה על אדם הראשון וכן על ישראל, וא"כ הוא דבר האסור השוה בין לישראל בין לבני נח אף שלא מצינו זה בהלאוין דישראל ובהז' מצות דבני נח משום דהוא כמו שלא נאמר איסור מפורש על מדות הרעות אף שהם דברים מאוסים ומגונים וענשים ע"ז בין בישראל בין בבני נח. וענין מצות כבוד אב ואם הוא גם כדי שלא יהיה כפוי טובה כדתנן בב"מ דף ל"ג שאביו הביאו לעוה"ז ואם היה רק גזה"כ בעלמא לא היה זה טעם שרבו יהיה קודם משום שהביאו לחיי העוה"ב, ולכן משמע שהוא לטעם על המצוה דכבוד אב שלא יהא כפוי טובה שלטעם זה הא טובת רבו עדיף לו וצריך לכבדו יותר ולהקדימו. ולפ"ז אם נפטרו ע"י הגרות מכבוד אב ואם יאמרו באנו מקדושה חמורה שהיינו אסורים מלהיות כפוי טובה לקדושה קלה שאין אסורים להיות כפוי טובה. ואף שאין זה איסור ממש הא גם בישראל עכ"פ יש לאסור גם

שדה צופים

המחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה הימנו הלוה מן הגר שנתגיריו בניו עמו ומת הגר לא יחזיר לבניו ואם החזיר אין רוח חכמים נוחה הימנו כל (זמן) מי שמתקוטט עם אדם והגיד עליו מה שלא הגיד קודם שנתקוטט אל תאמין בו.

כ' הר"ש ולא משום דאיכא איסור דאמרין פרק הזהב (דמ"ט ע"א) דברים אין בהם משום מחוסרי אמנה. לכאורה דבריו צ"ג דהא שם פליגי רב ור' יוחנן וא"כ איך פ' כרב נגד ר' יוחנן שם דס"ל דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה. וצ"ל משום דלשון המשנה משמע ליה כן מדקאמר וכל המקיים את דברו רוח חכמים נוחה הימנו. מכלל דכשאינו מקיים הוא רק שאין רוח חכמים נוחה הימנו אבל ליכא איסורא ממש. וכמו שמביא רביה מהש"ס פ"ק דקדושין (דף י"ז סע"ב) אהא דואם החזיר אין רוח חכמים נוחה הימנו ופרש"י אין דעת חכמים נוחה הימנו במעשיו כלומר אין מחזיקין לו טובה שלא הצריכוהו לכך עכ"ל מזה מבואר דאיסורא ליכא. א"כ כמ"כ בענין וכל המקיים את דברו כו'. דכשאינו מקיים איסורא מיהו ליכא רק שאין רוח חכמים נוחה הימנו. והיה לו להביא כן גם מרישא המחזיר את החוב בשביעית רוח חכמים נוחה הימנו דודאי גם כשלא החזיר דהיינו שלא אמר אעפ"כ ליכא איסורא מאחר שבפ"י אמרה תורה שמשמט החוב.

ומיהו לפרש"י בגיטין פ"ד (דל"ז ע"ב) דתלי ליה עד דאמר הכי היינו שמכריחו ממש א"כ כיון שיכול להכריחו ממש משמע קצת דכשאינו אומר אעפ"כ

ה"ל קצת איסורא. דאם היה היתר גמור איך יהי יכול להכריחו ממש אבל לשא"פ וטוש"ע ח"מ סי' ס"ז סל"ו דרק מסבב עמו בדברים. ולא שיכריחו ממש. א"כ י"ל דליכא איסורא כלל כשלא אמר אעפ"כ. ומ"מ משום זה הביא הר"ש יותר ראייה מההיא דקדושין דמשם מוכרח יותר דליכא איסורא. וע' עוד מענין אין רוח חכמים נוחה הימנו פ"ט דב"ק (דף צ"ד ע"ב) ופרש"י אין רוח חכמה וחסידות בקרבו עכ"ל ועמ"ש מזה התו"ט פ"ג דאבות משנה יו"ד. אך עדיין ישאר הקושיא על ר' יוחנן ממשנתינו.

ואפ"ל דהר"ש ס"ל דלהמסקנא שם דפרין ומי א"ר יוחנן הכי כו' עד אלא מותר לחזור בו אמר רב פפא ומודה ר' יוחנן במתנה מועטת. א"כ הרי לא כל דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה כ"א במתנה מועטת דוקא. א"כ גבי מקח וממכר בדבר גדול דברים אין בהם משום מחוסרי אמנה דאין לדמותו כלל למתנה מועטת. דמתנה מועטת שאני דאין בזה קפידא כ"כ. אבל לקנות סחורה הרבה מה שאין צריך לו ודאי מקפיד האדם. וע"כ המשנה דמיירי במקח וממכר אתיא שפיר אף לר' יוחנן.

ומצאתי בשט"מ פ' הזהב (דמ"ט ע"א) וז"ל במתנה מועטת דסמכא דעתיהו ולכן במילתיה דרבי יוחנן היינו כמו מתנה מועטת שהרי מסר לו מקצת וא"כ סמכא דעתיה של לוקח שיקיים מקחו ומש"ה קאמר דיש בו משום מחוסרי אמנה עכ"ל. ור"ל דוקא כשנתן הלוקח מקצת למוכר כמו ערבון טבעת דנהי שאינו כססף מ"מ סמכא דעתו של

שביעית פרק י

תקן

שדה צופים

ראיה לחומרא בספק דסעיף ו'. וז"ל הירושלמי סוף שביעית ר' חייא בשם רבי יוחנן אמר הנושא והנותן בדברים זימנין דאת אמר אין רוח חכמים נוחה הימנו. (פי' אבל אינו מקבל עליו מי שפרע) וזימנין דאת אמר אין מוסרין אותו אלא למי שפרע (זה חמור יותר הרבה מהא דאין רוח חכמים נוחה הימנו). ר"ז ר' אבוהו בשם ר' יוחנן הנותן ערבון טבעת לחבירו וביקש לחזור בו חוזר בו (וכ' המפרש וכדמסיק הטעם בעינא קאי. ונוכל לומר שלא נתנה לו רק לזכרון דברים בעלמא משא"כ סתם ערבון קונה לרבי יוחנן כנגד כולו לעמוד בו במי שפרע עכ"ל. וכדאיתא פרק הזהב דף מ"ח ע"ב) רבי זעירא בעי קומי ר' אבוהו זהוב (אם נתן לו זהוב בערבון מהו אם דינו כטבעת או כמעות) א"ל טבעת (טבעת דוקא אמרו ולא זהוב) מה בין זהוב ובין טבעת זהוב דרכו להשתנות (ולעשותו דמים שהוא משתנה בכך. משא"כ טבעת בעינו קאי שאין דרכו לעשותו דמים וה"ל כמשכון). ונראה דפי' זהוב היינו נסכא של זהב ואעפ"כ דרכו להשתנות ולעשות מטבע דאילו דינר זהוב טבוע אין מקום לשאול מה בין זהב לטבעת. ועוד דא"כ הל"ל זהוב מטבע הוא ומהו דרכו להשתנות מיהו לשון זהוב משמע מטבע וכן מתבאר בהדיא בגמרא פ"ק דקדושין (דף ח' ע"ב) דבנסכא ליכא מי שפרע. וכן פי' בהדיא הירושלמי בנ"י פ' הזהב. ועכ"פ הפי' מהירושלמי דהא דאין רוח חכמים נוחה הימנו זהו כשמסר לו טבעת והא דמקבל עליו מי שפרע זהו כשנתן לו זהוב. וצ"ל דלענין אין רוח חכמים נוחה הימנו אמאי צריך טבעת הא גם בדברים לבד י"ל כן אלא מזה ראיה להר"ש ושט"מ דכיון דרק במתנה מועטת

לוקח ע"כ יש בו משום מחוסרי אמנה כמו במתנה מועטת. וכמ"כ אם המוכר נתן ללוקח מקצת הסחורה. אבל בדברים בעלמא במכר לא סמכא דעתיה כלל ואין בזה משום מחוסרי אמנה.

אבל הרמב"ם פ"ז מה' מכירה דין ז' גם גבי מכר כ' ה"ז ממחוסרי אמנה ואין רוח חכמים נוחה הימנו וכ"כ בש"ע סי' ר"ד ס"ז. גם הנ"י שם כ' וז"ל כ' הרשב"א והתוספת בד"ה מודה ר' יוחנן דמכר נמי כמתנה מועטת דמי ואפילו נשתנה השער דסמכא דעתיה וכ"ד הראב"ד ז"ל ולזה נוטה דעת הרנב"ר ז"ל אף על פי שהרז"ה חולק בנשתנה השער עכ"ד. הרי ס"ל דבמכר ג"כ דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה. ועיין בנ"י פ' הספינה גבי ארבעה מדות במוכרין הביא הירושלמי ס"ל בנשתנה השער אף לר' יוחנן ליכא משום מחוסרי אמנה והביאו הב"ח סי' ר"ד וכ' שראוי להשוות גם תלמוד דידן להירושלמי וצ"ע.

ואפ"ל משום דס"ל להר"ש דאביי שם ס"ל כרב וכמ"ש הרז"ה וכ"כ הרא"ש שם סי' י"ב. וכיון דאביי דהוא בתרא מתרץ אליבא דרב ע"כ פסק כרב. ועוד משום דלהירושלמי סוף שביעית משמע דלא פליגי כלל רב ורבי יוחנן כמ"ש הרז"ה והודה לו הרמב"ן זה כמ"ש ואף על גב דהתם לא פליגי רב ור' יוחנן. עוי"ל מסתמא במכר חוזר בו משום אונאה וההיא ודאי ל"ד למתנה מועטת דמדעתיה יהיב משא"כ באונאה כמ"ש בב"מ (ס"ז א') דלא ידע דאיתיה אונאה דמחיל כו' וע' בש"ע סי' רכ"ז ס"ו ועוד שם ס"ל אבל השליח כו' דלכאורה מזה

שדה צופים

יוסי עם רבי יעקב בר זבדי אמר ההן לאו צדק והן צדק. אמר בשעה שאמר הין של צדק היה. וזה נזכר ג"כ בגמרא דילן שם רק בגמרא דילן נזכר זה הקושיא רק על רב. וז"ל מיתיבי רבי יוסי ברבי יהודה אומר מה ת"ל הין צדק. והלא הין בכלל איפה היה (שההין י"ב לוגין ואיפה שלש סאין שהם ע"ב לוגין) אלא לומר שיהא הן שלך צדק (כלומר כשאתה מדבר הן או לאו קיים דברין והצדק אותם) ולאן שלך צדק. ופ"י הרז"ה והרא"ש דמזה קשיא על רב דאומר בגמרא דילן דברים אין בהם משום מחוסרי אמנה. משא"כ לר' יוחנן בש"ס דילן ס"ל דברים יש בהן משום מחוסרי אמנה לק"מ. אבל להירושלמי דמקשה זה על ר' יוחנן היינו משום דלהירושלמי לא ס"ל כלל לר' יוחנן דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה כ"א אדרבה אומר אמר ליתן מתנה כו' חוזר בו כנ"ל.

ומתוך אביי ההוא שלא ידבר אחד בפה

ואחד בלב (בשעה שהוא אומר הדבור לא יאה בדעתו לשנות. אבל אם נשתנה השער לאחר זמן והוא חוזר בו לפי שינוי השער אין כאן חסרון אמנה). וזהו כתירוץ הירושלמי.

ויצא לנו מהירושלמי דאמר ליתן מתנה לחברו וביקש לחזור בו חוזר בו ולפ"ז גם במכר בנשתנה השער וחוזר בו אין כאן חסרון אמנה דהא רש"י מדמה ליה. מיהו לפי סוגיא גמרא דידן זהו לרב אבל לר' יוחנן משמע אף בכה"ג שנשתנה השער יש בו משום מחוסרי אמנה ועכצ"ל משום דיוקרא וזולא ה"ל כמתנה מועטת. ולהירושלמי אין מוכרח כ"ז לא דבמתנה מועטת א"י לחזור בו ולא דיוקרא וזולא ה"ל כמתנה מועטת. ועמש"ל סוף אות

אמרינן כן א"כ במכר לא אמרינן כן דהא לא סמכא דעתייהו אלא דוקא כשנתן לו טבעת דאז סמכא דעתייהו ולכן אז דוקא אין רוח חכמים נוחה הימנו.

רבי יעקב בר זבדי רבי אבוהו בשם רבי יוחנן אמר ליתן מתנה לחבירו וביקש לחזור בו חוזר בו (וכ"ה בגמרא דילן פ' הזהב (דף מ"ט ע"א) אמר לחבירו מתנה אני נותן לך יכול לחזור בו. יכול פשיטא. דהא לא משך ואין כח בב"ד לכופו. אלא מותר לחזור בו. וא"כ כמ"כ מ"ש הירושלמי חוזר בו. משמע דמותר לחזור בו. וק"ק דהא לשון חוזר בו דגבי הנותן ערבון יש בהן משום מחוסרי אמנה. ואילו הכא תני חוזר בו והיינו מותר ופרש"י בהזהב דאפילו מחוסר אמנה ליכא. והנה בגמרא שם אמרו דהיינו דוקא במתנה מרובה. אבל במתנה מועטת אין מותר לחזור בו. וא"כ אם באנו להשוות התלמודים צ"ל דהירושלמי כאן מיירי ג"כ במתנה מרובה דוקא. אך א"כ קשה מניין לו דרב פליג דילמא רב מיירי במתנה מועטת. ומצאתי שנחלקו בזה הרז"ה והרמב"ן. וז"ל הרז"ה וכן אותו ירושלמי שהביא הרי"ף סמוך לזה נראה דפליג על גמרא דילן דקשיא דרבי יוחנן [אדרבי יוחנן] ולא משמע ההיא ירושלמי במתנה מרובה דדומיא דמתנת עני קא מייתי לה. ועוד דסמיק לה מימרא דרב דדמיא לה. אלמא לא פליגי. ובגמרא דילן פליגי עכ"ל. והרמב"ן השיב עליו וכ' וכן אותה הירושלמי שכתב רבינו ז"ל אתה מפרש אותה במתנה מרובה. וכאידך דאמר רבב"ח אמר ר' יוחנן בגמרא דילן. ואף על גב דהתם לא פליגי רב ור' יוחנן מה איכפת לך כו' עכ"ל): קם רבי

שביעית פרק י

תקה

שדה צופים

בי"ד סי' רנ"ח ס"ק ל"א הכריח עוד דמיירי במתנה מועטת. דאל"כ יסתור רב א"ע למ"ש בשמו בירושלמי פ"ד דב"מ ה"ב רב מפקיד לשמיעה אין אימור לך תתן מתנה לב"נ אין הוה מסכן הב ליה מיד. ואין עתיר אמליך ב' תנינות. והביאו הרי"ף והרא"ש. ואין אומר כאן לינה חוזר בי. אלא דרב לא ס"ל המדת חסידות הנ"ל רק במתנה מועטת וכמו דס"ל בש"ס דילן לר' יוחנן מדינא דבמתנה מועטת יש בו משום מחוסרי אמנה. והירושלמי לא ס"ל דיש בו משום מחוסרי אמנה רק למדת חסידות. אבל במתנה מרובה אפילו משום מדת חסידות ליכא להירושלמי.

ואף על פי שתירוצו זה דוחק לתרץ כן הירושלמי דפ"ד דב"מ. דמ"ש ולעשיר הוה מתנה מרובה אינו מובן דהא על מתנה א' קאי. וגם י"א דלעני אפילו במתנה מרובה אסור לחזור. ותירוץ הירושלמי דהזהב י"ל דס"ל כתירוץ ראשון שביירושלמי סוף שביעית דרב מיירי בשהעמידו אצלו דאז זוכה משום מעמד שלשתן ובלא העמידו אצלו ס"ל דיכול לחזור בו ולכן אמר ליה ואין עתיר אמליך ביה תנינות. מ"מ זהו נכון דבירושלמי דשביעית מיירי רב ודאי במתנה מועטת. ומזה נלמוד דבמתנה מרובה לכ"ע יכול לחזור בו ואין בו אף משום מדת חסידות. וגם לש"ס דילן י"ל כן מאחר דקאמר מותר כו'. וכיון שכן דרב בירושלמי מיירי במתנה מועטת א"כ י"ל דכמ"כ ר' יוחנן שם דאמר מותר לחזור בו ס"ל אף במתנה מועטת כן. ונהי דאין מזה נפקותא לדינא. כיון בש"ס דילן אמרינן דבמתנה מועטת יש בו משום

א' בשם הנ"י פ' הספינה והב"ח. ואפ"ל דלמסקנא לא מודה ר' יוחנן רק במתנה מועטת ולא במקח וממכר כשנשתנה השער.

ובחי'דושי הר"ן כ' ההוא שלא ידבר אחד בפה ואחד בלב האי פירוקא אפילו לר' יוחנן דלדידיה נמי חסרון אמנה הוא דאיכא. אבל עשה דאורייתא ליכא ואי קרא להכי אתי עשה נמי איכא ומש"ה הביא בהלכות פירוקא דאביי דאלמא אפילו לר' יוחנן אצטריך ואפשר דמעיקרא נמי לתרווייהו פריך עכ"ל וכ"כ הריטב"א. והרא"ש סי' י"ב כ' דלא שמיע ליה לר' יוחנן מקרא אלא עיקר קרא אתא לאחד בפה ואחד בלב דאי שמיע ליה לרבי יוחנן מקרא לא מסתבר לחלק בין מתנה מרובה למתנה מועטת עכ"ל.

שוב כותב שם: תו גרסינן בירושלמי דסוף שביעית שם רב פליג (אדרבי יוחנן דלעיל) דרב אמר כד אנא אמר לבני ביתי ליתן מתנה לבר נש לינה חוזר בי מתניתא פליגא על רב אימתי אמרו המטלטלין נקנין במשיכה כו' מה עבד לה רב כאן שהעמידו עמו ור"ל דרב מיירי שהעמיד המקבל עם בני ביתו דאזי קנה משום מעמד שלשתן. ותירוץ אחר דלא העמידו אצלו ורב אמר כן למדת חסידות. ומזה משמע דרב מיירי במתנה מועטת כמש"ל אות ג' בשם הרז"ה דאם במתנה מרובה הא אמר ר"י בש"ס דילן דמותר לחזור בו. ואין בו משום מחוסרי אמנה. כיון דלא סמכא דעתיה דמקבל. א"כ משמע אפילו מדת חסידות ליכא. אעכ"צ דמיירי במתנה מועטת. והגר"א

שדה צופים

מחוסרי אמנה. מ"מ לענין מקח וממכר בדבר גדול שאף בש"ס דילן אינו מוכרח דדברים יש בהן משום מחוסרי אמנה. וכמש"ל סוף אות ג' דלהמסקנא דמודה ר' יוחנן רק במתנה מועטת י"ל הא במקח וממכר לא. והקס"ד דעובדא דרב כהנא לא אתי רק לרב זהו למאי דקסבר דס"ל לר' יוחנן כן אף במתנה מרובה וכ"כ בב"י סס"י ר"ד שבעל העיטור הביא ראייה דבמקח וממכר לא שייך כן מעובדא דרב חייא בר יוסף בפרק הזהב (דף מ"ח ע"ב). א"כ לענין מקח וממכר היה ראוי לפסוק דלית בהו משום מחוסרי אמנה שכן משמע בירושלמי סוף שביעית בעובדא דמלחא כו'.

ומ"מ הבי' סס"י ר"ד סעיף י"א הביא שהראב"ד והרשב"א והרמב"ם ס"ל דדברים יש בהן משום מחוסרי אמנה במקח וממכר אפילו נשתנה השער ושלזה נוטה דעת הר"ן והמגיד משנה וכ"ד התוספת. ולפמ"ש יש גם כן כנגד זה דעת בעל העיטור ובעל המאור והרא"ש בהזהב סס"י י"ד. וכן דעת הר"ש סוף שביעית ושט"מ בשם תוספת חיצוניות. ועש"ך סס"י ר"ד סק"ח.

כ' הרי"ף והרא"ש פרק הזהב סס"י י"ב ירושלמי כו' אלא בשעה כו' (והוא כנ"ל סעי' ג' בשם ירושלמי דשביעית ע"פ תירוץ בשעה שאמר כו') רב מפקיד כו' אי הוה מסכן כו', ופי' הנ"י שם דהיינו אפילו במתנה מרובה משום דנעשה נדר כו'. ועיין בהרי"ף רפ"ד דב"ק סי' ע"ד איכא מאן כו' מצי הדר ביה כו' אלמא בדיבור מחייב כו', ובנ"י שם ומיהו מי שנדר כו', ובמרדכי שם סי' מ"ג הביא על דברי הרי"ף הנ"ל

אותו הירושלמי דפ' הזהב הנ"ל אבל בעני נעשה נדר, וסיים ור"י פי' שאין זה נדר כו' עיין פרק מי שמת עכ"ל. וע' תוספת פ"ד דב"ק דל"ו סע"ב ד"ה יד עניים הנ"ל אין אדם נותן צדקה דשלב"ל כו' אבל זה לא אמר כן כו', וכ"כ הרא"ש שם סי' ג' מ"מ זה לא נדר כלום כו', ודברי תוספת הנ"ל הובאו במרדכי פרק מי שמת סס"י תרכ"ד ורס"י תרכ"ה. וא"כ לפ"ז בהא דרב בירושלמי כיון דאמר כד אימר לך ליתן מתנה, א"כ אפילו המקבל הוא מסכן י"ל שאין זה נדר, דאינו נותנו כלל בתורת צדקה כ"א בתורת מתנה, ע"כ י"ל דדוקא במתנה מועטת מיירי וכמו שפי' הגר"א בי"ד סי' רנ"ח ס"ק ל"א כנ"ל וכ"ד הלבוש בח"מ סי' רמ"ג, ואין מוכרח. וחילוק זה בין דרך צדקה לדרך דורון דהיינו מתנה מבואר בב"י בי"ד רס"י רנ"ג בשם הג"א פ"ק דברכות והמרדכי פרק כיצד הרגל והביאו הרמ"א בש"ע בהג"ה סי' הנ"ל ססע"י א'. וכ"כ התשב"ץ ח"א סי' קמ"ז דף ע"ג ב' בשם הרר"י או דורון כמו שעושין לע"ה נכבד, וההיא דהמביא דורון לת"ח בהכי איתא, ועיין בש"ע סי' רמ"ו סכ"א בהג"ה דגם מתנה מועטת נקרא דרך דורון כו'. אך לפי זה ק"ק עמ"ש הטוש"ע ח"מ סי' קכ"ה וס"ה ואם היה המקבל עני כו', הרי התם אמר שאני נותן לו וא"כ זהו דרך מתנה ואמאי נעשה נדר. ועיין בש"ע סי' רמ"ג ס"ב מפשט ד' הש"ע משמע הא דבעני אינו יכול לחזור בו דוקא במתנה מועטת, וכ"ד הלבוש, והסמ"ע סק"ה השיגו ואין דבריו מוכרחים.

ועש"ך סי' רמ"ג סק"א מ"ש בשם מהרי"ק שרש קל"ג ענף ב'

שדה צופים

דנעשה נדר כופין את שמעון כו'. וע' בסמ"ע סי' ר"ז סי"ט ס"ק נ"ג בשם תשו' הריב"ש דמ"מ אין ב"ד יורדין לנכסיו. ובמרדכי ס"פ כל הגט אמתנה מועטת, ומיהו אם בדיעבד חזר בו חזרה היא, וכ"פ מהר"ם בנתינת מצוה דמוהל ובעל ברית כו', וכ"כ מהרי"ק שרש קי"ח. וצ"ע אדברי מרדכי ס"פ הזהב כופין כו' ממ"ש המרדכי פ"ק דב"ב סי' ת"צ דאין כופין על הצדקה משום דהוי מ"ע שמתן שכרה בצדה כו', ובקיצור דיני המרדכי ה' צדקה קנ"ט כופין בדברים על הצדקה, וע"ש סעיף שי"ב תצ"ט תרכ"ה תרכ"ט ופ"ק דב"ב סי' תפ"ז ויש לנו לכופו לקיים נדרו. ע"כ נ' לחלק דהא דאין כופין על הצדקה זהו כשלא נדר בפיו ליתן צדקה רק שאנו באין לכופו לקיים מצות צדקה ע"ז אין כופין כ"א בדברים, אבל כשכבר נדר א"כ מדין נדר כופין ומכין, כדמשמע במרדכי ס"פ הזהב הנ"ל דמדמה זה לסוכה. ע' פרק הכותב דפ"ו סע"א. (שו"ת צמח צדק, לובאוויטש, חושן משפט סימן פב).

רוח חכמים נוחה ממנו

נ"ב דוגמת ל' זה ב"ק צ"ד ב' אין רוח חכמים נוחה הימנו וכזה עוד ב"ב קל"ג ב' במשנה וע"ע שבת קכ"א ב' אין רוח חסידים נוחה הימנו כו' ואותן חסידים אין רוח חכמים נוחה מהם וע"ע שבת קנ"ג א' כל שדעת רבותינו נוחה הימנו. (גליוני הש"ס).

כתב רבינו שמשון הא שאינו מקיים דברו אין רוח חכמים נוחה הימנו

דאפשר דהיכא דאיכא טרחא דגופא לא אמרינן דנעשה נדר בעני. ונ"ל ראייה לזה ממשנה השוכר את האומנין והטעו זה את זה אין להן זע"ז אלא תרעומות, ומסיק בגמ' ואיבעי"א חזרו בהן נמי הטעו קרי ליה, וא"כ אמאי אינו מחלק דאם הפועלים עניים א"י לחזור בו מדין נדר, א"ו אעכצ"ל כיון דפסק עמהם ע"ד שכר טרחא אינו ענין לצדקה ונדר, וע' בפרק הזהב דמ"ט ע"א גבי ר' יוחנן בן מתיא כו' שמשם ראייה ג"כ לזה.

שוב ראיתי במהרי"ק עצמו שרש קל"ג ענף ב' והנה דבריו אינו ענין למשנתינו דהמשנה מיירי בטרחא דגופא דעני היינו שמבטיחו להעני שכר עבור עמלו וטורחו של העני אזי אין ע"ז דין נדר, ומהרי"ק להפך כשהעשיר מבטיח לטרוח ולעמול בגופו בעבור העני, ע"ז כ' שאין ע"ז דין נדר ויכול לחזור בו, וע"ז אין שום ראייה מהמשנה הנ"ל ולא מהא דרבי יוחנן בן מתיא, דשם מיירי רק כשהעשיר מבטיח לעני מעות בשכר טורחו, דמשמע שיש לזה דין מקח וממכר ולא דין צדקה לעני דהוה נדר יעו"ש. קיצור. הנ"ל בעני אף מתנה מרובה נעשה נדר, ויש מי שפ' דמיירי במתנה מועטת, ואפ"ל דכיון דנותן דרך דורון אין זה נדר. ובמבטיח לעני עבור טרחא דגופא של העני לא נעשה נדר, כ"א דין מקח וממכר יש לזה. וכשהעשיר מבטיח לטרוח בגופו עבור העני כ' מהרי"ק ג"כ שאפשר אין ע"ז דין נדר.

והנה במרדכי ס"פ הזהב ואפילו במתנה מועטת כו' מ"מ אי בעי למיהדר כו' אבל אם ראובן איש עני כו' וכיון

שדה צופים

ולאו משום דאיכא אסורא דאמרינן פ' הזהב דברים אין בהם משום מחוסרי אמנה וכו' ודבריו קשים להולמם דקי"ל כר' יוחנן דיש בהם מחוסרי אמנה ותו דהתם פריך מבריתא דאין רוח חכמים נוחה הימנו לרב דאמר אין בהם ומשני תנאי היא והוא מסכים אין רוח חכמים נוחה הימנו עם אין בהם מחוסרי אמנה. וכבר הרב מהראנ"ח סי' קי"ח עמד בזה ותרץ יתיב גם אנכי עפר דל חתרתי לישב ודקדקתי על תירוץ מהראנ"ח כמ"ש בספרי הקטן שער יוסף בקונטרס התשו' סי' ט'. ושם כתבתי דהנכון להגיה

בדברי הר"ש וכו' ע"ש ועתה שבא לידי פירוש הרא"ש וראיתי שכתב כדברי הר"ש אין לתלות בט"ס דאיך אתרמי זה הטעות בהר"ש והרא"ש. והגם שכתבתי בעניותי שאין להקשות בפירוש הרא"ש אם מצינו לו שסבר להפך במ"א. מ"מ היינו דוקא בענין שיש שתי סברות ורבינו שמשון נקיט אחת והוא הרא"ש בפסקיו או תשובותיו מגלה דעתו כאחת ובפירושו כותב כמ"ש הר"ש. אבל כל שדברי הר"ש תמוהים הפך הש"ס וההלכה אם נמצא להרא"ש שכתב כהר"ש אנחנו תמהי"ם גם על הרא"ש. (פתח עינים).

סליק מסכת שביעית

לזכר עולם יהיה צדיק

נשמת מרנא ורבנא מנורה הטהורה מדברנא דאומתא הגאון האמיתי

צדיק יסוד עולם פוסק הדור והדרו

מרן רבי **שמואל הלוי וואזנער** זצוקללה"ה

גאב"ד זכרון מאיר וראש ישיבת חכמי לובלין

נשבה ארון הקודש ליל שימורים תשע"ה

זכיתי להסתופף בצלו עשרות בשנים וליהנות ממנו עצה ותושיה, ולדלות

מבאר מים חיים, וזכיתי לארחו בביתי כמ"פ והאציל מהודו ומאור הבהיר

הוי מי יתן תמורתו

זכותו הגדול יעמוד לנו ולכל ישראל, ישר יליץ בעדנו עדי נזכה לקיום היעוד

ומלאה הארץ דעה את ה' כמים אל ים מכסים בב"א

ת.נ.צ.ב.ה.

לזכר עולם יהיה צדיק

נשמת הגאון הקדוש

מרן רבי **יוחנן סופר** זצלקלה"ה

בן חגה"צ רבי משה סופר זצ"ל הי"ד

אדמו"ר מערלוי

הרביץ תורה ויראה מתוך אהבת נפש לכל תלמיד יותר משבעים שנה

וזכיתי לארח אותו בביתי, ולהננות מאור תורתו זי"ע

ת.נ.צ.ב.ה.

לזכרון עולם

לעילוי נשמת מרביצי תורה ומוסר משרידי דור הישן

מורי ורבי

הגה"צ רבי ישראל ארי' ב"ר אברהם זצ"ל ספינער

ר"מ ישיבת בית שמואל

נלב"ע כ"ז אייר תשע"ד

מורי ורבי

הגה"צ רבי מרדכי צבי ב"ר יונה זצ"ל סאסנע

ר"מ ישיבת בית שמואל

מייסד ומנהל ועד להרמת קרן התורה

נלב"ע כ"ב מנחם אב תשע"ד

לע"נ מורי ורבי

הגה"צ מוה"ר מרדכי ב"ר שלמה זצ"ל פרידלענדער

רב קהל שומרי החומות ברמת שלמה ירושלים עיה"ק

ומו"ץ מטעם העדה החרדית

נלב"ע ח' טבת תשע"ז

יחיד מומחה בהלכות סת"ם, והרבה עשה ופעל לעזור לנצרכים,

זכרו לא ימוש מתלמידיו ומכיריו

הגה"ק מגדולי פוסקי דורנו

רבי יחזקאל ב"ר יצחק אייזיק זצוקללה רוסה

בעל מחבר שו"ת עמק התשובה וש"ס

שהראה לי חובה יתירה ומאוד נהניתי להתבשם מאור תורתו

וזכיתי לארח אותו בביתי רבות בשנים.

זכותו הגדול יגן עלינו ועל כל ישראל.

תנצב"ה

לע"נ ידידים משתתפי השיעור שנפטרו במשך השנים לב"ע

מוה"ר **אפרים פישל** ב"ר **מאיר יצחק** פערנבאך ע"ה מוה"ר **מרדכי יוסף** ב"ר **שלמה הכהן** קנאפא ע"ה
נלב"ע י"ז אדר תשע"א י' אייר תשס"ט

מוה"ר **אשר אנשיל** ב"ר **יהודה קליין** ע"ה מוה"ר **משה שמואל** ב"ר **אהרן מרדכי** ליבערמאן ע"ה
נלב"ע כ"ב שבט תש"ס ג' סיון תשס"ו

מוה"ר **זאב** ב"ר **יהודה אלמאר** ע"ה מוה"ר **נתן צבי** ב"ר **דוד גרינבערג** ע"ה
נלב"ע כ"ה תשרי שנת תשס"ז כ"א סיון תשע"ב

מוה"ר **זושא** ב"ר **חיים מאיר** גרינוואלד ע"ה מוה"ר **שלמה מאנים** ב"ר **אברהם** פינקוס ע"ה
נלב"ע תשס"ח ט"ז טבת תשס"ח

מוה"ר **חיים** ב"ר **יחיאל הכהן** פוקס ע"ה מוה"ר **יוסף** ב"ר **ישראל דוד** גאטליב ע"ה
נלב"ע י"ט מנ"א תשס"ב נלב"ע י"ז אדר ב' שנת תשע"ד

מוה"ר **יו"ט ליפמאן** ב"ר **שלמה פארקאש** ע"ה מוה"ר **שמואל אליעזר** ב"ר **אשר זעליג**
נלב"ע שנת תשע"ב קרייזמאן ע"ה
נלב"ע כ"א תמוז תשע"ה

מוה"ר **יחזקאל שרגא** ב"ר **אברהם מאיר** רעווים ע"ה מוה"ר **בנציון** ב"ר **אלעזר זאב** קליין ע"ה
נלב"ע כ"ד כסלו תשע"ב נלב"ע ו' מנחם אב תשע"ה

מוה"ר **יעקב** ב"ר **אלעזר דוד** לעוו ע"ה מוה"ר **רפאל נח יוסף** ב"ר **דוד דאניאל** ע"ה
נלב"ע כ"ה כסלו תשע"ז נלב"ע כ"ה תמוז תשע"ז

מוה"ר **יצחק דוב** ב"ר **ניסן אליעזר** ראטענשטיין ע"ה מוה"ר **שלמה זלמן** ב"ר **שמואל הכהן** זוסמאן ע"ה
נלב"ע י"ט חשוון תשע"א נלב"ע כ"ח שבט תשע"ט

איש תם וישר, ובכל בוקר הלך לקנות מזונות למשתתפי השיעור מוה"ר **יצחק זאב** ב"ר **משה דוד** ע"ה פאגעל
נלב"ע ר"ח אדר תשס"א נלב"ע כ"ה תמוז תשע"ט

מוה"ר **ישראל שלמה** ב"ר **חיים אליעזר** מוה"ר **אלימלך** ב"ר **מרדכי** פערל ע"ה
נלב"ע א' כסלו תשע"ט נלב"ע כ"ה תמוז תשע"ט

מוה"ר **זאב** ב"ר **שמעי' ווייזנער** ע"ה מוה"ר **זושא** ב"ר **חיים זושא** כהנא ע"ה
נלב"ע י"ז סיון תשס"ב ראווענצוווייג ע"ה
נלב"ע ד' חשוון תשס"א

מוה"ר **מנחם מענדל** ב"ר **חיים זושא** כהנא ע"ה מוה"ר **יצחק דוב בער** ב"ר **נחום** סילווערמאן ע"ה
נלב"ע כ"א טבת תשפ"א נלב"ע כ"ה תמוז תשע"ז

מוה"ר **חיים** ב"ר **יצחק מאיר הכהן כהן** ע"ה מוה"ר **מנחם מענדל** ב"ר **ישראל דוד** גאטליב ע"ה
נלב"ע י"ד תמוז שנת תשנ"ח נלב"ע י"א ניסן תש"פ

הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו זכרם לא ימוש ממשפחתם וידידם
תנצב"ה

לזכרון בהיכל ה'

אלו שמותיהם של 45 קדושים וטהורים כזוהר הרקיע מזהירים שנהרגו באסון מירון ל"ג בעומר תשפ"א

1. הרה"ח ר' שרגא געשטטנער ז"ל *	16. הבחור ידידיה אשר פוגל ז"ל *	31. הבחור אברהם דניאל אמבון ז"ל בן 21. *
2. האברך הצעיר הרב ישראל אלנקוה ז"ל בן 24 *	17. האברך החשוב הרב יהודה לייב רובין ז"ל בן *	32. הילד אליעזר יצחק קולטי ז"ל בן 13. *
3. האברך הצעיר הרב מנחם אשר זקבך ז"ל בן 24 *	18. האברך הצעיר ר' חיים עוזר סלר ז"ל בן 24. *	33. הרב אריאל צדיק ז"ל בן 56. *
4. הבחור חיים ראק ז"ל *	19. האברך הרה"ג רבי שמואל צבי קלגסבלד זצ"ל בן 43. *	34. האברך הרה"ר יוסף גרינבוים ז"ל בן 22. *
5. האברך הרה"ח ר' דוד קרויס ז"ל בן 33 *	20. הבחור החשוב משה נתן נטע אנגלרד ז"ל בן 14. *	35. הבחור החשוב אלקנה שילה ז"ל בן 28. *
6. הבחור יוסף עמרם טאובר ז"ל *	21. ואחיו הילד יהושע אנגלרד ז"ל בן 12. *	36. הרב החסיד ר' אלעזר גפנר ז"ל בן 52. *
7. הבחור אליהו כהן ז"ל בן 16 *	22. הבחור משה לוי ז"ל בן 14. *	37. הבחור ידידיה משה חיות ז"ל, בן 13 וחצי. *
8. המחנך הדגול והיקר רבי שמעון מטלון זצ"ל בן 37 *	23. הבחור נחמן קירשבוים ז"ל מבית שמש בן 16. *	38. הבחור דניאל (דוני) מוריס ז"ל, בן 19. *
9. האברך הצעיר ר' שמחה בונים דיסקינד ז"ל בן 23 *	24. האחים ממשפחת אלאחד-שארף, משה מרדכי ז"ל בן 12 וחצי. *	39. הבחור שלמה זלמן ליבוביץ ז"ל, בן 19. *
10. האברך הצעיר ר' אליעזר צבי יוזעף ז"ל בן 26 *	25. ואחיו יוסף דוד ז"ל בן ה-18. *	40. הרב משה צרפתי ז"ל בן 65. *
11. הרב החסיד רבי חנוך סלוד ז"ל בן 52. *	26. הבחור דובי שטיינמץ ז"ל בן 21. *	41. הבחור אריאל אחדות ז"ל בן 21. *
12. הבחור פנחס מנחם קנובלוביץ ז"ל מארה"ב בן 23, *	27. הבחור יוסף מסטורוב ז"ל *	43. הבחור חן דורון ז"ל בן 41. *
13. הרב החסיד ר' אלעזר מרדכי גולדברג ז"ל בן 37 *	28. הבחור יעקב אלחנן סטרקובסקי ז"ל בן 20. *	44. האברך ר' משה ברגמן ז"ל בן 24. *
14. הבחור משה בן שלום ז"ל בן 20 *	29. הבחור יוסף יהודה לוי ז"ל בן 17 וחצי. *	45. הבה"ח יוסף קאהן ז"ל. *
15. האברך יונתן חברוני ז"ל בן 27 *	30. הבחור ישי מועלם בן 17 וחצי. *	

וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה'

ומתאמרא משמי' דמרן הרה"ק מסאטמאר זי"ע שאמר דמי שיש לו אמונה אין לו קשיות, ומי שאין לו אמונה לא יועיל לו שום תירוץ.

ואמרתי בחפזי שמתאים לומר עליהם "המקום" ינחם אתכם, כי "המקום" שהחזירו נשמתם ליוצרים, אדמת קודש הוא מקום קדוש ונורא - ציון התנא האלקי רבן שמעון בן יוחאי - בודאי שנשמתם עלו מעלה מעלה במעלות קדושים וטהורים כזוהר הרקיע מזהירים, וזכותו יגן על כל המתאבלים וינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ולא יסיפו לדאבה עוד, ומי שאמר לעולמו די יאמר לצרתינו די, בביתא משיחנו בב"א